

КОМПАС

НАРЪЧНИК ЗА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА ЗА МЛАДЕЖИ

Пълно ревизирано и актуализирано издание - 2012

Автори

Патриша Брандър
Лаура Де Вите
Назила Ганеа
Руи Гомес
Ели Кийн
Анастасия Никитина
Юстина Пинкевичиут

Редактори

Патриша Брандър
Ели Кийн
Вера Джухач
Анет Шнайдер

Координация на проекта и окончателна редакция:

Руи Гомес

Рисунки

Панчо

Специален принос по съдържанието от страна на:

Жанина Арсениева, Ева Борбели-Наги, Карина Чупина, Хана Клейтън, Анет Шнайдер, Георги Тот

Автори на първото издание на Компас (2002) са:

Патриша Брандър, Ели Кийн, Руи Гомес, Мари –Лаури Люминер, Барбара Оливейра,
Яна Ондрачкова, Алесио Суриан, Олена Сулова

„Компас“ има няколко фирмени издания за образование за демократично гражданство и човешки права, разработени Отделите за Образование и Младежта към Дирекцията за демократично гражданство и участие на Съвета на Европа.
За повече информация, моля посетете сайта www.coe.int/compass

За гледните точки, представени в това ръководство, отговорност носят авторите. Не е задължително тези виждания да отразяват мнението на Съвета на Европа.

Авторските права върху това издание принадлежат на Съвета на Европа. Нито една част от това издание не може да бъде препечатвана или разпространявана с търговска цел под каквато и да е форма или чрез каквито и да е средства, електронни (CD-ROM, Интернет и т.н.) или механични, включително чрез фотокопиране, запис или каквато и да е система за съхраняване или възпроизвеждане на информация, без писменото съгласие на Отдела за публикации (the Publishing Division - publishing@coe.int), Дирекция по комуникацията и изследванията на Съвета на Европа (Communication and Research Directorate of the Council of Europe), с копие до Европейския младежки център в Будапеща (the European Youth Centre Budapest, 1-3 Zivatar utca, H-1024 Budapest, Hungary; e-mail: eycb.secretariat@coe.int).

Препечатването на материали от това издание е разрешено само за некомерсиални образователни задачи и единствено при условие, че източникът е цитиран правилно.

Изключителните авторски права върху карикатурите на Панчо принадлежат на самия художник. Разрешение за тяхното препечатване следва да бъде взето пряко от художника, освен в случаите, когато това препечатване е за непосредствено ползване заедно с упражненията в това ръководство.

Дизайн: Studio1

Рисунки: © „Pancho“

© Център за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства, 2016

© Съвет на Европа за публикацията на английски език, 2012

Отпечатано в България

*Съвет на Европа
Генерален Секретар*

Едно от най-големите предизвикателства на 21-ви век е гарантирането на правата на човека за всички.

Постоянно предизвикателство за Съвета на Европа е да отговори на новите предизвикателства, поставени пред правата на човека. Но човешките права не могат да бъдат приложени само чрез законови процедури. Правата на човека са уважавани, защитени и оценени в максимална степен, когато всички ние ги разбираме, борим се за тях и да ги прилагаме в действие.

В този смисъл образованието по човешките права – добиването на знания с, чрез и относно правата на човека – е от съществено значение за предотвратяване на нарушения на правата на човека и за превръщането на демокрацията в устойчив начин на живот. Това е от особена важност за децата и младите хора. Образованието по човешките права само по себе си е право, залегнало в член 26 от Всеобщата Декларация за Правата на Човека. Хартата за Образование за Демократично Гражданство и Образование по човешките Права, приета от Комитета на министрите през 2010 г., призовава държавите-членки да осигурят на всяко лице в рамките на тяхната територия възможност за образование за демократично гражданство и човешки права. Това следва да се случи чрез всички образователни средства, включително и информално образование. Хартата също така признава и незаменимата роля в този процес на неправителствените организации и младежките организации.

„Компас“ беше публикуван за първи път през 2002 г. в подкрепа на работата на фасилитаторите за образование на младите хора по човешките права. Наръчникът се предлага на повече от 30 езика и по този начин предостави възможност за образование по човешките права за многобройни млади хора в Европа и други региони на света. Неговата версия за деца - „Compassito“ – също се радва на подобен успех.

Израстването в Европа днес може да бъде трудно и болезнено. Твърде много млади хора гледат в бъдещето с тревога и страх, вместо с доверие. Рамката за Правата на човека на Съвета на Европа осигурява етична и нормативна база на младежката политика и младежката работата, която е насочена към правата и отговорностите на младите хора. Образователните практики по правата на човека за младите хора, предоставени от „Компас“, са примери за овластяването им като отговорни граждани, обучители и защитници на човешките права.

Вярвам, че това ново издание на ръчника ще вдъхнови и мотивира практикуващите в областта на обучението по човешки права в процеса на тяхната важна работа.

Торбьорн Ягланд

Благодарности

Отправляме думи на благодарност и признание към следните лица:

- Членовете на Референтна група за преработеното издание на Компас за тяхната съпричастност, идеи и подкрепа
- Членовете на Консултативната група по образование по правата на човека (2009-2010 г.) - Александър Богданович, Анна Доброволская, Тиери Дюфур, Каролина Гербара, Георг Пиркер, Анет Шнайдер, Костас Триантафулос и Сара Уфиелм – за тяхната ангажираност и грижа
- Обучители и активни страни в обучението Компас за напреднали - обучение за образование по правата на човека (ACT-HRE), както и обучители и активни страни в курсовете на обучение за обучители по човешки права за младите хора от 2009 и 2010, за които това беше учебен ангажимент
- Участниците във форума за образование по правата на човека „Да живеем, учим и действаме за правата на човека „, особено тези от групата за преработеното издание на Компас
- Мариос Антонио, Казунари Фуджи, Криста Майер, Ана Розанова, Сузана Рутай, Агата Щайер, Сара Улфиелм и Вилтруд Вайдингер - за техния принос, идеи и отделено време
- Джулиен Атуил, Режис Брия, Дейвид Купина, Сандрин Жусе, Бригите Напивочка, Юлия Перерва, Мигуел Силва, Денис Ван Дер Вюр, Агнес фон Маравич - за любезното представяне и преразглеждане на текстове за работата на Съвета на Европа
- Обучителните съветници на „Компас“ към Европейските младежки центрове в Будапеща и Страсбург – Ирис Бауиваман, Горан Булдиоски, Флориан Сескон, Мено Етема, Жизел Еврард, Ласло Фьолди, Мара Джорджеску, Дариуш Гржемни, Сабине Клокер, Зара Лавчиян, Надин Лиамури-Баджа, Марта Медлинска, Яел Охана, Анка Руксандра Пандеа, Анет Шнейдер и Инге Щюр - за тяхната критична обратна връзка, търпение, подкрепа и творчество
- Антия Родемунд - за подкрепата и ангажиментите за качество, както и за предоставянето на „Компас“ на майчиния език на изучаващите правата на човека
- Членовете на Обучителния състав в младежкия отдел на Съвета на Европа - за тяхната безкомпромисна честност при обратната връзка на база на тяхната практика за образование по правата на човека и използването на „Компас“
- Преводачи и редактори, ангажирани с превода на „Компас“ - за споделянето на опита си
- Всички тези, които допринесоха за оформянето на съдържанието, често дори неволно
- Рейчъл Апълби за нейната подкрепа в редактирането на английските текстове - винаги има какво да се подобри!
- Сузана Молнар - за редовната и продължителна секретарска помощ, както и на колегите Ержебет Банки, Нина Капур, Джаки Любели, Винченца Куатроне и Габриела Тиса за техните всеотдайни ръце и сърца.

Положихме всички възможни усилия, за да отнесем референциите относно текстове и упражненията към авторите им и да им отдадем необходимата благодарност. Извиняваме се за евентуални пропуски и ще се радваме да ги отстраним в следващото издание.

Съдържание

Въведение към изданието на Компас от 2012 година	10
--	----

ГЛАВА 1 – ЧОВЕШКИ ПРАВА: ОБРАЗОВАНИЕ, ОБУЧЕНИЕ И КОМПАС: ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. Въведение към образованието по човешките права	16
1.2. Подходи към образованието по човешките права в Компас	29
1.3. Използване на Компас за образование по човешките права	45

ГЛАВА 2 – ПРАКТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯТА И МЕТОДИ ЗА ОБУЧЕНИЕ ПО ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА

Резюме на дейностите	72
Обзорна таблица на дейностите по въпроси, общ преглед и свързани права	73
58 експериментални упражненията и методи за обучение по човешките права	78
Календар на Човешките права	338
Стартиращи упражненията	345
Упражненията за общ преглед	350

ГЛАВА 3 – ПРЕДПРИЕМАНЕ НА ДЕЙНОСТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

За тази глава	357
3.1. ОПЧ и активност	358
3.2. Обичайни дейности за правата на човека	362
3.3. Разработване на план за дейности	370

ГЛАВА 4 – РАЗБИРАНЕ НА ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА

Въведение	381
4.1. Какво представляват правата на човека?	382
4.2. Еволюция на правата на човека	395
4.3. Законова защита на правата на човека	401
4.4. Упражненията за правата на човека и ролята на НПО	418
4.5. Въпроси и отговори относно правата на човека	424
4.6. Ребуси	427

ГЛАВА 5 – ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ ПО ГЛОБАЛНИ ВЪПРОСИ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

1. Децата	433
2. Гражданство и участие	441
3. Култура и спорт	448
4. Демокрация	458
5. Хора с увреждания и инвалидност	465
6. Дискриминация и липса на толерантност	474
7. Образование	486
8. Околна среда	494
9. Джендър	503
10. Глокализация	511
11. Здравеопазване	520
12. Медии	528
13. Миграция	535
14. Свобода и насилие	545
15. Бедност	554
16. Религия и вероизповедание	562
17. Историческа памет	572
18. Война и тероризъм	580
19. Работа	590

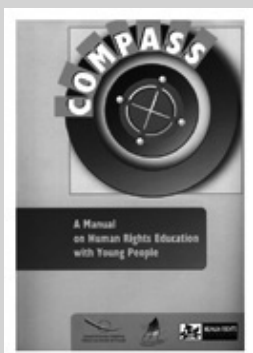
ПРИЛОЖЕНИЯ

Избрани международни инструменти за правата на човека

.....	599
Организация на обединените нации	600
Съвет на Европа	609
Речник	620

Въведение в изданието на Компас от 2012 година

Добре дошли в Компас, Наръчника за обучение по човешките права за младите хора, в настоящото напълно преработено и актуализирано издание!

Компас е публикуван за първи път през 2002 г. в рамките на Програмата за Образование по Правата на Човека към Дирекцията за младежта и спорта на Съвета на Европа. Програмата е създадена, защото образованието по правата на човека - което означава образователни програми и упражненията, фокусирани върху насърчаване на равенството на човешкото достойнство - е имало и има неизмерима стойност при оформянето на измерението на демократичното гражданство за всички млади хора и при насърчаването на култура на универсални човешки права.

Компас се превърна в референтно ръководство за много млади хора, участващи в ценностно-базирана работа с младежта и неформалното образование. В момента то е достъпно на повече от 30 езика, като се започне от арабски и японски и се стигне до исландски и езика на баските. В някои страни наръчникът е станал част от средствата за образование по правата на човека в училищата, докато в други не е възможно да го използват в училищата. Приключенията на Компас в Европа често са огледален образ на контрастите в реалността на образованието за правата на човека: някъде насърчаван, а на други места атакуван, жънец похвалил от някои, но същевременно презиран от други.

Успехът на Компас бе последван от този на своя по-малък събрат „Compassito“ - наръчник за обучение по човешките права за деца. Той вече е на разположение на няколко езика и е на път да се превърне в друг бестселър за образование по правата на човека.

По-важният момент е, че Компас и публикуването му в различни езикови версии стана средство, чрез което образованието по правата на човека влезе в дневния ред на младежката работа и в програмата на много училища. В няколко страни се създадоха национални мрежи за образование по правата на човека, които подпомагат дейността на правозащитни организации и образователни специалисти да превърнат правото на образование по човешките права в реалност за повече деца и млади хора в цяла Европа. Форумът за обучението по човешките права за млади хора – Да живеем, учим и действваме за правата на човека, който се проведе в Будапеща през 2009 г., постави акцент върху значението на образованието по права на човека в наши дни:

Човешките права не могат да бъдат защитавани и насърчавани само от законови правни инструменти. Образованието по човешки права – добиване на знания с, чрез и относно човешките права – е от съществено значение, за да се гарантира, че те са разбрани, подкрепяни и насърчавани от всички.

Работата, извършена от и за младите хора чрез Компас – наръчника за образование по правата на човека за млади хора, показва недвусмислено, че Съветът на Европа може да разчита на щедрост, страст и компетенции от страна на младите хора да превърнат обучението по човешките права в реалност за много други млади хора. [...] Опитът от младежката работа и неформалното обучение бяха успешно поставени в услуга на други общи образователни проекти за правата на човека, включително за допълване на формалното и неформалното обучение.

Образованието по правата на човека не може да бъде отговорност само на НПО-та и младежки организации. То не може да се извършва и единствено от доброволци. Държавите следва да поемат основната отговорност за обучението по човешките права. Необходимо е да се прегърне идеята за това обучение и образование, да се подкрепи и развива устойчиво по начини, които предвиждат роля в този процес както за формалните, така и за неформалните образователни сектори.

За много случайно практикуващи обучители по правата на човека, Компас се превърна в синоним на образованието за правата на човека. Въпреки това, обучението по човешки права е много повече от Компас. Компас показва пътища и предлага начини за практикуване на обучение по правата на човека, но оставя избора както на пътя, както и метода на фасилитатора, и в крайна сметка на учащите.

Компас не е човешко право; обучението по човешки права е.

Какво е новото в Компас 2012?

През първите десет години от живота си, Компас се сблъска с бързото развитие на проблеми и предизвикателства пред човешките права и образованието и обучението за правата на човека. Сред тях са ускоряването на процесите на глокализация, глобалния тероризъм и глобалната война срещу тероризма, световната финансова криза, причинените от хората изменения на климата, различните цветни революции в Грузия, Украйна и няколко арабски страни, разрастването на Интернет, войните в Ирак и Афганистан, цунамито и ядрената катастрофа във Фукушима и други.

Компас отчаяно сочеше от една криза към друга, а през 2010 година стана очевидно, че е изостанал в много области.

Би било лесно да обозначим тази версия на Компас като „2.0“ или „3.0“. Но в случая не става въпрос за това. Това, което читателите и обучителите по човешки права ще намерят в това издание на Компас е почти същото, което се съдържаше в него и преди: все още има обсъждане на спорни въпроси, фокусиране върху учащите и предприемане на дейности.

Взели сме под внимание оценките на потребителите (онлайн и офлайн), както и „ускоряването на историята“ - не всичко, което беше важно през 2002 година, е толкова актуално и днес. Основната ни цел бе да направим Компас значим за второто десетилетие на 21-ви век.

Резултатът се изразява в:

- По-голям избор и по-разнообразни упражнения, включително упражнения, които са насочени към въпроси за правата на човека, свързани с Интернет, тероризъм, религия и историческа памет. Приканваме ви да ги прочетете и да ги изпробвате. Като цяло, ние се надяваме, че потребителите на Компас ще могат да се възползват от над 60 предложени упражнения за обучение по човешките права. Също така се надяваме, че практикуващите обучители ще намерят нови и творчески начини за разглеждане на въпроси и ценности, свързани с човешките права.
- Цяла гама от нови въпроси, включително за хората с увреждания, Религия, Историческа памет и Тероризма. Други въпроси бяха структурирани по нов начин (например джендър и трудова заетост / Социални права). Философията на тези раздели остава същата, както през 2002 : те има поддържаща функция и насърчават любознателните възпитатели по правата на човека / фасилитатори да научат повече.
- Обновена до голяма степен Глава 1, с акцент върху образованието по правата на човека като основно човешко право, като се вземат предвид възможностите, предоставени от Европейската Харта за образование за демократично гражданство и Обучение по правата на човека. Тя също така предоставя повече идеи за използване на Компас в училищните класни стаи.
- По-всеобхватно проучване на въпросите, които са разработени в глава 5. Но това не следва да разколебае обучителите да се консултират и с други източници. Такава е същността на образованието по правата на човека: винаги можете да стигнете по-далеко и винаги можете да се гмурнете по-дълбоко!

Отпаднаха и някои упражненията, отразени в изданието от 2002 година, които очевидно бяха по-малко използвани.

Всичко това доведе до новия Компас – с повече съдържание и повече страници.

Основните ценности и базисните подходи на Компас остават напълно валидни. Компас си запазва целта да бъде:

Достатъчен: Потребителите ще намерят всичко, което им е необходимо за въведение и прилагане на обучението по човешки права за младите хора.

Готов за употреба: Предложените упражненията не изискват допълнителни ресурси или продължителна подготовка.

Актуален за младите хора: Дейността и въпросите за правата на човека са лесни за свързване с тревогите и гледните точки на юношите и младите хора.

Практически ориентиран и свързан с опита: Всички дейности включват предложения за действие и ангажират участниците в нещо повече от чисто когнитивни процеси.

Подходящ за формалното и неформалното образование: Практически всички упражнения могат да се управляват в училищна среда и в класните стаи; възможно е да е необходима някаква адаптация, особено по отношение на продължителността, дори ако те са били разработени за неформални образователни среди.

Адаптивен: Всички упражнения могат да бъдат адаптирани към контекста, групата и общността, в която се „разиграват“. Предложенията за различни вариации помагат на фасилитаторите да създават свои собствени адаптации.

Изходна точка: Заинтересованите фасилитатори и обучители ще намерят изобилие от предложения и ресурси за задълбочаване в конкретни въпроси или за научаване на повече аспекти относно човешките права.

Общ и холистичен: Компас може да се използва за всякакви въпроси по човешките права и за различни нива на знания от страна на обучаемите. Той се основава на холистичен и цялостен подход към обучението, който интегрира ценности, нагласи, умения и знания.

Компас е създаден за всички, които имат интерес към правата на човека и желаят да се ангажират с ОПЧ. Не се предполагат изисквания за предишен опит на преподаване или водене на упражненията. Предлага се широка подкрепа относно изпълнение на упражненията и за това как те да се адаптират и да се развиват в съответствие с нуждите на учащите и практическите обстоятелства. Има специален раздел за съвети към учителите.

Съобщете ни, ако сме успели, и ни помогнете да се усъвършенстваме чрез обратна връзка на сайта www.coe.int/compass.

ГЛАВА 1

ЧОВЕШКИ ПРАВА - ОБРАЗОВАНИЕ, ОБУЧЕНИЕ И КОМПАС: ВЪВЕДЕНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ НА НАСТОЯЩАТА ГЛАВА

1. Въведение в правата на човека.....	16
1.1 Какво представляват правата на човека?	16
1.2 Дефиниция на образованието по правата на човека	17
1.3 Образованието по правата на човека е основно човешко права	19
1.4 Образованието по правата на човека в Организацията на обединените нации	20
1.5 Образованието по правата на човека в Европа.....	21
1.6 Младежката политика и образованието по правата на човека.....	24
1.7 Образованието по правата на човека с младите хора	26
1.8 Към изграждане на култура на правата на човека.....	27
2. Подходи към образованието по правата на човека в Компас	29
2.1 ОПЧ в различни образователни условия.....	30
2.2 Педагогическа основа за ОПЧ в Компас.....	32
2.3 ОПЧ – процес и резултати	35
2.4 ОПЧ и други сфери на образованието.....	38
2.5 Често задавани въпроси относно включване на ОПЧ при работата с млади хора	43
3. Използване на Компас при образованието по правата на човека	45
3.1 Какво има в Компас	45
3.2 Фасилитиране	46
3.3 Общи съвети към потребителите	48
3.4 Общи съвети за провеждане на упражненията	51
3.5 Индивидуално съобразяване на упражненията на Компас с вашите нужди.....	56
3.6 Специални указания за учителите	59
3.7 Основни методи, залегнали в упражненията на Компас.....	61

1. Въведение в образованието по правата на човека

„Всеки човек и всеки орган на обществото ... трябва да се стремят чрез просвета и образование да съдействат за зачитане на тези права и свободи.“

Преамбюл на Всеобщата декларация за правата на човека, 1948

„Просвета и образование за съдействие за зачитане на тези права и свободи“ са залегнали в основата на обучението по човешки права (ОПЧ). Въпреки това, преди да разгледаме в какво се изразява образованието по правата на човека и как то се практикува, е необходимо да се изясни какво представляват „тези права и свободи“, за които се отнася ОПЧ. В тази връзка започваме с кратко въведение към правата на човека.

1.1 Какво представляват правата на човека?

През цялата човешка история всяко общество е разработвало системи за осигуряване на социална сплотеност чрез кодифициране на правата и отговорностите на гражданите си. Едва в края на 1948 година международната общност се събира и приема кодекс за правата, които са задължителни за всички държави - това се постига чрез приемането на Всеобщата декларация за правата на човека (ВДПЧ). От 1948 насам да приети и други правозащитни документи, включително например Европейската конвенция за правата на човека от 1950 г. и Конвенцията за правата на детето (КПД) от 1990 година.

Правата на човека отразяват основните човешки потребности; те установява основните стандарти, без които хората не могат да живеят достойно. Правата на човека касаят равенството, достойнството, уважението, свободата и равнопоставеността. Примери за права включват свобода от дискриминация, право на живот, свобода на словото, правото на брак и семейство и правото на образование. (В приложенията е представено обобщение и пълния текст на ВДПЧ).

Човешките права се полагат на всички лица, еднакво, универсално и за винаги. Човешки права са универсални, което означава, че те са едни и същи за всички човешки същества във всяка страна. Те са неотменими, неделими и взаимозависими, което значи, че не могат да бъдат отнети. Всички права са еднакво важни и са взаимно допълващи се, например правото за участие в правителството и в свободните избори зависи от свободата на словото.

Как хората могат да използват и защитават правата на човека, ако те никога не са били образовани по тази тема? Всеобщата декларация за правата на човека (ВДПЧ) повдига този въпрос в преамбюла, а в член 26 дава на всеки правото на образование, което трябва да „засили спазването на правата на човека и основните свободи“. Целта на обучението по човешки права е създаването на свят с култура за човешките права. Това е култура, която зачита правата на всички и самите права се спазват; култура, при която хората разбират своите права и отговорности, разпознават нарушенията на човешките права и да предприемат дейности, за да защитят правата на другите. Това е култура, при която правата на човека са част от живота на хората както езикът, обичаите, изкуствата и връзките с определено място.

Как хората могат да използват и защитават човешките права, ако никога не са ги изучавали?

1.2 Дефиниране на образованието по правата на човека

От 1948 насам е извършена, и продължава да се извършва, огромно количество и разнообразие от работа в интерес на образованието по правата на човека. Пределно ясно е, че има много начини за ОПЧ, което е в реда на нещата, тъй като индивидите гледат на света по различен начин, обучителите работят в различни ситуации и различни организации, а публичните органи са изправени пред проблеми от всякакъв характер; поради това макар и принципите да са същите, практиката може да варира. За да се получи пълна картина за разнообразието на преподаване и извършваните упражненията, перпоръчително е да разгледаме ролите и интересите на различните „лица и органи на обществото“, за да добием представа виж как те обрисуват фокуса и обхвата на своя интерес в ОПЧ .

През 1993 г. Световната конференция по правата на човека обяви образованието по правата на човека като фактор от „съществено значение за насърчаване и постигане на стабилни и хармонични отношения сред общностите и за стимулиране на взаимното разбирателство, толерантност и свобода „. През 1994 година Общото събрание на ООН оповести Десетилетието на ООН за образование по правата на човека (1995-2004) и призова всички страни членки на ООН да насърчават „ разпространението на обучение и информация, насочени към изграждане на универсална култура за човешките права „. В резултат на това правителствата положиха повече усилия за стимулиране на ОПЧ, главно чрез държавни образователни програми . Тъй като правителствата имат грижа за международните отношения, поддържане на общественения ред и общото функциониране на обществото, те са склонни да разглеждат ОПЧ като средство за насърчаване на мира, демокрацията и социалния ред.

Целта на Съвета на Европа е да се създаде обща демократична и законова зона на територията на целия европейски континент, която да гарантира зачитането на основните му стойности: човешките права, демокрацията и върховенството на закона. Този акцент върху ценностите е отразен във всички дефиниции на ОПЧ. Например, във връзка с ангажимента за осигуряване на активното участие на младите хора в решенията и действията на местно и регионално ниво, Програмата за образование на младежта по правата на човека към Съвета на Европа определя ОПЧ като

„... образователни програми и упражненията, които се фокусират върху насърчаване на равенството на човешкото достойнство¹, свързани с други програми, като например тези за стимулиране на межкултурното обучение, участие и овластяване на малцинствата.“

Европейската Харта за образование за демократично гражданство и човешки Права (2010) на Съвета на Европа² определя ОПЧ като

образование, обучение, повишаване на осведомеността, информация, практики и упражненията, които чрез предоставяне на учащите на знания, умения и разбиране и развитие на техните нагласи и поведение имат за цел да позволят на учащите се да допринесат за изграждане и защита на универсална култура за правата на човека в обществото, с оглед насърчаването и защитата на правата на човека и основните свободи.

Има и други определения на образованието по правата на човека, като например този на Amnesty International:

ОПЧ е процес, при който хората научават за техните права и правата на другите в рамките на обучение с участие и интерактивното обучение.

Образователни програми и дейности, които се фокусират върху насърчаване на равноправието на човешкото достойнство

Регионалният Ресурсен център за Азиатско-тихоокеанския регион за образование по човешки права прави специално позоваване на връзката между правата на човека и живота на хората, ангажирани с ОПЧ:

ОПЧ е процес на участие, който включва съзнателно проектирани комплексни учебни упражнения с използване на знания за човешките права, ценности и умения като съдържание, насочено към широката общественост, за да даде възможност на хората да разберат своя опит и да поемат контрол над живота си.

Световната програма на ООН за образование по човешките права определя ОПЧ като:

Образование, обучение и информация, насочени към изграждане на универсална култура за правата на човека. Комплексното образование по правата на човека не само предоставя знания за правата на човека и механизмите, които ги защитават, но и преподава уменията, необходими за насърчаване, защита и прилагане на правата на човека в ежедневието. Образованието по човешки права стимулира нагласите и поведението, необходими за отстояване на правата на човека за всички членове на обществото.

Народното движение за обучение по правата на човека предпочита термина изучаване на човешките права пред термина образование по правата на човека и поставя специален акцент върху правата на човека като начин на живот. Акцентът върху изучаването, вместо върху образованието, има за цел също така да очертае индивидуалния процес на откритие на правата на човека и да ги прилага в ежедневието на отделния индивид.

Други обществени органи включват неправителствените организации и местни организации, които по принцип работят в подкрепа на уязвимите групи, за защита на околната среда, наблюдават правителства, фирми и институции и насърчават социалната промяна. Всяка НПО внася собствена гледна точка към ОПЧ. Така, например Amnesty International смята, че „образованието за правата на човека е фундаментално при борбата с основните причини за нарушенията на човешките права, предотвратяване на нарушенията на човешките права, борбата с дискриминацията, поощряване на равенството и засилване на обучение с участие на хората в процеса на демократично вземане на решения“.³

По време на Форума за образование по човешки права за и от млади хора, Да живеем, учим, действваме за правата на човека, проведен в Будапеща през октомври 2009, ситуацията на младите хора в Европа днес бе представена като „несигурна и нестабилна, която сериозно затруднява равенството на възможностите за много млади хора да играят значима роля в обществото [...] правата на човека, особено социалните права и не-дискриминация, звучат като празни думи, ако не и лъжливи обещания. Наличието на трайни ситуации на дискриминация и социално изключване не са приемливи и не могат да бъдат толерирани „. По този начин участниците във форума, посветен на равните възможности и дискриминацията, постигнаха съгласие, че „образованието по правата на човека трябва систематично да включва повишаване на основното осъзнаване на пола и равенството на перспективите пред отделните полове. Освен това то трябва да обхваща и межкултурно познавателно измерение; [...] Ние очакваме Съветът на Европа да [...] реши основните проблеми на малцинствата чрез своите програми за образование по човешките права, в това число относно джендър, етническа принадлежност, религия или убеждения, способности и въпроси за сексуалната ориентация“.

Правителствата и неправителствените организации са склонни да разглеждат ОПЧ от гледна точка на резултатите под формата на желаните права и свободи,

Култура, при която човешките права се изучават и прилагат в живота, която включва и борбата за тях

Форумът за образование по човешките права насърчава половата осъзнатост и включва измерението на межкултурното образование

докато образователните академици, в сравнение с тях, са по-склонни да се съсредоточат върху ценности, принципи и морални избори. Бети Риърдън споделя в доклада си от 1995 Образование за човешкото Достоянство, че „рамката за образование по правата на човека е предназначена като социално образование, основано на принципи и стандарти [...] да се култивира капацитет за морални избори, да се вземат принципни позиции по дадени въпроси - с други думи, да се развива морален и интелектуален интегритет“⁴.

Обучители, фасилитатори, обучители и други практикуващи в сферата на ОПЧ, които работят пряко с младите хора, са склонни да мислят в посока на компетенции и методология.

Надяваме се да сме постигнали яснота, че различните организации, образователни доставчици и активни страни в обучението по човешките права използват различни дефиниции в зависимост от тяхната философия, цел, целеви групи или членство. Въпреки това налице е очевиден консенсус, че образованието по правата на човека включва три измерения:

- Учене относно човешките права, знания за правата на човека, какви са те и как могат да бъдат опазени или защитени;
- Учене чрез човешките права, разбирането, че контекста и начина, по който е организирано изучаването и преподаването на човешките права, трябва да бъде в съответствие с ценностите на човешките права (например участие, свободата на мисълта и словото и т.н.), както и че при образованието по правата на човека процесът на обучение е също толкова важен, колкото и самото съдържание на обучението;
- Учене за правата на човека чрез развиване на умения, нагласи и ценностна система на учащите се да прилагат ценностите на правата на човека в живота си и да предприемат дейности, самостоятелно или съвместно с другите, за насърчаване и защита на правата на човека.

От това следва, че когато мислим за това как да проведем ОПЧ, как да помогнем на хората да получат необходимите знания, умения и нагласи, така че те да имат своята роля в културата за правата на човека, ние виждаме, че не можем да „научим“ другите, а те следва да бъдат образовани чрез опит. В този смисъл ОПЧ е и образование чрез излагане на човешките права в практиката. Това означава, че решението как и къде да се провежда ОПЧ трябва да отразява ценностите на правата на човека (учене в процеса на правата на човека); контекстът и дейностите трябва да са такива, че достойнството и равенството да са присъща част от практиката.

В Компас се погрижихме специално да се уверите, че независимо от това колко интересни и игриви са методите и упражненията, от решаващо значение за надеждното и пълноценно образование по правата на човека е пряката референция към човешките права. Има и различни предложения за предприемане на дейности.

1.3 Образованието по правата на човека като основно човешко право

Правата на човека са важни, тъй като никой от нас не може да оцелее сам, а несправедливостите намаляват качеството на живот на индивидуално, местно и глобално ниво. Това, което правим в Европа, има ефект върху случващото се навсякъде по света. Например дрехите, които носим, може да се направени с използването на детски труд в Азия, а наследството на Европейската колониална

Образованието по човешки права означава да се изучават човешките права

Образованието по човешките права трябва да се насочи към комплексно развитие на човешката личност и към засилване на респекта към човешките права.

Всеобща Декларация за правата на човека, чл. 26

история допринася за политическите и религиозни сътресения в Ирак, Сомалия и Афганистан, които изпращат отчаяни и търсещи център за бежанци хора да чукаят на вратите ни. По същия начин милиони хора в Африка и Азия са разселени поради последиците от изменението на климата, причинени главно от дейността на индустриалните нации. Въпреки всичко, това не се дължи само на нарушени човешки права в други части на света, които се отразяват върху нас; задължението да се грижим за другите е основен морален императив във всички култури и религии. Нарушения на човешките права се случват навсякъде, не само в други страни, но и у дома, което е и причината ОПЧ да е от съществено значение. Само с пълното съзнание, разбиране и зачитане на човешките права може да се надяваме да се развие култура, при която те са по – скоро уважавани, а не нарушавани. Следователно правото на образование по правата на човека среща нарастващо признание като човешко право само по себе си.

ОПЧ е не само морално право, но и законно право по силата на международното законодателство. Член 26 от Всеобщата декларация за правата на човека гласи, че всеки има право на образование и че „Образованието трябва да бъде насочено към цялостно развитие на човешката личност и засилване на уважението към правата на човека и основните свободи. То насърчава разбирателството, търпимостта и приятелството между народите, расовите или религиозните групи, като допринася и за осъществяване дейността на ООН за поддържане на мира“. Освен това член 28 от Конвенцията за правата на детето се посочва, че „Училищната дисциплина трябва да се прилага по начин, зачитащ достойнство на детето. Образованието трябва да бъде насочено към развитието на детската личност, таланти и способности, зачитането на правата на човека и основните свободи, отговорния живот в свободното общество, разбирателството, толерантността и равенството, развитието на уважение към природната среда“.

ОПЧ е легитимна политическа потребност. Посланието на форума „Да живеем, учим и действваме за правата на човека“ признава, че „ценностите, които ръководят действията на Съвета на Европа, са универсални ценности за всички нас и са в центъра на неотменимото достойнство на всяко човешко същество“. Посланието отива по-далеч и припомня, че човешките права са нещо повече от вдъхновение: те също са морални и политически команди, които се прилагат при отношенията между държавите и хората, както и в рамките на самите държави и сред хората.

1.4 Образование по правата на човека в Организацията на обединените нации

Организацията на обединените нации има незаменима роля по отношение на образованието по правата на човека в цял свят. Световната Конференция по правата на човека, проведена във Виена през 1993 година, потвърди основната роля на образованието по правата на човека, обучението и обществената информация в насърчаването на правата на човека. През 1994 Общото събрание обяви Десетилетието на ООН за образование по човешките права, обхващащо периода от 1 януари 1995 г. до 31 декември 2004 година.

В резултат на оценка на десетилетието, през 2004 стартира Световната програма за Образование по човешките права. Първият етап на програмата се фокусира върху образованието за правата на човека в началното и средното училище. Всички държави бяха насърчавани и от тях се очакваше да разработват инициативи в рамките на Световната програма и собствен План за действие. Съветът по правата на човека реши да съсредоточи втората фаза (2010-2014) на обучението

Правата на човека са нещо повече от просто вдъхновение

Световната Програма за образование по човешки права е изготвена през 2004 година с цел насърчаване на развитието на култура на човешките права

по човешки права върху висшето образование и върху обучителни програми за обучители и обучители, държавни служители, правоприлагащи контролни органи и военен персонал на всички нива. В тази връзка през септември 2010 той прие план за действие за втората фаза, изготвен от Службата на Върховният комисариат на ООН за правата на човека. Този план също така насърчи държавите-членки да продължат изпълнението на обучението по човешки права в началните и средните училищни системи. Отворената Световната програма продължава да бъде обща колективна рамка за действие, както и платформа за сътрудничество между правителствата и всички други заинтересовани страни.

През декември 2011 г. Общото събрание прие Декларацията на ООН за Образование и обучение по човешките права. Декларацията се счита за епохална, защото тя е първият инструмент, посветен специално на ОПЧ, и в тази връзка се явява много ценен инструмент за застъпничество и повишаване на осведомеността за значението на ОПЧ. Декларацията признава, че „Всеки има право да знае, да търси и да получава информация за всички човешки права и основните свободи и трябва да има достъп до образование и обучение по правата на човека „, както и че“ образованието и обучението по правата на човека е от съществено значение за насърчаване на всеобщо уважение и спазването на всички права на човека и основните свободи за всички, в съответствие с принципите на универсалност, неделимост и взаимозависимост на правата на човека. „Декларацията съдържа и широко определение за образование и обучение по човешките права, която обхваща образованието относно, чрез и за правата на човека.

Декларацията възлага основната отговорност „за насърчаване и гарантиране на образованието и обучението по правата на човека“ на държавата (член 7).

В рамките на системата на ООН, образованието по човешките права се координира от офиса на Върховния комисариат на ООН за Правата на човека, базиран в Женева, който е под ръководството на Съвета по Правата на човека.

1.5 Образование по Правата на човека в Европа

Съветът на Европа

За държавите-членки на Съвета на Европа, човешките права са предназначени да бъдат нещо повече, отколкото само твърдения: правата на човека са част от тяхната правна рамка, и в тази връзка трябва да са неразделна част от образованието на младите хора. Европейските нации дадоха значителен принос към най-важната прокламация на правата на човека от 20-ти век - Всеобщата декларация за правата на човека, която беше приета от Общото събрание на ООН на 10 декември 1948 г. Европейската конвенция за правата на човека, която има правна сила за всички страни-членки на Съвета на Европа, взаимства своите принципи и вдъхновение от документа на ООН, и е приета две години по-късно. Появата на човешките права, каквито ги познаваме днес, се дължи до голяма степен на масовите нарушения на човешките права по време на Втората световна война в Европа и извън нея.

Още през 1985 г. на Комитетът на министрите издава Препоръка R (85) 7 до държавите-членки на Съвета на Европа за преподаване и изучаване на човешките права в училищата. Препоръката подчертава, че всички млади хора трябва да изучават правата на човека като част от подготовката им за живот в една плуралистична демокрация.

„Чрез обучение и образование всички индивиди и обществени институции трябва да се борят за изграждане на уважение към правата на човека и основните свободи“.

Преамбул от Декларацията на ООН за образование и обучение по човешки права

„Ангажиментите за човешки права са също ангажименти към образованието по човешки права. Инвестициите в образованието по човешки права осигуряват всеобщото бъдеще. Краткосрочното оряване на образованието води до дългосрочни загуби“.

Послание от Форума „Да живеем, учим и действваме за правата на човека“ 2009

Страните членки трябва да се стремят да предоставят на „всеки член от тяхната територия възможност за образование за демократично гражданство и човешки права“

Харта на Съвета на Европа за образование за демократично гражданство и човешки права

Препоръката е подкрепена от Втората среща на високо равнище на Съвета на Европа (1997 г.), когато държавните клонове и правителствените ръководители на държавите-членки решиха да се „постави началото на инициатива за образование за демократично гражданство с оглед насърчаване на осведомеността на гражданите за техните права и отговорности в едно демократично общество“. Последващият проект за образование за демократично гражданство изиграва основна роля в насърчаването и подкрепата на включването на образованието за демократично гражданство и човешки права в училищните системи.

Създаването на младежка образователна програма по правата на човека, както и публикуването и преводите на Компас, а по-късно и на Compasito, допринесоха допълнително за признаване на образованието по правата на човека, по-специално чрез информално образование и работата с младите хора.

През 2010 година се прие Хартата на Съвета на Европа за образование за демократично гражданство и човешки права от Комитета на министрите в рамките на рамките на Препоръка CM/Rec (2010) 7. Хартата призовава държавите-членки да включват образованието за демократично гражданство и човешки права в учебните програми за формално образование в предучилищното ниво, началното и средното училище като цяло, както и в професионалното образование и обучение. Хартата апелира също така държавите-членки да „стимулират ролята на неправителствените организации и младежките организации в областта на образованието за демократично гражданство и правата на човека, особено в неформалното образование. Те трябва да ги признаят и да оценят тяхната дейност като ценна част от образователната система, да им предоставят по възможност подкрепата, от която се нуждаят и пълноценно да използват експертизата, която тези организации могат да допринесат към всички форми на обучение“.

Съгласно Хартата, целта на държавната политика и законодателство, занимаващи се с ОПЧ, трябва да бъде „осигуряването на всеки човек, в рамките на тяхната територия, на възможност за образование за демократично гражданство и човешки права“. Хартата поставя задачи и принципи за обучение по човешките права и препоръчва дейности в областите на наблюдение, оценка и изследвания. Хартата е придружена от обяснителна записка, която дава подробности и примери по отношение на съдържанието и практическото използване на Хартата.

През 1999 ролята на образованието по правата на човека във връзка с опазването и популяризирането на правата на човека в Съвета на Европа беше допълнително подсилена чрез създаването на поста на Комисар за правата на човека. Комисарят е натоварен с „насърчаване на образованието и осъзнаването на човешките права“ в паралел с подпомагането на държавите-членки при прилагането на стандартите за правата на човека, идентифицирането на възможни пропуски в закона и практиката и предоставяне на консултации по отношение на защитата на правата на човека в Европа.

При изпълнението на функциите си Комисарят отделя специално внимание на образованието по човешките права и споделя мнението, че правата на човека могат да бъдат постигнати само ако хората са информирани за правата си и знаят как да ги използват. Образованието по правата на човека в този смисъл е от основно значение за ефективното прилагане на европейските стандарти. В редица свои доклади той призова националните органи да засилят обучението по човешки права. Учениците и младежите, както и учителите и държавните служители, трябва да бъдат образовани да популяризират ценностите на толерантност и уважение към другите. В споделяне на гледна точка, озаглавено „Образованието по правата на човека е приоритет – необходими са повече конкретни дейности“⁵, той посочва, че „се поставя по-голям акцент върху подготовката на учениците за трудовия пазар, а не върху развиване на техните умения за живота, които да включват ценностите на правата на човека“. Трябва да има както „права на човека чрез образование“, така и „човешките права в образованието“.

В този смисъл насърчаването на правото на образование по правата на човека в Съвета на Европа е междусекторно и мултидисциплинарно.

Съветът на Европа поддържа връзки и координира работата си по ОПЧ с други международни организации, включително ЮНЕСКО, Върховния Комисариат на ООН по правата на човека, ОССЕ (Организацията за сътрудничество и сигурност в Европа) и Агенцията за основните права на Европейския съюз. Той също така действа и като регионален координатор за Световната програма на ООН за образование по човешки права.

Европейският център Wergeland

Европейският център Wergeland, разположен в Осло, Норвегия, е Ресурсен център, работещ за образованието по межкултурно разбирателство, правата на човека и демократичното гражданство. Центърът е създаден през 2008 г. като съвместен проект между Норвегия и Съвета на Европа. Основните целеви групи са експерти в сферата на образованието, изследователи, вземащи решения специалисти и други мултипликатори.

Дейностите на Центъра Wergeland включват:

- обучение за обучители -обучители, обучители и други възпитатели
- изследователска и развойна дейност
- конференции и мрежови услуги, включително онлайн база данни за експертите
- електронна платформа за разпространение на информация, образователни материали и добри практики.

 www.theewc.org

Европейският съюз

През 2007 година беше създадена Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) като консултативен орган, който да гарантира, че са защитени основните права на хората, живеещи в ЕС. Агенцията за основните права, със седалище във Виена, Австрия, е независим орган на Европейския Съюз (ЕС), създадена за осигуряване на помощ и експертен опит в Европейския съюз и неговите държави-членки при прилагане правото на Общността и въпросите за основните права. Агенцията за основните права също така има мисия да повиши обществената осведоменост за основните права, които включват правата на човека, както е определено в Европейската конвенция за правата на човека и в Хартата за основните права на Европейския съюз.

 www.fra.europa.eu

С течение на годините младежките програми на Европейския съюз посветиха специално внимание на равенството, активното гражданство и образованието по правата на човека.

Програмата Младежта в действие (2007-2013) например бе ориентирана към следните приоритети, всички от тях пряко свързани с въпросите за правата на човека:

- европейско гражданство, повишаване на осведомеността сред младите хора, че те са граждани на Европа, както и граждани на техните страни
- Участие на младите хора, подкрепяне на включването на младите хора в демократичния живот
- Културно многообразие: уважение към културните корени на хората и борбата срещу расизма и ксенофобията
- включване: гарантиране за младите хора с по-малко възможности да получат достъп до младежките програми на Европейския съюз.

Много младежки проекти, извършени в рамките на младежките програми, се основават на неформалното обучение и предоставят съществени възможности за младежите да открият ценностите на човешките права и образованието по човешки права.

1.6 Младежка политика и образование по правата на човека

Съветът на Европа има дългогодишен документиран опит при присъединяването на младите хора към процеса на европейското изграждане и при разглеждането на младежката политика като неразделна част от своята работа. Първите мероприятия за младежки лидери бяха проведени през 1967, а през 1972 година бяха създадени Европейският младежки център и Европейската младежка фондация. От тогава се развиват трайни последователни отношения между Съвета на Европа и младежта и младежките организации, които са важни активни страни и партньори в ключови определящи моменти за организацията и за Европа. При процесите на демократизация на бившите комунистически страни, в изграждането на мира и решаването на конфликти в размирни райони, както и в борбата срещу расизма, антисемитизма, ксенофобията и нетърпимостта, младите хора и техните организации винаги са могли да разчитат на Съвета на Европа, както реципрочно и Съветът е можел да разчита на тях. Не може да се планира безпроблемна и устойчива сигурност на европейския континент без приноса на образованието по човешките права и демократичното участие.

Заявената цел на младежката политика на Съвета на Европа е „осигуряване на младите хора, т.е. момичета и момчета, млади жени и млади мъже на еднакви възможности и опит, което да им даде шанса да развиват знанията, уменията и компетенциите си и така да участват пълноценно във всички аспекти на обществото“⁶.

Ролята на младите хора, младежките организации и младежка политика за насърчаване на правото на образование по човешките права е също така ясно изразена в приоритетите за младежката политика на Съвета на Европа, един от които са човешките права и демокрацията, прилаган със специален акцент върху:

- осигуряване за младите хора пълното упражняване на човешките права и човешкото достойнство и насърчаване на техния ангажимент в това отношение
- насърчаване на активното участие на младите хора в демократичните процеси и структури
- насърчаване на еднакви възможности за участие на всички млади хора в комплексните аспекти на ежедневието им живот
- ефективно прилагане на равенството между равенството и превенция на всички форми на насилие, базирано на полов признак
- насърчаване на образованието и мероприятията по осведомеността сред младите хора относно развитието на околната среда и устойчивото развитие
- улесняване на достъпа за всички млади хора до информационни услуги и консултиране.

Два други тематични приоритета – Да живеем заедно в разнородни общества и Социалното включване на младите хора – също са тясно свързани с дейностите по образование по правата на човека.

Младежката политика на Съвета на Европа предвижда и тясно сътрудничество между политиките за децата и младите хора, тъй като при двете групи, децата и младите хора, има припокриване до голяма степен.

През 2000 година, по повод на 50-тата годишнина на Европейската конвенция за правата на човека, Дирекцията за младежта и спорта стартира своя Младежка програма за обучение по човешките права. Програмата осигури включването на ОПЧ в работата на Съвета на Европа с младите хора и в младежката политика и младежката работа. Младите хора и младежките организации заемаха централна

Предоставянето на равни шансове и опит на младите хора им осигурява възможност да играят пълноценна роля в обществото

www.coe.int/act4hre

роля в програмата като обучители и застъпници за правата на човека и оказаха значителен принос към работата на Съвета на Европа.

Друго измерение на програмата беше публикуването на Компас през 2002 година и последващия му превод на повече от 30 езика. Програма за Европейски и национални курсове за обучители и мултипликатори допринесе за появата на формални и неформални мрежи от обучители и последователи на ОПЧ, които произвеждат видими резултати, въпреки че тези мрежи се различават съществено в отделните страни. Успехите на образователните програми за младежта по правата на човека се дължат също така на:

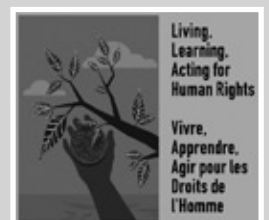
- Подкрепата за ключови регионални и национални упражненията за обучение на обучители, на обучители и младежки работници в страните-членки, организирани в сътрудничество с национални организации и институции
- Развитието на формални и неформални мрежи на организации и обучители за образование по правата на човека чрез неформални образователни подходи на Европейско и национално ниво
- Включването на образователните подходи и методи за правата на човека в цялостната програма от упражненията на сектора на младежта на Съвета на Европа
- Разработването на иновативни обучителни подходи и качествени стандарти за образование по човешките права и неформално обучение, като например въвеждането на електронното обучение по правата на човека чрез Компас за напреднали
- Осигуряване на образователни подходи и средства за Европейската младежка кампания „Всички различни – всички еднакви“, насочена към разнообразието, човешките права и обучение с участие
- Разпространението на Живата библиотека като методология за межкултурно обучение, борба със стереотипите и предразсъдъците
- Предоставянето на политическа и образователна рамка за дейностите на межкултурния диалог, като например тези, които протичат в рамките на Евро-средиземноморските, Евро-арабските и Азиатско-европейските младежки проекти, както и тези, управлявани в рамките на партньорството между Европейската комисия и Съвета на Европа в младежката сфера.

Програмата успя също така да мобилизира хиляди млади хора в Европа чрез подкрепата от страна на Европейската младежка фондация на пилотни проекти в областта на образованието по човешките права .

През 2009 година по повод на 60-годишния юбилей на Съвета на Европа, младежки форум за образованието по правата на човека – Да учим, живеем и действаме за правата на човека - събра над 250 активни страни в Европейските младежки центрове в Будапеща и Страсбург.

Участниците във форума излъчиха послание до Комитета на министрите на Съвета на Европа. Посланието подчертава принципите и нуждите за ОПЧ в Европа чрез:

- осигуряване на адекватни нива на мултиплициране и надеждност чрез проекти и партньори на национално и местно равнище, както и чрез разработване на оптимална комуникация между европейските, националните и регионални нива на дейност;
- търсене на съюзи между действащи лица от сферата на формалното и неформално образование и институциите за правата на човека с цел създаване на национални образователни програми по човешките права;
- развиване на капацитета за неправителствените партньори в процеса на търсене на по-активно участие на неправителствени младежки партньори;
- подпомагане на транснационалното сътрудничество и мрежите за обучение по човешките права;

- задълбочаване на осведомеността относно специфични за младежите въпроси, свързани с правата на човека (например насилие и социално изключване);
- включване на перспектива относно джендър информираност и межкултурното измерение като присъщи на концепцията за равенството на човешкото достойнство;
- тясно обвързване на образователни упражненията по правата на човека с реалностите на младите хора, младежката работа, младежката политика и неформалното обучение;
- разглеждане на необходимото припокриване и допълващия характер на образованието за човешките права при децата и младите хора;
- признаване и насърчаване на образованието по правата на човека като човешко право, и повишаване на осведомеността за него;
- съблюдаване защитата на свободата и сигурността на човешките права за активисти и учители ;
- интегрирането на въпросите за малцинствата, включително относно джендър, етническа принадлежност, религия или убеждения, способности и проблемите на сексуалната ориентация;
- подкрепа на активното участие и чувството за собственост на младите хора и децата в образователните процеси;
- повишаване на осведомеността за отговорността на държавите и обществените власти за насърчаване и подкрепа на образованието по правата на човека във формалните и неформалните образователни сфери.

1.7 ОПЧ с младите хора

Изглежда очевидно, че младите хора трябва да се интересуват от образование по правата на човека, но в реалността голяма част от младежите в Европа имат ограничен достъп до образованието по човешките права. Компас е разработен с цел това да се промени.

Образованието по правата на човека за младите хора е от полза не само за обществото, но също така и за самите млади хора. В съвременните общества младите хора са все по-често се сблъскват с процесите на социално изключване, с религиозни, етнически и национални различия, както и с недостатъците - и предимствата - на глобализацията. Образованието по човешки права се занимава с тези въпроси и може да помогне на хората да си дадат сметка за различните вярвания, нагласи и ценности, както и за явните противоречия на съвременните мултикултурни общества, в които те живеят.

Специален доклад на Евробарометър от март 2008 година на тема „Отношението на европейските граждани към околната среда“ посочва, че европейските граждани придават огромно значение на опазването на околната среда, като 96% казват, че е то е много или умерено важно за тях. Младите хора в частност са силно склонни към отдаване на енергията си и ентусиазма си за въпроси, които ги засягат. Един пример в това отношение са 100,000 хора, които през декември 2009 направиха демонстрация в Копенхаген за предприемане на дейности за борба с изменението на климата. Като учители по човешките права, ние трябва да овладеем тази енергия. Много програми, които вече съществуват за младите хора – от дребно-машабните упражненията, извършвани на база на конкретни случаи в отделните младежки клубове и училища до основните международни програми, провеждани от Съвета на Европа и Европейския съюз, ясно показват, че младежите ще приветстват идеи и ще работят за тях.

Един пример за приноса на млади хора в Европа, образовани относно човешките права, е изготвянето на доклади по страни за правата на групите на малцин-

ствата. Тези доклади, които се използват от правителствата, НПО, журналисти и учени, предлагат анализ на проблемите на малцинствата, включват гласовете на тези общности и дават практически насоки и препоръки за пътищата за напредък. По този начин образованието по правата на човека може да се разглежда като принос към работата на Европейския Съд по правата на човека за изпращане на ясни послания, че няма да се толерират нарушения. Но ОПЧ предлага и още нещо: на първо място то е също положителен инструмент за предотвратяване на нарушенията, като по този начин се осигуряват по-добро функциониране и по-ефективни механизми за превенция и санкции. Преди всичко хората, които са придобили ценностите за уважение и равенство, нагласи за съпричастност и отговорност и които са развили умения да работят съвместно и да мислят критично, ще бъдат по-малко склонни да нарушават човешките права на другите.

Младите хора също действат като обучители и фасилитатори на образователните процеси за правата на човека и в този смисъл оказват важна подкрепа и предоставят ресурси за разработване на планове за ОПЧ на национално и местно ниво.

1.8 Изграждане на култура на човешките права

„Всички пътища водят към Рим“ е общ идиом и означава, че има много начини за постигане на дадена цел. Точно както всички пътища водят към Рим, така има много различни начини за предоставяне на ОПЧ. В този смисъл образованието по човешки права може би е описано най-добре от перспективата на това, което трябва да се постигне: създаването на култура, при която правата на човека са разбрани, защитавани и зачитани, или ако перифразираме участниците във Форума от 2009 година за образованието по човешки права на младите хора, „култура, насочена към изучаване, живот и дейности в името на правата на човека“.

Културата на правата на човека не е просто една култура, при която всеки познава своите права, защото знанието не е задължително равнозначно на уважение, а без уважение ние трябва винаги да очакваме нарушения. Така че как можем да опишем културата на човешките права и какви качества би следвало да имат нейните привърженици? Авторите на настоящото ръководство работиха доста по тези въпроси и формулираха някои (но без претенции за изчерпателност) отговори. Културата на човешките права е тази култура, при която хората:

- Имат знания за и респект към правата на човека и основните свободи
- Имат чувство за индивидуално самоуважение и уважение към другите; те ценят човешкото достойнство
- Демонстрират нагласи и поведение, които показват уважение към правата на другите
- Упражняват истинско равенство между равенството във всички сфери
- Показват уважение, разбиране и оценяване на културното многообразие, особено към различните национални, етнически, религиозни, езикови и други малцинства и общности
- Овластени са с пълномощията на активни граждани
- Насърчават демокрацията, социалната справедливост, обществената хармония, солидарност и приятелство между хората и отделните народи
- Проявяват активност за последването на дейностите на международните институции, насочени към създаване на култура на свобода на базата на универсалните ценности на правата на човека, международното разбирателство, толерантността и ненасилието.

Тези идеали се проявяват по различен начин в различните общества поради различните социални, икономически, исторически и политически опит и реално-

Дори и да отрежете всички цветя, не можете да спрете идването на пролетта.

Пабло Неруда

сти. От това следва, че ще има и различни подходи към ОПЧ. Възможно е да има и различни мнения за най-добрия или най-подходящия начин за преминаване към културата на човешките права, но така трябва и да бъде. Индивидите, групите от индивиди, общностите и културите имат различни изходни точки и проблеми. Културата на правата на човека трябва да отчита и да се съобразява с тези различия.

2. ПОДХОДИ КЪМ ОБРАЗОВАНИЕТО ПО ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА В КОМПАС

Използване на Компас за предоставяне на ОПЧ в различните култури и на различни езици

Опитът от първото издание на Компас показва, че е възможно да се напише един наръчник за цяла Европа. Различията в културите и езиците не са препятствия, а по-скоро ресурси, които обогатяват нашата работа. Всеки от нас има връзка с правата на човека, защото всеки от нас има чувство за достойнство и може да изпита унижението, което ни причинява нарушаване на правата ни. Освен това, тъй като правата на човека са универсални и се отнасят до международно утвърдени документи, като например Всеобщата декларация за Права на човека, логично следва изводът, че целите и принципите на ОПЧ са приложими за всяко общество, дори и ако практиката на ОПЧ винаги трябва да бъде съобразена с контекста.

Европа сама по себе си е свят на многообразието. В континента се говорят над 200 езика. В рамките на границите на Европа се среща всяка голяма религия. Континентът се свързва с раждането на демокрацията и същевременно с някои от най-лошите примери на фашизма и тоталитаризма, които светът някога е виждал. Историята на Европа е белязана от Холокоста, от колониализма и робството, а днес приютява достатъчно ядрени оръжия, за да унищожи целия живот на земята. И все пак тя е домакин на годишната церемония за Нобелова награда за свобода и е създала постоянен съд за правата на човека, който е аплодиран по целия свят.

Сред държавите, които съставляват Европа в наши дни, има много, които не са съществували, когато през 1949 е бил създаден Съветът на Европа, както и други, чиито граници едва са се променили в продължение на стотици години. Някои продължават да се променят дори и днес, тъй като конфликти заплашват нестабилните граници. Поради това в Европа има хора, които ежедневно са изправени пред насилие и конфликти, докато много други живеят в относителен свобода, сигурност и просперитет.

Във всяка европейска страна има милионери, както и милиони хора, живеещи под линията на бедността. Има разнообразие в рамките на всяка една страна, и разнообразие между отделните страни. Ако станете преподавател в една част на Европа, за един ден може да получите повече, отколкото в други части за един месец. В други региони, ако станете учител в друг регион може да не получавате заплата си месеци наред. А как стои въпросът за техните ученици? Броят на годините на задължителното образование варира от девет в Кипър и Швейцария до 13 в Белгия и Холандия. Когато учениците завършат училище, те имат различни шансовете за намиране на работа. Шансовете за младите хора за достъп до техните социални права и да бъдат независими също са много различни. Съгласно данни на Евростат, младежката безработица може да варира от 7,6% в Холандия до 44,5% в Испания или до 43,8% в Латвия.⁷

Социалната, културната и политическата обстановка за ОПЧ варира в отделните общности и държави; поради това следва да има различни конкретни подходи, съдържание и методи, въпреки че принципите и целите остават едни и същи.

Родителите могат да дават само добри съвети или да ги насочват (децата) по правия път, но окончателното оформяне на характера на даден човек е в неговите собствени ръце.

Анне Франк

2.1 ОПЧ в различни образователни среди

Опитът от първото издание показва, че Компас намира широко приложение не само в младежки клубове, младежки организации и НПО-та, но и в училищата, сред бизнеса и дори сред отделите за обучение на правителствените служби. С други думи, Компас се използва от хора от всички възрасти и в много различни образователни среди.

Първоначалното ни намерение беше Компас да се използва предимно от младежки работници в неформални образователни среди, например в клубове за извънучилищни занимания, спортни групи, църковни младежки групи, университетски клубове, правозащитни организации и младежки организации за културен обмен. В тези среди фокусът е върху личностното и социалното развитие на младите хора, и по тази причина дейностите приемат холистичен подход, което означава, че работят за култивиране на знания, умения и нагласи в социален контекст.

Въпреки това, Компас се използва също и във формална среда, като училища, колежи и университети, където фокусът по-скоро е насочен към придобиването на знания, отколкото върху развитието на умения и нагласи. Много обучители откриват възможности за използване на дейностите от Компас в учебните програми по история, география и различни езици. Тези възможности ще се увеличават, тъй като се консолидира преминаването към учебни програми, базирани на компетенции. Обучението на персонала, например обучение на обучители, мениджъри, правителствени служители и съдебни служители, се намира в сферата между формалното и неформалното обучение, но и тук обучителите използват Компас както за общо обучение по правата на човека, така и за конкретно обучение относно равните възможности и расизма в рамките на институцията.

Компас е акредитиран като официален учебен ресурс в училищната система на някои страни. Отчитайки значимостта на въвеждането на обучение по правата на човека за по-малките деца, младежкият сектор към Съвета на Европа разработи също така и Compasito, наръчник за обучение по човешките права за деца. Compasito е особено подходящ за деца от 7 до 13-годишна възраст и, както подсказва и името, се базира на подходите и методиките на Компас.

Хората практикуват и се образоват за правата на човека по много различни начини и въпреки че всяка дейност в Компас предлага методи и динамика, които са интересни сами по себе си, важ но е да се има предвид, че крайната цел на дейностите е какво могат да научат участниците и какво могат да направят с това, което са научили. Някои от предложенията за „последващи дейности“ на наученото включват прилагане на дейността в семейството, сред приятели или изпращане на писма до медиите. Това са две възможни начини, по които Компас може да се ползва в неформалното образование.

Подходите към формално образование, по-специално използваните методи и ролята, която играе учителят, се различават в отделните страни. По същия начин, предлагането на неформалното образование под формата на младежки клубове и организации, техните философии и начин на действие варират в различните държави. Въпреки това могат да се обобщят някои структурни разлики между формалния и неформалния сектор.

Информално образование

Информалното образование се отнася до процеса на учене през целия живот, при който всеки индивид придобива нагласи, ценности, умения и знания от образова-

Често дейностите в Компасито са по-опростени, с повече игри и тъй като са по-кратки, потенциално те са по-подходящи за прилагане в класните стаи

телни влияния и ресурси в неговата или нейната собствена среда и от ежедневния опит. Хората се учат от семейството и от съседите, на пазара, в библиотеката, на художествените изложби, по време на работа и чрез игра, четене и спортни упражненията. Масмедиите се явяват много важна среда за неформалното образование, например чрез пиеси и филми, музика и песни, телевизионни дебати и документални филми. Обучението по този начин често е непланирано и неструктурирано.

Формално образование

Формалното образование се отнася до структурираната образователна система, която включва началното образование (в някои страни и детската градина), преминава през училището до университета и обхваща и специализирани програми за професионална и техническа подготовка. Формалното образование често включва оценка на обучаемите, придобитите знания или компетенции и е въз основа на програма или учебен план, които може да бъдат повече или по-малко адаптирани към индивидуалните нужди и предпочитания. Формалното образование обикновено води до официално признаване (диплома) и сертифициране.

Неформално образование

Неформалното образование се отнася до планирани, структурирани програми и процеси на индивидуално и обществено образование за младите хора, предназначени за подобряване на редица умения и компетенции, които са извън официалната образователна програма. Неформалното образование е това, което се случва в места като младежки организации, спортни и театрални клубове и обществени групи, където младите хора се срещат, например да се ангажират съвместно по дадени проекти, да играят игри, да обсъждат, да отидат на къмпинг или да създават музика и театър. Резултатите от неформалното образование обикновен трудно се поддават на удостоверяване, дори и ако тяхното социално признание да нараства. Неформалното образование освен това трябва да бъде:

- доброволно
- достъпно за всички (в идеалния случай)
- организиран процес с образователни задачи
- да е базирано на участие
- с фокус върху учещите се
- за придобиване на умения за цял живот и подготовка за активно гражданство
- базирано както на индивидуално, така и на групово учене с колективен подход
- холистично и процесно-ориентирано
- основано на опит и дейности
- организирано въз основа на нуждите на участниците.

Формално, информално и неформалното образование са взаимно допълващи се и взаимно подсилващи елементи на процеса учене през целия живот. Бихме желали отново да подчертаем, че отделните упражнения на Компас могат да се приложат в много различни контексти, във формална или по-малко формална среда, както и редовно или епизодично. Въпреки това е съществено да се има предвид, че тъй като въпросът за това къде и какво се случва е много важен, авторите на Компас са склонни да имат пристрастия към неформалното образование като потенциално по-благоприятно за ОПЧ (а също и защото Компас е първоначално проектиран за целите на работа с младежи). Във връзка с училищата и колежите, ОПЧ не може да се разглежда като нещо, което се провежда изолирано в класната стая – то трябва да разшири обхвата си в цялото училище и общността. Например демократичното управление на образователните институции е измерение, което е широко признато като играещо основна роля в процеса на изучаване на човешките права (и доверието в тях).⁸

Взаимовръзките между знания, отношение и умения характеризират доброто ОПЧ и неформалното образование.

*Заклучение от Форум
„Да живеем, учим и
действаме за правата
на човека“ 2009*

В това ръководство ще намерите информация за правата на човека и за голямото разнообразие от въпроси относно правата на човека, както и над 60 упражнения за предоставяне на ОПЧ за младите хора. Тези упражнения не са изолирани самостоятелно; има обширен раздел за методологията на ОПЧ, как да се използват упражненията в различни ситуации и как да се адаптират или развиват. Предоставена е също така информация и насоки за подпомагане на младите хора да се включат във въпроси, които се отнасят до тях и да „предприемат дейности“ (Глава 3).

2.2 Педагогическа основа на ОПЧ в Компас

При ОЧП методът и съдържанието са взаимосвързани и взаимозависими.

Не е достатъчно да имаме знания за правата на човека; хората също така трябва да развият умения и нагласи да действат заедно в защита на правата на човека, и те трябва да използват главите си, сърцата и ръцете си, за да предизвикат личните и социални промени, необходими за създаването на глобалната култура на човешките права.

Холистично обучение

Правата на човека се отнасят към цялостния индивид (тяло, ум и душа) и за всички измерения на живота от люлката до гроба. Комплексният индивид живее в комплексен свят, където всичко е взаимосвързано; образованието по човешките права задължително включва цялостен подход към процеса на изучаване. Холистичното обучение насърчава развитието на комплексния индивид, неговия интелектуален, емоционален, социален, физически, артистичен, творчески и духовен потенциал. Холистичното образование предполага също, че обучението се извършва в социален контекст, който обхваща цялостния всекидневния опит; поради това то е интердисциплинарно и има пресечни точки с традиционните предмети в учебните училищни програми.

Холистичният подход също така означава, че ние се стремим да се насочим към и да включим когнитивните и практичните измерения и нагласи на живот, което не само това, което хората научават, но също така и как да се реализира наученото в техните нагласи или поведение и как да се прилага то в действие за правата на човека, самостоятелно или с други лица.

С холистичното учене е свързано и диференцираното обучение. Дейностите по обучението в Компас са разработени така, че да отговорят на различни стилове на изучаване и различни интелекти и да предлагат обучение както за когнитивни, така и за афективни области.

Отворен тип обучение

Отвореният тип обучение е структуриран така, че не само да се възможни, но и да се очакват множество / комплексни отговори на проблемите. Участниците не са насочвани само към един „правилен“ отговор, което има смисъл, защото животът не е черно-бял и неяснота е факт от света, в който живеем. Отвореният тип обучение насърчава самочувствието за изразяване на мнения и критично мислене. Това е от съществено значение в областта на образованието по правата на човека, защото въпросите за човешките права са свързани с резултатите от различни мнения и разбираня; поради това е важно обучаемите да учат заедно, но същевременно да са свободни да не се съгласят или да стигнат до противоположни заключения или мнения.

Изясняване на ценностите

Участниците имат възможност да идентифицират, изясняват и изразяват своите собствени убеждения и ценности, както и да ги противопоставят с други в безопасна рамка, базирана на достойнството на всяко човешко същество, свободата на мисълта и словото и зачитането на чуждото мнение.

Участие

Участие в контекста на ОПЧ означава, че младите хора участват във вземането на решения за това какво и как ще учат за правата на човека. Чрез обучение с участие младите хора развиват различни умения, включително такива за вземане на решения, слушане, съпричастност с и уважение към другите и поемане на отговорност за собствените си решения и дейности.

По този начин ОПЧ трябва да позволи на младите хора да решат кога, как и по какви въпроси желаят да работят. Това означава, че ролята на лидера или учителя е роля на фасилитатор, лидер, приятел или ментор, а не роля на инструктор, който предава знание или решава и контролира какво да се учи и как.

Упражненията в това ръководство изискват активно участие; човек трябва да бъде активен и ангажиран; никой не може просто да седи и да бъде пасивен наблюдател. В това отношение методологията до голяма степен е задължена на работата на Аугусто Боал и други пионери в социалното образование, повишаване на осведомеността и осъзнатостта. Ако учащите / участниците не вземат пълноценно участие в дейността, може би е по-добре тя да се отложи или да се прекрати, като ги попитаме за техните причини за неучастие. Това също е част от обучението по човешки права.

Обучение с участие изисква създаване на благоприятна среда, която насърчава учащите/участниците да поемат отговорност за дейностите и процесите, в които те участват. Важно е да бъдем прозрачни и честни с участниците - също и относно границите на участие. За предпочитане е да обявим ограничения за участие, пред това да се манипулира ситуацията или да се симулира участие.

Съвместност при обучението

Да се научим да уважаваме другите и да работим заедно - това е една от целите на ОПЧ. При съвместното обучение хората да научат чрез съвместна работа да търсят резултати, които са полезни както за тях самите, така и за всички членове на групата. Съвместното обучение стимулира по-високи постижения и по-висока производителност, по-грижовни, подкрепящи и ангажирани взаимоотношения и по-голяма социална компетентност и самочувствие. Това е в контраст с онова, което се случва, когато обучение е структурирано на база на конкуренция. Конкурендно-ориентираното обучение често води до развиване на личен интерес, неуважение към другите и арогантност у победителите, докато губещите често стават демотивирани и губят самоуважение.

Учене чрез опит (учене чрез преживяване)

Ученето чрез опита или обучението чрез открития е крайъгълният камък на ОПЧ, защото основни умения и ценности за правата на човека като комуникация, критично мислене, застъпничество, толерантност и уважение не могат да се преподават; те трябва да се научат от собствен опит и чрез практикуването им.

Участието изисква подкрепяща среда, която да насърчи учащите се да поемат отговорност за дейностите, в които са включени.

Опитът сам по себе си не е достатъчен за придобиване на знания.

Познаването на правата на човека е важно, но не е достатъчно само по себе си. Необходимо е младите хора да имат много по-дълбоко разбиране за това как човешките права еволюират от потребностите на хората и защо те трябва да бъдат защитени. Например младежите, които нямат пряк опит с расовата дискриминация, могат да мислят, че въпросът не ги засяга. От гледна точка на правата на човека, такава позиция е неприемлива; навсякъде хората имат отговорност да защитават човешките права на другите.

В Компас ние предлагаме преживявания чрез упражненията като ролеви игри и проучвания на конкретни казуси, които да поставят въпроси и създават проблеми за участниците, с които те трябва да се борят. Въпреки това, опитът сам по себе си не е достатъчен. За да се извлече полза от един опит е важно да се размишлява върху това, което се е случило, да се правят заключения и да се практикуват това, което сте научили: без практическа подкрепа, наученото ще бъде загубено.

Цикъл на Дейвид Колб за обучение чрез практически опит

През 1984 г. Дейвид Колб публикува Обучение чрез практическия опит: опитът като източник на учене и развитие. Неговата теория предполага, че в учебния процес има четири фази.

Всички упражненията в Компас са построени върху този модел. Има известен опит (планирано събитие / стимул / упражнение като ролева игра), последван от обсъждане (фаза 2) и оценка (фаза 3). Всяко описание на упражнение включва предложения за въпроси, ръководещи обсъждането и дискусия, която да помогне на хората да разсъждават върху това, което се е случило, как са се чувствали при опита и как опитът може да се сравни с това, което те вече знаят и да се отнесе към останалата част от света. Накрая хората преминават към фаза 4, тази на приложението, на прилагане на обучението в практиката. В Компас правим предложения за последващи дейности, включително и как младите хора могат да вкарат в действие това, което те са научили и да доставят ползи за тяхната общност. Важно е да се разбере, че четирите етапа са основните части на учебния процес като цяло. Хората няма да постигнат разбиране без размисъл, а каква е ползата от обучението, ако те не го приложат на практика? Да се направи само упражнение по Компас (фаза 1), без останалите фази, е равностойно на извършване на нарушение на образованието по правата на човека!

Някои хора могат да бъдат разтревожени от тези стремежи за социална промяна и да придобият усещането, че насърчаването на активизъм е прекалено. Но те не бива да имат притеснения. Като обучители по правата на човека, ние се стремим да вдъхновяваме младите хора да бъдат загрижени за правата на човека и да им предоставим инструменти за действие, когато и където те чувстват, че това е необходимо.

В този момент може би е необходимо да се изясни как ние използваме термина „упражнение“ в Компас. Ние го използваме както в смисъл на стимул, метод или събитие, което се случва във фаза 1 на цикъла на обучение, така и в смисъл на „цялостно упражнение“, така че да се обхванат всички четири етапи от обучителния цикъл. На практика контекстът, в който терминът се използва, трябва да подскаже ясно дали става дума за само за метод или метода заедно с обсъждането, оценката и предприемането на дейности и етапа на последващите дейности.

Цикъл на обучение чрез практически опит

Фокус върху учителите се

ОПЧ има много ясна цел: да се даде възможност за обучение относно, за и чрез човешките права. Въпреки че познанията за човешките права и компетенциите за човешките права са изцяло част от ОПЧ, в центъра му е поставен обучаемия, или участникът. Не е толкова важно какво предлага или предава фасилитаторът или учителят, нито самото съдържание („Днес ние ще учим за смъртното наказание“). В центъра са поставени учащите се / участниците, защото това, което те учат или правят с наученото или преживяното е нещото, което има истинско значение. По този начин то е по-съществено за участника (или пък изобщо не е от значение, което също е важно да се отбележи) и е по-вероятно да придобие практическа значимост. Съсредоточаването върху обучаваните има много други предимства и последствия, включително откритостта от страна на фасилитатора за адаптиране на съдържанието и нивото на работата към реалностите на участниците – нещо, което в производствения процес на Компас ние нарекохме „да стартираме от там, където са хората“.

2.3 ОПЧ, процес и резултати

Ключовите образователни подходи, използвани в Компас, съвместното обучение, обучение с участие и ученето чрез опит и преживяване се вплитат комплексно в упражненията и провокират дискусии и последващи дейности за създаване на процес, който:

- започва от това, което хората вече знаят, техните мнения и опит, и от тази база им дава възможност да търсят и да открият заедно нови идеи и опит (обучение по човешките права)
- насърчава младите хора да участват и да допринесат за дискусии, както и да

се учат един от друг в максималната възможна степен (учене чрез човешките права)

- подкрепя хората да предадат наученото чрез прости, но ефективни дейности, които демонстрират тяхното отхвърляне на несправедливостта, неравенството и накърняването на човешките права (обучение за правата на човека).

За да бъдат ефективни възпитатели, практикуващите ОПЧ трябва да останат съсредоточени върху целта : правата на човека ограмотяват младите хора, дори и ако младите хора решат да останат неактивни. На практика няма разлика между ОПЧ като процес и резултат - чрез дейностите те стават едно цяло, в което процес и съдържание, метод и резултати са взаимозависими, или както се казва в сентенцията „няма път към мира, мирът е пътят“, която се приписва на Махатма Ганди.

Точно както се опитахме да изброим характеристиките на културата на правата на човека, по същия начин ние – авторите на ръководството – направихме опит да изброим знанията, уменията и нагласите на човек, който е грамотен относно човешките права. След това тези компетенции ни послужиха като основа за развитието на нашите задачи за дейностите.

В общи линии успяхме да опишем резултата за ОПЧ по отношение на знания, разбиране, умения и нагласи по следния начин:

- информираност и разбиране на въпросите за правата на човека, за да могат хората да разпознават нарушенията на човешките права: обучение какво представляват човешките права, как те могат да бъдат защитени в страната, кои органи са отговорни за тяхната защита; какви международни инструменти се прилагат, за какви права могат да претендират участниците /младите хора (обучение относно правата на човека);
- умения и способности за борба за правата на човека и защита на собствените човешки права и правата на другите като например повишаване на осведомеността, застъпничество и провеждане на кампании, чувство на способност за контакт със съответните органи или пресата (обучение за правата на човека) и така нататък;
- Нагласи за зачитането на правата на човека, така че хората да не нарушават съзнателно правата на другите и участниците да живеят според ценностите на правата на човека; така нареченото „хоризонтално измерение“ на правата на човека, който се отнася до отношенията между хората, а не само до отношенията между хората и държавните институции (т.нар „вертикални измерения“). Тези нагласи могат да се проявят в семейната среда, сред връстниците си, в училище или в младежката организация или младежкия клуб (обучение чрез учене посредством правата на човека).

Задачи, основани на компетентности

Дефинициите за основните задачи са полезни, но за да бъдем ефективни обучители по правата на човека, ние се нуждаем от много по-точно прецизиране на нашите задачи и определяне на ясни компетенции, които да развият младите хора, с които работим. Ние трябва да си зададем следния въпрос: Какъв тип знание е необходимо на младите хора, за да придобият по-задълбочено разбиране на въпросите за правата на човека? Какви умения и подходи ще са им нужни, за да помогнат за защита на правата на човека? Отговорите ни помогнат да опишем по-точно нашите задачи. Следните характеристики са тези, които идентифицирахме по време на процеса на производство на Компас и в практиката на ОПЧ за младите хора в цяла Европа. Те са в основата на упражненията в настоящия наръчник.

Знания и разбиране

- Ключови концепции като: свобода, справедливост, равенство, човешко достойнство, недискриминация, демокрация, универсалност, права, отговорности, взаимозависимост и солидарност;
- Идеята, че човешките права осигуряват рамка за преговори и договаряне на начини на поведение в семейството, в училище, в обществото и в по-широкия свят;
- Ролята на човешките права и тяхното минало и бъдеще измерение в собствения живот, в живота на общностите, както и в живота на други хора по целия свят;
- Разликата и взаимовръзките между граждански / политически и социални / икономически права;
- Местни, национални, международни организации, неправителствени организации и частни лица, които работят за подкрепа и защита на правата на човека;
- Различни начини за разглеждане и изпитване на човешките права в различни общества, различни групи в рамките на едно и също общество, както и различни източници на легитимност, включително религиозни, морални и правни източници;
- Основни социални промени, исторически събития и причини, довели до признаването на човешките права;
- правата, признати в големи международни инструменти, които съществуват за прилагане защита на човешките права, като Всеобщата декларация за правата на човека на ООН (ВДПЧ), Конвенцията на ООН за правата на детето (КПД), и Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ);
- Правата на човека, защитени от техните национални или държавни конституции и закони и органите, отговорни за тяхното наблюдение на национално ниво.

На практика не би трябвало да се прави разграничение между ОПЧ като процес и резултат.

Умения

- Активно слушане и комуникация: да можем да изслушваме различни гледни точки, да се застъпваме за собствените си права и тези на другите хора;
- Критично мислене: намиране на подходяща информация, критично оценяване на доказателства, бидейки наясно с предубеждения и предразсъдъци, разпознаване на форми на манипулация и вземане на решения въз основа на мотивирани преценки;
- Способност да се работи съвместно и за позитивно справяне с конфликти;
- Способност за участие в организирани социални групи;
- Способност за разпознаване на нарушенията на правата на човека;
- Дейности за насърчаване и защита на правата на човека както локално, така и в световен мащаб.

Нагласи и ценности

- Чувство на отговорност за собствените си дейности, ангажимент за личностно развитие и социална промяна;
- Любопитството, отворен ум и оценяване на многообразието;
- Емпатия и солидарност с другите и ангажимент за подкрепа на тези, чиито човешки права са под заплаха;
- чувство за човешко достойнство, самоуважение и респект към другите, независимо от социални, културни, езикови или религиозни различия;
- Чувство за справедливост, желанието за работа за идеалите на универсалните човешки права, равенството и уважение на различията.

2.4 ОПЧ и други образователни сфери

Днес в света почти всеки проблем съдържа нарушаване на правата на човека.

Правата на човека влияят върху всеки аспект от живота ни на местно ниво и в световен мащаб. Ако се вгледаме във Всеобща декларация за правата на човека (ВДПЧ), можем да видим, че почти всеки проблем в света днес - бедността, замърсяването, климатичните промени, икономическото неравенство, СПИН, ограниченият достъп до образование, расизма и войните - включват нарушения на човешките права.

Трудно е да се каже коя от тези несправедливости е повече или по-малко важна от другите. Перспективата се променя в зависимост от мястото, където сте и вашия статус като личност. В действителност те са взаимосвързани до такава степен, че насочването към всяка една от тях включва още една или няколко от останалите. Правата на човека са неделими, взаимозависими и взаимосвързани и не е възможно да вземем и изберем отделни единични права на човека, които да приемем и уважаваме.

Тези проблеми не са от изключителен интерес само за обучители по правата на човека; те са еднакво значими за всички онези, които са ангажирани в насърчаването на справедлив и мирен свят, където уважението и равенството са издигнати в норма. Дали хората наричат тяхната работа например образование за развитие, образование за свобода, образованието за устойчиво развитие или гражданско образование, ние всички работим с взаимозависими и взаимосвързани въпроси и Компас има какво да предложи. Човешките права са наистина разнообразни и присъстват под повече форми, отколкото ние често си представяме! Често, особено при работата с младежки упражненията, ние призоваваме чувството за отговорност и достойнство на младите хора, без непременно да го наричаме образование по човешки права.

Гражданско образование/

Образование за демократично гражданство

Съгласно Хартата на Съвета на Европа за образование по демократично гражданство и човешки права, „Образованието за демократично гражданство и образованието по човешки права са тясно свързани и взаимно подкрепящи се. Те се различават по-скоро по фокус и обхват, отколкото по отношение на задачи и практики. Образованието за демократично гражданство се фокусира предимно върху демократичните права и отговорности и активното участие, насочени към на граждански, политически, социални, икономически, правни и културни сфери на обществото, а образованието по човешките права се занимава с широк спектър на човешките права и основните свободи във всеки аспект на живота на хората“.

Учебната програма за гражданско образование включва въпроси за политиката и управлението, правната система, медиите, мултикултурализма и равните възможности. Компас предлага богатство на съответните упражненията по темите „Демокрация“ и „Гражданство и участие“, „Медии“, „Общи права на човека“, „Дискриминация и нетърпимост“ и „Джендър“.

Тези въпроси на Компас също са полезни за правителствени и неправителствени организации, предоставящи гражданско образование за имигрантите и бежанците, които имат нужда от подготовка, за да станат законно и обществено приети граждани на една страна.

Персонално и социално образование

Много страни имат някаква форма на образование, която разглежда ролята на индивида в обществото и помага младите хора да се подготвят за лични предизвикания.

Образованието по демократично гражданство и човешки права се различава по-скоро по своя фокус и обхват, отколкото по целите и съдържанието.

телства, които ще се изправят пред тях. Това може да се припокрива с въпросите на гражданството, но може да включва и аспекти от живота на индивида, свързани със свободното време - включително спорт, клубове и асоциации, музика, изкуство или други форми на култура. Това обучение може да се занимава и с личните взаимоотношения. Човешките права навлизат в тези въпроси по два централни начина: първо, защото личностното развитие и личните отношения притежават морални и социални аспекти, които трябва да се ръководят от ценностите на правата на човека; второ, защото правото на участие в културния и социален живот се признава в ВДПЧ, както и в други международни споразумения. Дори и ако младите хора, с които работите, да са в състояние да претендират за това право, по света има млади хора, които не са.

Компас съдържа няколко упражненията по темите „Участие“ и „Култура и спорт“, които са от значение за обучители по персонално и обществено образование.

Образование за ценности/Образование за морал

Образованието за ценности също е обща част от учебната програма в много страни, но това често води до две основни притеснения в съзнанието на хората: кои ценности следва да се стреми да преподава такова едно образование и как да се уверите, че тези ценности не са наложени на хората, или се възприемат като ценности на мнозинството? Приемането на перспективата на човешките права се явява валиден, обоснован и ползотворен инструмент за решаване на тези проблеми, защото човешките права се основават на ценности, които са общи за всички по-големи религии и култури и са признати от - но не и задължително практикувани в – почти всяка една страна по света. В този смисъл ценностите, залегнали в основите на правата на човека, са универсални по своя характер, независимо от това, че начина, по който са изразени, може да варира значително в различните общества. Правата на човека са също така резултат от преговори и консенсус между правителствата от цял свят. От това следва, че никой не трябва да бъде критикуван за преподаване на ценностите на човешките права!

Никой не може да бъде критикуван за преподаване на ценностите на правата на човека

Глобално образование

Практикуващите глобално образование признават важността на предприемането на холистичен подход към темата, защото те ценят взаимозависимостта на социалните, икономическите, екологичните и политически аспекти на нашия свят и твърдят, че като граждани на света ние имаме отговорности към нашата глобална общност.

Декларацията от Маастрихт за глобално образование (2002)⁹ гласи, че глобалното образование е образование, което отваря очите и умовете на хората към реалностите на глобализирания свят и ги събужда за осъществяването на един свят на по-голяма справедливост, равенство и човешки права за всички. То обхваща образованието за развитие, образованието по правата на човека, образованието за устойчивост, образование за свобода и предотвратяване на конфликти и межкултурното образование.

Приемането на правата на човека като отправна точка в работата на практикуващите глобално образование по социални, икономически, екологични и политически аспекти на нашия свят им позволява да обогатят процеса на преподаване.

Чрез насърчаване на учащите и преподавателите да работят в сътрудничество по глобални въпроси чрез иновативна педагогика, дейностите по глобалното образование им дават възможност за разбиране на сложните реалности и процеси на съвременния свят: те се стремят да развият ценности, нагласи, знания

и умения, които дават възможност на хората да се изправят, да разберат и да се справят с предизвикателствата на нарастващо взаимосвързания свят, при което се култивира дух на „глобална отговорност на гражданите на света“.

В Компас има множество упражненията по темата за „глобализацията“, защото редица въпроси за правата на човека в днешно време имат много важно глобално измерение. Така например, в упражнението „Може ли да вляза“ на страница 115, на участниците се предлага симулиран опит да бъдат лице, търсещо център за бежанци.

Межкултурно образование

Межкултурното образование задачи да развие разбиране между културите чрез проучване на приликите и разликите между културите и народите. Липса на межкултурно разбиране често води до расова дискриминация, нетолерантност, очерняне и насилие на местно ниво и в световен мащаб. Тъжни илюстрации на проблемите, които могат да възникнат от неспособността на хората да зачитат и да живеят с хора от други култури, са изяви на расизъм, дискриминация и насилие, които се срещат във всички общества.

Причините за конфликти никога не са еднозначни, но неравномерното разпределение на ресурсите и неравните политически и социални права обикновено са сред основните причини, които поражда непоносимостта и дискриминацията. В този смисъл гледната точка на човешките права е логичен подход за практикуващите межкултурно образование и те ще намерят изобилие от подпомагащи материали в Компас и други публикации на Съвета на Европа.

Младежкият сектор на Съвета на Европа, по-специално чрез Европейския младежки център и Европейската младежка фондация, е посветил много усилия в областта на межкултурното образование. Кампанията „Всички различни – Всички еднакви“, насочена срещу расизма, ксенофобията, антисемитизма и нетолерантността, е създадена през 1995 година, за да се справи с нарастващата расистка враждебност и нетърпимост към групите на малцинствата¹⁰. Образователният наръчник „Всички различни – всички еднакви“, произведен за кампанията и който е предшественик на Компас, включва много полезни упражнения, които допълват тези в Компас по темата „Дискриминация и нетолерантност“.

Анти-расистко образование

Анти-расисткото образование има за цел да премахне наследството на насажданите от векове расистки нагласи и идеологии, като приема за своя отправна точка твърдението, че ние живеем в мултикултурно и демократично общество, в което всички граждани имат право на равенство и справедливост. С други думи, то предприема подход, основан на правата на човека и има тесни връзки с интеркултурното образование.

Подходящи начални точки за практикуващите анти-расистко образование са главата и упражненията в Компас по темата за „Дискриминация и нетолерантност“. Ако имате интерес да използвате подхода за обучение на връстници, тогава ще намерите повече идеи в друга публикация на Съвета на Европа, ДОмино.

В Съвета на Европа правата на човека, образованието и действията срещу расизма са събрани под шапката на Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ECRI). Задачата на ECRI е борба с расизма, расовата дискриминация, ксенофобията, антисемитизма и нетолерантността в разширена Европа от гледна точка на защитата на правата на човека. Нейната работа се базира на Европейската конвенция за правата на човека, допълнителните протоколи към нея и свързаната с нея съдебна практика.

Образование за развитие

ВДПЧ и Международната Конвенция за икономически, социални и културни права съдържат редица членове, които са от основно значение за разбирането на хората за правото на развитие. Например, насърчаването на социалния прогрес и по-добри стандарти на живот, правото на недискриминация, правото на участие в обществените дела, правото на адекватен стандарт на живот и правото на самоопределение. То също така включва правото на хората на социален и международен ред, при който могат напълно да се реализират правата и свободите, залегнали в Декларацията.

Актуалното право на развитие беше обявено от ООН през 1986 г. в „Декларация за правото на развитие“, приета от Общата резолюция на събранието на ООН 41/128. Правото на развитие, потвърдено допълнително от Декларацията от Виена през 1993, е групово право, притежавано общо от хората, и като такова е различно от правата, които принадлежат на отделни индивиди.

Практикуващите образованието за развитие вече признават правата на човека като важен елемент от тяхната работа. Въпреки това, те не винаги работят от перспективата на човешките права. Традиционният подход към образованието за развитие е да се проучат връзките между хората, които живеят в „развитите“ страни от Севера с тези на „развиващите се“ от Юга и да се разберат икономическите, социалните, политическите и екологичните фактори, които оформят живота на хората. Ние предполагаме, че една нова изходна точка от позициите на правата на човека ще предложи допълнителен стимул за работа. Друго предимство е, че предлаганите в Компас упражненията развиват умения, нагласи и ценности, които дават възможност на хората да работят заедно с цел предприемане на дейности за постигане на промяна, което е важна цел на образованието за развитие.

Темите на Компас „Труд“, „Бедност“, Здраве „Глокализация „и“ Околна среда“, предлагат най-очевидните връзки към образованието за развитие.

Образование за устойчиво развитие/

Екологичното образование

Ако искаме да подходим към екологичните въпроси от гледната точка на правата на човека, възможна отправна точка може да бъде член 25 от ВДПЧ, а именно правото на адекватен стандарт на живот, включително подходяща храна, облекло и жилище. Тъй като животът на човечеството е зависим от здрава и устойчива околна среда, вниманието към човешките права по целия свят, и към бъдещите поколения, изкарва на преден план въпросите за околната среда. Някои хора днес дори говорят за необходимостта от официално признаване на отделно екологично човешко право.

Околната среда ни предоставя стоки и услуги, които поддържат живота ни и начина ни на живот. Въпреки това, отдавна е ясно, че живеем на една планета с ограничени ресурси и че човешките дейности са с тежки последици за здравето на околната среда и социално подпомагане на човечеството. От тази гледна точка въпросите, свързани с по-нататъшното икономическо развитие, трябва да бъдат съпоставени с неговата цена за човечеството и природата като цяло. Екологичното образование има за цел да поставя тези въпроси на общественото внимание и да насърчава по-голямо внимание и уважение към природните ресурси на света.

Често свързано с екологичното образование, образованието за устойчиво развитие също така подчертава необходимостта от предприемане на цялостен поглед върху въпросите за околната среда и развитието. Терминът „устойчиво

Човешките права са важно измерение в развитието на образованието

развитие“ навлиза в обща употреба след Срещата на върха за Земята в Рио през 1992 г.; то означава развитие, което има за цел да отговори на нуждите на настоящето, без да прави компромис с нуждите на бъдещите поколения. С други думи, устойчивостта е за грижа за света и за това да го оставим годен за живота на бъдещите поколения. По този начин ценностите на правата на човека за справедливост и равенство са в основата на идеята за устойчивост.

Според ЮНЕСКО, образованието за устойчиво развитие има за цел да помогне на хората да развият нагласи, умения и знания, които да им позволяват да вземат информирани решения в полза на себе си и другите, сега и в бъдеще, и да действат съгласно тези решения.

Десетилетието на ООН за образование за устойчиво развитие (2005-2014 г.), за което водеща агенция е ЮНЕСКО, се стреми да интегрира принципите, ценностите и практиките на устойчиво развитие във всички аспекти на образованието и обучението, с цел да се обърне внимание на социалните, икономически, културни и екологични проблеми, пред които сме изправени през 21 век.

Има много тесни връзки между образованието за устойчиво развитие, образование за развитие, глобалното образование и ОПЧ, особено по отношение на развиването на нагласи, умения и познания за вземане на информирани решения в полза на себе си и нашата планета, и да действаме на основата на тези решения. Отделно от споменатите по-горе въпроси във връзка с глобалното образование и образованието за развитие, Компас предлага и отделна тема върху околната среда, в която са свързани правата на устойчивото развитие от гледна точка на човешките права.

Образование за свобода

Концептуалното ядро на образованието за свобода, практикувано в много училищни и университетски програми, е насилието, контролът върху него, намаляването и елиминирането му. Образование за свобода намира място в учебната програма при проучвания за решаване на конфликти, мултикултурното образование, образованието за развитие, проучванията за световния ред и екологичното образование. Най-често подходът се основава на това да се отговори на определен набор от проблеми, които се възприемат като причини за социалната несправедливост, конфликтите и войните.

От друга страна, образование за свобода, което изхожда от гледната точка на правата на човека, с неговата концептуална основа за човешкото достойнство и универсалност, може да доведе по-лесно до едно по-дълбоко разбиране за мира - свобода не само в смисъл на прекратяване на насилието, но и като възстановяване на връзките и създаване на социални, икономически и политически системи, които най-вероятно ще доведат до дългосрочни мирни среди.

Образование за свобода разпознава много различни форми на насилие. Например физическо или поведенческо насилие, включително война; структурно насилие, което означава бедност и лишаване в резултат от несправедливи и неравноправни социални и икономически структури; политическото насилие от репресивни системи, които поробват, заплашват и злоупотребяват с дисиденти, бедни, безсилни и маргинализирани; културно насилие, обезценяване и унищожаване на определени човешки идентичности и начин на живот; и насилието чрез расизъм, сексизъм, етноцентризъм, колониална идеология и други форми на морално изключване, което рационализира агресията, доминиращо, неравенството и потисничеството.

Анализирането на всички тези форми на насилие като нарушаване на определени стандарти за правата на човека осигурява конструктивен път за постигане на напредък. Методологията на ОПЧ за критично мислене и обучението чрез преживяване не само придават елемент на конкретика от опита, но също така внасят и нормативни и описателни измерения. Темите в Компас „Свобода и насилие“ и „Война и тероризъм“ осигуряват достатъчно материали за практикуващите.

Образованието за мир, което започва от перспективата на правата на човека, по-лесно може да доведе до по-задълбочена концепция за мир

2.5 Често задавани въпроси относно включване на ОПЧ при работата с млади хора

Независимо от това дали сте младежки работник, учител или член на НПО, работеща с млади хора, както и независимо от това дали вече сте или не сте ангажирани в една от гореспоменатите форми на „образование“, правата на човека са от значение за работата ви. Въпреки това, може да се чувствате колебливи относно ОПЧ поради редица причини. Тук представяме някои често задавани въпроси за образованието по правата на човека и се опитваме да отговорим на някои от притесненията, които хората имат към ОПЧ и включването му в своята работа.

? *Не трябва ли младите хора да се образуват по-скоро за отговорности, а не за права?*

Отговор: Както правата, така и отговорностите са в основата на правата на човека и този наръчник поставя акцент както върху правата, така и върху отговорностите. Член 1 от Всеобщата декларация за правата на човека гласи, че „всички хора се раждат свободни и еднакви по достойнство и права. Те ... трябва да се отнасят помежду си в дух на братство“. Член 30 гласи „... [никоя] държава, група или лице, [нямат право] да се занимават с дейност, или да извършват дейности, насочени към унищожаване на правата и свободите, изложени тук“. Дейностите на Компас са предназначени да покажат, че никое право не може да се използва, за да се злоупотребява с другите права на хората и че всеки има отговорност да уважава правата на другите.

? *Няма ли родителите, учителите и обществените лидери да се противопоставят на преподаването на правата на човека като политическа индоктринация, която ще подтикне към размирно поведение?*

Отговор: Образованието по човешки права дава възможност на деца, младежи и възрастни да участват пълноценно в обществото и неговото развитие. Важно е да се прави разлика между развитието на компетенциите за участие и партийната политика. Образованието по правата на човека чрез обсъждане и участие насърчава младите хора да развиват критичен и любознателен ум и да вземат информирани решения, както и да се държат по съответния начин. В тази връзка, обучението по човешки права е свързано и с гражданското и политическото образование и също така дава възможност на младите хора да правят връзки между правата на човека, социални въпроси, образование и политики. В резултат на това може да се случи младите хора да се ангажират с – или да се дистанцират от – местни или национални политически партии, в резултат на тяхното право на политическо участие и свобода на мисълта, сдружаване и изразяване. Но това трябва да бъде въпрос на техен избор.

Важно е също така да се има предвид, че в допълнение към уменията, пряко свързани с изучаването на човешките права, представеното в Компас ОПЧ подкрепя развитието на социални и комуникативни умения, като например сътрудничество, работа в група, активно слушане и говорене.

? *Не е ли отговорност на правителството да гарантира на хората да имат възможност да научат повече за правата на човека?*

Отговор: Страните членки на Организацията на обединените нации имат задължението да насърчават образованието по правата на човека във всички форми на обучение. Член 26 от Всеобщата декларация за правата на човека гласи, че „(1) Всеки има право на образование [...] и (2) Образованието трябва да бъде насочено към цялостното развитие на човешката личност и към укрепването на зачитането на правата на човека и основните свободи“. Правото на образование и образованието по човешките права също е предвидено в член 28 от Конвенция за правата на детето. Въпреки това, много правителства са направили твърде малко за насърчаване на образованието по правата на човека и включването на правата на човека в учебните програми. Отделните обучители и неправителствени организации могат да направят много, за да се стимулира развитието на образованието за правата на човека чрез свои собствени или съвместни усилия в училищата и други образователни програми, както и чрез лобиране и оказване на натиск върху техните правителства да изпълняват задълженията си в това отношение.

? *Как стои въпросът, ако в моята страна няма нарушения на човешките права?*

Отговор: Практически почти няма страна в света, където винаги да се спазват всички човешки права на всички хора, въпреки че е правилно да се каже, че в някои страни правата на човека се нарушават по-често и открито, отколкото в други. Въпреки това, обучението по човешки права не е само за нарушения. То е насочено на първо място към разбирането на правата на човека като универсален актив, общ за всички човешки същества и към осъзнаване на необходимостта от защита на човешките права. В допълнение към това, нито една страна не може да претендира че не са налице нарушения на правата. Например, почти всички държави-членки на Съвета на Европа са осъждани за нарушаване на човешките права от Европейския Съд по правата на човека. Един лесен начин за отчитане на реалността е да погледнем в непосредствената социална среда или общност. Кой е изключен? Кой живее в бедност? Кой деца не се ползват с правата си? Друг начин е да разгледате как вашето правителство и компании, опериращи от вашата страна, нарушават човешките права в други страни, например чрез продажбите на оръжие на недемократични режими, търговски споразумения, които експлоатират действителните производители, протекционистки закони и претенции за упражняване на правата на собственост, патенти на медикаменти, за да се спре производството на по-евтини, общи лекарства.

3. ИЗПОЛЗВАНЕ НА КОМПАС ЗА ОБРАЗОВАНИЕ ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Има много различни начини на обучение и учене за правата на човека. Как да подходите към темата ще зависи от това дали работите във формалния или неформалния сектор, от политическите, социалните и икономическите условия на вашата страна, възрастта на младите хора, а също и от техните интереси и мотивация да научат повече за човешките права. Със сигурност подходът ще зависи от собствения ви опит с правата на човека и образованието по правата на човека.

Вие може да сте младежки работник, учител, учител или преподавател за образование на възрастни, член на църковна дискусийна група или млад активист. Независимо от това кой сте и къде работите, вярваме, че ще откриете нещо за вас в това ръководство. Ние не поставяме никакви предварителни условия за преподаване или изисквания за обучителни умения, както и за предварителни познания на правата на човека.

Компас следва да се разглежда като гъвкав ресурс. Насърчаването на правата на човека е един непрекъснат и творчески процес, на който вие - като потребител на този наръчник - сте неразделна част. Надяваме се, че ще приемете представените от нас идеи и ще ги използвате и развивате така, че те да отговарят на вашите нужди и тези на младите хора, с които работите. Надяваме се, че също така ще направи общ преглед на това, което сте научили и ще ни дадете обратна връзка за вашия опит. На сайта www.coe.int/compass сме предложили формуляр за обратна връзка .

3.1 Какво има в Компас

Силно ви препоръчваме да започнете, като прегледате за кратко целия наръчник с цел да добиете общо впечатление от съдържанието. Няма специална отправна точка; нашето намерение е вие да изберете частите, които са подходящи за вас.

Глава 1: Това е въведение към правата на човека и ОПЧ и как да се използва настоящия наръчник.

Глава 2: Главата съдържа упражненията. Тук ще намерите 58 упражнения на различни нива за изследване и проучване на правата на човека, които са свързани с избраните въпроси и различните права. Тези упражнения са инструментите за работата ви с младите хора.

Глава 3: „Предприемане на дейности“, тя обяснява какво имаме предвид под „предприемане на дейности“ и съдържа идеи и съвети за начините за насърчаване на правата на човека в общността и в целия свят.

Глава 4: Тази глава предоставя допълнителна информация за правата на човека и тяхното историческо развитие, заедно с международните стандарти и документи.

Глава 5: Тук ще намерите обща информация за глобалните въпроси на Компас.

Допълнения: Резюмета на основните декларации, конвенции и текстове за правата на човека и речник на най-често използваните термини.

Никой от нас не знае какво знаем всички ние.

Лао Тзе

Надяваме се да има достатъчно материал, който да ви даде възможност да започнете работа по ОПЧ с млади хора. Компас е написан за всички, които искат да се включат в ОЧР, независимо дали вече имат умения за обучение или преподаване или не. Вие не трябва да бъдете „експерт“ по човешките права, за да започнете; достатъчна квалификация е интересът към човешките права и образованието по правата на човека.

Въпроси по правата на човека

Не можем да се надяваме да обхванем всички въпроси на правата на човека в настоящия наръчник. Това, което сме направили, е да включим в него въпросите, които считаме за най-важни в живота на младите хора и да ги обобщим в 20 въпроси. В глава 5 сме представили информационни бележки за всяка тема, като има препратки между дейностите и темите в списъка на дейностите на страница 72.

20-те глобални въпроси (по азбучен ред) са:

1. Децата
2. Гражданство и участие
3. Култура и спорт
4. Демокрация
5. За хората с увреждания
6. Дискриминация и липса на толерантност
7. Образование
8. Околна среда
9. Джендър
10. Общи правата на човека
11. Глокализация
12. Здравеопазване
13. Медии
14. Миграция
15. Свобода и насилие
16. Бедност
17. Религия и вероизповедания
18. Историческа памет
19. Война и тероризъм
20. Работа

3.2 Фасилитиране

В Компас използваме думата „ фасилитатор“ за хората, които се подготвят, представят и координират дейностите. Фасилитатор е някой, който „прави нещо да се случи“, който „помага“ и който насърчава другите да учат и да развиват собствения си потенциал. Чрез фасилитирането вие създавате безопасна среда, в която хората се учат чрез експериментиране, проучване, даване и вземане. Тук не става въпрос за един човек, лидер, който е „експерт“, даващ знания на другите. Всеки трябва да израства чрез споделяне на опит, както участниците, така и фасилитаторите.

Възможностите да бъдете фасилитатор за младите хора и да работите в атмосфера на равенство и сътрудничество в Европа са различни. В сектора на формалното образование се откриват разлики в целите и философията на образованието, техниките за управление на класните стаи и учебните програми. Не е

обичайно учениците и студентите да решават какво искат да учат, нито пък е общоприето учителите да бъдат в състояние да влизат в ролята на фасилитатори. В неформалния сектор също се наблюдават сериозни вариации – не само в целите и философиите на различните организации, но и в дейностите и възможностите, които те предлагат. Стилото на лидерство варира от авторитарност към демократичност. Тези разлики са очевидни както между отделните страни, така и в самите страни.

Ние всички живеем и работим в рамките на образователните и социалните норми на нашите собствени общества и това улеснява пренебрегването или забравянето на неизбежността на собствения ни етноцентризъм. В резултат на това ние приемаме начина, по който правим нещата, за даденост и като нормален. Може да откриете, че е полезно да се замислите върху собствения си стил и практика и отношенията с младите хора, с които работите, за да развиете вашите умения като фасилитатори¹¹.

Трудно е да бъдеш в лидерска позиция и „да преотстъпиш“ в известна степен контрола, но като фасилитатор по ОПЧ вие трябва да бъдете готови да предадете на учащите се отговорността за тяхното обучение и да им позволите да анализират ситуацията или проблема, да мислят самостоятелно и да достигнат до техните собствени заключения. Това не означава, че цялата отговорност е предадена на младите хора. Фасилитаторите имат трудната задача за създаване на безопасни пространства, в които младите хора могат да се учат в среда, която е подходяща за тяхното ниво на зрялост и способност да участват.

„Техническата“ страна на фасилитирането в училището или учебна среда на класната стая не е непременно много по-различна от тази на неформалното образование. Инструкциите за дейностите на Компас са напълно подходящи и в двата контекста.

Решаването на проблеми като основа за ОПЧ

Въпросите за правата на човека често са противоречиви, защото различните хора имат различни ценностни системи и поради това виждат правата и отговорностите си по различни начини. Тези различия, които се проявяват като различия в мненията, са в основата на нашата образователна работа.

Две са важните задачи на ОПЧ - на първо място, да се предадат умения на младите хора да преценяват - но не е задължително да се съгласяват с - различните гледни точки по даден въпрос, и на второ място да им се помогне да развият умения за намиране на взаимно приемливи решения до проблемите.

Този наръчник и неговите упражнения се основават на презумпцията, че разликите в мненията могат да се използват конструктивно в процеса на обучение. Както в много неформални образователни упражненията, целта не е толкова всеки един да достигне до съгласие, а по-скоро се задава участниците да развият умения да мислят критично, да се изслушват взаимно, да изразяват мнението си и да зачитат различията в мненията.

Фасилитирането на упражненията и конструктивното решаване на конфликти може да изглежда обезсърчително, но това не трябва да бъде така. За всяка дейност има „Съвети за фасилитатори“ и „Допълнителна информация“, която да ви помага в работата ви.

Бъдете готови да прехвърлите отговорността за придобиване на знания на самите учащи.

Въпреки това контекстът на дейностите може да изисква повече адаптация и да постави фасилитатора, учителя или учителя пред по-сериозни дилеми. Например когато класовете или курсовете за ОПЧ са задължителни, това може да се отрази на резултатите и вероятно и на отношението на учащите към техните човешки права. Друг аспект е свързан с оценката, която характеризира много формални образователни системи, особено ако в училището се приема сериозно само това, което се подлага на оценяване.

Полезни идеи как да се подходи по този въпрос можете да откриете в Образование за демокрация: *Допълнителни материали за образование по демократично гражданство и човешки права*.¹²

3.3. Общи съвети за потребителите

Трябва да използвате Kompas по начин, който да отговаря на вашите нужди и нуждите на младите хора, с които работите. Няма значение с кои страници ще започнете. Можете да използвате Kompas като източник на информация за правата на човека - основните конвенции, как те са формулирани за първи път през 1948 година и как са се развили оттогава. Можете също така да използвате Kompas и като сборник от информация за правата на човека във връзка с бедността, джендър въпросите и други въпроси. Въпреки това, упражненията са тези, които са най-интересни за повечето хора, защото те са инструментите за предоставяне на ОЧР.

Как да изберем упражнение

Преди да направите какво и да било, вие трябва да сте с напълно ясно съзнание за това, което искате да постигнете; трябва да зададете вашите задачи. След това можете да преминете към избор на упражнение, което е свързана с темата, към която сте се насочили и която използва метод, с който вие и младите хора ще се чувстват комфортно. Той трябва да е на съответното ниво за вас и вашата група и да се вмести във времето, което имате на разположение.

Прочетете внимателно упражнението най-малко два пъти и се опитайте да си представите как групата от хора може да реагира и някои от нещата, които те ще кажат. Много е вероятно да искате да промените упражнението по някакъв начин, не на последно място и да коригирате някои от въпросите от „Обсъждане на резултатите и оценка“, за да постигнете обучението, което искате да се случи. Уверете се, че имате всички материали, от които се нуждаете. Проверете дали има достатъчно пространство, особено ако участниците трябва да се разделят на по-малки групи за работа в групи.

Всяко упражнение е представено в стандартен формат. Използвали сме икони и подзаглавия, за да улесним прегледа на цялото упражнение.

Ключ към символите и подзаглавията, използвани за представяне на упражненията

Въпроси

Темите са тези, които сме избрали да бъдат представени в Kompas, например общите права на човека, бедност и здраве.

Правата на човека са взаимно свързани и неделими, като различни въпроси се припокриват, което означава, че всяко упражнение неизбежно е свързано с няколко въпроси. Ние посочваме три въпроси, които са свързани най-очевидно с упражнението.

Сложност

Чрез понятието сложност ние искаме да посочим както колко сложен е методът, така и нужните на участниците критичното мислене, аналитични и комуникативни умения, за да се насладят на това упражнение.

Повечето от упражненията, които изискват основни умения, имат също и прост метод, нуждаят се от малко подготовка и често не отнемат много време. От друга страна тези упражнения, които изискват добри комуникативни и мисловни умения, често са разделени в няколко последователни компоненти, нуждаят се от повече подготовка и отнемат повече време.

Основни
човешки
права

Ниво 1

Упражненията на ниво 1 са кратки и прости. Въпреки това, тези упражнения са ценни поради начина, по който при тях хората си взаимодействат и комуникират помежду си. В тази категория попадат упражнения за събуждане на енергията и упражнения за разчупване на леда, както и упражнения за припомняне и обзор.

Упражненията на ниво 2 не изискват предварително познаване на проблемите на човешките права или добре развити лични или групови умения за работа. Много от упражненията на това ниво са предназначени да помогнат на хората да развият комуникационни умения и умения за работа в групи, като същевременно се стимулира интереса към правата на човека.

Упражненията на ниво 3 са по-сложни и са предназначени да развият по-задълбочено разбиране и прозрение по даден въпрос. Те изискват по-високи нива на компетентност при дискусии или умения за работа в групи.

Упражненията на ниво 4 са по-дълги, изискват добри умения за групово работно и дискусии, концентрация и сътрудничество от страна на участниците, а също така отнемат повече подготовка. Освен това те са и по-всеобхватни, при което осигуряват по-широко и по-задълбочено разбиране на въпросите.

Размер на групата

Посочили сме броя на хората, необходими за успешно провеждане на упражнението. Ако част от упражнението включва работа в малки групи, тогава размерът на тези малки групи е показан в скоби.

Времетраене

Дали сме обща представа за времето, изчислено в минути, което е необходимо за изпълнение на цялото упражнение, включително обсъждането и дискусията, с определения брой активни страни. Това времетраене не включва обсъждане или дейности, свързани с проследяващия етап.

Вие ще трябва да направите своя собствена преценка за времето, от което ще се нуждаете. Ако се работи с много малки групи, тогава ще трябва да планирате повече време за всеки един за даване на обратна връзка в пленарна зала. Ако групата е голяма, тогава ще трябва да предвидите време, в което всеки да има възможност да допринесе за разбора и оценката.

Общ общ преглед

Дали сме индикация на предмета и основния метод, използван в упражнението. Например дали упражнението е за хора, които търсят център за бежанци, за пристрастност към медиите или дали включва дискусия в малки групи или ролева игра.

Свързани права

Способността да се открива връзка между преживявания и събития с конкретни права на човека е основната цел на образованието по правата на човека. Въпреки това, тъй като правата на човека са взаимно свързани и неделими, въпросите се припокриват и всяка дейност неизбежно е свързано с няколко права. Поради това, позовавайки се към резюмето на ВДПЧ (виж страница 600), ние посочваме три права, които са илюстрирани в дейността и които трябва да бъдат обсъдени в разбора и оценката.

Задачи

Задачите са свързани със задачите за постигане на компетенции в процеса на ОПЧ по отношение на знания, умения, нагласи и ценности, описани на страница 37.

Материали

Това е списък на оборудването, необходимо за провеждане на дейността.

Подготовка

Има се предвид списък за проверка (чек-лист) за фасилитатора на това, което той или тя трябва да направи, преди да стартира упражнението .

Приемаме за даденост, че фасилитаторите ще се информират по въпросите и ще прочетат информацията в глава 5, ако е необходимо. По този начин това няма да се споменава отново при всяко упражнение .

Инструкции

Това е списък от инструкции за провеждане на упражнението

Обсъждане и оценка

Тук ние предлагаме въпроси, които да помогнат на фасилитатора да проведе обсъждането и оценката. Те са предназначени като насочващи и ние очакваме, че вие ще развиете поне няколко ваши въпроси, за да се гарантира, че оформяте учебните точки в зависимост от вашите задачи.

Съвети за фасилитатори

Това са водещи бележки и обяснения за метода и нещата, които да имате предвид. Например, ако работите по стереотипи за малцинствата, има ли някой от това малцинство във вашата група?

Вариации

Тук представяме някои идеи за това как може упражнението да се адаптира за използване в различни ситуации и как да го развиете. Все пак, това са само предложения и вие като фасилитатор трябва да се чувствате свободни да промените упражнението по какъвто начин искате, така че то да съответства най-добре на нуждите на групата.

Предложения за последващи упражненията

Не е достатъчно да проведете няколко упражнения; те се нуждаят от етап на проследяване, така че наученото да стане трайно и да не се забравя. В допълнение трябва да помним, че една от важните задачи на ОПЧ е да се даде възможност на младите хора да предприемат дейности по въпроси, които ги засягат.

Затова ние представяме някои идеи какво да се предприеме по-нататък, например предложения за въпроси за проучвания в местната библиотека или в Интернет, които след това могат да бъдат представени на цялата група. Освен това даваме и идеи за други упражнения, които може да ви харесат и да искате за ги пробвате следващия път.

Идеи за действие

Важна цел на ОПЧ е предприемането на дейности; ние искаме да предадем на младите хора умения за предприемане на дейности по въпроси, които ги засягат. Подчертаваме го и поради това сме посветили отделна глава за предприемане на дейности, Глава 3, и обясняваме защо сме включили идеи за действие.

Ключови дати

ООН и много други организации използват идеята за ден на възпоменанията или ден на историческата памет, за да се привлече вниманието на обществото към различните аспекти на правата на човека. Ние сме събрали над деветдесет такива „ключови дати“ и ви предлагаме да ги използвате като репери, чрез които да

маркирате собствените си дейности. Например група от млади бежанци, търсеци център за бежанци в Дания, си партнира с местния клон на датския младежки Червен кръст, който има кафене, и проведе публично мероприятие на Световния ден на бежанците - 20 юни.

Допълнителна информация

Тук ние даваме допълнителна основна информация в пряка връзка с упражнението. При всички случаи също ви препоръчваме да прегледате Глава 5, където ще намерите допълнителна информация, свързана с конкретните въпроси, залегнали в упражнението.

Материали за раздаване

Това са ролевите карти, листовки с данни и дискуссионни карти, които ще трябва да копирате. Имате свободата да ги промените така, че те да отговарят на нуждите на вашата група.

3.4 Общи съвети към провеждане на дейностите

Упражненията рядко протичат точно по начина, по който очакваме. В това се състои наградата и едновременно предизвикателството да работим с упражненията на Kompas. Трябва да сте отворени към това, което се случва и да мислите практично и изпреварващо. Основните неща, които трябва да запомните, са: определи ясни задачи и се подготви.

Съвместно фасилитиране

Ако изобщо е възможно, винаги фасилитирайте с някой друг. Учителите ще разпознаят в този подход „екипното обучение“. Има практически предимства в това двама човека да споделят отговорността при помощта за упражненията в малките работни групи или заниманията с индивидуалните нужди. Когато двама души работят при една дейност, винаги е по-лесно да се променя темпото и ритъма, за да се поддържа интереса. Двамата фасилитатори могат да се подкрепят взаимно, ако нещата не се развиват по план, а също така е по-приятно да споделиш наградата при прегледа с някой друг, отколкото да го правите сами.

Съвместното фасилитиране изисква двамата фасилитатори да подготвят заедно дейността и всеки от тях да бъде сигурен в своята роля. Още по-добре е дейността да се развива в екип, за предпочитане с обучение с участие на младите хора.

Старателна подготовка

Уверете се, че сте прочели цялата информация за упражнението, за предпочитане два пъти! Проиграйте го в главата си; опитайте се да визуализирате как ще протече то. Опитайте се да си представите как групата ще реагира и какво ще кажат участниците. Те неизбежно ще задават въпроси, на които не знаете отговорите. Все пак, това е в реда на нещата; вие също сте там, за да учите заедно с младите хора. Независимо от това, трябва да сте сигурни, че сте сравнително добре подготвени чрез прочитане на допълнителната информация.

Уверете се, че имате всички необходими материали за раздаване, както и някои допълнителни, в случай че дойдат повече хора, отколкото се очаква, някой си счупи молив или маркерът откаже да пише.

Управление на времето

Планирайте внимателно и не се опитвайте да задълбавате твърде много в наличното време. Ако упражнението отнема повече време, отколкото сте очаквали, ще трябва да се опитате да съкратите упражнението, така че все пак да имате достатъчно време за обсъждане (моля вижте бележките върху цикъла на обучение, страница 34). Често е добра идея да се включат участниците и да ги консултирате по въпроса дали да спрат веднага, след пет минути или как по друг начин да се разреши проблема.

От друга страна, ако имате на разположение много време, не се опитвайте да разширявате дискусията извън нейните рамки, направете прекъсване или бързи упражнения за повишаване на енергията за забавление.

Създаване на безопасна среда

Младите хора, с които работите, трябва да се чувстват свободни да изследват и да откриват, както и да си взаимодействат и да споделят един с друг. Бъдете истински, приятелски настроени, насърчавайте участниците и проявете хумор. Не използвайте жаргон или език, който участниците не разбират. Хората се чувстват безопасно, когато знаят какво се случва, така че е важно как ще представите дадено упражнение. Не може просто така да започнете от нищото; трябва да съобразите упражнението с обстановката. Един възможен начин за това е да се използва упражнение за разчупване на леда.

Поставяне на основни правила

Важно е всички в групата да разбират основните правила за участие и за експерименталните упражнения. Например, всеки трябва да поеме своя дял от отговорността за сесията; всеки трябва да има шанс да бъде изслушан, да говори и да участва. Никой не трябва да се чувства под натиск да каже нещо, с което не се чувства комфортно. Тези основни правила трябва да бъдат обсъдени и приети още в началото, когато започнем да работим с един клас или група. Може да ги припомним от време на време, особено когато нови хора се присъединят към групата.

Даване на ясни инструкции

Винаги проверявайте дали всеки е разбрал инструкциите и знае какво трябва да направи. Добре е да се започне, като обясните в общи линии за какво е упражнението и какво включва, например че упражнението е ролева игра. Нека хората да знаят с какво време разполагат за изпълнението на дадена задача и пет минути преди края ги предупредете, че времето изтича, така че те да могат да приключат спокойно.

Фасилитиране на дискусиите

Дискусията е в центъра на процеса на ОПЧ. Обърнете специално внимание да осигурите участие на всички в групата, ако те искат това. Използвайте думи, изрази и разбираем език за групата и обяснявайте думи, които те не познават; на страница 620 има речник. Поканете участниците да изложат своите становища. Уверете се, че е налице баланс на глобални и локални аспекти, така че хората да виждат проблема в пряка връзка със собствения си живот.

Понякога дискусиите „зациклят“. Трябва да установите причината за това. Може би това се случва защото например темата е изчерпана или е твърде емоционална. Вие ще трябва да решите дали да подканите участниците с въпрос, да промените посоката или да продължите напред. Никога не трябва да чувствате, че вие трябва да осигурите отговорите на въпросите на участниците или на проблемите; самата група трябва да намери своите собствени отговори чрез взаимно изслушване и споделяне. Те могат, разбира се, да потърсят вашето мнение или съвет, но групата трябва сама да вземе своите собствени решения.

Обсъждане и оценка

Нито едно упражнение в Компас не е пълно и завършено без обсъждането и оценката; тази част от упражнението осигурява ключове към знанията и помага на участниците да поставят наученото в по-широк контекст. Дайте на участниците достатъчно време да завършат упражнението и ако е необходимо, да излязат от ролята, преди обсъждане на това, което се е случило и това, което са научили. Отделете време в края на всяко упражнение да поговорите за това, което хората са научили и как то се отнася до живота им, тяхната общност и останалата част от света. Без размисъл и разсъждения хората не научават много от своите преживявания.

Нашето предложение е да се опитате да минете през процеса на обсъждане и оценка, като последователно зададете на участниците въпроси, които се отнасят до:

- какво се е случило по време на упражнението и как те са се чувствали
- какво са научили за себе си
- какво са научили за въпросите, разгледани в упражнението и свързаните с тях човешки права
- как те могат да се усъвършенстват и да използват това, което са научили.

Общ преглед

Важно е да се прави периодична оценка или проверка на това, което правите и научавате, защото тя ви помага да получите обща представа за развитието на нещата и ви дава възможност за подобряване на вашата практика. Кога да правите този общ преглед зависи от обстоятелствата: това може да бъде в края на деня на семинара или в края на поредица от две или три лекции или срещи.

Всеки път, когато правите общ преглед, трябва да намерите време да се отпуснете, да си починете и да разсъждавате върху:

- Как протече упражнението (упражненията) от ваша гледна точка: подготовка, времетраене и така нататък
- Какво участниците научиха и дали постигнаха учебните задачи
- Какви са резултатите: какво ще прави групата сега в резултат на упражненията, които сте изпълнили
- Какво вие самите сте научили за проблемите и за фасилитирането

Важни са също и периодични прегледи с групата и те трябва да бъдат забавни, така че избягвайте да превръщате вашия общ преглед в друга дискусия, особено ако вече сте прекарвали значителен период от време за обсъждане и оценка. Тук ще намерите няколко техники, включително такива, които използват езика на тялото, рисунки и скулптури в Глава 2 под заглавие „Упражнения за общ преглед“ на страница 350.

Темпо

Повечето от упражненията могат да бъдат завършени в рамките на 90 минути, така че не би трябвало да е прекалено трудно да се запази ритъма. Независимо от това, кратки почивки могат да са полезни за запазване интереса на хората, например между самото упражнение и обсъждането и оценката, или между обсъждането и оценката и обсъждането на проследяващия етап.

Ако енергията наистина спадне, можете да използвате енергизиращи упражнения . Не забравяйте също така, че след едно упражнение е важно да се позволи на хората да си починат и да се отпуснат.

Предоставяне на обратна връзка

Обратната връзка е коментар на нещо, което някой е казал или направил. Даването и получаването на обратна връзка е умение и ще трябва да помогнете на чле-

 Хората не научават много от собствения си опит, ако не го осмислят.

новете на групата да се научат как да го правят. Твърде често обратната връзка се получава под формата на разрушителна критика, въпреки че намерението на говорещия не е било такова. Ключовите думи по отношение на обратната връзка са „респект“, „конкретно“ и „аргументи“.

Когато се дава обратна връзка, важно е да се уважава другото лице, да се съсредоточим върху това, което то е казало или направило и да аргументирате вашата гледна точка. Може да кажете : „Не съм съгласен категорично с това, което току-що казахте, защото...“ За много хора е лесно да дадат отрицателна обратна връзка, която може да бъде болезнена. Вашата роля на фасилитатор изисква да намерите начини за гарантиране, че хората дават обратна връзка по подкрепящ начин. Например чрез:

- уверение, че хората започват даването на обратна връзка с положително изречение,
- показват уважение към другия човек и не правят пренебрежителни забележки,
- фокусиране върху поведението, а не върху лицето,
- посочват причина за това, което казват,
- поемат отговорност за това, което казват, чрез използване на „Аз - съобщения“.

Получаването на обратна връзка е трудно, особено когато има несъгласие. Вашата роля е да помогнете на младите хора да се учат от опита си и да ги подкрепите да се чувстват подпомогнати и да не падат духом. Насърчавайте хората да слушат внимателно обратната връзка, без веднага да защитават себе си или своята позиция. Особено важно е хората да разберат какво точно мисли лицето, което дава обратна връзка и да изчакат известно време, за да преценят казаното, преди да го приемат или отхвърлят.

Съпротива от страна на участниците

Обучение с участие в упражненията е много трудно и дори да използвате голямо разнообразие от техники, например обсъждане, рисуване, ролеви игри или музика, неизбежно е през цялото време някои упражнения да се окажат неподходящи за определени активни страни. Ако даден участник е уверен и е в състояние да обясни защо не му допада определено упражнение, тогава ще можете да удовлетворите неговите или нейните потребности чрез диалог и споразумение.

Под „съпротива“ в случая имаме предвид поведение, което е целенасочено разрушително. Всички фасилитатори са изпитвали съпротива от страна на участниците в един или друг момент. Съпротивата може да се прояви под различни форми. Един несигурен млад човек може да ни пречи чрез скърцане със стола си, тананикайки си или като говори със съседа си. По-рафинирани начини за нарушаване на упражнението са чрез задаване на неуместни въпроси или приемане всичко на шега . Друг „игра“, която оказващите съпротива играят, е „подкопай водещият“. Тук те могат да кажат: „Вие не разбирате, много време е минало, откакто сте били млади „, или“ стига вече дискусии, защо просто не правим упражнения ? „ Третият тип „ игра „ е да се опитат да избегнат ученето, например когато хората играят „Да, но ....“ .

Очевидно е най-добре, ако можете да избегнете съпротивата. Например, бъдете наясно относно всеки човек в групата и всякакви чувствителни емоции, които могат да бъдат предизвикани от конкретна дейност или от специално участие в ролева игра или симулация. Уверете се, че всеки се чувства безопасно и знае, че в нито един момент няма да попадне под натиск да каже или да разкрие нещо за себе си, от което да се чувства некомфортно. Дайте на участниците време, за да загреят преди всяка дейност и да си починат след това.

И накрая, не забравяйте да оставите достатъчно време за обсъждане и дискусия, така че всеки да усети, че мнението му и обучение с участие му е ценно.

Вие ще трябва да намерите за себе си най-добрия начин, за да се справите с трудната ситуация, но имайте предвид, че обикновено най-добрият начин за решаване на проблема е да го изкарате на открито и да включите групата като цяло, за да се намери решение. Не изпадайте в продължителни дискусии или спорове с един-единствен член на групата. Това може да предизвика негодувание и недоволство сред останалите активни страни и да ги накара да загубят интерес.

Управление на конфликти

Конфликтът може да бъде полезен и творчески, ако се управлява правилно – на практика той е неизбежна и необходима съставка на ОПЧ! Когато се занимаваме с проблемите на правата на човека, несъгласието и емоциите са неизбежни, защото хората виждат света по различен начин и техните вярвания, предположения и предразсъдъци ще бъдат поставени под въпрос. Конфликтът като част от образованието по човешките права дава възможност на хората да развият умения и нагласи като критично мислене и сътрудничество, съпричастност и чувство за справедливост.

Конфликтите са трудни за предвиждане и може да се окажат и трудни за разрешаване, особено ако те възникнат, защото участниците се чувстват несигурни от заниманията с въпроси, свързани с емоциите и ценностите, ако нямат достатъчно умения за екипна работа или ако имат напълно различни подходи към проблема или различни ценности. Опитайте се да запазите спокойствие и хладнокръвие и не участвайте в конфликти между индивидите в групата.

Дейностите на Компас са предназначени за провеждане на учебен процес в безопасна заобикаляща среда. Изберете внимателно упражненията и ги адаптирайте, ако е необходимо. Използвайте ги, за да извлечете различни становища от участниците по дадени въпроси; нека те знаят, че несъгласието е напълно нормално и че универсалността на човешките права не означава, че всички трябва да имаме еднакви гледни точки.

Някои съвети:

- Отделете достатъчно време за обсъждането и дискусията. Ако е необходимо, удължете времето.
- Помогнете за изясняване на позициите, становищата и интересите на хората.
- Намалете напрежението в групата. Например, помолете всички да седнат или да говорят в продължение на три минути в малки подгрупи, или кажете нещо, което да постави ситуацията в перспектива.
- Насърчавайте всички да се изслушат активно .
- Акцентируйте по-скоро на това, което обединява хората, а не това, което ги разделя.
- Търсете консенсус. Накарайте хората да се съсредоточат върху техните общи интереси, а не да правят компромиси и да се отказват от заявените от тях позиции.
- Търсете решения, които могат да решат проблема без „пресъздаване“ на конфликта.
- Предложете да говорите друг път с тези, които повдигат частни въпроси.

Ако възникнат по-сериозни и по-дълбоки конфликти, може би е по-добре да се отложи намирането на решение и да се търси друга по-подходяща възможност за справяне с проблема. Същевременно можете да помислите как да се справите

Конфликтът е неизбежно и необходимо измерение при ОПЧ.

с конфликта от друг ъгъл. Освен това, като отлагате опита за разрешаване на конфликта, оставяте време за ангажираните в него да обмислят ситуацията и да излязат с нови подходи или решения.

Конфликтите, които възникват в групата и начините за решаването им могат да се използват за разработване на разбиране и разяснения за причините и трудностите при конфликти в по-широк аспект. Обратното също е вярно - обсъждането на международни конфликти може да даде прозрения за конфликти от по-близкото ни обкръжение.

3.5 Индивидуално съобразяване на упражненията на Компас с вашите нужди

Упражненията в Компас бяха изпитани и тествани при формални и неформални образователни условия и обратната връзка от страна на потребителите ни показва, че както е казал Ейбрахам Линкълн (или се твърди, че е казал) : „можете да угодите на някои от хората през цялото време и на всички хора в определена част от времето, но не можете да угодите на всички хора през цялото време“, което е напълно смислено! Компас е предназначен да бъде ръководство, което да ви помогне при вашата работа; това не е книга с рецепти или канон, написан на каменни плочи.

Авторите на Компас бяха изправени пред две основни предизвикателства. Първото беше упражненията да се направят достатъчно общи, така че разработените въпроси да са значими за по-широката публика, но в същото време да са достатъчно подробни, така че да се достигне до сърцевината на притесненията, които някои специфични групи могат да имат за проблема. Второто предизвикателство се изразяваше в обратното: да представим упражнения, които навлизат достатъчно дълбоко в проблемите, които са важни за някои групи, но които не са от значение или пък са прекалено чувствителни, за да бъдат повдигнати от други.

Поради тези причини, дейностите почти сигурно ще трябва да бъдат адаптирани или разработени, за да отговарят на нуждите на младите хора, с които работите. На страница 61 има раздел „Основни методи“, които сме използвали в Компас. Разбирането за работата на различните техники ще ви помогне да приспособите упражненията към конкретния контекст.

Адаптиране на упражнения

Упражненията са инструментите, с които работим: вие трябва да сте сигурни, че избраният от вас е насочен както към проблемите, които искате да разгледате, така и че ще е подходящ за вашата група.

Фасилитаторът носи отговорност за фината настройка, той прави корекции и адаптира упражнението, така че да отговаря на нуждите на младите хора, с които той или тя работи.

Практически аспекти

При разглеждане на пригодността на метода трябва да обмислите следните практически аспекти:

Сложност: Ако нивото е твърде високо, помисли за начини да опростите упражнението. Например стеснете обхвата на проблемите, пренапишете картите с твърденията или разработете други въпроси за разбора и дискусиата. Ако мислите, че има риск хората да се отегчат или тяхната интелигентност да бъде обидена от определено упражнение с ниска степен на сложност, разгледайте това упражнение като кратко и забавно въведение към темата.

Размер на групата: Ако имате голяма група, може да се наложи да включите допълнителни фасилитатори и да отделите допълнително време. Ако вкарате допълнително време, внимавайте самото упражнение или обсъждането и оценката да не се проточат. Помислете относно разделяне на групата на две за обсъждане-то и оценката и след това за кратко им дайте възможност за изказвания в пленарна зала. Ако правите ролева игра, то нека двама души заедно да играят или да си разделят една роля.

Ако имате малък брой активни страни и упражнението включва малка работна група, по-скоро намалете броя на малките групи, отколкото да намалявате броя на хората във всяка малка група. По този начин ще запазите многообразието на участие в рамките на всяка група.

Времетраене: Може да се наложи да обмислите за провеждане на упражнението в рамките на две сесии. Алтернативно, опитайте се да проведете упражнението, когато можете да отделите повече време, например в училище включете във времеви график двойна сесия. Ако работите в младежки клуб, планирайте упражнението за уикенда в битова среда.

Общ общ преглед: Тук ще намерите кратко описание на основната техника, на която се базира упражнението, включително и общи съвети за използване на метода.

Материали: Импровизирайте! Ако не разполагате с флипчарт листове, купете ролка тапет с многослойна хартия и го нарежете на определени дължини. Ако помещението, с което разполагате, е малко или препълнено с мебели, така че има малко пространство за придвижване или за разделяне на малки групи, тогава се опитайте да намерите друго, което е достатъчно голямо, или ако времето е хубаво, защо да не излезете навън?

Подготовка: Мислете творчески! Ако искате да копирате нещо и нямате достъп до фотокопирна машина, но имате компютър и принтер, можете да направите дигитална снимка и да изпринтите копия чрез компютъра.

Инструкции: Някои упражнения са в две части. Възможно е и само първата част да ви позволи да постигнете вашите задачи.

Вариации: Вариантите ще ви отнемат повече или по-малко време, отколкото оригиналното упражнение. Съобразете се с това.

Обсъждане и оценка: Ако предложените въпроси не отговарят на вашите нужди, подгответе други. Използвайте информационни бележки за идеи. Въпреки това осигурете винаги да се запази пряката връзка с въпросите за правата на човека.

Предложения за последващи упражненията: Ако препоръчаните предложения не са подходящи, губи се смисъла или те предизвикват практически затруднения, намерете други. Използвайте резюмето на упражненията на страница 72, за да намерите дейност, която да проследите.

Идеи за действие: Ако препоръчаните предложения не са подходящи, неуместни или пораждават практически проблеми, намерете други. Ползвайте за това Глава 3 „Предприемане на дейности“.

Разработване на упражнения

Разработване на упражнение е по-радикално, отколкото адаптирането ѝ. Може да харесвате съдържанието, например текстовите или ролевите карти, които са представени в дейността, но да намерите друг метод, който е по-подходящ. Например, можете да използвате някои текстови карти към дейността „Само минута“ на страница 199, а да използвате метода, разработен в упражнението „Къде е твоето място“ на страница 329.

В други случаи може да искате да работите по въпросите за политическо център за бежанци и бежанците и да ви допаднат идеите от упражнението „Може ли да вляза?“, но по една или друга причина чувствате, че описаната в него ролева игра не е подходяща. В този случай вие все пак можете да разделите групата на групи, както е описано, и да разпределите ролевите карти, но тогава използвайте техниката, описана в „Рибена купа“ от страница 64 и организирате двама бежанци и двама имиграционни служители да водят едновременна дискусия по техните сценарии. Друг вариант, особено за обучители, които работят с голям клас, може да бъде да проведат панелни дебати (виж страница 64) или да информират всеки от участниците по въпросите чрез прочитане на ролевите карти и след това да проведат изчерпателен дебат, например по темата „Тази група е на мнение, че всички бежанци са добре дошли в нашата страна“.

Общи съвети

Стимулирайте младите хора да се запознаят с това, което се случва в света около тях, на местно ниво и в световен мащаб, и се съсредоточете върху въпросите, които ги интересуват като отправна точка в работата ви - вашата работа заедно с тях. Винаги се старайте да включите младите хора в решаването на това как и какво искат да научат. Как те ще се включат на практика зависи от обстоятелството, дали работите в неформална или формална образователна обстановка, възрастта на младите хора, времето, с което разполагате и ресурсите. Въпреки това, когато е възможно, включвайте участниците при вземането на решение какъв вид упражненията те биха искали да провеждате.

Повдигайте спорни или провокативни въпроси с предвидливост и повишено внимание. Ако даден въпрос е табу в рамките на вашето общество и е вероятно да предизвика съпротива от хора във властта, помислете как да подходите към проблема от друга посока, а не направо, или ситуирайте в различна рамка. Например накарайте хората да разсъждават върху правата, свързани със свободата на изразяване, чрез използване на исторически пример. Въпроси относно религията, правата на ЛГБТ хората и правото на брак и семейство са разгледани по този начин в упражнението „Вярващи“ (стр 105) или „Скоро ще бъдат отживелица“ (стр 272).

Изправянето пред реалността, че живеем в свят, в който някои въпроси са противоречиви или поляризирани, е важна част от ОПЧ. Въпреки това, при разглеждането на права, свързани с противоречиви или провокативни въпроси, трябва да сте сигурни, че участниците се чувстват спокойни и не изпитват неудобство или принуда да разкрият повече за себе си или техните вярвания, отколкото желаят. Методи като упражнението за твърдения или проучването на казуси са добри методи, които създават определена дистанция между лицето и темата. Друг подход може да бъде насърчаването на участниците да изследват различни гледни точки. Те биха могли например да поканят да говори някой от позицията на малцинство пред групата.

Ако хората от вашата група са разделени относно даден проблем, например ако малцинството от тях смята, че даден въпрос не е от значение или не засяга техния живот, тогава ги помолете директно да обяснят и обосноват своето мнение. Трябва да провокирате въображението им така, че те да са отворени към идеята за проучване на въпроса. Удачни начини за събуждане на любознателността им са гледане на филм, посещения (на бежански център, център за бездомни хора или етнически магазин или кафене) или покана на някой, който да говори по темата.

Когато младите хора са обмислят предприемане на дейности, ще се наложи да сте подготвени да ги посъветвате относно последствията от това, което те предлагат да направят. Те трябва да са напълно наясно с възможните или вероятните лични, социални и политически резултати от предложените от тях дейности.

Участниците не трябва да се чувстват притеснени или принудени да разкрият за себе си или техните вярвания повече, отколкото те самите желаят.

Важна част от ОПЧ е насърчаването на младите хора да мислят за себе си и да поемат отговорност ; в тази връзка трябва да им обясните всички трудности, които предвиждате, и да посочите причините за вашето мнение и съвети. Ако се налага да ги убедите, че някои форми на действие са непрепоръчителни, тогава следва да предложите алтернативи (вижте Глава 3 „Предприемане на действие“ за идеи за различни форми на предприемане на дейности).

3.6 Специални указания за учителите

Обратната връзка от учителите ни показва, че Компас се използва в училищата в цяла Европа при уроците по езици, география, история и гражданско възпитание, както и при политически проучвания. Например, в часовете по чужди езици цитатите от дейността „Всички еднакви - всички различни“ (страница 97) могат да се използват като текстове за разработване на речник и тълкуване, а упражнението „Само една минута“ (страница 199) може да послужи за развитие на речеви умения. Друг пример - статистическите данни за детския труд, различията между равенството и достъпа до образование (които могат да се намерят в различните раздели на допълнителната информация в Глава 5) могат да се приложат в часовете по математика, като заменят примерите от учебниците и по този начин да допринесат за повишена информираност и интерес към въпросите на правата на човека. „Уебстраница на живота“ може да се използва при преподаването на биологията като въведение към уроци за хранителни мрежи или биологичното разнообразие; „Приказка за двата града“ - при социални изследвания; „Вярващите“ - при религиозното образование; „Историята на Ашик“ и „Внимавайте, ние наблюдаваме“ добавят нов поглед върху търговията при уроците по география, а примерите от „Борците за права“ повишават интереса към уроци по международни отношения. Възможностите са безкрайни.

Трябва да се отчете, че има някои основни предизвикателства за постигане на целите на ОПЧ в условията на класната стая. Например, един типичен учебен час може да бъде твърде кратък, за да проведете повечето упражнения, освен само по-кратките, или учениците не са в състояние да влияят на решенията за това, което да учат. Освен това вариантите за прилагане на наученото може да са по-ограничени, но тези трудности не са непреодолими. Така например учителите могат да намерят начини за преодоляване на проблемите, свързани с липсата на време, като разширят обхвата на дейността в рамките на два урока или с помощта на „тематичните седмици“.

В някои страни ОПЧ изисква промяна на практиката от класната стая, за да се откъсне тя от схемата „повтори след мен“ (учителят дава информация на учениците, която те трябва да научат наизуст) и да се развие в посока стимулиране на критично мислене и повече самостоятелност при ученето. В страните, където учителите обикновено не влизат в ролята на обучител, консултант или фасилитатор, промяната следва да се въведе постепенно, така че както учителите, така и учениците да се чувстват уверени, работещи в демократична атмосфера, при която се толерира задаването на въпроси и свободата на изразяване . Разбирането на методите и техниките, използвани в Компас, ще помогне на учителите да правят промени; те са описани на страница 61 и включват съвети за това как да се организират дискусии в големи класове.

Друг начин за развиване на умения на фасилитатор е чрез съвместна работа с някой, който има опит с този начин на работа. Например поканете обучител от местната организация за човешки права да проведете заедно с него един семинар или екипна дейност.

В идеалния случай, учителите по всички предмети трябва да притежават системни и съответни компетенции в рамките на първоначалното и текущото

Може да се наложи да се справите с основни предизвикателства при отговаряне на нуждите на ОПЧ в атмосферата на класната стая.

обучение. Статията Как всички обучители могат да подкрепят образованието по гражданство и правата на човека: рамка за развитието на компетенции може да предостави допълнителни насоки за начина как това може да се постигне.¹³

Наскоро в рамките на малък изследователски проект бяха идентифицирани някои практически предизвикателства, при които в езиковото обучение в датски гимназии се приложиха експериментални упражненията от Компас и образователния наръчник Всички различни – всички еднакви.

Проучването показва, че самите упражнения доставят удоволствие на учениците и учителите отбелязват колко силно е било тяхното участие. Въпреки това се появиха някои трудности в етапите на обсъждане и оценка. Учениците се затрудниха да излязат от обичайното си поведение в класната стая и адресираха техните коментари към учителя, а не един към друг, което означава, че не се получи пряк диалог, свободен обмен на идеи или обучение между връстници. Учениците очакваха коментар или корекция от учителя и очакваха той да ги покани да говорят на свой ред. В резултат на това учениците бяха склонни да прекарват времето си повече в мислене какво искат да кажат, отколкото да слушат това, което се казва и да отговарят на другите. Освен това се оказа трудно да се промени обичайната динамика на класната стая, така че доминиращите ученици отново доминираха, а забавните играеха ролята на шутове.

Заклученията са, че упражненията в класната стая могат да бъде ценни, тъй като те ангажират учениците по темата, но има вероятност от ограничения по отношение на степента, в която могат да се постигнат всички задачи на ОПЧ, особено тези за развитие на сътрудничеството и умения за поемане на отговорност.

Независимо от това, училищата могат да направят значителен принос към разработването на някои от компетенциите в резултат от ОПЧ, които са изброени на страница 36, например активно слушане и умения за общуване, критично мислене и любознателност. По същия начин, на пръв поглед предприемането на дейности може да изглежда проблематично в училищна обстановка. Въпреки това, предприемане на дейности може да означава много различни неща, а в класна стая то може да означава подобрене в общото поведение, по-голямо внимание към съучениците, учениците да решават сами за себе си да научат нещо повече за героите на правата на човека или развият по-критичен подход към историята. В Глава 3 са представени повече идеи за това как да се предприемат дейности.

Ако за учителите е трудно да използват някои от упражненията, те трябва да имат предвид, че ОПЧ е също така насочено към развитие на знания и разбирания, например знания за това, което са правата на човека, за историческото развитие на правата на човека, правните инструменти и значимостта на правата на човека за развитието на гражданското общество и световния свобода. Всички тези аспекти могат да намерят своето място в системата на формалното образование. Допълнителната информация за правата на човека и глобалните въпроси (клоновете 4, 5 и приложенията) дава ценни материали за преподаване и изучаване.

Учителите, работещи с деца на възраст от 7-13, може също така да прегледат по-подробно *Compassito*, ръководство за обучение по човешките права за деца, чийто упражнения могат по-добре да се впишат в структурата на учебните занятия.

И накрая един коментар за „фалшивото ОПЧ“, при което имаме предвид образование, което претендира да е ОПЧ, но поради начина, по който е предлагано, не отговаря на условията да бъде признато като образование по правата на човека. Има много начини за предоставяне на образование по правата на човека, но, както се посочва в началото на тази глава, важен е процесът. Поради това, за да бъде признато за ОПЧ, всяко обучение, свързано с правата на човека, трябва да бъде предлагано по начин, който зачита учащите и им дава възможност да спаз-

ват и ценят правата на човека. ОПЧ не може да бъде наложено или диктувано. Освен това, не може нещо, което се провежда изолирано в класната стая, да бъде класифицирано като ОПЧ; то трябва да се преподава в цялото училище и сред по-широката общественост.

3.7 Основни методи, залегнали в дейностите на Компас

За да се провеждат успешно упражненията е важно да има разбиране на основните методи или техники, които са в основата на дейностите в Компас. Наричаме методите, които използваме, „упражнения „, защото участниците са умствено активни и обикновено и физически активни. Въпреки това, тук става въпрос за нещо повече от упражнения – нещо, което се прави за запълване на времето. Те имат ясни образователни задачи и ние ги използваме с определена цел. Понякога упражненията се наричат „игри“. Това подсказва, че упражненията също са забавни, и те наистина са! За съжаление, някои хора свързват думата „игра“ с характеристиките на малките деца и забравят за сериозната образователна стойност на характеристиките.

Разбирането на основната методика ще ви помогне както когато трябва да се адаптират отделните упражнения, за да отговорят на нуждите на младите хора, с които работите, така и когато разработвате свои собствени упражнения. Освен това, когато пишете инструкциите за провеждане на упражненията, приехме, че хората знаят и разбират термини като „групова работа“, „мозъчна атака“ и „ролева игра“. Те са изяснени тук.

Групова работа

Груповата работа е в основата на много от упражненията; тя се случва, когато хората работят заедно, комбинират различните си умения и таланти и разчитат на взаимните си сили при изпълнението на дадена задача. Тя:

- Насърчава отговорността. Когато хората се чувстват собственици на това, което правят, те обикновено са ангажирани с резултата и се грижат за осигуряване на добри постижения.
- Развива комуникационни умения. Хората трябва да слушат, да разбират това, което казват другите, да се съобразяват с техните идеи и да могат да изразяват своите собствени мисли.
- Развива сътрудничество. Хората бързо научават, че когато работят в посока на обща цел, постигат по-добри резултати, ако си сътрудничат, отколкото ако се конкурират взаимно.
- Включва умения за вземане на решения. Хората бързо се научават, че най-добрият начин да се вземе решение е да разгледат цялата налична информация и да се опитат да постигнат решение, което да удовлетворява всички. Някой, който се чувства изолиран от процеса на вземане на решения, може да наруши работата на групата и да не уважи решенията, взети от останалата част от групата.

Важно е да се отбележи, че успешната групова работа трябва да бъде ориентирана към определена задача; трябва да има ясен въпрос, който се нуждае от отговор, или ясно дефиниран проблем, изискващ решения. Не е продуктивно да се каже на хората просто „да обсъдим въпроса“. Каквато и да е темата, от съществено значение е работата да е ясно определена и участниците да са фокусирани върху работата за постигането на цел, която изисква от тях обратна връзка към цялата група. Това не означава, че продуктът е единственото нещо, което има значение! Смисълът е в това, че когато работят заедно в ясно определена рамка, участниците по-добре могат да се обучават чрез самия процес.

По-голямата част от дейностите в Компас използват работа в малки групи работа при фазата на „опита“ (упражнението) и работа в цялата група при учебните етапи на „разсъждения“ и „генерализиране“ (обсъждане и оценка). Работата в малки групи насърчава всеки да участва и помага за развитие на екипна работа и сътрудничество. Големината на една малка група зависи от практически неща, като например колко са хората общо и колко място имате. Малката група може да бъде от 2 или 3 души, но малките групи работят най-добре с шест до осем човека. Груповата работа в малки групи може да продължи 15 минути, час или ден, в зависимост от поставената задача.

Мозъчна атака

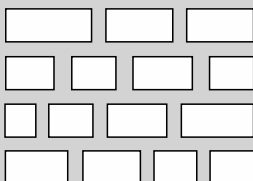
Мозъчната атака е начин да се въведе нова тема, да се насърчи творчеството и да се генерират бързо много идеи. Тя може да се използва за решаване на конкретен проблем или при отговорите на даден въпрос.

Как да проведем мозъчна атака:

1. Вземете решение за проблема, който искате да атакувате, и го формулирайте чрез прост въпрос или твърдение.
2. Напишете въпроса на голям лист хартия или на дъска, поставени така, че всеки да може да види написаното.
3. Поканете хората да изложат своите идеи. Можете да запише идеите под въпроса или изявлението. Използвайте единични думи или кратки фрази.
4. Спрете мозъчната атака, когато идеите се изчерпят, и след това
5. Прегледайте предложенията и помолете за коментар.
6. Накрая обобщете и като отчетете новите знания, преминете към дейност или дискусия.

Правилата на мозъчна атака са:

1. Напишете на листа или дъската ВСЯКО ново предложение. Често най-креативните или „луди“ предложения са най-полезни и интересни!
2. Никой не може да прави никакви коментари или преценки на написаното до края.
3. Не стимулирайте повторения. Ако някой предложи идея, която вече е на дъската, внимателно му благодарете и му посочете къде тя вече е записана.
4. Поощрявайте към принос всеки от участниците.
5. Давайте собствените си идеи само ако това е абсолютно необходимо, за да се насърчи групата.
6. Ако дадено предложение е неясно, задайте въпроси за изясняване.

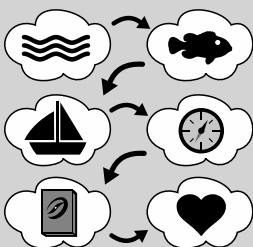

Писане на стената

Това е форма на мозъчна атака. Фасилитаторът пише твърдението или въпроса за мозъчна атака по възможност на широка, празна стена. Но след това вместо фасилитаторът да записва предложенията, участниците пишат своите идеи на малки листчета хартия (например стикерчета) и сами ги залепват отдолу. Предимствата на този метод са, че хората могат да седят и да мислят спокойно, преди да са повлияни от идеите на други хора, и листчетата могат да се преместват и да се прегрупират в свързаните с тях идеи по време на дискусията.

Игра на асоциации

Това е друга форма на мозъчна атака, която може да се използва за упражнения за разчупване на леда или като въведение към обсъждане или дейност. Участниците седят в кръг и водещият започва чрез изричане на ключова дума (дума, която те са избрали и която е в основата на темата за въвеждане). Кръгът се върти и всеки човек, когато му дойде редът, повтаря ключовата дума и след това казва първата дума, която му идва в главата като асоциация, свързана с ключовата

дума. Вариант на тази дейност е всеки човек да отговори с асоциация на думата, казана от човека преди него.

Дискусионни упражненията (упражненията при дискусии)

Дискусиите са неразделна част от ОПЧ, защото чрез дискусиите хората се учат да анализират информация, да мислят критично, да развиват умения за общуване, споделяне на мнения и се учат от опита. Поради това „обсъждането и оценката“ се явяват основна част от всяка дейност.

Има много различни начини за провеждане на дискусия и някои от тях, особено тези, които в известна степен включват сътрудничество и участие, с основание могат да се считат за упражнения сами по себе си. Например дискусии в малки групи, при които хората трябва да решат даден проблем, могат да се разглеждат като „упражнения“, например „Просто минутка“ на страница 199 и „Нека да поговорим за секс“ (страница 211). Разбира се от самосебе си, че след „дискусионната дейност“ хората ще трябва да продължат с обсъждане и оценка на наученото!

Дискусии в големи групи

Жужащи групи

Това е един полезен метод, ако при дискусията в цялата група не са се родили идеи. Поканете хората да обсъдят темата по двойки или в малки групи за няколко минути и след това да споделят своите идеи с останалата част от групата. Скоро ще се озовете в атмосфера на „жужене“ от разговори и хора, „жужащи“ от идеи!

Упражнение с твърдения

Тази техника дава възможност на участниците да изразят мнение, без да е необходимо да го защитават. Това е неангажиращ начин за насърчаване на хората да бъдат уверени в себе си и да споделят своите мнения.

Подгответе някои твърдения (4-6 трябва да са достатъчни) около дадена тема или въпроси, които искате да изследвате с групата. Направете два знака „Съгласен съм“ и „Не съм съгласен“ и ги поставете на пода на около 6-8 метра един от друг. Ако желаете, можете да поставите въже или лента на пода между двата знака, за да символизируют непрекъснатост между две крайни мнения.

Прочетете едно от вашите подготвени твърдения и помолете участниците да се позиционират между двете крайности според тяхното мнение; тези, които не са решили, застават по средата. Поканете участниците, ако желаят, да обяснят защо са застанали на мястото, на което са. Насърчавайте хората да променят позицията си от другата страна на линията, ако те променят мнението си в резултат на чутиите аргументи.

Един вариант на тази дейност се нарича „Гледни точки“. Направете четири знаци, които закачете на четирите стени на стаята: „Съгласен съм“, „Не съм съгласен“, „Не знам“ и „Искам да кажа нещо“. Както и в предишния вариант, хората сами заемат място в зависимост от техния отговор и могат по всяко време да променят местата си.

Рибена купа

Този метод е полезен начин да накарате участниците да отправят коментарите си един към друг, а не към фасилитатора или учителя. Поканете няколко от тях, в идеалния случай между 5 до 6 активни страни, да седнат заедно в малък кръг в средата на стаята, за да обсъдят темата, докато всички останали седят около и

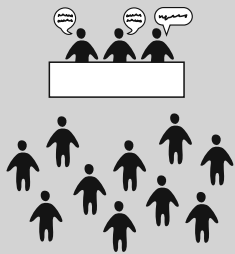

извън тях и слушат „рибата в купата“. Когато някой от наблюдателите желае да се включи в дискусията, той излиза напред и се позиционира зад една от „рибите“. Тогава тази „риба“ излиза и се присъединява към слушателите.

Има няколко предимства при използването на този метод, основното от които е, че участниците имат контрол над дискусията дотолкова, че човек може да излезе и да говори, когато той самият реши това, но също така и другите членове на групата могат да спрат някого да говори, ако той изнася дълги речи или се повтаря, като го принудят да бъде сменен.

Дебати

Традиционните вътрешни дебати са полезни, особено в една класна стая, където има по-малко възможности за използване на други методи за дискусия. Ако целият клас иска да се обсъди например въпроса „Тази група е убедена, че правата на човека са западно изобретение, а не универсални права“, тогава нека един от учениците, а не учителят, да председателства разискването.

Друга форма на дебат е панелният дебат, при който е поканен състав от „експерти“ от публиката, за да отговарят на въпроси. Това е добър начин за предоставяне на информация, окуражаване на задаването на въпроси, което дава възможност на хората да изследват разнопосочни мнения и становища и демонстриране на това, че правата на човека са комплексни. Така например, раздайте ролеви карти от дейността „Макай китоловецът“ (страница 215) на осем доброволци (двама души да представляват всяка от четирите спореци организации). Тези осем души използват картите, за да се подготвят за ролите си и след това да седат на трибуната, за да отговарят на въпроси и да защитят техните гледни точки пред останалата част от класа. Накрая класът може да гласува дали китолова трябва или не да бъде забранен.

Дискусии в малки групи

Дискусионните упражнения често се провеждат най-добре в малки групи, защото тогава всеки има по-голям шанс да участва. Не само че хората се чувстват по-уверени при себеизразяването си в по-малки групи, но всеки човек получава по-голям дял от наличното за говорене време.

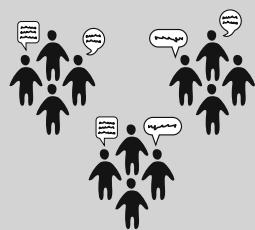
Дейностите при дискусиите разчитат на някакъв материален стимул, обикновено представен чрез карти. Примери за стимулиращи материали включват елементи от телевизионните новини, плакати, текстови карти, казуси и снимки. При подготовката на стимулиращи материали е важно да се помислите за вашата целева група и да избегнете всичко, включително информация, което може да доведе до дискомфорт или е твърде лично. Трябва също така да се има предвид нивото на уменията за четене на по-младите групи, както и езиковите умения, ако работите в мултикултурна група; в тези случаи се придържайте към по-опростен език. Информацията върху картите трябва да е възможно най-кратка, за предпочитане 2-8 реда или половин лист формат А4 като абсолютен максимум.

AAA BBB CCC

Това е много полезна техника, когато искате хората да развият своите знания и разбиране, без вие да ги „учите“. Те работят в малки групи, за да се развие тяхната експертиза по даден аспект на темата. Групите след това отново се прегрупират и споделят своите знания.

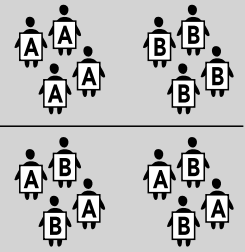
Подгответе карта с изявление или въпрос за всяка група за проблема, по който искате да работите. Всяка група трябва да работи по различен аспект на един и същ въпрос.

Разделете участниците така, че да формират три малки групи; една група е

група А, а втората група В и третата група С. Дайте на всяка група договорен период от време, в който да обсъдят въпроса или проблема. След това ги прегрупирайте, така че всяка една от новите групи да съдържа по един член от всяка от първоначалните групи; с други думи, новите групи трябва да са съставени като ABC, ABC и ABC. Дайте на ABC групите задача за решаване на даден проблем или достигане до консенсус, който изисква принос от страна на всеки член.

Твърдения в шапка

Тази техника е чувствителен начин за въвеждане на определена тема, да накарате хората да говорят или за генериране на идеи. Направете няколко карти с изявления или въпроси и ги поставете в една шапка. Пуснете шапката да върви в кръг или я поставете в средата на кръга. Поканете хората да си вземат по една карта и да коментират.

Вместо фасилитаторът да подготвя картите, той/тя може да поиска от участниците да направят карти със собствените си изявления или въпроси. По този начин въпросите могат да бъдат пуснати в групата анонимно, което е полезно, ако се обсъждат чувствителни въпроси.

Класиране

Това е полезна форма на дискусийна дейност, когато искате да се стимулира целенасочена дискусия в малки групи. Трябва ви един набор от карти с изявления за всяка малка група; девет до дванадесет твърдения са адекватни. Можете да изберете прости твърдения, свързани с темата, която искате хората да обсъдят и да напишете по едно твърдение на всяка карта.

Групите обсъждат твърденията и се опитват да стигнат до споразумение за класация по степента им на значение. Това може да се направи като стълба или като диамант. При класирането чрез стълбата най-важното твърдение се поставя в горната част, следващото по важност е под него и така нататък, до най-малко важното изявление в долната част.

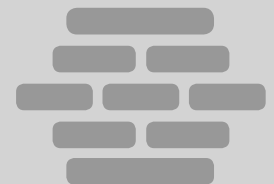
За диамантеното класиране ви трябва девет карти с изявления. Хората обсъждат кое е най-важното твърдение, след това кои са следващите две по важност, след тях 3-те изявления с умерено значение и така нататък, както е показано на схемата.

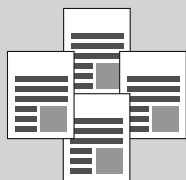
Тъй като въпросите рядко са ясно очертани по значимост, диамантеното класиране често е по-подходящ метод, отколкото обикновеното класиране. То е по-малко конфликтно и следователно е по-приемливо за участниците. Това класиране също така дава по-добри възможности за постигане на консенсус. Вариант на метод за класация е да напишем осем твърдения и да оставим една празна карта за участниците да я попълнят сами.

Казуси

Казусите са кратки „истории“ за хора и събития, които илюстрират даден проблем. Както при картите с твърденията, те са полезни инструменти за представяне на информация по не-дидактически начин. Те са ценни също и поради това, че създават дистанция между участниците и проблема, което прави обсъждането на темата по-малко заплашително. Например, ако има хора които тормозят други в групата и искате да се справи с проблема, можете да представите история за тормоз, която съдържа паралели към реалната ситуация. Участниците прочитат историята, анализират проблема и се опитват да правят предложения за решаване на проблема.

Драма

Проучването на идеи и проблеми чрез драма може да предостави на хората отдушник за емоции, мисли, мечти и креативност, които те не биха могли да изразят по друг начин. Драмата включва цялостната личност, умовете, сърцата и ръцете и по този начин ангажира не само интелекта, но и сетивата и емоциите, което я прави по-мощен инструмент. Освен това тя е най-ефективната техника, защото това се харесва на хората от всички учебни стилове, по-конкретно на тези със слухови, зрителни и кинетични или осезателни възприятия учащи се.

Особено важно е обсъждането след упражненията, основи на някаква форма на драма, включително ролеви игри и симулации. Играчите могат да се нуждаят от време, за да излязат от ролята, преди да продължат да дискутират своите чувства и защо са избрали да предприемат действията, които са направили.

Ролева игра

Ролевата игра е кратка драма, изпълнявана от участниците. Въпреки че участниците прибягват до собствения си житейски опит при изпълнението на ролеви игри, ролевите игри най-често са импровизирани. Ролевите игри могат да подобрят разбирането на ситуацията и да насърчат съпричастност към хората, които са изобразени. Те дават възможност на хората да преживеят трудни ситуации в безопасна атмосфера.

Ролевите игри трябва да се използват внимателно. На първо място, от съществено значение е хората да имат време накрая да излязат от ролята. Второ, всеки трябва да уважава чувствата на отделните лица и социалната структура на групата. Например при ролева игра за инвалиди трябва да се вземе под внимание факта, че някои от участниците могат да страдат от такива увреждания (а може би те да не се виждат), или пък да имат роднини или близки приятели, които са с увреждания. Те не трябва да се чувстват наранени, да бъдат принудени да разкрият проблемите си или маргинализирани. Ако това се случи, приемоте го сериозно, извинете се и дайте обяснение.

Също така внимавайте много със стереотипи. Ролевите игри показват най-вече какво мислят участниците за други хора чрез тяхната „способност“ да играят или да ги имитират. Това е, което прави тези упражнения много забавни! Полезно е при обсъждането да попитате: „Смятате ли, че хората, които играхте, са наистина такива?“, Винаги е добър образователен подход да накарате хората да съзнават необходимостта постоянно да се отнасят критично към информацията; попитайте участниците откъде те имат информацията, на която се базират при развитието на характера.

Симулации

Симулациите може да се планират като удължена, структурирана ролева игра (те не включват същата степен на импровизация), която вкарва участниците в непознати ситуации и роли. Например, съдебната зала в дейността „Достъп до медикаменти“ (страница 87) е определена и начертана, а на участниците е дадена подробна информация за ролите, които се играят. Симулациите изискват високо ниво на емоционално участие и интелектуални способности, особено за тези играчи, които трябва да водят спор от гледна точка, с която те лично не са съгласни.

Форум -театър

Форум –театърът е интерактивна форма на театър, който насърчава взаимодействие с аудиторията и изследва различни вариации за това как да се справим с даден проблем или въпрос. Форум –театърът (известен също като театър на Боал,

„театър на потиснатите“ или „театър за развитие „) е създаден в началото на 1970-те години от Аугусто Боал, който иска да даде възможност за права и овластяване на публиката.

Форум –театърът е форма на ролевата игра. Публиката гледа кратка пиеса, в която централен характер се сблъсква с потисничество или препятствие, което той или тя не е в състояние да преодолее; темата е представена по начин, който се отнася до живота на аудитория. Когато пиесата е изиграна, тя се повтаря и членове от публиката може да се качат на сцената и да предложат алтернативни вариации за това как главният герой би могъл да действа. Актьорите изследват резултатите от тези избори на публиката, като създават един вид театрален дебат, в който се репетират и споделят опит и идеи, което генерира както солидарност, така и чувство за овластяване.

Форум -театърът е един много полезен инструмент за предоставяне на ОПЧ, например при проучване на начини за решаване на проблеми или разрешаване на конфликти. Той позволява на хората да излизат на сцената и да проучват различни възможности. По този начин събитието може да се използва за репетиране на предстоящо събитие или за разкриване и анализиране на алтернативи във всяка ситуация - минала, настояща или бъдеща.

Аудио-визуални методи

Използване на картини: фотографии, карикатури, рисунки, колаж

„Една снимка казва хиляда думи“. Визуалните образи са мощни инструменти, както за осигуряване на информация, така и за стимулиране на интереса. Не забравяйте също, че рисунката е важно средство за себеизразяване и комуникация не само за тези, чиито предпочитан стил на мислене е визуалния, но и за тези, които не са силни вербално в себеизразяването си. Идеи за упражненията с използване на снимки и рисунки са представени в Глава 2 под колективната рубрика „Игра с картинки“ (страница 247).

Съвети за изграждане на колекция от изображения

Изображенията са толкова богат и гъвкав инструмент, че е добра идея за фасилитаторите да изградят свой собствен набор. Изображенията могат да бъдат събрани например от вестници, списания, плакати, туристически брошури, картички и поздравителни картички.

Изрежете снимките, поставете ги на карта и ги покрийте с прозрачно, залепващо пластмасово фолио (продава се за ламиниране на книги), за да ги направите здрави и лесни и приятни за боравене. Колекцията ще изглежда по-скоро като набор, ако всички карти са направени с един размер. А4 е идеален, но А5 е добър, практичен компромис.

Може би е добра идея да се напише референтен номер на гърба на всяка картинка, описващ източника, оригиналното заглавие или друга полезна информация. По този начин хората ще са ориентирани само към изображението и няма да се разсейват от други указания.

При избора на снимки се опитайте да получите селекция от снимки от север, юг, изток и запад, както и от различни природни и социални среди. При избора на снимки с хора търсете разнообразие и бъдете наясно с пола, расата, способностите и инвалидността, възрастта, националността и културата. Също така имайте предвид въздействието, което отделните снимки имат поради техния размер и

цвет. Този ефект може да наруши възприятието на хората от една картина, така че се опитайте да хармонизирате своята колекция и да имате разумно хомогенен набор.

Имайте предвид да проверите дали няма никакви авторски права върху снимките и изображенията, които желаете да използвате.

Използване на филми, видео записи и радио пиеси

Филмите, видео записите и радио пиесите са мощни инструменти за ОПЧ и са популярни сред младите хора. Една дискусия след гледане на филм може да послужи като добра отправна точка за по-нататъшната ви работа. Нещата, които можете да разисквате, са първоначалната реакция на хората към филма, доколко той е достоверен спрямо „реалния живот „, дали героите са изобразени реалистично или има опит чрез тях да се прокара определена политическа или морална гледна точка, и не забравяйте да видите кои човешки права са отразени в него!

Имайте предвид да проверите дали има авторско право или ограничение за публични прожекции на видео клиповете, които искате да използвате. Показването им пред класа или младежката група може да представлява публично представяне.

Правене на снимки, филми и видео клипове

Технологията на видеокамери, цифрови фотоапарати и мобилни телефони в наше време направи снимането на филми и правенето на снимки много по-достъпно за всеки. Снимките и филмите на младите хора ярко показват техните гледни точки и нагласи и представляват отличен нагледен материал.

Видео писма

Видео-писмата са доказан начин за премахване на бариери и предразсъдъци. Те дават възможност на хора, които иначе не биха се срещнали лице в лице, да „говорят“ и да споделят прозрения относно начина, по който живеят и това, което е важно за тях. Пример в това отношение е британски телевизионен проект, в който една жена от ромски произход и местно лице в близост до предполагаем ромски лагер отказват да разговарят помежду си. Въпреки това един медиатор успява да ги убеди да изпратят серия от видео писма един на друг. Всеки започва с показване на дома си и представяне на семейството си. Постепенно с всяко следващо писмо, тъй като те разкриват все повече от живота си, предразсъдъците намаляват и са заменени с разбиране и съпричастност. Всеки от тях намира, че те имат много повече общи неща, отколкото някога са предполагали и най-накрая се съгласяват да се срещнат на живо.

Медиите: вестници, списания, радио, телевизия, Интернет

Медиите са непогрешим източник на добър материал за дискусии. Винаги е интересно да се обсъдят начините, по които се представят новини или информация и да се анализират пристрастия и стереотипи. По-нататъшни дискусии могат да включват въпроси като собствеността на медиите, политически изкривявания, цензура и свободата на изразяване. Дейността „Начална страница“ на страница 181 разглежда конкретно тези въпроси, а повече идеи ще намерите в допълнителната информация за медиите на страница 528. За пореден път, не забравяйте да проверите за авторското право върху всякакви материали, която искате да използвате.

Бележки

- 1 Думи, подчертани от редакторите
- 2 Препоръка CM / Res (2010) 7 на Комитета на министрите към Хартата на Съвета на Европа по образованието за демократично гражданство и образование по човешките права
- 3 <http://www.amnesty.org/en/human-rights-education>
- 4 Бети А. Риърдън: Образование по човешко достойнство - Обучение за права и отговорности, Университет на Пенсилвания Прес, 1995
- 5 www.fra.europa.eu (достъпен от 13 октомври 2010 г.)
- 6 Резолюция на Комитета на министрите за младежката политика на Съвета на Европа, CM / Res (2008) 23 Организация на обединените нации, План за действие на Световната програма за образование по човешки права - Първа фаза, Женева, 2006
- 7 Данни на Евростат за декември 2009 г. – Бюлетин на Евростат 16/2010 от 29 януари 2010 г.
- 8 Вижте например, Backman, E. & Trafford, B. (2006) Демократично управление на училищата. Страсбург: Съвет на Европа
- 9 Глобални насоки за образованието - концепции и методологии за глобално образование за обучители и политически дейци, Център Север-Юг на Съвета на Европа, 2008.
- 10 Втора кампания „Всички различни - всички еднакви“ - Европейска младежка кампания за различност, човешки права и участие бе проведена в периода 2007-2008.
- 11 Наръчниците за обучение „Training Essentials“ и „Управление на организацията“ предоставят полезна отправна точка за стиловете на обучение и отношението на обучители и фасилитатори. T-Kit „Training Essentials“, Издателство на Съвета на Европа, 2002 наръчник за обучение „Управление на организацията“, Издателство на Съвета на Европа, 2000 година. Сваляне от www.youth-partnership-eu.coe.int
- 12 Gollob, R., Krapf, P., Ólafsdóttir, O. и Weidinger, W. (2010) Образование за демокрация: обща информация за демократично гражданство и образование по правата на човека. Страсбург: Съвет на Европа
- 13 Brett, P., Mompoint-Gaillard, P. and Salema M.H. (2009) Как всички обучители могат да подкрепят гражданството и образованието по правата на хората: рамка за развитие на компетенции. Страсбург: Съвет на Европа

ГЛАВА ВТОРА

ПРАКТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ И МЕТОДИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ ПО ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА

	Деца	Гражданство и участие	Култура и спорт	Демография	Хора с увреждания	Дискриминация и нетолерантност	Образование	Околна среда	Джендър	Общи човешки права	Глобализация	Здраве	Медии	Миграция	Свобода и насилие	Бедност	Религия и вяраания	Историческа памет	Война и тероризъм	Работа	стр.	
Три неща	2																					
Джамия в Града на сънищата	2		+				+		+									+				
Достъп до медикаменти	4						+					+	+									
Изиграй го	2	+	+								+											
Всички еднакви, всички различни	2																					
Историята на Ашик	2																					
Вярващите	3																					
Внимавайте, ние наблюдаваме	3																					
Може ли да вляза	3																					
Чахал срещу Великобритания	4																					
Смени си очилата	2																					
Правата на децата	2																					
Различни надници	2																					
Имаме ли алтернативи?	3																					
Домашни дела	3																					
Доста	4																					
Игра нарисуй думата	1																					
Образование за всички?	2																					
Предизборна кампания	2																					
Борците за права	2																					
Пръсти и палци	4																					
Силата на цветята	2																					
Заглавна страница	2																					
Героини и герои	2																					
От колко се нуждаем?	3																					
Искам да работя	3																					
Само една минута	2																					
Езикова бариера	2																					
Да чуем гласа на всеки	3																					
Нека да поговорим за секс	4																					
Мака ловци на китове	4																					
Да изграждаме връзки	4																					
Маркери на паметта	2																					
Моят живот не е шоу	3																					
На стълбата	3																					
Нашето бъдеще	2																					
Път към Страната на равенството	2																					
Да играем със снимки	1																					
Електроцентрала	3																					
Отговор на расизма	3																					
Бинго на правата	1																					
Борба за богатство и власт	3																					
Вижте способността	2																					
Скоро ще бъде отживелица	2																					
Спорт за всички	2																					
Направо и крачка напред	2																					
Приказка за двата града	4																					
Тероризъм	2																					
Хвърляне на камъни	2																					
Времеви линии	4																					
Да гласуваме или не	4																					
Събрание на профсъюзите	3																					
Насилието в моя живот	3																					
Мрежа на живота	2																					
Когато дойде утре	2																					
Каква е твоята позиция?	2																					
Кой сме аз?	2																					
Работа и бебета	2																					
Календар начовешките права																						
Стартери	2																					
Упражненията за общ преглед	1																					

Обзорна таблица на упражнеията

Заглавие	Въпроси	Общ преглед	Свързани права
Три неща	Миграция Война и тероризъм Околна среда	Тази дейност използва дискусия и диамантено класиране за да помогне на хората да разберат какво е внезапно да избягаш от дома си.	Правото да търсиш център за бежанци в други страни поради преследване. Свобода на религията или вярванията. Свобода на мнение и информация.
Джамия в Града на сънищата	Религия и вярвания Дискриминация и нетолерантност Гражданство и участие	Тази дейност изучава спор за построяването на нова джамия в традиционен християнски район чрез симулация на събрание на градския съвет.	Свобода от дискриминация. Свобода на религията и вярванията. Свобода на мнението и информацията
Достъп до медикаменти	Здраве Глокализация Дискриминация и нетолерантност	Тази дейност е симулация, базирана на казусът за лекарство за СПИН в Южна Африка през 2001. Тя е насочена към проблемите на ХИВ ХИВ и СПИН, достъп до медикаменти и претенции за права.	Право на живот и достойнство. Право на защита на морални и материални интереси, произтичащи от научно производство. Право на здраве.
Изиграй го	Основни човешки права Деца Гражданство и участие	Чрез тази дейност-драма участниците представят своите възприятия за концепцията на човешките права.	Всички човешки права.
Всички еднакви, всички различни	Дискриминация и нетолерантност Глокализация Медии	Това е кратка викторина, достатъчно провокативна, за да е интересна сама по себе си, но и база за ефективна групово дискусия за възприятия и стереотипи.	Равенство при достойнството. Правото на права и свободи без разлика. Правото на националност.
Историята на Ашик	Деца Работа Глокализация	Това е дейност за дискусия. Изходна точка е казус на работещо дете. Участниците проучват аспектите на детския труд, причините за него и как това да се спре.	Защита от икономическа експлоатация. Право на образование. Право на почивка и свободно време.
Вярващи	Религия и вяра Култура и спорт Дискриминация и нетолерантност	Участниците сравняват и противопоставят различните си вярвания.	Свобода на вяра и религия. Свобода на мнението и информацията. Свобода от дискриминация.
Внимавайте, ние наблюдаваме	Глокализация Околна среда Гражданство и участие	При тази дейност участниците научават социалните, икономическите и екологични разходи за една памучна фанелка. След това продължават с планиране и прилагане на дейности за свързаните с това нарушения на човешките права.	Правото на желан труд и присъединяване към профсъюзите. Право на подходящ жизнен стандарт. Право на здравословна и безопасна околна среда.
Мога ли да вляза?	Миграция Дискриминация и нетолерантност Свобода и насилие	Това е ролева игра за група от бежанци, които се опитват да избягат в друга страна. Насочена е към тежкото положение на бежанците и социалните и икономически доводи за предоставяне или отказване на център за бежанци.	Правото на търсене на център за бежанци в друга страна. Правото на невъзвращеност. Свобода от дискриминация.
Чухал срещу Великобритания	Война и тероризъм Свобода и насилие Демокрация	Симулация (мини- дело) на разглеждане на реално дело, отнесено пред Европейския Съд за правата на човека.	Свобода от изтезания. Право за търсене на център за бежанци. Право на справедливо публично изслушване.
Смени си очилата	Бедност Увреждания и инвалидност Миграция	Това е много просто упражнения на открито, което може да се използва при неформалното образование. Участниците излизат и изследват околността през очите на някой друг.	Всички.
Права на децата	Деца Основни човешки права Образование	Дейността използва диамантена класация за провокиране на съзнание и дискусия за Конвенцията за правата на детето.	Правата на детето. Правото на изразяване на свободно мнение по всички въпроси, които го касаят. Право на защита от икономическа експлоатация. Право на почивка и свободно време и собствена култура.
Различни надници	Работа Джендър Дискриминация и нетолерантност	Това е симулация, която конфронтира хората с реалностите на пазара на труда. Тя повдига въпроси за различни надници за еднаква работа, дискриминация на работното място и политиките за ниско заплащане на млади работници.	Право на желан труд и членство в профсъюзите. Право на честно заплащане и еднакво заплащане за еднакъв труд. Право на недискриминация на основа на възраст и джендър.
Имаме ли алтернативи?	Свобода и насилие Деца Здраве	Това е ролева игра, която се занимава с въпросите на междуличностното насилие и хулиганството.	Право на достойнство. Право на защита от всякакви форми на физическо и психическо насилие.

Домашни дела	Джендър Джендър Свобода и насилие Здраве	Участниците дискутират казус за анализ на причините и начините за превенция на различните видове домашно насилие.	Право на живот, свобода и лична сигурност. Свобода от тормоз и унижително отношение. Право на равенство пред закона.
Доста!	Историческа памет Война и тероризъм Дискриминация и нетолерантност	При тази дейност участниците планират и изпълняват проект за действие за повишаване информираността относно ромските жертви при Холокоста.	Право на недискриминация. Право на живот. Културни права.
Игра „нарисувай думата“	Основни човешки права	Това е групова игра, при която хората трябва да рисуват творчески за изобразяване на дума, свързана с човешките права.	Свобода на мнението и изразяването. Свобода на мисълта. Равенство на достойнство и права.
Образование за всички?	Образование Деца Гражданство и участие	В тази дейност участниците трябва да намерят и съпоставят двойки карти, като се съобразят с неравноправното предоставяне на образование по света и как да се постигне „образование за всички“.	Право на образование. Право на цялостно физическо, духовно, морално и социално развитие. Право на равнопоставеност.
Предизборна кампания	Демокрация Гражданство и участие Основни права на човека	Това е дейност, базирана на дискусия, която се отнася до права и отговорности, свързани с демокрацията и обсъждане на демокрацията.	Право на участие в управлението и свободни избори. Свобода на мнението и изразяването. Свобода на мисълта.
Борци за права	Основни човешки права Медии Гражданство и участие	Тази дейност използва информационни карти за стимулиране на интереса към героите на човешките права.	Свобода на мнението и изразяването. Право на равенство пред закона и право на справедлив съдебен процес. Свобода от тормоз и унижително отношение.
Пръсти и палци	Околна среда Свобода и насилие Миграция	Това е симулация на съревнование за определяне на най-зелената младежка група. Ще бъдат ли те честни или ще излъжат?	Право на равенство пред закона. Право на живот и оцеляване. Право на международен ред, при който правата и свободите могат да се приложат.
Силата на цветята	Основни човешки права Религия и вяра Деца	Това е творческа дейност, която води към дискусия за правата на човека като цяло: какво са те, защо съществуват и как да ги защитаваме.	Всички.
Заглавна страница	Медии Глокализация Околна среда	Това е симулация на група журналисти, работещи по подготовката на заглавната страница на техния вестник за отпечатване.	Право на свобода на мисълта, мнението и изказа. Свобода от намеса в личния живот, семейството, дома и кореспонденцията. Право на участие в културния живот на общността.
Героини и герои	Джендър Джендър Дискриминация и нетолерантност Гражданство и участие	Дейността включва индивидуална, груповата работа и работа в малки групи, мозъчна атака и дискусия за героини и герои като символи на социализация и култура и как стереотипите на пола пускат корени в нашата история, култура и ежедневието.	Право на равнопоставеност. Свобода от дискриминация. Свобода на мнението и изразяването.
От колко се нуждаем?	Война и тероризъм Здраве Образование	Дейността включва дискусия и взимане на решение. Работейки в малки групи, участниците решават как ще преразпределят глобалния военен бюджет за финансиране на осем задачи за развитието на новото хилядолетие.	Право на живот, свобода и лична неприкосновеност. Право на развитие. Право на адекватен стандарт на живот. Права на здраве и образование.
Искам да работя!	Увреждания и инвалидност Работа Дискриминация и нетолерантност	Дейността използва ролева игра за изучаване на правото за труд за хора с увреждания.	Право на труд. Право на недискриминация. Право на адекватен стандарт на живот.
Само една минута	Култура и спорт Глокализация Основни човешки права	Това е дейност, при която участниците трябва бързо и креативно да говорят в рамките на една минута за отношението между спортовете и човешките права.	Всички.

Езикова бариера	Миграция Война и тероризъм Дискриминация и нетолерантност	Това е симулация на трудностите, с които бежанците се сблъскват при кандидатстване за център за бежанци. Повдигнатите въпроси включват объркаността и емоционалните фактори при бежанците, когато трябва да преодолеят езиковата бариера и дискриминацията при процедурата по кандидатстване.	Правото на търсене и получаване на център за бежанци. Право на недискриминация на база на етнически или национален произход. Право на невинност до доказване на вина.
Да чуем гласа на всеки	Образование Гражданство и участие Деца	Това е дискусия –упражнение в малки групи, които работят по въпроса какво е образованието и как то отговаря или не отговаря на нуждите на хората и относно обучение с участие в процеси за взимане на решения.	Право на образование, включително право на образование по човешките права. Свобода на мнението и изказа. Право на участие в управлението на собствената си страна.
Нека да поговорим за секс!	Джендър Джендър Дискриминация и нетолерантност Здраве	Дейността използва техниката на „рибената купа“ за изследване на отношението към сексуалността, включително хомофобията.	Право на равенство. Свобода от дискриминация. Свобода на изразяване и сдружаване.
Мака – ловци на китове	Култура и спорт Околна среда Глокализация	Дейността включва работа в малки групи, дискусия и постигане на съгласие по въпросите за устойчивото използване на морските ресурси и правото на коренното население свободно да определя своето икономическо, социално и културно развитие.	Право на участие в културния живот на общността. Право на храна и достъп до природни ресурси. Право на живот, свобода и лична неприкосновеност.
Изграждане на връзки	Гражданство и участие Демокрация Основни права на човека	Дейността включва преговори за правата на човека и отговорности на гражданите, правителството, НПО и медиите при демокрацията.	Право за участие в управлението и свободни избори. Свобода на информацията и изказванията. Всеки има задължения към общността.
Маркери на паметта	Историческа памет Война и тероризъм Култура и спорт	Участниците заедно създават „тагов облак“ за представяне на мислите и чувствата, провокирани от паметниците на обществената война.	Право на живот, свобода и сигурност на личността. Право за участие в културния живот. Свобода на мисълта и съзнанието
Моят живот не е шоу!	Медии Свобода и насилие Образование	Дейността задачи развитието на съзнанието на хората за злоупотребата с информационни и комуникационни технологии като цяло и киберхулиганството в частност.	Право на свобода на мисълта, мнението и изказванията. Свобода от намеса в личния живот, семейството, дома и кореспонденцията. Свобода от нехуманно и унизително отношение.
На стълбата	Гражданство и участие Демокрация Култура и спорт	Дейността включва ролева игра и дискусия. Участниците разсъждават за значението на младежкото участие и обсъждат начини за повишаване на тяхното собствено участие в местната общност	Право на участие в управлението и свободни избори. Право на участие в културния живот. Свобода на мнението и информацията.
Перспективи на нашето бъдеще	Деца Околна среда Здраве	При тази дейност участниците рисуват, разсъждават и дискутират надеждите и притесненията си за бъдещето на тяхното поколение. Въпросите включват проблеми на околната среда, които засягат бъдещите поколения, регионалното развитие и потребностите на хората.	Право на мнение и достъп до информация. Право на изслушване по всички въпроси, свързани с най-добрия интерес на детето. Право на достоен стандарт на живот.
Път към страната на равенството	Джендър Джендър Дискриминация и нетолерантност Образование	Дейността включва работа в малки групи, въображение и рисуване по въпроси на равнопоставеност на равенството и дискриминация срещу жените.	Свобода от дискриминация на полов признак. Право на брак и семейство. Право на равнопоставеност пред закона.
Игра с картинки	Основни човешки права	При тази дейност хората идентифицират изображения, които илюстрират членовете на Всеобщата декларация за правата на човека.	Всички.
Електроцентрала	Свобода и насилие Гражданство и участие Основни човешки права	Участниците правят мозъчна атака за актове на насилие, които са обичайни в ежедневието им и търсят творчески начини за справяне с тях и намиране на решения на проблемите.	Право на живот, свобода и лична сигурност. Свобода от дискриминация. Свобода от намеса в личния живот, семейството, дома и кореспонденцията.

Отговор на расизма	Дискриминация и нетолерантност Култура и спорт Свобода и насилие	В тази дейност участниците играят ролева игра с критичен инцидент за проучване на въпроси на расизма и предрасъдците, най-вече срещу ромите, и как да се справят с расизма в училищата или други образователни институции.	Равенство в достойнството и правата. Недискриминация. Свобода на мисълта, съзнанието и религията.
Бинго на правата!	Основни човешки права	Това е проста викторина и вариант на играта Бинго, при която хората споделят знанията си и опита си с човешките права.	Всички човешки права.
Борба за богатство и власт	Бедност Глокализация Здраве	Дейността симулира борба за богатство и власт, неравноправието и несправедливостта на бедността.	Равенство на достойнството и правата. Право на адекватен стандарт на живот. Право на здраве, храна и подслон.
Открийте способността!	Увреждания и инвалидност Дискриминация и нетолерантност Деца	Практическа дейност за насърчаване на състраданието към хората с увреждания. Занимава се с въпросите за препятствията пред хората с увреждания при интегрирането им в обществото и възприятията за правата на хората с увреждания като основни човешки права.	Право на недискриминация . Равнопоставеност на достойнство и права. Право на социална сигурност.
Скоро ще бъде отживелица	Религия и вяра Глокализация Образование	При тази дейност хората обсъждат как се развиват вярванията, как те се засилват и как и защо се променят във времето.	Свобода на мисълта, съзнанието и религията. Свобода на мнението и изразяването. Право на свободно участие в културния живот на общността.
Спорт за всички	Увреждания и инвалидност Култура и спорт Здраве	Това е високоенергийна дейност. Участниците използват въображението си и творчество за създаване на нови игри.	Правото на физическо и психическо здраве. Равнопоставеност на достойнство и права. Право на почивка и свободно време.
Направи крачка напред	Дискриминация и нетолерантност Бедност Основни човешки права	Ние сме еднакви, но някои са по-еднакви от другите.Участниците играят роли и стъпват напред в зависимост от своите шансове и възможности в живота.	Правото на равнопоставеност на достойнството и правата. Право на стандарт на живота, адекватен за добро здраве и благосъстояние.
Приказка за двата града	Гражданство и участие Околна среда Работа	Това е игра, при която участниците гласуват за типа град, в който искат да живеят и на средата в него. Повдигат се въпроси за социалната солидарност, въздействието от плащане на данъци и ценностите на местната демокрация.	Право на социална сигурност. Право на притежаване на собственост. Право на адекватен стандарт на живот.
Тероризъм	Война и тероризъм Свобода и насилие Глокализация	Чрез използване на казуси участниците обсъждат какво прави нещо да е терористичен акт и формулират дефиниция на тероризма.	Право на живот, свобода и сигурност на личността. Право на свобода от излагане на мъчения и унижение. Право на свобода.
Хвърляне на камъни	Война и тероризъм Свобода и насилие Деца	Дейността използва ролева игра за търсене на причините защо хората участват в актове на насилие.	Право на живот, свобода и лична сигурност. Право на признание на личността пред закона. Право на равна защита пред закона.
Времени линии	Основни човешки права Историческа памет Религия и вяра	Участниците правят общавремева линия на събития, които отбелязват развитието на концепцията за човешки права от 2000 преди н.е. до наши дни и правят прогнози за бъдещето.	Право на образование, включително и право на образование. Право на живот, свобода и лична сигурност. Свобода на религията и вярата.
Да гласуваме или не?	Демокрация Гражданство и участие Основни човешки права	Дейността включва проучване на хора в общността за изследване на въпроси за гласуване в избори и гражданско участие.	Правото на участие в управлението и свободни избори. Свобода на мнението и изразяването. Право на мирно сдружаване и съюзяване.
Събрание на профсъюзите	Работа Демокрация Гражданство и участие	Това е симулация на събрание на работодатели и работници заедно с представители на профсъюза за преговори по заплатите и работните условия.	Право на труд. Право на добри условия на труд. Право на създаване и членуване в профсъюзи. Право на стачкуване.
Насилието в моя живот	Свобода и насилие Война и тероризъм Здраве	Това е дейност, при която хората изследват техния опит с междуличностното насилие.	Право на живот, свобода и лична сигурност. Свобода на мисълта, съзнанието и религията. Право на неподлагане на мъчения и унижително отношение.

Мрежа на живота	Околна среда Глокализация Здраве	В тази дейност участниците правят мозъчна атака за връзки за храната в глобалната мрежа. Те проучват взаимозависимостта между живата и нежива природа и въздействието на цялата човешка дейност върху околната среда.	Право на живот, свобода и лична сигурност. Право на свободно разполагане със собственото природно богатство и ресурси. Свобода на вяра и религия.
Когато дойде утре	Свобода и насилие Глокализация Медии	Упражнението използва информационни листове и дискусии за проучване на въпроси за защита на обществото от криминални престъпления, човешките права на престъпниците и смъртното наказание.	Право на живот. Неподлагане на мъчения и унижително отношение. Право на равнопоставено достойнство.
Каква е твоята позиция?	Основни човешки права Гражданство и участие Бедност	При дискусията в тази дейност хората отстояват техните мнения за гражданските, политическите, социалните и икономически права.	Всички.
Кои сме аз?	Джендър Джендър Дискриминация и нетолерантност Религия и вяра	Дейността включва викторини по групи, мозъчни атаки, рисуване и групова дискусия по въпросите за идентичността.	Равенството на достойнството и правата. Недискриминация. Право на живот, свобода и лична сигурност.
Работа и бебета	Работа Джендър Джендър Дискриминация и нетолерантност	Това е ролева игра, която се занимава с въпросите на репродуктивните права и дискриминацията срещу жените на работното място.	Правото на желан труд и участие в профсъюзите. Право на брак и семейство. Недискриминация.
Календар на човешките права	Всички.	Списък с дни, в които хората от цял свят празнуват човешките права, отдават почит на борците за човешки права и се отбелязват надеждата и радостта. Тези ключови дати включват официални международни празници на ООН, световни дни, признати от НПО-та и юбилеи на исторически събития.	Всички.
Стартери	Подкрепа на всички с други упражненията от Компас	Стартерите, описани тук не само помагат за създаването на позитивна груповата атмосфера, но и служат за въвеждане на идеите за човешки права по забавен начин.	Всички.
Упражненията за общ преглед	Подкрепа на всички с други упражненията от Компас	Прегледите са основна част от експерименталния учебен цикъл, която дава база за подхода, използван в настоящия наръчник за образование по човешки права. Последващите упражнения са лесен и забавен начин за подпомагане на хората да учат от своя опит. Те могат да се приложат след провеждане на една дейност от Компас, но не трябва да заменят подробното обсъждане обсъждане и оценка.	Право на образование по човешките права. Право на образование. Право на участие.

Миграция

Война и
тероризъм

Околна среда

Ниво 2

Всякакъв

30 минути

3 неща

Да живееш е да избираш.

Но за да направите добър избор, трябва да знаете кои сте и какво отстоявате, къде искате да стигнете и защо искате да стигнете до там.

Кофи Анан

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Миграция • Война и тероризъм • Околна среда
Сложност:	Ниво 2
Размер на групата:	Всякъв (малки групи: 5-6)
Времетраене:	30 минути
Общ преглед	Тази дейност използва дискусия и диамантено класиране, за да помогне на хората да разберат какво внезапно да избягаш от собствения си дом.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на търсене на център за бежанци в други страни при преследване • Свобода на религията или вярата • Свобода на мнението и информацията
Задачи Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се развие разбиране за това какво е да се наложи да бягаш от собствения си дом • Практикуване на вземане на решения и изграждане на умения за постигане на консенсус • Насърчаване на съпричастност и солидарност с бежанците
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Стикери или малки квадратчета от хартия (около 8 см x 8 см), по 3 броя на участник • Химикалки или моливи, по един на участник

Инструкции

1. Въведете темата за миграцията чрез мозъчна атака за причините, поради които хората се местят да живеят другаде.
2. Обяснете, че в дейността те ще трябва да си представят, че са принудени да избягат от домовете си. Приложете мозъчна атака и посочете „активиращи фактори“, които карат хората да бягат, например война, природни бедствия, преследване или тероризъм.
След това помолете групата да предположи колко разселени хора има по света.
3. Сега ги разделете на малки групи и раздайте малките листчета и моливите.
4. Помолете всеки да си представи, че трябва да избяга от дома си внезапно по конкретна причина и че може да вземе със себе си само три неща . Кои три неща ще вземат? Те трябва да напишат по едно нещо за всеки лист хартия.
5. След това един по един подред ги попитайте да представят своя избор и да обяснят причините за техните решения.
6. Сега кажете на участниците да работят заедно, за да обсъдят различните избори и причини и да се опитат да стигнат до консенсус, като приоритизират нещата чрез диамантеното класиране (виж страница 65).
7. И накрая нека обиколят и да видят резултатите от работата на всяка група.

Обсъждане и оценка

Започнете с общ преглед как всяка група е класирала нещата и след това преминете към обсъждане какво са научили участниците и какви са последиците за правата на човека.

- Имало ли е някакви изненадващи предмети, които хората искат да вземат със себе си?
- Беше ли лесно да се класират взетите неща? Какви видове различия в мненията имаше в рамките на

групите?

- Как подобни или колко различни са класациите на отделните групи?
- Колко практични са хората? Дали мислят предимно за физическото си оцеляване или мислят и за техните емоционални или духовни нужди?
- Колко трудно ще ви бъде, ако наистина трябва да бягате?
- Какво ще липсва най-много на хората, ако им се наложи да бягат?
- Познават ли някой, който е бил принуден да избяга от дома си?
- Реалистична ли е дейността? Могат ли хората винаги да избират какво да вземат със себе си?
- Какво правят в такава ситуация децата и младите хора? Дали те имат специфични нужди, които да се вземат под внимание, когато родителите им опаковат нещата?
- Какво можем да направим, за да привлечем вниманието към нуждите на бежанците в нашата общност (или в целия свят)?
- Кои човешки права, дават специална закрила на бежанците?

Съвети към фасилитатора

При въвеждане на дейността се опитайте да накарате участниците да мислят за миграцията като цяло. Примерите защо хората се местят са често свързани с обучение и работа, защото това е техният начин на живот, поради наводнение, земетресение или суша, войни и преследване. В края на мозъчната атака обобщете различните причини, които карат хората да се преместват, в два списъка, в зависимост от това дали те са „принудителни“ (война или преследване в страната по произход) или „стимулиращи“ (по-добри възможности за работа и учене в друга държава) фактори.

В стъпка 4 трябва да зададете на сценария, така че участниците да работят в една и съща рамка. Изберете една ситуация, която ще бъде най-подходяща или интересна за групата. „Война“ би била предизвикателство, ако никои не е имал директен опит с нея, но сценарий, включващ терористическа атака би бил по-реалистичен. Опитайте се да се създадете сценарий, който участниците могат да си представят като възможност. Ако изберете сценарий „наводнение“ и вашият град е в котловина, има смисъл да кажете, че нивото на реката се покачва и внезапни наводнения заплашват да пометат мостовете, като водата ще залее цялата околност. От друга страна, ако живеете в хълмист или планински район, тогава опасността може да се свърже с проливни дъждове, които причиняват свлачище от кал, поглъщайки града. Може да се наложи да се обясните, че хората трябва да си представят как бягат от собствените си домове, че няма да бъдат в състояние да се върнат и че трябва да се преместят много далеч за дълго време, може би завинаги.

Нещата, които хората ще изберат, и колко практични са те, зависят от степента на зрялост на участниците. Какво ще вземат хората също ще зависи от много фактори, като например времето, годишния сезон и причината за бягството. Например, ако има наводнение и не могат да плуват, те могат да вземат нещо, което да се използва като сал. Важно е да се подчертае, че няма правилни и грешни отговори, когато става дума за личен избор и предпочитание, въпреки че може да има някои решения, които са по-мъдри и по-практични, отколкото други.

Когато попитали за това търсеци център за бежанци в Дания, които избягали от война и преследване, всички казали, че те са взели пари като първи приоритет. Паспорт или лични карти също били важни, но „винаги можете да си купите фалшиви документи, ако имате нужда от тях“, казали те. Същото важи и за топли дрехи и храна; с пари винаги можете да получите тези неща. За някои библията е била приоритет за поддържане на техните духовни нужди.

Предлагаме да използвате диамантеното класиране и стикери, на първо място защото абсолютният избор е труден и неестествен и на второ място, защото методът е конкретен и листчетата могат лесно да се препоредят в процеса на дискусията.

Вариации

Този метод може да се използва, за да се проучи отношението на хората към аспекти по всички въпроси. Например:

- Деца: Кои са 3-те най-важните характеристики на щастливото детство?
- Гражданство и участие: Кои са 3-те най-важни качества, които човек трябва да притежава, за да живее в мултикултурно общество?
- Култура и спорт: Кои 3 аспекта на вашата култура са най-важни за вас?

КЛЮЧОВА ДАТА

18 декември
Международен
ден на
мигрантите

Съгласно Хартата на ООН за граждански права, към края на 2010 има:
- 10, 55 милиона бежанци
- 14,7 милиона вътрешно разселени хора и 3,5 милиона хора без гражданство

В допълнителната информация за миграцията в Глава 5 се представени дефиниции и обяснения за разликата между „бежанци“, „вътрешно разселени хора“, „търсеци център за бежанци“ и „миграционни работници“.

- Демокрация: Кои са 3-те най-важни неща, от които страната се нуждае, за да бъде в състояние да поддържа добре функционираща демокрация?
- Хора с увреждания и инвалидност: Справянето с живота е проблем за много хора с увреждания.
- Какви са 3-те най-ефективни подобрения, които могат да бъдат направени в нашия град например за един слеп човек?
- Дискриминация и нетърпимост: Вие заминавате на дълго пътуване с влак и ще трябва да споделите транспорта си с хора от различни страни. Изберете 3 националности, с които най-много искате да пътувате. (Дейността може да се разшири чрез добавяне на 3, с които най-малко бихте желали да споделите пътуването?)
- Образование: За да се насърчи комуникацията и разбирателството между народите, кои 3 езици трябва да бъдат преподавани като световни езици на децата по целия свят?
- Околна среда: Кои 3 застрашени видове трябва да си постави за цел да опази Световният фонд за дивата природа (WWF) в следващата си кампания?
- Джендър Джендър: Назовете 3 основни причини, поради които все още съществува дискриминация въз основа на пола.
- Глокализация: Кои 3 от целите на хилядолетието за развитие са най-важни за вас?
- Здравеопазване: Тютюн, кокаин, алкохол, хашиш, ефедрин, Виагра? За кои 3 наркотици младите хора във вашата страна имат нужда от повече информация?
- Медии: Кои 3 иновации в медиите през последните 10 години са допринесли най-много за насърчаването на правата на човека?
- Миграция: Ако трябва да избягате от вашата страна, в кои 3 страни най-много бихте искали да живеете?
- Свобода и насилие: Кои са 3-те най-големи заплахи за световния свобода?
- Бедност: Кои 3 стъпки/дейности биха били най-успешни за премахване на бедността?
- Религия и убеждения: Кои са 3-те най-ефективните неща, които могат да се направят за подкрепа на борбата с разпространение на фундаментализма?
- Историческа памет: Помислете за един паметник в града ви, който е посветен на национално-историческо събитие. Предложете 3 начина събитието да бъде публично признато, така че то да може да бъде документирано и изучавано без изкривяване или неправилна употреба.
- Война и тероризъм: В наши дни има международно споразумение за забрана на противопехотните мини; кои 3 оръжия са следващите, които трябва да бъдат забранени?
- Работа: Кои 3 нарушения на правото на достоен труд ви касаят най-много?

Предложения за последващи дейности упражненията

Ако групата иска да проучи какво е да напуснеш дома си и да търсиш център за бежанци, тя може да проведе упражнението „Може ли да вляза?“ на страница 115 или „Езикова бариера“ на страница 203.

Мисълта за минали събития предизвиква всевъзможни спомени; ако групата желае да разсъждава какви спомени са предизвикани от паметниците на обществените войни, тогава те биха могли да използват за дейността „Маркери на паметта“ на страница 227.

Идеи за действие

Попитайте семейството си, приятелите си или колегите си кои са 3-те неща, които те биха взели със себе си и провокирайте дискусия за правата на човека и бежанците.

Намерете организация на местно ниво, която работи с търсещите център за бежанци и бежанците и разберете как можете да им помогнете с работата си.

Джамия в града на сънищата

Ако не отстоявате нещо, ще паднете за каквото и да е.

Малкълм Х

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Религия и вярвания • Дискриминация и нетолерантност • Гражданство и участие
Сложност	Ниво 2
Размер на групата	15-30
Времетраене	2 - 2½ часа
Общ преглед	Тази дейност изследва спор за изграждането на нова джамия в традиционно християнска област чрез симулация на заседание на градския съвет.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Свобода от дискриминация • Свобода на религията и вероизповеданията • Свобода на мнение и информация
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се изпитат реалните конфликти, които могат да възникнат при задоволяване на нуждите на различни общности • Да се изследва правото на свобода на религията и вероизповеданията • Да се развият умения за дебат и анализ
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Листове хартия за указателни етикети • флипчарт листове • Часовник – ръчен или будилник • Малък звънец за кмета
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Ксерокс копия на ролеви карти от страница 85, описание на проблема и правилата на дебата (по желание). • Подгответе етикети с имената за различните страни/групи, които ще бъдат представени на събранието. • Списък на различните роли на флипчарт, така че всеки може да ги види. • Уверете се, че имате място за „заседание на съвета“ и отделни помещения за различните групи, така че те да могат да дискутират тяхната позиция предварително или да се срещнат с други хора.

Инструкции

1. Прочетете описанието на проблема в материалите за раздаване на страница 85. Обяснете, че всички активни страни са граждани на Слийпивил и всички са обезпокоени от въпроса дали една нова джамия трябва да бъде построена върху парцел изоставена общинска земя.
2. Покажете на участниците списъка с различни роли и помолете всеки да избере по една роля за себе си. Раздайте ролеви карти и описанието на проблема и да посочете къде хората и групите могат да се срещнат преди това, както и къде ще бъде „събранието на съвета“ по-късно.
3. Обяснете правилата на дебата, които ще се прилагат по време на срещата. Можете да намерите тези правила на страница 85.
4. Обяснете, че ще има 30 минути преди самата среща, така че хората да могат да се срещнат с други граждани, да подготвят това, което искат да кажат и да решат как искат да гласуват! Кажете им, че срещата на градския съвет ще продължи 40 минути и че може да има много малко време за действителните изказвания, защото ще присъстват доста хора. Поради тази причина да си подготвят само една или две точки, по които да изложат позицията си.
5. Използвайте етапа на подготовка, за да се създаде пространство за „заседанието на съвета“. В идеалния случай хората трябва да седят в полукръг или форма на подкова, с кмета на челна леко по-висока позиция. Страните или групите трябва да имат възможност да седнат заедно, а вие поставете етикетите с имената върху масите в предната част.
6. След 30 минути извикайте гражданите за срещата (или помолете кмета да го напра-

Религия и вярвания

Дискриминация и нетолерантност

Гражданство и участие

Ниво 2

15-30

2-2½

ви). Той / тя трябва да припомни на хората основните правила на дебата и да произнесе кратка реч, за да открие срещата.

7. В края на срещата, след 40 минути игра, кметът приканва към гласуване. Когато гласовете са преброени и резултатът е обявен, оповестете края на упражнението и поканете хората да преместят столовете си в кръг за обсъждането.

Обсъждане и оценка

Започнете обратната връзка с поздрав към всички с истинските им имена или с помощта на друга техника, позволяваща на участниците да се освободят от ролите, поети по време на симулацията. Важно е това да се направи преди започване на обсъждането. Попитайте участниците какво чувстват по отношение на процеса, през който току-що са преминали:

- Бяхте ли изненадани от резултата от гласуването и отразява ли този резултат позицията по една на всеки участник, което вие играхте?
- Колко влияние мислите, че оказахте вие (в ролята си) върху резултата?
- Взаимодействието ви с други хора или групи накара ли ви да промените своя подход или отношението си към проблема?
- Лесно ли се идентифицирахте с вашата роля? Защо или защо не?
- Смятате ли, че тази ситуация може да възникне и в реалния живот? Сещате ли се за други подобни случаи?
- Как бихте реагирали, ако този случай възникне във вашия град / място на пребиваване? Промени ли дейността вашето отношение изобщо?
- Какво разбирате под право на свобода на мисълта, съвестта и религията? Сещате ли се за случаи в историята (или днес), когато това право е отказано?
- Защо мислите, че религиозната свобода е основно човешко право?
- До каква степен смятате, че това право се наблюдава във вашата общност?

Съвети за фасилитатори

Ако е възможно, проведете това упражнение заедно с друг фасилитатор, за да бъдете в състояние да отговаряте на въпроси и същевременно да координирате всяка стъпка на упражнението.

Упражнението би спечелило, ако имате на разположение повече време, особено за самата среща, така че хората да имат възможност да отговорят на коментарите, направени от другите. Вие можете също така да разпределите ролите предварително или да разпределите ролите на случаен принцип, за да се спести време по време на сесията.

По време на етапа на подготовката може да е полезно да проверите дали хората използват времето, за да се срещат с други или да планират какво ще кажат по време на заседанието.

При възлагане на ролите имайте предвид, че ролята на кмета е много трудна и че лицето, което го играе, ще трябва да се чувства уверено при провеждане на заседанието и - ако е необходимо – ще прекъсва хората, за да позволи на всеки да говори. Ще се наложи да изясните и уточните задачата на участника, който играе кмета, преди действителната симулация.

Желателно е след това да се опитате фасилитирането да се поеме изцяло от човека в ролята на кмета, като така той/тя ще чувства вашето доверие, а и другите активни страни ще уважават неговите/нейните решения, а няма да поглеждат към вас. Разбира се, ако възникнат трудности, може да е необходимо да се намесите в хода на симулацията. Трябва обаче да се опитате да направите това без да се подкопава авторитета на участника в ролята на кмета.

Ако симулацията излезе от контрол – например, защото хората се отклоняват от темата, появи се новоизмислена информация или ако съветът попадне в безизходица и не може да постигне споразумение, споменете, че това може да отразява резултат от реалния живот и не означава, че упражнението не е успяло. Накрая можете да използвате обсъждането, за да обсъдите трудностите при достигане на съгласие по въпроси като тези.

По време на обсъждането е много важно да се опитате да се избегне повтарянето на симулацията. Хората трябва да се отърсят от ролята, която са играли в упражнението, за да бъдат в състояние добре да разсъждават върху това, което са преживели. Трябва да им се помогне да погледнат отново на симулацията от обичайната си перс-

пектива, а не от тази на изиграните от тях роли.

За да се подготвите за разбора и оценката, можете да прочетете допълнителната информация за религията и вярата, която е представена на страница 562.

Вариации

В зависимост от контекста, в който работите, може да е по-подходящо да изградите дейността на база на „Църква в Града на сънищата“, или „Храм в Града на сънищата“, и да я ситуирате например в преобладаващо мюсюлманска област. Или може да предпочетете някои друга комбинация.

Възможно е да добавите репортери в дейността, за да получите поглед върху процеса, който е леко дистанциран; това обаче вероятно ще изисква допълнително време, ако искате да обсъдите неговия материал с групата (вижте по-долу за предложения).

Предложения за последващи дейности/упражненията

Обсъдете аспекти на свободата на религията и вярата и напрежения, които са се появили във вашата държава. Критичните инциденти (казуси и истории) в новините могат да осигурят добро начало, особено за дискусия в малки групи. Може би ще искате да продължите тази дискусия с по-задълбочено проучване на възприятията на участниците за религията и нейното влияние върху живота на младите хора чрез дейността „Вярващите“ на страница 105.

Ако сте включили и репортери, можете да използвате техния анализ на процеса в отделна сесия. По-специално би било полезно да разгледате разликите между анализите с цел повдигане на въпроси за ролята и влиянието на медиите. Упражнението „Заглавна страница“ на страница 181 изследва как се формират или променят мнения, особено чрез медиите.

Можете да се съсредоточите върху развитието на умения за дебат, анализ или убеждаване, като използвате някои спорни или крайни изявления, появили се по време на обсъждането. Вземете ги за база и проведете упражнението „Предизборна кампания на страница 164.

Идеи за действие

Насърчавайте участниците да погледнат в собственото си обкръжение и да проучат до каква степен са спазени правата на различни религиозни общности. Опитайте се да организирате срещи с представители на някои от тези общности и да ги поканете да споделят дали те чувстват, че правата им се спазват.

В зависимост от контекста, където вие и участниците живеете или работите и актуалните въпроси, обсъждани в рамките на съвета, може да бъде интересно да се посети заседание на Общинския съвет с цел да се включите в местните политически дискусии, които засягат човешките права на всички в общността.

Допълнителна информация

Правото на религия в международния закон за правата на човека: може да копирате информацията по-долу за хората в Мюсюлманската асоциация на Града на сънищата и за Групата за човешки права на младите сънчовци!

Европейска конвенция за правата на човека, член 9:

1. Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата да променя своята религия или вяра и свобода, както самостоятелно, така и съвместно с други лица, публично или частно, да изповядва своята религия или убеждения, чрез богослужение, преподаване, обреди и ритуали.

2. Свободата да се изповядва религия или убеждения подлежи само на такива ограничения, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на обществената безопасност, за опазване на обществения ред, здравето или морала или за защита на правата и свободите на другите.

Всеобща декларация за правата на човека, член 18:

Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата да променя своята религия или убеждения и свободата, самостоятелно или съвместно с други лица, публично или частно, да изповядва своята религия или убеждения чрез преподаване, обреди, богослужение и спазване ...

КЛЮЧОВА ДАТА

21 септември
Международен
ден на мира

Конвенция за правата на детето, член 30:

В тези държави, в които има етнически, религиозни или езикови малцинства или коренно население, едно дете, принадлежащо към такова малцинство, или произхождащо от коренното население, не може да бъде лишено от правото, в общност с другите членове на неговата или нейната група, да се радва на неговата или нейната собствена култура, да изповядва или практикува неговата собствена религия или да използва собствения си език.

Въпреки, че тази симулация е по измислен случай, има много подобни спорове относно изграждането на места за поклонение за религиозните малцинства в Европа и извън нея. През ноември 2009 г. национален референдум одобри конституционна поправка за забрана на бъдещо строителство на минарета в Швейцария. Резултатът от този референдум може да наруши правото на мюсюлманите да упражняват религията си в обществото, чрез богослужение, преподаване, обреди и спазване, което е неразделна част от правото на свобода на мисълта, съвестта и религия. Освен това, налице е нарастваща тенденция и в редица европейски и други държави, които наскоро са приели закони или обмислят законодателни предложения за забрана на носенето на ислямски воали (бурка, никаб или хиджаб) на обществени места, която също представлява база за дискриминация, основана на религия. Член 19 - Глобална кампания за свобода на изразяването е правозащитната организация, която е публикувала правен коментар на забраните за воал върху цялото лице и правата на човека (www.article19.org). Можете също да направите изследвания и по други въпроси, пред които са изправени други религиозни малцинства в момента в Европа.

Тази дейност е разработена на база на дейността „Джамия в града на сънищата“ в рамките на кампания, която създаде Наръчник за образование и обучение в различност, човешки права и участие, публикуван от Съвета на Европа. Дейността беше вдъхновена от Сузане Улрих. 2000. *Зачитане и толерантност – пътища за демократично решаване на конфликти*. Издателство Фондация Бертелсман

Списък на участниците в срещата

Опитайте се да запазите балансиран брой на участниците, като имате еднакъв брой представители от всяка политическа партия и същия брой във всяка от групите на гражданите. Можете да имате колкото искате „обикновени граждани“.

- Кметът на Града на сънищата
- Членове на Общинския съвет: трябва да участват 3 партии. Можете да имате 1 или 2-ма души във всяка партия
- „Младите сънчовци с за правата на човека!": 1 или 2 представители
- „Асоциация минало и настояща „: 1 или 2 представители
- „Мюсюлманска асоциация на Града на сънищата „: 1 или 2-ма представители
- обикновени граждани: толкова, колкото е необходимо
- По желание: 1 или 2 журналисти, които ще отразяват срещата

Правила на дебата

Може да променят тези правила в зависимост от големината на групата си и времето, с което разполагат.

- Срещата ще бъде председателствана от кмета и неговото / нейното решение по всички въпроси е окончателно.
- Ако желаете да се изкажете, трябва да вдигнете ръка и да получите разрешение от кмета.
- Коментарите трябва да бъдат кратки и да не надвишават 2 минути.
- Срещата ще приключи след 40 минути игра, с гласуване дали трябва или не трябва да се построи джамия.

Всеки, който присъства на срещата има право да участва в дебата и да гласува накрая .

Ролев карт**Материали за раздаване****Джамия в Града на сънищата (за всички активни страни)**

Вие живеете в живописния град Слийпивил, град с население от около 80 000 души. През последните 60 години населението коренно се е променило, отчасти защото младите хора най-често се опитват да се преместят в големите градове, тъй като възможностите за работа там са по-добри, но също така и защото регионът е видял пристигането на голям брой семейства на имигранти, много от които от мюсюлманските страни. Някои от тези семейства са тук вече в продължение на 3 поколения, но те все още са третирани с подозрение от много хора в града като „новодошли“. Сега те съставляват почти 15% от общия брой на населението.

Въпросът, който сега разделя града, е желанието на мюсюлманите в Града на сънищата да има джамия, построена върху парцел от изоставени земи, принадлежащи на съвета. Тази земя е незастроена и е източник на жалби до Общинския съвет в продължение на години: тя е в близост до главната търговска улица и е станала зона, където вандализма и приема на дрога са редовни проблеми.

Така че когато един богат бизнесмен предлага да освободи съвета от проблема, кметът си помисля, че късметът му се усмихва! Общинският съвет се съгласява да се откаже от земята и да финансира 20% от разходите за строителство на нова джамия на този парцел. Останалите 10% от разходите за строителство, които бизнесменът не може да покрие, ще се намерят от мюсюлманската общност. Сградата е трябвало да започне тази седмица ... но Общинския съвет е бил зает с оплаквания от ядосани жители, които се противопоставят на проекта. Те призовават за специална среща, на която са поканени всички, за да решат този проблем. Срещата ще се проведе след 30 минути.

Ролева карта: Кметът на Града на сънищата

Вие сте председател на събранието и вашата роля е, след като срещата започне, да приветствате участниците и са им напомняте правилата на дебата. По време на срещата трябва да се опитате да дадете възможност на всички да се изкажат, но не трябва да позволявате на никого да говори твърде дълго! Вие сте много притеснен от лошата публичност, която създава този случай, и имате намерение да се опитате преди срещата да говорите с някои от групите, за да ги убедите да смекчат позицията си.

Ролева карта: член на Общинския съвет: Партия на традиционалистите (1 или 2-ма души)

Вие представлявате традиционалистичната партия на Общинския съвет и силно се противопоставяте на джамията. Не мислите, че е правилно общинска земя и общински ресурси да бъдат използвани за място за поклонение, което не уважава традициите на тази държава и този град. Вие смятате, че имигрантските семейства са привилегирани, като им е позволено да живеят тук и че те трябва да не се опитват да налагат различни начини на живот в една страна, в която са гости. Притеснявате се също така, че джамията може да стане място за срещи за наемане на терористи.

Ролева карта: член на Общинския съвет: популистка партия (1 или 2-ма души)

Вие представлявате популистката партия в Общинския съвет. Поддържате първоначалното решение да има джамия, построена върху земята, отчасти защото разбирате, че мюсюлманската общност е много добра за икономиката на града и вие не искат да ги отблъснете. Но сте много притеснени от оплакванията на жителите и не искате да се създаде ненужен конфликт в обществото. Загрижени сте за мястото си на следващите избори на съвета, така че вероятно ще подкрепите тази опция, която изглежда най-малко спорна.

Ролева карта: член на Общинския съвет: Партия на разнообразието (1 или 2-ма души)

Представявате партията на разнообразието в Общинския съвет. Вярвате, че относително големия дял на хора от различни части на света е добавил принос към културата и интереса на Слийпивил и считате за несправедливо, че градът е лишил много от тези хора от възможността да практикуват религията си за толкова дълго време. Разбирате също така, че изоставената земя предизвиква социални проблеми в града и че общината в момента няма пари самата тя да застрои този терен.

Ролева карта: Членове на Асоциация „Минало и настояще“ на Града на сънищата (2-4 души)

Вие сте една от основните групи, които се противопоставят на тази джамия. Вашите членове са от традиционните (не-мюсюлмани) общности в Града на сънищата, и смятате, че е много важно да се запази древния характер на града, където повечето от вас са живели през целия си живот. Парцелът, който е предложен за джамия, е много централен и тя ще бъде видима от повечето места в центъра на града. По-специално, джамията може да блокира гледката на главната църква от градския площад. Вие смятате, че характерът на вашия роден град е напълно променен от една общност, пристигнала тук съвсем отскоро. Не виждате защо хора, пристигнали в тази страна от някъде другаде, не трябва да живеят по същите правила, които има тук.

Ролева карта: Членове на Младежката инициативна група „Младите сънчовци за правата на човека“ (2-4 души)

Вашата група е създадена, за да се справи с някои от най-тежките проблеми на младите хора днес в Града на сънищата. Вие виждате строежа на джамията като решение както за нуждите на мюсюлманската общност за място за поклонение, така и като решение на многобройните социални проблеми, свързани с парцела, изоставен от толкова дълго време. Можете да подкрепите изграждането на тази джамия, но се притеснявате, че други социални проблеми могат да бъдат пренебрегнати от съвета, ако общината трябва да участва в строежа. По-специално, бюджета за младежта през последните 5 години е орязан до ниво, на което не може да отговори на нуждите на града.

Ролева карта: Членове на „Мюсюлманска Асоциация на Града на сънищата“ (2-4 души)

От години искате от съвета да осигури място за поклонение за мюсюлманската общност, но тя винаги е отказвала по финансови причини. Вие смятате, че е несправедливо от мюсюлманската общност да се иска да финансира 10% от разходите за сградата, когато икономическите условия са толкова тежки за повечето хора и при положение, че християнската общност има 11 различни места за поклонение, а те се използват от много по-малко хора, отколкото ще използват джамията. Вие смятате, че приносът, който вашата общност е направила за града, не е оценен, че хората във вашата общност са несправедливо дискриминирани в различни аспекти от живота им, и че чрез отказа да позволи тази джамия съветът отказва на членове на своята общност основното им право на религиозно поклонение.

Ролева карта: Граждани на Града ан сънищата

Вие сте притеснени от конфликта, който изглежда е превзел Града на сънищата, и искате да отидете на срещата в Общинския съвет, за да гласувате. В момента не знаете за какво ще гласувате: трябва да говорите с много различни групи и след това планирате да вземете решение.

Достъп до медикаменти

Обединено глобално усилие от загрижени граждани може да направи промяна.
Заки Ахмат, Кампания за предприемане на лечение

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Здраве • Глобализацията • Дискриминация и нетолерантност
Сложност	Ниво 4
Размер на групата	16-40
Времетраене	190 минути
Общ преглед	Тази дейност е симулация на база на съдебно дело от 2001 г. „СПИН лекарства“ в Южна Африка. Тя е насочена към проблемите на: <ul style="list-style-type: none"> • ХИВ / СПИН и достъпа до лекарства • Как да се решат противоречиви претенции за права.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на живот и достойнство • Правото на закрила на моралните и материалните интереси, произтичащи от научната продукция • Правото на здраве
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се повиши информираността за правото на здраве, по-специално достъпа до по-евтини лекарства и лечението и превенцията на ХИВ/СПИН • Да се развият умения за комуникация, сътрудничество и постигане на консенсус • Да се насърчи солидарността и идеала за справедливост
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Флипчарт листове и химикалки • Ролеви карти за процеса • Инструкции за работа в малки групи, по една за всеки участник • Малки карти (10 см x 6 см). Една червена и една зелена карта на участник • Пространство за пленарна работа и работа в малки групи
Подготовка	<p>За част 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Направете копия на ролевите карти за съдебното дело; имате нужда от една ролева карта на човек <p>За част 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Направете копия на инструкциите за работа в малки групи, по една на участник. • Уверете се, че имате една червена и една зелена карта за всеки участник.

Инструкции

Тази дейност е в две части. Част 1 е симулация на съдебен процес, а част 2 е фаза за постигане на консенсус

Част 1. Съдебно дело (общо време 65 минути)

1. Определете сцената. ХИВ/СПИН е много сериозна епидемия в целия свят. Това е голям проблем в Южна Африка, където милиони бедни хора страдат и умират не-нужно, защото те не могат да си позволят скъпите лекарства, от които се нуждаят. Единствената им алтернатива е да се използва по-евтино копие на лекарството. Водещите фармацевтични компании са против това. Те искат да защитят техните права на собственост и са обединили усилията си, за да предотвратят други държави да копират техните продукти и да ги продават на по-ниски цени. Те са започнали съдебни дейности срещу южноафриканското правителство, което разпространява и продава евтини копия на анти-ХИВ/СПИН лекарства.
2. Обяснете, че участниците ще бъдат включени в симулиране на първата част – или предварителното изслушване – на съдебен процес, който се провежда в Южна Африка през 2001 г. Въпросите са: Дали правото на собственост е валиден аргумент да застраши правото на живот и достойнство на една група от хора? Правото на живот и здраве дали е валиден аргумент за незачитане правото на собственост?

Здраве

Глобализация

Дискриминация и толерантност

Ниво 4

16-40

190 минути

3. Разделете участниците на четири еднакви групи, които да представляват „Фарма“ Инк, южноафриканското правителство, членове на Кампанията за предприемане на лечение (КПЛ) и съдиите.
4. Разпределете ролевите карти за съдебния процес на съответните групи.
5. Дайте на групите 25 минути, за да прочетат техните ролеви карти и да подготвят своите казуси и / или въпроси за процеса. Всяка група трябва да избере един говорител, който да представлява групата и едно или две подкрепящи лица, които да помагат на говорителя и да му съдействат при отговорите на въпросите по време на съдебния процес.
6. След като всички групи са готови, поканете хората да се върнат в пленарна зала. Те трябва да останат в четирите си групи.
7. Сега „Фарма“ Инк., правителството на Южна Африка и КПЛ имат всеки по 5 минути, за да представят своите позиции и повдигнат въпроси. Съдиите трябва да въведат всяка от групите и на свой ред да им дадат възможност да говорят.
8. Сега самите съдии имат 10 минути, за да отговорят на всякакви въпроси, повдигнати от групите, да отговорят на всички процедурни въпроси, поставени към тях и да обобщат различните аргументи и позиции.

Част 2. Фаза за постигане на консенсус (общо време 100 минути).

1. Помолете участниците да се разделят на малки групи, всяка от четирима души. Във всяка група трябва да има един предишен член на „Фарма“ Инк, един предишен член на правителството на Южна Африка, един предишен член на КПЛ групата и един предишен съдия.
2. Раздайте копия от инструкциите за малки групи и една червена и една зелена карта на всеки участник. Уверете се, че всеки разбира това, което трябва да направи и че знаят предназначението на цветните карти и как да ги използват.
3. Дайте на групите 30 минути да се опитат да постигнат консенсус за начина на решаване на конфликтни искове.
4. Извикайте всички обратно в пленарна зала и ги помолете да докладват за резултатите от техните дискусии. Дайте на всяка група по 5 минути, за да представи своя доклад. Запишете основните решения и въпроси на флипчарт.
5. След като всички групи са съобщили своите позиции / решения, преминете към дискусия за процеса на вземане на решения. Може да попитате:
  - Лесно ли беше да се постигне консенсус?
  - Какви са предимствата и недостатъците на този подход?
  - Имаше ли напрежение между опита за постигане на решение и опита да се включат всички членове от групата в решението?
  - Кой бяха най-изострените проблеми?
6. Може да завършите тази фаза на дейността чрез прочитане на следния откъс от Решението на съда от 19 април 2001 година.

„Целта (...) на насърчаване на по-евтин достъп до лекарства (...) е похвална цел, и в контекста на епидемията от ХИВ/СПИН, това е конституционно задължение от най-висш порядък, свързано със задължението на държавата да зачита, защитава, насърчава и да отговаря на редица основни права, включително правата на човешкото достойнство и живот (считани за източник на всички други права) (...) не уважава предизвикателствата (...) към Закона, направени от жалбоподателите (т.е. фармацевтични компании).“

Обсъждане и оценка

Оценката вече е започнала по време на обсъжданията в част 2. Сега продължете чрез насърчаване на участниците да разсъждават върху цялостния процес и след това да продължат да се идентифицират ключови въпроси за правата на човека, свързани с казусът. Ключовите въпроси могат да включват:

- Участниците чували ли са за този случай преди?
- Какви са били първите им мисли за случая в началото на упражнението ?
- Как се промени разбирането на участниците за проблемите в хода на упражнението ?
- Как хората сравняват двете форми на процеса на вземане на решения – тази на състезателност и тази на консенсуса? Коя произвежда най-задоволителни резултати? Как определяте дали един резултат е успешен ?
- Какви са основните въпроси на правата на човека, които стоят зад процеса?
- Често се случва така, че претенции към различни човешки права трябва да бъдат

съпоставени една с друга. Как бихте определили приоритетите на различни претенции? Какви критерии ще използвате?

- Какви са последиците от изхода на казусът за ХИВ-позитивни хора във вашата страна? Например предлагат ли се общи лекарства?
- Какво се прави, за да се информира обществеността за ХИВ/СПИН във вашето място на живот? Какво повече може и трябва да се направи?

Съвети за фасилитатори

Имате нужда от много време за тази упражнението, тъй като проблемите са сложни и участниците трябва да мислят доста задълбочено върху тях. Следва да се отбележи, че двете части не трябва да се провеждат в един и същи ден; те могат да се направят в две различни сесии.

Вие трябва да обясните, че целта на използването на червените и зелени карти е да се помогне на хората да си изяснят кое помага и кое пречи на вземането на решение. В идеалния случай, в края на дискусиите и преговорите в част 2, всички активни страни ще покажат зелените карти и ще могат да достигнат до споделено решение.

В част 2 някои групи могат да достигнат до консенсус, а други да не могат. В дискусиата вие трябва да се възползвате от възможността да се изследват силните и слабите страни на подхода на консенсус за вземане на решение. Помолете групите, достигнали до консенсус, да докладват не само окончателната си позиция, но също така и основните аргументи, които стоят зад нея. Попитайте тези групи, които не са достигнали до консенсус, да опишат какво ги е сближило и какво е допринесло за разделението между тях. Забележка: ще намерите повече информация за постигането на консенсус в допълнителната информация в упражнението „Свобода и насилие“ в глава 5.

Важно е да проверите текущото състояние на хората в местната общност, които живеят с ХИВ/СПИН, както и да се адаптира / свърже упражнението с въпроси, които се отнасят до тях. Забележка: Името на коалицията от фармацевтични компании – Pharma Inc. - е измислено за целите на това упражнение.

Вариации

Може да включите и екип от журналисти за отразяване на съдебния процес. Вие ще имате нужда от допълнителни материали: камери, компютър и принтер. Трябва да им се даде определен и ограничен период от време, за да представят своите материали в края на процеса. Продължителността на времето ще зависи от формата, който те изберат, например вестник, радио или телевизионно предаване или блог. Ако се спрете на този вариант, ще трябва да се направи ролева карта за журналистите. Също трябва да предвидите и допълнителни 15 минути за дейността, както и 10 допълнителни минути за оценка на работата на журналистите.

Предложения за последващи дейности

Обсъдете аспекти на правото на живот и на човешко достойнство във вашата страна във връзка със здравни въпроси. Подходящо начало, особено за дискусия в малки групи, могат да бъдат критични инциденти (казуси и истории) в новините. Осведомете се за проблемите на здравеопазването и правата на човека в глобален план. Посетете уеб-страници или намерете публикации от ключови НПО (MSF, КПЛ, Christian Aid, Oxfarm, Спасете децата) и международни институции (Световна здравна организация). Намерете информация за действията, които се предприемат за подпомагане решаването на проблемите на здравеопазването и ги напишете в списък върху флипчарта.

КПЛ проведеха много успешна кампания и все още са много активни в Южна Африка (виж www.tac.org.za). За съжаление не всички кампании постигат целите си като тях. Може да има много причини за това, но една от тях би могла да бъде лошата организация и недостатъчната публичност. Групата може да обсъди тези проблеми и да развие уменията си за ефективно провеждане на кампании чрез упражнението „Внимавайте, ние наблюдаваме“ на стр. 110 или „Доста“ на стр. 151.

КЛЮЧОВА ДАТА

1 декември
Световен ден
за борбата
със СПИН

Идеи за действие

Открийте кой подпомага действията, насочени към проблемите на здравеопазването във вашия район, и по какъв начин вие можете да дадете своя принос.

Допълнителна информация

Това упражнение е създадена на базата на едно съдебно дело, заведено пред Върховния съд на Южна Африка през 2001 година. Южноафриканската асоциация на фармацевтичните производители повдигна обвинение срещу президента на Южноафриканската република Нелсън Мандела и други, в това число Кампанията за приемане на лечение, на основанието, че те са пренебрегнали патентите им върху лекарствата за ХИВ и са внесли по-евтини общи лекарства за лечение на милионите граждани, страдащи от СПИН.

Съдиите трябва да претеглят различните интереси и права на двете страни. От една страна, Асоциацията на фармацевтичните производители претендира за правото на собственост, равенство или свободен избор на занятие и професия, а от друга страна, правителството и КПЛ твърдят, че държавата е длъжна да зачита, защитава, поддържа и осъществява основните права на човешко достойнство и на живот на своите граждани.

В историческото си решение съдът заключава, че правото на собственост е от по-нисък порядък от правото на човешко достойнство и живот и следователно трябва да бъде ограничено. Впоследствие производителите на лекарства преустановяват казусът. Този случай е посрещнат с всеобщо одобрение като „един истински триумф на Давид над Голиат, не само за нас в Южна Африка, но и за хората в много други развиващи се страни, които се борят за достъп до здравеопазването“ (съвместно прессъобщение на НПО от 19 април 2002г.). „Това е рядка, но много значима победа на бедните над могъщите многонационални компании! Но сега предизвикателството за нас е да работим заедно с производителите на лекарства и с правителството, за да доставим лекарствата на тези, които се нуждаят.“ (Кевин Уоткинс от Oxfam)

СПИН и тенденциите на глокализация

В богатите страни хората, живеещи с ХИВ/СПИН, могат да живеят по-добър и дълъг живот поради антиретровирусните лекарства, които са безплатни и се осигуряват от държавата. В бедните страни хората, засегнати от ХИВ, страдат повече и умират по-рано, защото нямат достъп до лечение на ХИВ. Годишните разходи за здравеопазването в тези страни е средно около 10\$ на глава от населението, докато тройната терапия, която е достъпна за хората в богатите страни, възлиза на 10 000\$ - 15 000\$ на година.

Бедността, липсата на просвета и социалното неравенство ускоряват разпространяването на епидемията, но предизвикателството е преди всичко от политическо естество и е свързано с правителствата, международните институции и фармацевтичните компании. За да има ефект, борбата срещу СПИН трябва да предизвика реакция от страна на ключовите международни механизми и институции. На първо място това са Международният валутен фонд (МВФ), Световната търговска организация (СТО), TRIPS (Търговски аспекти на правата за интелектуална собственост, ГАТС (Общо споразумение по търговията с услуги) и Комисията за решаване на спорове, която действа като трибунал на СТО (Световната търговска организация).

Борбата с вируса на ХИВ и СПИН е една от осемте основни цели за развитие на хилядолетието, поставени от ООН.

Материали за раздаване

Ролева карта за процеса: Корпорация „Фарма“ Инк

Вие сте група от висши служители на Корпорация „Фарма“ Инк. Вашата компания е сред водещите производители на фармацевтични препарати в света. Закупили сте правата за ползване с търговски задачи на ключови лекарствени препарати за лечение на ХИВ и СПИН. Трябва да поддържате планираната печалба и да удовлетворите вашите акционери. Затова искате да защитите правото на компанията да определя продажната цена на продуктите си, като се вземат предвид разходите за изследователска дейност, производствените разходи и възнаграждението на работната сила. Ако позволите на друга компания да произвежда и да продава копия на вашите продукти на по-ниска цена, ще изложите на риск печалбата си и устойчивостта на компанията си. В резултат на това сте обединили силите си с други водещи фармацевтични компании, за да попречите на която и да е държава да позволява производството и продажбата на вашите продукти на по-ниски цени и за да ги дадете под съд, ако е необходимо. Поради тази причина сте завели съдебно дело срещу правителството на Южна Африка.

Трябва да подготвите аргументите си, за да защитите своята позиция. Разполагате с 5 минути да ги представите по време на процеса.

Ролева карта за процеса: Правителство на Южна Африка

Вие сте висши служители в правителството на Южна Африка. Правителството се опитва да отговори на жалбата на фармацевтичните компании, които са завели съдебно дело срещу него. Корпорация „Фарма“ Инк. се опитва да попречи на всички държави да позволяват производството и продажбата на техните продукти на по-ниски цени, т.е. цени, по-ниски от цените на дребно на техните продукти. Принципно вие сте съгласни с позицията на корпорация „Фарма“ Инк.

От друга страна, някои обществени движения начело с Кампанията за предприемане на лечение (Treatment Action Campaign) поддържат тезата, че едно от конституционните задължения на държавата е да осигури достъп до евтини лекарствени средства, особено в контекста на епидемията ХИВ /СПИН. Вие сте реагирали спрямо политическия натиск от страна на обществото и сте разрешили вноса на по-евтини лекарства заместители от държави като Индонезия.

Трябва да подготвите аргументите си, за да защитите своята позиция. Разполагате с 5 минути да ги представите по време на процеса.

Ролева карта за процеса: Кампания за предприемане на лечение (Treatment Action Campaign)

Вие сте група активисти, представители на Кампанията за предприемане на лечение (КПЛ) от Южна Африка. Според Кампанията държавата носи отговорността за осигуряване на достъп до евтини лекарства, особено в контекста на епидемията ХИВ/СПИН. В отговор на тези твърдения правителството е започнало да внася по-евтини лекарства. Освен това вие твърдите, че държавата е длъжна да обезпечи финансово пациенти и организации, които се борят със заболяването ХИВ/СПИН.

Въпреки това правителството на Южна Африка е изправено пред съда от фармацевтичните компании, които искат да предотвратят копиране и продажба на продуктите им на по-ниски цени. Затова решавате да обедините усилията си с правителството за защита на ролята на държавата за предоставяне на достъпни лекарства.

Трябва да подготвите аргументите си, за да защитите своята позиция. Разполагате с 5 минути да ги представите по време на процеса.

Ролева карта за процеса: Съдии

Вие сте група съдии, които заседават във връзка с опита на водещите фармацевтични компании да заведат дело срещу правителството на Южна Африка и да му попречат да разрешава производството и продажбата на по-ниски цени на копия на продуктите им. Активисти, представляващи Кампанията за предприемане на лечение (Treatment Action Campaign), защитават позицията на правителството.

Ролята ви е да поканите трите страни по казусът да представят последователно позициите си. След тези представяния вие не трябва да взимате решение или да правите заключения. Задачата ви е да спомогнете за изясняване на проблемите и да обобщите аргументите, които подкрепят противоречащите си искания.

Същността на проблема е как да бъдат разрешени противоречащите си претенции за човешки права. Защитата (правителството и КПЛ) изявяват претенции за правата на живот и достойнство, докато обвинението (Корпорация „Фарма“ Инк) изявява претенции за правото на собственост. В официалните съдебни протоколи е отбелязано следното:

„Правата на живот и достойнство са най-важните от всички права на човека и източник на всички други права на личността. Служейки на едно общество, основаващо се на признаването на правата на човека, ние трябва да ценим тези два права повече от всички останали. Това трябва да бъде демонстрирано от държавата във всичко, което прави, включително и в начина, по който наказва престъпниците.“

Срещу

„Правото на собственост е защитено от глава 25 от Конституцията на Южна Африка, която гласи следното: „Собственост 25(1): Никой не може да бъде лишен от собственост, освен по силата на общ нормативен акт, и никой закон не може да позволи арбитражно отнемане на собственост.“

Трябва да подготвите въпроси към трите страни. Разполагате с 10 минути да зададете въпросите си и да изслушате отговорите.

Ролеви карти за процеса : Журналисти (като опция - вижте посочените по-горе „вариации“)

Вие сте група от журналисти и отговаряте за отразяване на съдебния процес.

Вашата задача е да информирате за казусът и да представите всички гледни точки. Вие имате достъп до отделните срещи, организирани от различните страни: съдиите, КПЛ, правителството на Южна Африка и „Фарма“ Инк. . Когато присъствате на срещите, вие може само да наблюдавате; нямате право да предизвиквате смущения, прекъсвате или подпомагате работата на групите. Може обаче и да правите индивидуални интервюта, ако то не пречат на провеждането на срещите. Можете също така да правите снимки и ще имате достъп до компютър, принтер и Интернет, за да вършите работата си.

Вие ще представите резултатите от работата си в края на процеса. Можете да изберете формата, например блог, Интернет, статия от вестник или радио или телевизионно предаване. Вие разполагате с 10 минути, за да представите материала си.

Инструкции за малките групи за част 2

Вие сте група от четири души, като всеки един е представител на една от следните страни:

- Корпорация, Фарма“Инк ;
- Правителството на Южна Африка;
- Активисти, представляващи Кампания за предприемане на лечение (Treatment Action Campaign);
- Група от съдии по казусът

Инструкции

1. Всеки един от групата представя себе си и страната, която представлява, т.е. ролята, която играе.
2. След това всеки посочва какви чувства изпитва по отношение на ситуацията в края на процеса. Участникът показва зелена карта, ако смята, че ще бъде лесно да се намери решение, а ако смята, че ще е трудно, трябва да покаже червена карта. (Целта на използването на картите е да помогне на всеки да осъзнае как протича процесът на постигане на съгласие.)
3. Вашата задача сега е да се опитате да постигнете задоволително решение въз основа на консенсус между четиримата членове. Дискусията трябва да се проведе на кръгове. Съдията е председател по време на дискусията и представя позицията си най-накрая.
  - Първи кръг: заявете позицията си.
  - Втори кръг: представете вашите идеи за решение.
  - Трети кръг: споразумейте се за различни решения.
4. Изслушвайте се внимателно. След всяко изказване трябва да покажете цветната си карта, за да посочите какви са чувствата ви в момента по отношение на възможностите за постигане на задоволително решение.
5. В края на процеса за постигане на консенсус изберете един човек, който да докладва за резултатите пред цялата група.

Основни
права
на човека

Деца

Гражданство
и участие

Ниво 2

9+ (малки
групи 4-5)

90 минути

Изиграйте това

Покажи ми какво разбираш под „човешки права“!

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Основни права на човека • Деца • Гражданство и участие
Сложност	Ниво 2
Размер на групата	9+ (малки групи 4-5)
Времетраене	90 минути
Общ преглед	Чрез тази драма участниците в упражнението представят техните възприятия за общата концепция за правата на човека.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Всички права на човека
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се изследва общата идея или концепция за правата на човека • Да се развият межкултурни и комуникационни умения • Да се развие сътрудничеството и творчество
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Реквизити: дрехи, играчки, предмети от бита и т.н. • Хартия и цветни маркери, пастели • Лепило, канап и картон

Инструкции

1. Обяснете на участниците, че целта на упражнението е да представят като драматизация общата концепция за правата на човека, така че да е разбираема за хора от различни култури, които говорят различни езици.
2. Обяснете, че участниците нямат право да ползват никакви думи: презентацията трябва да бъде направена чрез пантомима. Групите обаче могат да използват някои от материалите или реквизита, ако желаят.
3. Помолете участниците да се разделят на малки групи от 4 до 6 души и дайте на всяка група голям лист хартия и комплект цветни моливи/маркери.
4. Първоначално дайте на групите 10 минути, за да направят „мозъчна атака“ на идеите си за правата на човека, а след това да определят две или три основни идеи, които искат да разработят в пантомимата.
5. Дайте на групите 30 минути, за да разработят и репетират пантомимата си. Обяснете, че това е групова дейност и всеки трябва да има роля в презентацията
6. След изтичането на 30-те минути съберете всички групи на едно място, така че всеки да може да наблюдава представленията на останалите.
7. Дайте няколко минути след всяко представление за обратна връзка и дискусия.
8. Помолете зрителите да интерпретират това, което току-що са видели, и да се опитат да определят основните идеи, които представлението е имало за цел да разкрие.
9. След това дайте възможност на самата група да обясни накратко идеите, които не са били споменати по време на дискусията. Повторете тази стъпка за всяко едно от представленията.

Обсъждане и оценка

Направете общ преглед на самото упражнение и попитайте участниците какво са научили за правата на човека.

- Как са се чувствали хората при тази дейност? По-трудна или по-лесна е била в сравнение с това, което първоначално са си представяли? Кои са били най-трудните аспекти или най-трудните неща за представяне?
- Научили ли са нещо ново за правата на човека? Били ли са изненадани, че всъщност знаят повече, отколкото са мислели, че знаят?

- Има ли прилики и разлики между презентациите на отделните групи?
- Има ли фундаментални различия, свързани с идеята за правата на човека в рамките на групата? Как бяха решени те?
- На база на презентациите, какво мислят участниците за най-важните и споделени характеристики на човешките права?

Съвети за фасилитаторите

По-интересно е това упражнение да се проведе с минимално начално ръководство от страна на фасилитатора, освен ако участниците са напълно незапознати с концепцията за правата на човека. Основната цел е да се извлекат впечатленията и знанията за правата на човека, които младите хора вече са придобили от живота. Добре е това да бъде разяснено преди групите да започнат работа, за да не се чувстват ограничени от факта, че не „знаят“ какво точно са правата на човека.

Обяснете на участниците, че задачата им е да обрисуват „правата на човека по принцип“, а не да илюстрират едно или повече конкретни права. Те могат да решат да представят едно конкретно право, от което да изведат общите моменти, но не трябва да забравят, че се опитват да покажат кое е общото за различните права на човека. В края на сесията участниците трябва да могат да отговорят (или поне да започнат да си отговарят!) на въпроса: „Какво представляват правата на човека?“

Не оставяйте участниците, които смятат, че не стават за актьорска игра, да пропуснат възможността да участват активно! Обяснете, че има предостатъчно роли за всички, и че става въпрос за такова представяне, при което цялата група се чувства добре. Необичайният реквизит може да вдъхне живот на представлението и да разпали творчески идеи - реквизит, като тенджери, коли-игралки, шапки, възглавници, камъни, капак на кофа за боклук, и какво ли още не...

Ако на всяка цена трябва да дадете на групите някои съвети, за да започнете, или в края на дискусиата, тогава бихте могли да ги помолите да помисля върху следното:

- Правата на човека са правата, които има човек, просто защото той или тя е човешко същество; всеки има еднакви права.
- Правата на човека се притежават от всички лица - еднакво, универсално и завинаги.
- Правата на човека са неделими и взаимозависими: не може да ви се отрече право, защото е „по-малко важно“ или „несъществено“.
- Правата на човека са основните стандарти, без които хората не могат да живеят достойно.

Вариации

Ако на участниците им е трудно да изпълняват пантомима, можете да ги помолите да направят колективни „статуи“ . Ако фасилитаторът направи снимки, можете да направите колекция от „колективни образи“ и да ги използвате по друг повод като добър старт за обсъждане или в изложба.

Друга възможност е това упражнение да бъде направено под формата на упражнение по рисуване. Помолете групите да направят постер, без да използват думи, и да изразят основните идеи за правата на човека. След това направете изложба на различните постери.

Ако искате групите да се фокусират върху определени понятия, можете да си спестите етапи 3 и 4 от инструкциите и да дадете на малките групи ключови думи, например равенство, свобода, бедност и солидарност. Давайки различни думи за всяка малка група, ще отразите повече концепции; чрез даване на една и съща дума за всяка малка група ще се стигне до интересно и разнообразно изразяване.

Вместо да бъде направена като въвеждаща дейност, тя може по-скоро да се използва за организиране и изясняване на идеите, след като участниците вече са работили по някои от другите упражненията в ръководството или след като са направили собствено проучване.

КЛЮЧОВА ДАТА

10 декември
Ден на Човешките права

Предложения за последващи дейности

Разгледайте пиеси или други литературни произведения, свързани с темата за правата на човека, и организирайте драматично представление за местната общественост.

За да продължите като цяло работата по правата на човека, можете да направите упражнението „Силата на цветята „ от страница 177. Като алтернатива, ако групата би искала да продължи и да разгледа някои специфични човешки права, защо да не прегледате Конвенцията за правата на детето чрез упражнението „Права на детето „, страница 130.

Друг начин за продължаване на упражнението може да бъде участниците да пишат кратки писма за това какво означава концепцията за правата на човека. Вижте упражнението „Скъпи приятели“ в образователния наръчник „Всички различни - Всички еднакви“. Целта на написването на писмото е да помогне на участниците да изяснят своите идеи, да се провокират отговори и да се развие диалог. В тази връзка писмата могат да се изпратят до хора в рамките на групата, или могат да бъдат използвани в междуучилищни упражнения и в рамките на обмен между младежки групи.

В Домино, раздел 4, има „разкази на млади хора“, които биха могли да се използват като основа за дискусия относно значимостта на правата на човека в ежедневието.

Идеи за действие

Можете да развиете пантомимата или да подготвите продукция с цялата група и да я представите на други хора извън групата. Ако изберете варианта с изработването на постер или колективните снимки, направете изложба на постери и снимки. И двете идеи могат да бъдат използвани за отбелязване Деня на правата на човека.

Можете също така да заснемете презентацията на пантомимата на видео и да я пуснете в споделени Интернет видео страници.

Всички еднакви, всички различни

„Всички човешки същества са еднакво еднакви и специфично различни. Всеобщото равенство и специфичните различия трябва да бъдат уважавани.“¹

Сложност	Ниво 2
Време	40 минути
Брой активни страни	6-60 (малки групи 3-4)
Времетраене	40 минути
Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Дискриминация и Нетолерантност • Глокализация • Медии
Общ общ преглед	Това е кратка викторина - достатъчно провокативна, за да представлява интерес сама по себе си, но също така може да послужи и за основа на една ефективна групово дискусия
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Равенство на достойнството • Правото на права и свободи без никакви различия • Правото на гражданство
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разширяване на разбирането за универсалността на правата на човека • Развитие на умения за критично и самостоятелно четене на информация • Осъзнаване от страна на участниците на етноцентризма и предразсъдъците у самите тях и у другите хора • Развитие на умения за междукултурно обучение
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Химикалки или моливи, по една на човек • Голям лист хартия (А3) или флипчарт и маркер
Подготовка	Копирайте материалите за раздаване, по един за всеки участник. Алтернативно, напишете ги на дъската или използвайте шрайбпроектор

Инструкции

1. Кажете на участниците, че предстоящата дейност е нещо като викторина, но че целта не е да се види кой е познал отговорите и кой е сбъркал. Това е само отправна точка.
2. Раздайте или покажете двата цитата. Дайте на участниците 5 минути да ги прочетат.
3. След това ги помолете да определят самостоятелно:
  - а) източника на първия текст - от коя книга или документ е взет този откъс?
  - б) от коя страна/регион на света е авторът на втория текст?
4. Когато всички са готови, помолете участниците да се разделят на малки групи от около трима души. Дайте им 20 минути, за да обсъдят и анализират индивидуалния си избор. Участниците трябва да си помислят по следните въпроси и ако е възможно, да стигнат до колективен отговор:
  - Защо са предпочели един отговор пред друг?
  - Какво казват текстовете за авторите?
  - Защо авторите са написали тези текстове?
  - Какво мислят участниците за текстовете?
5. Когато групите свършат работата си, минете и съберете отговорите на въпрос а) от всяка група. Помолете групите да посочат причините, поради които са направили такъв избор. Повторете процедурата с отговорите на въпрос б). Запишете отговорите на дъската.
6. Разкрийте кой е авторът - Сайд ал-Андалузи (от Испания) - и преминете към обсъждане и оценка.

Дискриминация и толерантност

Глобализация

Медия

Ниво 2

6-60 (малки групи)

40 минути

Дискриминация и нетолерантност
„Декларация за правата и задълженията на човешките същества, предложена от младите хора“ (1989)

Обсъждане и оценка

Започнете с кратък общ преглед на упражнението и след това, ако смятате, че групата е подготвена, преминете към въвеждане на понятията „предразсъдъци“ и „етноцентризъм“. Задайте следните въпроси (или на цялата група, или на по-малки групи, ако това е необходимо):

- Изненадани ли са участниците от решението?
- Как са направили първоначалния си индивидуален избор? На базата на налучкване? Интуиция? Знание?
- Променило ли се е мнението на участниците по време на дискусиите в малки групи? Какво ги е накарало да го променят? Натиск от страна на другите в групата? Добре обосновани аргументи?
- Как са защитили избора си участниците по време на дискусиите в малки групи? Колебливо или уверено са се придържали към него?
- Защо авторът описва по този начин хората от Севера?
- Какво ни подсказва вторият текст за автора, за външността и за културата му?
- До каква степен гледната точка на автора е резултат от неговия собствен етноцентричен светоглед и предразсъдъци? Справедливо ли е да се каже, че по онова време културите в Северна Европа са били по-малко „цивилизовани“ от неговата култура?
- Могат ли участниците да измислят примери за случаи, в които са чували или чели за други хора, към които са се отнасяли по подобен начин? Как биха се чувствали, ако ги считат за нисши хора?
- Какви последици възникват, когато хората не са оценявани според качествата им? Могат ли участниците да си припомнят примери от историята? А от настоящето?
- Какво трябва да направим, за да се противопоставим на влиянието на предразсъдъците? Има ли хора или групи в района на местоживееене или в държавите на участниците, които също са обект на предразсъдъци? Кои са те?
- Образованието е един от начините за борба с предразсъдъците. Какво друго може да се направи?

Съвети за фасилитаторите

Откъсите са взети от книгата на един известен учен от Кордоба, Андалусия (в днешна Испания), който е роден през 1029 г.от н.е. Сайд ал-Андалузи е бил учен, прочут с мъдростта и знанията си. Според него цивилизацията и науката са много близо до познаването на Свещения Коран. Той е имал много познания не само в областта на религията, но и на арабската литература, медицината, математиката, астрономията и други науки. Не трябва да забравяме, че по това време Средиземноморието и особено арабските кралства около него съставлявали центъра на „цивилизацията“. Познанието не е било толкова развито в „Севера“, както Сайд нарича Северна Европа, както в арабския свят, Персия, Китай и Индия.

Имайте предвид, че в зависимост от групата може да се наложи да дадете съвети на участниците как да четат текстовете критически. Може да се наложи да посочите, че вторият текст всъщност разкрива много информация за самия автор, външността му и неговата култура. Например, той трябва да е бил с къдрава коса и тъмна кожа. Критическото четене включва не само разбиране на контекста на даден текст, но и мислене върху самия контекст, за това кой е авторът и защо той/тя пише точно. Осъзнаването на това е важна стъпка към разбирането как да четем всички съобщения (история, новини, поеми, текстове на пестни и др.) и да сме наясно с ценностите, които те предават.

Един възможен начин да се въведе проблемът за етноцентризма е да се посочи на участниците, че Саид, с неговата тъмна кожа и къдрава коса, дава много добро определение за „противоположност“ – някой, който повечето хора в Европа не биха възприели за „нормален“. Освен това е важно чрез дискусията да помогнете на участниците да разберат, че културните различия не правят едни хора „по-добри“ или „по-лоши“ от други. Добре е да посочите, че преценяването на другите

е трудно да стане без предразсъдъци, защото ние възприемаме нашата собствена културна гледна точка като „нормалната“. Оценяването на това – на собствения ни етноцентризъм – е важна стъпка към откриването на етноцентризма у другите и към способността за успешно общуване с хора от други култури.

Оставете известно време в края на тази дейност, за да можете да продължите обсъждането на проблемите и идеите, които са възникнали. Например можете да се опитате да анализирате или да дискутирате преподаването на предмета история и до каква степен (голяма или малка) ние, европейците, действително научаваме за другите култури.

Предложения за последващи дейности

Ако искате да продължите с идеите за универсалността на правата на човека, може да използвате упражнението „Изиграйте това“ на стр. 94, която включва драматизация и творческа изобретателност.

Идеи за действие

Погледнете във вестниците и в интернет за различни версии на съвременен или историческо събитие, което се е случило във вашата страна / общност, и сравнете неговото отразяване от различни източници / групи по интереси. Сайтът на Европа Прес е добро място да намерите новини, представени в различни вестници в различни страни, на разположение на различни езици - www.presseurop.eu/en.

Друг източник е Индимедия, колектив от независими медийни организации и стотици журналисти, които предлагат материали за обикновените хора, а не с корпоративна насоченост. Той се предлага на различни езици. <http://www.indymedia.org/en/>

Материали за раздаване

Всички еднакви – всички различни

- а) Кой е източникът на следния текст? От коя книга или документ е взет този откъс?
„Всички хора по Земята от Изтока до Запада, от Севера и от Юга, съставляват една-единствена група; /те/ се различават по три ясно разграничаващи се признака: поведение, външност и език.“

Изберете един от следните отговори:

- а) Декларация на UNESCO за расизма от 1958 г.
- б) „Бележки на пътешественика“ на Херодот от 198 г.пр.н.е.;
- в) Ведите, Индия, около 3000 г.пр.н.е.
- г) Доклад на младежката кампания „Всички сме различни - всички сме еднакви“, Съвет на Европа, 1996 г.
- а) Сайд ал-Андалузи, 1029 г. /420 от н.е.
- е) Марко Поло, Пътувания, 1300
- ж) Никой от горепосочените

- б) От коя страна/регион на света е авторът на следния текст?

„Тези, които живеят в крайния Север (на Европа...), са пострадали от това, че са твърде далече от слънцето. Въздухът при тях е студен и небето е обвито в облаци. Поради това те са студени като темперамент, а поведението им е грубо. Вследствие на това физически те са станали много едри, кожата им е станала бяла, а косата им е започнала да расте надолу. Загубили са способността за разбиране и остротата на възприятието. Поддали са се на невежеството и мързела и са нападнати от умората и глупостта.“

Изберете един от следните отговори:

- а) Китай
- б) Европа
- в) Индия
- г) Африка
- и) Персия
- е) никой от посочените

КЛЮЧОВА ДАТА

5 май
Денят на
Европа

Забележка

Откъсите са взети от „Книга за категориите на нациите - науката в средновековния свят“ от Саид ал-Андалузи, преведена от Семаан И. Салем и Алок Кумар, Университет Тексас Прес, Остин, 1991.

Децата

Работа

Глобализация

Ниво 2

5+

90 минути

Историята на Ашик

Детският труд носи доходи, от които семействата и местните общности се нуждаят. Ако това се спре, именно децата страдат най-много. Съгласни ли сте с това твърдение?

Въпроси	Децата Работа Глобализация
Сложност	Ниво 2
Големина на групите	5+
Времетраене	90 минути
Общ преглед	В тази дейност се използват дискусии. Изходна точка е казус за детския труд. Участниците изследват аспектите на детския труд, причините за него и как той да се спре.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Защита от икономическа експлоатация • Право на образование • Право на почивка и свободно време
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разширяване на познанията за съществуването на детския труд, по конкретно във връзка с Целите за развитие на хилядолетието • Развиване на критическо мислене и умения за анализ на сложни проблеми • Стимулиране на чувството за справедливост и отговорност за намиране на решения за справяне с нарушенията на човешките права
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Копия на листа с факти от живота на Ашик – по едно копие на участник • Химикали и маркери, по един за всяка малка група • Хартия за флипчарт или големи листове хартия (A3)
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Направете копия на таблицата „Идеи за намиране на решения“ върху големи листове хартия (A3) или хартия за флипчарт: едно копие за всяка малка група плюс едно копие за общата група. • Съберете допълнителна информация за детския труд, дефиниция на детския труд и колко е разпространен той • Информирайте се относно Целите за развитие на хилядолетието.

Инструкции

1. Попитайте участниците какво знаят за детския труд.
2. Кажете на участниците, че тази дейност е подготвена въз основа на реалната история на Ашик, едно дете работник от Пакистан. Целта е участниците да се опитат да намерят начини за промяна на положението на Ашик.
3. За „загриване“ направете кръг от „съвместно разказване на истории“. Измислете една въображаема и завладяваща история, описваща един ден от живота на Ашик. Помолете всеки участник поред да добави по едно изречение към историята.
4. Разделете участниците на малки групи от по максимум 5 души. Раздайте на всички копия от листа с фактите за живота на Ашик. Определете 10 минути за четене и коментари.
5. Дайте на всяка група по едно копие от листа с „Идеи за намиране на решения“. Обяснете, че задачата на участниците е да направят „мозъчна атака“ и да набележат решения на проблемите, пред които са изправени Ашик и други деца труженици. В съответната колона трябва да се напишат възможните стъпки за решаване на проблема „до утре“, „до следващия месец“ и „до 2025“. Те имат 30 минути за изпълнение на тази задача и определете говорител за доклад на решенията.
6. Съберете групите заедно в пленарната зала и прегледайте таблицата колона по колона. Обобщете идеите на флипчарта. Дайте възможност за обсъждане на идеите, но в рамките на времето, с което разполагате.

7. Когато таблицата е готова, преминете към по-пълна дискусия и обсъждане .

Обсъждане и оценка

- Задълбочеността на дискусиата зависи от общата култура на участниците, но се опитайте да им зададете въпроси както за възгледите им за детския труд, така и за възможните решения на този проблем.
- До каква степен са били осведомени участниците за съществуването на детския труд, преди да направят тази дейност? Как и откъде са получили тази информация?
- Съществува ли детски труд в тяхната страна/град? Какво работят децата и защо го правят?
- Трябва ли да се позволи на децата да работят, ако те искат ?
- „Детският труд носи доходи, от които семействата и местните общности се нуждаят. Като се остави това настрана, именно децата страдат най-много.“ Как ще отговорите на това?
- По какъв начин ние, в качеството си на консуматори, се възползваме от детския труд?
- Трудно ли е било да се измислят възможни мерки за решаване на проблема с детския труд? Коя от трите колони – „до утре“, „до следващия месец“ и „в бъдеще“ – е била най-трудна за попълване? Защо?
- Съществуват много национални и международни декларации и са проведени много конференции, свързани с проблемите на детския труд. Защо въпреки това детският труд е все още толкова мащабен проблем по света?
- Как ВДПЧ и Конвенцията за правата на детето защитават децата от експлоатация?
- Кой трябва да отговаря за решаването на този проблем? (Вземете маркери с различен цвят и напишете предложенията на флипчарта).
- Какво могат обикновените хора като мен и вас да спомогнат за постигането на Целите за развитие на хилядолетието, по-конкретно тези за изкореняване на крайната бедност и глада и постигане на универсално основно образование? Как и кога?

Съвети за фасилитатора

Ако участниците знаят много малко по темата за детския труд, добре е да започнете дейността, като им предоставите няколко факта за детския труд и последиците от него. Може би ще бъде забавно, ако превърнете статистическите данни от диаграмата или таблицата с факти от допълнителната информация по-долу в кратка викторина.

Можете да отбележите, че 2015 е годината, определена като срок за достигане на Целите за развитие на хилядолетието (ЦРХ), но експерти са съгласни, че те няма да бъдат постигнати по целия свят до тази дата и че работата трябва да продължи и след 2015 г.:

Цел 1: Преодоляване на крайната бедност и глада

- Намаляване наполовина на броя на хората, живеещи с по-малко от \$ 1 на ден
- Постигане на заетост за мъже и жени, както и млади хора
- Намаляване наполовина на броя на хората, които страдат от глад

Цел 2: Постигане на универсално начално образование

До 2015 г. всички деца да могат да завършат пълния курс на начално училище, момичета и момчета

За повече информация относно ЦРХ вижте упражнението „Колко ни е нужно?“ на стр. 192

Намирането на идеи за първите две колони (утре и следващия месец) може да се окаже трудно и да предизвика чувство за безсилие и безизходност. Можете да мотивирате участниците, като им прочетете следния текст:

„Задачата е трудна, но не чак толкова трудна, че да се окаже непосилна или невъзможна за решаване. Нужно е само развиващите се страни да се занимават с детския труд. Това показва, че причината за проблема с детския труд всъщност не е в недостига на ресурси, а в липсата на истинско старание. Нека това да не продължава.“

(Върховният съд по казусът на М.С. Мехта срещу държавата Тамил Наду и други, Индия, 1986 г.)

Обикновено участниците осъзнават, че за да се намерят ефикасни и трайни решения на даден проблем, е необходимо най-напред да се определят причините за този проблем. След като са анализирани причините, решенията често са очевидни. Може

КЛЮЧОВА ДАТА

12 юни
Световен ден
срещу експлоатацията на
детския труд

да се наложи да посочите това на някои групи, особено на такива, които са стигнали до задънена улица при намиране на решения.

- Може да провокирате идеи за намиране на решения, като предложите една или повече от следните мерки:
- Намаляване на бедността, така че необходимостта децата да работят също да намалее;
- Увеличаване на заплатите на възрастните, така че необходимостта децата да работят да намалее;
- Развитие на образованието, така че то да стане по-атрактивно и да отговаря по-пълно на нуждите на децата;
- Разработване на международни стандарти за трудовата заетост на децата;
- Забрана на продукти, изработени с детски труд;
- Установяване на минимални пределни възрасти за наемане на работа като изискване за членство в Световната търговска организация (СТО);

Използвайте текущи новини за детски труд - било то местни или световни - за да направите тази дейност по-актуална и по-интересна.

Вариации

Ако искате да разширите знанията на участниците за понятието „детски труд“ преди да направите самата дейност, можете да използвате викторина, например от сайтовете www.unicef.org или www.thinkquest.org

Вместо да подгрявате със „съставен разказ“ (етап 2 от инструкциите), разделете участниците на малки групи с максимум 5 души в група. Дайте на всяка група пет листа хартия А3 и да ги помолите да нарисуват пет събития от един типичен ден в живота Ашик и да ги представят като комикс. Когато групите са готови, помолете да ги представят своите истории.

Фасилитатори, които са добри в рисуването на карикатури, може да нарисуват история на Ашик като комикс, като представят всяка сцена от живота му в отделен квадрат. Нека това да е направено просто, като е включена само основната информация. Направете фотокопия на историята (по едно копие на група) и изрежете квадратите. Дайте един набор от пресниманите квадрати на всяка група и да ги накарайте да съставят по една история за Ашик чрез добавяне на кратки текстове или реплики с балони. Когато групите са готови, поканете ги да представят историите си.

Предложения за последващи дейности

Вдъхновете членовете на групата да се включат активно в кампании за правата на човека, като им разкажете историята на едно 12-годишно канадско момче, което заедно с приятелите си основава организацията „Децата могат да освободят децата ..“ Това се случва след като то прочита във вестник статия за убийството на 12-годишно момиче от Пакистан - работничка във фабрика, която е говорила срещу детския труд. http://en.wikipedia.org/wiki/Free_the_Children

Научете как работещи деца в Перу са се организирали в „Национално движение на перуанските млади работници „(на испански език): [HTTP: // mnnatsop-natsperu.blogspot.com/](http://mnnatsop-natsperu.blogspot.com/)

Можете да продължите с въпроса за неравенството на възможностите пред младите хора в собственото ви общество чрез упражнението „Направи крачка напред ..“

Ако искате да сравните колко пари ще са нужни за изкореняване на бедността и за постигане на всички други задачи на хилядолетието за развитие (ЦХР), с това колко се изразходва за военни задачи в световен мащаб, погледнете упражнението „Колко ни е нужно?“ на страница 189.

Вземете примери, които са по-близко до вас. Нека групата да помисли къде минава разделителната линия между работодатели, които експлоатират деца като Ашик, и работодателите, които плащат смешно ниска заплата на младите хора, работещи вечер или в събота, за да спечелят джобни пари или да продължат с училището или колежа? Какво ще кажете за родители, които използват децата си да изпълняват задължения в дома или семейния бизнес? Какъв е собственият опит на участниците? Ако участници-

те желаят да разгледат тези идеи, можете да погледнете упражнението „Моето детство“ в образователния наръчник „Всички различни – всички“ еднакви.

Идеи за действие

Можете да участвате в някои кампании, например: <http://www.cleanclothes.org> и да започнете за си купувате дрехи и други неща съобразно страните, в които те се произвеждат.

Според оценките на Международната Организация по Труда, броят на работещите деца е намалял с 11% в световен мащаб между 2006 г. и 2010 г., а броят на децата, ангажирани в опасна работа, е намалял с 26%. Докато това е окуражаващо, все още има 218 милиона работещи деца по целия свят, 126 милиона от които са ангажирани в опасна работа.

Допълнителна информация

Детският труд се отнася до наемането на работа на деца за редовен и продължителен труд. Тази практика се счита за експлоатация от много международни организации и е незаконна в много страни.

Детският труд е нещо различно от случайната работа или работата на непълно работно време, която много деца и млади хора вършат, за да спечелят джобни пари или да допълнят студентските си стипендии. Все пак, не може да каже, че хората, които печелят джобни пари, понякога не са експлоатирани.

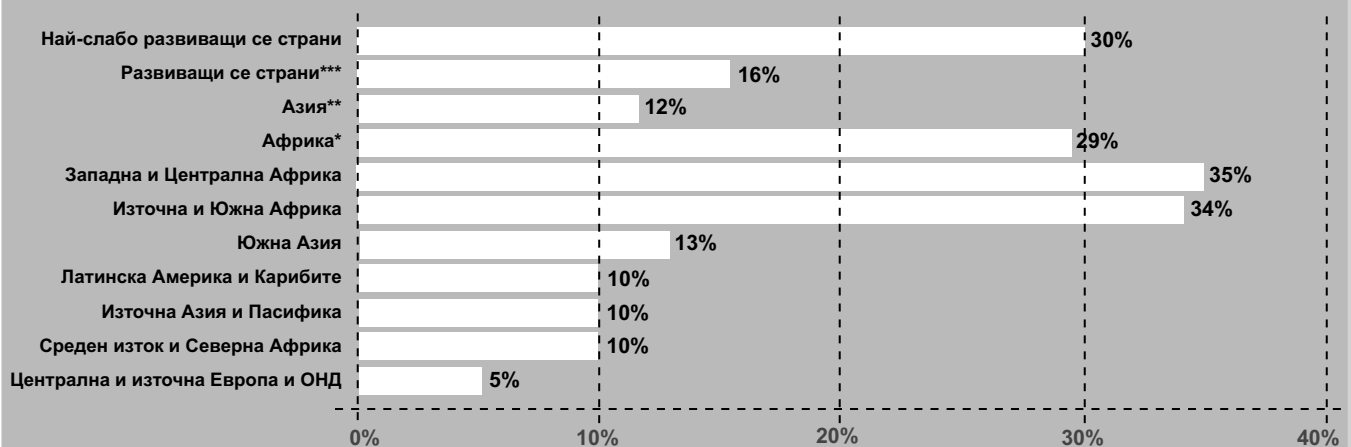
В глава 5, в информационните раздели за Децата и Работата, има повече информация за детския труд, за продукти, произведени с детски труд, международното право за детския труд, както и последиците от детския труд за детето.

Едно от всеки шест деца в развиващите се страни е ангажирано в детския труд. Таблицата по-долу показва броя на децата на възраст 5-14 години, занимаващи се с детски труд (%), по райони (1999-2008).

Докладът на Фондацията за справедлива околна среда „Деца зад памучните изделия, които носим“ описва подробно шокиращите условия, на които са подложени повече от около един милион деца – някои от които на 5 години. Те работят по 12 часа на ден при изключителна горещина или крайно студено време, много от тях търпят физически, вербален, а понякога и сексуален тормоз. <http://www.ejfoundation.org/page481.html>

Брой на децата на възраст 5-14 години, занимаващи се с детски труд (%), по райони (1999-2008).

*** с изключение на Нигерия

** с изключение на Китай

* с изключение на Нигерия и Китай

Материали за раздаване

Материали за раздаване 1: Факти за живота на Ашик

Име: Ашик Хашмир
 Възраст: 11 години
 Националност: пакистанец
 Семейство: родители, баба и дядо, една сестра и трима братя
 Доход на семейството: около 70€ /на месец

„Професионални“ данни

„Професия“: работник във фабрика за тухли
 Работно време: 12 до 16 часа на ден (1/2 час почивка) – 6 дни седмично
 Производителност: около 600 тухли/ ден
 Надница: 1,3 € за 1000 тухли (но 50% отиват за изплащането на заем, направен от семейството му)
 Работи от петгодишна възраст

Допълнителна информация

Семейството му има ипотека вече 2 години, защото е взело заем от около 6000 (P)Rs. (110 Евро). С лихвата върху заема дължимата сума сега е около 280 Евро.
 Бащата на Ашик го е пращал на училище 3 месеца, но собственикът на фабриката го е спрял и го е върнал на работа. Баща му е бил наказан заради постъпката си.
 Доходите на семейството са много ниски и не стигат за изпращането на децата на училище и за осигуряване на достатъчно храна и здравно обслужване.

Материали за раздаване 2 : Факти за живота на Ашик

Какво може да се направи за положението на Ашик и за другите деца труженици?

До утре?	До следващия месец?	До 2005?

Вярващите

Правата на човека са универсален стандарт. Те са компонент на всяка религия и всяка цивилизация.

Ширин Ебади

Сложност	Ниво 3
Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Религия и вяра • Култура и спорт • Дискриминация и нетолерантност
Размер на групата	Всякакъв (малки групи: 4-5)
Времетраене	180 минути
Общ преглед изповедания	Участниците сравняват и съпоставят различните си вероизповедания
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Свобода на вярата и религията • Свобода на мнението и информацията • Свобода от дискриминация
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Религиозно многообразие • Възприемане на религията и нейното влияние върху живота на младите хора • Познания за различните религии и техните правила във връзка с духовни и светски въпроси • Запознаване с различните системи от вярвания и религии
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Развитие на критично мислене • Култивиране на приемане на разнообразието от вярвания и религии
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Копия на карти с изявления (един комплект за малка група) • Удобни места за малките групи да седнат и да обсъждат • Фасилитатор за всяка малка група
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Изрежете картите • Прочетете допълнителна информация за религията и вероизповеданията в глава 5.

Инструкции

1. Обяснете, че в тази дейност те ще обсъждат своите вярвания; някои хора могат да бъдат дълбоко религиозни, други по-малко, а някои от тях могат да нямат нито една религия. Целта е да се стигне до по-дълбоко разбиране на член 18 от ВДПЧ чрез споделяне на лични мнения и критично мислене за различните начини, по които осмисляме живота.
2. Уверете се, че участниците са наясно с това, което казват и как изразяват себе си. Защитата на религиозните убеждения, както и на религиозни символи от обида и очерняне попада в обхвата на свободата на религията. Въпреки това, защитата трябва да се балансира спрямо свободата на мисълта и словото и не означава просто имунитет срещу критики от вярвания. В този смисъл е приемливо честно и открито задаване на въпроси, но не се допускат изказвания, мотивирани от предразсъдъци и дискриминация.
3. Участниците се разделят на малки групи от между 4-6 души. Помолете ги да помислят самостоятелно за 3 или 4 минути за личните си убеждения. Например, ако са религиозни, колко стриктно прилагат вероизповеданията и ритуалите?
4. След това, с помощта на упражнения за упражнения за разчупване на леда, помолете участниците да разкажат кога за първи път са участвали в религиозна церемония.
5. После поставете картите с лице надолу в средата на групата. Кажете на участниците, че те имат един час на разположение и трябва да проведат кратки дис-

Религия и вяра

Култура и спорт

Дискриминация и нетолерантност

Ниво 3

Всякакви (малки групи 4-5)

180 минути

кусии, така че да могат да разгледат максимален брой карти. По този начин те ще получат по-широк поглед върху проблемите; по-късно могат да проследят въпроси, които са от особен интерес .

6. Обяснете, че във всеки кръг участник взема една карта, прочита я на глас и след това коментира твърдението . После другите имат възможност да споделят пример от собствената си религия или опит.
7. След това преминете към друг кръг, с друг играч, който е взел нова карта.
8. След като всички карти са обсъдени или времето изтече, преминете към обсъждане обсъждане (в същите групи).

Обсъждане и оценка

- Дали участниците считат, че трудно са се справили с някои от твърденията ? Защо?
- Имало ли е някакви факти, убеждения или нагласи към собствената ви житейска позиция, които ви изненадаха?
- Какво общо имат хората, въпреки различните си житейски позиции?
- Какви фундаментални различия открихте между позициите на хората? Дали те са непримирими ?
- Защо е важно да познаваме житейските позиции на други хора? До каква степен сте невежи? Трябва ли да знаете повече за тях?
- Като се има предвид, че свободата на религията и вярата е човешко право, лесно ли е да уважаваме хората, ако принципно не сме съгласни с житейската им позиция?
- До каква степен невежеството и предразсъдъците за различни житейски позиции играят роля в човешките възприятия един към друг?
- Има ли всеки свобода на вярата и религията във вашата страна? Защо, защо не?
- Каква форма приемат нарушенията на свободата на вярата и религията във вашата страна?
- До каква степен свободата на мисълта, съвестта и религията следва да позволяват определени различни практики в рамките на общността на вярващите, които се различават от обществото като цяло? Примери за това са отношението към жените в религиозни лидерски позиции, традиционни церемонии с обучение с участие на деца, ритуали около кръщение, развод или погребение, забрани за изобразяването на създателя и така нататък.
- Какво трябва да се има предвид при планирането на събитие за цялата група, например пикник, спортно събитие или празничен уикенд, така че всеки да може да се включи, независимо от неговата религия или убеждения?
- Понякога при организиране на събитие може да бъде трудно да се задоволят нуждите на всички според тяхната религия или вяра. Как ще се опитате да намерите решения? Ако трябва да се правят компромиси, как ще подредите по важност нуждите на различни хора?
- Какво е най-интересното нещо, което научихте от тази дейност?

Съвети за фасилитатора

Това упражнение се занимава с чувствителна тема, така че е важно всеки да се чувства удобно. Проведете упражнението без напрежение, едно релаксиращо обкръжение ще ви е от помощ. Създайте у всеки увереност, че не е под натиск да каже или обясни повече, отколкото иска или чувства, че може.

Покажете уважение към приноса и ограниченията на участниците; не всеки е в състояние да обясни защо нещо се практикува в тяхната религия, особено ако те са израстнали и образовани в рамките на определена религия от ранна възраст. В тази връзка, религията много наподобява на културата: вие сте склонни да се приемате вашите ценности и културни модели като „естествени“.

Пазете се от напрежение от страна на връстниците. Не позволявайте на участниците да влязат в отбранителна позиция за тяхната религия или вяра, например ако някой каже „как може да изповядваш тази религия и да приемаш...?“)

Избягвайте затъването в твърде много подробности. Дръжте под око купчина от карти и се старайте да имате достатъчно време за повечето от тях. Нека дискусията тече естествено и се намесвайте само когато чувствате, че въпросът е изчерпан или че съществува риск от прекалено разпространение по темата, както и когато се появи „доминиращо“ отношение.

Вярващите

Бъдете готови да вкарате допълнителна информация, особено за религии, които не са представени в групата или като играете „адвокат на дявола“.

Ако можете, проведете дейността заедно с друг фасилитатор за всяка група, за водене на дискусията и разбора в малките групи; ако нямате втори фасилитатор, вижте дали можете да подготвите някои доброволци между участниците, за да ви помогнат в това. В зависимост от групата, това може да се окаже важно, за да уважите изказванията и опита на всички и да сте сигурни, че разборът е конструктивен. Ако не можете да разчитате на допълнителен фасилитатор, тогава проведете оценката в цялата група заедно с всички активни страни.

По дефиниция вярата не може да се обясни с рационални аргументи и вие трябва да ограничите опитите за оспорване на религиозни вярвания чрез рационални аргументи. Може да се наложи да се подчертае, че е важно да се уважава уважава правото на всеки на свобода на мисълта, съвестта и вероизповеданието. Това не означава, че трябва да уважаваме това, в което другите вярват, но трябва да се зачита правото им да вярват в това, което те искат. Не заявяйте, че развиването на критично мислене е важна цел на ОПЧ и сравняването на различни житейски позиции ще помогне на хората да са наясно, че изборът им на мислене не обезсилва избора на другите. Чрез тази дискусия участниците вероятно ще разберат, че изборът им не е абсолютен, а относителен. Тя също така ще да ги информира за силните и слабите страни на всяко учение или традиция. Религиозният фанатизъм и тесногърдие често произтичат от строгата избиращелност на мисълта и от отхвърлянето на плурализма. Някоя религия не е монолитна, и следователно нито една притча в религията не е авторитарна, представителна и в никакъв случай не превъзхожда всички други останали притчи или тълкувания на други религиозни традиции.

Вариации

Ако провеждате упражнението в няколко по-малки групи, добра идея е да го завършите с всички заедно. По този начин, преди участниците да приключат и да влязат в общата група, помолете групите да разгледат следния въпрос и да са готови да докладват:

- Дайте примери за невежество и предразсъдъци за религиозни и нерелигиозни традиции в страната ви.
- Какво можем да направим, за да се намалят невежеството и предразсъдъците?

Предложения за последващи дейности

Ако сте провели тази дейност с моно-религиозна група, има изобилие от възможности за по-нататъшно обсъждане. Посетете <http://www.religioustolerance.org> и копирайте техния списък на религии и не-теистични религии и етични системи. Попитайте групата за колко от тях те са чували и какво знаят за тях.

Можете да изследвате историята на развитието на различни вярвания, като направите хронологична таблица. Вижте раздела „Вариации“ в упражнението „Времеви линии“ на страница 303.

Паоло Фреир казва: „Да обучаваши значи да вярваш в промяната.“ Ако групата би искала да обсъди какво е образованието и как то отговаря или не отговаря на нуждите на хората, за нея може да е интересно упражнението „Да чуем гласа на всеки“ от страница 207.

КЛЮЧОВА ДАТА

16 ноември
Международен
ден на толерантността

Идеи за действие

В зависимост от контекста, в който живеете или работите вие и участниците, може да е интересно да се направи посещение на религиозен или общински център за различна религия и да се установи контакт с техни младежки групи, за да се обсъдят възможните общи дейности. Те могат да включват:

- Събитие за Деня на правата на човека (10 декември)
- Взаимни покани по повод на важни религиозни празници / тържества
- Съвместни дейности за подкрепа на бедните и нуждаещите се

Допълнителна информация

Член 18 от Всеобщата декларация за правата на човека гласи: „Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата да променя своята религия или вяра и свободата, самостоятелно или съвместно с други лица, публично или частно, да изповядва своята религия или убеждения чрез учение, обреди, богослужение и ритуали. „

За целите на тази дейност и за да включим най-голям брой системи от вярвания, използваме определението на религията от www.religioustolerance.org: „Религия е всяка конкретна система на убеждение за божество, често включваща ритуали, етичен кодекс, както и философия на живот. „Терминът „религия“ се отнася както за лични практики, свързани с вярата на общността, така и за групови ритуали и комуникации, произтичащи от споделеното убеждение. Алтернативите на религията са атеизмът, скептицизмът, свободомислието и хуманизмът.

В тази дейност ще се съсредоточим върху „свободата на мисълта, съвестта и религията“, тоест правото за изповядване или не на дадена религия в зависимост от личния избор. Поради това сме използвали термина „житейска позиция „като споделен етикет, обхващащ както религиите, така и алтернативите на религията, без да има дискриминация в полза на една от тях . Под „житейска позиция“ имаме предвид рамката на идеи, които ни помагат да разберем света и да намерим смисъл и стойност в живота. Много житейски позиции са ясно религиозни, например християнството, индуизма и исляма. Някои житейски позиции са нерелигиозни, като например диалектическия материализъм на Карл Маркс и неговите последователи, обективизмът на Айн Ранд и хуманизмът.

Други житейски позиции, като будизма и конфуцианството, традиционно са били класифицирани като религии, но много последователи не са съгласни с тази категоризация и твърдят, че тъй като техните вярвания не включват божество, будизмът и конфуцианството са философии. Концепцията за „житейска позиция „ обхваща всички тях.

Основна и лесна за използване информация за основните религии, практикувани по целия свят, може да бъде намерена на интернет сайтовете на Инициатива за Обединени религии (www.uri.org) и Консултанти за религиозна толерантност - Онтарио (www.religioustolerance.org).

Това упражнение е разработено на базата на упражнението „Вярващите“ в Mosaic, образователен наръчник по Евро-средиземноморска младежка работа, публикувана в рамките на партньорството между Европейската Комисия и Съвета на Европа в младежката сфера.

Карти

Имаме специална церемония за посвещаване на децата в нашата житейска позиция.	Имаме специални церемонии и норми за погребения.
Мъжете и жените имат различни функции и роли в житейската ни позиция, например във водещи церемонии	Ние имаме определено време в календара за постене.
Престъпленията и дискриминацията са били, или са, извършвани в името на житейската ни позиция.	Ние сме научени да помагаме на нуждаещите се и бедните.
Ние имаме специално отношение към хомосексуалността.	Ние носим символи или специално облекло.
Житейската ни позиция има специфични морални норми и команди по отношение на брака и сексуалността.	Ние имаме специална гледна точка за аборта.
Житейската ни позиция се основава на свещените книги или писания.	Ние вярваме в стойността на живота като най-важното нещо, което трябва да се пази.
Житейската ни позиция проповядва толерантност към други религии и вероизповедания.	Житейската ни позиция е дълбоко формирана чрез пророците, които са признати като носители на божествени послания.
Ние вярваме в живота след смъртта и в страшния съд.	Имаме важни фестивали, които се отбелязват като празници в нашите страни.
Ние отдаваме почит на мъртвите най-малко веднъж годишно и посещаваме гробищата.	Ние разполагаме със собствена календар, често различаващ се от гражданския. Нашата Нова година не е на 1-ви януари.
Ние организираме училища и паралелки, където децата се обучават в нашата житейска позиция.	Ние вярваме, че животът не е свързан само с материални неща, но има и съществено духовно измерение.
Ние имаме нашите собствени истории за това как е създаден светът.	Ние имаме определени виждания за това с кого можем и с кого не можем да сключваме брак.
Житейската ни позиция ни учи не само за духовните въпроси, но и за това как би трябвало да функционира обществото.	Ние често сме неразбрани, а понякога и дискриминирани.
От нас се очаква да се молим по няколко пъти на ден.	Ние имаме един ден в седмицата, когато не трябва да се работи, а да се присъства на специална церемония за отпразнуване на нашите вярвания.
Ние вярваме, че имаме специални отношения с твореца.	Ние контролираме собствения си живот.
Ние вярваме, че смисълът и целта на живота са непрекъсната творческа задача.	Любовта е основно учение в нашата житейска позиция.
Нашата житейска позиция предвижда етична рамка, в която моралните ценности са ясно определени.	Духовността и чувството на удивление да сме част от нещо по-висше от нас е залегнало в ритуалите на нашата житейска позиция.

Глобализация

Околна среда

Гражданство и участие

Ниво 3

Всякакви (малки групи 5-8)

Част 1: 45 минути
Част 2: варира
Част 3: варира

Внимание, ние наблюдаваме!

Никой не е правил по-голяма грешка от този, който не е направил нищо, защото е можел да направи само малко.

Едмънт Бърк

Сложност	Ниво 3
Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Глокализация • Околна среда • Гражданство и участие
Общ преглед	По време на това упражнение участниците научават за социалните, икономически и екологични разходи за една памучна тениска. Те планират и прилагат дейности за борба с последиците от нарушаването на човешките права.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на упражняване на желана професия и участие в профсъюзите • Правото на адекватен стандарт на живот • Правото на безопасна и здравословна среда
Големина на групите	• Неопределена (малки групи от 5 до 8 човека)
Времетраене	• Част 1: 45 минути Част 2: варира Част 3: варира
Задачи:	<ul style="list-style-type: none"> • Добиване на знания за глобалния характер на текстилната индустрия и разбиране на истинската цена на дрехите, които купуваме • Развитие на умения за анализ на информация, планиране и прилагане на дейности • Насърчаване на творческата изобретателност, въображението и ангажираност с активно участие
Материали:	<ul style="list-style-type: none"> • Флипчарт и маркери • Материали за раздаване
Подготовка:	<ul style="list-style-type: none"> • Направете копия от листа с фактите, по едно за всеки участник • Внимавайте за вашата роля при подпомагане на обучение с участие на хората!

Инструкции

Част 1: С поглед към проблемите

1. Обяснете, че групата ще направи по-задълбочен поглед върху дрехите, които те купуват, и социалните, икономическите и екологичните последици от техния избор.
2. Помолете хората да погледнат етикетите на техните тениски или пуловери, за да видят къде са произведени и от какво са направени. Колко са стрували те ? Направете диаграма на флип чарт, изброяваща всички страни и цени.
3. Попитайте дали парите са единственото съображение; след това раздайте информационните листа „за проследяване на истинската цена на памука „ и „ Истинската цена на една памучна тениска „ и дайте на участниците 5 минути, за да ги прочетат.
4. Стартирайте мозъчна атака по въпросите, които е повдигнала информацията, например трудовите права, включително детския труд, използването на ресурси (вода и гориво), увреждане на околната среда от пестициди и други токсини, както и последиците от глобализацията.
5. Попитайте хората от групата как се чувстват да закупуват тениски в светлината на това ново знание. Какво могат да направят, за да се предприемат дейности срещу нарушенията? Направете мозъчна аката относно техните идеи за предприемане на дейности, например да обръщат повече внимание на дрехите си, така че те не се износват толкова бързо, да купуват тениски само от справедлива

търговия в бъдеще или да се започне кампания на местно ниво за повишаване на осведомеността за проблемите сред техните връстници. Обсъдете с кои идеи мислят, че биха искали да се ангажират. Нека ги проучат за повече информация и да помислят за осъществимостта на техните идеи.

Част 2: Решения за предприемане на действия

6. Помолете участниците да прегледат проучванията, да прецизират идеите си и да стигнат до решения какви действия да предприемат.
7. Разделете участниците в малки групи в зависимост от типа действие, което желаят да предприемат и да оформят и запишат кратко предложение, което да съдържа:
  - ясни цели и задачи
  - описание на предложеното действие (бойкот, концерти, телевизионни или радио програми, уличен театър, брошури и др.), както и причините за техния избор
  - график за подготовката и провеждането на действието
  - местата, където то ще се проведе (училища, обществени сгради и др.)
  - прогнозни разходи и необходими ресурси.
8. Поканете всяка група да представи предложението си и всеки да коментира и да даде идеи за подобрения.

Част 3 : Приложение

- Изберете едно действие , в което да участва цялата група, или организирате участниците да работят в малки групи в зависимост от действието, което ще предприемат.
- На края на кампанията оценете как тя е протекла и какви резултати е постигнала групата.

Обсъждане и оценка

След първата част:

- Парите най-важният разход ли са ? Ако не, защо ?
- Какво е значението на социалните, икономически и екологични разходи? Дали едните са по-важни от другите? Какви човешки права са нарушени?
- Колко сте готови да платите за една тениска?
- Колко е в основата на една добра кампания ?
- Мислите ли, че има значение работата на институции в областта на защита на правата на трудещите се , като например неправителствени организации, агенции на ООН и организации, които провеждат антиглобализационни кампании ? Защо ? Ако не, защо ?

След втора част:

- Лесно ли приехте плана за действие? Доволен ли е всеки участник от начина, по който се взеха решенията в малките групи? Защо? Ако не, защо ?
- Защо хората избраха точно това действие ?
- Всеки ли се чувства съпричастен ? Защо ? Ако не, защо ?
- Какви нарушения на правата на човека са взели под внимание отделните групи

След трета част:

- Как протече действието или кампанията? Спази ли се замисления план? Защо ? Ако не, защо ?
- Какво трябва да запомните за следващия път?
- Чувстваше ли се всеки от участниците ангажиран и дали са използвани способностите на всички хора от групите? Ако отговорът е отрицателен, защо и какво би могло да се направи по-добре следващия път?
- Какво друго научихте от провеждането на действието и от приложените дейности?

КЛЮЧОВА ДАТА

Втората неделя от май
Ден на световните търговски изложения

Съвети за фасилитаторите

Подгответе се добре. Прочетете раздела в Глава 3 за предприемане на действия за обстоен преглед относно начините за предприемане на действие и как това да се организира. Може също да прочетете и за стълбата на участието на Харт и допълнителната информация за гражданство и участие.

В допълнителната информация за Глобализацията ще откриете информация за транснационални компании. Преди да започнете тази дейност, прегледайте дали фирма „Кампания за чисти дрехи“ или подобна организация има клонове във вашата страна.

Осведомете се относно действията, които предприема „Кампания за чисти дрехи“, и помислете дали можете да взаимодействате нейния инструментариум. По-лесно ще бъде да предприемете действие като например да качите на сайта или блога на групата видео материали за спортни дрехи на „Кампания за чисти дрехи“, отколкото самите вие да направите материал, с който да привлечете общественото внимание. Въпреки това, една от основните задачи на тази дейност е да се стимулира участие и творчество. В този смисъл трябва да акцентирате, че участниците имат пълната свободата да измислят нови кампанийни стратегии.

Ако искате да разгледате генерираните въглеродни емисии, Екометрика е направила оценка на въглерода, отделян при дрехите, като използва за пример 3 чифта долни гащи. Гащите и тениските показват сходен профил на емисиите – предполага се, че гащите да се перат малко по-често, но за сметка на това се гладят по-рядко! Резултатът е 57 килограма въглероден двуокис от началото до края на един човешки живот. Посетете сайта www.ecometrika.co.uk и влезте в „apparel fact sheet“.

Варианти

Може да разработите част 1 от упражнението, като насърчите хората да се замислят по-задълбочено върху реалните разходи. За целта:

Започнете с въпрос към участниците за цените на техните тениски и определете една средна цена.

След това ги помолете да погледнат етикетите на тениските си и да видят от къде идват.

Разделете хората в малки групи и направете мозъчна атака за изготвяне на списък с всички стъпки в производствения процес – от отглеждането на памука до продажбите на дребно по магазините.

В обща група сравнете тези списъци и съставете общ списък, който обобщава отделните елементи под заглавия като транспорт, разходи за труд, енергийни разходи и др.

След това се върнете отново в малките групи и помолете участниците да поставят цени за всяка позиция, например за отглеждането на памук, общи разходи за труд, транспорт и т.н.

Отново в обща група – обсъдете ценообразуването, направени в малките групи. Накрая раздайте материалите с информация и помолете за коментар.

Предложения за последващи упражнения

Установете връзка с клон на „Кампания за чисти дрехи“, във вашата страна и доразвийте работата, която е започнала групата.

Може да проучите въпросите за честна търговия при спортните обувки, като ползвате следния сайт за статистика относно реалните разходи за спортни обувки: <http://www.vetementspropres.be>

Групата може да проучи въпроси и дилеми, свързани с корпоративната социална отговорност. Например, много добри каузи и събития се спонсорират от фирми, които са отговорни за нарушаване на правата на човека. Такива фирми може и да замърсяват околната среда при производствения си процес. Групата има възможност и да обсъди някои от въпросите, повдигнати в следното изказване на Джереми Джили, филмов продуцент и основател на „Мир за един ден“: От позицията на Мир за един ден, ние не можем да съществуваме или функционираме без кор-

поративно спонсорство. Моята гледна точка е съвсем ясна. Напълно съзнавам, че за да можем да влияем на веригата на снабдяването, ние трябва да сме „вътре”. Много е трудно, дори може би невъзможно, да се намери компания, чиято цялостна производствена верига от горе до долу да отговаря 100% на международните човешки права и търговски закони, въпреки че това е позиция, която разбира се, е желателна. „

Специфична информация към този пример можете да потърсите на www.peaceoneday.org и <http://www.clearingthehurdles.org>.

Ако групата изяви желание да проучи правото на желан труд и на профсъюзно сдружаване, може да се направи упражнението „Историята на Ашик” на страница 100, което разглежда въпроса за детския труд, или упражнението „Събрание на профсъюзите „ на страница 312. В случай, че е повдигнат въпроса за спортното облекло и хората проявяват интерес към други аспекти на човешките права, свързани със спорта, подходящо е упражнението „ Само една минута „ на страница 199.

Идеи за действие

Продължете работата, която сте започнали, като се обедините с други местни заинтересовани групи и отбележете Деня на Справедливата световна търговия. Ще намерите изобилие от вдъхновение на <http://www.wftday.org/>.

Можете също да използвате знанията и опита, натрупани от току-що свършената работа за кампания за друг въпрос, който се отнася до групата. През цялата година има много възможности да се присъедините към другите за повишаване на информираността относно въпроси за правата на човека, например правата на жените на Международния ден на жената 8 март; на бежанците на 20 юни и правата на човека на 10 декември. При съвместната работа с други хора можете да демонстрирате солидарността си с всички, които се борят за правата на човека, ще намерите нови приятели, а освен това ще ви е забавно и ще научите още неща.

Допълнителна информация

Има много организации, които работят за справедливо производство и справедлива търговия. Използвайте вашата търсачка да намерите организации, които работят във вашето населено място. Следните организации имат партньори в много европейски страни:

- www.cleanclothes.org има много информация и провежда кампании, в които можете да участвате
- Кампанията Дрехи за промяна включва статията : „ Дали вашата риза е направена с детски труд ?“ <http://www.organicconsumers.org>
- People Tree е пионер в справедливата търговия при международната мода : [HTTP: //www.peopletreefoundation.org /](http://www.peopletreefoundation.org/)
- Докладът на Фондацията за екологична справедливост справедливост „Децата зад нашия памук“ описва подробно шокиращите условия, при които живеят повече от около един милион деца - някои от тях само на петгодишна възраст, които работят по 12 часа на ден в екстремно топло и студено време, изложени на физическо, словесно, а понякога и сексуално страдание и насилие: <http://www.ejfoundation.org>
- Мисията на Fair Wear Foundation's е да се подобрят условията на труд в шивашката промишленост: <http://fairwear.org>
- Fair Network Trade Resource е информационен център, който има за цел да се наложи справедлива търговия и да “създаде пазар, оценяващ хората, които правят храната, която ядем и стоките, които използваме „: www.ftn.org
- Кампанията „Честна игра“ е коалиция от защитници на трудови права, която се стреми да принуди производители на маркови спортни облекла за Олимпийските игри да премахнат тежките условия в производствените си вериги и да уважават правата на труд :[www´clearingthehurdles.org](http://www.clearingthehurdles.org)

Материали за раздаване

Проследяване на истинската цена на памука

Памучните тениски са продукт на няколко различни глобални индустрии, с производство в почти всяка страна по света. Ето пример:

Типичната памукова ферма в Буркина Фасо е с безусловно право на собственост и се обработва от едно семейство, което култивира шест или осем хектара земя. Един килограм суров памук, произведен в Буркина Фасо, струва 0,23 Евро. За много от производителите на памук паричните средства, които получават от продажбата на памука, са единствените пари, които получават през цялата година.

От фермата памукът се транспортира до завода за първична преработка, при което цената за килограм памук се повишава до 0,56 Евро. На работниците се плащат по 73,40 Евро на всеки две седмици.

След това памукът се транспортира за износ в пристанището Того в Ломе, където се продава на търговци по 0,88 Евро за килограм. Над половината от него се продава на Китай: зарежда се в товарни кораби за пристанища, например Шанхай, от където се доставя на местните предачни фабрики за 0,97 ЕВРО за килограм. Повечето от работниците в този бизнес идват от по-бедните райони, често обширни селски райони от вътрешността на Китай. Те живеят в общежития в завода и да работят в продължение на много часове за ниско заплащане.

Самите дрехи, произведени за много от най-известните марки на Запада, често в същата масивна фабриката, където се предат влакната, след това се заркарват до пристанищата и се товарят за износ. Средната цена на една тениска, внесена в САЩ, е 1,10 ЕВРО, но универсалият магазин в центъра на Манхатън ще продаде две за € 14,70.

Така памукът, който започна в Африка на цена 0,56 Евро на килограм, сега вече е на стойност 18,40 Евро на килограм.

Тази информация е от програма по новинарския канал на ВВС „Проследяване на истинската цена на памука“ от 2 май 2007.

Истинската стойност на една памучна тениска

- Разход на вода: 2,157 литра (45% се използват за напояване)
- Разход на енергия: 8 киловатчаса (28,800,000 джаула) електроенергия за предене и шевни машини 41.6 - 110 литра гориво за транспорт по суша и море
- Транспортни разстояния: 8,851 – 15,128+ км
- Емисии на газ: NOx, CO, CO2, (парникови газове) SO2, N2O, летливи съединения
- Токсини: 1-3 g пестициди, дизелови изпарения, тежки метали (багрила)
- Разходи за внос: € 0,44 - 0,77
- Детски труд: в 17 страни, средната работна заплата е € 0,37 на ден
- Други: 53-91 г тор

Източник: Мрежа за проучване на Земята, true-cost.re-configure.org,
forum.re-configure.org

Може ли да вляза?

Бежанецо, върви си у дома! Той би се върнал, ако можеше.

Сложност	Ниво 3
Размер на групата	6-20
Времетраене	60 минути
Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Миграция • Дискриминация и нетолерантност • Мир и насилие
Общ преглед	<p>Това е ролева игра за група от бежанци, които се опитват да избягат в друга държава. Тя е насочено към:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Тежкото положение на бежанците • Социалните и икономическите аргументи за даване и отказ на център за бежанци
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото да се търси център за бежанци в други страни • Правото на невръщане (правото да не бъдат върнати тяхната страна, където са изложени на риск от преследване или смърт) • Свобода от дискриминация
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се развият познания и разбиране за бежанците и техните права • Практикуване на умения за представяне на аргументи и правене на преценки • Насърчаване на солидарност с хората, които са принудени внезапно да избягат от домовете си.
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Ролеви карти • Флипчарт (по желание) • Тебешир и или мебели за очертаване на граничен контролно-пропускателен пункт • Химикалки и хартия за наблюдателите да си водят бележки
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Копиране на ролевите карти. Всеки имиграционен служител бежанец и наблюдател имат собствена карта. • Създайте обстановка за ролевата игра. Например може да начертаете на пода линия, която да представлява границата, или да подредите мебелите по такъв начин, че да създават физическа граница с отвор за мястото на гранично-пропускателния пункт. Една маса може да представлява гишетото в офиса на имиграционните власти и пожелание направете табели за офиса на имиграционните власти, на които са написани разпоредби за влизане в страната, митнически разпоредби

Инструкции

1. Обяснете, че тази ролева игра се отнася за група бежанци, които бягат от родината си и, търсейки безопасност, искат да влязат в друга държава.
2. Започнете с „мозъчна атака“, за да получите представа за познанията на участниците по темата за бежанците. Напишете информацията на голям лист хартия или върху флипчарта, за да се върнете към нея по време на дискусиата.
3. Покажете на участниците как е аранжирана стаята и им прочетете следния текст: „Навън е тъмна, студена и дъждовна нощ на границата между X и Y. Пристигнала е голяма група бежанци, които бягат от войната в X. Гладни, уморени и премръзнали, те искат да прекосят границата и да влязат в Y. Имат малко пари и не носят други документи освен паспортите си. Служителите на имиграционните власти от държавата Y имат разногласия - някои искат да пуснат бежанците, а други не искат. Бежанците са отчаяни и привеждат различни аргументи в стремежа си да убедят служителите на имиграционните власти.“
4. Разделете участниците в еднакви групи. Едната група представлява бежанците от

Миграция

Дискриминация и нетолерантност

Мир и насилие

Ниво 3

6-20

60 минути

държавата X, втората група представлява служителите на имиграционните власти в държавата Y, а третата група се състои от наблюдатели.

5. Кажете на „бежанците“ и „служителите на имиграционните власти“ да разработят роля за всеки и да подготвят аргументите си. Раздайте материалите и дайте на участниците 15 минути за подготовка.
6. Започнете ролевата игра. Преценете сами кога да сложите край на играта, но имайте предвид, че 10 минути трябва да са достатъчни.
7. Дайте на наблюдателите 5 минути, за да подготвят коментара си и след това преминете към обсъждане и оценка.

Обсъждане и оценка

Най-напред помолете наблюдателите да направят обобщен коментар на ролевата игра. След това помолете участниците, които са били в роли за коментар относно това какво е да си бежанец или служител на имиграционните власти и най-накрая преминете към общо обсъждане по повдигнатите въпроси, като дискутирате наученото от участниците.

- Справедливо ли е било отношението към бежанците?
- Бежанците имат право на защита по Чл. 14 от Всеобщата декларация за правата на човека и според Конвенцията за статута на бежанците от 1951 година. Осигурено ли е било на бежанците правото им на защита? Защо/защо не?
- Държавата трябва ли да има правото да връща бежанци? В какви случаи? Поради какви причини?
- Самите вие бихте ли направили това, ако бяхте служители на имиграционните власти? А как бихте постъпили, ако знаехте, че ги очаква смърт в собствената им страна?
- С какви проблеми се сблъскват бежанците след влизането си във вашата страна? Кои от човешките им права са нарушени?
- Какво трябва да се направи за решаването на някои от проблемите на бежанците след приемането им в страната ви?
- Има ли разселени лица във вашата страна? А в съседна страна?
- Какво може и трябва да се направи, за да не стават преди всичко хората бежанци?

Съвети за фасилитаторите

Направете „мозъчна атака“, за да установите до каква степен участниците са осведомени защо има бежанци, какво кара хората да напускат родината си, откъде идват бежанците и в кои държави отиват. Това ще ви помогне да прецените как да проведете обсъждането на опита и оценката и каква допълнителна информация е необходимо да предоставите на този етап.

Помислете си какво ще направите, ако някой в групата ви е бежанец. В зависимост от ситуацията, можете да използвате неговия опит и да ви послужи като пряк източник на информация. От друга страна, може би такъв човек не бива да разиграва ролята на бежанец, за да не се провокират мъчителни спомени от преживяното.

Не е задължително трите групи да имат равен брой активни страни. Може да определите само трима-четирима наблюдатели, а останалите да участват активно в разиграването на ролите.

Действието се развива в една тъмна, студена и дъждовна нощ. Защо не изгасите светлината и не отворите прозорците, докато протича ролевата игра? Ако е подходящо, добавете към сцената и пристигането на група в малка лодка, напълнена с вода. За да пресъздадете объркването на бежанците по-драматично, може да напишете табелите на граничния пункт на чужд (или измислен от вас) език. В такъв случай не пропускайте да уведомите граничните служители какво пише на тези табели!

Вариации

Направете ролевата игра отново, като този път служителите на имиграционните власти и бежанците си сменят ролите. Наблюдателите имат допълнителната задача да следят за различията между първата и втората ролева игра, особено за различия, водещи до по-голяма защита на правата на бежанците.

Направете продължение на ролевата игра, в която да участва официален екип от UNHCR, който да помогне на бежанците от държавата X.

Предложения за последващи упражненията

Научете повече за бежанците във вашата страна, особено за реалностите на ежедневието им. Участниците може да се свържат с местна бежанска асоциация и да интервюират работниците в нея, доброволците и бежанците.

Разгледайте сайта www.newtimes.dk, където можете да прочетете истории, написани (на английски език) от лица, търсещи център за бежанци и бежанци в Дания. Изберете една статия и обсъдете отговора си.

Британският червен кръст има информация и упражненията за бежанци, които са свързани с техния проект Положителни образи: www.redcross.org.uk.

Ако групата ви се състои от цял клас ученици, те могат да продължат темата, като намерят информация за ролята на UNHCR (www.unhcr.ch) и след това напишат „официален доклад“, съдържащ следните точки:

- Аргументите, които убедиха служителите на имиграционните власти да пуснат бежанците в страната;
- Примери за неуместно поведение на служителите на имиграционните власти;
- Препоръки относно мерките, които държавата Y трябва да предприеме, за да защити правата на бежанците.

Обсъдете дали или не Женевската конвенция отговаря на нуждите на настоящето и дали тя се нуждае от актуализиране. Например в много страни, за да получат статут на бежанец, търсещите център за бежанци трябва да докажат, че те са преследвани като отделни личности - не е достатъчно само да бъдат членове на група, която е преследвана или да идват от зона на военните дейности. По същия начин Женевската Конвенция не включва и климатичните бежанци.

Ако искате да направите упражнение, свързано със събитията след пресичане на границата, когато бежанците кандидатстват за получаване на център за бежанци, може да се насочите към „Езиковата бариера“ на стр. 203. Можете също така да направите колаж или плакати, които илюстрират трудностите пред бежанците – вижте „Игра с картини“, от стр. 247.

Идеи за действие

Свържете се с местна или национална организация, която работи с бежанци, намерили подслон във вашата страна, и преценете как можете да им съдействате. Например много от тях са самотни и им е трудно да се интегрират. Те биха се зарадвали на нови приятели или помощ при изучаването на езика.

Особено уязвими са деца, които идват сами без член на семейството, за да търсят център за бежанци. Групата може да разбере какво се случва с тези непридружени непълнолетни лица в тяхната страна и как те биха могли да ги подкрепят. Идеите включват те да станат приятели, да им помогнат при изучаването на езика и в обрзованието, да играят футбол и да ходят заедно на излети.

Поканете НПО, работеща с бежанци, или дори бежанец във вашето училище или клуб и научете повече за това как бежанците стигат до вашата страна, за процеса на предоставяне на център за бежанци и за живота им сега.

Сайтът на Върховния комисариат на ООН за бежанците (UNHCR) осигурява много информационни и рекламни брошури, както и видео материали за организиране на семинар за бежанците във вашата организация или училище: <http://www.unhcr.org>.

Допълнителна информация

Бежанците са хора, които трябва да се преместят, ако искат да спасят живота си или запазят свободата си. Те нямат защита от собствената си държава - всъщност често именно тяхното собствено правителство ги заплашва да преследва. Ако други страни не ги приемат и не им помагат след като те са влезли в тази страна, то те са обречени на смърт - или да непоносим живота в сянка, без средства за препитание и без права.

КЛЮЧОВА ДАТА

20 юни
Световен ден
на бежанците

Дефиниции и статистика за бежанците и мигрантите може да намерите в раздел Миграция в Глава 5.

Материали за раздаване

Ролева карта за бежанците

Аргументи и възможности на бежанците

Трябва да подготвите аргументите и тактиката си. Вие сами трябва да решите дали да изложите аргументите си общо като група или всеки член поотделно да носи отговорност за излагане на отделните аргументи.

Можете да използвате следните аргументи, както и други, които сами измислите:

- Имаме право да получим център за бежанци.
- Децата ни са гладни; ваш морален дълг е да ни помогнете.
- Ако се върна, ще ме убият.
- Нямам никакви пари.
- Не мога да отида другаде.
- Аз бях лекар/ медицинска сестра / инженер в моя град.
- Искам само подслон, докато връщането ми стане безопасно .
- Във вашата страна са били пуснати други бежанци.
- Къде сме? Контрабандистите на хора приеха да ни закарат до страна Z.
- Ще се опитам да подкупя служителите да ме пуснат да вляза.

Преди самата ролева игра обмислете следните вариации:

- Как ще кандидатствате за влизане в държавата – като група или индивидуално?
- Ще се разделите ли от другите, ако за това ви помолят служителите на имиграционните власти?
- Какво ще правите, ако ви върнат обратно? Ще се приберете ли у дома? Ще ги помолите ли да ви пуснат транзитно, така че да стигнете до страна Z?
- Имат ли някои от вас документи за пътуване? Те истински ли са или фалшиви?

Вие разигравате ситуация, в която участва група от различни бежанци, така че при подготовката всеки трябва да определи самоличността си: възраст, джандър, семейно положение и роднини, религия и професия, финансово положение и вещи, които носят със себе си.

Ролева карта за наблюдателите

Задачата ви е да наблюдавате ролевата игра. В края на ролевата игра ще ви помолят да направите обобщен коментар. Изберете представител на вашата група.

Докато наблюдавате, наред с другите неща, трябва да обърнете внимание и на:

- Различните роли, които играят бежанците и служителите на имиграционните власти;
- Аргументите, които използват, и как ги излагат;
- Следете за нарушения на правата на човека.

Трябва да определите по какъв начин ще си водите бележки. Може да се разделите на две подгрупи - една група да наблюдава служителите на имиграционните власти, а другата - бежанците.

Ролева карта за служителите на имиграционните власти

Аргументи на служителите на имиграционните власти и възможности

Трябва да подготвите аргументите и тактиката си. Вие сами трябва да решите дали да изложите аргументите си общо като група или всеки член поотделно да носи отговорност за излагане на отделните аргументи. Можете да използвате следните аргументи, както и други, които сами измислите:

- Те са загубили всякаква надежда: не можем да ги върнем.
- Ако ги върнем, ние ще бъдем отговорни, ако ги арестуват, измъчват или убият.
- Законът ни задължава да приемем бежанците.
- Те нямат пари, а ще се нуждаят от подкрепата на държавата. Нашата страна не може да си позволи това.
- Имат ли те документи за пътуване или за идентичност? Истински или фалшиви са те?
- Те истински бежанци ли са? Може би са дошли просто да търсят по-добър жизнен стандарт?
- Нашата страна е военен и бизнес партньор на страна X. Не бива да ни виждат как ги защитаваме.
- Може да имат умения, от които се нуждаем?
- В страната ни има достатъчно бежанци. Трябва да се погрижим за нашите граждани. Да отидат в по-богатите страни.
- Можем да им поискаме подкуп и да ги пуснем.
- Ако ги пуснем, други също ще поискат да влязат.
- Те не говорят нашия език, изповядват друга религия и се хранят с други ястия. Няма да могат да се интегрират.
- Между тях може да се крият терористи или военнопредстъпници.

Преди самата ролева игра обмислете следните вариации:

- Всички бежанци ли ще пуснете да минат границата?
- Само някои ли ще пуснете?
- Ще ги разделите ли по възраст, професия, материално състояние...?
- Ще направите ли нещо друго?

 Тази дейност е адаптирана от Първи крачки – Встъпителен Наръчник за образование по човешките права. Амнести интернешънъл, Лондон, 1997.

Цитатът „Беглецо, върви си у дома! Той би се върнал, ако можеше“ е слоган, използван в кампанията на Върховия Комисариат на ООН за бежанците

Война и
тероризъм

Свобода и
насилие

Демокрация

Ниво 4

Всякакви

120 минути

Чахал срещу Великобритания

Ако бъде върнат, той ще бъде подложен на мъчения!

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Война и тероризъм • Свобода и насилие • Демокрация
Сложност	Ниво 4
Размер на групата	Без ограничения
Времетраене	120 минути
Общ преглед	Симулация, мини-съдебен процес, който разглежда реален случай, внесен пред Европейския съд по правата на човека
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Свобода от изтезания • Правото на център за бежанци • Право на справедливо публично изслушване
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Придобиване на познания за ролята на Европейския съд за правата на човека и за дерогации на членове от Закона за човешките права • Развиване на умения за критично мислене и излагане на логически аргументи • Култивиране на чувство за справедливост и чувство за човешко достойнство
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Копия от ролевите карти • Химикалки и хартия за водене на бележки • Информационна карта за фасилитатора
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Ксерокопирайте и изрежете картите от страница 123. Всеки ще нужда от собствена карта и трябва да имате равен брой съдии (или възможно равен), представители на Правителството на Обединеното кралство и представители на г-н Чахал. • Номерируйте картите във всяка група 1, 2, 3, 4 и т.н. • Ще ви трябва достатъчно пространство, така че всеки „съд“ (3 души) да е в състояние да седи на разстояние от останалите.

Инструкции

1. Кажете на групата, че сесията ще бъде посветена на един съдебно дело, заведено пред Европейския съд за правата на човека. Попитайте участниците което знаят за този съд и за Европейската Конвенция за правата на човека.
2. Прочетете информацията от картата на казусът и се уверете, че всеки разбира, че въпросът е: „Ще бъде ли депортирането на г-н Чахал нарушение на член 3?“
3. Участниците се разделят на 3 еднакви групи.
  - Група А представлява г-н Чахал
  - Група В представлява правителството на Обединеното кралство
  - Група С представлява съдиите в Европейския съд по правата на човека
4. Раздайте на всяка група копия от съответната роля карта и обяснете на участниците, че имат 30 минути, за да обсъдят и изяснят собствените си позиции. Групи А и Б трябва да използват това време, за да подготвят своите аргументи, а група С (съдиите) трябва да подготвят въпроси и за двете страни.
5. След 30-та минута накарайте участниците да се прегрупират: номер 1 в една група, номер 2 в друга и така нататък, така че всяка нова група да се състои от по един представител на г-н Чахал, един представител на правителството на Обединеното кралство и един съдия.
6. Обяснете, че всяка една от тези нови малки групи представлява мини-съд. Съдилищата имат нови 20 минути, за да изслушат аргументите на двете страни и

за съдиите да задават въпроси.

7. След това време, всеки съдия трябва се произнесе с индивидуална преценка за това ще има ли нарушение на член 3, ако г-н Чахал бъде депортиран. Съберете отново цялата група и поискайте от съдиите да произнесат своите решения, като посочат причините.
8. Предложете на представителите на другите две групи възможност да отговорят на съдийските преценки и след това им съобщете как в действителност Европейският съд се е произнесъл по това дело (Вижте информационната карта по-долу в „Материали за раздаване“).
9. Помолете участниците за реакции относно решението и след това продължете с обсъждането и оценката.

Обсъждане и оценка

- Кои бяха най-трудните аспекти на случая?
- Смятате ли, че ви беше трудно да играете ролята си?
- Смятате ли, че „съдията“ във вашата малка група е взел правилното решение? Какви бяха най-важните фактори за окончателното решение?
- Защо смятате, че Европейската конвенция за правата на човека не позволява ограничение на правото на мъчения, дори и в спешни случаи?
- Какво ще са последствията, ако изтезанието понякога е позволено?
- Как всичко това се отнася до сегашната „войната срещу тероризма“? Знаете ли за други подобни дейности или случаи?
- Защо се нуждаем от Европейския съд по правата на човека?
- Знаете ли за някои дела от вашата страна, които са отнесени пред съда?
- Кой може да заведе дело в Европейския съд по правата на човека?

Съвети за фасилитатори

В точка 4, когато хората се срещат с други и споделят своята роля, ще трябва да ги предупредите, че те ще бъдат разделени при действителните съдебни дела. Насърчавайте хората да използват част от времето за обсъждане на детайли по случая с другите, както и част от времето да подготвят встъпителните си изявления. Съдиите трябва да изяснят подробностите по случая и да помислят за вида на допълнителната информация, която ще им е нужна от двете страни, за да вземат решение.

Обяснете на двете страни в процеса, че дори и ако не са съгласни с представяната от тях позиция, те трябва да предложат възможно най-добрата защита пред съдиите.

Най-добре ще е, ако можете да си позволите различните „съдилища“ да се срещнат в различни стаи (Точка 6), или най-малкото да бъдат достатъчно отдалечени, за да не пречат на другите или те на тях.

Помолете съдиите да управляват времето в хода на „процеса“. Те може предварително да планират колко време да отделят за въпроси и как да разпределят на времето между двете страни. Обърнете им внимание, че на всяка страна следва да се предостави приблизително същото време, както и че трябва да имат време на разположение за изясняване на въпроси, оспорвани от двете страни.

Ако участниците не са чували нещо по въпроса, накрая бихте могли да им предоставите информация относно доклада на Дик Марти „Тайно задържане и незаконни трансфери на задържани лица, в които участват страни членки на Съвета на Европа: втори доклад“. Той описва тайните задържания и условията в Гуантанамо (вижте допълнителната информация по тема Война и тероризъм).

Предложения за последващи упражненията

Упражнението „Тероризъм“ на страница 295 разглежда различни начини за определяне на тероризма, използвайки примери от евентуални терористични актове. Също така можете да разгледате друго човешко право, което не подлежи на огра-

КЛЮЧОВА ДАТА

26 юни
Международен ден на ООН за подкрепа на жертвите на мъчения

На сайта www.abouthumanrights.co.uk е представено адаптирано резюме на Европейския Съюз за правата на човека и неговата дейност

ничения - правото на живот - в упражнението „Когато дойде утре „ на страница 324. Там се използва част от текст, написан от един млад човек осъден на смърт

Допълнителна информация

Европейският съд по правата на човека е международен съдебен орган, създаден на база на Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) от 1950 за мониторинг на спазването на правата на човека от страните-членки на Съвета на Европа. www.echr.coe.int

Съдът установява, че ще има нарушение на член 3, ако британското правителство предприеме планираната депортация на г-н Чахал. Техните аргументи са следните:

„Член 3 защитава една от най-основните ценности на демократичното общество ... Съдът е наясно с огромните трудности, пред които са изправени държавите в модерните времена при защитата на техните общности от терористично насилие. Въпреки това, дори и при тези обстоятелства, Конвенцията абсолютно забранява изтезанията или нечовешкото или унизително отношение или наказание, независимо от поведението на жертвата. За разлика с повечето от съществените клаузи на Конвенцията и протоколи 1 и 4, член 3 не предвижда изключения и не допуска дерогация по силата на член 15, дори и в случай на публична заплаха или извънредно положение, застрашаващо съществуването на нацията ...

... Забраната, предвидена в член 3, срещу малтретирането е еднакво категорична и в случаите на експулсиране. По този начин, когато има сериозни основания да се смята, че даден индивид ще бъде изправен пред реална опасност да бъде подложен на отношение в противоречие с член 3, ако се експулсира в друга държава, отговорността за защита срещу такова отношение в случай на експулсиране се носи от договарящата държава. При тези обстоятелства дейността на въпросното лице, дори нежелана или опасна, не може да представлява законно основание.“

Дерогация. Под това се разбира акта на отнемане на правна разпоредба, или, в случая на Европейската конвенция за правата на човека, на суспендиране на правни задължения на държава-членка към определени членове. Член 15 от ЕКПЧ позволява на държава-членка да прибегне към това „по време на война или друго извънредно положение „, но преди това държавата трябва да информира генералния секретар на Съвета на Европа, и дерогацията трябва да бъде „стриктно наложена от положението „. Член 15 също така посочва, че не може да има дерогация по членовете 3, 4.1 и 7, а дерогация по член 2 се прилага само за „смъртните случаи в резултат от законни военни дейности „.

В продължение на години Великобритания е правила дерогация по части от член 5, и това е подновено през ноември 2001 г., след терористичните атаки в САЩ през септември 2001 г., на основание, че Великобритания е изправена пред терористична заплаха. Великобритания е единствената от страните-членки на Съвета на Европа, която използва правото си на дерогация в резултат на терористичните атаки през 2001 в САЩ. Дерогацията беше оттеглена през 2005 година след решение на Камарата на лордовете, което я окачестви като дискриминационно, и следователно е несъвместима с Конвенцията.

На страница 610 е поместено резюме на Европейската конвенция за правата на човека

Идеи за действие

Научете повече какви дела са заведени пред Европейския съд по правата на човека относно вашата страна и дали са били взети съдебни решения, които осъждат такива нарушения. Можете да намерите база данни, като посетите сайта www.echr.coe.int и след това влезете в база данни „HUDOC „.

Материали за раздаване

Карта за казусът, която се използва в етап 2 на инструкциите

Казусът

Карамджит Сингх Чахал е индийски гражданин, но в момента живее в Обединеното кралство. Той е сикх и подкрепя кампанията за независимост на държавата на сикхите в района Пенджаб на Индия.

Британското правителство се опитва да депортира г-н Чахал обратно в Индия, защото тя твърди, че неговата подкрепа за сикхската независимост и дейността му в миналото означава, че той е заплаха за националната сигурност във Великобритания, особено като се имат предвид настоящите опасения от терористична дейност.

Г-н Чахал се бори срещу депортирането в Европейския съд по правата на човека, защото той твърди, че е сигурен, че ще бъде измъчван, ако го върнат в Индия. Той твърди, че това би било нарушение на член 3 и затова правителството няма право да го депортира.

Ролева карта на Карамджит Сингх Чахал

Вие сте индийски гражданин, но в момента живеете в Обединеното кралство. Вие сте сикх и подкрепяте кампанията за независимост на държавата на сикхите в района Пенджаб, Индия.

Британското правителство се опитва да ви депортира обратно в Индия, защото твърди, че вашата подкрепа за сикхската независимост и миналата ви дейност означават, че сте заплаха за националната сигурност във Великобритания, особено като се имат предвид настоящите опасения от терористична дейност.

Вие сте сигурни, че ако се върнете в Индия, ще бъдете измъчван, тъй като много от приятелите и семейството ви са били – както и вие самият последният път, когато сте посетили Индия. Това е било преди само шест години и тогава сте арестувани и задържани от полицията Пенджаб за 21 дни. През това време сте държани в белезници при ужасни условия, пребиван до безсъзнание, преживели сте токов удар върху различни части на тялото си и сте подлаган на симулация на екзекуция. По-късно са ви освободили без произнасяне на присъда.

Вашата позиция е следната:

1. Вие не сте заплаха за националната сигурност във Великобритания, защото подкрепяте мирното разрешаване на конфликта в Индия.
2. Вие със сигурност ще бъдете измъчван отново, ако се върнете в Индия, защото там нещата не са се променили съществено и сега сте дори по-известен като сепаратист.
3. Ако правителството на Обединеното кралство позволи това да се случи, то ще откаже правото ви да не бъдете подлаган на изтезания. Това би нарушило Член 3 от ЕХПЧ.

Членове от Европейската конвенция за правата на човека:

Член 3: Забрана на изтезанията

Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.

Член 15: Дерогация при извънредни случаи

1. В случай на война или друго извънредно положение, правителството може да ограничи някои от правата в тази конвенция, но само тогава, когато това е абсолютно необходимо.
2. Правата в членове 3, 4 (и) и 7 никога не могат да бъдат ограничени. Правото на живот не може да бъде ограничено, освен в случай на смърт при законни военни дейности.

Ролева карта на правителството на Обединеното кралство**Казусът**

Карамджит Сингх Чахал е индийски гражданин, но в момента живее в Обединеното кралство. Той е сикх и подкрепя кампанията за независимост на държавата на сикхите в района Пенджаб, Индия.

Вие действате от името на правителството на Обединеното кралство, което се опитва да депортира г-н Чахал обратно в Индия, защото твърди, че неговата подкрепа за сикхската независимост и дейността му в миналото означава, че той е заплаха за националната сигурност във Великобритания, особено при настоящата загриженост от терористична дейност.

Г-н Чахал се бори срещу депортирането пред Европейския съд, като той настоява, че със сигурност ще бъде подложен на мъчения, ако се върне в Индия. Той твърди, че това би било нарушение на член 3, и поради това правителството няма право да го депортира.

Вашата позиция е:

За г-н Чахал не съществува сериозен риск от измъчване, тъй като ситуацията в Индия се е променила от прибиваването му там последния път и вие имате гаранция от индийското правителство, че той ще бъде безопасен.

Той е заплаха за националната сигурност тук във Великобритания заради дейността си в подкрепа на движението за независимост на сикхите.

В тази връзка правото му да не бъде измъчван следва да бъде ограничено и не трябва да има предимство пред възможните заплахи за национална сигурност.

Членове от Европейската конвенция за правата на човека:**Член 3: Забрана на изтезанията**

Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.

Член 15: Дерогация при извънредни случаи

1. В случай на война или друго извънредно положение, правителството може да ограничи някои от правата в тази конвенция, но само тогава, когато това е абсолютно необходимо.
2. Правата в членове 3, 4 (и) и 7 никога не могат да бъдат ограничени. Правото на живот не може да бъде ограничено, освен в случай на смърт при законни военни дейности.

Ролева карта за съдиите**Казусът**

Карамджит Сингх Чахал е индийски гражданин, но в момента живее в Обединеното кралство. Той е сикх и подкрепя кампанията за независима държава на сикхите в района Пенджаб, Индия.

Правителството на Обединеното кралство се опитва да депортира г-н Чахал обратно в Индия, защото твърди, че неговата подкрепа за сикхската независимост и дейността му в миналото означава, че той е заплаха за националната сигурност във Великобритания, особено като се имат предвид настоящите опасения от терористична дейност.

Г-н Чахал се бори срещу депортирането пред Европейския съд, като твърди, че той със сигурност ще бъде измъчван, ако се върне в Индия. Той счита, че това би било нарушение на член 3 и поради това правителството няма право да го депортира .

Вероятност за изтезания: информация от различни източници

В доклад на ООН за изтезанията от 1995 година специален докладчик коментира практиката на изтезания в ареста „... няколко инциденти, за които с достоверност се твърди, че са широко разпространени, ако не и ендемични, като те се разследват и дори при някои се стигна до осъждане на извършителите. „

Един по-нов доклад на Amnesty International описва модел на нарушенията на правата на човека, извършени от служители на полицията в Пенджаб, действащи в операции под прикритие извън тяхната държава. Амнести твърди, че видни сикхски сепаратисти все още са изправени пред сериозен риск от „изчезване“, задържане без съд и присъда, мъчения и извънсъдебна екзекуция, често от страна на полицията в Пенджаб.

Членове от Европейската конвенция:**Член 3: Забрана на изтезанията**

Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.

Информационна карта за ползване от фасилитатор в точка 8 на инструкциите

Резюме на казусът Чахал срещу Великобритания, (22414/93) [1996] ЕКПЧ 54 (15 Ноември 1996)

Факти: Жалбоподателят е сикх, които е влязъл незаконно в Обединеното кралство, но престоят му във Великобритания по-късно се узаконява по силата на общата амнистия за нелегални имигранти. Той е бил политически активен в общността на сикхите в Обединеното кралство и играе важна роля в създаването и организирането на Международната младежка федерация на сикхите . Бил е арестуван, но не е осъден за заговор да убие тогавашния индийски министър-председателя, а по-късно е осъден за нападение и сбиване, но присъдата не е изпълнена. Заповедта за депортиране е издадена заради политическата му дейност и наказателните разследвания, предприети срещу него, и той е задържан до произнасяне на решението на ЕКПЧ.

Жалба: Жалбоподателят претендира, че депортирането му в Индия ще доведе до реална опасност от изтезания, нечовешко или унижително отношение, което би нарушило член 3 от Европейската конвенция. Той също така твърди, че в случая е налице нарушение на правото му на свобода, гарантирано от член 5.

Съдът: ЕСПЧ констатира нарушение на член 3 и член 5 (4) и 13, но не открива нарушение на член 5 (1).

Аргументиране: член 3 съдържа гаранция, която е абсолютна в случаите на експулсиране, така че Великобритания не може да разчита на интересите на нейната национална сигурност, за да оправдае депортирането на заявителя. Жалбоподателят ще бъде изправен пред реална опасност от малтретиране, ако бъде депортиран в Индия. Не е установено нарушение на член 5 (1), тъй като решението е важно и не може да бъде взето прибързано. Позоваването на интересите на националната сигурност не освобождава националните органи от ефективен контрол от страна на националните съдилища, така производството на английския съд не отговаря на изискванията на Член 5(4).

www.hrcr.org/safrica/citizenship/Chahal.html

Бедност

Хора с увреждания и инвалидност

Миграция

Ниво 2

Всякакви

90 минути

Сменете си очилата

Знам, че не виждам нещата такива, каквито са, аз виждам нещата такива, какъвто съм аз.

Лорел Лий

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Бедност • Хора с увреждания и инвалидност • Миграция
Сложност	Ниво 2
Големина на групата	Без ограничение
Времетраене	90 минути
Общ преглед	Това е едно много просто упражнение на открито, в което участниците излизат навън и проучват обкръжението през очите на някой друг.
Свързани права	Всички
Задачи Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Повишавена на информираността относно неравенството в обществото • Развитие на умения за наблюдение и въображение • Насърчаване на солидарността и мотивацията за работа за справедливост
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Очила. Стари очила от магазин за вещи втора ръка или или само рамки за очила. • Големи листове хартия и химикалки • Стари списания, картички, материали, изрезки за колаж, лепило • Тиксо за окачване на картините на стената • Цифров фотоапарат или мобилен телефон, с който може да правите снимки; в идеалния случай по един на човек или по един или няколко за цялата група • компютър и принтер

Инструкции

1. С групата направете „мозъчна атака“ относно хората, които са в неравностойно положение или живеят изолирани от обществото, например лице с увреждания или бездомен човек.
2. Помолете всеки участник да си избере един такъв човек, за който иска да научи нещо повече и обяснете, че ще излезнете навън и ще проучите обкръжаващата среда през очите на това лице.
3. Подчертайте, че целта не е да се изиграе ролята, а да се излезе навън и всеки да си представи какво е чувството да бъде това друго лице. Какво означава да възприемате света като това лице? Така например, могат ли тези хора да се ползват от всички удобства? Къде те си купуват хляб (ако могат да си го позволят)? Къде живеят?
4. Раздайте очила, ако имате такива! Кажете на участниците, че като излязат навън и обикалят насколо, трябва да правят снимки с цифровите фотоапарати или с мобилните си телефони, като документират видяното. Определете време, в което всички да се върнат.
5. При завръщането им помолете всеки участник да прехвърли своите снимки в компютъра, а след това да избере две, три или четири, които да разпечатате, монтирате на голям лист хартия и да закачите с тиксо върху стената. Снимките трябва да са без име.
6. Когато се покажат всички снимки, попитайте всеки да се опита да отгатне кои групи са представени на тях; след това поканете всеки участник от своя страна да представи снимките си и да обясни защо той има специален интерес точно към тази група, която е избрал.

Обсъждане и оценка

Започнете, като разгледате изложбата и след това продължете с въпроси към участниците какво се изпитали и преживяли и какво са видяли.

- Какво се случи? Хареса ли ви дейността? Защо? Защо не?
- Какво беше най-изненадващото нещо, което открихте?
- Защо избрахте примера с точно тези хора?
- Какво предубеждения или стереотипи имахте относно избраното лице? Какво влияние оказва това за начина, по който изпълнихте упражнението и това, което „избрахте да се види“?
- Даде ли ви упражнението възможност да усетите по някакъв начин съпричастност с лицето в неравностойно положение? Защо? Защо не?
- Какво научихте за себе си?

Сега продължете с дискусия по някои от по-широки въпроси:

- „Аз знам, че не виждам нещата такива, каквито са, аз виждам нещата такива, както аз съм.“ Какъв ефект имат нашите стереотипи и убеждения върху начина, по който виждаме света около нас?
- Откъде получаваме информация за групите в неравностойно положение и маргинализираните групи ?
- До каква степен е рисковано е да се правят предположения за някой въз основа на обобщения за групи като цяло?
- До каква степен е рисковано е да се правят обобщения за група от хора въз основа на един или два примера?
- Кои човешки права по-конкретно установиха участниците, които защитават различните примери за хора в неравностойно положение или тези, които живеят в маргинални групи ?
- Как най-често се нарушават правата на тези хора?
- Лесно ли е за тях да търсят правата си?
- Кой трябва да отговаря и да гарантира, че правата им не се нарушават - или че те могат да ги упражняват?

Съвети за фасилитатора

Можете да стартирате това упражнение като въвеждащо упражнение или като основно. По време на друго обучение това може да се използва за даване на почивка и глътка чист въздух на участниците, или като нещо допълнително в свободното време на участниците.

Инструкциите предвиждат хората да работят индивидуално, но упражнението може да бъде проведено и в малки групи. Практическите съображения, като например размера на групата и наличието на снимачни камери, най-вероятно ще определят начина, по който да организирате упражнението. Имайте предвид, че е необходимо време за хората да въведат своите снимки, така че в зависимост от размера на групата ограничете броя на снимките, които всеки човек избира да покаже.

Примерите за хора с неравностойно положение в обществото могат да включват самотна майка с малки деца, пенсионер, имигрант, човек в инвалидна количка или някой с ХИВ / СПИН.

Примерите за маргинализираните хора в обществото могат да включват бездомен човек, нелегален имигрант, неграмотен човек, душевно-болни хора или членове на ромската общност. Това са примери за групи от хора, които не разполагат с възможностите, които са на разположение на мнозинство. Всички хора в неравностойно положение и маргинализираните хора са бедни и страдат от предразсъдъци и стереотипи и често са дискриминирани по някакъв начин, например по отношение на достъпа до прилични жилища и работни места, поради положението, в което те се намират.

Много е важно участниците да разберат, че не могат да игнорират факта, че гледат на света през собствените си очи и да си представят какво значи да си някой, живеещ на ръба на обществото. Те трябва да са наясно, че внасянето на съществуващи стереотипи и чувство на съпричастност към упражнението може да доведе до риска да се подсилват убеждения, които да са изкривени или грешни.

КЛЮЧОВА ДАТА

Вторият четвъртък на октомври Световен Ден на зрението

Освен това трябва да знаят, че стереотипите са (полезни) обобщения за групи от хора, но е необходимо да се използват внимателно, тъй като в една група има широка вариация и генерализирането не може да се прилага за всеки индивид. За повече данни относно стереотипите можете да прегледате допълнителната информация в раздела „Дискриминация и нетолерантност“.

Варианти

Инструкциите предполагат индивидуална работа, но дейността може да се проведе и в малки групи или в цялата група в зависимост от броя на фотоапаратите, с които разполагате за правене на снимки.

Вместо да се правят отделни постери, всички снимки могат да се съберат заедно в обща изложба или слайд шоу със заглавие „Живот на ръба на обществото“.

Като алтернатива на правенето на снимки помолете участниците да представят въображаема история за даден човек или да изиграят пантомима.

Ако желаете да накарате хората да се поставят на мястото на някой друг, раздайте им нови обувки и нови очила! Отделните езици могат да използват различни изразни форми, които за описват хора, които се опитват да се отъждествят с някой друг или да изпитат емпатия към останалите.

Описаната по този начин дейност предполага участниците да си представят как живее човек, който е в неравностойно или маргинализирано положение, и да видят света с неговите очи. Алтернатива е да се излезе навън, да се наблюдават такива хора и след това да се изгради представа за тях. Обяснете, че по принцип ние сме твърде заети в нашето ежедневие и като цяло рядко забелязваме другите хора. Сега ще им се наложи внимателно да наблюдават! Накарайте участниците да излязат из града и в рамките на 5 минути да изберат някой, когото да следват. Наблегнете на това, че те трябва да са дискретни и да не притесняват този, когото са си набелязали. Това може да е всеки един човек, за който те мислят, че изглежда „интересно“, за предпочитане някой, чийто живот изглежда много различен от техния. Кажете на участниците, че трябва да запомнят първото си впечатление и причината, поради която са се спряли на този човек. След това да следват избраното лице, да го наблюдават внимателно и да се опитат да си представят кой е той/тя и да си създадат картина на живота му/й, например:

- Какво е името на този човек?
- На каква възраст е?
- Какво прави в момента?
- Къде отива?
- Къде живее?
- Има ли партньор или семейство или е сам?
- Има ли работа? Какво работи? Или е безработен?
- Какво може да го направи щастлив?
- Има ли хоби? Какво би могло да е то?
- Какво обича да яде и пие?

Определете дадено време, например 30 минути, след което всеки да се върне и да сподели наблюдението си. Участниците могат да говорят за това или да илюстрират живота на набелязания човек чрез думи и картини.

Може да използвате и ролите, описани в дейността „Кракка напред“, на страница 281. Тя е подходяща както за въвеждане в дейността, така и за последващи упражнения към нея.

Предложения за последващи упражнения

В дейността „Кракка напред“, на страница 281 можете да усетите начина, по който неравните възможности се отразяват на живота на отделните хора.

В дейността „Приказка за двата града“ на страница 286 може да проучите начина, по който направените от нас избори за финансиране на общественото благосъстояние засягат живота на общността.

За да излязат от маргиналната си ситуация в обществото, хората имат нужда

от работа с достойно заплащане. Това може да е трудно, ако вие сте например в неравностойно положение или имигрант. Може да изследвате някои от аспектите, представени в дейността „Искам да работя“, на страница 193.

Идеи за действие

Проведете дейността със семейството, приятелите или колегите и дискутирайте за правата на човека.

Можете да проверите вашите предположения за маргинализираните хора като организирате срещи с някои от тях, например чрез проекта за Библиотека на живота или (ако се интересувате от бездомните или бежанците) като посетите някой приют или център за търсещи убежище. Алтернативно е възможно да установите връзка с младежки работник или социален работник, които са ангажирани с маргинализираните хора и да ги помолите да ви разкажат за реалния живот на хората, с които се занимават.

Допълнителна информация

В контекста на тази дейност използваме термина „в неравностойно положение“ за индивиди или група от хора, които не са в състояние да се издържат, не са си самодостатъчни и са принудени да разчитат на финансова помощ. В този смисъл те са бедни. Примерите включват самотни майки, имигранти или хора с увреждания. Често хората са в „неравностойно положение“, защото болшинството членове на обществото действат по начин, който ги поставя в „неравностойно положение“. Тези хора и групи се самовъзприемат като неравностойни до степента, в която на тях им се отказва достъп до здравеопазване, образование, информация и работни места, в сравнение с този, който се оказва на другите в обществото. Хората в неравностойно положение може също така да изпитват и липса на автономност, инициативност, отговорност и самоуважение. Барьерите за самодостатъчност може да включват още и неналичие на ресурси, например липса на трудова заетост, капитал или достъп до обществен транспорт за физически увредени хора. Недостъпността е друга бариера – разходи, лош дизайн, разстояния, липса на обществено и публично съобразяване с тази група. Даден ресурс може да е недостъпен и поради това, че не е харесван или е неприятен за определена група или може да е в противоречие с нейните ценности. Хората в „неравностойно положение“ също така могат или не могат да живеят на „ръба на обществото“.

Когато използваме термина „на ръба на обществото“, имаме предвид по-скоро концептуална, а не физическа локация. Същественият момент е, че хората на ръба на обществото са изключени от участие в обществото. Примери за хора, живеещи на ръба на обществото, включват затворници, бездомни, хора с нелечими психически болести или определени групи, например роми. Например един бездомник не може да се регистрира да гласува, тъй като не е в състояние да посочи пощенски адрес. Това би могло да означава, че те губят при гласуване по основни въпроси, които ги засягат. Те остават извън обществото, защото нямат възможност на мнение как да бъдат управлявани или какви да са услугите за тях. Друг пример е някой, който е неграмотен и не участва, защото не може да попълни формулярите за социална помощ или кандидатстване за работа.

Библиотеката на Живота е идея, зародила се в Дания през 2000. Понастоящем тя се подкрепя от Съвета на Европа чрез наръчника Не съди за една книга по нейната корица! Библиотеката на Живота функционира като нормална библиотека – читателите идват и заемат „книга“ за определен период от време. След като са я прочели, те я връщат в библиотеката и ако искат, могат да вземат друга книга. Има само една разлика – Книгите в Библиотеката на Живота са човешки същества, при което Книгите и читателите влизат в личен диалог. Книгите в Библиотеката на Живота са хора, които представляват групи, често конфронтирани с предразсъдъци и стереотипи, които нерядко са жертви на дискриминация или социално изключване.

Ако искате да прочетете още нещо относно рамката за описване на неравностойното положение и въпроси за социалните действия, може да ползвате книгата: Какво е група в „неравностойно положение“? Автор Стивън Е. Майер, уебсайт: www.effectivecommunities.com/articles

Бележка:

Тази дейност беше разработена на базата на упражненията, създадени и приложени от участници в обучителен курс за Образование по правата на човека и информалността: Как може да действате в неформална среда и моменти от перспективата на Образованието по правата на човека? Асоциация Интеркултура, Динан, Франция. Май 2009. Вариантът е разработен от практиката на Blast Theory / Rider Spoke. <http://blasttheory.co.uk>

Деца

Общи права на човека

Образование

Ниво 2

Всякакви (малки групи 3-4)

60 минути

Права на децата

В един отчаян свят децата са събиращата ни сила, която може да ни обедини в подкрепа на общата етика

Граса Машел-Мандела

Сложност	Ниво 2
Големина на групата	Без ограничение
Времетраене	60 минути
Въпроси	- Деца - Общи права на човека - Образование
Общ преглед	В тази дейност се използва диамантено подреждане по важност с цел стимулиране на дискусия по Конвенцията за правата на детето (КПД), в това число и по следните въпроси: Основните права на човека и специалните права на детето според КПД Задълженията и отговорностите по Конвенцията Как да се търсят правата
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правата на детето (всички) • Правото на свобода на изразяване на мнение по всички въпроси, които го засягат • Правото на спорт от икономическа експлоатация • Право на почивка и свободно време и на собствена култура
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Предоставяне на знания за Конвенцията за правата на детето (КПД) • Развиване на уменията за критично разглеждане на информация и свързването ѝ с всекидневния живот • Стимулиране на чувството за отговорност, солидарност, справедливост и равенство
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Карти с твърдения - по един комплект за всяка малка група • Голям лист хартия за направата на стенлист и маркери • Достатъчно пространство за независима работа на малките групи
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Разгледайте съкратения вариант на Конвенцията за правата на детето на стр. 605 • Препишете членовете на Конвенцията върху големия лист хартия и направете стенлист. • Прегледайте картите с твърдения, представени по-долу, и направете справка с Конвенцията. Преценете кои членове ще предизвикат най-голям интерес при дискусията с конкретната група. Преценете кои проблеми са най-уместни за групата и кои биха предизвикали най-много спорове. Ако е подходящо, изберете други права и подгответе собствени карти. • Подгответе по един комплект от картите за всяка малка група. Поставете всеки комплект в отделен плик, за да не се смесят.

Инструкции

1. Започнете с кратък общ преглед на Конвенцията за правата на детето. Попитайте участниците какво знаят за нея. Насочете вниманието им към стенлиста и прочетете основните членове.

2. Помолете участниците да се разделят на малки групи от трима-четирима души. Раздайте пликите с картите с твърдения.
3. Разяснете процедурата с диамантеното подреждане по важност. Всяка група трябва да дискутира деветте твърдения и да реши доколко е валидно всяко от тях за собствения им живот. След това участниците от групата трябва да ги подредят според важността им под формата на диамант. Трябва да поставят върху масата най-важното твърдение. Под него, едно до друго, трябва да поставят следващите по важност две твърдения. Под тях трябва да сложат следващите три твърдения, които са със средна значимост. Четвъртият ред трябва да се състои от две карти, а петият - от една карта, на която е най-малко значимото твърдение според участниците. По този начин картите ще бъдат наредени под формата на диамант.
4. Дайте на групите 25 минути, за да обсъдят и решат начина на подреждане.
5. Когато всички малки групи са приключили с обсъжданията си, дайте възможност на участниците да обиколят стаята и да видят начина на подреждане на всяка група. След това съберете всички заедно, за да направите обобщителен обсъждане.

Обсъждане и оценка

Като начало поканете всяка група поред да представи резултатите от дискусиите си. След това задайте въпроси, за да разберете дали упражнението е харесало на участниците и какво са научили от него.

- Сравними ли са резултатите от дискусиите на различните групи? Кои са приликите и разликите?
- Защо различните хора имат различни приоритети?
- Хората могат да кажат, че дадено право е по-важно от другите в моята общност, но не е ли по-важно да се каже, че дадено право е по-важно от други като цяло. Защо?
- След изслушването на всички групи, някоя от групите желае ли да преразгледа решенията си за подреждането на картите? Кои аргументи са били най-убедителни?
- Кои права не се зачитат като цяло във вашата общност и защо?
- Има ли права, които не са в Конвенцията, за които смятате, че трябва да бъдат включени?
- Смятате ли, че децата се нуждаят от собствена Конвенция? Защо?
- Ако децата имат собствена Конвенция, не е ли необходимо да има и Конвенция за младите хора между 18 и 30 години? Ако да, какви специални права трябва да има в такава конвенция за младите хора?
- Едно нещо е децата да имат права по Конвенцията за правата на детето, а съвсем друго е какво става в реалността - колко реалистично е децата да търсят тези си права?
- Как търсят правата си децата като цяло?
- Ако обучение с участие в демократичния процес е един начин, по който хората търсят правата си, какво могат да направят участниците в това упражнение сега, за да започнат „да търсят правата си“ у дома и в училище или в клубовете си? Кои права са особено важни за младите хора в групата?
- Акустичните уреди „комари“, поставени навсякъде в града ви, дали не са предназначени да прогонват младите хора от обществени места?
- Към кого във вашето общество могат да се обърнат децата в случай на сериозни нарушения на правата им?

Съвети за фасилитаторите

Можете да намерите повече информация за диамантено подреждане по важност в Раздела „Как да работим с ръководството“ на стр. 45, глава 1. Пояснете на групите, че няма правилен и неправилен начин на подреждане на картите. Участниците трябва да знаят, че различните хора имат различен опит и следователно различни приоритети, които трябва да бъдат уважавани. Въпреки това участниците в малки-

КЛЮЧОВА ДАТА

20 ноември
Международен
ден на детето

те групи трябва да се опитат да стигнат до консенсус относно начина на подреждане. В реалността в крайна сметка проблемите трябва да се разглеждат приоритетно и да се вземат решения, които са в интерес на всички!

При указанията към участниците и в оценката проверете дали участниците разбират, че приоритетите трябва да бъдат в съответствие с релевантността на правата в реалния живот на участниците. Няма смисъл да се говори за приоритизиране на значението на правата като такива. Правата на човека са неделими и поради това не е правилно да се твърди, че правото на образование е по-важно от свободата на словото. Но е правилно да се посочи, че в моята общност правото до образование е по-важно, защото ние нямаме училище, въпреки че имаме свободна преса.

Вариации

Вместо да дадете девет карти, можете да дадете само осем и да оставите едната карта празна, за да бъде попълнена от самите активни страни по тяхно усмотрение.

Поставете картите с твърденията в една шапка и помолете всеки участник поред да извади една карта и да говори по нея в продължение на една минута. Разгледайте упражнението „Само една минута“ на стр. 199 за повече информация относно този метод.

Помолете малките групи да напишат кратка история или да представят кратка ролева игра, представяща някакъв инцидент, свързан с определените членове от Конвенцията. Другият вариант е историите/ ролевите игри да бъдат направени на базата на събития от медиите: нещо чуто или видяно на кино или в театъра, или пък нещо, прочетено в книга или списание. Ролевите игри могат да се разработят така, че участниците да започнат с инцидента и да преминат към импровизиране на решения или начини за предотвратяване повторението на конкретния инцидент или на нарушението изобщо.

Предложения за последващи упражненията

Поканете някого, който е запознат с Конвенцията - например съдия, адвокат или прокурор, ръководител на гореща линия за деца, детски психолог и някой от институцията на омбудсмана - да разговаря с вашата група.. Преди самата беседа направете „мозъчна атака“ относно нарушенията на правата на децата (насилие над деца, сексуална експлоатация, пренебрегване и малтретиране). От госта събеседник разберете кой от местната общност е длъжен да се грижи и да носи отговорност в такива случаи - родителите, полицията, телефонните линии за помощ, социалните работници и т.н. Освен това поискайте съвет на събеседника какво трябва да се направи, в случай че сте свидетели на нарушение на правата, особено в сериозни случаи като тези, при които ваш съсед малтретира децата си. Към такива проблеми трябва да се подхожда с внимание, грижа и предпазливост.

Вземете един въпрос, който е от значение за групата, и ги помолете да обсъдят или проучат по-подробно как те мислят, че са нарушени техните права. Добре е също така да разгледат как нарушените права следва да бъдат балансирани с правата на другите хора. Следваща стъпка би могла да се включат в дебата на debaterpedia. Предложените въпроси включват: използване на санкции за прекратяване на детския труд, дали децата имат право да знаят за своите биологични родители?, презервативи в училищата, мобилни телефони за ученици в училищата, да се намали ли възрастта за гласуване?, понижаване на възрастта за продажба на алкохол. Вижте тези и други въпроси, обсъждани в <http://debaterpedia.idebate.org/en/index>.

Разберете повече за работа на Съвета на Европа с младите хора; задайте на търсачката си „Изграждане на Европа за и с децата „. Прегледайте по-подробно различните въпроси, свързани с обучение с участие на младите хора чрез упражнението „На стълбата „ от страница 236.

Децата и младите хора често се чувстват дискриминирани. Ако групата желае да се занимае с проблемите на дискриминацията, може да направите упражнението „Всички еднакви - всички различни“ на стр. 97.

Идеи за действие

Ако работите в училищна среда, разгледайте методите на управление, правилниците и учебния план на училището, за да видите до каква степен то изпълнява задълженията и отговорностите си във връзка с Конвенцията за правата на децата. Например дали училището осигурява образование, което е насочено към развитието на личността на детето, на неговите таланти и способности, или се набляга прекалено много върху механичното учене за изпити? Учениците имат ли право да изразяват свободно възгледите си по всички въпроси, отнасящи се до тях? Придава ли се нужното значение на възгледите на учениците? С други думи - има ли ученически съвет и доколко е ефективен? Спазването на училищната дисциплина става ли по начин, съвместим с човешкото достойнство на детето? Как се справя училището с прояви на расизъм и инциденти, свързани с малтретиране? Обсъдете възможностите за подобрене, ако това е необходимо, и какви мерки могат и трябва да бъдат предприети за решаване на проблемите. Погледнете примера в раздела „Предприемане на дейности“ и планирайте проект. Внимавайте да не действате прибързано или по начин, който (ненужно) би разстроил учителите, особено ако се чувстват засегнати от това, че им отнемате властта!

Ако работите в младежки клуб или организация, нека членовете да направят общ преглед на политиките за управление и възможностите за участие.

Станете част от дебатите на <http://debatepedia.idebate.org> (категория: младежи)

Допълнителна информация

За пълния текст на Конвенцията, за ежегодно публикувани материали на UNICEF за състоянието на децата по света, както и за други книги и публикации, свързани с правата на децата, разгледайте източниците в Глава 4 в частта за допълнителна информация за децата.

Парламентарната асамблея на Съвета на Европа призова за забрана на акустични устройства за „младежко разпръскване“ (комари). На заседанието си през юни 2010 асамблеята призова за забрана на всички акустични устройства, които дискриминират младите хора, като например Mosquito- устройството за „младежко разпръскване“, което излъчва мощен звуков сигнал, който се чува от почти всеки под 20 години, но от малко хора над 25, за да пречат на младите хора да се събират, за да стоят безцелно. В препоръка, която беше единодушно приета на събраниято, което обединява парламентаристи от всички държави членки на Съвета на Европа, се заявява, че „силно обидното“ устройство дискриминира младите хора, които ги третира като „нежелани птици или вредители“. То също така нарушава човешките права, като например правото на личен живот или свободата на сдружаването, като същевременно представлява унизително отношение поради това, че използва „акустична болка“.

„Ако шестнадесет годишните са достатъчно пораснали да пият водата, замърсена от управляваната от вас индустрия, ако шестнадесет годишните са достатъчно пораснали да дишат въздуха, натровен от изгарянията от сметищата, построени от правителството, ако шестнадесет годишните са достатъчно пораснали да се разхождат по улиците, станали опасни от ужасната дрога и престъпните практики, ако шестнадесет годишните са достатъчно пораснали да живеят в бедност в най-богатите страни по света, ако шестнадесет годишните са достатъчно пораснали да се разболяват в страни с най-мизерните в света програми за обществено здравеопазване, ако шестнадесет годишните са достатъчно пораснали да посещават училища в квартали, които не са достатъчно финансирани, тогава шестнадесет годишните са достатъчно пораснали да играят активна роля за тяхното подобряване.“

Ребека Тилзен, 14 годишна, свидетел пред сенатската комисия на Минесота през 1991 за намаляване възрастовия праг за гласуване

Материали за раздаване

Карти с твърдения

Направете копия на следните членове от Конвенцията и ги изрежете, за да направите картите с твърденията.

Детето има право да изразява възгледите си свободно по всички въпроси, отнасящи се до него, като на тях следва да се придава значение, съответстващо на възрастта и зрелостта на детето. Детето има право на свобода на изразяване на мнение.

Правото на детето на свобода на мисълта, съвестта и религията трябва да се зачита. Детето има право на свобода на сдружаването и на мирните събрания.

Никое дете не трябва да бъде подлагано на произволна или незаконна намеса в личния му живот, семейство, дом или кореспонденция. Детето трябва да бъде защитено от незаконно посегателство срещу неговата чест и репутация.

Родителите носят първостепенна отговорност за отглеждането и развитието на детето.

Детето има право на образование. Държавите трябва да направят началното образование задължително и безплатно за всички. Спазването на училищната дисциплина трябва да се осигурява по начин, съвместим с човешкото достойнство на детето. Образованието на детето трябва да бъде насочено към развитието на личността му, на неговите таланти и способности, към развитието на зачитането на човешките права и основните свободи, към подготовката му за отговорен живот в свободно общество, в духа на свобода, дружба, разбирателство, толерантност и равенство и към развитието на чувството за уважение към природната среда.

Детето има право на отдых и почивка, на участие в игри и на свободно участие в културния живот и изкуствата.

Детето трябва да бъде защитено от икономическа експлоатация и от извършване на каквато и да е работа, криеща опасност за живота му или потенциално вредяща на развитието му. Детето трябва да бъде защитено от всички форми на сексуална експлоатация и от сексуално насилие, от експлоатация с цел проституция или друга незаконна сексуална практика, в производството на порнографски представления и материали.

Държавите трябва да предприемат всички разумни мерки за осигуряване закрила и грижи за децата, които са засегнати от въоръжен конфликт.

Всяко дете, обвинено в извършване на нарушение или престъпление, трябва да бъде третирано като невинно до доказването на противното; да получи правна помощ в представянето на неговата защита; да не бъде принуждавано да дава показания или да се признава за виновен; да се зачита напълно неговият личен живот; и да бъде третирано по начин, съответстващ на неговата възраст, на обстановката и на неговото благосъстояние. Не трябва да се налагат нито смъртно наказание, нито доживотен затвор без възможност за освобождаване за нарушения, извършени от лица под 18-годишна възраст.

Различни надници

Равно заплащане за равен труд!

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Работа • Равенство на равенството • Дискриминация и нетолерантност
Сложност	Ниво 2
Брой активни страни	6+
Продължителност	60 минути
Общ преглед	<ul style="list-style-type: none"> • Това е симулация, която изправя участниците пред реалностите на пазара на труда. Тя засяга следните въпроси: <ul style="list-style-type: none"> • Различното заплащане за една и съща работа • Дискриминацията на работното място • Политики на ниско заплащане на труда на младите работници
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на желан труд и участие в профсъюзите • Правото на равно заплащане за равен труд • Правото на спорт срещу дискриминация поради възраст или джендър
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Запознаване на участниците със съществуващата дискриминация на работното място • Развитие на умения за ответна реакция към несправедливостта и защита на правата • Стимулиране на чувството за солидарност, равенство и справедливост
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • 1 копие от „Ставки за надниците на работниците“ • Етикети – по един за всеки участник/работник <p>Фалшиви пари. Можете да използвате отпечатаните пари на стр. 354.</p>
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> ■ Подгответе етикетите. На тях трябва да са написани възрастта и полът на работниците. За справка ползвайте списъка със ставките за надниците на работниците. Изберете каква конкретна задача ще трябва да изпълнят участниците. Ако е необходимо, съберете оборудването, от което ще имат нужда.

Инструкции

1. Обяснете на участниците, че те са работници и ще трябва да свършат определена работа за работодателя си (това сте вие!). Не трябва да се безпокоят – ще бъде платено на всички. Вие сте срещу робството!
2. Раздайте етикетите произволно, по един на всеки участник.
3. Разяснете задачата така, че всеки да е наясно какво трябва да прави.
4. Нека участниците се залавят за работа!
5. Когато всички задачи са изпълнени, помолете хората да се наредят на опашка за заплатите си. Платете на всеки според възрастта и пола му, както е определено в списъка със ставките за надниците на работниците. Трябва да броите парите на глас, така че всички да ви чуват и да знаят колко пари получава всеки един.
6. Ако участниците започнат да задават въпроси или да се оплакват, посочете накратко някои „причини“, но избягвайте да бъдете въввлечени в дискусии.
7. Преценете сами докъде може да стигнете и спрете, когато сметнете, че ситуацията става нажежена! Дайте време на участниците да се успокоят и да излязат от ролята си, след това седнете в кръг за обсъждането.

Работа

Равенство на равенството

Дискриминация и нетолерантност

Ниво 2

6+

60 минути

Обсъждане и оценка

Проведете дискусията поетапно. Започнете с общ преглед на самата симулация:

- Какво е било усещането да получаваш повече (или по-малко) от другите работници, въпреки че всички са вършили напълно еднаква работа?
- Защо някои са получили повече (или по-малко) от други? Какви са били критериите?
- Какво е било усещането да получаваш повече от другите? Какво е било усещането да получаваш по-малко от другите?
- Има ли такъв тип дискриминация на работните места във вашата страна или общност?

След това разговаряйте за възнаграждението на базата на пола:

- Може ли да бъде оправдано различното заплащане за една и съща работа, когато я върши мъж и когато я върши жена? Защо? Защо не? Кога?
- А ако мъжът върши работата по-добре от една жена? Това достатъчна причина ли е на жената да се плаща по-малко?
- Ако един мъж е по-квалифициран от една жена, следва ли, че на него трябва да се плаща повече?
- Смятате ли, че има професии, които трябва да бъдат практикувани предимно от мъже? Защо? Защо не? Ако отговорът е „да“ - кои са тези професии?
- Смятате ли, че има професии, които трябва да бъдат практикувани предимно от жени? Защо? Защо не? Ако отговорът е „да“ - кои са тези професии?
- Смятате ли, че практиката на афирмативни действия/дейности (или афирмативни действия) може да бъде оправдана, за да се промени социалното отношение?

Най-накрая проведете разговор за възнаграждението на базата на възрастта:

- Във вашата страна съществува ли политика за различни надници на базата на възрастта? Ако няма, смятате ли, че трябва да има такава?
- Каква е обосновката за прилагане на такава политика, особено спрямо младите хора?
- Какво е мнението ви за този вид политика? Добра ли е? Лоша ли е? Необходима ли е? Ненужна ли е? Посочете причини.
- Кои човешки права са нарушени или заплашени при това упражнение ?
- Как хората могат да претендират за тези права?

Съвети за фасилитаторите

Ако трябва да добавите или да премахнете някои работници от списъка, трябва да запазите баланса между равенството и разнообразието от различни възрастови групи. Ако групата е много голяма или ако искате да навлезете в по-задълбочена дискусия за двата различни вида дискриминация, добре ще е да разделите групата на две подгрупи. Тогава едната подгрупа ще може да дискутира дискриминацията въз основа на пола, а другата - дискриминацията въз основа на възрастта.

Какви задачи за работа са подходящи за това упражнение? Задачата трябва да бъде напълно еднаква за всички работници. Опитайте се да изберете нещо, което може да се прави от няколко души едновременно, така че на участниците да не им стане досадно да чакат. Помислете за следните неща:

- Ако искате да направите това упражнение навън, ще бъде ли възможно по това време на годината?
- Разполагате ли с достатъчно пространство?
- Задачата може ли да бъде извършена еднакво лесно и добре от хора на различна възраст и от мъже и жени?
- Безопасно ли е?
- Участниците биха ли се смутили или отказали поради етични съображения?
- Колко време ще отнеме извършването на работата?
- Изисква ли много умения?
- Как може да се повтори няколко пъти последователно?

Примери за задачи:

- Почистете дъската и четливо напишете дадена фраза върху нея.
- Свалете книгите от етажерката и ги поставете в кутия. Отнесете кутията до другия край на стаята и разопакувайте книгите върху друга етажерка.
- Направете оригами (самолет или обикновена шапка).
- Почистете работната стая или определен участък от градината.
- Съберете отпадъците в определена зона от околното пространство.
- Измийте прозорците на училището/сградата, където е дейността, или измийте колата на учителя/обучителя!
- Съберете три различни листа и ги прикрепете върху лист хартия.
- Намерете дефиницията на дадена дума в речника и я напишете върху листче. (Ако изберете няколко думи, свързани с правата на човека, накрая може да получите кратък терминологичен речник!)

Когато плащате заплатите и трябва да дадете обяснения за различните заплати, ще ви се наложи да измислите „причини“. Те могат да бъдат свързани с нещо, което реално се е случило, или да бъдат абсурдни. Ето някои примери:

- Този, който се е спънал, получава по-малко.
- Този, който се е усмихвал и е изглеждал щастлив, получава повече.
- Днес е петък

Вариации

Вместо фасилитаторът да изплаща парите, касиерите могат да са двама активни страни.

В зависимост от задачата, която сте избрали, можете да определите срок за завършването ѝ, както това става например в една фабрика. Ако задачата е много проста или имате по-малко от шест играчи, може да има три или четири кръга, всеки кръг представляващ работата за един ден. След всеки кръг работниците отиват в банката, подписват документ и получават заплатата си за деня. Очаквайте, че някои от участниците ще осъзнаят бързо колко несправедливи са заплатите им и ще се оплакват. В този случай можете да ги уволните и да кажете на останалите работници, че те ще трябва да работят по-усилено. Бъдете подготвени, че в този момент работниците могат да обявят стачка. Внимавайте участниците да не се увлекат и се постарайте да държите под контрол първоначално поставените учебни задачи.

Ако смятате, че тази дейност не е подходяща за симулация, можете да адаптирате информацията и да я използвате като основа за дискусия. Можете да направите „досие“ на всеки работник, което да съдържа информация за работата, която върши, за възрастта, пола и възнаграждението му. Може да включите и други данни, като образователен ценз и професионален опит. Друга алтернатива е да разработите задълбочено няколко случая с различни работници. Трябва да имате предвид обаче, че дискусията сама по себе си няма да стимулира силната емоционална реакция, която се получава чрез симулация.

Предложения за последващи дейности

Ако групата ви обича да участва в ролеви игри и иска да се занимае с ролята на синдикатите за защита правата на работниците на справедливо заплащане и условия на труд, може да направите упражнението „Събрание на профсъюзите“ от стр. 335. Ролевата игра в упражнението „Работа и бебета“ на стр. 335 разглежда въпроси за равенството на работното място и правата на жените.

Идеи за дейности

Информирайте се за правата на работниците и закона във вашата страна. Ако работите за джобни пари (вечерите, в края на седмицата или по време на празниците), уверете се, че познавате правата си като работник; например получавате ли по-висока ставка на заплащане през нощта и през почивните дни? Имате ли осигу-

КЛЮЧОВА ДАТА

Вторият вторник на април
Европейски ден
на равностойното
заплащане

ровка и застраховка? Дали оборудването, което използвате, е в добро състояние и спазват ли се изискванията за здравословни и безопасни условия на труд? Научете повече за последиците от работа „на черно“, тоест когато нито вие, нито вашият работодател е декларирал работата пред данъчните власти.

Допълнителна информация

Тъй като жените печелят средно по-малко, отколкото мъжете, те трябва да работят по-дълго за една и съща заплата. За да се убедите в това, Европейският ден на равното заплащане се отбелязва във вторник, защото вторник маркира продължението в новата седмица, което жените трябва да доработят за предходната седмица, за да спечелят толкова, колкото мъжете печелят до петък на предходната седмица.

Проблемите на неравенството във възнаграждението на работниците са различни в отделните страни в зависимост от това дали проблемът е дискриминация въз основа на джандър или възраст. Дискриминацията по полов признак не е нищо повече от свидетелство за дискриминацията на жените. Исторически жените са били онеправдани в социалната, политическата и икономическата сфера. Примери за дискриминация на жените на работното място са дискриминацията по време на селекцията и интервюирането на кандидатите за работа, дискриминация по отношение на шансовете за повишение, както и фактът, че средно жените получават по-ниски заплати от мъжете. Има нарушение на правото на справедливо възнаграждение, когато жените получават по-малко от мъжете за извършването на една и съща работа.

В качеството си на работници младите хора също трябва да получават справедливо възнаграждение. Тук ситуацията е сложна и различна за всяка страна. Като цяло ръстът на безработицата при младите хора е по-висок, отколкото при възрастните.

Макар че принципът за еднакво заплащане за еднаква работа е общоприет, трудовото възнаграждение на младите хора често се разглежда като специален случай и в много страни има политики, позволяващи на младите работници да бъде плащано по-малко, отколкото на възрастните. Тези политики са оправдани по две причини. От една страна, целта е младите хора да бъдат разубедени да навлязат на пазара на труда и същевременно да бъдат насърчени да останат в училище за придобиване на по-добро образование. От друга страна, за работодателите все пак трябва да има стимул да наемат неопитни и нискоквалифицирани млади работници, особено такива, които спадат към все по-големия брой младежи, напуснали училище, които в противен случай биха „скитали по улиците“, биха си навлекли неприятности и биха се превърнали в бремене за държавата. Прилагането на такъв вид политика и успехът ѝ за намаляване на безработицата при младежите варират при отделните страни.

Европейската комисия по социални права (изпълнителният орган на Европейската социална харта) не смята ниското заплащане на младите хора за несъвместимо с гаранциите за справедливо възнаграждение, стига разликата да е разумна и бързо да намалява. Така например, заплата 30% по-ниска от началната заплата за възрастен се разглежда като приемлива за 15-16-годишните младежи. Но за 16-18-годишните разликата не трябва да надвишава 20%.

Заплатите на младите хора невинаги са ниски. Всъщност има много добре образовани млади хора, които печелят много пари - дори твърде много в очите на някои! Така например, младите хора процъфтяват в секторите, използващи новите технологии, и получават много по-високо възнаграждение от работници, които са на възраст, близо до пенсионната.

Право на справедливо възнаграждение

Международна Конвенция за икономически, социални и културни права, член 7,

Държавите - страни по тази конвенция признават правото на всеки да се ползува от справедливи и благоприятни условия на труд, които в частност гарантират:

(А) Възнаграждение, което осигурява на всички работници като минимум:

(И) справедлива заплата и еднакво възнаграждение за труд с еднаква стойност, без никакви различия, като по-специално на жените са гарантирани условия на труд не по-лоши от тези на мъжете, с равно заплащане за равен труд.

Европейска социална харта

Член 7 (5) Право на децата и младите хора на защита на справедливо възнаграждение за млади работници и стажанти.

Член 8 (3) Право на работещите жени на закрила за недопускане на дискриминация между работещите мъже и жени по отношение на възнаграждението

Материали за раздаване

Ставки на надниците на работниците по джендър и възраст

	Джендър	Възраст	Заплащане в Ems
1.	Мъж	35 години	100
2.	Жена	16 години	30
3.	Мъж	22 години	70
4.	Жена	32 години	90
5.	Мъж	16 години	50
6.	Жена	19 години	60
7.	Мъж	26 години	100
8.	Мъж	20 години	70
9.	Жена	24 години	80
10.	Мъж	37 години	100
11.	Жена	17 години	30
12.	Жена	23 години	80

Свобода и
насилие

Деца

Здраве

Ниво 3

9-24
(3 подгрупи)

90 минути

Имаме ли алтернативи?

Наистина ми се иска да бях поговорил за това с някого.

Сложност	Ниво 3
Брой активни страни	9 – 24 (3 подгрупи)
Продължителност	90 минути
Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Свобода и Насилие • Деца • Здраве
Общ преглед	<p>Тази дейност представлява ролева игра, насочена към проблемите на:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Междупличностното насилие • Тормоза над по-слабите
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Недопускане на унизително отношение • Право на достойнство • Правото на защита от всички форми на физическо и психологическо насилие
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разширяване на знанията и задълбочаване на разбирането за причините и последствията от тормоза • Развитие на умения за решаване на проблеми • Стимулиране на чувството за съпричастност • с жертвите на тормоза
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Копия от сценките, които ще бъдат разигравани (по една сценка на група) • Един екземпляр от листа с „истинските истории“ • Място за изпълнение на ролевите игри

Инструкции

1. Представете дейността. Обяснете на участниците, че ще работят в малки групи и ще разиграят кратки ролеви игри по темата за тормоза.
2. Направете бърза „мозъчна атака“ на тема какво означава понятието „тормоз“, за да сте сигурни, че има яснота какво представлява той, че са познати различните му форми и че може да се случи във всяко училище или колеж, в клубовете и на работното място.
3. Разделете участниците на три подгрупи и раздайте по една сценка на всяка подгрупа. Определете 15 минути за репетиция и подготовка на ролите.
4. Когато групите са готови, помолете всяка група поред да представи сценката си.
5. Оставете коментарите за края, когато всички групи са се представили, и съберете всички активни страни за провеждане на дискусия.

Обсъждане и оценка

Започнете с общ преглед на ролевите игри.

- Откъде са взели материал групите, за да разработят сценките? Въз основа на истории или филми, свързани с темата за тормоза, или на базата на личен опит?
- Реалистични ли са били сценките?
- В Сцена 1 - кои от нещата, казани от участниците, са били конструктивни и са помогнали за решаване на ситуацията, и кои от тях са попречили на ситуацията?
- По отношение на Сцена 2 - лесно ли е да се говори открито с приятел, който тормози по-слабите? Какви техники биха имали положителен ефект като цяло и каква тактика би имала негативен ефект?
- По отношение на Сцена 3 - лесно ли е да се говори открито с приятел, който е подложен на тормоз? Кой е най-добрият начин за намиране на решения, които са приемливи за жертвата?

- Помолете трима активни страни да прочетат на глас трите „истински истории“. Поискайте общ коментар от групата по тях и след това проведете разговор за причините за оказване на тормоз и за начините за решаване на този проблем и човешките права, свързани с това поведение.
- Как се чувства човек, подложен на тормоз?
- Човекът, подложен на тормоз, носи ли отговорност за това?
- Защо хората упражняват тормоз? Тези, които тормозят други хора, опитват ли се да докажат нещо чрез действията си?
- Форма на насилие ли е тормозът?
- Свързан ли е тормозът с властта и силата?
- Неизбежен ли е тормозът?

Ако сте приятел на човек, подложен на тормоз, бихте ли информирали за това някое отговорно лице, макар вашият приятел да е споделил проблема си с вас поверително?

- Кои са най-разпространените предразсъдъци за хората, които са подложени на тормоз?
- Кой е отговорен да контролира проблема с тормоза?
- Какво бихте направили вие, ако сте изложен на тормоз?
- Как да се процедира с насилниците? Как да ги научим да спрат с това? Трябва ли те да бъдат наказани?
- Кои човешки права са поставени на карта в различните казуси?

Съвети за фасилитаторите

Тормозът може да бъде пряк или косвен. Прекият тормоз включва прояви, като назоваване с обидни имена, присмиване, дърпане или бутане, удряне или нападение, вземане на чанта или други вещи и подмятането им, принудително отнемане на пари или вещи, нападение или заплахи поради религиозна принадлежност, цвят на кожата, физически недостатъци или поради определени навици. Косвеният тормоз включва прояви като разпространяване на слухове с цел социална изолация на жертвата. Такива прояви се инициират най-често от едно или повече лица и са насочени срещу конкретна жертва или жертви. И при прекия, и при косвения тормоз основният компонент е физическо или психическо сплашване, което се прави системно и продължително и създава непрекъснато състояние на тревога и измъченост.

Ако работите с неформална група или в клуб, колеж или в работна среда, можете да адаптирате сценките съобразно конкретната ситуация. Имайте предвид младите хора в групата и личните преживявания, свързани с тормоза. Съобразете се с това при формирането на групите и разпределянето на сценките.

Вариации

Вместо ролеви игри, трите групи могат да анализират всяка сцена и да обяснят как те ще решат проблема.

Можете да изберете да се концентрирате върху една от сцените, тогава дайте на всяка група еднакъв сценарий за работа. Така всяка група ще представи своя собствена версия на историята с различни възможни решения и алтернативи. Предимството е, че вие ще получите по-големи прозрения за проблемите и повече решения на проблема.

Ако времето ви е кратко или не разполагате с пространство за ролеви игри, можете да използвате истински истории като казуси за дискусия в малки групи. Помолете хората да помислят върху ситуацията и да предложат възможно конкретни решения и алтернативи. Нека се запитат какво биха направили, ако те са лице, подложено на тормоз.

Предложения за последващи дейности/упражненията

Проучете дали има програми на местно равнище за обучение на връстници (млади доброволци) по посредничество (медиаторство) при решаване на конфликти.

КЛЮЧОВА ДАТА

4 юни
Международен ден на невинните деца, жертви на агресия

Помолете някой лектор да проведе беседа с вашата група и помислете за възможността да се създаде система от медиатори-връстници във вашето училище, колеж или клуб.

Ако се интересувате от примери за добри практики на обучение на връстници, погледнете „Проект за миротворци в Офенбах, Германия - пример за общуване между учениците в училищата „, раздел 5.1 в Домино.

Ако искате да проучите кибертормоза, вижте упражнението „Животът ми не е шоу“ на страница 232. Като алтернатива, групата може да иска да се разработи политика срещу тормоза в тяхното училище или организация. Методът, описан в упражнението „В отговор на расизма“ на страница 254 и свързан с начина на разработване на правилник за забрана на расистките прояви, е уместен и за разработването на правилник за премахване на тормоза

В „Разказите на младите хора“, раздел 4 от Домино, можете да прочетете историята на Габор за това как той е бил обект на тормоз в училище, защото е еврейин. Можете да го използвате, за да започнете дискусия за антисемитизма или да зададете въпроса: „Какво бихте направили в тази ситуация?“

Идеи за действие

Намерете някоя организация или дружество, което работи по проблемите на тормоза във вашата страна, и предложете съдействието си.

Ако групата ви е с особени творчески заложби, предложете им да направят собствен сценарий и след това да представят сценките си пред останалите.

Освен това членове на групата могат да водят или организират дебат в училищата или общностите си по темата за тормоза.

Заедно с ваши приятели създайте група във вашето училище или общност, която да помага на младите хора, подложени на тормоз.

Допълнителна информация

Хората, които тормозят други понякога не разбират колко лошо карат хората да се чувстват. Може би си мислят, че те просто дразнят някой или си правят шеги с другите, като за тях това е просто „добър смях“! Може би са започнали по този начин, но ако това продължи няколко дни или седмици, то започва да разстройва лицето, с което се забавляват. Понякога те мислят, че закачките с хората ги правят да изглеждат готини. Те биха могли да проявяват ревност от някого или как другите изглеждат. Може би те са свикнали да привличат основното внимание и ако някой отнеме от тяхната светлина, това не ми харесва, така че те го нанаяват. Често на хората, които тормозят им липсват социални умения и не знаят как да бъдат добри приятели. Те много вероятно имат проблеми у дома – когато хората са свидетели на насилието у дома или на лоши отношения един към друг в семейството, те копират това, което виждат. Чувстват зле и искат да нанаят други хора, за да ги накарат също зле. Телесното наказание също може да породи тормоз, защото то учи децата, че насилието е приемлива и подходяща стратегия за разрешаване на конфликти или помага на хората да правят това, което искат. Можете да прочетете за кампанията на Съвета на Европа за борба с физическа злоупотреба на : www.soe.int „Премахване на телесното наказание за деца, въпроси и отговори“.

Хората, които тормозят се нуждаят от помощ. Те трябва да разберат причините, поради които упражняват тормоз и да се научат как да променят поведението си, най-вече как да управляват чувствата си по начини, които не нанаяват други хора да бъдат уверени и позитивни, за да получат това, което искат. Включването им в практически упражненията, при които те могат да намерят нови интереси, които ще ги отдалечат от тормоза и при които могат да покажат своите таланти, ще им помогне да развият самочувствие и да бъдат в състояние да мислят за себе си като добри хора, които не нанаяват другите.

За повече информация, вижте: www.bullying.co.uk, www.bullying.org, www.bullyingonline.org или задайте на търсачката си „тормоз“.

Източници

www.bullying.co.uk
www.bullying.org
www.bullyingonline.org
www.bullybusters.org.uk
www.kidshealth.org
www.teenhelp.org
www.breaktheabusecycle.com
www.bullying.com

Материали за раздаване

Сценки за ролеви игри

Сценка 1

Ученик се обръща към лица от ръководството и се опитва да обясни, че негов/неин съученик/съученичка е подложен/а на тормоз. Директорът е с авторитарни и традиционни разбирания. Той/тя смята, че нивото спада и като цяло има лошо мнение за поведението на днешните младежи. Класният ръководител не иска да поеме отговорност за ситуацията. Останалите обучители подценяват проблема и не приемат, че става въпрос за тормоз. Представителят на общинската социална служба проявява загриженост, но е претрупан с работа и точно сега не може да се занимае с това точно сега.

Сценка 2

Група ученици се опитват да разговарят с техен приятел, който тормози по-малък ученик.

Сценка 3

Няколко ученици се събират и разговарят за техен приятел, който е тормозен от група от по-големи ученици. Те искат да помогнат на приятеля си и анализират всички възможни решения за това.

Реални истории

История 1

„Аз съм на 12 години и не-навиждам да ходя на училище, защото никой не ме харесва. Една група от деца винаги ме нарича с различни обидни имена. Казват, че съм грозна и дебела, и че родителите ми сигурно се срамуват от мен. Моята най-добра приятелка спря да ми говори и сега дори се сприятели с някои от децата от онази група. Мразя я. Чувствам се толкова самотна и уплашена от факта, че това, което говорят за родителите ми е вярно“

Розана

История 2

„Тази година започнах да уча в друг колеж и още от първия ден почувствах, че някои от момичетата ме гледат с насмешка. После осъзнах, че ревнуват, защото повечето от момчетата се сприятелиха с мен. Започнах да получавам заплашителни бележки на вратата ми. Отделно, получих няколко доста обидни телефонни обаждания на домашния ми телефон. Дори ми откраднаха учебниците няколко пъти. Миналата седмица отидох до тоалетната и три момичета ме последваха вътре. Кресяха ми, заплашваха ме с нож и ми казаха, че трябва да се преместя да уча другаде, и ме нарекоха курва. Не мога да понасям това положение повече. Уплашена и ядосана съм. Опитах се да разговарям с директорката на колежа, но тя определено не изслуша проблема ми. Не знам какво да правя.“

Лизбет

История 3

„Най-добрият ми приятел сподели, че останалите ученици от училището го притеснявали и дразнели. Тъй като исках да му помогна, реших да говоря с тях, но още преди да съм успял да го направя, те започнаха да дразнят и мен. Сега и двамата сме им на прицел: смеят се на наш гръб, играят ни номер и ни заплашват с бой. И двамата решихме да не казваме на никого какво ни се е случило, защото се страхуваме, че нещата могат да загубеят, ако споделим с някой.“

Андрей

Джендър
равенство

Свобода и
насилие

Здраве

Ниво 3

6-30
(малки групи
2-6)

120 минути

Домашни дела

Полицията винаги идва късно – ако въобще дойде.

Трейси Чапман

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Джендър равенството • Свобода и Насилие • Здраве
Сложност	Ниво 3
Брой активни страни	6-30 (малки групи 2-6)
Продължителност	120 минути
Общ преглед	Участниците обсъждат казуси, за да анализират причините за домашно насилие и начините за превенция на различните видове домашно насилие
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на живот, свобода и лична сигурност • Неприлагане на мъчения и унижително отношение • Право на равенство пред закона
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Повишаване на осведомеността за различните форми на домашното насилие • Развитие на уменията за дискутиране и анализиране на нарушенията на правата на човека • Стимулиране на чувството за съпричастност и себеувереност, за да се противопоставим на домашното насилие • Големи листове хартия или дъска и химикали/маркери за „мозъчната атака“ и работата по групи • Изберете един или няколко казуса или напишете ваши истории. Направете достатъчно копия – по едно за всеки участник. • Копия от „Насоки за груповите дискусии“ (по едно за малка група)
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Съберете информация за съществуващи центрове и организации, които се занимават с оказване на подкрепа на жертвите на домашното насилие, и открийте какви са основните проблеми в местната общност или района, в който живеете. • Внимателно обмислете проблемите, по които искате да работите, и бъдете готови за помощта, ако някои активни страни имат твърде личните преживявания, свързани с тях.
Подготовка	

Инструкции

1. Подгответе групата за дейността, като проведете „мозъчна атака“ за „най-често срещаните форми на насилие в нашия квартал“. Запишете всичко, което казват участниците, но на дадения етап не обсъждайте нищо. Оставете флипчарта или дъската на място, където всички могат да го виждат
2. Помолете участниците да се разделят на малки групи от 2-6 души в група. Трябва да има поне три групи.
3. Раздайте копията с казусите и „Инструкции за дискусия в групата“.
4. Участниците разполагат с 5 минути да прочетат казусите. Пояснете, че дискусията трябва да са насочени към тези конкретни случаи. Участниците трябва да знаят, че дискусията по тези проблеми може да са от твърде личен характер и никой не трябва да се чувства принуден да разкаже нещо повече от това, което иска.
5. Дайте на участниците един час за работа по групи.
6. Накрая съберете всички активни страни на едно място и преминете към оценка и обсъждане.

Обсъждане и оценка

Започнете с кратък общ преглед на хода на работата по групи. Можеха ли тези случаи да се разиграят във вашия град? Доколко бяха уместни въпросите? Ако отделните групи са работили по различни случаи, нека да направят коментар за начина, по който са анализирали различните престъпления. След това направете преход към социалната

реалност:

- До каква степен е разпространено домашното насилие във вашата общност и в страната като цяло?
- Кои от правата на човека са изложени на опасност?
- Кои са причините за домашното насилие?
- Защо в повечето случаи мъжете проявяват насилие спрямо жените, а не жените - спрямо мъжете?
- Как може да бъде спряно домашното насилие? Какво може/трябва да направят:
  - властите?
  - местната общност?
  - засегнатите лица?
  - приятелите и съседите?
- Сравнете различните форми на насилие, повдигнати по време на дискусиите, със списъка от началната „мозъчна атака“. Могат ли в този списък да се включат нови точки?

Попитайте дали някой от участниците желае да работи допълнително по някои от повдигнатите въпроси и обсъдете как смята да продължи работата си или да предприеме дейности.

Съвети за фасилитаторите

Домашното насилие и злоупотреба не дискриминира. То се случва сред хетеросексуалните двойки и при партньорства между един и същи джендър. Наблюдава се в рамките на всички възрастови групи, етнически произходи, както и икономически нива. Жените по-често са жертви, но с мъжете също се злоупотребява - особено словесно и емоционално. За домашно насилие, известно също като злоупотреба със семейството, говорим тогава, когато един човек в интимна връзка или брак се опитва да доминира и контролира другото лице. Семейната злоупотреба, която включва физическо насилие, се нарича домашно насилие.

По-голяма част от насилствените домашни инциденти са срещу жени и се наблюдават у дома – оттам идва и заглавието „Домашни дела“. Въпреки това понякога, макар и рядко, насилникът е жена. В тази връзка семе включили историята на Ханс.

Тъй като някои активни страни може да имат лични преживявания, свързани с домашно насилие у дома или в семейството си, имайте предвид проблема с чувствителността и анонимността/неприкосновеността. Наблегнете на факта, че никой не трябва да се чувства задължен да казва нещо, ако не иска да го направи. Можете свободно да промените някои подробности или да заместите някои казуси според проблемите на участниците.

Участниците от мъжки джендър може да реагират остро спрямо това упражнение т или спрямо някои от дискусиите. Важното е да помните, че целта не е мъжете или момчетата да се почувстват виновни за това, което вършат други мъже. Но също така е важно да се осъзнае или да се обсъди идеята, че мъжете са част от една потисническа патриархална система и по този начин имат определена роля в нея. В контекста на тази идея може би ще бъде интересно да се разгледат последствията от насилието спрямо жените за самите мъже, по пряк или косвен начин.

Силно въздействащо е да приключите сесията с едноминутно мълчание в памет на жертвите на домашното насилие и да провокирате чувство на съпричастност и солидарност с тях.

Вариации

Някои активни страни от групите могат да започнат с изиграване на сцените, докато останалите са публика.

Фасилитаторът спира играта на интервали и приканва зрителите да предложат алтернативно поведение, което би могло да успокои ситуацията и да доведе до положителен резултат.

КЛЮЧОВА ДАТА

25 ноември
Международен
ден за премахване
на насилието
спрещу жени

Предложения за последващи упражненията

Групата може да се свърже с полицията и да разбере какво правят полицаите, когато получат сигнали за помощ в случаи на домашно насилие. Другата възможност е участниците да се свържат с най-близката организация или център за подпомагане на жените и да поканят лектор, който да представи факти и цифри, отразяващи ситуацията в местната общност.

Друга тема, която е почти табу в много страни, е сексуалността и хомосексуалността в частност. Ако групата има желание да разгледа тези проблеми, може да направите упражнението „Нека да поговорим за секс!“ на стр. 211.

Идеи за действие

Свържете се с местен приют за жени, информационен център или организация, занимаващи се с правата на жените, и открийте от какво се нуждаят и как бихте могли да им помогнете.

Допълнителна информация

Въпреки, че насилниците могат да бъдат жени и въпреки че нараства и все по-често се признава насилието при еднополовите връзки, доказателствата в по-голямата част от случаите свидетелстват, че именно жените и момичетата са тези, които са жертви на насилие от страна на мъже. По тази причина през 1993 година Общото събрание на ООН прие Декларацията за премахване на насилието срещу жените (CEDAW). Тя определя насилието срещу жените като „всеки акт на насилие, основано на пола, което води до или е вероятно да доведе до физическо, сексуално или психологическо увреждане или страдание на жените, включително заплахи от такива дейности, принуда или произволно лишаване от свобода, както в обществеността, и в личния живот „. То обхваща, но не се ограничава до, „физическо, сексуално и психологическо насилие се в семейството, включително побой, сексуално малтретиране на деца от женски джандър в домакинството, насилие свързано със зестрата, изнасилване в брака, генитално осакатяване на жени и други традиционни практики, вредни за жените; несъпружеско насилие и насилие, свързано с експлоатация; физическо, сексуално и психологическо насилие, извършвано в рамките на широката общност, включително изнасилване, сексуално насилие, сексуален тормоз и сплашване на работното място, в образователните институции и на други места; трафик на жени и насилствената проституция; и физическо, сексуално и психологическо насилие, извършено или толерирано от държавата, където се случва. „

Повече информация за Декларацията за премахване на насилието срещу жените (CEDAW) можете да откриете под темата „Джандър Джандър“.

Насилието спрямо жените в различните етапи от живота им

Фаза	Вид насилие
Преди раждането	Селективен аборт според пола на бебето; ефекти от нанасянето на побой по време на бременността върху бебето
Ранно детство	Детеубийство на бебета от женски джандър; физически, сексуален и психически тормоз
Детство	Бракове между деца; осакатяване на женските гениталии; физически, сексуален и психически тормоз; кръвосмешение; детска проституция и порнография
Младежки период и зряла възраст	Насилие по време на любовни срещи и ухажване (напр. заливане с киселина и изнасилване на „гаджето“); секс по икономическа принуда (напр. ученички правят секс с „богати чичковци“ срещу таксите за училище); кръвосмешение; сексуална злоупотреба на работното място; изнасилване; сексуален тормоз; принудителна проституция и порнография; трафик на жени; насилие от страна на партньора; изнасилване от брачния партньор; злоупотреба със зестра и убийства; убийство на партньора; психически тормоз; злоупотреби с жени с увреждания; принудителна бременност
По-зряла възраст	Склоняване към „самоубийство“ или убийство на вдовици по икономически причини; сексуален, физически и психологически тормоз

Източник: „Информационен наръчник за насилието по отношение на жените - Световна здравна организация“, 1997 год. (Violence Against Women Information Pack - World Health Organisation, 1997)

Домашно насилие

Нарушаването на човешките права на жените не е нещо, което се случва само по време на война. Това е нещо, което се случва преди всичко и най-често у дома. „Именно „личният“ характер на това насилие винаги е правил и все още прави толкова трудна интервенцията и действията спрямо него.“¹

Изследванията неизменно показват, че е по-вероятно една жена да бъде наранена, изнасилена или убита от настоящия или бившия партньор, отколкото от друго лице.² Домашното насилие засяга не само жената, но и на децата, като особено чести са инцидентите с момичета и млади жени.

Изложба на „Безмълвните свидетели“

Тази дейност бе вдъхновена от изложба, посветена на домашното насилие и убийството на жени, която бе представена в Европейския младежки център в Будапеща от Асоциацията за права на жените NANE (Будапеща, Унгария), и в нея влизаха историите на Естер и Кати. Тази изложба имаше за цел да повиши осведомеността на обществото относно измеренията и бруталността на домашното насилие и убийство чрез представянето на историите на убитите жени – „безмълвните свидетели“.

Организирането на изложба на „Безмълвните свидетели“ е много практичен и ефективен начин да разгледате проблемите на домашното насилие във вашата общност, град или регион. Съществуват книги за това как да се подготвят свидетелствата и как да се организира изложбата, има и книга със заглавие „Резултати“, която разказва за първите години на кампанията в САЩ и съдържа списък с истории, които могат да бъдат ползвани като примери. Уеб-страницата е www.silentwitness.net. В нея може да намерите и дълъг списък от международни организации, които вече имат такива експонати.

Първият закон в Европа по въпросите на насилие, основано на пола

Структурен Закон за интегрирани мерки за защита срещу домашно насилие. На 22 декември 2004 година Испания прие закон, който предвижда създаването на специални съдилища и интегрирани рехабилитационни центрове, подобряване на помощта за жертвите, както и поредица от процедури, насочени към защита на жени под заплаха.

Специален докладчик на ООН за насилието срещу жените

През юни 2009 година ООН създаде Службата на специалния докладчик за насилието срещу жените. През 2010 първото назначено лице, Рашида Манджу, състави първия тематичен доклад, изпратен до Съвета по правата на човека относно насилието срещу жените, както и свързаните с него причини и последици. Вижте доклада на www2.ohchr.org.

Допълнителни източници в Интернет

- www.wave-network.org Европейският информационен център срещу насилието разполага с база данни на помощните организации за жените в цяла Европа.
- www.ewlcentreonviolence.org е уебсайт на лобисткия Европейски център по проблемите на насилието срещу жените. Той предлага богата информация за VAW ((violence against women -насилие срещу жени), включително доклади за отделните страни.
- www.whiteribbon.org Кампанията The White Ribbon е „най-голямото усилие на хората за прекратяване на насилието на мъже срещу жени „.
- www.europrofem.org EuroPRO-Fem – Европейската про-феминистка мрежа на мъжете е мрежа от организации и проекти за мъже, занимаваща се с мъжкото доминиране, насилие и потисничество над жените.
- www.hotpeachpages.net Международната Дирекция на агенциите за домашно насилие агенции има информация за всяка страна в света.
- www.unifem.org Сайтът на фонда за развитие на ООН за жените е полезен сайт за информация по въпросите на пола и насилието срещу жени.

Историите на Кати и Естер са разказани от Морвай Кристина в „Терор в семейството – побой над съпругата и закона“ Кошут Киано, Будапеща, 1998

Материали за раздаване

Работен казус 1 – Естер

Той започнал разправия с жена си и я обвинил, че не е изпрала, сготвила и свършила останалата домакинска работа. В същото време започнал да я бие - удрял я с ръце по главата и лицето. Скубел задачи кичури от косата ѝ и я ритал с ботушите си. След това смъкнал дрехите ѝ и я хвърлил върху леглото с намерението да продължи да я бие.

Всичко това станало пред очите на осемгодишната им дъщеря, която умолявала баща си да спре. Накрая той все пак престанал. Изхвърлил Естер от леглото и заспал. Естер починала през същата нощ.

Работен казус 2 – Кати

Кати се опитала да напусне годеника си, който ставал все по-груб с нея. Намерила си апартамент под наем в друг град, но той продължил да ѝ звъни по телефона и да я тормози. Психическото състояние на Кати се влошило.

Един ден годеникът отишъл да я вземе след работа, за да я накара да се върне при него. Завел я в една гора наблизо, където се опитал да я удуши с пуловера си. На следващия ден Кати казала на колегите си, че се страхува, че някой ден той ще я убие.

Четири дни след това годеникът изпил няколко питиета и отново изчакал Кати след работа. Когато излязла, той започнал да я бие. Вечерта решил, че трябва да отидат на гости у роднини. По пътя спирал колата няколко пъти. Кати, която виждала състоянието му, се съгласила да прави секс с него, въпреки че той бил прекалено пиан. Кати казала на годеника си, че вече не се интересува от него. Това го вбесило. Грабнал един дълъг кожен колан и я удушил.

След това завлякъл трупа ѝ в една канавка край пътя и го покрил с клони.

Работен казус 3 – Мария

Мария е на 70 години. Нейният съпруг е починал преди 10 години и тя живее в малка къща със сина си, Филип, на 40 години. Нейният син е безработен и понякога той пие много. Мария знае, че той краде пари от чантата ѝ, но през по-голяма част от времето тя не казва нищо, защото не иска да създава проблеми. Когато е пиан, Филип може да бъде много жесток. Понякога на Мария ѝ се налага да се затваря в стаята си, за да се спаси от него.

Един ден Филип пристига у дома напълно пиан и се вбесява, защото вечерята не е готова. Когато Мария казва,

че не е сготвила, защото е уморена и болна той започва да чупи нещата в стаята. Мария няма време и сили, за да избяга, и синът ѝ мята един стол към нея. Мария се опитва да се защити, но пада и удря главата си. Пристига един съсед, но вече е твърде късно. Мария умира в кома преди да я закарат до болницата.

Работен казус 4 – Леандро

Леандро е на 8 години. Той живее в малък апартамент, заедно с малката му тригодишна сестра, майка му и приятеля ѝ Ян.

Леандро никога не е познавал баща си. Той харесва училището, но не харесва Ян. Всъщност Ян понякога проявява насилие и бие Леандро. Леандро наистина се страхува от Ян, има проблеми със съня и е загубил апетита си. Учителката на Леандро в училище е забелязала това и иска да се срещне с родителите, защото вижда, че Леандро не се справя така добре, както би трябвало, има затруднения с концентрация на вниманието, а понякога проявява насилие към приятелите си. Майката се среща с учителката, но не ѝ казва нищо за ситуацията у дома. Когато се връща в къщи, тя казва на Ян какво е споделила учителката. Ян се разгневява и отново започва да бие Леандро, като този път му счупва ръката. В болницата майката излъгва и казва, че Леандро е паднал.

Работен Казус 5 – Банаж

От няколко години Банаж се опитва да предупреди полицията, че животът ѝ е в опасност. През декември 2005, баща ѝ я напада и се опитва да я убие. Тя наистина е уплашена и отива в полицията. Въпреки това думите ѝ не са взети достатъчно насериозно от следователите.

Банаж бяга от дома, но по-късно се връща пак при семейството си и се опитва тайно да продължи връзката си с приятеля си, но и двамата са заплашени със смърт, ако продължават да се срещат. Банаж е принудена да се настани в тайна квартира, но тя вярва, че ще бъде в безопасност у дома си, защото майка ѝ е там.

Банаж изчезва на 24 януари. След три месеца разложеното ѝ тяло е открито в куфар, заровен в градината.

На процеса баща ѝ и чичо ѝ признават, че те са поръчали убийството, защото мислят, че тя е посрамила семейството чрез любовна връзка с мъж, който нейното семейство не приема. Банаж е била само на 20 години.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/6722699.stm>; 11 юни 2007

Работен Казус 6 – Амира

Амира е четири години, когато семейството ѝ избягва от разкъсаната от война Сомалия и се установява в град в Европа, където ранното ѝ детство протича неизмеримо по-добре.

Когато тя става на единадесет години, една сутрин майката на Амира предлага да посетят леля ѝ, така че Амира да може да си поиграе с братовчедка си, която е на нейната възраст. Това, което Амира не знае, е че майка ѝ и леля ѝ тайно са уредили „един хирург“ да дойде от Могадишу за обрязване на дъщерите им. Те вярват, че това е необходимо, в противен случай момичетата никога няма да намерят съпрузи.

Изведнъж майка ѝ и леля ѝ сграбчват Амира. „Те ме държаха здраво легнала, а след това една жена, която не познавах, започна да ме реже. Изкрещях, а леля ми сложи ръката си плътно върху устата ми“, разказва тя. „Обещайте ми, че никой никога няма да разбере, че съм говорила с вас“, моли Амира, ако хората в моята общност разберат, ще кажат, че съм ги предала и аз ще трябва да избягам накъде много далеч. А освен това не искам родителите ми да бъдат изпратени в затвора. „

Адаптирано от <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-505796> 3 януари, 2008 и www.fgmnetwork.org

Казус 7 - Дениз

„Аз съм жертва на кръвосмешение. Бях изнасилена от баща ми, когато бях на петнадесет години. Това не беше първият път, нито ще е последният. Въпреки това, този път аз забременях.

Една нощ се почувствах много зле и родителите ми ме заведоха в болница. Лекарят от спешното отделение откри, че освен тежък случай на грип, аз съм бременна в 19-та седмица. Лекарят ме информира, че съм бременна и ме попита какво искам. Въпреки болката и чувството за вина, отказах да направя аборт. Баща ми изпадна в неконтролируема ярост и настоя да се съглася на аборт. Лекарят отказа поради моето желание.

Баща ми настоя да намерят някой, който прави аборти, и в рамките на един час този човек пристигна в болницата. Опитах се да избягам от медицинската маса, но той накара три медицински сестри да ме държат, докато той ме завърза за леглото и ме инжектира с мускулен релаксант, за да не се съпротивлявам. Аз продължавах да крещя, че не искам да правя аборт. Той ми каза: „Затвори си устата и млъкни! След това ме поставиха под пълна упойка.“

Адаптирано от www.humanlife.org

Работен казус 8 – Ханс

Антония тормозеше и упражняваше натиск върху съпруга си Ханс в продължение на няколко години. Веднъж Антония каза, че изпитва желанието да го прегази с колата. При друг случай тя го обвини неоснователно, че е прелъстил децата си. В пощенските кутии на съседите се получаваха писма, обвиняващи Ханс в прояви на педофилия. Полицията не повярва на обвиненията, но те заподозряха, че Антония има нещо общо с писмата.

Преди три години те се разделиха, а една година по-късно се развеدهа.

Преди няколко месеца Антония проследи Ханс до дома му след връщането му от работа и хвърли към него запалена пиратка, пълна с керосин. Пиратката не се запали, но по-късно детективите намериха следи от керосин на вратата и стените.

Един ден Ханс се разхождал с кучето си, когато една жена се затичала към него. Избухнал взрив. Той изкрещял и се затичал към апартамента си и се втурнал вътре, преследван от жената. Полицията и медицинците го намерили умиращ на пода в дневната стая. Докторите не могли да го спасят; куршумът бил влязъл в дясното му рамо и опустошил белите му дробове, прониквайки в аортата.

Адаптирано от www.seattlepi.com

Насоки за груповите дискусии**I. Анализ на престъплението (20 минути)**

1. Какво мислите за престъплението, представено в казуса ?
2. Къде може да се е случило това престъпление!? Може ли да се случи във вашия квартал?
3. Защо е било извършено престъплението?
4. Може ли да бъде оправдано по някакъв начин това престъпление?
5. Как е можела да се защити жертвата?

II. Преход към социалната реалност (40 минути)

6. Знаете ли/ чували ли сте наскоро за случаи на домашно насилие?
7. Какви форми приема домашното насилие в нашето общество?
8. Какво могат да направят жертвите, ако се нуждаят от помощ?
9. Трябва ли да се намеси полицията, ако научи за прояви на насилие, или една такава намеса се счита за вмешателство в домашните дела и нарушение на човешките права?
10. Какви пълномощия имат жертвите в такива ситуации? Какви са пълномощията на извършителите?
11. Чули ли сте за случаи на домашно насилие, при които жертвата да е мъж?
12. Избройте някои от причините за домашно насилие.
13. Как може да се предотврати и спре домашното насилие?
14. Какво може да направят :
  - а) обществените институции?
  - б) местната общност?
  - в) свързаните с това хора?
  - г) приятелите и съседите?

Доста!

Единственото нещо, което ни учи историята е, че ние не научаваме нищо от историята.

Хегел

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Историческа памет • Война и тероризъм • Дискриминация и нетолерантност
Сложност	Ниво 4
Размер на групата	Неограничен (малки групи: 2-3)
Времетраене	1 ден
Общ преглед	В тази дейност участниците планират и изпълняват проект за действие за повишаванена информираността за ромите, жертви на Холокоста.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на недискриминация • Право на живот • Културни права
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Получаване на познания за всички жертви на нацисткия Холокост – по-специално от ромското население • Практикуване на умения, избор, планиране и извършване на публично действие • Развитие на чувство за човешко достойнство и чувство за справедливост
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Флипчарт хартия и маркери • Копия от материали за раздаване „Кратка история на преследването на Х“ (по избор) • За Част 2: Избор и планиране на дейности, може да е полезно да се осигури достъп до Интернет или печатните референтни материали. • Копия от примера на проекта за действие в глава 3, страница 374 (по желание)
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Кажете на групата преди сесията, че планирате да обсъждате Холокоста и поговорете поотделно с всеки, който може да има затруднения с темата . • Направете копия от материалите за раздаване, по едно копие на всяка малка група. • Консултирайте се глава 3 от Компас - „Предприемане на дейности“.

Инструкции

Част 1: Подготовка на групата (90 минути)

1. Помолете участниците да образуват малки групи от 2 до 3 души, които споделят еднакво чувство за идентичност. То може да се базира на тяхната етническа принадлежност или националност, но може също така да бъде свързано и с различни социални или религиозни групи. Дайте им няколко минути, за да
2. Раздайте материалите „Кратка история на преследването на Х“, или да изберете някаква информация, която да представи на участниците чувството за последователното брутално отношение, на което е било подложено населението Х. Все още не им казвайте името на групата, която е обект на дейността (ромите).
3. Накратко обсъдете техните реакции, а след това в малки групи им дайте 15 минути за решаване на следните въпроси:
  - Какво бихте почувствали, ако „вашиите“ хора са били обект на такова отношение в определен момент в новата история? (Помолете участниците да се концентрира върху групата, която са избрали в точка 1)
  - Кои ще са най-трудните аспекти за една общност, която е преживяла това, и какво може да е от помощ или да е необходимо - например дейности на подкрепа от членовете на други общности - местни, национални или международни?

Историческа памет

Война и тероризъм

Дискриминация и нетолерантност

Ниво 4

Неограничен (малки групи 2-3)

60 минути

4. След това питайте малките групи да споделят своите отговори. Дайте им още 15 минути, като ги насърчите да направят от конкретни предложения, които ще помогнат на членовете на една общност, която е преживяла такова отношение.
5. Събете цялата група обобщете всички предложения на флипчарта. Обяснете, че част 2 на упражнението ще включва избор на едно от предложенията, по което да работи цялата група. Но преди да продължите, задайте следните въпроси:
  - Можете ли да познаете за кои хора става въпрос в раздадените материали ?
  - Кои други групи са били наобелязани от нацистите за изстребление?
  - Какво се е случило с тези групи във вашата страна по време на Втората световна война?
6. Попитайте участниците какво знаят за положението на ромите днес. Кои човешки права са нарушени?
7. Разкажете на групата за кампанията Достат! кампания и им предложете да направят проект за действие в подкрепа на кампанията.

Част 2: Избор и планиране на проект за действие

Тази част от упражнението се основава на глава 3 от Компас - предприемане на дейности . В нея можете да се консултирате за по-подробни идеи.

8. Обяснете, че проектът за действие, който те ще организират, не може да има за цел да разреши напълно въпросите идентифицирани в предходната сесия, а трябва да се опита да постигне конкретни и измерими резултати, които ще са от полза за ромската общност.
9. Помолете участниците да идентифицират някакви предложения в списъка, които мислят, че са постижими за групата. Те може да искат някои от предложенията да отпаднат или да добавят нови.
10. Обсъдете предложенията и се постарайте да постигнете консенсус за действията на цялата група. Използвайте графиката на дейности по проекта в глава 3. Уверете се, че:
  - действието, което те са установили, ще допринесе за решаване на проблема
  - действието е реалистично, предвид ресурсите на групата и като се имат предвид пречките, които могат да възникнат
  - „решението“ е достатъчно конкретно, така че те ще знаят дали са го постигнали или не.
11. Напишете Лист на решенията, така че всеки да знае какво и кога трябва да се прави.
12. Заловете се за работа!

Част 3: Провеждане на проекта за действие

Обсъждане и оценка

Въпроси за действието:

- Чувствате ли се удовлетворени от действието като цяло? Защо? Защо не?
- Какво мислите за собствения си принос и за работата на групата?
- Какво са основните постижения на действието? Дали те отговарят на първоначално поставените задачи?
- Смятате ли, че бихте могли да направите нещо различно, така че действието да е по-ефективно? Моля, обяснете вашето мнение.
- Направихте ли някакви грешки?
- Какво бихте записали като основни „учебни точки“, ако ви се налага да организирате друго действие (по каквато и да е тема)?

Въпроси относно обучителния процес:

1. Кои са най-важните резултати за вас лично? Смятате ли, че вашите възгледи и нагласи са се променили по някакъв начин? Моля, обяснете вашето мнение.
2. Какво според вас беше най-трудно за цялостното упражнение, от първата сесия до самото действие?
3. Какво е най-удовлетворяващо?
4. Как мислите, че ще е възможно да се надгради това, което направихте? Чувствате ли се мотивирани да го направите?
5. Какво научихте за правата на човека от това упражнение ?
6. Трудно е да се направи кампания за правата на човека? След това упражнение ще

- се включите ли в кампания за правата на човека?
7. „Изключителни“ ли са правата, предявени от ромите, или могат да се прилагат и за други групи маргинализирани и преследвани хора? Обяснете вашето мнение.
  8. Защо е важна работата с историческата памет за образованието по правата на човека?
  9. Как вашата страна разглежда и подхожда към образованието по въпроси, свързани с Холокоста?

Съвети за фасилитатори

Трябва да отделите 90 минути за Част 1 „Подготовка на групата“, 90 минути за Част 2 „Подготовка да предприеме на дейности „и 60 минути за част 4 – обсъждане обсъждане и оценка. Продължителността на част 3 - проект за действие - ще зависи от предприетите дейности ! Отделните части могат да се извършват последователно или в различни дни.

Има редица елементи, които правят това упражнение комплексна, не само от гледна точка на организацията, но и от гледна точка на съдържанието .

Предварително трябва да сте наясно със състава на групата и с възможната реакция към активността. Ако някой от групата има роднини, които са пострадали по време на Холокоста или са били жертви на други съпоставими събития, може да поискате да обсъдите упражнението с тях предварително, така че те да имат възможност да се подготвят или да отсъстват, ако не се в състояние да участват.

Освен това ще трябва да подходите към всеки етап от упражнението с чувствителност и гъвкавост. Със сигурност не трябва да се бърза и с обсъжданията, ако усетите че хората се нуждаят от повече време да изразят чувствата си. Ако групата за първи път е изправена пред такива въпроси, може да е по-ефективно да изпълните част 1 като пълна сесия за 90-120 минути, и след това да мине известно време, преди да продължите с части 2-4.

За част 1.1 ви препоръчваме да помислите предварително дали има вероятност да възникнат някакви трудности. В такива случаи може да предостави списък с определени категории, след това помолете участниците да се идентифицират с една от тях, например като поддръжник на даден футболен отбор, като френски говорител, като лице, което учи испански или като някой, който има страст към хип-хоп, играе тенис или се занимава с плуване. Можете да помолите участниците просто да се групират по категория „мъже“ и „жени“.

Ако е възможно, опитайте се да се проведе части 1.2 и 1.3 без дискусия за това кои са група X . Смисълът се състои в това да се опитате да накарате участниците да се възмутят от несправедливостите, а това въздействие може да не се постигне с пълен ефект, ако хората знаят, че X са ромите. Това е така, защото предразсъдъците по отношение на ромите са толкова силни, че някои от участниците може подсъзнателно (или съзнателно) да оправдават отношението към тях.

В кратката хронология на ромския Холокост (по-долу) всяко позоваване върху ромите или „циганите“ е заменено навсякъде от X. При използване на тази информация можете да я отнасяте просто като към „група от хора „ или дори да поискате участниците да си представят, че става въпрос за тяхната група.

Целта на молба към активни страни за избор на идентичност, която е важна за тях, е да се опитате да ги накарате да „чувстват“ какво би било да са изложени на такова отношение. Въпреки това, на тях все още може да им е трудно да се идентифицират с проблема на ромите поради силните предразсъдъци към ромите. Вие със сигурност трябва да наблегнете на този момент, и ако това е така, оставете достатъчно време в част 1.3 за участниците, за да обсъдят своите опасения. Кажете им, че има оценки, според които между 75% и 80% от ромското население в Европа е било убито по време на Холокоста, а в някои страни тази цифра надхвърля 90%. Можете да ги помолите да си представят какво би било за тях да загубят 90% от хората от своя народ, или 90% от хората в тази група: това означава, че в група от 20 човека ще оцелеят само 2 души.

Определено се препоръчва, ако изобщо е възможно, на етапа на планиране и преди реалното действие да се опитате да включите представители на ромската общност. Най-малкото трябва да се провери с членове от тази общност дали плани-

КЛЮЧОВА ДАТА

8 април
Световен ден
на ромите
2 август
Ден на въз-
поминание на
геноцида срещу
роми и синти

раното от групата действие би имало добри шансове за успех.

Алтернативно, свържете се с група на локално ниво, която работи с роми или ги подкрепя по някакъв начин.

Ако времето ви е кратко или ако участниците се затрудняват да мислят в процеса планирането, можете да използвате пример от графиката в Глава 3.

Вариации

Един очевиден възможен вариант е да промените ромите с друга група, която е била жертва на Холокоста.

Ще намерите в интернет безценния уебсайт Обединение за Деня на възпоменание на Холокоста - www.hmd.org.uk. Той предоставя информация, включително материали за училищата, за всички групи, преследвани от нацистите, включително евреи, гейове, хора с увреждания, роми и синти, чернокожи и европейци от смесена раса, Свидетелите на Йехова, не-еврейските поляци и други славянски народи, комунисти, социалисти и синдикалисти. Сайтът също така съдържа информация и за по-скорошните геноциди в Камбоджа, Босна и Херцеговина, Руанда и Дарфур/Судан.

Друга алтернатива е да се фокусирате върху хора, група или общност, чиято тежка съдба е систематично игнорирана.

Предложения за последващи упражненията

Ако участниците биха искали да изследват техния квартал през очите на човек, който е в неравностойно положение или живее в периферията на обществото, тогава можете да приложите „Смени си очилата“ на страница 126.

Алтернативно, ако групата харесва ролевите игри и се интересува от проучване на причините защо хората участват в актове на насилие, разгледайте упражнението „Хвърляне на камъни“ от страница 299.

Допълнителна информация

„Доста“, ромска дума, означаваща „достатъчно“, е името на кампания за повишаване на осведомеността, която има за цел да скъси дистанцията между не-ромите и гражданите от ромски произход. Можете да намерите информация за кампанията Доста! в сайта <http://dosta.org>. Ще е полезно, ако имате достъп до Интернет, така че участниците да могат да прекарат известно време в търсене на сайта. Има и други сайтове, които съдържат информация за Холокоста, които те биха могли да използват за проучване: <http://isurvived.org>; <http://www.preventgenocide.org>

Други организации, които се занимават с образование по въпросите на Холокоста, са Фондация Памет, Отговорност и Бъдеще (с немски акроним EVZ), www.stiftung-evz.de. Нейните области на дейност и задачи са критичен общ преглед към историята, работа за правата на човека и ангажимент към жертвите на националсоциализма. На тази интернет страница можете да прочетете на човека публикацията Човешките права и историята, която е предизвикателство за образованието.

Друга организация, занимаваща се с образование по въпросите на Холокоста, е Фондация Ане Франк (AFF) www.annefrank.ch. Нейната цел е насърчаване на благотворителна работа. Тя играе социална и културна роля в духа на Ане Франк, насочена към подпомагане на по-доброто разбиране между различните религии, служба на каузата на мира между хората и стимулиране на международни контакти между младите хора. Тя има проекти по целия свят, например с далитите в Индия, както и за деца и семейства в пренебрегваните градски гета и в селските общности в Перу.

Материали за раздаване

Кратка история на преследването на X

1890	Конференция, организирана в Германия по въпросите „X- измет“. Военни пълномощия за регулиране на движението на X.
1909	Политическа конференция по „ X – Въпроса „ . Препоръчва се всички Xs да бъдат маркирани с лесна идентификация.
1920	Двама академици въвеждат понятието „ недостойни за живота“, което предполага, че Xs трябва да бъдат стерилизирани и елиминирани като народ.
1922	(И през до края на 20-те години на миналия век): Правят се снимки и се вземат пръстови отпечатащи на всички Xs в германските територии .
1926	В Германия се приема закон, който да контролира „X чумата.“ (Това отношение е пряко нарушение на клаузите на Ваймарската конституция на Германия.)
1927	В Бавария, Германия, се създават специални лагери за заточение на Xs. Осем хиляди Xs са вкарани в тези лагери.
1928	Всички Xs са поставени под постоянно наблюдение от полицията. Изградени са още лагери за Xs.
1934	Xs се подлагат на стерилизация чрез инжектиране и кастрация и се изпращат в лагери в Дахау, Дизелщрасе, Заксенхаузен и на други места. Два закона, приети през тази година, забраняват на германци да се женят за хора от други раси.
1938	Между 12 юни и 18 юни, стотици Xs в цяла Германия и Австрия са арестувани, бити и хвърлени в затвора. Xs са първата набелязана група от населението, на която е забранено да посещава училище.
1939	Службата за Расова хигиена издава постановление, което гласи: „Всички Xs трябва да се третират като наследствени болни; единственото решение е тяхното унищожение. (Целта следва да бъде категоричното премахване на този дефектен елемент в популацията). „
1940	Първия масов геноцид на Холокоста: 250 X деца са използвани като морски свинчета, за да се тества цианид газ кристал в концентрационния лагер в Бухенвалд. Същата година за X се забранява работа от всякакъв вид.
1941	През юли нацистите вземат окончателното решение за операция, при която „да бъдат убити всички евреи, Xs и психично болни „. Холокостът започва. 800 Xs са убити в акция през нощта на 24 декември в Крим.
1944	1 август 4000 - Xs са обгазени и изгорени в Аушвиц-Биркенау при масова екзекуция.
1945	До края на войната, 70-80% от населението на X е било изстребено от нацистите. Xs не са призовани да дадат показания пред Нюрнбергския трибунал, никой не свидетелства от тяхно име. На Xs не са платени никакви репарации за военни престъпления спрямо хората.
1950	Първото от редица подобни изявления през следващите години от страна на германското правителство, че те не дължат нищо на X хората като репарации за военни престъпления.
1992	Германия „продава“ X -търсещите център за бежанци обратно в Румъния за \$ 21 милиона и започва да ги превозва в белезници на 1 ноември. Някои Xs предпочитат да се самоубият и не се връщат. Немската прес-агенция инструктира западните журналисти да не се използва думата „депортиране“, защото тази дума предизвиква „неудобни исторически асоциации.“
2010	Френският президент свързва Xs с престъпността, наричайки техните лагери източници на проституция и детската експлоатация. Френските власти разрушават над 100 лагери и депортират повече от 1000 XS, главно в Румъния.

Редактирана версия на Кратка История на ромския Холокост, от Ян Ханкок
Пълната версия е налична на сайта www.osi.hu/rpp/holocaust.html

Общи права
на човека

Ниво 1

8+
(малки групи
4-5)

45 минути

Игра „Нарисувайте думата“

И тези, които не са хора на изкуството, също имат права!

Въпроси	Общи права на човека,
Сложност	Ниво 1
Брой активни страни	8+ (малки групи 4-5)
Продължителност	45 минути
Общ преглед	Това е игра по отбори, в която участниците трябва с въображение да изобразят дадена дума, свързана с правата на човека
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Свобода на изразяването на мнения и убеждения • Свобода на мисълта • Равенство на достойнството и правата
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Придобиване на знания за Всеобщата декларация за правата на човека (ВДПЧ) <p>Развитие на умения за комуникация и творческо мислене</p> <p>Създаване на чувство за солидарност и за уважение към разнообразието</p>
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Стентабло с изброени членове от ВДПЧ • Голям лист хартия или лист за флипчарт и маркер за записване на точките • Листове хартия (A4) и химикали за рисуване по групи – по един лист на отбор за всеки кръг от играта • Самозалепваща лента или кабърчета за излагане на рисунките
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • На стр. 600 разгледайте съкратената версия на Всеобщата декларация за правата на човека и я копирайте върху голям лист хартия. • Изберете правата, с които искате да работи групата, и направете списък за ползване по време на играта.

Инструкции

1. Помолете участниците да се разделят на малки групи от 4-5 души и да си изберат име на отбора.
2. Обяснете, че по време на тази дейност те ще се състезават по отбори. Ще дадете на един участник от всеки отбор по един член от Всеобщата декларация за правата на човека, който той ще трябва да изобрази. Останалите активни страни в отбора трябва да отгатнат кое право е изобразено на рисунката. Отборът, който пръв познае, отбелязва точка. Печели отборът, който е събрал най-много точки.
3. Помолете отборите да вземат няколко листа хартия и молив/химикал и да намерят място за сядане в стаята. Отборите трябва да са на известно разстояние един от друг, за да не се подслушват.
4. Повикайте при себе си по един участник от всеки отбор. Дайте им едно от правата във вашия списък, напр. „забрана на изтезанията“ .
5. Помолете ги да се върнат в групите си и да направят рисунка, която да изобразява даденото право, докато в същото време съотборниците им се опитват да познаят кое е това право. Могат да рисуват само изображения - не могат да се ползват числа или думи. Говоренето не е разрешено, освен с цел потвърждаване на правилния отговор.
6. Съотборниците могат да казват само предположенията си. Няма право да задават въпроси.
7. След всеки кръг на играта помолете всички рисуващи да напишат на картината си кое право е изобразено и дали са завършили рисунката си, а след това да поставят листа настрани.
8. Направете втори кръг на играта; повикайте нови активни страни, които да рисуват, и им дайте друго право от списъка. Направете общо 7 или 8 кръга. Във всеки кръг трябва да рисува различен участник. Постарайте се всеки да има възможност да рисува поне веднъж.
9. Накрая помолете групите да изложат рисунките си, за да ги сравнят и обсъдят различните интерпретации и изображения на отделните права

Обсъждане и оценка

Започнете с общ преглед на самата дейност и след това преминете към обсъждане на знанията на участниците за правата на човека.

- Изобразяването на правата на човека по-лесно ли е било или по-трудно спрямо очакванията на участниците?
- По какъв начин участниците са решили да изобразят дадено право? Откъде са черпели образите?
- Ако те са нарисували нарушение на правата, това нарушение може ли да се случи в тяхната страна?
- Какви са приликите и разликите между различните изображения на едно и също право? Колко различни начина има за изобразяване и интерпретация на една и съща концепция?
- След като всички рисунки са разгледани, попитайте участниците до каква степен са запознати с правата на човека.
- Смятат ли, че правата на човека имат връзка със собствения им живот? Кои права?

Съвети за фасилитаторите

Преди да направите това упражнение, трябва да прочетете Всеобщата декларация за правата на човека на стр. 601 и да се запознаете с това, което влиза в понятието „права на човека“ -например, че правата са гарантирани в световен план, защитени са от закона, насочени са към достойнството на човека, защитават както отделни лица, така и групи хора, не могат да бъдат отнети, те са еднакви еднакви, взаимнозависими и всеобщи.

Трябва да решите как ще ползвате стентаблото. Ако участниците слабо познават Декларацията, може да ползвате таблото, преди да започнете самата дейност, защото в противен случай те може да не разберат какво точно трябва да отгатнат! Ако са по-добре запознати, използвайте таблото накрая, за да стимулирате дискусията за правата, които не са били изобразени.

Имайте предвид, че хората, които мислят, че не могат да рисуват добре, може да сметнат това упражнение за прекалено трудно. Уверете ги, че не търсите произведения на изкуството и поощрете всеки участник да направи опит. Може да останат изненадани от работата си!

Използвайте съкратената версия на Декларацията на стр. 601, за да изберете права за изобразяване. Ето и някои предложения: право на живот; забрана на изтезанията; право на справедлив съдебен процес; забрана на дискриминацията; право на неприкосновеност; право на образование; забрана на робството; свобода на сдружаването; свобода на изразяването; право на националност; свобода на мисълта и религията; правото на свободни избори; право на труд; право на здраве; право на собственост; право на встъпване в брак и създаване на семейство и право на избор на брачен партньор.

Вариации

Ако разполагате с малка група с по-малко от осем души, можете да играете като една група. Помолете един участник да рисува в първия кръг, който познае, рисува в следващия кръг и т.н.

Вместо да рисувате, можете да направите упражнението, като помолите участниците да изразят избраните права чрез пантомима.

Предложения за последващи упражненията

При упражнението „Силата на цветята „ от страница 177 също се използва рисуване при проучването от къде произхожда концепцията на правата на човека.

Ако групата обича да бъде креативна, удоволствие може да им достави упражнението „Изиграйте това“ на страница 94, при която хората трябва чрез пантомима творчески да предадат общата концепция за правата на човека.

Участниците могат да пожелаят да изследват някои от правата, свързани с определена група, например правата на хората с увреждания. За това бихте могли да използвате упражнението в „Вижте способността“ на страница 267.

КЛЮЧОВА ДАТА

10 декември
Ден на правата
на човека

Образование

Деца

Гражданство и участие

Ниво 2

6-30
(малки групи
от 4-5)

90 минути

Образование за всички?

Имате ли добра памет? Сега е моментът да я изпробвате!

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Образование • Деца • Гражданство и участие
Сложност	Ниво 2
Брой активни страни	6-30 (малки групи от 4-5)
Продължителност	90 минути
Общ преглед	В тази дейност участниците трябва да открият и съберат по двойки съответстващите си карти, като същевременно разсъждават за неравенството в достъпа до образование по света и как може да се постигне „Образование за всички“.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на образование • Право на пълноценно физическо, умствено, духовно, морално и социално развитие на личността • Право на равнопоставеност
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Придобиване на знания за образованието и как то докосва всички сфери на живота • Развитие на умения на паметта и умения за критично мислене • Стимулиране на чувството на отговорност и усещането за човешко достойнство и справедливост
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • 1 комплект от картите за игра на всеки 3-4 активни страни хартия и химикалки за записки в част 2
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Запознайте се със съдържанието на картите с твърденията. • Копирайте листовите с картите за игра и облепете гърба им с твърдата хартия, за да издържат по-дълго. • Изрежете 40-те карти.

Инструкции

1. Попитайте участниците какво знаят за Световния форум за образование (World Education Forum - WEF) и „Образование за всички“. Ако е необходимо, обяснете им накратко за целите на Образование за всички и че постигането на основно училищно образование е една от Целите за развитие на хилядолетието (ЦРХ).
2. Обяснете, че дейността е разделена на две части: Част 1 - игра за запаметяване и Част 2 - коментар по проблемите.

Част 1 - Игра за запаметяване (10 минути).

1. Обяснете, че за тази игра има 20 двойки карти. Във всяка двойка има карта с твърдение и карта с картинка. Задачата е да се намерят и съберат картите, които принадлежат на една и съща двойка. Текстовете върху картите са свързани или с целите на Световния форум за образование (World Education Forum - WEF), които са насочени към постигане на „образование за всички“, или с общи проблеми на правата на човека и образованието.
2. Попитайте участниците дали зная играта, наречена Концентрация, Памет или Пелманизъм, защото това е играта, която ще проведат сега в малките групи по четирима. Обяснете правилата на играта. Картите трябва да се поставят с лице към пода или масата. Един след друг участниците обръщат по две карти. Ако едната или и двете карти съдържат твърдение, играчът прочита на глас заглавието и текста на останалите в групата (не и въпросите в шрифт италик -те са предвидени за част 2!). Ако картите образуват двойка, играчът ги задържа и тегли нови карти. Ако картите не си съответстват, играчът ги връща точно на същото място, откъдето ги е взел, отново с лице към пода. След това следващи-

ят играч обръща две карти. Играта свършва, когато всички карти са изтеглени. Победител е този играч, който държи най-много двойки карти в края на играта.

Част 2 - Коментар по проблемите (60 минути).

- 1.Обобщете проблемите върху флипчарта. Помолете участниците да прочетат още веднъж заглавията върху картите си, докато ги записвате.
2. Помолете участниците да определят 4-6 проблема, които най-много ги интересуват.
3. Разделете групата на подгрупи от 4-5 души. Помолете участниците от всяка подгрупа да изберат два от проблемите, които предпочитат да обсъждат.
4. Когато се реши коя група кои проблеми ще обсъжда, дайте на участниците 20 минути за обсъждане на двата избрани проблема. Отправна точка на дискусиите трябва да е въпросът, изпринтен с наклонен шрифт върху картите.
5. След 20 минути съберете участниците, за да докладват. Разгледайте проблемите един по един. На всяка група дайте само по 5 минути. Не давайте повече от 5 минути допълнително за въпроси от останалите групи.
6. След като всички групи са докладвали докладвали проблемите си за обсъждане, преминете към обсъждане обсъждане.

Обсъждане и оценка

Вече трябва да сте провели ползотворна дискусия по проблемите, така че сега преминете към оценка на самата игра и това, което са научили участниците.

- Участниците харесали ли са играта за запаметяване?
- Добър начин ли е играта като начало на дискусия по проблемите на образованието?
- Как са протекли дискусиите по групи? Всички ли са имали усещането, че могат да участват?
- Прекалено много ли са предизвикателствата? Възможно ли е „образованието за всички“?
- Защо образованието е една от Целите за развитие на хилядолетието?
- Какви са основните предизвикателства пред правото на образование във вашата страна, общност или училище?
- Какво можете да направите лично вие, вашата група, вашата общност, за да допринесете за постигането на голямата цел - образование за всички -във вашата страна и/или в развиващите се страни?
- Има ли опасност правото на образование да „бъде забравено“, след като има такава огромна необходимост от фокусиране върху образованието за грамотност? Ако е така, какво може да се направи по въпроса?

Съвети за фасилитаторите

Причината, поради която се използва тази техника, е да се внесе забавен елемент в процеса на събиране на информация, която ще е необходима за дискусията.

От фасилитаторска гледна точка това е една лесно упражнение . Просто трябва да прочетете всички карти, преди да започнете. Уверете се, че ви е ясно кои карти си съответстват, за да може по време на играта да давате съвети на участниците и да потвърждавате вярното съчетаване по двойки. Когато обяснявате правилата на играта, може да илюстрирате инструкциите си, като покажете как изглежда една двойка карти. Обърнете внимание на разликата между твърдения и въпроси.

Можете да кажете на участниците, че играта се нарича „ паметпамет „, защото хората трябва да запомнят къде се поставени различните карти с цел да могат да вземат двойките, които си съответстват.

През втората част можете така да организирате играта, че отделните групи да обсъждат еднакви въпроси. Така ще се стигне до създаване на повече идеи. Това означава, че подгрупите ще трябва да водят преговори относно въпросите, които ще се обсъждат.

КЛЮЧОВА ДАТА

8 Септември
Международен
ден на грамот-
ността

Когато фотокопирате картите, добра идея е да ги увеличите, за да се четат по-лесно. Можете да ги ламинирате или подсилите с твърда хартия, така направените карти ще са по-трайни и по-лесни за игра.

В някои от картите има акроними, например WEF - World Education Forum (Световен форум за образование). Когато представяте играта, не пропускайте да обясните какво означава това съкращение (вж. „Допълнителната информация“ по-долу).

Обърнете внимание на факта, че една трета от картите съдържат твърдения, свързани с целите на образованието за всички, които са формулирани от Световния форум за образование (WEF), Дакар, Сенегал през април 2000 год. Останалите карти третират човешките права и проблеми на образованието, или проблеми, които трябва да бъдат решени, за да се постигне качествено образование за всички.

Вариации

Ако не разполагате с достатъчно време за Част 2, може да използвате техниката, описана в дейността „Само една минута“ на стр. 199. Помолете всеки участник да избере един от проблемите от картите, които е обърнал, и да говори по него в продължение на една минута без колебание или повторения. Това е добър вариант и тогава, когато според вас групата трябва да подобри уменията си за говорене и презентиране.

В част 2 можете да спестите малко време, като подготвите предварително набор увеличени карти, на които сте написали съответните заглавия. Тогава, вместо да пишете обобщенията, можете да окачите тези карти. Това ще ви спести време и ще изглежда атрактивно.

Предложения за последващи упражненията

Различните въпроси, които се включват в играта за запаметяване, могат да бъдат разгледани в други упражненията. Например, ако искате да разгледате темата за бюджета за образователната сфера и останалите социални нужди и бюджета за милитаризация, може да направите упражнението „От колко се нуждаем“ на стр. 189. Въпросите, свързани с детския труд и липсата на достъп до образование могат да бъдат разгледани в упражнението „Историята на Ашик“ на стр. 100.

Идеи за действие

Картите за запаметяване показват многобройните проблеми, които възпрепятстват проекта „Образование за всички“. Вашата група може да избере някой от тези проблеми и да направи проучване, за да открие идеи за намиране на решения и в крайна сметка да предприеме дейности. Консултирайте се с Раздел 3 за предприемането на дейности.

А защо не напишете писма до депутати във вашия парламент и не ги попитате какво прави вашата страна, за да постигне целите, поставени по време на Световния форум за образование?

Допълнителна информация

Правото на образование е едно от всепризнатите социални и икономически права. Но макар да има всеобщосъгласие и ангажираност от страна на държавите да осигуряват безплатно начално образование за всички, в действителност безплатното образование не е за всички, а само за малцина.

Целта на Образование за всички е документирана по време на Световната конференция за Образование за всички в Джомтиен, Тайланд, през 1990. По-късно през 2000 международната общност се събра в Дакар, Сенегал, на Световен форум за образованието (WEF), за да разгледа прогреса, постигнат в осигурява-

нето на основно образование, и да вдъхне нов живот на идеята за Образование за всички. Около 1100 активни страни от 164 страни приеха в Дакар рамково споразумение, поемайки ангажимента да постигнат качествено начално образование за всички до 2015 г. Цялостната отговорност за координация между всички международни активни страни и за стимулиране на устойчивото развитие в световен мащаб бе поверена на UNESCO.

На конференцията бе отчетено, че пред различните страни има различни предизвикателства. Така например някои страни нямат ресурси, а на други им липсва политическа воля. Един от резултатите от срещата беше приемането на факта, че за да се постигнат и отстояват целите на Образованието за всички, е необходимо в самите държави да се изградят партньорства на широка основа, които да бъдат подкрепени от сътрудничество с регионални и международни агенции и институции.

По време на срещата бе подчертано огромното значение на образованието за устойчивото развитие, мира, ефективното участие на обществото и за разумните икономики през двадесет и първи век. Един от най-успешните резултати от WEF бе поставянето на конкретни задачи в конкретни времеви рамки, както и описанието на действията, които трябва да бъдат предприети на всички нива, за да бъде постигнато Образование за всички. Дали тези задачи ще бъдат постигнати и дали действията ще бъдат осъществени, е въпрос, на който може да се отговори единствено ако всички хора на всички нива в обществото осъзнават и се борят за Образование за всички.

Инициативата на Световния Форум за Образование (WEF) съвпадна с приемането на Целите за развитие на хилядолетието (ЦРХ). Само две от целите от Дакар са отразени в ЦРХ. Те са фокусирани върху основното образование за всички деца до 2015 г. и за равенство между равенството. Две години по-късно се създава финансов механизъм, за да се ускори изпълнението на инициатива, известна като Инициатива за ускорено развитие (FTI). Тя е създадена, за да насърчава двете ЦРХ, свързани с образованието и поставя по-скоро акцент върху „завършването“ на основно образование, а не само на „достъп“ до него.

По този начин целите на Форума също допринасят за глобалното постигане на осемте задачи за развитие на хилядолетието. За повече информация относно връзката между Образование за всички и ЦРХ вижте сайта www.pograg.org.

Повече по темата можете да прочетете на следните сайтове:

- Образование за всички (Глобален мониторингов Доклад) www.unesco.org/en/efareport
- Глобална кампания за образованието: www.campaignforeducation.org
- Проект за правото на образование: www.right-to-education.org

Източник

ЮНЕСКО
Образование за всички:
Световен форум
за образование,
заклучителен доклад,
2000

Парите и образованието

Без финансови средства правителствата не могат да изпълнят ангажиментите си. Освен това става въпрос и за стандарти. Нископлатените учители и липсата на материали носят риск за качеството на образованието. Няма пари -няма образование! Съгласни ли сте?

Храната и образованието

Програмите Храна за образованието (ПХО) предоставят храна в училищата и/ или порции с храна за в къщи, така че бедните деца да са здрави и да могат да учат. Дали ПХО са ключ за постигане на целите на Образованието за всички?

Равнопоставяне на равенството и образованието

Много страни направиха сериозни крачки към целите на равенството на равенството при образованието до 2015. Въпреки това в някои страни на момичетата и жените е забранено да ходят на училище. Смятате ли, че това нарушава надеждността на Образованието за всички?

Наркотици и образование

Използването на алкохол, цигари и друг вид дрога е проблем за много училища (университети). Злоупотребата с тях пречи на учениците да учат и увеличава насилието. Дали отговорът се крие в строга училищна политика срещу злоупотребата с наркотици?

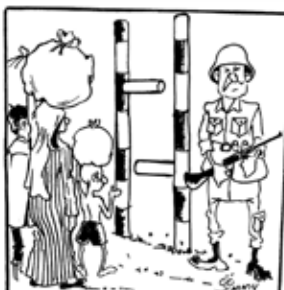
Военна индустрия и образование

В много страни голямата част от бюджета е разпределен за военни разходи и не остава достатъчно за социалния сектор, особено за образование. Сигурността по-важна ли е от образованието?

Учителите и образованието

Учителите с добро качество са много важни. Въпреки това в много развиващи се страни те не са достатъчно обучени. Трябва ли да има минимални изисквания, като например преподавателска степен, за всички училищни учители?

Миграция и образование

Колкото е по-високо нивото на образование, толкова е по-вероятно даден човек да емигрира. Много доктори, учители, инженери и ИТ експерти от развиващите се страни работят в Европа. Дали е морално Европа да печели от изтичането на мозъци от тези страни, които наистина имат нужда от такива хора?

Безплатното образование

Правителствата са задължени да предоставят достъп до начално образование за всички. Реалността обаче показва, че в много страни бедните семейства не могат да си позволят да платят таксите за училище. Реалистично ли е училището да е напълно безплатно за всички?

Образование по Човешките права

„Съгласно ВДПЧ, всеки индивид и всеки орган на обществото чрез обучение и образование ще се стреми да налага уважение към тези права и свободи” Генерална асамблея на ООН. Кои обществени органи са най-ефективни при предлагането на ОЧП ?

Глобализация и образование

Веригата на глобалните ценности принуждава фирмите в развиващите се страни да се специализират в определени производства, например производство на текстилни изделия във фабрики, където има незначителна нужда от обучение и образование. По този начин подкопава ли глобализацията стойността на образованието?

Свобода и образование

Образованието за свобода трябва да е част от учебната програма за формално образование. Не е достатъчно то да се среща само в неформална образователна среда. Как бихте включили образованието за свобода в официалната учебна програма?

Интернет и образование

В много страни информационните технологии станаха ключова част от образователния процес и са много значими за проучвания и домашните работи.

Ако всяко дете по света има достъп до компютър, какъв потенциал ще се отключи? Какви проблеми биха могли да се решат?

Спорт и образование

Спортът трябва винаги да присъства в учебните програми. Той учи на много неща, които не могат да се усвоят при другите предмети. Спортът е от съществено значение за пълноценното развитие на тялото и ума.

Съгласен ли сте или трябва да се даде приоритет на другите предмети, например технологиите и обучение на уменията?

Университетите и образованието

Във ВДПЧ се казва: „всеки има право на образование“. В тази връзка Образование за всички се фокусира върху основно образование и грамотност.

Трябва ли правото на образование да включва правото на висше и допълнително образование?

Социално изключване и образование

В някои европейски страни ромските деца автоматично се слагат в класове за умствено изостанали деца, просто защото са роми. В други те са вкарвани в отделни училища с по-ниско ниво или в класове, отделени за ромите.

Кой е най-добрият начин за интегриране на ромските деца в образователната система?

Околна среда и образование

Начинът на живот на повечето хора в европейските страни не е устойчив. Ако хората трябва да вземат информирани решения за това как да променят начина си на живот, те следва да разбират екологичните, икономическите и политическите отношения. По какъв начин бихте включили в учебната програма образование за устойчиво развитие?

Учене през целия живот

Грамотността при възрастните е голям проблем в много страни. Една от целите на Образование за всички е 50% подобрение на нивото на грамотност при възрастните до 2015.

Целесъобразно ли е да се вкарват пари в образователни програми за възрастни, вместо да се инвестират в основното образование?

Дисциплина и образование

Училищата в отделните страни използват различни средства за осигуряване на дисциплината. Методи включват наказание, отстраняване, допълнителна работа, изключване и участие в училищни съвети.

Кой подход смятате, че е най-подходящ за осигуряване на дисциплината?

Спин/ХИВ и образованието

„Първата битка, която трябва да се спечели в борбата срещу СПИН е битката за разрушаване на стената от мълчание и стигмата около тази болест.“ (Кофи Анан)

Каква роля трябва да играят образователните институции при борбата с ХИВ/СПИН?

Демокрация

Гражданство и участие

Общи права на човека

Ниво 2

Неограничен

60 минути

Предизборна кампания

Колко убедителни сте?

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Демокрация • Гражданство и участие • Общи права на човека
Сложност	Ниво 2
Брой активни страни	Неограничен
Продължителност	60 минути
Общ преглед	Тази дейност включва дискусия по следните въпроси: <ul style="list-style-type: none"> • Правата и задълженията, свързани с демокрацията • Демократичната дискусия
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на участие в управлението и свободни избори • Правото на свобода на изразяването на убеждения • Свобода на мисленето
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разглеждане на някои от противоречивите аспекти на демократичното общество • Упражняване и развитие на уменията за изслушване, дискутиране и убеждаване • Насърчаване на сътрудничеството
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Свободно пространство, дълга стена и 2 стола • Картон (А4) и цветни химикали за изготвяне на надписите • Малки картички и химикали за водене на бележки (по желание)
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Направете два надписа – „съгласен съм“ и „не съм съгласен“ – и ги залепете в двата противоположни края на стената. Оставете достатъчно пространство между тях, така че участниците да могат да се наредят в редица. • В центъра на стаята поставете два стола на разстояние около 50 см един от друг и оставете пространство около тях, така че участниците да могат да се движат. • Изберете едно от предложените по-долу твърдения или намерете някое твърдение сами.

Инструкции

1. Посочете двата надписа в двата противоположни края на стената и обяснете на участниците, че ще прочетете дадено твърдение, с което те може да са съгласни в по-голяма или в по-малка степен.
2. Изберете едно от твърденията в списъка по-долу и го прочетете на групата.
3. Кажете на участниците да застанат на дадено място покрай стената, на такова разстояние между двата надписа, което да съответства на това доколко са съгласни или несъгласни с твърдението: ако са изцяло съгласни или несъгласни, трябва да застанат в единия край; в противен случай трябва да застанат някъде по средата между надписите.
4. Когато участниците заемат местата си покрай стената, поканете двамата, които са на двете най-крайни места, да седнат на двата стола в центъра на стаята. Всички останали трябва да се съберат около столовете и да застанат зад участника, с чийто възглед са съгласни в по-голяма степен. Ако не могат да вземат решение, заемат място в центъра.
5. На двамата седнали активни страни дайте по една минута, за да посочат причините, поради които са били съгласни или несъгласни с първоначалното твърдение. Никой не бива да ги прекъсва или да им помага. Всички трябва да слушат, без да разговарят.
6. След изтичането на срока от една минута помолете останалите активни страни да се преместят зад един от двамата говорители (нямат право да са без мнение), така че да се получи една група от активни страни, които са „за“ обсъжданото твър-

дение, и една група, която е „против“. Дайте на двете групи десет минути, за да работят отделно една от друга и да подготвят аргументи в подкрепа на своята позиция. Освен това трябва да изберат говорители, различни от предишните, които ще представят тези аргументи.

7. След изтичането на десетте минути повикайте групите да заемат местата си, като двамата нови говорители седат на столовете, а „поддръжниците“ им застават около тях.
8. На всеки говорител дайте три минути да представи аргументите си, след което поддръжниците на едната или другата страна могат да сменят местата си и да се преместят в групата с противоположно мнение, ако аргументите ѝ са били убедителни.
9. Дайте на групите още пет минути, за да работят по аргументацията си и да изберат нов, трети говорител. След речите отново дайте възможност на участниците да сменят местата си, ако желаят.
10. Съберете групата на едно място за обсъждане.

Обсъждане и оценка

Сега обсъдете процеса и целта на дискусиата като форма и причините, поради които ценим плуралистичното общество. Постарайте се да избегнете въвличане в дискусия по самия проблем.

- Някой участник променил ли е решението си по време на дискусиата? В случай, че това е станало, кои аргументи са го убедили да го направи?
- Смятат ли участниците, че са били повлияни от други неща, освен от самите аргументи, които са били изложени, като например от натиск от страна на другите в групата, емоционално изразяване или чувство за съперничество?
- За тези, които не са променили мнението си по време на дискусиата - имало ли е смисъл да се говори отново и отново по тези въпроси! Могат ли да си представят някакво доказателство, което би могло да ги накара да променят възгледите си?
- Защо хората имат различни мнения? Какво трябва да се направи по този въпрос в едно демократично общество?
- Трябва ли да се толерират всички мнения в условията на демокрация?
- Какво е чувството да бъдете представявани в дискусиата от някой други и обратно – какво е чувството да сте говорител и да изразявате мнението на вашата група?
- Какво е чувството да сте представявани в политическия живот на местно и национално ниво? Или в организации или асоциации на активни страни (или в класа в училище)?
- Кои човешки права бяха засегнати в това упражнение?

Съвети за фасилитаторите

Първата част на това упражнение т, когато участниците заемат места покрай стената, не бива да отнема повече от няколко минути. Целта е просто да се види „началната позиция“ на участниците, а те да могат да видят къде се намират в сравнение с останалите.

Целта на упражнението е както да се упражнят уменията за комуникация и убеждаване, така и да се премислят самите въпроси. Следователно участниците трябва да бъдат насърчени да мислят не само за съдържанието и излагането на собственото си мнение, но и за типа аргументи, които ще бъдат най-убедителни за хората от другата страна. Участниците се стремят да привлекат възможно най-много хора в „партията“ си. Паузите между „речите“ могат да послужат за разглеждане на позицията на опонентите и обмисляне на начини за дестабилизирането ѝ.

Може да използвате други въпроси за обсъждане, различни от дадените по-долу, но те могат да послужат също толкова добре като основа за дискусия. Важното е да изберете твърдение, което да предизвика спорове в групата ви.

Имайте предвид, че за да обсъдите едно твърдение, като преминете през различните кръгове на дискусиата, ще са ви необходими около 30 минути. Ако желаете да използвате повече твърдения, ще трябва да предвидите и съответното време.

Препоръчително е да проявявате гъвкавост по отношение на точния ред на събитията в зависимост от силните и слабите страни на групата и оживеността на дис-

КЛЮЧОВА ДАТА

19 Септември
Ден на избирането

кусията. Например:

- Можете да добавите още един или два интервала, в които групите да подготвят аргументацията си, така че различни говорители да имат възможност да представят гледната си точка;
- Ако вече сте правили това упражнение с групата - а дори и да не сте - можете да запазите елемента на изненадата, като разнообразите начина, по който се избират първите говорители. Можете например да изберете третия поред от двата края на редицата;
- В един от интервалите за подготвяне на аргументация може да помолите „поддръжниците“ на всеки говорител да работят с говорителя опонент - с други думи да подготвят аргументи против становището, което те самите подкрепят. Това е добър начин да накарате участниците да се замислят за гледната точка на опонента и може да внесе интерес и разнообразие, ако участниците изобщо не са сменили позицията си.

На говорителите може да дадете лист с размерите на пощенска картичка, върху който да си водят кратки бележки за припомняне на различните аргументи, докато говорят.

Може да повдигнете въпроса дали „плюрализмът“ или свободата на изразяване трябва да бъдат ограничавани в едно толерантно общество: трябва ли например да бъдат разрешени фашистките или националистическите демонстрации?

Предложения за последващи упражненията

Ако ви е интересно да продължите темата за това как се формират или променят мненията, особено под влияние на медиите, може да разгледате упражнението „Заглавна страница“ на стр. 181

Ако искате да развиете мисленето си за отношенията между мненията на хората и образите и стереотипите, които те имат за света, направете упражнението „Различните култури“ от образователния наръчник Всички еднакви – всички различни.

Идеи за действие

Ако изберете твърдението за гласуването, може да продължите упражнението с проучване на навиците за гласуване в местната общност - вижте упражнението „Да гласуваш или да не гласуваш?“ на стр. 306.

Допълнителна информация

Денят на изборителното право се чества на 19 септември. На този през 1893 в Нова Зеландия се дава право на жените да гласуват и това е първата страна в света, която въвежда всеобщото изборително право.

Материали за раздаване

Твърдения за дискусиата

- Имаме моралното задължение да дадем глас си по време на избори.
- Трябва да спазваме всички закони, дори и несправедливите.
- Единствените хора, които имат власт в условията на демокрация, са политиците.
- „Всеки народ заслужава управниците си.“
- Гражданите са тези, които носят отговорността да контролират ежедневните дейности на правителството
- Свободата на изказвания означава да казваш каквото искаш.
- Неофашистките партии трябва да бъдат забранени.
- На екстремистите трябва да им се забрани да говорят публично.
- Гласуването трябва да бъде задължително.
- Не си струва да се гласува за представители в училищния съвет, тъй като съветът само обсъжда и дава предложения, а не може да взема задължителни решения.

Борците за права

„Това е един идеал, за който се надявам да живея и да го постигна. Но ако се наложи, това е идеал, за който съм готов да умра.“

Нелсън Мандела

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Общи права на човека • Медии • Гражданство и участие
Сложност	Ниво 2
Брой активни страни	Неограничен (малки групи 3-4)
Продължителност	60 минути
Общ общ преглед	<p>В тази дейност се използват информационни карти, с което се стимулира интересът към героите от борбата за права на човека. Засегнати са следните въпроси:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Политическата репресия • Активистите на движението за човешки права през 20 век • Борбата за права в различни страни • Правото на свобода на изразяването на убеждения
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на равнопоставеност пред закона и правото на справедлив съдебен процес • Забрана на мъченията и унизителното отношение
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Придобиване на знания за някои от хората, които са се борили за правата на човека в различни страни • Развитие на уменията за боравене/подреждане на информация, за сътрудничество и работа в групи • Стимулиране на чувството за уважение, отговорност и любознателност по темата за правата на човека
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Един комплект от 30 карти за всяка малка група • Ножици • Пликове • По желание: лепило и парчета твърда хартия за подлепване на картите
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Подредете стаята по такъв начин, че участниците да могат да работят в малки групи. • Направете копия на картите от материалите за раздаване на стр. 170 и пригответе по един комплект за всяка малка група. <p>Разрежете поотделно всеки комплект от 30 карти, разбъркайте ги, така че да не са една след друга, и ги поставете в пликове. Много е важно отделните комплекти да не се смесват!</p>

Инструкции

1. Помолете участниците да се разделят на малки групи (по 3-4 души във всяка) и раздайте по един комплект карти на всяка група.
2. Помолете ги да наредят картите на пода, с лице надолу.
3. Обяснете на участниците, че картите разказват за събитията в живота на шестима борци за човешки права. Целта на всяка група е да свърже събитията със съответната личност, като по този начин подготви кратко описание на всяка от тях.
4. Пояснете, че описанието на всяка от личностите се състои от пет различни карти (т.е. има една „А“, една „Б“, една „В“, една „Г“ и една „Д“ карта за всяка личност).
5. Кажете на участниците във всяка група да се редуват при изтеглянето на картите
6. Дайте на участниците няколко минути, за да прочетат наум картите си.

Общи права на човека

Медии

Гражданство и участие

Ниво 2

Неограничен (малки групи 3-4)

60 минути

7. След това ги оставете... Нека всяка група разработи сама стратегията си за съставяне портретите на личностите. За тази фаза са необходими около 15-20 минути.
8. Съберете всички активни страни на едно място и помолете по един представител от всяка група да представи със собствени думи по една от личностите. След това повторете това във всяка група, така че всяка личност да бъде представена подробно, а наред с това всяка група ще може да провери дали правилно е събрала отделните „парчета“.

Обсъждане и оценка

1. Лесно ли е било това упражнение и какви стратегии са използвали различните групи, за да подредят комплектите от карти?
2. За кои личности участниците вече са чували и кои са били непознати? Защо някои от личностите са били по-познати от други?
3. Изненадваща ли е била информацията за участниците? Какво най-силно ги е изненадало или впечатлило?
4. Помолете участниците да изберат цитат, с който са съгласни в най-висока степен. Според тях как биха се държали те самите, ако са поставени в същата ситуация като въпросното лице?
5. За кои човешки права по-конкретно са се борили тези хора?
6. Не е ли „героизмът“ неподходящо действие за защита на човешките права? Какви възможни дейности стоят пред хората, които са жертви на нарушение на правата на човека?

Съвети за фасилитаторите

Съществува огромно количество информация за всяка от посочените личности и кратките биографии, приложени по-долу, дават много повърхностна (и субективна) представа по въпроса. Освен това има стотици други активисти, които също могат да бъдат включени в списъка. За повече информация вижте сайта www.universalrights.net/heroes

Ако решите да използвате примерите в Компас, но ви се струва, че личностите могат да изглеждат отдалечени от младите хора, с които работите, тогава проведете кратка встъпително упражнение т. Вземете снимките на четири или пет известни пратеници на ООН, които са добре познати във вашата страна, залепете портретите им на големи листове хартия и ги закачете на стената. Попитайте членовете на групата дали могат да ги назоват и да кажат какво те правят като посланици на ООН.

Необходимо е също така да се отбележи, че хората със сигурност не трябва да се чувстват „принудени“ по никакъв начин да приемат позицията, която защитават тези активисти. Има много начини за борба за човешките права и различните хора ще изберат различни пътища в съответствие с техните вярвания и способности, например могат да работят чрез съществуващите НПО или да организират петиции или пряко лобиране.

Вариации

Дайте на всяка малка група празна карта и ги помолете да напишат кратка биография на борец за

права по собствен избор. След това накарайте групите да си сменят картите и да предположат кой „борец“ е избрала другата група. Ако минете на този вариант, подгответе се за изненади, тъй като борците могат да включват известни личности от развлекателната индустрия и поп звезди. Вие трябва да приемете всички предложения и да поставите акцент върху това, което хората са постигнали или за което са се борили. В случай, че не сте съгласни с приноса на предложената личност за правата на човека, добър подход може да бъде да поканите за коментар другите активни страни.

Предложения за последващи упражненията

Горещо ви препоръчваме да се опитате да продължите това упражнение, като насърчите участниците да научат още нещо за други активисти за защита правата на човека, за да придобият усещане за хората, които през цялата история на човечеството са допринасяли за борбата за човешки права. Групата може да започне да изгражда собствена „галерия от портрети“ на борците за човешки права. Шестте личности, дадени в това упражнение, могат да бъдат използвани за отправна точка: снимките могат да бъдат залепени върху картон заедно с цитатите и кратките биографии, а след това да бъдат окачени на стената в стаята. Може да помолите всеки участник от групата да намери информация за други личности и да ги добави към галерията от портрети. Шестимата, които са представени тук, са все инициатори на кампании в областта на гражданските и политическите права, но може да разширите обсега на правата и да включите и социалните и икономическите права. В гражданското общество има няколко канала за изразяване на убеждения и борба за права. Пример за това може да бъде Чико Мендес.

В гражданското общество има различни канали за изразяване на мнение и за борба за правата на човека.

Ако искате да ги разгледате по-отблизо, може да направите упражнението „Създаване на връзки“ на стр. 223.

Освен това сега можете да поискате да се пренесете в ситуации, в които се налага да отстоявате вашите собствени права. Ако е така, тогава е подходяща ролевата игра „Познай кой ще дойде на вечеря“ в образователния наръчник Всички различни - всички еднакви. В нея се предлага сцена, която ни дава възможност да проучим какво ще се случи, ако доведете на вечеря при родителите си в къщи „неподходящ“ приятел или приятелка.

Идеи за действие

Намерете информация за някого от настоящите политически затворници или активисти - например за тези, които Amnesty International нарича “затворници на съвестта” /‘Prisoners of Conscience’/. Напишете писмо или организирайте кампания, за да осведомите обществеността за дадения затворник и да окажете натиск върху съответните лица да го/я освободят.

Допълнителна информация

Специализирана секция на Amnesty International UK е изработила собствена историческа стенна карта на хората, които са защитавали правата на човека. Тя може да се поръча чрез сайта им: <http://www.amnesty.org>.

КЛЮЧОВА ДАТА

10 декември
Ден на правата
на човека

Материали за раздаване

Карти за дискусията

<p style="text-align: center;">А</p> <p>Борил съм се срещу доминиращо на белите, борил съм се и срещу доминиращо на черните. Изповядвам идеала за едно демократично и свободно общество, в което всички хора живеят заедно в хармония и им се дават еднакви възможности. Това е един идеал, заради който трябва да се живее и който трябва да се постигне. Но ако е необходимо, това е един идеал, заради който съм готов да умра.“</p> <p style="text-align: right;">Нелсън Мандела</p>	<p style="text-align: center;">А</p> <p>„В резултат на някои болезнени и в същото време успокоителни срещи, аз видях с очите си как от дълбините на моралната диващина внезапно изскочи викът, „Моя е вината“ и как чрез този вик пациентът си възвърна правото да се нарича човешко същество.“</p> <p style="text-align: right;">Евгения Гинзберг</p>
<p style="text-align: center;">Б</p> <p>Роден/а в едно село близо до Умтата и избран/а за президент на Южноафриканската република на 76-годишна възраст по време на първите демократични избори в тази страна. Дотогава - а и след това - животът му/й е посветен на</p>	<p style="text-align: center;">Б</p> <p>Роден/а през 1906 год. в Русия, умира в Москва през 1977 год. Води кротък живот като учител/ка и журналист/ка, докато режимът на Сталин не го/я заклемява като терорист/ка на един изфабрикуван процес. Прекарва 18 години в</p>
<p style="text-align: center;">В</p> <p>борбата срещу апартейда - расистката система, използвана от бившето правителство на белите, за да потиска чернокожото население, което е мнозинство. Той/тя претърпява различни форми на репресия: забрана за участие в митинги, укриване по принуда, а най-накрая</p>	<p style="text-align: center;">В</p> <p>затворнически лагери в Сибир при ужасяващи условия, защото отказва да обвини други хора за престъпления, които не са извършили. Прекарва първата година в строг тъмничен затвор, в подгизнала килия, като му/й е забранено да се упражнява, да говори, да пее или да лежи. По-късно тя/той</p>
<p style="text-align: center;">Г</p> <p>е арестуван/а и осъден/а на доживотен затвор на 44-годишна възраст. Той/тя прекарва следващите 28 години от живота си зад решетките, далече от семейството и децата си.</p>	<p style="text-align: center;">Г</p> <p>препращан/а от един в друг трудов лагер в Сибир, включително и в най-страшния, откъдето малцина са се връщали, като наказание за това, че е помогнал/а на друг затворник.</p>
	

А

Аз имам една мечта - че един ден нацията ще се вдигне и ще изживее истинския смисъл на своето кредо: „Вярваме, че тези истини се виждат от само себе си: че всички хора са създадени еднакви.“ Аз имам една мечта - че моите четири деца един ден ще живеят в страна, където няма да бъдат преценявани според цвета на кожата им, а според съдържанието на характера им.“

Мартин Аутър Кинг

А

„Ненасилието е най-великата сила, с която разполага човечеството. То е по-могъщо от най-мощното оръжие за унищожение, изобретено от човека.“

Махатма Ганди

Б

Роден/а в Атланта, Джорджия през 1929 год., когато законът изисква чернокожите да сядат на определени места в автобусите, театрите и кината и да пият вода от отделни чешми, от които белите не пият. На 28-годишна става съосновател/ка

Б

Роден/а през 1869 год. в семейство на индуси, живеещи в Гуджарат, по времето, когато Индия все още е държана насила в Британската империя. Повежда борбата за независимост и никога не се отклонява от непоколебимата си вяра, че

В

на една организация на църквите на чернокожите, която насърчава мирните походи, демонстрации и бойкоты, насочени срещу расовата сегрегация. Организацията взема участие в един протест в Бирмингам, Алабама, по време на който стотици пеещи ученици

В

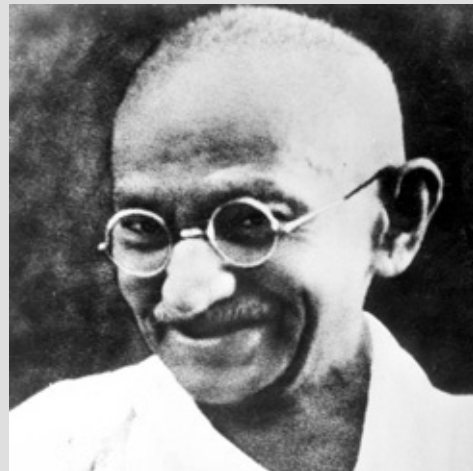
мирния протест и религиозната търпимост, въпреки че няколко пъти е арестуван/а и пращан/а в затвор. Когато индийците проявяват насилие едни спрямо други или спрямо британския Радж, обявява гладна стачка чак докато насилието не свършва. Повежда мирен поход с дължина 241 мили през цяла Индия и

Г

изпълват улиците, за да изразят подкрепата си. Извикани са полицаи със специално обучени кучета и пожарникари с маркучи. Той/тя е арестуван/а и хвърлен/а в затвора.

Г

убеждава последователите си да приемат бруталността на полицията и армията, без да отвръщат с насилие. В затвора прекарва общо 2338 дни, които прекарва в неуморна подкрепа на мира.

А

„Ние не се опитваме да премахнем или унищожим военния режим; те винаги заплашват да унищожат нас, но... целта на нашето движение е да се създаде едно общество, което дава сигурност на всички наши хора, включително и на военните.“

Аун Сан Су Чи

А

Уви, тази тъжна песен в душата си изпращам на онези, които помагат на затворниците. Тези чувства в този мрачен сезон -никога не ще забравя кошмарните мъчения. Нека такова нещастие в затвор никога вече да не бъде причинено на нито едно същество, което има чувства.“

Нгауанг Сандрол

Б

Роден/а през 1945 год. в Бирма, той/тя е дете на един от убитите национални герои в борбата за независимост от колониалното владичество. Става популярен водач в борбата за демокрация срещу

Б

е будистка монахиня, която вярва, че Тибет трябва да получи независимост от Китай, и която е арестувана от китайските власти за първи път на 10-годишна възраст. Единственото ѝ престъпление е участие в

В

жестокия военен режим и се разминава на косъм да не бъде екзекутиран/а от една армейска част, на която е заповядано да насочи пушките си към него/нея. Поставен/а под домашен арест в продължение на шест години, без да е предявено обвинение за някакво престъпление, и в крайна сметка е изцяло откъснат/а от външния свят. Дори след освобождаването му/ ѝ правителството

В

мирна демонстрация за независимостта на Тибет. Арестуван/ а отново на 15 години и осъден/а на три години затвор. Първо присъдата е удължена, защото в затвора е изпял/а песен за независимостта, а после е удължена с още 8 години, защото е

Г

му/й погречва да посети умиращия си съпруг/а. През 1991 е награден/а с Нобеловата награда за свобода. На 13 ноември 2010 той/тя е освободен/а от домашния арест.

Г

извикал/а „Свободен Тибет“, стоейки на дъжда в двора на затвора. Днес има проблеми с бъбреците в резултат на мъченията, на които е бил/а подложен/а.

Пръсти и палци

Всички ние може да сме дошли на различни кораби, но сега сме в една лодка.

Мартин Лутър Кинг

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Околна среда • Свобода и насилие • Миграция
Сложност	Ниво 4
Размер на групата	Неограничен (малки групи: 5)
Времетраене	60 минути
Общ преглед	Това е симулация на състезание за номинация на най-зелена младежка група. Ще бъдат ли те честни, или ще мамят?
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на равенство пред закона • Право на живот и оцеляване • Право на международен ред, при който правата и свободите могат да бъдат напълно осъществени
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Постигане на разбиране за стойността на сътрудничество и необходимостта за наблюдение и проверка на споразуменията • Изграждане на умения за сътрудничество • Стимулиране на чувството за справедливост и честност
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Копия на листа с инструкции, по едно на група • Копия от листа с точките, по едно на група • Една химикалка на група за записване на точките • Пространство за работа в малки групи

Инструкции

Опишете сцената: Налице е състезание за номиниране на най-зеления младежкия клуб в града (или училище или клас). Всеки участник представлява различна младежка група и това е игра за предварителни елиминации за допускане до участие в следващия етап от състезанието. Целта е да се отбележат възможно най-много точки.

1. Помолете участниците да се разделят на групи по 5 и да седнат в малки кръгове.
2. Четирима души играят представителите от четири конкуриращи се младежки клубове и един от тях записва точките. Обяснете, че записващият точките също е и съдия и отговаря за даването на сигнал за всеки кръг от играта. Той / тя отговаря за попълване на листа с резултатите и се грижи всеки да уважава правилата.
3. Помолете всяка група да се реши кой ще отбелязва точките.
4. Раздайте копия от листа с инструкции на съдията във всяка група. Помолете ги да ги прочетат на глас пред групата, за да сте сигурни, че играчите знаят как трябва да играят и че всеки разбира правилата за точкуване. Поставете листа на място, където всеки може да го види, в случай, че иска да провери нещо за точките.
5. Когато всяка група е готова, може да се започне с един практически пробен тур. Ако всеки е наясно какво трябва да се прави, състезанието може да започне.
6. Когато всички групи са изиграли всичките 10 кръга, помолете всеки съдия да сборува точките за групата и да обяви най-високите и най-ниските индивидуални резултати. След това преминете към обсъждане и обсъждане как е протекла играта и какво са научили както в своите малки групи, така и в цялата група.

Обсъждане и оценка

Помолете участниците в малките групи да обмислят следните въпроси:

- Кой има най-много точки? Как играхте, за да спечелите?
- Кой има най-малко точки? Как се чувствате ?
- Има ли някой, който да се чувства излъган? Защо?
- Направихте ли някакви споразумения преди кръг 5, 8 и 10? Какво стана?
- Дали някой наруши споразумението? Защо?

В цялата група:

- Попитайте съдията да съобщи най-високия и най-ниския брой точки на индивидуалните играчи и общия брой точки за групата. Запишете тези цифри ясно на флипчарта.

Околна среда

Свобода и насилие

Миграция

Ниво 4

Неограничен (малки групи 5)

60 минути

COP 15 е съкращение за 15та конвенция на страните по Рамковата конвенция на ООН за Промените в климата . Известна е още и като Конвенция на ООН за промените в климата. 2009

- Кои групи отбелязаха най-висок общ резултат? Дали това са групите, в които играчите са сътрудничили или групите, в които играчите са излъгали?
- По какъв начин тази игра е свързана с реалността? Дайте конкретни примери.
- Когато хората се съгласяват да предприемат дейности за защита на околната среда, как можем да сме сигурни, че всички играчи наистина играят честно?
- Има ли смисъл за една група да бъде „най-зелена“ за сметка на другите?
- Една от причините, поради която политиките не успяха да постигнат така желаното споразумение за CO2 емисиите на Конференцията за климата през 2009 г. е, че страните не се договориха за контрола и проверката. Дали щеше да им помогне, ако те бяха отстъпили „крачка назад“ от фокусирането върху практическите детайли и бяха съсредоточили вниманието си върху човешките права, които са нарушени? Защо?
- Във връзка с изменението на климата, чии права са най-засегнати? Кои права са нарушени?
- Като се има предвид, че бедните нации страдат повече от изменението на климата и че богатите държави са причинили проблема, кой начин би бил справедлив начин за решаване на проблема за равенството?
- Увеличаването на броя на тежките метеорологични явления, предсказани от моделите на изменението на климата, означава, че милиони хора ще станат бездомни. Как вашата страна трябва да отговори на това?
- Има ли роля, която образованието по правата на човека да играе в борбата с изменението на климата? Ако е така, каква е тя?

Съвети за фасилитаторите

Резултатът от играта е, че тези групи, в които играчите оказват съдействие, ще получат най-висока групова оценка. Групите, в които някой е излъгал, получават по-ниска обща оценка .С други думи, един индивидуален играч може да се е представил много добре за себе си, но за сметка на другите. Учебната поука е, че ако хората си сътрудничат, ще спечелят.

При обсъждането на слабостите на доброволните споразумения и на предимствата и недостатъците на правителствените директиви и закони, можете да попитате участниците какво мислят за информационни кампании за спечелване на подкрепата на избирателите за непопулярни, но необходими мерки. Обмислете следния пример: преди няколко години групата За чиста Британия (Tidy Britain) проведе кампания „Моята малка изхвърлена обвивка няма никакво значение.“ Тя показва сцена на улица, пълна с опаковки от сладки продукти, много от тях с балончета с лозунга „На никого не пречим“ върху тях. Какво щяхте да си помислите, ако видите този плакат?

- Ако си направя труда да занеса тези изхвърлени празни опаковни у дома, улиците ще бъдат малко по-чисти и това може да послужи като добър пример за другите. (Това е един палец и 3 пръста.)
- Ако някои от нас го направят, няма да има много по-съществена разлика, или изобщо няма да има никаква разлика, ако други хора всъщност увеличават количеството на изхвърления боклук. (2 пръста и 2 палци)
- Ако можем да убедим повечето хора да се грижат за боклука, тогава улиците ще бъдат чисти. Въпреки това, винаги ще има някои, които продължават да чупят отпадъци, но които се възползват от усилията на другите. Защо трябва те да се радват на „ свободно поведение“? (3 палци и 1 пръст)
- Защо трябва аз да полагам усилия, ако никой друг не го прави? (4 пръста)

Примерът може да се илюстрира еднакво добре с лозунта : „Моята малка кола не пречи на никого“ (относно намаляване на емисиите на CO2) или „Използването на сушилна машина, вместо да оставям дрехите ми да изсъхнат сами, не пречи на никого „(за пестене на енергия). Трябва да се намери един пример, с който хората във вашата група да се идентифицират най-лесно.

В много градове има глоби за изхвърляне на отпадъци и ако кучето ви оставя изпражнения на тротоара – в тези случаи доброволните дейности не са достатъчни. Трябва да има някаква регулация. Една от ключовите слабости на Споразумението от срещата на върха в Копенхаген е, че то не включва строги методи за наблюдение и проверка на емисиите на CO2.

Предложения за последващи упражненията

Групата може да иска да разгледа ефективността на различни видове санкции и наказания за тези, които нарушават правилата в дома, в училище, младежка група или местната среда. Какви са най-добрите начини да накарате хората да съблюдават правилата?

Предложете на участниците най-добрият начин за постигане на най-висок резултат да бъде всеки да играе палец. В реалния свят това паралелно може да означава правителството да нареди всеки да спре автомобила си от движение (за намаляване на емисиите на CO₂), да се гледа телевизия в продължение на максимум един час на ден (за спестяване на електроенергия), да се купува най-много по едно технологично устройство (например мобилен телефон, цифров музикален плейър или видео игра) на всеки три години (за спестяване на ресурси) и да станем вегетарианци (по-ефективно използване на земята и по-малко и производство на CO₂ и NO_x от животински отпадъци). Може ли групата да посочи примери от законодателство, в резултат от които на всички се казва, че те трябва да „играят пръсти „? (Регулирането на движението е възможна илюстрация.) Помолете групата да прецени дали тези примери нарушават човешките права? Кои от тях и как?

Упражнението „Борба за богатство и власт“ на страница 263 е друга симулация, която разглежда въпросите за несправедливостите, които са резултат от неравномерното разпределяне на ресурси. Ако искате да изследвате природното равновесие и как ние го унищожаваме, приложете дейността „Мрежа на живота“ на страница 320.

Идеи за действие

Групата може да иска да се занимава с местен екологичен проблем и да се присъедини към други, за да окаже натиск върху политиките да действат.

Ако групата проявява интерес към международната политика, може да разгледа примера с неуспеха да се постигне споразумение в Копенхаген и начините за насърчаване на доверие и разбиране между нациите.

Необходимостта от дейности по изменение на климата е най-неотложното предизвикателство, пред което в момента е изправена човечеството.

Накарайте групата да помисли за това, което те могат да направят, за да се намалят техните лични емисии на CO₂, както и на местно, национално и международно ниво. Започнете със сайта www.footprintdiary.com – приложение за мобилен телефон и уеб приложение, което дава информация за последиците от изменението на климата и помага на потребителите предприемат действия относно тяхно лично потребление.

Допълнителна информация

Прозрачността бе основна тема на Конференцията на 15-те страни, преди международните лидери да стигнат до заключителната сцена от последните дни на конференцията. На предишните срещи на 15-те се прие принцип, на база на който намаляването на емисиите от развиващите се страни трябва да се „наблюдава, докладва и проверява“ – или накратко MRV. Концепцията за MRV следва конкретно да се прилага за „национално целесъобразни намаляващи ефекта дейности „, които развиващите се страни предприемат на доброволна основа, оттам и интереса за поставяне на задачи и съгласуване на режим за мониторинг и проверка на най-големите източници на емисии в бързо развиващия се индустриален свят, Китай и Индия в частност.

Този неуспех за постигане на честен процес на мониторинг илюстрира сложността на проблемите, по-специално тези за справедливост и равенство. Противопоставянето на развиващите се страни, особено на Китай, се аргументира с факта, че предложението е изключително несправедливо, тъй като техните емисии на глава от населението са далеч по-ниски от тези на развитите страни, които трябва да поемат повече отговорност за намаляване на емисиите, защото до голяма степен те са виновни за проблема.

Фондация Екологично справедливост прави пряка връзка между необходимостта за екологична сигурност и защитата на основните човешки права. <http://www.ejfoundation.org>

КЛЮЧОВА ДАТА

5 юни
Ден на околната среда

Доброволческите дейности не са безполезни; по-добре е да се прави нещо, отколкото нищо, а вашият пример може да проправи пътя. Това е залегнало в основата на световната инициатива на приятелите на дивия свят за спасяване на климата. Целта е да бъдат принудени фирмите да редуцират въглеродните си емисии. <http://www.worldwildlife.org/climate/business.html>

Активността е взаимствана от „Да вземем света в свои ръце“ Woodcraft Folk 1993

Материали за раздаване

Лист с Инструкции

Целта на играта е да се спечелят възможно най-висок брой точки.

Как се играе играта:

- След като съдията преброи до три, протегнете ръката си в юмрук напред, като сочите нагоре с пръст или с палец.
Във всеки кръг трябва да играете или „пръст“ или „палец“.
- Не можете да комуникирате с другите състезатели по всяко време, а само преди кръгове 5, 8 и 10.
- Трябва да играете във всички 10 кръга.

Как се отбелязват точки

Това зависи от комбинацията от „пръсти“ и „палци“, изиграна от състезателите.

- Ако всеки от 4-та състезатели играе „палци“, тогава всеки играч получава по една точка
- Ако трима играчи играят „палци“ и един играе „пръст“, тогава тези, които играят „палци“, получават по минус 1 точка всеки, а играещият „пръст“ получава 3.
- Ако двама играчи играят „пръсти“ и двама „палци“, тогава „палците“, получават по минус 2 точки, а „пръстите“ по 2 точки.
- Ако един играч играе „палец“, а другите трима играчи са „пръсти“, „палецът“ получава минус 3 точки, а „пръстите“ по една точка всеки.
- Ако всички играчи играят „пръсти“, всички получават минус 1 точка.

Това е обобщено в таблицата по-долу (играната комбинация от пръсти и палци и съответните точки на отделните играчи):

TTTT	TTTF	TTFF	TFFF	FFFF
+1 +1 +1 +1	-1 -1 -1 +3	-2 -2 +2 +2	-3 +1 +1 +1	-1 -1 -1 -1

Кръговете 5, 8 и 10 са бонус кръгове. Можете да получите допълнителни точки, както следва:

Кръг 5 - резултата ви за този кръг, умножен по 3

Кръг 8 - резултат ви за този кръг, умножен по 5

Кръг 10 - резултат ви за този кръг, умножен по 10

След всеки кръг съдията попълва точките в листа с резултатите.

Лист с резултатите (точките)

Име на играча				
Кръг				
0 (практически пробен кръг)				
1				
2				
3				
4				
5 (точки, умножени по 3)				
6				
7				
8 (точки, умножени по 5)				
9				
10 (точки, умножени по 10)				
Общо точки, кръгове 1-10:				

Силата на цветовете

Всички цветя на утрешния ден са скрити в семената от днес.

Индийски поговорка

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Общи права на човека • Религията и вяра • Деца
Сложност	Ниво 2
Размер на групата	Без ограничение (малки групи: 3-4)
Времетраене	80 минути
Общ преглед	В края на това упражнение ще имате стена от цветя, които представляват разнообразието на групата. Това е творческа дейност, която провокира в дискусия за правата на човека като цяло: какво са те, защо съществуват и как трябва да ги защитим.
Свързани права	Всички
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Изграждане на разбиране за връзката между човешките нужди, личното благосъстояние и правата на човека • Развитие на умения за разсъждаване и анализ • Насърчаване на солидарността и зачитането на многообразието
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Празна стена с достатъчно пространство на нея да се закачат рисунки • Копия от материалите за раздаване, по едно на човек • Молив за всеки участник; гума; цветни маркери за всички • Тиксо за закачване на рисунките на стената • Флипчарт и маркери
Подготовка	Направете фотокопие на материалите за раздаване, по едно на човек.

Инструкции

Обяснете, че тази дейност ще прерасне в дискусия за правата на човека, но в началото участниците ще трябва да помислят какво означава да бъдеш човек.

Част 1. Идентифициране на това какво означава да бъдеш пълноценно човешко същество

1. Обяснете, че за да може един човек да се чувства като пълноценно човешко същество, трябва да са задоволени отределени негови нужди. Например за основното ни оцеляване ние всички трябва да имаме храна и вода, сън и въздух. Нуждаем се също и от безопасност: лична и финансова сигурност и добро здраве. Неотходими са ни и любов и чувство за принадлежност: приятелство, интимност и семейство. Трябва ни също и самочувствие: да се усещаме приети и ценени от другите и да чувстваме, че можем да развием пълния си потенциал и реализацията си като личности.
2. Кажете на участниците, че всеки един от тях трябва да направи едно цвете, което представя собствените му нужди като човешко същество. Цветето трябва да има осем листенца:
  - основни нужди
  - лична сигурност
  - финансова сигурност
  - здраве
  - приятелство
  - семейство
  - оценка
  - лична реализация

Размерите на венчелистчетата трябва да съответстват на важността на всеки от

Общи права на човека

Религия и вяра

Деца

Ниво 2

Без ограничение (малки групи: 3-4)

80 минути

осемте нужди за тях към този момент от живота им. Нарисувайте един пример на флипчарта за това обяснение, но подчертайте, че това е само пример. Цветето на всеки човек ще бъде различно.

3. Раздайте хартия, химикалки и цветни маркери и да помолете всеки участник да нарисова своето собствено цвете в средата на хартията, оставяйки пространство наоколо. Обяснете, че няма правилни или грешни, добри или лоши „отговори“ - цветето на всеки ще бъде уникално. За мотивиране на хората им кажете, че не трябва да има имена на върху листовите. Дайте им десет минути за този етап.
4. Сега помолете участниците да помислят за условията, които трябва да съществуват, така че те да могат да разцъфнат и да се развият в като пълноценни човешки същества. Накарайте хората да нарисуват листа около цветето, които представляват тези условия и да напишат ключови думи по листата. Отделете за това десет минути .
5. Накрая помолете участниците да закачат произведенията си на стената, за да се направи изложба.

Част 2. Свързване на човешките потребности с човешките права

6. Дайте на участниците време да разгледат цветята. След това ги помолете да се разделят в малки групи от 3-4 души и започнете обсъждане на следните въпроси:
    - Има ли някакви връзки между човешките права и цветята и листата? Ако да, какви са тези връзки?
    - Важни ли са човешките права? Защо?
    - Какво означават за вас думите „човешки права“?
- Сега помолете всяка група за обратна връзка и след това преминете към обсъждането и оценката.

Обсъждане и оценка

Започнете с кратък общ преглед на упражнението, след това преминете към общ преглед на дискусиите в малките групи и разберете какво участниците са научили за правата на човека:

- Достави ли ви удоволствие това упражнение ? Защо? Защо не?
- Беше ли трудно да се вземе решение за размера на венчелистчетата? Всички ли осем нужди са важни за пълноценен живот?
- Има ли и други нужди, които не са представени от венчелистчетата, тоест трябва ли да се добавят нови венчелистчета?
- Някой написал ли е нещо в центъра на цветето?
- Изненадани ли сте от някакви прилики и разлики между венчелистчета на различните хора ? Какво показват те за човешките същества?
- Какви са последствията за индивида, ако има повредени цветчета?
- Какво е необходимо, за да се защитят различните венчелистчета? Какво са написали участниците на листата?
- Има ли някакви връзки между това, което е написано по листата, и идеята за човешки права?
- Какво научихте за собствената си идентичност като човешко същество? Как това се отнася към човешки права?
- От кои човешки права се нуждаем най-много, за да разцъфтим и израстнем като пълноценни човешки същества (там, където живеете)?
- По-важни ли са някои права на човека отколкото другите ? За кого? Кога? Къде?
- Защо трябва да сме нащрек за опазването и развитието на човешките права?
- Какво можем да направим, за да защитим по най-добрия начин правата на човека?
- Има ли някакви нужди, които не са обхванати от някоя от съществуващите конвенции за правата на човека?

Съвети за фасилитаторите

Цветето, илюстрирано по-долу, е предназначено да служи само като пример. Важно е да се подчертае към участниците, че всеки един от тях трябва да реши сам

за себе си колко да са големи различните венчелистчета. Цветовете, които те ще изберат за различните части, също са въпрос на личен избор.

Не трябва да насочвате вниманието към центъра на цветето. Дайте свобода на всякакви мисли, които могат да се появят в процеса на упражнението, за основното значение. По същия начин, в процеса на упражнението стимулирайте идеи за повече венчелистчета, например за културната сигурност, свободата на избор във всички аспекти на живота, раздаването на справедливост, участие, идентичност, религия или вяра. Във всеки един случай очертайте връзката между необходимостта, последствията от нейното незадоволяване, ползите от нейното удовлетворяване как тя е защитена от законодателството и документите за правата на човека.

В стъпка 4 може да се наложи да дадете на хората няколко съвета. Можете да споменете, че листата дават възможност за подхранване на цветята чрез слънчева светлина, вода и въглероден диоксид и дайте пример, че някои от нещата, необходими за подхранване на финансовата сигурност, са работата, банковата система и синдикатите. Можете разбира се да добавите и правото на труд, което е залегнало в член 23 от ВДПЧ, но за предпочитане е участниците сами да достигнат до връзката с човешките права.

Важно е да се направи връзка между човешките нужди и права на човека и да се покаже как правата на човека са в основата на един свят, в който са удовлетворени нуждите на всеки. Вие може да обсъдите с групата и преамбюла на ВДПЧ (виж страница 601) Тя започва с понятията достойнство, равенство и неотменими права на всички членове на човешкия род като основа на свободата, равнопоставеността и мира в света. Декларацията продължава с описание на най-съкровениите стремежи на обикновените хора като свобода на словото, на вярата, и свобода от страх и лишения.

Вариации

За да се съкрати тази дейност, може просто да направите стъпки от 1 до 4 и след това да започнете обща дискусия за правата на човека с цялата група. Това може да е подходящо за млади активни страни, които се затрудняват да се работи на концептуално ниво. Възможно е някои да не могат да разберат идеята за различни размери на венчелистчетата, които да съответсват на различията в степента на важност. Вероятно е също така връзките с правата на човека да им се сторят доста абстрактни.

Можете да разширите дейността чрез задаване на въпроси към хората да определят кои човешки права кои човешки нужди защитават, които те са идентифицирали по време на упражнението. Използвайте резюмето на ВДПЧ на страница 600.

Предложения за последващи упражненията

Можете за предложите на активни страни проект да разберат как човешките права са се развивали исторически и да проучат какво означава „развиващи се права“.

Ако на участниците им е допаднало да говорят за това, което е важно в живота им, подходящо за тях ще е да изследват своите вярвания чрез упражнението „Вярващите“ на страница 105. Като алтернатива, участниците могат да участват в упражнението „Бинго на правата“ (страница 260), която е активен начин за изследване на връзката между ежедневиия живот и правата на човека. Ако те се интересуват от зараждащи се зараждащи се права, упражнението „Пръсти и палци“ на страница 173 разглежда правото на устойчива околна среда.

Идеи за действие

Предложете на участниците да направят тази дейност с техните семейства, приятели и колеги и да проведат дискусия за правата на човека.

КЛЮЧОВА ДАТА

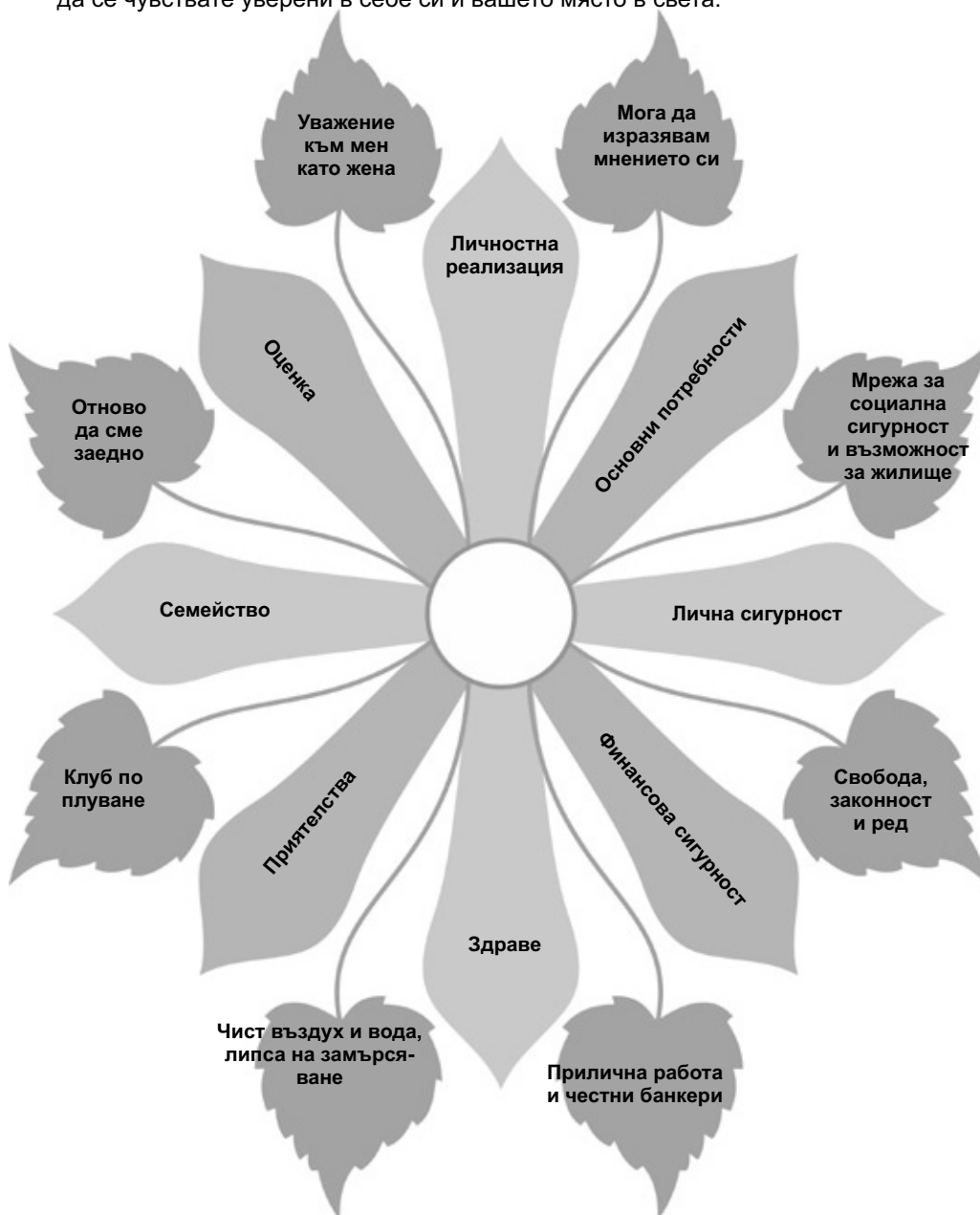
28 май
Ден на европейското добросъседство

Допълнителна информация

Идеята в тази дейност за потребностите, които трябва да бъдат удовлетворени за пълноценен живот на човека, е взимана от трудовете на Маслоу, както и на Грифин и Тюрел (Човешката природа). Основни потребности са тези, които ни трябва, да запазим тялото си живо. Сексуалните потребности са включени в тази категория. Личната сигурност включва като подслон - дом, „покрив над главата си“, както и чувството на безопасност от крадци и банди, война и терористични атаки. Финансова сигурност означава да имаме пари за приличен стандарт на живот, както и мрежа за сигурност, ако останете без работа. Здраве означава добро здраве, както също и наличност на здравеопазване, ако ви се случи инцидент или се разболеете. Приятелството включва възможности да се присъедините към клубове и асоциации, както и да можете да избирате свободно своите приятели и партньори за интимни отношения. Семейство означава да не можете насилствено да бъдете разделен от семейството си. Оценен означава да сте уважаван и ценен от другите, както за това кой сте, така и за това, което правите. Да реализирате своя потенциал се нарича още „самоизява“: това означава, че имате възможност да бъдете човека, който искате да бъде, да използвате вашите способности в пълна степен и да се чувствате уверени в себе си и вашето място в света.

Заглавна страница

Най-голямата заплаха за свободата е липсата на критичност.

Воле Соинка

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Медии • Глобализация • Околна среда
Сложност	Ниво 3
Размер на групата	10 - 24 (малки групи от 4 – 8)
Времетраене	180 минути
Общ преглед	Тази дейност представлява симулация, в която група журналисти подготвят за печат заглавната страница на вестника си. Участниците работят в малки групи по проблеми, свързани с: <ul style="list-style-type: none"> • Пристрастията, стереотипите и обективността в медиите • Снимковия материал и ролята на медиите при решаване на проблеми, свързани с правата на човека
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на свобода на мисълта и на изразяването на убеждения • Правото на неприкосновеност на личния живот, семейството, дома и кореспонденцията • Правото на участие в културния живот на общността
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разширяване на осведомеността за медиите и техния подход към проблемите, свързани с правата на човека • Развиване на уменията за комуникация и сътрудничество • Култивиране на чувство за отговорност и ангажираност със социална промяна
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Голяма стая с достатъчно място за две или три малки работни групи и обсъждане в голяма група • 40-45 снимки от вестници или списания • Хартия и химикали за водене на записки • Големи листове (A3) или хартия за флипчарт и маркери • Ножица и лепило за всяка малка група • Достатъчно големи маси, върху които работните групи да могат да разпрострат материалите си
Подготовка:	<ul style="list-style-type: none"> • Изберете 40 или 45 снимки от списания или национални вестници. <p>Забележка: Нужни са ви три комплекта от едни и същи снимки, по един за всяка малка работна група. За тази цел или трябва да закупите три броя от вестника, от който сте избрали снимки, или трябва да имате достъп до копирна машина.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Поставете върху масата един комплект от снимките.

Инструкции

1. Представете упражнението. Обяснете на участниците, че това е една симулация, в която една вечер група журналисти работят в редакцията на един вестник и подготвят за печат заглавната страница на следващия брой. Въпреки че става въпрос за вестници, които се четат от местната общност, всеки от тях има политика да информира читателите си за текущите проблеми от глобален мащаб, включително и за правата на човека.
2. Покажете пример за заглавна страница на вестник и обърнете внимание на характера и оформлението на една типична първа страница.
3. Покажете на хората изображението на снимките. Помолете ги да обиколят масата мълчаливо и да не коментират на този етап. Обяснете им, че това са изо-

Медии

Глобализация

Околна среда

Ниво 3

10-24
(малки групи
от 4-8)

180 минути

- браженията, с които ще работят. Могат да ги използват и интерпретират по тяхно желание.
4. Разделете участниците в три работни групи от шест до осем души. Всяка група трябва да си представи, че е редакторски екип на различен вестник. Задачата им е да проектират и изготвят оформление на заглавната страница на сутрешния брой.
  5. Помолете групите да измислят име на своя вестник.
  6. Сега помолете редакторските екипи да започнат работа. Раздайте на всяка група листовете, моливите, лепилото и ножиците, но още не давайте снимките.
  7. Дайте инструкции. Те трябва да направят дизайна и оформлението на заглавната страница на техния вестник.
  8. Участниците разполагат с един час, през който да изберат 4 или 5 новини, които искат да представят. Трябва да насочат усилията си към впечатлението, което създава първата страница. Достатъчно е да изберат снимков материал и да напишат заглавието и няколко подзаглавия и увод, а не да съставят дълги истории. Не трябва да излагат цялата статия, а просто да индикират нейната позиция върху страницата в маркирана кутия.
  9. Предложете на участниците да започнат с обсъждане на темите или проблемите, които искат да включат в статиите си. Кажете им, че след 10 минути ще получат снимките от отдел „Печат“.
  10. След като групите пороботят в продължение на десетина минути, дайте им комплектите вестникарски снимки, по един за всяка група. Дайте им 50 минути да завършат тази задача.
  11. След като екипите завършат заглавните си страници, трябва да ги подредят, за да могат всички да ги прочетат. След това преминете към Обсъждане и оценка.

Обсъждане и оценка

Започнете с общ преглед на самата дейност и след това преминете към дискусия за медиите, за проблемите, свързани с правата на човека и за ангажираността към тези проблеми.

- По какъв начин са организирали работата си групите? Всички заедно ли са работили или са се разделили на отделни индивиди, двойки или тройки, които да работят по „историите“? По какъв начин са взели решения относно извършването на работата и как са избрали кои новини да отразят? Имали ли са лидер, или всички са участвали при взимането на решението? Всички ли са имали възможност да участват и да дадат своя принос?
- По какъв начин са били избрани темите или проблемите, по които ще се работи? Кое е било предхождащо - проблемът или снимката? Дали са определили първо проблема и след това са избрали подходящата снимка или са се вдъхновили от определена снимка и са създали история около нея?
- Какви въпроси или проблеми са били представени? Отнасят ли се някои от тях към правата на човека? Има ли такива проблеми, които някои активни страни са искали да включат, но се е наложило да отпаднат? Защо са отпаднали?
- По какво си приличат и по какво се различават отделните заглавни страници на различните вестници? Използвани ли са едни и същи въпроси или снимки?
- Има ли някоя снимка, която е използвана по различен начин от различните групи?
- Как участниците следят новините: във вестниците, по телевизията, по радиото или по Интернет? Защо следят (или защо не следят) новините?
- Участниците опитали ли са се да имитират истинска заглавна страница по време на тази симулация? Или са искали да я направят по различен начин? Кой е най-ефективният начин да се привлече вниманието на читателите?
- Какви новини преобладават в медиите в реалния живот?
- Като цяло добре ли се отразяват в новините проблемите, свързани с правата на човека?
- Колко често историите се представят като истории на човешките права?
- Един от основните въпроси, които се обсъждат във връзка с медиите, е въпросът за „обективността“. Смятат ли участниците, че е възможно новините да

бъдат представени обективно? Възможно ли е това? Желателно ли е?

- Кои въпроси, свързани с правата на човека или тяхното нарушение са включени в отделните истории?
- Опитали ли се участниците да свържат в отразените истории причина и следствие, Севера и Юга, развитието и околната среда, богатите и бедните? Как тези въпроси са представени в истинските медии?
- Какъв образ са си изградили участниците за младите хора в други части на света? В „бедните“ страни? В „богатите“ страни?
- Има ли важни въпроси и въпроси, които липсват от комплекта снимков материал?

Съвети за фасилитаторите

Когато избирате снимките, които ще използвате в тази дейност, поставете се да осигурите разнообразни изображения и се опитайте да избегнете стереотипите. В новините често присъстват убийства, войни и други бедствия, а позитивните послания са по-редки (в Африка стават и други неща, освен войни и глад!). Нека снимките, които сте подбрали, да дадат на участниците възможност да си изберат образи за „добри“ новини, както и образи за „лоши“ новини. Снимковият материал трябва предлага разнообразни материали по отношение на възраст, джендър, раса, култури, географска представителност и др. Вземете предвид интересите на младите хора и включете снимки, отразяващи „горещите“ събития на деня и свързаните с тях личности, както и снимки, третиращи проблемите на живота в едно мултикултурно общество и в един глобален свят. Списъкът по-долу ще ви даде някои идеи.

Водеца на ТВ новини
Земното кълбо
Снимачен екип в Третия свят
Момче, което лъска обувки с рекламен материал на Филипс
Деца, които хвърлят камъни
Жени правят язовир
Помощи за безработица
Африкански миньор
Опаковки на батерии
Защо гладуват бебетата, когато има достатъчно храна?
Пестициди
Реклама на ресторант за хамбургери
Сечене на дървета в гора с киселинен дъжд
Изсъхнала почва
Деца играят във водата
Напояване
Измиване на кола

Горящ нефт
Акция на Грийнпийс
Стълб от индустриален дим
Реклама на алкохол
Колички, пълни с кафе
Реклама на кока-кола
Продавач на плажа
Пазар в Третия свят
Самотна жена
Бедняшки квартали в Брюксел
Кофа, преливаща от боклук
Разпределяне на консерви
Хладилници на сметище
Чернокожо момче с китара
Нинтендо
Рокзвезда
Деца от улицата
Мултикултурно парти

Мароканско момиче
Полиция
Графити
Антирасистки концерт
Парламент
Наркотици
Известни политици, напр.
Президентът на САЩ
Мандела
Среща на световните лидери на 15-те
Бежански лагер
Бежанци в посолството
Ерик Кантона
Деца в приют
Футболист
Акция на Amnesty International
Демокрация във Филипините
Американски групи в Афганистан
Сомалийски пирати в действие

Демонстрация във Филипините
Силите на Ф Бомбардировач Ф16
Гуерила
Двама мъртви войници
Ферми, а не оръжия
Купчина торби с жито
Продажба на продукти от Третия свят
Среща Среща на жени
Семейно планиране
Предпазване от СПИН Тълпа от хора
Обществен транспорт
Трибунал за военни престъпления
Автоизложба
Автомобилно задръстване
Рециклиране
Млад мъж с микрофон
Избухнала космическа совалка
Наводнение на остров в Тихия океан

Докато представяте упражнението, добре е да обърнете внимание на елементите и оформлението на типичната заглавна страница : големи заглавия (да грабват вниманието), подзаглавие (например „от нашия кореспондент по екологични въпроси Мохамад Шмид“). Следва кратко представяне на историята, следвано от основния текст . Обсъдете по какъв начин се използва снимковият материал, за да илюстрира новината или да прикове вниманието на читателя. Помислете и какво не показват снимките! Посочете как са били изрязани, за да насочат погледа на читателя към това, което фотографът или редакторът на снимковия материал иска да покаже. Разгледайте и начина, по който е написано заглавието към снимките. Препоръчително е да демонстрирате това, като използвате вестник на чужд език, така по –лесно ще се абстрахирате от съдържанието и ще се фокусирате върху графичното въздействие.

КЛЮЧОВА ДАТА

3 май
Ден на свободата на световната преса

Насърчавайте групите да бъдат креативни в своите идеи и начина, по който ги представят. Те могат да пишат, да изрежат снимките и да нарисуват карикатури. Техните вестници могат да бъдат сериозни, хумористични или иронични. В зависимост от групата, трябва да решите колко да кажете по този въпрос или просто ги оставите да действат и да видите какво ще се получи накрая.

Вариации

Един алтернативен начин на представяне на това упражнение е да представите новинарска програма по радиото или телевизията. Ако решите да работите с телевизионна програма, желателно е да използвате видео от компютъра или да проектирате слайдове върху екран в затъмнена стая, за да пресъздадете усещането за гледане на телевизия. Алтернативно може да използвате уебсайт или блог.

Предложения за последващи упражненията

Дискутирайте различните аспекти на правата на човека, избрани от групите за подготвяне на новините. Например какъв е подходът към тези права във вашата страна?

Участниците могат да влязат във връзка с местен вестник, радио или телевизия и да разговарят с журналистите относно работата им, както и да обсъдят въпроса за обективността и начина, по който медиите отразяват глобалните проблеми и проблемите, свързани с правата на човека.

Ако групата се интересува от снимки и как те се използват /или се злоупотребява с тях в медиите, можете да се насочите към упражненията като „Част от картината“ и „Надписи“, които са представени под рубриката „Още начини за игра със снимки“ в края на упражнението „Игра със снимки“ на стр. 249.

Ако групата ви предпочита упражненията, изискващи бързо мислене, може да направите упражнението „Само една минута“ на стр. 150, която се отнася до връзката между спорта и правата на човека.

Ако групата желае да се отпусне и да слуша музика, като в същото време да научи за други народи, култури, музика и език, вариант за това ви предлага „Knysna blue“ в образователния наръчник „Всички различни - всички еднакви“.

Идеи за действие

Много местни радиостанции дават възможност на различни обществени групи да направят свое собствено предаване. Може да работите по групов проект, например със заглавие „Мисли глобално, действай локално“, за събиране на информация и излъчване на радиопредаване по въпроси, които интересуват групата.

Вижте на сайта www.newtimes.dk пример за това как лицата, търсеци център за бежанци в Дания, използват медиите. Може би искате да помогнете на лица, търсеци център за бежанци (или друга малцинствена група) във вашата страна, да направят нещо подобно.

Използвайте местните медии (радио, вестници), а също и световните медии, включително социалните мрежи като Hi5, Facebook, Twitter и блогове, за да предавате вашите съобщения.

Допълнителна информация

Някои от въпросите, подвигнати в това упражнение, включват:

а/ Медиите

1. Младите хора, както и по-възрастните, постоянно са затрупвани от огромно количество информация от различните медии. Някои го съзнават, други не. Може да си зададем въпроса: какво правим с цялата тази информация? Значи ли това, че всички сме по-добре информирани, или това не е необходимо?
2. Медиите стават все по-комерсиализирани и опростяването на посланието, поставянето в стереотипи и търсенето на сензации се превръщат в тревожни явления. Става ли все по-трудно да се намерят качествени новини?

3. Намирането на качествени новини е особено важно, когато става въпрос за новини, свързани с проблемите на неравенството, особено когато са намесени развиващите се страни. Новините, които не идват от Запад, често се виждат само през погледа на Запада. Това много често води до негативни или мрачни новини. Едноностранчивостта и негативизмът се превърнаха в норма. Съгласни ли сте с това?
4. Нарастването на използването на Интернет доведе до спад на журналистиката. Нийл Хенри, бивш кореспондент на Уошингтън Пост, сега професор по журналистика в Университета на Калифорния в щата Бъркли, казва следното: „Виждам един свят, в който преследването на истината в услуга на обществен интерес е в упадък като културна ценност в нашето общество на фона на този технологичен смут. Свят, в който професионалната журналистика, упражнявана съгласно общоприетите етични ценности, е бързо намаляваща функция в нашите разширяващи се новини и информационни системи, тъй като ние бягаме в мрежата, за да хванем последното „най-ново“ нещо. Междувременно не мога да не се страхувам от бъдещето, все по-безплодно откъм квалифицирани журналисти, в което при търсене на „новини“ няма да се появяват новини, а най-новите жълти тиради от сутеренни блогъри, фалшиви репортажи от правителствени чиновници и PR умници, обвити в прикритието на журналистика от рекламодатели, които искат само продават, продават, продават.“
5. Блогърите и публикациите в мрежовите сайтове ни вкарват много по-близо до това, което се случва около нас по света. Суровият материал е с мощна сила - помислете за непосредствеността и влиянието на блоговете, личните видеоклипове и публикации в сайтове на социални мрежи за земетресения, други бедствия и военните зони.
6. Интернет означава, че хората по света имат достъп до новини и информация от източници във всяка държава. Това прави цензура много по-трудно.
7. Дали обективността е възможна или желателна? Възможно ли е да избягаме от нашия собствен етноцентризъм? И може ли балансирането (показването на „двете“ страни на историята) всъщност да бъде форма на информационни пристрастия? Например, въпреки последователните твърдения на Междуправителствената експертна група по изменението на климата (IPCC), че човешките упражнения имат „видимо“ влияние върху световния климат и че глобалното затопляне е сериозен проблем, който трябва да бъде разгледан незабавно“, доклади от формата „той каза/тя каза“ позволиха на една малка група от скептици за глобалното затопляне да засилят значително позициите си.

6/ Въпроси, свързани с правата на човека

Очевидно медиите играят много важна роля за повишаване на обществената осведоменост по проблемите на правата на човека. Но ние трябва да отчитаме начина на представяне на тези въпроси, както и съответните мотиви. Всеки трябва да е критичен към това, което стига (или не стига) до нас, и към начина, по който се представят информацията и фактите. Така например по време на война бойците могат да бъдат описани в различните вестници или като борци за свобода, или като терористи, в зависимост от различните политически възгледи. Хората от други култури може да не са представени обективно. Например ескимосите могат да бъдат представени като екзотичен, смел народ, който се бори за запазване на традиционния начин на живот в иглу, но когато стане въпрос за лова на китове, тогава ги описват като „убийци“.

в/ Ангажираност

Някои от изображенията, използвани в симулацията, би трябвало да покажат на участниците, и най-вече на младите хора различни начини да се ангажират практически. Като обучители и като хора, младежки работници младежки работници, бихме искали да мотивираме младите хора да работят за един по-добър свят. Питаме се как най-добре да насърчим младежите да се ангажират, а освен това можем да си зададем и въпроса дали съществуващите възможности са действително привлекателни за младите. Отговорите на тези въпроси можем да получим отчасти от слайдовете, които младите хора си избераат.

Забележка:

Настоящата дейност е разработена на база на „Фабрика за новини“, създадена първоначално на холандски от Роб Адриансен и екипа от Гринуич за сержанти като фламандска платформа. По-късно е преведена и адаптирана на английски от Нийл Хиърс по инициатива на Европейската Федерация за междукulturно образование.

Джендър
равенство

Дискри-
минация и
нетолерант-
ност

Гражданство
и участие

Ниво 2

Неограничен
(малки групи
от 5-7)

60 минути

Герои и героини

Тя е моят герой! Кой е твоят?

Въпроси

- Джендър равенството
- Дискриминация и Нетолерантност
- Гражданство и участие

Сложност

Ниво 2

Брой активни страни

Неограничен (малки групи от 5-7)

Продължителност

60 минути

Общ преглед

Тази дейност включва индивидуална работа, както и работа в малки групи и в голяма група, „мозъчна атака“ и дискусия за:

- Героините и героите като символи на социализацията и културата
- Как джендър стереотипите пускат корени в нашата история, култура и ежедневието

Свързани

- Право на равенство права
- Недискриминация

Задачи

- Свобода на мнението и изразяването
- Размисъл защо има различни перспективи за историческите събития
- Развитие на умения за критичен анализ
- Стимулиране на любознателност, откритост и чувство на справедливост

Материали

- Листове и химикали. (Един син и един червен химикал за всеки участник - по желание, но е препоръчително)
- Хартия за флипчарт и маркери

Инструкции

1. Дайте на участниците пет минути, за да си помислят на кои национални героини и герои (исторически фигури или живи хора) най-много се възхищават.
2. Раздайте листовите и химикалите и помолете всеки участник да начертае две колони. В първата колона с червен химикал трябва да се напишат имената на 3-4 героини плюс кратко описание на личността им и на това, което са направили за страната си. В долната част на листа участниците трябва да напишат ключови думи, описващи личните качества на героините.
3. Повторете процеса за 3-4 герои, само че този път имената им се изписват със син химикал. Информацията се записва във втората колона.
4. Сега помолете участниците да се разделят на малки групи от по 5-7 души, които ще сравнят избраните от тях герои и героини. Групите трябва да стигнат до консенсус относно четиримата най-достойни герои и четирите най-достойни героини.
5. След това съберете участниците в една обща група и напишете имената на героините и героите, избрани от малките групи, в две колони на флипчарта. Добавете ключовите думи, описващи личните им качества.
6. Обсъдете списъка с личните качества и функцията на героите и героините като модели за поведение, както и степента, в която те създават стереотипи за отделните полове. След това преминете към обсъждане .

Обсъждане и оценка

Започнете с общ преглед на самото упражнение и с разговор за това, което участниците са научили за героите и героините, а след това обсъдете стереотипите изобщо и начина, по който те влияят на възприятията и действията на хората.

- Какви хора са героите и героините? (Обикновени мъже и жени? Царе?) Какво са направили? (Водили са борба? Писали са стихотворения?) Как са научили

КЛЮЧОВА ДАТА

18 юли
Международен
ден на Нелсън
Мандела

- за тях участниците?
- Какви са приликите и разликите между двата списъка с качества?
  - Какви ценности отстояват героините и героите? Еднакви ли са за тях тези ценности или има различия?
  - Какво разбират участниците под „стереотип“? Стереотипите вярно ли отразяват реалността? Винаги ли са негативни?
  - Вие лично, а и хората във вашето общество като цяло, имате ли някакви общи стереотипи и очаквания за мъжете и жените?
  - Чувстват ли се ограничени участниците от тези очаквания? По какъв начин?
  - Списъкът с качества, направен по време на тази дейност, отразява ли някакви черти, които могат да бъдат описани като национални характеристики?
  - До каква степен социалните и културни бариери като цяло са резултат от стереотипното мислене?
  - По какъв начин стереотипите за равенството лишават хората от техните човешки права?
  - Кои документи за човешки права и членове от тези документи за човешките права защитават хората от дискриминация по полов признак?
  - Стереотипните очаквания често действат като бариери за жените и мъжете, като ограничават житейския избор и възможности. Какви бариери, свързани със стереотипите за равенството, са преживели самите активни страни? У дома, в училище, в клуба или на работното място?
  - Какво могат да направят участниците за тези бариери? Могат ли да набележат стратегии, с които да разчупят културните норми и ценностите, свързани с мъжествеността и женствеността?

Пример, който показва направеното от група в Украйна по стъпка 2.

Героини	Герои
Принцеса Олга, първата християнка в Киевска Рус	Принц Володимир от Киевска Рус (старото име на Украйна), който бил покръстен
Младата Роксалана, заловена от турците. Тя живяла в султанския харем. Използвала позицията си за влияние върху политиката.	Хетман Мазепа, борец за независимост
Поетесата Леся Украинка, която в творчеството си писала за украинската идентичност и еманципацията на жените	Поетът Шевченко, който възвеличавал свободата
• силна, умела, женствена, нежна, могъща, красива	• силен, могъщ, смел, неustraшим, непреклонен, упорит

Съвети за фасилитаторите

Думите „героиня „ и „ герой” се възприемат различно в отделните общества. Внимавайте за това и въведете предпазливо значението им. Може да е от полза да подчертаете, че героините и героите са ролеви модели.

По точка 5 от инструкциите трябва да приемете всички предложения от малките групи и да напишете всичко върху флипчарта. Ако някой предложи качества като „женствена” или „мъжествен”, трябва да ги приемете на дадения етап и да се върнете към тях по време на обсъждането, когато ще обсъдите значението на тези думи.

В зависимост от целевата група и контекста, може да е от полза хората да направят връзки с човешките права, като ги помолите да идентифицират героини и герои за правата на човека (защитници /активисти / хора, които, според тях, са направили промяна в тяхната страна или по света). След това може да продължите и да обсъдите развитието на правата на човека, влиянието на човешките права на местно, регионално и международно право и дилемите пред тях.

Подходящо е това упражнение да се направи в мултикултурна обстановка, тъй като културният елемент изпъква по-ясно. Смесете групите и кажете на участниците, че героините и героите могат да са от тяхната настояща държава или от друга чужда страна.

Вариации

Когато работите с младежки групи, има възможност да изберете други типове герои и героини, например герои от комикси или филми, филмови и попзвезди и знаменитости в спорта. В такъв случай може да започнете сесията с прочитане на комикси, а след това да направите „мозъчна атака“ за качествата на героите. Другият вариант е да залепите плакати на попзвезди и звезди от света на спорта и да помолите участниците да измислят реплики на звездите или да добавят рисунки. Ако оставите напълно отворен въпроса „Кои са вашите героини и герои?“, може да направите изненадващи открития, които предоставят възможност за ползотворна дискусия. Например хората споменават техните родители, Юри Гагарин, Hello Kitty, Нелсън Мандела или Бетовен!

Помолете участниците индивидуално да изберат двама души, на които те силно се възхищават, без да им кажете, че те трябва да изберат един женски и един мъжки образ. При разбора ги помолете да преброят дали има повече мъже, отколкото жени или повече жени, отколкото мъже в техните списъци. Попитайте ги дали това има някакво значение.

Предложения за последващи упражненията

Ако групата има желание да се занимае с героините и героите на борбата за човешки права, може да направите упражнението „Борците за права“ на стр. 167.

Идеи за действие

Обещайте пред себе си, че във всекидневието си ще обръщате повече внимание на стереотипите, от които се влияят както другите хора, така и вие самите (по невнимание!). Обърнете особено внимание на тези стереотипи, които водят до предразсъдъци.

Научете повече за жени, които са допринесли за вашата страна (по света, ако работите в международен контекст), но които не са толкова добре известни. Организирайте изложба във вашето училище или младежки клуб. Можете да напишете статия за местен вестник или да направите кратко видео, което да публикувате в Интернет за тези жени.

Организирайте празник за отбелязване на Международния ден на жената.

Присъединете се към местни, национални или международни кампании за проблемите на жените, например за равно заплащане за равен труд, трафик на хора или равен достъп до образование на децата от цял свят.

Източник

Програма за развитие на ООН. Въпросите на пола в програмата за развитие, учебно-информационен пакет, програма за насърчване на въпросите на пола и входни точки на проекта. Януари 2001

Допълнителна информация

„Стереотип“ е опростено, обобщено и често несъзнато предварително възприемане за хора или идеи, което може да доведе до предразсъдъци и дискриминация. Стереотипът е генерализация, при която характеристиките, присъщи на част от групата, се разпростират върху групата като цяло. Например стереотипи са разбиранията, че италианците обичат опера, руснаците обичат балет, а хората с черен цвят на кожата са от Африка. Когато ролите се приписват на жени или мъже или има очаквания за тяхното поведение поради техния джендър, говорим за „полови стереотипи“.

Може да има известно объркване по отношение на темите „биологичен джендър“ (sex) и „социален джендър“ (gender). „Биологичният джендър“ се отнася до биологичните различия между мъжете и жените, които са всеобщи и не се променят. „Социалният джендър“ (gender) се отнася до социалните характеристики, които са научени или придобити по време на социализацията на даден член на дадена общност.

Следователно „социалният джендър“ се отнася до социално обусловените характеристики, роли, дейности, отговорности и нужди, свързани с това да си мъж (мъжествен) или жена (женствена) в дадено общество в даден момент, и да си член на дадена общност в рамките на това общество.

От колко се нуждаем?

Мъжете могат да стигнат до обща цел, без да вървят по същите маршрути.

Амаду Хампате Ба

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Война и тероризъм • Здраве • Образование
Сложност	Ниво 3
Размер на групата	Без ограничение (малки групи: 5-6)
Времетраене	60 минути
Общ преглед	Тази дейност включва обсъждане и вземане на решения. Работейки в малки групи, участниците решават как ще преразпределят глобалния военен бюджет за финансиране на осемте Цели за развитие на хилядолетието.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на живот, свобода и лична сигурност • Право на развитие • Право на адекватен жизнен стандарт • Право на здравеопазване и образование
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разширяване на познанията за Целите за развитие на хилядолетието • Развитие на умения за решаване на проблеми и критично мислене • Култивиране на солидарност и готовност за намиране на решения на глобалните проблеми
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • „Пари“ на Компас (страница 354) • Флипчарт и 2 различни цветни химикалки • Копия на 8-те Цели за развитие на хилядолетието, по едно на всяка малка група
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Информирайте се за Целите за развитие на хилядолетието: http://www.un.org/millenniumgoals • Копиране на „парите“ на Компас, така че да имате банкноти от следните купюри (един комплект за всяка малка група). Поставете комплектите с парите в пликове за лесно боравене. <ul style="list-style-type: none"> 8 x 100 Емс 10 x 50 Емс 20 x 10 Емс • Направете копия на материалите за раздаване с Целите и изрежете снимките на Целите за развитие на хилядолетието. Хванете картите с кламер или ги поставете в пликове за лесно боравене.

Инструкции

1. Обяснете, че тази дейност е за това как светът може да намери пари за решаване на някои от най-наболелите социални и икономически проблеми, пред които сме изправени днес.
  2. Помолете участниците да споделят какво знаят за Целите за развитие на хилядолетието (ЦРХ).
- Могат ли да изброят 8 –те задачи?
3. Раздайте копия от материалите и ако е необходимо, дайте кратко обяснение за ангажимента на ООН към ЦРХ с по един пример за всяка цел.
  4. Разделете участниците на групи от 5-6 и опишете сцената: обяснете, че Организацията на обединените нации е решила да покани експерти („вие!“), които да направят общ преглед на разходите за постигане на всяка една от целите. След дълга и запомняща се дискусия, финансовата комисия на ООН е решила да отдели общо 1,500 Емс годишно за постигане на тези задачи. Раздайте комплектите с банкнотите на Компас.
  5. Обяснете, че 1 Ем е равен на 1 милиард щатски долара, така че те могат да изхарчат до 1,500 милиарда щатски долара, ако мислят, че това е необходимо. Не е задължително да се изхарчат всички пари. В крайна сметка има и други ООН проекти, които се нуждаят от пари!

Война и тероризъм

Здраве

Образование

Ниво 3

Без ограничение (малки групи 5-6)

60 минути

6. Помолете групите да обсъдят ЦРХ и да преценят колко средства ще се необходими на света за инвестиране за всяка една от целите. Кажете на участниците да разделят средствата на 8 купчини и да направят запис за сумите, които са отпуснали за всяка ЦРХ.
7. Сега накарайте всяка група от своя страна да докладва за разпределените пари за всяка ЦРХ и да запише цифрата върху флипчарта. На този етап няма дискусия - аргументите за избора трябва да бъдат оставени за общата дискусия. Достатъчно е фасилитаторът да обърне внимание на различията и сумите на отпуснатите пари.
8. Сега представете реалните суми, преценени от ООН. Напишете ги на флипчарта с различен цвят химикалка и поискайте от групите да си прегледат банкнотите и да преброят колко са оставили за военния бюджет.
  - Бедност 60
  - образование 30
  - Жени 3
  - Деца 10
  - Здравеопазване 6
  - HIV 18
  - Околна среда 21
  - Глобално партньорство 50
9. В този момент представете в дейността военния бюджет, за да се направи сравнение по отношение на разходите, предвидени за 8 – те задачи ЦРХ. Информирайте играчите, че между другото малко над 1,500 милиарда щатски долара е еквивалента на световния военен бюджет за 2009.1

Обсъждане и оценка

Започнете с общ преглед на това как е протекло упражнението и след това обсъдете какво са научили участниците.

- Как работиха групите? Беше ли лесно да се споразумеят за приоритетите и преценките? Как те разрешиха различията си в мненията?
- Най-малкият купюр е 10 Емс. Как групите решиха проблема как да дадат на „жените“ 3 и на „здравеопазването“ 6?
- По-голям или по-малък е действителният размер на необходимите средства от прогнозите? Изненада ли се някой от това?
- Ако действителният размер на парите, необходими за постигане на ЦРХ, е малко под 200 милиарда щатски долара, как бихте искали да изхарчите останалите 1,300 милиарда щатски долара?
- Има ли някакви други задачи, които активни страни биха искали да видят добавя към текущите 8?
- Кои членове от ВДПЧ се отнасят до всяка от ЦРХ?
- Смятате ли, че някои от ЦРХ трябва да бъдат с приоритет над някои от другите? Ако е така, кои? Как ще вземете решение за около приоритетите?

Съвети за фасилитаторите

По практически съображения цифрите, използвани в упражнението, са закръглени нагоре или надолу, но те все още са доста близо до действителните суми. Например общият военния бюджет през 2009 г. е 1531 милиарда щатски долара.

Ако човек разполага с малко общи познания, не е лесно да даде приоритет или оценка на ЦРХ. Обяснете на участниците, че те трябва да използват това, което знаят, да се опитат да размишляват по приоритетите и да направят реалистични предположения, доколкото могат.

Проблемът как да се дадат пари за „жените“ и „здравеопазването“ в стъпка 7 може да бъде решен най-малко по два начина. Групите могат да кажат, че тъй като е 3 + 6 е 9, т.е. почти 10, те ще вкарат в обща група и ще дадат обща сума за „жените“ и „здравеопазването“. Алтернативно, групите може да стигнат до идеята: „добре, ние имаме толкова много допълнителни средства, нека проявим щедрост и просто да дадем по 10 за всяка от двете групи!“

При обсъждането можете да посочите, че картината е всъщност още по-изненадваща! Сумата от 1,500 милиарда щатски долара е сумата, изразходвана през 2009 г. на военните в световен мащаб. 208 милиарда щатски долара ще бъдат общите средства за ЦРХ през следващите четири години. Така че на нивото на разходите за 2009 действителния размер на парите „които са останали“, ще бъде 6,792 милиарда щатски долара.

Някои активни страни могат да проявят критично отношение за ЦРХ и да са на мнение, че целите се използват от правителствата, за да „изчистят съвестта си“ и че тези задачи не са достатъчни. Вие ще трябва да се обясните, че упражняването не е насочено към насърчаване на ЦРХ, а стремежът е да се информират участниците, че те съществуват и че са гласувани от Организацията на обединените нации.

Вариации

В стъпка можете да съобщите на участниците, че 1,500 милиарда щатски долара представляват световните разходи за военната сфера през 2009 г. По този начин това добавя ново измерение към дискусиите, а именно плюсовете и минуси на военните разходи.

Може да развиете упражнението като ролева игра за договаряне на бюджетите за военните и целите на хилядолетието. Дайте на групи роли като правителствени делегати, неправителствени организации, работещи по въпросите на бедността, HIV, образование и т.н., представители на военните индустрии, работници в оръжейна фабрика, войници и други групи по интереси. За всяка роля ще трябва да дадете някои насоки, например:

- Правителствата: Вашият приоритет е да се подобри качеството на живот на гражданите ви, но и поддържането на сигурността на вашата страна.
- НПО: Вашият приоритет е да се намалят драстично военните разходи и да се премахне дълга на най-бедните страни.
- Представител на военната промишленост: Вашият приоритет е, че не искате да губите пазари и пари, но сте готови да преговаряте.
- Синдикален представител на работниците от военната индустрия: Вашият приоритет е по-добър и мирен живот, но в същото време вие се страхувате от загуба на вашите работни места.

Предложения за последващи упражненията

Упражненията „Достъп до медикаменти“ на страница 87, „Може ли да вляза?“ за имигрантите на страница 115 или „Борба за за богатство и власт“ на страница 263 могат да се използват за допълване и задълбочаване на разбирането на участниците за причините и последиците от бедността и липсата на развитие.

Бихте могли и да предложите на участниците да изследват ЦРХ и да разберат как-во прави тяхната страна за подпомагане постигането на целите.

Нека участниците да сравнят БНП (брутен национален продукт) и ИЧР (индекс на човешкото развитие) на собствената си страна (или Европа като цяло) с тези на една развиваща се страна (или Африка като цяло) и след това да изследват причините за неравенството в исторически план и в настоящия момент.

Трябва ли богатите страни да поемат по-голяма отговорност за липсата на развитие на други места?

Идеи за действие

Свържете се с институциите в страната ви, които отговарят за изпълнение на ЦРХ и разберете как вие можете да допринесете за кампанията.

Организирайте дейността под формата на викторина като част от училищно или друго събитие. Избройте 8-те задачи и помолете хората да избират между три варианта за правилния отговор. Алтернативно, възпроизведете диаграма с реалните данни като голям плакат и да поканете посетителите да коментират техните реакции.

Допълнителна информация

Целите за развитие на хилядолетието (ЦРХ) са осем международни задачи за развитие, които 192-те държави-членки на ООН и най-малко 23 международни организации са се договорили да постигнат до 2015 година. Те включват намаляване на крайната бедност, снижаване на детската смъртност, борбата с болести и епидемии като СПИН и развитие на глобално партньорство за развитие.

Резюме на Целите за развитие на хилядолетието

Цел 1: Преодоляване на крайната бедност и глада

- Намаляване наполовина на броя на хората, живеещи с по-малко от \$ 1 на ден
- Постигане на заетост за мъже и жени, както и за млади хора
- Намаляване наполовина на броя на хората, които страдат от глад

КЛЮЧОВА ДАТА

20 декември
Ден на международната човешка солидарност

Цел 2: Постигане на универсално начално образование

- До 2015 г. всички деца (момичета и момчета) да могат да завършат пълния курс на начално образование

Цел 3: Насърчаване равенството между равенството и овластяване на жените

- Премахване на неравенството между равенството в началното и средното образование за предпочитане до 2005 година и на всички нива до 2015 г.

Цел 4: Намаляване на детската смъртност

- Между 1990 и 2015 намаляване с две трети процентът на смъртност при децата до пет години

Цел 5: Подобряване здравословното състояние на майките

- между 1990 и 2015 намаляване с три четвърти процента на майчината смъртност
- Постигане на всеобщ достъп до репродуктивно здраве до 2015

Цел 6: Борба с ХИВ / СПИН, малария и други болести

- До 2015 спиране и овладяване на разпространението на ХИВ / СПИН
- До 2010 постигане на универсален достъп до лечение на ХИВ / СПИН за всички онези, които се нуждаят от това лечение
- До 2015 спиране и овладяване на разпространението на малария и други сериозни заболявания

Цел 7: Осигуряване на устойчива околна среда

- Интегриране на принципите на устойчивото развитие в политиките и програмите на страните;
- Възстановяване на загубените ресурси на околната среда
- Намаляване на загубата на биологично разнообразие, постигане на значително намаляване на степента на загубите до 2010 г.
- Намаляване наполовина делът на хората без постоянен достъп до безопасна питейна вода и канализация до 2015 г.
- До 2020 г. да се постигне значително подобрене в живота на най-малко 100 милиона обитатели на бедни райони

Цел 8: Създаване на глобално партньорство за развитие

- Разработване на открита, основана на правила, предвидима, недискриминационна търговия и финансова система
- Решаване на въпроси на специалните нужди на най-слабо развитите страни
- Решаване на специалните нужди на развиващи се страни в изолация и малките островни развиващи се държави
- Намиране на общо решение на проблемите с дълга на развиващите се страни чрез национални и международни мерки, за постигане на устойчив дълг в дългосрочен план.

Полезна информация

Доклади за развитието на човека:
<http://hdr.undp.org/en/>

Международен институт за проучване на мира – Стокхолм
SIPRI: <http://www.sipri.org/>

Институт за третия свят
<http://www.item.org.uy/eng/index.php>

Допълнителна информация за ЦРХ на:
<http://www.un.org/millenniumgoals>

Забележка:

Иконите на ЦРХ са разработени първоначално в рамките на кампанията за ЦРХ в Бразилия.

Материали за раздаване

Задачи за развитие на хилядолетието

1
ERADICATE EXTREME POVERTY AND HUNGER

Преодоляване на крайната бедност и глада

2
ACHIEVE UNIVERSAL PRIMARY EDUCATION

Постигане на универсално начално образование

3
PROMOTE GENDER EQUALITY AND EMPOWER WOMEN

Насърчаване равенството между равенството и овластяване на жените

4
REDUCE CHILD MORTALITY

Намаляване на детската смъртност

5
IMPROVE MATERNAL HEALTH

Подобряване на майчиното здраве

6
COMBAT HIV/AIDS, MALARIA AND OTHER DISEASES

Борба с ХИВ/СПИН, малария и други болести

7
ENSURE ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY

Осигуряване на устойчива околна среда

8
GLOBAL PARTNERSHIP FOR DEVELOPMENT

Създаване на глобално партньорство за развитие

Искам да работя!

Имам уменията!

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Хора с увреждания и инвалидност • Работа • Дискриминация и нетолерантност
Сложност	Ниво 3
Размер на групата	20
Времетраене	120 минути
Общ преглед	Тази дейност използва ролева игра, за да проучи въпросите за правото на заетост за хора с увреждания.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на труд • Правото на недискриминация • Право на адекватен жизнен стандарт
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разбиране на нуждите на хората с увреждане на работните им места и в обществото • Практикуване на умения за самозащита • Развиване на чувство на отговорност и съзнание за човешкото достойнство
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Копия от ролевите карти • Химикалки и хартия за наблюдателите • Една малка маса и 2 стола за ролевите играчи; столове за наблюдателите
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Направете копия на ролевите карти

Инструкции

1. Попитайте участниците какво разбират под „право на труд“. Използвайте информацията в края на упражнението, за да обясните какво се включва в закона за права на човека, без все още да обсъждате аспекта за хората с увреждания.
2. След това помолете участниците да помислят за видовете бариери, които се спускат пред хората с увреждания, когато те кандидатстват за работа. Обяснете накратко понятието „разумно приспособяване“.
3. Обяснете на участниците, че ролевата игра включва поредица от интервюта за работа за позицията на офис сътрудник в отдела за обслужване на клиенти на една малка фирма. Всеки от кандидатите е с увреждане. Изберете пет доброволци, които да играят ролята на работодателите, провеждащи интервютата и още пет, които да са в ролята на кандидатите.
4. Раздайте ролевите карти. Нека всеки играч да избере един или двама приятели, които да помогнат при развитието на ролята. Дайте им 10-15 минути, за да се подготвят.
5. Подредете масата и 2-та стола в средата на стаята и да поканете останалата част от групата да заеме местата си в качество на наблюдатели. Определете един от наблюдателите, който да отговаря за спазване на времето.
6. Започнете сценката. Нека първият работодател да покани първия кандидат. Интервюто трябва да бъде кратко и да продължи не повече от 5 минути.
7. Поканете вторият работодател да заеме мястото си зад масата и да интервюира втория кандидат.
8. Когато всички интервюта приключат, помолете участниците да излязат от ролята и да се присъединят към Наблюдателите за обсъждане обсъждане и оценка.

Обсъждане и оценка

Започнете с въпроси към кандидатите:

- Как се чувствахте по време на симулацията? Какво ви хареса или не ви хареса?
- Как мислите, че се справихте с ролята си? Какво беше най-трудното ?

Хора с увреждания и инвалидност

Работа

Дискриминация и нетолерантност

Ниво 3

20

120 минути

След това задайте въпроси към интервюиращите:

- Как се чувствате по време на симулацията? Какво ви хареса или не ви хареса?
- Как мислите, че се справихте с ролята си? Какво беше най-трудното?

Сега поканете за коментар наблюдателите:

- Могат ли тези ситуации се случват в реалния живот?
- Показаха ли интервюиращите уважение и внимание към хората, които бяха на интервюто?

Стартирайте дискусия за всички:

- Какво можете да кажете за правото на труд на хората с увреждания? Смятате ли, че правото им на работа е гарантирано в практиката?
- Кой според вас са основните причини за високия процент на безработица сред хората с увреждания? Това честно ли е?
- Кой мислите, че трябва да бъде отговорен за осигуряване на справедливо отношение към хората с увреждания? Какво мислите за идеята за „разумно приспособяване“?
- Познавате ли някой, който е обект на дискриминация - от всякакъв вид - при кандидатстване за работа? Случвало ли ви се е нещо подобно на вас самите?
- Как можем да работим, за да променим дискриминационните нагласи в обществото?
- Кой от правата на човека са приложими при разглеждането на възможностите за заетост на хората с увреждания?

Съвети за фасилитаторите

Опитайте се да ограничите участниците от преиграване на своите роли, като те се придържат възможно най-близо до реалното поведение на някой в дадената ситуация. Това може да бъде особено важно за работодателите, които са склонни да надценят ролята си на „зъл“ работодател. По време на интервюта участниците, които не са включени в ролевата игра, трябва да седят мълчаливо, като обръщат внимание на начина, по който се представят ролите и следят за специфични трудности, които те възприемат както от страна на работодателя, така и от страна на кандидатите.

Информирайте активни страни, които играят ролята на интервюираните, че ролевите карти включват примери на „разумно приспособяване“, което работодателите вероятно ще се наложи да направят, за да се гарантира справедливо отношение към хората с увреждания.

Може би е добре да се обсъдят възможните начини на действие, които хората с увреждания и младежките работници могат да приложат при опита си да променят нагласите на работодателите. Вие също можете да обсъдите степента, до която „работодателите“ в сценката са изразили типични нагласи към хората с увреждания.

Когато обсъждате възможните причини за високите нива на безработица при хората с увреждания, може да дадете някои от следните примери:

- липса на познания за нуждите на хора с увреждания за работното място
- липса на познания за това какви способности имат хората с увреждания
- нискоквалифицирани работни места за много хора с увреждания
- наемане поради „грешни“ причини (например в изпълнение на изисквания на закона / квоти, но след това не се предоставят необходимите условия)
- страх от нови технологии и адаптивни технологии
- тенденцията много хора с увреждания да се опитват да прикрият този факт.

Опитайте се да подчертаете както отговорността на работодателите, така и тази на хората с увреждания да действат като самозащитници. Може би е добре да се обсъди защо хората с увреждания често чувстват, че трябва да прикрият увреждането си по време на процеса на наемане на работа? Могат ли участниците да дадат подобни примери? Как това може да бъде предотвратено?

Вариации

Можете да предложите на участниците да напишат обява за работа по изиграната сценка, като съставят длъжностната характеристика и профил по една на всеки участникто.

Предложения за последващи упражненията

В зависимост от времето, с което разполагате и нивото на информираност на членовете на групата по отношение на хората с увреждания и проблемите на заетостта, бихте могли да предложите на групата да разработи препоръки за:

- Как да се промени отношението на работодателите
- Провеждане на кампания за въпросите, свързани с отношението към трудовите права и повишаване на осведомеността по съпътстващите въпроси.

Дайте на групите 30 минути за дискусия и подготовка на флипчарт, и след това още 5 минути на всяка група да ги представи на дъската.

Ако групата харесва ролеви игри и би искала да проучи проблемите около дискриминацията на работещите майки, можете да проведете упражнението „Работа и бебета“ на страница 335.

Друго упражнение, която е възможно продължение на темата работа, е „Събрание на профсъюзите“ на страница 321. Това е симулация на среща между работодател и служители в присъствието на техните представители от синдиката за преговори по заплати и условия .

Условията на труд за хора с увреждания бяха подобрени след усилено лобиране от страна на политиките. Наистина има значение за кои политици гласувате! Ако имате интерес от проучване, за да разберете нещо повече за нагласите на хората да гласуват в избори и гражданското им участие, използвайте упражнението „Да гласувам или да не гласувам“ на страница 306.

Идеи за действие

Опитайте се да разберете дали организациите или фирмите в месната общност имат политика за хора с увреждания. Групата може да проведе проучване, за да се види дали организациите са наясно с изискванията, съдържащи се в Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и да разберете тяхната реакция по този въпрос.

Допълнителна информация

Факти и цифри за хората с увреждания от Европейския форум на хората с увреждания

- Хората с увреждания представляват 65 милиона души в Европейския съюз.
- За хората с увреждания вероятността да са безработни е от два до три пъти по-голяма, отколкото вероятността при хората без увреждания.
- Само 16% от тези, които са изправени пред ограничения за работа, получават помощ, за да работят.
- Много хора с увреждания са „обезкуражени работници“ и дори не се опитват да се вляят в работната сила. Поради това те са класифицирани като неактивни.
- Колкото по-тежка е степента на увреждане, толкова по-ниско е обучение с участие в работната сила. Само 20% от хората с тежки увреждания работят, в сравнение с 68% от тези, които нямат увреждания.
- В цяла Европа, 38% от хората с увреждания на възраст 16-34 имат трудови доходи, в сравнение с 64% от хората без увреждания. Доходите на хора с увреждания са значително по-ниски от доходите на хората без увреждания.

Източник: www.edf-feph.org

Населението на държавите членки на Съвета на Европа е изчислено на 800 милиона, което означава, че те трябва да имат около 80 милиона души с увреждания в рамките на своите граници. По преценка на СЗО, в днешния свят над един милиард души, около 15% от населението на света, имат някаква форма на инвалидност. Броят се увеличава поради войните и разрушенията, нездравословните условия на живот или липсата на познания за уврежданията, причините за тях,

КЛЮЧОВА ДАТА

7 октомври
Международен
ден на достой-
ния труд

превенцията и лечението. Сред хората с увреждания особено уязвими да жените, децата, възрастните хора, жертвите на изтезания, бежанците и разселените лица, както и работниците мигранти . Например жените с увреждания са дискриминирани както заради техния джендър, така и поради уврежданията им.

Право на труд

Международна Конвенция за икономически, социални и културни права

Член 6:

Държавите-страни по тази Конвенция признават правото на труд, което включва правото на всеки човек да има възможност да изкарва прехраната си чрез труд, свободно избран или приет (...)

Член 7:

Държавите-страни по тази Конвенция признават правото на всеки да се ползва от справедливи и благоприятни условия на труд (...)

Европейска социална харта (ESC)

Част I

Всеки трябва да има възможност да изкарва прехраната си чрез професия, избрана по свободна воля .... Всички работници имат право на справедливи условия на труд.

Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания.

Този договор е представен за подписване през март 2007

Член 27:

Държавите-участнички признават правото на хората с увреждания да работят на равно основание с другите. Това включва правото на възможност за прехрана чрез свободно избрана или приета работа на пазара на труда и работна среда, която е отворена, приобщаваща и достъпна за хората с увреждания. Държавите-участнички ще обезпечават и подпомагат реализацията на правото на труд, включително и за тези, които са получили увреждания по време на работа, като предприемат подходящи мерки, включително законодателни ....

„Разумно приспособяване“

Разумното приспособяване е всяка промяна или настройка на работното място, работната среда или начина, по който нещата обикновено се правят, което ще позволи на човек с увреждане да извършва работата, да изпълнява работните операции или да имат равен достъп до ползите, достъпни за други лица на работното им място.

Например една сляпа машинописка не може да използва стандартен компютър и клавиатура. Концепцията за „разумно приспособяване“ е разработена за преодоляване на такива бариери. Когато някои аспекти на работното място поставят лице с увреждания при съществено по-неблагоприятно положение в сравнение с хора, които не са с увреждания, работодателят трябва да предприеме стъпки за „приспособяване“ на работната среда.

Съгласно новата Конвенцията за правата на хората с увреждания, работодателите са задължени да направят такова „разумно приспособяване“. Ако това не се случи, отношението ще се счита за дискриминация.

За допълнителна информация за неравностойно положение и образование по човешките права може да посетите www.hrea.org

Материали за раздаване

Ролев карт:

Кандидат 1:

Вие сте човек със затруднения на слуха. Можете добре да четете по устите, ако има добра осветеност на средата. Винаги проверявате дали правилно сте разбрали казаното, като например задавате въпроса „Прав ли съм в разбирането, че ...?“ За да работите ефективно в организацията, в заседателната зала ще ви трябва специално устройство (жичен кабел, който помага за предаване на звуци директно до слуховия апарат), телефон със звуков усилвател и лека аларма или текстови телефон.

Помислете за това, какво ще трябва да поискате в интервюто и как ще го направите.

Кандидат 2:

Вие сте глух и използвате жестомимичния език жестомимичния език. За да се явите на интервюто, трябва да бъдете придружен от преводач и това означава, че ще ви трябва допълнително време за интервюто. За да имате възможност да общувате с клиентите, на работното място ще ви е необходим текстови телефон (с телетипно устройство, което използва текст вместо глас, за да комуникира с телефонните линии) и / или апарат за текстови услуги (услуга на оператора, която позволява на хората, които са глухи, имат трудности със слуха, инвалиди, или и двете, да се обаждат на стандартните телефонни потребители чрез клавиатура или помощно средство).

Помислете за това, което ще трябва да поискате в интервюто и как ще го направите.

Забележка: Вие ще трябва да помолите някой от другите активни страни да бъде ваш преводач.

Кандидат 3:

Вие сте сляп и трябва да бъдете придружен от асистент, чиито разходи за пътуването (до интервюто) трябва да се поемат от работодателя. На работното място ще ви е необходим компютър със специална клавиатура и софтуер, който ви „чете на глас“ текста от екрана. За да бъде в състояние да се придвижвате в офиса, ще трябва да доведете и кучето си водач. Вие знаете, че работодателите могат да не са склонни да ви наемат поради разходите за технологичната подкрепа, която ще ви трябва, и нейното наличие в офиса.

Помислете за това, което ще трябва да поискате в интервюто и как ще го направите.

Забележка: Вие трябва да помолите някой от другите активни страни да ви придружава.

Кандидат 4:

Вие сте човек в инвалидна количка. Сградата трябва да бъде достъпна за вас, с възможност за лесно паркиране, и всички врати, асансьори, тоалетни, офиси и общи части трябва да са достъпни за инвалидни колички. Ако има стъпки, ще трябва да се поставят рампи до тях. Необходимо ви е и модифицирано работно пространство с бюро, което позволява на инвалидна количка да влиза под него.

Помислете за това, което ще трябва да поискате в интервюто и как ще го направите.

Кандидат 5:

Вие сте човек с дислексия, а кандидатствате за работа, която ще включва определени задачи за писане и четене на писма. Имате отлична квалификация за работата, включително можете да четете и пишете много добре, но ви е трудно да работите в шумни или стресови ситуации и в кратки срокове. Молите за допълнително време, за да завършите теста за писане на писмо, който е част от процеса на кандидатстване.

Помислете за това, което ще трябва да поискате в интервюто и как ще го направите.

Ролеви карти:

Работодател 1:

Ще интервюирате човек със затруднения на слуха. Говорите с интервюирания, като вашата уста е наполовина затворена, често се обръщате настрана и седите на лошо осветено място, така че е трудно да се прочете по устните ви какво казвате. Говорете бързо и проявете нетърпение и нежелание да отговаряте на уточняващите въпроси, поставени от кандидата. Когато той / тя ви моли да повторите нещо, направете го с неохота и по преувеличен начин, създавайки впечатлението, че кандидатът е глупав, за да не го разбере още в началото.

Помислете за въпроси, които да зададете на кандидата по време на интервюто.

Работодател 2:

Вие ще провеждате интервю с човек, който е напълно глух и ще общувате с него чрез преводач. В интервюто ще адресирате думите си към преводача, а не към кандидата. Вие бързате и не искате да губите твърде много време в чакане, докато вашите думи се превеждат или докато кандидатът съобщава неговите / нейните коментари към преводача. Вие често прекъсвате глухия човек в такива моменти. Не можете да разберете как един глух човек ще бъде в състояние да общуват с клиентите и сте на мнение, че превода на жестомимичен език по време на интервюто е загуба на време.

Смятате също така, че глухият човек винаги ще има нужда от преводач на жестомимичен език на работното си място (въпреки че той / тя отрича това да е така) и не искате още един човек в офиса.

Помислете за въпроси, които да зададете на кандидата по време на интервюто.

Работодател 3:

Ще провеждате интервю на сляп човек и не можете да разберете как някой, който е сляп, изобщо може да бъде подходящ за тази работа. Сигурни сте, че необходимите за такъв човек технологични съоръжения ще са твърде скъпи и така или иначе те не могат да компенсират увреждане като слепотата. Вашите притеснения също са свързани с това, че другите служители нямат да бъдат в състояние да комуникират с него / нея.

Помислете за въпроси, които да зададете на кандидата по време на интервюто.

Работодател 4:

Ще интервюирате човек в инвалидна количка. Те има въпроси за достъп за инвалидни колички, а вашата сграда изобщо не е подходяща за инвалидни колички. Знаете, че ще е твърде скъпо да се направят необходимите промени, но ще се опитате да не използвате това като причина, защото знаете, че е незаконно да дискриминирате кандидат, просто защото той е с увреждания.

Ще се опитате да намерите други оправдания и причини, въпреки че наистина вярвате, че този кандидат е много подходящ за работата.

Помислете за въпроси, които да зададете на кандидата по време на интервюто.

Работодател 5:

Провеждате интервю с човек с дислексия и сте раздразнени от допълнителните изисквания. Всички кандидати са направили тест за способност за писане на писмо и не сте готови да приемете, че този кандидат се нуждае от повече време за изпълнение на задачата. Вие сте на мнение, че ако той не е в състояние да напише писмо в определения период от време и при същите условия като за другите, той не трябва да получи работата.

Помислете за въпроси, които да зададете на кандидата по време на интервюто.

Само една минута

Можете ли да говорите само една минута - без колебание и без повторения?

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Култура и Спорт • Глобализация • Общи права на човека
Сложност	Ниво 2
Брой активни страни	Неограничен
Продължителност	40 минути
Общ преглед	По време на това упражнение участниците трябва да проявят бързина и изобретателност и да говорят в продължение на една минута за връзката между спорта и правата на човека.
Свързани права	Всички права на човека
Задачи на правата на човека	<ul style="list-style-type: none"> • Осъзнаване на факта за взаимовръзката и неделимостта • Разване на критично мислене • Развиване на себеувереност при изразяване на лични мнения
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Твърдения - по едно за всеки участник • Шапка • Часовник със секундомер или хронометър
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Направете копие на листа по-долу и изрежете твърденията. • Сгънете листчетата и ги поставете в една шапка.

Инструкции

1. Помолете участниците да седнат в кръг.
2. Пуснете шапката да обиколи кръга. Помолете всеки участник да бръкне в нея, без да гледа, и да извади едно листче.
3. След това участниците имат на разположение 5 минути, за да се подготвят да говорят без прекъсване в продължение на една минута по твърдението, написано на изтегленото листче. Правилото е: без колебание и без повторения.
4. Обиколете кръга и помолете всеки участник да произнесе „речта“ си.
5. След всяка „реч“ оставете 2-3 минути за кратки коментари. Ако участниците се нуждаят от повече време за обсъждане, отбележете си темата и се уговорете да се върнете към нея накрая .
6. Когато всички се изкажат, върнете се към онези въпроси за обсъждане, които се е наложило да прекратите.
7. След това преминете към обсъждане и оценка.

Обсъждане и оценка

Започнете с общ преглед на самото упражнение и след това преминете към разговор по въпросите, които са били повдигнати и накрая връзката с човешките права

- Трудно ли е било да се говори без прекъсване по дадените въпроси в продължение на една минута?
- Кои са били най-трудните въпроси за говорене ? Защо?
- Кое от твърденията е било най-спорно и защо?
- Коя е най-изненадващата информация, която участниците са научили?
- Кои човешки права са изложени на опасност в твърденията?
- Правото на спорт включено ли е в човешките права? Ако да, как то е заложено в различните документи за правата на човека?
- Има ли всеки във вашата общност достъп до и избор за спортни упражненията? Ако не, защо? Какво може да се направи това да се промени?

Култура
и спорт

Глобали-
зация

Общи права
на човека

Ниво 2

Неограничен

40 минути

КЛЮЧОВА ДАТА

7 април
Международен
ден на здравето

Забележка:

Изявленията правят връзка между спорта и всичките 20 теми на Компас. Това е илюстрация до каква степен човешките права са взаимосвързани и неделими.

Съвети към фасилитаторите

Това упражнение може да се разработи на различни нива нива, а въпросите могат да бъдат интерпретирани по различни начини. Важното в случая е да се работи на нивото на младите хора. Може да решите да кажете нещо, с което да провокирате по-задълбочено мислене, но трябва да имате предвид опасността от това да създадете впечатлението, че очаквате „определен отговор“.

Ако сметнете, че твърденията по-долу не представляват интерес за вашата група, може да съставите други. Ако групата е много голяма, проведете упражнението в подгрупи.

Насърчавайте тези, които нямат голямо желание да говорят. Предложете им да се опитат да говорят само половин минута или дори само двадесет секунди, или пък им кажете, че могат най-напред да се посъветват с приятел, преди да започнат да говорят. Освен това могат да говорят последни, след като мине редът на останалите. Въпреки това имайте готовност да не можете да убедите някои хора.

Добър начин за начало на упражнението е играта на асоциации, описана на страница 62. Подгответе някои карти с думи като „спорт“, „увреждания“ или „олимпийски игри“.

Вариации

В по-малобройна група участниците могат да говорят по два или повече пъти. Във всеки „рунд“ се тегли ново листче.

Друг начин да се играе е като сложите картите в шапката, както е описано в инструкциите. Един участник тегли едно твърдение и го прочита на глас. Другите започват да говорят по темата, но вместо да говорят по една минута, възможно е да спрат, когато пожелаят, и следващият участник да продължи, като започне точно от последната дума на предишния играч.

Тази техника на вадене на твърдения от шапката може да се адаптира всяка тема или въпрос, които искате да обсъждате.

Предложения за последващи упражненията

Ако участниците искат да продължат с темата за спорта и се чувстват изпълнени с енергия, опитайте упражнението „Спорт за всички“ на стр. 276.

Ако някоя от другите въпроси е провокирала особен интерес, погледнете Индекса на упражненията в края на наръчника, за да откриете съответстващото упражнение.

Групата може да искате да приложи хумористичен подход към правата на човека и да проведе упражнение с карикатурите на Панчо в Глава 5: вижте „Играя с картини/снимки“ на страница 76. Ако участниците искат да разказват, вижте упражнението „Европейско състезание за разказване на вицове“ в образователния наръчник „Всички различни - всички еднакви“.

Идеи за действие

Изберете една тема, по която да работите, и определете следващия етап, в който да се предприемат дейности. Можете да разработите проект, за да продължите работата по избраната тема. Свържете се с местна организация, която работи в дадената област. Използвайте проекта като възможност за обучение и помогнете на участниците да обмислят какво ново са научили по отношение на уменията за работа в група и компетенции за провеждане на дейности.

Допълнителна информация

<http://www.athletesunitedforpeace.org>

Материали за раздаване

Лист с твърдения

Спорт и общите права на човека

Смятате ли, че Емануел Адебайор е добър посланик на добра воля в антиспин кампанията на ООН?

Спорт и общите права на човека

Спортистите на международно равнище трябва да приемат кодекс за поведение. Тези, които след това нарушат кодекса, например като използват спортно събитие за правене на политическа декларация, се наказват. Дали това е нарушение на правото на дадено лице на свободно изразяване?

Спорт и общите права на човека

Полицията има правомощия да забрани пътуване за мачове в други страни на футболни привърженици, за които подозира, че създават проблеми с реда. Дали това не е законно отричане на тяхното право на свободно движение и сдружение?

Спорт и общите права на човека

Смятате ли, че страните трябва да бъдат избирани за домакин на Олимпийските игри в зависимост от тяхното зачитане на човешките права?

Спорт и децата

Какво бихте казали на амбициозни родители и обучители, които принуждават децата да тренират в продължение на часове? Кой има право да взима решение за здравето на младите хора и за това как те прекарват свободното си време?

Спорт и гражданство и участие

Много хора са родени в една държава, но след това създават дом и стават граждани в друга страна. Въпреки това, те продължават да подкрепят националния отбор на родната си страна, вместо този на втората страна, която им е предложила нов дом. Трябва ли един добър гражданин да подкрепя националния отбор на приелата го държава?

Спорт и култура

Културата може да се опише като набор от общи нагласи, ценности, задачи и практики, които характеризира една институция, организация или група. Култура ли е „футболната култура“?

Спорт и демокрация

Смятате ли, че политиките в страната ви използват спорта или спортни събития за разсейване и отклоняване на хората от проявяване на интерес към политически и икономически въпроси?

Спорт и инвалидност

До каква степен Параолимпиадата разгражда предразсъдъците към хората с увреждания?

Спорт и дискриминация и нетолерантност

Необходима ли е проверка на пола при спортистите, за да се гарантира лоялна конкуренция, или тя е твърде голямо нарушение на правото на човешко достойнство на хората и на правото на неприкосновеност на личния живот?

Спорт и околна среда

Голф игрищата често са критикувани като вредни както за хората, така и за околната среда, защото те обикновено са разработени върху земя, която е била използвана от местните хора за селското и горското стопанство. Те също така изискват много вода, хербициди и пестициди за тяхното поддържане. Дали поради това голфът е проблем на човешките права?

Спорт и джендър

Някои хора казват, че сред най-добрите треньори и спортни администратори има малко жени заради дискриминацията срещу жените. Съгласни ли сте с това твърдение? Ако да, какво може да се направи по този въпрос?

Спорт и глокализация

Спортните обувки и много други спортни съоръжения са изработени евтино чрез експлоатация на труда в Източна Европа и в Далечния Изток. Работниците искат да продължат да работят и не заплашват с бойкот. Какво можем да направим ние в качеството си на потребители, за да избегнем те да бъдат експлоатирани?

Спорт и здраве

Какво можем да направим на местно ниво за борбата срещу употребата на наркотици в спорта?

Спорт и медиите

Смятате ли, че конкретна телевизионна компания има право да купува изключителните права на отразяване на дадено спортно събитие?

Спорт и миграция

Счита се, че един от най-лесните и най-важните начини за интегриране на имигрантите е чрез спорта и спортните упражненията. Съгласни ли сте с това? Защо? Защо не?

Спорт и свобода и насилие

До каква степен състезателните спортове насърчават сътрудничеството и разбирателството между хората и до каква степен те засилват национализма и ксенофобията?

Спорт и бедност

В много страни спортът, но най-вече футболът, предлага на отделните хора възможността за „паспорт за излизане от бедността“. В тази връзка, трябва ли бедните страни да поставят по-голям акцент върху футбола?

Спорт и бедност

Повечето футболисти в Европа получават много високи заплати за работата си. Може ли това да бъде оправдано и справедливо ли е това?

Спорт и религия и вероизповедания

Много спортни клубове играят в края на седмицата. Дали това не е несправедлива дискриминация срещу хора, които искат да практикуват религията си в събота или в неделя?

Спорт и инвалидност

До каква степен Параолимпиадата разрушава предразсъдъците към хората с увреждания?

Спорт и историческа памет

Олимпиададион в Берлин е бил шоуарената на Хитлер за Олимпийските игри през 1936 година, които са използвани от нацистите за пропагандни задачи. Поради това тази сграда за много хора е символ на фашизма. Сега е ремонтирана, въпреки че някои хора искаха да се разруши, а други предлагаха да се остави бавно да се руши „като Колизеума в Рим“. Какво мислите, че е трябвало да се случи с такава сграда?

Спорт и война и тероризъм

„Сериозният спорт няма нищо общо с честната игра. Той е свързан с омраза, ревност, самохвалство, незачитане на всички правила и садистично удоволствие за контакт с насилието: с други думи, това е война без стрелба. „1945, Джордж Оруел. Съгласни ли сте?

Спорт и работа

Съгласни ли сте, че професионалните спортисти трябва да имат същите права и задължения като всеки друг работник, включително работно време, плащане на данъци и правото на създаване на синдикати?

Езикова бариера

Можете ли да отговорите на тези въпроси? Ще е приемлива ли молбата ви за център за бежанци?

Сложност	Ниво 2
Брой активни страни	Всякакъв
Време	60 минути
Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Миграция • Война и тероризъм • Дискриминация и нетърпимост
Общ общ преглед	<p>Това е симулация на трудностите, пред които се изправят бежанците в търсене на център за бежанци. Засягат се следните въпроси:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чувството за безпомощност и емоционалните проблеми, които преживяват бежанците • Преодоляване на езиковата бариера • Дискриминацията по време на процедурата
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото да се търси и да се получи център за бежанци • Правото да няма дискриминация въз основа на етническа принадлежност или страна на произход • Правото да бъдеш считан за невинен до доказване на противното
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Повишаване на осведомеността за проявите на дискриминация от страна на граничната полиция и имиграционните служби спрямо кандидатите за център за бежанци • Разработване на межкултурни комуникационни умения • Стимулиране на съпричастност към бежанците и търсещите център за бежанци
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Копия на раздадените „молби за център за бежанци“, по едно за всеки участник • Химикалки, по една за всеки участник
Подготовка	В стаята сложете бюро, зад което да седнете и да изиграете ролята на служител-бюрократ

Инструкции

1. След като участниците влязат в стаята, не обръщайте внимание на присъствието им и не ги поздравявайте. Не казвайте какво ще се случи по-нататък.
2. Изчакайте няколко минути след определеното начало на сесията и раздайте копията от „Молба за получаване на център за бежанци“ и химикалките - по една на всеки участник.
3. Кажете на участниците, че разполагат с пет минути за попълване на формуляра, но не споменавайте нищо друго. Не обръщайте внимание на никакви въпроси и протести. Ако трябва да комуникирате, говорете друг език (или измислен от вас език) и използвайте жестове. Сведете комуникацията до минимум. Не забравяйте, че проблемите на бежанците не са ваша грижа – вашата работа е само да раздадете формулярите и след това да ги съберете!
4. Ако някой закъснее, поздравете го неучтиво, например с думите: „Закъснявате. Вземете този формуляр и го попълнете. Разполагате само с няколко минути.“
5. След изтичане на петте минути съберете формулярите, без да се усмихвате и да влизате в личен контакт.
6. Повикайте по име някой от участниците, попълнили формулярите, и му кажете да застане отпред. Разгледайте формуляра и измислете нещо за начина, по който участникът го е попълнил, например: „Не сте отговорили на въпрос 8“ или „Виждам, че на въпрос 6 сте отговорили с „Не“. Отказва ви се център за бежанци.“ Кажете на участника да си тръгва. Не влизайте в дискусия. Продължете незабавно и повикайте следващия участник да излезе напред.

Миграция

Война и тероризъм

Дискриминация и нетърпимост

Ниво 2

Всякакъв

60 минути

7. Повторете процедурата няколко пъти. Не е необходимо да разглеждате всички молби, продължете само толкова, колкото е необходимо на участниците да разберат какво става.
8. Накрая излезте от ролята си и поканете участниците да обсъдят това, което се е случило.

Обсъждане и оценка

Най-напред попитайте участниците как са се чувствали по време на упражнението и след това дискутирайте какво се е случило, какво са научили и връзките с правата на човека.

- Как са се чувствали участниците, докато са попълвали неразбираемия формуляр?
- Реалистична ли е била симулацията на преживяванията на кандидатстващия за център за бежанци?
- Смятате ли, че във вашата страна отношението към кандидатите за център за бежанци по време на процедурата на кандидатстване е справедливо? Защо? Защо не?
- Какви са последствията за човек, чиято молба за получаване на център за бежанци е отхвърлена?
- Участниците попадали ли са в ситуация, в която не са знаели езика и е трябвало да общуват със служебно лице, например с полицаи или с кондуктор? Какво е било чувството?
- Какви права на човека са заложили в това упражнение?
- С какви възможности разполагат търсещите център за бежанци лица, за да потърсят защита от нарушаването на правата им?
- Колко хора търсещи център за бежанци има в страната ви? Мислите ли, че страната ви приема справедлив дял бежанци?
- Какви права се отричат на хората, търсещи център за бежанци, в страната ви?

Съвети за фасилитаторите

Това упражнение е сравнително лесно за фасилитиране – основното, което се иска от вас, е да бъдете „силни“ в ролята си, да сте сериозни, твърди и да се държите като бюрократи. Участи на бежанците не е ваша грижа – вие просто си вършите работата! Проблемът е в това, че много хора не желаят бежанци в страната си. Служителите на имиграционните власти имат заповеди да проучват внимателно бежанците и да дават достъп само на тези, които имат документи за самоличност и които правилно попълнят формулярите за кандидатстване. Много често бежанците не знаят езика на съответната държава и им е много трудно да попълнят формулярите. Освен това те са изтомявани и в състояние на стрес. Особено им е трудно да разберат какво става и какви са причините молбите им да бъдат отхвърлени, както често се случва.

„Молбата за център за бежанци“ е на креолски език. Креолски са езиците, които са се появили в резултат на два народа, които нямат общ език, правейки опит да комуникират един с друг. Резултатът е смесица от езици. Например, ямайският креолски до голяма степен включва английски думи с диалектно произношение, наложени на западноафриканската граматика. Съществуват няколко креолски езика, например в Хаити и Доминиканската република и в някои острови на Тихия и Индийския Океани, Папуа Нова Гвинея и Сейшелите. Причината, поради която в настоящото упражнение се използва креолски език, е тази, че относително малко европейци го знаят. Ако се случи, че имате участник, който говори този креолски език, можете да го помолите да вземе ролята на граничар от граничната полиция или имиграционен служител.

Предложения за последващи упражненията

Ако имате желание да разгледате по-подробно аргументите да се даде или да се откаже достъп на бежанците в дадена държава, проведете упражнението „Може ли да вляза?“ на страница 115.

Много търсещи център за бежанци идват в Европа и срещат трудности при интегрирането си, тъй като не разполагат с достатъчно образование в родните си страни. Ако искате да научите повече за неравенството при предоставяне на образование в цял свят, можете да използвате упражнението „Образование за всички“ на страница 158.

Идеи за действие

Научете повече за процедурите и това, което действително се случва в страната ви, когато търсещо център за бежанци лице дойде на границата ви. Къде и кога попълват те първите си формуляри? Разполагат ли с правото на преводач от самото начало? Погледнете в Интернет на страницата на официалната правителствена информация, поканете имиграционен служител, който да дойде и да разговаря за предизвикателствата на работата, и да интервюира търсещите център за бежанци, за да установи възгледите им по отношение на ситуацията, колко справедлива смятат те, че е системата и пред какви трудности са изправени, особено при процедурите свързани с първоначалното попълване на формулярите. Информацията може да се използва за кампании във връзка с осведомеността на бежанците или за обратна връзка с имиграционния отдел или организации като Агенцията за бежанците на ООН (UNHCR) и Амнести Интернешънъл.

Деца, особено тези, които търсят център за бежанци, и не са придружени от родител или възрастен, който е близък член на семейството, се нуждаят от специална защита. Прочетете какви са установените процедури за непридружени непълнолетни и вижте дали има някакви практически начини, по които можете да помогнете, например, като окажете съдействие при превода на документи, изпратени от властите или като станете настойник (вижте посочената по-долу в настоящото информация).

Допълнителна информация

Бежанци

Думата „бежанец“ се използва в общи линии, за да определи лице, което бяга от страната си и търси безопасност. Тя също така има точно, правно значение като някой, който официално е признат като нуждаещ се от защита по Женевската Конвенция от 1951 г. „Търсещо център за бежанци“ лице е някой, който иска да стане законно признат бежанец. Официални определения на темите са дадени в речника и могат да се намерят още обяснения и информация в отдела за допълнителна информация свързан с „Може ли да вляза?“ на страница 115.

Следната информация е от Европейския съвет за бежанци и изгнаници (ECRE), www.ecre.org.

Шансовете на бежанците да намерят защита до голяма степен зависят от процедурите, използвани за оценяване на свързани с център за бежанци случаи. Дори най-непреодолимата претенция за международна защита може да бъде отхвърлена, ако не е изцяло и справедливо разглеждана. Граничните и имиграционните власти трябва да разберат задължението за приемане на търсещи център за бежанци хора, като трябва да им се предоставят правна помощ и свързани с преводачи услуги.

На 1 декември 2005 г. влезе в сила Директивата за процедурите за център за бежанци на ЕС; тя определя минималните стандарти за процедурите в държавите-членки за даване и оттегляне на статуса на бежанец. Тя разглежда въпроси като достъп до процедури (в това число гранични процедури), задържане, общ преглед на молбите, лични интервюта и правна помощ. По мнението на Европейския съвет за бежанци и изгнаници (ЕСБИ), Директивата „не разглежда стандарти, благоприятни за пълноценно и справедливо разглеждане на свързан с търсене на център за бежанци иск. ... въпросите от загриженост включват ... санкционирането на гранични процедури, които дерогират от принципите и гаранциите на самата Директива“. През 2009 г. Директивата беше изменена, за да осигури по-добра хармонизация на свързаната с център за бежанци система в Европа.

Деца в търсене на център за бежанци

Комисарят на Съвета на Европа по правата на човека написа на 20 април 2010 г.: „Имаме задължението да защитим тези деца (непридружени малолетни). Ключовият въпрос е, че те разполагат с право на защита. Следователно, първата стъпка не трябва да е автоматичното вземане на решение за връщането им, а по-скоро бързо определяне на настойник, който да представлява интересите на детето. Това е най-добрата защита срещу злоупотреба от трафиканти, а също така и от възможното нехайство от властите в страната домакин“, <http://commissionercws.coe.int>

КЛЮЧОВА ДАТА

21 февруари
Международен ден на майчиния език

Ще намерите много повече идеи за свързани с бежанци упражненията в инструмент, разработен от Британския Червен Кръст. Отидете на www.redcross.org.uk и потърсете позитивни изображения.

Тази дейност е адаптирана от Донахоу, Д. и Флауърс, Н. „Без корени“, Хънтър Хаус Паблишърс, 1995 г.

Материали за раздаване

Формуляр на молба за център за бежанци

Молба за център за бежанци	
1. Appellido	
2. Primer nombre	
3. Fecha de nacimiento	
4. Pais, ciudad de residencia	
5. Ou genyen fanmi ne etazini?	
6. Kisa yo ye pou wou	
7. Ki papye imagrasyon fanmi ou yo genyen isit?	
8. Eske ou ansent?	
9. Eske ou gen avoka?	
10. Ou jam al nahoken jyman	

Да чуем гласа на всеки

„Да обучаваш, значи да вярваш в промяната“.

Пауло Фрейре

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Образование • Гражданство и участие • Деца
Сложност	Ниво 3
Брой активни страни	8-50 (малки групи 6-8)
Продължителност	120 минути
Общ общ преглед	Това е упражнение за обсъждане в малки групи и в голяма група, като се работи по следните въпроси: <ul style="list-style-type: none"> • Какво представлява образованието и как отговаря (или не отговаря) на нуждите на хората • Участие в процесите на вземане на решение.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на образование, в това число правото на образование за правата на човека • Правото на свобода на изразяването на убеждения • Правото на участие в управлението на държавата
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разсъждаване върху образователната система и как тя отговаря на нуждите на хората • Развитие на уменията за сътрудничество и за участие в демократичното вземане на решения в училище и в клуба • Развитие на чувството за справедливост и равнопоставеност
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • 4 големи листа хартия или хартия за флипчарт и химикалки за всяка малка група от четири души • Допълнителни листове, които да бъдат достатъчни, в случай че участниците искат да си водят бележки
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Направете копия на материалите, по едно на малка група

Инструкции

Тази дейност е в две части: Част 1 (35 мин.) представлява дискусия относно вида образование, който хората искат, а Част 2 (60 мин.) включва дискусия за това как да се разработят демократични системи, гарантиращи на младите хора възможността да участват във вземането на решения относно образованието, което получават.

Част 1. С какъв вид образование разполагаме и какво бихме предпочели то да бъде? (35 минути)

1. Започнете с кратко общо обсъждане за това какво разбират хората под термина „образование“. Изтъкнете, че образованието е повече от това, което хората научават в училището или в колежа. Очертайте разликите между официалното, неофициалното и неформалното образование. Участниците трябва да знаят, че получаването на образование е право на човека (Член 26 от Всеобщата декларация за правата на човека).
2. След това направете „мозъчна атака“, за да обсъдите всички позитивни и негативни аспекти на училищната система в страната ви и отбележете ключовите думи на хартията за флипчарт.
3. Накратко прегледайте ключовите думи и обсъдете защо образователната система е такава във връзка с някои от описаните точки, например, учебния план, размерите на класовете, училищните правила за облекло и извънучебните упражненията.
4. Помолете участниците да се разпределят на малки групи от 4 до 5 души. Раздайте им текста на Член 28 на Конвенцията за правата на детето (КПД). Дайте на групите 15 минути, за да оценят стойността на правото им на образование. Например, предоставя ли се основно образование на всички и безплатно в обществото ви? Ако не, кои лица се изключват от него и защо? Какви дисциплинарни форми съществуват и зачита ли се достойнството на лицата? Поощрява ли учебният план развитието на личността, дарбите и способностите на всички? Каква е насочеността, например,

Образование

Гражданство и участие

Деца

Ниво 3

8-50 (малки групи 6-8)

120 минути

при произвеждането на добри граждани или обучена работна ръка? Включено ли е образованието за правата на човека?

5. Върнете се в голямата група и помолете хората да осигурят обратна връзка.

Част 2. Разработване на демократични системи, гарантиращи на хората възможността да участват във вземането на решения относно образованието. (60 минути)

1. Попитайте групата кой взема решенията за вида образование, което те получават.
2. Помолете хората да се върнат в малките си групи, за да обсъдят как се вземат решения в училището им. Например, кой решава какво да се преподава или какви извънучилищни упражнения да се провеждат? Как се администрира училището, колежът или клубът? Как се вземат решенията за бюджета и за изразходването на средства? Как се разработват и съгласуват правилниците? До каква степен се взема предвид мнението на младите хора?
3. Кажете им, че те не само разполагат с правото на човека на образование, но също така съобразно Член 12 на Конвенцията по правата на детето, „детето може да формира свои собствени възгледи по всички въпроси, отнасящи се до него, като на тях следва да се придава дължимото значение”.
4. Помолете всяка група да обмисли позитивните и негативните аспекти на един демократично избран орган, като Ученическият съвет, който да взема решения за образованието им на местно ниво.
5. Следващият етап зависи от обстоятелствата на групата. Ако във вашето училище няма съвет, групите трябва да решат какъв съвет биха искали, какви трябва да са компетенциите му и какво да направят, за да създадат такъв орган. Ако училището или колежът ви вече има съвет, групата трябва да разгледа начина на работа на този орган и да разработи планове как да се подобри работата му. Обяснете на участниците как да направят SWOT анализ (анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите) и дайте на групите тридесет минути, за да разработят план за действие и да го напишат на голям лист хартия за флипчарт.
6. Върнете се в голямата група и помолете отделните малки групи да докладват резултатите си.

Обсъждане и оценка

Много от въпросите вече са били обсъдени на различни етапи от дискусиите. Но сега е моментът да отделите известно време и да направите общ преглед на упражнението а като цяло, да обмислите образователния елемент и да планирате какво да направите след това.

- Това упражнение хареса ли на участниците? Полезно ли им е било? Защо?/Защо не?
- Защо са такива съществуващите структури за вземане на решения? Какви са историческите прецеденти? В миналото тези структури изпълнявали ли са функциите си? Подходящи ли са сега? Ако не са, защо сега не са подходящи?
- Защо трябва да се преразглеждат редовно структурите и процедурите за вземане на решения?
- По какво са си приличали и по какво са се различавали отделните планове за действие на различните групи?
- Каква е стойността им откъм време, труд и пари?
- Реалистични ли са? (Забележка: хубаво е да имаш големи идеи, но трябва да се приближаваш към целта стъпка по стъпка!)
- „Детето има право да формира свои собствени възгледи по всички въпроси, отнасящи се до него, като на тях следва да се придава дължимото значение”. Това реалистично искане ли е по отношение на националния образователен учебен план? Как биха могли младите хора да допринесат за това?
- До каква степен се зачита Член 12 в класната стая? Колко време трябва да се посвети на „изказване на мнението на човек”?
- На някои групи, например на ромите, често се нарушава правото на образование. Защо се получава това и как би могъл да се улесни достъпът им до него?
- Как се провежда образованието за правата на човека в училището ви? Учите ли за правата на човека и различните конвенции? Разполагате ли с възможност да се включвате в проекти за поощряване на правата на човека в училището и общността ви?

Съвети за фасилитаторите

Това упражнение е написана във връзка с училища и колежи, в които се споменават „училищни съвети или съвети на колежи“. Това не трябва да спира никого, който работи в неформална среда; упражнението е равностойно уместна за млади хора в младежки клубове и асоциации, които имат по-скоро борд, отколкото съвет като ръководен орган. Просто съответно трябва да приспособите темите темите, които използвате.

Запознайте се с Членове 12 и 28 на Конвенцията за правата на детето (вижте страница 605). Ако работите с млади пълнолетни над 18-годишна възраст, направете справка с правото на образование във Всеобщата декларация за правата на човека (Член 26).

Съществува обща информация за образованието и правата на човека в общата информация на глава 5. Бележки за разликите между формалното, неформалното и информалното образование могат да се намерят на страница 30. SWOT анализът е описан и обяснен в раздел „Предприемане на дейности“ на страница 370.

Защо е нужен ученическият съвет?

Предназначението на Ученически/студентски съвет е да даде на учащите се право на глас по отношение на онези учебни въпроси, които пряко ги засягат. Съществуват редица солидни доводи за създаването и поддържането на ефективната работа на ученическите съвети. Същите аргументи се прилагат към борда или управителния комитет на младежките организации.

Ползи за самите ученици

Обучение с участие в ученически съвети подпомага развитието на учениците в образователен и личен план, защото:

- Съветите подпомагат гражданското образование, политическата ефективност и възпитанието в демократичен дух;
- Съветите спомагат за увеличаване на социалното доверие и развиват ценностната система;
- Учениците развиват способност да предизвикват представителите на властта;
- Учениците се научават как да вземат справедливи и отговорни решения;
- Учениците научават каква е житейската реалност, например как се работи с ограничени средства или с неотзивчиви власти.

Практически ползи

- Демократичният стил на управление върши по-добра работа от авторитарния, тъй като стимулира чувството за отговорност у учениците и в крайна сметка е по-ефективен;
- Ученическите съвети стимулират сътрудничеството, обуздават енергията и намаляват отчуждението;
- Съветите могат да подобрят цялостната атмосфера в училище: доверието към учителите нараства, вижда се, че правилата са по-справедливи;
- Каквито и ограничения да има поради социален и политически натиск отвън, Ученическият съвет е начин практически да се демонстрира пред учениците добрата воля и придържането на преподавателския състав към определени ценности.

Предложения за последващи упражненията

Групата може да продължи да работи по идеите, възникнали по време на това упражнение, а с помощта на практическите съвети от „Предприемане на дейности“ на стр. 358 участниците могат да се борят за по-голяма роля в процеса на вземане на решения в тяхното училище, колеж или клуб.

Ако на участниците им допада да разсъждават за типа образование, които искат да получат, може да им хареса и играта „Приказка за два града“ на стр. 286, която повдига въпроса за типа град, в който хората биха искали да живеят. Ако участниците биха искали да научат за общото отношение към гласуването, тогава трябва да погледнат упражнението „Да гласуваме или не“ на страница 306.

КЛЮЧОВА ДАТА

Седмицата, включваща 15 октомври Европейска седмица на местната демокрация

Идеи за действие

Участниците могат да се свържат и обменят информация с други ученически съвети в района, където живеят, както и на национално и международно равнище.

Групата може да пожелае да получи вдъхновение от проекта „В светлината на обиколка с автобус в търсене на права“. Организацията OBESSU (Организирано бюро на европейски ученически съюзи) и членовете ѝ организираха обиколка в цяла Европа с посещение на повече от 10 държавни и организиране на различни упражненията, в стремежа си да поощрят проактивното участие и изслушване на гласовете на учащите се. Тя започна във Вилнюс, Литва, на 9 септември 201... г. и крайната спирка бе на 21 октомври в Клуж-Напока, Румъния, www.lightontherights.eu

Допълнителна информация

Степента, до която младите хора могат да участват в свързаните с вземане на решения процеси, зависи от възрастта им и от въпроса, който трябва да се реши. За полезен модел, вижте стълбицата на Roger Hart (Роджър Харт) за обучение с участие на младите хора, www.freechild.org. Можете да намерите повече информация за стълбицата на участие в данните за гражданство и участие на страница 441.

Възможностите за пряко участие в свързаните с вземане на решение процеси се увеличават в много страни, например, Бюджетиране с обществено участие, процес, в който пряко се вижда ефекта от обучение с участие на хората или в промяната на политиката, или в свързаните с харчене приоритети. Това не е просто упражнение за консултиране, а възплъщение на пряка, съвещателна демокрация: <http://www.participatorybudgeting.org.uk>. Един пример в тази връзка е програмата за бюджетиране с обществено участие на Нюкасъл (Обединеното Кралство) Udecide („Вие решавате“), където през месец май 2008 г. младите хора имаха 20% от гласовете за предоставяне на услуги за детския фонд на града от 2.25 милиона британски паунда. Признавайки, че децата и младежите са експертите, проектът имаше за цел да предостави на онези млади хора в града, които има най-голяма вероятност да извлекат полза от това, възможност да изразят мнението си как да се разпредели Фондът.

Организираното бюро на европейските ученически съюзи (OBESSU) е Европейската организация на ученическите организации. То функционира, за да:

- Представява възгледите на учениците в Европа по отношение на различните образователни институции и платформи
- Подкрепя и подобрява качеството и достъпността на образованието и образователната демокрация в Европа
- Подобрява условията в средните училища в Европа за насърчаване на по-голяма солидарност, сътрудничество и разбирателство сред учащите се
- Постава край на дискриминацията и несправедливостта, където те съществуват в рамките на образователните системи в страните в Европа.
- Повече информация можете да намерите на: www.lightontherights.eu

Материали за раздаване

Конвенция за правата на детето, Член 28:

Детето има право на образование. Държавата трябва да направи началното образование задължително, достъпно и безплатно за всички, и да насърчава развитието на различни форми на средно образование, които са достъпни за всяко дете. Училищната дисциплина трябва да се прилага по начин, съвместим с достойнство на детето. Образованието трябва да бъде насочено към развитието на личността на детето, неговите таланти и способности, зачитането на правата на човека и основните свободи, отговорен живот в свободно общество, в духа на свобода, приятелство, разбирателство, толерантност и равенство, развитието на нагласи за опазването на природната среда.

Нека да поговорим за секса!

Нека да поговорим за секса; да си поговорим за теб и за мен!

Сложност	Ниво 4
Брой активни страни	10-15
Продължителност	60 минути
Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Джендър • Дискриминация и нетърпимост • Здраве
Общ общ преглед	В настоящото упражнение се използва техниката „fishbowl” - аквариум (т.е. тези, които са в „аквариума“, са изложени на показ и действията им са наблюдавани от всички), за да се изследва отношението на участниците към сексуалността, включително и към хомофобията.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на равно третиране • Защита срещу дискриминация • Правото на свобода на изразяването на убеждения и на събранията и сдружаването • Разширяване на разбирането за въпроси и права свързани със сексуалността и сексуалната идентичност • Развитие на самоувереността да се изразява собствено мнение за разнообразието в сексуалните предпочитания • Поощряване на толерантността и съпричастието към други, които са различни.
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • 3 стола • Двама фасилитатори (за предпочитане) • Пространство за придвижване на участниците • Дъска или флипчарт и маркери • Малки листчета и химикалки • Шапка
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Имайте предвид, че за много хора – особено млади хора – сексуалността е доста лична и чувствителна тема. Бъдете готови да адаптирате методиката или темата – а може би и двете! • Открийте няколко известни личности, които открито говорят за своята сексуалност, в това число хетеросексуални и хомосексуални, бисексуални и транссексуални мъже и жени.

Инструкции

1. Създайте подходяща обстановка. Обяснете на участниците, че макар повечето хора да разглеждат сексуалността като въпрос от лично естество, правото да не бъдеш дискриминиран поради сексуалната си ориентация е едно от основните права на човека и е гарантирано от законите в повечето европейски държави. Настоящата дейност дава възможност да се проучи отношението към сексуалността и най-вече към хомосексуализма и хетеросексизма. След тези обяснения направете „мозъчна атака” за някои известни личности, които говорят открито за своята сексуална ориентация.
2. Раздайте листчетата и химикалките и помолете участниците да напишат въпросите, които искат да зададат във връзка с хомосексуализма или сексуалността изобщо, и да пуснат листчетата си в шапката. Въпросите трябва да са анонимни.
3. Разяснете, че в тази дейност се разглежда отношението към сексуалността и най-вече към хомосексуализма. Всеки е свободен да изрази мнения, които са конвенционални или неконвенционални, спорни или влизаци в разрез с нормите на обществото. Участниците могат да представят възгледи, които приемат или не приемат,

Джендър

Дискриминация и нетърпимост

Здраве

Ниво 4

10-15

60 минути

Заглавието е адаптирано от хитова песен от американско трио хип-хоп Солт-енд-пепър (1991).

без да се страхуват, че ще станат обект на присмех или презрение.

4. Поставете трите стола в полукръг пред групата. Те са предназначени за тримата разговарящи, които са „в аквариума“. Останалата част от групата са наблюдатели.
5. Обяснете на участниците, че в началото ще поканите двама доброволци, които ще се присъединят към вас и ще участват в разговор „в аквариума“. Ако в даден момент още някой иска да се включи, това може да стане, но тъй като „в аквариума“ има място само за трима разговарящи, някой трябва да излезе, за да влезе друг на негово място. Този, който иска да вземе участие в разговора, трябва да излезе напред и да потупа някой от разговарящите леко по рамото. Двамата си разменят местата и бившият разговарящ става наблюдател.
6. Насърчавайте участниците да изразяват не само собствени мнения, но и други становища, които не е задължително да са техни. По този начин възгледите, които са спорни, „политически некоректни“ или немислими, могат да бъдат изказани публично, а дадената тема може да бъде обсъдена задълбочено от различни гледни точки. Подчертайте, че не се позволяват обидни или оскърбителни коментари, насочени към лица в групата.
7. Помолете някой участник доброволец да извади един въпрос от шапката и да започне да го обсъжда. Оставете участниците да дискутират темата до нейното изчерпване - докато коментарите не започнат да се повтарят.
8. След това помолете трима доброволци да започнат обсъждането на друг въпрос, което ще постави началото на нов кръг от дискусии, като правилата остават същите.
9. Броят на дискутираните въпроси зависи от времето, с което разполагате, и от интереса на групата. Преди да минете към обсъждане и оценка, направете малка почивка, така че участниците да могат да излязат от „аквариума“. Това е особено важно в случаите, когато дискусията е била разгорещена и е имало много спорове.

Обсъждане и оценка

Най-напред обсъдете накратко как са се чувствали участниците, докато са били „в аквариума“ и „извън аквариума“. След това разговаряйте за различните възгледи, които са били изказани, и най-накрая обсъдете какво са научили участниците от това упражнение:

- Някой бил ли е шокиран или изненадан от някои от изразените мнения? От кои точно? Защо?
- Доколко непредубедени са хората от вашата общност като цяло по отношение на сексуалността?
- Очаква ли се от младите мъже и жени да се съобразяват с конкретни сексуални ориентации и роли? Кои?
- Как се възприемат и третират (младите) хора, които не попадат в рамките на тези очаквания?
- Някои групи хора по-непредубедени ли са от други? Защо?
- Какви сили формират и влияят на развитието на нашата сексуалност?
- Как се формира ценностната система на хората по отношение на сексуалността?
- Различава ли се отношението на участниците към сексуалността от това на техните родители, баби и дядовци? Ако е така, по какъв начин? Защо?
- Съществуват ли закони в страната ви, които забраняват сексуалните отношения между постигнали съгласие за тях лица? Ако е така, какво забраняват законите? Защо съществуват? Смятате ли, че са приемливи?
- Член 16 на Всеобщата декларация за правата на човека гласи: „Мъжете и жените, навършили пълнолетие, без каквито и да са ограничения, основани на раса, националност или религия, имат право да сключат брак и да образуват семейство.“ Защо не се включва „сексуалната ориентация“ в списъка заедно с „раса, националност или религия“? Трябва ли да се включи?
- В някои държави законите и натискът на обществото са в противоречие с човешките права на индивида - правото на уважение и достойнство, правото да се влюбиш в когото си избереш, правото да избереш с кого да встъпиш в брак и т.н. По какъв начин могат да бъдат разрешени такива конфликти?

Съвети за фасилитаторите

Обърнете специално внимание на социалния контекст, в който работите, и според него адаптирайте упражнението .

Целта на това упражнение е да даде възможност на участниците да разсъждават за собствената си сексуалност и за нормите на обществото, в което живеят, както и да ги стимулира да развият самочувствието си и да изразяват собствените си възгледи, като същевременно са толерантни към хората с различни възгледи. Целта не е хората да бъдат убедени в правотата на едно или друго становище, нито пък да се стигне до консенсус.

Препоръчително е преди провеждането на упражнението да се подготвите и да прочетете пояснителната информация за социалния джендър (gender). Помислете си какви въпроси могат да възникнат. Някои от често задаваните въпроси и въпроси включват:

- Какво представлява хомосексуализмът?
- Каква е разликата между хетеросексуален, гей, лесбийка, бисексуален и транссексуален?
- Заболяване ли е хомосексуализмът?
- Как хората стават хомосексуални?
- Ами рискът от СПИН?
- В някои страни хомосексуализмът е приет и хомосексуалистите могат да встъпват в брак, в други това се наказва със смърт.

За вас като фасилитатори е много важно да помислите за своята собствена ценностна система и убеждения относно това, което е правилно за вас самите, за вашите семейства и за другите хора, а също така да си припомните, че тези убеждения ще намерят своето отражение във всичко, което кажете или направите, както и в това, което няма да кажете и да направите. Изключително важно е да определите своите собствени убеждения и предразсъдъци и да вникнете в корените на тези убеждения, така че участниците също да могат да разберат в какво се коренят техните убеждения.

Целта на „мозъчната атака“ за известните личности, които открито са признали сексуалната си ориентация, е да се насърчат участниците да говорят открито и да дискутират сексуалността. Освен това тя дава възможност за изясняване на понятия, като „гей“, „лесбийка“, „хомосексуален“, „хетеросексуален“, „бисексуален“ и „транссексуален“ (вж. пояснителната информация в Глава 5).

Ролята ви на фасилитатори е решаваща за общия тон по време на . Добре е да се започне с двамата фасилитатори в ролята на разговарящи. Така например единият от вас може да започне с думите: „Знаеш ли, Питър обяви, че е гей?“ Другият фасилитатор може да отговори: „Не, никога не бих си го помислил, искам да кажа - той не прилича на гей!“ По този начин ще покажете, че разговорът се отнася за общ приятел и е в сферата на конкретното, а не представлява теоретически дебат. Освен това едно такова начало спомага за започването на дискусията относно познанията на участниците за хомосексуализма и за отношението им към този въпрос.

Да се надяваме, че някой от участниците бързо ще ви замести, като по този начин позволи дискусията да бъде в ръцете на участниците. Независимо от това вие трябва да продължите да участвате като наблюдател, за да можете да се включите отново като разговарящ. Така си запазвате възможността дискретно да манипулирате дискусията, или за да дадете нова насока на дебатите, или за да можете тактично да отстраните участник, който не уважава правилата.

Ако желаете, можете да въведете следното правило, че дадено становище може да бъде изказано само веднъж. Така няма опасност дискусията да се съсредоточи само върху няколко аспекта на проблема, а преповтарянето на широко разпространени предразсъдъци може да се избегне.

Ако искате да дадете на групата идеи за въпроси за обсъждане, може да предложите следните:

- Трябва ли възрастта за съгласие (за сключване на брак или извършване на полов акт) да е различна за хомосексуалистите?
- Трябва ли да се позволява на хомосексуални двойки да сключват брак и да осигуряват деца? Защо/Защо не?

КЛЮЧОВА ДАТА

17 май
Международен
ден против
хомофобията
и трансфобията

- Истина ли е, че има по-голяма вероятност мъже, които извършват полов акт с мъже, да се разболеят от СПИН, отколкото жените, които правят секс с мъже?

Ако групата е голяма, няма да има време да се обсъдят всички въпроси. Имайте предвид, че някои хора може да изпитат разочарование, защото свързаният с тях въпрос не е бил повдигнат. За да се опитате да преодолеете това, можете на края на сесията, да запишете всички въпроси на стената. Това ще мотивира участниците да продължат обсъждането в определено от тях време.

Вариации

Този метод може да се адаптира към всеки вид въпрос, например, расизъм, образование или промяна на климата.

Предложения за последващи упражненията

Възможно е да проявите интерес към представяне в медиите на сексуалността, и особено, на хомосексуалността. Съберете снимки от вестници, списания и от Интернет и помолете хората да напишат надписи или балончета с реплики; вижте „Още начини за игра с картини“ на края на дейността „Игра с картини“ на страница 249.

Упражнението „Скоро ще бъде отживелица“ на страница 272 разглежда начина, по който се променя отношението, в това число отношението към секса, в течение на времето.

Предприемане на дейности

Свържете се с организации във вашата страна, които се занимават с проблемите на лесбийки, хомосексуалисти, бисексуални и транссексуални хора. Поканете техен представител да разговаря с вашата група и открийте кои проблеми, свързани с равенството и правата, са най-наболели в собствената ви страна.

Допълнителна информация

Сексуалността на човека е неразривна част от живота и една от основните ни нужди. Нашата сексуалност оказва влияние върху личността и поведенческите ни характеристики - социални, личностни, емоционални, психологически - които излизат наяве в нашите взаимоотношения с другите хора. Нашата сексуалност се формира от характеристиките на биологичния ни джендър (sex) и социалния джендър (gender), както и от множество други сложни влияния, и подлежи на динамични промени през целия ни живот.

Сексуалното разнообразие и правата на човека

На пръв поглед между тези два въпроса сякаш няма нищо общо. Може да се каже, че единият е свързан с индивидуалния личен избор, а другият - с обществената сфера на законовите и политически структури, които функционират във връзка с гражданите. И въпреки това неотдашните исторически, антропологически и социологически проучвания показват как сексуалната идентичност и формите на изразяване на сексуално желание, както в различни епохи, така и в различни култури, се възприемат като потенциална заплаха за обществения порядък. В някои ситуации сексуалното желание към същия или неясно определен джендър подлага на изпитание или подрива традиционните или религиозните вярвания, а в други може да се разглежда като психическо заболяване.

Има една доминираща сила, която е в центъра на връзката между сексуалното разнообразие и правата на човека, и която системно и последователно маргинализира равния достъп до правата на човека. Тази сила е институционализираното мнение, че хетеросексуалността е „природно обусловена“ и следователно е „нормалната“ форма на изразяване на сексуалното желание и следователно също така приемлива от морална гледна точка, докато другите форми на сексуалност са „неестествени“ и следователно – неприемливи от морална гледна точка.

Забележка: Адаптирано от текст на Комисията по човешки права на гейовете и лесбийките (Gay and Lesbian Human Rights Commission), уеб сайт, www.iglhrc.org

Мака – ловци на китове

„Наречете го както си искате, но китоловът е убийство, а убийството е нещо лошо.“

Общество за запазване на китове и делфини

Сложност	Ниво 4
Брой активни страни	14+ (малки групи от 5 души)
Продължителност	150 минути
Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Култура и спорт • Околна среда • Глокализация
Общ общ преглед	<p>В това упражнение се използват работа в малки групи, ролева игра, дискусия и постигане на консенсус по следните въпроси:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Устойчивото ползване на морските ресурси • Правото на коренните жители свободно да определят икономическото си, социално и културно развитие
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на участие в културния живот на общността • Правото на храна и достъп до природни ресурси • Правото на живот, свобода и лична сигурност
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Развитие на разбиране за очевидно конфликтни искове за правото на участие в културния живот и защита на околната среда • Развиване на критично мислене, умения за представяне на аргумент и умения за изграждане на консенсус • Стимулиране на непредубедено отношение към културните различия
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Химикалки и листове, върху които групите да си водят бележки
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Прочетете всички материали за раздаване, за да се запознаете с информацията по дадените проблеми. След това ще можете да давате допълнителна информация на участниците, ако е необходимо. • Направете копия на ролевите карти за всяка група. Всеки участник трябва да има собствена ролева карта за справка.

Инструкции

Настоящото упражнение се състои от две части: Част I (30 минути) представлява въведение в самото упражнение и засегнатите в нея екологични и културни проблеми, докато Част 2 (90 минути) е симулация на заседание, по време на което трябва да се намерят общите основания между племето Мака и лобито против китолов (anti-whaling lobby).

Част I. Въведение в екологичните и културни въпроси (30 минути)

1. Обяснете на участниците, че настоящото упражнение е свързано с екологичните и културни права. В центъра ѝ е желанието на хората от племето Мака за възобновяване на лова на китове и произтичащата от това опозиция от страна на природозащитниците и други организации.
2. Разкажете на групата за племето Мака и обяснете, че противопоставянето съществува от много години и правните разходи ескалират, без да водят до траен резултат. Природозащитниците са използвали безразсъдни методи и са излагали собствения си и този на други хора живот на риск и някои членове на племето Мака са толкова разочаровани, че са нарушили закона и незаконно са ловували китове. Това е много неудовлетворителна ситуация за всички и изглежда, че е настъпил моментът страните да се опитат да се съберат, за да видят какво е общото между тях и да намерят решение.

Култура и спорт

Околна среда

Глобализация

Ниво 4

14+ (малки групи от 5 души)

150 минути

3. Представете някои от въпросите, като помолите участниците да покажат отношението си по следните въпроси, като се изправят „високо или ниско“ (на стр. 351 можете да прочетете как се използва този похват). Прочетете едно по едно следните твърдения:

- Обичаите на хората трябва да се уважават, стига да не нарушават правата на човека.
- Трябва да уважаваме правото на хората свободно да избират с какво да се хранят: дали да са вегани вегани, вегетарианци или да се хранят с месо.
- Храната, която приемаме, трябва да е произведена по природосъобразни методи.
- В животновъдството не трябва да се прилагат жестоки методи като интензивно развъждане или жестоки начини на клане.
- Културните традиции са много важни за хората и трябва да бъдат уважавани.
- Китовите не трябва да бъдат обект на лов, дори за културни задачи.

Част 2. Симулация на заседание, по време на което се обсъжда безизходното положение между племето Мака и противниците на китолова (90 минути).

1. Припомнете на участниците, че в продължение на години са се водили свирепи битки, както буквално, така и законно, и че сега е моментът да се опитаме да намерим решение. Настоящото упражнение представлява симулация на заседание на една въображаема организация, наречена Crest (Култура, права, околна среда, устойчивост и диалог). Crest е независима организация, която работи за включване на компонента „права на човека“ в екологичната проблематика. Целта е по пътя на диалога да се стимулира разбирателството. В заседанието - симулация на Crest участват четири различни групи:

- а) Племето Мака, което иска възобновяване на китолова;
- б) High North Alliance (HNA) - Алианс от крайния Север - организация, която представлява интересите на ловците на китове и тюлени. Алиансът работи за бъдещето на крайбрежните култури и устойчивото ползване на ресурсите от морски бозайници. Алиансът подкрепя племето Мака;
- в) Sea Shepherd (Пастирът на моретата)-тази организация разследва и документира нарушенията на международното законодателство, разпоредби и споразумения, които защитават дивите морски видове. Тя се противопоставя на искането на Мака;
- г) Грийнпийс - природозащитници-активисти, противопоставящи се на китолова.

2. Ролята на Crest е да улесни дискусия, която ще бъде насочена към пет въпроса:

- Защо са важни китовите?
- Сивите китове застрашен вид ли са?
- Защо трябва на племето Мака да се забрани да яде месото на китовите?
- Може ли да се модифицира ритуала на племето за извършване на лов на китове?
- Ако може да се постигне споразумение, от какъв мониторинг ще има нужда, за да се осигури защитата на китовите?

3. Помолете четирима активни страни да представляват Crest и разделете останалите на четири малки групи с равен брой хора. Раздайте ролевите карти. Групите разполагат с 30 минути за обсъждане на информацията и подготвяне на защитата на позициите си и подкрепяне на аргументите по петте въпроса.

4. Когато са готови, съберете групите в една обща група и помолете представителите на Crest да председателстват заседанието. Събранието трябва да продължи 60 минути.

5. Crest открива заседанието с кратко изявление за правата на човека и свързаната с околната среда рамка на дискусиите и повторно заявява, че целта на събранието е да сподели информация и да обсъди проблемите, формулирани от петте въпроса. След това племето Мака представя искането си. След това темите да открити за дискусия.

6. На края на дискусията Crest трябва да представи резюме. Направете кратка почивка и след това преминете към обсъждане и оценка.

Обсъждане и оценка

Помолете групите да разсъждават за процеса на дискутиране и дали е било въз-

можно да се стигне до консенсус по някои от въпросите; след това продължете да говорите за общи въпроси.

- Трудно ли е било да се играят различните роли?
- Кое е най-интересното нещо, което са научили участниците?
- Кои са били най-силните аргументи: емоционалните апели или рационалните логични аргументи?
- Трудно ли е било да се погледне от противоположната страна? Трудно ли е било да се приеме аргумент от противоположната позиция?
- Колко общи неща е имало между всеки един от петте въпроса?
- Трудно ли е в реалността да се приемат културните практики на други народи, за които участниците смятат, че са груби, неразбираеми или неетични?
- В кой момент противоречието между културите се превръща в дискриминация?
- Трудно ли е да бъдеш непредубеден по отношение на културните различия?
- Глобализацията неизбежно ли води към загуба на културна идентичност? Променената култура изгубена култура ли е?
- Трябва ли да се гледа на културната промяна като на позитивен процес в един променящ се свят?
- Кои човешки права са били заложени в това упражнение ?
- Противоречията си претенции за права обикновено се разрешават в съда. Справедлив ли е такъв начин на решаване на проблемите, свързани с правата?
- Кое трябва да бъде разглеждано като приоритет: правата на хората на храна и живот или защитата на природата и опазването на видовете?

Като финал на сесията направете още един кръг с техниката „високо или ниско“, за да прецените дали има промяна в отношението на участниците към проблемите на китолова. Повторете същите въпроси както в Част 1.

Съвети за фасилитаторите

Сложността на проблемите, за които става въпрос, предполага, че тя е най-подходяща за зрели групи с добри умения за дискутиране. Трябва да се поеме голям обем информация, а текстът върху ролеви карти предполага наличието на определени познания по терминологията в областта на правата на човека и екологията. Във връзка с това можете да направите упражнението в рамките на две сесии и по този начин да дадете на участниците време, през което да прочетат ролеви карти и да обмислят проблемите.

Една от важните задачи на това упражнение е младите хора да бъдат изправени пред ограниченията на собствената им културна рамка и да им се даде възможност да преосмислят отношението си към устойчивото ползване на дивите животни. За много хора китоловът е силно емоционална тема, за която мненията често са крайни, и това я превръща в тема, изпълнена с предизвикателства, но и с трудности. Можете, например, да попитате участниците как биха реагирали, ако им се забрани да ядат специфична храна от значение за културата, живота и традициите им. Втората цел на упражнението е да развива уменията за постигане на консенсус, поради което цялото упражнение т представлява едно заседание, по време на което медиатор е една въображаема организация Crest (култура, права, околна среда, устойчивост и диалог). Преди да проведете упражнението, можете да разгледате информацията за постигането на консенсус на стр. 545.

В част 2 стъпка 1 от инструкциите може да поискате да поразсъждавате по някои от въпросите:

- Защо са важни китовите? Разгледайте икономическите, историческите, екологичните и духовни причини.
- Сивите китове застрашен вид ли са? Какви научни доказателства съществуват в тази връзка?
- Защо трябва да се забрани на племето Мака да яде месо от китове? Обърнете внимание, че евреите и мюсюлманите не ядат свинско месо по културни причини, но не спират другите хора да ядат свинско.
- Може ли да се адаптира ритуала за китолов на племето Мака? Имайте предвид, че културните практики могат да и наистина се променят, например, в резултат на епидемията от СПИН, в културите в цял свят разговорите за секса вече не са табу и ритуали, включващи секс, такива като обичаи, като „прочистване на вдо-

КЛЮЧОВА ДАТА

9 август
Международен ден на коренното население

виците” (при които вдовиците трябва да извършат полов акт с брата на съпруга си или друг роднина), се предизвикват и променят.

- Ако може да се постигне споразумение, от какъв вид мониторинг ще има нужда, за да се осигури защитата на китовите? Обмислете предоставянето на открит достъп до информация, която може да е арбитър за това дали през определена година запасите от китове са били добри и как да се предотврати измамата в тази връзка.

Проверете дали участниците напълно разбират значението на някои от темите и концепциите, въведени в ролевите карти. Например:

Коренно население

Не съществуват ясни и строги разграничения, по които недвусмислено можем да определим кои жители са коренни. По принцип може да се каже, че това са потомците на народите, които първоначално са живели на дадена територия преди идването на колонизаторите и определянето на държавните граници. Те винаги са маргинални в своите държави и често живеят на племена. Декларацията на ООН за правата на коренното население през 2007 г. признава правото им на самоопределение, правото им свободно да определят икономическото, социалното и културното си развитие, както и правото им на достойнство и разнообразие на културите им.

Превантивният принцип

Превантивният принцип гласи, че „когато дадена дейност създава заплаха от щети за здравето на човека или за околната среда, трябва да се вземат предпазителни мерки дори и в случай, че някои причинно-следствени връзки не са напълно доказани от научна гледна точка“. Това включва предприемане на дейности въпреки състоянието на несигурност; прехвърляне на доказателствената тежест върху тези, които създават рискове; анализ на алтернативите на потенциално вредните упражненията; и методи на вземане на решения с широка обществена подкрепа.

Устойчивост

През 1989 година Световната комисия за околна среда и развитие към ООН (WCED), наричана още „Докладът Брундтланд“, дефинира устойчивото развитие като „развитие, което удовлетворява нуждите на настоящето, без да излага на риск способността на бъдещите поколения да задоволят своите нужди“. „Устойчивото ползване“ е термин, приложим единствено към възобновяемите ресурси. Той означава използване на ресурсите с такива темпове, които са в рамките на капацитета им за възобновяване. В глобален мащаб е приет принципът на устойчиво ползване на световните природни ресурси, който се основава на научни доказателства и обективни данни.

Вариации

Ако групата е малка, може да работите само с две групи - в едната ще бъдат племето Мака и High North Alliance, а в другата - Грийнпийс и Sea Shepherd.

Може да пожелаете също така да ръководите упражнението в два отделни етапа, за да позволите на групите да разгледат фактите и да разполагат с повече време, за да разгледат позициите си.

Алтернативният начин на представяне на това упражнение е под формата на дебат между няколко активни страни специалисти. Нека всяка от четирите групи - Мака, High North Alliance, Sea Shepherd и Грийнпийс – да бъде представена от по един участник. Всеки представител защитава каузата си, а след това всички отговарят на въпроси от публиката. Накрая проведете гласуване по всеки от петте въпроса. По този начин ще накарате хората да се замислят за различните аспекти на проблема - права на човека, култура, екология, но ще липсва елементът на постигане на консенсус.

Предложения за последващи упражненията

Ако групата би искала да изследва идеята за промяна на културата, преминете към упражнението „Скоро ще бъде отживелица“ на страница 272.

Висш северен съюз:
www.highnorth.no

Морски пастир
интернешънъл:
www.seashepherd.com

Международна коми-
сия по китолова:
www.iwcoffice.org

Нацията Мака:
www.makah.com

Грийнпийс
(Зеленият мир):
www.greenpeace.org

Идеи за действие

Подкрепете коренните жители, като купувате изделия, изработени от тях. Много от ръчно изработените изделия в магазините, окачествени като „честно търгувани“, всъщност са направени от коренни жители. Идете в такъв магазин и разгледайте стоката още следващия път, когато обикаляте и търсите подарък за някого.

Допълнителна информация

Китоловът на Мака и смъртта на Левиатан: Преизобретяване на традицията и автентичност на оспорването в ерата на съвременността. Роб ван Гинкел, Университет на Амстердам. Предоставена е на разположение в Интернет; включете заглавието в търсачката си.

За информация за правата на коренното население, вижте Международната работна група за свързани с коренно население въпроси www.iwgia.org; за пълния текст на Декларацията на ООН за правата на коренното население през 2007 г. вижте www.un.org.

Материали за раздаване

Китолов на племето Мака

Обща информация за фасилитатора

Хората от племето Мака (също така наричани Мака или племето Мака) живеят в един резерват, разположен в най-северозападния край на полуостров Олимпик в щата Вашингтон, САЩ. Площта на резервата е около 27 000 акра. Данните от преброяването на племето през юли 1999 година сочат, че като членове на племето Мака са се записали 1 214 души, въпреки че понастоящем в резервата живеят само 1 079 души. Средното равнище на безработицата в резервата е приблизително 51%. Близко 49% от домакинствата в резервата имат доходи под федералния праг на бедността, а 59% от жилищата не отговарят на необходимите стандарти.

На фона на това мрачно описание традициите са много добре запазени и много хора от племето, които завършват колеж, се завръщат в резервата и работят за племето Мака, за местната клиника и за държавното училище. <http://www.statemastercom/encyclopedia/Makah>

Кратка история на неотдавна проведените дискусии

- Октомври 1997 г.: Споразумение на Международната комисия по китолова определи на Мака четири сиви кита на година
- 10 май 1999 г.: състоя се първият китолов на Мака за повече от 70 години. Протестиращите прекъснаха лова, като изложиха на опасност собствения си живот, както и този на други хора
- 17 май 1999 г.: хванат един кит.
- 9 юни 2000 г.: Деветият Окръжен апелативен съд нареди да се спре лова до изготвяне на нова оценка за влиянието на околната среда.
- Юли 2001 г.: Издадена е новата оценка. Ловуването е отново одобрено.
- 2002 г.: Международната комисия по китолова одобри искането на Мака за подновяване на квотата му за китове за допълнителни още пет години.
- Декември 2002 г.: тричленен съдийски състав на Деветия окръжен съд преустанови ловуването за неопределен срок до изготвянето на пълно изявление за влиянието на околната среда.
- Февруари 2005 г.: Племето Мака предаде официално искане до Националната морска риболовна служба за отказ на Закона за защита на морските бозайници, за да им се позволи да ловят китове.
- Септември 2007 г.: членове на племето, разочаровани от липсата на напредък, незаконно уловиха кит.
- Май 2008 г.: Риболовната служба издаде проект на изявление за оценка на околната среда.
- Средата на 2009 г.: няма окончателно изявление за влиянието на околната среда или решение за искането на отказ.

Източник: www.historylink.org

Има още информация за правата на животните и идеята, че на всички чувствителни създания се дължи доброта и уважение на www.uncaged.co.uk

Можете да намерите още информация за китолова и нацията Мака на: www.historylink.org (търсене за китолов на племето Мака).

Ролеви карти

Ролева карта на CREST

Вашата позиция по въпроса за китолова е неутрална. Ролята ви е да предоставите пояснителна информация за законодателството, свързано с правата на човека и екологията, и да бъдете посредници (медиатори) между отделните групи. В тази връзка трябва да следите дали дискусиата е насочена към съответните тема и задачи и да разяснявате погрешните схващания и недоразуменията. Трябва да помогнете на групите да преодолеят различията си и да се съсредоточат върху общото помежду си, за да постигнат консенсус по следните въпроси:

- Защо са важни китовите?
- Сивите китове застрашен вид ли са?
- Защо на племето Мака трябва да се забрани да яде месо от китове?
- Може ли да се модифицира ритуала за китолов на племето Мака?
- Ако може да се постигне споразумение, от какъв вид мониторинг ще има нужда, за да се осигури защита на китовите?

Най-напред приветствайте всички с „добре дошли“ и очертайте рамката на дискусиите. За около две минути направете въведение, обобщавайки основните аспекти на проблема, свързани с правата на човека и екологията, а ако желаете, може да подкрепите твърденията си с някои от дадените по-долу цитати. Отново определете целта на срещата: да се обсъдят въпросите и да се опитаме да стигнем до взаимно разбирателство, за да намерим трайно решение на текущия конфликт.

След това помолете племето Мака да обясни причините, поради които иска да се възобнови китоловът, и чак след това преминете към откриване на общата дискусия. След около 50 минути обсъждане прекратете дискусията, накратко обобщете резултатите и опишете въпросите, възникнали по време на това събрание, които ще трябва да бъдат изяснени на следващото.

Обща информация за правата на човека, културата и околната среда

Чл. 1 на Международния пакт за икономически, социални и културни права гласи:

1. Всички народи имат право на самоопределение. По силата на това право те свободно определят своето политическо положение и свободно осъществяват своето икономическо, социално и културно развитие.
2. За постигането на своите задачи всички народи могат свободно да разполагат с природните си богатства и източници при условие, че не се накърняват задълженията, произтичащи от международното икономическо сътрудничество, почиващо на принципа на взаимната изгода и международното право. В никакъв случай един народ не може да бъде лишен от собствените му средства за съществуване.

Член 15:

1. Държавите - страни по този пакт, признават правото на всяко лице:
  - а. да участва в културния живот;
  - б. да се ползва от научния прогрес и приложението му;

Преамбюлт на Виенската декларация от 1993 година гласи: „Всички права на човека са всеобщи, неделими и взаимосвързани. Международната общност трябва да третира правата на човека по целия свят по справедлив и равнопоставен начин, при еднакви условия и с еднакво внимание... значимостта на националните и регионални особености и различните исторически, културни и религиозни среди трябва да бъдат вземани предвид“.

През 1981 година Международната комисия по китолова (IWC) разреши Лова на китове за прехрана на коренното население (ASW). Той е дефиниран като: „лов на китове за консумация от местни коренни жители, който се извършва от или от името на коренни, туземни или местни жители, които имат здрави обществени, семейни, социални и културни връзки с продължаващата традиционна зависимост от китолова и използването на китове“.

Конвенцията на ООН за закона за морето гласи: „Един от генералните принципи е оптималното устойчиво ползване на възобновяемите морски ресурси“.

През 1982 година IWC наложи мораториум върху лова на застрашения сив кит. През 1994 година популацията се бе възстановила до около 21 000 животни и видът бе изваден от Списъка на застрашените видове на САЩ.

Ролева карта на племето Мака

Вашата роля е да представите молбата на индианците от племето Мака, които живеят на северозападния бряг на Северна Америка. Китоловът е важна културна традиция за племето Мака и вие единствено искате правото да убивате по пет сиви кита всяка година.

В настоящата дейност трябва да използвате собствените си познания за проблемите, свързани с правата на човека и екологията, както и следната информация:

- Въпреки че са изминали 70 години от последния лов на китове, всички церемонии, ритуали, песни и предания са преминали от поколение на поколение и са съхранени. Ловът е бил съпътстван от изграждането на цяла социална структура.
- В днешно време някои от индианците Мака се прехранват с улов на съомга и други видове тихоокеанска риба, която продават на местната рибопереработвателна фабрика, но старата система на подялба със семейството и приятелите все още съществува.
- Не друго, а дейностите на промишления китолов, извършвани от европейците и американците, са довели до изчерпването на запасите от китове. Сега запасите са възстановени на исторически високо ниво и са отстранени от Списъка на застрашените видове на САЩ.
- Сред младите ни хора все по-често се среща разбирането за това колко ценно е да имаш идентичност, основаваща се на собствената ти култура и история. Принадлежността към дадена култура със стари традиции е привилегия, която не много млади хора в САЩ имат.
- Няма да ловуваме сиви китове с търговска цел..макар да чуваме слухове, че уж ще ги продаваме на японците. Причината, поради която искаме да ловим китове, е за церемонии и прехрана.
- Подали сме молба за максимум пет сиви кита, но това не значи, че ще уловим всичките пет.
- Ловим риба в малки риболовни кораби с използване на традиционен ръчен харпун. Обмисляме модифицирана версия с ръчна граната на върха като тези, използвани при лова на полярни китове в Аляска.
- Ще бъдем активен играч, за да осигурим, че сивият кит никога няма да се върне в Списъка на застрашените видове.

Ролева карта на Sea Shepherd (Пастирът на моретата) и Whale and Dolphin Conservation Society (Дружество за опазване на китовите и делфините)

Sea Shepherd International е нестопанска, неправителствена организация (НПО), която се занимава с разследване и документиране на нарушенията на международното законодателство, разпоредби и споразумения, които защитават дивите морски видове. Whale and Dolphin Conservation Society (WDCS) е най-активната в света нестопанска организация, която се занимава с опазването и подобряването на условията на живот на всички китове, делфини и муткури (вид китове).

В настоящата дейност трябва да използвате собствените си познания за проблемите, свързани с правата на човека и екологията, както и следната информация:

- „Наречете го както си искате, но китоловът е убийство, а убийството е нещо лошо.
  - Наистина китовите не са хора, но значи ли това, че са по-малко важни от хората? Съзнанието, което тържествува при убийството на китове, се припокрива с онова съзнание, което приема геноцида над „по-нисшите“ човешки същества.
  - В задълбочен смисъл, китовите и други чувствителни бозайници имат право на, ако не на човешки права, тогава поне на „хуманистични права“.
- Истинската причина за инициативата на Мака е в това, че те много добре знаят, че китовото месо се продава по 80 долара за килограм в Япония, и че един такъв кит струва близо един милион долара.
- Ако на племето Мака бъде позволено да лови китове, това ще причини последствия за хиляди китове, защото Норвегия, Япония, Русия и Исландия гледат на това като прецедент.
- Ние като истински еквилибристи се опитваме да уважаваме историческото право на хората да продължат старите традиционни начини на събиране на храна и в същото време да балансираме опазването и защитата на китовите.
- През 1995 год. бе отправена критика към руснаците за лова на сиви китове, когато се говореше, че китовото месо не отива за храна на коренните жители, а всъщност се хвърля на лисиците, отглеждани във ферми за добив на кожи.
- Културите се променят. Днес ескимосите от северния склон на Аляска са много по-различни в икономическо отношение от хората, които са ловували китове преди един век. Разработването на нефта е донесло и огромни парични суми за местното население. Ловът с модерни моторни шейни и хеликоптери изопачава определението за това кое е традиционно за коренните жители.
- Докато Международната комисия по китолова (IWC) продължава да обсъжда емоционалната тема за възобновяване на промишления китолов, стотици китове и братовчедите им, по-малките делфини и муткури, умират всяка година, почти незабелязани, в аборигенски лов.
- В контекста на сферата на дивата природа трябва да се следва принципът на предпазливостта.

Ролева карта на High North Alliance (Алианс от крайния Север)

High North Alliance е организация, която представлява интересите на ловците на китове и тюлени от Канада, Гренландия, Фарьорските о-ви, Исландия и Норвегия. Алиансът работи за бъдещето на крайбрежните култури и устойчивото ползване на ресурсите от морски бозайници.

В настоящата дейност трябва да използвате собствените си познания за проблемите, свързани с правата на човека и екологията, както и следната информация:

- Хората от племето Мака са ловували китове в продължение на 2 000 години, преди да дойдат белите империалисти и да изловят китовите и да разрушат традициите и начина на живот на племето Мака.
- Сега отново има китове в изобилие, но белите хора днес искат да забранят всякакво ползване на тези ресурси и да ни лишат от правата ни.
- Различните култури никога няма да могат да се споразумеят кои животни са специални и от кои става най-добра вечеря. Хората в Северна Норвегия имат специално отношение към патицата гага, докато всички уважаващи себе си търговци на дивечово месо в Дания продават гърди от гага като деликатес. Следователно твърдението „Китовите са различни“ провокира въпроса: различни за кого?
- Ловът на китове и тюлени е разрешен само ако се извършва от коренни жители и ако не е с търговска цел, а е единствено за „традиционно“ използване. Това не е справедливо, защото:
  - Тенденцията е външните хора да дефинират кое е „традиционно“.
  - Обвързването на лова на китове и тюлени с производство с некомерсиална цел значи да се отрече очевидното право на хората да определят собственото си бъдеще. Никоя култура не е статична, но политиката на антикитоловците фактически представлява опит за „замразяване“ на ситуацията, за превръщане на една развиваща се култура в статичен музейен експонат.
  - Самата идея за търговия, изглежда, се счита за лоша от по-голямата част от договорилите се правителства, които членуват в Международната комисия по китолова (IWC) (органът, който контролира китоловът). Иронията в случая е в това, че зад тези възгледи стоят правителства, които обикновено са големи застъпници на идеята за свободната търговия.
- Трудно е да се защити с логически аргументи настоящият мораториум или политиката „долу ръцете от китовите“. В селското и горското стопанство и в риболова има много практики, които очевидно не са устойчиви, но няма повсеместна забрана за тези индустрии.
- „Морските бозайници са част от живите ресурси на океанските екосистеми. Те трябва да бъдат защитени, когато са застрашени, и да бъдат обект на лов единствено когато е сигурно, че броят им го позволява. Ловът им може също така да е необходим, за да се предотврати свръхнаселението и дисбаланса в морските екосистеми“. (Доклад за морските бозайници, Съвет на Европа, 12 юли 1993 г.)
- Китоловът е добър пример за това как международното сътрудничество може да преобразува ситуация на свръх-експлоатация в такава свързана с устойчиво използване. Международното сътрудничество не е свършено, но може да и наистина функционира.

Ролева карта на Грийнпийс

Поддръжниците на Грийнпийс по целия свят участват в кампании и акции, за да изразят вижданията си за начина на постигане на един по-устойчив свят.

В настоящата дейност трябва да използвате собствените си познания за проблемите, свързани с правата на човека и екологията, както и следната информация:

- Хора от различни култури по целия свят считат китовите за свещени и смятат, че всеки вид сам по себе си е като суверенна нация, заслужаваща уважение и защита.
- Китовите носят радост на хиляди наблюдатели на китове.
- „Грийнпийс“ не подкрепя никоя китоловна програма, но не се противопоставяме на китолова, който наистина е за прехрана, доколкото в него няма комерсиален елемент.
- Сивите китове мигрират и всяка година изминават огромни разстояния и преминават за много кратко време през водите на Мака.
- Ако се направи предложение едно племе да има разрешение да улови пет сиви кита, и ако получи това разрешение, още няколко племена в Канада и Аляска ще кажат: „Ами да – след като другите могат да ловуват, и ние можем.“
- Изключително трудно е да се определи точно действителният брой китове в различните китови популации. Не е известен с точност размерът на повечето популации до повече или по-малко от 50%. Тъй като промените настъпват много бавно, е невъзможно да се каже дали дадена популация нараства или се намалява в хода на проучване в продължение на няколко години. Няма съмнение, обаче, за спад в броя китове, причинен от китолов с комерсиални задачи.

Създаване на връзки

„Демокрацията не е нещо, в което вярвате или място, на което да поставите шапката си, а е нещо, което вие вършите. Вие участвате в нея. Ако спрете да го правите, демокрацията рухва.“

Аби Хофман

Сложност	Ниво 4
Брой активни страни	8 – 20
Продължителност	120 минути
Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Гражданство и участие • Демокрация • Общи права на човека
Общ общ преглед	<ul style="list-style-type: none"> • Тази дейност включва преговори за правата и задълженията на гражданите, правителството, НПО и медиите в условията на демокрация
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на човек да участва в управлението на държавата и в свободни избори • Правото на достъп до информация и свободата на изразяването на убеждения • Всеки има задължения към обществото
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Развиване на разбирането за връзката между правата и задълженията • Развиване на дискусиата и свързаните със сътрудничество умения • Стимулиране на гражданската отговорност
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Лист хартия А4 и молив за всяка група, за да си води бележки • 4 големи листа (А3) или хартия за флипчарт (по един комплект за всяка група „листа за отчет“) • 3 маркера, един червен, един зелен и един син за всяка група • 4 кълба от канап или прежда (различен цвят прежда за всяка група) • Ролка самозалепваща лента (скоч) за всяка група • Ножици • Лист за раздаване на правилата на играта, по един на група
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Изрежете 6 дължини (всяка с дължина 1.5 м) връв или вълна от всяко кълбо (24 общо; по 6 от всеки цвят, по един цвят на група)

Инструкции

1. Обяснете на участниците, че целта на настоящата дейност е да се начертае „схема“ на различните взаимоотношения между четирите „заинтересовани страни“ в едно (идеално) демократично общество.
2. Разделете участниците на четири еднакви групи, които ще представляват четирите „заинтересовани страни“ в условията на демокрация: правителството, НПО сектора, медиите и гражданите.
3. Раздайте на всяка група по един лист хартия А4 и молив, за да си водят бележки и ги помолете да направят „мозъчна атака“ в рамките на 10 минути и да определят ролята, която играе тяхната „заинтересована страна“ в демократичното общество, т.е. кои са основните функции, които изпълнява. При изтичане на времето участниците трябва да постигнат договореност за петте най-важни функции.
4. След това те трябва да изготвят „листата си за записи“. Раздайте на всяка група голям лист хартия (А3 или хартия за флипчарт) и червен маркер и ги помолете отгоре да напишат „актьора“, който представляват, а отдолу петте им най-важни функции.
5. Съберете групите на едно място да представят „листата си за записи“. Помолете групите да споделят реакциите си. Попитайте ги дали са съгласни за основните функции на четирите „заинтересовани страни“. Нека групите, ако желаят, да променят списъците си, ако сметнат за необходимо, след като чуят коментара на останалите групи.

Гражданство и участие

Демокрация

Общи права на човека

Ниво 4

8-20

120 минути

6. Разделете отново четирите групи и им раздайте зелените химикалки. Дайте им петнадесет минути, за да направят „мозъчна атака“, за да определят какво изискват една от друга, за да могат да изпълняват функциите си. Когато времето е почти изтекло, помолете групите да приоритизират двете най-важни искания спрямо останалите „заинтересовани страни“ и да ги запишат под отделни заглавия като използват зеления маркер.
7. Раздайте копията от „Правилата за игра“ и ги прочетете, за да е ясно на всички каква е следващата стъпка от упражнението. Помолете групите да поставят своите листове за записи в средата на стаята и да ги подредят под формата на квадрат, с около 1м разстояние един от друг (вж. диаграмата). Помолете участниците от всяка група да заемат места близо до „техния“ ъгъл.
8. Раздайте на всяка група 6 конеца вълна, ролка скоч и синя химикалка.
9. След това започват кръговете на преговорите. Всеки кръг продължава 10 минути. Напомнете на участниците, че целта е да се набележат отношенията между различните „заинтересовани страни“ и след приемането на дадено искане трябва да се залепи с тиксо едно нишка прежда между съответните два листа, за да се обозначи приемането на дадено задължение.
10. Преминете към обсъждане и оценка, докато участниците все още седят около схемата.

Обсъждане и оценка

Помолете участниците да разгледат мрежата, която са направили, и да разсъждават върху упражнението.

- Трудно ли е било да се измислят функциите, които изпълняват правителството, НПО, медиите и гражданите в условията на демокрация?
- Имало ли е несъгласия в групите по отношение на това кои искания да бъдат приети и кои – отхвърлени?
- Кои от исканията към другите групи не са били приети като отговорности? Защо е така? Смятате ли, че такива случаи биха предизвикали проблеми и в реалния живот?
- Има ли отговорности, които всяка група е приела, за които преди това не са се сетили? Какво е отношението на участниците към тях сега?
- Показало ли е упражнението нещо ново за демократичното общество, което участниците не са знаели по-рано? Имало ли е изненади?
- Кои права са заложили в това упражнение?
- Член 29 на Всеобщата декларация за правата на човека гласи: „Всеки човек има задължения към обществото, в което единствено е възможно свободното и цялостно развитие на неговата личност.“ Кои са най-важните задължения в живота ви понастоящем?
- Какви са ролята на различните заинтересовани страни при осигуряване, че не са нарушени правата на никого?
- Какви са ролята на различните заинтересовани страни при осигуряване, че всеки трябва да разполага с достъп до образование за човешки права?

Съвети за фасилитатори

Използването на четири различни цвята прежда (като един цвят е свързан с всяка „заинтересована страна“), прави схемата да изглежда по-атрактивна и е по-лесно да се проследят връзките, например, исканията на всички граждани може да са жълти, а всички тези на медиите – черни.

В точка 5 на инструкциите, след като групите са изтеглили своя списък от функции, не отделяйте дълго време за обсъждане на въпросите като цяла група. Трябва да използвате това повече като подсещане за следващата малка групово работа, която предстои за извършване. Групите може да поискат да си водят бележки за функциите на другите групи.

Ако групите се стремят да излязат с определени функции, опитайте се да ги помолите да помислят за определения вид нещо, което извършва тяхната „заинтересована страна“ и, какво би липсвало, ако я нямаше! Може да пожелаете да предоставите примери, за да помогнете на групите да започнат:

- Правителствата съставят законодателството, вземат решения за общата политика и осигуряват, че страната се справя с бюджета си.
- НПО лобират за интересите на малцинствата, поемат въпроси, които правител-

ството (или опозицията) не са успели да адресират, водят кампании за промени в законодателството.

- Медиите докладват за политиката на правителството, изследват въпроси и предоставят анализ и коментар.
- „Функциите“ на гражданите включват всичко, което е важно в демократично общество: идеите могат да варират от гласуване за парламент, активност при ангажиране с права на човека, учредяване на организации за защита на конкретни групи, разпитване за и вземане на участие в политическия живот и т.н.

Когато съставят списъци с исканията си (точка 5), напомнете им да не отправят нереалистични искания към другите „заинтересовани страни“. Отговорностите трябва да са приемливи, така че участниците не бива да отправят несправедливи или неразумни претенции.

В точка 9, когато групите започнат преговори, те не трябва да се представят като „съревнование“, нито пък трябва да се отделя прекалено много време за този етап. Акцентирайте върху това, че групите трябва да си сътрудничат една с друга: целта е изграждане на общество, в което всички „заинтересовани страни“ работят заедно за благото на всички. Следователно транзакциите трябва да протекат сравнително бързо: кажете на групите да приемат исканията, ако изглеждат разумни, а в противен случай да ги отхвърлят, като спорните въпроси се оставят за дискутиране на по-късен етап.

Ако групите се нуждаят от помощ при мисленето за исканията и отговорностите, може да използвате като пример медиите и гражданите: журналистите се нуждаят от подсказки къде се случват събитията и гражданите носят отговорност за привличане на вниманието на медиите и предоставянето на свидетелски изявления.

Вариации

Дейността може да се усложни или опрости чрез използване на различен брой „заинтересовани страни“ в обществото. Така например може да добавите „фирми“, „малцинства“, или „групи в неравностойно положение“. Това обаче ще направи процеса на преговори много по-сложен, и вие може да не карате всички групи да разменят исканията си с всички останали групи. Освен това може да използвате различни категории, които са по-пряко свързани с живота на младите хора – например може да заместите „гражданите“ с „млади хора“ и „правителството“ с „училище“.

Упражнението може да се опрости чрез премахване на една или повече групи – например като работите само с „гражданите“ и „правителството“. Този вариант е за предпочитане, ако групата ви е малка.

Можете да извършите упражнението, без да използвате схемата. По време на преговорите даден участник от първата група държи нишката прежда в единия край, докато предлага другия край на участник от втората група. Ако участниците държат нишките в двата края, до края на преговорите цялото „общество“ ще бъде свързано физически до края на процеса!

Предложения за последващи упражненията

Групата може да продължи да добавя различни обществени групи към схемата (вж. Вариации). За по-голяма яснота участниците могат да пренесат схемата върху друг лист хартия. Помислете кои от тези връзки не са добре развити във вашето общество и какво може да се направи за преодоляване на този проблем.

Ако групата иска да помисли за насоката, в която се движи дадено общество, на участниците може да им хареса упражнението „Нашето бъдеще“ на стр. 240.

Идеи за действие

Изпълнете упражнението отново, но този път го използвайте като метод, за да анализирате как си взаимодействат местното ви правителство, местните медии, местните НПО и граждани. Идентифицирайте къде връзките могат да бъдат по-добри и доведете това до вниманието на „заинтересованите страни“, или като напишете писма, блог или статия в местните медии. Можете да поставите практическо начало, за да подобрите връзките между собствената ви организация, училище, колеж или клуб с другите „заинтересовани страни“.

КЛЮЧОВА ДАТА

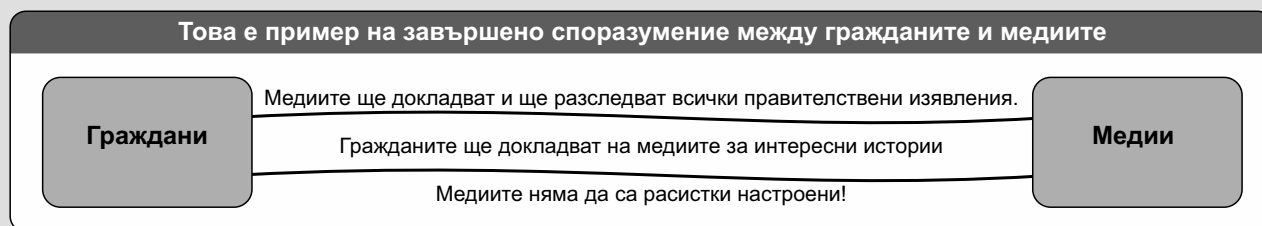
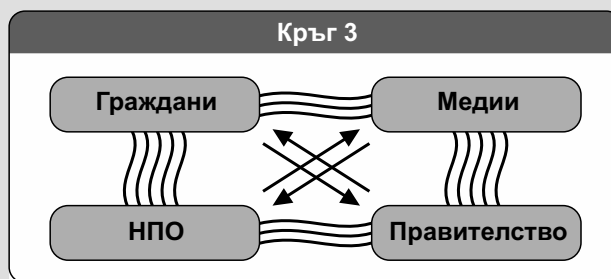
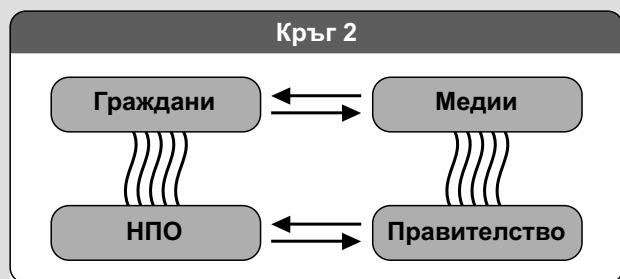
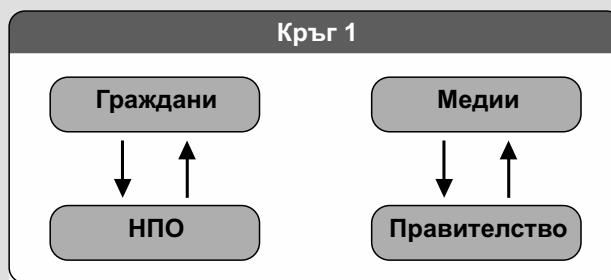
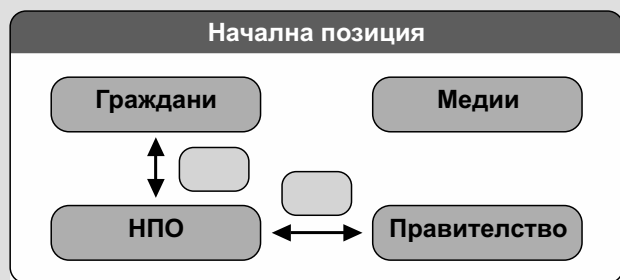
15 септември
Международен
ден на
демокрацията

Материали за раздаване

Правила на играта

1. Целта на упражнението е исканията на всяка „заинтересована страна“ да бъдат приети от всеки един от останалите „заинтересовани страни“.
2. Преговорите се извършват в три кръга между двойки „заинтересовани страни“, както следва:
  - Кръг 1: преговарят гражданите и НПО, от една страна, а от друга страна – медиите и правителството;
  - Кръг 2: преговарят гражданите и медиите, от една страна, а от друга страна – НПО и правителството;
  - Кръг 3: преговарят гражданите и правителството, от една страна, а от друга страна – медиите и НПО.
3. Във всеки кръг двойките решават сами кой да започне и се редуват да отправят искания.
4. Участниците трябва да заявят искането си кратко и ясно. Освен това трябва да обяснят какво включва това искане и защо го отправят, т.е. защо е важно и по какъв начин ще им помогне да осъществят собствените си функции.
5. Когато решават дали да приемат или да отхвърлят дадено искане, участниците трябва да решат дали това, което се иска от тях, е справедливо, и дали ще могат да го изпълнят.
6. Ако искането се приеме, двойките използват една от нишките прежда на „предявилите искането лица“ и го записват между два „листа със записи“, за да обозначат постигнатото споразумение. Приемашката група записва кратка бележка в своя „лист за записи“ със синя химикалка, за да им напомни за отговорностите и за това, което са се договорили да извършат.
7. Ако втората група отхвърли искането, нишката прежда се оставя настрана.
8. Повторете същия процес, докато се обсъдят всички искания.
9. Повторете същия процес във всеки кръг, докато се установят връзки между четирите „заинтересовани страни“.
10. На края на процеса, ще има схема, която ще представлява взаимоотношенията между различните заинтересовани страни в демокрацията. Всеки един от заинтересованите страни ще разполага с „лист за запис“ със списък на функциите си с червена химикалка, списък на исканията на другите „заинтересовани страни“ със зелена химикалка и списък на действията, които те са се договорили да предприемат, за да отговорят на исканията на другите „заинтересовани страни“, написани със син химикал. Исканията и действията се представляват от оцветена прежда.

Маркери на паметта

„Докато сред лъвовете не се пръкнат историци, ловните истории винаги ще превъзнасят ловеца.“

Африканска поговорка

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Спомени • Война и тероризъм • Култура и спорт
Сложност	Ниво 2
Брой активни страни	10-15
Продължителност	120 минути
Общ преглед	Участниците колективно създават „таг облак“, за да представя мислите и чувствата им, предизвикани от публични военни паметници
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на живот, свобода и сигурност на личността • Право на участие в културния живот • Свобода на мисълта и съзнанието
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Отразяване на националните факти и митове за минали войни и ролята на публични военни паметници • Разработка на творчеството и умения за самостоятелно мислене • Насърчаване развитието на въображението и съчувствието
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Листове хартия за флипчарт • Лента • Много цветни маркери • Снимки на военни паметници (по желание) • Примери на таг облаци (по желание)
Подготовка	Направете голям лист хартия (с размери приблизително 1.5 м x 1.5 м), като съедините няколко листа хартия за флипчарт. Той трябва да е достатъчно голям, за да могат всички членове на групата да намерят мястото си около него. Начертайте тънка линия през средата му.

Инструкции

1. Проверете дали всички знаят какво представлява „таг облакът“ и обяснете, че групата ще създаде не-електронен таг облак, за да илюстрира асоциациите и спомените, предизвикани от публичните военни паметници.
2. Помолете хората да мислят, поотделно, за национален паметник в квартала им, който е бил издигнат в памет на война, например, Втората световна война. Те трябва да се опитат да си припомнят как изглежда и да идентифицират чувствата, идеите и асоциациите – положителни и отрицателни, които този паметник предизвиква в тях.
3. Поканете всички да вземат по един цветен маркер и да намерят място около хартията. Като продължават да работят поотделно, те трябва сега да поставят индивидуалните си „тагове“ на общия лист хартия, съобразно следните общи принципи:
  - а. Таговете са изцяло индивидуални: те показват просто как възприемате даден обект.
  - б. Отрицателните асоциации трябва да се напишат от лявата страна на централната линия; колкото са по-отрицателни, толкова по-далеч, към левия край на хартията трябва да са разположени те.
  - в. Положителните чувства трябва да се напишат от дясната страна на страницата; колкото са по-положителни, толкова по-далеч към десния край на хар-

Спомени

Война и тероризъм

Култура и спорт

Ниво 2

10-15

120 минути

- тията трябва да са разположени те.
- г. Чувствата, които са силно предизвикани от паметника, трябва да се напишат в по-голям (по-удебелен) текст от чувствата, които са единствено слабо предизвикани.
4. Когато участниците са записали таговете си, ги помолете да седнат и да погледнат колективните резултати. Попитайте:
- Има ли силни послания или шаблони в „облака“?
  - Изненадани ли са те от някои от таговете?
  - Има ли предизвикани повече положителни от отрицателни чувства или обратно?
  - Каква е тенденцията за най-силните предизвикани чувства?
  - Това ли е начинът, по който смятате, че трябва да се помни войната от бъдещите поколения? Какво липсва – или къде трябва да се коригира балансът?
5. Сега поканете участниците отново да вземат маркерите. Този път те трябва да мислят не за действителните съществуващи паметници, а за въображаем паметник, който да изпрати – на всеки от тях – най-важните послания за войната. Те трябва да повторят процеса с таговете, през който са преминали преди и отново да поставят таговете си поотделно на същия лист, където са поставили първите си послания. Обяснете, че първият таг облак сега е публично пространство и не може да се изтрие, така че новите тагове трябва да се поставят над първите.
6. Когато „облакът“ е пълен, поканете участниците отново да погледнат цялата картина и след това преминете към обсъждането и оценката.

Обсъждане и оценка

Започнете като обсъждате процеса на оформяне на таг облака и след това продължете като се насочите към въпроси с историческата памет историческата памет и правата на човека:

- Какъв контрол усетихте, че можете да упражнявате върху формата на окончателния облак? Бяхте ли разочаровани от другите послания, които звучат по-силно от тези, които пожелавате да поощрите?
- Действахте ли поотделно в случая на втория облак или се изкушавахте или да обсъдите идеи с други хора, или да комбинирате силите си в свързаното с „таговете“ действие?
- До каква степен се повлияхте от таговете на другите хора или от тези, които вече са на страницата?
- Колко различен е приключеният облак от първия и какви са главните послания?
- Представлява ли окончателният облак посланията, които смятате, че бъдещите поколения трябва да получат във връзка с Втората световна война по-добре от първия? Защо? Защо не?
- Защо официалните паметници имат тенденция да „величаят“ войната? Смятате ли, че войната трябва да бъде възвеличавана?
- Осъзнавате ли, че дори по време на война, има определени минимални стандарти, определени в Женевските конвенции, които се предполага, че ръководят действията на воюващите страни? Можете ли да опишете някои от тях?
- Мислите ли, че е правилно войниците ефективно да губят правото си на живот по време на война?
- Какви послания предоставят официалните паметници за другата страна, „врагът“? Как трябва да разбираме това послание днес?
- Колко лесно ви беше да си представите различен вид паметник? Какво биха представлявали тези паметници? Какво мислехте, че е важно и какво намерихте за най-трудно в тази връзка?
- Може ли паметник наистина винаги да ни напомня за ужасите на войната? Мислите ли, че трябва да се опитват да направят това?
- Как мислите, че тези, които са преживели войната или които са дали живота си воювайки за нея, биха искали да се помни този период от историята? Как би се различавал техният таг облак от вашия?

- Ако сте загубили близък човек във война, как бихте искали да се помни това лице и как бихте искали да разкажете на следващото поколение за войната?
- Разшири ли тази дейност разбирането ви за правата на човека? Как?

Съвети за фасилитаторите

Може да пожелаете да проведете играта с цветове. Например, бихте могли да предложите всички отрицателни асоциации да се напишат с черен химикал, а всички положителни такива в друг цвят; или бихте могли да използвате по-тъмни или по-светли нюанси, като се отдалечавате от централната линия; или, ако искате вторият облак да се различава от първия, може да помолите всички тагове за първия облак да се напишат в един цвят, и всички тагове, добавени в точка 5 в различен цвят.

Можете да използвате снимки на паметниците, ако мислите, че ще помогнат, но може да установите, че е по-ефективно да помолите участниците да приключат първия свързан с таговете етап по памет; това наистина ще подложи на изпитание кои послания са най-дълготрайни!

Проведете накратко първото обсъждане (в точка 4). Използвайте го, за да се опитате да извлечете различни идеи свързани с начина, по който се помни миналото и да стимулирате творческо мислене за алтернативни видове паметници. Ако хората чувстват, че първият облак точно представя начина, по който те биха искали да се помнят събитията, опитайте се да използвате някои от идеите в общата информация по темата Историческа памет в Глава 5.

По време на втория свързан с таговете въпрос, дайте на хората свободата да адаптират или изменят съществуващия облак, както желаят и да обсъдят идеите един с друг – дори ако работата им в крайна сметка трябва да е индивидуална.

Трябва да има много място за добавяне на нови думи във втория кръг. Може да почувствате, че има вероятност облакът да се замъгли, но това отразява това, което се случва, когато тагват в действителния живот – трябва да се придържате към това, което другите хора преди това са тагвали. Поставянето на новите думи върху старите може да помогне да комуникирате посланието, че възприятията са много културни, и, тъй като всеки мисли по различен начин, е много трудно да се чуе гласът ви. Ако смятате, обаче, че това ще улесни групата ви да анализира идеите и чувствата си, считайте се свободни да направите два отделни таг облака.

Вариации

Вместо да пишат директно върху хартията, хората могат да напишат таговете си на етикети, които могат лесно да се придвижват. Това ще предостави възможност да се правят промени по време на втория етап на тагването, например, поставянето на подобни тагове близо един до друг за по-добра очевидност.

Можете да използвате други събития в историята, ако това ви изглежда по-подходящо от Втората световна война – например, Холокоста, Първата световна война, гражданска война или регионална война. Единственото важно нещо е, че тези събития трябва да се отбелязват по даден публичен начин.

Би било интересно младите хора да сравнят възприятията си за войната с хора, които са я преживели. Можете да прекратите дейността след първия таг облак и да оставите участниците да интервюират членове от по-старото поколение за това как те биха искали да се помни войната от бъдещите поколения и дали съществуващите военни паметници са удовлетворителни по мнението им.

Можете да използвате идеята да направите таг облак (ръчен или електронен) като продължение на много от другите упражненията на Compass (Компас), особено, когато искате да създадете вид визуален материал за изложба.

Алтернативни ключови дати са, например, 27 януари, Паметен ден за Холокоста или 23 август, Международен ден за възпоминание на търговията с роби и премахването ѝ.

КЛЮЧОВА ДАТА

8-9 май
Възпоминание
и помирение
за тези, които
са дали живота
си по време на
Втората све-
товна война

Предложения за последващи упражненията

Направете проучване на квартала си, за да преброите улиците, които носят наименования за възпоминание на командири от армията или известни битки и броя улици, които носят имената на известни хора работили за свобода. Установете кой в общината взема решение как да се наричат улиците и предложете хора, които смятате, че трябва да се почитат и помнят.

Ако младите хора проявяват интерес да видят как наистина изглежда таг облакът им, може да помолите двама доброволци да напечатат таговете в документ и го поставете на екрана на <http://www.wordle.net/create>. Те могат след това да го разпечатат или да го запазят за публичната галерия като запис на мислите им за паметниците.

Може да поискате да погледнете упражнението „Само една минута“ на страница 199, където ще намерите предложение да разгледате въпросите свързани с възпоминанието и Олимпия щадион на Хитлер в Берлин и какво трябва да се направи със сградата.

Ако групата иска да мисли за героите и героините ни и какво помним за тях и с какво ги почитаме, можете да проведете упражнението „Героини и герои“ на страница 186.

Идеи за действие

Дори, ако провеждате упражнението като една сесия, младите хора могат все пак да се насърчат да разговарят с хора от по-възрастното поколение и да бъдат по-добре информирани.

Проведете мемориално събитие, за да почетете герой, който е работил за свобода. Това може да е фестивал с музика и танци, изложба или „хепънинг“, където да изградите колективен паметник за възпоминание. Рекламирайте събитието и помолете хората да допринесат с предмет, който за тях символизира възпоминанието. Може да е всичко, например, бял мак, снимка на роднина, загинал във войната или обувките, носени от някого, когато за пръв път е пристигнал в страната ви и е потърсил център за бежанци.

Допълнителна информация

«Таг облак» или «облак от думи» (или «претеглен списък» във визуалния дизайн) представлява визуално изображение на „тагове“ или ключови думи. Нормално думите са описани в азбучен ред и значението на тага е показано с размер на шрифта или в определен цвят; по този начин таг облакът може да се смята като творческа графика. В Интернет, където е разработена идеята, таговете обикновено са хиперлинкове, които водят до събиране на предмети, асоциирани с тага.

На следващата страница е посочен пример как би могъл да изглежда тагът.

Материали за раздаване

Инструкции

- Начертайте бледа линия пред средата на страницата.
- Отрицателните асоциации трябва да се записват в лявата страна на централната линия; колкото по-отрицателни са те, толкова по-далеч трябва да се намират към левия ръб на хартията.
- Положителните чувства трябва да се записват в дясната страна на страницата; колкото по-положителни са те, толкова по-далеч трябва да се намират към десния ръб на хартията.
- Чувствата, които са силно предизвикани от паметника, трябва да са изписани в по-голям (по-удебелен) текст от чувствата, които са били единствено слабо предизвикани.

Пример на таг лист

<i>починали</i>	<i>утрамен</i>	<i>приятели</i>	<i>жертва</i>
<i>мъка, страдание</i>	<i>сирини</i>	<i>страхотен</i>	<i>победа</i>
<i>мъртъв</i>	<i>утрамен</i>	<i>горд</i>	<i>родина</i>
<i>ядосан</i>	<i>загуба</i>	<i>патриотичен</i>	<i>загуба</i>
<i>враг</i>	<i>тъжен</i>	<i>силен, твърд</i>	
<i>оръжия</i>	<i>лош</i>	<i>родна страна/Родина</i>	
<i>сърце, печал</i>	<i>глад</i>	<i>гордост/местообитание</i>	<i>лидер</i>
<i>глад</i>	<i>зло</i>	<i>солидарност</i>	<i>семејство</i>
<i>унищожавам, разрушавам</i>	<i>силен, мощен(глас)</i>	<i>защитавам, закрилям</i>	<i>помощ</i>
<i>смърт/умирам спомени</i>		<i>жертва</i>	<i>подпомагане</i>
<i>мизерия/нещастие</i>	<i>страшен</i>	<i>съюзници</i>	
<i>бездомен/бездомни</i>	<i>унищожение, разрушение</i>		<i>за да не забравяме</i>

Медии

Свобода и насилие

Образование

Ниво 3

4-30

90 минути

„Пръчки и камъни могат да счупят костите ми – а думите не могат да ме наранят!“ често се свързва с робите по време на робството в САЩ. Идеята е била, че ако надзирателят единствено ви е ругал и ви е наричал с унижителни наименования, това е било много по-добре от нанасянето ви на брутални удари с камшик.

Животът ми не е шоу!

„Пръчки и камъни могат да счупят костите ми – а думите могат също така да ме наранят!“

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Медии • Свобода и насилие • Образование
Сложност	Ниво 3
Брой активни страни	4-30
Продължителност	90 минути
Общ общ преглед	Тази дейност има за цел да развие осведомеността на хората за злоупотреби с информационно-комуникационната технология (ICT) в общи линии и по-конкретно кибертормоза
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на свобода на мисълта, убеждение и изразяването му • Защита от намеса в личния живот, семейството, дома и кореспонденцията • Защита от нечовешко или унижително третиране
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разширяване на осведомеността за злоупотреба с използването на мобилните телефони и Интернет • Разработка на умения за творческо мислене и намиране на начини за борба с „кибер престъпленията“ • Насърчаване на съпричастието и солидарността
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Хартия за флипчарт и химикалки • Списък с изявления • Лента или връв за маркиране на дълга линия по пода
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Прочетете съветите за фасилитаторите и направете обширен общ преглед за това какво представлява кибертормоза, как се проявява той, начините за адресирането му. • Направете изследване, за да получите основна представа какви са законите срещу кибертормоза в страната ви.

Инструкции

1. Започнете с кратка сесия на „мозъчна атака“ за тормоза. Помолете участниците да отделят няколко минути за да помислят за тормоза, какво представлява той и как се проявява. След това съберете отговорите им и ги запишете на флипчарт.
2. Повторете същото отново с чист лист хартия за флипчарт, като този път мислите за кибертормоза, какво представлява той и формите, които приема.
3. Маркирайте линия на пода с лентата или канапа, която наречете „да линията“. Помолете участниците да застанат в две прави линии, по една от всяка страна на „да линията“.
4. Обяснете, че възнамерявате да прочетете някои изявления за кибертормоза и че искате те да им отговорят, но без да използват думи. Ако могат да отговорят „да“ на изявление, трябва да направят крачка настрана към „да линията“. Те трябва честно да отговорят.
5. Прочетете първото изявление. Дайте на хората време да помислят и да отговорят. След това ги помолете да се огледат и отбележете колко от тях са застанали на „да линията“.
6. Помолете хората да се върнат към началните линии и прочетете следващото изявление.
7. На края, накарайте всички да застанат в кръг и преминете към оценката и обсъждането.

Обсъждане и оценка

Започнете с коментари за твърденията и опита на хората и след това продължете да говорите за това колко разпространени са различните видове тормоз и как да се справяме с тях.

- Какво знаете за кибертормоза преди да извършите това упражнение ?
- Достатъчно сериозни ли са всичките изявления, за да се категоризират като кибертормоз? Защо? Защо не?
- Има ли други начини на кибертормоз, които не са били упоменати?
- Колко разпространен е кибертормозът в общността и в страната ви?
- Кои права на човека нарушава кибертормозът?
- Защо хората тормозят другите? Защо хората стават жертви?
- Защо хората, които са били жертви, понякога продължават да тормозят други хора?
- Какво може да се направи, за да се спре кибертормозът? От жертвата? От други?
- Какво можете да направите, за да се защитите от кибертормоз?
- Кои права на човека са заложили, когато хората са подложени на тормоз?
- Член 19 на Всеобщата декларация за правата на човека гласи, „Всеки човек има право на свобода на убеждение и на изразяването му; тази свобода включва правото безпрепятствено да се придържа към своите убеждения, както и правото да търси, да получава и да разпространява информация и идеи чрез всички средства и без оглед на държавните граници.“ Трябва ли да има граници на свободата на словото? Ако да, какви са последствията и кой трябва да опеределя лимитите? Ако свободата на словото не трябва да е ограничена, какви са последствията?

Съвети за фасилитаторите

Тормозът и кибертормозът са чувствителни въпроси и трябва да сте подготвени, че някои активни страни могат да се поддадат на емоции, като си спомнят неприятни преживявания. Хората, които са били тормозени, чувстват вина и изпитват срам; те не гледат на себе си като жертви, а тези, които ги тормозят, а тези, които ги тормозят, е възможно да не разбират напълно защо го правят. Така, че преди да разглеждате темата за кибертормоза, трябва добре да се подготвите и помислете дали не искате да се обадите на някого с опит в тази област, който да ви помогне.

Примерите за това как да реагираме на тормоза включват:

- Не отговаряйте на заплашителни или клеветнически съобщения
- Включете имейл адресите в черен списък
- Променете имейл адреса си
- Сменете доставчика си на Интернет услуги (ISP)
- Променете номера на мобилния си телефон
- Пазете заплашителните послания като доказателство
- Споделете проблема с някого, на когото можете да имате доверие. Ако сте дете, ще трябва в даден момент да запознаете възрастен човек с проблема.
- При определени обстоятелства можете да се изправите пред грубиянина. Уредете среща с посредник и се опитайте да помогнете на грубиянина да разбере последствията от действията си.
- В някои случаи може да е препоръчително да уведомите местния полицейски участък или да се консултирате с адвокат.

Отбележете, че не се препоръчва да си отмъщавате, т.е., да отговаряте на тормоза с тормоз, защото такова поведение може да доведе до граждански дела или наказателни обвинения срещу вас.

Примери на дейности, които хората могат да предприемат, за да се защитят от тормоз, включват:

- Ограничаване на времето за свързване на компютъра – не бъдете онлайн през цялото време.
- Никога не отваряйте имейл послания от източници, които не разпознавате.
- Редовно променяйте паролите си.

КЛЮЧОВА ДАТА

8 февруари
Ден за
по-безопасен
Интернет

- Не включвайте много лични данни в профила си.

Най-важното нещо, което могат да научат участниците от това упражнение е, че е необходимо да говорят за и да споделят проблема винаги, когато го изпитат или станат свидетели на такъв.

Образованието е ключът за предотвратяване на тормоза на първо място и за спирането при настъпването му. Механизмите са сложни и причините са различни във всеки един случай, но и жертвата, и грубиянинът трябва да разберат социалните и психологическите сили, които оперират, за да са част от решението. Хората, които стават жертви, по всяка вероятност са стеснителни, чувствителни, неспокойни и несигурни, имат ниско самочувствие и им липсват социални умения. Физическите черти, характерни за тях, са че са с наднормено тегло, физически са дребни, имат увреждане или принадлежат към друга раса, религиозна или социална група. Хората, които тормозят другите, го правят, защото за тях това е начин да се почувстват по-добре, да се почувстват важни и да имат чувството, че контролират другите хора. Ако други правят това, те може да помислят, че ще са популярни или „хладнокръвни“. Тормозът е също така начин да се привлече внимание, да получат това, което искат или да накажат хора, които ревнуват.

Вариации

Много хора, които са тормозени, стават грубияни, така че е важно да се накарат хората да се замислят за личната си отговорност. След като прочетете твърденията, проведете втори кръг въз основа на същите изявления, но този път от гледна точка по една на всеки участник, което нанася тормоза. Хората не се придвижват върху „да линията“, а стоят в линиите си и размишляват. Например, „Отваряли ли сте някога кутията за електронна поща на някой друг без съгласието на потребителя?“ и „Използвали ли сте някога мобилния телефон на друг човек без съгласието му?“

Ако тормозът е признат проблем, тогава може да пожелаете да разгледате темата на по-дълбоко ниво. Форум театър театър е добър начин за развитие на разбиране за причините за тормоза и начините за справяне с него. Помолете хората да се разделят на малки групи, за да разговарят за свързани с тормоз случаи от действителния живот. Те могат да са преживян от тях епизод или станал с друг човек случай. Всяка група трябва да избере един пример, по който иска да работи. Участниците трябва да се опитат да си представят причините защо тормозът е тормоз, как действително е извършен тормозът, какво се е случило след това и какви са били последствията. Групите трябва след това да развият работата си в кратка пиеса, която след това да представят на останалите групи. След представлението, изиграйте повторно последната сцена, „какво се е случило като следствие“, и помолете „публиката“ да направи предложения за алтернативните дейности, които е могла да предприеме жертвата.

Предложения за последващи упражненията

Направете лозунг за кампания против кибертормоз.

Определете политика против кибертормоза за училището или клуба ви или прегледайте политиката, ако вече разполагате с такава.

Можете също така да изследвате други аспекти на насилието посредством „Насилието в моя живот“ на страница 317.

Идеи за действие

Използвайте идеите във втората вариация по-горе и покажете пиесата на други класове, младежки групи или родители.

Организирайте публичен дебат по въпроса в училището или в клуба ви, защото много учители и родители не осъзнават това, което се случва.

Проучете дали има местна информационна кампания за рисковете и злоупотребите свързани с информационно-комуникационната технология (ICT) и установете как бихте могли да допринесете към това.

Допълнителна информация

Кибертормозът е използването на имейл, мигновени съобщения, чат стаи, пейджъри, мобилни телефони или други форми на информационна технология за преднамерен тормоз, заплахи или сплашване на някого:

- Отправяне на заплахи
- Изпращане на провокативни обиди или расистки или етнически оскърбления
- Гей нападки
- Опити да се зарази компютъра на жертвата с вирус
- Затрупване на приемната пощенска кутия на имейла с безсмислени съобщения
- Изпращане по пощата или разпространяване на фалшива информация за лице с цел да се навреди по една на всеки участник или да се накърни репутацията му
- Избиране на дадено лице и приканване на други лица, които да го нападнат или да му се подиграят
- Преструване, че сте някой друг, за да представите нещата да изглеждат, като че ли другото лице е казало неща, в които не вярва или които не са истина за него.
- Споделяне на изображения по една на всеки участник, особено в неудобно положение, особено в смущаваща ситуация, без разрешението му.
- Споделяне на имейли без разрешението на автора.
- Оказване на натиск върху други лица за изключване на някого от дадена общност (или онлайн или офлайн).
- Многократно изпращане на гадни, неприятни и обидни съобщения на някого.

Кибертормозът често се извършва от деца, но по никакъв начин не се ограничава единствено към децата. Едно от най-големите предизвикателства в борбата срещу кибертормоза е, че той е анонимен, което често го прави труден за проследяване.

В Интернет има много сайтове за справяне с кибертормоза. Използвайте търсачка, за да проучите местните инициативи. Можете да намерите обща информация на следните Интернет страници :

- <http://www.stopcyberbullying.org/>
- <http://yp.direct.gov.uk/cyberbullying/>
- http://europa.eu/legislation_summaries

Конвенция за киберпрестъпленията на Съвета на Европа

Конвенцията, която влиза в сила на 1 юли 2004 г., е първият международен договор за престъпления, извършени по Интернет и други компютърни мрежи, които боравят по-специално с нарушения на авторското право, свързани с компютър измами и нарушения на мрежовата сигурност. Тя също така съдържа серия правомощия и процедури, такива като търсене на компютърни мрежи и засичане. Погледнете <http://conventions.coe.int> и търсете договор № 185.

Твърдения

- Отварял ли е някой пощенската кутия на имейла ви без съгласието ви?
- Чел ли е някой някога текст на SMS съобщенията ви без съгласието ви?
- Изпращал ли е някой някога обидни послания, неприятни снимки или видео записи, или на мобилния ви телефон, или на имейла ви?
- Изпращал ли е някой някога информация / снимки / видео записи за вас на някой друг без съгласието ви?
- Публикувал ли е някой някога снимки или информация за вас на Интернет страница или страница на социална мрежа без съгласието ви?
- Манипулирал / Преобразувал ли е някой някога ваши снимки или видео записи без съгласието ви?
- Давали ли сте някога паролите си на някой друг?
- Обиждал ли ви е някой някога в интерактивно помещение за игра или в част стая?
- Получавали ли сте някога смущаващи / неприятни телефонни разговори?
- Правил ли е някой някога неподходящи коментари за блога ви / социалните мрежи?
- Изпращал ли е някой някога фалшива / неприятна информация за вас по имейл или SMS?
- Познавате ли някого, който е жертва на кибертормоз?
- Знаете ли, че има специални закони за този вид насилие?
- Мислите ли, че трябва да съществуват ограничения за това, което хората могат да публикуват в Интернет?
- Правилно ли е да се забраняват мобилните телефони в училищата?

Гражданство
и участие

Демокрация

Култура
и спорт

Ниво 3

12-30

120 минути

На стълбата

Като граждани, всички ние имаме задължението да се намесваме и да участваме – гражданинът е този, който променя нещата.

Жузе Сарамгу

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Гражданство и участие • Демокрация • Култура и спорт
Брой активни страни	12 – 30
Сложност	Ниво 3
Продължителност	120 минути
Общ общ преглед	Това упражнение включва ролева игра и дискусия. Участниците разсъждават върху значението на обучение с участие на младите хора и обсъждат начините за повишаване на собственото им участие в местната общност.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на участие в управлението и свободните избори • Право на участие в културния живот • Свобода на убеждения и информация
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Размишляване върху начините, по които младите хора могат да участват и факторите, които пречат или улесняват обучение с участие им • Разработка на умения за сътрудничество, организиране и предприемане на дейности заедно с други лица • Създаване на чувство на отговорност за собствените ви дейности
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Раздайте: „Стълбицата за участие“ (вижте също така общата информация за Гражданство и участие в Глава 5.) • Голям лист хартия, маркер и ножици • „Листчета за бележки“ или малки листчета хартия, които да се поставят на стена • Стена
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Направете копия на материалите за раздаване, по едно на малка група • Направете 6 знака: пречки, с контрол, без контрол, предоставящи възможност фактори, с контрол, без контрол

Инструкции

Част 1. Какво представлява стълбицата за участие? (45 минути)

1. Помолите участниците какво разбират под термина „участие на младежта“.
2. Раздайте диаграмата на стълбицата за участие и обяснете, че това е един модел на мислене за различните начини на участие. Накратко обсъдете различните нива.
3. Разделете групата на 8 малки групи. Разпределете по едно ниво на участие на всяка група и помолете участниците да подготвят кратка ролева пиеса от 2-3 минути, за да илюстрират нивото, което им е възложено.
4. Когато групите са готови, поканете ги да представят пиесите си една по една. Позволете да се задават въпроси или определете време за коментари между различните ролеви пиеси, ако участниците поискат това.

Част 2. Как участваме

5. Помолете участниците да работят поотделно 5 минути, като се опитат да намерят примери от собствения си живот за колкото нива могат от осемте възложени такива. Кажете им да мислят за това, което правят във всички аспекти на живота си: вкъщи, в училище, в клубовете, на работа и със семействата и приятелите си.
6. След това поканете участниците да споделят примерите си в малки групи от 4-5

души. Докато обсъждате примерите, помолете участниците да представят идеи за пречки (неща, които могат да прекъснат придвижването им по стълбицата) и предоставящи възможност фактори (неща, които могат да подпомогнат придвижването им по стълбицата). Те трябва да запишат всяка идея на отделно „листче за бележки“.

7. Докато групите обсъждат, залепете подготвените заглавия „пречки“ и „предоставящи възможност фактори“ на стената с разстояние между тях от 2 метра. След това съберете групите в една голяма група и ги помолете да залепят листчетата си на стената под заглавията.
8. Прегледайте двата списъка с участниците. Поискайте разяснение на двусмислените изявления и се опитайте да разрешите всички противоречия между участниците за позиционирането на твърденията твърденията им.
9. Сега поставете заглавията „с контрол“ и „без контрол“ на стената под първите заглавия и помолете участниците да разделят всеки списък на два под-списъка съобразно твърденията им за неща, върху които имат (или биха могли да имат) контрол, или твърденията им се отнасят до външни фактори извън контрола им.
10. Най-накрая прегледайте позициите на листчетата в четирите списъка. След това преминете към обсъждане и оценка.

Обсъждане и оценка

- Помогна ли ви упражнението да мислите по-ясно за начините, по които участвате в различните области на живота си? Какво ви изненада най-много?
- Мислите ли, че обучение с участие на младите хора в общи линии е активно или пасивно – в училището, в клуба и общността ви? Какви са причините за това?
- Има ли значение дали младите хора участват активно или не? Защо?
- Считат ли те пасивното участие като резултат главно на вътрешни (психологически) фактори или главно като резултат на външни фактори?
- Как се чувстват хората, когато са в състояние да участват в истинския смисъл на думата – с други думи, когато обучение с участие им не е просто символично?
- Биха ли искали участниците в групата да могат да участват на по-високо „ниво“ от това, на което участват в момента? Ако е така, в кои сфери? Какви са причините за и против това?
- Биха ли искали участниците в групата да могат да участват на по-ниско „ниво“ от това, на което участват в момента? Ако е така, в кои сфери? Какви са причините за и против това?
- Колко хора чувстват, че биха могли да участват в по-голяма степен от тази, в която участват в момента, и колко чувстват, че ще направят това? Ако е така, как и кога?
- Как се гарантира правото за участие във вземането на решения в свързаните с правата на човека документи?

Съвети за фасилитаторите

В част 2, насърчете участниците да представят толкова различни начини на участие, колкото е възможно. За идеи, консултирайте се с общата информация за Гражданство и участие.

Когато представяте стълбицата за участие, разяснете, че моделът няма за цел да допусне, че да се намира човек на „най-високото“ ниво е винаги най-доброто нещо. В различните ситуации и в зависимост от опита на хората, наличието на време или ниво на интерес може да са най-подходящи за участие, например, като консултант или като представител. Няма нищо присъщо „неправилно“ в това да се консултират с теб (или просто да си информиран информиран) в определени ситуации. Обаче, долните три нива на манипулация, декорация и символично участие не са приемливи и не могат да се считат като „участие“, защото обучение с участие и приносът са минимални или изобщо не съществуват. Трябва да подчертаете този въпрос и да сте сигурни, че никой не се съмнява в това.

Когато групата се опитва да мисли за предоставящите възможност фактори и пречките, помогнете им да представят толкова изявления, колкото е възможно под категорията „с контрол“. Може да пожелаете да им дадете няколко примера или да им

КЛЮЧОВА ДАТА

28 септември
Ден на
правото
на знание

напомните, че „пречките“ може да са психологически, както и физически или структурни. По време на дискусиите, насърчете участниците да търсят начини свързани с нещата, които изглеждат като пречки, например, ако предположат, че даден „орган (обучители или съвет управители в клуб или колеж) не ни позволява“, установете дали са попитали за това !

Ако кажат, „Не смятаме, че можем да го направим“, попитайте как могат да докажат, че могат да го направят! Ако кажат „Това само ще разсърди родителите/ учителите ми/местните власти“, проверете дали могат да намерят други начини да повдигнат въпроса, така че лицето или свързаните с това хора да реагират по различен начин.

Може да поискате да използвате това упражнение като възможност да поговорите за генерално за обучение с участие на групата в уроците или в дейностите на клуба в . Може да изследвате начините, по които вие или те може да сте/са в състояние да улеснят по-активно участие и да поемат инициативи от тяхна страна.

Обсъждането дали определени членове на групата създават препятствия за други, като им пречат да участват на по-дълбоко ниво, може да е начин да се справите с въпроси свързани с оказване на натиск от връстници и тормоз.

Вариации

Можете по-скоро да използвате изиграването на роли в началото, за да изследвате пречките и предоставящите възможности фактори, отколкото да карате младите хора да мислят за случаи от собствения им живот. След всяко представление, използвайте похвата на Форум театър Форум театър (вижте Глава 1, страница 67) и помолете участниците да предприемат дейности по различен начин. Това ще им позволи да изследват начините, по които посрещат пречките в ситуации, подобни на собствения им живот, които могат да попречат на по-активното им участие.

Предложения за последващи дейности

Съставете план на действие заедно с групата, за да определите на хората отговорности и да им възложите контрол върху това, което извършват и научават.

Упражнението „Внимавайте, ние наблюдаваме“ на страница 110 поощрява личните дейности и отговорност и показва начини на участие в кампания.

Идеи за действие

Накарайте групата да състави списък на нещата, които би искала да промени в местната ѝ общност. След това помолете участниците да идентифицират едно или две неща от този списък, за чиято промяна вярват, че биха оказали влияние и да проучат как може да се чуе гласът им или как биха могли да повлияят върху промяната по някакъв друг начин. След това ги насърчете да претворят идеите си в действие!

Допълнителна информация

Обучение с участие на младежта е активният ангажимент на младите хора посредством общностите им и включва голяма степен на участие в планирането и вземането на решения за всяка дейност, при която младежите не са исторически ангажирани; такива може да са например свързани със спорта, училищата, клубовете, асоциациите и местната общност упражненията. Това означава, че младите хора участват в разработката на действие, което отговаря на действителните нужди и че влиянието или последиците му са свързани с други лица, т.е. извън или отвъд самите млади активни страни.

Съветът на Европа има Наръчник за ревизираната Европейска харта за обучение с участие на младите хора в живота на общините и регионите, наречено „кажете си думата! “. Това е отличен ресурс за обучение с участие на младежта и има отделен раздел за упражненията.

В Европа има консолидирана традиция за обучение с участие и представянето на младите хора. Например, може да се демонстрира ангажимента на Съвета на Европа към насърчаване на по-активното участие на младежта посредством системата си за съвместно управление в младежкия сектор. Младежкият консултативен съвет съби-

ра 30 представителя от международни неправителствени организации и национални младежки съвети, които, заедно с правителствени експерти по младежки въпроси в рамките на Европейския инициативен комитет за младежта решават приоритетите и програмите и предоставят препоръки за бъдещите политики и програми. Консултативният съвет също така формулира мнения и предложения по всички въпроси свързани с младежта в рамките на Съвета на Европа.

Европейският младежки форум е независима, демократична, ръководена от младежта платформа, представляваща около 100 Национални младежки съвета и международни младежки организации. Европейският младежки форум работи, за да упълномощи младите хора активно да участват в обществото, за да подобрят собствения си живот, като представляват и проповядват нуждите и интересите си, както и тези на организациите си към Европейските институции, Съвета на Европа и Обединените Нации. Европейският младежки форум вярва, че трябва да се създаде „култура на участие“. Това означава, че дневният ред на младежта политика трябва да се разработва съвместно с повишеното участие на младите хора в свързаните с вземане на решения процеси по въпроси, които са от загриженост за тях и ги засягат.

Консултативен
младежки съвет

Европейски
младежки форум:
www.youthforum.org

През 1992 г. Roger Hart (Роджър Харт) разработва модел от символично участие към гражданство (УНИЦЕФ Innocenti Research Centre, Florence)

Участие:

- Ниво 8:
Споделено вземане на решения
- Ниво 7:
Ръководени и инициирани от млади хора
- Ниво 6:
Иницириано от възрастни, споделено вземане на решения
- Ниво 5:
Консултирани и уведомени млади хора
- Ниво 4:
Определени и уведомени млади хора

Липса на участие:

- Ниво 3:
Млади хора със символично участие
- Ниво 2:
Младите хора като декорация декорация
- Ниво 1:
Манипулирани млади хора

Деца

Околна среда

Здраве

Ниво 2

6+ (малки групи 3-4)

60 минути

Нашето бъдеще

Проверката за нашия прогрес не се състои в това да прибавяме още към изобилието на тези, които имат много, а в това да осигуряваме достатъчно за тези, които имат малко.

Франклин А. Рузвелт

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Деца • Околна среда • Здраве
Сложност	Ниво 2
Брой активни страни	6+ (малки групи 3-4)
Продължителност	60 минути
Общ преглед	<p>По време на настоящата дейност участниците рисуват, обмислят и обсъждат надеждите и загрижеността си за бъдещето на своето поколение.</p> <p>Включени са следните въпроси:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Екологичните проблеми, които засягат бъдещите поколения • Как местното правителство посреща или не посреща нуждите на местните хора • Силите, които задвижват развитието
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на мнение и достъп до информация • Правото на изслушване по всички въпроси, свързани с благо на детето • Правото на задоволително жизнено равнище
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Развиване на познанията за живота на общността, правата и задълженията • Създаване на умения за открита дискусия, работа в групи и умение за изграждане на визия • Поощряване на любопитството и вярата, че бъдещето е в ръцете на всеки млад човек и че от значение е това, което вършат младите хора
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Листове за чернова • Големи листове хартия за крайния проект • Бои, четки, моливи, химикалки и маркери • Материали за колаж, например, цветна хартия, списания, клонки, ориз, бобчета, окапали листа, мидени черупки, сламки за напитки и др. • Ножици • Лепило и лента • Рисунки или снимки на квартала/града преди 10-20 години (по желание) • Карти на мястото, в което живеете, стари и нови карти (по желание)

Инструкции

1. Въведете концепцията за промяната с течение на времето. Помолете участниците да си помислят за времето, когато са били по-млади, и за това как са изглеждали домовете им и улиците на града, както и за начина, по който са се променили. Преобладавали ли са някои от помещенията или има ли нови мебели в стаите в училището или учебния център, където се срещате? Има ли нови сгради в квартала, например, търговски центрове, жилищни квартали, пътища, паркове за игри или велоалеи?
2. Накарайте участниците да си помислят защо тези неща са се променили и кой е

- взел решение какво да се поднови и как точно да стане това. Например, предоставя ли конкретна схема за жилищно строителство действително нужно, евтино жилищно строителство за местните хора или са били изградени луксозни апартаменти или почивни домове като инвестиция от финансова компания?
3. Накратко обсъдете един или два примера кой е извлякъл полза от разработките и как? Какво биха направили те, ако упражняваха контрол в тази ситуация?
  4. Сега направете връзка с вземането на решения, засягащи другите хора и правата на човека. Дали участниците смятат, че правата на човека създават полезна рамка при вземането на решения? Дали правата на човека ще бъдат по-важни или по-малко важни в бъдеще за тези, които вземат решения? Защо?
  5. Кажете на участниците, че в момента разполагат с уникална възможност! Сега е моментът да се замислят и да повлияят върху бъдещето, в което може да живеят.
  6. Помолете участниците да се разделят на групи от по 3-4 души.
  7. Раздайте листовите и химикалите и помолете участниците да нахвърлят или скицират идеи за идеалния според тях квартал/град на бъдещето. Те са свободни да направят каквото пожелаят. Единственото ограничение е собственото им въображение.
  8. След като групите одобрят дадена чернова, трябва да прехвърлят рисунката си върху голям лист и да я изработят с бои и материали за колаж.
  9. След като работата приключи, помолете всяка група поред да представи проекта си и да обясни откъде е почерпила идеите си и как ги е разработила. Предвидете време за кратки въпроси и отговори след всяка презентация, но оставете общата дискусия за фазата на обсъждане.

Обсъждане и оценка

Започнете с това как участниците са работили заедно по групи. След това продължете да говорите за това как проектите отговарят или не отговарят на нуждите на хората за здравословна околна среда.

- Всички ли са имали възможност да участват и да дадат своя принос? Как са се възползвали различните малки групи от индивидуалните заложи на членовете си?
- Какво е било усещането, когато са получавали коментари за проектите си? Готови ли са на компромиси относно някои от идеалите си, ако сега трябва да разработят проект от името на целия клас/група, който да удовлетворява нуждите и аспирациите на всички в класа или групата?
- Вземат ли проектите под внимание защитата на околната среда, например, нуждата да се намалят емисиите на въглероден двуокис, да използват възобновяеми и устойчиви ресурси и да рециклират?
- Изпитвали ли са радост от факта, че са „архитекти на своето бъдеще“? Вярват ли, че идеалите им може да се сбъднат един ден? Защо? Защо не?
- Смятат ли, че възрастните биха имали желание да обсъдят проектите им? Защо? Защо не?
- Коя е най-голямата изненада в проектите?
- Какви ще са правата им като граждани в бъдеще?
- Какви ще са задълженията им като граждани в бъдеще?
- Имат ли думата в училището (клуба или общността ви) в пряко свързаното с тях развитие или в общото развитие? Какви права биха искали те да им се дадат, за да придобият правото да участват в свързаните с вземане на решения процеси?
- Какви мерки могат да предприемат младите хора сега, за да повлияят върху демократичните процеси, които формират техния живот и бъдеще?
- Какъв вид подобрения са необходими, за да се осигурят правата на всички хора на здраве, отдых, почивка и културен живот?

КЛЮЧОВА ДАТА

12 август
Международен
ден на
младежта

Съвети за фасилитаторите

Заглавието на упражнението е „Нашето бъдеще“. Идеята е да се наблегне върху това, че бъдещето не е предопределено, а по-скоро е това, което ние създаваме. Следователно съществуват много възможни алтернативи и предизвикателството за младите хора се състои в това да изградят бъдеще, съответстващо на идеалите и стремежите им.

За да подкрепите концепцията за промяната, можете да покажете стари снимки на квартала ви отпреди 10-20 години. Освен това може да помолите участниците да помислят за глобалните промени. Така например могат да се досетят за факта, че преди 30 години Интернет е представлявал просто елемент на научната фантастика, докато след няколко години всяко училище и библиотека на света ще бъдат свързани с мрежата.

Ако участниците не са сигурни как ще изглежда градът на бъдещето, можете да им помогнете със следните насочващи въпроси:

- Кой ще живее в него? Местни хора или хора, дошли от други места? На каква възраст ще бъдат? Сами ли ще живеят или в семейства?
- Какво ще представлява ежедневието им? Откъде ще пазаруват хранителни продукти? Как ще се придвижват?
- От какви социални услуги (болници, зъболекари и т.н.) ще се нуждаят?
- Как ще пътуват?
- Какво ще представляват къщите им?
- Какъв ще бъде социалният им живот? Какво ще правят през свободното си време?
- Ще имат ли домашни любимци?
- Какво ще работят?
- Какви технологически нововъведения може да има?
- Какво ще стане с околната среда? Заобикалящата ги естествена природна среда?

Вариации

Вместо колаж, можете да изработите модели, като използвате скрап материали, например, картонени кутии / опаковки, ролки тоалетна хартия, или сгънати карти, или можете да използвате строителни тухли, например. Блокчета Лего.

Вместо да правят общи планове за това как биха искали да изглежда кварталът им, участниците могат да изберат местен обект, който не се използва понастоящем и който може да се разработи. Оставете групата да проучи нуждите на различните раздели на общността и излезте с предложение, което те могат да представят пред местния съвет. Опциите за това какво да поставят в обекта може да включват търговски център, център за отдых, училище, жилищна сграда, паркинг за коли, зелена площ на открито, игрище, спортна площадка, спокойна розова градина с пейки за възрастни хора, градска ферма, резерват, увеселителен парк, обект за пътешественици, или боулинг на зелена площ. Ако искате да разработите това като проект за дейности, ще намерите информация за планиране и осъществяване на такива проекти в Глава 3.

Предложения за последващи упражненията

Може да поискате да разследвате как кварталът ви може да се приспособи към бъдещите предизвикателства свързани с нефта и промяната на климата. Инициативата за град в преход включва разглеждане от местните хора на всички аспекти от общността им (храна, енергия, транспорт, здравеопазване, сърце и душа, икономика и прехрана и прочие) и намиране на креативни начини за лансиране на определен от общността, осъществим от нея „План за действие за намаляване на енергията“ за от 15 до 20-годишен период. Инициативите досега включват следното: създаване на общински градини за отглеждане на храна; обмен на отпадъци от бизнеса с цел да се съчетаят отпадъците от една индустрия с тези от друга, която

да ги използва; по-скоро ремонтване на стари продукти, отколкото изхвърлянето им, и разработка на местни търговски системи за обмен (LETS). За повече информация и примери за това как хората да разработят тази концепция в цял свят, вижте www.transitiontowns.org или поставете „Градове в преход“ в търсачката си.

Друга последваща идея е да помолите участниците да начертаят персонализирана, характерна, илюстрирана и анотирана карта в голям мащаб къде живеят, за да покажете характеристиките от значение за тях. Например, графити на стена, конкретно дърво по пътя, или неофициално трасе, което използват за пряко пресичане на града. Вземането под внимание на съществуването на дадено нещо е първата стъпка, за да покажете, че то е оценено; това е начин то да се защити от разрушаване в бъдещо „развитие“.

Вижте www.commonground.org.uk и проекта им за Енорийски карти.

Друг начин за разглеждане и отчитане на местоположението и разпределянето на ресурсите, характеристиките, ландшафта и основното използване на земята в областта е инструментът, познат като „напречен обход“, използван в анализа на бедността и социалното влияние на Световната Банка. Опитайте го един следобед, ако искате да излезете сред природата! Потърсете „transect walk“ (напречен обход) на <http://web.worldbank.org>

Научете още за свързаните с планиране процеси за местното развитие и как да окажете влияние върху тях. Участвайте във вземането на решения в училище, клуба или асоциацията, като присъствате на събранията на съветите или дори кандидатствате за избори. Има други упражнения упражненията, които са свързани с проучване на възможните алтернативи за бъдещето. Например „Път към Страната на равенството“ разглежда въпроса как може да се постигне равенство на равенството.

Ако искате друго упражнение , което включва младите хора в демократичното вземане на решения – този път какъв вид образование искат те посредством участие в ученическите съвети – погледнете „Да чуем гласа на всеки“ на страница 207.

Докато градим мечтите си за бъдещето, можем да поставим началото на изграждане на едно по-справедливо общество. Ако групата има желание да се занимае с проблема за тормоза в училище и иска да научи как се развива чувството на съпричастност и уважение към всички хора, можете да направите упражнението „Имаме ли алтернативи?“ на стр. 140.

Идеи за действие

Направете изложба на колажите и поканете местните съветници да дойдат и да изслушат идеите ви.

Направете копия на проектите за стратегия (годишни и дългосрочни) за общността ви. Анализирайте ги в рамките на групата и след това се консултирайте с приятелите и семействата си. Предоставете обратна връзка като създадете блог, напишете съобщение в местен вестник, организирате публична среща по този въпрос или участвате в публично събрание, организирано от властите.

Свържете се с местната група за Дневен ред 21 или друга свързана с околната среда група и участвайте в работата за устойчиво бъдеще.

Пол

Дискриминация и нетолерантност

Образование

Ниво 2

4+

120 минути

Пътят към Страната на равенството

„В препятствието е пътят“

Дзен-поговорка

Теми	<ul style="list-style-type: none"> • Пол • Дискриминация и нетолерантност • Образование
Сложност	Ниво 2
Големина на Групата	4+
Продължителност	120 минути
Общ преглед	Тази дейност включва работа в малки групи, стимулиране на въображението и рисуване, с цел проучване въпросите на равенството между половете и дискриминацията срещу жените.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Свобода от дискриминация на сексуална и полова основа • Право на брак и семейство • Право на равенство на половете пред закона
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Поглед към един бъдещ свят, където равенството между половете е норма • Развиване на комуникационни умения, въображение, креативност и умения за работа в сътрудничество • Поощряване на справедливостта и уважението
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • 2 големи листа хартия (размер А3) или флипчарт хартия за малка група • Маркери с различни цветове, достатъчни за всички малки групи • Карта, за предпочитане пътна карта или друг вид карта, посочваща физически характеристики, като например планини, равнини, реки, гори, села, мостове, и др.
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Запознайте се с картата и използваните символи.

Инструкции

Част 1. Определяне на проблемите и решенията чрез „мозъчна атака“. 15 минути.

1. Помолете хората да се разделят на малки групи от три до пет души. Раздайте на всяка група по лист хартия и маркери. Кажете им да начертаят на хартията 3 колонки с еднаква ширина.
2. Напомнете им, че в Страната на равенството между половете това равенство е пълно. Поискайте от участниците да изведат, чрез „мозъчна атака“, конкретни примери за това как би изглеждала тази страна. Един човек от групата записва резултатите в първата колона.
3. Сега поискайте от групите да помислят какъв е животът днес, обмисляйки точките в колона 1, и да обсъдят какви стъпки следва да се предприемат, така че да се стигне от настоящето до тяхната бъдеща Страна на равенството между половете. Във втората колона опишете стъпките по всяка една точка.
4. След това поискайте от хората да помислят относно пречките, с които биха могли да се сблъскат по Пътя към Страната на равенството между половете и как биха могли да ги преодолеят. Запишете ги в третата колона.

Част 2. Рисуване на карта. 40 минути.

1. Разяснете накратко какво представлява една карта. Посочете начина на очертаване на контурите, на отсенките за планини и реки и символите, използвани за гори, блатисти местности, сгради, високоволтови линии, и т.н.
2. Сега вече лансирайте идеята за други символи. Попитайте участниците дали

зният народни приказки или други поверия, използващи метафората за човек, предприел пътуване с цел да разпространява идеите си за нравственост. Говорете за начина, по който един мрачен лес, например, може да бъде използван като метафора на злото или как една червена, розова ябълка да се представя като изкушението. Пътникът може да покаже моралната си сила, преплувайки пълноводна река, или пък показвайки смирение, като помогне на животно, изпаднало в беда.

3. Раздайте втори голям лист на хартия на всяка група. Поискайте от групите да направят собствени измислени карти, които да представляват релефите на настоящето и бъдещето, с път или пътища, преминаващи между тях. Групите следва да създадат свои собствени символи за географските характеристики и препятствията, които биха могли да попречат на пътника, но и да го подпомогнат в движението му по пътя от настоящето към Страната на равенството между половете.
4. Поканете всички обратно в класната стая и поискайте от Участниците да покажат картите си.

Обсъждане и оценка

Започнете с обсъждане на начина, по който отделните групи работят съвместно и как вземат решения какво точно да представят и за начина на изготвяне на картата. След това продължете с разговор за това как би могла реално да изглежда Страната на равенството между половете и за пречките пред достигането ѝ. Упражнението харесало ли е на хората? Защо?

- Коя колона е била най-лесна и коя – най-трудна за попълване? Защо?
- Какви са основните характеристики на Страната на равенството между половете?
- Какво следва да се промени, за да се изгради общество, в което има равенство между половете?
- Може ли политиките на позитивна дискриминация да бъдат оправдани като краткосрочни мерки за стимулиране на равенството между половете, ако ги съотнесем към правото ни на недискриминация?
- Ако трябва да класирате вашата страна в световен план по отношение равните възможности както за мъжете, така и за жените, къде бихте я поставили по скалата от 1 до 10? 1 означава наличие на изключително неравенство, 10 е почти идеално равенство между половете.
- Защо е толкова важно да се фокусираме върху човешките права на жените?
- Освен жените, кои други групи във вашето общество са подложени на дискриминация? В какво се проявява тя? Кои човешки права се нарушават?
- Как Групите в неравностойно положение могат да бъдат овластени да търсят правата си?
- Каква роля играе образованието в овластяването?
- Каква роля играе обучението по човешки права в овластяването?

Съвети за фасилитаторите

Постарайте се групите да помислят за конкретни примери какъв би бил животът в Страната на равенството между половете. Опитайте се да накарате групите да изведат свои собствени примери, а ако те срещнат затруднения, подсетете ги да помислят за броя на жените в парламента, броя на жените начело на бизнеси, разликите в приходите, броят на часовете, които дневно отработват мъжете и жените и как използват свободното си време, как споделят домакинските грижи, броят на работниците с почасова заетост, домашното насилие, тормозът в училище и на местоработата, или пък как мъжете и жените са представени в медиите.

Не залагайте прекомерно на символите, тъй като метафоричните идеи представляват трудност за някои хора. Ако участниците се затормозят, мислейки как да обрисуват идеите си, можете да ги стимулирате, като например дадете пример с жена, използваща образованието като мост за преодоляване на реката от предрасъдъци срещу жени, искащи да бъдат юристи, или пък с мъж, намиращ

КЛЮЧОВА ДАТА

8 Март
Международен ден на Жената
3 Ноември
Световен ден на Мъжа

призванието си работейки като детски учител – в грижата за деца в предучилищна възраст. Естествено, трябва да помислите за примери на полови стереотипи, отразяващи реалностите във вашето собствено общество.

Вариации

Групите могат да изготвят модели на релефа, като използват “отпадъчни материали”. В този случай ще трябва да разполагате с добра колекция от малки кутийки, капачки, тръбички, хартия, камъчета, болтчета, късчета жица и плат, хартиени изрезки и др., както и лепило и картон за основата на моделите.

Методът на рисуване на карта от настоящето към бъдещето може да бъде адаптиран към повечето въпроси, при които искате от участниците да мислят свободно и да използват въображението си за намиране на решения на проблемите.

Предложения за последващи действия

След като сте отделили време за размисъл относно равенството между половете сега и в бъдеще, Групата може да реши да използва метода, посочен в упражнението “Времеви линии”, за да се “върне във времето” към някои известни жени; окуражете групата в нейното проучване на това, как концепцията и практиката за равенството между половете са се променяли в хода на историята. Потърсете в Интернет “Исторически справки за известни жени”.

Като алтернатива, може да разгледате въпросите относно дискриминацията и правото на културна идентичност в контекста на устойчивото развитие, в упражнението “Ловци на китове” на стр. 215.

Идеи за действие

Разгледайте политиките по отношение на равните възможности във връзка с пола във вашето конкретно училище, клуб, или на работното ви място, и дискутирайте по какъв начин се осъществяват тези политики и дали следва да се извършат промени или да се положат допълнителни усилия, така че да се приведе вашата институция към статуса на Страната на равенството.

Поставете “аргументи за демокрация на равенството” в някоя от търсачките, за намерите линк към изключително прагматичния комплекс за лобиране и действие на European Women’s Lobby (EWL). Още информация за жените в политиката можете да намерите и на www.iknowpolitics.org.

Допълнителна информация

Концепцията при тази дейност е Концепцията за “овластяването”. Трудно е да се преведе, а понякога и да се обясни “овластяването”, дори на английски! “Овластяване” са както средствата, така и резултата на тази педагогика, която някои наричат “Либераторно” образование. Ето една дефиниция за “овластяване”, от Oxfam : „Овластяването включва преодоляване на тези форми на потисничество, които задължават милиони хора да играят в собствените им общества роли, при условия, които са неравнопоставени, или по начини, които отричат човешките им права.“

Игра с картинки

Една картина може да казва хиляди думи, а камерата не лъже - или пък понякога го прави?

Сложност	Ниво 1
Големина на групата	Всяка
Продължителност	30 минути
Теми	• Общи човешки права
Общ преглед	В тази дейност Участниците откриват образи, илюстриращи отделни членове на Всеобщата Декларация за Правата на човека (UDHR)
Свързани права	• Всички
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се повиши съзнанието за относимостта на човешките права към ежедневието • Да се разработят умения за “визуална грамотност”, за слушане и комуникация • Да се поощряват емпатията и уважението на човешкото достойнство
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Колекция от 20 - 30 снимки, номерирани • Голяма маса • Стенна карта, посочваща членовете на УДПЧ (UDHR) (копирани от съкратената версия на стр. 600)

Инструкции

1. Положете картинките на голямата маса.
2. Нека участниците работят индивидуално.
3. Изчетете членовете на UDHR и ги изпишете на дъската/флипчарта.
4. Помолете участниците да разгледат снимките и да изберат онази от тях, която по тяхно мнение представлява най-точно съответния член.
5. След това изпитайте всички по ред за избраната от тях картинка, и причината за техния избор.
6. Отбележете си избраните картинки; изпишете номерата им на дъската.
7. Направете четири-пет или повече кръга, назовавайки отделните членове на UDHR. (Изберете микс от граждански и политически, и от социални и икономически права.)

Обсъждане и оценка

Започнете с преглед на упражнението, след което преминете към разговор за това, какво са научили участниците.

- Дали участниците са избирали различни картинки в отделните кръгове, или са счели, че една или две картинки изразяват всичко?
- Дали участниците са избирали едни и същи картинки в отделните кръгове, или пък са имали съвсем различни идеи по отношение представянето на отделните права? Какво може да ни каже това за начина, по който всеки от нас гледа на света?
- Разгледайте списъка на флипчарта. Коя снимка е била избрана най-често? Какво е особеното на изразения в нея образ? Защо е това често избирание? Имат ли значение размера или цвета, или пък важното е какво е изобразено в картинката?
- Има ли някаква отделна картинка, избрана да представлява няколко различни права?
- Имало ли е несъгласни с нечие тълкуване на конкретна картинка?
- Имало ли е снимки, които да са останали неизбрани? Биха ли могли те, въпре-

Общо
човешки
права

Ниво 1

Всички

30 минути

ки това, да бъдат избрани като представителни за дадено право на човека? Кое по-точно?

Полезни съвети за фасилитатори

Няма ограничение в това колко пъти да изберете дадена снимка. Една конкретна снимка може да бъде избрана няколко пъти в един кръг, или пък да стане избор в отделни кръгове. С други думи, тя може да представлява както едно от правата за няколко души, така и различни права за различни хора.

Вижте Глава 1 “Основни методи”, на стр. 61 за още информация по отношение изготвянето на Ваш собствен комплект от снимки. Картинките за това упражнение следва да показват множество аспекти от “живота на Земята”; те следва да включват образи на отделни индивиди и групи, на хора с различна възраст, култура и способности. Следва да има картинки както в селска, така и в градска среда, от промишлеността и селското стопанство, както и на хора, извършващи различен тип работа или прекарващи свободното си време. Не се опитвайте да поставяте картинките под някакъв ред, като ги номерирате. Целта на номерацията е само в това, картинките да бъдат лесно идентифицирани.

Не забравяйте да проверите за наличието на авторски права върху картинките и снимките, които искате да ползвате.

В зависимост от групата и общите им умения по “визуална грамотност”, ще има нужда и от някаква степен на ръководене от ваша страна на участниците при анализа на картинките. Може да решите да започнете упражнението с обобщен анализ на една или две картинки. Може да използвате за напътствие въпросите, представени в раздел “Допълнителна информация” по-долу.

Вариации

Също така, може да поискате от участниците да изберат тази картинка, която според тях най-добре представя общата концепция за човешките права. След като всеки направи своя избор, поискайте да чуе и обосновките им.

Може да направите копия на карикатурите на Панчо в Глава 5, и да поискате от участниците да кажат кои човешки права изразяват те.

Ако вместо картинки желаете да ползвате видео, обърнете се към упражнението “Изиграй го !”, която за изследване на концепцията за правата на човека използва театрални сюжети, и дайте възможност на групата да изгледа сцените; пуснете ги в [youtube.com](https://www.youtube.com).

Предложения за последващи действия

Наемете камери, или потърсете такива, които се предлагат при разпродажба, и създайте Проект за заснемане на “Представите за Правата на човека” във вашия район.

Упражнението “Смени си очилата” на стр. 126 включва изследване и заснемане на конкретния регион на участниците, от перспективата на човешките права.

Не е задължително образите да идват само от картинки; те се появяват също така и от ситуации и събития. Накарайте групата да “види” дискриминацията чрез дейността “Крчка напред”, на стр. 281.

Идеи за действие

Организирайте изложба със снимки от Проекта “Представи за Правата на човека”. Като алтернатива, развийте от останалите предложения по-долу идеи за постери и ги представете под формата на изложба.

Още начини за игри с картинките

Част от картинката

Материали/подготовка

- Намерете картинки, разказващи прости истории. Разделете ги на две части по начин, който, разделяйки образите, благоприятства зрителя да гледа на ситуацията по начин, съвсем различен от начина, по който ситуацията би била разчетена в случая на обединяването на двата образа.
- Поставете двете части на картинката в плик. Ще ви трябва по 1 плик на участник.

Инструкции

1. Помолете участниците да формират двойки.
2. Дайте на всяка двойка по два плика.
3. Кажете на участниците да се редуват при отварянето на пликите и да дават на своя партньор едната част от картинката, поставена в плика. Нека партньорът каже какво смята, че се случва според картинката, кои са субектите, и какво вършат.
4. След това първият участник трябва да покаже втората част и да поиска от своя партньор да каже какво смята, че се случва, след като вече разполага с цялата картинка.
5. Разговорете се за това:
  - Какви са били изненадите?
  - Доколко хората възприемат това, което е привидно, и забравят, че то може да не съдържа "цялата истина"?

Съвети за фасилитаторите

Може да използвате това упражнение и за разчупване на леда .

Съставки

Материали/подготовка

- Сбирка от 5 картинки, номерирани.
- 5 ленти хартия и маркер за всеки участник
- Скоч или лепило
- 5 големи листи хартия (А3) или флипчарт-хартия

Инструкции

1. Поставете картинките на маса, и поискайте от участниците, независимо дали индивидуално или по двойки, да изпишат обяснение за всяка картинка, по едно обяснение на всяка хартиена лента.
2. След като всички приключат, за кратко покажете картинките и поканете участниците да изчетат своите обяснения.
3. Залепете всяка картинка в центъра на голям лист хартия и поискайте от участниците за залепят или прикрепят със скоч обясненията си около картинката, за да направят "постер".
4. Залепете постерите на стената.
5. Накратко резюмирайте отделните картинки и обясненията им.
  - Какво представлява едно добро обяснение?
  - Ако дадена картина може да каже хиляда думи, защо са необходими обясненията?

Съвети за фасилитаторите

Изберете картинки, отразяващи темата, върху която искате да се фокусирате и, която също така намирате за потенциално забавна и предизвикваща провокативни обяснения.

Някои от илюстрациите на Панчо в Глава 5 са добър материал за това упражнение.

КЛЮЧОВА ДАТА

25 Октомври
Международен ден на художниците

Реплики в балони

Материали/подготовка

- Картинки, по една картинка за двойка. (Две или повече двойки следва да получат една и съща картинка.)
- Хартия и писалка, по една на двойка.
- Лепило

Инструкции

1. Помолете участниците да формират двойки. Раздайте картинките, листове и маркери.
2. Помолете ги да анализират картинката от гледна точка на Кой? Какво? Къде? Кога? и Как? .
3. Кажете им да залепят картинката на хартията и да напишат "реплики в балони" за героите на картинката.
4. Помолете двойките да разменят работите си и да направят кратки коментари:
  - Трудно ли е било да се анализират картинките и да се напишат "репликите в балони"?
  - За тези двойки, които са имали една и съща картинка, доколко анализите на картинките им съвпадат?
  - Какви стереотипи откриват участниците в картинките и в "репликите в балони"?

Съвети за фасилитаторите

Не е нужно да ограничавате групата само с картинки на хора. Защо пък да не включите няколко картинки с животни? Това може да бъде особено полезно, ако искате да предизвикате разговор за стереотипите. Можете да започнете с това, че с карикатурите на животни често се определят стереотипни роли, след което да поискате от групата да потърси примери за стереотипно представяне в собствените си картинки и "реплики в балони". Някои от илюстрациите на Панчо в Глава 5 представляват добър материал за тази дейност.

Свежи фотокадри!

Материали/подготовка

- Хартия и цветни моливи и маркери
- Големи листи хартия, по един за двойка
- Материали за колаж (възможност)
- Картинки

Инструкции

1. Поставете картинките така, че да ги виждат всички.
2. Обяснете как фотографите и фото-редакторите изрязват снимките така, че да привлекат вниманието на зрителя към това, което самите те искат зрителят да види.
3. Помолете участниците да работят по двойки, и поискайте от тях да изберат конкретна картинка, по която искат да работят. Кажете им да анализират картинката, а след това я залепете към голям лист хартия. След това нека нарисуват това, което смятат, че се случва извън рамките на картинката; тоест, участниците трябва да извършат процес, обратен на "изрязването".
4. Помолете участниците да споделят работата си и да дискутират следното:
  - Защо фотографите и фото-редакторите изрязват картинките?
  - Може ли това „изрязване“ да се счита за форма на цензура?

Съвети за фасилитаторите

Участниците трябва да се чувстват свободни да направят „разширените“ си картинки толкова реалистични или фантастични, колкото пожелаят. Ако имате такава възможност, изпълнете тази дейност, като използвате дигитални картинки.

Електроцентрала

Електроцентралата генерира позитивна човешка енергия!

Теми	<ul style="list-style-type: none"> • Мир и насилие • Гражданство и Участие • Общи човешки права
Сложност	Ниво 3
Големина на Групите	10+ (малки групи 3-5)
Продължителност	90 минути
Общ преглед	Участниците правят „мозъчна атака“ на актовете на насилие, които се явяват обичайни в ежедневието им, след което търсят креативни начини да се справят с тях и да намерят решения на проблемите.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на живот, свобода и лична неприкосновеност • Свобода от дискриминация • Свобода от намеса в личното пространство, семейството, дома и кореспонденцията
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Откриване актовете на насилие и техните причини, и търсене на решения • Разработване на умения за сътрудничество и работа в екип • Култивиране на чувство за справедливост и отговорност към другите
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Дълга здрава жица или въже, отговарящи на ширината на стаята и представляващи електрически кабел. • Листове хартия размер А4 в 2 различни цвята, например червено и зелено • маркери, по един на всяка малка група • Аксесоари: силен звънец или сирена, островърхи шапки, бял саван, клещи-резачки (истински или картонени) • 2 ролки тиксо • 2 стаи (ако е възможно, но е препоръчително) • Асистент-оператор на звънеца, светлинните и другите специални ефекти
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Подгответе едната стая като “Електроцентрала”. В средата ѝ освободете място. Опънете жицата (представляваща електрически кабел) наред стаята на ниво човешки рамене и здраво закрепете краищата ѝ.

Инструкции

1. Обяснете на участниците, че те ще работят в Електроцентрала. Обикновените Електроцентрали генерират електричество от уран, въглища, газ, отпадъци, биогаз, слънцето, вятъра или морските вълни. Тази Електроцентрала, обаче, генерира енергия от актове на насилие, и именно затова е потенциално опасна и трябва да бъде затворена или да премине на друго гориво. Вие (Фасилитаторът) сте Директор на Електроцентралата, а участниците са инженери.

Част 1. „мозъчна атака“ относно актовете на насилие

2. Помолете участниците да направят бърза персонална сесия на „мозъчна атака“ за “насилието около мен”. Обяснете ясно, че няма да се разглеждат “големите въпроси” като тероризма или геноцид, а по-скоро тези актове на насилие, с които всички ние се сблъскваме в ежедневието си в училище или пък в клубовете, на улицата, и у дома.
3. Разпределете участниците на групи от 3 до 5 души и им раздайте три листа (червена) хартия и маркер за всяка малка група. Поискайте от участниците да споделят проблемите, по които са направили своя „мозъчна атака“ и да постигнат общо съгласие за това кои форми на насилие е най-важно да бъдат изкоренени. Те следва да ги изпишат, всяка форма на отделен лист, с големи букви и използвайки ключови думи

Мир и насилие

Гражданство и участие

Общи човешки права

Ниво 3

10+ (малки групи 3-5)

90 минути

или много кратки фрази.

4. Съберете листите и проверете набързо за такива, които се дублират. Отстранете дублажите.
5. Дайте на участниците петминутна почивка, докато се подготвят за следващата част. Окачете листовите на “кабела под напрежение” на разстояние 0.5 метра един от друг. Залепете ги със скоч, така че да останат на място и да не се изплъзват.

Част 2. В Електроцентралата

6. Когато сте готови, и всички листове с “форми на насилието” са залепени на кабела, кажете на групата, че току-що сте били уведомени от Директора по безопасността, че Централата трябва да бъде закрыта, освен ако те - “инженерите” – не открият алтернативно гориво за нея.
7. Поканете “инженерите” в “Електроцентралата”. Разделете ги на 2 екипа и дайте на всеки от тях много листи (зелена) хартия, маркери и по една ролка скоч.
8. Посочете кабела на Електроцентралата и листовите, представляващи актовете на насилие.
9. Обяснете, че една от причините за високото ниво на опасност на Електроцентралата е тази, че насилието генерира енергия при силно неравномерен поток; има твърде често пренатоварване. Когато се случи такава, единственият бърз начин да се предотврати взрив на цялото съоръжение, е да се прекъсне кабела; това, обаче, е много опасна процедура, която трябва да бъде избегната на всяка цена. При натрупване на особено силно пренатоварване ще се задействат мигащите светлини и ще се чуе аларма. Тогава те – участниците - трябва бързо да разсеят натрупването на енергия. За да го постигнат, трябва да намерят начини да трансформират актовете на насилие по електрическия кабел в позитивни действия.
10. Обяснете как това действа на практика: те ще чуят алармата и ще видят мигането на предупредителните светлини. Ще посочите къде може да се наложи да прекъснете кабела, и ще прочетете написаното на двата листа, окачени на кабела от двете страни на точката на възможно прекъсване. Двата отбора тогава ще разполагат с максимум 1 минута да измислят начини за преодоляване на двете отделни форми на насилие. Те записват предложенията си, всяко на отделен лист (зелена) хартия, и се надпреварват да ги окачат възможно най-бързо на кабела там, където сте в готовност да го прекъснете.
11. Сега вече задействате Електроцентралата и я оставяте да работи само за минута-две. Дайте знак на асистента да пусне алармата и да задейства мигащите светлини. Вземете клещите-резачки и имитирайте, че сте готови да прекъснете кабела в определена точка. Прочетете отчетливо двете форми на насилие и приканете отборите да започнат спасителни работи.
12. След една минута спрете алармата и мигащите светлини и оставете клещите-резачки, застанете отпред и прочетете написаното на “листовите с решения”. Дискутирайте предложенията накратко с цялата група. Накарайте отборите да променят съдържанието или да изхвърлят всички листове, които след обсъждането изглеждат нереалистични. Махнете двата листа с “форми на насилието” и изразете облекчението си.
13. Повторете стъпки 11 и 12 до свалянето на “листовите с насилие” и замяната им с “листовите с решения”.
14. Накрая съберете всички “листовите с решения” от кабела и ги залепете на стената до различните изяви на насилие.

Обсъждане и оценка

Започнете анализа с преглед на упражнението, и след това вече преминете към обсъждане на всеки един израз на насилие и предлаганите решения:

- Как са се чувствали участниците по време на дейността? Харесала ли им е? Защо (защо не)?
- Всички ли са съгласни относно важността на отделните форми на насилие?
- Какви са причините, установени като конкретни изразения на насилие?
- Реалистични ли са предложените решения и действия? В краткосрочен план? А в дългосрочен?
- С какви предизвикателства или с каква съпротива могат да се сблъскат хората, опитвайки се да приложат тези решения?
- Как младите хора могат да предотвратят насилието и да защитят неговите мирни

алтернативи по най-добрия начин?

- Кои човешки права се нарушават чрез насилие?

Съвети за фасилитаторите

Трябва да дадете време от 10 минути за Част 1, „мозъчната атака“, около 60 минути за работа в Електроцентралата, и 20 минути за анализ и оценка.

Ако е необходимо да предоставите някаква помощ при първоначалната „мозъчната атака“, може да дадете примери на действия на насилие срещу личността, като например малтретиране, лични обиди, сарказъм, „шегички“ с лош вкус, обидни телефонни обаждания и текстови съобщения (SMS) и унищожаване на лична собственост. Можете да предложите и действия, които не са насочени към конкретна личност - като насилието, което гледаме във филми или слушаме в песни.

При стъпка 11 отборите имат за цел да излязат с две или три предложения за начини на преодоляване на всяка форма на насилие. Достатъчна е и една. Решенията следва да са реалистични.

Ключ към успеха ви може да бъде начинът, по който успеете да пресъздадете и да генерирате усещане за това, че спешно трябва да се избегне прекъсването на кабела. Може да пуснете звук на работещи машини, както и на свирещи аларми – чрез Интернет. Като Директор можете да сте облечен в бяла манта и да носите шапка; ако разполагате с повече реквизит, дайте възможност и на инженерите да се предрешат. Може да помислите и за извършване на дейността в сутерена – между водопроводните тръби. Определено влагането на известни актьорски умения от ваша страна би направило нещата по-забавни, но не е необходимо да имате специални умения. Просто се опитайте да поддържате действието, и поддържайте кратки дискусии между всеки кръг. Сериозния дебат оставете за времето на анализа.

Ако хората имат нужда от допълнителни разяснения относно своите идеи за решения на проблемите, може да им дадете следните примери. Решения относно „хулиганството“ може да са провеждането в училищата на работилници за бдителност спрямо формите на хулиганство или пък обучение на медиатори от същата среда. Решенията за „насилие по телевизията“ могат да включват забрана за излъчването на такива филми преди 23 часа или пък организирането на занимания за децата, алтернативни на гледането на телевизия.

Ако група е малка, може да работите само с една група „инженери“. Причината да работите с два отбора се състои в това, че отделните отбори често предлагат различни решения на един и същ проблем, което дава по-широки възможности. Можете, също така, да ускорите упражнението, добавяйки състезателен елемент. За да го сторите, дайте на отборите хартия в различен цвят и вижте кой отбор дава по-добрите решения.

Предложения за последващи действия

Проблемите на дискриминацията или половете може и да са достигнали до „Електроцентралата“. Дори и това да не се е случило, може да ви е интересно да изследвате въпросите на идентичността и правото на равнопоставеност между половете по отношение на достойнството и уважението. Погледнете упражнението „Кои сме АЗ?“, на стр. 332.

Идеи за действие

Занимайте се с един от проблемите, конкретизирани в това упражнение. Например, ако подбраният проблем е хулиганството, Групата може да приеме предложението да организира в своето училище работилница и да я включи в графика на следващия училищен или настоянически съвет.

Допълнителна информация

„Електроцентралата“ е разработена от дейност, създадена от Дариуж Гржемни, Сдружение на децата и младежите (Шанс), Глогов, Полша.

КЛЮЧОВА ДАТА

4 Ноември
На този ден е подписана Европейската Конвенция за Правата на човека през 1950.

Бележка

Тази техника може да се адаптира за ползване при всеки въпрос, изискващ установяване на проблеми и намиране на решения.

Дискриминация и нетолерантност

Култура и спорт

Свобода и насилие

Ниво 3

4-30 (малки групи 4-5)

120 минути

В отговор на расизма

Всеки е задължен да следи за и да се бори с расовото насилие и проявите на расизъм!

Сложност	Ниво 3
Размер на групата	4-30 (малки групи 4-5)
Продължителност	120 минути
Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Дискриминация и Нетолерантност • Култура и Спорт • Свобода и Насилие
Общ общ преглед	В това упражнение между участниците се провежда ролева игра за конкретен инцидент за проучване на проблеми, свързани с: <ul style="list-style-type: none"> • Расизъм, стереотипи и културни различия • Разпространението на някои форми на расизъм и предрасъдъци, особено срещу ромите • Как да се справим с расизма в училищата и други образователни организации
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Равенство в достойнството и правата • Свобода от дискриминация • Свобода на мисълта, съзнанието и религията
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Задълбочаване на разбирането за културните различия и институционалния расизъм • Развитие на умения за демократично участие, комуникация и сътрудничество • Стимулиране на чувството за отговорност, справедливост и солидарност
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Големи листове или хартия за флипчарт и маркери • четирима доброволци, които ще представят ролевата игра • Ролеви карти • Карта за инцидента • Насоки за фасилитаторите • Правилник или ръководство на училището или организацията за борба с проявите на расизъм; по един екземпляр за двама души • Копия от материал за раздаване „Практически точки за разглеждане и разискване“, или записване на точките на голям лист хартия • Хартия и химикалки
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Разгледайте инцидента и, ако е необходимо, го адаптирайте спрямо вашата конкретна ситуация. • Изберете четирима доброволци и им възложете да се подготвят съвсем накратко да представят пред групата една ролева игра на базата на описания инцидент • Направете 5 копия на картата за инцидента (по едно за всеки ролеви играч и едно за фасилитатора). • Направете копие от насоките за фасилитатора

Инструкции

Настоящото упражнение се състои от две части. Част 1 представлява обсъждане на въпроса какво се разбира под термина „расизъм“, а в Част 2 се изготвя работен вариант на правилник за борба с проявите на расизъм в училище, в клуб или друга организация.

Част 1. Обсъждане: какво разбираме под термина расизъм?

1. В началото направете „мозъчна атака“ за расизма.
2. Расистки прояви и потенциални межкултурни недоразумения се случват всеки ден. Направете „мозъчна атака“ за онези всекидневни прояви и поведение, които хората

определят като расистки.

3. Помолете четиримата доброволци да представят ролевата игра. Раздайте им ролевите карти и копия от инцидента и им дайте 15 минути за подготовка.
4. Обяснете, че всички останали са наблюдатели. Раздайте листове и химикалки и обяснете, че ще бъдат представени три кратки сценки. Ще има кратки паузи между отделните сценки, за да могат наблюдателите да запишат ключови думи, които описват накратко тяхната реакция.
5. Помолете доброволците да представят ролевата игра.
6. Направете кратък общ преглед на коментарите на участниците:
  - a. Какво са си записали по време на първата пауза? Какво ги е довело до тези заключения?
  - b. Какво са си записали по време на втората пауза? Какво ги е довело до тези заключения?
  - c. Какво са осъзнали накрая? Какви предположения са били направени?
7. Продължете с обсъждане на това, какво наблюдателите са мислели, че учителите, бащата на Гюла и директорът биха могли или е трябвало да направят, за да осигурят справедлив край на ситуацията?

Част 2. Изготвяне на работен вариант на правилник за борба с проявите на расизъм в училище

1. Обяснете, че целта на тази част от дейността е разработване на насоки за това, как трябва да се реагира при расистки прояви и изготвяне на проект за политика за училището.
2. Направете кратка „мозъчна атака“ за различните действащи лица в тяхното училище или клуб. В училище например има ученици, обучители, директор, чистачки, библиотекари, шофьори на училищния автобус и пазачи - например пазачи на игрището.
3. След това помолете участниците да се разделят в малки групи от по 4 - 5 души и да обсъдят задълженията и отговорностите на различните членове на училищната общност по отношение на проявите на расизъм. Дайте на групите 30 минути за дискусии и изготвяне на доклад под формата на основни точки, записани върху листовете за флипчарт.
4. Помолете участниците да се съберат отново в една група и да представят резултатите от работата си. Фасилитаторът трябва да резюмира основните точки на флипчарта или дъската.
5. Помолете участниците да прегледат отново политиките или насоките, които вече са въведени в тяхното училище. Какви актуализации са необходими?
6. Насърчете участниците да продължат работата си като доразвият политиките. Накарайте всяка малка група да работи по един аспект (стъпка или мярка). Например: ако е нужно общо официално становище за расизма и дискриминацията от името на училището, една група трябва да отговаря за написването му. Освен това групите трябва да обсъдят по какъв начин ще представят резултатите си пред останалите групи - например могат да използват не само написан текст, но и различни изображения, колажи и фигури с телата си, за да изразят по-добре чувствата си.
7. Съберете групите заедно и ги помолете да представят резултатите си и да обсъдят начина на изпълнение на идеите си.

Обсъждане и оценка

Започнете с общ преглед на самото упражнение и това, за кои човешки права става дума, а после проведете разговор за това, което участниците са научили, и какво трябва да направят впоследствие.

- Често срещано явление ли е расизмът в училището или клуба и в обществото като цяло?
- Знаете ли за прояви на расизъм, които са се случили във вашето училище или общност?
- Има ли групи, които са най-засегнати? Кои? Защо? Същите групи ли са били най-потърпевши преди 20 или 50 години?
- Как биват третирани ромите във вашата държава и в другите държави в Европа?
- Какви видове стереотипи имате за ромите? Откъде произлизат тези стереотипи? Как можем да се справим с тях?
- Кои човешки права са застрашени в критичната ситуация?

КЛЮЧОВА ДАТА

21 март
Международен ден за елиминиране на расовата дискриминация (Ден за борба с расизма)

- Променила ли се е представата на участниците за това какво представлява проява на расизъм в резултат на проведеното упражнение ? Как? Примери?
- Кой носи отговорността да не се случват прояви на расизъм във вашето училище или организация?
- Важно е да има правилник за борбата с проявите на расизъм, но няма ли да е по-добре изобщо да няма нужда от него? Какво може и трябва да се направи, за да се разрешат самите причини за расистко поведение, както в училище, така и в обществото като цяло?

Съвети за фасилитаторите

Вземете предвид средата, от която идват хората във вашата група, и приспособете упражнението а в зависимост от това. Участниците ще се чувстват по-ангажирани, ако ги занимавате с актуални за тях въпроси. От друга страна, трябва да сте подготвени за емоциите и реакциите, които упражнението може да предизвика. Важно е да обърнете внимание на чувствата на онези активни страни, които смятат, че са обект на дискриминация в училище. Може да е по-полезно да съберете впечатления от различни примери и различни гледни точки, вместо да се съсредоточите върху конкретен инцидент или казус. Този подход ще ви позволи да разгледате различни положения на базата на взаимоотношения между еднакви или подчинен и ръководител - например проявите на расизъм между връстници и расизъм, проявен от даден учител или директор.

„Мозъчната атака“ е класически начин за започване на дадено упражнение , но можете да раздвижите нещата, като провокирате участниците, чрез разказване на расистки виц. Изберете такъв, който предизвиква смях спрямо дадена група хора, от която няма представители във вашия клас или младежка група. Във всяка страна има традиционни вицове за представители на други народи. В началото на дискусиата може да помолите групата да разкаже един-два такива вица. След това може да насочите разговора към границата, разделяща расистките от нерасистките вицове. Вицовете за роми и евреи например националистични ли са или расистки? Това може да ви доведе до дефиницията за расистки виц и проява на расизъм (вж. „Допълнителната информация“ по-долу).

В рамките на част 1 стъпка 5, може да предпочетете да използвате техниката Форум театър или Театър на изображенията, виж стр. 67.

В част 1 стъпка 6, е възможно участниците да станат твърде емоционални. Това може да се установи в бележките, записани от участниците в края на всяка сцена и може да се окаже трудно да проследи изцяло целия процес. Може да се окаже по-добре да се работи с по-висока степен на конкретност, като се концентрирате върху това, какво трябва да правят участниците.

Може да се получи така, че по стъпка 4 от Част 2 изводите не са достатъчно фокусирани и участниците не могат да ги използват за следващата стъпка. В такъв случай може да използвате Материал за раздаване „ Практически точки за разглеждане и разискване „, и да насърчите групите да разработят първите четири стъпки.

Вариации

Упражнението може да се приспособи и към други въпроси, например темата за тормоза в училище. Ако той представлява проблем, може да направите дейността „Имаме ли алтернативи?“ на стр. 140, преди да се опитате да разработите правилник за борба с тормоза в училище.

Предложения за последващи упражненията

Преразглеждайте темата редовно - веднъж или два пъти в годината. Правилниците трябва да се преразглеждат, за да е сигурно, че те действително изпълняват поставените задачи. Обществото се променя, така че правилниците се нуждаят от осъвременяване, за да сме сигурни, че те отговарят на предизвикателствата на променящите се условия.

Ако искате да организирате кампания, упражнението „Доста!“ на стр. 151 ще ви по-

могне да разработите съответната кампания. Друго упражнение , която се занимава с предразсъдъците и и дискриминация е „Животът ми не е представление“ на стр. 232. Тя се занимава с кибер тормоза. Ако групата желае да разгледа дискриминацията на хората с увреждания, може да се обърнете към упражнението „Спорт за всички“ на стр. 276

Идеи за действие

Продължавайте да работите по правилниците на вашето училище или организация и следете дали се изпълняват. Освен това групата ви може да влезе във връзка с антирасистки проекти в други страни, например с програмата „Училища без расизъм“ (Schools Without Racism), която се осъществява в Белгия и изисква поне 60% от хората в училище да подписват и спазват общ правилник против дискриминацията <http://members.multimania.nl/astrada/szr/swr.html>

Допълнителна информация

Дефиниции за расизъм

Най-общо казано, расизмът представлява поведение, думи или практики, които привилегират или поставят в неизгодно положение дадени хора поради техния цвят на кожата, култура или етнически произход. По-прикритите му форми са толкова опасни, колкото и явните.

Институционализираният расизъм представлява колективната невъзможност на дадена организация да осигури подходящо и професионално обслужване на определени хора поради цвета на кожата им, културата или етническия им произход. Той може да се види или открие в различни процеси, отношения и поведение, граничещо с дискриминация чрез непреднамерени предубеждения, невежество, нехайство и създаване на расистки стереотипи, което поставя хората от етническите малцинства в неблагоприятно положение. Прояви на расизъм и насилие могат да се случат във всяка институция, независимо от броя на учениците от различен етнически произход в нея.

Проява на расизъм е всяка проява, която се възприема като расистка от жертвата или от друго лице. Например:

Физически тормоз: обхваща по-очевидните примери за брутални нападения или физическо сплашване на деца и възрастни от малцинствени групи, както и инциденти на „по-слабо“ сплашване, които имат кумулативен ефект.

Словесен тормоз: най-очевидните примери са назоваването с обидни имена на хора от малцинствени групи и подигравки заради произхода или културата на даден човек (музика, облекло или начин на хранене). Може да има и други форми на словесен тормоз, които са по-незабележими и които идват от страна на обучители, ученици или други възрастни хора, като например небрежни обидни забележки от расистко естество.

Отказ за сътрудничество и неуважение: отказът да се сътрудничи или да се покаже уважение към ученици, стажанти, обучители, обучители, младежки лидери и други представители на малцинствени групи от страна на хората от училищната общност/образователната институция може да представлява проява на расизъм, ако съществува доказателство за мотивация от расистки характер или ако „жертвата“ възприема за мотив расизма. Неуважението може да бъде и непреднамерено, ако даден учител или обучител например проявява незнание за културните практики на даден ученик по начин, който кара жертвата да се чувства неудобно или подложена на тормоз.

Други прояви: расистки вицове или използване на расистка лексика, носене на расистки символи, значки, фланелки и др., писане на расистки графити, разпространяване на расистка литература или плакати, наличие на расистки или фашистки организации в или около училището, или създаване на стереотипи от страна на възрастните, което може да доведе до дискриминация.

Много прояви на расизъм са далеч по-незабележими. Такива скрити дейности често са най-трудни за откриване и противодействие. Много от проявите на расизъм спрямо ученици не стават в присъствието на обучители или възрастни. Ето защо е много важно училищата да разработят стратегии, чрез които се гарантира, че всички членове на училищната общност проявяват чувствителност и поемат отговорност да сигнализируют за такива прояви и да се борят с тях.

Допълнителна информация за расизма, антисемитизма, антициганизма и ромафобията може да бъде намерена в раздел Дискриминация и Нетолерантност в глава 5.

Материали за раздаване

Ролеви карти

Ролева карта за Директора

Най-много ви вълнува репутацията на училището, от гледна точка на безопасността и кражбите.

Ролева карта - Учител 1

Забелязали сте, че от училището изчезват всякакви неща – не само пари. Забелязали сте, че миналата седмица Гюла е дошла на училище с мобилен телефон.

Ролева карта – Учител 2

Вие сте класния ръководител на Гюла. Познавате го доста добре и го харесвате. Той е мило, внимателно момче, което работи усилено, но няма приятели.

Ролева карта на Бащата

Гюла е добро момче. Знаете колко важно е образованието и винаги следите Гюла да си е написал домашните, преди да му позволите да излезе да играе футбол. Миналата седмица е имал рожден ден.

Инцидент

Всяка от сцените се развива в кабинета на директора

Сцена 1: Директор, учител 1 и учител 2

Директорът, учител 1 и учител 2 обсъждат проблема и реакциите им спрямо бум на джебчийство в училището. Имало е няколко подобни случая: например, всичко започва с изчезнала химикалка, като след това още няколко неща са изчезнали, но най-вече пари.

Има слухове за това, кой може да е виновен, като най-вероятният извършител изглежда е Гюла, момче от ромски произход.

Продължителност: 3-5 минути

Сцена 2: Директор, Бащата на Гюла и учител 1

Директорът притиска бащата на Гюла да признае, че синът му е крал. Бащата подчертава, че Гюла не би направил подобно нещо. Независимо от това, той се извинява и обещава да върне откраднатите пари.

Учителите се чувстват неловко от ситуацията и обещават да пазят всичко в тайна. Гюла може да остане в училището, но бащата трябва да следи изкъсо сина си.

Продължителност: 3-5 минути

Сцена 3: Директор и учител 2

Директорът и учител 1 обсъждат подобрената атмосфера в училището. Радват се, че проблемът изглежда разрешен.

Влиза учител 1: Той/тя съобщава, че полицията е арестувала ученик (не Гюла) за джебчийство при входната врата на училището. Очевидно арестуваният ученик е признал за кражбата на всички пари. Те обсъждат реакциите си към новината.

Продължителност: 3-5 минути

Нека доброволците изиграят ролевата игра. През паузите вие трябва да се намесвате с въпросите и да помолите наблюдателите да си запишат няколко ключови думи, които изразяват тяхната реакция на дадения етап от презентацията.

Първа пауза. Първи въпрос към наблюдателите: какво щяхте да направите, ако бяхте на мястото на директора?

Втора пауза. Втори въпрос към наблюдателите: Смятате ли, че въпросът е уреден задоволително?

Трета пауза. Трети въпрос към наблюдателите: Какво мислите сега?

Практически точки за разглеждане и разискване във връзка с разработването на антирасистка политика.

За справяне с тормоза на расова основа и проявите на расизъм, цялото училище (организация) трябва да се ангажира с разработването и прилагането на политиката. Важно е подходите към расистките прояви да съответстват на общата политика и практика на училището/организацията. Проблемите трябва да бъдат разглеждани, като „специални, но не и отделни“. Практическите точки за разглеждане и разискване са:

- Трябва нуждите, свързани с политиката, да бъдат заявени ясно, чрез което да се покаже, че никакви расистки прояви или тормоз на расова основа няма да бъдат толерирани.
- В политиката, училището трябва да заяви ясно процедурите, които трябва да бъдат спазвани, при възникване на расистки прояви.
- Подходът, свързан с цялото училище, вкл. процесите и съгласуваните дейности за справяне с проявите, трябва да се отнася до всички членове на училищната общност: настоятелство, персонал (учители и други), родители, ученици и посетители.
- Трябва да има ясно разбиране, че всички в училищната общност носят отговорност за следене за и справяне с тормоза на расова основа и расистките прояви.
- Подходът трябва да е последователен, така че всички засегнати да са наясно, какво се очаква от тях.
- Трябва да съществува ясно разбиране, че реакцията на дадена проява, трябва да съвпада с момента на възникване на или съобщаване за проявата.
- Всички последващи реакции на дадена проява, трябва да се реализират в договорен график.

Източник: <http://www.northants-ecl.gov.uk/apps/IPS/msc/rig/hme.asp>

Общи
човешки
права

Ниво 1

8+

60 минути

Бинго за правата!

Какво знаем за правата на човека?

Въпроси	• Общи права на човека
Сложност	Ниво 1
Размер на групата	8+
Продължителност	60 минути
Общ преглед	Това е опростена викторина и вариант на играта Бинго, в която участниците споделят знания и опит в областта на правата на човека.
Свързани права	• Всички права на човека
Задачи Задачи	• Разбиране за това, че правата на човека се отнасят за всички и навсякъде • Развиване на уменията за слушане и критично мислене • Стимулиране на чувството за уважение към другите хора и техните мнения
Материали	• По едно копие от въпросника и молив за всеки участник • Хартия за флипчарт и маркери
Подготовка	• Направете копие на въпросника върху голям лист или хартия за флипчарт. • Запознайте се с основните права, упоменати във Всеобщата декларация за правата на човека (вж. стр. 600) и в Конвенцията за правата на детето (вж. 605)

Инструкции

1. Раздайте листовите с въпроси и моливите.
2. Обяснете на участниците, че трябва да си намерят партньор и да му зададат един от въпросите в листа. Ключовите думи в отговора трябва да се запишат в съответното поле.
3. След това двойките се разделят и всеки си намира друг партньор.
4. Целта на играта е не само да се получи отговор за всяко поле, но и за всеки въпрос да се получи отговор от различен човек.
5. Който пръв получи отговор във всяко поле, извиква „Бинго!“ и става победител.
6. Преминете към дискусията. Вземете въпроса от първото поле и помолете всеки участник да обяви отговорите, които е получил. Запишете ключовите думи на флипчарта. На този етап позволете кратки коментари от участниците.
7. След като попълните таблицата, се върнете и обсъдете по-подробно отговорите във всяко поле.

Обсъждане и оценка

- Всички въпроси ли бяха свързани с правата на човека? С кои права?
- На кои въпроси беше най-трудно да се отговори? Защо?
- Кои въпроси бяха най-спорни? Защо са спорни правата?
- Участниците откъде са знаели за правата на човека и нарушенията на тези права? Вярват ли на източниците на тази информация?

Съвети за фасилитаторите

Спокойно можете да променяте някои от въпросите и да пригледите упражнението към интересите и нивото на вашата група.

Когато записвате отговорите на всеки въпрос, нанасяйте само ключови думи. Предназначението на таблицата е да ви помогне в по-нататъшната дискусия. След всеки кръг се занимайте накратко с въпросите за пояснение или различията в ин-

терпретацията. Отбележете си идеите, които изискват по-задълбочена дискусия, и се върнете към тях накрая.

Има вероятност участниците да дадат примери, за които вие самите не знаете, или защото са неясни, или защото са от лично естество. Това не би трябвало да има значение - от никого не може да се очаква да знае всичко! Може да попитате участниците как получават дадена информация и обсъждат нейната достоверност и надеждност. Настоящата дейност дава добра възможност да накарате хората да мислят критично за информацията по принцип.

Някои от отговорите ще бъдат спорни. Така например някой може да каже, че абортът отрича правото на живот. Някои активни страни от групата може да са силни привърженици на този възглед, а други може да изразят също толкова силно несъгласие. Първата поука е, че е важно да се опитваме да разберем от всички гледни точки: опитайте се да разберете защо хората имат точно такива възгледи. Винаги има конфликти на интереси и права (в този случай между интересите на майката и нероденото дете). Каквито и да са различията в мненията или интерпретацията на права, хората винаги трябва да се отнасят с уважение към онези, чието мнение се различава от тяхното собствено. Може да не са съгласни с гледната им точка, но трябва да уважават отсрещния човек.

Втората поука е, че трябва да сме осведомени за правата на човека, защото те са спорни. Няма ясни разграничения и не е решено веднъж завинаги как точно трябва да се интерпретират и прилагат - нужно е да се преоценяват и развиват непрекъснато. Ето защо всеки е длъжен да бъде участва в процеса на популяризиране и защита на правата на човека.

Предложения за последващи упражненията

Разгледайте един или два от отговорите, предизвикали полемика, и обсъдете реалните житейски дилеми, възникващи, когато се опитваме да изградим култура на уважение към правата на човека.

Друг начин да се проучат правата на човека, е посредством изображения. Установете по какъв начин участниците виждат правата на човека чрез упражнение-то „Силата на цветята?“ на стр. 177. Упражнението може да предизвика много дискусии - например за стереотипите, за дискриминацията, и за това, как изграждаме представата си за света.

Можете да продължите и с разглеждане на начините, по които определени събития и прояви се съобщават в медиите и как аспектите, свързани с човешките права, могат да получат по-голямо внимание. Опитайте „Създаване на новини“ във „Всички различни – Всички еднакви“.

КЛЮЧОВА ДАТА

8 май
Световен ден
на Червения
кръст и
Червения
полумесец

Материали за раздаване

Въпросник

Името на документ, който прокламира правата на човека	Специално право, което всички деца трябва да имат	Песен/Филм/Книга за човешките права
Право, отричано на някои хора във вашата страна	Право на човека, от което сте лишени самите вие	Организация, бореща се за правата на човека
Задължение, което имаме всички във връзка с нашите човешки права	Пример за дискриминация	Право, от което жените понякога са лишени
Някой, който се бори за правата на човека	Нарушаване на правото на живот	Пример за това как може да се наруши нечие право на неприкосновеност
Човешко право, което често бива отказвано на младите	Група или общност, чиято свобода от дискриминация често бива нарушена във вашата страна	Пример за нарушаване на правото на безопасна среда във вашата общност

Борба за богатство и власт

В живота някои хора се борят за мечтите си, а други се борят за богатство и власт.

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Бедност • Глокализация • Здраве
Сложност	Ниво 3
Размер на групата	8-25
Продължителност	90 минути
Общ общ преглед	Настоящото упражнение е симулация на борбата за богатство и власт и неравенството, както и несправедливостта, свързана с бедността.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Равенство в достойнството и правата • Правото на достоен стандарт на живот • Правото на обществено здравеопазване, прехрана и жилище
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Развиване на разбирането за неправдите, произтичащи от неравномерното разпределение на богатството и властта. • Развиване на умения за критическото мислене • Провокиране на уважение към човешкото достойнство и равнопоставеността
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • 120 монети • 3 - 4 чифта чорапи • 2 Големи листове хартия и маркери • Хартия и химикалки • Открито пространство
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Прочетете инструкциите, за да придобиете обща представа за цялото упражнение. Обърнете внимание на факта, че симулацията е разделена на три части: Част 1 – Боричкане (10 минути), Част 2 – Дарения (10 минути) и Част 3 - Постигане на икономическа справедливост (40 минути). Накрая следва дискусия. • Отделете настрана 20 монети. • Изберете трима активни страни за ролята на мигранти. • Направете табло на стената, върху което да записвате богатството на играчите (виж илюстрацията). • Подгответе таблица със заглавие „Почетни дарители“

Инструкции

Обяснете на участниците, че настоящото упражнение представлява симулационна игра. Те ще разпределят помежду си световното богатство и власт.

Част 1: Боричкане (10 минути)

1. Обяснете на участниците, че целта на играта е да се съберат възможно най-много монети. Съществува само едно правило: никой няма право да докосва друг участник в който и да е момент (може да предвидите наказание за това - например да се заплати с една монета).
2. Помолете всички активни страни с изключение на тези, които играят „мигрантите“, да насядат в широк кръг на земята, за да имат достатъчно пространство за игра.
3. Вземете отделените 20 монети и ги разпределете между 4-5 произволно избрани активни страни.
4. На други четирима активни страни дайте по един чифт чорапи. Обяснете им, че трябва да ги сложат на ръцете си и да ги носят по време на играта. Не навлизайте в

Бедност

Глобализация

Здраве

Ниво 3

8-25

90 минути

дискусии за причините, поради които сте раздали монетите и чорапите - нека това стане по време на обобщителната фаза.

5. Разпръснете стотите монети равномерно в центъра на кръга.
6. При команда „Старт!“ участниците трябва да започнат да събират колкото могат повече монети. Вероятно това няма да отнеме повече от две минути!
7. След като всички монети са събрани, помолете участниците да преброят монетите си и да обявят резултата пред останалата част от групата. В таблицата на богатството запишете името на всеки участник и броя монети, с които разполага.
8. Припомнете на участниците, че монетите представляват богатството им и властта, която имат. Количеството, което притежават, ще се отрази върху способността им да удовлетворяват нуждите си (например за начално образование, достатъчно и подходяща храна, добро здравеопазване, добро жилище) и желанията си (например висше образование, коли, компютри, играчки, телевизори и други луксозни вещи). Изводите са следните:
  - Шест или повече монети - участниците ще могат да удовлетворят всички свои основни „нужди“ и по-голямата част от „желанията си“
  - От 3 до 5 монети - участниците ще могат да удовлетворят основните си нужди
  - 2 или по-малко монети - на участниците ще им е трудно да оцелеят поради болести, липса на образование, недохранване и липса на подслон.

Част 2: Дарения (10 минути)

1. Кажете на участниците, че ако желаят, могат да раздадат монети на останалите, но не са длъжни да го правят. Обявете, че тези, които споделят монетите си, ще бъдат почитани като дарители, а имената им ще бъдат вписани в таблицата „Почетни дарители“.
2. Отделете 3-4 минути за преразпределяне на монетите, ако участниците желаят да направят това.
3. След това в таблицата „Почетни дарители“ нанесете имената на хората, които са раздали монети, и сумата, дарена от всеки.
4. Попитайте дали някой участник е преминал в друга категория след раздаването и получаването на монети и отбележете тези промени със стрелка в таблицата на богатството.

Част 3: Постигане на икономическа справедливост (40 минути)

1. Разделете играчите на три групи според броя на притежаваните от тях монети (голямо, средно и малко богатство).
2. Сложете по един „мигрант“ във всяка от трите групи. Обърнете внимание как реагират на това, че са сложени в една група, а не в друга, но оставете дискусиите за обсъждането накрая.
3. Раздайте листовите и химикалите. На всяка група възложете задачата да изготви план за справедливото разпределение на монетите (световното богатство), за да се намали „пропастта“ между различните категории богатство и власт. Планът за действие на всяка група трябва да:
  - обяснява какво трябва да се направи (ако изобщо трябва да се направи нещо),
  - описва какво смята да направи групата и защо,
  - показва защо планът е справедлив.
4. Дайте десет минути на групите за разработване на плановете. Обяснете, че не е необходимо прекалено задълбочено изготвяне на плана, и че е по-важно да се обърне внимание на някои възможни дейности, чрез които да се реши проблемът с бедността.
5. Помолете всяка група да определи говорител, който да разясни плана на останалите и да отговаря на въпроси. Запишете основните идеи от всеки план върху голям лист хартия.
6. След това обявете, че предстои гласуване, чрез което ще се реши кой план ще бъде възприет. Гласовете се разпределят по следния начин:
  - всеки участник от групата с „Голямо богатство и власт“ - пет гласа
  - всеки участник от групата със „Средно богатство и власт“ - два гласа
  - всеки участник от групата с „Малко богатство и власт“ - половин глас.
7. Участниците гласуват. Запишете гласовете за всеки план върху големия лист хартия. Обявете кой план ще бъде осъществен.

8. Осъществете този план и ако е необходимо, преразпределете богатството.

Обсъждане и оценка

Най-напред обсъдете накратко самото упражнение и дали участниците са го харесали. След това дискутирайте какво се е случило и какво са научили. За да стимулирате дискусиата, можете да използвате идеите в следните въпроси:

- Какво мислят участниците за начина, по който са били придобити и разпределени монетите? Справедливо ли е било отношението?
- Защо някои активни страни са раздали монети? За да бъдат почитани? Защото са се чувствали виновни? По някаква друга причина?
- Как са се чувствали тези, които са получили монети в Част 2? Благодарни? Обект на снизхождение?
- Какъв тип хора представляват участниците с чорапи на ръцете? В коя група са се оказали? Как са се чувствали?
- Как са се чувствали тримата „мигранти“, разпределени в различни групи? Справедливо ли е било отношението към тях? Преживяванията им приличат ли на това, което се случва на много хора по целия свят? На кои хора по-точно? Само по случайност ли се оказваме там, където сме?
- Какви различия е имало в предложените планове за справедливо разпределение на монетите? Различните планове отразявали ли са материалното състояние на групите, които са ги направили?
- Защо някои активни страни са имали право на повече гласове от други? Вярно ли са представени хората с повече и с по-малко власт на света?
- Нарушени ли са правата на човека, когато има такава разлика между богати и бедни, хора с много власт и хора без власт? Ако е така, то кои права са нарушени?
- Кои са „имащите“ и „нямащите“ по света, в страната и в общността ви? Как са стигнали до това положение?
- Трябва ли „имащите“ да са загрижени за положението на „нямащите“? По какви причини? Поради сигурност, по икономически, морални/религиозни или политически причини? Защо „имащите“ биха могли да отделят пари или ресурси за „нямащите“? Това ли е начинът да се разрешат проблемите на бедността?
- Какво биха могли да направят „нямащите“, за да подобрят положението си? Какви дейности са предприели „нямащите“ по света и във вашата страна, за да се справят с неравенството в разпределението на богатството и властта?
- Смятате ли, че трябва да има преразпределение на богатството и властта в света? Защо или защо не? Ако трябва, как бихте предложили да стане това? От кои принципи бихте се ръководили във вашите предложения за промяна?
- Темата за правата на човека може ли да се използва в подкрепа на идеята за преразпределение на богатството?

Съвети за фасилитаторите

Целта на настоящото упражнение е да помогнете на хората да осъзнаят неравномерното разпределение на богатството и властта по света, но съществува опасност да се потвърди съществуващото неравенство. Ето защо трябва да сте наясно със социално-икономическия състав на групата си и да развиете дискусиата в съответствие с това.

Обърнете внимание на факта, че както и в реалния живот, ако раздадат част от монетите си, ще загубят част от богатството си заедно с привилегиите, които то предоставя.

Опитайте се да въвличете участниците в атмосферата на играта, за да се вживеят и да „действат“ така, сякаш монетите действително представляват тяхното богатство. Може да им кажете, че ще могат да задържат монетите и да си „купят“ напитки и/или бисквити след упражнението или по време на почивката. Ако е прекалено горещо да се използват чорапи, намерете други средства за внушаване на идеята, че някои играчи имат повече богатство и власт от други. Някои от участниците например може да бъдат задържани и да им бъде позволено да се включат едва след 15 до 30 секунди. В част 3, „Постигане на икономическа справедливост“ можете да създадете

КЛЮЧОВА ДАТА

17 Октомври
Международен ден за изкореняване на бедността

Голямо богатство и власт (6 или повече монети)	Богатство и власт (3 до 5 монети)	Малко богатство и власт (2 или по-малко монети)

чувство за привилегии, като раздавате, например:

- Маси, столове, чаши вода, бисквити и др. на участниците, постигнали голямо богатство
- Няколко стола, на участниците, постигнали известно богатство
- На участниците с малко богатство - нищо, освен напр. кръг на пода, където могат да седят

Въпросите от фазата на обсъждане и оценка са сложни и може да изискват задълбочени и продължителни дискусии. Ако времето не ви достига или групата е голяма, може да разделите въпросите между няколко малки групи. Тези групи трябва да са „смесени“, т.е. в тях да има активни страни от всички категории. Различните групи трябва да направят коментар пред останалите, така че всеки участник да има възможност да чуе и да разсъждава по всички въпроси.

Вариации

Частта на това упражнение, при която се извършва боричкането, може да бъде адаптирана, така че да насочва вниманието към проблемите, свързани с уврежданията. Ръцете на някои играчи може да бъдат завързани зад гърба: ако играчът е десняк, трябва да използва лявата си ръка, и обратно. Някои активни страни може да бъдат с вързани очи, други да лежат на пода или да седят на столове, така че да трябва да се навеждат за да стигнат до пода, някои може да седят с кръстосани крака, без да могат да се движат, други да могат да се движат и т.н.

Предложения за последващи упражненията

Има много начини, чрез които може да се разбере идеята за „богатството“, например колко хора са бедни в обществото, показателите за морал и Индекса за човешко развитие. Организирайте обсъждане на това, какво означава „богатство“ за членовете на вашата група? Може да поканите за участие представител на НПО за развитие.

Може да продължите да дискутирате проблемите или да помолите участниците да напишат доклад. Ето някои възможни въпроси:

- По какъв начин богатството и властта засягат способността ни да упражняваме човешките си права и да имаме човешко достойнство?
- Носят ли отговорности хората с богатство и власт?

Групата може да пожелае да продължи темата за бедността и да разгледа някои от последствията ѝ чрез упражнението „От колко се нуждаем“ на стр. 189.

Идеи за действие

Свържете се с организация, работеща по проблемите на хората в неравностойно положение във вашата общност, и проучете какви са нуждите им. След това планирайте проект, чрез който да се опитате да им помогнете.

Понякога самото „пръсване на слух“ по дадена тема е добро начало за промяна. Може да предложите на участниците да повдигнат въпроса за разпределението на богатството пред родителите и приятелите си.

Допълнителна информация

Търговските системи за местен обмен (LETS) представляват търговски мрежи, обикновено местни, които ползват своя собствена вътрешна валута. Те представляват форма на кооперативи и се контролират от потребителите, поради което хората с повече LETS кредити от другите, нямат по-голяма власт и не могат да потребяват повече от своя дял в ресурсите. Това е доказан начин за стимулиране на местната икономика, особено в градове в депресия. Напишете „Local Exchange Trading Systems“ в търсачката си в интернет или посетете <http://www.gmlts.u-net.com/>.

Статистика за различните начини за измерване на богатството и бедността, може да бъде намерена в раздел Бедност на глава 5.

Купуването на продукти от Справедлива търговия е отличен начин за оказване на подкрепа на производителите в развиващите се държави. Справедливата търговия помага на работниците и селскостопанските производители да си осигурят по-добър живот.
<http://www.fairtrade.net/>
<http://www.european-fair-trade-association.org/>

Вижте способността!

Обърни внимание на способностите, а не на уврежданията!

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Инвалидност и дискриминация на инвалидите • Дискриминация и нетолерантност • Деца
Сложност	Ниво 2
Размер на групата	6-36
Продължителност	120 минути
Общ общ преглед	<p>Практическа дейност за насърчаване емпатията към хора с увреждания. Някои от разглежданите проблеми са:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Препятствията, с които се сблъскват хората с увреждания при интеграцията си в обществото • Възприемане на правата на инвалидите, като основни човешки права
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото да не бъдеш дискриминиран • Равенство в достойнството и правата • Правото на социална сигурност • Повишаване на информираността за някои от ежедневните
Задачи	<p>проблеми, с които се сблъскват инвалидите</p> <ul style="list-style-type: none"> • Развиване на умения за реагиране на нуждите на хората с увреждания • Насърчаване на емпатия и солидарност
Материали	<p>За въведението:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Лист хартия и химикалка за всеки участник <p>За част 2, за всяка двойка:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Найлонова торба с лист от зеле или маруля, молив, парче тебешир, лист (от произволно дърво), цветен лист хартия и бутилка или кутийка с безалкохолна напитка • Превръзка за очи • Лист хартия и химикалка <p>За част 3, за всяка двойка:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 ролева карта • Един лист хартия и химикалка <p>За част 4:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Инвалидни колички, по една за всеки осем души • Пространство за изграждане на трасе с препятствия. (За предпочитане е наличието на второ помещение, но това не е абсолютно необходимо.) Като алтернативен вариант, може да се осигури достъп до пространство на открито • Препятствия, например, маси и столове, дървени дъски, купчини стари вестници и т.н. • Един голям лист хартия или дъска и маркери • Часовник или хронометър
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Подгответе ролевите карти. Изберете някоя от ситуацияите, предложени към тази дейност или разработете своя собствена. • Ако е възможно, осигурете второ помещение, където може предварително да подгответе трасето за състезанието с препятствия. Още по-добре би било да излезете навън, където ще можете да използвате по-труден терен за създаване на пистата с препятствия. • Ако дейността ще се провежда в закрито помещение, може да направите тесни проходи чрез нареждане на маси и столове и да пресъздадете естествения терен чрез натрупване на дъски или стари вестници по пода.

Инвалидност и дискриминация на инвалидите

Дискриминация и нетолерантност

Деца

Ниво 2

6-36

120 минути

Инструкции

Тази дейност е организирана в четири части: част 1, въведение, част 2, разходка с вързани очи, част 3, Жестикулиране, и част 4, състезание с инвалидни колички.

Част 1. Въведение (10 минути)

1. Обяснете на участниците, че това упражнение засяга три групи хора с увреждания: незрящи, с увреден слух и парализирани.
2. Помолете участниците да си представят, че имат увреждания, и да си помислят в рамките на няколко минути как биха искали и как не биха искали да се държат с тях. Нека си запишат някои ключови думи.
3. След това ги помолете да си запишат от какво биха се страхували най-много, ако са хора с увреждания.
4. След като приключат, помолете ги да обърнат листовете си и да се приготвят да „навлязат в реалността“.

Част 2. Разходка с вързани очи

1. Помолете участниците да се разделят по двойки. Раздайте лентите за завързване на очите. Единият партньор от всяка двойка е незрящ, а другият - водач. Водачът има задължението да се грижи постоянно за безопасността на своя партньор. Той може да отговаря с „да“ и „не“ на простички въпроси, свързани с безопасността.
2. Помолете водачите да изведат партньорите си на петминутна разходка наоколо, като през това време трябва да се качат или слязат по стълби или, ако е възможно, да излязат навън.
3. Нека водачите върнат партньорите си в стаята и ги заведат до столовете им. Но на всеки стол има изненада! Найлонова торбичка! Какво ли има в нея?
4. „Незрящите“ играчи трябва да определят съдържанието на торбичката. Водачите записват техните предположения.
5. След това „незрящите“ свалят превръзката от очите си и разглеждат предметите. Помолете участниците да споделят накратко преживяванията и изненадите си.
6. Дайте почивка от няколко минути, за да могат участниците да излязат от ролите си, и след това преминете към Част 3.

Част 3. Жестикулиране

1. Партньорите във всяка двойка трябва да се разменят – водачите сега стават хората с увреждания, в случая неми, а „незрящите“ сега са „здравите“ помощници.
2. Раздайте по една карта със ситуация на всеки от „немите“ играчи. Те не бива да показват картата си на своя партньор. На всеки помощник дайте по един лист и химикал.
3. Разяснете, че „немите“ играчи трябва да обяснят проблема си на своя помощник. Няма право да говорят, да пишат или да рисуват. Помощниците си записват какво са разбрали от обясненията.
4. След като „немият“ играч обясни проблема си доколкото може, трябва да покаже ролевата карта на партньора си. Помолете двойките да споделят накратко намеренията, проблемите и усещането си за безсилие.

Част 4. Състезание с препятствия за инвалидни колички

1. Покажете откъде минава маршрутът на състезанието с препятствия. Обяснете, че победител става този, който е направил обиколка за най-кратко време. Ако някой се блъсне в препятствията по терена, ще получи наказателни точки.
2. Запишете резултатите върху големия лист хартия.
3. След като са се изредили всички желаещи, направете кратка почивка и преминете към обсъждане и оценка.

Обсъждане и оценка

Съберете всички активни страни в една група. Най-напред направете общ преглед на част 2, 3 и 4 от упражнението, а след това обсъдете какво са знаели участниците в началото и какво са научили в резултат на преживяванията си.

1. Започнете с разходката с вързани очи. Помолете „незрящите“ и техните помощници да споделят какви са били реакциите им.

КЛЮЧОВА ДАТА

3 декември
Международен
ден на хората
с увреждания

- Как се е чувствал всеки от тях по време на изпитанието?
  - Кое е било най-трудно? Кое е било забавно? Кое е било страшно?
  - Трудно ли е било да разчиташ на някой друг? А някой да разчита на тебе?
2. Преминете към общ преглед на следващата част - жестикулирането:
    - Как се е чувствал всеки от участниците по време на изпитанието?
    - Кое е било най-трудно? Кое е било забавно? Кое е било страшно?
    - Отчайващо ли е да трябва да жестикулираш и никой да не те разбира?
    - Отчайващо ли е или смущаващо да не можеш да разбереш какво ти обясняват?
  3. След това направете общ преглед на състезанието с препятствия за инвалидни колички.
    - Какво е било усещането да си неподвижен?
    - Кое е било най-трудно? Кое е било забавно? Кое е било страшно?
  4. Сега се върнете към страховете и очакванията, които участниците са изразили в началото на сесията. Помолете ги да погледнат ключовите думи, които са записали:
    - Потвърдили ли са се някои от страховете им по време на упражнението ?
    - Как са се опитали участниците да помогнат на партньорите си с увреждания?
    - Как е била приета помощта?
    - Лесно ли е да се прецени колко помощ да окажеш?
  5. От какво са се страхували участниците, в случай че са инвалиди? На какво са се основавали страховете им? Някога изпитвали ли са страх, че може да станат инвалиди вследствие на злополука или заболяване?
  6. Кое е най-изненадващото нещо, което са научили участниците в резултат на упражнението ?
  7. Познават ли хора, които са слепи, неми или приковани към количка? Какъв е социалният им живот? Как реагират другите хора спрямо тях?
  8. Погледнете околните сгради и улици. До каква степен са съобразени с нуждите на хората с увреждания?
  9. Какво може и трябва да се направи, за да се осигури равнопоставеността и достойнството на хората с увреждания?
  10. Влизат ли правата на хората с увреждания в обсега на човешките права? Кои от посочените във Всеобщата декларация права са най-пряко свързани?
  11. Какво може да направи вашето училище, дружество или младежка група, за да подпомогне равенството и достойнството на хората с увреждания?

Съвети за фасилитаторите

Не прекалявайте с продължителността на състезанието с препятствия в Част 4. Две-три минути са достатъчни, особено ако разполагате само с 2-3 инвалидни колички, защото участниците ще трябва да чакат да им дойде редът и може да се отегчат. Опитайте се да вземете назаем инвалидни колички от някоя местна болница или организация, осъществяваща подкрепа на хора, които временно се нуждаят от колички. Другият вариант е да импровизирате и да създадете на участниците усещане за физически затруднения - може да ги накарате например да обуйат огромни гумени ботуши, като сложат ляв ботуш на десен крак и обратно.

Провеждането на настоящото упражнение зависи до голяма степен от вашата група. Участниците трябва да са наясно, че ще преминат през различни „симулации на реалността“, по време на които ще имат възможност да експериментират с чувствата и реакциите си, като си представят, че са хора с увреждания. Разяснете, че целта не е да се предизвика смях по адрес на някого, нито да се причини излишен стрес или смущение. Участниците трябва да реагират „естествено“, а не да преиграват. На моменти може да се чувстват неловко и несигурно, но ги уверете, че няма да им се случи нищо страшно или опасно.

Ако нямате достатъчно време да направите всички „симулации на реалността“, направете само една или две. От всички преживявания, представени в настоящото упражнение, може би най-тежко и трогателно в личен план е усещането да бъдеш с вързани очи. Ето защо е препоръчително да изберете тази част, ако ви се налага да направите само една. Нека участниците разменят ролите си, за да могат всички да придобият усещане за това какво е да имаш увреждания. Не забравяйте да подготвите втори комплект предмети за разпознаване.

Това упражнение е сериозно, но трябва да очаквате, че ще се случат много смешни ситуации. В това няма нищо лошо. Трябва да се намесите или реагирате единствено ако участниците вършат нещо опасно или правят коментари, чрез които осмиват хората с увреждания. От друга страна, може да обърнете внимание именно на това по време на обобщаването и оценката чрез въпроси като: Кога хората се присмиват на инвалидите? Кой постъпва така и защо? Кога няма проблем да се шегуваш с физическите недостатъци на хората? Как може да се прецени къде минава границата между чувството за хумор и обида,

Вариации

Може да симулирате други умствени или физически недостатъци, включително такива, които не се виждат – например трудности в усвояването на учебния процес или говорни затруднения, в зависимост от това каква е реалността, в която живеят участниците от вашата група. Другият вариант е да симулирате проблемни ситуации, произтичащи от напреднала възраст. Това може да помогне на младите да разбират по-добре възрастните хора и (липсата на) условия(та) за достоен живот.

Предложения за последващи упражнения

Ако работите с деца, може да разгледате Член 23 от Конвенцията за правата на детето, която гласи, че децата с умствени или физически недостатъци имат право на специални грижи, образование и обучение, които им позволяват да водят пълноценен и достоен живот. Помолете групите да намерят информация за хора от тяхната социална среда (и от семейството), които страдат от някакви умствени или физически недостатъци. Освен това участниците могат да проучат до какви услуги имат достъп тези хора. Има ли деца с увреждания в младежката група или дружество или в училище? Могат ли да правят същите неща като останалите деца? Ако не – защо?

Ако групата харесва ролевите игри, може да приложите упражнението „Искам да работя“, за проучване на проблеми, свързани с пречките, пред които са изправени хората с увреждания, при намиране на работа.

Ако групата желае да разгледа начина на реагиране спрямо „всекидневните“ проблеми на дискриминацията от друг вид – дискриминация поради расова принадлежност, можете да направите дейността „В отговор на расизма“ на стр. 254.

Идеи за действие

Групата може да се свърже с определена група в неравностойно положение и да определи по какъв начин може/трябва да ѝ помогне. За по-подробни насоки и идеи направете справка с частта „Предприемане на дейности“. Важното е да работите заедно с организации, които работят с хора с увреждания, и да тръгнете от нуждите на тези хора, такива, каквито те сами са определили и дефинирали.

Допълнителна информация

Нивото на защита и грижи за правата на хората с увреждания е много различно в отделните държави, привидно поради икономически причини, но всъщност поради това, че вероятно в някои страни се гледа по-сериозно на равенството и социалната солидарност, отколкото на всичко останало. В някои държави например слуховите апарати се плащат от социалната осигуровка, а в други – не. В някои има специални условия за допълнително телекомуникационно оборудване за глухите хора, за разлика от други страни, а ако някой се нуждае от електрическа инвалидна количка, понякога общината или държавата плащат за това.

По-подробна информация за дискриминацията спрямо хора с увреждания може да откриете в Раздела за Инвалидност и Дискриминация на инвалидите.

Материали за раздаване

Ролеви карти

Ситуация 1.

Без думи, опитайте да обясните на приятеля си, че сте станали обект на насилие. Група непълнолетни престъпници ви е нападнала в парка, откраднали са чантата ви и са ви пребили. Попитайте, къде се намира полицейския участък.

Не можете да говорите, може да използвате писане или рисуване върху хартия.

Ситуация 2.

Намирате се в кафене; в училище или в кафенето на някой от Европейските младежки центрове. Обяснете на готвача, че не ядете Спагети „Болонезе“, тъй като сте веган: не само, че не ядете месо, но не консумирате и млечни продукти (т.е. мляко, сирене или яйца).

Не можете да говорите, може да използвате писане или рисуване върху хартия.

Забележки

Тази дейност е предложена от д-р Моника Мадаи, Президент на „Организация обща съдба“ (Kozos Sors, унгарска НПО, която работи за подпомагане на социалната интеграция на хора с и без увреждания). Тя е и международен обучаващ, който работи с младежи, като самата тя е засегната от този проблем, тъй като е родена с увреждания.

Религия
и вярвания

Глокализация

Образование

Ниво 2

Без
ограничение
(малки групи
5-6 души)

90 минути

¹Констанс Бейкър Мотли, която казва, „Нещо, което мислим за невъзможно сега, няма да е невъзможно след едно десетилетие“, през 1966 г., е първата чернокожа в САЩ, която заема поста Федерален съдия

Скоро ще бъде отживелица

Нещо, което мислим за невъзможно сега, няма да е невъзможно след едно десетилетие.

Констанс Бейкър Мотли¹

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Религия и вярвания • Глокализация • Образование
Сложност	Ниво 2
Размер на групата	Без ограничение (малки групи: 5-6 души)
Продължителност	90 минути
Общ преглед	В рамките на това упражнение, хората обсъждат проявата и развитието на вярванията, това как те укрепват и как и защо се променят във времето.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Свобода на мисълта, съзнанието и религията • Свобода на изразяване и право на собствено мнение • Право на свободно участие в културния живот на общността
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разбиране на социалното изграждане на вярванията • Развиване на умения за критическо мислене и водене на обсъждания • Култивиране на широк миросглед и критичност
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Карти с твърдения, по един комплект за всяка малка група • Голям лист хартия и химикалки за всяка група
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Копирайте листа, предназначен за раздаване, добавете допълнителни твърдения или изтрийте някои от съществуващите, според конкретните нужди, и изрежете отделните твърдения. Подгответе по един комплект карти за всяка малка група.

Инструкции

1. Обяснете, че Това упражнение се отнася за това, как вярванията се променят във времето. В началото участниците обсъждат вярванията, които са имали предишните поколения, но които вече са отживелица, а след това обсъждат вярванията, които имат сега и които децата и внуците им ще смятат за отживелица.
2. Проведете „мозъчна атака“ за това, какво разбират хората под думата „вярване“.
3. Участниците се разделят на малки групи по 5 – 6 души.
4. Всяка група избира един свой представител, който да води записки на голям лист хартия и да представя позициите на групата при разискването в цялата група.
5. Помолете групите да разгледат твърденията и да изберат 5, които са се променили от времето на техните баби и дядовци и по които желаят да работят.
6. Вземайте избраните карти една по една и обсъждайте вярванията, които бабите и дядовците им са имали, във връзка със съответното твърдение. Откъде произлизат тези вярвания? Как са се утвърдили? Сега, от позицията на времето, дали са били мъдри вярвания? Защо /защо не?
7. След това опитайте да си представите, какъв би бил живота по времето на вашите деца или внуци и обсъдете, в какво биха вярвали. По какъв начин вярванията им за избрани твърдения ще се различават от вашите? Защо ще са различни?
8. Съберете отново групите заедно и помолете всяка от тях да представи накратко своите заключения.

Обсъждане и оценка

Започнете с кратък общ преглед на упражнението и продължете с обсъждане на

предизвикателствата от живота в глобализиран свят, където вярванията и ценностите се променят.

- В групите имаше ли сериозни противоречия?
- По какво си приличат и по какво се различават отзивите от различните групи?
- От къде идват нашите вярвания? Има ли нещо общо, което може да се каже за това, как са стояли нещата в миналото и как ще се различават те в бъдеще?
- Защо вярванията се променят?
- Вярванията абсолютни ли са? Ако да, кой вид вярвания и защо? Ако не, защо вярванията не са абсолютни?
- Какви са предимствата от общите вярвания?
- Как нашите вярвания ни ограничават?
- Какво би ви накарало да промените вярванията си?
- Колко лесно се променят вярванията? Кои вярвания се променят по-трудно и кои – по-лесно? Защо?
- Как могат хората да се защитят от пропаганда и неверни твърдения, например популистки изявления на политици, насаждане на съмнения от скептици, отхвърлящи климатичните промени, или схеми за придобиване на парите Ви чрез измамни организации?
- Дайте примери за ограниченията в свободата на изразяване и правото на собствено мнение. Кой трябва да решава, какви да са тези ограничения?
- Можете ли да дадете примери за нарушения на свободата на мисълта, съзнанието и религията във Вашата общност, държава, в Европа или по света?

Съвети за фасилитаторите

Въпреки че участниците работят на малки групи, някои отделни лица може да се притесняват да изразят мнението си по някои от проблемите. Един от начините да се избегне това е малките групи да се организират така, че приятели или активни страни, които се чувстват комфортно един с друг, да работят заедно. Друг начин е на хората да се зададат първо по-малко „застрашителни“ въпроси, а след това, с нарастване на тяхната увереност, да им бъдат представени и по-противоречивите въпроси.

Процесът по изграждане на свят, в който уважаването и спазването на правата на човека е норма, означава оспорване на вярванията на повечето хора, по един или друг начин. Следователно, целта на това упражнение е да насърчи участниците да разберат, че вярванията на хората са социални явления и продукти на обществото в епохата, в която живеят. Целта е в края на упражнението, участниците да са по-наясно с това, защо вярванията са дълбоко вкоренени и трудно могат да бъдат разглеждани обективно. Освен това, ще разберат, че е необходимо образование, представяне на ясни, точни доказателства и добри умения за критическо мислене, за да бъдат променени вярванията, които са или вредни или просто са остарели.

Думата „вярване“ често се използва по отношение на религията, както когато хората говорят за „вярата си в Бог“. Това, обаче, е твърде тясно ползване и трябва да сте сигурни, че участниците са наясно със значението на думата. Вярването е предполагаема истина. Следователно, всичко е вярване. Ние създаваме вярвания, като опора за нашето разбиране за света около нас, поради което след като сме изградили едно вярване, често го запазваме. Голямо количество информация, за това какво са вярванията, как се формират и как функционират, може да намерите на адрес <http://changingminds.org>.

Вариации

Представете някои от тези идеи пред цялата група, като използвате техниката „Упражнение за твърдение“, описана на стр. 63. При тази вариация на упражнението а, участниците няма нужда да казват нищо; могат да слушат гледните точки на другите, за да могат по-добре да разберат проблемите

КЛЮЧОВА ДАТА

5 Октомври
Световен ден
на учителите

„Популизъм“ е начин за представяне на информация или ситуация по определен начин, особено по такъв, че човек или идеите му да изглеждат добри (от Оксфордския речник)

Предложения за последващи упражненията

В зависимост от това, как са се развили дискусиите, можете да продължите да изследвате вярванията, касаещи личните взаимоотношения в упражненията „Нека да поговорим за секса!“ или „Вярващи“.

Може да продължите да се занимавате с правото на свобода на религията и вероизповеданията с упражнението „Джамия в Града на сънищата“, която се занимава със спор, относно изграждането на нова джамия в традиционно християнски район, чрез симулация на събрание на Общинския съвет.

Идеи за действие

Заедно с приятелите или съучениците си, изберете колективно вярване, което може да доведе до проява на предразсъдъци или дискриминация спрямо хората в района, където живеете, например вярвания относно хомосексуалността, използването на контрацептиви, аборта, взаимоотношенията на открито, или ролите момче/момиче. Поканете НПО или друга организация, да поговори за тази тема, така че да разберете повече за тези проблеми. След това решете, какви дейности желаете да предприемете.

Освен това може да създадете и продуцирате пиеса, относно определен проблем, и да я представите пред местната общност. Помнете, че е много по-лесно да накарате публиката да дойде и да гледа, ако изберете момента на вашето представление, така че да съвпада с международни или европейски дни за отбелязване на дадени събития.

Ако ви се струва удачно, адаптирайте това упражнение, така че да го ползвате по време на неформални моменти с вашите приятели, семейство и колеги. Попитайте ги за тяхното мнение/вярвания по отношение на определени проблеми. Трябва, обаче, да бъдете внимателни, тъй като някои хора са много чувствителни към определени проблеми.

Допълнителна информация

Вярването представлява убеждение, че дадено предположение, изявление или идея, е вярна. Хората могат да кажат, че вярват, че нещо е истина, по различни причини: тъй като са виждали съответното нещо или заради лично преживяване, тъй като има доказателства за това или защото имат вяра.

Вярата представлява твърдо дълбоко вярване в истината или достоверността на дадено лице, идея или нещо. Това е вярването, че нещо е истина, защото някакъв авторитет казва така. Вярата може да има строго специфично значение в определен религиозен контекст.

Разбирането как се развиват вярванията представлява важна стъпка в развитието на култура за правата на човека. Психолозите, които изучават формирането на вярванията и взаимоотношенията между вярванията действията, са установили, че вярвания се формират по редица различни начини.

- Хората имат склонност да възприемат като свои вярванията на хората около тях по време на своето детство. Често се цитира изказването на Албърт Айнщайн, че здравият разум е сбор от предразсъдъци, придобити преди човек да навърши осемнадесет години. Политическите вярвания зависят най-вече от политическите вярвания, най-широко разпространени в общността, в която живеем. Повечето хора вярват в религията, на която са били учени в тяхното детство.
- Хората могат да възприемат вярванията на харизматичен лидер, дори и тези вярвания да противоречат рязко на всички техни предишни вярвания, и да водят до дейности, които категорично не са в техен интерес. В такъв случай, рационалните хора се опитват да съгласуват пряко обграждащата ги реалност с вярванията и противоречията, условието известно, като когнитивен дисонанс.
- Повторението води до вярване, като свързването на вярвания, например с

образи на секс, любов и други силни положителни емоции. Това е основния двигател на рекламната индустрия.

- Физическа травма, особено на главата, може да промени радикално вярванията на човека.

Дори добре образованите хора, обаче, които са съвсем наясно с процеса на формиране на вярванията, се придържат силно към вярванията, и действат в съответствие с тези вярвания, дори и против своя собствен интерес.

По време на честванията на Световния ден на учителите през 2010 г., Прабхакара Шишила от Мемориален колеж Сулия Нери, казва, „учителите трябва да насадят качеството за рационално мислене у техните ученици „ Не сте ли съгласни?

Материали за раздаване

Вярването, че земята е плоска	Вярване, че смъртното наказание е допустимо	Вярване, че сексът преди брака е грях	Вярването, че хората могат да се отърват от болести, предавани по полов път, като ги предадат на девица, чрез полов акт
Вярване, че е чест да умреш за своя цар, държава или религия	Вярвания, че пушенето всъщност не е толкова вредно за здравето	Вярвания за използването на наркотици и алкохол	Вярването, че расите могат да се отличават по цвят на кожата, тип по една на всеки участник, форма на черепа, профил, обем, текстурата и цвят на косата
Вярвания за отглеждането и възпитанието на децата	Вярвания, че различните раси отразяват разлики в моралните черти и интелигентността	Вярвания, че психическите заболявания са срамни	Вярвания за ролята на мъжа и жената в семейството
Вярвания за консумирането на месо	Вярване, свързано с полицията и властите	Вярването, че цунамита и торнадата са Божие наказание за греховете на човечеството	Вярвания за аборта и сурогатните родители
Вярвания за противозачатъчните средства и тяхното използване	Вярвания за третирането на престъпниците: затвор или рехабилитация	Вярвания за порнографията и проституцията	Вярвания за еднополовите бракове
Вярвания за асистираното самоубийство на нелепичимо болни пациенти	Вярвания, че розовото е за момиченцата, а синьото за момченцата	Вярвания за способностите на мъжете и жените да извършват една и съща работа	Вярвания, че момчетата и момчетата трябва да играят различни игри
Вярвания за извънбрачните връзки	Вярвания за татуировките и пиърсинга	Вярвания за раждането на деца извън брака	Вярвания за богохулството
Вярвания за липсата на религия		Вярвания за неносенето на горнище на банския/нудизъм	Вярвания за мастурбацията/сексуалността

Инвалидност
и дискриминация на
инвалидите

Култура
и спорт

Здраве

Ниво 2

Всякакъв
(малки групи
6-8 души)

120 минути

Спорт за всички

Опитвали ли сте да играете баскетбол в инвалидна количка?

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Инвалидност и дискриминация на инвалидите • Култура и Спорт • Здраве
Сложност	Ниво 2
Размер на групата	Всякакъв (малки групи: 6 -8 души)
Продължителност	120 минути
Общ общ преглед	Това е една много енергична дейност. Участниците използват въображението и творческата си изобретателност, за да измислят нови игри.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на физическо и психическо здраве • Равенство в достойнството и правата • Правото на отдих и почивка
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Повишаване на осведомеността за социалната и политическа изолация от спортните упражнения • Развиване на уменията за работа в група и сътрудничество и на творческата изобретателност • Насърчаване на уважение и включване, особено на хората с увреждания
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Открито пространство • Шапка • Ролеви карти • Превръзки (най-добре е еластични) • Парче дърво (за привързване под крака на някой, при бл. 30 см x 12 см x височина 10 см) <p>Трябва ви по един комплект оборудване за всяка малка група.</p> <p>Други предложения:</p> <ul style="list-style-type: none"> • големи кофи или кошчета за отпадъци • Кълбо дебела връв/въже • Топки • Вестници • Парчета тебешир за очертаване на границите • Ножици и тиксо за сглобяване на помощни средства
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Решете, кои увреждания желаете да представите в рамките на тази дейност и подгответе ролевите карти; съберете превръзките за очи, тапи за уши, превръзки и т.н., според случая. • Подгответе комплекти ролеви карти и ги подредете в комплекти, готови за всяка група. • Съберете на едно място останалата част от оборудването, така че да има по един комплект за всяка малка група.

Инструкции

1. Разкажете на участниците за Световния ден на предизвикателства и им обяснете, че целта е измисляне на нова игра, изцяло в духа на фразата Спорт за всички. Единственият критерий е играта да включва физическа дейност, която да води до повишаване на сърдечния ритъм на участниците в продължение на 15 последователни минути.
2. Помолете участниците да се разделят в малки групи.

3. Вземете шапката, в която са сложени ролевите карти и я поднесете на всяка група, така че всеки участник да изтегли по една карта. Дайте на лицата, които са изтеглили карта за инвалидност няколко минути, да влязат в роля, например да си сложат превръзка за очи или да завържат ръката си зад гърба.
4. Разяснете, че всяка група разполага с 30 минути, за да измисли и разработи нова игра в духа на Спорт за всички, т.е. игра, в която могат да участват всички. Може да използват само част или цялото предоставено оборудване. Всяка група сама определя целите и правилата на играта. Всеки в групата трябва да участва в планирането и вземането на решения.
5. Оставете групите да изиграят характеристиките, измислени от другите.

Обсъждане и оценка

Най-напред обсъдете как са взаимодействали един с друг участниците в различните групи и дали им е харесало упражнението. След това дискутирайте самите игри и включването и дискриминацията на инвалидите.

- Как подходихте към измислянето на играта? Какви фактори отчетохте? Имаше ли значение, че в групата имаше хора с увреждания?
- Как са работили групите - демократично ли са вземани решенията или един човек е решавал всичко?
- Участниците, които са играли роля с увреждания: Трудно ли беше да изиграете ролята си? Смятате ли, че успяхте да изиграете ролята реалистично? Доволни ли сте от приноса си за крайния резултат?
- За участниците, без увреждания: Какви съображения трябваше да вземете предвид, за да преодолеете бариерите, които можеха да възпрепятстват пълното и ефективно участие на хората с увреждания?
- Какви компромиси трябваше да правите, при създаване на играта, така че да можете да кажете спокойно, че е Спорт за Всички?
- Според вас, какво е да си млад инвалид във вашата страна? С какви конкретни трудности бихте се сблъскали?
- Смятате ли, че правата на хората с увреждания се спазват напълно? Ако не – кои, според вас, се спазват най-малко, и какви мислите, че са основните причини?
- Как става изолацията на някои групи хора от спорта в реалния живот? Какви прояви на изолация са посегателство върху човешките права на хората?

Съвети за фасилитаторите

Постарайте се групите да бъдат „смесени“, т.е. във всяка група да има високи и ниски хора, хора с очила и хора без очила, хора от различен джандър, възраст, спортни умения и т.н.

Ролите трябва да бъдат разделени така, че във всяка група да има не повече от двама души с увреждания. Уврежданията може да са едни и същи във всяка група или да бъдат различни. Ако всяка група е съставена от хора със сходни увреждания, след това участниците може да сравнят, как са се справили със сходни предизвикателствата. Ако в различните групи има хора с различни увреждания, то може да е интересно да се види, дали групите ще създадат игри, които могат да включват хора с всякакви увреждания или само такива, каквито са включени в конкретната група.

В зависимост от групата може да се наложи да започнете сесията с „мозъчна атака“ за характеристиките на характеристиките. Например: характеристиките трябва да имат ясна цел или подцели и правила. Може да се наложи да въведете ограничения - например играта трябва да се играе на определено място или да не продължава повече от 20 минути.

Ако групите не успеят да изпълнят задачата или ако не са доволни от резултата, посочете, че това се случва в реалния живот и не трябва да се мисли, че упражнението (или групата) е неуспешна. В обобщението трябва да обсъдите нещата, които са довели до непостигането на резултата или до недоволство от резултата

КЛЮЧОВА ДАТА

26 Май
Световен ден
на предизвикателствата

сред някои активни страни.

По време на обсъждането може да се чуе мнението, че изолацията и дискриминацията в спорта не са истински сериозни проблеми, тъй като хората обикновено избират такива спортове, за които имат природни заложби. Високите хора например може да играят баскетбол, докато по-малко енергичните натури може да играят бiliarд или шах. И въпреки това съществува въпросът дали само перспективните млади хора получават цялото внимание и възможности да участват в състезания и дали тези, които обичат да играят за удоволствие, не получават по-малко възможности. Някои спортове изолират хората поради материалното им състояние, защото за практикуването им са необходими скъпа екипировка или скъпоплатени тренъори.

Вариации

Ако основната ви идея е с настоящото упражнение да развиете уменията за работа в група, помолете едната група да измисли отборна игра, в която няма противник и отборът се бори за постигане на обща цел, а другата група да измисли съреволюционна игра между противници. По време на обсъждането можете да сравните колко забавна е била всяка игра.

Може да използвате упражнението за да акцентирате върху равнопоставеността, равенството и ролята на човешките права, като „правилата на играта“. В този случай може да не включвате елемента „инвалидност“ и да се концентрирате върху това, как участниците са работили заедно за да създадат своите игри и да оставите за обсъждането, проблема за това, дали всички, вкл. хората с увреждания или другите групи, са имали възможност за участие.

Добрите правила, както и правата на човека, са създадени, за да гарантират, че играта е честна, като ограничават употребата на власт/сила от страна на едни играчи спрямо други. Правилата трябва да са приложими за всички играчи, така, както правата на човека са универсални. Много правила посочват дадено право заедно със свързаните с него задължения. Футболистът например има правото да рита топката, но не и друг играч. За нарушаване на правилата са предвидени наказания.

Процесът на вземане на решения за изменение на правилата на характеристиките може да се сравни с начина, по който се променят законите в „реалния живот“. С указ ли се променят, от законодателния орган, или от хората посредством референдуми или консултации с НПО и други такива?

По време на обсъждането, може да обсъдите:

- Кои игри са се харесали най-много на участниците? Какво прави „добра“ една игра?
- Важно ли е да има ясна цел и справедливи правила, така че всички да имат усещането, че могат да участват?
- Правата на човека, изброени в членовете на Всеобщата декларация за правата на човека, могат да се разглеждат като правила за начина на живот в един плуралистичен свят. Добри правила ли са? Всеобщо приемливи ли са за всички играчи (всички хора по света)? Достатъчно правила ли има или твърде много? Справедливи ли са правилата? Всички играчи (всички страни) ли играят по правилата?

Предложения за последващи упражненията

Ако групата ви има желание да разгледа други проблеми, свързани с темата за равенството, можете да направите упражнението „Път към Страната на равенството“ на стр. 244, която се занимава с равенството на равенството. 244. Симулационната дейност „Борба за богатство и власт“ на стр. 263 разглежда неравенството, поради богатство. Освен това, упражнението повдига въпроси, свързани с равенството на възможностите, което може да бъде отнесено към хората с увреждания.

Идеи за действие

Организирайте „Ден на спорта“. Поканете младежи от други клубове, за да играят измислените от вас игри. Вашата група трябва да реши как да направи мероприятиято възможно най-отворено за участие.

Свържете се с TAFISA и превърнете характеристиките си в принос към Световния ден на предизвикателствата. Свържете се с местни организации, които подкрепят хората с увреждания във вашия район и установете, как да се ангажирате и да помогнете.

Извършете проучване в училището, клуба или мястото за срещи и направете предложения за прости подобрения, които биха направили съответното място достъпно за хора с увреждания.

Допълнителна информация

TAFISA (Сдружението за международен спорт за всички) е водещата международна организация за Спорт за Всички с над 200 члена от повече от 130 държави на всички континенти. Тя организира практически програми и събития в тясно сътрудничество с МОК, СЗО, ICSSPE (Международен съвет за спортни науки и физическо възпитание) и ЮНЕСКО.

Световният ден на предизвикателствата (СДП) се организира от TAFISA. СДП представлява приятелско международно състезание по Спорт за Всички и физическа дейност, при което общности от целия свят се състезават помежду си. Всеки може да участва. Световният ден на предизвикателствата е достъпен, както за общностите от само няколко хиляди души, до най-големите градове по света. Целта е да се насърчава физическата активност и Спорта за Всички, не само под формата на състезателни спортове или само за активни и спортуващи хора, но и като всякаква форма на активност, за всички хора на всякаква възраст, със всякакъв джандър и ниво на способности. Единственият критерий е характеристиките да включват някаква форма на физическа дейност и да увеличават сърдечния ритъм на играчите за период от 15 последователни минути, www.tafisa.net

Младежки олимпийски игри: Визията на Младежките олимпийски игри (МОИ) е да вдъхновява младежите по целия свят да участват в спорта и да възприемат и живеят според Олимпийските ценности.

Параолимпийските игри: Международният параолимпийски комитет (МПК) е ангажиран с това да дава възможност на параолимпийците да постигнат спортни постижения и да развива спортните възможности за всички хора с увреждания, от начинаещите до елитните спортисти. Освен това, МПК има за цел да популяризира параолимпийските ценности, които включват кураж, решителност, вдъхновение и равенство.

Може да намерите за полезно - за вас и участниците – да вземете предвид следните различия между Глухи хора , глухи хора и с хора с намален слух:

Глух: културна, лингвистична и политическа идентичност, получена от много от глухите. Хората, членове на общността на глухите приемат уникалните културни норми, ценности и традиции на тази група. Членовете ѝ обикновено използват жестомимичния език жестомимичния език, като свой първи език.

глух: термин, който се използва за да опише неспособността за чуване на нормална реч и звуци; медицинско описание на загубата на слуха.

С нарушен слух: отнася се до лица с различна степен на загуба на слуха, които общуват основно чрез говорим език, с помощта и на четене по четене по устните. Лице с нарушен слух може да използва слухов апарат и/или кохлеарен имплант и да подпомага остатъчния си слух с помощни слухови устройства. Подобно лице може да е медицински глухо, но – чрез технически помощни средства, интегрирано възпитание и образование, функционира като лице с нарушен слух.

Дефиниции и информация за дискриминацията на инвалидите и човешките права може да намерите в раздел Инвалидност и дискриминация на инвалидите в глава 5.

www.tafisa.net

www.olympic.org

www.paralympic.org/IPC

Материали за раздаване

Ролеви карти

Вие сте глух.

Вземете тапи за уши. Можете да говорите (но не и да чувате).

Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Имате намален слух.

Вземете памук, който да сложите в ушите си. Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Вие сте потребител на инвалидна количка.

Седнете в инвалидната количка и се уверете, че можете да я управлявате. Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Имате само една ръка.

Използвайте превръзка, за да привържете едната си ръка зад гърба. Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Вие сте човек, без ръце.

Използвайте превръзка за да завържете и двете си ръце зад гърба. Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Вие куцате.

Използвайте превръзка за да привържете парчето дърво под единия си крак, така че усещането да е все едно единият ви крак е по-дълъг от другия. Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Вие имате само един крак.

Използвайте превръзка за да завържете едното си стъпало зад бедрото, все едно сте изгубили крака си под коляното. Вземете патериците. Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Имате образователни затруднения.

Нервен сте и ви липсва самочувствие и нещата трябва да ви бъдат обяснявани внимателно. Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Вие сте сляп

Сложете си превръзката за очи. Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Вие сте глухоням

Вземете тапи за уши. Не можете нито да чувате, нито да говорите, общувате чрез жестомимичния жестомимичния език и чрез писане и рисуване. Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Вие сте физически здрав, без увреждания.

Опитайте се да представите ролята си реалистично, без преувеличаване или прибягване до стереотипи.

Направи крачка напред

Всичко произтича от правата, които другите имат, и моето нескончаемо задължение да ги зачитам.

Емануел Левинас

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Дискриминация и Нетолерантност • Бедност • Общи човешки права
Сложност	Ниво 2
Размер на групата	10 - 30
Продължителност	60 минути
Общ общ преглед	Всички сме еднакви, но някои са по-еднакви от други. В участниците ще получат роли и ще се придвижват напред, в зависимост от шансовете и възможностите си в живота.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на равенство в достойнството и правата • Правото на образование • Правото на стандарт на живот, който осигурява добро здраве и благополучие
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Повишаване на осведомеността и разбирането за липсата на еднакви шансове в обществото • Развиване на въображение и критическо мислене • Стимулиране на чувството на съпричастност към другите, които са различни
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Ролеви карти • Свободно пространство (коридор, голяма стая или открито пространство) • Касетофон или CD уредба и лека/отпускаща музика • Шапка
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Внимателно прочетете инструкциите. Разгледайте списъка със „ситуации и събития“ и го приспособете към нуждите на групата, с която работите. • Подгответе ролеви карти (по една за всеки участник).
	Копирайте (адаптираната) страница на ръка или на ксерокс, изрежете листчетата, сгънете ги и ги пуснете в шапка.

Инструкции

1. Създайте спокойна обстановка с малко музика или помолете участниците за тишина.
2. Накарайте всеки участник да изтегли по една ролева карта от шапката. Картите не трябва да бъдат показвани на останалите активни страни.
3. Помолете участниците да седнат (за предпочитане на земята) и да прочетат внимателно картите си.
4. Помолете ги да „влязат“ в ролите си. За да им помогнете, прочетете на глас някои от следните въпроси, като правите пауза след всеки един, и по този начин дадете възможност на участниците да помислят и да си изградят представа за себе си и за своя живот:
  - Какво представляваше детството ви? В каква къща живеяхте? Какви игри играехте? Какво работеха родителите ви?
  - Какво представлява всекидневието ви сега? Къде ходите през свободното си време? Какво правите сутрин, следобед и вечер?
  - Какъв е животът ви? Къде живеете? Колко пари печелите всеки месец? Какво правите по време на отпуската си?
  - Какво ви вълнува и от какво се страхувате?
5. След това помолете участниците да запазят пълна тишина и да застанат в реди-

Дискриминация и нетолерантност

Бедност

Общи човешки права

Ниво 2

10-30

60 минути

- ца един до друг (все едно са застанали на стартовата линия).
6. Разяснете, че ще прочетете списък със ситуации и събития. Всеки път, когато участниците могат да отговорят с „да“ на прочетеното изречение, трябва да направят крачка напред. В противен случай трябва да останат на мястото си.
  7. Прочетете ситуациите една по една. Правете пауза след всяко изречение и дайте възможност на участниците да се придвижат напред и да огледат мястото си спрямо останалите хора.
  8. Накрая помолете всички да обърнат внимание на последната позиция, която са заели. След това им дайте няколко минути почивка, за да излязат от ролите си, преди да преминете към обсъждане с цялата група.

Обсъждане и оценка

Най-напред попитайте участниците какво се е случило и как са се чувствували по време на упражнението, а след това преминете към обсъждане на повдигнатите въпроси и какво са научили.

- Какво е било усещането да направиш крачка напред или да останеш на мястото си?
- В кой момент хората, които често са пристъпвали напред, са забелязали, че другите не се придвижват толкова бързо?
- Имало ли е моменти, в които някой е почувствал, че се пренебрегват основните му човешки права?
- Участниците могат ли да отгатнат какви са ролите на останалите? (Нека разкрият ролите си на този етап от дискусиата).
- Трудно или лесно е било да се играят различните роли? Как са изградили представата си за човека, чиято роля играят?
- Отражено ли е обществото по някакъв начин в настоящата дейност? По какъв начин?
- Кои права на човека са изложени на риск във всяка роля? Някой може ли да каже, че човешките му права не са били зачетени или че не е имал достъп до тях?
- Какво може да се направи на първо време за решаване на проблема с неравенството в обществото?

Съвети за фасилитаторите

Ако правите това упражнение на открито, постарайте се участниците да ви чуват, особено ако работите с голяма група. Може да се наложи да използвате помощник-фасилитатори, които да препредават изреченията.

По време на „влизане“ в ролите е възможно някои активни страни да заявят, че знаят много малко за живота на типа хора, които трябва да представят. Успокойте ги, че това не е толкова важно и че трябва да използват въображението си, доколкото могат.

Ефектът на настоящото упражнение е в това, че участниците виждат как разстоянието между тях се увеличава, особено накрая, когато има голямо разстояние между тези, които често са правили крачка напред, и онези, които не са се придвижвали. За да се постигне по-голям ефект, е необходимо да приспособите ролите спрямо реалността, в която живеят участниците. При адаптиране на ролите направете така, че само минимален брой хора да могат да направят крачка напред (т.е. да могат да отговорят с „да“). Това важи и в случаите, когато групата ви е голяма и трябва да измислите допълнителни роли.

По време на обсъждането и оценката, е важно да разберете откъде участниците са почерпили информация за хората, в чиято роля „влизат“. От личен опит или от други източници (новини, книги, вицове)? Сигурни ли са, че информацията и образите на героите, които са си създали, са достоверни? Така ще можете да въведете темата за влиянието на стереотипите и предубежденията.

Това упражнение е особено подходящо за свързване на различните поколения

Бележка

Настоящата дейност
бе научена
от Елс ван Мурик
(Something Els)
и други.

ния права (граждански/политически и социални/икономически/културни права) и достъпа до тях. Проблемите на бедността и социалната изолация не са само проблеми на официалните права, макар последното да важи за бежанците и за хората, които търсят център за бежанци. Често проблемът се свежда до ефективния достъп до тези права.

Вариации

Първият вариант добавя ново измерение към символизма на неравенството. Трябва ви много дълъг тънък конец или хартиена лента, която се къса лесно. Щом участниците се подредят на стартовата линия, минете по линията, като развивате лентата или конеца. При преминаването ви, всеки участник хваща лентата, така че накрая всички се оказват „свързани“ от лентата. Щом дойде момента за крачка напред, някои активни страни ще се окажат изправени пред дилемата, дали да направят крачката или да не помръднат и да скъсат лентата. Възможно е и изоставащите да обвинят, тези които минават крачка напред, за скъсването на лентата. Поради тази причина, може да се окаже необходимо да напомните на участниците правилото, че „всеки път, когато могат да отговорят с „да“ на изявлението, трябва да правят крачка напред. В противен случай трябва да останат на мястото си и да не мърдат“

Втори вариант: Проведете първата част, както е описано, след което проведете втора част, която има потенциал за разкриване на компетенции, които понякога остават недооценени. Участниците запазват ролята си. Във втората част, прочитайте на глас твърдения, които сте подготвили предварително и са насочени към силните страни, които хората с увреждания може да имат, точно поради тяхното положение. Например:

- Говорите повече от два езика и ги ползвате ежедневно
- Превъзмогнали сте лично физическо или психическо увреждане, което ви е дало самоувереност и вътрешна сила за справяне със загубата на работа.
- Страдате от нелечимо заболяване и знаете по-добре от другите, стойността на живота.
- Отраснали сте в отдалечено село и разбирате много добре екологичната криза, пред която е изправен света, в резултат на промените в климата.
- Знаете как да живеете с по-малък бюджет и къде да намерите най-изгодните стоки.

Можете да приспособите този метод, така че да подчертаете неравенството по отношение на много други аспекти, например достъпа до вода, обучение с участие в политическия и социалния живот или проблеми, свързани с равенството. Ако насочите вниманието си върху друг проблем, трябва да развиете други роли и твърдения. Като правите това, внимавайте за потенциално чувствителни роли и твърдения.

За да получите повече идеи от участниците и да задълбочите разбирането им, може да работите най-напред в малки групи, а след това идеите да бъдат споделени в една обща група. Ако искате да направите това, ще са ви нужни помощник-фасилитатори. Опитайте този метод, след като ролята се разкрият и направете в малки групи втората част от обобщителната фаза. Помолете участниците да помислят кой има по-малко и кой - повече шансове или възможности в обществото, в което живеят, и какво може и трябва да се направи на първо време за решаване на проблема с неравенството. Другият вариант е участниците да разгледат един от героите на ролевите карти и да обсъдят какво може да се направи, т.е. какви задължения и отговорности към този човек имат те самите, местната общност и правителството.

Предложения за последващи упражненията

В зависимост от социалния контекст, в който работите, може да поканите представители на организации или групи за застъпничество за определени културни или социални малцинства, така че вашата група да разговаря с тях. Разберете за

КЛЮЧОВА ДАТА

15 юни
Световен ден
на храната

какви проблеми се борят в момента и как можете да помогнете - младите хора и вие. Една такава среща лице в лице може да ви даде и възможността да обсъдите или преразгледате някои от предубежденията или стереотипите, излезли наяве по време на дискусиата.

Ако групата ви има желание да научи още за проблемите, свързани с нееднаквите възможности за получаване на образование по света, както и за мерките, които са предприети за решаването на тези проблеми, можете да разгледате упражнението „Образование за всички?“ на стр. 158.

Възможно е групата да има нужда от повече време за разискване на стереотипните образи, които има за хората, представени в „Направете крачка напред“. Може да използвате Euro rail „a la carte“ в образователния наръчник „Всички различни – всички еднакви“, за да попитате, с кои хора най-много биха искали да споделят купето и с кои – най-малко.

Идеи за действие

Развийте идеите от предходната фаза. Прочете как вие и младите хора можете да помогнете на групи и организации, работещи с културни или социални малцинства, и изпълнете на практика идеите си.

Материали за раздаване

Ролеви карти

Вие сте безработна несемейна майка.	Вие сте президент на младежка политическа организация към партия, която в момента е на власт.
Вие сте дъщеря на управителя на местната банка. Учете икономика в университета.	Вие сте син на китайски имигрант, който ръководи успешна фирма за бързо хранене.
Вие сте мюсюлманка от арабско семейство. Живеете с родителите си, които са силно религиозни хора.	Вие сте дъщеря на американския посланик в държавата, в която сега живеете.
Вие сте в казармата, отбивате задължителна военна служба.	Вие сте собственик на външнотърговска компания с успешен бизнес.
Вие сте млад мъж, който може да се придвижва само с инвалидна количка.	Вие сте пенсиониран работник от обувна фабрика.
Вие сте седемнадесетгодишно момиче от ромски произход, което така и не е завършило основно училище.	Вие сте приятелката на млад художник, който е пристрастен към хероина.
Вие сте HIV позитивна проститутка на средна възраст.	Вие сте лесбийка на 22 години.
Вие сте безработен висшист, който очаква първата си възможност за работа.	Вие сте манекенка от африкански произход.
Вие сте на 24 години и сте бежанец от Афганистан.	Вие сте бездомен млад мъж на 27 години.
Вие сте нелегален имигрант от Мали.	Вие сте фермерски син на 19 години. Живеете в отдалечено селце в планината.

Ситуации и събития

Прочете на глас следните ситуации. След прочитането на всяка ситуация оставете известна пауза, така че участниците да направят крачка напред и да се огледат колко са се придвижили в сравнение с останалите.

- Никога не сте изпитвали сериозни финансови затруднения.
- Живеете в прилично жилище с телефон и телевизия.
- Смятате, че вашият език, религия и култура се уважават в обществото, в което живеете.
- Смятате, че вашето мнение по социалните и политически въпроси има значение и че вашият глас се чува.
- Другите хора се консултират с вас по различни въпроси.
- Не се страхувате, че може да ви спре полицаи.
- Знаете към кого да се обърнете за съвет и помощ в случай на нужда.
- Никога не сте се чувствали дискриминирани поради вашия произход.
- Имате необходимата ви социална и медицинска защита.
- Можете да ходите на почивка веднъж в годината.
- Можете да поканите приятели на вечеря у дома.
- Водите интересен живот и имате положителна нагласа за своето бъдеще.
- Смятате, че можете да изучавате и работите професия по свой избор.
- Не се страхувате, че може да станете обект на тормоз или нападение по улиците или в медиите.
- Можете да гласувате по време на национални и местни избори.
- Можете да празнувате най-важните религиозни празници с роднини и близки приятели.
- Можете да вземете участие в международен семинар в чужбина.
- Можете да ходите на кино или на театър поне веднъж седмично.
- Не се страхувате за бъдещето на децата си.
- Можете да си купувате нови дрехи поне веднъж на всеки три месеца.
- Можете да се влюбите в когото поискате.
- Смятате, че вашата компетентност е ценена и уважавана в обществото, в което живеете.
- Можете да ползвате Интернет и това ви е от полза.
- Не се страхувате от последствията от климатичните промени.
- Можете да ползвате всеки сайт в интернет, без страх от цензура.

Медии

Свобода и насилие

Образование

Ниво 3

4-30

90 минути

Приказка за два града

Цивилизацията е начин на живот и отношение на еднакво уважение към всички хора.
Коразон Акино

<p>Въпроси</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Гражданство и Участие • Околна среда • Работа
<p>Сложност</p>	Ниво 4
<p>Размер на групата</p>	4-10
<p>Продължителност</p>	90 минути
<p>Общ общ преглед</p>	<p>Тази игра се играе върху дъска. Играчите гласуват за вида град, в който искат да живеят, и за удобствата, които искат да ползват. Засягат се следните проблеми:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Социалната солидарност • Резултатът от плащането на данъци • Ролята на демокрацията на местно равнище
<p>Свързани права</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на социална сигурност • Правото на собственост • Правото на достоен стандарт на живот
<p>Задачи</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Разбиране на значимостта на социалните грижи за живота на общността • Развиване на умения за комуникация и работа в групи • Стимулиране на чувството за солидарност и отговорност към общността
<p>Материали</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 1 дъска за играта • Картон или хартия размер А3 (по желание, но за предпочитане) • 1 зар • Кламери за хартия в два цвята (напр. червени и сини). Еднакъв брой от всеки цвят. Достатъчен брой кламери за всеки играч. • Ножица • Самозалепваща гума за многократно залепване • 4 комплекта карти за заместване • 2 плика • Пари (6 000 Ems за всеки играч) • 2 екземпляра от листа със задачите на Градския банкер • 1 екземпляр от листа със задачите на Банкера на играта • Хартия и химикалки • Хронометър • Проектор за показване на правилата (по желание)
<p>Подготовка</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Прочетете инструкциите, за да се запознаете с дъската за игра, картите за заместване и правилата. • Вземете два от листовите с карти за заместване и ги изрежете. За да не се размесят комплектите, поставете всеки комплект в отделен плик, означен с А и Б. (Останалите два екземпляра от листовите ще бъдат използвани за справка по време на заседанията на Градския съвет). • Залепете фотокопието на дъската за игра върху картона или твърдата хартия, за да стане по-здраво и да издържи повече време. • Изберете трима активни страни за ролята на банкери. Необходими са по един банкер за всеки град и един Банкер на играта. Раздайте на всеки Градски банкер по един екземпляр от листа със задачи на Градския банкер и дайте на Банкера на играта екземпляр от листа с неговите задачи. Нека банкерите си направят табелки, за да бъдат разпознавани лесно по време на играта. • Разделете останалите активни страни в две еднакви

групи. Раздайте на едната група червени кламери,, а на другата - сини.

- Кажете на всеки играч да направи собствено гише, като напише името си върху листче хартия и го захване с кламер в съответния цвят.
- Направете фотокопие на парите от стр. 354 и ги разрежете на банкноти. За всеки играч/гражданин е необходим един комплект от 6000 Еms банкноти.

Инструкции

1. Обяснете, че представлява игра върху дъска и покажете самата дъска. Проследете маршрута, представляващ град А, и след това маршрута, представляващ град Б. Посочете къде се пресичат двата маршрута и квадратчетата, в които хората си получават заплатите, плащат данъци и имат „шанс за промяна“, което означава шанс да се преместят и да играят за другия град.
2. Обяснете на участниците как да играят (вж. материалите за раздаване по-долу). Всички трябва да са наясно с правилата на играта. Вземете решение кога ще приключи играта.
3. Помолете bankerите да си направят табелки, за да знаят играчите на кого си плащат данъците.
4. Приятна игра! Когато приключите, преминете към обсъждане и оценка.

Обсъждане и оценка

Най-напред попитайте как е минала самата игра, а после дискутирайте какво са научили участниците.

1. Играта доставила ли е удоволствие на участниците? Какво им е харесало и какво не им е харесало?
2. В началото на играта участниците смятали ли са, че е несправедливо някои играчи да плащат повече данъци от други? Продължили ли са да мислят така, след като са играли известно време?
3. Как са протекли заседанията на Градския съвет? Как са били вземани решенията? По демократичен начин?
4. Как са се чувствали хората, които не са съгласни с решенията на Градския съвет?
5. Кой се е преместил от единия в другия град? Защо го е направил?
6. По време на заседанията на съвета някой извадил ли е пари от собствения си джоб, за да допринесе за социалното благосъстояние на общността? Защо е направил това?
7. В началото на играта социалните условия в градовете А и Б са еднакви. Какви са те накрая? Има ли различия? Какви?
8. В кой град бихте предпочели да живеете? Защо?
9. Заслужава ли си да се плащат по-високи данъци, за да се осигури по-добър социален живот за всички? Или предпочитате да си запазите цялата заплата и да си купувате нещата, от които се нуждаете и които искате?
10. Каква е ситуацията в двата града в края на играта? Къде се намират те - в Страната на равенството, т.е. в Екваланд, или в страната, където хората са себелюбиви и егоисти, т.е. в Еголанд?
11. Как бихте оценили обществото, в което вие живеете, използвайки скала от 1 до 10 (1 е краен вариант на Еголанд, а 10 е краен вариант на Екваланд)?
12. Разгледайте подред всяко квадратче от игралното поле. Кои човешки права биват нарушени?
13. Има ли общности или групи във вашата държава, чиито право на стандарт на живот, който осигурява добро здраве и благоденствие (Член 25 от ВДПЧ) бива нарушено? Кои са те и защо?

Съвети за фасилитаторите

Играта е сравнително лесна за тези, които знаят как се играят игри на дъска, но все пак е много важно да обясните правилата и как се играе играта. За играчите може да е от полза да напишете правилата на флипчарт, да ползвате шрайбпроектор или ако просто ги раздадете написани на лист хартия.

КЛЮЧОВА ДАТА

1 Октомври
Световен ден на местообитанията

www.gmlets.u-net.com

Играта се получава най-добре с максимален брой от 10 активни страни в ролята на граждани, като в началото във всеки град трябва да има равен брой граждани. Ако например имате 16 активни страни, банкерите може да играят в екип по двама. Ако работите с по-голяма група, най-добре е да изиграете две игри. В такъв случай не пропускайте да умножите всички необходими материали по две и се подсигурете с втори фасилитатор, който да отговаря за втората игра!

Един изпитан съвет: преди да играете с вашата група, изиграйте играта с приятели и съседи! Впоследствие ще се чувствате по-сигурни в даването на инструкции и самата игра ще тече по-гладко.

Предложения за последващи упражненията

В упражнението „Път към Страната на равенството „ на стр. 244 можете да разгледате по-подробно факторите, които помагат и пречат за развитието на общество с по-голяма степен на равенство. „Нашето бъдеще“ на стр. 240 е друго упражнение, която помага на хората да проучат проблемите, свързани със силите, които водят до промяна и насърчава младежите да вярват, че могат да изградят сами бъдещето, което искат да видят.

Идеи за действие

Намерете копие от местния план за развитие за мястото където живеете и го обсъдете в групата. Проучете проблемите, които ви засягат, например, какви ще са бъдещите нужди на младите във вашия район и проверете какво решение е дадено за тези проблеми в плана. Други проблеми, които може да ви засягат са достъпа на хора с увреждания или от безопасността по улиците и плановете за насърчаване на безопасното придвижване с велосипед. Информирайте властите за вашето становище, като вземете участие в публични срещи или като ангажирате други хора от района чрез създаване на блог, изпращане на писма до вестник или организиране на публични срещи и мероприятия за повишаване на информираността.

Групата може да желае да научи повече за „съпричастното бюджетиране“ и да се вдъхнови от инициативите, поети от общностите по целия свят. Може да научат повече и за Градовете в преход и да се съберат с други лица, с които да дадат начало на местна инициатива за устойчиво приспособяване към промените в климата и необходимостта от намаляване на емисиите от CO2.

Допълнителна информация

„Съпричастно бюджетиране“ представлява процес на демократично участие, който ангажира пряко местните хора във вземането на решения за приоритетите при разходване на обществения бюджет, например за местни проекти, свързани с околната среда, комунално-битовите услуги, мерките за безопасност на пътя или местните инициативи за борба с престъпността. Напишете „съпричастно бюджетиране“ в търсачката си, за да намерите полезни връзки.

Развиващи се градове, www.transitiontowns.org е мрежа от хора по целия свят, които задават следния въпрос: Как може нашата общност да реагира на предизвикателствата и възможностите, свързани с изчерпването на горивата и климатичните промени? Те работят на ниво отделни общности, за да намерят начини за намаляване потреблението на енергия, както и за увеличаване на самостоятелността. Досега инициативите включват създаване на обществени градини за отглеждане на храна; обмен на отпадъци от търговската дейност, при който се задачи свързване на отпадъците от даден отрасъл, с друг отрасъл, който ползва тези отпадъци, вместо те да бъдат изхвърляни; разработване на системи за местна обменна търговия (LETS - www.gml ets.u-net.com).

Забележка

Хората, които отговарят за събирането на данъци и управяване на средствата на градовете са наречени „банкери“. На практика, банкерите не изпълняват тези функции. Терминът е използван тук, тъй като това е думата, ползвана в множество популярни игри, например Монопол. Ако считате, че терминът „банкер“ не е най-подходящия в случая, изберете друг, например, „финансов администратор“.

Европейският кодекс за обществено осигуряване

Европейският кодекс за обществено осигуряване на Съвета на Европа влезе в сила през 1968 година. Към месец юли 2010 година той е ратифициран от 21 държави-членки. Кодексът осигурява широк обхват на социалната защита и включва гаранции за:

- Медицинско обслужване, включващо общо медицинско обслужване, специализирано обслужване и обслужване при спешни случаи;
- Помощи за безработица;
- Пенсии за старост;
- Пенсии за инвалидност.

Материали за раздаване

Брой на играчите

Между 7 и 13. Трима играчи играят ролите на банкери. В началото на играта трябва да има равен брой играчи във всеки град.

Цел на играта

Победител е този играч, който има най-много пари в края на играта.

Как се играе играта

1. Трима души поемат ролите на банкери: един банкер за град А, един за град Б и един става Банкер на играта.
2. Половината играчи имат червени пулове, а другата половина - сини.
3. В началото играчите се разделят на две еднакви групи. Във всяка група има равен брой „червени“ и „сини“ играчи. Едната група ще се движи по трасето на град А, а другата ще се движи по трасето на град Б.
4. Всички играчи тръгват от квадратчето „старт и заплата“.
5. По време на играта даден играч може да си смени града само ако попадне в квадратчето „шанс за промяна“.
6. Всеки играч започва със заплата, съответстваща на цвета на пуловете:
  - Сини играчи: 500
  - Червени играчи 100
7. Хвърлете зарчето, за да определите кой играе пръв. Започва този играч, който е хвърлил зар с най-голяма стойност, а след него се редуват останалите играчи в посока обратна на часовниковата стрелка.
8. Когато е на ред, всеки играч хвърля зарчето и се придвижва по трасето в своя град, като се премества толкова квадратчета напред, колкото е стойността на хвърления зар. Когато попадне на квадратче, играчът прочита на глас инструкцията, написана в него, и я изпълнява.
9. Забележка: когато играчът изпълнява инструкцията да се върне назад, той спира когато достигне определеното квадратче. Инструкцията на второто квадратче не се изпълнява.
10. Ако се изисква плащане, а играчът няма достатъчно пари да си плати, той остава на същото квадратче и става просяк.
11. Двама или повече играчи могат да заемат едновременно едно и също квадратче.

Специални квадратчета

Плащане на данък

Играчът трябва да плати данък всеки път, когато премине през квадратчето „плащане на данък“. (Играчите плащат, когато преминават през квадратчето, дори и да не попаднат точно в него) .Размерът на данъка, който се плаща, зависи от заплата на играча и от града.

Град А	40% ако заплата е 500 или повече
	10% ако заплата е 100 или по-малко
Град Б	10% независимо от заплата

Забележка: Безработно лице без помощи за безработица не плаща данъци. Безработно лице, което получава помощи, плаща 10% от размера на помощта за безработица, независимо в кой град се намира. Данъкът се изплаща на Градския банкер за съответния град. (Играчите от град А на банкера от град, а Играчите от град В на банкера от град В).

Заплата

Всеки път, когато играчът премине през квадратчето „старт и заплата“, той получава съответната заплата от Банкера на играта. (Не е необходимо да попаднете в самото квадратче, може само да преминете през него). Ако играчът е безработен и ако градът има система за общественно осигуряване, играчът получава помощ за безработица от Градския банкер.

Шанс за промяна

Всеки играч, който попадне в квадратчето „шанс за промяна“, има право на избор дали да си смени града, или не (да премине от Град А в Град Б или от Град Б в Град А). За да се прехвърли, играчът трябва само да оповести решението си пред останалите играчи и банкерите. Когато дойде следващият ред на играча, той се придвижва по трасето в другия град.

Играчът, който е сменил града си, продължава да получава същата заплата, но плаща данъци съгласно данъчната схема на новия град.

Заседания на Градския съвет

Всички играчи, които са в града, посещават заседанията на Градския съвет. Заседанията дават възможност за промени в политиката на града, ако това е необходимо.

Заседанието може да се проведе при всяко пето плащане на данъци. Градските банкери отбелязват колко души са преминали през квадратчето за плащане на данъци в съответния град. Когато всеки пети играч премине през квадратчето, Градският банкер свиква заседание.

Играчите в града решават дали искат да проведат заседание, или не.

Играта прекъсва по време на заседание на Градския съвет и играчите от другия град трябва да чакат, докато заседанието приключи, за да започнат да играят отново.

Играчите разполагат с 5 минути да решат какви са нуждите на града и какви промени в политиката са необходими. Опциите за политиката са написани върху картите за заместване и гражданите могат да правят справка с листа с карти за заместване, за да определят кои политики са „на дневен ред“ (тоест какви опции могат да изберат).

За да променят дадена политика, играчите трябва да закупят карта за заместване с парите от данъците на града. Цената е посочена върху всяка карта. Градският съвет може да направи само такива промени, които е в състояние да си позволи. Градският банкер изплаща дължимата сума на Банкера на играта. Гражданите могат да променят толкова политики, колкото желаят, но трябва да са в състояние да си платят за това.

Градски съвет, който има финансови затруднения, може да реши да „препродаде“ една или повече карти за заместване на Банкера на играта. Цената при повторно закупуване от Банкера на играта е 50% от първоначалната цена на картата.

Ако желаят, богатите граждани могат да направят дарение за средствата на града, за да се закупят карти за заместване.

Банкерът използва малко от самозалепващата се гума за многократна употреба, за да залепи картата за заместване върху дъската за игра в подходящото квадратче.

Кarti за заместване

Има 17 карти за заместване, представляващи политиките, които Градският съвет може да приеме на заседание. Картите за заместване се закупуват от Банкера на играта за цената, отпечатана на картата. След закупуването Градският банкер залепва картата/картите върху дъската в съществуващо квадратче, определено от гражданите.

Всяко квадратче може да бъде „заместено“. Ако по време на заместването има играч в същото квадратче, той не изпълнява новите инструкции. Новата политика влиза в сила само когато следващият играч попадне в квадратчето.

По време на заседание на Градския съвет гражданите/играчите определят политиката на града и могат да закупят една или повече карти за заместване. Трябва да се плати за всички карти.

Просяци

Играч, който няма пари да плати данъците си или други плащания, остава в последното квадратче, където е попаднал, и се превръща в „просяк“. Ако в града има приют за бездомни хора, просяците могат да спят в него, ако желаят, вместо в квадратчето, на което са попаднали. Преместването обаче не освобождава просяците от дълговете им.

Играчът-просяк може да проси пари от всеки друг играч, който попадне в квадратчето на просяка. Играчите сами решават дали да дадат пари на просяка. Когато просякът има достатъчно пари да изплати задълженията си, той изчаква реда си, плаща дължимото, хвърля зарчето и се придвижва напред.

Просяците редуват хвърляне на зара и пропускане на един ред. Те имат следните шансове, в зависимост от това какъв зар хвърлят:

- Хвърляш шестица: Откривате 50 Ems в кошче за боклук.
- Хвърляш петица: Събирате 20 празни бирени бутилки и получавате за тях 50 Ems – ако градът има център за рециклиране
- Хвърляш четворка: Следващият играч, който мине покрай вас, ви дава 10 Ems.
- Хвърляш тройка: Напивате се и проспивате следващия си ред.
- Хвърляш двойка: Спите в парка и намирате банкнота от 10 Ems под пейката. Ако градът е благоустроил парка, намирате 20 Ems.
- Хвърляш единица: Ограбват ви. Предайте на Градския banker следващото дарение, което получите.

Печалбите на просяка се изплащат от банкера на града, в който живее.

Кога приключва играта?

Още преди да започнат, играчите решават как да свърши играта. Те имат възможност да изберат една от следните опции:

- Когато първият играч завърши 20 обиколки;
- След изтичане на определен период от време, например 45 минути.

Забележка: играта приключва автоматично, ако единият от градовете банкрутира.

Победител е този играч, който има най-много пари в края на играта.

Карти за заместване

<p>Благоустройство на парка, с плувен басейн и детска площадка. Цена: 200 Ems</p>	<p>Почистване на парка. Цена: 100 Ems</p>	<p>Пътищата вече са добри, напълно реконструирани. Преминете 3 квадратчета напред. Цена: 400 Ems</p>	<p>Пътищата са, общо взето, добри, дупките са запълнени. Важи само до следващото заседание на Градския съвет. Цена: 200 Ems</p>	<p>Оставете без работа! Фонд „Безработица“ плаща 30% от заплатата. Градът трябва да има резерв от 1000 Ems</p>
<p>Разболявате се. Държавната болница е изцяло субсидирана. Плащате само 10 Ems. Цена: 600 Ems</p>	<p>Разболявате се. Държавната болница не е субсидирана. Плащате 30 Ems. Цена: 400 Ems</p>	<p>Ползването на плажа е бесплатно! Приятно прекарване! Цена за субсидиране на достъпа: 100 Ems</p>	<p>Транспортните проблеми се облекчават с помощта на алея за велосипедисти. Цена на алеята: 150 Ems</p>	<p>??????????</p>
<p>Отворени са нов театър и ново кино. Цена: 400 Em</p>	<p>Баща ви е пенсионер, ноняма пенсия. Създаването на схема за пенсионно осигуряване струва 400 Ems.</p>	<p>Искате да четете и вече има библиотека! Хвърлете зарчето още веднъж. Цена на библиотеката: 200 Ems.</p>	<p>Вече няма бездомни деца. Построен е дом за сираци. Цена на дома: 200 Ems</p>	<p>Системата за рециклиране намалява отпадъците. Преминете 3 квадратчета напред. Цена: 150 Ems за система за рециклиране</p>
<p>Имате проблем от правен характер. Наемате служебен защитник. Преминете 2 квадратчета напред. Цена: 200 Ems.</p>	<p>В града вече няма бездомни хора. Създаден е приют. Цена на приюта: 200 Ems.</p>			

Лист със задачи на градските банкери

И двата града започват играта, без да имат пари. Всички приходи идват от данъците, които играчите плащат при преминаването си през квадратчето за плащане на данъци.

1. Градските банкери използват схемата за отмятане, за да си водят сметка колко играчи преминават през квадратчето за плащане на данъци, и свикват заседание на Градския съвет, когато всеки 5-и играч премине през него.
2. Градските банкери събират данъци от всеки играч в града, когато играчът премине през квадратчето за плащане на данъци. Забележка: играчите, които са сменили града си, плащат новите данъци.

Схемата за плащане на данъци е следната:

Град А   40% ако заплатата е 500 или повече

10% ако заплатата е 100 или по-малко

Град В   10% независимо от размера на заплатата

Безработните граждани, които не получават помощи, не плащат данъци

Безработните граждани, които получават помощи, плащат 10% от размера на помощите.

3. Другите задачи на градските банкери са:

- Да се грижат за парите на града;
- Да изплащат на Банкера на играта сумите, дължими за закупуването на карти за заместване;
- Да залепват картите за заместване върху дъската в квадратчето, определено от гражданите по време на заседание на съвета
- Да администрират фонда за безработица, когато градът реши да създаде такъв фонд;
- Да изплащат помощите за безработица на играчите, имащи право на такива, ако градът е решил да изгради система за общественно осигуряване. В банката трябва да има най-малко 1000 Ems по време на изграждане на системата
- Да държат под око просяците в града си и да създадат гаранции за коректна игра, когато просяците хвърлят зара за шанс:

Шестица: Откриват 50 Ems в кошче за боклук.

Петица: Събират 20 празни бирени бутилки и получават за тях 50 Ems - ако градът има център за рециклиране!

Четворка: Следващият играч, който мине покрай тях, им дава 10 Ems.

Тройка: Напиват се и проспиват следващия си ред.

Двойка: Спят в парка и намират банкнота от 10 Ems под пейката. Ако градът е благоустроил парка, намират 20 Ems.

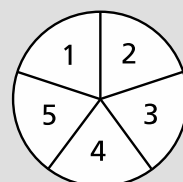
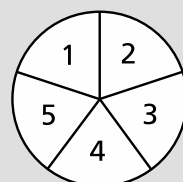
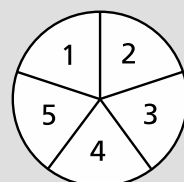
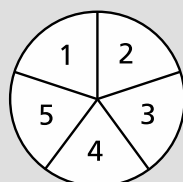
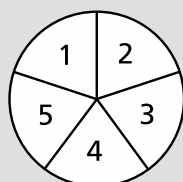
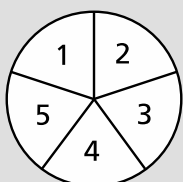
Единица: Ограбват ги. Предават следващото дарение - или други пари, които изкарат със шанс при следващото хвърляне.

Забележка: вие изплащате парите, ако те ги намерят със шанс в парка или в кошчето за боклук, а вие вземате пари от тях, ако бъдат ограбени.

Отчитане на плащането на данъци

Всеки път, когато играч от вашия град премине през квадратчето за плащане на данъци, събирате данъците от играча и зачертавате един сегмент от първия кръг. Когато са зачертани 5 играчи, свиквате първото заседание на Градския съвет. Когато играта започне отново, зачертавате сегментите във втория кръг и т.н.

1-во заседание   2-ро заседание   3-то заседание   4-то заседание   5-то заседание   6-то заседание

Ролева карта на Банкера на играта

В началото на играта всички пари са у Банкера на играта. Той/тя трябва да:

- Следи за гладкото протичане на играта:
  - Обявява началото на играта;
  - Следи за спазването на правилата;
  - Следи за продължителността на заседанията на градските съвети. Заседанията трябва да продължават най-много 5 минути;
  - Обявява края на играта след изтичане на определеното време за игра или когато първият играч завърши предварително определения брой обиколки (в зависимост от това кой от двата варианта е бил определен).
- Води отчетност:
  - В началото на играта записва името, цвета и града на всеки играч;
  - Записва колко пъти всеки играч преминава през квадратчето „старт и заплата“.
- Изплаща заплата на всеки играч в началото на играта и всеки следващ път, когато играчът премине през квадратчето „старт и заплата“. Заплатите се изплащат според цвета на играчите независимо от града им:
  - Сини играчи: 500 Ems
  - Червени играчи: 100 Ems
- Събира всички плащания за карти за заместване, получени от градските банкери.

Схема за отмятане

Отбележете имената на играчите с червен или син химикал според цвета им в играта. Препоръчително е да ползвате пет черти за отмятане по схемата. Всяка от първите четири обиколки се отбелязва с вертикална линия ||||, а при петата обиколка ги зачертавате с една напречна черта. При шестата обиколка започвате нова поредица от пет черти. По този начин можете лесно да получите общия сбор на обиколките. Например, последователността от 12 обиколки би изглеждала по следния начин: ||| | ||| | ||

Играчи в град А в началото на играта	
Име на играча	Колко пъти е преминал през „старт“ (до 20)

Играчи в град Б в началото на играта	
Име на играча	Колко пъти е преминал през „старт“ (до 20)

Приказка за два града

ГРАД В

Баща ви се пенсионира без пенсия. Платете 20 емса, за да му помогнете.	Няма какво да правите вечер. Скучно ви е. Върнете се 3 квадратчета.
Свободно пространство.	
Имате правен проблем. Наемете частен адвокат. Платете 50 емса.	
Няма какво да четете. Платете 10 емса, за да си купите книгата.	
Връщате си работата! Заплатата е същата.	Службите за почистване стачкуват. Пропуснете един ход, за да поставите бокулка си на определеното за целта място.

Пърцилата са пълни с дупки. Пърцилата отнемат твърде много време. Пропуснете един ход.

Паркът е мръсен и се нуждае от подновяване. Пропуснете един ход, за да помогнете при почистването.

Децата от улицата ви ограбват. Отстъпете 10 емса (EmS).

Свободно пространство.

Разболявате се. Не отивате в болница. Върнете се 3 квадратчета.

Печелите на лотарията. Получавате 50 емса.

Няма какво да правите вечер. Скучно ви е. Върнете се 3 квадратчета.

Децата от улицата ви ограбват. Отстъпете 10 емса (EmS).

Свободно пространство.

Пърцилата са пълни с дупки. Пърцилата отнемат твърде много време. Пропуснете един ход.

Шанс за промяна!

Разболявате се. Не отивате в болница. Върнете се 3 квадратчета.

Свободно пространство.

ГРАДА —>

НАРЪЧНИК ЗА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА ЗА МЛАДЕЖИ

Хубав ден за ходене на плаж. Платете 10 емса такса, за да влезете в плажа.

Изгубвате работата си! Съжаляваме!

Свободно пространство.

Изгубвате работата си! Съжаляваме!

Хубав ден за ходене на плаж. Платете 10 емса такса, за да влезете в плажа.

Печелите на лотарията. Получавате 50 емса.

Свободно пространство.

Учителите стачкуват за по-високи заплати. Пропуснете един ход, за да се погрижите за децата си.

Платшане на данък.

Автобусите не работят. Вземете такси. Платете 10 емса.

Учителите стачкуват за по-високи заплати. Пропуснете един ход, за да се погрижите за децата си.

Баща ви се пенсионира без пенсия. Платете 20 емса, за да му помогнете.

Бездомен пияница ви безпокои. Пропуснете един ход, за да решите проблема.

Свободно пространство.

Службите за почистване стачкуват. Пропуснете един ход, за да поставите бокулка си на определеното за целта място.

Имате правен проблем. Наемете частен адвокат. Платете 50 емса.

Събрание на градския съвет

Всяко пето платшане на данъци

Принос

Тероризъм

Тероризмът не може да бъде приет при никакви обстоятелства. Трябва да се борим с него заедно, с методите, които не накърняват спазването на правовите принципи и човешките права, и не се ползват за извинение, други да правят това.

Ана Линд

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Война и Тероризъм • Свобода и Насилие • Глокализация
Сложност	Ниво 2
Размер на групата	Всякакъв (малки групи: 4-5)
Продължителност	90 минути
Общ общ преглед	Разглеждане на казуси, участниците обсъждат какво прави определено действие – терористичен акт и формулират дефиниция за тероризъм.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на живот, лична свобода и сигурност • Свобода от изтезания и унизително отношение • Право на свобода
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Задълбочаване на разбирането за причините за тероризма и как да се борим с него • Развиване на уменията за анализиране на информацията и критическо мислене • Насърчаване на разсъдливостта и независимото мислене
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Карти с казуси • „Какво трябва да вземем предвид“ • Лист хартия, размер А4 и молив за всяка малка група • Флипчарт и маркери
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Направете копия и нарежете картите с казуси. Ще ви трябва по един комплект за всяка група. • Направете копие от листа „Какво трябва да вземем предвид“, по едно за всяка група.

Инструкции

1. Попитайте групата какво разбира под думата „тероризъм“. Извършете „мозъчна атака“ за достигане до няколко идеи и проверете дали някой ще успее да формулира работна дефиниция. Запишете всички предложения на флипчарта.
2. Кажете на участниците, че независимо от наличието на редица международни сподобди против тероризма, в никоя от тях на практика не е дефиниран терминът „тероризъм“! Една от причините за това може да е, че държавите – членки на ООН често тълкуват по различен начин текущите конфликти и различни интереси при решението дали определени дейности да бъдат класифицирани като „терористични“ или не.
3. Изкажете предположение, че за изготвяне на дефиниция вероятно е необходимо ангажиране на група извън държавите-членки, каквато е групата от участниците! Обяснете, че упражнението трябва да им помогне да достигнат до своя собствена дефиниция за тероризма до края на сесията.
4. Разделете участниците на групи по 4-5 души и дайте на всяка група комплект карти с казуси и лист хартия. Помолете ги да обсъдят подред всяко твърдение и да решат дали съответната ситуация може да се смята за тероризъм, като се обосноват.
5. Обединете отново групите заедно след около 20 минути и съберете резултатите от тяхната работа. Опитайте се да отбележите основните причини, които са дадени, за да не бъдат определени дадени случаи като тероризъм.
6. Обсъдете накратко разликите между групите, като дадете възможност на всички страни да се изкажат и да обяснят своето решение. Попитайте участниците кои случаи са били най-трудни за преценяване.

Война и тероризъм

Свобода и насилие

Глобализация

Ниво 2

Всякакъв (малки групи 4-5)

90 минути

7. Помолете участниците да се върнат обратно в групите си, за да формулират собствена дефиниция на тероризъм, в съответствие с решенията, които са направили по-рано, или от съображения, представени при обсъжданията.

8. След 10-15 минути помолете групите да представят предложенията си. След това преминете към обсъждане и оценка.

Обсъждане и оценка

- Дефинирането на „тероризъм“ по-лесно ли се оказва или по-трудно, отколкото си представяхте? Защо?
- Казусите сториха ли ви се реалистични: някой „разпозна“ ли някой от случаите, като свързан с действителни събития? Кои са тези събития? Това повлия ли на вашата преценка?
- Защо, според вас, за държавите – членки на ООН е толкова трудно да постигнат съгласие за дефиницията?
- По какво терористичните актове се различават от актовете на война, ако изобщо има разлика? Смятате ли, че единият вид е по-приемлив от другия?
- Смятате ли, че трябва да има основни правила, които да се прилагат спрямо всички страни (вкл. държавите) във „войната срещу тероризма“? Има ли неща, които не трябва да се допуска никоя от страните да върши? Какви са те?
- Смятате ли, че действията в някои от случаи, биха могли да бъдат оправдани? Защо или защо не?
- Кои човешки права, според вас, са засегнати в разглежданите случаи?
- Някой от случаите може ли да бъде оправдан от „гледна точка на правата на човека“?
- Защо хората стават терористи? Защо хората извършват престъпления, при които целта е причиняване на болка или страх у другите?
- Може ли да се каже какви хора стават терористи? Можете ли да си представите да имате толкова силни чувства към нещо, че да обмислите възможността да отнемете живота на друго човешко същество?
- Може ли отнемането на живота на цивилни граждани да бъде оправдано? А на терорист? Или изобщо живота на когото и да било?

Съвети за фасилитаторите

Очевидно този проблем е обект на висока степен на чувствителност и противоречивост, като вашият подход до голяма степен може да зависи от конкретните характеристики на вашия регион или група. Можете да не включите някои от картите, които ви се сторят неподходящи, като това, естествено, важи и за въпросите в обобщението. Освен това може да включите и други казуси, които имат по - голяма връзка с ежедневието на вашата група.

За да бъде упражнението ползотворно, участниците трябва да чувстват, че могат да изразят истинското си мнение, без да им бъде наложена цензура от вас или от друг член на групата. Възможно е да се наложи да кажете това в началото, за да получите съгласието на всички за спазване на пълна конфиденциалност. Кажете им, че целта на дейността е да се работи върху различни трудни въпроси, при което емоциите ни може да се окажат в конфликт с това, което хората смятат за „правилен“ отговор.

Ако считате, че известно количество факти и цифри ще помогне за стимулиране на интереса на участниците в началото на упражнението, може да намерите интересна статистика на следния адрес www.nationmaster.com.

При точка 6, когато групите се опитват да изготвят собствени дефиниции за тероризъм, може да се окаже полезно да предоставите известни насоки във връзка с предишните казуси, за да изясните някои от общите заключения. Участниците може да получат материалите за раздаване „Какво трябва да вземем предвид“ преди да започнат да работят по своите дефиниции, а можете да използвате и въпросите в края, за да подложите на тест тези дефиниции.

При обсъждане на свързания с човешките права аспект на тероризма, трябва да се уверите, че участниците са запознати със следните проблеми:

- а) Правото на живот принадлежи на всеки и е гарантирано от Член 3 от ВДПЧ, Член 2 от Европейската конвенция за правата на човека и други международни

документи.

- b) Дори и по време на война – когато спрямо правилата за участие във военни дейности се прилага международното хуманитарно право (МХП) – не се допускат умислени нападения на цивилни задачи. МХП определя основни правила, които трябва да бъдат спазвани от всяка от страните при въоръжен конфликт. (Виж Допълнителната информация по-долу)

Предложения за последващи упражненията

Насърчавайте групата да разбере повече за включените в примерите казуси или да помисли за други исторически примери за тероризъм, и как са приключили съответните кампании.

Ако групата желае да разгледа по-подробно причините, поради които хората участват в актове на насилие, можете да изпълните упражнението „Хвърляне на камъни“ на стр. 299. Ако искате да разгледате по-задълбочено други проблеми, свързани с насилието, може да приложите упражнението „Насилието в моя живот“ на стр. 317.

Допълнителна информация

Приложими членове в международните документи за човешките права и международното хуманитарно право:

Закон за правата на човека: Право на живот

Всеобща декларация за правата на човека:

„Всеки има право на живот, лична свобода и сигурност“. (Член 3)

Европейска конвенция за правата на човека:

„Правото на живот на всеки е защитено със закон (...)“ (Член 2)

Международно хуманитарно право: Принципът на разграничението

Международно хуманитарно право (МХП) представлява наборът международни нормативни актове, които се прилагат по време на въоръжени конфликти. МХП се прилага спрямо всички страни при един въоръжен конфликт, независимо от това дали някоя от страните действа в самозащита. Освен това, МХП се прилага при международни конфликти и не-международни конфликти, като важи с еднаква сила по отношение на въоръжени групи, които се борят срещу дадена държава и по отношение на самата държава.

Един от най-важните принципи на МХП е „Принципът на разграничението“, според който воюващите страни трябва да правят разграничение между цивилни граждани и бойци, както и между цивилни и военни задачи.

Протокол I към Женевската конвенция:

„Гражданското население като такова, както и отделните граждански лица, няма да бъдат обект на нападение. Актовете на насилие или заплахата с насилие, които имат за цел предимно да тероризират гражданското население, са забранени.“ (Член 51.2)

Международно хуманитарно право: Забрана за актове на Тероризъм Четвърта женевска конвенция:

„Забраняват се колективни наказания, както и всякакви мерки за сплашване или тероризиране;“ (Член 33)

Протоколи 1 и 2 към Женевската конвенция:

Гражданското население като такова, както и отделните граждански лица, няма да бъдат обект на нападение. Актовете на насилие или заплахата с насилие, които имат за цел предимно да тероризират гражданското население, са забранени. (Член 51.2, Протокол 1; и Член 13.2, Протокол 2)

Други членове на МХП забраняват вземането на заложници, както и нападения на места за извършване на богослужения.

Информация относно работата по въпросите на тероризма на Съвета на Европа, както и насоките на Съвета за борба с тероризма и спазването на човешките права, може да намерите в допълнителната информация в глава 5.

КЛЮЧОВА ДАТА

21 май
Световен ден
за борба с
тероризма

Материали за раздаване

Карти с казуси

<p>Казус 1: Група води въоръжена кампания за отстраняване от власт на тоталитарно правителство. Те поставят бомба в Министерството на отбраната, бомбата се взривява, като убива 12 души.</p>	<p>Казус 2: Лице изпраща писма на самотни майки, в които заплашва техните бебета. Не се съобщава за случаи на насилие, но жените са твърде уплашени, за да изведат децата си навън.</p>
<p>Казус 3: Във война между две държави, едната използва атомна бомба спрямо другата, като избива около 100,000 цивилни граждани.</p>	<p>Казус 4: Писмо-бомба е изпратено до директора на голяма козметична компания, като в следствие на това той претърпява тежки наранявания. Анонимният нападател обвинява фирмата в експлоатация на животни.</p>
<p>Казус 5: Група води продължителна кампания срещу военни обекти, включително редовно използване на експлозиви. Убити са голям брой войници</p>	<p>Казус 6: По време на кампания за независимост, членовете на етническо малцинство редовно залагат бомби на обществени места. Преди това изпращат предупреждения, така че хората могат да се евакуират от сградите, но въпреки това са убити цивилни граждани.</p>
<p>Казус 7: Определена държава разполага с химически оръжия и казва, че е готова да ги ползва, ако се почувства застрашена от друга държава.</p>	<p>Казус 8: група престъпници окупира банка, взема за заложници членове на нейния персонал, а по-късно застрелва заложниците, за да прикрие следите си.</p>
<p>Казус 9: Националистически групи патрулират и контролират големи градове и редовно пребиват или тормозят хората от други етнически групи.</p>	<p>Казус 10: Тоталитарна държава управлява населението си чрез страх: всеки, който проговори срещу държавата бива арестуван; редовно се извършват арести, изтезания, а дори и екзекуции.</p>
<p>Казус 11: Организирана престъпна група изнудва за пари местни бизнесмени. Имуществото на тези, които отказват да плащат бива изгаряно, а някои от тях биват убивани.</p>	<p>Казус 12: В хода на военни дейности срещу бунтовници, окупационна армия напада селища с дронове (безпилотни самолети). Съобщава се за няколко цивилни жертви, като има случаи на избити задачи семейства.</p>
<p>Казус 13: Работниците от държавата А трябва да преминават през държава В всеки ден. Граничарите на държавата В винаги подлагат на тормоз гражданите на държавата А, като проверяват прекалено подробно личните им документи и понякога ги подлагат на пълен обиск. Те често задържат произволни граждани на А.</p>	<p>Казус 14: По време на гражданска война, продължаваща цяло десетилетие, 19-годишна жена се сблъсква с 10 бунтовника. Първо я изнасилва техния водач, след което нарежда на хората си да направят същото.</p>
<p>Казус 15: В града се провежда международна конференция. Полицията получава правомощия да арестува всеки и да задържа арестантите в продължение на 12 часа без повдигане на обвинения. Предупреждават хората да не демонстрират.</p>	<p>Казус 16: „Трябва да работите по-усилено, гробовете още не са запълнени“ призовава гласа на радиото в Руанда.</p>

Какво трябва да вземем предвид

<p>Какво трябва да вземем предвид по време на обсъжданията:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Терористичният акт винаги ли задачи да предизвика страх (терор) сред населението? • Може ли да се каже за всеки акт и действие, които карат хората да се страхуват, че представляват терористични актове? • Може ли държавата (правителството) да извършва тероризъм, или тероризмът винаги представлява акт, насочен срещу формалните институции на дадена държава? • Тероризмът винаги ли задачи цивилни жертви, или може да е насочен и към военни задачи или имущество? • Може ли терористичен акт да бъде оправдан?
--

Хвърляне на камъни

Когато спори с камъка, яйцето винаги греша.

Африканска поговорка

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Война и Тероризъм • Свобода и Насилие • Деца
Сложност	Ниво 2
Размер на групата	12 - 20 (малки групи: 6-7)
Продължителност	90 минути
Общ преглед	В това упражнение се използва ролева игра за разглеждане на причините, поради които хората вземат участие в актове на насилие.
Връзка с други права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на живот, свобода и лична сигурност • Право на признаване на личността пред закона • Право на еднаква защита пред закона
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Постигане на разбиране на причините хората да извършват насилие и на последствията от това насилие • Развиване на умения за реагиране на насилието по ненасилствен начин • Насърчаване на чувство на състрадание, справедливост и отговорност
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Копия от материалите за раздаване, по едно за всяка малка група • Камъни (по избор)
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Копирайте материалите за раздаване, по едно копие за всяка малка група. <p>Достатъчно пространство, за да се даде възможност на групите да репетират и да представят малка ролева игра пред останалата част от цялата група.</p>

Инструкции

1. Помолете участниците да си спомнят случай, когато са били гневни или ядосани и когато са почувствали желание да направят нещо разрушително. Осигурете няколко минути тишина, за да дадете възможност на хората да се върнат мислено в състоянието, в което са се намирали.
2. Помолете няколко доброволци да споделят своите случки с останалите членове на групата, като опишат накратко какво се е случило и какви емоции са изпитвали тогава.
3. Сега представете ролевата игра, като застанете като човек, който се кани да хвърли камък. Позата ви трябва да представя човек, който изпитва силен гняв или яд и точно се кани умишлено да хвърли камък. Останете в това положение няколко секунди.
4. Разделете участниците на малки групи по 6-7 човека. Кажете им, че разполагат с 30 минути да подготвят кратка ролева игра, в която се показва случай, който завършва с момента точно преди хвърляне на камъка.
5. Раздайте копия от въпросите, които трябва да бъдат взети предвид и обяснете, че целта им е да помогнат на участниците при тяхната ролева игра.
6. След 30 минути съберете отново заедно малките групи и ги поканете да представят своите ролеви игри пред останалата част от групата. След всяко представяне, оставете по няколко минути време за реакция на публиката и за задаване на въпроси.
7. След това преминете към обсъждане и оценката.

Обсъждане и оценка

- Имаха ли смисъл различните ролеви игри? Помогнаха ли ви да разберете какво може да провокира някого да хвърли камък?

Война и тероризъм

Свобода и насилие

Деца

Ниво 2

12-20 (малки групи 6-7)

90 минути

- Имаше ли чувства или емоции, които са общи за различните ролеви игри и стояха в основата на желанието за проява на насилие?
- Защо, според вас, хората понякога изпитват нужда да навредят или наранят някого или нещо? Актът на причиняване на вреда или нараняване помага ли за разрешаване на проблема, който го е причинил? Защо? Защо не?
- Упражнението помогна ли ви да разберете по-добре своите собствени прояви на насилие или тези на хората около вас? Как?
- Има ли прояви на насилие, които изобщо не можете да разберете? Можете ли да разберете какво кара хората да участват във войни или да взривяват сгради или други хора?
- Как разбирате терористичните заплахи пред които са изправени някои държави?
- Има ли разлика между разбирането на причината за акт на насилие и оправдаването на подобен акт? Важно ли е да се направи опит за разбиране на това, какво се крие зад определен акт на насилие? Защо? Защо не?
- Какъв е най-добрият начин за реакция при прояви на насилие? Какви са предимствата и недостатъците на реагирането с повече насилие, или реагирането по мирен начин?
- Кои човешки права са засегнати при всяка от ролевите игри?

Съвети за фасилитаторите

Ако участниците в групата не се познават помежду си много добре, може да пропуснете първата задача, свързана с личния опит. Друг вариант е да проведете тази част, но да оставите участниците свободно да споделят чувствата си в рамките на малките групи, ако желаят.

Ролевите игри могат да дадат на участниците възможност да дадат израз на неща, които истински ги тормозят. Поради тази причина може да се наложи да оставите по-дълго време за проучване на тези емоции, без излишно бързане.

Оставяйте по няколко минути след всяка ролева игра, така че всяка група да се почувства напълно оценена и да обърне внимание на проблеми, които са специфични за тяхното представяне, но на този етап не допускайте обсъжданията да продължават твърде дълго. Най-добре е първо да се изгледат всички ролеви игри, а след това да се премине към обсъждане на общите проблеми, подчертани от всички представяния.

При обобщението може да се окаже подходящо директно да повдигнете въпроса за терористичното насилие, а може и младежите сами да повдигнат този въпрос. Опитайте се да допуснете свободна дискусия за възможните мотиви за терористичните актове, без да ги заклеимявате категорично от самото начало. Би било полезно да се отделят възможните психологически причини за съответните актове от вероятните им последици; за целта може да използвате дърво на проблемите (виж по-долу).

Важно е да се опитате да постигнете баланс между отъждествяването с извършителите на актове на насилие в качеството им на личности и човешки същества, от една страна, и, от друга страна, идентифицирането на актовете на насилие, като неприемливи, особено в случаите, когато последициите им карат другите да страдат. И двете позиции съответстват на идеята за човешките права – и двете са необходими, за да се намерят начини да се излезе от циклите на насилие и взаимно недоверие.

Вариации

Образът на хвърляне на камък в очите на мнозина е свързан с образи от Окупираните палестински територии и медийното отразяване на хвърлянето на камъни от страна на млади палестинци, включително много малки деца, срещу израелските войници. Може да изиграете това като сценарии – като отделна случка или като продължение на започнатата тема, така че да покажете как войната нарушава човешките права на децата.

Предложения за последващи упражненията

Вземете за пример действителен случай на насилие от вашата общност и се опитайте да очертаете събитията, които са довели до него. Може да представите това като линия на времето, като всяко събитие води до друго. Помолете групата да се опита

да идентифицира определени момент в линията на времето, когато е било възможно насилието да бъде предотвратено или конфликтът – разрешен.

Може да продължите темата за тероризма с упражнението „Чахал с/у Великобритания“ на стр. 120.

Хвърлянето на камъни понякога се свързва с обичая за екзекуция чрез камъни. Взаимовръзката между религиозните и културни обичаи и човешките права винаги е интересна и много често – противоречива. Ако групата иска да разгледа по-внимателно как обичаите и вярванията се променят във времето, можете да преминете към упражнението а „Скоро ще бъде отживелица“ на стр. 272.

Можете да използвате и упражнението „Животът ми не е представление“ на стр. 232, за да проучите насилието, извършвано в кибер пространството.

Идеи за действие

Изберете измежду примерите за актове на насилие във вашата общност, които са били идентифицирани в рамките на упражнението, и установете кои организации работят за справяне с проблемите и помагат на засегнатите – както на извършителите, така и на жертвите. Установете какво може да направи групата, за да спре различните актове на насилие.

През 2008 г. по оценка на ООН има над 250,000 деца-войници в световен мащаб. Разберете повече за тези деца, които са принудени да извършват насилие и се присъединете към някоя от многото кампании за спиране на използването на малолетни като войници. Можете да разберете повече и за работата на организации, които рехабилитират деца, бивши войници. Напишете „деца-войници“ /“child soldiers“/ във вашата търсачка или започнете събирането на информация на адрес www.warchild.org, [human rights watch](http://humanrightswatch.org), www.hrw.org или www.redhandday.org.

Допълнителна информация

Дървото на проблемите е полезен визуален инструмент за анализ на проблеми. Това е комбинация от „мозъчна атака“ и „мозъчна карта“. Стволът на дървото представлява проблема. Участниците започват да идентифицират причините за проблема, представявани от корените, а след това идентифицират последствията, представени от клоните. Проблемите и последствията мога да се дължат, например, на социални, икономически и политически фактори. Могат да се дължат и на отношението и поведението на хората. Повече информация може да намерите на www.thechangeagency.org и чрез търсене на анализ чрез дърво на проблемите /“problem tree analysis“/.

КЛЮЧОВА ДАТА

12 февруари
Ден на червената ръка

Някои организации, които подкрепят кампанията Глобална червена ръка, са Human Rights Watch, Amnesty International, Младежкия червен кръст – Германия, Terre des homes и Plan International. www.redhandday.org.

Забележка

Дейността се основава на идея от Игра с огъня, Фиона Макбет и Ник Файн, New Society Publishers, 1995

Въпроси за обсъждане

При планиране на ролевата игра трябва да помислите за следните въпроси:

- Кой е този човек и по кого или по какво хвърля камъка?
- Каква е връзката между човека, който хвърля камъка и предмета или лицето срещу което е насочен той?
- С тях има ли и други или са сами?
- Ако присъстват и други хора – те как са свързани с тази проява, ако изобщо има някаква връзка?
- Какво иска да постигне човекът, като хвърля камъка?
- Какви са събитията, довели до хвърлянето на камъка: това импулсивно действие ли е или е било планирано?
- Има ли едно конкретно действие, което да е предизвикало решението за хвърляне на камъка?
- Какви чувства преминават през съзнанието на човека докато той или тя се подготвя да хвърли камъка?
- Какви чувства или гняв са преминавали през съзнанието на този човек във времето, довело до този акт на насилие?

Общи
човешки
права

Памет

Религия
и вярване

Ниво 3

Без ограни-
чения

60+ минути

Времеви линии

Историята ни учи на всичко, включително и на бъдещето.

Ламартин

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Общи човешки права • Памет • Религия и Вярване
Сложност	Ниво 3
Размер на групата	без ограничения
Продължителност	60+ минути
Общ преглед	Участниците изработват колективна времева линия за събитията, които маркират развитието на концепцията за правата от 2000 пр. Хр. до днес и обсъждат бъдещето. Методът може да се използва и за проучване на историите на различни групи хора.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на образование, вкл. образование за човешките права • Право на живот, свобода и лична сигурност • Свобода на религията и вярванията
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Развиване на познаване на развитието на човешките права в историята • Развиване на комуникационни умения и критическо мислене • Насърчаване на любопитство за човешките права и ангажиране с тяхното защитаване
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Ролка бяло хартиено тиксо • стена с дължина 10-12 м. • Комплекти самозалепващи се листчета в 3 различни цвята • Флипчарт и маркери с различни цветове
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Прочетете страници 395-400 в Глава 4 за да добиете обща информация за историята на развитието на правата на човека. • Като използвате хартиеното тиксо, маркирайте дълга линия на стената. Тя трябва да бъде приблизително на нивото на окото. На около 50 см от левия край напишете „2000 г. пр.Хр.“, а на 50 см от десния край - „2010 г.“ (или настоящата година). Отбележете 1000 г. пр. Хр. , 0 и 1000 г. сл. Хр.. • Пригответе 4 самозалепващи листчета, маркирани: „Цивилизации в Египет и Китай“, „Разцвет на Асирийската, Вавилонската и Минойската цивилизация“, „Римската империя е водеща сила“ и „Кралства в Западна Европа и Византийска империя на изток“.

Инструкции

1. Запознайте участниците с времевата линия. Обяснете, че преди около 4000 г. (2000 г. пр. Хр.) процъфтяват първите цивилизации в Египет и Китай. Около 1000 г. пр. Хр. е разцветът на Асирийската, Вавилонската и Минойската цивилизация. Около 0 г. Римската империя е водеща сила, а през 1000 г. сл. Хр. в Западна Европа има множество кралства, като Византийската империя властва на Изток. Отбележете днешната дата.
2. Обяснете на групата, че задачата им е да запълнят времевата линия със събития, които се отнасят до правата на човека. Например, датите на раждане и

смърт на хора, които са създали закони или са проповядвали, или са се борили за справедливост, датите на събития, които са променили мисленето на хората по отношение на правата и са довели до съществени реакции, както и изработването на закони или конвенции, които защитават човешките права.

3. Раздайте самозалепващи листчета от всеки цвят на всеки участник. Обяснете, че различните цветове представляват различни категории. Например, синьото обозначава важни събития, свързани с правата на човека, жълтото – важни лица или институции, а зеленото – важни документи и закони. Отбележете тези указания на флипчарта за справка по време на работа.
4. Обяснете, че събитията могат да бъдат местни, регионални, национални или международни. Участниците трябва да започнат работа индивидуално, като всеки от тях се опита да се сети за един човек, едно събитие или един закон или конвенция. Те трябва да запишат датата и името на събитието или на човека на самозалепващото листче със съответния цвят, а след това да го залепят на времевата линия.
5. Целта е всеки да залепи 3 листчета, а цялата група да запише възможно най-много различни събития. Така че, ако някой установи, че определено събитие вече е залепено, трябва да се сети за друго. Ако някой от участниците изобщо не може да се сети за събитие или човек, може да се консултира с приятелите си или да провери в Интернет.
6. Насърчавайте участниците да се вдъхновяват от събитията, които другите са залепили. Ако някой иска да залепи повече от три събития, може да го направи.
7. Когато работата започне да се забавя, помолете участниците да се съберат наоколо и да прегледат залепените листчета. Помолете членове на групата да обяснят или да разкажат нещо за избраните от тях събития.
8. Обяснете, че ще прекъснете упражнението за деня и помолете всички да се върнат за следващата сесия с нещо ново за добавяне. Пълния общ преглед и обсъждане се извършват след следващата сесия.

Обсъждане и оценка

- Беше ли лесно да се намери информация за времевата линия? Кои източници се оказаха добри?
- Коя информация бе сметната за най-интересна, изненадваща или шокираща? Защо?
- Кои са основните сили, задвижващи развитието на правата на човека в хода историята?
- Важно ли е да се познава историята на правата на човека? Защо?
- От какви нови права ще се нуждаем в бъдеще?

Съвети за фасилитаторите

Ако в групата има специалист по история, възложете му/й задачата да провери календара.

Имайте предвид, че по света се използват над 40 различни календара, вкл. китайски, ислямски, индуийстки, еврейски, персийски и будистки. Поради тази причина, датите може да са обърквачи; например, 2010 г. според християнския календар е 1431 според ислямския календар. Поради тази причина, трябва да внимавате за възможно объркване на датите, като при възникване на объркване може да го използвате за представяне на межкултурния аспект.

Вариации

Подгответе етикети с датите и събитията, описани по-долу и ги използвайте за провеждане на викторина. Прочетете името по една на всеки участник, събитието или закона и попитайте участниците дали могат да се сетят за датите. След това залепете етикетите на времевата линия. Нека тези основни дати послужат за вдъхновение за групата.

КЛЮЧОВА ДАТА

23 август

Международен ден в памет на търговията с роби и нейната забрана

Помолете участниците да намерят цитати от известни хора, примери от музиката, изобразителното изкуство, литературата и спортни събития, които подкрепят правата на човека; добавете ги към времевата линия.

Това упражнение може да се провежда и на открито (по време на семинар, в класна стая...), времевата линия може да се завърши по всяко време.

Методът представлява много добър начин за започване на дискусия за историческата памет и човешката история. За да съберете информацията, от която се нуждаете, може да ползвате търсене в интернет. В търсачката може да напишете, например „времева линия на ромите“, „времева линия на Армения“ или „времева линия Саами Лапланд“.

Предложения за последващи упражненията

Използвайте една от датите, с които разполагате в календара, като претекст за събиране с други групи за провеждане на мероприятие по популяризиране на правата на човека.

Ако групата желае да разбере повече за някои съвременни герои в областта на правата на човека, може да проведете упражнението „Борци за права“ на стр. 167.

Ако групата има интерес към това как идеите се променят и развиват във времето, може би ще им допадне упражнението „Скоро ще бъде отживелица“ на стр. 272.

Идеи за действие

Илюстрирайте времевата линия със снимки, карикатури или комикси и я изложете при провеждане на подходящо събитие; или изложете времевата линия на събитие с открит достъп и отправете покана за участие към широката общественост.

Допълнителна информация

Следва кратко резюме на някои от важните събития, които се свързват с историята на правата на човека:

1760 г. пр. Хр. Във Вавилон Крал Хамурапи изготвя „Кодекса на Хамурапи“. (Записан върху голям камък, кодексът (законникът) обеща „равнопоставеността да възцарува в кралството ... и да настане добруване за народа“.)

1440 г. пр. Хр. (приблизително) Тората на Мойсей дава на израилските племена десетте Божии заповеди, включително подробно описание на наказанията при нарушаване на заповедта „Не убивай!“.

528 г. пр. Хр. - 486 г. пр. Хр. В Индия, Буда проповядва морал, почитане на живота, не-насилие и праведно поведение.

26 - 33 г. сл. Хр. Исус Христос проповядва морал, толерантност, справедливост, милост и любов.

613 - 632 г. сл. Хр. Пророкът Мохамед учи на принципите на равенство, справедливост и състрадание, представени в Корана.

930 г. В Исландия е основа Алтинга – най-старата парламентарна институция в света.

1215 г. В Англия е подписана Магна Харта. (това е документ, който ограничава правомощията на Краля и дава на свободните правото да бъдат съдени от техни еднакви.)

1789 Френската Декларация за правата на човека и гражданина. (Парламентът приема декларацията, която гарантира правото на свобода, равенство, частна собственост, сигурност и противопоставяне срещу потисничество.)

1791 Съединени американски щати: Харта за правата (Конгресът на САЩ приема

Хартата за правата, чрез която изменя американската Конституция, така че в нея се включват правата на съдебен процес със съдебни заседатели, свобода на изразяването, на словото, на вероизповеданията и на сдружаването.)

1807 Приети са британски и американски закони срещу робството.

1859 Битката при Солферино, която вдъхновява Анри Дюнан да основе Международния комитет на Червения кръст и да води до първата Женевска конвенция (за Международното хуманитарно право)

1863 Създаване на Международния комитет на Червения кръст

1864 Приета е Женевската конвенция.

1899 Подписана е първата Хагска конвенция. Заедно с Женевската конвенция тя представлява основата за Международното хуманитарно право.

1893 Нова Зеландия дава на жените правото да гласуват. (Първата държава в света, която прави това)

1945 Край на Втората световна война II

1945 Създадена е ООН. („За насърчаване на вярата в правата на човека, в достойнството и стойността на човешката личност...“)

1948 Всеобща декларация за правата на човека е приета от ООН.

1950 Европейската конвенция за правата на човека е приета от Съвета на Европа.

1961 Създадена е Amnesty International, в резултат на кампания за освобождаване на двама португалски стажанти, вкарани в затвора за седем години поради вдигане на тост за свободата,

1965 Международна конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация. (Влязла в сила през 1969 г.)

1966 Международен пакт за граждански и политически права и Международен пакт за икономически, социални и културни права. (Влезли в сила през 1976)

1969 Американска конвенция за правата на човека в Северна и Южна Америка, в сила от 1978

1976 Бунт Совето, преломна точка в борбата за свобода в Южна Африка

1979 Конвенция за премахването на дискриминацията срещу жените (CEDAW) (Влязла в сила през 1981)

1981 Африканска харта за правата на човека и народите. (Приета от Организацията за африканско единство, сега Африкански съюз)

1984 Конвенцията против изтезанията (Влязла в сила през 1987)

1989 Конвенцията за правата на детето (Влязла в сила през 1990 г. Това е най-широко ратифицираното споразумение за правата на човека; единствено САЩ и Сомалия все още не са ратифициали Конвенцията.)

1990 Декларация от Кайро за Правата на човека в Исляма (CDHRI)

1992 Конференция на ООН за Околна среда и развитие; Декларацията от Рио

1990 Международна конвенция за защита на Правата на всички работници-мигранти и членовете на техните семейства (ICRMW) (Влязла в сила през 2003)

2007 Конвенция за правата на хората с увреждания (Конвенцията събра най-големия брой подписи на датата на своето приемане в цялата история на ООН и влезе в сила през м. май 2008 г.)

[http://www.gwu.edu/~erpapers/humanrights/времевата линия/](http://www.gwu.edu/~erpapers/humanrights/времевата%20линия/)

[http://www.hreoc.gov.au/info_for_students/essentials/времевата линия/index.html](http://www.hreoc.gov.au/info_for_students/essentials/времевата%20линия/index.html)

Демокрация

Гражданство и участие

Общи човешки права

Ниво 4

Без ограничения

270+ минути

Да гласуваш или да не гласуваш?

Гласуването е гражданско тайнство.

Тиодор Хесбърг

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Демокрация • Гражданство и Участие • Общи човешки права
Сложност	Ниво 4
Размер на групата	Без ограничение
Продължителност	270 минути
Общ общ преглед	В настоящата дейност се прави анкета на хората от местната общност и се проучват проблеми, свързани с гласуването на избори и гражданското участие.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на участие в управлението на държавата и в демократични избори • Свобода на изразяване и право на собствено мнение • Правото на мирно и събиране и свободно сдружаване
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Изследване на причините за упражняване правото на глас • Развиване на умения за намиране и критически анализ на информация • Признание на личния принос на всеки гражданин в демократичното общество
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Анкетни листове 1 и 2, по един комплект за всяка двойка • Копия на каре 1 („Насоки за провеждане на анкетата“) - по едно на двойка • Химикали или моливи за всички активни страни • Големи листове хартия (А3) или хартия за флипчарт и маркери • Самозалепваща лента (тиксо)
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Направете копие на каре 2 (примерния анкетен лист) върху голям лист, за да онагледите инструкциите си. • Върху листовите за флипчарт направете копия на анкетни листове 1 и 2 в които да нанесете обобщените резултати. • Направете план-график. За Част 1 (представяне на анкетата) ще са ви нужни 60 минути, за Част 2 (анкетата) - минимум 120 минути и 90 минути за Част 3 (анализ на резултатите, Обсъждане и оценка).

Инструкции

Част 1: Представяне на анкетата

1. Обяснете на участниците, че основната цел на тази първа сесия е групата да се подготви да излезе сред хората от общността, да направи анкета и да проучи причините за гласуване или въздържане от гласуване.
2. Попитайте участниците дали имат намерение да гласуват на национални или местни избори, когато им се отдаде следващата (първа?) възможност за това. Помолете ги да отговорят с вдигане на ръка и след това ги разделете на две групи - такива, които имат намерение да гласуват (А), и такива, които нямат такова намерение (Б). Отговорилите с „Не зная“ могат да се впишат произволно в коя да е от двете групи, за да се балансира броят, доколкото е възможно.
3. Помолете всяка група да изброи под формата на списък причините, поради които има или няма намерение да гласува, и да ги запише на голям лист. Дайте около 15 минути за изготвяне на списъците.
4. Съберете групите заедно и помолете по един представител на група А и група Б да прочете списъка, изготвен от групата. Накрая дайте възможност за кратка дис-

КЛЮЧОВА ДАТА

18 март
Първи парламентарни избори с всеобщо право на глас – във Финландия през 1917

- кусия и, ако е необходимо, допълнете списъците с още предложения.
- Раздайте копията на анкетния лист. Посочете големия лист с направеното от вас копие. Участниците трябва да са наясно, че в Част 1 се записват отговорите на негласуващите, а в Част 2 - на гласуващите. Обърнете внимание, че въпросите са подобни с изключение на въпрос 2, при който в двете части има различия. Разгледайте въпросите и се уверете, че участниците ги разбират.
  - След това обяснете метода на записване на отговорите. Покажете примера и разяснете как се прилага методът за отмятане с пет черти (четири вертикални и една напречна).
  - На всяка двойка раздайте по едно копие от насоките за провеждане на анкетата. Разгледайте ги и обсъдете следните подробности:
    - Как участниците произволно да изберат анкетираните хора;
    - Колко души да анкетира всяка двойка (колкото повече хора, толкова по-добре!);
    - Къде и кога да се проведе анкетата;
    - Кога да приключат с въпросите;
    - В колко часа да се върнат за обсъждане на резултатите.

Част 2: Анкета

- Уверете се, че всеки е наясно със задачите си след това започнете анкетата.
- Потвърдете часа за връщане

Част 3: Анализ на резултатите

Групите се събират, за да обработят, анализират и дискутират резултатите. Трябва да предвидите 60 минути.

- Помолете двойките да сумират броя на отговорите във всяко квадратче и да впишат стойностите в двете големи таблици. Така ще се събере информацията от отделните групи и ще могат да се изчислят общите стойности за цялата група. Освен това, двойките трябва да преброят причините, посочени от анкетираните. Ако една и съща причина е била посочена няколко пъти, трябва да се отбележи колко пъти, като отново се използва методът за отмятане с пет черти.
- След като се събере цялата информация, помолете участниците да изчислят следното:
  - Общия брой на анкетираните хора;
  - Процента на гласуващите и процента на негласуващите;
  - Процента на анкетираните мъже и жени;
  - Процента на анкетираните във всяка възрастова група;
  - Възрастовата група с най-малък брой гласуващи;
  - Възрастовата група с най-голям брой гласуващи;
  - Най-често посочваните причини за въздържане от гласуване;
  - Най-често посочваните причини за гласуване;
  - Дали повечето хора са посочили причини, свързани с личности или с партии, независимо дали са се въздържали или са гласували.
- След това обсъдете дали на участниците им е харесало да правят анкетата, какви преживявания са имали и какво са научили.

Обсъждане и оценка

По време на общата дискусия на резултатите може да се спрете на различни въпроси, като например следните:

- Какви чувства са изпитвали групите, докато са извършвали анкетата? Хората били ли са готови да отговарят на въпросите в анкетата?
- Трудно ли е било да се направи анкетата? Харесало ли им е?
- Успяла ли е групата да получи „представителна“ извадка за цялото население? В какво се състоят трудностите?
- Какви проблеми съществуват при правенето на изводи на базата на резултатите на групите? Как могат да бъдат избегнати тези проблеми?
- Има ли цифри, които особено са изненадали групата?
- Има ли нещо неочаквано в резултатите от анкетата?
- Има ли някакво съответствие между отговорите, дадени от хората, и чувствата на участниците в групата ви? Смятате ли, че групата ви е „представителна“ за

населението като цяло?

- Има ли нещо, което бихте направили по различен начин, ако трябваше анкетата да се проведе отново?
- Резултатите от вашата анкета дават ли реалистична картина за тенденциите в избирателната дейност в общността ви? Защо? Защо не?
- Можете ли да разчитате на заключенията? Или резултатите трябва да се приемат внимателно?
- Статистическите данни често се представят като факти в подкрепа на даден аргумент. Доколко трябва да сме предпазливи по отношение на статистиката?
- Как се възприема сега в групата необходимостта да се упражни правото на глас? Променило ли се е мнението на някои от участниците, независимо в каква посока? Ако е така, кои са били най-убедителните аргументи за това? Гласуването, човешко право ли е? Как е възплатена демокрацията в документите за човешките права?

Съвети за фасилитаторите

Целта на Част 1 (планиране на анкетата) е да положи основите за истинската анкета в Част 2. Още в самото начало може открито да кажете, че целта на е да създаде на младите хора усещане за собствения им принос към демократичния процес. Препоръчително е да наблегнете именно на този аспект, а не да се опитвате да ги убеждавате да упражнят правото си на глас. Обяснете, че в края на сесиите искате всеки участник да вземе собствено решение, но за да се постигне това, е важно всеки да разбере многобройните причини за гласуване.

Опитайте се да направите максимално „обективна“ дискусията за това дали участниците ще гласуват или не (стъпка 4 от Част 1), а не да насърчавате „гласуващите“ да се опитат да повлияят на „негласуващите“. Не отделяйте прекалено много време за тази дискусия - целта е да се пресъздаде подходяща обстановка за анкетата.

Когато обсъждате как трябва да се проведе една анкета (стъпка 7 от Част 1), ще трябва да вземете под внимание трудностите, с които групата може да се сблъска при провеждането ѝ. В някои общности хората може да се чувстват неловко от това, че на улицата ги разпитват непознати хора. В такъв случай, може би ще е по-добре да накарате участниците да анкетираат своите приятели и познати.

Изключително важно е да прецените с колко информация може да се справи групата при анализа. Не събирайте прекалено много данни, защото участниците може да затънат в изчисления. Ако групата е голяма, всяка двойка трябва да анкетира по-малко хора, отколкото ако групата е малка.

Пример за това как трябва да се попълни анкетният лист

Анкетен лист 1: Негласуващи

Въпрос 1. В коя възрастова група попадате? (отговорът не е задължителен)

	Под 25	25-40	40-60	Над 60	Предпочитам да не отговоря
МЪЖЕ					
ЖЕНИ					

Въпрос 2. Коя е основната причина, поради която не гласувахте на последните избори?,

Мислех, че няма да окаже влияние върху резултата	Нямаше подходящ кандидат, за когото да гласувам	Не бях съгласен/съгласна с никоя от предложените политики	Изборите не ме интересуваха	Друга причина (моля опишете)
		 		По това време бях другаде Нямам доверие на политиците Убедиха ме да не гласувам

Предложения за последващи упражненията

Погледнете информацията в раздела за демокрацията на стр. 458 и открийте кога жените във вашата страна за първи път са получили правото да гласуват. Освен това можете да проучите кои групи в обществото, в което живеете, днес нямат право на глас (например децата, имигрантите, затворниците и т.н.). Дискутирайте причините и дали според вас това е справедливо.

Можете да организирате и дебат с други групи или училища относно това дали възрастта, на която на младите се разрешава да гласуват, трябва да бъде променена.

В демократичното общество съществуват много възможности хората да предприемат дейности по проблеми, които ги засягат. Упражнението „Електроцентра“ на стр. 251 дава възможност на участниците да помислят по какъв начин да допринесат за социалната промяна.

Идеи за действие

Организирайте тържество за отбелязване на деня, в който жените във вашата страна са получили правото да гласуват.

Ако сте научили, че във вашето общество има групи, които нямат правото да гласуват, и, ако смятате, че това е несправедливо, напишете писмо до депутатите от вашия район и изразете загрижеността на групата си. Опитайте се да организирате подписка.

Допълнителна информация

Може би ще Ви е интересно да научите повече за Точкокрация – инструмент за насърчаване на обучение с участие чрез гласуване. Точкокрация, процес за групово вземане на решения при еднакви възможности и активно участие, е утвърден фасилитаторски метод за събиране и подреждане по важност на идеи сред голям брой хора. Участниците записват идеи и нанасят точки под всяка идея, за да покажат кои идеи предпочитат. Крайният резултат представлява графично представяне на колективните предпочитания на групата. <http://www.dotmosracy.org/>

Материали за раздаване

Насоки за провеждане на анкетата

Как да намерите хора за анкетата

Избирайте произволно потенциалните анкетиращи. Не трябва да подбирате или пренебрегвате хората за участие в анкетата в зависимост от това дали са млади, стари, красиви, жени и т.н. Стремете се да избягвате предубеждения и пристрастия.

Попитайте лицето, което искате да анкетирате, дали има нещо против да отговори на няколко въпроса за една анкета, обяснете кои сте и кажете, че отговорите ще са анонимни, и че резултатите няма да бъдат публично оповестени - те ще бъдат използвани единствено от вашата група.

Как да отбележите резултатите от анкетата

Ако човекът, когото сте спрели, се съгласи да вземе участие в анкетата, попитайте го дали е упражнил правото си на глас по време на последните избори. Ако отговорът е „Не“, попълнете лист 1 - за „негласуващите“. Ако отговорът е „Да“, попълнете лист 2 - за „гласуващите“.

Въпрос 1: Хората казват възрастта си само по свое желание. Ако не желаят, поставете знак в последната колона.

Въпрос 2: Покажете на анкетираните различните възможности и ги помолете да си изберат една. Ако посочат различна причина, запишете я в колона Д. Забележка: Разликата между Б и В е в това, че Б е причина, свързана с конкретна личност, а В е причина, свързана с определена партия.

Знаците и отметките, които използвате, трябва да са ясни и четливи, така че по-късно да могат да бъдат преброени. Колкото е възможно повече хора трябва да бъдат записани на един лист. Срещу всеки въпрос за всеки човек може да се направи само една отметка.

Анкетен лист 1: негласувачи

Въпрос 1. В коя възрастова група попадате? (отговорът не е задължителен)

	Под 25	25 - 40	40 - 60	Над 60	Предпочитам да не отговоря
МЪЖЕ					
ЖЕНИ					

Въпрос 2. Коя е основната причина, поради която не гласувахте на последните избори?

- A. Мислех, че няма да окаже влияние върху резултата
- B. Нямах подходящ кандидат, за когото да гласувам
- C. Не бях съгласен/съгласна с никоя от предложените политики
- D. Изборите не ме интересуваха
- A. Друга причина (моля опишете):

A	B	C	D	E

Анкетен лист 2: гласувачи**Въпрос 1. В коя възрастова група попадате? (отговорът не е задължителен)**

	Под 25	25 - 40	40 - 60	Над 60	Предпочитам да не отговоря
МЪЖЕ					
ЖЕНИ					

Въпрос 2. Коя е основната причина, поради която гласувахте на последните избори?

- A. Смятах, че е мой демократичен дълг
 B. Искях да гласувам за [име на кандидат]
 C. Искях да гласувам за [име на партия]
 D. Не исках [друг кандидат/партия] да спечели изборите
 E. Друга причина (моля опишете):

A	B	C	D	E

Работа

Демокрация

Гражданство
и
участие

Ниво 3

10-15

120 минути

Събрание на профсъюзите

Добре свършената работа заслужава добро заплащане.

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Работа • Демокрация • Гражданство и Участие
Сложност	Ниво 3
Размер на групата	10-15
Продължителност	120 минути
Общ преглед	<p>Настоящото упражнение представлява симулация на събрание в едно предприятие, на което присъстват работодателят и работниците, заедно с представители на техния синдикат, и по време на което се водят преговори за размера на надниците и условията на труд. Засягат се следните въпроси:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ролята на синдикатите • Колективното договаряне • Правата на работниците
Свързани права	<p>• Правото на работа</p> <ul style="list-style-type: none"> • Правото на справедливи условия на работа • Правото на образование и членуване в профсъюзи/синдикални организации, правото на стачка
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Разширяване на разбирането за работата и ролята на профсъюзите в гражданското общество. • Развиване на умения за вземане на решения чрез консенсус • Стимулиране на ангажираността и на чувството за отговорност и солидарност
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Копия на Материал 1 „Ситуацията“ – по едно на участник • Копия на Материал 2 „Кратък речник на темите, свързани с трудовите отношения“ – по едно на участник • Табелки за написване на имената (по желание) • Листове, цветни маркери и химикали (по желание) • Две стаи (препоръчително е, но не е задължително)
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Прочетете упражнението и материалите за раздаване, за да бъдете добре подготвени да давате допълнителна информация и да подпомагате участниците по време на упражнението. • Подредете стаята. Поставете в кръг пет стола. Те са за представителите на различните страни по спора и за председателя на събранието. Зад тях поставете други столове за останалите активни страни.

Инструкции

1. Представете упражнението. Обяснете, че тя представлява симулация на събрание с обучение с участие на работодателите, от една страна, и на работниците и представителите на синдиката – от друга страна. Целта е да се постигне споразумение за надниците на работниците и условията на труд чрез колективно договаряне.
2. За „загриване“ помолете групата да определи наименованието и вида дейност на предприятието, в което искат да се развива действието. Това може да е реално съществуващо или несъществуващо предприятие, което произвежда реално съществуващи или измислени продукти. Нека определят име и за синдиката. 3. Сега разделете участниците на две групи, като размера им е в отношение 2:1.
3. След това разделете участниците на две групи в съотношение 2:1. В по-малката група са работодателите, а в по-голямата – работниците и представителите на синдиката.

4. Раздайте копията на Материал 1 „Ситуацията“ и Материал 2 Кратък речник на темите, свързани с трудовите отношения“. Дайте на участниците 10 минути за прочит на материалите, а след това проверете дали всички са разбрали информацията.
5. Накратко очертайте как ще се развие симулацията. Работодателите свикват заседанието и един от тях е председател. Те първи ще представят предложението си. След това синдикатът и представителите на работниците ще изложат своето предложение. После всички страни ще преговарят и ще се опитат да се споразумеят.
6. Помолете участниците да определят процедурите на заседанието. Например, когато започнат преговорите, трябва ли да има ограничение на времето за изказване – може би най-много 2 минути? А каква да бъде общата продължителност на заседанието? Какви да са процедурите за ползване на кратки паузи за съвещания между представителите и съответните групи? Само представителите ли могат да говорят? Кой друг може да се изказва?
7. Помолете участниците да се разделят в съответните групи и да се подготвят (30 минути). Работодателите трябва да определят двама представители и председател на събранието. Работниците/синдикатът трябва да определят двама представители. След това и двете групи трябва да:
  - Разработят ново предложение, което да бъде представено на заседанието;
  - Определят какви правомощия за водене на преговори ще имат представителите;
  - Решат кои са максималните отстъпки, до които могат да стигнат – кой е най-лошият сценарий и доколко неизгодно споразумение могат да приемат все пак?
8. Когато групите са готови, поканете представителите да седнат на петте стола във вътрешния кръг, а останалите да седнат зад тях. Нека председателят открие заседанието.
9. След приключване на заседанието направете кратка почивка, така че участниците да могат да „излязат“ от ролите си, и после преминете към обсъждане и оценка.

Обсъждане и оценка

Най-напред обсъдете накратко дали участниците са харесали упражнението, а след това дискутирайте какво се е случило и какво са научили те.

- Как са работили двете групи, за да подготвят първоначалните си предложения? Лесно ли е било или трудно?
- Докато са разработвали първоначалните предложения, само своите интереси ли са взели предвид групите или интересите на предприятието като цяло?
- Групите разработили ли са тактика за преговаряне?
- Как е протекло заседанието? Имали ли са възможност да се изкажат всички желаещи?
- Успели ли са двете страни да стигнат до взаимноприемливо споразумение?
- Правото на членство в синдикална организация е признато като право на човека. Важно ли е това право? Какви биха били последствията, ако човек няма това право?
- Какво знаят участниците за синдикатите - какво представляват и каква е дейността им?
- Силни ли са синдикатите във вашата страна? А съществуват ли организации на работодателите?
- Някои от участниците членуват ли в синдикални организации? Защо? Кои са предимствата и недостатъците?

Съвети за фасилитаторите

Преди да проведете упражнението, трябва да вземете предвид обществения климат и общото отношение към синдикатите във вашата страна. В посткомунистическите общества, например може да има негативна нагласа към упражнението поради наследеното отношение от времето, когато профсъюзите са били възприемани като „училища по комунизъм“. В такъв случай може да започнете с разглеждане на образа и стереотипите на профсъюзите в съзнанието на хората. Освен това може да помолите участниците да се свържат с местни синдикални организации, за да получат информация и да направят проучване по различни трудови въпроси във вашата страна. Добре е да изтъкнете значението и ролята на синдикатите за защитата на правата на работниците независимо от политическата система, с която са свързани.

КЛЮЧОВА ДАТА

1 май
Международен ден на труда

В зависимост от групата, може да се наложи да дадете повече насоки за провеждане на преговорите. Може да посъветвате участниците какво да обмислят, когато разработват своите предложения и становища, например:

- Работниците биха ли се отказали от искането си за повишаване на надниците, за да останат всички на работа?
- Ако в крайна сметка се направят уволнения, коя категория работници трябва да бъдат уволнени?
- Реалистично ли е предложението? Предприятието ще може ли да издържи на икономическото бреме?

Оставете заседанието и преговорите да се развият по естествен път! Ако по време на дискусиите работниците и синдикатът решат да подсилат предложението си със стачка, дайте им листове и химикали, за да напишат лозунги за стачния кордон. Ако работодателите решат да заключат работниците навън, т.е. да организират локаут, постарайте се да осигурите още едно помещение за работниците!

Повечето европейски държави са регулирали решаването на колективните трудови спорове чрез закони. Може да намерите съответните закони и да направите копия на някои от важните членове, за да могат участниците да реализират пълния потенциал на това упражнение.

Вариации

Друга ситуация, в която могат да се проведат преговори за права, е ,например събрание в училище за решаване на спорен въпрос, свързан с даден „проблемен“ ученик. На събранието могат да присъстват въпросният ученик с родителите си, от една страна, а от друга - директорът и представители на училищното настоятелство.

Предложения за последващи упражненията

Поканете представител на някой синдикат да изнесе беседа пред вашата група. Телефонните номера на синдикалните организации могат да се намерят в телефонния указател. Обикновено синдикатите проявяват желание да се сбlijат с младите хора, а това може да е една много добра възможност за вас!

Ако групата обича да дискутира идеи, можете да направите упражнението „Каква е твоята позиция?“. В нея участниците трябва да защитават мнението си по различни въпроси, свързани с правата на човека.

Идеи за действие

Информирайте се за правата на работодателите във вашата държава. Ако имате работа на пълен работен ден или ако работите за джобни пари на половин работен ден, работите като студент или само лятна работа, информирайте се за правата си, например по-високо заплащане за работа през нощта и в почивните дни, деклариране на трудовите правоотношения за данъчни задачи, застраховка, наличие на подходящи оборудване и т.н.; научете повече и за нормативните разпоредби за здраве и безопасност.

Съвместно с някоя местна синдикална организация може да разработите проект за популяризиране на синдикализма сред младите хора.

Допълнителна информация

Международната конфедерация на синдикатите (ITUC-CSI) представлява 176 милиона работници в 151 държави и територии и включва 301 национални партньори. Конфедерацията провежда ежегодно изследване на нарушенията на синдикалните права с подробни доклади за текущата ситуация относно ограниченията, налагани, например, върху присъединяването в синдикати, правото на стачка, колективното договаряне и защитата на служителите в държавите по целия свят, вкл. много държави в Европа. Виж www.ituc-csi.org.

На 23 март 2010 ITUC стартира кампания за свързване на глобалната профсъюзна работа с набирането за работа и организирането на младежи. Новата Младежка кампания използва редица различни инструменти, вкл. видео, социални мрежи, постери и интернет страници, както и специално ръководство за кампанията.

В раздела с информация за трудовата дейност на стр. 590 можете да намерите допълнителна информация за младежта и членството в синдикални организации.

Забележка

Настоящото упражнение е разработена в сътрудничество със синдиката GMO Trade Union Във Великобритания, Европейския синдикален колеж (European Trade Union College - ETUCO) и Асоциацията за европейско обучение на работниците за Влиянието на новите технологии (Association for European Training of Workers on the Impact of New Technology - AFETT)

Материали за раздаване

Материал за раздаване 1. Ситуацията

Провежда се събрание в предприятието между работодателите, служителите и синдиката, които са стигнали до задънена улица в опита си да постигнат съгласие по отношение на отправеното искане за повишение на надниците.

Фабриката работи 24 часа на ден, 365 дни в годината. Общият брой на работещите в нея, от производството до висшата администрация, е 1000 души. Всички работници са синдикални членове.

В момента фабриката има финансови затруднения, но все пак не е изправена пред банкрут. Печалбите все още са високи, но предходната година са се понижали, тъй като в сектора като цяло се наблюдава тенденция към спад в печалбите. През последните три години надниците реално са спаднали с 3%, а броят на персонала е намалял с 10%.

Работниците искат повишение на надниците в съответствие с повишението в други сектори на промишлеността.

Ръководството е определило, че за каквото и да е повишение на надниците ще трябва да се съкрати персоналетът. Предложенията на ръководството са следните:

- Четирипроцентно увеличение на редовните надници за период от 12 месеца по индивидуалните споразумения (в момента инфлацията е 2% на година);
- Заплащане на базата на часовете, изработени за годината, а не за един ден или за една седмица, и отменяне на извънредния труд;
- Съкращаване на персонала (10% - най-вече работници на непълна заетост, временни длъжности и стажанти - на принципа „последният дошъл си отива първи“) и доброволни съкращения.

Предложението на ръководството е отхвърлено от общото събрание на работниците, които се опасяват, че то ще ги постави в много по-неизгодно положение (в момента 40% от работниците получават голяма част от трудовото си възнаграждение на базата на извънреден труд). Синдикатът и работниците са направили на ръководството следното контрапредложение:

- Да се постигне деветпроцентно увеличение на надниците в срок от две години;
- Да се запазят извънредният труд и допълнителните възнаграждения;
- Да се запази сегашният щат на персонала, а всеки работник, който е съкратен принудително, да бъде преквалифициран за сметка на предприятието.
- Ако исканията не бъдат изпълнени, ще бъдат предприети стачни дейности.

Контра предложението не е прието от ръководството, което твърди, че така предложените от синдикатите и работниците мерки няма да решат проблемите на предприятието.

Преговорите продължават вече два месеца.

В предприятието има правилник, според който, ако в двумесечен срок не може да се постигне споразумение, трябва да се свика специално заседание с обучение с участие на всички заинтересовани страни. Именно тази среща е в основата на симулацията. Изискването е и двете страни да излязат с ново предложение, което да представлява реалистична основа за постигане на взаимноизгодно споразумение.

На масата за преговорите трябва да седнат общо пет души: двама представители на ръководството, един председател на събранието (назначен от работодателя) и двама синдикалисти. Тъй като става дума за извънредно общо събрание, всички служители са поканени да присъстват.

Материал за раздаване 2. Кратък речник на темите, свързани с трудовите отношения

Колективно договаряне:	това е процесът на преговори, по време на които работодателите и работниците, или техни представители, се стремят съвместно да намерят решение и да се споразумеят по проблеми като работни заплати и условия на труд.
Локаут:	това е едно от най-радикалните средства, чрез които работодателят упражнява властта си. Той отказва да допусне работниците до работните им места, т.е. буквално ги заключва отвън, като по този начин се стреми да ги принуди да приемат исканията на ръководството.
Съкращаване на щата:	работниците се съкращават, когато работодателят реши да закрие предприятието. Възможно е работниците да имат право на обезщетение.
Обезщетение:	ако работник на постоянна длъжност е уволнен неправомерно или поради реструктуриране на предприятието, той има право да получи парична компенсация, наречена обезщетение. Размерът на обезщетението често се определя на базата на заплатата, която работникът е получавал - например размерът на възнаграждението за една седмица, умножен по броя на годините, през които е работил.
Стачка:	правото на стачка е основно социално право на човека, което се разглежда като необходим елемент за успешното решаване на колективните трудови спорове и като инструмент за намаляване на неизменното неравенство в отношенията между работодатели и работници. Стачката представлява отказ за изпълнение на работните задължения или възпрепятстване на работния процес от страна на работниците, но може да бъде обявена само, ако са изпълнени определени условия, които обикновено са определени от закона и са различни в отделните държави.
Синдикат:	това е организация, която защитава интересите на работниците, включително по въпросите, свързани с възнаграждението и условията на труд. По принцип синдикалната организация представлява работниците при преговорите с работодателите. В много държави синдикатите са организирани в конфедерации.

Насилието в моя живот

„Съблюдавай трите заръки: Уважавай себе си / Уважавай другите / Бъди отговорен за всички свои постъпки.“

Далай Лама

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Свобода и Насилие • Война и Тероризъм • Здраве
Сложност	Ниво 3
Размер на групата	Без ограничение
Продължителност	90 минути
Обща информация	В настоящата дейност участниците споделят и дискутират преживяванията си, свързани с междуличностното насилие.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на живот, свобода и лична сигурност • Свобода на мисълта, съзнанието и религията • Свобода от изтезания и унижително отношение
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Изграждане на разбиране за себе си не само като обект на насилие, но и като човек, който би могъл да бъде източник на насилие • Развиване на умения за преодоляване на насилието по позитивен начин • Стимулиране на чувството за толерантност и отговорност

Инструкции

1. Обяснете на участниците, че настоящото упражнение ще им даде възможност да споделят мисли и чувства за личните преживявания, свързани с междуличностното насилие, както за случаите, в които някой е проявил насилие към тях, така и за случаите, в които те са проявили насилие спрямо него.
2. Проверете дали всички знаят и разбират правилата за работа в група базирани на участие: всички трябва да бъдат уважавани, казаното от участниците е конфиденциално и никой не трябва да се чувства принуден да казва нещо, от което изпитва неудобство.
3. Направете мозъчна атака“ за думата „насилие“ и помолете участниците да дадат примери за всекидневни прояви на насилие, като например: словесен тормоз, обиди, сарказъм, пререждане на опашки, блъскане в някого, удряне на плесница на дете, нанасяне на удари, взлом, дребна кражба или джебчийство, вандализъм и др.
4. Помолете участниците да помислят, в рамките на пет минути, за лични преживявания, при които:
  - а. някой е проявил насилие спрямо тях;
  - б. те самите са проявили насилие спрямо някого;
  - в. те са видели някой да проявява насилие, но не са се намесили.
5. Помолете доброволци да споделят преживяванията си и да ги обсъдят с групата. Нека обяснят какво се е случило и какви чувства изпитват за случилото се. Опитайте се да осигурите два примера за всяка категория а, б и в.
6. Водете кратки записки за проявите на флипчарта.

Обсъждане и оценка

Най-напред проведете кратка дискусия за самото упражнение и дали е била лесна, или ако е била трудна – защо. След това анализирайте причините и следствията от различните ситуации.

- Защо е имало проява на насилие?
- Защо се държахте точно по този начин?
- Как биха се държали останалите членове на групата при подобни обстоятелства?
- Как по-различно можехте да се държите? Останалите активни страни имат ли предположения?

Свобода и насилие

Война и тероризъм

Здраве

Ниво 3

Без ограничение

90 минути

- Какво можеше да се направи за предотвратяване на инцидента?
- Защо участниците не са се намесили в случай в)?
- Имало ли е общи причини за проявите или всички те са уникални?
- Колко от инцидентите са били резултат от недоразумения, колко са били резултат от язвителност, злоба или завист, и колко - следствие от различия в културите, обичаите, мненията или убежденията?
- Какво разбират участниците под понятието „толерантност“? Как могат да го дефинират?
- Правилно ли е хората да бъдат напълно толерантни към всичко, което другите правят или казват?
- Защо толерантността е изключително важна за популяризирането на правата на човека?

Съвети за фасилитаторите

Подчертайте, че целта на т е да се развият способности за справяне с насилието чрез установяване на причините, осъзнаване на чувствата и емоциите и развиване на умения за уверени дейности за поставяне на ситуацията под контрол. Акцентът пада върху намирането на ненасилствени начини за реагиране на проявите на насилие, а не оказване на помощ на отделни хора да се справят с травма. Ако някой страда в следствие на прояви на насилие, поканете съответния човек да поговори с вас насаме след приключване на , когато ще можете да помогнете на пострадалия да се свърже с професионален консултант .

Бъдете подготвени за изненади, както и да окажете подкрепа на някой участник, който е разстроен от дискусията или смята за трудна. Вие не можете да знаете историята на всеки участник или какво става или се е случило в семействата на всички. Възможно е някои активни страни да са имали неприятни преживявания, свързани с различни форми на насилие, например тормоз над деца, домашно насилие, психологически или емоционален тормоз, кибер тормоз, сексуален тормоз, расизъм, тормоз в училище или на работното място, скандали при ПТП, самонараняване, опит за самоубийство, престъпления от омраза, тероризъм, геноцид, война, военни престъпления и престъпления с проява на насилие.

Припомнете на участниците чл. 1 от Всеобщата декларация за правата на човека: „Всички хора се раждат свободни и еднакви по достойнство и права. Те са надарени с разум и съвест и следва да се отнасят помежду си в дух на братство.“ Ако очакваме другите да спазват този член, тогава и ние трябва да го спазваме.

Ако в групата има повече от 10 души, можете да ги разделите на малки групи, в които да споделят историите си.

Вариации

Тази дейност е добра за драматизация. Помолете двама, трима или четирима активни страни да подготвят и представят кратка ролева игра по дадена случка. Останалата част от групата са наблюдатели. Можете да прекъснете ролевата игра на определени места и да помолите публиката да направи коментари или предложения за продължението. Другият вариант е някои от наблюдателите да се намесят пряко, да заместят актьорите и да разработят алтернативни развръзки.

Вместо Форум театър можете да осъществите и „Театър на изображенията“ (виж стр. 67). Това е много ефективен метод, ако желаете да накарате хората да разсъждават върху насилието. Помолете един участник – скулптура – да създаде колективен образ, като използва някои от другите активни страни и скулптурира телата им за да се получи жива картина или сцена, на която е изобразена ситуация на проява на насилие. Щом скулптурът приключи, останалата част от групата може да прави коментари и да задава въпроси. Следващата стъпка е трансформиране на представянето в положително, ненасилствено изображение на ситуацията.

Предложения за последващи упражненията

Може да разгледате противоречието в Декларацията на ООН за принципите на толерантност, в която се повдигат въпроси за границите на толерантността. „Толерантност-

та съответства на спазването на правата на човека; упражняването на толерантност не означава толериране на социална несправедливост или изоставяне или отслабване на определени убеждения на човека. Толерантността означава, че човек е свободен да се придържа към своите убеждения и приема, че другите също се придържат към техните „Помолете групата да помисли за това, че ако „практикуването на толерантност не означава толериране на социална несправедливост“, то как може в същото време да „приема, че другите също се придържат към техните [убеждения]“, особено ако убежденията са расистки или лицемерни?

Открийте организации, които оказват подкрепа на жертви на насилие - например горещи телефонни линии за помощ или групи за взаимопомощ на жертвите. Намерете информация за други организации, които популяризират разбирателството и толерантността в общността.

Ако искате да продължите работата по темата за мира и насилието, можете да разгледате упражнението „Домашни дела „ на стр. 144 , която разглежда насилието в семейството, „Животът ми не е представление“ на стр. 232 за кибер-тормоза, както и „Имаме ли други вариации“ на стр. 140, която се занимава с тормоза.

Идеи за действие

Свържете се с някоя организация, която популяризира мира и ненасилието в общността и проучете как можете да се включите в дейността ѝ.

Допълнителна информация

Световната здравна организация (СЗО) в първия си Световен доклад за Насилието и Здравето (2002) определя насилието като „умишленото използване на физическа сила или власт или заплашване с подобно използване срещу себе си, друго лице или срещу група или общност, което води до или е вероятно да доведе до нараняване, смърт, психологически увреждания, забавено развитие или нищета „

Декларация на ООН за Принципите

Член 1 - Понятието толерантност

1.1 Толерантност означава уважение, приемане и разбиране на богатото многообразие от култури в нашия свят, на нашите форми на самоизява и способите за проява на човешката индивидуалност. Тя се подпомага от знанията, откритостта, общуването и свободата на мисълта, съвестта и убежденията. Толерантност - това е хармония в многообразието. Това не е само морален дълг, но и политическа и правна потребност. Толерантност - това е добродетел, която прави възможно достигането на мира и способства за замяната на културата на войната с културата на мира.

1.2 Толерантност - това не е отстъпка, снизхождение или примиряване. Толерантност - това е преди всичко активно отношение, формиращо се на базата на признаването на универсални права и основни свободи на човека. При никакви обстоятелства толерантността не може да служи като оправдание на посегателството към тези основни ценности, толерантност са длъжни да проявяват отделните хора, групи и държави.

1.3 Толерантност - това е задължение да се способства утвърждаването на правата на човека, плурализма (в това число културния плурализъм), демокрацията и спазването на законите. Толерантност - това е понятие, означаващо отказване от догматизма, от абсолютизацията на истината и утвърждаващо норми, установени в международните правни актове в областта на правата на човека.

1.4 Проявата на толерантност, която е съзвучна с уважението към правата на човека, не означава търпимо отношение към социалната несправедливост, отказване от своите или отстъпване пред чуждите убеждения. Това означава, че всеки е свободен да се придържа към своите убеждения и да признае същото право по отношение на другите. Това означава признаване на факта, че хората по своята си природа се различават по външен вид, положение, реч, поведение и ценности и имат право да живеят в този свят, съхранявайки своята индивидуалност. Това също означава, че възгледите на един човек не могат да бъдат наложени на друг.

Международният ден без насилие на ООН представлява глобално честване на ненасилието чрез образование и повишаване информираността в обществото. Този ден се провежда ежегодно на 2 октомври, така че да съвпадне с рождения ден на прочутия индийски лидер Махатма Ганди.

КЛЮЧОВА ДАТА

Околна среда

Глокализация

Здраве

Ниво 2

10+

30 минути

Мрежа на живота

Издърпай една част от природата и ще откриеш, че е закачена за целия свят.

Въпроси	<ul style="list-style-type: none"> • Околна среда • Глокализация • Здраве
Сложност	Ниво 2
Размер на групата	10+
Продължителност	30 минути
Общ преглед	По време на настоящото упражнение участниците правят „мозъчна атака“ за връзките в глобалната хранителна верига. Те разглеждат следните въпроси: <ul style="list-style-type: none"> • Взаимозависимостта между живата и неживата природа • Неизбежния ефект от всяка човешка дейност върху околната среда и произтичащите от това последици
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото на живот, свобода и лична сигурност • Правото на свободно разполагане с природното богатство на хората и ресурсите • Свобода на вярванията и религията
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Придобиване на знания за взаимозависимостта между живата и неживата природа • Развиване на умения за работа в сътрудничество и за критическо мислене • Развиване на уважение към истинската стойност на живота
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Кълбо от тънка връв или здрава прежда

Инструкции

Настоящото упражнение е разделено на три части: Част 1 - изграждане на мрежата на живота; Част 2 - разрушаването ѝ. Част 3 – провеждане на „мозъчна атака“ за действията за защита на околната среда.

Част 1

1. Помолете участниците да застанат в кръг.
2. Обяснете им, че трябва да изградят модел на мрежата на живота.
3. Поставете началото. Хванете в ръка кълбото с връвта и назовете името на някое зелено растение - например зеле.
4. Държейки края на връвта, хвърлете кълбото към някой участник в другия край на кръга. Той трябва да го хване! Връвта се опъва между вас и ви свързва.
5. Участникът трябва да назове животно, което се храни със зеле - например гъсеница. След това трябва да хвърли кълбото към трети участник в противоположния край на кръга, като в същото време държи връвта.
6. Третият участник трябва да измисли животно, което се храни с гъсеници - например птица. Ако може, нека назове конкретен вид птица - например дрозд. След това кълбото трябва да бъде хвърлено към четвърти участник.
7. Продължете играта така, че кълбото да преминава от единия до другия край на кръга, докато най-накрая се получи кръстосана мрежа, която представлява „мрежата на живота“.

Част 2

8. Сега помолете всеки участник подред да даде пример за това, какво вреди на мрежата на живота (например, изграждане на магистрали върху обработваема земя, прекомерен риболов или изгаряне на изкопаеми горива). След като участ-

никът се изкаже - пуска връвта.

9. След като всички са се изказали, помолете участниците да погледнат купчината оплетени нишки, захвърлени безполезно на земята. Кажете им, че това ще бъде нашия свят, ако не направим нещо, но не е необходимо нещата да се развият по този начин; има някои прости нещата, които можем всички ние да направим, за да спасим по нещо от сегашната ситуация.

Част 3

10. Помолете участниците един по един да обещаят да предприемат просто, практическо действие за спасяването на света. Например, да пестят електричество, като изключват компютъра си, а не го оставят в режим на изчакване, да ядат по-малко месо и да летят по-рядко.
11. Щом даде своето обещание, всеки от участниците вдига произволна нишка от пода.
12. В края погледнете за малко новата мрежа и изтъкнете, че това не е същата мрежа, като преди, вече е твърде късно за това; пълното възстановяване е невъзможно, тъй като изчезването на видовете е необратимо.

Обсъждане и оценка

Най-напред попитайте участниците как са се чувствали, виждайки първо унищожаването на мрежата на живота, а след това създаването на нова. След това дискутирайте проблемите в упражнението и какво трябва да се направи за защита на околната среда.

- Какво почувствахте, докато наблюдавахте как мрежата на живота постепенно се унищожава?
- Лесно ли беше да назовете животни и растения в различните хранителни вериги? Добре ли са запознати участниците с природните науки?
- Ще ви касае е ли, например, ако полярните мечки изчезнат до 10 години?
- Как се почувствахте, докато гледахте образуването на мрежата? Лесно ли се сетихте за лични дейности, които могат да намалят въздействието ни върху околната среда?
- Колко ефективни са индивидуалните дейности?
- Кой трябва да носи отговорността за опазване на околната среда? ООН, правителствата, НПО, отделните хора?
- Балансът в природата е нещо много сложно и не е лесно да се предскаже какви ще бъдат глобалните последици от дадена дейност. Тогава как е възможно да се вземат решения за използване ресурсите на Земята?
- Как трябва да се вземат решенията за начина на използване на ресурсите? Например, дали да се изсече една гора и земята да се използва за отглеждане на различни култури? Хората, които се изхранват от гората ще страдат за сметка на тези, които се облагодетелстват от селското стопанство. Тук е заложен принципът на равнопоставеността.
- В Член 1 от Международния пакт за икономически, социални и културни права е посочено, че „всички хора могат, за свои задачи, да разполагат свободно със своето природно богатство и ресурси „ Това означава ли, че хората имат право да увреждат околната среда?
- Ние зависим от нашата околна среда - тя ни осигурява храната, която ядем, и чистия въздух, който дишаме. Без здравословна околна среда не бихме могли да живеем - това е едно от условията за живот. Следователно не е ли наш върховен дълг да уважаваме околната среда, която ограничава правата ни да я ползваме? (по същия начин, както е наш дълг да уважаваме правата и свободите на другите, което ограничава нашите собствени индивидуални права.)
- Нуждаем ли се от нови права на човека, за да бъдем защитени от последиците от промените в климата?

Съвети за фасилитаторите

Това упражнение се провежда най-добре при 10-15 участника. При наличие на

КЛЮЧОВА ДАТА

2 Октомври
Международен ден на насилие

голям брой активни страни, проведете упражнението в няколко отделни групи. Всяка хранителна верига трябва да отразява действителни или възможни взаимоотношения, например, трева - овца - човек, или планктон - кит, или планктон - херинга - прасе (на прасетата често дават рибено брашно за храна) - човек - тигър! Припомнете на участниците, че когато едно животно умре, тялото му се разгражда от бактерии и получените в резултат на този процес неорганични вещества се усвояват от растенията. Така цикълът на живота започва отначало. Милиардите такива цикли си взаимодействат и се вплитат в мрежата на живота.

Опитайте се да накарате участниците да измислят възможно най-много различни хранителни вериги. Помислете за примери от различни местообитания - гори, планини, влажни местности, блата, езера, реки и морета. Може да се наложи да се намесите и да кажете нещо от рода на „сега неорганичните вещества се отмиват в морето и се използват от морския фитопланктон (растителен планктон)“. А, за да преминете от морска екосистема към сушата, може да ви се наложи да кажете следното: „чайката, която изяде рачето на брега, прелита в посока навътре към сушата, за да търси храна и обработваемите земи, където умира.“ Ако някой играч не може да се сети за следващата връзка, предложете му да попита останалите в групата.

В част 2, първите няколко пъти, когато участниците пускат връвта, това няма да окаже особено въздействие, тъй като начинът, по който нишките се преплитат една с друга, ги кара да останат заедно. При увеличаване на броя на хората, които пускат нишките, обаче, на земята ще остане купчина безполезна връв, обградена от безпомощни хора.

По време на Част 3 от упражнението трябва да сте подготвени да получите спорни отговори на въпроса „Какво поврежда мрежата на живота?“. Някои от участниците, например вегетарианците, може да кажат, че хората, които ядат месо, повреждат мрежата. Приемете тази гледна точка и поискайте мнението на останалите играчи. Но на този етап не навлизайте в големи дебати - първо довършете играта, а след това се върнете към дискусията по време на обсъждането.

Опитайте се да не се оставите да ви въвлечат в дискусия. Придържайте се към целта на упражнението - ефектът от човешката дейност върху околната среда.

Можете да намерите добри примери за истории на успех на адрес www.ecotippingpoints.org. Потърсете и местни източници на информация. В Португалия, например, сдружението Керкус /Quercus/ (www.quercus.pt) редовно използва обществената телевизия за предоставяне на информация за проблемите, свързани с околната среда и съвети за това как можем да намалим въздействието си върху нея – как да живеем по по-екологичен начин.

Ако решите, може да прочетете пояснителната информация в глава 5 преди да зададете въпросите за връзката между правата на човека и околната среда.

Настоящото упражнение е подходящо за класове с природоматематически профил.

Вариации

В част 2, когато помолите участниците да дадат конкретни примери за това какво уврежда мрежата на живота, вземете ножница и за всеки пример, правете по един срез на връвта, образуваща мрежата. Постепенно мрежата ще бъде унищожена и накрая в краката ви ще лежи купчина непотребни парченца връв. Разкъсаната мрежа е много въздействаща като образ, а положението по света наистина е потискащо, но важното е хората да не се чувстват безпомощни да се справят с проблема, пред който са изправени. Ето защо е особено важно да оставите малко време след края на играта и да направите поне кратка „мозъчна атака“ или дискусия за напредъка, който е постигнат в момента в областта на опазване на околната среда.

Предложения за последващи упражненията

Проведете „мозъчна атака“ за местни и глобални истории на успех в защитата на околната среда. Не всичко е безнадеждно! Има много хора, които работят активно

по целия свят за осигуряване на устойчива околна среда за бъдещите поколения. Отличен ресурс за тази цел е „Справяне с климатичните промени, общностите, които постигат резултат“, продуциран от Act International Alliance.

Настоящото упражнение може да се използва за началото на дебат относно правата на човека и околната среда. Добре ли ще е да има например право на човека на околна среда заедно с другите права на човека? Има ли околната среда друга стойност, която стои над функцията да бъде използвана? Има ли смисъл да се дават права на животните? (виж информацията на стр. 494)

Разработването на устойчиво ползване на ресурсите изисква политическа воля, време, усилия и средства. Само помислете колко още могат да направят всички страни по света чрез екологично образование, научни изследвания и практически схеми за опазване на околната среда, ако не харчеха толкова много за военни задачи и въоръжаване. Ако групата ви желае да разгледа тези въпроси по-задълбочено, можете да проведете „От колко се нуждаем?“ на стр. 189.

Климатичните промени засягат всички живи същества, навсякъде. Изключително тежките ефекти, например от наводненията, образуването на пустини и покачването на морското равнище може да доведат до ситуация, при която много хора няма да могат да оцелеят на мястото, където сега се намират и да бъдат принудени да се преместят. Ако се интересувате от по-задълбочено проучване на някои от тези промени, свързани с климатичните бегълци, може да проведете „Три неща“ на стр. 78.

Идеи за действие

Вземете участие в местни екологични проекти. Има множество НПО, с които можете да се свържете:

- Youth and Environment Europe (YEE) - сборна организация, състояща се от над 40 регионални и национални самоуправляващи се младежки организации, които се занимават с проучване и опазване на природата и околната среда из цяла Европа, www.tigweb.org
- Европейска мрежа за грижи за климата (CAN-E). CAN-E е призната за водещата мрежа в Европа, която работи по проблемите, свързани с климата и енергията. Със своите над 127 члена в 25 европейски държави CAN-E обединява хората в усилията им за предотвратяване на опасните промени в климата и насърчава прилагането на устойчива политика за енергията и околната среда в Европа.
- Приятели на земята www.foei.org
- Мрежата WWF работи с правителства, фирми и общности по целия свят, така че хората и околната среда да живеят добре, с полагащия им се справедлив дял от природните ресурси на планетата, www.wwf.org

Намалете собствения си въглероден отпечатък. На адрес www.cutco2.org можете да намерите редица много полезни съвети. Можете да намерите вдъхновение и в групата Младежи, които намират решения за намаляване на въглеродния си отпечатък /Young People Finding Solutions to Reduce Their Carbon Footprint/ във Facebook.

Допълнителна информация

В природата всичко е свързано. Живата и неживата природа са свързани посредством цикли - например цикъла на въглерода и цикъла на водата. Хранителните вериги представляват част от тези цикли. В началото на хранителната верига е растение, което използва слънчевата светлина, неорганичните вещества в почвата и водата, за да натрупва хранителни вещества, които му дават енергия да живее и да расте. Когато растението -например зеле - бъде изядено, неорганичните вещества и енергията, складирани в листата, се предават и използват от други организми, например от гъсеницата, за да живее и расте. Когато всяко животно на свой ред е изядено от друго, енергията и неорганичните вещества се предават по хранителната верига. Когато животното на върха на хранителната пирамида умре, тялото му се разлага, тъй като е „изядено“ от бактерии. Неорганичните вещества от тялото му се усвояват от растенията и започва нова хранителна верига.

Мир и
насилие

Глобализация

Медии

Ниво 2

Неограничен

60 минути

Когато дойде утрешният ден

Ако съдите другите така, както системата - вас, това няма да ви направи по-добри от тези, които са ви осъдили на смърт.

Дуайт Аданандъс

Теми	<ul style="list-style-type: none"> • Мир и насилие • Глобализация • Медии
Сложност	Ниво 2
Брой участници	Неограничен
Продължителност	60 минути
Общ преглед	Тази дейност използва информационни листа и дискусия, за да изучи проблемите на: <ul style="list-style-type: none"> • Защита на обществото от престъпност • Човешките права на престъпниците • Смъртното наказание
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на живот • Свобода от изтезание и унизително отношение • Право на равенство в достойнството
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Да изучи предубежденията относно престъпниците и обсъди някои от последиците от смъртното наказание • Да развие умения за слушане и критично възприемане на информация • Да стимулира усещането за човешко достойнство и справедливост
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Екземпляри от листа „Когато дойде утрешният ден“ – по един за всеки участник • По един лист хартия и молив за всеки член на групата • Флипчарт или големи листа хартия и писалки за обобщение на заключенията, направени по време на обсъждането

Инструкции

Стъпка 1.

1. Прочетете част 1 от „Когато дойде утрешният ден“ на глас пред групата. След като привършите, дайте 5 минути на участниците да си припомнят основните неща и да ги напишат със свои думи. После ги помолете да разменят записките си със съседа, да прочетат това, което другият е написал и да го коментират.
2. Поканете няколко доброволци да прочетат описанията си, после обсъдете разликите между различните версии: спомнят ли си някои от участниците повече подробности от други? Измислени ли са детайли, които не са споменати в оригиналната история?
3. Попитайте хората за тяхната реакция към историята: кой, според тях, я разказва? Какво се е случило?

Стъпка 2.

4. Прочетете на глас изрезката от вестника и част 2 от разказа на Нанон.
5. След това дайте на двойките 10-15 минути, за да обсъдят новата информация с партньора си. Снабдете ги с екземпляри от текста „Когато настъпи утрешният ден“, ако желаят да го ползват за справка.
6. Помолете ги да помислят върху следните два проблема:
  - Променили ли са мнението си за Дуайт или Нанон, след като са разбрали, че са в списъка с осъдени на смърт? Как? Защо?
  - Какво, според тях, е имал предвид Дуайт, когато казва: „Ако съдите остана-

лите така, както системата - вас, това няма да ви направи по-добри от тези, които са ви осъдили на смърт!“ Съгласни ли са с него?

7. Поставете проблема на обща дискусия и изслушайте коментарите на различните двойки по тези въпроси.

Обсъждане и оценка

Това упражнение може да се използва, за да се поставят различни важни и интересни проблеми, които да оформят теми за последващи дейности или дискусии. Въпреки това, препоръчва се по време на анализа да се придържате стриктно към темите, по които групите вече са мислили, вместо да откривате нови (вижте съветите към фасилитаторите по-долу).

- Помогна ли ви това упражнение да научите нещо ново за себе си? Накара ли ви да преосмислите някои от предишните си мнения или убеждения?
- Какво, според вас, се стреми да обрисова упражнението? Успява ли и ако не – защо?
- Какво ви разказва Това упражнение за правото на живот (ако ви разказва нещо такова)? По време на дискусията повдигнати ли са проблеми, свързани с други права?

Напишете тези въпроси на голям лист хартия или на флипчарт хартия, за да могат да се ползват в бъдеще.

Съвети за фасилитаторите

По време на първата дискусия (след прочита на част 1) е важно да не се дава на участниците информация за ситуацията, в която се намират двамата мъже: опитайте се да научите какви впечатления оставят те, но без да споменавате, че имате причина за това. Целта е участниците да изучат човешките страни на Дуайт и Нанон, без да знаят нищо за тяхното минало или настоящи обстоятелства.

Целта на размяната на записките в края на стъпка 1, е да даде на участниците идея за различните начини, по които хората възприемат и запомнят една и съща информация. Добре е да се наблегне на това, че тази активност не трябва да се възприема като „тест“, така че хората да не се стесняват да показват записките си, а по-скоро като способ за демонстриране на различни гледни точки. Опитайте се да потърсите коментари от хора, чиито записки се различават драматично от тези на съседа им. Попитайте защо може да се е случило така – например защо някои хора запомнят определена информация, която други пропускат.

Възможно е упражнението само по себе си да породи твърде много въпроси за едно занятие, така че трябва да се опитате за запазите дискусията в предложените рамки, вместо да позволите отвлечане в дебат – напр. относно смъртното наказание. Опитайте да запазите фокуса на обсъждането върху следните два основни проблема:

1. Степента, в която ние, държавата, всички, сме склонни да „съдим“ хората въз основа на нещо, което (вярваме, че те) са сторили. Вероятно това има предвид Дуайт, когато казва да не се „осъждат“ останалите по начина, по който държавата осъжда него (и Нанон). Държавата изцяло ги отписва като човешки същества на базата на нещо, което (смята, че) са извършили в миналото.
2. Дори т.нар. „закоравели престъпници“ притежават и запазват вродените си човешки качества – не само „грижата и съчувствието“, за които говори Дуайт, но също така и „отчаянието и депресията“, които Нанон описва в резултат на престоя в затвора.

Когато се обсъжда проблемът с „правото на живот“, опитайте се да запазите коментарите встрани от практическите аргументи за или против смъртното наказание. Насочете обсъждането далеч от въпроса дали може да се твърди, че тези двама човека все още притежават право на живот – и ако не, как може някой да „загуби“ това право. Има ли, например, някой правото да лиши граждани от него, дори те да са извършили престъпление?

КЛЮЧОВА ДАТА

10 Октомври
Световен ден
против
смъртното
наказание

“11 песни, които
разтърсиха света”
Адаптирано от списание
Songlines World Music,
март 2009

Свобода за Нелсън
Мандела – Джери Дамърс
и The Special AKA
Големите неща
порастват от малките –
Кев Кармъди и Пол Кели
Стани, изправи се –
Боб Марли
Gracias a la Vida –
Мерседес Соса
Al Atfal – Ум Калтум
Biko – Питър Гейбриъл
Didi – Халед
Представи си –
Джон Ленън
Зомби – Фела Кути
Nkosi Sikelel' i Afrika –
методистки химн,
композирани от Енох
Сонтонга през 1897
Джелем, Джелем –
химн на ромите,
композирани от Жарко
Йованович въз основа
на традиционна ромска
мелодия

Пълният текст (Когато дойде утрешният ден) може да бъде намерен на уебсайта на ККССН (Канадската коалиция срещу смъртното наказание)
<http://www.ccadp.org>.

Предложения за последващи упражнения

Песните винаги са били силен инструмент в борбата за човешки права. Групата може да чуе няколко песни за свободата и равнопоставеността или да напише своя.

Бихте могли да покажете филм по темата. Нашите предложения са:

- „Осъденият на смърт идва“ – реж. Тим Робинс, 1995 г. Този американски филм разказва историята на сестра Хелън, която се сприятелява със затворник със смъртна присъда.
- „Декалог V: Не убивай“ – реж. Кшищоф Киесловски, 1988 г. Главният герой е двадесетгодишен мъж, който извършва жестоко убийство, но бива екзекутиран по не по-малко варварски начин. Драмата разкрива, че всеки живот заслужава уважение и че никой не заслужава да бъде убит.

Бихте могли да прочетете или изпълните (цялата или няколко откъса от) пиесата „Оневиненият“ на Джесика Бланк и Ерик Йенсен (theexonerated.com). В пиесата се редуват монолози от първо лице и сцени от съдебни зали и затвори, разказващи историите на шестима смели човека, чиито съдби са безкрайно объркани от американската съдебна система, както и тяхната борба за оцеляване в нея.

Проследете темите, засегнати в края на упражнението. Организирайте формален дебат или използвайте упражнението „Предизборна кампания“ на стр. 164. Темите могат да включват:

- Проблемите на наказанието: каква е целта на затвора или екзекуцията за престъпниците? Предимно да се защити обществото, да се промени поведението на извършителя, или отмъщение/възмездие?
- Смъртното наказание: какви са аргументите за и против него?
- Сигурността на нацията срещу сигурността на индивида: какви са ограниченията в начина, по който правителството може да се отнася с хората, извършили най-тежки престъпления, или с терористи? Например, оправдано ли е измъчването на хора, ако е в опасност националната сигурност?

Можете да разработите проект относно смъртното наказание във връзка с правата на детето. В някои страни деца биват осъждани на смърт и могат да бъдат екзекутирани. Използвайте фразата „деца със смъртна присъда“, за да намерите повече информация в интернет, както и клипове в youtube.

Идеи за действие

Посетете Интернет страницата на Канадската коалиция срещу смъртното наказание и прочетете писма на затворници (www.ccadp.org). После напишете писмо на някого със смъртна присъда (Интернет страницата на Канадската Коалиция срещу смъртното наказание съдържа информация относно това как бихте могли да си кореспондирате, или се свържете с местната асоциация на Amnesty International).

Намерете най-актуалната информация за Нанон Уилямс на www.nawisa.ch и решете как бихте могли да подкрепите неговия случай.

По-нататъшна информация

Съветът на Европа е направил премахването на смъртното наказание необходима предпоставка за членство. От 1997 г. нито една екзекуция не се е състояла на територията на страните членки. Първата година, през която никой в Европа не е екзекутиран, е 2009; въпреки това през март 2010 в Беларус са екзекутирани двама души.

Можете да откриете информация относно това кои държави са ратифицирали международни споразумения, отхвърлящи смъртното наказание на страницата на Amnesty International, www.amnesty.org.

Докладът на Amnesty International „Децата и смъртното наказание: екзекуциите по света от 1990“, публикуван през 2002, разкрива, че САЩ оглавяват списъка с държави, екзекутирали млади хора, които са били под 18, когато са извършили

престъпление; 18 човека са екзекутирани в САЩ. В Пакистан смъртно наказание е наложено на младеж, който е бил само на 13 години, когато е извършил деянието, за което бива екзекутиран.

Human Rights Watch твърди: от 2004 г. насам единствено в Иран, Судан, Китай и Пакистан е известно да са екзекутирани малолетни престъпници. В Судан през 2005 г. са извършени две такива екзекуции, една е извършена в Китай през 2004 г. и една - в Пакистан през 2006 г. Въпреки това, в Иран през 2004 г. са докладвани поне три екзекуции на малолетни престъпници, осем през 2005 г. и четири - през 2006 г. Взето общо, единствено в Китай се изпълняват повече смъртни наказания, отколкото в Иран. Там годишно се екзекутират повече хора на глава от населението, отколкото където и да било по света. (www.hrw.org June 2007)

Прочетете повече за Нанон Уилямс на <http://www.ccadp.org/nanonwilliams.htm>.

Материали за раздаване

Когато дойде утрешният ден от Нанон Уилямс

Част 1

Беше изминал ден след смъртта на Дуайт Аданандъс, когато наистина видях живота различен от това, което той беше, или по-скоро от това, което ми се искаше да бъде. Беше началото на зимата, а аз лежах и не можех да си намеря място, все още мислейки за приятеля, който успяваше да се усмихне дори в дни, които изглеждаха ненужни. Преместих се бавно и вдигнах вестника изпод вратата, вестникът, който разказваше неговата история.

Да я чета и да зная, че повече никога няма да го видя, ми причиняваше такава болка, сякаш някой забиваше безброй карфици в сърцето ми. Понякога той влизаше, клатушкайки се, в двора и викаше високо: „Какво става, младежо?“, а аз се оглеждах около себе си, хвърлях поглед назад и казвах: „Човече, кого наричаш младеж?“, и двамата избухвахме в смях, защото бях най-младият наоколо. Когато помисля за тези моменти, се натъжавам, защото вече никога няма да очаквам с нетърпение да изляза на двора, след като Дуайт няма да е наоколо и да изглади бръчките, които гневът дълбаеше на лицето ми.

С течение на годините, начините, по които прекарвам времето са се променили, но ми се иска да се надявам, че те един ден ще ме направят по-добър човек, както успя да стане Дуайт. В моментите ми на слабост винаги се улавям, че се чудя какво би направил той. „Помни“, казваше ми Дуайт, „системата може да те хване само ако ѝ позволиш. Помири се с Бога, в който вярваш, и започни да живееш живота си по най-добрия начин, по който можеш, и да го цениш. После Дуайт добавяше: „Младежо, не знам защо си тук, но знам, че не ти е тук мястото“.

Част 2

“... Всъщност, на никого не му е тук мястото, в списъка с осъдени на смърт. Има изнасилвачи, похитители, крадци, педофили и садисти, които пет пари не дават за теб. Има обаче и състрадателни хора, които са правили същите неща, но са открили начин да се променят. Искам никога да не го забравяш“, ми каза Дуайт седмици преди да бъде екзекутиран. „Ако не запомниш нищо друго, запомни поне това. Ако съдиш другите по начина, по който системата е осъдила теб, това няма да те направи по-добър от тези, които са те осъдили на смърт!“ Сега, когато тези думи отекуват в ушите ми, се чудя защо ми е отнело толкова дълго да разбера какво е имал предвид. Разбира се, аз чувах това, което казваше той, и в думите му имаше смисъл, но да усетиш смисъла и изцяло да проумееш значението, се оказаха две напълно различни неща. Изглежда, че тогава действително съм бил младеж, както той ме наричаше, но истината боли, когато най-накрая я осъзнаеш.

Зная, че затворът е психологическо оръжие за мъчение, което води до трупане на отчаяние, докато накрая изпаднеш в депресия, но по някакъв начин духът и волята да продължиш напред остават живи у някои хора. Дуайт притежаваше този дух, независимо от това какво беше направил и защо се намираше в списъка с осъдени на смърт. Чрез този дух той успя да промени живота на останалите, които гниеа като живи трупове в двора на системата. „Знам, че не е лесно, младежо“, казваше той. „Но никой не е казал, че животът е лесен. Приемай всеки ден такъв, какъвто е и докато виждаш светлина в края на тунела, нека това бъде силата, която да те води“. Това бяха последните думи, които Дуайт ми каза с насълзени очи, докато си вземахме довиждане. Не смея да обясня какво значи това за мен, тъй като предполагам, че той ми го каза, за да открия собствената си сила, която ме поддържа през изминалите години, а вероятно ще продължи и през следващите. Никога не съм се отказал от принципите си или от нещата, които са най-ценни за мен в живота – като моето семейство, тъй че е много вероятно тази любов и това, че един ден ще преминем през портите на рая, да е в действителност утрешният ден, когато дойде той.“

Нанон Уилямс е осъден на смърт от щата Тексас през 1992, когато е на 17, по обвинение в убийство при утежняващи обстоятелства. Той отрича вината си и прекарва 13 години в списъка със смъртни присъди, преди присъдата му да е смекчена на доживотен затвор през 2005 след постановлението Роупър срещу Симънс на Върховния съд на САЩ, според което се забранява екзекуцията на малолетни. През 2010 делото на Нанон ще бъде гледано от Федералния съд с доказателства в защита на неговата невинност.

Изрезка от вестник

Хънтсвил – 2 октомври 1997. Обвиняем в грабеж беше екзекутиран в сряда вечерта за застрелването на бизнесмен от Сан Антонио, който се опитал да го спре да избяга от банков грабеж преди девет години. Аданандъс, на 41 години, беше осъден на смърт за убийството на Върнън Ханан, застрелян в гърдите на 28 януари 1988 след борба с Аданандъс във фоайето на банка в северната част на Сан Антонио.

Къде ще застанеш?

Наистина ли е по-важно да имаш дом, храна и вещи от първа необходимост, отколкото да можеш да кажеш това, което желаеш?

Теми	<ul style="list-style-type: none"> • Общи права на човека • Гражданство и участие • Бедност
Сложност	Ниво 2
Брой участници	Неограничен
Продължителност	50 минути
Общ преглед	<ul style="list-style-type: none"> • В тази дискусийна дейност хората трябва буквално да застанат зад своите мнения.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Всички
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се разберат разликите между гражданските и политическите, социалните и икономическите права • Да се ползват и развиват умения за обсъждане и обосновка • Да се насърчат уважение и широта на възгледа
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Един екземпляр от списъка с твърденията • Големи листа хартия или флипчарт хартия, писалки • Тебешир или лента • Копия от опростената версия на Всеобщата декларация за правата на човека на стр.600 (по избор) • Пространство за свободно движение на хората
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Пригответе два плаката - един с надпис „Съгласен съм“ и друг с надпис „Не съм съгласен“. Поставете ги на пода в противоположните краища на стаята, така че хората да могат да образуват права линия между тях (можете да ги нарисувате с тебешир или да ползвате лента). • Информирайте се защо хората говорят за „поколения права“, както и за двете категории граждански и политически, и социални и икономически права. (Вижте съветите за фасилитаторите по-долу и Раздел 4).

Инструкции

1. Започнете с много кратко въведение за разликите между гражданските и политическите, и социалните и икономическите права
2. Отделете пет минути, за да получите предположения кои права в коя категория попадат. Направете списък на правата върху флипчарта в секции със съответните заглавия.
3. Обяснете, че ще прочетете поредици твърдения, с които хората да се съгласят в по-голяма или в по-малка степен.
4. Посочете двете крайни позиции – плакатите „Съгласен съм“ и „Не съм съгласен“. Обяснете на участниците, че могат да заемат всяка точка по (въображаемата) линия, но че ще трябва да застанат възможно най-близо до хората, чиито виждания съвпадат с техните. Позволено са кратки обсъждания, докато всеки открие своето място.
5. След това прочетете твърденията.
6. Стимулирайте размисъл и дискусия. Помолете хората в двата края да обяснят защо са заели такива позиции. Попитайте някой близо до центъра дали мястото му означава отсъствие на изявено мнение или липса на знание.
7. Позволете на участниците да променят позицията си, докато слушат коментарите на останалите.
8. След като сте прочели изказванията, съберете групата заедно за обсъждане.

Общи права на човека

Гражданство и участие

Бедност

Ниво 2

Неограничен

50 минути

Обсъждане и оценка

Започнете с анализ на самата активност и после продължете с обсъждане на наученото от участниците.

- Имало ли е въпроси, на които им е било невъзможно да отговорят – дали защото им е било трудно да решат, или защото въпросът е бил зле формулиран?
- Защо участниците са сменяли местата си по време на дискусиите?
- Изненадани ли са от степента на несъгласие по въпросите?
- Има ли значение дали сме съгласни относно правата на човека?
- Смятате ли, че има „правилни“ и „грешни“ отговори на различните твърдения, или всичко е въпрос единствено на лично мнение?
- Възможно ли е някога да се постигне единодушие по въпросите на човешките права?
- Има ли съществена разлика между (първите) две „поколения“ човешки права – граждански и политически, и социални и икономически? Може ли да се каже кои са по-важни?
- Имаме ли нужда от още права? Би ли могло да има трето поколение такива?

Съвети за фасилитаторите

Би било добре да привършите бързо с подреждането в упражнението, без да отделяте твърде много време за обсъждане между различните точки, след което да изберете две или три от твърденията и да ги обсъдите с по-големи подробности с цялата група. Препоръчително е да правите паузи на определени места, за да дадете възможност на участниците да помислят за някои от точките и да сравнят гледната си точка с тази на другите. Това упражнение включва всички човешки права, но се фокусира най-вече върху социалните и икономическите, правата на труд и почивка, правото на здравеопазване и на основен стандарт на живот.

Твърденията по-долу засягат някои случващи се дебати, касаещи от една страна разликата между гражданските и политическите права, и между социалните и икономическите от друга. Не е необходимо да давате твърде много подробности от самото начало, тъй като много от въпросите ще се породят сами по време на дискусиите.

Въпреки това е добре въведението да включва две точки. Първо, следното разграничение: гражданските и политическите права са тези изисквания, които имаме към правителствата по отношение на гражданските и политическите въпроси, например правото на справедлив съдебен процес, правото на глас, на изразяване на собственото мнение и т.н. Социалните и икономическите права пък са изискванията, свързани със социалните и икономически въпроси – например бездомност, незадоволителна здравна грижа, бедност и т.н.

Вторият въпрос е, че някои хора са създали основни отлики между двата вида права. Твърди се, че социалните и икономическите права са или по-маловажни, и/или по-трудни за гарантиране от гражданските и политическите.

По време на събирането на идеи е добре да дадете на участниците екземпляри от опростената Всеобща декларация за правата на човека, за да записват това, което запомнят, или да им прочетете някои от членовете и да ги помолите да ги поставят в съответната категория. Членове 16 и 22-29 се разглеждат като социално-икономически права.

Вариации

Съчинете други твърдения или помолете членовете на групата да създадат свои.

Предложения за последващи дейности

Организирайте формална дискусия по един от въпросите, като помолите учас-

тниците предварително да подготвят аргументацията си и да гласуват в края на дискусиата. Можете да поканите други млади хора или членове на общността да присъстват.

Знанието относно човешките права е важно, но за опазването им е основополагаща активната гражданска позиция. Можете да използвате упражнението „Предизборна кампания“ на стр.164. То разглежда темата за убеждаването на останалите в собственото мнение.

Когато говорим за човешки права е важно да сме наясно с думите, които използваме, както и с тяхното въздействие. Например, добре е да помислите дали да кажете „гей“ или „хомосексуален“, дали да използвате фразите „сакати хора“, „инвалиди“ или „хора с увреждания“. Групата може да обсъди въпросите на простата реч и политическата коректност чрез упражнението „Бяло бъдеще“ от образователния наръчник „Всички различни-всички равни“.

Идеи за действие

Свържете се с местна организация, която работи за човешките права, или социална помощ и разберете как бихте могли да сте полезни.

Допълнителна информация

Раздел 4 от наръчника съдържа информация за произхода на различните поколения права, включително въведение в тяхното „трето поколение“.

КЛЮЧОВА ДАТА

5 декември
Международен ден на доброволците за икономическо и социално развитие

Материали за раздаване

Списък с твърдения

- По-важно е да имаш дом, храна и вещи от първа необходимост, отколкото да можеш да кажеш, каквото желаш.
- Хората имат задължение да работят, но не и право на това.
- Основната отговорност на всяко правителство е да осигури достатъчно храна на хората.
- Правото на „почивка и свободно време“ е лукс, който само богатите могат да си позволят.
- Задължение на хората, а не на правителствата е да се уверят, че не гладуват.
- Как се отнасяме с работниците си не касае международната общност.
- Бедните държави трябва първо да осигурят основен стандарт на живот на гражданите си, преди да се заемат с гражданските и политическите им права.
- Крайното икономическо неравенство нарушава основни права.
- Социалните и икономическите права изразяват идеал за бъдещето, но светът не е готов да ги гарантира днес.
- Ако правата не могат да бъдат гарантирани, е безсмислено да ги имаме.
- Някои права са по-важни от други.
- Някои хора по рождение притежават повече права от други.
- Някои хора са бездомни, защото такава е тяхното желание.
- Богатите хора са по-щастливи от бедните.
- Не е възможно бедността да бъде премахната изцяло.
- Не се раждаме с права – получаваме ги.

Пол

Дискриминация и нетолерантност

Пол

Ниво 2

8+

25 минути

Кои сме аз?

Аз съм всички връзки, които изграждам с останалите.

Албер Жакар

Теми	<ul style="list-style-type: none"> • Пол • Дискриминация и нетолерантност • Религия и вяра
Сложност	Ниво 2
Брой участници	8+
Продължителност	25 минути
Общ преглед	<ul style="list-style-type: none"> • Тази дейност включва малки дискуссионни групи, „мозъчна атака“, рисуване и групово обсъждане за изследване на проблемите на идентичността.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Равенство в човешкото достойнство и права • Свобода от дискриминация • Право на живот, свобода и лична сигурност
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се увеличи разбирането на концепцията за идентичността и да се разшири себепознанието • Да се развия комуникационни умения • Да се поощрят солидарността и уважението
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Цветни химикали и маркери – ако е възможно, различен цвят за всеки участник • Достатъчно хартия – по лист за всеки • Флипчарт хартия и маркери

Инструкции

1. За загряване, помолете хората да се разделят на двойки дискуссионни групи. Нека си представят, че не са се виждали и да се запознаят.
2. Сега ги помолете да помислят какво е интересно или важно да се научи за някого, когото виждаме за пръв път и направете „мозъчна атака“ за общите категории информация. Напр. име, възраст, пол, националност, семейна роля, религия, социален пол, етническа принадлежност, работа/учение, музикален вкус, хобита, спорт, общи предпочитания и неща, които не харесваме.
3. Обяснете на участниците, че ще трябва да открият колко общо има всеки един от тях с останалите в групата. Раздайте хартията и химикалите и обяснете, че първата стъпка е всеки да нарисова представяне на своята идентичност. Трябва да мислят за себе си като за звезди – аспекти от тяхната самоличност се излъчват в обществото им. Помолете ги да помислят за осем до десет най-важни страни от идентичността си и да нарисуват своята лична звезда.
4. Нека сега участниците се разходят наоколо и сравняват звездите си. Когато открият някого, с когото споделят лъч, трябва да напишат името на този човек до него (напр. ако Джим и Парвез споделят лъча „рапър“, трябва взаимно да запишат имената си всеки до своя лъч). Отделете 15 мин. за това
5. Сега се върнете към общото обсъждане и накарайте участниците да споделят колко индивидуален е бил всеки един от тях. Можете да попитате:
  - Кои страни на самоличността споделят хората и кои са уникални?
  - Колко сходни и колко различни са хората в групата? Споделят ли повече прилики или имат повече различия?
6. Накрая съберете идеи от групата относно това кои аспекти на идентичността избираме и с кои сме родени. Напишете ги на флипчарта в две колони.

Обсъждане и оценка

Продължете с дискусията относно това какво хората са научили за себе си, един за

друг, както и какви са изводите за човешките права.

- Какво са научили участниците за себе си? Било ли им е трудно да определят кои са десетте най-важни страни на тяхната самоличност?
- Били ли са изненадани от резултатите от сравненията на звездите? Повече или по-малко общо се е оказало, че имат?
- Какво е отношението им към разнообразието в групата? Смятат ли, че то допринася за това групата да е по-интересна или затруднява съвместната им работа?
- Имали ли е аспекти от идентичността на другите, за които участниците са се почувствали силно провокирани да кажат, че не притежават? Например, не обичам футбола, техно-музиката, кучетата, не съм хомосексуален и не съм християнин?
- Как се развива самоличността? Кои нейни аспекти са социално обусловени и кои са вродени и постоянни?
- По отношение на въпросите за социалния пол, кои аспекти са социално обусловени и кои са вродени и постоянни?
- Какво са написали участниците – „жена“ и „мъж“? Какво асоциират хората с тези думи? Еднакви ли са асоциациите и за двата пола и за всички мъже и жени?
- До каква степен хората биват съдени спрямо тяхната индивидуална идентичност и до каква – според групата, към която принадлежат?
- До каква степен хората са свободни да избират идентичността си? Какви са последиците за тях, за обществото им и по-специално за човешките права на равенство и уважение?

Съвети за фасилитаторите

Името на тази дейност не е случайно! Целта му е да озадачи участниците. Ако желаете да пуснете някаква музика за фон, можете да използвате песента на Франк Запа „Ти си каквото ти е, аз е каквото ти съм...“.

По време на заграването можете да направите малка подсказка на участниците, като така насочите мисленето им в правилната посока. Можете да дадете себе си за пример или да ползвате въображаем персонаж, както е в примера.

Целта на това всеки участник да има различен цвят, е да се даде на хората идеята, че всеки е уникален и че групата се състои от дъга от идентичности. Ако имате голяма група и двама или повече човека трябва да ползват един и същи цвят, помолете ги да пишат с различен почерк.

Ако желатете, можете да направите упражнението по-сложно, като предложите на участниците да нарисуват личните си звезди с по-дълги или по-къси лъчи, в зависимост от това колко личен или публичен смятат, че е конкретният аспект от самоличността им. По-дългите лъчи се простират по-далеч в обществото и са съответно с по-голяма публичност.

Някои от следните точки могат да възникнат по време на последната „мозъчна атака“ (на стъпка 6).

- Аспекти от идентичността, които мога да избирам: име, приятел, работа, членство в политическа партия, любима музика, стил на обличане, футболен отбор, който подкрепям, къде живея.
- Аспекти на идентичността, с който съм роден: пол, възраст, височина, цвят на очите.
- Някои аспекти могат да предизвикат противоречие, напр. националност, социален пол и сексуалност, религия, членство в малцинство.

Дискусията относно това как се развива идентичността, както и кои нейни аспекти са социално обусловени и кои – вродени и неподлежащи на промяна, също ще бъде противоречива, особено, когато стане дума за религия и социален пол. Добре е да помолите участниците да помислят върху собствения си процес на израстване и кои аспекти на тяхната самоличност са се променили през годините - може би дори тези техни страни, за които са вярвали, че са постоянни. Напра-

КЛЮЧОВА ДАТА

10 октомври
Световен ден
на психичното
здраве

вете някои изводи от разискването, например, че всички сме човешки същества с права, които не могат да бъдат подарени или отнети, независимо от расата, цвета, собствеността, рождението или друг статут.

Вариации

В т. 3 от инструкциите, помолете участниците да си нарисуват автопортрет или да сложат своя детска снимка в центъра на звездата си. Ако пропуснете да дадете имена на звездите, участниците биха могли да се опитат да отгатнат коя на кого принадлежи.

Допълнителна информация

Образователният наръчник „Всички различни-всички равни“, подготвен от Съвета на Европа, съдържа множество информация и още упражнения, касаещи проблемите на идентичността.

Предложения за последващи дейности

Направете това упражнение с приятелите, колегите и семейството си.

То може да служи за основа на много други дискусии, например, относно въпроси за универсалността на човешките права, дискриминацията, ксенофобията, правата на децата и гражданството.

Ако групата желае да поработи допълнително върху въпросите на идентичността и социалния пол, подходящо е упражнението „Героини и герои“ на стр.186.

Ако желаете да преминете от обсъждане на идентичността към индивидуалните права, впоследствие и към равноправието в човешкото достойнство и към правата на човека като цяло, едно предложение би могло да бъде да направите играта „Нарисувай думата“ на стр.156.

Ако в групата има представители на различни националности, би било добре да стимулирате любопитството им относно различните им култури, а подходящо последващо упражнение е „Моята история“ от образователния наръчник „Всички различни-всички равни“.

Работа и бебета

Искате ли работа? Тогава не планирайте деца!

Теми	<ul style="list-style-type: none"> • Работа • Пол • Дискриминация и нетолерантност
Сложност	Ниво 2
Брой участници	10 - 25 (малки групи: 5)
Продължителност	90 минути
Общ преглед	Това е ролева игра, засягаща проблемите на: <ul style="list-style-type: none"> • Репродуктивните права на жените на работното място • Дискриминацията на жените на работното място
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Правото да работиш желана професия и да се присъединяваш към профсъюзи • Правото да създаваш семейство • Свобода от дискриминация
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се развие познание относно репродуктивните права на жените • Да се развият умения за критично мислене и дискусия • Да се насърчи отворено мислене и усет за справедливост и социална отговорност
Материали	<ul style="list-style-type: none"> • Голям лист хартия, хартия за флипчарт или дъска, маркер • Пространство за работа на малки групи и ролева игра • Реквизит за ролевата игра, маса и столове, химикал и хартия
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Копирайте сценария върху дъската или върху голям лист хартия/флипчарт хартия

Инструкции

1. Обяснете, че упражнението включва ролева игра относно репродуктивните права на жените на работното място. Отделете малко време, за да съберете идеи какви биха могли да са тези права, за да се уверите, че всички участници разбират понятието.
2. Разделете участниците на малки групи (максимум пет човека в група).
3. Прочетете на глас ситуационната карта.
4. По групи, дайте на участниците двамадесет минути да решат какъв край да има историята и да разработят ролева игра по нея. Тя трябва да започва със срещата между Мария и г-н Владсток и не бива да е по-дълга от пет минути.
5. Поканете всяка малка група да представи ролевата си игра. Запазете коментарите за обсъждането.

Обсъждане и оценка

Започнете като получите коментари от всяка от групите относно това как са разработили ролевата си игра, както и коментари от останалите. После продължете с разговор за последиците и как трябва да се действа при дискриминация от този вид.

- Изненадала ли е ситуацията някого? Случват ли се подобни неща във вашата страна?
- Как групите са достигнали до решение за изхода от ситуацията?
- Реалистични ли са предложените развръзки? Какви са добрите и лошите страни на начина, по който Мария се справя със ситуацията? Колко трудно е да отстояваш себе си в подобни обстоятелства, без да бъдеш агресивен или прекалено отстъпчив?

Работа

Пол

Дискриминация и нетолерантност

Ниво 2

Работа 10-25 (малки групи 5)

90 минути

- Какви права имат жените във вашата страна, когато забременеят?
- Защо компанията би искала да наложи подобно условие на Мария? Справедливо ли е? Защо не?
- Нарушени ли са някои човешки права? Ако да – кои?
- Би ли се случило същото, ако Мария беше мъж? Защо? Защо не?
- Как се различават възприятията на мъжете за ситуацията от тези на жените?
- Какво трябва да се направи, за да се подпомогнат и защитят репродуктивните права на жените?

Съвети за фасилитаторите

Обмислете дали бихте искали да имате по равен брой жени и мъже в малките групи. Опитът показва, че еднополовите групи стигат до по-провокативни идеи за края на историята, както и до по-обстойни дискусии.

Участниците може да не са наясно с понятието „репродуктивни права“ и да се наложи да им помогнете с някои обяснения, за да се изясни цялостната идея. Репродуктивните права включват следните неща:

- Правото на приятна и удовлетворяваща сексуална връзка без заплахата от инфекции или заболявания.
- Избор на жената дали да има деца.
- Медицинско обслужване, в това число получаване на информация, консултации и обслужване по въпросите за планиране размера на семейството, което проявява грижи, внимание и съпричастност, осигурява възможност за извършване на безопасни аборти, отнася се към жените с уважение, зачита достойнството им и гарантира дискретност.
- Сексуално образование.

Имайте предвид, че въпросът от анализа относно нарушаването на човешките права на Мария може да повдигне противоречивата проблематика на аборта и правото на жената да избира в противовес на правото на ембриона на живот. Това е много важен въпрос. Той е с особено значение за образованието за правата на човека, защото изисква от участниците да имат широта на възгледа, да оставят настрана стереотипите и наличните си убеждения, и да ползват умения за критично мислене. Той е и много добра илюстрация на сложността, присъща на човешките права. Ако този въпрос възникне, може да предпочетете да го оставите за друга самостоятелна дискусия.

Вариации

Използвайте техниката Форум Театър (виж стр.67). Вместо да разделяте участниците на малки групи, можете да започнете с двама доброволци, които да изиграят Мария и г-н Владсток, а останалата част от групата да наблюдава. На определени интервали спирайте презентацията, за да получите коментари от наблюдателите и да чуете предположенията им какво ще се случи по-нататък. Друг вариант е наблюдателите да разменят местата си с тези на актьорите, за да разработят ситуацията от различен ъгъл и да променят развоя ѝ.

Защо да не добавите и други персонажи? Бихте могли да включите съпруга на Мария, който да е представител на профсъюзите, така ролевата игра ще премине отвъд среща с отдела по човешки ресурси. Можете да промените имената на героите с такива, които са често срещани във вашата страна.

Някои хора намират ролевата игра трудна, тъй че вместо нея можете да разкажете история. Разделете участниците на малки групи, раздайте им по един екземпляр от историята и ги помолете да я обсъдят и да напишат свой собствен завършек. След това групите коментират в обща дискусия и сравняват различните варианти.

Предложения за последващи дейности

Ако сексуалното образование е част от учебната програма във вашите училища,

попитайте учителя дали е възможно да включи упражнението “Работа и бебета” в урок. Друг вариант е то да бъде направено по време на урок по социални науки или история, както и във връзка със събитие, отбелязващо Деня на Жената (8 март) или Международния ден на семейството (15 май).

Групата би могла да направи проучване относно репродуктивните права във вашата страна. В продължение, участниците могат да проведат интервюта с жени и работодатели, за да проверят как работи законодателството на практика.

Групата би могла също така да разгледа сексуалното образование във вашата страна. Покрива ли то всички аспекти на репродуктивните права?

Ако желаете да проучите и други видове дискриминация на работното място, направете упражнението „Различни надници“ на стр.135.

Идеи за действие

Повдигнете въпроса за репродуктивните права в ученическия съвет или съвета на вашето дружество. Прочете кои местни неправителствени организации работят в полза на репродуктивните права на жените и участвайте в техните дебати и кампании.

Допълнителна информация

Ролята на Конвенцията за ликвидиране на всички форми на дискриминация по отношение на жените

Освен на гражданските права, Конвенцията отделя особено внимание и на най-значимия за жените въпрос - техните репродуктивни права. В Преамбюла се посочва, че „ролята на жените във възпроизводството не трябва да бъде причина за дискриминация.“ Връзката между дискриминацията и ролята на жените във възпроизводството е постоянна тема в Конвенцията. В Чл. 5 например се пропагандира „правилно разбиране на майчинството като социална функция“, изискваща съвместната отговорност на мъжете и жените за възпитанието на децата. Съгласно това защитата на майчинството и създаването на условия за отглеждане на деца са обявени за важни права на жените и мерките за тяхното осъществяване са включени във всички области, които Конвенцията засяга - заетостта, брака и семейните отношения, здравеопазването и образованието. Задълженията на обществото включват и предоставяне на необходимите допълнителни социални услуги, конкретно чрез създаване и разширяване мрежата от учреждения за отглеждане на деца, за да се даде възможност на родителите да съчетават изпълнението на семейните задължения с трудовата дейност и участието в обществения живот. Препоръчват се специални мерки, насочени към защита на майчинството, които „не се считат за дискриминационни“

(Чл. 4). Наред с това Конвенцията утвърждава правото на жените на избор за раждане на деца. Това е единственият правозащитен документ, в който се споменава семейното планиране. Той гласи, че страните са задължени да включат съвети за планиране размера на семейството в образователния процес (Чл. 10.з), както и да разработят семейни кодекси, които гарантират правото на жените „свободно и отговорно да решават въпроса за броя на децата и периодите между тяхното раждане, и да имат достъп до информация, образование, а също така и средства, които ще им позволят да осъществят това право“ (Чл. 16.д).

Материал за раздаване

Сценарият

Мария е безработна от близо година и си търси усилено работа. Преди десет дена тя е била на интервю за мечтаната работа, която е точно това, което търси. Всичко минава добре и Мария получава предложение. Компанията я кани на среща с г-н Владсток, отговарящ за човешките ресурси, за да подпише договор. Мария вече е обсъдила задълженията си и други въпроси, свързани с позицията. Точно преди да подпише договора, г-н Владсток ѝ съобщава, че необходимо условие е да разпише декларация, че няма да има бебе през следващите две години.

КЛЮЧОВА ДАТА

15 Май
Международен ден на семейството

www.un.org/womenwatch

Календар на правата на човека

Представеният тук календар е актуализиран опит да се създаде списък от дати, които хората по целия свят честват във връзка с правата на човека; почетени са борци за права, припомнят се злоупотреби с права, честват се надежди и радост. Важните дати са взети от официалните Международни дни на ООН, Световните дни, чествани от различни НПО, годишнини от исторически събития и рождени дни на някои изтъкнати правозащитни активисти. Този календар не трябва да се възприема като нещо завършено или неизменно, а по-скоро като отправна точка, към която вие можете свободно да добавите свои паметни дати.

Календарът може да се копира, направи под формата на постер и да се окачи на стената, за да стимулира първоначалния интерес към темите, свързани с правата на човека, тъй като показва нагледно тяхното многообразие. Стимулирайте коментарите на вашите участници: всички ли описани дати значат нещо за тях? Кои важни местни и национални дати биха искали да добавят?

За всяко упражнение в Раздел 2 е определена важна дата. По този начин календарът може да се използва като инструмент за разработване на целогодишна програма за образование за правата на човека. В началото на всяка седмица или месец може да има „тематична“ дейност: например на 3 май - Световен ден на свободата на пресата -можете да направите упражнението „Заглавна страница“, а на 25 ноември -Международен ден за ликвидиране на насилието срещу жените - може да направите упражнението „Домашни дела“. Друг вариант е групата да реши да „предприеме действия“, като се включи в събития или дейности, организирани от други организации на съответните дати - например за честване Деня на Земята на 22 април - да се присъедини към екологична организация.

Ако желаете някои първоначални идеи за предприемане на действия, погледнете „От А до Я на действията“ в образователния наръчник „Всички различни – всички равни“. За съвети и насоки относно ефективни дейности, прочетете Раздел 3 от ръководството „Предприемане на действия“.

Както разбирането за правата на човека се променя и развива всяка година, така трябва да се променя и настоящият календар. Предизвикателството за вас -ползващите това ръководство, е да откриете как всеки ден от годината да бъде празник на правата на човека.

Дата	Празник/важна дата	Информация за датата	Дейност
27 януари	Възпоменателен ден за Холокоста	27 януари отбелязва годишнината от освобождението на Аушвиц-Биркенау, най-големия нацистки концентрационен лагер. През 2005 г. Общото събрание на ООН определи този ден за Международен възпоменателен ден на Холокоста, за да се почетат жертвите на нацизма.	Възпоменателни ленти
8 февруари	Ден за по-безопасен интернет	Денят за по-безопасен интернет е организиран от Insafe, за да насърчи по-безопасната и отговорна употреба на онлайн технологии и мобилни телефони, особено от деца и младежи.	Животът ми не е шоу
12 февруари	Ден на червената ръка	Организациите, подкрепящи Глобалната кампания „Червена ръка“, която цели да се спре използването на деца като войници, включват: Human Rights Watch, Amnesty International, Youth Red Cross Germany, Terre des Hommes и Plan International.	Хвърляне на камъни
21 февруари	Международен ден на майчиния език	От 1999 г. UNESCO популяризира този ден с цел да окуражи широк международен ангажимент за насърчаване многоезичието и езиковото разнообразие, включително опазването на застрашени езици.	Езиковата бариера
8 март	Международен ден на жените	Международният ден на жените (8 март) е глобален ден, в който се отдава почит на икономическите, политическите и социалните постижения на жените в миналото, настоящето и бъдещето. За първи път е отбелязан през 1911 г. ООН го чества от 1975 г.	Път към Земята на равенството

12 март	Световен ден против кибер-цензурата	Световният ден против кибер-цензурата се отбелязва на 12 март 2009 г. по молба на Репортери без граници и Amnesty International	
18 март	Първи парламентарни избори с универсално изборително право в Европа	Финландия, 1917 г.	Да гласуваш или да не гласуваш
21 март	Световен ден на поезията	Обявен от UNESCO през 1999 г. Идеята е този ден е да насърчи четенето, писането, публикуването и преподаването на поезия.	
21 март	Международен ден за ликвидиране на расовата дискриминация	На този ден през 1960 г. полицията открива огън и убива 69 души по време на мирна демонстрация срещу „законите за пропуските“ на апартейда в Шарпвил, Южна Африка. Чрез обявяването на този ден през 1966 г., Общото събрание на ООН призовава международната общност да удвои усилията си за елиминране на всички форми на расова дискриминация.	В отговор на расизма
22 март	Световен ден на водите	Формално предложен за пръв път в Дневен ред 21 на Конференцията на Обединените нации, посветена на околната среда и развитието през 1992 г. в Рио де Жанейро, Бразилия. Наблюдението започва през 1993 г. и цели да увеличи осведомеността относно степента, в която развитието на водните ресурси допринася за икономическата продуктивност и социалното благополучие.	
23 март	Световен ден на метеорологията	Световната метеорологична организация. Работата ѝ върху прогнозирането на времето е важна за осигуряване на сигурността на храните, водните ресурси и транспорта.	
24 март	Световен ден на туберкулозата	На този ден през 1882 г. д-р Роберт Кох представя откритието си на туберкулозния бацил пред група лекари в Берлин. Обявен е за официален празник от Световната здравна организация през 1992 г..	
Вторият вторник на април	Европейски ден на равноправното заплащане	Обявен от BPW Европа (Business and Professional Women).	Различни надници
7 април	Световен ден на здравеопазването	Обявен за пръв път през 1950 г. от Световната здравна организация (СЗО) с цел да увеличи осведомеността относно ненужното страдания и усилията, които трябва да положат всички, за да осигурят живот и добро здраве.	Само една минута
8 април	Световен ден на ромите	Денят е официално обявен през 1990 г., за да почете ромската култура и да увеличи осведомеността относно проблемите, пред които са изправени ромите.	Доста!
23 април	Световен ден на книгата и авторското право	Чествайки този ден, UNESCO цели да популяризира четенето, публикуването и защитата на интелектуалната собственост чрез авторски права. Отбелязан за пръв път през 1995 г.. Известен още и като Световен ден на книгата.	
28 април	Международен ден на здравето и безопасността на работното място	Обявен от Международната организация на труда.	
1 май	Международен ден на труда	Известен още като "Денят на май". Празник на Международното работническо движение.	Синдикално събрание
Втората събота на май	Световен ден на справедливата търговия	Обявен от Световната организация за справедлива търговия.	Внимавайте, ние ви наблюдаваме!
3 май	Световен ден на свободата на пресата	Обявен от UNESCO през 1993 г., за да популяризира свободата на пресата в света и да отбележи факта, че свободната, плуралистична и независима преса е основна компонента на всяко демократично общество.	Заглавна страница

5 май	Ден на Европа (Съвет на Европа)	Годишен празник, посветен на мира и обединението в Европа. Съществуват две отделни подразделения на Деня на Европа: 5 май- за Съвета на Европа и 9 май – за Европейския съюз.	Всички равни – всички различни
8 май	Световен ден на Червения кръст и Червения полумесец	Световният ден на Червения кръст почита и награждава усилията на обществата на Националния Червен кръст и Червения полумесец в световен мащаб.	Бинго за правата
8-9 май	Възпоменание и помирение за жертвите на Втората световна война	Обявен през 2004 г. от Общото събрание на ООН, за да отдаде почит на жертвите на Втората световна война.	Възпоменателни ленти
15 май	Международен ден на семейството	Обявен през 1994 г. от Общото събрание на ООН, за да увеличи осведомеността относно семейните проблеми.	Работа и бебета
15 май	Международен ден на лицата, които отказват да служат в армия поради своите убеждения	Обявен от War Resisters' International с цел да популяризира ненасилствените действия, насочени против причините за война, както и да подкрепи и свърже хората по света, които отказват да участват във военна подготовка или конфликти.	
17 май	Международен ден против хомофобията и трансфобията	UNAID Съвместна програма на ООН за ХИВ/СПИН. Координирана от базирания в париж "IDAHO Committee".	Нека да поговорим за секса!
17 май	Световен ден на информационното общество	Обявен от ООН през 2005 г. с цел да повиши глобалната осведоменост относно обществените промени, до които водят Интернет и новите технологии. Целта му също така е и да подпомогне намаляването на цифровото разделение.	Влиянието на Интернет
21 май	Световен ден срещу тероризма	Световният ден срещу тероризма се противопоставя на всички форми на тероризъм и насилие. Началото му е поставено в Индия, тъй като „хиляди младежи биват примамени в лоното на терористичните лагери и организации всяка година“.	Тероризъм
21 май	Световен ден на културното разнообразие за диалог и развитие	Обявен през 2002 г.от ООН с цел да защити културното многообразие като начин за постигане на просперитет, устойчиво развитие и глобално мирно съжителство.	Нашите алтернативи за бъдеще
22 май	Международен ден на био-разнообразието	Обявен през 2000 г.от Общото събрание на ООН с цел популяризиране проблемите на био-разнообразието. Преди денят е бил отбелязван на 29 декември.	
26 май	Световен ден на предизвикателството	Организиран всяка година от Международната организация „Спорт за всички“. Общности от всяка част на света се състезават, за да мотивират възможно най-много хора да бъдат физически активни.	Спорт за всички
28 май	Европейски ден на съседите	Спонсориран от Съвета на Европа. Целта на този ден е градовете и организациите за социално настаняване да укрепят местните общности, като насърчат междусъседски партита и други подобни събития.	Цветя и права
29 май	Международен ден на миротворците на ООН	Създаден от ООН през 2002 г.и предназначен да отдаде почит на всички мъже и жени, служили в миротворческите операции на ООН за тяхното високо ниво на професионализъм, отдаденост и кураж, както и да почете паметта на тези от тях, които са загубили живота си в борба за мирната кауза.	
31 май	Световен ден без тютюнопушене	Инициран през 1987 г. от Световната здравна организация, за да насърчи 24-часов период на въздържание от всички форми на тютюневи продукти, както и да привлече световното внимание към широкоразпространената употреба на тютюн и свързаните с нея здравни рискове.	

4 юни	Международен ден на невинните деца-жертви на агресия	Отбелязван от 1982 г. с цел да потвърди и напомни на хората за страданието на множество деца - жертви на физическа, умствена и емоционална злоупотреба, както и за нуждата да се защитят правата на децата.	Имаме ли алтернативи?
5 юни	Световен ден на околната среда	Потановен през 1972 г. от Общото събрание на ООН с цел да увеличи общественото знание относно нуждата да се опазва и подобрява околната среда.	Пръсти и палци
12 юни	Международен ден срещу детския труд	Международната трудова организация отбелязва първия Международен ден срещу детския труд през 2002 г.	Историята на Ашик
17 юни	Световен ден за борба с опустиняването и сушата	Обявен през 1995 г. от ООН с цел да повиши осведомеността относно нуждата от международно сътрудничество за борба с опустиняването и ефектите на сушата, включително прилагане на Конвенцията за борба с опустиняването.	
20 юни	Световен ден на бежанците	Обявен през 2000 г. от Общото събрание на ООН, за да отбележи петдесетата годишнина на Конвенцията от 1951 г., касаеща статута на бежанците.	Може ли да вляза?
23 юни	Ден на обществените услуги на ООН	Създаден от ООН и предназначен да изтъкне приноса на обществените услуги в процеса на развитие.	
26 юни	Международен ден за борба със злоупотребата с наркотици и нелегалния трафик	През 1987 г. Общото събрание на ООН решава да чества този ден, за да засили действията и сътрудничеството, целящи постигане на общество без злоупотреба с наркотици в международен мащаб.	
26 юни	Международен ден на ООН в подкрепа на жертвите на изтезания	Обявен през 1997 от ООН, целта на този ден е премахване на изтезанията и ефективно функциониране на Конвенцията от 1984 г. против изтезанията и други форми на жестоко, нечовечно или уничително отношение или наказание. Денят е отбелязван за пръв път на 26 юни 1987 г.	Чахал срещу Обединеното Кралство
Първата събота на юли	Международен ден на кооперативите	Обявен през 1992 г. от Общото събрание на ООН. Датата отбелязва стогодишнината на Международния кооперативен алианс в признание на факта, че кооперативите са незаменим фактор за развитието.	
11 юли	Световен ден на населението	Обявен през 1989 г. от Програмата на ООН за развитие (ПРООН) с цел да насочи вниманието върху неотложността и важността на проблемите на населението.	
18 юли	Международен ден на Нелсън Мандела	През 2009 г. ООН обявява 18 юли за „Международен ден на Нелсън Мандела“ в признание на приноса на бившия президент на ЮАР към културата на мир и свобода.	Героини и герои
2 август	Възпоменателен ден на геноцида срещу ромите и синтите	Датата отбелязва унищожаването на т.нар. „Лагер на циганското семейство“, когато нацистите избиват близо 3000 мъже, жени и деца в газовите камери на Биркенау през нощта на втори срещу трети август 1944 г.	
6 август	Ден на Хиросима	Възпоменателен ден, посветен на жертвите на първата атомна бомбардировка в Хиросима, Япония през 1945 г.	
9 август	Международен ден на коренното население	Обявен през 1994 г. от Общото събрание на ООН, за да даде гласност и защита на правата на световното коренно население.	Племето Мака и ловът на китове
12 август	Международен ден на младежта	Обявен от ООН през 1999 г. и предназначен към насочване на вниманието върху проблемите на младежта в международен мащаб.	Нашите алтернативи за бъдеще
23 август	Международен ден в памет на търговията с роби и нейната забрана	Денят е предназначен от UNESCO да отбележи трансатлантическата търговия с роби. Той ознаменува въстанието от 23 август 1791 г., когато робите в Санто Доминго на Карибските острови предприемат метеж, който впоследствие води до Хаитянската революция и популяризира каузата на човешките права.	Времеви линии

	Европейски ден за възпоменание на жертвите на нацизма и сталинизма	Обявен от Европейския парламент през 2008 г.	
8 септември	Международен ден на грамотността	Обявен от UNESCO, този ден е отбелязан за пръв път през 1966 г. Целта му е да изтъкне важноста на грамотността за хората, общностите и обществата.	Образование за всички?
15 септември	Международен ден на демокрацията	Обявен от ООН през 2007 г.	Създаване на връзки
19 септември	Ден на избирателното право	Денят през 1893 г., когато Нова Зеландия дава на жените правото да гласуват, първата страна в света, която въвежда универсалното избирателно право.	Предизборна кампания
21 септември	Международен ден на мира	Този ден е обявен през 1981 г. от Общото събрание на ООН с цел да бъде отбелязан с всеобщо прекратяване на огъня и ненасилие, и е поканена към всички нации и хора да го почетат с прекъсване на всяка враждебна проява в неговите рамки.	Джамия в Слийпивил
28 септември	Ден на правото да бъдеш информиран	Основан от глобалните защитници на правото на достъп до информация. За пръв път е честван през 2003 г., а целта му е да се повиши осведомеността относно правото на всеки човек на достъп до информация от обществеността.	По стълбата
Първият понеделник на октомври	Световен ден на местообитанията - „Градове без бедняшки квартали“	Празник, определен от ООН и честван за пръв път през 1986 г. Целта му е да предизвика размисъл относно състоянието на нашите малки и големи градове, и основното човешко право на нормален подслон.	История на два града
Втората сряда на октомври	Международен ден за намаляване на природните бедствия	Постановен от ООН през 2002 г. с цел да популяризира глобална култура на намаляване на природните бедствия, включително подготовка за тях и предотвратяването и смекчаването им.	Мрежа на живота
1 октомври	Международен ден на възрастните хора	През 1990 г. Общото събрание на ООН обявява този ден, за да повиши осведомеността относно проблемите на възрастните хора и за да дължимото на техния принос към обществото.	
1 октомври	Международен ден на музиката	Инициран през 1975 г. от Международния съвет за музика, за да популяризира музиката във всички части на обществото.	
2 октомври	Международен ден на не-насилието	Международният ден на не-насилието на ООН популяризира не-насилие чрез образование и обществена осведоменост. Той съвпада с рождения ден на индийския лидер Махатма Ганди.	Насилието в моя живот
5 октомври	Световен ден на учителите	Основан през 1994 г. от UNESCO с цел да мобилизира подкрепа за учителите и да гарантира, че те ще посрещнат нуждите на бъдещите поколения.	Предстои скорошна актуализация
7 октомври	Световен ден на достойния труд	Международната конфедерация на профсъюзите слага началото на празника през 2008 г. На този ден профсъюзите по света застават за правото на достоен труд.	Искам да работя
Вторият четвъртък на октомври	Световен ден на зрението	Световната здравна организация: ден на информираността, целящ да предизвика международно внимание към слепотата, уврежданията на зрението и рехабилитацията на хората с увредено зрение.	Сменете си очилата
10 октомври	Световен ден срещу за борба със смъртното наказание	Организиран от 2002 г. от Световната коалиция за борба със смъртното наказание.	Когато дойде утрешният ден
10 октомври	Световен ден на психичното здраве	Отбелязан за пръв път през 1992 г. по инициатива на Световната федерация за психично здраве.	Кои сме аз?
Седмичата, включваща 13 октомври	Европейска седмица на местната демокрация	Подпомогнат от Съвета на Европа. Целта му е да развие познанието за местната демокрация и да популяризира идеята за демократично участие на местно ниво.	Нека да се чуе всеки глас

16 октомври	Световен ден на храната	Обявен през 1979 г., за да увеличи публичната осведоменост относно световния проблем с храната и да укрепи солидарността в борбата срещу глада, недохранването и бедността.	Направете крачка напред
17 октомври	Международен ден за премахване на бедността	Обявен от Общото събрание на ООН през 1992 г. с цел да увеличи осведомеността относно нуждата от изкореняване на бедността и нищетата във всички страни и по-специално в развиващите се такива.	Борба за богатство и власт
24 октомври	Ден на Обединените нации	Обявен през 1947 г. като годишнината от Хартата на Обединените нации. Денят „ще бъде посветен на това всички хора по света да узнаят за целите и постиженията на Организацията на обединените нации, и да се спечели тяхната подкрепа за нейната работа“.	
24-30 октомври	Седмица на разоръжаването	През 1978 г. ООН обявява Седмица на разоръжаването, за да изтъкне опасностите от надпреварата във въоръжаването, разпространи нуждата от неговото прекратяване и да увеличи публичното разбиране на спешните задачи на разоръжаването.	
25 октомври	Международен ден на творците	Международният ден на творците е движение на обикновените хора. 25 октомври е рожденият ден на Пикасо.	Игра с картини
3 ноември	Световен ден на мъжете	Световният ден на мъжете започва през 1999 г. в Тринидад и Тобаго. Подкрепен е от ООН. Целта му е фокус върху здравето на мъжете и момчетата, подобряване на взаимоотношенията между половете, популяризиране на равенството между тях и изтъкване на положителни мъжки модели за подражание.	Път към Земята на равенството
4 ноември	Европейска конвенция за правата на човека	Европейската конвенция за правата на човека е подписана на този ден през 1950 г.	Електроцентрала
6 ноември	Международен ден за предотвратяване експлоатацията на околната среда по време на война и въоръжени конфликти	Този ден е обявен от ООН през 2001 г., за да насърчи защитата на общата среда по време на въоръжени конфликти, когато екосистемите и природните ресурси са увредени за много дълги периоди, като така проблемът прекачва границите на националните територии и настоящите поколения.	
9 ноември	Международен ден за борба с фашизма и антисемитизма (Kristallnacht)	На този ден през 1938 г. се инициира програма, насочена срещу евреите. Еврейски магазини (Нощта на счупените стъкла). Този ден е признат от Съвета на Европа.	
9 ноември	1989 – падането на Берлинската стена	Този ден символизира началото на разрушаването на преградите между Западна и Източна Европа.	
11 ноември	Международен ден на науката и мира	Основан от UNESCO през 2001 г., за да укрепи обществената информираност относно ролята на науката за мирни и устойчиви общества. Той насърчава националната и международната солидарност в името на наука, споделена между държавите.	
16 ноември	Международен ден на толерантността	Обявен от UNESCO през 1995 г., за да създаде обществена информираност относно опасностите от нетолерантността.	Вярващи
18 ноември	Ден за борба с трафика	Основан през 2007 г. след препоръка на Европейския парламент. Той е възможност за подобряване на осведомеността относно необходимостта за по-добра политика, насочена към предотвратяването на и борбата с трафика на хора.	
20 ноември	Всеобщ ден на децата	Обявен от ООН през 1954 г. за ден на честване на международното братство и разбиране между децата, и на дейности, насърчаващи благосъстоянието на децата по света.	Правата на децата
21 ноември	Световен ден на телевизията	Обявен от ООН през 1996 г., за да насърчи световния обмен на телевизионни програми, посветени на проблеми като мир, сигурност, икономическо и социално развитие, и подобрението на културния обмен.	Игри с картини

25 ноември	Международен ден за ликвидиране на насилието срещу жените	Жените-активисти отбелязват 25 ноември като ден за ликвидиране на насилието от 1981 г. Той е добавен в списъка на ООН през 1999 г., за да увеличи обществената информираност и да „каже ‘Не’ на насилието срещу жените“.	Домашни дела
29 ноември	Международен ден за солидарност с палестинския народ	Обявен от ООН през 1977 г., за да покаже солидарност чрез организиране на демонстрации за палестинските права или други културни мероприятия.	
1 декември	Световен ден на СПИН	Обявен от ООН (Световната здравна организация) през 1988 г., поради нарастващото безпокойство относно епидемичното разпространение на синдрома на придобита имунна недостатъчност (СПИН).	Достъп до медикаменти
2 декември	Международен ден за премахване на робството	Припомня датата през 1949 г., когато се приема Конвенцията на ООН за преследване на търговията с хора и експлоатацията на хора.	
3 декември	Международен ден на хората с увреждания	Обявен през 1992 г. от ООН, за да повиши осведомеността и за действия мерки за подобряване положението на хората с увреждания, и да им осигури равни възможности.	Обърни внимание на способностите!
5 декември	Международен ден на доброволеца за икономическо и социално развитие	Обявен през 1985 г. от ООН с цел да увеличи информираността относно приноса на доброволните служби, като така стимулира хора от всички области на живота да предложат своите доброволни услуги и у дома, и в чужбина.	Къде ще застанеш?
9 декември	Международен ден за борба с корупцията	Обявен от ООН през 2003 г., с цел да подобри осведомеността относно корупцията, да спре възприемането ѝ като неизбежен житейски факт и да я идентифицира като основна пречка пред развитието.	
10 декември	Ден на правата на човека	Всички държави и заинтересовани организации са поканени от Общото събрание на ООН през 1950 г., за да отбележат този ден, почитайки годишнината от приемането на Всеобщата декларация за правата на човека на Общото събрание от 1948 г.	Игра „Нарисувайте думата!“, Изиграйте това.
18 декември	Международен ден на мигрантите	Обявен от ООН през 2002 г., за да осигури уважение към човешките права и основните свободи на всички мигранти.	3 неща
20 декември	Международен ден на човешката солидарност	Инициатива на ООН в борбата срещу бедността, подета през 2005 г., за да ознаменува нашето обединение в многообразието, и да насърчи солидарността в стремежа за постигане на Целите на хилядолетието за развитие.	Колко ни е необходимо

Дейности за начало

Началото е половината от всяко действие.

Теми	Общи права на човека
Сложност	Ниво 2
Продължителност	15 минути
Общ преглед	Упражненията за начало, описани по-долу, не само подпомат създаването на положителна атмосфера в групата, но и служат за въвеждане на идеите за правата на човека по забавен начин.
Свързани права	• Всички
Задачи	• Да подбудят любопитство към идеите за правата на човека • Да развият сътрудничество • Да насърчат духа на творчество, да стимулират и мотивират

Общи права на човека

Ниво 2

15 минути

Компас е повече от книга.

Това е невербално упражнение и забавен начин да се представи Компас на нова публика.

Инструкции

1. Сложете един екземпляр от Компас на пода и помолете участниците да застанат в кръг около него.
2. Обяснете им, че това е имитираща дейност и че те ще трябва да изразят действие чрез мимика, като използват Компас по какъвто начин желаят, с изключение на функцията му на книга! Останалите участници ще трябва да отгатнат каква е ролята на книгата.
3. Демонстрирайте упражнението като вземете Компас и кажете: „Това не е книга... какво е?“ После се престорете, че ядете сандвич. Когато някой изкаже предположението „сандвич“, оставете книгата обратно на пода и се върнете на мястото си в кръга.
4. Нека всеки от участниците подред имитира по нещо. Оставете ги взаимно да се вдъхновяват с идеи и да се изявяват, когато са готови.

Съвети за фасилитаторите

Този метод може да бъде ползван и когато се започва оценка на упражненията и методите по време на обучителен курс.

Седнете на стола!

Това упражнение стимулира увереността да се изкаже мнение, когато се представят различни проблеми, свързани с правата на човека.

Материали	• Пространство • Столове – по един за всеки участник и един допълнителен • Подготвени твърдения
-----------	---

Инструкции

1. Помолете всеки да седне на стол, за да оформите кръг. Трябва да остане един незаает стол.
2. Прочетете на глас първото твърдение и кажете на тези, които са съгласни с

него, бързо да си сменят местата и да седнат на друг стол. Тези, които не са съгласни, трябва да останат по местата си. Тези, които не могат да решат, трябва да станат, да се обърнат веднъж и отново да седнат.

Съвети за фасилитаторите

Това упражнение за разчупване на ледовете е забавно и полезно по своему. Можете да го прекратите като попитате каква връзка имат твърденията с правата на човека, но имайте предвид, че целта е да се премахне първоначалното напрежение, така че не я превръщайте в дискусия.

Въпреки това методът може да се ползва за въвеждане в задълбочено обсъждане. В този случай трябва да се концентрирате върху целите си и да се уверите, че твърденията, които използвате, ще ги постигнат. Можете да запитате участниците за техните различни реакции към твърденията и откъде произтичат различните им убеждения.

Друга възможност е ако работите по определена тема да помолите участниците да напишат свои собствени твърдения на листа хартия, които после да се поставят в кутия или шапка и прочетени.

Можете да изберете твърдения от списъка по-долу, или пък да го ползвате за вдъхновение за ваши собствени.

- Лошата репутация е по-вредна за момичетата, отколкото за момчетата.
- Допустимо е младите жени да не се обезкосмяват.
- Неуместно е това, че се продава бельо тип „прашка“, предназначено за деца.
- Приемливо е младите жени и мъже да са добри приятели.
- Жените готвят по-добре от мъжете.
- Хомосексуалните мъже и жени трябва да имат правото да сключват брак.
- Ако мой приятел ми сподели, че е хомосексуален/хомосексуална, ще си останем приятели.
- Само слабите момичета са красиви.
- Красотата идва отвътре.
- Още от малки момичетата са по-добри в шиенето, а момчетата – в механиката.
- Понякога изнасилването се случва по вина на момичето/жената.
- Мъжествено е да имаш мускули.
- Мъжете умеят да показват чувствата си.
- Емигрантите винаги се трудят много, защото им се налага.
- Балетът не е приемливо занятие за мъже.
- Нормално е мъжете да контролират и да са в челните позиции.
- Мъж президент/министър-председател е по-добър, отколкото жена на същата позиция.
- Не бива съпругът да е по-зле платен от жена си.
- Да кажеш на приятелите си, че се боиш от нещо, е признак на слабост.
- Не е мъжествено да се говори за чувства.
- Любовта отмира с времето.
- Сексът изисква любов.
- Възгледите на възрастните относно секса са старомодни.
- В порнографските списания могат да бъдат открити добри съвети относно секса.
- В списанията за тийнейджъри могат да бъдат открити добри съвети относно секса.
- Хората са еднакво ценни .

“Добър съм в...”

Това упражнение цели да насърчи увереността, като демонстрира разнообразието и солидарността в групата.

Инструкции

1. Помолете всички да застанат в много широк кръг.
2. Поканете някого да направи стъпка навътре в кръга и да сподели нещо, в което е добър.
3. След това кажете на останалите в групата да направят стъпка напред, да повторят името на човека и това, в което той/тя е добър.
4. Поканете следващия участник, който да направи още стъпка напред.

Съвети за фасилитаторите

Направете първоначалния кръг възможно най-широк, така че да остане пространство след като всеки вземе участие и кръгът постепенно се стесни. Накрая участниците ще са застанали много близо един до друг.

Блестящият Бенджамин и любезната Лейла

Използвайте това упражнение с хора, които се срещат за пръв път. В допълнение към запознанството, тя насърчава солидарността и уважението.

Инструкции

1. Помолете всички да застанат в кръг.
2. Поканете един участник (когото и да е да каже името си (например Бенджамин).
3. Нека останалите в групата да помислят за положителни прилагателни, които започват със същата буква, в случая Б.
4. Помолете Бенджамин да избере едно от предложенията.
5. След това поканете човека вдясно от Бенджамин да каже: „Здравей, блестящи Бенджамин. Казвам се...(напр. Лейла)“.
6. Нека останалите в групата открият прилагателно и за Лейла (напр. „любезна“).
7. Помолете следващия човек да каже: „Здравейте, блестящи Бенджамин и любезна Лейла, казвам се...“.
8. Продължете подред, докато всеки се представи.

Съвети за фасилитаторите

Важно е да се запомни, че фокусът е върху прилагателни, които започват със същата буква като името на човека, а не върху прилагателни, които го описват.

Всеки е свободен да избере собственото си прилагателно измежду предложенията на останалите.

Като фасилитатор трябва да сте подготвени да предложите позитивни прилагателни за всяко име, в случай, че нищо не хрумне на никого.

Забавен вариант на това упражнение е всеки да избере действие, когато се представя. Например Бенджамин може да потупа горната част на главата си. Така групата ще трябва да запомни всяко име, действие и прилагателно.

Възли

Тази дейност изисква сътрудничество и символизира работата заедно в търсене на решение.

Инструкции

1. Помолете участниците да се разделят на малки групи от по 6-8 човека.
2. Кажете на всеки да застане рамо до рамо с другите в кръг, с протегнати напред ръце.
3. След това участниците трябва да се протегнат и да се хванат за ръце. Условието са: а) двама човека не могат да бъдат хванати с двете си ръце едновременно и б) никой няма право да държи ръката на човека до себе си. (Резултатът изглежда

като голям възел от сплетени ръце!)
4. Кажете на участниците да разплетат възела, без да се пускат.

Съвети за фасилитаторите

Участниците ще трябва да се покатерят под и над ръцете си. Отнема малко време, но изненадващият резултат ще бъде един или два големи кръга. Това упражнение е забавна и стимулираща. Ако желаете да я ползвате, за да отбележите нещо важно, можете да попитате групите как се почувствали, когато за пръв път са направили възела: изглеждало ли им е невъзможно да го разплетат? След като са завършили задачата, били ли са изненадани от резултата? Можете да споделите с тях, че трябва да запомнят думите на Махатма Ганди: „Разликата между това какво правим и на какво сме способни би била достатъчна, за да реши повечето световни проблеми“.

Докоснете пода

Тази стимулираща активност насърчава сътрудничеството и уменията за вземане на решения в група. Тя включва близък физически контакт.

Инструкции

1. Обяснете на групата, че в тази игра има девет “точки” на тялото, които могат да докоснат пода: две стъпала, две ръце, два лакътя, две колена и едно чело.
2. Кажете на участниците да се разпръснат в средата на стаята. Извикайте число между 1 и 9 и кажете на всеки играч, че е необходимо да докосне пода с дадения брой точки. Повторете още два пъти.
3. След това ги помолете да си намерят партньор. Извикайте число между 2 и 18. Двойките трябва да работят заедно, за да сложат правилния брой точки на земята. Повторете още два пъти.
4. Повторете сериите, като участниците работят в групи от по 4, после 8 и дори 16, докато всички започнат да работят заедно.

Съвети за фасилитаторите

По ваше желание можете да позволите на участниците да разговарят, или да им позволите да общуват само със знаци.

Когато четирима души играят заедно, числото може да е две, ако двама души стоят по на един крак и държат останалите двама! Когато играят четирима, най-малкото практично число вероятно е четири (най-голямото би било $4 \times 9 = 36$). Във всеки кръг най-голямото число не може да бъде повече от 9 пъти броя на членовете на групата!

Нека участниците работят бързо. В големите групи се губи твърде много време, докато се вземе решение кой какви точки да сложи на земята. Най-забавно е с група от осем човека, които се опитват да докоснат земята с 6 или 8 точки.

Азбука на пода

Тази замявка е чудесно упражнение за “добре дошли”. Участниците научават имената си и откъде идват, без да се налага да говорят много. Упражнението е също така добро начало на дискусията относно разнообразието и уважението към различното.

Подготовка

- Напишете всяка буква от азбуката на отделен лист хартия А4.

Инструкции

1. Разпръснете буквите на пода и помолете участниците да образуват кръг около тях.
2. Обяснете, че ще им зададете няколко въпроса, например: Как се казвате? Тога-

ва участниците трябва възможно най-бързо да открият първата буква от името си и да застанат така, че пръст на крака им да докосва парчето хартия. Например Лаура застава върху буква Л, Руи върху буква Р и т.н.

3. След като всеки е открил буквата си, минете през всички - буква по буква - и накарайте хората да кажат бързо името си.
4. Повторете с други въпроси.

Съвети за фасилитаторите

Подредете буквите така, че около всяка от тях да има достатъчно място, тъй като е много вероятно върху някои от тях да застане повече от един човек. Забавната част е, когато повече от трима души опитат да застанат върху една и съща буква и им се наложи да се придържат един друг. Произволното разпиляване на буквите означава, че участниците ще си помагат с намирането им.

Ако групата е международна, внимавайте с избора на азбуки и се уверете, че всички букви са лесно четими и разбираеми. Еквивалентните букви в различните азбуки, написани на един и същ лист хартия, предизвикват любопитство.

В зависимост от големината на групата можете да повторите упражнението повече или по-малко пъти. Не го оставяйте да се проточи. Ето няколко предложения за въпроси:

- Как се казвате?
- В коя държава живеете?
- Коя е любимата ви храна/напитка?
- Кой е любимият ви цвят?
- Коя е любимата ви книга/музика?
- Какво е житейското ви мото?

Допълнителна информация:

Можете да откриете още упражнения за начало на следните страници:

- <http://wilderdom.com/games/icebreakers.html>
- <http://www.l.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hrhandbook/activities/11.htm>
- <http://www.amnesty.ca/youth/youthactiontoolkit/icebreakers.php>
- <http://www.corrymeela.org/sitepage/icebreaker5.aspx>
- <http://www.nationalserviceresources.org/taxonomy/term/183>

Общи права
на човека

Ниво 1

Всякакви

10 минути

Упражнения за преглед

Нищо н е е загуба на време, ако използвате опита мъдр.о.

Огюст Роден

Сложност	Ниво 1
Брой участници	Неограничен
Общ преглед	Прегледът е много съществена част от цикъла на обучение чрез опит, който е в основата на подхода, използван в това ръководство за обучение по човешки права. Следващите упражнения са лесен и забавен начин хората да бъдат подпомогнати да се учат от опита си. Могат да бъдат ползвани след завършване на единично упражнение, но не бива да заменят подробното обсъждане и оценка. Най-ползени са в края на обучителен ден или в края на по-дълъг обучителен период с цел да се накарат участниците да помислят по-общо относно това какво и как научават, както и когато фасилитаторът има нужда от бърза обратна връзка.
Свързани права	<ul style="list-style-type: none"> • Право на обучение относно човешките права • Право на образование • Право на участие
Задачи	<ul style="list-style-type: none"> • Развитие на познание и разбиране на проблемите на човешките права чрез опит • Развитие на критично мислене • Развитие на навик да се мисли за опита като за източник на познание • Подкрепа на оценката на учебните процеси

Игра за завършване

Продължителност: 10 минути

Инструкции

1. Обсъдете накратко случилото се в сесията до момента.
2. Помолете участниците да седнат в кръг.
3. Изберете едно от изказванията по-долу и помолете подред всеки участник да го завърши. Не са позволени коментари или дискусия.
4. Повторете няколко пъти, ако имате време или искате да получите още коментари.

Съвети за фасилитаторите

Примерни твърдения:

- Най-хубавото нещо в тази дейност беше.....а най-лошото беше....
- Най-интересното нещо беше.....а най-скучното беше....
- Това, което най-много не ми допадна, е.....а това, което ценя най-много, е.....
- Най-забавното нещо беше.....а най-сериозното беше...
- Ще ми се да имаше повече...и по-малко...
- Научих....и бих искал да науча повече относно....
- Сега бих искал....и се надявам....
- Разбирам....и се нуждая.....
- Бях най-изненадан относно....
- Това, което ми беше най-приятно да правя, беше....а това, което най-малко ми допадна беше.....

- Чувствах се най-уверен/а, правейки.....и най-неуверен/а, правейки....

Ако разполагате с време, можете да получите по-задълбочена обратна връзка като помолите участниците да се обосноват. Например, „Най-хубавото нещо беше..... защото.....най-лошото нещо беше....защото“.

Горе и долу

Това упражнение е много бързо и полезно, ако времето ви е към своя край!

Продължителност: 2 минути

Подготовка

- Помислете за 3 или 4 въпроса, които искате да зададете. Например: хареса ли ви упражнението ? Научихте ли нещо ново? Ще можете ли да използвате това, което научихте в ежедневието си?

Инструкции

1. Обяснете, че ще задавате въпроси относно това дали на хората им е харесала сесията и какво са научили. Отговорите си те ще трябва да дадат без думи, използвайки телата си. Ако желаят да отговорят с „да“, трябва да вдигнат ръце над главата си и дори да се изправят на пръсти, ако отговорът им е силно положителен. Хората, които са много несъгласни, трябва да се наведат ниско долу и дори да легнат колкото е възможно по-неподвижни на пода. Участниците трябва да намерят свои собствени междинни позиции, за да обозначат степента си на съгласие.
2. Прочетете първия въпрос и дайте на участниците минута, за да заемат позиция.
3. Огледайте се наоколо и отбележете наум отговорите, но без да питате или допускате коментари.
4. След това позволете на участниците да се отпуснат и им задайте следващия въпрос.

Гледни точки

Този метод е бърз и дава възможност на участниците да направят коментар, ако желаят.

Продължителност: 20 минути.

Подготовка:

- Помислете за 3 или 4 въпроса, които бихте искали да зададете. Например: хареса ли ви упражнението ? Научихте ли нещо ново? Ще можете ли да използвате това, което научихте в ежедневието си?
- Направете 4 знака върху листа хартия А4: „да“, „не“, „не знам“, „искам да кажа нещо“. Залепете ги на четирите стени на стаята.

Инструкции:

1. Посочете знаците на четирите стени и обяснете, че те представляват четири различни точки.
2. Обяснете, че само хората, които стоят до стена „Искам да кажа нещо“ имат право да говорят.
3. Обяснете, че ще прочетете въпрос и че участниците трябва да намерят мястото си до стената, която отразява техния отговор. Позициите могат да се сменят по време на упражнението.
4. Задайте първия въпрос относно упражнението .
5. Дайте време на участниците да намерят своите места, после поканете за коментар тези, които имат да кажат нещо.

Прогноза за времето

Тази игра използва времето като метафора за чувства.

Продължителност: 30 минути.

Материали

- Хартия и моливи по желание.

Инструкции

1. Обяснете накратко на участниците, че ще използват времето като метафора за това как се чувстват.
2. Дайте им 5 до 10 минути да поговорят за деня/обучението/проекта, в който сте включени и да се запитат: Харесва ли ми до момента? Какво мога да извлека от него? Ще ми бъде ли полезен?
3. След това един по един ги помолете да опишат как се чувстват под формата на прогноза за времето.

Съвети за фасилитаторите

Дайте няколко примера, когато обяснявате идеята за метафората за времето. Например: „Денят ми започна леко мъгливо. По-късно сутринта валя пороен дъжд. След обяд валя по-леко, но към края на следобед слънцето се показва“. Това означава, че сте започнали колебливо/не сте били напълно сигурни, след това ситуацията се е усложнила. Следобяд се е подобрила, а към края ѝ имате усещането, че сте научили много.

Вариации

Участниците могат да нарисуват своята прогноза, вместо да я изговарят. Можете да използвате тази основна идея, за да направите общ преглед на проекта си сякаш коментирате футболен или хокеен мач, или каквото и да е друго събитие, което би било интересно за участниците.

Заглавна страница

Участниците работят в малки групи, за да подготвят модел на заглавна страница на таблоидно издание.

Продължителност: 60 минути

Подготовка

- Ще ви е необходим по един лист хартия размер А3 и моливи за всяка малка група.

Инструкции

1. Помолете участниците да се разпределят в малки групи от по трима или четирима души. Задачата им ще бъде да подготвят заглавна страница на таблоиден вестник: големи заглавия и кратки статии!
2. Инструктирайте ги да обсъдят какво са направили до момента и какво са успели да извлекат от проекта или дейността, и да нахвърлят големите заглавия и тези от второстепенна важност.
3. Всяка малка група трябва да достигне до 5 или 6 „истории“. Участниците трябва да измислят заглавие на всяка история, както и няколко изречения, които я обобщават накратко. Не трябва да записват пълната история. Придружаващата „снимка“ е по желание, но е добра идея.
4. Покажете страниците.
5. Презентацията и дискусиата са по желание.

Раница

Това е добро упражнение, което може да се използва в края на обучителна среща. Визуализацията винаги казва повече от думите.

Продължителност: 40 минути

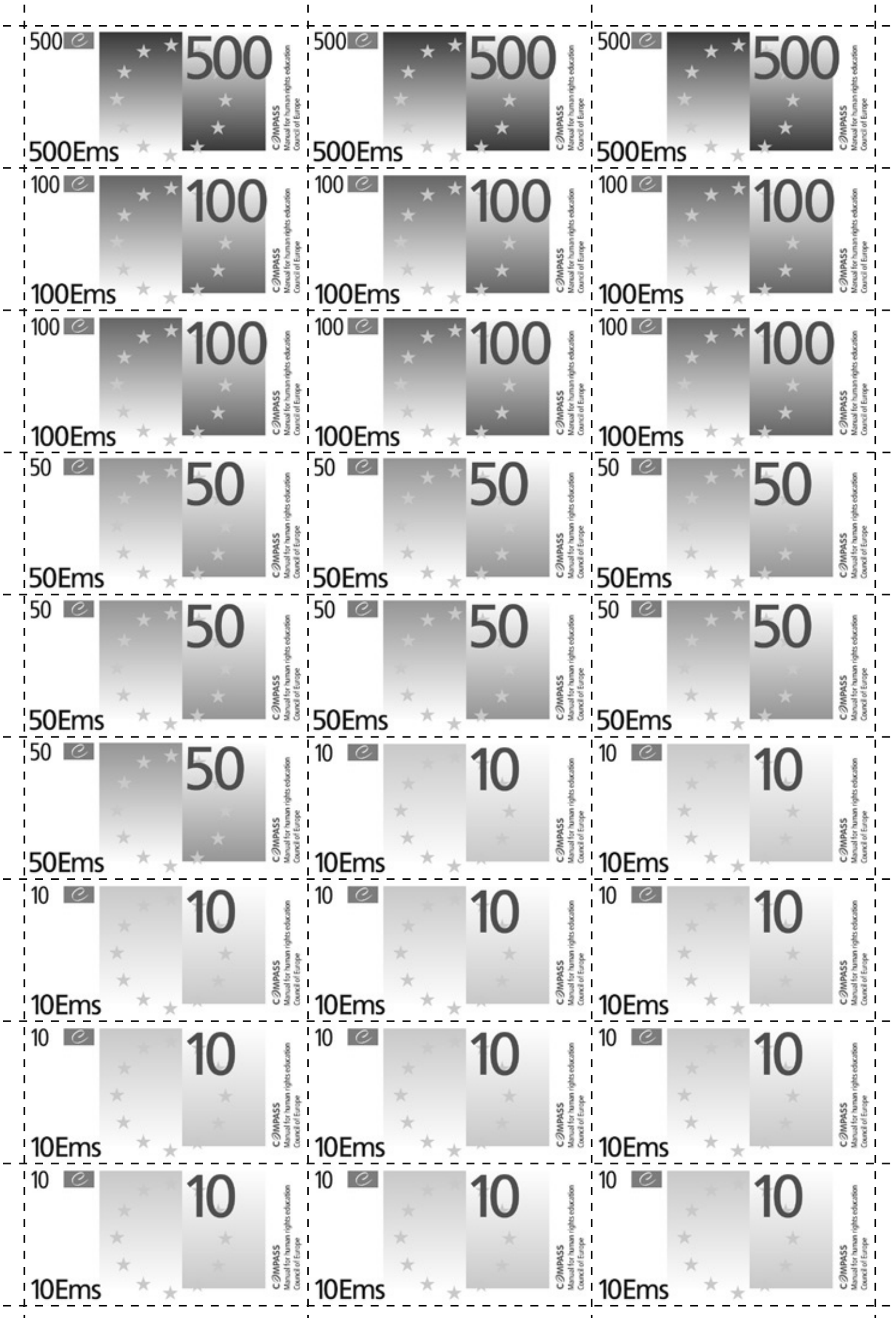
Материали

- Хартия и цветни моливи

Инструкции

1. Помолете участниците да помислят какво са научили по време на обучението/ срещата, и да нарисуват себе си, махайки за довиждане и и носейки голяма раница, съдържаща предметите, идеите и надеждите, които отнасят със себе си.
2. Участниците трябва да вземат предвид всичко, което са научили и биха искали да запазят. Нещата могат да са книги, картини, чувства, хора, идеи, нови начини да се погледне на света, сила, с която са се сдобили, след като са преодолели препятствие, или ценности.
3. Участниците могат също така да покажат нещата, които биха искали да изхвърлят, например неприятни навици, стари идеи, трудни моменти, лоша храна – всичко!
4. Уверете участниците, че не е необходимо да са невероятни художници. Стилизирани човечета, думи и символи са напълно достатъчни.

ГЛАВА 3

ПРЕДПРИЕМАНЕ НА ДЕЙНОСТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

СЪДЪРЖАНИЕ НА НАСТОЯЩАТА ГЛАВА

Информация за главата	357
3.1. ОПЧ и активизма	358
Какво означава активизъм?	358
Какво означава „предприемането на дейности“?	359
Кога една група може да предприеме дейности?	361
3.2. Прости дейности за правата на човека	362
Публични дейности	362
Млади хора обучават	363
Направи си сам	364
Да променим политиката или поведението на държавните представители	365
Свържете се с други групи или движения	367
Събиране на доказателства	368
3.3. Съставяне на план за действие	370
Преди да започнете	370
<i>Опознайте себе си – SWOT анализ</i>	370
<i>Да направим избор</i>	371
<i>Познаване на проблема</i>	372
<i>Дърво на проблема</i>	372
<i>Примерно дърво на проблема</i>	373
<i>Знайте решението</i>	373
Планиране на вашето действие	374
Кой проблем искате да разрешите?	375
Коя е вашата целева аудитория?	375
Какви промени се надявате да видите?	375
Как очаквате да се случи промяната?	375
Какви средства ще използвате, за да повлияете на вашата аудитория?	376
Организирайте се	376
<i>Изготвяне на таблица със задачите</i>	377
Обсъждане и оценка	378

Информация за главата

Може би забелязахте, че всяко занимание в Глава 2 има раздел, наречен „Идеи за действие”. Защо? Защото смятаме, че ОПЧ, което се провежда в класната стая или в младежкия център, е недостатъчно. Предприемането на дейности е присъща част на ОПЧ – отчасти, защото е начинът, по който темата за правата на човека става „реална” за младите хора, и отчасти, защото образованието за правата на човека трябва да бъде образование за промяна. ОПЧ има за цел да доведе до действие.

Припомнете си от Глава 1, че ОПЧ трябва да бъде образование относно правата на човека, чрез правата на човека и за правата на човека. Следователно, предприемането на дейности за правата на човека не е допълнение към, а е съществена част от образователния процес: предприемането на дейности означава да действате извън традиционната образователна среда, да направим нещо, за да превърнем правата на човека в реалност – за свят с по-добри права на човека.

Тази глава ви въвежда в практическите аспекти на ОПЧ. Тя може да се приеме като преход между заниманията, които се провеждат в клуба или класната стая, описани в Глава 2, и по-„професионалния” активизъм, който е описан в Глава 4. Това е начин да улесним младите хора да играят по-активна роля при защитата и насърчаването на правата на човека, като все пак остават фокусирани върху учебния процес.

- В Раздел 1 ще разгледаме значението на активизма, какво имаме предвид под предприемане на дейности и връзката им с ОПЧ.
- В Раздел 2 предлагаме редица прости методи и идеи за действие, които можете да използвате с група млади хора. Повечето предложени дейности в Глава 2 използват тези методи.
- В Раздел 3 представяме някои инструменти за планиране, чрез които групата може да бъде по-дълбоко ангажирана в даден проблем, като се разработва дългосрочна стратегия и се надграждат техните конкретни интереси и умения.

Всеки раздел е самостоятелен, въпреки че по-лесно ще разберете съдържанието на Раздел 3, ако прочетете Раздели 1 и 2.

Свободният университет

През пролетта на 2008 година литовски стажанти и други активни групи младежи организираха поредица протести срещу предложената реформа, която трябваше да сложи край на свободното висше образование. Недоволните стажанти взеха участие в редица акции и окупираха централния площад пред Вилнюския университет. Въпреки че те не успяха да спрат реформите, тези дейности ги обединиха и ги убедиха в необходимостта да се гарантира, че тези, които искат да учат, не трябва да бъдат възпрепятствани да го правят, поради липса на средства. И така, те решиха да създадат алтернативно пространство – без традиционните университетски учебни предмети и отворено за всички. Свободният университет (LUNI) се превърна в образователен център за всеки, който иска да учи или да преподава, място без расизъм, сексизъм, дискриминация, място, където знанията не се считат за собственост на „експерти”, а за нещо, което се споделя от всички.

За повече информация, изпишете “Свободен университет Luni” в търсачката.

Думите и мислите за състрадателните дейности, които не са изпълнени на практика, са като красиви цветя, които са пъстри, но нямат аромат.

Тич Нам Хан

3.1. ОПЧ и активизма

Какво означава активизъм?

Думата „активизъм“ е само на 100 години, поне със значението, с което се употребява днес, и произтича от глагола бъди активен. Активист е човек, който е активен в дадена кампания за промяна, обикновено по политически или социални въпроси. Активизъм е това, което правят активистите, т.е. методите, които те използват, за да постигнат промяна.

Мирните протестанти и правото на протест

Двама мирни активиста организират публично изчитане на имена пред вратите на Даунинг Стрийт, където живее британският Министър-председател. Единият от тях – Мая Еванс (23), прочете името на всеки убит британски войник, а нейният приятел продължи с дълъг списък на иракчаните, за които се знае, че са загубили живота си в резултат на войната в Ирак. Мая беше арестувана за този акт, тъй като не беше уведомила полицията за протеста предварително. Събитието беше отразено от националните медии и предизвика дебати относно свободата на словото и правото на протест. В резултат на това, а и на много други подобни акции, правителството се съгласи да преразгледа закона, забраняващ протестите в централен Лондон без предварителното одобрение от полицията.

„Аз не исках да бъда арестувана, но що се отнася до мен, не считам, че правех нещо грешно, докато стоях там в тази мъглива сутрин във вторник, заедно с мой колега, четейки имената на хора, които са загинали във война. Не смятам, че това е криминално престъпление и не мисля, че трябваше да бъда арестувана за това.“ Мая Еванс

Що се отнася до правата на човека, активизъм означава да защитаваш правата на човека, когато те са застрашени или нарушени, на каквото и да било ниво. Следователно, активизмът по отношение на правата на човека означава да реагираш срещу несправедливостта, на оскърбителното отношение, на насилието или дискриминацията, и да се опиташ да ги поправиш. Означава да бъдеш готов да помогнеш и да демонстрираш солидарност с борбите на други хора, борещи се да гарантират, че към тях се отнасят с уважение и достойнство, както и да помогнеш за по-лесното преминаване към по-хуманно, егалитарно общество, уважаващо правата. Ефективните активисти притежават упоритост, креативност, отдаденост и често кураж, но преди всичко, те вярват в човешките същества и в правата на човека. Те вярват, че света, в който правата на човека на човешките същества се спазват, е възможен и те искат това да се случи.

❓ *Активистите толкова по-различни ли са от „обикновените“ човешки същества? Кои качества на активистите можете да намерите в себе си?*

• Безспорно, активизмът изисква и зависи от отдадеността на дадена кауза или идеал, и обикновено тази отдаденост е постоянна и дългосрочна. Например:

- Екологични активисти печелят битка за спиране на строителството на електроцентраля, работеща с въглища, и веднага започват друга кампания, за да спрат разширяването на самолетна писта.
- Мирни активисти водят 30 годишна битка за разработване на международна конвенция за забрана на противопехотните мини.
- Местни активисти, борещи се срещу закриването на болница или спортна зала, разглеждат въпроса от всеки ъгъл, прибягвайки до нови възможности, когато някоя не успее.

Въпреки че вярваме, че всяко човешко същество е „мини-активист“, участващ в битки за различни каузи през целия си живот, в настоящото ръководство имаме за цел не да разглеждаме активизма, а „предприемането на дейности“. Активисти-

Да видиш кое е правилно и да не го направиш означава, че ти трябва кураж.

Конфуций

те – в техния по-традиционен смисъл, също „предприемат дейности“, но го правят непрекъснато, използвайки много различни начини, и вероятно не спират, докато действията им не постигнат своето въздействие върху въпроса, който те се опитват да разрешат. Младите хора, с които работите, е по-вероятно да се впускат и да преустановяват действията си, като понякога се присъединяват към други активисти, а понякога действат сами по въпрос, който считат, че е важен.

? Можете ли да се сетите за „каузи“, които сте предприели и сте защитавали? Мислите ли, че образованието е „кауза“?

Какво означава „предприемането на дейности“?

Когато казваме, че една група предприема дейности, ние имаме предвид нещо, което е отвъд „формалното“ занимание – като тези в Глава 2, и нещо, което вероятно обхваща по-широка общност от самата група. Предприемането на дейности като част от ОПЧ има за цел да доведе до резултат, който е ценен не само от образователна гледна точка, но и нещо повече. Например:

- Посещение до местен приют за бездомни, център за бежанци център за бежанци, може да помогне за преодоляване на бариерите или предразсъдъците и да гарантира комфорт за тези, които са посетени.
- Едно писмо до пресата, изпратено от млади хора, в което се съобщава за расистко или нетолерантно отношение, може да бъде сигнал за медиите относно възгледите на младите хора и може да накара журналистите да се противопоставят на своите собствени предубеждения.
- Една фото изложба в местната общност, показваща ефекта от замърсяването върху квартала, може да отвори очите на другите и може да помогне за стартирането на движение за разрешаване на проблема.

Всяко от тези дейности има цел и въздействие отвъд групата и всяко от тях овладява и ангажира самите млади хора. Практическото действие може да доведе до поука от живота: до може да придаде на правата на човека значение и ги превърне в нещо положително. Това, че виждате как вашите дейности могат да имат предимства за другите – и за самите вас, е страхотен урок, движеща сила и надежда, че нещата могат да се променят, ако ние действваме за тяхната промяна.

? Ако сте работили с група, която е участвала в действие, посочете какви бяха основните резултати от гледна точка на въздействието и по отношение на ученето?

? Бъди промяната, която искаш да видиш в света.

Ганди

? Театърът е форма на знания; той трябва и може да бъде и средство за трансформиране на обществото. Театърът може да ни помогне да изградим нашето бъдеще, а не само да стоим и да го чакаме.

Аугусто Боал

ОПЧ, предприемане на дейности и активизъм: какви са разликите?

- Учебните занимания от Глава 2 са насочени главно навътре – към групата: целта е обучението на отделните активни страни.
- Предприемането на дейности във външния свят има образователна стойност за групата, но е насочено и навън, към реален въпрос от реалния свят.
- За активистите – професионални и „на половин ден“ – единствената цел е въпроса и външния свят. Активистите ще продължат да работят и провеждат кампании, докато не постигнат целта си.

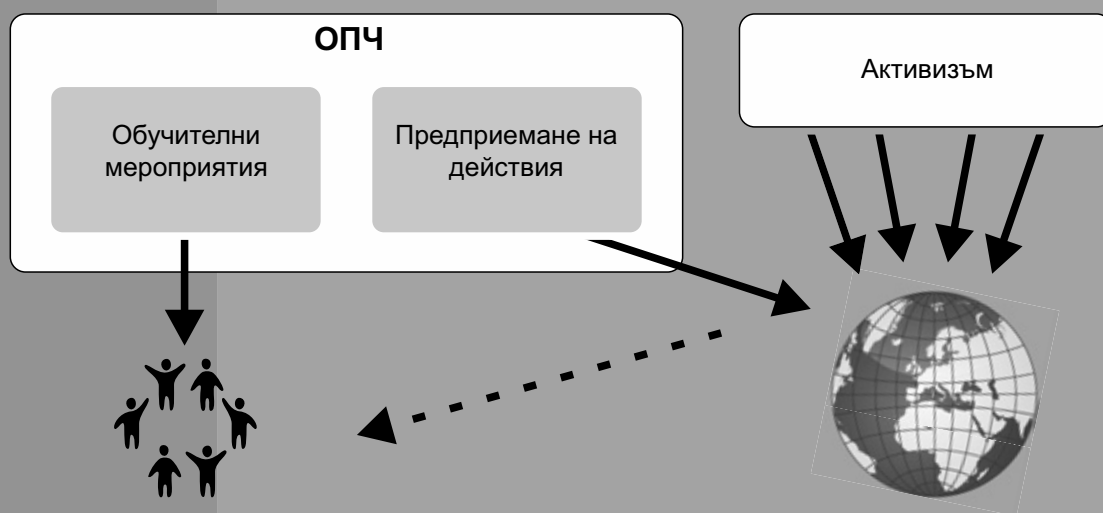
„Децата, които растат“ (Putos que a ta cria)

Група младежи, живеещи в покрайнините на Лисабон, всички с африкански произход, използват музика, за да се справят с чувството, че са изключени от обществото и да възпитат у другите уважение към културното многообразие. Както групата обяснява на своята интернет страница, второто поколение имигранти често се чувстват „изключени от обществото в държавата, която са се родили и живеят, и изключени от обществото в държавите, в които техните родители са родени и са живели. Един от начините за изразяване на тази дилема и объркването, до което тя води, винаги е бил музиката.“

И така младите музиканти решават да използват рап и друг стил музика като форма на социално образование, чрез което могат да мотивират младите хора и да насърчават социалното участие. Те използват ритъма и поезията, за да предадат своето послание и показват подкрепа на други рапъри, за да ги окуражат да използват музиката като инструмент за социална трансформация. След поредица обучителни курсове и с помощта на програма „Младеж“ на Европейския съюз, групата „Putos que a ta cria“ записва а два компакт диска и един DVD диск, участва в различни обществени прояви, организира младежки фестивал на тема „Права на човека“ и мотивира други рапъри. „Хипхопът е забавен, но може да се използва за намеса“.

<http://www.myspace.com/putosquiatacria>

„Целта“ при ОПЧ и при активизма

Кога една група може да предприеме дейности?

Краткият отговор е „по всяко време“. Действията на общността, описани в раздел 2 от тази глава, могат най-често да се използват преди или след обучителното мероприятие в клуба или класната стая. Предимството да осъществите действието след занятието е, че групата ще има по-задълбочени познания по въпроса и може да бъде по-креативна по отношение на най-креативната форма на действие. Предимството да осъществите първо действието е, че в този случай групата може да бъде по-ангажирана в занятието след това, след като е разбрала за себе си важността на конкретния въпрос.

Учителите, които редовно работят в областта на ОПЧ, често ще преминават от единия модел към другия, в зависимост от конкретната тема, степента на интерес или познания на групата и вероятно тяхната собствена връзка с дадена група. Опитаме се да свържем много от предложените в тази глава дейности с конкретни занимания от Глава 2. Те са описани в полето и много от тях представляват основа за „Идеите за действие“ в края на заниманията. Почти всички могат да бъдат осъществени като въведение, преди заниманието, или след него като начин за придаване на практически смисъл на въпросите, които вече са били изучени.

Гражданският активизъм е нещо, което ви насърчава да правите малки дела всеки ден. В даден момент разбирате, че да промените този свят е станало смисъл на вашия живот. Понякога си мислите, че можете да направите много, за да подадете за помощ ръка на хора, които се нуждаят от нея. Ставате свободен и виждате света с нови очи.

*Иван Кондратенко,
главен редактор на
руския студентски
вестник "Perexod"*

3.2. Прости дейности за правата на човека

? Ако забележите несправедливост или не смятате, че дадена политика е честна, какво ще направите? Как ще покажете на другите какво чувствате?

Да си измиеш ръцете от конфликта между силните и слабите означава, че си на страната на силните, а не, че си неутрален.

Пауло Фриер

В този раздел ще разгледаме някои от подходите, които можете да използвате, за да въведете ОПЧ в общността. Предложенията не са радикални и вероятно вие вече използвате повечето от тях в настоящата си работа: изработване на банери, дискутиране на въпроси, организиране на културни събития, срещи с различни организации, писане на писма и др. Тези очевидно прости методи всъщност са точно тези, които се използват от професионалните активисти и те наистина са ефективни!

В списъка по-долу са описани само някои от нещата, които бихте могли да правите с групата. Целта е да се раждат идеи, а не да се предлагат рецепти за действие. Бъдете креативни, питайте участниците какво считат, че би било най-полезно или най-интересно да правят и какво би съответствало на уменията на тези, които ще извършват действието.

Публични дейности

Публичните дейности, например уличен театър, протестен марш, петиции или седящи протести, могат да имат различни задачи, но вероятно най-важните от тях са следните:

- Повишаване информираността по даден въпрос
- Привличане на други хора към каузата
- Медиите да бъдат накарани да говорят
- На политиците или тези, които имат власт, да бъде показано, че хората гледат!

Ако мислите за публично действие, трябва да имате предвид, че е важно да направите нещо, което ще привлече вниманието: накарайте хората да се смеят или ги накарайте да спрат и да гледат; може би дори искате да се опитате да ги шокирате. Трябва да накарате хората да говорят!

Критична маса

В много европейски градове обикновено в последния петък от всеки месец десетки, а често и стотици велосипедисти се събират, за да разчистят улиците от коли. Актът е спонтанен: няма организатори на събитието и планиран маршрут. Групата велосипедисти карат заедно по улиците, за да забавят трафика, да привлекат вниманието към замърсяването или към това колко опасно е да караш велосипед по задръстените от автомобили пътища, или просто, за да докажат силата на хората да забавят обичайния градски живот и да отпразнуват радостта от общата цел и споделените идеали. Мотивациите на хората са различни, а много от колоездачите носят свои собствени банери или послания, че те се опитват да привлекат вниманието на обществеността.

Това, което започна като няколко велосипедисти, карачи заедно, се превърна в масово събитие и месечна традиция в много градове.

Вижте www.critical-mass.info за повече информация.

Предложения за групата:

- Напишете песен или мюзикъл, или ваша собствена пиеса и ги представете на улицата.
- Направете банер и проведете демонстрация извън местната общност, за да протестираме срещу замърсяването, наемане на външни изпълнители, трудови права или нещо друго, което може да бъде релевантно.
- Направете постери или брошури за вашия проблем и ги раздайте или ги поставете на обществени места.
- Направете страница във Facebook, за да говорите за вашия проблем; след това използвайте други форми за работа в социалните мрежи, за да привлечете последователи.

? *Хората често казват, че демонстрациите са загуба на време, но какво послание изпраща това, ако никой не демонстрира?*

Връзки с упражнения:
Много от занятията повдигат глобални въпроси, които могат да бъдат предмет на кампания за повишаване на информираността, например Историята на Ашик (детски труд), Нека да поговорим за секса! (джендър/хомофобия), В отговор на расизма (раса, дискриминация).

Гласът на „99%”

Движението „Окупирай” обхваща близо 1 000 града в над 80 държави през 2011г. Отчасти вдъхновено от „Арабската пролет”, където демонстраторите отказаха да се разпръснат, докато не бъдат изпълнени техните искания, активистите, младите хора и много други вдигнаха палатки и създадоха малки самодостатъчни си общности, „окупиращи” откритите пространства в центровете на градовете по целия свят. Използвайки лозунга „Ние сме 99%”, те имаха за цел да изтъкнат огромното състояние, което притежават няколко души, изкривяването на демокрацията, до което води това, и несправедливостта от задълбочаването на разликите в услугите, засягащи мнозинството.

Млади хора обучават

Публичните дейности, описани в предишния раздел, не се отнасят само за обучението; те се отнасят по-скоро за изпращането на незабавно и несложно послание, повишаването на информираността и посяването на семената. Младите хора могат да бъдат отлични обучители и често са по-ефективни при привличането на други хора към дадена кауза или при промяната на нагласите, особено когато аудиторията се състои от техни собствени връстници. Обясняването на даден проблем пред другите също ще помогне на младите хора, както да изяснят своите собствени позиции, така и да спечелят по-голямо доверие.

Проектът Powerpod – <http://www.edinburgh-powerpod.org>

Woodcraft Folk от Единбург спечелиха безвъзмездна финансова помощ, за да представят ремарке със соларни панели и вятърни турбини, като практически образователен инструмент при използването на устойчива енергия, пред аудитория от млади хора в Лотиан, Шотландия. Ремаркетото, известно като Powerpod, беше построено от стажанти в местния университет, за да покаже соларната електрическа и соларната топлинна енергия и алтернативата на генерирането на енергия от вятър.

Първата група връстници-обучители от Woodcraft Folk отпътуваха до Центъра за алтернативни технологии, където научиха за научната обосновка и техническите аспекти на Powerpod. След завръщането си те организираха работилници, за да привлекат деца и млади хора на тяхната възраст. Те се превърнаха в предварително планирани работилници за други дърводелски групи в областта.

Работилниците привлякоха невидан интерес, както в сектора на формалното, така и в сектора на неформалното образование.

Източник <http://www.scotland.gov.uk/Topics/SustainableDevelopment/EWFenergytrailer>

Властта на тези, които обучават, обикновено е пречка за тези, които искат да учат.

Цицерон

**Връзки към упражнени-
ния:**

Използвайте „**Каква е твоята позиция?**“ или „**Предизборна кампания**“, за да откриете въпроси, които представляват интерес за младите хора и да им помогнете да практикуват своите умения за аргументиране и дебатирание.

Използвайте „**Изиграй го!**“, за да насърчите креативното мислене за правата на човека и като основа за пантомима или драма.

Използвайте „**Образование за всички**“, за да започнете да мислите за образованието – какво означава то, защо е важно и каква е връзката му с различните аспекти на живота.

Предложения за групата:

- Организирайте публични дебати по въпрос, който представлява интерес, например различията в разходите за образование, дали престъпниците заслужават човешки права, или дали военните програми трябва да бъдат орязани, за да се намали бедността. Поканете известни обществени личности и приятели да се включат в дебатите.
- Направете ваш собствен видеофилм или организирайте театрална постановка на тема права на човека.
- Напишете статия за местния (или национален) вестник и поискайте интервю от местната радиостанция или телевизионен канал. Можете ли да покажете снимка, за да има нещо, което да хване окото?
- Помислете за въпрос, от който групата разбира добре, и разработете програма за обучение на друга група или ученици от местното училище, което се провежда от техни връстници. Бихте ли могли да говорите за правата на човека на група млади хора или да проведете някое от занятията, описани в Глава 2?

Проект „Жива библиотека”

Една група във Вроцлав, Полша организира Жива библиотека, където книгите се представят от хора от различни културни, социални или други групи и биха могли да бъдат „заети“ за 30 минутен разговор. Групите бяха такива, които са склонни да бъдат изключвани от обществото и чиито права на човека често се нарушават, например хомосексуалисти, роми, хора с увреждания, религиозни малцинства и т.н.

През двата дни на библиотеката 600 души я посетиха, а над 100 заеха „книга“. За събитието беше излъчен репортаж по държавни и частни телевизионни и радио канали. То беше отразено и от печатните медии.

Идеята на Живата библиотека е да пребори предразсъдъците, като даде възможност на обществеността, която има предубеждения към хора от определени общности, да се срещне, говори и слуша. След разговор с „книгите“, „читателите“ направиха следните коментари: „Помогна ми да взема решения за живота си“, „Научих доста неща; разговорите с някои хора наистина разбиха моите стереотипи.“

Повече информация за методиката на Живата библиотека можете да намерите на адрес www.coe.int/compass.

Театърът Герила се използва като описание за спонтанни, изненадващи представления на необичайни обществени места пред неподозирателна аудитория. Обикновено, тези представления имат за цел да привлекат вниманието към политически/ социален въпрос посредством сатира, протест и карнавални техники.

Wikipedia

Направи си сам

Съществуват редица начини, по които вашата група може да въведе промяната директно, без да се налага да преминава през политиците или през обществеността, или през други посредници. Това може да бъде най-поощряващото от всички дейности, защото резултатите могат да бъдат видени незабавно, а групата може да види, че именно нейните дейности са направили промяната възможна.

Много младежки групи, например, активно предлагат директна помощ на уязвими групи, чиито права не са спазени. Тези хора често би трябвало да получат помощ от държавата, защото в крайна сметка държавата е тази, която носи отговорност за гарантирането, че правата не се нарушават. Въпреки това, често се налага обществото да се намеси, за да предложи незабавна помощ, когато държавата не изпълнява своите задължения.

Младите хора могат да спомогнат за запълването на тази празнина – често пъти като просто са наоколо, като се срещат редовно с тези, които изпитват затруднения, като изслушват техните проблеми или като осигуряват компания или възможности за разговор. Това винаги е обогатяващ опит и за двете страни. Посещенията при уязвими хора и провалените опити на държавата може да ги постави

в по-стабилна позиция, за да лобират пред тези, които са отговорни или за да направят провалите обществено достояние, като се свържат с медиите.

? Помислете за конкретна група: за решаването на кои проблеми, свързани с правата на човека, би могло да помогне едно посещение от страна на млади хора?

Други предложения за групата:

Поемете част от местната общност: засадете цветя или зеленчуци и превърнете мястото в това, в което хората биха искали то да бъде.

Предложете вашите градинарски услуги или други умения на хората в общността. Може ли вашата група да стане център за обучение, като например Свободния университет, описан в началото на тази глава?

Потърсете стара боя и инструменти за декорация: стегнете младежкия център или центъра на местната общност, или дори нечия къща!

Изпечете някаква храна и я занесете в приют за бездомни или на място, където хората живеят сами. Или я раздайте с брошури като начин да привлечете вниманието към вашата кауза.

Връзки с упражнения:
Използвайте **Нашето бъдеще**, за да накарате хората да започнат да мислят за ситуацията на местно ниво и за това как се използва пространството.
Използвайте **По стълбата**, за да разгледате начините, по които младите хора биха могли да участват по-пряко в местната общност.
Използвайте **Борба за богатство и власт**, за да проучите схващанията за несправедливост и чувствата, които изпитват изключените от обществото.

Да посееш семето

В много държави по света съществуват инициативи, при които се завземат запустели обществени места и се превръщат в градини. Понякога това се нарича „герила градинарство“, произлизащо от испанската дума guerrilla, която означава „малка война“. Една малка група, наречена Брюкселските фермери, обяви първи май за Международен ден на герила засаждането на слънчоглед. През 2010 година около 5 000 души от целия свят взеха участие в събитието, като засадиха слънчогледови семена по цялата им местна територия.

Да променим политиката или поведението на държавните представители

Припомняйки си, че държавата, или представителите на държавата са длъжни да гарантират, че правата на човека се спазват, често крайната цел на една кампания за правата на човека е промяна в политиката или в закон или нормативни актове.

Това може да изглежда прекалено „сериозна“ сфера за младите хора или сфера, в която не е вероятно те да правят разлики. Въпреки това, политическата промяна – независимо дали на национално, международно или местно ниво, в резултат на различни видове натиск, често пъти един след друг, произтича от различни източници. Младите хора, които се занимават с правата на човека, могат да допринесат за този процес, колкото и сезонните активисти. Може би е по-вероятно те да постигнат успех на местно ниво или на ниво институции, защото мрежите са по-малки, а достъпът до хората във властта е повече от реалност. Въпреки това, не изключвайте работата на национално или дори на международно ниво, ако това е нещото, което групата е решила да опита.

Понякога, най-добрият начин за оказване на натиск върху представителите на държавата е чрез сътрудничество, като се опитате на накарате представителите да разберат вашите аргументи. Понякога, това става чрез протест или натиск. Като цяло, политиките се променят в резултат на влияния, които произтичат от редица посоки – посредством сътрудничество и конфронтация.

Светът е опасно място, не заради тези, които причиняват зло, а заради тези, които гледат и не правят нищо.

Алберт Айнщайн

? *Младите хора, с които работите, знаят ли кои са техните политически представители – на местно, национално и европейско ниво?*

Образователни реформи отложени заради студентски протест

В много държави историята разказва за силни студентски протести и акции на стажанти, за които е доказано, че са оказали пряко влияние върху политиката или са накарали други групи да почувстват, че могат да изразят своето недоволство от политическите решения.

През 2008 година френското правителство предложи редица промени в учебната програма, включително съществени съкращения на обучители и намаляване на часовете за преподаване. Студентите окупираха улиците в градове в цялата страна и правителството беше принудено да отложи реформите.

Предложения за групата:

Връзки с упражнения:
Използвайте „От колко се нуждаем?“², за да разгледате Целите на хилядолетието – и готовността на правителството да ги изпълни.

Използвайте „**Кахал срещу Обединеното кралство**“³, за да направите ролева игра на съдебно дело в Европейския съд. Участниците могат да разгледат решенията срещу тяхната собствена държава и да разберат какво влияние е било оказано върху националната политика.

Използвайте „**Синдикално събрание**“⁴, за да се упражнявате в умения за водене на преговори и да разгледате отношенията работодател – служител.

Свържете се с местните фигури, отговорни за дадено решение; свържете се с политици от опозицията или други хора с влияние върху политиката. Поискайте среща или организирате публично изслушване и поканете всички тях да присъстват. Направете петиция и съберете колкото е възможно повече подписи. Поканете медиите, когато предавате петицията по една на всеки участникто, което се надявате да повлияе.

Научете повече информация за законовите задължения, които правителството има по отношение на спазването на правата на човека и за това какви международни споразумения е подписало то. Може би ще искате да се свържете с адвокат или НПО, работещи в тази област, и да ги помолите за съвет. След това напишете писмо до вашия член на парламента или на съответния местен политик, като отправите въпроса какво правят те, за да гарантират, че тези задължения се изпълняват. Кажете на медиите!

Потърсете други механизми – национални или международни, които можете да използвате, за да се оплачете за вашия проблем или за да отправите искане, което ще бъде разгледано от официален орган.

Да наблюдаваме полицията

“Legal Team” е група млади правни консултанти, активисти и експерти, работещи в Русия. Те специализират в предоставянето на правна помощ и защита на правата на хора, участващи в обществени сбирки или демонстрации, много от които са били обект на натиск от полицията заради това, че са участвали в тях. Подобни инициативи съществуват в много държави.

В Русия групата първоначално беше създадена, за да наблюдава и предотвратява злоупотребите с правата на човека по време на Срещата на G8 в Санкт Петербург през 2006 година. След това тя се превърна в колектив, който обучава активисти за законодателството, уреждащо протестите, и за това как да бъдат повдигнати обвинения срещу властите, които може да са злоупотребили с властта си. Групата организира семинари и е разработила широк набор от информационни материали. Тяхната страница Live Journal се е превърнала в място за виртуални срещи, където се провеждат дискусии и се дават консултации, и изпълнява функцията на координационен инструмент за акции.

(http://community.livejournal.com/legal_team).

Свържете се с други групи или движения

Въпреки че е полезно младите хора да инициират свои собствени дейности, може да е от полза да предприемат действие и като част от по-голямо движение или да придобият опит, като работят с други организации. Съществуват редица организации – „професионални“ НПО и спонтанни масови движения, работещи за правата на човека, и много от тях ще с удоволствие ще включат млади хора и ще се радват да получат тяхната подкрепа. Запомнете, че една организация не винаги може да нарече своята дейност работа за „правата на човека“; въпреки това организация, работеща с бездомни, детска бедност, домашно насилие, расизъм и дискриминация или много други проблеми, е разбира се организация, работеща за правата на човека, независимо дали го е заявила изрично или не.

Младите хора могат да вземат участие в кампании, организирани от подобни организации, а за да се постигне по-устойчива ангажираност, те могат да предложат помощ при планирането и организацията на събитие. Масовите организации, които не получават достатъчно финансиране, винаги ще бъдат доволни да привлекат допълнителни помощници в лицето на желаещите доброволци, а най-общо те ще предоставят на доброволците по-голяма възможност сами да предприемат инициативата. По-големите НПО могат да предложат готов опит в замяна на доброволческа работа на половин ден. По този начин младите хора могат да получат възможност да работят с професионални активисти в областта и да получат ценен работен опит, както и задълбочен поглед върху работата на третия сектор.

? *Познавате ли местни организации, работещи по проблемите на правата на човека? Има ли конкретни проблеми, които не са разрешени ефективно?*

Ако някой има късмет, една единствена фантазия може напълно да трансформира един милион реалности.

Мая Ангелу

Храна, а не бомби

„Храна, а не бомби“ е масово движение за свобода, което стартира в Съединените щати, а сега съществува в много държави по целия свят. Малки групи доброволци, въоръжени с информация за храната и бомбите, предлагат безплатни вегетариански ястия не само на бездомните, но и на всички други хора, без ограничение. Те правят това не само, за да помогнат на тези, които не могат да се нахранят, но и за да привлекат вниманието към факта, че пренасочването на средствата, отпускани за военни задачи, и слагането на край на изхвърлянето на храна може да сложи край на световния глад. Движението няма официална организация, но насърчава хората да организират „местни клонове клонове“ в своите собствени градове и да започнат да хранят други хора като политически жест. Клонове Клонове на „Храна, а не бомби“ съществуват навсякъде в Съединените щати, а и в много градове в Европа. За повече информация посетете <http://www.foodnotbombs.net/>.

„Мисля, че „Храна, а не бомби“ успява да съществува, защото има възможност да види постигнатите резултати и че хората се променят, когато виждат, че могат да събират храна и да оказват пряко въздействие върху живота на хората, като споделят ястия и хранителни продукти. Друга причина за съществуването му може да бъде намерена в нашия принцип да нямаме лидери и да окуражаваме всяка група да се стреми да взима решения с консенсус. Доброволците нямат чувството, че някой им нарежда да правят нещо и не чувстват, че някой в офиса получава заплата, докато те вършат работата. Те поемат лична отговорност, за да може „Храна, а не бомби“ да се случи.“ Кейт Макхенри, учредител на „Храна, а не бомби“.

Предложения:

- Разберете кои местни организации работят по проблеми, от които групата се интересува: организирайте среща с представители и накарайте групата да помисли как би могла да се включи.
- Потърсете кампании, които се организират от по-големи добре известни организации за правата на човека, например Médecins sans Frontières (Лекари без граници), Амнести Интернешънъл, Спаси децата, Международна федерация на лигата за правата на човека (FIDH) или Грийн Пийс, и обсъдете с групата

по кои проблеми или кампании би искала да работи.

- Разгледайте раздела „Планиране и действие“ в тази глава и вижте дали групата би искала да създаде своя собствена организация, която да работи по конкретен проблем. Те биха могли да искат да се свържат с други младежки групи или да поканят приятели, които да допринесат с нови умения и идеи, както и да увеличат броя. В крайна сметка, така започват организациите, работещи за правата на човека!

Международното младежко движение за правата на човека

Международното младежко движение за правата на човека (YHRM) е международна мрежа от млади хора и организации, главно от Централна и Източна Европа. Младите хора работят заедно, за да защитават и насърчават идеите и принципите на правата на човека, за да подпомагат своите дейности и да образуват ново поколение защитници на правата на човека. YHRM започна през 1998 година като инициатива на малка група млади хора. Днес, то обединява повече от 1000 души от 37 държави. Повече информация можете да намерите на адрес www.yhrm.org.

Събиране на доказателства

Младите хора и обучение с участие – „От какво имате нужда?“

В един малък град в Полша местна младежка асоциация беше разтревожена за ниските нива на участие сред младите хора. Те знаеха, че местните власти не знаят много за потребностите и профила на младите хора в града и затова решиха да съберат информация, за да обрисуват пълната картина. Те използваха редица различни инструменти и методи, например социалните мрежи, текстови съобщения, интервюта на улицата, разговори със свои приятели, колеги и семейства. След това групата организира публично представяне на резултатите от проучванията. С помощта на експерт, те съставиха официален документ, който описва резултатите, и го изпратиха на местния кмет. Това беше първият път, в който гласовете на младите хора в града бяха чути.

Изследванията и мониторингът са важни инструменти за всеки активист, както за да представи картината на потребностите и проблемите, за които дадена група предприема дейности, така и като инструмент за лобирание или средство за информизиране на обществеността. Познаването на различните аспекти на един проблем е от съществено значение, за да могат да бъдат планирани ефективни дейности. Или, както се вижда от примера, самата информация може да бъде полезен начин за оказване на влияние върху хората във властта.

Как могат групите да се ангажират в събирането на информация, както е описано по-горе, и да се уверят, че информацията е полезна не само за тях, но и за разрешаването на конкретен проблем? С други думи, как може събирането на информация да се превърне в начало на едно действие, както и в учебно занимание?

- Като се уверите, че информацията е актуална или шокираща, не много позната – например, броят на младите хора, които спят на открито във вашия собствен град, тяхната възраст, как са се оказали на улицата и какво казват те за своите потребности.
- Като помислите за това кой трябва да знае информацията и какво биха искали да направят с нея. Ще я използвате ли, за да убедите местен политик, или за да се опитате да окажете натиск, като използвате общественото мнение или международни организации?

Връзки с упражнения:

Опитайте упражнението „Предизборна кампания“, за да могат младите хора да придобият опит в провеждането на изследвания.

Използвайте „Мрежа на живота“, за да проучите проблемите, свързани с околната среда и замърсяването; след това намерете онлайн „въглероден калкулатор“ и помогнете на участниците да изчислят отпечатъка, който те оставят по отношение на въглеродните емисии.

- Като помислите за това как се представя информацията: изложение, като това, което е организирана полската група, може да бъде по-привлекателно за широката общественост, вместо сухата статистика!
- Като информирате и медиите за резултатите от вашето проучване, дори и те да не са пряката цел. Те ще гарантират, че проблемът не е просто „изчезнал“.

Млади хора, наблюдаващи изборите

Парламентарните избори в Армения дадоха възможност на млади хора в страната и от други страни да вземат участие в наблюдението на изборите. Първо беше разработен Наръчник за младия наблюдател, в който се съдържа цялата информация, от която участниците могат да се нуждаят, за да наблюдават изборния процес. Наръчникът съдържа правни въпроси, концепцията и необходимостта от изборите, политическите партии в Армения и задачи за наблюдаващата мисия. Около 82 млади хора взеха участие в наблюдението на изборите. След това те публикуваха доклад със своите констатации, който беше разпространен сред засегнатите партии.

Той може да бъде намерен онлайн на интернет страницата на Федерацията на младежките клубове в Армения: www.youthclubs.am.

3.3. Съставяне на план за действие

Правата на човека според историята

Група ученици в Плюса, Русия искаха да научат повече за ерата на Сталин и какъв е бил животът по време на неговия режим. Те решиха да попитат хората, които са живели през тези години, и затова се събраха няколко пъти, за да решат какво да правят, за да се свържат с такива хора, как да проведат интервютата, а след това да съберат, систематизират и представят информацията на обществеността.

Те проведоха над 70 интервюта с роднини, съседни, учители от училища и други, които искаха да споделят впечатленията си от общата история. След това децата организираха изложба в редица села в район Псков със снимки и фрагменти от различни интервюта. Интервюираните с удоволствие приеха да станат обект на такъв интерес и да могат да говорят за времена, които са били трудни, но са били годините, през които те са се оформили. Понякога разказите бяха болезнени и разстройващи, както за по-старото, така и за по-младото поколение. Въпреки това, всички страни получиха по-добро разбиране и почувстваха съпричастност помежду си, разбраха повече информация за събитията, мотивациите и въздействието върху личния живот и човешките преживявания в тези трудни времена.

Можете да видите интервютата в интернет на адрес: <http://wiki.antarchia.org/tiki-index.php>.

Ако викате „Напред“, трябва да направите успешен план за посоката, в която ще се движите. Не виждате ли, че ако извикате тази дума на монах и на революционер, без да сте направили това, те ще тръгнат точно в противоположни посоки?

Антон Чехов

Най-общо, всяко действие, а със сигурност и добрият активизъм, се нуждаят от планиране. Една сесия по планиране с групата ще ви помогне да акцентирате точно върху това, което искате и можете да направите, и върху най-добрия начин за постигане на вашите задачи. По отношение на по-амбициозните задачи, това вероятно е препоръчителният първи ход, тъй като действието, което не постига своите желани резултати или което се натъква на неочаквани проблеми, може да бъде обезкуражаващо. Трябва да направите първото нещо, което ще изпълните, ефективно.

В този раздел ще преминем по пътя за структуриране на вашия план и ще ви помогнем да насочите вниманието на групата върху най-ефективния начин за постигане на целта, която тя сама е определила. Методите са полезни за еднократни дейности като тези, които обсъдихме в предишния раздел, но могат да бъдат използвани, за да помислите и за по-дългосрочна кампания, която може да включва поредица от различни дейности, насочени към една единствена цел.

Преди да започнете ...

Опознайте себе си – SWOT анализ

Знаете ли какви умения притежават участниците в групата? Знаете ли какви са конкретните им интереси?

Във всяка група има скрити таланти, а всеки отделен член на групата харесва или не харесва нещо, има конкретни умения и други неща, които той или тя могат да направят, но много трудно. За да сте сигурни, че групата се възползва максимално от способностите и възможностите на отделните членове е добре да организирате специална сесия, за да прецените това. SWOT анализът е ефективен начин, за да направите това. Този анализ отчита и обстоятелствата извън групата, които биха могли да повлияят върху това, което сте способни да направите.

Съкращението SWOT означава:

- **Strengths** (силни страни): нещата, които групата може да направи добре
- **Weaknesses** (слаби страни): нещата, които групата не може да направи толкова добре

Може този, който мисли, че може.

Буда

- **Opportunities** (възможности): възможностите извън групата, които могат да бъдат използвани в полза на действието
- **Threats** (заплахи): нещата извън групата, които могат да попречат на изпълнението на целта, към която е насочено действието.

Извършването на този анализ изисква доста време; нужен е най-малко един час. Разделете групата на по-малки работни групи и разпределете им задачите за съставяне на списък със Силните страни, Слабите страни, Възможностите и Заплахите. След това съберете групата отново и вижте дали хората са съгласни с анализите на своите колеги. Преценете добре и допълнете някои неща към различните раздели, ако е подходящо.

Схемата по-долу представя пример за извършен анализ и може да ви бъде полезна, за дадете на групата някои идеи. Въпреки това, не оставяйте групата да се придържа към нея прекалено много! Имайте предвид, че всяка група е уникална и ще има други силни страни (и слаби страни), които тя сама трябва да установи.

Пример за извършен SWOT анализ

Кои са силните страни на нашата група?	Кои са слабите страни на нашата група?
<ul style="list-style-type: none"> • Тя е голяма! • Разполагаме с време и силно искаме да направим нещо • Бащата на Миша е политик • В центъра на града имаме място за провеждане на срещи • Габриела говори добре пред публика • Бойка има компютър 	<ul style="list-style-type: none"> • Прекалено много лидери! • Нямаме пари • Много малко момчета • Не сме правили нищо подобно преди – и сме нервни • Някои от нас живеят далече от центъра на града • Не винаги работим добре като група
Какви възможности съществуват извън групата?	Какви външни заплахи стоят пред нашите занимания?
<ul style="list-style-type: none"> • Предстоят избори • Предоставя се безвъзмездна финансова помощ за проекти с бежанци • Европейският съд току що издаде присъда срещу тази държава за отношението ѝ към затворниците • Имаме нова градска зала, която би била подходяща за театрално представление 	<ul style="list-style-type: none"> • Икономическата ситуация е несигурна • На някои от нас им предстоят изпити • Съветът заплашва да забрани публичните срещи • Толкова е трудно бежанците да започнат работа на местно ниво • Прекалено е студено да правим нещо навън • Нашите родители не искат да правим нещо, което е толкова рисковано.

Да направим избор

Как групата избира по кой проблем да работи? В повечето случаи хората в групата ще имат проблеми, които считат за важни и за които биха искали да работят. Те могат да бъдат предизвикани от реални събития, например земетресението в Хаити, или гладът в Судан, или фактът, че местно семейство е прогонено от своя дом. Основната трудност може да бъде постигането на общо съгласие за това кой проблем да бъде избран и за най-добрия начин, по който да се подходи към него.

Трябва да накарате всички членове на групата да застанат зад решението, затова не бързайте с обсъждането на проблемите: дайте им достатъчно време да изразят предпочитанията си и да говорят за предимствата на избора им за едно или друго нещо. Напомнете им, че могат да имат възможност да разрешат другите си притеснения в друго време. Напомнете им също така, че най-важното нещо е

☞ **Започнете по-скоро с това, което е правилно, а не с това, което е приемливо.**

Франц Кафка

групата да работи заедно по време на цялото действие, така че ако един човек е силно против конкретен избор, може би няма да си струва да се занимавате с това. Опитайте се да постигнете консенсус в групата, а не да търсите мажоритарно решение.

? *Как може да сте сигурни, че несъгласията в групата са по-скоро полезни, отколкото деструктивни?*

Познаване на проблема

Дърво на проблема

Полезен инструмент за опознаване на проблема, върху който ще работите, е дървото на проблема. Това е метод за извършване на разбивка на проблема, като се разгледат причините и последствията и като го поставите в контекста на други проблеми в обществото. Инструментът може да бъде полезен както за предоставяне на по-добри познания на групата, така и за подхождането към решението по по-стратегически начин.

Примерно дърво на проблема е представено на следващата страница, като за отправна точка е взет проблемът с децата на улицата. Това е процедура, която групата би могла да използва за съставяне на дърво на своя собствен проблем:

- Започнете, като запишете проблема, който искате да разгледате, в средата на голям лист хартия.
- Под него, запишете всички фактори, които допринасят за проблема, и ги свържете, за да образувате корените на вашия първоначален проблем.
- Разгледайте всеки корен по отделно и помислете за неговите причини, като отчетете и факторите, които допринасят за проблема.
- Продължавайте да разглеждате всеки един корен, докато вече не можете да продължите упражнението: дървото може да има по-дълбоки корени, отколкото очаквате.
- Може да разгърнете „клоните“ на дървото по същия начин: това ще бъдат последствията от вашия първоначален проблем. Можете да установите, че това, с което сте започнали като ваше основно притеснение, всъщност е корен или клон на различно дърво.
- Когато приключите, разгледайте дървото. Първо ще се занимаете със задачата, която сами сте поставили първоначално, или с някой от допринасящите за нея фактори? Помогна ли ви дървото да измислите начини за справяне с проблема?

Дърветата и камъните ще ви научат нещо, което никога не можете да научите от учителите.

Св. Бернар от Клерво
(с. 1100)

Знайте решението

Важно е да знаете какъв бихте искали да бъде резултата от вашето действие! Какво ще се брои за успех? Накарайте групата да помисли за това, което се опитва да постигне и как ще прецени дали е постигнала успех или не. Може би ще е полезно да се върнете към дървото на проблема и да го използвате за определяне на конкретни решения. Най-общо, ако започнете от корените, ще стигнете до решения нагоре по дървото, например, ако има повече социални домове, или ако наемите бяха по-ниски, много повече млади хора биха получили покрив над главите си.

Не забравяйте, че по отношение на по-сложните проблеми промяната в политиката се случва трудно и рядко се получава в резултат на едно единствено действие. Групата трябва да бъде реалист по отношение на това, на което може да се надява: напомнете й, че дори и „малкият“ резултат може да бъде безценен принос към разрешаването на един по-голям проблем. Ефективните кампании почти винаги се състоят от точно такива „малки“ дейности, а всичко, което бъде постигнато от вашата група, може по-късно да бъде надградено, или да бъде избрано от други активисти, които се интересуват от проблема.

Може да е от полза за групата да обсъди някои от основните причини за предприемане на действие. Това може да й помогне да избере тези, които най-силно се отнасят към нейния собствен проблем, и да идентифицира редица конкретни задачи задачи, които счита, че е реалистично да бъдат постигнати.

Единственото нещо, което ме притесняваше, беше, че чаках толкова дълго, за да направя този протест.

Роса Паркс

? Помислете за протестно действие, на което сте били свидетели или за което сте чули наскоро: какво смятате, че организаторите искат да постигнат? Постигнаха ли успех? Защо да или защо не?

Планиране на вашето действие

Вашата група вече е взела решение за проблема и има идея какво би могла да се опита да направи. Време е да определи механизма, който ще използва, за да постигне целта си.

Диаграмата на следващата страница може да бъде използвана като поетапен подход за взимане на такова решение и за гарантиране, че това, което се опитва да направи групата, може наистина да бъде постигнато с помощта на методите, които тя е решила да използва. Диаграмата ви води през петте стъпки към определяне на най-подходящата форма за действие и показва как работи процесът за 5 хипотетични примера.

Всяка стъпка е обяснена по-подробно в следващия раздел.

Планиране на вашето действие – диаграма

А. Кой проблем искате да разрешите?

1. Химическа компания е замърсил местната река
2. Смъртта на човек, търсец център за бежанци, настъпила в полицейския арест
3. Расизъм срещу имигранти във вашата местна общност
4. Експлоатация на детски труд от мултинационални компании
5. Ниво на употребата на наркотици сред младите хора

Б. Коя е вашата целева аудитория?

1. Хората в града и директорите на компанията
2. Организацията за правата на човека
3. Жителите на вашата общност
4. Общественото мнение
5. Местната училищна администрация

В. Какви промени се надявате да видите?

1. Компанията да почисти реката
2. Те ще поемат случая и ще проведат официално разследване
3. Някои хора ще променят мисленето си
4. По-добра информираност по проблема
5. Въвеждане на обучение за борба с наркотиците в училищната програма

Г. Как очаквате да се случи промяната?

1. Те ще се засрамят от общественото мнение
2. Те ще видят, че доказателствата са стабилни и нищо не може да се направи
3. Те ще се срещнат с членове на общността и ще видят тяхната хуманност
4. Ще им предоставим информация
5. Директорът ще види, че това е спешен въпрос и ще разбере, че ние можем да помогнем.

Д. Какви средства ще използвате, за да повлияете на вашата аудитория?

1. Демонстрация на главната улица за събиране на подписи, които ще бъдат предадени на директорите на компанията
2. Ще се свържем с национални и местни организации по ПЧ и ще им предоставим информация за случая
3. Ще организираме Жива Библиотека с представители от тези общности
4. Ще проведем изложба в младежкия център и ще я популяризираме в града
5. Ще организираме занимания в училището и в младежкия център на тема употреба на наркотици

Кой проблем искате да разрешите?

Тази стъпка е елементарна: тя ще бъде резултат от упражнението с дървото на проблема, което групата проведе. Ако не проведете заниманието с дървото на проблема, опитайте се да накарате групата да формулира проблема, който иска да разреши, възможно най-точно.

Коя е вашата целева аудитория?

Освен ако не се надявате да разрешите проблема незабавно, целевата аудитория за вашето действие може да не е човекът или хората, които могат да направят крайната промяна, към която се стремите. Много е вероятно вашето действие да не е повече от стъпка към осъществяване на промяната; например, можете да се опитате да сигнализирате пред обществеността за даден проблем, за да не оказвате натиск върху правителството. Или пък можете да се опитате да създадете местна група, за да може групата да работи по проблема, за който вие се тревожите.

Вашата целева група в поле Б ще бъде групата от хора, към които е насочено вашето действие. Тя може да включва повече от една група лица; например в първия случай от диаграмата хората в града и директорите на компанията са целеви аудитории на действието. Действието зависи от хората в града, подписали петиция, която след това се предоставя на директорите на компанията с надеждата, че те ще бъдат повлияни от нея и ще бъдат принудени да почистят реката.

Какви промени се надявате да видите?

Този въпрос отново е свързан с вашето действие, но не задължително и с окончателната промяна, към която се стремите. Не е вероятно, например, едно действие на вашата група да може да спре експлоатацията на детски труд от страна на мултинационалните компании! Въпреки това, вие можете да генерирате интерес към проблема, което ще стимулира други хора да предприемат действие по различни начини, а това, на свой ред, може да бъде достатъчно за въвеждане на промени в политиката на компанията или в правителствените разпоредби, приложими за тези компании.

В това поле трябва да помислите за това, което действието следва да постигне и за това как ще разберете дали сте постигнали успех или не. Опитайте се да окуражите групата да бъде възможно най-конкретна, да помисли за това какво би означавало действието да се осъществи добре или зле. Използвайте насоките от Раздел 3.4.1.4 по-горе: „Знайте решението“.

Как очаквате да се случи промяната?

Този въпрос не се отнася за механизмите, които групата е решила да използва, а за това как се предполага, че ще работи действието, и често се свързва с психологията за промяна на мисленето на хората или за това да накараш хората да разберат, че трябва да направят нещо по различен начин. Това е много важен въпрос, който често остава забравен, а игнорирането му може да засегне ефекта от вашето действие.

Предположете, например, че групата се тревожи за нарастването на популярността на националистичните или профашистките организации и иска да разреши този проблем. Те могат да помислят за раздаване на информационни брошури в домовете на хората, живеещи в район, в който подкрепата към тези организации е силна. Въпреки това, ако не разберат защо хората се обръщат към националистическите организации, брошурите биха могли да постигнат обратния ефект, а не първоначалното намерение. Групата ще трябва да помисли за това как брошурите

Символични публични актове като форми на протест

- Показване на знамена и символични цветове
- Носене на символи
- Молитва и преклонение
- Раздаване на символични предмети
- Протестно събличане
- Унищожаване на собствено имущество
- Символични светлини
- Показване на портрети
- Боят като протест
- Нови знаци и имена
- Символични звуци
- Символични реклами
- Груби жестове

Извадка от 198 начина за ненасилствено действие:
<http://www.peacemagazine.org/198.htm>

биха могли да променят мисленето на хората и кои послания ще имат силата за предполагаемата целева група. Те ще трябва да разберат някои от причините и тревогите, които стоят в основата на нарастващата подкрепа за националистическите организации.

Това поле наистина играе ролята на „проверка“, за да се помисли над това, което трябва да се случи, за да може „резултатът“ неизбежно да последва от текущото положение.

Ученици срещу расизма: в помощ на училищната администрация

В едно селско училище в Португалия новите ученици от Румъния и Украйна стават обект на расистки коментари и дейности от страна на другите в училището. Учителите и училищното ръководство не знаят как да реагират, защото това е изцяло нов проблем в района.

Няколко ученика, разтревожени от това, което се случва, се обръщат към младежкия работник в местния развлекателен център за помощ и съвет. Заедно, те организират кампания в училището, която продължава една седмица, наречена „Различни отвън, еднакви отвътре“ (Diferente por fora, Igual por dentro). Използват всеки един момент от деня на децата в училището – времето за обяд, часовете, междучасията, и организират различни упражнения за справяне с проблема. Театралният клуб използва Форум театър, раздават се ръчно изработени плакати и баджове, в развлекателния център се организират артистични упражнения, прожектират се филми, а в кафенето се сервираха кексчета от различни държави. Тази седмица постигна такъв успех, че училището решава да организира подобно събитие всяка година.

Какви средства ще използвате, за да повлияете на вашата аудитория?

Ето до къде води диаграмата! До този момент изборът на точно това, което трябва да бъде направено от групата, беше стеснено чрез преминаването през предходните стъпки. Сега групата ще може да състави списък с възможни дейности, които ще ѝ помогнат да постигне прехода, определен в предишното поле. Окуражете ги да мислят креативно, разгледайте отново някои от предложенията в Раздел 2 от тази глава, както и конкретните казуси, и им напомнете да си припомнят конкретните характеристики на тяхната група. Опитайте се отново да постигнете консенсус за окончателния избор.

Нови тактики в правата на човека

Нови тактики е разнообразна група от международни организации, консултанти и практики, която съществува, за да насърчава тактически иновации и стратегическо мислене в международната общност за правата на човека. От 1999 година Нови тактики в правата на човека е разработила уникални ресурси, организирани по-скоро около евентуалните решения, а не около конкретни въпроси, географски региони или целеви групи. Ресурсите дават възможност на активистите да идентифицират конкретните елементи на техните собствени ситуации и да разгледат подходи, които са използвани при подобни случаи. Ресурсите помагат на активистите да комбинират разнообразни тактики в комплексни стратегии.

Повечето от ресурсите могат да бъдат намерени на различни езици в интернет на адрес: www.newtactics.org.

Организирайте се

Преди да извадите идеите на групата наяве, трябва да преминете през още една последна стъпка. Преди да започнете практическата работа, силно ви препоръчваме групата да състави план за действие, за да разреши организационните въпроси. Въпреки че това може да не е от съществено значение за дадено елементарно действие, то е полезен навик за групата и ще гарантира, че задачите са разпределени по равно, според уменията и предпочитанията. Също така, това ще гарантира, че нищо не е забравено!

Те ще трябва да решат:

- Кои задачи трябва да бъдат изпълнени?
- Кой ще изпълнява съответната(ите) задача(и)?
- Кога ще бъдат изпълнени

Изготвяне на таблица със задачите

В таблицата по-долу е представено въображаемо действие, като задачите са разпределени според трите въпроса. Направете такава таблица в групата, като използвате следното като насоки:

1. Уверете се, че всичко е записано и отбелязвайте как се изпълняват плановете. Ще са ви необходими два големи листа хартия и флумастер.
2. Уверете се, че всеки е наясно с въпросът, който ще се обсъжда. Изберете един човек да пише и запишете заглавието в горната част на листа. Обсъдете списък с всички неща, които трябва да бъдат свършени и напишете ги запишете на един от големите листове хартия, така че всеки да може да ги вижда.
3. Групата трябва да обмисли деня, да си представи какво ще се случи и да провери два пъти, че е преминала през всички задачи.
4. А сега разгледайте списъка, като решите кои задачи трябва да бъдат изпълнени Веднага, Скоро или По-късно: като отбележите В, С или ПК пред всяка задача.
5. Използвайте втория лист хартия за „списък с решенията“. Избройте всички задачи, които трябва да бъдат свършени подред в лявата част на листа; след това, в следващата колона запишете кой ще изпълни всяка от тях. И накрая, в третата колона отбележете сроковете за изпълнение на задачите.
6. Разделете задачите помежду си: не оставяйте всичко да бъде свършено от един или двама души. Помислете какво би могло да се случи, ако те се разболеят или бъдат претрупани от работа!

Примерен списък с решенията

Събитие: Улична акция за правата на малцинствата

Задача	Кой	Кога
Разработване на листовки за раздаване	Сали, Джон	Среци на 10 и 17 септември
Организиране на отпечатването им	Румен, Бен	След 20 септември
Разработване на банери/ плакати	Всички	Седмицата, започваща от 24 септ.
Закупуване на материали за банери и др.	Шила, Карен, Иван	Седмицата, започваща от 17
Привличане на други заинтересовани	Шила, Мока, Таня	Седмицата, започваща от 17
Контакт с местния съвет	Дамиен, Сю	Когато датата бъде потвърдена
Да кажем на полицията	Дамиен, Сю	
Да се опитаме да привлечем влиятелна местна фигура	Тим, Хана	
Да информираме малцинствените групи	Луси, Санчита	
Да съставим речи	Натали, Бен, Сали	
Да организираме напитки	Петра, Джендър	
Да почистим след това	Натали, Бен, Румен, Санчита	

Обсъждане и оценка

Както при всяко занимание по ОПЧ, а всъщност и при всяко действие, от съществено значение е да отделите време, след като действието приключи, за да направите обобщение пред групата и оценка на това, с което тя се е справила добре, и с което би могла да се справи още по-добре. Вероятно е групата да завърши действието с приповдигнати емоции – отрицателни или положителни. Важно е да им дадете шанс да говорят за това и да ги споделят с групата. Това ще е от полза и при планирането на всички последващи дейности.

Следните въпроси биха могли да послужат като рамка за провеждане на обсъждане.

- Какви са вашите чувства след деня на действието? (Можете да направите това като помолите всеки член на групата да даде кратък отговор.)
- Кое считате, че премина добре?
- Имаше ли нещо, което ви затрудни повече, отколкото си представяхте?
- Имаше ли нещо неочаквано?
- Мислите ли, че има поуки, които бихме могли да си извадим за следващия път?
- Постигнахме ли това, което планирахме?
- Постигнахме ли нещо друго, което може би не бяхме предвидили?
- Чувствате ли се удовлетворени от себе си и бихте ли искали да опитате нещо подобно отново?
- Какво ще правим сега?!

Футболни обувки за Африка

Емил беше ученик в седми клас в училището Фредериксберг в Сорьо, Дания, а Анаклайто беше гост на училището като учител от Южна Африка. По време на едно обсъждане през часа относно живота в училище и у дома, Анаклайто сподели, че мисли колко много възможности и неща мисли имат децата и младите хора в Дания. Той каза, че у дома – в Южна Африка, неговите ученици нямат подходящо футболно игрище, да не говорим за футболни обувки. Това даде на учениците идеята да направят колекция от използвани футболни обувки, които да изпратят в училището на Анаклайто. Те го попитаха какво мисли за идеята; отговорът беше положителен и учениците разлепиха плакати в своето и в съседни училища, с молба за дарения. Местният футболен клуб чу за схемата и дари няколко чифта от шкафа си със загубени вещи.

Изведнъж Емил и неговите приятели събраха 100 чифта обувки, и с учудване разбраха, че ще струва 500 датски крони (67 евро) да ги изпратят в Йоханесбург! И така, те започнаха да мислят какво да направят след това. Първо сортираха обувките, за да видят дали наистина си струва да бъдат изпратени или не. Оставиха 75 чифта обувки. След това, трябваше да намерят пари за разносните по изпращането им, в резултат на което класът написа писма до няколко агенции за подпомагане и до местния съвет, публикуваха обява в местния вестник и в радиото, че търсят спонсори. След няколко разочарования, председателят на местната транспортна асоциация, който организираше пътуване до Южна Африка, се свърза с вестника и предложи да помогне. И накрая, след шест месеца усилия, Емил можеше да занесе колетите в пощата и да изпрати обувките към Йоханесбург и учениците на Анаклайто.

Източник: Световният гост-учител, ASF Interkultur, Дания.

ГЛАВА 4

РАЗБИРАНЕ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

СЪДЪРЖАНИЕ НА НАСТОЯЩАТА ГЛАВА

ВЪВЕДЕНИЕ	381
4.1. Какво представляват правата на човека?	382
Ключови ценности	383
Характеристика на правата на човека	383
Исторически общ преглед.....	384
Човешките права по света.....	388
Как можем да използваме нашите права?	390
Дилеми пред правата на човека	391
4.2. ЕВОЛЮЦИЯ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА	395
Обещания, обещания.....	395
Какво представляват нашите права?	395
Научният прогрес	399
4.3. ПРАВНА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА	401
Човешките права на местна почва	401
Правата на човека и споразумения за тяхното признание	402
Основни международни документи	403
Прилагане на правата на човека.....	411
Това достатъчно ли е?.....	417
4.4. АКТИВИЗЪМ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И РОЛЯТА НА НПО	418
Какво представляват НПО	418
Видове НПО за правата на човека	419
Как те влияят върху процеса?	419
Примери за успешни упражненията.....	421
4.5. ВЪПРОСИ И ОТГОВРИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА	424
4.6. РЕБУСИ	427

Въведение

Няма образование по правата на човека без права на човека. Разбирането за същността на правата на човека е сред най-важните компетенции за учителя по правата на човека. Човешките права могат да бъдат разбрани и обяснени по много прости и същевременно по много комплексни начини. Те могат да се отнасят до абстрактни и концептуални форми или да се онагледят реално чрез практически примери. Възможно е да бъдат разглеждани от глобална перспектива или от твърде локална позиция. Въпреки това е от огромно значение всеки, който навлиза в сферата на обучението по правата на човека да може да ги представи и да отговаря на въпроси, свързани с тях. Основната работа на фасилитаторите е да увличат младите хора да изучават правата на човека, но част от работата им също включва представяне на вярна и правилна информация, разбулване на мистиката на сложността на правата на човека и обръщане на внимание на дилемите пред тях. Но това не трябва да се случва за сметка на ключовите концепции и ценности, заложили в правата на човека - универсалност, неделимост и неотменимост. Фасилитаторът по правата на човека е и своеобразен „адвокат“ на човешките права. Неспособността да се разглеждат или да се отговори на въпроси за правата на човека ще доведе до провал на образованието по правата на човека. Никой не очаква фасилитаторът да отговори на всички въпроси за правата на човека, както и на всички проблеми, свързани с тях. Но е честно да очакваме от фасилитатора да знае къде да намери отговорите и да покани участниците да намерят и своите отговори.

Погрешни схващания за произхода на човешките права, по-специално тяхната „западна“ природата, за тяхната универсалност и приложимост и изпълнение могат лесно да превърнат една добре замислена дейност за образование по правата на човека в преживяване, което потвърждава съмнения и погрешни схващания, вместо да ги изяснява. Изучаването на правата на човека в процеса на образованието по правата на човека е съществено измерение и не подлежи на договорки. Без него останалото няма смисъл.

На потребителите на Компас в тази глава предлагаме допълнителна информация за правата на човека – какво представляват те, как са се развили и как могат да бъдат защитени и стимулирани. Разбира се, това не е цялата информация за концепциите и системите за правата на човека, която някой може да сподели. Но както и в другите раздели на Компас, тук предлагаме на потребителите важни отправни точки и основна информация. От фасилитаторите зависи да търсят допълнителна информация в зависимост от естеството на тяхната програма и нуждите на учащите. Освен това тази глава не трябва да се разбира като „това, което всеки трябва да знае за правата на човека“. Тя по-скоро се докосва до различни важни аспекти на правата на човека. На отделните активни страни и фасилитаторите може да им се наложи да знаят повече (или по-малко), особено за начина на развитие на правата на човека и защитата им в собствените им страни.

Тази глава завършва с раздел от въпроси, отговори и ребуси за правата на човека, които включват едни от най-често задаваните въпроси и съмнения за правата на човека.

Като (несъвършени) творения на (несъвършени) човешки същества, правата на хората са постоянно оспорвани, развивани и усъвършенствани. Ние разчитаме на потребителите на Компас да помогнат за актуализиране на собствения си наръчник, особено по отношение на нови моменти, които са се появили след издаването на тази версия на Компас.

Човешките права са нещо, което никой не може да ти отнеме.

Рене Касин

Човешките права винаги са се борили с предизвикателства, развивали са се постоянно и са се стремили към съвършенство

Човешките права трябва да бъдат разбрани от всички, не само от специалистите.

4.1 Какво представляват правата на човека?

Правата на човека са като броня: те ви защитават. Те са като правила, защото ви учат как да се държите. Те са като съдии, защото пред тях можете да обжалвате. Те са абстрактни - като емоции, и както емоциите, те принадлежат на всички и съществуват, независимо от случващото се.

Те са като природата, тъй като могат да бъдат нарушени, а същевременно са и като човешкия дух, защото не могат да бъдат унищожени. Подобно на времето навън, те се отнасят по един и същи начин към богати и бедни, стари и млади, бели и черен, високи и ниски. Те ни предлагат уважение и изискват от нас да се отнасяме с уважение към другите. Подобно на добротата, истината и равнопоставеността, ние понякога може и да не сме съгласни с техните дефиниции, но ги разпознаваме, когато видим тяхното нарушаване.

? *Каква дефиниция можете да дадете на правата на човека? Как можете да обясните какво представляват те?*

Правото е претенция, която имаме основание да предявим. Например аз имам право на продуктите в моята кошница, ако съм платил за тях. Гражданите имат право да изберат президент, ако конституцията на страната им го гарантира, а едно дете има право да го заведат в зоологическата градина, ако родителите му са му обещали, че ще го заведат. Всичко това са неща, които хората имат право да очакват на базата на дадени обещания или гаранции от някой друг.

Но правата на човека са малко по-различни – те не зависят от никакви обещания или гаранции, дадени от някой друг. Правото ни на живот не зависи от нечие обещание да не ни убива – животът ни може да зависи от това, но не и правото ни на живот. Правото ни на живот зависи от едно-единствено нещо: това, че сме човешки същества.

Да приемем правата на човека, означава да приемем, че всеки има право на твърдението: Имам тези права, независимо какво казваш или правиш, защото аз съм човешко същество, точно като теб. Правата на човека са присъщи за всички човешки същества още по рождение. Защо тази претенция не се нуждае от специфично поведение, което да я оправдае? Защо да не изискваме от хората да заслужат тези права?

Претенцията за човешките права в основата си е морална претенция, която се основава на морални ценности. Правото ми на живот всъщност означава, че на никой не е позволено да ми отнема живота – би било грешно да го направи. Казано по този начин, претенцията няма нужда от някакво друго основание. Всеки читател вероятно би се съгласил с това, защото всички ние съзнаваме, по наш собствен начин, че има някои аспекти в нашия живот, в нашето битие, които би трябвало да са неприкосновени и че на никой не би трябвало да е позволено да ги наруши, защото те са от съществено значение за нашата същност, за това кои сме ние и какви сме. Тези аспекти са ключови за нашата хуманност и нашето достойнство. Без правата на човека ние не можем да постигнем пълния си потенциал. Правата на човека просто екстраполират това разбиране на индивидуално ниво за всяко човешко същество на планетата. Ако аз мога да предявя тези претенции, тогава това може да направи и всеки друг.

? *Защо е погрешно да се нарушава правото на живот на някой друг? Защо е погрешно да се отнема живота му? Тези въпроси едно и също ли означават?*

Когато окачествяваме нещо като право на даден човек, имаме предвид, че той има основание да изисква от обществото да го защитава относно това притежание със силата на закона или със средствата на образованието и общественото мнение.

Джон Стюарт Мил

Всеки път, когато правдата умира, е сякаш тя никога не е съществувала.

Хосе Сарамаго

Основни ценности

Две са основните ценности, залегнали в основата на идеята за правата на човека - човешкото достойнство и равенството. Правата на човека могат да бъдат разбрани като като определящи онези основни стандарти, които са необходими за достоен живот и тяхната универсалност произлиза от факта, че поне в това отношение всички хора са еднакви. Не можем и не бива да допускаме дискриминация между хората.

Тези две убеждения или ценности са всъщност всичко, което ни печели убедително за каузата на правата на човека и те трудно могат да срещнат опоненти. Поради тази причина правата на човека получават подкрепата на всяка отделна култура по света, на всяко цивилизовано управление и всяка разпространена религия. Общоприето е становището, че държавната власт не може да бъде неограничена или абсолютна абсолютна - тя трябва да е ограничена поне до степен, в която всички индивиди под нейната юрисдикция да имат възможността да живеят при определен минимум от изисквания за човешко достойнство.

На базата на тези две основни ценности могат да се дефинират и много други, които да ни помогнат да определим по-прецизно как на практика би трябвало да съжителстват съвместно хората и обществата. Например:

Свобода: защото човешката воля е важна част от човешкото достойнство. При нуждаването ни да направим нещо против нашата воля унижава човешкия дух.

Уважение към другите: защото липсата на уважение към някого пречи да оценим неговата индивидуалност и основно достойнство.

Недопускане на дискриминация: защото равенството на човешкото достойнство означава, че не трябва да съдим за правата и възможностите на хората въз основа на техните характеристики.

Толерантност: защото нетолерантността показва липса на уважение към различията, а равенството не означава еднаквост.

Справедливост: защото хората, еднакви по своята човечност, заслужават справедливо отношение.

Отговорност: защото уважението към правата на другите е свързано с отговорност за собствените ни дейности и полагане на усилия за прилагане на правата на всеки и всички.

Характеристики на правата на човека

Въпреки че философите продължават да спорят за природата на правата на човека, международната общност положи удивително начало и се ангажира с правата на човека, като през 1948 година прие Всеобщата Декларация за правата на човека. След този момент нататък международната общност разработи мощните концепции на ВДПЧ в редица международни, регионални местни правни инструменти. ВДПЧ не е замислена като правно-обвързващ документ, но учредяването на нейните норми в много последващи споразумения със задължителен характер (известни още като „конвенции“ и „споразумения“) прави днес юридическият статут на тези норми безспорен.

Съгласно тези принципи:

Правата на човека са неотменими. Това означава, че не можете да ги изгубите, тъй като са свързани със самото човешко съществуване, те са присъщи на всяко човешко същество. При определени обстоятелства някои от тях, но не всички, могат да бъдат преустановявани или ограничавани. Например, ако някой е обявен за виновен за извършване на престъпление, неговата или нейната свобода може да бъде отнета, или по време на извънредно положение правителството може да го обяви публично и да направи дерогация на някои права, например да наложи полицейски час, ограничаващ свободата на движение.

Считам смъртното наказание за дивашка и неморална институция, която подкопава моралните и правните основи на обществото. Твърдо съм убеден, че дивашината може да породи само дивашина.

Андрей Сахаров

Болката е неприемлива както за вас, така и за другите. Съзнавайки този принцип за равнопоставеност, отнасяйте се към околните с уважение и съчувствие.

Суман Сутам

Правата на човека са неделими, взаимозависими и взаимосвързани.

Това означава, че отделните права са в тясна взаимна връзка и не могат да бъдат разглеждани независимо едно от друго. Притежаването на дадено право зависи от притежаването на много други права, като никое от тях не е по-значимо от останалите.

Правата на човека са универсални.

Има се предвид, че те важат еднакво за всички хора по света и по всяко време. Всеки индивид има право да се възползва от собствените си човешки права, независимо от расата или етническия си произход, цвета, пола, сексуалната ориентация, уврежданията, езика, религията, политическите или други убеждения, националния и социален произход, раждането си или друг статус .

Трябва да отбележим, че универсалността на правата на човека по никакъв начин не представлява заплаха за богатото разнообразие от индивиди или за различните култури. Универсалността не е синоним на еднаквостта. Разнообразието изисква свят, в който всички са еднакви и еднакво заслужават уважение. Правата на човека служат като минимални стандарти, прилагани към всички човешки същества. Всяка държава и общество са свободни да определят и прилагат по-високи и по-специфични стандарти. Така например, в областта на икономическите, социалните и културните права откриваме задължението да се предприемат мерки за постепенно постигане на пълното осъществяване на тези права, но няма заложено изискване за повишаване на данъците, за да се постигне това. От самата страна и обществото зависи дали ще се приемат такива политики в светлината на конкретните условия и обстоятелства.

Исторически общ преглед

Идеята, че правата са присъщи на хората, може да бъде открита в много култури и древни традиции. От многобройните примери за почитани лидери и утвърдени обичайни правила можем да видим, че ценностите, които правата на човека възплъщават, не са нито „творение на Запада“, нито изобретение на XX век.

Те са отговор на универсалните човешки нужди и стремежа към справедливост. Всички човешки общества са имали идеали и системи за раздаване на справедливост и справедливост, както в устна форма, така и чрез писмени традиции, въпреки че не всички от тези традиции са оцелели до наши дни.

История на древността

- Кодексът на Хамураби във Вавилония (Ирак, около 2000 пр.н.е.) е първият писмен правен кодекс, създаден от краля на Вавилон. Той постановява „да тържествува равнопоставеността в кралството, да бъдат унищожени злото и насилието, силните да не потискат слабите, ... да се просвети страната и да се насърчи доброто у хората“.
- Древноегипетски фараон (около 2000 г. пр.н.е.) е цитиран да дава инструкции на подчинените си: „Когато пристигне просител от Горен или Долен Египет, ... правете всичко според закона, спазвайте обичая и уважавайте правото на всеки човек“.
- Хартата на Сирус (Иран, около 570 г. пр.н.е.) е съставена от краля на Персия за хората от неговото кралство и признава правото на свобода, сигурност, религиозна толерантност, свобода на движение, свобода от робство, както и някои социални и икономически права.
- Учението на Конфуций (около 500 пр.н.е.) съдържа понятието рен или състрадание и любов към ближния като централна тема. Конфуций е казал: „Не прави на другите това, което не желаеш за себе си“. Д-р Пенг-чун Чанг, китайският експерт по конфуцианството, който играе активна роля в изготвянето на ВДПЧ, смята, че Конфуцианството е положило основите на идеите за правата на човека.

Държавният суверенитет предполага отговорност, а основната отговорност за защита на гражданите носи самата държава.

Доклад на Международната комисия за интервенции и държавен суверенитет, 2001

- В началото на 8-ми век от новата ера имамът Али Ибн Ал Хюсеин пише Послание за правата. Доколкото ни е известно, това писмо е първият документ, който описва основните права, както те са били възприемани по онова време, и първият опит, при който не се подхожда негативно към концепцията за правата. Посланието изброява методично 50 от тези права. Те са в духа, залегнал в ислямските представи и възприятия.
- Едиктът от Менд (1222) и конституцията на Курукан Фуга(1236), приета въз основа на кодификацията на устни предания от Западна Африка, потвърждават принципи като децентрализация, опазване на околната среда, правата на човека и културното многообразие.
- Африканското учение „убунту“ улавя същността на това какво означава да бъдеш човек. Убунту поставя акцент върху зачитането на всички членове на общността, гостоприемството и и щедростта. Понятието „убунту“ може да се обобщи по следния начин: „Човекът е човек чрез другите хора „. Това схващане има дълбоко въздействие върху човешките права. Ако ние сме хора чрез другите хора, тогава нехуманното ни отношение към другите също ни дехуманизира – оттук следва и извода за необходимостта от насърчаване на правата на другите, да даваме и получаваме прошка и да имаме респект към човешките права на другите.

Човекът е човек чрез другите хора.

? *Кои исторически личности (от сферата на политиката, литературата и религията) в историята на вашата страна са защитавали или са се борили за ценностите на правата на човека?*

13-ти до 18-ти век

Чрез фундаменталната си концепция за достойнство и уважение, еволюцията на универсалните човешки права привлича цивилизациите по целия свят в продължение на векове. Въпреки това минават няколко поколения, докато се осъществи идеята, че това уважение трябва да се регламентира чрез закони. Ние често черпим решимост за идеята за узаконяване на правата от историческия опит. Те със сигурност не са изчерпателни. С нарастване на познанията ни за историята на други култури, без съмнение в тях също ще откриваме историческия стремеж за легализирането на тези права.

- През 1215 г. английските благородници и някои членове на духовенството принуждават краля да се съгласи да уважава закона посредством съставянето на Великата харта на свободите (Magna Carta Libertatum). Магна Харта защитава правата само на привилегированите (аристокрацията) и не е насочена към човешките права като цяло. Хартата се превръща в широко цитиран документ, защитаващ свободите, тъй като тя ограничава властта на краля и признава правата и свободите на другите хора. През 1689 английският парламент приема законопроект, който гласи, че повече няма да толерира кралска намеса в своите дела. Този законопроект, познат като Закон за правата (The Bill of Rights), забранява на монарха да суспендира закона без съгласието на Парламента, определя свободни избори за членове на Парламента и декларира, че свободата на словото в Парламента не може да бъде поставяна под въпрос нито от съда, нито от когото и да било.
- Хюиг де Гроот (1583-1645) се счита за човекът, който е положил основите на международното право. Неговият труд За законите на войната и мира предлага система от общи принципи, базирани на „природния закон“, за които той смятал, че трябва да са задължителни за всички нации, независимо от местните закони или обичаи. По време на 17-ти и 18-ти век в Европа редица философи доразвиват концепцията за „естествените права“.
- Джон Лок (1689) развива теорията, че всяко човешко същество има определени права, които произтичат от собствената им природа, а не от тяхното правителство или неговите закони. Легитимността на дадено правителството съсъщност се основава на уважението, че то е разрешило тези естествени

На всеки исторически етап могат да се чуят гласове на протест срещу насилието – във всяка епоха е изгрявала визията за човешка свобода. С напредъка към нашите дни тези гласове и визии се превърнаха в програми за социални дейности, а понякога се включиха и в конституциите на държавите.

Мишелин Р.Айши

Свободата е силата, която имаме върху самите себе си.

Хюиг де Гроот

„Законът за правата е това, на което хората имат право в борбата си срещу всички правителства по земята, като цяло или в частност, и което нито едно правителство няма право да откаже „

Томас Джеферсън, 1787

Целта на всяко политическо сдружаване е опазването на природните и неотменни правата на човека. Тези права са свободата, собствеността, безопасността и съпротивата срещу потисничеството.

Декларация за правата на Човека и на гражданите, 1789 г. Франция

Всички хора по рода ... са свободни, еднакви и независими, и никой не може да бъде ... подложен на политическата власт на друг без негово съгласие.

Джон Лок

права. Идеята, че тези естествени права следва да дават определена правна защита на хората, се възприема все по-широко и започва да намира отражение в конституциите на някои страни. Правата на човека преформулират тази идея и излагат същите твърдения за връзката между правителствата и гражданите.

- През 1776 г. повечето от британските колонии в Северна Америка провъзгласяват независимостта си от Британската империя в Декларацията за независимост на САЩ. Тя се основава до голяма степен на „естественото право“ теориите на Лок и Монтескьо. Въз основа на убеждението за ключовото значение на държавната власт и защитата на свободата, Декларацията прокламира прогресивни идеи, като например следните: неотменнимост на права, защита на индивидуалните права, свобода на словото, печата, протестите и сдруженията, неприкосновеността на личния живот; надлежния законов ред, равенство пред закона и свободата на религията.
- През 1789 година френският народ отхвърля монархията и създава първата Френска република. Революцията води до появата на Френската Декларацията за правата на човека и на гражданите и е написана от представители на духовенството, аристокрацията и простолудието, като възплъщава идеите на известни личности на Просвещението като Волтер, Монтескьо, енциклопедистите и Русо. Декларацията атакува политическата и правната система на монархията и дефинира естествените права на човека като „свобода, собственост, сигурност и правото на борба с потисничеството“. Тя заменя системата на аристократичните привилегии, съществуващи при режима на монархията, с принципа на равенство пред закона. Нейните егалитарни клаузи и теоретичната концепция за еднакви права обаче не се превърщат бързо в реалност. Обществото е дълбоко неравно и прилагането на тези идеи ще отнеме поколения.

Ранни международни споразумения: робство и работа

През 19 и 20 век на преден план излизат редица въпроси за правата на човека излезе и привличат внимание на международно ниво, като се започне с такива въпроси като робството, крепостничеството, бруталните условия на труд и детския труд. По това време са приети и първите международни споразумения, свързани с човешките права. Въпреки предлагането на полезни защити, база на такива споразумения са взаимните ангажименти между държавите. Това е в рязък контраст с модерните споразумения за правата на човека, при които задължения се дължат пряко на индивидуалните притежатели на правата.

- Робството става незаконно в Англия и Франция в началото на деветнадесети век, а през 1814 британските и френските правителства подписват Договора от Париж, с цел да си сътрудничат и да се противопоставят на трафика в роби. Брюкселската конференция от 1890 приема Закон за отмяна на робството, която по-късно е ратифицирана от осемнадесет държави. Тя провъзгласява намерението да се сложи край на трафика на африкански роби.
- Всичко това обаче оказва влияние върху принудителения труд и продължаващите брутални условия на труд. Дори Международната Конвенцията срещу робството от 1926 година, предназначена да премахне робството във всички негови форми, не повлиява на общата практика на всяко правителство до 1940-те години.
- Създаването на Международната организация на труда (МОТ) през 1919 г. отразява убеждението, че всеобщият и траен свобода може да бъде постигнат само в условия на социална справедливост. МОТ разработва система на международните трудови стандарти, отстояващи достойна и продуктивна работа, свобода, справедливост, сигурност и достойнство.
- Една от областите, в които работи МОТ, е дейността ѝ за борба срещу детския труд, особено в неговите най-тежки форми. Тя преследва множество линии на действие в тази област и в наши дни, включително популяризиране на

международни споразумения за детския труд, като Конвенциите на МОТ No. 182 относно най-тежките форми на детския труд и Конвенция № 138 относно минималната възраст за наемане на пазара на труда.

- Между 1899 и 1977 бяха приети редица големи споразумения в областта на международното хуманитарно право, поставящи началото на друга област на сътрудничество между народите. Международното хуманитарно право регулира провеждането на въоръжени конфликти. Правата на човека може разбира се да се прилагат заедно с международното хуманитарно право в много области, например по отношение на лечението на лишените от свобода. Въпреки това, международното хуманитарно право е по-специализирано и подробно по отношение на много други проблеми по време на конфликт, например допустимост на използване на оръжия и военна тактика.

? *Защо мислите, че се е породила необходимостта от международни споразумения, вместо отделните страни просто да изготвят собствени стандарти?*

20-ти век

Идеята за законна закрила на правата на човешките същества от управляващите сили започва да се възприема все по-активно през 20-ти век, особено след възникването на Обединените нации и Международната Организация на Труда и тяхната работа за правата на малцинствата, правото на труд и други въпроси. Някои страни вече са признали нуждата от писмено класифициране на тези права и по този начин документите, цитирани по-горе, стават предвестници на много от съвременните споразумения, касаещи правата на човека. Втората световна война обаче изтласква правата на човека на международната сцена. Ужасните зверства, извършени в тази война (включително Холокоста и масовите военни престъпления), предизвикват появата на допълнителни институции на международното право и, преди всичко водят до създаването на човешките права такива, каквито ги познаваме днес.

Хартата на ООН, подписана на 26 юни 1945 година, отразява това убеждение. В нея се казва, че основната цел на ООН е „да предпази идните поколения от бича на войната“ и „да затвърди вярата в основните права на човека, в достойнството и стойността на човешката личност и в равните права на мъжете и жените“.

Всеобщата декларация за правата на човека (ВДПР) е изготвена от Комисията по правата на човека – един от органите на ООН, и е приета от Общото събрание на 10 декември 1948 година. ВДПЧ е революционен документ, който и до днес продължава да служи като най-важния глобален инструмент за правата на човека. Въпреки, че не е предвидена да бъде правно обвързваща, ВДПЧ вдъхновява многобройните ангажименти за правата на човека на национално, регионално или международно ниво.

Оттогава досега международната общност е приела редица документи с ключово значение за опазване на нейните принципи. Повече информация за някои от тези международни споразумения може да се намери по-надолу в тази глава.

Правата на човека по света

След приемането на Всеобщата декларация за правата на човека, няколко региона по света създават собствени системи за защита на правата на човека, които съществуват паралелно с тези на ООН. Към днешна дата има регионални институции за правата на човека в Европа, Северна и Южна Америка и Африка. В арабския свят и региона на АСЕАН (Асоциация на страните от Югоизточна Азия) също се предприемат известни стъпки към институционализиране на регионални стандарти за правата на човека. Въпреки това, повечето страни в тази част на света също са ратифицирали основните споразумения и конвенции на ООН, като по този начин декларират съгласието си с общите принципи и доброволно обвързване с международния закон за правата на човека.

По-добре е да умреш от глад, отколкото да бъдеш охранен роб.

Езоп

Войните ще продължат да се водят дотогава, докато човечеството не забележи, че човешката природа е идентична, независимо от мястото на земята, на което се намираме.

Пиер Дако

Различните стандарти и механизми за правата на човека в Европа се поддържат от Съвета на Европа, основен пазител на правата на човека на континента. В следващите части на наръчника ще разгледаме по –подробно неговата роля, прилагана по-специално чрез Европейската конвенция и Европейския съд по правата на човека.

Наред със Съвета на Европа, важна роля играят и Европейският съюз и Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ).

Ангажиментът на Европейския съюз за защита на правата на човека получи тласък с приемането на Договора от Лисабон, който влезе в сила на 1 декември 2009 година, давайки пълна правна сила на Хартата за основните права на Европейския съюз. Хартата съдържа граждански, политически, социални и икономически права и изисква от държавите-членки и от самия Европейски съюз да отстояват тези права. Съветът по Правосъдието на Европейската общност ще премахне законодателството на ЕС, което противоречи на Хартата и ще направи общ преглед на спазването на правото на ЕС от държавите-членки, въпреки че ежедневно изпълнение ще се решава от националните съдилища. Хартата очертава правата, систематизирани под шест „заглавия“ или раздела: лично достойнство, свобода, равенство, солидарност, граждански права и справедливост“. Заглавието „достойнство“ гарантира правото на живот и забранява изтезанията, робството и смъртното наказание. Категорията „Свобода“ включва правото на личен живот, брак, свобода на мисълта, словото, събранията, образованието, работата, собственост и предоставяне на център за бежанци. „Равенство“ обхваща правата на децата и възрастните хора, „Солидарност“ защитава социалните права и правата на работниците, правото на справедливи работни условия, защита срещу неоснователно уволнение и достъпа до здравни грижи. „Гражданските права“ включват правото на глас и свободно движение, а „равнопоставеността“ обхваща права като правото на ефективна защита, справедлив процес и презумпцията за невинност.

Агенцията за основните права (FRA) е експертен орган, който събира доказателства относно положението на основните права в Европейския съюз и осигурява консултация и информация за това как да се подобри положението. Тя няма мониторингова роля, но си сътрудничи със съответните институции при предоставяне на консултации или за постигане на по-добро упражняване на основните права.

Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) обединява 56 страни от Европа, Централна Азия и Северна Америка. Въпреки че не е изрично насочена към защитата на правата на човека, цялостният ѝ подход към сигурността позволява да се разгледат широк кръг от въпроси, включително правата на човека, националните малцинства, демократизацията, полицейските стратегии, борбата с тероризма и икономическите и екологични упражненията. Действието на ОССЕ в областта на правата на човека се осъществява чрез Службата за демократични институции и права на човека (ODIHR). СДИЧП (ODIHR) е със седалище във Варшава е активна в целия район на ОССЕ в областта на наблюдението на избори, демократичното развитие, правата на човека, толерантността и недискриминацията и върховенството на закона. Нейните упражненията, насочени към младите хора, включват образованието за правата на човека, борбата срещу антисемитизма и ислямophobia.

В района на Америка стандартите и механизмите за правата на човека произтичат от Американската декларация за правата и задълженията на човека от 1948 и от Американската Конвенция за правата на човека от 1969. Приети са и специфични инструменти, свързани с бежанците, предотвратяване и наказание на изтезания, премахване на смъртното наказание, безследно изчезналите, насилието срещу жените, проблеми на околната среда и други въпроси.

Африканската харта за правата на човека и народите влиза в сила през октомври 1986 и до 2007 е ратифицирана от 53 държави. Хартата е интересна поради

редица различия на акцентите в нея спрямо договорите, които са били приети в други части на света:

- За разлика от европейските или американските конвенции, Африканската харта обхваща социални, икономически и културни права, както и граждански и политически права в рамките на същия договор.
- Африканската харта надхвърля индивидуалните права, като в нея също така се предвиждат колективни човешки права.
- Хартата също така признава, че хората освен права имат и задължения, и изброява специфичните задължения, които лицето има към неговото семейство, обществото, държавата и международната общност.

Защо мислите, че в Хартата за правата на човека са посочени задълженията? Смятате ли, че те трябва да бъдат изброени във всички документи за правата на човека?

Регионалната Арабска комисия по правата на човека действа от 1968 насам, но само с много селективни и ограничени правомощия по отношение на насърчането на правата на човека. През 2004 е приета преработена Арабска Харта за правата на човека, приета от Лигата на арабските държави и влязла сила през 2008 година.

Този документ включва социално-икономическите права, както и гражданско-политическите права, като същевременно прави препратка към „обща цивилизация“, споделена от арабските държави. Влизането в сила на Хартата и нейните механизми за мониторинг (Арабския Комитет за правата на човека и Арабската Подкомисия по правата на човека) са посрещнати като обнадеждаващи признаци за напредък на правата на човека в региона. Въпреки това тя е подложена на тежка критика, например поради липсата на забрана за жестоки наказания, липса на гаранции за икономически и социални права , за предоставяне на някои условни права на Ислямския шериат, за разрешаване на налагането на смъртно наказание на деца, ако националното законодателство предвижда това, както и за позволяване на ограничения на свободата на мисълта, съвестта и религията, ако това е предвидено в националното законодателство.

В региона на АСЕАН се предприемат усилия да се гарантира, че тази регионална институция ще изпълни ангажимента си от 2009 за създаването на Междуправителствена Комисия по правата на човека. Изискванията към Комисията, поставени през 2009, предвиждат тя да подкрепи „Спазването на международните принципи за правата на човека, включително универсалността, неделимостта, взаимозависимостта и взаимосвързаността на всички права на човека и основните свободи, както и безпристрастността, обективността, не-селективността, недискриминацията и избягването на двойни стандарти и политизация“.

Как можем да използваме нашите права?

Човешките права съществуват за всички нас. В тази връзка, как можем да се възползваме от тях? Ясно е, че самото им съществуване не е достатъчно, за да се сложи край на нарушенията на правата на човека, тъй като всички ние знаем, че те се случват всеки ден, във всяка част на земното кълбо. Така че могат ли те наистина да променят нещо? Как можем да ги използваме?

Знаете ли какво да правите, ако са нарушени вашите човешки права?

Да познавате правата си

В следващия раздел ще разгледаме различните видове права, които са защитени по силата на международно право. Ако знаем кои области на човешкото съществуване са от значение за правата на човека и сме наясно със задълженията на

ОССР
<http://www.osce.org/odihr>

Организация на
Американските щати

Африкански Съюз

Всеки има задължения към общността, защото само в нея е възможно неговото свободно и пълно развитие като личност.

Всеобща Декларация за правата на човека

Арабска Харта
за правата на човека

АСЕАН

правителствата по този закон, тогава можем да започнем да упражняваме натиск по различни начини. Този раздел илюстрира факта, че почти всяка област, в която има несправедливост, е от значение за правата на човека: от бедността в малки мащаби до уврежданията на околната среда, здравеопазването, условията на труд, политическата репресия, правото на глас, генното инженерство, проблемите на малцинствата, конфликтите, геноцида ... и още много други.

А броят на проблемите нараства, дори и днес.

Някои от въпросите, свързани с прилагането на законодателството в областта на правата на човека, са разгледани пряко в раздел „Въпроси и отговори“. Те осигуряват кратки отговори на някои от най-честите въпроси, поставяни относно правата на човека.

Освен това всеки раздел от глава 5 разглежда по-подробно темите на наръчника. Ако проявявате специален интерес относно защитата на някои права – например правото на здравеопазване, на образование или справедливи условия на труд, ще ви бъде от полза да разгледате основната информация, свързана с този въпрос.

Използване на правни механизми

Ще разгледаме правните механизми, които съществуват за защита на различните области от интереси на хората. В Европа, но също така и в Африка и Северна и Южна Америка, има съд, който се занимава с оплаквания за нарушения – Европейският съд по правата на човека. Дори и ако оплакванията не попадат под юрисдикцията на Европейския съд, ще видим, че има и други механизми за търсене на отговорност от държавите за действията им, които механизми ги принуждават да изпълняват задълженията си, произтичащи от правата на човека. От помощ е самият факт, че законът съществува, дори и не винаги да са налични законни средства за налагане на спазването му от държавите.

Лобиране, провеждане на кампании и активност

Важна роля при оказване на натиск върху държавите играят асоциации, неправителствени организации, благотворителни организации и други групи от граждански инициативи. Това представлява предмет на раздела „Активност и ролята на неправителствените организации“. Ролята на такива асоциации е от особено значение за средностатистическите хора от улицата, не само защото такива асоциации често се заемат с действие по отделни случаи, но и защото те предоставят възможност за обикновения човек да се включи в защитата на човешките права на другите. В крайна сметка, тези асоциации са съставени от обикновени хора!

Ще разгледаме как те действат за подобряване на правата на човека, както и някои примери на успешни дейности.

Участвали ли сте някога в кампания или дейност за човешките права?

Включване

Глава 3 – Предприемане на дейности – представя тези дейности на нивото на ежедневието ни и предлага редица примери за действие, в които бихте могли да участвате. Младежките групи имат огромен потенциал за оказване на натиск върху държави или международни органи, както и да спомогнат случаите на нарушаване или възпрепятстване на човешките права да достигнат до очите на обществеността. Примерите в този раздел целят да ви предложат конкретни мерки, които да се предприемат от вас или от други групи да предприемат. Освен това те ще ви дадат по-ясна представа за начина, по който неправителствените организации работят на ежедневен ниво.

Ценностите са невидими като вятъра. От потрепването на листата разбирате, че има вятър. А ценностите усещате чрез действията на хората.

Ева Анксел

Дилеми пред правата на човека

Реализирането на права означава изправяне пред редица препятствия. На първо място, някои правителства, политически партии или кандидати, социални и икономически субекти и представители на гражданското общество използват езика на правата на човека, без да се ангажират с целите на човешките права. Понякога това може да се дължи на недостатъчно разбиране на това, за което призовават стандартите за правата на човека. В други случаи това е в резултат на умишлена злоупотреба и желание за се представят като хора, които уважават правата на човека, за да изглеждат добре в очите на обществото. На второ място, правителствата, политическите партии или кандидати или представителите на гражданското общество могат да критикуват нарушенията на правата от страна на други, но самите те не спазват стандартите за правата на човека. Това често е критикувано като проява на двоен стандарт. На трето място, може да има случаи, когато правата на човека са ограничени в името на защитата на правата на другите. Разбира се, това може да бъде законно. Човешките права не са необятни, и упражняването на вашите права не бива да засяга упражняването на правата на другите. Въпреки това, трябва да бъдем внимателни, тъй като „защитата на човешките права на другите“ често може да е просто празно извинение за налагане на ограничения.

Наблюдението на такива случаи изисква активно гражданско общество и независима съдебна система. На четвърто място, има случаи, когато защитата на правата на една група от хора сама по себе си може да включва ограничаване на правата на другите. Това трябва да се разграничава от горепосочените случаи на ограничение на правата на човека. Не винаги в такива случаи е лесно да вземат решение.

Конфликти между правата

Независимо от всичко, правата на човека също могат да влязат в конфликт помежду си. „Конфликтът между правата“ се отнася до сблъсъци, които могат да възникнат между различни човешки права или между едни и същи права на човека, притежавани от различни лица. Един пример за това е случай, когато има двама пациенти, които се нуждаят от ново сърце, за да оцелеят, но има само едно налично сърце за сърдечна трансплантация. В този случай правото на живот на единия пациент е в противоречие със същото човешко право на другия пациент. Друг пример е случай на евтаназия, когато нечие право на живот може да влезе в конфликт с неговото/нейното собствено право да умре или с правото му/й да не бъде подлаган/а на унизително отношение. В този начин имаме налице конфликт между различните човешки права на едно лице. Трети възможен случай се отнася до ситуации, когато различни човешки права на различни хора влизат в конфликт. Пример за това е отразен в казусът, заведено от страна на еврейската общност в Осло, Норвегия, пред Комитета на ООН за премахване на расова дискриминация През 2000 година група, известна като „момчетата с ботуши“ („Bootboys“), дефилира в чест на лидера на нацистите Рудолф Хес. Участниците носят „полу-военни“ униформи и лидерът на похода господин Терие Съоли произнася антисемитска реч, след което тълпата многократно прави нацисткия поздрав и крещи: „Sieg Heil.“ Сблъсъкът в този случай е между правото на свобода на изразяване на господин Съоли и правото на еврейската общност на недискриминация. Комитетът на ООН приема, че твърденията, направени от г-н Съоли, съдържат идеи на расово превъзходство и омраза и че поради това тази изключително обидна реч не е защитена от правото на свобода на изразяване.

Културни традиции

Традиционните културни практики отразяват ценности и вярвания, присъщи на членовете на една общност за периоди, често обхващащи задачи поколения. Всяка социална група по света има специфични културни обичаи и вярвания, някои от които са от полза за всички членове, докато други са вредни

При упражняването на тези права и свободи всеки подлежи само на ограничения, които са установени от закона единствено с цел да се осигури необходимото признаване и зачитане на правата и свободите на другите и на удовлетворяване на справедливите изисквания на морала, общественния ред и общото благоденствие в едно демократично общество.

ВДПЧ, член 29 (2)

за определена група, например за жените. Тези вредни традиционни практики включват следното: гениталното осакатяване на жени (FGM), насилствено хранене на жени, ранен брак, различни табути или практики, които пречат на жените да контролират тяхното собствено плодородие, хранителни табути и традиционни практики за раждане, предпочитание за син и неговите последици за статута на момичетата, детеубийство на родени момичета, ранна бременност и цена на зестрата. Въпреки тяхното вредно естество и явното нарушение на международните закони за правата на човека, такива практики продължават да съществуват, защото те не се поставят под въпрос и да приемат аурата на морал в очите на тези, които ги практикуват.

Върховен комисариат по правата на човека към ООН

Набора от практики, които имат отрицателно въздействие върху здравето на жените и децата и които нарушават международните стандарти за правата на човека, често се споменава като „вредни традиционни практики“. Това не означава, че всички традиционни практики са вредни и нарушават човешките права, но когато това се случва, ние трябва да сме в състояние да ги поставим под въпрос и да се справим с тях.

Често срещана практика в много култури са уредените бракове, при които се очаква, че младите жени (а също и мъжете) са длъжни да сключат брак с някой, избран от семейството им, често в много млада възраст (имайте предвид, че уреден брак не значи насилствен брак). Трябва ли да се забрани тази практика, за да се защитят правата на децата и младите хора? Или това би било незачитане на културна традиция?

Други примери са продължаващите практики на генитално осакатяване на жени в много страни. Хиляди хора страдат от последиците от тези практики и повечето хора със сигурност ги смятат за сериозно нарушение на правата.

Трябва ли осакатяването на женските генитали да се счита за културна специфика, която да се толерира, или това е нарушаване на правата на човека за физическа и здравна неприкосновеност?

Защитата на всички човешки права за всички предполага отказ от вредни традиционни практики. Не можем да лишим никой от човешките му права и достойнство на база на традициите и културата не на последно място и защото традициите и културите не са от каменната епоха и не са за вечни времена. Те се променят и се развиват - това, което често е било вярно преди двадесет години, няма смисъл за днешното поколение. Вредните традиционни практики също ни напомнят, че насърчаването на правата на човека разчита на образователни програми и усилия. Много вредни традиционни практики не могат да бъдат преодолени единствено и само чрез репресии и осъждане: за да бъдат мерките срещу тях ефективни, те се нуждаят от образованието и ангажирането на всички заинтересовани страни. Дори и крайната отговорност да се носи от държавите, подписали международните споразумения за човешките права, тези практики се поддържат от действията на частни лица, често подкрепяни от семейства и общност. Тяхната смяна не може да бъде наложена „от горе“, за това се изисква постоянна образователна работа със семействата и общностите. Това е единственият начин, чрез който насърчаването на правата на човека може да се синхронизира с това, което може да се възприеме като специфични културни права и практики.

❓ *Трябва ли културните практики да отменят универсалността на човешките права?*

В името на една благородна кауза

Понякога международната общност налага наказателни санкции на режими, за които се счита, че системно нарушават правата на човека. Санкциите могат да забраняват търговията със страната-нарушител, като по този начин се оказва натиск върху правителството да промени своите дейности. Тези дейности поняко-

Става все по-ясно, че осакатяването на женските генитали, престъпленията в името на честта, насилствените бракове и други практики не могат да се изкоренят, докато жените не бъдат разглеждани като пълноценни и пълноправни участници в социалния, икономически, културен и политически живот на техните общности.

*Халима Ембарек
Варзази*

Вредни традиционни практики

га се решават едностранно от една държава, а в други случаи те се приемат от Съвета за сигурност на ООН. Някои страни са попадали в пълна изолация от международната общност: Южна Африка беше изолирана в продължение на няколко години поради нейната ужасна система на апартейд, а на Ирак, Северна Корея, Иран и др. бяха наложени санкции за няколко десетилетия. Няма съмнение, че ефектите на тези санкции се усещат всички обикновени хора, но те са особено чувствителни за най-уязвимите групи от обществото. Дали тези санкции са приемливо средство, с което международната общност задачи да прекрати нарушенията на правата на човека от страна на конкретни държави?

В доклада си „Отговорност за защита“ Международната комисия по намеса и държавен суверенитет призова за предпазливост и за акцент върху превенцията вместо върху реакцията. Когато обаче международната общност е принудена да прибегне до „изключителната и извънредната мярка“ на „военна намеса за защита на правата на човека“, тя настоява за минимален праг на мащабна загуба на живот или етническо прочистване. Дори и при такива обстоятелства се декларират следните „Предпазни принципи“:

- Намерение за защита на права: Каквито и други мотиви да имат намесилите се държави, основната цел на интервенцията трябва да бъде да се спре или предотврати човешкото страдание. Намерението за опазване на правата се гарантира по-добре чрез многостранни операции, ясно подкрепени от регионалното мнение и засегнатите жертви.
- Последна инстанция: Военната намеса може да бъде оправдана само когато са изчерпани всички невоенни опции за предотвратяване или мирно разрешаване на кризата, тя изисква разумни основания и аргументи за постигане на убеждението, че по-слаби мерки не биха имали успех.
- Пропорционални средства: мащабът, продължителността и интензивността на планираната военна интервенция трябва да бъдат на нивото на минимум, необходим с цел осигуряване на защита на правата на човека.
- Разумни перспективи: За да бъде оправдана дадена намеса, трябва да има разумен шанс за успех при спирането или предотвратяването на страданието, като последициите от намесата не трябва да бъдат по-лоши, отколкото последиците от бездействието.

От дистанцията на времето, как оценявате предпазните мерки, свързани например с отговора на международната общност на клането в Сребреница през 1995 година, с бомбардировките на НАТО в Косово през 1999 година или с намесата в Афганистан през 2001 година? Може ли такива дейности да бъдат оправдани от гледна точка на техните крайни резултати, ако те са причинили голям брой жертви?

- ?
- Може ли да се използва защитата на правата на човека, за да се оправдае дадена военна кампания и намеса?

През април 2001 с решение на Комисията на ООН по правата на човека беше отхвърлена идеята, че борбата с тероризма може винаги да оправдае жертването на човешките права. Резолюция 2001/24 осъди въоръжените нападения, свързани с конфликта в Република Чечения в рамките на Руската Федерация и нарушенията на международното хуманитарно право, извършени от чеченските бойци, както и някои методи, използвани от руските федерални сили в Чечения. Тя призова Руската федерация за създаване на независима национална комисия за разследване на тези нарушения в съответствие с международно признатите стандарти.

Правата на човека: процес на непрестанна промяна и развитие

Не всички въпроси, повдигнати в предишната част, имат ясни и еднозначни отговори: те остават предмет на ожесточени спорове, дори и днес. До известна степен

Значимостта на всички национални и регионални особености и различната историческа, културна и религиозна принадлежност са пораждали в ума и съзнанието, но държавата е длъжна, независимо от нейната политическа, икономическа и културна система да насърчава и защитава всички права на човека и основните му свободи.

Виенска Декларация (1993)

Справедливостта е правото на по-слабия.

Джоузеф Жубер

такива дебати са важни. Те са индикация както за плуралистичния подход, който е от основно значение за идеята за правата на човека, така и за факта, че човешките права не са наука, не са фиксирана „идеология“, а са развиваща се област от моралната и правната мисъл. Не винаги трябва да очакваме черни и бели отговори. Тези въпроси са сложни и могат да бъдат балансирани само за конкретен отделен случай.

Все пак това не означава, че няма отговори и области на съгласие. Съгласие е постигнато и то нараства почти ежедневно. Въпросът за робството все още подлежи на дебат, но по един проблем толерантността е вече изчерпана: правото на свобода от робство е вече всеобщоприето като основно човешко право. Гениталното осакатяване на жените, въпреки че някои култури го защитават, е широко осъдено като нарушение на човешките права. По същият начин стои и въпросът със смъртното наказание - най-малко в Европа, където членовете на Съвета на Европа премахнаха смъртното наказание или обявиха мораториум върху екзекуциите. В действителност премахването на смъртното наказание днес е предпоставка за членство в Съвета на Европа. Според Amnesty International, повече от две трети от страните от света са премахнали смъртното наказание със закон или на практика. Дори и 58-те страни, които към 2009 са запазили смъртното наказание, почти не го прилагат.

Така че ние трябва да сме сигурни, че много от тези въпроси също ще намерят своето решение. Същевременно можем да помогнем на дебата и да вземем нашите собствени решения относно повечето спорни въпроси, като се позоваваме на двете основни ценности: равенство и човешко достойнство. Ако някое действие се отнася към някого като индивид без човешко достойнство, това означава нарушение на духа на човешките права.

Когато един народ понася сериозни вреди в резултат на вътрешна война, бунтове, репресия или разпадане на държавата, и въпросната държава не желае или не може да се спре или парира тези събития, принципа на намеса трябва да се добави към международната отговорност за защита.

Доклад на Международната Комисия за намеса и държавен суверенитет, 2001

4.2 Развитие на правата на човека

„Всички права са универсални, неделими и взаимозависими и взаимосвързани.“
Виенска Декларация, 1993

Обещания, обещания ...

Нашите лидери са поели огромен брой ангажименти за правата на човека от наше име! Ако трябва да се изпълнят всички поети гаранции, животът ни щеше да бъде спокоен, сигурен, здравословен и комфортен; нашите правни системи щяха да са справедливи и да предлагат на всеки еднаква защита; и нашите политически процеси щяха да са прозрачни и демократични и щяха да служат на интересите на хората.

И така, какво не е наред? Едно от най-малките неща, което не е наред, е, че политиците са като останалата част от нас и често търсят най-кратките пътища, ако искат да им се разминат! Така че ние трябва да знаем какво точно те са обещали от наше име и да започнем да проверяваме дали тези обещания се спазват.

? *Винаги ли правите това, което сте казали, че ще направите? Дори и ако никой не ви напомня за това?*

Какви са нашите права?

Ние знаем, че трябва да спазваме всички права на човека. ВДПЧ, ЕКПЧ и други споразумения обхващат широк кръг от различни права, така че нека ги разгледаме в хронологичния ред, в който са били разработени и признати в регионален или международен план. Най-популярният начин за класифициране на тези права е като права от „първо, второ и трето поколение“, така че на този етап ще следваме този принцип, но както ще видим, тази класификация има ограничено приложение и понякога дори може да бъде подвеждаща. Тези категории в крайна сметка не са ясно разграничени. Те просто представляват един от многото начини за класифициране на различните права. Повечето права попадат под повече от една категория. Например правото на изразяване на мнение е едновременно гражданско и политическо право. То е от съществено значение за обучение с участие в политическия живот, но същевременно е база и за нашата лична свобода.

Граждански и политически права (права от първо поколение)

Тези права започват да се появяват като теория през седемнадесети и осемнадесети век и са базирани най-вече на политически съображения. Тогава се стига до разбирането, че всемогъщите владетели не могат да се справят с някои проблеми и че хората трябва да имат известно влияние върху политиките, които ги засягат. Двете централни идеи, зародили се на този етап, са тези за личната свобода и за защитата на индивида срещу нарушения от страна на държавата.

В наши дни гражданските и политическите права са изложени подробно в Международния Пакт за граждански и политически права (МПГПП) и в Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ), и те включват права като например правото на участие в управлението и забраната на изтезанията. Тези права традиционно се считат от мнозина, най-малкото на „запад“, за най-важни човешки права. В следващия раздел ще видим, че това е схващане е неправилно.

Не е проблем да бъдеш в затвора. Проблемът е да избегнеш да се предадеш.

Назим Хикмет

Човешките права са податливи на политическа злоупотреба

По време на Студената война, страните от съветския блок бяха силно критикувани поради тяхното незачитане на гражданските и политическите права. Тези страни реагираха, като критикуваха на свой ред западните демокрации за игнорирането на ключови социални и икономически права, които ние ще разгледаме по-нататък. И в двете критики имаше най-малко един елемент истина. Това илюстрира също така колко лесно може да се злоупотреби с човешките права по политически причини.

Шокиращата реалност ... е, че държавите и международната общност като цяло продължават да толерират твърде чести нарушения на икономическите, социалните и и културните права, и ако това се случи по отношение на гражданските и политическите права, ще се надигне вълна от ужас и възмущение, която би довела до загрижени призови за незабавни коригиращи дейности.“

Изявление по време на Виенската конференция на Комитета на ООН за икономически, социални и културни права, 1993 година

Социални, икономически и културни права (права от второ поколение)

Тези права се отнасят до това как хората живеят и работят заедно и до основните потребности за живот. Те се основават на идеите за равенство и гарантиран достъп до основни социални и икономически стоки, услуги и възможности. В годините на ранната индустриализация и възхода на работническата класа тези права стават все по-често обект на международно признание . Това води до нови потребности и нови идеи за смисъла на достойния живот. Хората осъзнават, че човешкото достойнство изисква повече от минимума като липса на намеса от страна на държавата, който е предложен от гражданските и политическите права. Социалните, икономическите и културните права са залегнали в Международния Пакт за икономически, социални и културни права (МПИСКП), както и в Европейската социална харта на Съвета на Европа.

На първо място е хапването, а след това идва и моралът

Бертолт Брехт

Социалните, икономическите и културните права се основават на идеите за равенство и гарантиран достъп до основни социални и икономически стоки, услуги и възможности.

- Социалните права са тези, които са необходими за пълноценно участие в живота на обществото. Те включват като минимум правото на образование и правото да се създаде и поддържа семейство, а също и много от правата, които често се разглеждат като „граждански“ права: например правата за отдих, здравеопазване, неприкосновеност на личния живот и неподлагане на дискриминация.

Икономически права - обикновено се смята, че те включват правото на труд, на адекватен стандарт на живот, на подслон, както и правото на пенсия, ако сте навършили определена възраст или сте инвалиди. Икономическите права отразяват факта, че за човешкото достойнство е необходимо определено минимално ниво на материална сигурност , а също и факта, че липсата на достатъчно платена работа например или на жилище може да бъде психологически унижителна.

- Културните права се отнасят до културния „начин на живот“ на общността и на тях често се обръща по-малко внимание, отколкото на другите права. Те включват правото на свободно участие в културния живот на обществото и, по възможност, правото на образование. Въпреки това много други права, които не са официално класифицирани като „културни“ права, са от съществено значение за малцинствените групи в рамките на обществото, за да могат те да запазят отличителната си култура: например правото на недискриминация и равна защита пред закона. Много лесно може да се злоупотреби политически с правата на човека .

Права за солидарност (права от трето поколение)

Списъкът на международно признатите права на човека не е останал постоянен. Макар нито едно от правата, изброени в ВДПЧ , да не е било поставено сериозно

под въпрос в рамките на 60 годишното им съществуване, новите споразумения и документи изясниха и доразвиха някои от основните понятия, които са залегнали в първоначалния документ.

Тези добавки са породени от редица фактори: отчасти те са отговор на променящите се идеи за човешкото достойнство, а отчасти се явяват и като резултат на зараждащи се нови заплахи и възможности. В този случай тази специфична нова категория от права, предложени като права трето поколение, възниква в следствие на по-дълбокото разбиране на различните видове пречки, които могат да се появят в процеса на осъществяване на правата от първо и второ поколение.

Идеята в основата на правата от третото поколение е идеята за солидарност. Тези права обхващат колективни права на обществото или народите, като например правото на устойчивото развитие, на свобода или на здравословна околна среда. В голяма част от света явления като крайната бедност, войните, екологичните и природните бедствия означават, че напредъкът по отношение на правата на човека е твърде силно ограничен. Поради тази причина много от хората са на мнение, че е необходимо признаването на нова категория на правата на човека: тези права ще осигурят подходящи условия за обществата, особено в развиващия се свят, за да могат те да предоставят човешките права от първо и второ поколение, които вече са признати.

Конкретните права, които най-често са включвани в категорията на правата от трето поколение, са правата за развитие, свобода и здравословна околна среда, обучение с участие в използването на общото наследство на човечеството, правото на комуникация и на хуманитарна помощ.

Въпреки всичко, около тази категория права имаше определени спорове. Някои експерти се противопоставят на идеята за тези права, тъй те са „колективни права“, в смисъл, че носителите им са общности или дори задачи държави. Те твърдят, че човешките права могат да се упражняват само от индивидуални лица. Аргументът е повече от просто вербален, защото някои хора се страхуват от промяна в терминологията, която може да послужи като „оправдание“ за определени репресивни режими да отричат (индивидуалните) човешките права в името на колективните права на човека - например силно ограничаване на гражданските права с цел да се осигури „икономическо развитие“.

Понякога се изразява и един друг проблем: тъй като не държавата, а международната общност е тази, която трябва да защитава правата от третото поколение, не е невъзможно да се гарантира отчетност. Кой е отговорен или за какво е трябвало да бъде отговорен при осигуряване на мира в Кавказ или Близкия изток, или че дъждовната гора в Амазонка не е унищожена, както и дали се предприемат подходящи мерки срещу изменението на климата?

Независимо от това как ще ги наречем, има общо съгласие, че тези сфери се нуждаят от допълнително проучване и допълнително внимание от страна на международната общност. Някои колективни права вече са признати, особено по силата на Африканската Харта за правата на човека и народите и Декларацията за правата на коренното население. Самата ВДПЧ включва правото на самоопределение, а правото на човека на развитие е кодифицирано в Декларация на Общото събрание на ООН от 1986.

Правото на развитие е неотменимо човешко право, по силата на което всяка човешката личност и всички народи имат право да участват в, допринасят за, и да се ползват от богатата на икономическото, социалното, културното и политическото развитие, при което могат напълно да се реализират всички права на човека и основните свободи. Член 1 от Декларацията на ООН за правото на развитие

Право на развитие, право на мир, право на здравословна околна среда, на хуманитарна помощ...

Различните видове права са много по-тясно свързани едно с друго, отколкото предполагат техните етикети.

По-важни ли са някои права от другите права?

Социалните и икономическите права преминаха през трудни моменти, преди да бъдат приети на еднакво ниво с гражданските и политическите права, по причини, които са едновременно идеологически и политически. Макар че за обикновения гражданин изглежда очевидно, че такива неща като минимален стандарт на живот, жилище и разумни условия на труд са от съществено значение за човешкото достойнство, политиците не винаги са били готови да признаят това. Една от причините за това безспорно е фактът, че осигуряването на основни социални и икономически права за всички по света ще изисква огромно преразпределение на ресурсите. Политиците са наясно, че този вид политика едва ли ще им спечели гласове.

Поради това тези политици предлагат правата от второ поколение да са различни от правата от първо поколение - гражданските и политическите права. Първият им често излаган аргумент е, че социалните и икономическите права не са нито реалистични, нито реализуеми, поне в краткосрочен план, и че трябва да преминем към тях постепенно. Това е подход, който е приет от МКИСКП: правителствата трябва само да покажат, че предприемат мерки към постигане на тези задачи в някакъв момент в бъдещето. Твърдението обаче със сигурност подлежи на оспорване и изглежда се основава по-скоро на политически съображения, отколкото на нещо друго. Много независими изследвания показват, че в света са налице достатъчно ресурси и достатъчно опит, за да се гарантира, че основните нужди на всеки могат да бъдат задоволени, ако се положат съгласувани усилия.

Второто твърдение е, че има фундаментална теоретична разлика между правата от първо и правата от второ поколение: че първият вид права изискват правителства само да се въздържат от определени упражненията (това са така наречените „негативни“ права); а вторият вид изисква положителна намеса от страна на правителствата (това са „положителни“ права). Аргументът претендира, че не е реалистично да се очаква правителствата да предприемат положителни стъпки, например за осигуряване на храна за всички, и че следователно те не са задължени да го правят. Без задължение на страна никой не може да има право по смисъла на тази дума.

Въпреки това, в този ред на мисли има две основни недоразумения.

Първо, гражданските и политическите права по никакъв начин не са чисто отрицателни. Например за да гарантира дадено правителство защита от мъчения, не е достатъчно държавните служители просто да се въздържат да измъчват хора! Истинската свобода в тази област често изисква да се прилага система от проверки и контрол, които включват: полицейски системи, правни механизми, свобода на информация и достъп до места за задържане – и още редица неща. Същото важи и за осигуряването на правото на глас и за всички други граждански и политически права. С други думи, тези права се нуждаят от положителни дейности от страна на правителството в допълнение към въздържане от отрицателни дейности.

На второ място, социалните и икономическите права, точно като гражданските и политическите права, също изискват правителствата да се въздържат от определени упражненията: например да дават големи данъчни облекчения за фирми, да насърчават развитието в регионите, които вече притежават относително предимство или отказ от налагане на търговски тарифи, които санкционират развиващите се страни - и така нататък.

? *Какви положителни дейности трябва да разреши едно правителство, за да се гарантират истински свободни и честни избори?*

В действителност, различните видове права са много по-тясно свързани помежду си, отколкото техните етикети предполагат. Икономическите права се сливат с политическите права; гражданските права често са неразличими от социалните права. Етикетите могат да бъдат полезни за добиване на една по-широка

представа, но те също могат да бъдат и много подвеждащи. Възможно е много права да не попаднат в нито една категория, а права от определена категория могат да зависят при тяхното реализиране от изпълнението на права в друга категория.

Поради това е целесъобразно да се припомни разбирането, заложено във Виенската Декларация от 1993 година и Програмата за действие, чийто параграф 5 гласи, че:

Всички права на човека са универсални, неделими и взаимозависими и взаимосвързани. Международната общност трябва да се отнася към правата на човека в световен мащаб по справедлив и равен начин, на еднакво основание и с еднаква настойчивост.

Други причини за разделяне на правата на „основни“ и „други“ права

„Подхода на поколенията“ не е единственото усилие за разграничаване между правата в светлината на разпространението на права. Някои права могат да бъдат дерогирани по време на извънредно положение, докато други не могат. Дадени права са признати за „принудителни“ или норми, които са приети от международната общност на държавите като норма, от която отклоненията са недопустими: примерите включват забраните срещу геноцид, робство и систематична расова дискриминация. Някои права са „абсолютни“ поради това, че за тях не се допуска дерогация или ограничение в тяхното проявление, например забраната за изтезания. Във връзка с някои икономически и социални права са установени „минимални основни“ задължения, като например предоставяне на първична медицинска помощ, подслон и образование. Други предлагат като основни да се разглеждат колективните права, тъй като те създават рамка на защита, в която могат да се реализират индивидуалните права. Не съществува ясен консенсус или единна теория по този въпрос и повечето наблюдатели ще продължат да наблягат на значението на универсалността, неделимостта и взаимозависимостта на правата.

Независимо от въпроса за разпространението обаче, науката понякога води до необходимост от прилагане на нормите за правата на човека към нови предизвикателства, които ще разгледаме по-долу.

Научният прогрес

Друга област, в която са признати нови права, е здравеопазването и медицинската наука. Нови научни открития повдигнаха редица въпроси, свързани с етиката и правата на човека, по-специално в областта на генното инженерство, и по отношение на трансплантацията на органи и тъкани. Въпросите за самата същност на живота трябва да се разглеждат в светлината на техническия напредък във всяка от тези области.

През 1999 Съветът на Европа отговори на някои от тези предизвикателства с нов международен Договор: Конвенция за защита на правата на човека и човешкото достойнство във връзка с прилагането на постиженията на биологията и медицината (наричана в последствие Конвенцията от Овиедо). Тази конвенция е подписана от 30 страни-членки на Съвета на Европа и ратифицирана от десет. Тя определя насоките за някои проблемни аспекти, засегнати в предишния раздел.

Резюме на най-важните членове на Конвенцията:

- Забранява се всяка форма на дискриминация срещу едно лице, основана на неговото генетично наследство.
- Извършването на генетични тестове за установяване на предразположения към дадени болести могат да се прилага само за целите на здравеопазването, а не например с цел да се определят физическите характеристики, които детето ще развие в по-късна възраст.
- Интервенция, която има за цел да промени човешкия геном, може да бъде

2 Както самоопределението, така и правото на развитие ... в определен момент са както индивидуални, така и общи права.

Хиди Анселм Одинкал

2 Всеки има правото (...) да сподели научните си постижения и външанията си.

Член 27 от Всеобщата Декларация на Правата на Човека

2 Конвенция от Овиедо, Съвет на Европа

предприета само за превантивни, диагностични или терапевтични задачи.

- Не се допуска медицински асистирана репродуктивност, когато тя е предназначена да определи пола на бъдещото дете.
- Отнемане на органи или тъкани от жив човек за трансплантационни задачи може да се извърши само за терапевтична полза на получателя. (член 21 - Забрана за финансова печалба).

Генното инженерство е метод за промяна на наследените характеристики на организма по предварително определен начин чрез промяна на неговия генетичен материал. Прогресът в тази област предизвиква интензивен дебат по редица различни етични въпроси и по правата на човека - например, дали трябва да се допуска промяна на зародишни клетки, когато това води до постоянна генетична промяна за целия организъм и за последващите поколения. Друга дилема е дали и при човешките същества да не се допуска възпроизвеждане на клонирани организми от индивидуален ген, след като това е разрешено при мишки и овце.

? *Трябва ли да има ограничения за това, което учените да могат да изследват?*

Напредъкът на биомедицинските технологии доведе също и до възможността за трансплантиране на органи на възрастни хора и фетални органи или тъкани от едно тяло в друго. Подобно на генното инженерство, това предлага огромен потенциал за подобряване на качеството на живот на някои хора и дори за спасяването на човешки живот - но помислете и за някои от най-проблемните въпроси, които тези постижения повдигнат пред нас:

- Ако един живот може да бъде спасен или подобрен чрез използването на органи от мъртво тяло, трябва ли винаги да се правят опити за това? Или мъртвите тела също заслужават уважение?
- Как може да се гарантира равният шанс на всеки, който се нуждае от орган за трансплантация, когато предлагането на органи е ограничено?
- Трябва ли да има закони, отнасящи се до опазването на органи и тъкани?
- Има ли подход към правата на човека при генетично модифицирани храни и фуражи (ГМО)? Ако да, какъв е той?

Всяка намеса, която цели да създаде човешко същество, генетично идентично с друго човешко същество, без значение живо или мъртво, е забранена.

Допълнителен протокол към Конвенцията за защита на човешките права и достойнството на човешките същества
Париж 1998

4.3 Законова Защита на правата на човека

Ние вече знаем, че човешките права са неотчуждими права притежавани от всяко човешко същество, но как можем да имаме достъп до тези права? Къде можем да намерим доказателство, че тези права са официално признати от държавите? И как се прилагат тези права?

Местни Човешки Права

Знае е по подразбиране, че защитата и тълкуването на човешките права най-много разчитат на разработки и механизми на национално ниво. Законите, политиките, процедурите и механизмите налице на национално ниво са ключови за използването на човешките права във всяка страна. Именно затова е изключително важно човешките права да са част от националните конституционни и законови системи, съдебните професионалисти да са обучени в прилагането на стандартите на човешките права и нарушенията на човешките права да бъдат порицавани и санкционирани. Националните стандарти имат по-директно влияние и националните процедури са по-достъпни от онези на регионално и международно ниво. Както Елинор Рузвелт отбелязва:

Къде, в крайна сметка, започват универсалните човешки права? В малки места, близо до дома - толкова близо и толкова малки, че не могат да се видят на никоя карта на света. Все пак те са светът на отделния човек: кварталът, в който живее; училището или колежа, които посещава; фабриката, фермата или офиса, в които работи. Такива са местата, където всеки мъж, жена и дете търси равна справедливост, равна възможност, равно достойнство без дискриминация. Само тогава, когато тези права имат смисъл там, тогава имат смисъл и навсякъде другаде.

Задължението на Държавата да уважава, промотира, защитава и да изпълнява правата е съответно от първостепенно значение и задължението на регионалните и международните трибунали влиза в действие основно, когато държавата преднамерено или системно нарушава правата. Всички знаем примери, когато прибягването до регионални и международни механизми е ставало необходимо за признаването, че са налице нарушения на национално ниво. Регионалните и международните грижи и помощ могат да бъдат задействани за осигуряване на правата на местно ниво, но това се прави само, когато всички местни звена са били използвани и изчерпани. Именно поради тази причина ние посвещаваме останалата част на тази секция именно на този сценарий. Какво център за бежанци има, когато местните системи са се провалили в осигуряването на адекватна защита на ползването на човешки права?

Защо според вас дори държавите с най-лоши показатели за човешките права са готови да подпишат международни споразумения за човешките права?

Защитата на човешките права задължително зависи в най-голяма степен от механизми на национално ниво

Човешките права се признават от споразумения

Всеки човек е заложник на своите дейности.

Коранът

На международно ниво държавите са се обединили за да съставят определени споразумения по темата за човешки права. Тези споразумения основават обективни стандарти на поведение за държавите налагайки им определени задължения към хората. Те могат да бъдат два вида: законово обвързващи и необвързващи.

Обвързващ документ, често наричан Договор, Конвенция или Споразумение, представлява доброволно обвързване на държавите да прилагат човешките права на национално ниво. Държавите индивидуално се задължават да бъдат обвързани от тези стандарти чрез ратифициране или добавяне (просто подписвайки документа не го прави обвързващ въпреки, че представлява готовността да се осигури това). Държавите могат да правят резервации или декларации в съответствие с Виенската конвенция от 1979 г. за Законът за Договорите, който ги освобождава от определени клаузи в документа, като идеята е да се накарат колкото може повече от тях да подпишат. В крайна сметка е по-добре да имаме държава, която обещава да уважава някои клаузи за човешки права отколкото с никои. С механизма, обаче, може понякога да бъде злоупотребено и да той да бъде използван като претекст за отричане на човешки права, разрешавайки на държавите да „избягат“ международен надзор в определени зони.

Човешките права, обаче, също са проникнали в обвързващи закони на национално ниво. Международните норми за човешки права са вдъхновили много държави да въдворят такива стандарти в националните си конституции и друго законодателство. Те могат също да предоставят пътища за прикриване на нарушения на човешки права на национално ниво. В контраст, необвързващ инструмент е основно просто декларация или политическо споразумение от държавите, което означава, че ще бъдат направени всички опити за да се изпълни набора от права, но без законово задължение да се направи това. Това обикновено означава на практика, че няма официални или законови механизми за прилагане, въпреки че може да има силно политическо обвързване за да ги има.

? *Каква е стойността на едно просто „обещание“ да се спазват стандартите за човешки права, когато не е подплатено със законови механизми? По-добре ли е от нищо?*

Срещите на Общото събрание на Обединените нации или ООН конференциите организирани за специфични проблеми често водят до декларация на обединените нации или до необвързващ документ, който се нарича „мек закон“. Всички държави, просто бивайки членове на Организацията на обединените нации или взимайки участие в конференцията, се считат за съгласни със издадената декларация. Признаването на човешки права трябва също, на национално ниво, да бъде резултат от споразумение между държавата и народа ѝ. Когато човешките права са признати на национално ниво, те стават основно политическо обвързване на държавата към нейния народ.

Законът не променя сърцето, но ограничава безсърдечните.

Мартин Лутър Кинг

Ключови международни документи

Важността на човешките права все повече се признава чрез по-широки инструменти предлагащи такава защита. Това трябва да бъде разглеждано като победа не само за активистите за човешките права, но и за хората като цяло. Изводът от такъв успех е развитието на големи и сложни текстове за човеки права (инструменти) и процедури за прилагане. Инструментите за човешки права обикновено се класифицират под три основни категории: географски обхват (регионален и универсален), категорията на правя предоставена за и където е приложимо специфичната категория лица или групи на които се дава защита. На ниво на Организацията на обединените нации само, има повече от сто документа свързани с човешките права и ако добавим и тези на различни регионални нива, броят се увеличава допълнително. Не можем да вземем предвид всички тези инструменти затова тази секция ще се занимае само с онези, които са най-съотнесими за целта на образованието за човешките права с Компас:

- документи, които са били широко приети и са положили основа за развитие на други инструменти за човешки права, най-конкретно Законът за международни права. За по-специфични инструменти, като Конвенцията за бежанци, Конвенцията за Геноцид и инструменти за Международни Хуманитарни Закони, моля прочетете тематичната секция на Глава 5.)
- документи отнасящи се до специфични проблеми или бенефициенти, които са изследвани в този наръчник
- най-важните Европейски документи.

Инструменти на Организацията на обединените нации

Най-важният глобален инструмент за човешки права е Всеобщата Декларация за правата на човека приета през 1948 г. от Общото Събрание на ООН. Тя е толкова широко приета, че първоначалният ѝ необвързващ характер се е променил и голяма част от нея сега се споменава като законово обвързваща на базата на обичайното международно право. Тя е инструментът критерий за човешки права, от който десетки други международни и регионални инструменти, и стотици местни конституционни и други закони са били вдъхновени. ВДПЧ се състои от предговор и 30 члена, които основават човешките права и фундаменталните свободи, на които имат право всички мъже и жени на света, без дискриминация. Тя обхваща както гражданските така и политическите права, както и социални, икономически и културни права:

- Право на равенство
- Свобода от дискриминация
- Право на живот, свобода и лична сигурност
- Свобода от робство
- Свобода от измъчване и деградиращо отношение
- Право на признание нато личност пред закона
- Право на равенство пред закона
- Право на изправяне на неправда от международен трибунал
- Свобода от неправомерно задържане и екстрадиране • Право на справедливо публично изслушване
- Правото да се счита за невинен до доказване на вина
- Свобода от намеса в личното пространство, семейството, дома и кореспонденцията
- Право на свободно движение навътре и навън он страната
- Право на център за бежанци в други държави от преследване
- Право на националност и свободата да я смени
- Право на браки семейство
- Право на собственост
- Свобода на вярата и религията
- Свобода на мнение и информация
- Право на мирни събирания и асоциации

Всеобщата декларация за правата на човека е най-важният от всички инструменти за човешки права.

- Право да участва в правителство и в свободни избори
- Право на социална сигурност
- Право на желана работа и на присъединяване към синдикати
- Право на почивка и свободно време
- Право на адекватен стандарт на живот
- Право на образование
- Право да участва в културния живот на обществото
- Право на социален ред, който съответства на ВДПЧ

Декларацията, която също съдържа силна референция към задълженията на обществото и гражданството като жизнено важни за свободно и пълно развитие и към уважаване на правата и свободите на другите. Подобно на това, правата в декларацията не могат да се използват за позоваване при нарушаване на човешки права.

Международен пакт за гражданските и политически права и Международен пакт за икономически, социални и културни права и двете влезли в сила през 1976 г. и са основен законово обвързващ инструмент за прилагане по цял свят. Двете спогодби са създадени с цел да се разширят правата заложи в ВДПЧ и да им даде законова сила (в рамките на договора). Заедно с ВДПЧ и съответните незадължителни протоколи, те формират международния закон за правата. Всяка от тях, както посочват имената им, предоставя различна категория права, въпреки че те също споделят проблеми, например във връзка с недискриминацията. И двата инструмента са широко ратифицирани, МСГПП има 166 ратификации, а МСИСКП има 160 ратификации, до Ноември 2010. Допълнително от международния закон за правата, ООН приема седем допълнителни договора, които се отнасят към конкретни права или бенефициенти. Има мобилизация за идеята на конкретни права и бенефициенти - например детски права за деца - въпреки прилагането на всички човешки права към децата и младите хора, децата не се разглеждат като ползващи равен достъп до тези общи права и имат нужда от специфични допълнителни защити.

Конвенцията за правата на детето (1989) признава, че децата също имат човешки права и, че хората под 18 имат нужда от специална защита с цел да се осигури, че тяхното пълно развитие, оцеляване и техните най-добри интереси са уважени.

Международна конвенция за елиминиране на расовата дискриминация (1965) забранява и заклеява расовата дискриминация и изисква държавите да предприемат стъпки за да сложат край на всякакви подходящи средства, независимо дали се изпълняват от публични власти или други.

Конвенцията за елиминиране на всички форми на дискриминация срещу жени се фокусира върху дискриминацията, която често е системно и рутинно причинена на жени чрез „разделяне, изключване или ограничаване, направено на база на пола, която има ефект или цел да оцети или премахне признанието, прилагането или по-зването от жени [...] в политическата, икономическата, социалната, културната, гражданската или всяка друга сфера“. (Член 1) Държавите се заемат да заклеят такава дискриминация и да предприемат незабавни мерки за да осигурят равенство.

Конвенцията срещу тормоз и други форми на жестокост, нечовешко или деградиращо отношение (1984) определя тормозът като „силна болка или страдание, независимо дали е физическо или психическо“ (Чл. 1.1), която е причинена умишлено с цел да се получи информация, като наказание или принуда или базирана на дискриминация. Този договор изисква държавите да предприемат ефективни мерки за да предотвратят тормоза в рамките на юрисдикцията си и да забранят връщането на хора по техните държави, ако има причина да се вярва, че ще бъдат измъчвани.

Конвенцията за защита на правата на мигранти работници и членове на техните семейства (1990) се отнася до лице, което „ще бъде заето, е заето или е било заето със заплащана дейност в държава, в която няма гражданство“ (Член 2.1) и на членовете на семейството му/й. Както и очертаване на общи човешки права, които такива хора трябва да ползват, договорът изяснява независимо дали документирана и в нормална и законова ситуация или не, дискриминацията не трябва да се причинява във връзка с ползването на права като свобода и сигурност, защита от насилие и лишаване от свобода.

Конвенцията за правата на лицата с увреждания (2006) отбелязва революционна смяна не само на дефиницията на хората с увреждания но също и признанието им за равни субекти с пълни и еднакви човешки права и фундаментални свободи. Договорът изяснява прилагането на права на такива хора и задължава страните да направят разумно настаняване на хора с увреждания с цел да им се позволи да използват своите права ефективно, например с цел да се осигури техния достъп до услуги и културен живот.

Конвенцията за Наложени Изчезвания (2006) се отнася към феномен, който е глобален проблем. Договорът забранява „арест, задържане, отвличане или всяка друга форма на лишаване от свобода“ (член 2), дали държавни агенти или други действащи със съгласието на държавата и не приема изключения в обстоятелствата по никакъв начин за отказване на признаване на лишаване от свобода и прикриването на съдбата и местонахождението на жертвите. Целта ѝ е да сложи край на тази цинична стратегия и опит да се извършат сериозни нарушения на човешките права и да им се размине.

Основни Споразумения за правата на човека на Организацията на обединените нации

Споразумение	Наблюдавани от	Незадължителни протоколи
Международна конвенция за елиминиране на расовата дискриминация (1965)	Комитет за елиминиране на расовата дискриминация	
Международен пакт за граждански и политически права (1966)	Комитет за човешки права	Първи незадължителен протокол основаващ механизъм за индивидуални оплаквания, Втори незадължителен протокол с цел забрана на смъртното наказание
Международен пакт за икономически, социални и културни права (1966)	Комитет за икономически, социални и културни права	Незадължителен протокол признаващ компетентията на комитета да получава комуникации предадени от хора или групи (2008),
Конвенцията за правата на детето (1989)	Комитет за правата на детето	Незадължителен протокол за намесата на деца във въоръжени конфликти (2000), незадължителен протокол за продажба на деца, детска проституция и детска порнография (2000),
Конвенция за елиминиране на всички форми на дискриминация срещу жени (1979),	Комитет за елиминиране на всички форми на дискриминация срещу жени	Незадължителен протокол за правото на индивидуални оплаквания (2002)
Конвенция срещу тормоза и други форми на жестокост, нечовешко или деградиращо отношение (1984)	Комитет срещу тормоза и други форми на жестокост, нечовешко или деградиращо отношение	Незадължителен протокол за основаване на система за регулярни посещения от независими международни и национални организации - наблюдавани от Подкомитет за предотвратяване на тормоз
Конвенция за защита на правата на мигрантите работници и членове на техните семейства (1990)	Комитет за защита на правата на мигрантите работници и членове на техните семейства	
Конвенцията за правата на хората с увреждания (2006)	Комитет за правата на хората с увреждания	Незадължителен протокол за комуникации позволява индивидите и групите да прашат петиции на комитета.
Конвенцията за насилствени изчезвания (2006)	Комитет за насилствени изчезвания	

Държавите трябва да защитават съществуването и националната, етническата, културната, религиозната и лингвистичната идентичност на малцинствата на техните територии, като същевременно насърчават условия за укрепване на тази идентичност.

Декларация на ООН за правата на малцинствата

Защита на специфични групи на нива ООН и Европа

Както и признаване на фундаментални права на индивиди, някои инструменти за човешки права признават правата на специфични групи. Тези специални протекции са налице, защото предишни случаи на дискриминация срещу групи и защото неблагоприятното положение и уязвимата позиция, която някои групи имат в обществото. Специалната защита не предоставя нови човешки права но задачи да осигури, че правата от ВДПЧ са ефективно достъпни за всички. Именно затова е неправилно да се претендира, че малцинствата имат повече права от хората от мнозинството; ако има специални права за малцинствата, това е само за да се гарантират еднакви възможности в достъпа до граждански, социални, икономически и културни права. Примери за групи, които са получили специална защита са:

Малцинства

Малцинствата не са конкретно дефинирани от инструментите за човешки права, но те са общо описани в такива инструменти като онези с национални или етнически, религиозни или лингвистични характеристики, които се различават от мнозинството от населението и които искат да се запазят. Те са защитени: на ниво ООН с член 27 от международната конвенция за гражданските и политическите права както и от декларацията за правата на хора принадлежащи към национални или етнически, религиозни или лингвистични малцинства приета през 1992 на европейско ниво от задължаващ инструмент - рамковата конвенция за защита на националните малцинства (РКЗНМ), която създаде наблюдаващо звено от независими експерти: Съветващ комитет на РКЗНМ. Други сектори на съвета на Европа има упражнените свързани със защитата на малцинствата: Европейската харта за регионални и малцинствени езици, Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността ( ) и Комисарят за човешки права, освен други, са инструменти в това, като имат специално място в Организацията на сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) от Върховния комисар за националните малцинства и от съответните документи от ОССЕ .

Деца

Тяхната основна защита се дава на ниво ООН с конвенцията за правата на детето (КПД) от 1989, най-широко ратифицираната (не е ратифицирана само от САЩ и Сомалия). Конвенцията има четири ядра: не-дискриминация; обвързване за защита на най-добрите интереси на детето; право на живот, оцеляване и развитие; и уважение за вижданията на детето.

На ниво Африка, Африканската харта за правата и доброто на детето осигурява основни детски права, които взимат предвид уникални фактори от ситуацията на континента. Тя влиза в сила през 1999. Спогодбата на правата на детето в Исляма са приети от Организацията на Ислямската Конференция през 2004. А S E A N комисията за промотиране и защита на правата на жените и децата е приета през Април 2010. Конвенцията на Съвета на Европа за защита на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие влиза в сила на 1ви Юли 2010. Тази конвенция е първият инструмент за установяване на редица форми на сексуално насилие на деца като криминално деяние, включително насилие извършено в дома или в семейството.

Бежанци

Правата на бежанците са специално гарантирани в Конвенцията за статуса на бежанците от 1951 и от Върховния комисар за бежанците на ООН UNHCR). Единствената регионална система със специфичен инструмент за защита на бежанци има в Африка с приемането през 1969 на Конвенция за управление на специфични аспекти на бежанците, но в Европа UNHCR също предлага защита.

Жени

С цел да се промотира по цял свят равенството между равенството, правата на жените са специфично защитени от конвенция на ООН за елиминиране на всички форми на дискриминация срещу жени (CEDAW), 1979. В съвета на Европа, 2009 се приема Декларация: Да направим половото равенство реалност. Приемането на тази декларация отбелязва 20 годишнината на приемането на една друга декларация за равенството на мъжете и жените. Целта на декларацията от 2009 е да елиминира неравенството между равенството на практика и законово. Тя призовава страните членки да елиминират структурните причини за властови неравенства между жени и мъже, като осигурява икономическа независимост и сила на жените, елиминиране на установените стереотипи, премахване на нарушенията на достойнството и човешките права на жените чрез ефективно действие за предотвратяване на насилие въз основа на пола, и интегрирането на перспектива за полово равенство в управлението.

☉ Дете означава всяко човешко същество под възраст 18 г. освен, ако според закона приложим за детето, пълнолетие се придобива по-рано.

ООН конвенция за правата на детето

Други

Групи като хора с увреждания също имат специална защита, поради тяхната уязвима позиция, която може да ги направи жертви на насилие. Това е установено в конвенцията на ООН за правата на хора с увреждания, която е обсъдена по-долу в глава 5. Други групи също, например коренно население коренно население, са получавали специфична защита на международно ниво чрез Декларацията на ООН от 2007 за правата на коренното население, въпреки че все още не е толкова законово обвързващ инструмент.

Има ли други групи във вашето общество, които се нуждаят от специална защита?

Регионални инструменти

Както можем да видим по-горе, международните и регионалните инструменти обикновено поддържат същия минимум стандарти, но може да се различат в техния фокус или в повдигането на регионално фокусирани проблеми. Например проблемът с вътрешно разселени хора се появи в Африканския регион преди проблемът да се появи като такъв за ООН: подобно на това, механизмът за посещение на места за задържане в опит да се предотврати тормоз първо бе установен на европейско ниво преди незадължителен протокол да позволи същия механизъм в рамките на Конвенцията на ООН срещу тормоза. Тези примери показват как регионалните и международни норми и механизми могат да разширят популяризирането и защитата на човешките права. Практическото предимство да има регионални норми и системи за човешки права е, че има по-голяма вероятност те да бъдат създадени на базата на по-близки географски, исторически, политически, културни и социални сходства. Те са по-близко до „дома“ и има по-голяма вероятност да получат по-голяма подкрепа. Те са по-достъпни за създателите на политики, политиците и за жертвите. Ние можем съответно да видим тяхното второ „лице“ за спазване на човешките права, като първото е местно, а второто е регионално и третото е международно. Четири от пет световни региона са установили системи за човешки права за защита на човешките права. Целта на регионалните инструменти е да изрази стандартите за човешки права и механизмите на регионално ниво без да омаловажава универсалността на човешките права. С развитието на регионални системи, независимо дали се дължи на икономически устрем или на исторически или политически причини, те също са усетили подтика да артикулират регионално обвързване с човешките права, често прилагайки механизми и гаранции на системата на ООН. Наистина има много примери, където регионалните стандарти надвишават международните приети стандарти, един пример за това е Африканската система, която е пионер в признаването на нуждата от защита не само на бежанците, но и на вътрешно разселените хора.

В Америките има организации на Американските щати и техният основен обвързващ документ е Американската конвенция за правата на човека от 1969 г. В Африка ние намираме Африканска харта за правата на хората приета през 1986 в рамките на Африканския съюз (преди известен като Организация на Африканския съюз).

На Азиатски континент, не е развита истинска система до сега и единственият регионален инструмент за човешки права е необвързващата харта за хората от 1998 инициирана от гражданското общество - Азиатската декларация за човешки права.

Регионалните стандарти за човешки права често надвишават ООН стандартите и ги засилват.

Европейски инструменти

Европа има добре установена система в рамките на Съвета на Европа за защита на човешките права, в която най-важна е Европейската конвенция за правата на човека с нейния Европейски съд за човешки права в Страсбург.

? *Защо мислите, че различните региони са счели за необходимо за установят своя система за човешки права?*

Съветът на Европа със своите 47 държави-членки е изиграл ключова роля в популяризирането на човешките права в Европа. Основният ѝ инструмент за човешки права е Европейската конвенция за защита на човешките права и фундаментални свободи (позната като Европейска конвенция за правата на човека – ЕКПЧ). Тя е била приета от всички страни членки на съвета на Европа, тъй като това е изискване за членството им. Приета е през 1950 и влиза в сила три години по-късно. Тя предоставя граждански и политически права и основната ѝ сила и механизъм за прилагане, Европейския съд за човешки права. Този Съд и неговата юрисдикция са обект на възхищение по цял свят и често се споменава от ООН и конституционните съдилища на редица страни и други регионални системи. Както при ниво ООН, социални и икономически права в Европа се предоставят в отделен документ. Ревизираната Европейска социална харта е обвързващ документ, който покрива правата за защита на стандарта на живот на хората в Европа. Хартата е подписана от 45 страни членки до 2010 и е ратифицирана от 30 от тях.

В допълнение на тези два основни инструмента действията на Съветът на Европа в областта на човешките права включва други специфични инструменти и конвенции, които прилагат гаранции и предоставяне на ВДПЧ като се обръщат към специфични ситуации или уязвими групи.

Конвенционалните системи за наблюдение се допълват от други независими органи като Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността и Комисаря по човешките права. В крайна сметка, работата на Съвета на Европа за човешките права трябва да може да се вземат предвид социалните, научни и технологични развития, и възможните нови предизвикателства, които те представят за човешките права.

Развитие на човешките права

Инструментите за човешки права са запис на най-последните ни разбирания за това какво изисква човешкото достойнство. Такива инструменти е вероятно да бъдат винаги една стъпка назад в това, че те се отнасят към предизвикателства, които вече са били признати отколкото да останат толкова институционализирани и вградени в нашето общество, че все още се провалят в признаването им като права и нарушения на права.

В Съвета на Европа, полагането на стандарти в организацията задачи да предложи нови законови стандарти, за да отговори на социалните мерки за справяне с проблеми, произтичащи в страните – членки проблеми в рамките на тяхната компетенция към Комитета на министрите. Тези мерки може да включват предлагане на нови законови стандарти или адаптиране на съществуващите. Ето така процедурите на Европейски съд за човешки права се развиват, за да останат ефективни, как клаузите за забраняване на смъртната присъда са приети, и как новите инструменти базирани на конвенции като Конвенцията за действие срещу трафика на човешки същества, приет през 2005, е видяла бял свят.

В този смисъл, инструментите за човешките права ще продължават да бъдат променяни и подобрявани постоянно. Нашето разбиране, правото и най-вече застъпничеството ще продължават да оказват непрекъснато влияние на човешките права. Фактът, че клаузите на конвенциите и споразуменията за човешки права понякога са разглеждани като по-ниски от нашите очаквания, не трябва да е при-

чина да поставяме под въпрос това, което представляват човешките права като надежда за човечеството.

Основни инструменти за човешки права и прилагане на механизми на Съвета на Европа

Борба с расизма и нетолерантността

Всички инструменти за човешки права съдържат не-дискриминационни гаранции и гаранции за равенство, независимо дали са на ООН, на Съвета на Европа, ЕКС или ОССЕ OSCE стандарти. На ниво ООН, международната конвенция за елиминиране на всички форми на расова дискриминация влизат в сила през 1969 и се наблюдават от експертен орган, Комитета за елиминиране на расовата дискриминация. Комитетът получава и разглежда подновява разглежда държавни доклади относно приложението на споразумението. съответствието с договора, Има ранна предупредителна процедура целяща предотвратяване на ситуации породени от нетолерантност, която може да ескалира в конфликт и сериозни нарушения на конвенцията, и процедура за получаване на индивидуални оплаквания, когато засегнатите държави са допуснали нарушения. където държавни проблеми са позволили това. Расовата Директивата за расовото равенство на ЕК ЕС на свой ред се прилага в сферата на заетостта и при при използване и предоставяне на стоки и услуги от държавния и частния сектор.

Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ECRI) е механизъм на Съвета на Европа. Установена през 1993, задачата на ECRI е да се бори с расизма, ксенофобията, антисемитизма и нетолерантността на ниво Европа като цяло и от гледна точка на защитата на човешките права. Действията на ECRI покриват всички необходими мерки за борба с насилието, дискриминацията и пред-

разсъдъците, с които се сблъскват хора и групи от хора, очевидно на база на раса, цвят, език, религия, националност и национален или етнически произход.

Членовете на ECRI са определени от техните правителства на базата на тяхното задълбочено учене в областта на борбата с нетолерантността. Те са номинирани в техния личностен капацитет и действат като независими членове.

Основната програма с дейности на ECRI включва:

- подход спрямо всяка страна състоящ се от извършване на задълбочен анализ на ситуацията във всяка от страните членки с цел развиване на специфични, конкретни предложения, които се проверяват след това;
- работа по общи въпроси (събиране и циркулация на примери за добра практика на специфични въпроси за илюстриране на препоръките на ECRI и приемането на общи препоръки за политики);
- упражненията в сътрудничество с обществото, включително повишаване на осъзнатостта и информационни сесии в страните членки, координация с национални и мести НПО, комуникиращи анти-расистки съобщения и произвеждащи образователни материали.

Протокол 12 на Европейската конвенция за правата на човека

Допълнителен протокол към е приет през 2000 г. и е влезнал в сила през 2005; това е бил Протокол 12. От ранната 2011 е подписан от 19 държави и ратифициран от 18. Основният му фокус е забраната на дискриминация. ECRI вече гарантира правото на недискриминация (Член 14), но това е обмислено да бъде адекватно в сравнение с онези клаузи на други международни инструменти като ВДПЧ и Международното споразумение за граждански и политически права. Основната причина е, че член 14, за разлика от други, не съдържа независима забрана за дискриминация; т.е., забранява дискриминация само относно ползването на права и свободи посочен в конвенцията. Когато този протокол е влезнал в сила, забраната за дискриминация е спечелила „независим живот“ от други клаузи на ECRI. Съдът открива нарушения на тази клауза за пръв път през 2009 в Сеждик и Финси Босна и Херцеговина (GC, nos. 27996/06 and 34836/06, 22 декември 2009)

Прилагане на Човешките Права

Как можем да сме сигурни, че тези защитни механизми работят? Кой и защо кара държавите да поемат задължения?

На национално ниво, тази дейност се извършва от съдилища - когато инструментите за човешки права са били ратифицирани и въведени в националното законодателство - но също така и зависят от страната, офисите на омбудсмана, комитетите за човешки права, съветите за човешки права, парламентарни комитети, и т.н.

Най-важните надзорни органи са комисии или комитети и съдилища, всички съставени от независими членове - експерти или съдии - и никой от тях не представлява само една страна. Основните механизми използват от тези органи са: Оплаквания (от индивиди, групи или държави); съдебни дела; докладни процедури.

Тъй като не всички инструменти за човешки права или регионални системи използват едни и същи процедури за прилагане на човешките права, няколко примера ще помогнат за изясняване.

Оплаквания

Оплаквания срещу държава донесени на комисия или комитет в нещо, което се нарича полу-юридическа процедура. Надзорният орган взема решения и държавите се очаква да ги спазват, въпреки, че няма законова процедура за налагане. Често една държава има нужда от допълнителни декларации или ратифициране на незадължителен протокол за да отбележи своето приемане на системата за оплаквания. Комитетът за правата на човека и Комитетът за елиминиране на расовата дискриминация (в рамките на системата на ООН), и Интер-Американската

комисия за човешките права (в рамките на Американските щати) са примери за органи, които се занимават с подобни оплаквания.

❓ *Какви санкции могат да съществуват, ако установим Международен съд за човешки права?*

Съдебни дела

До тук има три постоянни регионални съдилища, които съществуват като специфично наблюдаващи органи за прилагането на човешките права: Европейския съд за човешки права, Интер-Американския съд за човешки права и Африканския съд за човешки права. Интер-Американският съд за човешки права е създаден от Организацията на американските щати през 1979 г., за да интерпретира и прилага Америкаската конвенция за човешките права. Африканския съд е най-новият регионален съд, пръкнал се през януари 2004. Той решава случаи в съответствие с Африканската харта за човешки права във връзка със страните членки на Африканския съюз. Намира се в Аруша, Танзания, съдиите на съда се избират през 2006 и е издал първото си решение през декември 2009, декларирайки, че няма юрисдикция да изслушва случая Йогомбайе срещу Сенегал.

След ратифицирането на Римския статут от 60 страни, първият постоянен международен криминален съд е влезнал в сила през 2002, за да разгледа дело свързано с военни престъпления, престъпления срещу човечеството и геноцид. Този международен криминален съд (МКС) съди индивиди, обвинени в престъпления срещу човечеството, геноцид и военни престъпления, но само ако националните съдилища не желаят или не могат да разследват и осъждат тези престъпления. Да днес МКС е разследвал пет случая в Северна Уганда, Демократична Република Конго, Централна Африканска Република, Судан (Дарфур) и Кения. Революционните му закони за дела помагат за напредъка на разбирането на човешките права, например във връзка с подбудата на геноцид и правото на свободни честни избори.

Международния съд за справедливост (МСС) е основния юридически орган на ООН. Той има двойна роля: да реши в съответствие с международните закони за коновите диспути, подадени от държави, и да даде съветващи мнения на законови въпроси. Само държави могат да носят дела срещу други държави и обикновено делата са за споразумения между държави.

Споразуменията може да се отнасят към основни взаимоотношения между държавите, (например търговски и териториални) и може да се отнася до проблеми на човешките права. МСС не разрешава индивиди да подават искания за човешки права или други искания. Все пак е допринесъл за развитието на човешките права като интерпретира и развива правилата и принципите за човешките права в случаи, които държави и международни органи са и донесли. Отнесъл се е към права като самоопределяне, недискриминация, свобода на движение, забрана за тормоз и т.н. Често има объркване на ролята на Европейския съд за правата на човека (ECHR), Европейския съд за справедливост (ECJ) и Международния съд за справедливост (ICJ). Всъщност, трите органа са много различни що се отнася до тяхната географска юрисдикция и типовете дела, които разглеждат. ECJ е орган на Европейския съюз. Това е съд, чието основно задължение е да направи така, че общият закон да не се интерпретира и прилага различно във всяка страна членка. Той се основава на общият закон, а не на закони за човешките права; но понякога общият закон може да намесва и проблеми за човешките права. Международния съд за справедливост (ICJ) е основния юридически орган на Обединените нации и неговата роля бе осъдена по-горе.

Европейския съд
за човешки права

Интер-Американски съд
за човешки права

Африкански съд
за човешки права

Международен
наказателен съд

Международен съд
на ООН

Европейския съд за човешки права

Европейският съд за човешки права в Страсбург е известен по много причини, но може би най-вече защото дава живот и значение на текста на Европейската конвенция за правата на човека. Едно от основните му предимства е системата за задължителна юрисдикция, което означава, че веднага щом държавата ратифицира или се присъедини към Европейската конвенция за правата на човека, това автоматично я добавя в юрисдикцията на Европейския съд. Дело за човешки права могат да се заведе срещу държавата от момента на ратифициране.

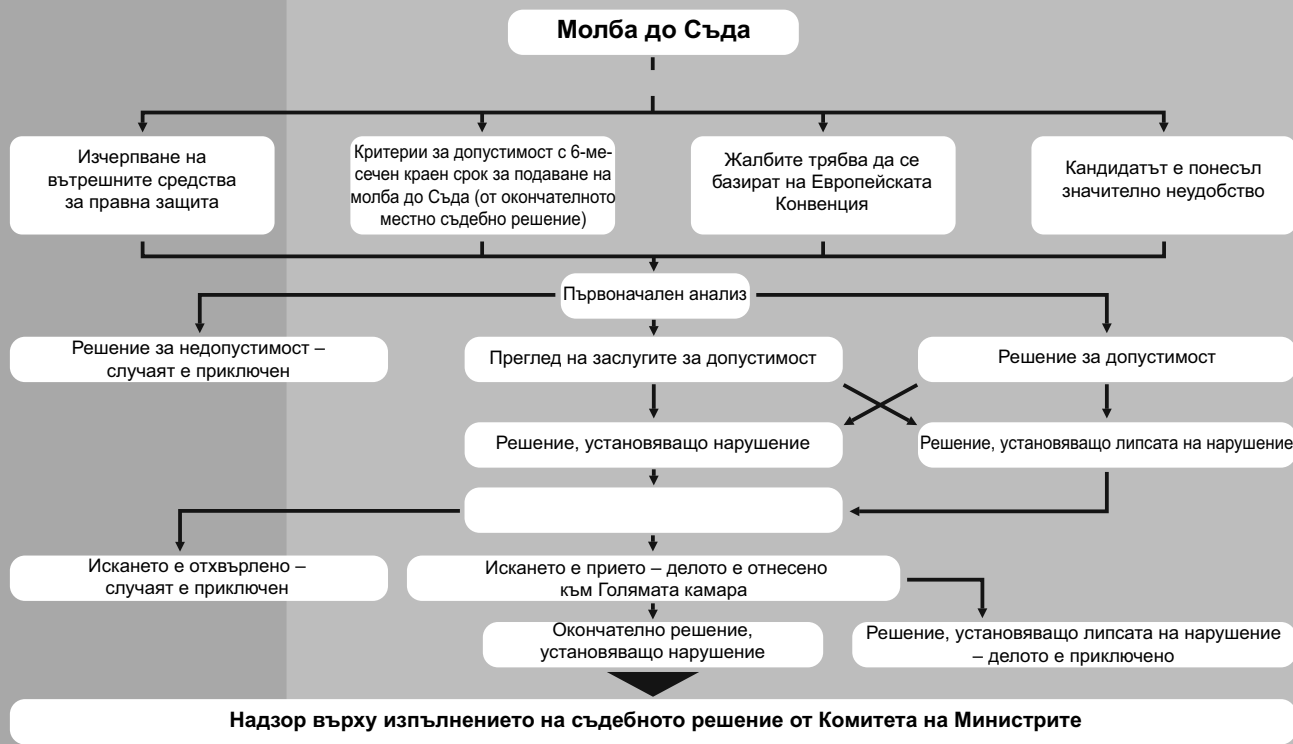
Друга причина за неговия успех е силата на преценката на Съда. Държавите трябва да се съобразят с крайното решение.

Тяхното съблюдаване се наблюдава от Комитета на министрите на Съвета на Европа. Във всяко дело, заведено в Европейския съд, процедурата включва също възможността за приятелско споразумение въз основа на медиация между страните. Съдът е имал възможност да се развие с времето. Когато е създаден първоначално през 1959 г., е бил само почасов съд, работещ заедно с Европейската комисия за човешките права. С увеличаването на делата става необходимо да бъде напълно функциониращ съд и това се случва през ноември 1998 г. Увеличаването на броя на делата е ясно доказателство за успеха на Съда, но обема му на работа също застрашава качеството и ефективността на системата.

Хората знаят, че Съдът е там и може да се намеси, когато чувстват, че фундаменталните им права са нарушени; обаче, властта и ефективността на Европейската конвенция за правата на човека на национално ниво трябва да бъде осигурена в съответствие с „принципа за субсидиарност), който предвижда държавите да имат първостепенна отговорност за предотвратяване на нарушенията на човешките права и да ги поправят, когато е случат.

Имало е 1625 решения издадени от Съда през 2009, което означава по 4 на ден (включително уикендите и празниците!).

Производство пред Европейския съд за правата на човека

Източник:
www.echr.coe.int

Някои емблематични дела на Европейския съд по правата на човека

- **Soering (Соеринг) срещу Обединеното Кралство** (юни 1989 г.): Това е дело за човек, който трябва да бъде екстрадиран в САЩ, за да бъде обвинен в убийство, където това престъпление се наказва със смъртно наказание. Съдът приема възгледа, че връщането му в САЩ ще е против забраната на изтезания, изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (Член 3, Европейски съд по правата на човека). Едно последствие от това решение беше, че защитата на лица в рамките на държава-членка на Съвета на Европа минава отвъд европейските граници. Този принцип вече е бил следван в други дела, такива като *Jabari v. Turkey* (Джабари срещу Турция) (юли 2000 г.), и е осигурил защита на търсещи център за бежанци лица от връщането им в страна, в която животът им би бил изложен на опасност.
- **Tyler v. the UK (Тайрър срещу Обединеното Кралство)** (март 1978 г.): В това дело, Съдът счита, че телесното наказание като наказание, наложено на малолетни нарушители на закона е против принципите на Европейския съд по правата на човека, защото нарушава правото да не бъдеш изтезаван, подложен на нечовешко или унижително отнасяне или наказание, съобразно гаранциите, предвидени в Член 3. По думите на Съда: „наказанието му – при което е бил третиран като предмет по правомощията на властите – е съставлявало нападение точно върху това, което е определено като една от главните задачи на Член 3 (Чл. 3) да се защити, именно достойнството на човек и физическата му цялост”. Това дело е добър пример за характера на Европейския съд по правата на човека, където Съдът е в крак с променящите се ценности на обществото ни.
- **Kokkinakis v. Greece (Коккинакис срещу Гърция)** (април 1993 г.): Това е интересно дело, което борави с конфликта между правата на различните хора. То се базира на въпроса за прозелитизма и дали проповядването на религия

(гарантирано по член 9 на Европейския съд по правата на човека) нарушава друго право на лицата за свобода на религията. Съдът сметва за необходимо да направи ясно определено различие между обучението, проповядването или обсъждането с неморални и измамни средства за убеждаване на човек да промени религията си (такива като предлагане на материални или социални преимущества с използване на насилие или промиване на мозъка).

- **DH v Czech Republic (ДХ срещу Република Чехия)** (ноември 2007 г.): Това е дело, предприето от 18 ромски деца в светлината на факта, че ромските деца са изолирани в социални училища за деца с увреждания за учене, независимо от способностите им за обучение. Това означава, че те също така разполагат с малка възможност впоследствие да процедират с обучение за висше образование или възможности за работа. В решението си Съдът за пръв път установява нарушение на Член 14 (защита от дискриминация) по отношение на „шаблон“ на расова дискриминация в конкретна сфера на обществения живот, в този случай публичните училища. Съдът постановява, че този системен шаблон на расова изолираност в училищата съставлява нарушение на принципа за защита от дискриминация на Европейския съд по правата на човека (Член 14). Той също така отбелязва, че обща политика или мярка, определени в неутрални условия, може все пак да съставлява дискриминация срещу отделна група и да доведе в резултат до косвена дискриминация срещу тях. Казусът е първото за отправяне на предизвикателство към системната расова сегрегация в образованието.

❓ *Знаете ли за някои важни дела срещу страната ви в Европейския съд по правата на човека?*

Доклади и общи прегледи

Болшинството от инструментите по правата на човека изискват от държавите да предават периодични доклади. Те се разработват от държави, като се следват указанията на наблюдаващия орган. Целта на тези доклади и последващите общи прегледи със съответния орган за упражняване на мониторинг е прекият обмен на предизвикателства, пред които се изправяме в усилията си за реализиране на въпросните права. Докладите се преглеждат публично в това, което се определя като „държавен диалог“. Докладите на държавите се преглеждат заедно с „докладите в сянка“ на НПО въз основа на собствените им ресурси и анализ, адресирайки проблематиката на дадената държава. След диалога между представителите на държавите и независимите експерти, членове на надзорния орган, този орган издава наблюденията си относно съответствието на тази държава със стандартите, предвидени в обвързващия инструмент, предмет на прегледа. Тези наблюдения адресират, както позитивните, така и критичните аспекти във връзка с положението на държавата. Международният пакт за граждански и политически права, Международният пакт за икономически, социални и културни права и Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените са примери на инструменти, изискващи предаването на такива периодични доклади. Заедно с тази свързана с държавен диалог процедура, наблюдаващите органи може също така да са упълномощени да извършват посещения „на място“ или обектови такива, за да могат да наблюдават от първа ръка свързаното с правата на човека положение. Повечето такива посещения изискват изричното разрешение на държавата въз основа на всеки отделен случай. Полагат се, обаче, усилия да се допускат открити постоянни покани за посещения, например, при държави, които публично издават постоянни покани за посещения от притежатели на специален мандат на ООН.

Разработени са също така по-категорични процедури по редица инструменти, които да позволят интрузивни текущи посещения, в усилията не само да се отговорят на, но също така да се предотвратят нарушения на правата на човека.

Европейска конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или

Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (КПИ) предотвратява малтретирането на лица, лишени от свобода в Европа

Докладите на КПИ обикновено са публични: <http://www.cpt.coe.int>

www.coe.int/commissioner

унизително отнасяне или наказание (1987) предлага един такъв пример. Тя се базира на система от посещения от членове на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (КПИ) в места за задържане, например затвори и поправителни домове за непълнолетни, полицейски участъци, армейски казарми и психиатрични болници. Членове на КПИ наблюдават как са третирани задържаните и, ако е необходимо, препоръчват подобрения, за да се спази правото им да не бъдат изтезавани или подлагани на нечовешко или унижително отнасяне. Оттук този механизъм също така е вдъхновил разработката на подобен механизъм на ООН. Делегациите на КПИ периодично посещават държави, които са страни по Конвенцията, но могат да организират допълнителни специални посещения, ако е необходимо. Към 9 август 2012 г., КПИ е провел 323 посещения и е публикувал 272 доклада.

Важна функция на работата на КПИ се вижда в случая на гладните стачки в турските затвори през 2000-2001 г. Когато турското правителство разработва промени в затворническата система, редица затворници използват гладни стачки, за да протестират срещу някои от реформите. Демонстрациите им стават бурни. КПИ взема активно участие в преговорите с правителството и провеждащите стачкуващи, като разследва свързаните с гладните стачки събития и разглежда начина, по който проектозаконите могат да реформират турската затворническа система. КПИ посещава Турция всяка година от 1999 г., освен през 2008 г. Неотдавнашните посещения на КПИ включват такива извършени в Сърбия, Албания и Гърция.

Комисар по правата на човека на Съвета на Европа

Службата на Комисаря по правата на човека на Съвета на Европа е учредена през 1997 г. Целта на тази независима институция е да поощри понятието за права на човека и да осигури ефективно зачитане на и пълното възползване от тези права в държавите-членки на Съвета на Европа. Комисарят се избира от Парламентарната асамблея за неподновяем мандат от шест години.

Комисарят е несъдебна институция, чиито дейности трябва да се разглеждат като допълнителни към другите институции на Съвета на Европа, които са активни при поощряването на спазването на правата на човека. Комисарят трябва да съблюдава отговорностите си като уважава пълна независимост и непристрастност, като зачита компетентността на различните надзорни органи, учредени по Европейската конвенция за правата на човека или по други инструменти за правата на човека на Съвета на Европа.

Комисарят по правата на човека има мандат да:

- Поощрява ефективното съблюдаване на правата на човека и подпомага държавите-членки за изпълнение на стандартите за правата на човека на Съвета на Европа
- Насърчава образованието и осведомеността за правата на човека на държавите-членки на Съвета на Европа
- Идентифицира възможните недостатъци в закона и практиката свързани с правата на човека
- Улесни дейностите на националните свързани с омбудсман институции и други структура за правата на човека, и
- Предоставя консултации и информация относно защитата на правата на човека в рамките на региона.

Комисарят може да борава служебно с всякакви въпроси в рамките на компетентността си. Въпреки, че не може да приема отделни оплаквания, Комисарят може да действа по всякаква съответна информация свързана с общи аспекти за защита на правата на човека, определени в инструментите на Съвета на Европа.

Такива информация и искания за разглеждане на такива въпроси могат да се адресират до Комисаря от правителства, национални парламенти, национални омбудсмани или подобни институции, както и от отделни лица и организации. Те-

матичната работа на Комисаря включва издаването на доклади, препоръки, мнения и становища за правата на човека на търсеци център за бежанци хора, емигранти и роми.

Комисарят по правата на човека на Съвета на Европа не трябва да се бърка с Комисаря по правата на човека на Организацията на обединените нации.

Много НПО лобират за създаване на позиция Върховен комисар по правата на човека на ООН и решението за създаването ѝ е договорено на Световната конференция по човешки права във Виена през 1993 г., която препоръчва Общата асамблея да разгледа въпроса за учредяване на такъв Върховен комисар за поощряване и защита на всички човешки права като приоритетен. Това бе направено същата година.

Върховният комисар по правата на човека на Организацията на обединените нации се назначава от Генералния секретар на ООН и се одобрява от Общата асамблея като „човек с високи морални качества“ с компетентност по правата на човека като длъжностно лице на ООН с главна отговорност за свързани с правата на човека в ООН упражненията: ролята му включва поощряването, защитата и ефективното съблюдаване на всички права, ангажимента и диалога с правителствата при осигуряване на правата на човека и повишаване на международното сътрудничество и координацията на ООН за поощряването и защитата на всички права на човека. Като главно длъжностно лице по човешките права на ООН, дейността на Върховния комисар включва направлението на службата на Върховния комисар по правата на човека (OHCHR), регионалните ѝ и свързани с различните страни офиси. OHCHR подкрепя работата на голям обхват от упражненията за правата на човека на ООН и работи за поощряването и защитата на правата на човека и прилагането в сила на универсалните норми за човешки права, в това число Световната програма за образование за правата на човека.

 Върховен комисар по правата на човека на ООН

Това достатъчно ли е?

Много хора биха се аргументирали, че лошото съблюдаване на правата на човека в света е резултат от липсата на правилни механизми за прилагането им в сила. Често се оставя отделните държави да решат дали да изпълнят предоставените препоръки. В много случаи дали ще се гарантира правото на дадено лице или група всъщност ще зависи от натиска на международната общност и, до голяма степен, от работата на НПО. Това е по-малко от удовлетворително състояние на нещата, тъй като може да се чака дълго, преди действително да се адресира нарушение на правата на човека от ООН или Съвета на Европа.

Може ли да се направи нещо, за да се промени това? На първо място, е от съществено важно значение да се осигури, че държавите гарантират правата на човека на национално ниво и да разработят подходящ механизъм за коригиране на дадено нарушение. Същевременно, трябва да се упражни натиск върху държавите да се ангажират с механизми, които разполагат с процедури за привеждането им в сила.

4.4 Активизъм за човешките права и ролята на неправителствените организации

„Всеки има правото, индивидуално или в партньорство с други, да спомага и да съдейства за защитата на осъществяване на човешките права и фундаменталните свободи на национални и международни нива.“

Член 1, Декларация на ООН за защитниците на човешките права

Какво са неправителствените организации?

Терминът неправителствен или нестопански обикновено покрива гама организации, които съставят гражданското общество. Такива организации се характеризират, в общия случай, като имащи за цел на съществуване нещо различно от финансови печалби. Обаче това оставя множество причини за съществуване и широко разнообразие от начинания и упражненията. Неправителствените организации варират от малки групи за натиск, свързани с конкретна загриженост за околната среда или конкретни нарушения на човешките права, до образователни, благотворителни, за жени, за бежанци, културни асоциации, религиозни организации правни фондации, програми за хуманитарна помощ – и списъкът може да продължи – чак до огромни международни организации със стотици и дори хиляди клонове или членове от различни части на света.

В този раздел накратко ще разгледаме важната роля, която организациите са имали, и продължават и да имат, за защитата на човешките права по света. Почти на всяко ниво от различните опити за запазване достойнството на индивидуалния гражданин, когато то е застрашено от силата на държавата, неправителствените организации играят решаваща роля:

- борят се срещу индивидуални нарушавания на човешките права директно или чрез подкрепа на конкретни „тестови случаи“ в съответните съдилища предлагат директна подкрепа на тези, чиито човешки права са нарушени лобират за промени в националното, регионалното и международното законодателство подпомагат съдържателното развитие на тези закони насърчават знанията за и уважението на човешките права сред населението.

Приносът на неправителствените организации е важен не само по отношение постигнатите резултати, а от там и оптимизма у хората при защитаването им на човешките права по света, но също и защото неправителствените организации, в много пряк смисъл, са инструменти достъпни за използване от индивиди или групи по цял свят. Те са управлявани и координирани – подобно на много организации – от частни лица, но също черпят голяма част от силата си от членовете на обществото, което доброволно предлага подкрепа за каузата им. Този факт им придава голямо значение за тези индивиди, които желаят да допринесат за подобряване на човешките права по света.

Видове неправителствени организации за човешки права

Световната конференция на ООН за Човешките права от 1993-та – известна като Виенска конференция – е посетена от 841 неправителствени организации от целия свят, всички от които се определят като работещи с мисията за човешки права. Макар и впечатляващо число само по себе си, то всъщност представя само мал-

Стани, изправи се,
изправи се
за правата си

Боб Марли

ка частица от общия брой неправителствени организации за човешките права по света.

Повечето самоопределени „организации за човешки права“ са заети в защитата на гражданските и политическите права. Най-добре известните такива организации, поне на международната сцена, включват „Амнести Интернешънъл“, „Human Rights Watch“, Международната федерация за човешките права, „Human Rights First“ и „Intersights“. Въпреки това, както се убедихме, гражданските и политическите права са само една категория на много различни човешки права, признати от международното общество, а нови права продължават да се появяват, дори днес. Когато отчетем и разгледаме как неправителствените организации, активни в борбата с бедността, насилието, расизма, здравните проблеми, безномността, грижата за околната среда, да споменем само някои, действителният брой неправителствени организации ангажирани в защитата на човешките права, в една или друга форма, достига стотици хиляди по света.

● *Знаете ли за неправителствени организации, борещи се за човешките права в страната Ви?*

Как повлияват те на процеса?

Неправителствените организации може да се ангажират със защитата на човешките права на различни етапи, а използваните от тях стратегии ще варират по отношение природата на целите им – тяхната конкретност или обобщеност; дългосрочната или краткосрочна природа; техният местен, национален или международен обхват, и така нататък.

а. Директна помощ

Често срещано при неправителствените организации, работещи по социални или икономически права да предлагат някаква форма на директна услуга за станалите жертва на нарушаване на човешките права. Такива услуги може да приемат формата на хуманитарна помощ, защита или обучение за придобиване на нови умения. В друг план, когато правото е защитено по закон, те може да включват правна защита или съвет как да представят оплакванията си. В много от случаите, обаче, директната помощ на жертвите на нарушения или защитник на човешките права или не е възможно или не представлява най-добрата употреба на ресурсите на организацията. При такива случаи, а те вероятно представляват мнозинството от случаите, неправителствените организации трябва да гледат дългосрочно или да помислят за други начини или да поправят нарушенията или предпазят от случването на подобни в бъдеще.

б. Събиране на точна информация

Ако има фундаментална стратегия, залегнала в основата на различни форми на неправителствен активизъм, тя вероятно е идеята да бъдат „показани“ извършителите на несправедливостта. Правителствата много често могат да избегнат задълженията си по международните споразумения или други стандарти за права, които са подписали, защото отражението на политиките им просто не е известно на широката публика. Събирането на такава информация и използването и за допринасяне за прозрачност в докладите на правителството е от изключителна важност те да бъдат държани отговорни и често се използва от неправителствените организации. Те се опитват да упражнят натиск върху хората или правителствата като определят проблем който ще повлияе на чувството за справедливост на хората, а после го разгласят. Два от най-добре известните примери за организации прочути с точното следене и доклади са Амнести интернешънъл и Международния комитет на Червения кръст. И двете организации разполагат с авторитета не само сред

**Бог ни дава ръце,
но не строи мостове.**

Арабска поговорка

широката общественост, но и на нивото на ООН, където докладите им се вземат предвид като част от официалния процес по наблюдения на правителствата, които са се съгласили да бъдат обвързани от условията на международните договориспоразумения.

в. Кампании и лобиране

Международни действащи лица често се включват в кампании в защита на достигане на промяна в политиката. Още веднъж, има много форми, като неправителствената организация ще се опита да възприеме най-подходящата, предвид замишлени задачи, природата на „мишената“, и, разбира се, собствените си ресурси. Някои чести практики са описани по-долу.

- Кампаниите с писане на писма са метод използван с голям ефект от Амнести интернешънъл и други неправителствени организации. Хората и организациите „бомбардират“ правителствените служители с писма от хиляти членове по цял свят.
- Улични дейности или демонстрации, с медийното отразяване, които те обикновено привличат, могат да бъдат използвани от организации, искащи да получат подкрепата на обществеността или да изложат на обществено внимание „името и срама“ на правителството. Медии често играят бажна роля в процеса на лобиране, в момента и социалните медии и Интернет играят все побажна роля. За да отразят реалната ситуация относно упражнението на човешките права в определена държава, НПО предоставят допълнителни доклади на наблюдаващите органи на ООН. В добавка към демонстрации на поддръжка или публично негодувание, неправителствените организации могат да се ангажират още и с частни срещи или брифинги с представителни лица. Понякога самата заплаха нещо да бъде поставено в общественото полезрение може да е достатъчно за промяна в политика или практика, както и в историята долу. Макар, в един момент, това да е било извършвано със записи на лента, плакати и факсове, сега се извършва с кампании по електронната поща и петиции, интернет страници, блогове или електронни социални мрежи.

В общия случай, колкото по-голяма подкрепа от обществеността или от други влиятелни действащи лица (например, други правителства), толкова по-вероятно кампания да

постигне целите си. Макар и не винаги да използват тази подкрепа директно, неправителствените организации могат да подсилят посланието посланието им да бъде чуто просто като индикират че голямо обществено движение може да бъде мобилизирано срещу правителството или много правителства.

Имало ли е авторитетни кампании в страната Ви? Какъв е бил резултатът?

г. Обучение по човешки права и осъзнатост

Много неправителствени организации по човешките права включват още, поне в част от дейностите си, някакъв вид публична запознатост или образователна дейност. Осъзнавайки, че същността на подкрепата им зависи от широката общественост, неправителствените организации се опитват да допринесат за по-голямо познаване на проблемите с човешките права у членовете на обществеността. По-голямо учене на проблемите и начините за защитаването им има вероятност да породи по-голямо уважение и, по този начин, да увеличи вероятността да бъде мобилизирана подкрепа в определен случай на нарушаване на човешки права. Тази подкрепа, или потенциална подкрепа, лежи в основата на успеха неправителственото общество при подобряването на средата на човешките права.

Може да е забавно да пишеш до хората, водещи авторитарни или репресивни режими, да имаш диктатор за събеседник, и да си пълна досада за него, изпращайки му тези писма.

Стинг

Примери за успешен активизъм

„Център за жилищни права и евикции“ (COHRE / Centre on Housing Rights and Evictions)

Тази организация за човешки права е основана през 1994-та година, за да работи по защитата на жилищните права и предпазването от насилствено изгонване по света. COHRE използва разбирането в международния закон за човешките права на „жилище“ като подразбиращо повече от покрив на нечия глава. COHRE набляга, че „приблизително половината от световното население имат достъп до адекватни жилища, които са гарантирани за тях от международните закони за човешки права“. С подсигуряване на защита за адекватни жилищни права, COHRE и партньорите им по света осигуряват анализ, застъпничество, обществено образование, обучение и работа по съдебни дела относно:

- насилствено изгонване
- сигурност на срока на владение
- достъп до земя
- вода и санитария
- жени и жилищни права
- тъжби и правни съвети
- реституция и възвръщане
- влиянието на мега-събития върху жилищните права.

В скорошно значимо решение от ноември 2010-та, COHRE срещу Италия, Комитетът по социални права на Съвета на Европа (надзираващ Ревизираната европейска социална харта), реши че Италия е нарушила правата на ромското си население поради унищожаването на ромски лагери и прогонването и изхвърлянето на ромите от Италия. Тези масови експулсирания на неиталиански роми, които са граждани на други страни от ЕС, драматично са нараснали след 2008-ма година. Открити са нарушения по: дискриминация и нарушаване правата на ромите за адекватни жилища; социална, правна и икономическа защита; защита от бедност и социално изключване; и правата на ромски семейства мигранти на защита и помощ. Политиката на Италия и практиките, оставящи ромските представители да живеят в отделени и твърде неадекватни жилищни условия са също критикувани.

Предизвикателството пред обучението по човешки права е да се съсредоточи на въпроси за обучение с участие, достъпността и включването

*Форумно обучение,
Живот и действие
за човешките права,
2009*

Вижте сайта на COHRE:
<http://www.cohre.org>

Член 31 – правото на жилище

С оглед осигуряване ефективното упражняване на правото на жилище, Страните залагат да предприемат мерки с цел:

1. да спомогнат за достъп до жилище с адекватен стандарт
2. да предотвратят и намалят бездомие то с оглед постепенното му елиминиране
3. да направят цената на жилищата достъпна за тези с неадекватни ресурси.

Европейска социална харта (преразгледана), 1996

Токсичното наследство на химическата индустрия не бива да се превръща в бремене за бъдещите поколения.

*Щефан Вебер,
активист на Грийнпийс*

Вижте страницата на Грийнпийс:
www.greenpeace.org

Вижте сайта на ERRC:
<http://www.errc.or>

Тревоги за околната среда в Швейцария

Между 1961-ва и 1976-та, няколко големи химически гиганта изхвърлят над 114 000 тона токсични индустриални химически отпадъци в бившата глинена мина в Бонфол в Швейцария. Макар да би било незаконно изхвърлянето днес, през 1961-ва, когато отпадъчното сметище е създадено, законът не го забранявал. Токсичните отпадъци останали на мястото и продължили да замърсяват околните общности и околна среда със смес от органични и неорганични замърсители.

На 14-ти май 2000-та година, оголо 100 активиста на Грийнпийс окупира мястото на сметището в Бонфол, близо да Базел, Швейцария, с искане химическите компании, изхвърлили токсичните отпадъци на мястото, да поемат пълна отговорност за почистването им. Активистите заявили, че ще окупира мястото, докато химическите компания не се ангажират с изчистването по начин, който няма да представлява допълнителен риск за здравето на човека и природата.

Окупирането на сметището принудило химическите компании да се срещнат с представители на обществеността и Грийнпийс и, в резултат, химическата индустрия най-после подписа споразумение за завършване на проучване по почистване до февруари 2001-ва година и започване на процеса по почистване до 2001-ва. Индустрията се съгласила още да включи местните общности и природозащитни организации изцяло в почистването и да информира местните общности относно замърсяването на подземните и питейни води, последствие от изхвърлянето. На 7-ми юли 2001-ва Грийнпийс прекратява окупацията на химическото сметище.

Противопоставяне на дискриминацията – Европейски център за правата на ромите (ERRC)

ERRC работи да се увери, че проблемите с човешките права, пред които са изправени ромските общества, са твърдо на политически дневен ред в Европа и извън нея. Методичното проучване на ERRC е осигурило продължаваща подробна информация относно ситуацията с човешките права на ромите, особено насилието, срещу което са изправени, структурни форми на дискриминация срещу тях и отричане на достъп до икономически и социални права. ERRC иска да допринесе към ситуацията с човешките права на ромските общества чрез повишаване на осъзнатостта, разработка на политики и стратегически жалби. Кампании излагат на показ насилие и омраза в говоренето срещу ромите, сегрегация при обучението, насилствено прогонване и склоняване към стерилизацията им.

Чрез работата си по отношение на човешките права, ERRC се стреми да даде сила на ромските активисти да се борят с неравенството. Това се извършва чрез стажове, подкрепа на изследвания, работилници и публикуване на наръчници като „Да познаваш правата си и да се бориш за тях: съветник за ромски активисти“

„Проучване на ERRC в България, Унгария, Република Чехия, Словакия и Румъния в ранната 2010-та с полиция, неправителствени организации и анти-трафикови експерти, са установили, че ромите се приема да представляват 50-80% от жертвите [на трафик на човешки същества] в България, 40-80% в Унгария, 70% в Словакия и до 70% в части от Република Чехия.“

Изложение за правата на ромите, Доклад за човешките права в Европа

Диамантените войни

„Global Witness“ е неправителствена организация, работеща срещу конфликти, свързани с природните ресурси и корупция, както и злоупотреба с природни и човешки права, произтичащи от тях. Тя работи, за да изложи на показ бруталността, до която това води, и да изправи извършителите на съд.

Една от кампаниите е свързана с кървавите диаманти или конфликтни диаманти – т.е. скъпоценни камъни, произхождащи от райони, контролирани от сили или фракции, противопоставени на легитимни и международно-признати правителства, и използвани за финансиране на военни дейности срещу правителства, или срещу решения на Съвета по сигурност на ООН. Изложени доказателства от „Global Witness“ потвърждават, че подобни ресурси са използвани за финансиране на конфликти в Африка, довели до смъртта и преместването на милиони хора. Диамантите са използвани и от терористични групи като ал-Кайда за финансиране на дейността им и с цел пране на пари. Те сътрудничили с други неправителствени организации и лобирали непрестанно докато глобална кампания, способна да се заеме с глобалната индустрия не се надигнала.

През май 2000-та година държави, търгувачи с и произвеждащи диаманти, представители на диамантената индустрия, както и неправителствени организации, включително „Global Witness“, се срещнали в Кимбърли, Южна Африка, и основали международна схема за диамантена сертификация, през 2003-та, известна като Процесът Кимбърли. По тази схема всички диаманти, търгувани от страни членки са сертифицирани, така че купувачите са сигурни, че същите не са конфликтни. „Global Witness“ е официален наблюдател на тази схема и продължава да провежда кампании за подсилването и ефективното внедряване на правилата си, за да подсигури диамантите никога повече да не подклаждат конфликти, а вместо това да се превърнат в позитивна сила за развитие.

„Global Witness“ са съноминирани за Нобеловата награда за свобода през 2003-та за работата си с борбата с конфликтните диаманти.

Рампи за инвалидни колички в Тузла

През 1996-та, неправителствена организация за инвалидите в Тузла, Босна и Херцеговина, реши да направи кампания за осъзнатостта от трафика. Организацията „Lotos“ си постави за цел да повиши осъзнатостта за инвалидите в условия на трафик, и идентифицира няколко конкретни задачи, включително специални места за паркиране на инвалиди, по-добър достъп до обществен транспорт, и достъп до тротоари и пътища. Те проведеха събития в течение на седмица, точно преди започването на изборната кампания. В края на периода обществената осъзнатост беше повишена и всички тротоари в Тузла бяха реконструирани с рампи!

Вижте сайта им:
<http://www.globalwitness.org>

Изцяло съм уверен като казвам, че Тузла е най-достъпният град за хора с инвалидни столове в цяла Босна и Херцеговина.

Участник в Кампания,
Тузла

4.5 Въпроси и отговори за правата на човека

Какво представляват правата на човека?

Правата на човека са морални права, които всеки човек на света притежава само въз основа на факта, че е човешко същество. Като изискваме нашите човешки права, ние предявяваме морален иск, обикновено към нашето правителство, гласящ не можете да направите това, защото това е нарушение на моята морална област и моето лично достойнство. Никой - нито човек, нито правителство, може да отнеме човешките ни права.

Откъде произлизат?

Те произлизат от факта, че ние не сме само физически организми, но и морални и духовни човешки същества. Правата на човека са необходими за закрилата и запазването на човечността на всеки индивид, за да гарантират достойния живот на всеки, живот, достоен за едно човешко същество.

Защо трябва всички да ги зачитат?

Защото поначало всички сме човешки същества, а следователно и морални същества. Повечето хора биха се опитали да се въздържат, ако им се покаже, че нарушават човешкото достойнство на някой друг. По принцип хората не искат да нанаяват други хора. И все пак, освен моралните санкции на нечия съвест, сега в повечето страни по света съществува и законодателство, което задължава правителствата да уважават основните човешки права на своите граждани, дори когато те не проявяват воля за това.

Кой има човешки права?

Абсолютно всеки. Криминалните престъпници, ръководителите на държавите, децата, мъжете, жените, африканците, американците, европейците, бежанците, безработните, работещите, bankerите, работещите в благотворителни организации, учителите, танцьорите, астронавтите...

Дори престъпниците и ръководителите на държавите?

Абсолютно всеки. Престъпниците и държавните ръководители също са човешки същества. Силата на правата на човека се състои в самия факт, че те третират всички като еднакви по отношение на притежанието на човешко достойнство. Някои хора може да са нарушили правата на други или да представляват заплаха за обществото и следователно правата им да трябва да бъдат ограничени по някакъв начин, за да бъдат защитени останалите, но само в определени граници. Тези граници са определени за минимума, необходим за достоен човешки живот.

Защо някои групи хора се нуждаят от специални човешки права? Това означава, ли че те имат повече права от другите?

Не, някои групи, като ромите в Европа или Далитите и регистрираните касти в Индия, са страдали толкова продължително време от дискриминация в нашите общества, че се нуждаят от специални мерки, които да им дадат достъп до общите

човешки права, който да е равнопоставен с тези на останалите. Дългогодишната институционализирана дискриминация и налагане на стереотипи, както и отявлена омраза и пречки, са довели до положение, при което ако само обявим, че спрямо тези общности вече се прилагат определени права и очакваме, че това ще е достатъчно за осигуряване на равенство, това би било истински фарс.

Защо говорим за права на човека, но не и за отговорности на човека?

Въпреки че някои мислители и НПО са привели силни аргументи за нуждата от въвеждане на отговорности на човека и дори кодекси или декларации, чрез които те да бъдат формулирани, общността, занимаваща се с човешките права, като цяло подхожда резервирано към подобен дебат. Причината за това е, че множество правителства обвързва „предоставянето“ на човешки права с изпълнението на определени „задължения“, наложени от държавата или нейния ръководител, по този начин цялата идея за права, съществуващи по рождение, се обезсмисля. Няма нужда, обаче, дори да се споменава, че трябва да проявяваме отговорно поведение, като индивиди и групи хора, по отношение на зачитането на правата на другите, избягване на тяхното нарушаване и поддържане на правата на другите, а не само на нашите собствени. На практика, в член 29 от ВДПЧ се казва, че „1. Всеки човек има задължения към обществото, в което единствено е възможно свободното и цялостно развитие на неговата личност. 2. Всеки човек, при упражняването на своите права и свободи, е подчинен само на такива ограничения, установени със закон, единствено с цел да се осигури необходимото признаване и зачитане правата и свободите на другите и за удовлетворяване на справедливите изисквания на морала, обществения ред и общото благоденствие в едно демократично общество.“

Кой се грижи за правата на човека?

Всички ние трябва да правим това. Съществува законодателство, както на национално, така и на международно ниво, което налага ограничения върху това, което правителствата могат да причиняват на своите граждани, но ако никой не посочи, че техните дейности нарушават международните норми, правителствата могат да продължат да ги нарушават безнаказано. Като индивиди ние трябва не само да зачитаме правата на другите в ежедневието си, но и да следим за действията на нашите правителства и на останалите хора. Механизмите за закрила са валидни за всички нас, ако знаем как да ги използваме.

Как мога да защитавам правата си?

Опитайте да покажете, че те са нарушени; изисквайте правата си. Накарайте другите да разберат, че вие знаете, че те нямат право да се отнасят с вас по този начин. Насочете вниманието си към клаузите на Всеобщата декларация за правата на човека, на Европейската конвенция за правата на човека или останалите международни документи. Ако във вашата страна съществува такова законодателство, позовавайте се и на него. Кажете на останалите: уведомете пресата, пишете до вашия народен представител в парламента и до държавния глава, информирайте НПО, работещи в сферата на правата на човека. Помолете ги за съвет. Ако имате възможност, говорете с юрист. Направете така, че вашето правителство да знае какви дейности предприемате. Накарайте ги да осъзнаят, че няма да се предадете. Покажете им подкрепата, която можете да получите. В крайна сметка, ако всичко изброено дотук няма успех, можете да се обърнете към съда.

Как мога да стигна до Европейския съд за правата на човека?

Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи съ-

държа процедура за индивидуални жалби, както и за жалби, внесени от една държава срещу друга. Има обаче строги изисквания за допустимост, преди едно дело да бъде взето под внимание. Например, преди да отнесете едно дело до Европейски съд, трябва да докажете, че вашият иск вече е бил повдигнат в съдилищата на вашата страна (до най-високата инстанция). Ако сте сигурни, че отговаряте на тези изисквания за допустимост, можете да подадете иск, като за целта използвате официалния формуляр за кандидатстване (който се предоставя от Секретариата). По принцип ви съветваме да потърсите правен съвет или съвет от НПО, работещи в тази област, за да сте сигурни, че искът ви има реални шансове за успех. Имайте предвид, че може да преминете през един продължителен и сложен процес, преди да се стигне до окончателната присъда.

От кого да търся признаване на правата си?

Почти всички права на човека, посочени в международните документи, представляват изисквания към вашето правителство или управници. Правата на човека защитават интересите ви пред държавата и затова вие трябва да ги изисквате от държавата или от представляващите я. Ако мислите, че правата ви се нарушават например от вашия работодател или от ваш съсед, не можете да се обърнете директно към международното законодателство за правата на човека, освен ако правителството не е направило нищо, за да попречи на работодателя или съседа ви да постъпва по този начин.

Някой длъжен ли е да защитава правата ми?

Да. Всяко право се обезсмисля без съответната отговорност или задължение от нечия страна. Всеки индивид има моралния дълг да не накърнява личното ви достойнство, а правителството ви, чрез присъединяването си към международните споразумения, има не само морално, но и правно задължение.

Само недемократичните страни ли имат проблеми с правата на човека?

Няма страна, която да има абсолютно чисто досие по отношение на правата на човека, дори днес. Може в някои страни да има по-чести нарушения, отколкото в други или те да засягат по-голяма част от населението, но всяко едно нарушение представлява проблем, който не е трябвало да се случва и трябва да бъде разрешен. Човек, чиито права се нарушават в някоя от утвърдените демокрации, едва ли ще се почувства по-добре от факта, че по принцип неговата страна има по-добър опит с правата на човека, отколкото други страни по света.

Постигнали ли сме някакъв напредък в намаляването на нарушенията на правата на човека?

Да, голям напредък, въпреки че той понякога изглежда като капка в морето. Помислете - забраната на робството, правото на жените да гласуват, страните, които забраниха смъртното наказание, освобождаването на политически затворници, благодарение на международния натиск, рухването на апартейда в Южна Африка, делата, разглеждани от Европейския съд и последвалите промени в законите. Обърнете внимание на факта, че постепенната промяна в международната култура означава, че дори и най-авторитарните режими днес трябва да вземат предвид правата на човека, ако искат да бъдат приети на международната сцена. Има постигнати много положителни резултати, особено в последните 50 години, но има и още много за постигане.

4.6 Трудни въпроси

? *Как можем да твърдим, че правата на човека са универсални, щом има хора по целия свят, чиито права се нарушават?*

Тези хора все пак имат своите права. Фактът, че те са обект на такова отношение, е в разрез не само с моралните, но и с международните норми. Техните държави са виновни съгласно международното право и някои страни в действителност биват наказани от международната общност чрез санкции или дори чрез военни средства. Често обаче тези процеси са условни и зависят от интересите на другите нации, а не толкова от степента на нарушението. Сега вече съществува постоянен Международен наказателен съд, който да завежда дела и да съди нарушителите – съд, който е създаден от Римския статут на Международния криминален съд. Това е постоянен съд за индивиди, обвинени в геноцид, военни престъпления и престъпления срещу човечеството. Това е една важна стъпка към разбирането, че трябва да бъде наложено спазването на правата на човека, за да имат те практическо значение.

? *Каква е ползата от Всеобщата декларация за правата на човека, ако спазването ѝ не е юридически наложено?*

Въпреки че (все още) няма международен съд, който да съди правителствата съгласно клаузите на Всеобщата декларация за правата на човека, този документ има изключителна историческа значимост и до днес продължава да бъде стандарт, според който на правителствата се търси отговорност на международно ниво. Днес правителствата знаят, че ако преднамерено нарушават правата, фигуриращи в този документ, те се изправят пред възможността да бъдат съдени от други правителства и дори да им бъдат наложени някакви санкции. Този процес невинаги е абсолютно обективен (!), но със сигурност е някакво начало. Всеобщата декларация за правата на човека служи и като основа на почти всички създадени международни споразумения, които (в по-голяма или по-малка степен) са приведени в действие.

? *Каква е ползата от правата на човека за мен, след като моето правителство ежедневно нарушава правата на обикновените хора и не се влияе от неодобрението на международната общност?*

Нека уточним още веднъж - те са едно начало; тяхното съществуване е по-добро от нищо и ще могат, при подходящи условия и правилен подход, да оказват влияние върху правителствата за промяна на някои, ако не всички, техни дейности. Това понякога може да изглежда една много далечна надежда в случаите на особено чести и тежки нарушения от страна на правителството, но историята постоянно ни показва, че тя е възможна. Освен това днес възможностите вероятно са по-добри, отколкото са били изобщо досега. Насърчаването на промяна може да бъде един бавен процес, но фактът, че индивидите притежават тези права и че те получават все по-голямо признание по света (и следователно правителствата им обръщат внимание поне до известна степен) представлява едно мощно оръжие и ценно начало.

? *Ако аз зачитам правата на останалите, това позволява ли им да правят каквото искат?*

Не и ако техните постъпки включват нарушаване на вашите или нечии други права. По-добре да сте внимателни и да не бъдете прекалено взискателни към обхвата на вашите собствени права: може да намирате нечие поведение за досадно или погрешно, но това не означава непременно, че то нарушава вашите права. Затова,

ако се стремите останалите да ви позволяват да се държите както искате, може да се наложи и вие да си създадете по-толерантно отношение към поведението на останалите.

? *Мога ли да направя Всичко, включително и да използвам насилие срещу някого, за да защита правата си?*

По принцип не. Но ако действително става дума за самозащита, основателното използване на сила, отговаряща на заплахата, би било допустимо. То не е допустимо в смисъл на „отмъщение“ за стореното ви зло, а само като средство да се защитите от по-нататъшна опасност. Насилието никога не може да бъде допустимо.

? *Защо да зачитам правата на останалите, ако те не зачитат моите?*

Отчасти защото, ако не зачитате правата на останалите, самите вие може да се окажете в беда; отчасти защото останалите заслужават вашето уважение просто защото те са човешки същества; и отчасти защото вие можете да станете пример за останалите, като по този начин по-лесно бихте спечелили тяхното уважение. Но в крайна сметка това вероятно зависи от вас и това какъв човек искате да бъдете или в какъв свят искате да живеете. Затова бихте могли да помислите как бихте изглеждали вие, ако се държите по начина, който не харесвате у останалите. Или помислете за това какъв свят би бил нашият, ако всеки нарушаваше правата на останалите на принципа „око за око, зъб за зъб“.

? *Защо тези, които нарушават правата на останалите по най-нехуманен начин, трябва да бъдат възприемани като обект на човешки права?*

Това е може би най-трудната за възприемане, но и най-съществената част от теорията за правата на човека. Понякога ни се струва, че някои хора са лишени от хуманни качества до такава степен, че трудно бихме могли да ги възприемем като човешки същества. Важните пунктове в случая са следните:

- Първо, въпреки очевидната липса на хуманност у някои хора, всеки индивид притежава някаква хуманност. Престъпниците обичат своите майки, деца, съпрузи и съпруги или някого. Престъпниците усещат болката, отхвърлянето, отчаяние, ревност; те искат да бъдат разбирани, ценени, подкрепяни, обичани. Всички те притежават поне някои, ако не всички, от тези човешки чувства. Това ги прави човешки същества, заслужаващи нашето уважение.
- Второ, не правим добро на себе си в желанието си да нараним престъпниците по същия начин, по който те са наранили някой друг: подобни чувства само ни правят по-малко достойни за уважение.
- Трето, дори ако случайно съществува някой престъпник без никакви хуманни качества (а такъв случай досега не е имало), кой от нас би могъл да каже с абсолютна сигурност, че той или тя Не е Човешко Същество? Въз основа на какви критерии? Може би въз основа на това, че те са неспособни да обичат или да бъдат обичани? Ами ако се окаже, че не сме прави в това си твърдение?

Третият пункт ни напомня, че трябва да имаме предвид рисковете за човечеството като цяло, когато даваме право на хората да съдят други хора и последствията от това са ужасни и необратими. Наистина ли искаме такъв свят, в който се издават такива присъди и в който на определени хора просто се поставя етикет, че те не притежават човешки права и следователно не са човешки същества? Такъв би бил светът без абсолютната универсалност на всички права на човека.

Използвана литература

- „Europe, Youth, Human Rights, Report of the Human Rights Week“, by Yael Ohana (ed.), European Youth Centre, Budapest, 2000.
- Garzon Valdes, E., „Corrusiones acerca de la relevanda moral de la diversidad cultural“, CLAVES de Razon Práctica, No.74, Madrid, Julio/Agosto, 1997.
- Human Rights, a basic handbook for UN staff, Office of the High Commission of Human Rights, United Nations, Geneva. 2001 Available at <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HRhandbooken.pdf>
- Levin, L, Human Rights, Questions and Answers, Unesco, Paris, 1996
- Donnelly, Jack, Universal Human Rights in theory and practice, Cornell University Press, 1989.
- Freeman, Michael, Human Rights: Key Concepts, Polity Press, London, 2002.
- Ishay, Micheline R. ed.. The Human Rights Reader, Routledge, London, 1997.
- Rishmawi, M., The Arab Charter on Human Rights and the League of Arab States: An Update, Human Rights Law Review, 10.1, pp. 169-178
- Symonides, Janusz ed.. Human Rights: New Dimensions and Challenges, Manual on Human Rights, Unesco/Dartmouth Publishing, Paris, 1998.
- Robertson A. and Merrills J, Human rights in the world, Manchester University Press, 1996- Council of Europe website on bioethics: www.legal.coe.int/bioethics
- <http://www.udhr.org/history/biographies/bioer.htm>, for the quotation of Eleanor Roosevelt.
- Hanski, R., Suksi, M. (eds). An introduction to the international protection of human rights: a textbook, Åbo Akademi University Institute for Human Rights, 1999.
- Fact Sheet No. 2 (Rev. 1), The International Bill of Human Rights, Office of the High Commissioner for Human Rights, www.unhcr.ch/html/menu6/2/fs2.htm.
- United Nations High Commissioner for Human Rights, www.unhcr.ch.
- Short Guide to the European Convention on Human Rights, Council of Europe Publishing.
- European Court of Human Rights, www.echr.coe.int
- The Committee for Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, www.cpt.coe.int. The Council of Europe Website on Gender Equality, www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/default_en.asp
- The European Social Charter, www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter.
- The Framework Convention on Protection of National Minorities, www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities.
- The site of the European Commission against Racism and Intolerance, www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri.
- The Office of the UN High Commissioner on Human Rights, www.ohchr.org
- The Council of Europe's Commissioner for Human Rights, www.coe.int/t/commissioner
- Risse T, Ropp S., Sikkink K., The Power of human rights, Cambridge University Press, 1999.
- Forsythe, D, Human rights in International Relations, Cambridge University Press, 2000. www.speaktruth.org
- Hijab, Nadia, Human Rights and Human Development: Learning from Those Who Act, HDRO Background paper, 2000.

1 UN special rapporteur on traditional practices affecting the health of women and the girl child.

2 <http://www.udhr.org/history/biographies/bioer.htm>

ГЛАВА 5

ПОЯСНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ ПО ГЛОБАЛНИТЕ ВЪПРОСИ, СВЪРЗАНИ С ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

СЪДЪРЖАНИЕ НА НАСТОЯЩАТА ГЛАВА

Деца	433
Гражданство и участие.....	441
Култура и спорт.....	448
Демокрация	458
Увреждания и дискриминация на хората с увреждания	465
Дискриминация и нетърпимост	474
Образование	486
Околна среда	494
Джендър	503
Глокализация	511
Здраве	520
Медии	528
Миграция	535
Свобода и насилие	545
Бедност.....	554
Религия и вяра.....	562
Историческа памет	572
Война и тероризъм	580
Работа	590

ДЕЦА

Конвенцията за правата на детето

Законът за правата на човека определя детето като всяко човешко същество на възраст под 18 години. През 2005г. УНИЦЕФ посочи, че по света има 2.2 милиарда деца. Децата в Европа вероятно представляват една десета от този брой – около 200 милиона.

Децата са човешки същества, следователно те имат абсолютно същите права на човека, както и възрастните. Въпреки това се счита, че децата имат особена нужда от грижи и подпомагане и поради тази причина те също имат свой „собствен“ договор за правата на човека – Конвенцията за правата на детето (КПД).

КПД е приета от Организацията на обединените нации през 1989г. и влиза в сила на 2 септември 1990 година. КПД се прилага по отношение на всички деца на възраст под 18 години в държавите, които са я приели, и в почти всяка държава по света Конвенцията е приета. Само Съединените американски щати и Сомалия не са ратифицирали Конвенцията.

Защо е важна КПД?

КПД е най-широко ратифицираният документ за правата на човека по целия свят. Тя е епохално събитие в историята на правата на децата, защото е първият правнообвързващ международен документ, приет специално, за да защитава правата на децата.

КПД не предлага на децата повече права, отколкото на останалите човешки същества, но признава, че могат да са необходими допълнителни гаранции, за да сме сигурни, че децата имат достъп до правата на човека, които притежават всички. Сред останалите международни споразумения тя се отличава с това, че съдържа пълния спектър от права на човека: граждански, политически, социални, икономически и културни права.

КПД отбелязва смяната на начина, по който се гледа на децата, тъй като КПД признава децата за индивиди с права и отговорности, които отразяват техните способности за развитие. В допълнение, КПД предлага рамка за претендиране на правата на децата.

Ако всяко дете, независимо от неговия джандър, етнически произход, социално положение, език, възраст, националност или религия, има тези права, тогава всички те имат и задължението да се уважават по хуманен начин. Ако децата имат правото да бъдат защитавани от конфликти, жестокост, експлоатация и изоставяне, тогава всички

Свързани упражнения:

Изиграй го!
Историята на Ашик
Права на децата
Имаме ли алтернативи?
Образование за всички
Силата на цветята
Да чуем гласа на всеки
Нашето бъдеще
Виж способността
Хвърляне на камъни

Детето трябва да знае, че е чудо, че откакто свят светува не е имало и никога няма да има друго дете като него.

Пабло Касалс

Майките и децата се ползват с особени грижи и подпомагане. Всички деца, родени в брака или извън брака, се ползват с еднаква социална защита.

Всеобща декларация за правата на човека, чл. 25, ал. 2

те имат и задължението да не се обиждат и нараняват взаимно. Ако децата имат правото на чиста околна среда, тогава всички те имат и задължението да правят всичко, което могат, за да се грижат за своята околна среда.¹

- ❓ *Защо достъпът на децата до някои права е по-труден от този на възрастните?*
-

Как работи КПД?

На всеки 5 години държавите, които са страни по КПД, трябва да докладват пред Комитета по правата на детето относно отбелязания напредък при гарантиране спазването на правата, включени в Конвенцията. Други организации също се приканват да подават доклади, а НПО много често избират и докладват за евентуални нарушения на Конвенцията, които не се споменават в официалния доклад на правителството.

Комитетът включва независими експерти и след като разгледа всички подадени доклади – тези на правителствата и тези, които са подадени от НПО, провежда сесия в Женева, на която задава въпроси на представителите на правителствата и издава поредица от Заключителни наблюдения. Те представляват препоръки, които държавите трябва да изпълнят, за да коригират или подобрят сверите на дейност, в които Комитетът счита, че Конвенцията не се изпълнява правилно. Проверката за спазването на тези препоръки се извършва следващия път, когато правителството представи своя доклад.

- ❓ *Какво бихте докладвали вие на Комитета по правата на детето относно правата на децата във вашата държава?*
-

Факултативни протоколи към КПД

Към КПД има два факултативни протокола, които са приети през месец май 2000 година и които също се наблюдават от Комитета по правата на детето. Първият е Факултативният протокол относно обучение с участие на деца във въоръжен конфликт; вторият е Факултативният протокол относно търговията с деца, детската проституция и детската порнография.

През месец юни 2011 г. Съветът на ООН по правата на човека прие проект на трети Факултативен протокол относно процедурата по комуникация при нарушения на правата на децата. Новият протокол ще даде възможност на Комитета по правата на детето да проверява съобщения от деца и техни представители, в които се твърди за нарушения на техните права.

Основни характеристики на КПД

КПД съдържа 54 члена, които включват пълен и широк набор от права – граждански, политически, културни, социални и икономически, и изпълняват функцията на рамка за защита на правата на човешките същества на възраст под 18 години. КПД се основава на 3 категории права и се ръководи от четири основни принципа.

Трите „П“

Членовете на КПД в защита на правата могат да бъдат групирани в три категории, които често се наричат „трите П“ – участие, защита и осигуряване.

Елементът „участие“ беше (и все още е) много иновативен и отразява факта, че Конвенцията приема децата като субекти, а не като обекти на правото. Много възрастни и много общества са склонни да третират децата така, все едно че те са неспособни да мислят самостоятелно, и все едно че техните предпочитания или чувства са от малко значение – поне по отношение на решенията за тяхното благосъстояние. Въпреки това, Конвенцията насърчава идеята за децата като хора, чиито желания наистина трябва да бъдат взети предвид. В Конвенцията се казва, че децата имат право да бъдат уважавани и третирани с достойнство, просто защото те са хора, независимо от тяхната възраст. Част от това да „бъдат третирани с достойнство“ им позволява да бъдат автономни същества, позволява им да изразяват своите желания и мисли, веднага щом станат способни да правят това, а тези желания и мисли да бъдат важен фактор при решенията, които се отнасят за тях.

Вашите деца не са ваши чада. Те са синове и дъщери на копнежа на живота за живот... Можете да им дадете подслон на телата им, но не и на душите им, защото душите им обитават къщата на бъдното, в която не можете да влезете дори насън.

Халил Джубран

Освен признаването на правата на децата да участват, Конвенцията признава и това, че децата могат да имат нужда от специална протекция (защита), например срещу злоупотреби, насилие, експлоатация и жестокост.

Третото „П“, означаващо „осигуряване“, се отнася за правата, необходими за основното оцеляване и за пълното развитие на детето, например правото на подходяща храна, чиста вода, подслон, формално образование и здравеопазване.

? *Колко силно чувате и уважавате желанията на младите хора, с които работите?*

Четири принципа

Следва да подчертаем, че цялата Конвенция е набор от четири ръководни принципа или общи изисквания за всички права, които се съдържат в договора. Тези принципи са представени като отделни членове в договора. Когато Комитетът на ООН по правата на детето състави Насоките за докладване по Конвенцията, тези принципи бяха изброени като отделни точки, за които следва да бъде докладвано.

Детският парламент във Финландия

Онлайн беше създадена виртуална сграда на парламента, която се използва от Финландския детски парламент. Тази виртуална сграда осигурява представители с място, независимо от времето и локацията, които взаимодействат и развиват своите упражненията.

Съветът и Комисиите на Детския парламент заседава веднъж седмично онлайн в чат-стаи, където се обсъждат проблеми и се подготвят бъдещите пленарни сесии.

Членовете на Детския парламент обсъждат проблемите онлайн в свои собствени дискуссионни форуми, отговарят на запитвания, подадени от политиците, и провеждат онлайн пленарна сесия веднъж на всеки две седмици. Съветът и всички деца се срещат и лично. <http://www.lastenparlamentti.fi>

Принцип 1: Забрана за дискриминация (Член 2)

Членът, забраняващ дискриминацията, е с отворен край: той забранява дискриминацията въз основа на изброените признаци, но и забранява други форми, които не са споменати изрично. Момичетата трябва да имат същите възможности като момчетата, физически здравите като децата с увреждания, мюсюлманите като индусите, като християните, богатите като бедните и т.н.

Принцип 2: Висшите интереси на детето (Член 3)

Този принцип е свързан с това децата да бъдат пълноправни човешки същества, чиито интереси са важни. Текстът на този член отива дори и по-далече: в него не само се казва, че нуждите на децата са съществени; там е посочено, че те трябва да бъдат първостепенно съображение при взимането на решения за детето. Това не означава задължително, че винаги трябва да се направи това, което иска детето, защото понякога външният човек може по-добре да прецени интересите на едно дете, особено в дългосрочен план.

? *Кой мислите трябва да вземе решение за това, което е най-добро за детето: родителите, детето или публичните власти?*

Принцип 3: Правото на живот, оцеляване и развитие (Член 6)

Този принцип има значително по-широко значение днес, отколкото при първата му поява: то налага на държавите – страни по Конвенцията задължението да обърнат внимание не само на физическото развитие на децата, но и на тяхното душевно, духовно, морално, физиологично и социално развитие. Предполага се, че Правителствата трябва да „създадат среда“, която е най-подходяща за подготовката на всяко дете за самостоятелен живот в свободно общество.

Принцип 4: Уважаване на възгледите на детето (Член 12)

Този принцип вече отчасти беше разгледан в подточка „участие“ по-горе. Когато държавите – страни по Конвенцията, докладват на Комитета по правата на детето, те трябва да

КЛЮЧОВИ ДАТИ

15 май
Международен ден на семейството
1 юни
Международен ден на детето
4 юни
Международен ден на невинните деца – жертви на агресия
12 август
Международен ден на младежта
20 ноември
Световен ден на децата

? Държавите – страни по Конвенцията, осигуряват на детето, което може да формира свои собствени възгледи, правото да изразява тези възгледи свободно по всички въпроси, отнасящи се до него, като на тях следва да се придава значение, съответстващо на възрастта и зрелостта на детето.

КПД, чл. 12

? Държавите – страни по Конвенцията, зачитат и осигуряват правата, предвидени в тази Конвенция, на всяко дете в пределите на своята юрисдикция без каквато и да е дискриминация, независимо от расата, цвета на кожата, пола, езика, религията, политическите или други възгледи, националния, етническият или социалният произход, имущественото състояние, инвалидност, рождение или друг статут на детето или на неговите родители или законни настойници.

КПД, чл. 2

Висшите интереси на детето са първостепенно съображение във всички дейности, отнасящи се до децата.

КПД, чл. 3

описат възможностите, които децата имат за изразяване на възгледите си в контекста на семейния живот, училищния живот, местата за институционални и други форми на полагане на грижи, както и при процедурите, свързани с търсенето на център за бежанци.

Положението на децата: факти и цифри

КПД е огромна крачка напред към започване на процес на формализиране на правителствените задължения и някаква форма на търсене на отговорност. Въпреки това, тя беше само началото на един процес. Във всяка държава по света правата на децата трябва да изминат дълъг път, преди да достигнат съответствие със стандартите, предвидени в Конвенцията.

Децата по света

- От 2.2 милиарда деца по света, 600 милиона живеят в крайна бедност. Това означава, че едно на всеки четири деца живее с по-малко от едно евро на ден.²
- Всяка година почти 9 милиона деца на възраст под пет години умират от масово предотвратими болести. Въпреки това, техният брой беше доста по-голям преди 20 години и продължава да намалява.³
- 17,000 деца умират от глад всеки ден.
- ООН прогнозира, че около 250,000 деца – момчета и момичета на възраст под 18 години, се асоциират с въоръжени групи или въоръжени сили.
- Повече от 100 милиона деца на възраст, на която трябва да посещават начално училище, не ходят на училище, като повечето от тях са момичета, отколкото момчета.

Държавите – страни по Конвенцията, осигуряват в максимално възможна степен оцеляването и развитието на всяко дете.

КПД, чл. 6.2

Децата в Европа

Децата в Европа са изправени пред редица проблеми, а следните статистически данни представят съвсем малка извадка. В останалите раздели от тези клонове са предоставени и други данни за някои от конкретните проблеми.

Децата от улицата

УНИЦЕФ определи три типа деца от улицата: деца, живеещи на улицата, които са избягали от семействата си и живеят сами по улиците; деца, работещи на улицата, които прекарват повечето от времето си на улицата, за да се издържат; и деца от семейства от улиците, които живеят по улиците със семействата си. В доклад на Обществото на децата в Обединеното кралство е установено, че:

- Броят на мароканските непълнолетни, които влизат в Испания, нараства стабилно, откакто испанското Министерство на вътрешните работи ги регистрира за първи път през 1998 година. От 811 през тази година, броят им е нараснал почти четворно до 3,500 през 2002 година.
- Броят на децата, работещи по улиците в Санкт Петербург, Русия, е около 10,000 – 16,000: 20% от тези деца участват в проституция.

Правата на децата в Европа

Много деца са жертви на насилие в семейството, в общността, в домовете за настаняване и в други институции. В Централна и Източна Европа 35% от учениците, отговарящи на една анкета, казват, че те са били насилвани през последните два месеца преди интервюто, като техният процент варира от 15 до 64%.

19% от децата в ЕС изложени на риск от бедност.

Повече от 626,000 деца живеят в домове за настаняване в двадесет и двете държави, които са част от Централна и Източна Европа и Общността на независимите държави, ЦИЕ/ОНД.

Някои групи деца са обект на дискриминация, често въз основа на множество признаци. Например, децата роми често са обект на изключване от образованието, а техният достъп до здравеопазване може да бъде лош. Много деца с увреждания редовно са обект на предрассъдъци или липса на информираност и по подразбиране се изключват от участие при взимането на решения, които ги засягат.

Въпреки че Европейският съюз е един от най-богатите райони в света, деца в този район продължават да живеят в бедност. 9% от децата под 14 години живеят в домакинства, в които няма възрастни, които работят за заплата. Детската бедност и социална изолация са се увеличили драстично в някои държави членки на ЕС през последните двадесет години, като малките деца са изложени на по-голям риск от относителна бедност в сравнение с всички останали групи.

- Някои сиропиталища в Украйна казват, че 97% от децата, които напускат институциите, стават бездомни.
- Около 2,500 деца в Грузия са излезли на улицата, за да печелят пари – или чрез просия, или за да проституират.
- 100,000 млади хора бягат в Обединеното кралство всяка година: 6.7% от бегълците имат по двама родени родители, 13% имат само по един роден родител, 18% имат осиновители, а 30.8% имат „друга форма на семейство“.

? *Знаете ли какви са цифрите за децата по улиците във вашата държава?*

Трафик на хора

Почти всеки експерт счита, че трафикът на хора се превръща в нарастващ процент, но една от трудностите е, че съществува ограничено съгласие относно цифрите, представящи броя на засегнатите хора. Правителството на Съединените щати посочва, че между 600,000 и 800,000 души са жертви на трафик на хора всяка година през международните граници. Доказателствата от Службата на ООН по наркотиците и престъпността сочат, че повече от 20% от жертвите на трафика на хора – в границите на държавите и отвъд тях, са деца.

Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора

Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора влезе в сила на 1 февруари 2008 година. Договорът се основава на признаването на принципа, че трафикът на хора представлява нарушение на правата на човека и е престъпление срещу достойнството и почтеността на човека. Това е всеобхватен договор, чиято цел е да:

Предотврати трафика на хора

Да защити човешките права на жертвите на трафика на хора

Да преследва трафикантите на хора.

Тя се прилага по отношение на всички форми на трафик на хора, независимо от това кои са жертвите и какви са формите на експлоатация.

Насилие срещу деца

Телесно наказание

В законодателството за правата на човека се признава, че децата имат право на защита срещу всички форми на насилие, включително срещу телесното наказание у дома, в училище и във всяка друга институция. Въпреки това обществата по целия свят, включително в много европейски държави, все още толерират и дори одобряват някои форми на насилие срещу децата, по-конкретно тези, които се налагат у дома.

През 1998 година Европейският съд по правата на човека издаде знакова присъда (А срещу Обединеното кралство), първото решение за налагане на телесно наказание от родителите. Детето „А“ – младо момче от Англия, е бито от своя доведен баща с бастун, при което му се причиняват сериозни синини. Европейският съд установи, че правото на момчето на защита от деградиращо наказание е било нарушено.

Към месец юни 2011 година, телесното наказание е незаконно в училищата на 117 щата, въпреки че само в 29 от тях децата за защитени от насилствени наказания, независимо къде се намират те, дори и в дома им. Двадесет и две държави членки на Съвета на Европа са забранили насилието в дома, в училищата, в системите за изтърпяване на наказания и в системите за полагане на алтернативни грижи.

? *Правилно ли е да бъдат забранени всички форми на телесно наказание на децата?*

Кибертормоз и изображения на сексуално насилие

Децата могат да бъдат изложени на множество рискове, когато използват Интернет, например, като гледат неподходящи материали, онлайн насилие и тормоз, или като стават жертви на насилие и експлоатация, например под формата на детски сватби. Хората, работещи с деца, могат да предприемат мерки за тяхната защита от тези опасности, като:

В продължение на четири месеца не ходехме на училище, отидохме в шест къщи, не в седем къщи и в шест нови училища... Не ми харесва да се местя, защото всеки път се сприятелявам с нови деца, а след това трябва да се местя отново и отново, и отново. Момиче, 10 години, цитирано в „Слушайте – гласовете на бездомните деца“

Дойде времето да превърнем защитата на децата – на всички наши деца – в обща кауза, която може да ни обедини отвъд границите на нашата политическа ориентация, религиозни схващания и културни традиции. Ние трябва да възобновим нашите забравени табуа и да направим злоупотребата и бруталното отношение към децата просто неприемливи. Олара Отунну, Специален представител на ООН за децата и въоръжения конфликт

Зашлевяването на децата не е просто урок по лошо поведение; това е неопровержима демонстрация на неуважение към човешките права на по-малките, по-слабите хора. Томас Хаммарберг, Комисар по правата на човека на Съвета на Европа.

Един от тестовете за правилността на образователната процедура е щастието на детето.

Мария Монтезори

- Предприемат самостоятелни дейности, например докладване, подаване на жалби или въпроси, когато узнаят за дете, което е изложено на тези рискове, или когато открият незаконни или опасни материали в Интернет
- Овластяват децата, информирайки ги и обсъждайки с тях този въпрос
- Овластяват родителите, които трябва да бъдат уведомени за опасностите от използването на Интернет и възможностите за проверка на сайтовете, които децата посещават.

Съветът на Европа разработи една интерактивна игра за малки деца, наречена „Wild Web Woods“, която помага на децата да идентифицират и да се противопоставят на виртуалните заплахи, докато сърфират в мрежата в рамките на безопасна среда.

Сексуално насилие

Наличните данни показват, че едно на всеки пет деца в Европа е жертва на някаква форма на сексуално насилие. Посочва се, че в 70 до 85% от случаите насилникът е някой, когото детето познава и на когото вярва. Сексуалното насилие над деца може да приеме много форми: сексуално насилие в семейния кръг, детска порнография и проституция, корупция, склоняване по Интернет и сексуално насилие от връстници.

Сексуалното насилие срещу децата съществува във всяка държава в Европа, но са налице редица пречки за очертаване на ясна картина на неговия обхват, дълбочина и естество. Повечето случаи остават недокладвани, разкриването им може да отнеме години, трудно е да се получат надеждни статистически данни и няма стандартизиран, координиран метод за събиране на информация.

Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие (Конвенцията от Ланзароте) съдържа всички мерки, които са необходими за превенция на сексуалното насилие, за защита на децата и преследване на насилниците. Тя е първият международен договор, който предвижда всички форми на сексуално насилие срещу децата. Нейната запазна марка е подходът на така наречените четири „П“: превенция на насилието, протекция на децата жертви, преследване на извършителите и промоция на партньорствата и политиките за участие. Конвенцията от Ланзароте преди всичко изисква скрининг и обучение на професионалисти, които контактуват с децата, сексуално образование и повишаване на информираността, програми за интервенция, насочени към евентуалните извършители.

ЕДНО на ПЕТ

Борбата срещу сексуалното насилие над деца чрез специални правни инструменти и всеобхватни дейности за повишаване на информираността са две от стратегическите задачи на програмата за изграждане на Европа за и с децата на Съвета на Европа. През месец ноември 2010 година беше стартирана кампанията на Съвета на Европа „ЕДНО на ПЕТ“ за спиране на сексуалното насилие над деца. Кампанията „ЕДНО на ПЕТ“ има за цел да осигури бъдещото подписване, ратификация и изпълнение на Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие и да предостави на децата, техните семейства/ грижещите се за тях и обществата като цяло знания и инструменти за превенция и докладване на сексуалното насилие над деца, като по този начин повиши информираността за неговото съществуване.

Прочетете повече в интернет на адрес www.coe.int/oneinfive.

Европейски инициативи

Съвета на Европа

Съветът на Европа и неговите държави членки са приели редица правни документи, програми и препоръки за разрешаване на някои от проблемите, пред които са изправени децата в Европа днес. Някои от договорите на Съвета на Европа, които се отнасят специално за децата, са:

- Европейската конвенция относно упражняването на правата на децата (2000)
- Конвенцията на за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие (2007), първият международен правен договор, който криминализира сексуалното насилие над деца
- Европейската конвенция относно осиновяването на деца (ревизирана през 2008).

Разбира се, всички споразумения относно правата на човека се прилагат и по отношение на децата.

Съветът на Европа поставя акцент и върху повишаването на информираността и провеждането на кампании по най-актуални проблеми, които засягат правата на човека, включително и правата на децата.

През 2007 година младежкият сектор на Съвета на Европа публикува *Compasito* – ръководство относно образованието за правата на човека с деца. Ръководството беше разработено в отговор на силно нарастващото искане от страна на практиците да се разшири фокуса на образованието за правата на човека към възрастовата група на младежите. Последващото разпространение на *Compasito* в цяла Европа доказва, че образованието за правата на човека е много ефективно при децата от много ранна детска възраст.

Програмата за образование в демократично гражданство определя насоките за провеждане на образователни занимания, които овластяват децата да бъдат граждани и да разбират механизмите на демокрацията.

Изграждане на Европа за и с децата

Тази програма е въведена като резултат от Третата среща на върха на държавните и правителствени клонове на Съвета на Европа (Варшава 2005 година). Тя съдържа два тясно свързани стълба: насърчаване на правата на децата и защита на децата от насилие. Основната цел на програмата е да помогне на всички политици и активни страни да разработят и изпълняват национални стратегии за защита на правата на децата и превенция на насилието над деца.

Европейската мрежа на омбудсманите за децата

Думата „омбудсман“ идва от скандинавската дума „ombud“, която означава представител или комисар, или делегат. Тя има значението на човек, който работи с и/или разследва жалби, представлява и защитава интересите/ правата на определена група, говори от името на тази група и се опитва да подобри условията на живот на отделните индивиди и на групата като цяло. Сега много държави си имат свой собствен Омбудсман за децата, а през 1997 година беше създадена Европейската мрежа на омбудсманите за децата (ENOC). Ролята на омбудсмана е да гарантира пълното спазване на КПД, като в същото време запазва пълна независимост от държавните и други публични органи. Омбудсманът за децата обикновено защитава и насърчава интересите/ правата на децата по отношение на публичните и частните органи и следи условията на развитие, при които децата растат. До 2011 година мрежата се е разраснала и включва 39 институции от 30 държави. Нейният мандат е да спомага за насърчаването и защитата на правата на децата.

Има ли омбудсман за децата във вашата държава?

Европейски съюз

През 2006 година Европейската комисия публикува документа „Към стратегия на ЕС за правата на детето“, който дава нов стимул за правата на децата в политическия дневен ред на Европейския съюз и съдържа седем задачи относно действията на Комисията и определянето на критериите на Дневния ред на ЕС за 2011 година. През 2010 година Комисията разработи и план за действие относно непридружените непълнолетни лица и чрез програмата DAPHNE се стреми да извършва дейности за борба с насилието над деца, млади хора и жени. Дневният ред на ЕС за правата на детето има за цел да укрепи пълната ангажираност на ЕС, както е предвидено в Договора от Лисабон и Хартата на основните права, да насърчава, защитава и изпълнява правата на детето във всички имащи отношение политики и дейности на ЕС. Този дневен ред съдържа 11 конкретни дейности, чрез които ЕС може да допринесе ефективно към социално подпомагане и безопасността на децата.

Неправителствени организации

Чрез своята ежедневна работа и практика, неправителствените организации не само имат глас по отношение на мониторинга на КПД, но и допринасят за спазването на правата на децата. Важна роля играят и организациите, ръководени от деца. Работата на НПО включва много разнообразни дейности, основани на правата – от образование

Европейската мрежа на младежките съветници

Европейската мрежа на младежките съветници е създадена през 2008 година, за да ангажира активно децата и младите хора в годишната работа на Европейската мрежа на омбудсманите за децата (ENOC) и за да им даде възможност да бъдат чути на европейско ниво. Децата и младите хора, като притежатели на права и експерти по своя собствен живот и средата, в която растат, ще имат възможност да вземат участие в дейностите на ENOC, за да споделят своя опит, да дадат на омбудсманите за децата ясна представа за въпросите, които ги засягат, и за това как по-конкретно да им осигурят защита и насърчаване на техните права, както е предвидено в КПД.

Eurochild

Eurochild е мрежа от организации и лица, работеща в и извън Европа, чиято цел е да подобри качеството на живот на децата и младите хора. Eurochild е пример за работата, която извършва гражданското общество в Европа и извън нея за защита на децата чрез работа в мрежа, изследвания, комуникация и подкрепа. Повече информация ще намерите на адрес: www.eurochild.org.

www.defenceforchildren.org

www.ecpat.net

www.childrightsnet.org

www.youthfourm.org

<http://www.ecyc.org>

www.savethechildren.net

www.ifm-sei.org

за правата на човека с децата, до изследвания, инициативи за защита на децата, партньорство с публичните органи за изпълнение на политиките за децата, алтернативни доклади за правата на децата и т.н.

По-долу ще намерите информация за някои от организациите, работещи по различен начин за правата на децата:

Defence for Children International – международна НПО, представена в 40 държави, чиято работа е насочена главно върху младежкото справедливост, както чрез директна намеса, така и чрез лобиране, мониторинг и обучение на професионалисти.

ЕСРАТ – международна мрежа, представена в повече от 70 държави, работеща за премахването на детската проституция, детската порнография и трафика на деца за сексуални задачи.

НПО „Група за Конвенцията за правата на детето“ е мрежа на повече от 70 национални и международни НПО, чиято мисия е да улеснят популяризирането, изпълнението и мониторинга на КПД.

Европейският младежки форум – ръководена от младежи платформа, представляваща 98 национални младежки съвета и международни младежки организации от цяла Европа, работеща в областта на младежкото участие, представлявайки и подкрепяйки техните потребности и интереси и тези на техните организации към Европейските институции, Съвета на Европа и ООН.

Европейската конфедерация на младежките клубове (ЕСYC) е мрежа на организациите за работа за младежта и младежките клубове, които извършват и насърчават откритата работа за младежта и неформалното образование чрез мрежа от 28 членувачи организации в 27 европейски държави.

Спаси децата, представена в 120 европейски държави, е една от водещите организации за насърчаване и защита на децата на правата и подпомагане на децата в нужда. С многото си различни инициативи – от директна намеса до подкрепа и лобиране, визията на организацията е свят, в който детето получава правото на оцеляване, защита, развитие и участие.

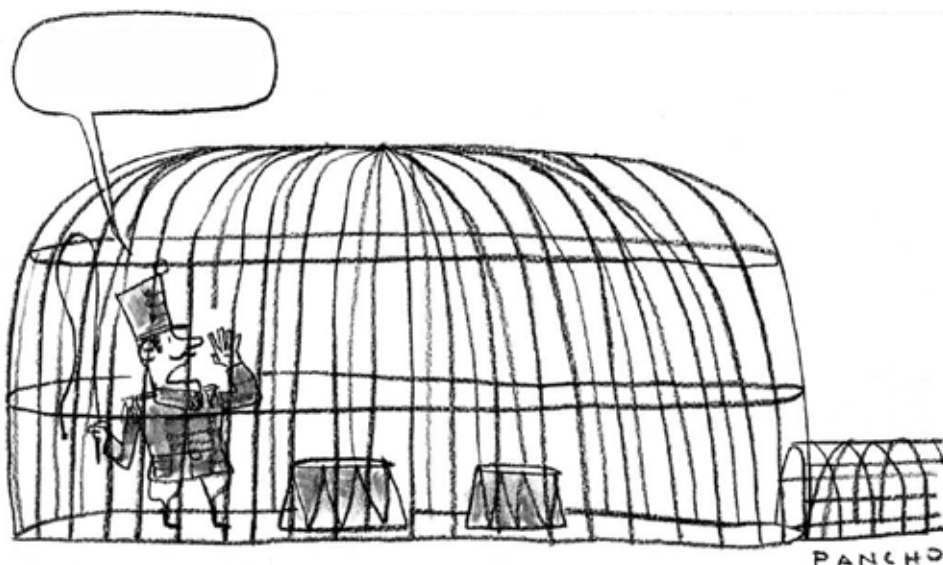
The International Falcon Movement – Socialist Educational International (IFM-SEI) е международно образователно движение, което работи за овластяването на децата и младите хора и се бори за техните права, чрез семинари и обучителни курсове, международни лагери, конференции и кампании, свързани с образованието, подкрепата и директната работа с уязвими деца.

Бележки

- ¹ Комитет на Обединеното кралство за УНИЦЕФ, брошура: www.unicef.org/pakistan/rightsleaflet.pdf
- ² „Състоянието на децата по света 2008“, УНИЦЕФ 2008: www.unicef.org/sowc08/docs/sowc08.pdf
- ³ „Състоянието на децата по света, специално издание по повод 20 години от Конвенцията за правата на детето“, УНИЦЕФ, 2010: www.unicef.org/rightsite/sowc/pdfs/SOWC_Spec%20Ed_CRC_Main%20Report_EN_090409.pdf
- ⁴ Декларация на Генералния секретар, „Ръководителя на ООН: Гладът убива 17,000 деца всеки ден“, CNN, 2009: <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/europe/11/17/itali.food.summit/>
- ⁵ „Доклад за хуманитарната дейност през 2009г.“, УНИЦЕФ, 2009: www.unicef.pt/docs/HAR_2009_FULL_Report_English.pdf
- ⁶ Световен мониторингов доклад на ЕФА, „Скритата криза: Въоръженият конфликт и образованието“, Oxford University Press, ЮНЕСКО, 2011: <http://unes-doc.unesco.org/images/0019/001907/190743e.pdf>
- ⁷ Наръчник за парламентаристи, № 13, 2007, Премахване на насилието срещу деца, Междупарламентарен съюз и УНИЦЕФ: www.ipu.org/PDF/publications/violence_en.pdf
- ⁸ Виж: интернет страницата за справедливост на Европейската комисия: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/rights-child/index_en.htm
- ⁹ „У дома или в дома? Формални грижи и осиновяване на деца в Източна Европа и Централна Азия“, УНИЦЕФ, 2010: www.unicef.org/ceecis/At_home_or_in_a_home_report.pdf
- ¹⁰ Виж: www.oecd.org/dataoecd/2/17/43198877.pdf
- ¹¹ Световни новини за децата на улицата, Консорциум за децата на улицата: <http://streetkidnews.blogspot.com/> и www.streetchildren.org.uk/news.asp?newsID=73
- ¹² „Статистика за децата на улицата“, Консорциум за децата на улицата, 2009: www.streetchildren.org.uk/uploads/resources/Street_Children_Stats_FINAL.pdf
- ¹³ Виж: http://england.shelter.org.uk/_data/assets/pdf_file/0004/114853/Child_Poverty_and_Housing.pdf
- ¹⁴ „Доклад за трафика на хора“, Държавен департамент на САЩ, Служба за наблюдение и борба с трафика на хора, 2006: www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2006/65983.htm
- ¹⁵ „Децата и телесното наказание: „Правото да не бъдат удряни, също е право на децата“, Съвет на Европа, хартиено издание, 2006: www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2006/65983.htm
- ¹⁶ Newell, Peter. Телесното наказание в училищата и напредъка към забрана на всички телесни наказания в Европа и Централна Азия, Глобална инициатива за премахване на телесното наказание на деца, 2011: www.endcorporalpunishment.org
- ¹⁷ Европейско законодателство: http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/index_en.htm
- ¹⁸ Виж: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0060:en:NOT>

Гражданство и участие

Какво представлява гражданството?

Традициите и подходите към гражданството се променят в хода на историята и по света, според различните държави, истории, общества, култури и идеологии, което води до много различни разбираня за понятието гражданството.

Произходът на гражданството може да бъде проследен до Древна Гърция, където „граждани“ са били тези, които са имали законното право да участват в делата на държавата. Въпреки това, не всеки е бил гражданин: робите, селяните, жените или чужденците с право на пребиваване, са били просто поданици. За тези, които наистина са имали привилегиите да бъдат граждани, идеята за „гражданска добродетел“ или да бъдат „добри“ граждани е била важна част от понятието, тъй като обучение с участие не се е приемало само като право, но и на първо място като задължение. Гражданин, който не е изпълнявал своите задължения, се е считал за социално деструктивен.

Понятието гражданство е отразено и в съвременното най-общо разбиране за гражданство, което се отнася за правните взаимоотношения между човека и държавата. Повечето хора по света за законни граждани на една или друга национална държава, а това им дава правото на определени привилегии или права. Да бъдеш гражданин налага също така и определени задължения по отношение на това, което държавата очаква от хората, които са под нейна юрисдикция. Следователно, гражданите изпълняват определени задължения към своята държава и в замяна на това те могат да очакват защита на техните жизнени интереси.

Понятието гражданство, обаче, е далеч по-многопластово от законното гражданство. Днес „гражданството“ е много повече от правна структура и е свързано, наред с други неща, и с чувството за принадлежност на отделния човек, например чувството за принадлежност към дадена общност, която може да оформя и повлиява директно.

Тази общност може да бъде определена чрез различни елементи, например, споделен етичен кодекс, идентичен набор от права и задължения, лоялност към всеобщата цивилизация, или чувство за идентичност. В географски смисъл, „общността“ обикновено се определя на две основни нива, като се прави разграничение между местната общност, в която живее човекът, и държавата, към която същият човек принадлежи.

Във взаимоотношенията между човека и обществото можем да разграничим четири измерения, които се свързват с четирите подсистеми, които можем да разпознаем в дадено общество и които са основни за неговото съществуване: политическо/ правно измерение, социално измерение, културно измерение и икономическо измерение.¹

Свързани упражнения:

- Джамия в Града на сънищата
- Изиграйте го!
- Внимавайте, ние наблюдаваме
- Образование за всички?
- Предизборна кампания
- Борците за права
- Героини и герои
- Да чуем гласа на всеки
- Създаване на връзки
- На стълбата
- Електроцентрала
- Приказка за двата града
- Да гласуваш или да не гласуваш
- Синдикално събрание
- Къде ще застанеш?

Не винаги е едно и също нещо да бъдеш добър човек и добър гражданин.

Аристотел

Гражданството е комплексна реалност с много измерения, която трябва да бъде зададена в своя политически и исторически контекст... По-конкретно, демократичното гражданство се отнася за активното участие на хората в системата от права и задължения, което означава повечето граждани в демократичните общества.

Консултативна среща за обучението по програма „Демократично гражданство“ на Съвета на Европа, 1996 г.

Политическото измерение на гражданството се отнася до политическите права и отговорности спрямо политическата система. Развитието на това измерение трябва да се постигне чрез познаване на политическата система и популяризиране на демократичните нагласи и уменията за участие.

Социалното измерение на гражданството се отнася за поведението между хората в обществото и изисква някои мерки за лоялност и солидарност. Социалните умения и познаването на социалните взаимоотношения в обществото са необходими за развитието на това измерение.

Културното измерение на гражданството има отношение към съзнанието за общото културно наследство. Това културно измерение трябва да се развива чрез познаване на културното наследство и на историята и чрез основни умения (езикова компетентност, четене и писане).

Икономическото измерение на гражданството засяга взаимоотношенията между един човек и трудовия и потребителския пазар. То се отнася за правото да работиш и за минималното ниво на съществуване. Икономическите умения (за свързани с работата и други икономически упражненията) и професионалното образование играят ключова роля за изпълнението на това икономическо измерение.

Тези четири измерения на гражданството се постигат чрез процесите на социализация, които се осъществяват в училище, семействата, гражданските организации, политическите партии, както и чрез асоциации, масмедии, квартални групи и групи връстници. Що се отнася до четирите крака на стола, всеки човек трябва да може да упражнява четирите измерения по един балансиран и равномерен начин, като в противен случай гражданството ще стане нестабилно.

? *Какви чувства на принадлежност намирате у себе си?*

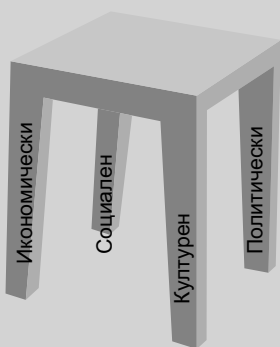
Когато сме част от една общност, ние можем да ѝ повлияем, да участваме в нейното развитие и да допринесем за нейното благосъстояние. Следователно, гражданството се разбира и като практика – практиката да играем активна роля в нашето общество. Това участие би могло да бъде в нашия квартал, във формална или неформална социална група, в нашата държава, или в целия свят. Идеята за активно гражданство предполага работа за подобряване на нечия общност чрез участие, за да се повиши качеството на живот на всички членове на общността. Демократичното гражданство е тясно свързано понятие, което подчертава схващането, че гражданството трябва да се основава на демократични принципи и ценности като плурализъм, уважение на човешкото достойнство и върховенство на закона.

? *Считате ли себе си за активен гражданин?*

Гражданство, участие и човешки права

Член 15 от Всеобщата декларация за правата на човека признава правото на гражданство, правото за смяна на гражданството и правото никой да не бъде лишаван от гражданство. Правото на гражданство се потвърждава и в много други международни инструменти, включително в Европейската конвенция за гражданството на Съвета на Европа (1997г.). В контекста на международните норми „националност“ и „гражданство“ обикновено се използват като синоними. Това се отнася и за Конвенцията, както е посочено в нейния Обяснителен доклад⁴: националност „... се отнася към определени правно взаимоотношение между човека и Държавата, което е признато от Държавата ... по отношение на въздействието на Конвенцията, изразите „националност“ и „гражданство“ са синоними“.

Правото на гражданство е изключително важно поради използването му в ежедневието на хората във всяка държава. Да бъдеш признат за гражданин на една държава има много законови предимства, които могат да включват, в зависимост от

от T-Kit за Европейското гражданство²

Всеки човек има право свободно да участва в културния живот на обществото, да се наслаждава на изкуствата, да участва в научния напредък и да се ползва от неговите достижения.

ВДПЧ, член 27

държавата и наред с други, правото на глас, на заемане на публични длъжности, на социално осигуряване, на здравни грижи, на обществено образование, на постоянно местожителство, на собствена земя, или на участие в заетост.

Въпреки че всяка държава може да определи кои са нейният народ и граждани и какви права и задължения имат те, международните документи за правата на човека налагат някои ограничения на държавния суверенитет върху регламентирането на гражданството. По-конкретно, универсалният принцип за правата на човека за забрана за дискриминация и принципа, че не трябва да бъде допускана бездържавност, ограничава свободата на действие на държавата спрямо гражданите.

Обучение с участие в политическия и културния живот е фундаментално човешко право, признато в редица международни споразумения за правата на човека, като се започне с Всеобщата декларация за правата на човека, която предвижда правото на участие в управлението и свободни избори, правото на участие в културния живот на общността, правото на мирни събрания и сдружения и правото да членува в професионални съюзи. Също така обучение с участие е основен принцип на правата на човека и е условие за ефективно демократично гражданство за всички хора.

Обучение с участие е един от водещите принципи на Конвенцията за правата на детето. В този договор се посочва, че децата (всички хора на възраст под осемнадесет години) имат правото гласът им да бъде чул, когато възрастните взимат решения, които ги засягат, а на техните възгледи да се придава значение, съответстващо на възрастта и зрелостта на детето. Те имат правото да се изразяват свободно и да получават и споделят информация. Конвенцията признава потенциала на децата да влияят на взимането на решения, които се отнасят за тях и да споделят възгледите си, а следователно и да участват като граждани и активни страни в промяна.

Без пълният набор човешки права, достъпът до участие става труден и дори и невъзможен. Лошото здравеопазване, ниските нива на образование, ограниченията на свободата на изразяване, бедността и т.н. оказват въздействие върху нашата способност да участваме в процесите и структурите, които засягат нас и нашите права. По същия начин, без участие, достъпът до много от човешките права е труден. Именно чрез обучение с участие ние можем да изградим общество, което се основава на човешките права, да развием социална сплотеност, участие, да направим така, че гласът ни да бъде чул от вземащите решения, да постигнем промяна, и евентуално да бъдем субекти, а не обекти на нашия собствен живот.

? *Какви форми на ангажиране или участие, освен гласуването на избори, са възможни за обикновения гражданин?*

Упражняване на гражданство

Повечето дискусии относно гражданството акцентират върху проблема с повишаването на ангажирането и обучение с участие на гражданите в процесите на демократичното общество. Все повече се говори, че цикличното гласуване от страна на гражданите е недостатъчно, както по отношение на това от управляващите през междинния период се търси пълна отговорност, така и по отношение популяризирането на чувството за овластеност сред обикновените граждани. В допълнение, ниските резултати от гласуването показват високи нива на политическа апатия сред населението, което силно влошава ефективното функциониране на демокрацията.

Втората група проблеми засяга въпроса за хората, които поради една или друга причина, не се ползват с пълните предимства на гражданството. Един от аспектите на това се дължи на продължаващите модели на дискриминация в обществата: малцинствените групи много често могат да имат формално гражданство в държавата, в която живеят, но все пак да са лишени от пълно участие в това общество.

Втората страна на проблема е следствие от увеличаващата се глокализация, включително новите модели на работа и миграцията, което води до това, че голям брой хора пребивават в чужди държави по целия свят, но нямат възможност да кандидатстват

КЛЮЧОВИ ДАТИ

18 март

Първи парламентарни избори с универсално избирателно право в Европа (1917г.)

5 май

Европейски ден (Съвет на Европа)

12 август

Международен ден на младежта

19 септември

Ден на избирателното право

Седмичата, включваща 15 октомври

Европейска седмица на местната демокрация

5 декември

Международен ден на доброволчеството за икономическо и социално развитие

10 декември

Ден на правата на човека

? Всеки човек има право да участва в управлението на своята държава пряко или чрез свободно избрани представители.

ВДПЧ, член 21

? Всеки човек има право на свобода на мирни събрания и сдружения.

ВДПЧ, член 20

за официално гражданство. Такива хора са работници имигранти, бежанци, временно пребиваващи или дори такива, които са решили да останат като постоянно пребиваващи в друга държава.

- ?
- *Трябва ли работниците имигранти да се ползват с някои от предимствата на гражданството, дори и да не е формално гражданство?*

Третата страна на въпроса е бездържавността. Въпреки че правото на националност е човешко право, гарантирано от международното законодателство, уреждащо правата на човека, по целия свят има милиони хора, които не са граждани на нито една държава. UNHCR – Агенцията за бежанците на ООН посочва, че към края на 2010г. е имало 12 милиона души без гражданство. Бездържавността често е резултат от разпадането на държавите, например Съветския съюз или Югославия, а хора без държава могат да бъдат такива, които са изселени, прогонени мигранти и такива, чието раждане не е регистрирано от властите.

Форми на участие

Обучение с участие на гражданите в тяхното управление се счита за основен елемент на демокрацията и може да се осъществява чрез различни механизми и под различни форми, на различни нива. Развити са няколко модела на участие, като първият и най-вероятно най-добре известният е стълбата на обучение с участие на Шери Арнщайн (1969г.).

Арнщайн определя осем нива на участие, като всяко от тях съответства на едно стъпало на стълбата, като малкото или липсата на участие стои в единия край, а формата на пълно участие е в другия край. Колкото по-високо на стълбата се намирате, толкова повече власт имате при определянето на резултата. Най-долните две стъпала – манипулацията и терапията – не са нива на участие и трябва да бъдат избягвани. Следващите три стъпала нагоре – информиране, консултация и помиряване – са символични символични ; те позволяват на гражданите да имат глас и той да бъде чул, но управляващите могат да не придадат правилно значение на техните възгледи. Последните три стъпала – партньорство, делегирана власт и граждански контрол – представляват истинска гражданска власт и най-пълна форма на гражданско участие.

Моделът на Арнщайн беше доразработен от Роджър Харт и адаптиран към обуче-

Приблизително 70,000 – 80,000 роми са без гражданство⁵ в Европа.

Идеята за гражданското участие прилича малко на яденето на спанак: по принцип никой не е против него, защото е полезно за вас.⁶

Шери Р. Арнщайн

Правата срещу реалността

Ромските общности често са дискриминирани в много части на Европа. В някои случаи ромите се отказват от гражданство в държавите, в които те живеят. Когато Чехословакия и Югославия се разпаднаха през 90-те години, някои роми бяха оставени без гражданство, защото държавите правоприемници считаха, че те принадлежат на друго място и приеха законодателство, които ги лишават от гражданство. Освен това, ромските родители, които са без държава или са мигрирали в друга държава, често не регистрират своите деца, въпреки че тези деца имат право на гражданство по силата на националното законодателство. В последствие, тези деца нямат достъп до някои от своите фундаментални права, например на здравеопазване или образование. Други общности, които водят пътуващ начин на живот, например Пътуващите Пътуващите във Великобритания, могат да се сблъскат с подобни проблеми.

Дори и когато ромите формално са признати като граждани, те могат да бъдат изключени от пълно участие в техните общности и на практика да бъдат третирани като граждани втора ръка, поради широкоразпространената дискриминация и предразсъдъци.

Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на детето на свобода на сдружаване и на мирни събрания.

Конвенция за правата на детето

ние с участие на децата и младите хора. Харт казва, че обучение с участие е фундаментално право на гражданство⁷, защото по този начин се научаваме какво означава да бъдеш гражданин и как да стане това. Младежкото участие може да се разглежда и като форма на партньорство между младежи и възрастни. Съществуват различни степени, до които младите хора могат да бъдат ангажирани или да поемат отговорност, в зависимост от местната ситуация, ресурсите, потребностите и нивото им на опит. Стълбата на обучение с участие на Харт показва различни степени на ангажираност на децата и младите хора в проекти, организации или общности. Съществуват осем нива на младежка ангажираност:

Стъпало 8: **Споделено взимане на решения**

Проектите или идеите се инициират от млади хора, които канят възрастни да вземат участие в процеса на взимане на решения като партньори.

Стъпало 7: **Ръководени и инициирани от младите хора**

Проектите или идеите се инициират и ръководят от млади хора; възрастните могат да бъдат поканени, за да им осигурят необходимата подкрепа, но проектът може да бъде осъществен и без тяхната намеса.

Стъпало 6: **Инициирани от възрастните, споделени решения с младите хора**

Проектите се инициират от възрастни, но младите хора са поканени да споделят властта за взимане на решения и отговорностите като равноправни партньори.

Стъпало 5: **Консултирани и информирани от младите хора**

Проектите са инициирани и се осъществяват от възрастни, а младите хора предоставят консултации и предложения и следва да получат информация за това как предложенията им са допринесли за крайните решения или резултати.

Стъпало 4: **На младите хора се възлагат задачи и ги информират**

Проектите са инициирани и се осъществяват от възрастни; младите хора са поканени да поемат някои конкретни роли или задачи по проекта, но са наясно какво влияние имат те реално.

Стъпало 3: **Символично участие**

На младите хора се дават определени роли по проектите, но те нямат истинско влияние върху решенията. Създава се фалшива действителност (нарочно или нетенденциозно), че младите хора участват, докато всъщност те нямат никакъв избор за това, което се прави и за това как се прави.

Стъпало 2: **Декорация**

Младите хора са необходими на проекта, за да се представи младежта като непривилегирована група. Те нямат смислена роля (освен да присъстват) и като декорация декорация ги поставят на видими позиции в проекта или организацията, така че външните хора лесно да ги забелязват.

Стъпало 1: **Манипулация**

Младите хора се канят да вземат участие в проекта, но нямат реално влияние върху решенията и резултатите. Всъщност, тяхното присъствие се използва за постигане на други задачи, например за спечелване на местни избори, за създаване на по-добра картина на институцията или за осигуряване на допълнителни средства от институциите, които подпомагат младежкото участие.

Съществуват редица начини, по които младите хора играят активна роля като граждани на своите общества. През 2011 година беше проведено проучване за млади хора на възраст между 15 и 30 години, живеещи в държавите членки на ЕС, за да се установи как младите граждани на ЕС участват в обществото. То акцентира върху тяхното участие в организации (например спортни клубове, доброволчески организации), политически избори, доброволчески упражненията и проекти, насърчаващи сътрудничеството с млади хора в други държави. Резултатите от проучването показаха:

- Във всички държави малцинство от младите хора заявиха, че са участвали в упражненията, целящи да насърчат сътрудничеството с млади хора от други държави; техният дял варира от 4% в Италия до 16% в Австрия.
- Около една четвърт от младите пълнолетни са участвали в организирана доброволческа дейност през 2010 година. Най-голям брой се наблюдава в Словения, Дания, Ирландия и Холандия (36%-40%).
- Сред младите хора, които са достатъчно големи, за да гласуват, около 8 на всеки 10 заявяват, че са гласували на политически избори на местно, регионално, национално или европейско ниво през последните три години. Техният дял варира от 67% в Люксембург до 93% в Белгия (където гласуването е задължително).
- Грубо една трета от младите хора в ЕС са практикували спорт в спортни клубове през 2010 година. Около една шеста са участвали в младежка организация, а един на всеки седем е участвал в дейностите на културна организация.⁸

Какво можете да направите, за да бъде чуто гласът ви във вашата младежка група, организация или училище?

Земята не е нищо друго освен една държава, а човечеството са нейните граждани.

Бахаулах

Обучение с участие означава да бъдеш участник, да имаш задачи и да споделяш и поемаш отговорност. То означава да имаш достъп и да бъдеш включен.

Питър Лаурицен⁹

Виж също така стълбата на обучение с участие на страница 239.

Младежкото участие в Съвета на Европа

Целта на младежката политика на Съвета на Европа е да предостави на младите хора – момчета и момичета, млади жени и млади мъже, еднакви възможности и опит, който да им даде възможност да развиват знания, учения и компетенции, за да заемат пълноправна част във всички аспекти на обществото.⁹

Съветът на Европа играе основна роля за подпомагане и насърчаване на обучение с участие и активното гражданство. Обучение с участие заема централно място в младежката политика на Съвета по различни начини:

- Младежките политики трябва да насърчават обучение с участие на младите хора в различни сфери на обществото, особено тези, които са най-пряко свързани с тях. Това включва подкрепа за младежки организации, създаване на младежки платформи или консултативни органи, признаване на ролята на студентските съвети и студентските съюзи в ръководството на училищата и т.н.
- Младежките политики трябва да бъдат разработвани, изпълнявани и оценявани заедно с младите хора, а именно по различни начини, които отчитат приоритетите, перспективите и интересите на младите хора и ги включват в процеса. Това се осъществява главно чрез младежките съвети и форуми (национални, регионални или местни) и/или по други начини за консултация на млади хора, включително форми на електронно участие.
- Младежките политики и програми трябва да насърчават акцентиращите върху обучение с участие подходи за обучение и действие, например образование за правата на човека, чрез които участниците проявяват и се учат на участие и гражданство.

Тези измерения на младежкото участие отразяват подходите на Ревизираната европейска харта за обучение с участие на младите хора в живота на общините и регионите, която подчертава, че:

да участваш означава да имаш влияние върху и отговорност за решенията и действията, които засягат живота на младите хора или които просто са важни за тях. Следователно на практика, това би могло да означава да гласуваш на местните избори, както и да създадеш младежка организация или Интернет форум за обмен на информация относно хобитата и интересите или други креативни начини за прекарване на свободното време. Определението за участие в хартата също показва смяна на подхода към младите и младежкото включване. Младите хора не се третират като жертви или като уязвима група, която се нуждае от защита и помощ (т.нар. „проблематичен подход“). Те не се третират като обекти на интервенция от страна на възрастните, когато възрастните приемат, че те знаят кое е най-доброто за младите хора. Сега на младите хора се гледа като активни страни в организации или в живота на общността; те се считат за партньори с голям потенциал, множество таланти и силни страни. Те трябва да имат възможността да изразяват своите потребности и да намират начини за тяхното удовлетворяване.¹⁰

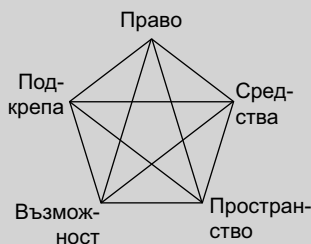
Европейската харта за обучение с участие на младите хора в живота на общините и регионите¹¹ (изготвена през 1992г. и ревизирана през 2003г.) е международен политически документ, одобрен от Конгреса на местните и регионалните власти на Съвета на Европа. Хартата съдържа четири части, свързани с различните аспекти на младежкото участие на местно ниво. Първата предоставя на местните и регионалните власти насоки за това как да провеждат политиките, засягащи младите хора в редица области. Втората част представя инструменти за разширяване на обучение с участие на младите хора. И накрая, третият раздел представя съвети за това как да се осигурят институционални условия за обучение с участие на младите хора.

Хартата очертава 14 области, в които младите хора трябва да бъдат включени. Те са следните:

1. спорт, свободно време и асоциативен живот
2. работа и заетост
3. жилища и транспорт
4. образование и обучение

Обучение с участие и активното гражданство се изразява в това да имаш правото, средствата, пространството и възможността, а когато се налага и подкрепата, да участваш и да влияеш в процеса на взимане на решенията и да се заемеш с дейности и упражненията, с които да допринесеш за изграждането на едно по-добро общество.

Ревизирана европейска харта за обучение с участие на младите хора в живота на общините и регионите

RMSOS подход към обучение с участие на младите хора

5. мобилност и межкултурни обмени
6. здравеопазване
7. равенство между жените и мъжете
8. младите хора в селските райони
9. достъп до култура
10. устойчиво развитие и околна среда
11. насилие и престъпност
12. анти-дискриминация
13. любов и сексуалност
14. достъп до права и закон.

По един уникален начин, с цел постигане на младежко участие в младежката политика, Съветът на Европа въведе система за съвместно управление в младежкия сектор, при която представители на европейските неправителствени младежки организации и правителствени ръководители работят заедно, за да определят приоритетите и да направят препоръки относно младежката. Тази система за съвместно управление се състои от три органа: Европейски управителен комитет за младежта, Консултативен съвет за младежта и Съвместен съвет за младежта.

Консултативният съвет включва 30 представители от младежки НПО и мрежи, които дават становища и данни за всички упражненията в младежкия сектор. Неговата задача е да формулира становища и предложения по въпроси, засягащи младежта, които попадат в обхвата на Съвета на Европа.

Европейският управителен комитет за младежта (CDEJ) включва представители на министерствата и организациите, отговарящи за младежките въпроси от държавите – страни по Европейската културна конвенция. Той насърчава по-тясното сътрудничество между правителствата по младежките въпроси и представлява форум за сравнение на националните младежки политики, обмена на най-добри практики и съставянето на стандартни текстове. CDEJ организира и Конференциите на европейските министри, отговарящи за младежта и съставя младежки политически закони и разпоредби в държавите членки. Съвместният съвет за младежта обединява CDEJ и Консултативния съвет в един орган, който взима съвместни решения и определя приоритетите, целите и бюджетите на младежкия сектор.

Бележки

- ¹ Тези четири измерения на Гражданството са разработени от Рууд Велдхуис в „Образование за демократично гражданство: Измерения на гражданството, основни компетенции, променливи и международни упражненията“, Страсбург, Съвета на Европа, 1997, документ DECS/CIT(97)23, цитиран тук от T-Kit7 – в процес на разработване, T-Kit за европейското гражданство, Съвета на Европа и Европейската Комисия, Страсбург, 2003
- ² T-Kit7 – в процес на разработване, T-Kit за европейското гражданство, Съвета на Европа и Европейската Комисия, Страсбург, 2003
- ³ Питър Лаурицен, основна реч относно обучение с участие, представена по време на обучителния курс за разработване и изпълнение на проекти за участие на местно и регионално ниво, Европейски младежки център, юни 2006
- ⁴ Обяснителен доклад към Европейската конвенция за гражданството, член 2, ал. 23: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/reports/html/166.htm#FN2>
- ⁵ Меган Роунинг цитира Томас Хаммерберг, Комисар на Съвета на Европа за правата на човека в „Ръководителя на сектор „Права“ приканва Европа да направи ромите граждани без гражданство“, AlertNet 23 August 2011: www.trust.org/alertnet/news/interview-eu-governments-should-give-stateless-roma-citizenship-commissioner
- ⁶ Sherry R. Arnstein, „Стълба на гражданското участие“, JAIP, том 35, бр. 4, юли 1969г., стр. 216
- ⁷ Roger Hart, Детско участие: от символично участие към гражданство, УНИЦЕФ Innocenti Research Center, Флоренция, 1992
- ⁸ „Младежта в действие“, Аналитичен доклад, Европейска комисия, май 2011 http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_319a_en.pdf
- ⁹ Резолюция на Комитета на министрите (2008)23 относно младежката политика на Съвета на Европа
- ¹⁰ Кажете си думата! Ръководство за Европейската харта за обучение с участие на младите хора в живота на общините и регионите, Council of Europe Publishing, 2008
- ¹¹ Хартата може да бъде намерена на адрес: www.salto-youth.net/downloads/4-17-1510/Revised%20European%20Charter%20on%20the%20Participation%20of%20YP.pdf
- ¹² www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Coe_youth/Participation/Have_your_say_en.pdf
- ¹³ Научете повече от страницата на Европейския младежки форум: www.youthforum.org

Кажете си думата! е ръководство на Съвета на Европа за Ревизираната европейска харта за обучение с участие на младите хора в живота на общините и регионите¹², което е публикувано в интернет на 11 езика.

Европейският младежки форум

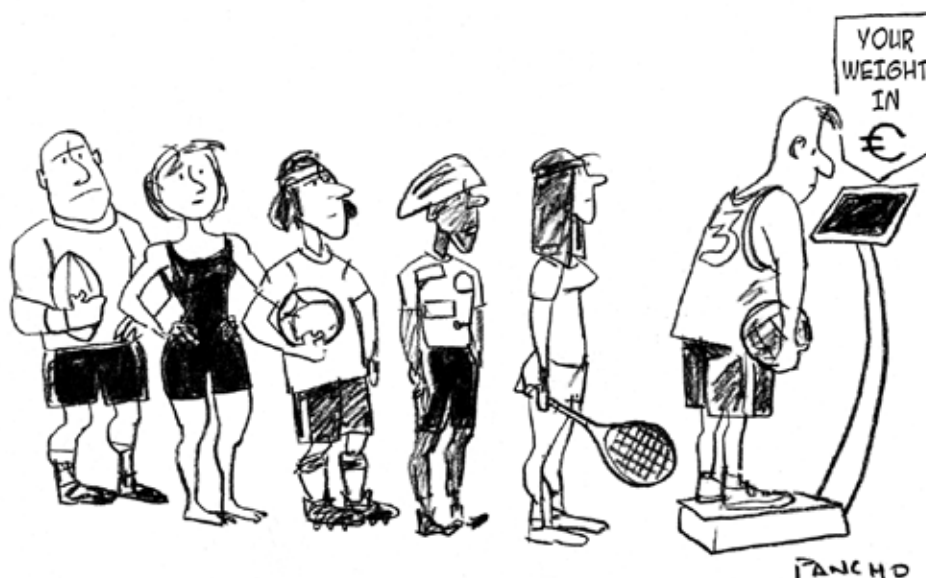
Европейският младежки форум е независима, демократична, ръководена от младежта платформа, която представлява над 90 национални младежки съвета и международни младежки организации от цяла Европа. Младежният форум работи, за да овласти младите хора да участват активно в обществото, за да подобрят своя собствен живот, като представляват и подкрепят техните потребности и интереси и тези на други организации.¹³

Свързани упражнения:

- Вярващи
- Само една минута
- Мака – ловци на китове е
- Напомнящи бележки
- На стълбата
- В отговор на расизма
- Спорт за всички

Култура и спорт

Младите хора като цяло често се изобразяват като пълни с амбиции и надежди за света, а следователно и като важни двигатели на културната промяна. Фондът на ООН за населението описва добре тези очаквания от младите хора, като хора, които оформят културата на бъдещето:

Докато израстват през юношеството, младите хора развиват своята идентичност и стават автономни хора. Младите хора не споделят опита и спомените на възрастните около тях. Те развиват свои собствени начини за възприемане, оценяване, класифициране и разграничаване на нещата и кодовете, символите и езика, на който се изразяват. Реакциите на младите хора към променящия се свят и техните уникални начини да обяснят и съобщят своето преживяване, може да помогне за трансформирането на техните култури и да подготви техните общества да се изправят пред нови предизвикателства. Тяхната динамичност може да промени някои от архаичните и вредни аспекти на техните култури, които по-старите поколения считат за неизменни.¹

Спортът е универсален елемент във всички култури и затова сме го избрали като тема в Компас. Спортът е особено популярен сред младите хора; статистиката показва, че 61% от младите хора в ЕС на възраст между 15 и 24 години редовно се занимават (поне веднъж в седмицата) със спортни занимания.² Друга причина, поради която включихме спорта, е че той дава на младите хора възможности за социални контакти, чрез които те могат да придобият знания, умения и нагласи, необходими за тяхното пълноценно участие в гражданското общество.

Не съществуват права на човека по отношение на културата и спорта като такива – по същия начин, както правата по отношение на живота и правото на работа. Въпреки това, ние наистина имаме право да се радваме на културен живот, а правата по отношение на спорта са свързани с правата на образование и здраве.

Какво имаме предвид под „култура“?

Думата „култура“ се използва по много различни начини, например, популярна култура, масова култура, градска култура, феминистична култура, култура на малцинствата, фирмена култура и не на последно място младежка култура. Можем да говорим и за културния човек, което означава някой с добри обноски и с формално образование за традициите в литературата и изкуството, или за културен шок: дезориентацията и объркването на хората, когато се докоснат до непозната култура. Никое от тези значения на „културата“ не е предмет на работата на министерствата на културата или други еквивалентни правителствени ведомства.

Културата е всичко. Културата е начина, по който се обличаме, начина, по който носим главите си, начина, по който вървим, начина, по който връзваме връзките си. Тя не е само писане на книги или строене на къщи.

Еме Сезер³

Думата „култура“ произлиза от латинската дума „cultura“, която означава „грижа се, пазя, култивирам, обработвам“. Тя е първата дума, която около 1500 г.пр.н.е. започва да се появява в преносен смисъл на „култивиране чрез образование“ и е единствената дума в средата на 19 век, която се свързва с идеите за колективните обичаи и начини на живот на различните общества.⁴ Точно това значение на думата култура, като наследени модели на споделени значения и общи разбирания, ще разгледаме в настоящия раздел.

Никоя култура не е хомогенна. В рамките на всяка култура можем да обосновем „субкултури“: групи от хора с определени набори от практики и поведения, които ги разделят от по-голямата култура и от останалите субкултури. Културата може трудно да се определи, защото тя завзема; културите са вечно развиващи се и променящи се. За да перифразираме Хераклит за това да не стъпваме два пъти в една и съща река, културата, с която общуваме днес, не е същата, с която сме общували вчера. Все пак, в нашите очи и възприятия, тя е наистина еднаква.

? *Кои нови идеи или технологии са променили вашата култура през последните десет години?*

Комитета на ООН за икономически, социални и културни права определя културата по следния начин:

Културата [...] обхваща, наред с друго, начините на живот, езика, устната и писмена литература, музиката и песните, невербалната комуникация, религиозните системи и вероизповеданията, ритуалите и церемониите, спорта и характеристиките, начините за производство или технологиите, природната или направената от човека среда, храната, облеклото и подслона, и изкуствата, обичаите и традициите, чрез които хората, групите от хора и общностите изразяват своята хуманност и значението, което те придават на своето съществуване, и изграждат своя мироглед, представляващ техния контакт с външните сили, засягащи техния живот.⁵

Някои аспекти на културата са добре видими, например начина, по който хората се обличат. Други аспекти са най-вече несъзнателни, почти инстинктивни. Един от начините на мислене за културата е да се използва метафората за айсберга. Айсбергът има видима част над водата и по-голяма, невидима част отдолу. По същия начин, културата има някои аспекти, които могат да бъдат видени и които ние съзнаваме, и други аспекти, за които можем само да подозираме или да си представяме и до които можем да достигнем единствено чрез диалог и интроспекция. Точно както коренът на айсберга е доста по-голям от горната част, такава е и по-голямата част от културата – „невидима“. Рискът е когато взимаме само част за цялото. Фокусирайки се върху това, което е видимо за нас (и това, което изглежда „разбираме“), рискуваме да пропуснем основното в хората, в човешките същества.

? *Кои аспекти на вашата култура според вас са невидими за другите?*

Културата е също така и обективна, през който наблюдаваме и интерпретираме живота и обществото. Културата преминава от поколение към поколение, като в същото време приема нови елементи и отхвърля други. Тъй като се възприели толкова много от преобладаващата култура още с майчиното мляко, много е трудно да гледаме на нашата собствена култура обективно; просто изглежда нормално и естествено, че нашата култура е „правилна“, а останалите култури с техните различни начини на мислене и правене на нещата изглеждат необичайни – а може би дори и грешни.

Културата е динамична конструкция, която е изградена от самите хора в отговор на техните потребности. Представете си за момент една арктическа картина в Северна Швеция; хората там се изправят пред различни предизвикателства от хората, които живеят по топлите брегове на Средиземно море; следователно те са развили различни реакции – различни начини на живот – култури. Днес, в резултат на съвременните технологии и глобализацията двете култури имат повече общи неща, отколкото са имали в миналото, но въпреки това те все още имат и редица различия, включително различни идеи за това какво означава да си европеец.

Кои сме ние или считаме, че сме ние зависи до голяма степен от културите, с които израстваме, на които сме изложени или сме решили да възприемем. Всеки от нас, обаче, също е уникален. Случайността на мястото, на което сме родени, първоначално

КЛЮЧОВИ ДАТИ

21 февруари

Международен ден на майчиния език

21 март

Световен ден на поезията

23 април

Световен ден на книгата и авторското право

3 май

Световен ден на свободата на пресата

28 май

Европейски ден на съседите

9 август

Международен ден на коренното население

12 август

Международен ден на младежта

1 октомври

Международен ден на възрастните хора

1 октомври

Международен ден на музиката

25 октомври

Международен ден на науката и мира

21 ноември

Световен ден на телевизията

Ако разбирате всичко, което казвам, щяхте да бъдете мен.

Майлс Дейвис

Културата в модерните общества е обект на полемика и борба с идентичността, принадлежността, законността и правото.⁶

„Спорт“ означава всяка форма на физическа дейност, която чрез организирано или неорганизирано участие има за цел изразяването или подобряването на физическата и психическата годност, развитието на социални отношения или постигането на спортни резултати на всички нива.⁷

Европейска харта на спорта

Терминът „култура“ не е ясно определен в законодателството за правата на човека. Защитата на културата в законодателството за правата на човека съдържа две концепции. Първо, правото на хората да практикуват и да продължават споделени традиции и упражнението. Второ, защитата на културата в международното право включва научното, литературните и артистичните стремежи на обществото.⁸

определя, например, езиците, на които първо се учим да говорим, храната, която харесваме най-много, и религията, която следваме, или не. Идентичността, подобно на културата, е сложно понятие, което има части над и под линията на съзнанието, които се променят с времето и мястото. Можем да говорим за личностна идентичност, половна идентичност, национална, културна, етническа, класова или семейна идентичност, и възможност за всеки друг вид идентичност. Да приемаме, че идентичността е сложна, разнородна и динамична и означава да бъдеш някой, и в същото време да признаваме и приемаме правото на другите да изразяват своята собствена идентичност, е от съществено значение за изграждането на култура на правата на човека, при която на всеки се дължат еднакви права и уважение. Идентичността е това, което ни прави уникални. Но тази уникалност не остава еднаква през целия ни живот; тя се променя непрекъснато.

Какво имаме предвид под „спорт“?

Спортът, и особено отборните игри, са важна част от нашия живот, независимо дали сме зрители или активни страни. За много хора футболът е неизчерпаема тема на разговор, запалените чувстват дълбока привързаност към своя отбор, а звездните играчи получават статут на звезди. В момента модата хората да искат да изглеждат добре, млади, атлетични и здрави, обяснява броя на съществуващите фитнес клубове и количеството на публикуваните списания за отслабване, а парковете са пълни с хора, които тичат. Други упражненията, които изискват повече умствени отколкото физически усилия, например шаха, също се считат за спорт. Съществуват спортове, които отговарят на всички вкусове и темпераменти и поради това спортът наистина може да бъде тясно свързан с нашата идентичност и култура в даден момент от живота ни.

Ако разгледаме по-задълбочено основната ценност и цел на спорта и характеристиките, а това включва играта с малките деца, става ясно, че всички спортове, независимо дали футбол, хвърляне на копие или йога, са се развили като средство за преподаване на необходими за живота умения, поради което спортът се счита за важна част от учебната програма, както във формалното, така и в неформалното образование.

Културни права

Културните права за първи път се споменават във Всеобщата декларация за правата на човека, член 27:

Всеки човек има право свободно да участва в културния живот на обществото, да се наслаждава на изкуствата, да участва в научния напредък и да се ползва от неговите достижения.

Защитата и популяризирането на културните права са важни за процеса на овластяване на хората и общностите. Признаването на техните културни права помага на общностите да изградят своето самочувствие и да бъдат мотивирани да поддържат своите традиции, като в същото време са уважавани за своите практики и ценности. Според Сътрудниците по образование за правата на човека, правото на култура в законодателството за правата на човека основно означава честване и защита на творчеството и традициите на човешкия вид. Правото на всеки човек да се наслаждава на културата и да има достъп до култура и наука, без намеса от страна на държавата, е право на човека. Съгласно международното законодателство за правата на човека правителствата се задължават да популяризират и опазват културните упражненията и артефакти, в частност тези, които са световни ценности. Културата все повече се приветства като положителна в по-голямата част от документите за правата на човека. Правото на култура включва различни елементи:

- Правото да участваш в културния живот
- Правото да се наслаждаваш на достиженията на научния напредък
- Правото на човека да се възползва от защитата на моралните и материалните интереси, произтичащи от всяко научно, литературно или художествено произведение, на което той е автор.
- Правото на свобода от намесата на държавата в научните или творчески стремежи.⁹

Някои други аспекти на културата също са защитени в международното законодателство за правата на човека, например правото да сключиш брак и да създадеш семейство, правото да изразиш мнението си свободно, правото на образование, да получаваш безпристрастна информация, правото на отдих и почивка и правото на сво-

бода на мислене, съвест и вероизповедание.

? Кои други права на човека са свързани с културата?

По отношение на децата, КПД предвижда, че образованието на детето трябва да бъде насочено към „...развитието на личността на детето, на неговите таланти, умствени и физически способности до най-пълния им потенциал“, а член 31 предвижда правото на отдих и почивка, на участие в игри и упражненията за отмора, подходящи за възрастта на детето. Спортът и характеристиките са основни упражненията за личностното и социално развитие, възпитанието и социално подпомагане на децата и младите хора.

През 1996 година, Международният пакт за икономически, социални и културни права (ICESCR акцентира върху значението на културата: „признавайки, че в съответствие с Всеобщата декларация за правата на човека, идеалът на свободните човешки същества, които се наслаждават на липсата на страх и свобода от недостиг, може да бъде постигнат, само ако са създадени условия, при които всеки може да се наслаждава на своите икономически, социални и културни права, както и на своите граждански и политически права“.

В Принципите на ЮНЕСКО на международното културно сътрудничество (1966) се предвижда, че широкото разпространение на културата и образованието за хуманността, свободата и мира са неразривно свързани с достойнството на човека. В член I се посочва:

1. Всяка култура има достойнство и стойност, които трябва да бъдат уважавани и опазвани.
2. Всеки народ има правото и задължението да развива своята култура.
3. В своето богато разнообразие и различие и в реципрочните влияния, които оказват една на друга, всички култури представляват част от общото наследство, принадлежащо на цялото човечество.¹¹

През 2007 година, приемането на Декларацията за правата на коренното население¹² беше важна стъпка към разясняване на концепцията за културата в законодателството за правата на човека. В нея се посочва, че коренното население е равно на всички останали народи и се признава правото на всички народи да бъдат различни, да се считат за различни и да бъдат уважавани като такива. Също така тя твърди, че всички народи допринасят за разнообразието и богатството на цивилизациите и културите, които представляват общото наследство на човечеството.

Тъй като културата засяга всички аспекти на човешкия живот, културните права илюстрират неделимостта и взаимозависимостта на всички права по по-всеобхватен начин, отколкото всички останали права. ... културните права често са неизменна част от другите права.“

Ресурсен център за правата на човека към Университета в Минесота

Всички култури представляват част от общото наследство, принадлежащо на цялото човечество.

ЮНЕСКО

Декларация за правата на коренното население

Член 8

1. Местните народи и хората имат правото да не бъдат обект на принудителна асимилация или унищожаване на тяхната култура.
2. Държавите следва да осигурят ефективни механизми за превенция на и компенсации за:
  - (а) всяко действие, което има за цел или резултат да ги лиши от тяхната цялост като отделни народи или от техните културни ценности и етнически идентичности;

Член 11

1. Местните народи имат правото да практикуват и да съживяват своите културни традиции и обичаи. Това включва правото да поддържат, защитават и развиват предишни, настоящи и бъдещи изразни средства на своите култури, например археологически и исторически забележителности, артефакти, планове, церемонии, технологии и визуални и сценични изкуства и литература.

Могат ли културните практики да нарушат правата на човека?

В Принципите за международното културно сътрудничество на ЮНЕСКО се предвижда, че всяка култура има достойнство и стойност, които трябва да бъдат уважавани и опазвани. Какво означава този принцип на практика?

Практики като борбите с бикове, демонстрирането на фанатична привързаност към даден футболен клуб, пиенето на топла бира, лова на китове или консумирането

на конско месо, могат да бъдат важни практики за някои, а за други да изглеждат глупави или дори обидни. Съществуват и други практики, които имат доста по-фундаментални последици за правата и достойнството на хората, например използването на смъртно наказание, обичаи за сексуална активност (или не) преди брака, носенето на религиозни символи или телесното наказание на децата.

? *Трябва ли всички културни практики да бъдат уважавани?*

Защото по този начин по който гледаме на другите хора, ги кара да се затварят в своите най-тесни кръгове.

Амин Маалуф¹⁴

ООН има ясна позиция по този въпрос: едно право не може да се използва за нарушаване на други права, както се казва във Всеобщата декларация за правата на човека:

[...] културните права не могат да бъдат използвани или тълкувани по начин, който оправдава акт, довел до отричане или нарушаване на други права на човека и фундаментални свободи. По своята същност претенциите за културен релативизъм като извинение за нарушаването или нарушаване на правата на човека представляват злоупотреба с правото на култура.

Съществуват законни, материалноправни ограничения върху културни практики, дори и върху добре установени традиции. Например, никоя култура днес не може да претендира за правото да налага робство. Въпреки, че се е практикувало в много култури в исторически план, днес робството по никакъв начин не може да бъде прието за легитимно, законно или като част от културно наследство, което има право на защита. Напротив, всички форми на робство, включително съвременните подобни на робство практики, представляват грубо нарушение на правата на човека според международното законодателство.

По подобен начин, културните права не оправдават мъченията, убийството, геноцида, дискриминацията въз основа на джендър, раса, език или религия, или нарушаването на други всеобщи права на човека и фундаментални свободи, предвидени в международното право. Всички опити тези нарушения да бъдат оправдани въз основа на културата не са валидни според международното право.¹³

Сред капаните на това да предявяваме необмислени претенции за културни права е възможността да започнем да слагаме етикети на хората, „да ги слагаме в кутия“, според тяхната култура, а по този начин да увековечаваме стереотипите и предрасъдците. Особено типично е това за представителите на културата на мнозинството, които считат всички избори, дейности или решения на членовете на малцинствената група за нещо, свързано с тяхната култура, като в същото време считат, че техните собствени дейности, избори или решения не са повлияни от културата, а са „обективни“.

Културното разнообразие е естествена последица от комбинацията между човешкото достойнство и човешките права в тяхната цялост. Правата на човека гарантират свободата на мислене, вероизповедание, вяра, културно изразяване, образование и т.н. Както силата на мнозинствата не може да бъде използвана за потискане на човешките права на малцинствата, културните права на малцинствата не могат да бъдат използвани за оправдаване на нарушенията на правата на човека, независимо дали са извършени от самите малцинства или от мнозинствата. Уважението към разнообразието трябва да се появи в рамка за правата на човека, а не да бъде използвано като причина за дискриминация. Разнообразието е възможно само при достойнство; равенството трябва да съжителства с разнообразието.

Спортът и правата на човека

Пиер дьо Кубертен – „баща“ на съвременните Олимпийски игри, е считал, че спортните събития като цяло, и по-конкретно международните, са били важен инструмент за популяризиране на правата на човека: спортът трябва да бъде експлицитна функция, която насърчава активния свобода, международното разбирателство в духа на взаимно уважение между хората от различни произходи, идеологии и верую.

В нито една декларация или пакт за правата на човека спортът не се споменава конкретно. Независимо от това, Международният олимпийски комитет (МОК) казва в своята Олимпийска харта, че „практикуването на спорт е човешко право. Всеки човек трябва да има възможност да практикува спорт, без каквато и да било дискриминация и в Олимпийския дух.“¹⁵

Аз имам правото да бъда равен, когато една разлика ме прави по-слаб, и правото да бъда различен, когато равенството пренебрегва характеристиките, които ме определят.

Боавентура
Соуса Сантос

Обучение с участие в спорт може да популяризира правата на човека, като генерира споделени интереси и ценности и преподава социални умения, които са необходими за демократичното гражданство. Спортът подобрява социалния и културния живот, тъй като обединява хора и общности. Спортът може да помогне за преодоляването на разликите и да стимулира диалога, а следователно да помогне за преодоляването на предразсъдъците, стереотипите, културните различия, пренебрежението, нетолерантността и дискриминацията.

Спортът често се използва като първа стъпка за ангажиране на уязвими и маргинализирани групи. Уличният футбол се използва в много квартали като начин работещите с младежта да установят контакт с отчуждени млади хора. Световното първенство за бездомни е международен футболен турнир, в който отборите са съставени изцяло от бездомни хора. Събитието се провежда всяка година от 2003 година насам. На официалната страница на организацията можем да прочетем, че „...изследването на въздействието на Световното първенство за бездомни в Копенхаген през 2007 година още веднъж показва съществена промяна в живота на футболистите – 71% от играчите са изоставили наркотиците и алкохола, започнали са работа, намерили са си дом, тренират, образоват се, възстановяват взаимоотношенията си, и всичко това, докато играят футбол.“¹⁶

Спортистите като модели за подражание

Често се възхищаваме на спортистите и спортистките за тяхното положение, постижения, а понякога и за техния вдъхновяващ път към успеха. Лилиан Тюрам, например, спортистът, който най-често е получавал шапка в историята на френския национален отбор по футбол, и е известен със своята борба срещу расизма и защитаването на младите хора. Ерик Кантона също е известен бивш футболист. Той произлиза от бедно семейство на имигранти, а в момента е известен като актьор и като поддръжник на бездомните.

ООН разчита на известни личности от света на изкуството, музиката, киното, литературата и спорта да привлекат внимание към нейните упражнения и да популяризират мисията на организацията. Примери за това са: футболистът Лео Меси – посланик на добра воля за УНИЦЕФ; тенис звездата Мария Шарапова – посланик на добра воля за Програмата на ООН за развитие (UNDP) и певицата Селин Дион – изпълнител за свобода на ЮНЕСКО.¹⁷

Спорт без граници¹⁸

Спорт без граници е организация с нестопанска цел, създадена от група спортисти от различни спортове. Тя има за цел да защитава правото на игра и на участие в спорт: всяко дете, независимо от социално-икономическия му статут или средата, в която живее, трябва да има право на игра и участие в спорт; организацията насърчава образованието чрез спорт, като работи с изложени на риск групи от населението и по този начин допринася за борбата срещу неравенството. Нейното мото е „Солидарността е главно колективен спорт“.

www.playthegame.org

Нарушения на правата на човека, свързани със спорта

Употребата на лекарства, подобряващи представянето, вероятно е най-известната злоупотреба с човешкото достойнство и здраве. Съществуват и противоречиви въпроси, свързани с хормонотерапията и секс-тестовите на спортистките, които имат отношение към уважението, човешкото достойнство и правото на личен живот. Спонсорите могат да експлоатират спортистите и спортистките, а амбициозните родители могат да експлоатират деца, които показват изключителни способности. Интензивните тренировки и натиска да се състезават могат да доведат до спортни травми и да представляват заплаха за психическото благосъстояние.

Възможностите за спортуване не винаги са приобщаващи и често съдържат елементи на дискриминация срещу жените, религиозните или културните малцинства или други групи по отношение на достъпа до спортни съоръжения, като например часовете по футбол в училищата, в които могат да участват само момчета. Търговският натиск и интересите могат да доведат до злоупотреби с правата на човека, които уронват достойнството и уважението към другите. Така например, някои играчи приемат подкупи, за да извършват „професионални фалове“ във футбола, или за да уреждат резултатите от мачовете по крикет.

 Важно е обучение с участие, а не победата.

*Мото на
Олимпийските игри*

Някои злоупотреби с правата на човека са свързани с глобализацията на индустрията за спортни стоки. Доставчиците на спортно облекло и екипи, например, бяха критикувани за сключването на споразумения със заводи, в които се използва детски труд.

Всички спортове ли са еднакво достъпни за всички млади хора?

Най-често срещаното предизвикателство към правата на човека по отношение на спорта е равенството и недискриминацията. Ефективното осигуряване на равенство при достъпа до спорт се сблъсква с редица икономически, социални и логистични бариери: наличие на спортни съоръжения, до които има достъп и които хората могат да си позволят, допускане до спортни клубове и съоръжения, достъпност до съоръжения и т.н. Въпреки широко признатата роля на спорта за интеграцията, в повечето държави младите хора де факто са лишени от достъп до спорт.

Спорт и политика

Спортът от дълго време се използва като мирно средство за политически дейности срещу несправедливостта. По време на ерата на апартейда много държави отказаха да имат спортни отношения с Южна Африка, което имаше значителен принос за политическата промяна в страната. През 1992г. Федерална република Югославия беше заменена от Дания на Европейското първенство по футбол поради войната между републиките в бивша Югославия.

Въпреки това, със спорта може да се злоупотребява с националистични или политически задачи. По време на Олимпийските игри в Мюнхен през 1972г., например, осем палестински терористи нападнаха щаба на израелския отбор и взеха заложници. Двама от спортистите бяха убити при сбиване, а девет заложници бяха убити след неуспешен опит за спасяване от страна на немски полицаи. Специално Олимпийските игри от дълго време се използват като форум на нациите за предаване на политически послания. Съединените американски щати, например, заедно с още 65 други нации бойкотираха Олимпийските игри в Москва през 1980 година, заради съветската инвазия в Афганистан. Съветският съюз и петнадесет от неговите съюзници на свой ред бойкотираха следващите Олимпийски игри в Лос Анжелис през 1984г. поради съображения за сигурност и страх от да не бъде потърсено и дадено политическо център за бежанци. Съвсем наскоро избирането на Пекин за домакин на Олимпийските игри през 2008г. беше критикувано поради липсата на демокрация и наличието на злоупотреби с правата на човека в Китай.

Спорт и расизъм

Расизмът в спорта може да засегне всички спортове и може да се прояви на няколко нива – в аматьорския спорт и на институционално и международно ниво, както и в медиите. По-специално той може да възникне на местно ниво и не само при взаимодействието (поради реални или въображаеми причини, свързани с цвета, религията, националността или етническият произход) между или срещу играчите, отборите, треньорите и зрителите, както и срещу съдиите.

Отговорността за борбата срещу расизма в спорта е на всички, включително и на публичните власти (законодателните, съдилищата, полицията, държавните органи, отговарящи за спорта и местните власти), неправителствените организации (професионалните и аматьорски спортни асоциации, клубове, местни спортни асоциации, фен-клубове, организациите на спортистите, антирасистките асоциации и т.н.) и отделните хора.

Mondiali Antirazzisti

Това е международен футболен турнир и голям фестивал на антирасизма, който се провежда всяка година в Болоня, Италия. В него могат да се включат фен-групи, антирасистки организации, имигрантски асоциации, младежки групи и всички, които обичат феър плей футбола. Турнирът няма състезателен характер и има за цел да обедини хората. Освен мачовете се организират и много други упражненията, например дискусии, семинари, прожекции на филми, концерти и др.

<http://www.mondialiantirazzisti.org>

? *Трябва ли на хората, които са заподозрени като хора които тормозят други, да им бъде забранено да пътуват в друга държава, за да присъстват на футболни срещи? Какво мислите за тяхното право на свобода на движението?*

Културата и младите хора

Ние често генерализираме и говорим за културата на конкретна държава и пропускаме факта, че културата е плуралистична. Също така е подвеждащо да се говори за младежката култура като хомогенна структура. В Европа социално-икономическите промени, които настъпиха след Втората световна война, доведоха до процъфтяване на младежки субкултури. Младите хора, със своите собствени специфични потребности, познания, принципи, практики, интереси, поведения и мечти, обновиха културата, в която израстват и я направиха своя – някои от тях възприемайки я, а други – отхвърляйки я.

Достъпът до и обучение с участие в културни упражненията може да бъде вектор за сближаване и интеграция и да популяризира активното гражданство. Следователно е много важно младите хора да имат „достъп до култура“, независимо дали като потребители, например в библиотеки, музеи, опери или футболни срещи, или като производители, например на музика или видео филми или активни страни в танци или спорт.

? *Имат ли всички граждани във вашата държава равен достъп до участие в културния живот на обществото?*

Достъпът на младите хора до култура може да бъде улеснен по различни начини, например чрез предлагане на по-ниски цени, сезонни билети, намаляване на абонаментните планове или свободен достъп на младите хора до музеи, художествени галерии, опери, театрални представления и концерти на симфонични оркестри. Достъпът се стимулира също така и чрез образователни упражненията и занимания за свободното време, например чрез субсидии за младежки театрални трупи и предоставянето на достъп до младежки клубове, читалища, младежки и културни центрове.

Ревизираната европейска харта за обучение с участие на младите хора в живота на общините и регионите препоръчва на местните и регионалните власти да „подкрепят организирани социокултурни упражненията – ръководени от младежки асоциации и организации, младежки групи и обществени центрове, които заедно със семейството и училището или работата, са един от стълбовете на социалната сплотеност в общината или региона; те са идеален канал за младежко участие и провеждане на младежки политики в областите на спорта, културата, занаятите и търговията, художествени и други форми на творчество и изразяване, както и в областта на социалната дейност.“

Според разбирането на хартата, социалното и културното участие са взаимосвързани. Повечето младежки организации развиват своите упражненията в този дух. Те могат да бъдат или да не бъдат насочени първо към културата или спорта, но съществуват и имат за цел да подобряват социално подпомагане на младите хора, което не може да се постигне без социалния, културния и спортния елемент. Някои младежки организации се занимават директно с форми на културно участие и межкултурен обмен (например Европейската федерация за межкултурно учене, Младеж за обмен и разбирателство или Общочърковния младежки съвет в Европа); други поставят по-голям акцент върху спорта, например Международната асоциация за спорт и култура или Европейската спортна неправителствена организация. Всички те, особено многобройните големи и малки организации, които работят на местно ниво, предлагат възможност младите хора да бъдат активни страни в социалния и културния живот, а това означава много повече, отколкото да бъдат ползватели на културните предложения, направени от другите.

Работата на Съвета на Европа

Европейската културна конвенция¹⁹

Тази конвенция на Съвета на Европа е от 1954г. „Целта на тази Конвенция е да развие взаимното разбирателство сред народите в Европа и реципрочното възприемане на тяхното културно разнообразие, да опази европейската култура, да стимулира националния принос към общото културно наследство на Европа, зачитайки същите фунда-

Какво се случва с нашите млади хора? Те не уважават възрастните, не се подчиняват на родителите си. Те пренебрегват закона. Те се бунтуват по улиците, запалени от нови идеи. Техният морал деградира. Какво ще излезе от тях?

Платон, IV в. пр.н.е.

Европейският младежки форум е платформата на Европейските младежки организации.

www.youthforum.org

Европейската младежка карта е карта, която предлага на младите хора отстъпки за културни мероприятия, при пътувания, настаняване, при покупка на стоки и услуги в много европейски държави.

www.euyca.org

Трябва да развиваме политическа култура, която се основава на правата на човека.

Нелсън Мандела

ментални ценности, както и да насърчи конкретно изучаването на чужди езици, история и цивилизация на държавите – страни по Конвенцията. Конвенцията допринася за провеждането на координирани дейности, като насърчава културните упражненията, които представляват европейски интерес.“

Бяла книга за межкултурен диалог

През 2008 година Министрите на Съвета на Европа издадоха Бяла книга на Съвета на Европа за межкултурен диалог „Да живеем заедно като еднакви по достойнство“. В Съвета на Европа межкултурният диалог се счита за средство за подобряване информираността, разбирателството, помиряването и толерантността, както и за предотвратяване на конфликти и осигуряване на интеграция и сближаване на обществото. Бялата книга представя различни посоки за популяризирането на межкултурен диалог, взаимно уважение и разбирателство, базирани на основните ценности на Организацията. Министрите акцентираха върху важноста да се осигури подходяща публичност на Бялата книга, и приканиха Съвета на Европа и неговите държави членки, както и други имащи отношение заинтересовани активни страни, да осигурят подходящ контрол за изпълнението на препоръките на Бялата книга.

Конвенцията за борба с допинга

Конвенцията за борба с допинга е международен правен референтен документ за борбата срещу допинга в спорта. Тя беше отворена за подпис през 1989г. и до момента 51 държави са я ратифицирали. Конвенцията определя общи стандарти и разпоредби, които изискват от страните по Конвенцията да приемат законодателни, финансови, технически, образователни и други мерки за борба с допинга в спорта.

Европейска конвенция за насилието сред зрителите

Конвенцията има за цел да предотврати и осигури контрол на насилието и лошото поведение сред зрителите, както и да осигури безопасността на зрителите по време на спортни събития. Конвенцията беше ратифицирана от 41 държави. Тя се отнася за спорта като цяло и по-конкретно за футбола. Задължава държавите да предприемат практически мерки за превенция и контрол на насилието. Също така тя определя мерките за установяване и преследване на нарушителите.

Параолимпийските игри

Параолимпийските игри са спортно състезание за хора с физически увреждания, в това число с ампутирани крайници, хора с нарушено зрение, хора, страдащи от параплегия, както и хора с церебрална парализа. Параолимпийските игри възникват през 1948г. и до 1952г. Параолимпиадата се провежда през олимпийската година. Първите зимни Параолимпийски игри са проведени през 1976г. Първите истински Параолимпийски игри, проведени успоредно с Олимпийските игри, се състоят през 1988г. в Сеул, Южна Корея, където състезателите имаха параолимпийско село и използваха олимпийските състезателни съоръжения. Параолимпийските игри са признати и се подкрепят от Международния олимпийски комитет (МОК) и се ръководят от Международния параолимпийски комитет (МПК).

Към култура на правата на човека

Въпреки че всички ние общуваме по различни начини и в различни степени в рамките на различни култури и „субкултури“, първо и преди всичко ние сме човешки същества и в този смисъл – актьори и активни страни в най-универсалната култура – културата на правата на човека. Това е култура, при която хората знаят и уважават собствените си права и правата на другите, носят отговорност за собственото си достойнство и достойнството на другите, и всеки ден се държат по начини, които съответстват на принципите на правата на човека.

Не става въпрос за създаване на нова култура или на нова идеология или философия, а за подкрепа на всяка култура, за да бъдат включени принципите на правата на човека в законите, политическите системи и културните практики. Може би един добър начин да започнете е да видите света около вас през обектива на правата на човека и последователното поведение.²³ Това е така, защото защитата и популяризирането на правата на човека не е специфика на дадена конкретна култура, религия или етнос: това е нещо, което трябва да обединява всички нас в нашите различни културни и личности пристрастия.

Бележки

- ¹ „Поколението на промяната, младите хора и културата“, Младежко приложение към доклада на UNFPA за състоянието на световното население, 2008: www.unfpa.org/webdav/site/global/shared/documents/publications/2008/swp_youth_08_eng.pdf
- ² ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_334_en.pdf
- ³ Еме Сезер, писател от Мартиника, изказване по време на Световния конгрес на чернокожите писатели и художници в Париж: www.wsu.edu/gened/learnmodules/top_culture/quotations-on-culture
- ⁴ Онлайн етимологичен речник: www.etymonline.com/index.php?term=culture
- ⁵ Генерален коментар № 21 към член 15, ал. 1(a) от Международния пакт за икономически, социални и културни права, Комитет за икономически, социални и културни права, 2009
- ⁶ T-Kit с основни насоки за обучение, Съвет на Европа и Европейска комисия, 2002: www.youth-partnership-eu.coe.int
- ⁷ Европейска харта на спорта, Съвет на Европа, 1993
- ⁸ Сътрудниците по образование за правата на човека: www.hrea.org/index.php?base_id=157
- ⁹ www.un.org/en/documents/udhr/ и www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm
- ¹⁰ Кръгът на правата, Ресурсен център за права на човека, раздел 5, модул 17: www1.umn.edu/humanrts/edumat/IHRIP/circle/modules/module17.htm
- ¹¹ portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13147&URL_DO=DO_PRINTPAGE&URL_SECTION=201.html
- ¹² www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf
- ¹³ Айтон – Шенкер Диана, „Предизвикателството на правата на човека“, Департамент на ООН за публична информация DPI/1627/HR 1995: www.un.org/rights/dpi1627e.htm
- ¹⁴ Амин Маалуф, В името на идентичността: Насилието и нуждата на принадлежим, Ню Йорк: Arcade Publishing 2000.
- ¹⁵ Олимпийска харта, Международен олимпийски комитет, 2011: www.olympic.org/Documents/olympic_charter_en.pdf
- ¹⁶ За повече информация, виж: www.homelessworldcup.org/
- ¹⁷ По-подробен списък ще намерите на адрес: www.un.org/sg/mop/gwa.shtml и http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=4049&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- ¹⁸ За повече информация виж: www.sportsansfrontieres.org
- ¹⁹ conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=018&CL=ENG
- ²⁰ www.coe.int/t/dg4/intercultural/Source/Pub_White_Paper/White%20Paper_final_revised_EN.pdf
- ²¹ <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?CL=ENG&NT=135>
- ²² <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=120&CM=1&DF=18/08/2009&CL=ENG>
- ²³ Интересна дискусия по проблема, проведена в рамките на Асоциирания форум за образование за правата на човека: www.hrea.org/lists/hr-education/markup/msg01188.html

Свързани упражнения:

- Предизборна кампания
- Създаване на връзки
- Да гласуваш или да не гласуваш
- Събрание на профсъюзите

Демокрация

Никой не е роден добър гражданин и никоя нация не е родена демократична. По-скоро и двете са процеси, които продължават да се развиват във времето. Младите хора трябва да бъдат ангажирани още от раждането си.

Кофи Анан

Какво е демокрация?

Думата демокрация произлиза от гръцките думи “demos”, която означава народ, и “kratos”, която означава власт; и така демокрацията може да бъде определена като „власт на народа“: начин на управление, който зависи от волята на народа.

Съществуват толкова много различни модели демократично управление по света, че понякога е по-лесно да разберем идеята за демокрация по отношение на това, което тя определено не е. Следователно, демокрацията не е автократия или диктатура, при което управлява само един човек; тя не е олигархия, при която управлява малък сегмент от обществото. За да се разбере правилно, демокрацията дори не трябва да бъде „управление на мнозинството“, ако това означава, че интересите на малцинствата са напълно пренебрегнати. Поне в теорията, демокрацията означава управление от името на всички хора, според тяхната „воля“.

? *Ако демокрацията означава управление на народа, съществуват ли по света истински демокрации?*

Защо демокрация?

Идеята за демокрацията извлича своята морална сила – и популярна привлекателна сила – от два основни принципа:

1. Индивидуалната автономия: Идеята, че никой не трябва да бъде подвластен на правила, наложени от други. Хората трябва да могат да контролират своя собствен живот (в границите на разумното)
2. Равенство: Идеята, че всички трябва да притежават еднаква възможност за оказване на влияние върху решенията, които засягат хората в обществото.

„На народа, от народа, за народа“

Ейбрахам Линкълн

Тези принципи се харесват интуитивно на всички и помагат да се обясни защо демокрацията е така популярна. Разбира се, ние вярваме, че би било справедливо да имаме шанс да определяме общите правила, колкото имат и всички останали!

Проблемите възникват, когато решим да приложим двата принципа в практиката, защото се нуждаем от механизъм, чрез който да решим как да преодоляваме конфронтиращи се възгледи. Тъй като предлага един прост механизъм, демокрацията е склонна да бъде „господство на мнозинството“; но доминиращо на мнозинството може да означава, че интересите на някои хора никога не са представени. По-оригинален начин за представяне на интересите на всички е да се използва процедурата за взимане на решения с консенсус, където целта е да се намерят общи точки на интерес.

? *Какви са предимствата и недостатъците на взимането на консенсусни решения, в сравнение с доминиращо на мнозинството? Как се взимат решенията във вашата младежка група?*

Развитието на демокрацията

Древна история

На древните гърци се приписва създаването на съвсем първата демокрация, въпреки че почти винаги със сигурност има по-ранни примери за примитивна демокрация в други части на света. Гръцкият модел е въведен през V в. пр. н. е. в град Атина. Сред море от автократии и олигархии, които са били обичайните форми на управление по това време, изпъква атинската демокрация.

Но сравнена с това, което разбираме под демокрация днес, атинският модел има две основни различия:

1. Техният модел е форма на пряка демокрация – с други думи, вместо да се избират представители, които да управляват от името на хората, самите „хора“ са се срещали, обсъждали са въпроси, свързани с управлението, а след това са изпълнявали политиката.

2. Тази система отчасти е била възможна, защото „хората“ са били много ограничена категория. Тези, които са могли да участват директно, са съвсем малка част от населението, тъй като децата, робите, чужденците и разбира се децата, са били изключени. Броят на хората които са участвали все пак е далеч по-голям от броят на хората при съвременната демокрация: вероятно 50,000 мъже са били ангажирани директно с политиката, а населението е било около 300,000 души.

? *Какви са предимствата и недостатъците на пряката демокрация?*

Демокрацията в модерния свят

Днес съществуват толкова много различни форми на демокрация, колкото демократични нации има по света. Няма две напълно еднакви системи и никоя система не може да бъде възприета като „модел“. Съществуват президентски и парламентарни демокрации, демокрации, които са федерални или унитарни, демокрации, които използват пропорционалната система на гласуване и други, които използват мажоритарната система, демокрации, които са и монархии и т.н.

Едно нещо, което обединява съвременните системи на демокрация и което ги отличава от древния модел, е използването на представители на народа. Вместо да участват директно в законотворчеството, модерните демокрации използват избори, за да избират представители, които хората изпращат да управляват от тяхно име. Тази система е известна като представителна демокрация. Може донякъде да се твърди, че е „демократична“, защото до известна степен тя се основава на

КЛЮЧОВИ ДАТИ

15 септември
Международен ден на демокрацията

16 септември
Ден на изборителното право

Демокрацията не е закона на мнозинството, а защитата на малцинството.

Албер Камю

Въпреки че демократиите имат общи характеристики, не съществува един единствен модел на демокрация.

Резолюция на ООН за насърчаване и консолидиране на демокрацията (A/RES/62/7)

„Правото на глас не е привилегия. През двадесет и първи век презумпцията в една демократична държава трябва да бъде в полза на включването... Всяко отклонение от принципа за универсалното избирателно право рискува да подкопае демократичната валидност на избраното по този начин законодателно тяло и законите, които то обнародва.“

Решение на Европейския съд (Хирст срещу Обединеното кралство)

двата принципа, описани по-горе: равенство за всички (един човек – един глас), и правото на всеки човек на известна лична автономност.

? *Какво трябва да направи избраният ръководител, за да сте сигурни, че той или тя представлява правилно тези, които са го или я избрали?*

Подобряване на демокрацията

Хората често говорят, че държавите „стават“ демокрации, когато започнат да имат относително свободни и открити избори. Но демокрацията включва много повече от избори и наистина има повече смисъл да мислим за идеята за волята на хората, отколкото за институционални или гласуващи структури, когато се опитваме да оценим колко демократична е една държава. Демокрацията се разбира по-добре като нещо, което ние винаги можем да имаме в повече или по-малко, отколкото като нещо, което е или което не е.

Демократичните системи могат почти винаги да бъдат по-включващи, по-добре отразяващи повечето желания на хората, и по-добре реагиращи спрямо тяхното влияние. С други думи, има възможност да бъде подобрена „човешката“ част на демокрацията, чрез включване на повече хора в процеса на взимане на решения; има място и за подобряване на „властовата“ или „волевата“ част на демокрацията, чрез предоставяне на по-реална власт на хората. Борбите за демокрация в историята обикновено са били концентрирани върху някой от тези елементи.

Днес в повечето държави по света жените имат правото да гласуват, но тази битка беше спечелена относително скоро. Твърди се, че Нова Зеландия е първата държава в света, която въвежда универсалното избирателно право през 1893г., въпреки че дори и там жените получават правото да се кандидатира за парламента през 1919г. Много държави първо дадоха на жените правото да гласуват, а няколко години по-късно и правото да се кандидатира за изборни длъжности. Саудитска Арабия даде на жените правото да гласуват на избори едва през 2011г.

Днес, дори и в утвърдените демокрации има други части от обществото, които най-често включват имигрантите, работниците по миграцията, затворниците и децата, които нямат право да гласуват, въпреки че много от тях може би плащат данъци и са задължени да спазват законите на страната.

Затворниците и правото на глас

Затворниците имат право да гласуват в 18 европейски държави.

- Правото на затворниците да гласуват е ограничено в 20 държави и зависи от неща като продължителност на присъдата или сериозност на извършеното престъпление, или вида на изборите.
- В 9 европейски държави затворниците изобщо нямат право на глас.
- Правото на глас на затворниците, Commons Library Standard Note SN/PC/01764, последна актуализация през 2012г., <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN01764>
- В казусът Хирст срещу Обединеното кралство през 2005г. Европейският съд установи, че универсалната забрана на затворниците да гласуват в Обединеното кралство е в нарушение на член 3 от Протокол 1 към Европейската конвенция, в който се посочва, че:

„Високодоговарящите се страни се задължават да провеждат свободни избори през разумни интервали от време, с тайно гласуване, и при условия, осигуряващи свободното изразяване на мнението на народа при избиране на законодателното тяло.“

? *Може ли изключването на определени групи от обществото от демократичния процес някога да бъде оправдано?*

Демокрация и участие

Най-явните начини за участие в управлението са да гласуваш или да се кандидатираш за пост и да станеш представител на народа. При демокрацията, обаче, става въпрос за нещо повече от гласуване и съществуват редица други начини за ангажиране в политиката и управлението. Ефективното функциониране на демокрацията, всъщност, зависи от обикновените хора, които използват тези други средства, колкото е възможно повече. Ако хората само гласуват веднъж на всеки 4 или 5 години – или не гласуват изобщо – и ако те не правят нищо друго в това време, не можем да кажем, че управлението наистина се извършва „от хората“. Трудно е да се каже, че тази система е демокрация.

Повече информация за начините за участие можете да намерите в раздел „Гражданство и участие“. Ето още няколко идеи – може би минимални, които биха били от полза за членовете на парламента, за да могат да работят демократично от ваше име:

- Бъдете информирани за това, което се случва, за това, което се решава „в името на народа“, и по-конкретно за решенията и действията, които приема и извършва вашия представител.
- Кажете си мнението – или на вашите представители в парламента, или на медиите, или на групите, работещи по конкретни въпроси. Без обратна връзка от „народа“, лидерите могат да ръководят само според своите собствени воля и приоритети.
- Когато считате, че решенията не са демократични или противоречат на правата на човека, или просто, когато се чувствате силно заинтересовани от тях, положете усилия гласът ви да бъде чул, така че политиките да бъдат преразгледани. Най-ефективният начин да направите това вероятно е да се присъедините към други хора, така че гласът ви да е по-силен.
- Гласувайте, когато имате възможност. Ако хората не гласуват, от членовете на парламента всъщност не може да се търси отговорност.

? Някога участвали ли сте по някой от тези начини (или други)?

Демокрация и права на човека

Връзката между правата на човека и демокрацията е дълбока и двупосочна: всеки по някакъв начин зависи от другия и е непълен без другия.

Първо, ценностите на равенството и автономността са ценности и на правата на човека, а правото да участваш в управлението само по себе си е човешко право. Член 21 от Всеобщата декларация за правата на човека (ВДПЧ) ни казва, че „Волята на народа трябва да бъде основана на властта на правителството“: така че демокрацията всъщност е единствената форма на управление, която съответства на правата на човека.

Въпреки това една „демокрация“ също е непълна без цялостното спазване на правата на човека. Да участваш в управлението по един истински начин е почти невъзможно без хора, чиито други основни права не са спазени. Вземете например следното:

1. Свобода на мисълта, съвестта и религията (ВДПЧ, член 18). Това е едно от първите права, които са важни при демокрацията: хората трябва да могат да мислят свободно, да поддържат вярвания, които са важни за тях, без да бъдат наказвани за това. Правителствата в историята са се опитвали да ограничат това право, защото се страхуват, че ако хората мислят за други форми на управление, това ще застраши съществуващата система. В резултат на това са затваряли хората просто защото имат „погрешни“ мисли. (Тези хора са известни като затворници на съзнанието.) Въпреки това, едно общество без плурализъм на възгледите е не само нетолерантно, то ограничава своите собствени възможности за развитие в нови и вероятно по-добри посоки.

Нямам формула за сваляне на диктатор или за изграждане на демокрация. Това, което мога да ви предложа, е да забавите за себе си и просто да мислите за вашите хора. Винаги хората правят нещата да се случват.

Корасон Акино

Всеки човек има право да участва в управлението на своята държава пряко или чрез свободно избрани представители.

Член 21, ал. 1, ВДПЧ

Демокрацията не разпознава изток или запад; демокрацията означава просто волята на народа.

Ширин Ебади

Демокрацията не я интересува много дали сте гладни или бездомни, или че нямате здравни грижи, или че децата ви не могат да ходят на училище; дори и да гласувате, демокрацията не е ефективна.

Сюзан Джордж,
Президент на АТТАС

2. Свобода на изразяването (ВДПЧ, член 19). Важно е не само да можете да мислите какво искате, но и как можете да изразите мнението си на глас, независимо какво би могло да бъде то. Ако хората нямат възможност да обсъждат собствените си възгледи с други хора или да ги представят в медиите, как биха могли да „вземат участие“ в управлението? Тяхното мнение обикновено не е било включвано във възможните алтернативи, които са се обсъждали.

3. Свобода на мирни събрания и сдружения (ВДПЧ, член 20). Това право ви позволява да обсъждате идеите си с други, които искат това, да формирате групи по интереси или групи за лобиране, или да се събирате, за да протестирайте срещу решения, с които не сте съгласни. Може би тази дейност понякога е неудобна за правителствата; въпреки това е от съществено значение различните възгледи да бъдат оповестявани и взимани предвид. А това е част от това, което означава демокрацията.

Това са само три права на човека, които са естествено свързани с идеята за демокрация, но и всяко нарушение на други човешки права също ще окаже влияние на степента, до която различните хора могат да взимат участие в управлението. Бедността, влошеното здраве или липсата на дом, могат да затруднят гласът на хората да бъде чул и намаляват въздействието на техния избор в сравнение с този на другите. Тези нарушения на правата почти винаги правят изборът на съответния човек на длъжност в управлението невъзможен.

? *Колко добре се спазват трите „демократични“ права (изброени по-горе) във вашата държава?*

Проблеми с демокрацията

Апатията на гласоподавателя

От много години съществуват тревоги за статута на демокрацията, вероятно по-специално в по-добре установените демокрации. Това се дължи повече на намаляващите нива на гражданско участие по време на избори, което изглежда показва липсата на интерес и ангажираност от страна на гражданите. Ниската избирателна активност повдига въпроса за легитимността на така наречените демократично избрани правителства, които в някои държави фактически се избират от малцинство от общия електорат.

Изборите и апатията

Избирателната активност по време на изборите за Европейски парламент намалява всяка година след първите избори през 1979г. През 2009г. само 43% от избирателите са упражнили правото си на глас, а в някои страни тя е спаднала до 34%. На националните избори в Европа, избирателната активност варира от малко над 50% в някои държави до 90% в други. Някои държави, например Гърция и Белгия в Европа, са направили гласуването задължително. В тези държави избирателната активност очевидно е доста по-висока от средната за държавите, в които гласуването е по избор.

? *Какъв процент от електората гласува във вашата страна на последните избори?*

Въпреки че очевидно е проблем, че хората все повече не гласуват на избори, съществуват някои изследвания, които показват, че обучение с участие в различни форми може всъщност да се увеличава, като например групи за оказване на натиск, граждански инициативи, консултативни органи и т.н. Тези форми на участие са също толкова важни за ефективното функциониране на демокрацията, колкото избирателната активност по време на избори, ако не и дори повече.

Демокрацията и гражданското участие

Така наречената Арабска пролет, когато маси хора – много от тях млади – излязоха на улицата, за да изразят своето несъгласие с управлението, показва ново ниво на гражданско участие в държавите, които традиционно не се считат за демокрации. И в Европа, дори и при по-традиционните демокрации, „народната власт“ изглежда е намерила нов смисъл на живот: студентите в много държави протестираха срещу ходовете на правителствата да наложат такси върху образованието. Синдикатите изкараха хората на улиците, за да протестират срещу въздействието на икономическите съкращения. По традиция, автономните групи активисти са изобретили нови и креативни форми на демонстрация срещу климатичната промяна, силата на големите корпорации, премахането на ключови държавни услуги и срещу деспотичните мерки на полицейщината.

Господство на мнозинството

Съществуват два проблема, които са по-тясно свързани с идеята за представителната демокрация и засягат интересите на малцинствата. Първият проблем е, че интересите на малцинствата често не са представени чрез електоралната система: това може да се случи, ако техният брой е прекалено малък, за да достигне до минималното ниво, необходимо за представителство. Вторият проблем е, че дори и да са представени в законодателния орган, техните представители са малцинство и не могат да съберат достатъчно гласове, за да вземат надмощие над представителите на мнозинството. Поради тези причини демокрацията често се нарича „господство на мнозинството“.

Доминиращо на мнозинството, ако не е подкрепено с гаранция за човешките права за всички, може да доведе до решения, които са неблагоприятни за малцинствата, а фактът, че тези решения са „волята на хората“ не може да бъде оправдание. Основните интереси на малцинствата, както и на мнозинствата, трябва да бъдат опазвани от всяка демократична система чрез придържане към принципите на правата на човека, подкрепени от ефективен законов механизъм, независимо каква може да бъде волята на мнозинството.

? Ако мнозинството от населението е за лишаване на някои хора от техните права на човека, смятате ли, че „хората трябва да решат“?

Възходът на национализма

Друг проблем са тревожните тенденции в Европа към изразяване на подкрепа за екстремистки десни партии. Тези партии често пъти си играят с националистическите чувства и са насочени към „неместните“ членове на обществото и по-конкретно към търсещите център за бежанци, бежанците и членовете на религиозни малцинства, а понякога и по насилствен начин. В своя защита тези партии често се позовават на подкрепата, която имат сред населението, и на демократичния принцип, че те представляват мнението на голям брой хора. Въпреки това, когато една партия подкрепя насилията под каквато и да било форма и когато не уважава правата на човека на всеки член на населението, тя няма никакво право да се позовава на демократичните принципи.

В зависимост от степента на проблема и конкретния културен контекст, може да е необходимо да се ограничи правото на свобода на изразяване на някои групи, въпреки значението на това право за демократичния процес. Например много държави имат закони срещу подклаждането на расова омраза. Европейският съд счита това за приемливо ограничаване на свободата на изразяване, обосновано с нуждата да се защитят правата на други членове на обществото или на структурата на самото общество.

? Национализмът различна форма на расизъм ли е?

? **Едно малцинство може да е право, а мнозинството винаги грешно.**

Хенрик Ибсен

? **Демокрацията се възприема най-добре като процес на демократизация.**

Патомаким, Тейвайнен

Младите хора и демокрацията

Младите хора често дори не трябва да гласуват и следователно как могат да бъдат част от демократичния процес? Много хора биха отговорили на този въпрос като кажат, че младите хора не са готови да бъдат част от процеса и че само когато навършат 18 години (или достигнат друга възраст в своята държава, която им дава право да гласуват), те ще могат да участват.

Всъщност много млади хора са много по-политически активни доста преди да започнат да гласуват, а по някакъв начин ефектът от тази активност може да бъде по-силен от единствения глас, който ще получат по-късно и който могат да решат да дадат или не веднъж на всеки 4 или 5 години. Политиците често се стараят да привлекат гласовете на младежта, поради което може би са по-склонни да се вслушват в проблемите на младите хора.

Много млади хора участват в екологични групи или в други протестни групи, които провеждат кампании срещу войната, срещу корпоративната експлоатация или срещу детския труд. Вероятно един от най-важните начини, по които младите хора могат да започнат да бъдат ангажирани в живота и политическата дейност на общността, е на местно ниво: тук те ще познават по-добре конкретните въпроси, които тревожат тях и другите, с които имат контакт, и ще могат по-добре да оказват пряко въздействие. Демокрацията не се занимава само с национални или международни въпроси: тя трябва да започне в нашия собствен квартал!

Младежките организации са един от начините, по които младите хора изпитват и практикуват демокрация и следователно те играят важна роля в демокрацията, разбира се обаче, ако те функционират по независим и демократичен начин!

- ?
- Ако един 16 годишен човек се счита за достатъчно зрял да сключи брак и да работи, не трябва ли да може и да гласува?

Работата на Съвета на Европа

Демокрацията е една от основните ценности на Съвета на Европа, наред с правата на човека и върховенството на закона. Съветът на Европа има редица програми и публикации, насочени към подобряването и бъдещето на демокрацията. През 2005 година по време на Третата среща на върха на държавните и правителствените клонове на Съвета на Европа беше създаден Форумът за бъдещето на демокрацията. Целта на Форума е да „укрепи демокрацията, политическите свободи и обучение с участие на гражданите чрез обмен на идеи, информация и примери за добри практики“. Срещите на Форума се провеждат веднъж годишно и на тях присъстват около 400 активни страни от 47 държави членки на Съвета на Европа и държави със статут на наблюдатели.

Разработването и въвеждането на стандарти за демокрация се подпомага от Европейската комисия за демокрация чрез право, известна още като Венецианската комисия, която е консултативен орган на Съвета на Европа по конституционни въпроси. По-конкретно Комисията оказва съдействие при съставянето на нови конституции или закони в конституционните съдилища, изборни кодекси, малцинствени права и правна рамка за демократичните институции.

В допълнение към дейността си, свързана със задаването на стандарти, Съветът на Европа популяризира демокрацията и нейните ценности чрез програми за демократично участие, образование за демократично гражданство и младежко участие, защото демокрацията означава много повече от гласуване по време на избори!

Ще се стремим към нашата обща цел да насърчаваме демокрация и добро управление с най-високо качество, на национално, регионално и местно ниво за всички наши граждани.

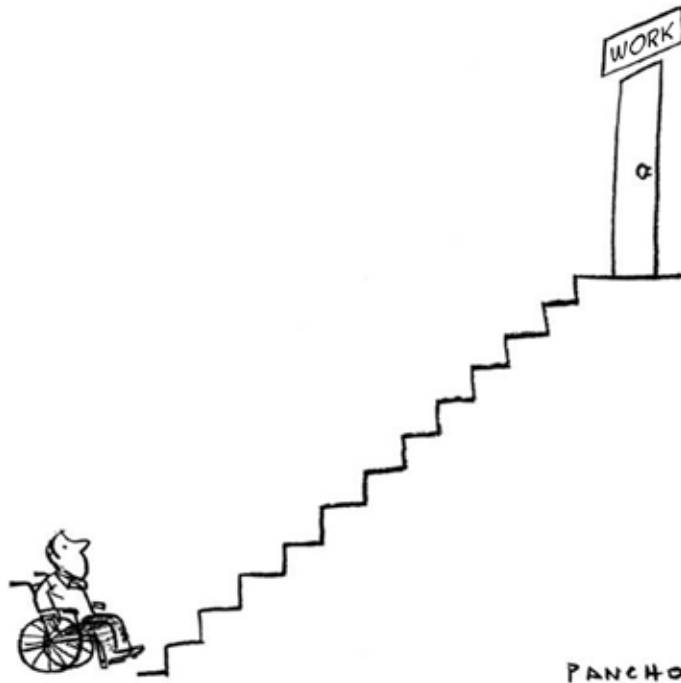
План за действие от Срещата на върха на Съвета на Европа във Варшава (2005)

Увреждания и дискриминация на хората с увреждания

Свързани дейности:
Сменете си очилата
Различни надници.
Искам да работя. Ви-
жете способностите.
Спорт за всички.

Какво представлява увреждането?

Няма универсално приета дефиниция на „увреждане“, въпреки че са правени различни опити за това. Световната здравна организация /СЗО/ в своята Международна класификация за функциониране, увреждания и здраве /МКФ/ отчита социалните аспекти на уврежданията и не ги разглежда единствено като „медицинска“ или „биологична“ дисфункция. СЗО раграничава две основни концепции, а именно:

Недостатъчност: Загуба или нарушение на психологическата, физиологическата или телесната конструкция или функции, например парализа или слепота.

Увреждане: Ограничение или загуба /в резултат на недостатъчност/ на способността да се извършва дадена дейност по начина или до степен, считана за нормална за човека.¹

Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания /2006/ утвърждава, че „увреждането е развиваща се концепция и че уврежданията са резултат от взаимодействие между лица с нарушени функции и бариери от емоционално-оценъчен характер или такива, свързани с обкръжението, които възпрепятстват тяхното пълноценно и ефективно участие в обществото равноправно с останалите“. Съгласно Член 1 „Хората с увреждания включват лица с трайна физическа, психическа, интелектуална и сетивна недостатъчност...“². Степента, до която тази недостатъчност уврежда някого, зависи от нивото на бариерите, които се срещат в обществото.

Възприета неотдавна позиция от международните организации е, че увреждането е последствие от динамично взаимодействие между здравето на човека и други личностни фактори /като възраст, джендър, индивидуалност или образователно ниво/ от една страна и социално-физическата среда, в която те се намират от друга. Този подход се нарича „социален модел на увреждане“.

Инвалидността не е атрибут на човека, а по-скоро е комплексно натрупване на условия, много от които се създават от социалната среда. Международна класификация на функционирането. Инвалидност и здраве, 2002 (СЗО)

„Уврежданията са въпрос на възприятие. Ако можеш да правиш добре дори едно единствено нещо, някой се нуждае от теб.“

Мартина Навратилова

Според СЗО около 10% от децата и младежите на Земята, което прави 200 милиона души, имат сензорно, интелектуално или психическо увреждане.

Държавата трябва да насърчава мерките за промяна на негативното отношение спрямо браковете, сексуалните контакти и родителството на лица с увреждания, особено на момичета и жени с увреждания, които все още преобладават в обществото.

Стандартни правила на ООН за равнопоставеност и еднакви шансове на хората с увреждания

Кой е лице с увреждане?

По оценка на СЗО над един милиард души, което представлява около 15% от населението в света, има някаква форма на увреждане³ и едва 5% от тези увреждания са вродени. Според Програмата за развитие на ООН /ПР на ООН/, 80% от хората с увреждания живеят в развиващите се страни.⁴ По оценка на Световната банка 20% от най-бедното население на планетата е с увреждания.⁵

Хората с увреждания се определят като най-голямото малцинство в света, но за разлика от повечето малцинствени групи, тази е с отворено членство: всеки един от нас може по всяко време да стане неин член, било то поради злополука, заболяване или старост. Ето защо уврежданията са част от състоянието на човека. В преобладаващото болшинство случаи уврежданията се разглеждат като резултат от социално-икономически или политически фактори, злополуки или въоръжен конфликт. В настояще време може да има повече фактори, които допринасят за възникването на недостатъчност, включително замърсяването на околната среда, ХИВ/СПИН и злоупотребата с дрога. Уврежданията са също проблем на развитието, тъй като то е двупосочно свързано с бедността: уврежданията могат да повишат риска от бедност, а бедността може да повиши риска от увреждания.⁶ Задачи 50% от уврежданията могат да бъдат избегнати и са директно свързани с бедността.⁷

Групи от общността на хората с увреждания могат да имат обща социо-културна история. Някои групи имат общ език, например американски английски или жестомимичен език, или брайлова азбука за слепи или дори някои специфични термини, които те използват за уврежданията или за самите себе си. Често те имат също така общи обичаи и традиции, например празнично честване на осведомеността и чувството за собствено достойнство на хората с увреждания. Културата на увреждания може да признае и да празнува животите на хора с увреждания, като по този начин се демонстрира, че това не е непременно трагично състояние и те не бива да бъдат подценявани.

? Можете ли да се сетите за филми или книги с обучение с участие на хора с увреждания? Представят ли те уврежданията в положителна светлина?

Уврежданията като проблем с човешките права

Евгеника и заплахата за живота

Правото на живот е основополагащо човешко право. В хода на историята, обаче, е имало периоди, когато животът на хората с увреждания е бил застрашен, тъй като те са били смятани за по-малоценни от „нормалните“ хора. Теорията за социалния дарвинизъм и свързаното с нея движение за евгеника утвърждава идеята, че човешкото „генно депо“ може да бъде подоброено чрез вмешателство на човека и изигра основна роля при поставянето на етикет върху хората с увреждания като „по-ниско стоящи“. Евгениката достигна своя връх в нацистка Германия, което доведе до избиването на повече от 200,000 хора с увреждания, които бяха и едни от най-ранните жертви на концентрационните лагери по време на Втората световна война.⁸ Въпреки че движението до голяма степен бе дискредитирано, теорията и практиката на евгениката продължават да съществуват и днес под различни форми, включително насилствена стерилизация и селективни аборти. Негативната евгеника е термин, с който се обозначава практиката за убеждаване или възпрепятстване на хората, които се смятат за „неподходящи“ да се възпроизведат. С напредването на медицинската наука, идеите на нео-евгениката срещат нови поддръжници. Родителският скрининг и амниоцентезата дават възможност на евентуалните бъдещи родители да решат „кой трябва и кой не трябва да обитава този свят“.

Насилствена стерилизация в Европа

Пет групи за човешки права се обединиха срещу насилствената стерилизация на жени с увреждания във Франция. През август 2011 те внесоха писмено становище⁹ в Европейския съд по правата на човека по казусът Гоер и други срещу Франция, заведено от пет млади жени с психически заболявания, които са били стерилизирани без тяхно знание и съгласие. Ищците заявяват, че техните права на семеен живот, на брак и на това да не бъдат подлагани на унижаващо достойнството им отношение и дискриминация, закрепени с Европейската конвенция за правата на човека, са били нарушени. Обединението на тези пет групи очаква Съдът да вземе положително решение и по този начин да узакони автономията на жените с увреждания по отношение на тяхното репродуктивно здраве. Към момента на съставяне на настоящия документ съдът все още не е излязъл с решение.

Правото на избор?

Движението за права на хората с увреждания повдигна въпроси относно «селективните аборти» или аборти поради увреждане на плода. Докато движението за правата на жените, позовавайки се на ценностите за свобода и автономност на жените, е склонно да признае безусловното право на жените на аборт, селективните аборти срещат енергичния протест на активистите, борещи се за правата на хората с увреждания. Тяхната теза е, че бъдещите родители трябва да получат обективна и непредубедена информация за уврежданията, както и да получат съответната подкрепа. Ако това е на лице, твърде вероятно е по-малко жени да решат да направят аборт заради увреждане на плода. Стандартните правила на ООН за равнопоставеност и еднакви шансове на хората с увреждания /1993/ в известен смисъл прави крачка напред по посока към признаване не само на правата на хората с увреждания да имат сексуални връзки и да станат родители, но също така и на необходимостта от преодоляване на предразсъдъците на обществото по този въпрос. Конвенцията на ООН по правата на хората с увреждания закрепва правото на липса на насилие и жестокост, на уважение на правото на личен и семеен живот, на намиране на семейство и не-дискриминация, основаваща се на увреждане.

❓ *Трябва ли родителите да имат право на аборт поради увреждане на плода? Какво би могло да се смята за увреждане?*

Движение за защита на правата на хората с увреждания

Все по-активни и добре организирани движения за защита на правата на хората с увреждания стоят зад впечатляващата промяна на парадигмата – промяна от това уврежданията да бъдат разглеждани като лична трагедия до това уврежданията да се възприемат като въпрос на човешките права. Дейността на подобни движения за защита на правата на хората с увреждания доведе до подход към този въпрос, чиято философия е „нищо за нас да не става без нас“, както и до политическо изместване на въпроса от медицинския модел към социални и базирани се на човешките права модели: от „пациент“ към гражданин. Ключовият въпрос е, че хората с увреждания трябва да имат същите права, като тези без увреждания и че дискриминацията въз основа на съществуващо увреждане трябва да бъде забранена със закон.

Медицински и социални модели на уврежданията

Преди 1970 година хората с увреждания бяха разглеждани като медицински грешки и жертви на обстоятелствата, заслужаващи съчувствие. Това бяха основните характеристики на „медицинския модел“ на уврежданията, който здраво свързва проблема с личността и предполагаше, че той може да се разреши единствено с медицински „средства“.

В противовес на този доминиращ модел през 60-те години на миналия век се наблюдаваше сериозна промяна в мисленето, първоначално в Съединените щати, с „движението за независим живот“. Смяната на парадигмата вижда решение на проблема с уврежданията в реструктуриране на обществото и премахване на бариерите. Това разбиране на уврежданията се нарича „социален модел“. Той се концентрира

КЛЮЧОВИ ДАТИ

3 декември – Международен ден на инвалидите. Вторият четвъртък през октомври Световен ден на зрението.

Не харесвам също така хора, които се опитват да говорят така, че аз да мога да ги разбера. Приличат ми на хора, които, когато вървят заедно с вас, се опитват да забавят крачките си, за да са в крак с вас; лицемерието е равносложно дразнещо и в двата случая Helen Keller (Хелън Келер), глуха и слъпа активистка и автор

Медицинският модел пита:

Какво ти има?

На проблеми със слуха ли се дължат затрудненията да се разбирате с хората?

Заради здравословния си проблем ли се преместихте тук?

Вашият здравословен проблем /увреждане-то ви ли ви спира да излизате толкова често или толкова далеч, колкото бихте искали?

Социалният модел пита:

Какво му има на твоето общество? Какви социално-икономически, политически и/или екологични условия трябва да се променят, за да се помогне на всички хора с увреждания да се възползват от правата си?

Затрудненията ви да се разбирате с хората основно в резултат на тяхната неспособност да комуникират с вас ли се държат?

Какви недостатъци на жилището ви ви накараха да се преместите тук?

Има ли някакви транспортни или финансови проблеми, заради които не излизате толкова често или толкова далеч, колкото бихте желали?¹²

Подходът към хората с увреждания, базиран на техните права, задачи да даде възможности на лицата с увреждания и да гарантира тяхното активно участие в политическия, икономическия, социалния и културния живот по начин, който зачита и отчита техните различия.

Служба на Върховния комисар по правата на човека в ООН

Световната конференция по човешките права препотвърждава, че всички човешки права и основни свободи са универсални, поради което те безрезервно включват и хората с увреждания.

Декларация на Световната конференция по човешките права, 1993

Пълен списък на основните документи, предхождащи Конвенцията на ООН за ЗПХУ, можете да намерите на <http://www.hrea.org>

върху премахването на бариерите и утвърждава положителните нагласи и вземането на всички необходими мерки за това законите и политиките да са в подкрепа на пълноправното участие и на не-дискриминация. То предполага, че индивидуалните и колективни неудобства, на които са подложени хората с увреждания, са основно вследствие на комплексна форма на институционална дискриминация, която е толкова дълбоко заложена в нашето общество, колкото са сексизмът или расизмът.

В редица страни до ден днешен все още преобладава медицинският модел и социалният модел не е всеобщо приет и прилаган. Независимо от несъмнено важния фокус върху социалните фактори, социалният модел може да пропусне някои важни личностни фактори, например болката, която присъства при някои сериозни увреждания. Един активист от движение за защита правата на хората с увреждания се изрази по следния начин: „Можем да настояваме, че обществото ни е увредило чрез своята предубеденост и благодарение на това, че не посреща нуждите ни, породени от уврежданията; но да се отрича личният опит от увреждането в крайна сметка означава да се влезе в таен сговор с нашето иго“.¹³ Те заявяват, че е важно хората с увреждания да не се разглеждат нито като пасивни жертви на медицински нарушения, нито като пасивни жертви на околната среда. По-скоро те трябва да се възприемат като активни активни страни, с пълни права и възможности за упражняване на автономия върху собствения си живот.

Системите за социална защита често не са позволявали на хората с увреждания да контролират собствения си живот. Те би трябвало да улесняват активното участие на хората с увреждания. Това обаче трябва да е в комбинация с признаването на факта, че хората с увреждания имат право на социална подкрепа, независимо от техния потенциален принос към обществото. Включването на хора с увреждания изисква също прилагането на политики и програми, които премахват бариерите и гарантират упражняването на граждански, културни, икономически, политически и социални права.

Равенство и недопускане на дискриминация

Повечето от днешните притеснения относно човешките права, засягащи хората с увреждания, са свързани с дискриминацията. Хората с увреждания имат точно същите човешки права, като тези на хората без увреждания; въпреки това обаче те са обект на пряка и непряка дискриминация и изключване в почти всички области на живота.

Дали поради социални предразсъдъци, дали поради структурни проблеми в обществото или заради техните собствени увреждания. Това означава, че често те се нуждаят от положителни усилия от страна на обществото, за да имат еднакъв шанс за участие. По-конкретно това може да се отнася до такива области като достъп до информация, здравеопазване, образование и заетост. Позитивните дейности трябва да са ориентирани към насърчаване на представителството на отделни групи, които традиционно са обект на дискриминация с цел създаване на по-егалитарно общество.

Подходящо приспособяване

Недопускането на дискриминация включва концепцията за подходящо приспособяване, което трябва да бъде направено за хората с увреждания. Подходящо приспособяване означава, когато е необходимо, да се извършват необходимите изменения и промени, така че да не се поставят несъразмерни или непосилни затруднения, така че хората с увреждания да могат да се възползват от своите човешки права и основни свободи наравно с останалите.¹⁴ Такива подходящи приспособявания например се наблюдават в случаите, в които на дадено лице с увреждания се осигуряват специални решения и достъп до информация, транспорт, работно място, приспособления и услуги. Цялостната цел е да се улесни включването и обучение с участие по една на всеки участник в общността.

Увреждания и инструменти за човешки права

Уврежданията не се споменават специално в нито един от основните международни документи по човешки права преди 1961 година, когато е приета Европейската социална харта – първият международен договор, включващ изрични разпоредби за правата на хората с увреждания. Следните основни текстове, които разглеждат специално правата на хората с увреждания, допълват Международната харта за правата на човека:

- 1971 – Декларация за правата на хората с умствена изостаналост
- 1975 – Декларация за правата на хората с увреждания
- 1982 – Световна програма за действие по отношение на хората с увреждания
- 1983 – 1992 – Международно десетилетие на хората с увреждания
- 1993 – Стандартни правила на ООН за равнопоставеност и еднакви възможности на хората с увреждания
- 1993 – Виенска декларация за човешките права
- 2006 – Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания /КООН ПХУ/.

Създаването на редица инструменти за основни човешки права бе провокирано от движенията за защита на правата на хората с увреждания. Докато основните международни инструменти за човешки права предлагат сериозен потенциал за насърчаване и защита на човешките права на хората с увреждания, този потенциал все още не е напълно реализиран. Това е основната причина за създаването на нова Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания.

Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания

Конвенцията бе приета през 2006 и представлява първият законово обвързващ международен документ на ООН за хората с увреждания, който регламентира минималните стандарти, които правителствата са длъжни да спазват, така че да се гарантира, че хората с увреждания да се възползват от своите граждански, политически, икономически и социални права. Конвенцията изрично признава уврежданията като въпрос на защитата на човешките права. Тъй като Конвенцията не създава никакви права, тя по-конкретно забранява дискриминацията срещу лица с увреждания във всички области на живота, включително гражданските права, достъп до справедливост и правото на образование, здравеопазване и достъп до транспорт. Факултативният протокол към Конвенцията на ООН за ЗПХУ разрешава да бъдат подавани оплаквания до Комитета по ЗПХУ от лица и групи лица, в които се твърди, че техните права са били нарушени от държави – страни по Протокола.¹⁶

В Конвенцията се подчертава огромният риск от бедност за хората с увреждания и се акцентира върху различната дискриминация, пред която се изправят малцинствата, жените или момичетата с увреждания. Много важно е, че Конвенцията поставя ударение върху задължението организациите на хората с увреждания от гражданското общество да се включат в нейното прилагане. Член 3 от Конвенцията определя общите принципи, които служат за тълкуване и прилагане на Конвенцията:

Зачитане на вътрешно присъщото достойнство, самостоятелността на индивида, включително свободата на личен избор и неговата независимост;

- Недопускане на дискриминация
- Пълноценно и ефективно участие и включване в обществото;
- уважение към различията и приемане на хората с увреждания като част от човешкото многообразие и човешкия род;
- еднакви възможности;
- достъпност;
- равнопоставеност между мъжа и жената;
- зачитане на развиващите се способности на децата с увреждания, зачитане на правото на децата с увреждания да запазят своята идентичност.

Особено притеснителен е фактът, че хората с увреждания често са субект на вземане на решения от други хора. Член 12 на Конвенцията на ООН за ЗПХУ прави опит да коригира този подход като признава дееспособността на хората с увреждания и предлага мерки за оказване на подкрепа на тяхното право да упражняват своята правоспособност, например чрез елиминиране на практиката да се назначават настойници, които вземат решения от името на лицата с увреждания и вместо това да се окаже съдействие на хората с увреждания, така че те да могат сами да вземат решения за себе си. Спазването на изискването на член 12 е предпоставка за реализиране на някои от другите права по Конвенцията, като правото на участие в политическия живот, достъп до справедливост или правото на семейство.

Съветът на Европа и правата на хората с увреждания

Съветът на Европа е водеща организация в борбата за човешки права на хората с увреждания. Европейската социална харта /1961/ съдържа изрични разпоредби за правата на лицата с увреждания на независимост, социална интеграция и участие в живота на общността.

Преди влизането в сила на Конвенцията на ООН за ЗПХУ, единственият официален документ на ООН, изрично забраняващ дискриминацията въз основа на увреждане, е Конвенцията за правата на детето.

105 държави са ратифицирали, а 153 държави са подписали Конвенцията на ООН за ЗПХУ от 2006 насам. Факултативният протокол към Конвенцията на ООН за ЗПХУ е подписан от 90 страни и е ратифициран от 63. /Данните са актуални към септември 2011/.

Международният Алианс на хората с увреждания призовава за ефективно прилагане на Конвенцията на ООН за ЗПХУ в целия свят чрез координирано включване на представителните организации на хората с увреждания“.

Европейска социална харта, Член 15

С цел да осигурят на хората с физически или умствени увреждания ефективно упражняване на правото на професионално обучение, рехабилитация и трудоустрояване, договарящите страни се задължават в частност:

1. да вземат необходимите мерки, за да осигурят обекти за обучение, включително, ако е необходимо - специализирани държавни или частни институции;
2. да вземат необходимите мерки за осигуряване на заетост на лица с увреждания, чрез специализирани услуги за назначаване на работа, при облекчени условия на труд и мерки за насърчаване на работодателите да наемат на работа лица с увреждания.

Една от най-важните кампании на ЕФИ, а именно за „Свобода на движение“, призовава за дейности за премахване на препятствията, пред които се изправят хората с увреждания в целия ЕС по време на пътуване, в опита да имат достъп до основни стоки и услуги, транспорт, образование, работа или информация.
www.edf-feph.org

Препятствия от типа на субективен подход винаги ще съществуват, докато болшинството от хората виждат преди всичко увреждането, а не човека.

Карина Чулина

Дискриминацията по отношение на хората с увреждания не винаги е очевидна, не е обозначена с неонова светлина в нашите мисли и дейности, напомняйки ни че „дискриминираме човек с увреждания“, но въпреки това тя съществува.

Активист с увреждане

„Планът за действие за насърчаване на правата и пълноценното участие на хора с увреждания в обществото: подобряване на качеството на живот на хората с увреждания в Европа 2006 – 2015“ на Съвета на Европа определя конкретни дейности, които трябва да бъдат извършени от страните-членки в различни области, включително участие в политическия и обществения живот, образованието, здравеопазването или повишаване на нивото на информираност. Той има важни междудисциплинарни аспекти: жени и момичета с увреждания, деца с увреждания, хора с голяма нужда от подкрепа, възрастни хора и хора с увреждания от малцинствата. Планът за действие се разглежда също така като инструмент на политиката за подкрепа на страните-членки за прилагане на практика на Конвенцията на ООН за ЗПХУ и като крайна цел за масираното включване на уврежданията във всички области от политиката на страните-членки на Съвета на Европа.

Политики и дейности на ЕС във връзка с уврежданията

На ниво Европейски съюз Европейският форум по проблемите на инвалидността /ЕФИ/, която е главната организация, представляваща интересите на 80 милиона души с увреждания, лобира заедно с други такива за признаване на правата на хората с увреждания. Резултатът е специално разглеждане на дискриминацията въз основа на увреждане в Договора от Амстердам и Директивата на ЕС за еднакво третиране при назначаване и работа, която забранява всякаква дискриминация при осигуряването на заетост въз основа на увреждания и насърчава осигуряването на адекватни условия.

Член 26 от Хартата на основните права на ЕС /2000/ признава и защита правото на хората с увреждания да се възползват от разработените мерки, които гарантират тяхната независимост, социална и трудова интеграция и обучение с участие им в живота на общността. През 2010 Европейската комисия прие Стратегията на ЕС по въпросите на инвалидността 2010 – 2020, чиято цел е да позволи на хората с увреждания да се възползват пълноценно от обучение с участие им в обществото и в европейската икономика.

Европейският съюз е ратифицирал Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, като по този начин е първата организация за регионална интеграция, подписала договор за човешки права.¹⁸ Всички институции и отговорни представители в ЕС ще трябва да припознаят ценностите на Конвенцията във всички политики, които са в тяхната компетентност и да направят всичко възможно за включването на хората с увреждания в тях: от транспорта до заетостта и от информационните и комуникационните технологии до развиването на сътрудничество. Също така те трябва да адаптират и да направят достъпни техните сгради, както и политиката си по заетостта и комуникациите.

Какво е дискриминация на хора с увреждания?

Дискриминацията на хора с увреждания може да се дефинира като дискриминационно, репресивно, обидно поведение, базиращо се на идеята, че хората с увреждания са по-нисшестоящи от останалите. Този вид дискриминация е свързан с предразсъдъци, стереотипи или „институционална дискриминация“ спрямо хората с увреждания. Основният проблем при дискриминацията на хора с увреждания /известен още като ейблизъм или ейблизъм¹⁹/ е, че не е лесно да бъде определен. В редица случаи хората не осъзнават, че той е налице. Дискриминацията на хора с увреждания на първо място и най-вече е свързан с подхода на някои хора: тя е свързана не само със съзнателно дискриминационно поведение, а също така с начина, по който някои несъзнателно се

отнасят към хората с увреждания. Елементът „несъзнателност“ при дискриминационния подход е много по-сложен за справяне, отколкото съзнателните дискриминационни дейности, но и в двата случая се изискват еднакво целенасочени усилия в борбата за човешки права.

Огромното мнозинство от хората биха казали, че нямат нищо против хората с увреждания и вероятно това е точно така. Въпреки това голяма част не смятат хората с увреждания за еднакви и не могат да си дадат сметка за препятствията, които съществуват в обществото и които пречат на хората с увреждания да живеят „нормален“ живот. Например, има хора, които използват местата за паркиране, определени за хора с увреждания и резултатът от това е, че на шофьорите с увреждания може да се наложи да се върнат въщи. Дискриминацията спрямо хората с увреждания е просмуквала всички слоеве на обществото. Съзнателната дискриминация на икономическа основа е широко разпространена /например, дискриминация при наемането на работа/, но повод за истинско притеснение дава подсъзнателната дискриминация спрямо хората с увреждания в резултат на непознаване или цялостна липса на разбиране. Това може да се прояви в „подход на апартейд“, тоест социална нагласа, че плановете за включване нямат особено значение, тъй като хората със затруднения при придвижване си имат техни отделни сгради и институции и транспортни средства. Дискриминацията спрямо хората с увреждания се проявява също в широко разпространеното използване на отделни или различни входове в публични сгради за хора с увреждания. Една среда без дискриминация на хората с увреждания би позволила на възрастните хора, майките с малки деца и на други временно или трайно инвалидизирани хора равен достъп до търговски центрове и други публични институции или места.

? *Кои места във вашата най-близка среда биха се оказали недостъпни, ако внезапно се окажете с увреждане?*

Младежи с увреждания

Включването на нуждите на хората с увреждания във всеки вид политика е процес на оценка на последиците за хората с увреждания на всички планирани дейности, включително законодателни, политики и програми, във всички области и на всички нива.²² Важно е да се работи по посока на включване на проблема с уврежданията във всички въпроси, свързани с младежта, както и включване на младежта във всичко, свързано с уврежданията. И уврежданията, и младежта трябва да бъдат основни въпроси при формулирането на всяка една политика. За да се разработят ефективни политики, трябва да има по-голямо разбиране на въпросите, свързани с уврежданията от отговорните фактори и самите млади хора с увреждания трябва да участват в процеса на вземане на решения. Това ще се постигне само чрез по-тясно партньорство между държавните институции и организациите на хората с увреждания.

Предизвикателството тук е, че организациите, представляващи интересите на млади хора с увреждания или ръководени от такива млади хора, са малко на брой. На международно и регионално ниво повечето активни представители на проблемите с уврежданията и младите хора включват Международната федерация на тежкочуващите младежи, Гласове на млади хора с увреждания Ленард Чешър, Африканската мрежа на младежи с увреждания, Фондация Пинеда за младежи, Световната федерация на глухите младежи, Европейският форум по проблемите на инвалидността – младежки комитет.

Международна федерация на тежкочуващите младежи (IFHOHYR)

Международната федерация на тежкочуващите младежи е неправителствена организация на национални и регионални младежки организации на тежкочуващи младежи по целия свят. Федерацията работи за подобряване качеството на живота на тежкочуващите младежи и за насърчаване на еднакви права за тях на всички обществени нива. IFHOHYR си сътрудничи активно със Съвета на Европа, например при организирането на семинари за тежкочуващите млади хора и е била член на Консултативния съвет за младежта на Съвета на Европа в няколко случая. Останалата дейност на Федерацията включва международни летни лагери, програми за обучение, семинари и курсове по английски за младежи с увреден слух.

? **Всеки има право да има амбиции и отговорността да се опита да ги постигне, доколкото му позволяват силите-**

Саймън Стивънс²⁰

? По направени оценки, в света има между 180 и 220 милиона младежи с увреждания и почти 80% от тях живеят в развиващите се страни.²¹

? www.ifhohyp.org
www.youngvoices.lcdisability.org
www.pinedafoundation.org
www.wfdys.org
www.edf-feph.org

Европейски форум по проблемите на инвалидността – Комитет за младежта

Комитетът бе създаден през 2000 година с цел включване на младите хора във всички ЕФИ политики и повишаване на нивото на информираност относно нуждите на младите хора с увреждания в ЕФИ и ЕС.

„Млади и с увреждания: предизвикателствата на ежедневието“, публикация на Комитета за младежта на ЕФИ, която хвърля светлина върху препятствията, с които се срещат младите хора с увреждания в различни области на живота – от сексуалността през образованието до заетостта.

Право на образование

От десетилетия специалните училища за хора с увреждания се смятат за средство за сегрегация и често са критикувани за по-ниското качество в сравнение с основното образование. Проведени са множество дебати относно предимствата и недостатъците на сегрегираното обучение и специалните училища в сравнение с основното специално образование в общообразователната система. Независимо от резултата на тези дебати, младежите с увреждания и техните семейства трябва да имат правото да избират между специални и общообразователни училища на базата на специфичните нужди на детето. Едно от основните предимства на интегрираното обучение е, че включването на деца с и без увреждания през първите години в училище може да спомогне за преодоляване на предразсъдъците и да допринесе за цялостното включване на хората с увреждания в обществото.

Някои от основните проблеми, с които се срещат децата и младежите с увреждания, са недостъпните училищни сгради или учебните материали, липсата на персонал, обучен да работи със специалните изисквания на децата с увреждания, пряка и непряка дискриминация. Трябва да има възможности за децата и младежите с увреждания както в общите, така и в специализираните училища, където да придобиват знания за живота и умения за социално развитие, така необходими за равното участие в образованието, да получават помощ и подкрепа от съучениците си и менторство, достъп до технологии и достъпни методологии.

Неформалното образование и активното научаване, което то осигурява, може да бъде по-интегриращо за хората с увреждания, отколкото формалната образователна система. Поради ограничените възможности в рамките на специалните образователни системи или заради социалното изключване, липсата на социални, комуникационни или чуждоезикови умения е много по-разпространено между хората с увреждания, отколкото у техните приятели без увреждания. Тези фактори правят неформалното образование особено важно за хората с увреждания, тъй като те могат да спомогнат за изграждането на необходимите жизнени умения, които е вероятно да не са били осигурени от формалното им образование. Също така е нужно измерението на уврежданията да се въведе повече в основните курсове за обучение чрез включване на упражненията, които могат да свържат участниците с измеренията, с които някои от тях е вероятно никога дотогава да не са се сблъскали или да се насърчава обучение с участие на млади хора с увреждания в основните курсове за обучение.

Проект „Обмяна на способности“

Студентската мрежа Еразмус /СМЕ/, Младежка Агора и Европейският форум по проблемите на инвалидността създадоха проекта „Обмяна на способности“ с подкрепата на Съвета на Европа, за да направят СМЕ достъпна за стажанти с увреждания на всички нива на дейността й. Проектът, който се изпълняваше през учебната 2009 – 2010 година, имаше за цел да увеличи броя на разменените стажанти с увреждания и да създадат най-добрите условия за тях по време на техния престой в чужбина. Нов проследяващ проект с нови партньори бе стартиран през 2010 година. Повече можете да прочетете на www.exchangeability.eu.

ЮНЕСКО отчита, че 98% от децата с недъзи в развиващите се страни не посещават училище и 99% от момичетата с недъзи са неграмотни.

Право на участие в общественения, политическия и културния живот

Има тенденция обучение с участие в обществените дела да се разглежда от младите хора с увреждания като ключ към тяхната голяма цел, която е постигане на цялостно включване и признаване на техните конкретни нужди и права. Редица млади хора с увреждания биха желали да бъдат включени в основни организации, ако това е възможно. В основните организации младите хора могат да се срещат помежду си на база на общите си интереси. Младите хора с увреждания не винаги имат тази опция заради физическите и психологическите препятствия.²³

Препятствията пред по-широкото участие включват отсъствие на структури, било то локално или национално ниво, за представителство на хората с увреждания и техните проблеми. Липсата на информация е друго препятствие. Често липсва или не е достъпна информацията дали сградите са физически достъпни и дали в тях има съоръжения за трудночуващи или незрящи. Тази липса на информация за достъпността, а понякога страхът от недостъпност, често спират хората с увреждания от участие в събития. Едно наложено с години препятствие пред възможността за участие е личната иден-

тификация: дали хората възприемат самите себе си като „хора с увреждания“ или като членове на „малцинство“. Някои хора с увреждания не искат да се причисляват към малцинствена група, тъй като за тях това има отрицателен подтекст; други не се смятат за хора с увреждания, а за членове на дадено езиково и културно малцинство. По отношение на политическото участие правото на гласуване е отказано на много хора с увреждания, които са лишени от правоспособност или когато гласуването не е достъпно.

Що се отнася до обучение с участие и включването на хора с увреждания, ролята на медиите в повишаване на нивото на информираност относно правата на хората с увреждания и промяната на нагласите е изключително важна. Масмедите често изобразяват хората с увреждания като попадащи в крайна категория: или в категорията на бедните и нуждаещи се от съжаление или възхвалявани като герои, осмелили се да живеят. Подобно обрисване допринася единствено за създаване на стереотип за хората с увреждания, а не за разбирането, че те образуват група, която е толкова интересна и разнообразна, колкото и всяка друга група в обществото.

Без бариери, без граници

Брошурата на SALTO „Без бариери, без граници“²⁴ се отнася за това как се изпълняват международни проекти с хора с различни способности, предвидени за младежи с и без увреждания. Тя съдържа специфични указания и насоки за младежките работници и организатори на проекти, например за това как да си взаимодействат с хора с различни увреждания, как да намерят младежки проекти и как да организират курсове за обучение за тях.
www.salto-youth.net/rc/inclusion

Забележки и пояснения

¹ www.un.org/esa/socdev/enable/dis50y10.htm

² Забележка: терминът „инвалид“ вече не се смята за подходящ и не отговаря на съвременното разбиране за хората с увреждания. Предпочитанията към конкретна терминология сред хората с увреждания и в различни географски райони може да се различават. Индивидуалните желания на хората с увреждания трябва да бъдат уважавани, колкото е възможно повече.

³ СЗО, „Информация за увреждания и здраве № 352“, 2011: www.who.int/mediacentre/factsheets/fs352/en/index.html

⁴ Организация на обединените нации, 2008, „Включване на проблемите с уврежданията в дневния ред на развитието (E/CN.5/2008/6)“: www.un.org/disabilities/documents/reports/e-cn5-2008-6.doc

⁵ Организация на обединените нации, 2006 „Някои факти относно хората с увреждания“, Международна конвенция за правата на хората с увреждания: www.un.org/disabilities/convention/pdfs/factsheet.pdf

⁶ СЗО, „Световен доклад за проблемите на уврежданията“, 2011: www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en

⁷ Министерство на международното развитие (DFID) 2000, „Увреждания, бедност и развитие“, DFID, Великобритания

⁸ Mckee, Barbara, Disabled and the holocaust: Disabled Persecution, 2004: www.eastrenfrewshire.gov.uk/holocaust/holocaust_remembrance_

2004_-_other_victims/holocaust_remembrance_2004_-_disabled_the_holocaust.htm

⁹ Писмени съображения, внесени съвместно от Центъра за репродуктивни права, Европейски форум по проблемите на инвалидността, Международен център за правна защита на човешките права (Interights), Международен алианс на хора с увреждания, Център за защита на хора с умствени увреждания, 16 август 2011: http://mdac.info/sites/mdac.info/files/Gauer%20v%20France_Submission_ECHR_FINAL.pdf

¹⁰ Европейски съд за човешки права, „Репродуктивни права, Информация“, 2011: www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/4B7D24F7-F9EF-4749-B16B-68E650B95C5A/0/FICHES_droits_procr%3%A9ation_EN.pdf

¹¹ Департамент на ООН за социално-икономическа информация и политически анализ, 1994

¹² Oliver, Michael, Understanding Disability: From theory to practice, 1996, Macmillan: Basingstoke.

¹³ Morris, Jenny, Pride Against Prejudice: Transforming Attitudes to Disability, 1991, Women's Press: London.

¹⁴ Handbook for Parliamentarians, No.14, 2007, From Exclusion to Equality Realizing the rights of persons with disabilities, UN and Inter-Parliamentary Union: www.un.org/disabilities/default.asp?id=212

¹⁵ Терминът „умствено изостанал“ вече не е актуален и не съответства на модерното разбиране за увреждане.

¹⁶ www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx

¹⁷ www.internationaldisabilityalliance.org

¹⁸ Публикация в пресата на Европейския форум по проблемите на инвалидността, 5 януари 2011: www.edf-feph.org/Page_Generale.asp?DocID=13855&thebloc=26586

¹⁹ Забележка: „Ейбълизъм“ е предпочитаният термин от някои специалисти и научни работници, тъй като насочва вниманието не толкова върху уврежданията, а върху формирането на способности, което във всички случаи има връзка с уврежданията.

²⁰ www.simonstevens.com

²¹ Среща на високо равнище на ООН по въпросите на младежка, „Младежи с увреждания“, Информация: http://social.un.org/youthyear/docs/Fact%20sheet%20youth%20with%20disabilities.pdf

²² Карол Милър и Бил Албърт „Включване на уврежданията в развитието: уроци от включване на равенството“, 2005: www.dfid.gov.uk/r4d/PDF/Outputs/Disability/RedPov_gender.pdf

²³ „Млади и с увреждания: предизвикателствата на ежедневието за равнопоставеност“, Публикация на Младежкия комитет на ЕФИ, 2009: www.edf-feph.org/Page.asp?docid=18486&langue=EN

²⁴ „Без бариери, без граници“, Ресурсен център SALTO по младежко включване, 2008: www.salto-youth.net/downloads/4-17-913/NoBarriersNoBorders.pdf

Способностите са важни, а не уврежданията, които не са дума, която умирам от удоволствие да използвам.

Марли Матлин, актриса, загубила слуха си, носителка на „Оскар“

Центърът за защита правата на хора с психически увреждания и партньорски организации стартираха кампания в подкрепа на правото на хора с увреждания да гласуват: www.savethevote.info.

Дискриминация и нетърпимост

Свързани упражнения:

- Джамия в Града на сънищата
- Достъп до медикаменти
- Всички еднакви – всички различни
- Вярващите
- Може ли да вляза?
- Различно заплащане
- Доста!
- Героини и герои
- Искам да работя
- Езикова бариера
- Нека да поговорим за секса!
- Път към Страната на равенството
- В отговор на расизма
- Вижте способността
- Направи крачка напред!
- Кой съм аз?
- Работа и деца

Дискриминация и нетърпимост

Какво представляват дискриминацията и нетърпимостта?

Дискриминацията във всичките ѝ възможни форми и изражения е една от най-често срещаните форми на нарушение и злоупотреба с човешките права. Тя засяга милиони хора ежедневно и е една от най-трудните за разпознаване прояви. Дискриминацията и нетърпимостта са тясно свързани концепции.

Нетърпимостта е неуважение на традициите и вярванията, различни от собствените. Тя включва също отхвърлянето на хора, които възприемаме като различни, например членове на социални или етнически групи, различни от нашите или хора с различна политическа или сексуална ориентация. Нетърпимостта може да прояви в широка гама от дейности – от избягване, през езика на омразата до физическо насилие и дори убийство.

Дискриминация е налице, когато хората биват третирани по-неблагоприятно от други хора в сравними ситуации, единствено по причина на това, че принадлежат или са възприемани като принадлежащи на определена група или категория хора. Хората могат да бъдат дискриминирани заради тяхната възраст, увреждане, етническа принадлежност, произход, политически убеждения, раса, религия, джандър, сексуална ориентация, език, култура и по различни други признаци. Дискриминацията, която често е резултат на предрасъдъците на хората, прави хората безсилни, пречи им да бъдат активни граждани, ограничава ги да развият уменията си и в редица ситуации спира достъпа им до работа, здравни услуги, образование или жилище.

Дискриминацията има преки последствия върху онези хора и групи, които са дискриминирани, но индиректно има също дълбоки последици върху обществото като цяло. Общество, в което дискриминацията е позволена или се толерира, е общество, в което хората са лишени от свободата да разгърнат пълния си потенциал за себе си и за обществото.

Този раздел разглежда различните лица на дискриминацията, пътищата, по които тя влияе върху човешките права и мерките и инициативите, които са предприети или

трябва да бъдат въведени за противопоставяне на дискриминацията и за допринасяне към културата на мира и човешките права. Някои от тези най-разпространени форми на дискриминация, като дискриминацията заради увреждания, джендър или религия, също са представени по-подробно в разделите на тази глава.

Принципите за равенство и липса на дискриминация са заложени във Всеобщата декларация за правата на човека: „Всички хора се раждат свободни и еднакви по достойнство и права“. /Член 1/. Тази концепция за равенство по достойнство и човешки права е заложена в модерната демокрация, така че държавите са длъжни да защитават различните малцинства и уязвими групи от различно третиране. Член 2 разделя свободата от дискриминацията: „Всеки човек има право на всички права и свободи, провъзгласени в тази Декларация, без никакви различия.“

Страните-членки на Съвета на Европа също са обвързани с ангажимента за липса на дискриминация в Член 14 на Европейската конвенция за правата на човека. Този член гарантира защита от дискриминация само във връзка с упражняване на другите права, заложени в конвенцията. Протокол 12 към ЕКПЧ е изготвен, за да осигури по-силно самостоятелно право на равенство и обща забрана за дискриминация: „Упражняването на всяко право, предвидено в закона, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация...“¹. По този начин Протоколът разширява обхвата на ЕКПЧ, тъй като засяга дискриминацията на всяко законово право, дори и конкретното право да не е изрично посочено в Конвенцията.

Вашата страна ратифицирала ли е Протокол 12 към ЕКПЧ?

Пряка и непряка дискриминация

Дискриминацията може да бъде проявявана пряко и непряко. Пряката дискриминация се характеризира с намерението да бъдат дискриминирани лица или групи, например когато служба за наемане на работа отхвърля кандидати за работа-роми или компания за жилищно настаняване не отдава под наем жилища на имигранти. Непряка дискриминация се наблюдава, когато изглеждащи като обективни разпоредби, критерии или практики фактически поставят представители на определени групи в по-неблагоприятно положение в сравнение с другите. Могат да се посочат различни примери – от изискване за минимална височина за наемане на пожарникари /което може да изключи повече жени, отколкото мъже/ до универсален магазин, който не наема хора, които си покриват главата. Тези правила, които на пръв поглед са неутрални от гледна точка на начина, по който са формулирани, на практика могат да поставят в несъразмерно неблагоприятно положение членовете на определени социални групи. И пряката, и непряката дискриминация са забранени от всички документи за защита на правата на човека. Непряката дискриминация често е по-разпространена и трудна за доказване, отколкото пряката.

Чувствали ли сте се някога дискриминирани?

Структурна дискриминация

Структурната дискриминация се основава на самия начин, по който е организирано обществото ни. Системата сама по себе си поставя в неблагоприятно положение определени групи хора. Структурната дискриминация действа чрез нормативи, установени практики, модели на отношение и поведение, които създават прегради, възпрепятстващи постигането на реална равнопоставеност или еднакви възможности. Често структурната дискриминация се проявява като институционална субективност, механизми, които постоянно допускат нарушения в полза на една група и дискриминират друга. Това са случаите, когато дискриминацията, която се получава в резултат на подобно отношение, не се корени в преценката на дадено лице по отношение на друго лице или група от хора, а в институционалните структури – било те правни, организационни или други. Задачата при структурната дискриминация е тя да стане видима, тъй като често ние свикваме с нея, въпреки че тя е очевидна и безспорна.

Съществуването на структурна дискриминация, поставя пред държавите предизвикателството да въвеждат не само правни рамки, но също и други стимули, които да отразяват ??? поведението и това как функционират различните институции. Един от начините за справяне с този проблем, може да бъде обучението по правата на човека.

КЛЮЧОВИ ДАТИ

27 януари

Международен възпоминателен ден в памет на жертвите на Холокоста

21 март

Международен ден за премахване на расовата дискриминация

8 април

Международен ден на ромите

17 май

Международен ден срещу хомофобията и трансфобията

20 юни

Световен ден на бежанците

2 август

Международен възпоминателен ден за ромите-жертви на Холокоста

9 ноември

Международен ден срещу расизма и антисемитизма

16 ноември

Международен ден на толерантността

18 декември

Международен ден на мигрантите

Основният елемент при структурната дискриминация е не намерението, а ефектът от това малцинствени групи да бъдат държани в подчинено положение.

Фред Пинкърс

Структурната цялост е състояние, което възниква, когато определени групи имат различен статут в сравнение с други групи в резултат на неравнопоставеност на техните роли, функции, права и възможности. Борбата против дискриминацията трябва да излезе от съдилищата и да влезе в сферата на образованието и политиките.

Миряна Найчевска, Председател на Работната група на ООН на експерти по лица от африкански произход

Цивилизацията трябва да бъде преценявана по отношението към малцинствата.

Махатма Ганди

Дайте ми един предразсъдък и ще обърна света.

Габриел Гарсия Маркес

Афирмативни дейности

В някои случаи преференциално или положително третиране на хора, принадлежащи към определени групи могат да се прилагат като опит да се облекчи или поправи някаква вреда, причинена от структурна дискриминация. Афирмативните действия могат да бъдат позволени, но и приветствани в борбата с неравенството. Така например, икономическите разлики между селските и градските райони може да доведе до различно ниво на достъп до услуги. Това от своя страна може да доведе до неравенство, ако не бъдат взети специални мерки в противовес на резултата от първоначалния икономически дисбаланс. В подобни случаи преференциалното третиране е необходимо, за да се осигури ефективно равенство, вместо да се причинява неравенство.

Международната конвенция за премахването на всички форми на расова дискриминация регламентира, че може да се наложи прилагането на програми за афирмативни действия в страни, които са ратифицирали конвенцията с цел преодоляване на систематичната дискриминация. Такива мерки обаче „в никакъв случай не трябва да имат като последствие поддържането на различни или отделни права за различни расови групи след постигането на целите, за които те са били взети“.

Множествена дискриминация

Всеки един от нас принадлежи или се идентифицира с няколко социални групи. Когато се работи с дадена определена социална група в неравнопоставено положение, е важно да сме наясно с вътрешната еднородност на групата и потенциала за множество основания за дискриминация. Реалното множество идентификации не само означава повече възможности за дискриминация, но може да дойде също от няколко посоки: например, жена от ромски произход с хомосексуална ориентация може да бъде обект на множествена дискриминация от хетеросексуални не-роми; в същото време тя може да е обект на хомофобия в самото ромско общество и обект на расизъм сред гей-обществото. В повечето случаи множествената дискриминация възниква спрямо така наречените видими малцинства, жените и хората с увреждания.

Мнозинства и малцинства

Дискриминацията обикновено е насочена от мнозинствата към малцинствата, въпреки че съществува също така дискриминация, идваща от малцинствата. Принадлежността към малцинство може да е статично или динамично състояние, в зависимост от редица фактори. Когато сме откъм печелившата страна в хода на едни демократични избори, ние сме в мнозинството благодарение на нашите убеждения, решение или, например на резултата от избора. Ако нашите убеждения се променят или партията, която подкрепяме, загуби следващите избори, нашият статус на мнозинство вече не е валиден. Има повече статични положения на мнозинство и малцинство, когато един или повече аспекти на нашата идентичност /националност, религия, сексуална ориентация, джендър, начин на живот, увреждания/ са представителни за дадена група, която представлява по-малко /обикновено много по-малко/ от 50% от цялото население на дадена географска територия.

Демокрациите не са защитени от „тиранията на мнозинството“: ситуация, при която правилото на мнозинството е толкова деспотично, че тотално не отчита нуждите и желанията на членовете на малцинствата. Рамката на човешките права не само защитава гражданите от репресията спрямо отделния индивид или малка група хора, но е също така средство за защита на малцинствата срещу мнозинството.

? *Сеещате ли се за някого, който никога не е изпитал дискриминация?*

Ролята на стереотипите и предразсъдъците

Стереотипът е обобщено убеждение или мнение за дадена група хора, например, че предприемачите са амбициозни, държавните служители са лишени от чувство за хумор или че жените са с дълги коси и носят поли. Основната функция на стереотипите е да опростят действителността. Обикновено стереотипите се базират или на някакъв личен опит или на впечатления, които сме придобили в процеса на социализация през ранното детство от възрастните от домашното ни обкръжение, в училище или чрез средствата за масова комуникация, които впоследствие стават толкова генера-

лизиращи, че не могат да поемат всички хора, които евентуално биха могли да бъдат свързани.³

Предразсъдъкът е преценка, обикновено негативна, която правим за друг човек или други хора, без всъщност да ги познаваме. Както и стереотипите, предразсъдъците се формират като част от нашия процес на социализация. Една от разликите между стереотипа и предразсъдъка е, че когато има достатъчно информация за даден човек или конкретна ситуация, ние спираме дотам със стереотипите. Предразсъдъците обаче са като екран, през което възприемаме нещата от действителността: по този начин информацията сама по себе си по принцип не е достатъчна да се освободим от предразсъдъка, тъй като предразсъдъците променят нашите възприятия за реалността; ние обработваме информацията, която потвърждава нашите предразсъдъци, но не обръщаме внимание или „забравяме“ всичко, което е в противоречие с тях. Ето защо предразсъдъците доста трудно се превъзможват; ако противоречат на фактите, ние по-скоро бихме отrekli фактите, отколкото да подложим на съмнение предразсъдъка /“той не е истински християнин“ или „тя е изключение“/.

Дискриминацията и нетърпимостта често се базират или се обясняват с предразсъдъци и стереотипи спрямо хора и социални групи – съзнателно или несъзнателно. Те са израз на предразсъдъци, показани на практика. Резултатът от изначално съществуващите форми на предубеденост е структурната дискриминация.

Форми на нетърпимост и дискриминация

Ксенофобия

Определението за ксенофобия в Оксфордския речник на английския език е „смъртен страх от чужденци или чужди страни“. С други думи това означава омраза към чужденци. Тя е ирационална, защото не се базира задължително на някакъв пряк конкретен опит на заплаха от страна на чужденци. Ксенофобията е предразсъдък, свързано с погрешното твърдение, че хората от други страни, групи, култури или говорещи чужди езици представляват заплаха.

Ксенофобията е тясно свързана с расизма: колкото като по „различен“ се възприема другият, толкова по-силни са страхът и негативните чувства. Ксенофобията е една от най-често срещаните форми и основание за дискриминация и поради това представлява определено предизвикателство за човешките права.

Кои са обектите на ксенофобия във вашето общество?

Расизъм

Някои предразсъдъци могат да се трансформират в идеологии и да подхранват омразата. Такава идеология е расизмът. Расизмът включва дискриминационно или унищително поведение спрямо хората заради тяхната въображаема „непълноценност“. Широко разпространено е било убеждението, че сред човешките видове има човешки раси, които се разграничават въз основа на физическите им разлики. Научните изследвания показват обаче, че „човешкото население не е представено от еднозначно определени, ясно разграничавани се и биологически разделени групи“⁴ и че расата е имагинерна категория или социална конструкция. Всички човешки същества принадлежат на един и същ вид и следователно няма смисъл да се говори за „раси“.

Последствията от расистките идеологии са били унищожителни за човечеството. Той е бил оправдание за робството, колониализма, апартейда, насилствената стерилизация и унищожаването на задачи нарони. Той е бил в основата на нацистката идеология и програмите за изстреблението на евреите и други „по-нисши народи“.

За съжаление, расизмът продължава да съществува в съвременните европейски общества и политики. Макар расите вече да не се възприемат като биологическа категория и само малко на брой хора да вярват днес в „по-висшите раси“ с присъщото им право да доминират над смятаните за „по-нисши“, последствията на расизма не са напълно изчезнали и той приема други форми, като културен расизъм или етноцентризм, убеждението, че някои култури, по принцип техните собствени, са по-високо стоящи или че други култури, традиции и истории са несъвместими с техните.

Всяко твърдение е изкривяване на информацията в една или друга форма.

Едуард Сед

Предразсъдъкът е кривоглед, когато гледа и лъже, когато говори.

Лора Жюно, Херцогиня Д'Абрантес

Международен ден за премахване на расовата дискриминация

На 21 март се обелязва годишнина от клането в Шарпвил през 1960 година, когато полицията открива огън и убива 69 души по време на мирна демонстрация срещу законите на апартейда в Шарпвил, Южна Африка.

ОБЕДИНЕНИ за межкултурни дейности, европейска мрежа срещу национализма, расизма, фашизма и в подкрепа на мигрантите и бежанците, координира седмица на действието в цяла Европа около тази дата, която да утвърди толерантността и равните права и да ознаменува разнообразието в Европа.⁷

Дискриминацията, ксенофобията и расизмът са широко разпространени на различни места в целия свят: има около 160 милиона далити / неприкосновени/ в Индия, страдащи от кастовата система. В САЩ расовата принадлежност е основен фактор при определянето на смъртната присъда.⁵

Болниците в Чехия, Словакия и Унгария са практикували насилствена стерилизация на жени-ромки на прага на 21 век⁶.

Широко разпространените практики за депортиране и различно отношение към мигрантите, както и структурната дискриминация спрямо определени етнически малцинства, като например ромското, от редица правителства, подхранват ксенофобията и латентните расистки чувства. За престъпления, мотивирани от омраза, които се подкрепят от расистка идеология, се съобщава редовно в новините в множество страни-членки на Съвета на Европа.

❓ *Можете ли да посочите случаи на расистко насилие във вашата страна, които са се случили наскоро?*

Антисемитизъм

Антисемитизмът може да бъде дефиниран като „враждебност към евреите като религиозна или малцинствена група, често придружавана от социална, икономическа и политическа дискриминация“⁹. Той е широко разпространен в европейската история и до днес. До края на XIX век еврейските общности в Русия редовно стават жертва на погроми, които представлявали организирани систематични дискриминативни актове на насилие срещу еврейските общности от страна на местното население, често с пасивното съгласие или активното участие на полицията, насърчавано от антисемитистката политика на правителството. Атаките срещу еврейски общности са били разпространено явление и в други европейски страни, например Австрия и Франция.

Появата на фашизма в първата половина на XX век води до още страдания за много евреи в Европа, тъй като антисемитизмът става част от идеологията на властта. Това важи за фашистките режими и партии, които си сътрудничат пряко или косвено с немския нацистки режим по време на Холокоста, но също така оказва въздействие върху други общности и системи, повлияни от расистките идеологии.

По време на Холокоста, извършен от нацистка Германия и нейните съюзници през Втората световна война, познат още като Shoah (дума, означаваща опустошение на иврит), са избити около 6 милиона евреи поради единствената причина, че са евреи.

След победата на Октомврийската революция погромите в Съветския Съюз пресхватат, но антисемитизмът продължава своето съществуване под различни форми, като например принудителни разселвания, конфискуване на имущество и показни процеси. По време на комунистическите режими антисемитизмът често е бил прикрит под формата на официална „антиционистка“ политика.

Днес антисемитизмът, макар и често да е трудно да бъде идентифициран или признат от обществеността, е все още жив. През последните години еврейски гробища са били осквернявани, евреите са постоянна мишена на езика на омразата, а понякога биват физически атакувани. Проучванията редовно отчитат постоянни високи нива на антисемитизма сред основните европейски общества, придружени от спорадични повишения.

Както бе отбелязано от Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността /ECRI /, това е тревожна тенденция в Европа, че независимо от всички мерки антисемитизмът „продължава да бъде пропагандиран открито или по закодиран начин, от определени политически партии и лидери, включително не само екстремистки партии, а също така от някои основни такива“¹⁰, а в редица случаи е налице толерантност и дори приемане на техните програми от определени части от населението.

❓ *Какво се е случило с евреите във вашата страна по време на Втората световна война?*

Резолюция 1563 от 2007 година на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа призовава страните-членки да криминализират и/или да въведат такива законо-

Расизмът набира нова скорост като разумно практическо решение на наболели политически проблеми. Естествено, ние не го наричаме расизъм. Наричаме го антитероризъм или имиграционна политика.

Алана Лентини⁸

Младежи срещу антисемитизма

Движение срещу нетолерантността /Испания/

Ученици от средните училища нарисоваха части от картината на Пикасо „Герника“ и ги сглобиха върху огромна стена на публично събитие, за да покажат, че фаталните реалности от миналото съществуват и днес тук и сега. По време на този процес символите, използвани в картината и връзката ѝ с холокоста и „Погрома в Кристалната нощ“, бяха обяснени на публиката.

Център за изучаване холокоста с фондация /Русия/: Международни състезания „Уроците на холокоста – път към толерантността“

От 2002 година този център провежда мемориални програми и международни образователни упражненията по проблемите на толерантността и холокоста, включително ежегодно състезание за ученици и обучители от Русия, други европейски страни и страни от ОНД, Израел и САЩ.

дателни разпоредби, които да осъждат антисемитизма, включително, но не само, отричат Холокоста, независимо дали са извършени от физически лица, групи или дори политически партии.¹¹

Агенцията за основни права /FRA / на Европейския съюз публикува прегледи на състоянието на антисемитизма в неговите страни-членки. В актуализирания доклад за 2010 за антисемитизма в ЕС Агенцията отбелязва, че „повечето страни-членки не разполагат с официални, а дори и с неофициални данни и статистика на инцидентите, свързани с антисемитизма“. Агенцията признава важноста на образованието по въпросите на Холокоста като средство за справяне с антисемитизма и през годините е иницирала и е участвала в няколко съвместни проекта в тази област.¹²

Дискриминация срещу ромите: Ромофобия и антициганизъм

Циганофобията може да се дефинира като специфична форма на расизъм, идеология за расово превъзходство, форма на дехуманизация и на институционализиран расизъм, проявявани спрямо ромите. „Тя се базира от една страна на имагинерни страхове, негативни стереотипи и митове и от друга страна на отрицание или изтриване от общественото съзнание на дългогодишната история на дискриминация спрямо ромите“.¹³

Името роми е колективно наименование за широка гама от етнически групи хора, които се самоопределят като членове на различни подгрупи на базата например на сегашното или предишното им географско местоположение, диалект или занятие. В Европа има приблизително 10 милиона роми.

Някои от групите живеят като пътуващи без постоянен дом, но болшинството живеят при седентаризирани условия: има урбанизирани ромски групи, както и мнозина, живеещи в повече или по-малко сегрегирани райони или махали на по-малки градове или села. На практика ромите са се разселили във всички европейски страни.

Дискриминацията срещу ромите е дълбоко вкоренена и е реалност, с която се сблъсква цяла Европа. Както отбелязва Комисарят по човешки права на Съвета на Европа, има тревожни тенденции в цяла Европа, които силно напомнят за нацистката идеология и аргументация, свързани с ромите, като страх за безопасността и общественото здраве. Реториката, с която се вменява престъпно поведение на всички роми, също е доста разпространена във всички страни-членки.¹⁴

Тъй като е по-вероятно ромите да се окажат обект на дискриминация, ромското население е непропорционално застрашено от въоръжени конфликти, природни катастрофи и икономически кризи. В много от страните ромите са били жертви на агресивни расистки групировки /в България, Унгария, Италия, Румъния и др./, довели до

Антициганизмът може да се определи като специфична форма на расизма, идеология на расово превъзходство, форма на дехуманизация и на институционализиран расизъм, приложен срещу Ромите. „Той се базира, от една страна, на въображаеми страхове, негативни стереотипи и митове, и, от друга страна, на отрицането или изтриването от общественото съзнание на дълга история на дискриминация срещу Ромите“¹⁵

убийство. Ромите се оказаха в плен на кръстосания огън на въоръжените конфликти в бивша Югославия; ромските махали и села често биват сегрегирани и изолирани.¹⁵ Голям брой малки ромчета растат във враждебна социална среда, където единствената подкрепа и признание, които получават, са от тяхната собствена общност или семейство. На тях са им отказани редица основни права, като правото на образование или здравеопазване или имат ограничен достъп до тях.

? *Каква е приблизителната численост на ромското население във вашата страна?*

Депортиране на румънски и български роми през 2010

През 2010 френското правителство предприе крути мерки във връзка с незаконните лагери на роми, наскоро мигрирали във Франция, като върна няколко хиляди от обитателите им обратно в Румъния и България с твърдението, че ромските поселения са основен източник на престъпления и неудобства за обществото.

Комитетът на ООН за премахване на расовата дискриминация остро разкритикува крутите мерки, предприети от Франция и заяви, че расизмът и ксенофобията преживяват „сериозно възраждане“. В същото време проучванията на общественото мнение установиха, че 65% от французите подкрепят правителствената твърда линия.¹⁶ Европейският комитет за социални права заключи единодушно, че принудителното изселване на ромите представлява нарушение на правата, дадени от ревизираната Европейска социална харта, включително недопускането на дискриминация и правото на жилище.¹⁷

Пораймос споменава геноцида спрямо ромите в Европа, извършен от нацистите и техните поддръжници между 1933 и 1945 година. Приблизителният брой на жертвите, посочван в различните източници, е различен, като варира от половин милион до 2 милиона, което е довело до загуба на до 70% от ромското население преди войната.

? *Как по принцип се представят ромите в новините във вашата страна?*

Наблюдава се появата на все по-голяма информираност и загриженост за ромите. Декадата на ромското включване 2005 – 2015 представляваше безпрецедентен политически ангажимент от страна на европейските правителства за подобряване на социално-икономическия статус и социалното включване на ромите.¹⁹ Действията и програмите с обучение с участие на младите хора също допринесоха за противодействието на нетолерантността и предубежденията спрямо ромите чрез разрушаване на стереотипите, с които мнозина от нас са израсли. Международната кампания “Типичен ром?”, например бе посветена на стигматизацията и стереотипите като коренни причини за социалното изключване на ромите.²⁰

Съветът на Европа започна да работи срещу дискриминацията на ромите през 1969 година, приемайки първият официален текст за „положението на циганите и други номадски групи в Европа“. През 2006 Съветът на Европа стартира ромската кампания “Доста!”, която представляваше усилие за повишаване на нивото на информираност с цел обличаване на хората от неромски произход с ромите.

През 2010 година на среща на високо ниво бе приета Декларацията от Страсбург за ромите; в тази Декларация страните-членки се договориха за приоритетни дейности за премахване на дискриминацията и социалното включване на ромите, включващи активното участие на самите роми.

През 2012 младежката секция на Съвета на Европа, заедно с мрежи и организации на европейските роми инициираха План за действие на младите роми с цел повишаване на обучение с участие на младежите-роми в европейските политики за ромите и младежта и за борба с резултатите от дискриминацията на младите роми.

ECRI също обръща внимание на положението на ромите в Европа. Нейните Общи препоръки 13 /2011/ за борба с антициганизма и дискриминацията срещу ромите акцентират върху това, че антициганизмът е „изключително упорита, насилствена, повтаряща се и разпространена форма на расизъм“ и призовава правителствата да се борят с антициганизма в областта на образованието, заетостта, жилищна политика и здравеопазване и борба с расовото насилие и престъпленията срещу ромите.

Европейският съюз също все повече признава нуждата от противодействие на ефектите от дискриминацията срещу ромите в страните-членки. През април 2011 Европейската комисия издаде „Европейска рамка за национални стратегии за интеграция на ромите до 2020“²¹, в която се заявява, че „Независимо от постигнатия до известна

Последствията за младите хора /от ромофобията/ включват пасивност, тревожност, маргинализация и взаимно налагане на стереотипи и страх от взаимодействие с другите заради сегрегация и погрешно възприемане на „другите“ и липса на възможности за взаимодействие.¹⁸

степен напредък в страните-членки и на ниво ЕС през последните години, промяната на текущото положение на повечето роми е много малка.“

Религиозна нетолерантност

Свободата на вероизповеданието и религиозната толерантност са основни ценности, съществуващи във всяка европейска страна, но въпреки това актовете на дискриминация въз основа на религия все още не са изчезнали. Религиозната нетолерантност често е свързана с расизма и ксенофобията, в частност с антисемитизма и ислямофобията. Докато в миналото Европа се характеризираше с конфликти и дискриминация на протестанти или католици, западно и източноправославни или „официални“ църкви и еретици, днес политическите различия сред християнските вероизповедания са доста по-маловажни. В същото време редица религиозни общности, които са в малцинство, продължават да процъфтяват в цяла Европа, включително бахайци, будисти, християни, хиндуиси, евреи, мюсюлмани и растафарианци. Това разрастващо се религиозно разнообразие често бива игнорирано, както и милионите европейци, които не са религиозни.

Религиозната нетолерантност и дискриминацията често са свързани с расизма и ксенофобията и следователно може да включва няколко вида дискриминация.

Какви религиозни малцинства съществуват във вашата страна?

Дискриминация въз основа на полова идентичност, джендър или сексуална ориентация

Дискриминацията по полов признак включва дискриминация на жените спрямо мъжете /тази форма се нарича също сексизъм или сексуална дискриминация/ и тази спрямо трансполови или транссексуални, чиято полова идентичност е несъвместима или културно не се свързва с техния определен джендър. Дискриминацията въз основа на сексуалната ориентация засяга хомосексуалните и бисексуалните хора. Тъй като равноправието между жените и мъжете подробно е обсъдено в раздела за Джендър Равенството, тук ние разглеждаме само другите форми на свързаната с пола и секса дискриминация.

Хомофобията често се дефинира като „необоснован страх и неприязън към хомосексуалистите и лесбийките, гейовете, бисексуалните и транссексуалните /ЛГБТ²²/ хора на базата на предубеждения, сходни с расизма, ксенофобията, антисемитизма и сексизма²³, а също към хора, за които се смята, че са ЛГБТ. Ако е насочена към трансполови хора, тя се нарича „трансфобия“. Различни тоталитарни режими през 20ти век превърнаха хомофобията в част от тяхната политическа идеология, като например нацизма в Германия, сталинизма в Съветския съюз или фашизма в Испания. Демократичните режими в Европа в същото време за продължителен период от време наложиха хомофобско законодателство, включващо патологизиране и криминализиране на хомосексуализма и наред с него структурна дискриминация на ЛГБТ хора. Днес дискриминацията срещу ЛГБТ хора все още се появява във всички общества в Европа, независимо от факта, че редица страни са приели антидискриминационни закони. Редица ЛГБТ все още хора не могат да се възползват от техните универсални човешки права, за тях все още съществува риска да станат жертви на престъпления от омраза и да не получат защита, ако бъдат атакувани на улицата, от останалите граждани.

В много краища по света ЛГБТ хората са обект на различни форми на насилие – от вербални атаки до убийство. В редица страни в целия свят практикуването на хомосексуализъм все още се смята за престъпление и в някои от тях то се наказва със затвор или смъртна присъда²⁴.

На ЛГБТ хора често им се отказват човешките им права, например правото на работа и те са уволнявани или дискриминирани от работодателите заради тяхната сексуална ориентация или полова идентичност. Правото на безопасност и сигурност на личността е другото, което доста често се нарушава, когато /младите/ хора са обект на издевателства в училище или на нападки на работното място. Хомосексуалните двойки между лесбийки и гейове в редица страни в Европа се чувстват дискриминирани по отношение на правото им да сключат брак, да създадат семейство или да осиновяват деца.

Ромите са истинските европейци

Гюнтер Грас

По-подробна информация за дискриминацията въз основа на религията можете да намерите в раздела за Религия и вярвания

Когато бях в армията ми дадоха медал за това, че убих двама души и ме уволниха затова, че обичах един.

Надпис на гроба на Ленард Матлович, гей и ветеран от войната

61% от младите гейове, лесбийки, бисексуални и трансполови хора от 37 европейски страни твърдят, че са изпитали предубеденост и/или дискриминация в училище, а 51% - в семействата им. 38% от анкетираните заявяват, че са преживели предубеденост и/или дискриминация в общността, на която принадлежат и 30% - в техния приятелски кръг.²⁵

? В кои области на живота ЛГБТ хората са дискриминирани във вашата страна?

Работата на Съвета на Европа

Европейският съд по правата на човека често играе новаторска роля при санкционирането на хомофобията. В серия от дела съдът прецени, че дискриминацията в наказателния закон във връзка с позволяването на конфиденциални връзки между възрастни противоречи на правото на уважение на личния живот, регламентирано в член 8 от ЕКПЧ /Даджън срещу Великобритания, 1971, Норис срещу Ирландия, 1988, Модинос срещу Кипър, 1993/. На практика Съдът беше първият международен орган, който реши, че законите, наказващи за сексуална ориентация, нарушават човешките права и има най-дългата и най-голямата юриспруденция при разглеждането на въпросите за сексуалната ориентация. Също така е имало няколко дела, свързани с осиновяването от един родител.

През 2011 Комисарят по човешките права в Съвета на Европа публикува своя доклад за дискриминацията на базата на сексуалната ориентация и половата идентичност. Докладът приветства напредъка, постигнат в областта на правата на ЛГБТ в повечето страни-членки и отчита, че «патологизацията и криминализацията на хомосексуалността в Европа категорично са останали в миналото». Едновременно с това докладът отбелязва, че остават сериозни притеснения в много области на спазването на човешките права на ЛГБТ хора и това е особено вярно за правата на трансполовите хора.²⁶

В Съвета на Европа има сформирано звено по въпросите на ЛГБТ, което да извършва основната работа, свързана с техните проблеми. Това звено бе обявено като първата в историята структура от този вид в международна междуведомствена институция и е сигнал за важността на въпросите, свързани с ЛГБТ в рамките на човешките права в Европа.

Образованието, както формалното, така и неформалното, играят централна роля за намаляването и изкореняването на предразсъдъците спрямо ЛГБТ хора. Единствено чрез образование на предразсъдъците може да се обърне нужното внимание и те да бъдат преодолени. Програмите на Европейските младежки центрове и на Европейската младежка фондация редовно включват образователни и обучителни упражнения по човешки права за редовни активни страни и активисти в борбата срещу хомофобията. Тук се включват учебни сесии, организирани в сътрудничество с младежки организации като Международната организация на лесбийките, гейовете, бисексуалните, трансполовите, хомосексуалните младежи и стажанти (IGLYO) и Асоциацията на скандинавските и полско-балтийските студентски организации на ЛГБТХ (ANSO).

Противодействие на дискриминацията

Образование

Съществуват няколко подхода при действията против дискриминацията и расизма, в това число:

- законови дейности за прилагане на правото на недискриминиране;
- образователни програми за повишаване на нивото на информираност за механизмите за създаване на предубеденост и нетолерантност и как те допринасят за дискриминирането и потискането на хората и за оценяване на разнообразието и налагането на толерантност;
- активност от страна на гражданското общество за отричане на дискриминацията и предубедеността, за противодействие на престъпленията от омраза и езика на омразата, за подкрепа на жертвите на дискриминация и настояване за законодателни промени.

Специалистите в сферата на образованието осъзнават необходимостта от развитие у всеки индивид на толерантно и недискриминационно отношение и от създаване на учебна среда, която утвърждава и извлича полза от разнообразието, вместо да го пренебрегва или да го изключва. Като част от това развитие специалистите, които работят с деца и подрастващи, както и самите деца и младежи, трябва да имат познания

www.iglyo.com
www.ansoblog.wordpress.com

Gender Matters

През 2007 младежката секция на Съвета на Европа публикува Gender Matters – ръчник в помощ на специалистите в сферата на образованието и младежки лидери в работата им по въпросите на пола и свързано с равенството насилие над младите хора.

за тяхното и на другите дискриминационно поведение. Така например, образователните упражнения по въпросите на човешките права могат да помогнат на участниците да повишат нивото на своята информираност и състрадание от една страна и тяхната устойчивост и самоувереност от друга страна, така че хората да могат да избягват, предотвратяват или устояват на дискриминацията.

Межкултурното образование е процес на натрупване на знания за разнообразието и е основен подход в работата с младите хора в Европа. В младежкото поле в Съвета на Европа межкултурното образование е представено като „процес на социално образование, чиято цел е утвърждаването на позитивни взаимоотношения между хора и групи с различен културен произход“²⁷ и развиването на взаимно уважение и солидарност.

Международна рамка за защита на човешките права

Организация на обединените нации

Един от основните документи за борба с дискриминацията в системата на ООН е Международната конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация, която задължава страните, които са я подписали, да премахнат расовата дискриминация. Конвенцията включва механизъм за индивидуални жалби и се наблюдава от Комитета по премахване на расовата дискриминация (CERD), който е орган на независими експерти. Всички държави, които са страни по нея, са длъжни редовно да подават отчети до Комитета, който на свой ред адресира своите съображения и препоръки до държавите под формата на „заключителни бележки“. Комитетът има три други механизма за изпълнение на контролните си функции: процедура за ранно предупреждение, проверка на жалби вътре в съответната страна и проверка на индивидуални жалби.

Други конвенции на ООН разглеждат дискриминацията срещу отделни групи, например Конвенцията по премахване на дискриминацията срещу жените или Конвенцията за правата на хората с увреждания.

Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа /ОССЕ/

ОССЕ е регионална организация за сигурност с 56 страни-членки от три континента /включително всички страни-членки на Съвета на Европа/. ОССЕ участва също в борбата срещу всички форми на расизъм, ксенофобия и дискриминация, включително антисемитизма и дискриминацията срещу християни и мюсюлмани. Една от нейните институции е варшавският Офис за демократични институции и човешки права (ODIHR), който:

- Събира и разпространява информация и статистика за престъпленията от омраза;
- Насърчава добрите практики в борбата срещу нетолерантността и дискриминацията;
- Осигурява помощ на страните, участващи в разработването и прегледа на законодателството за престъпленията, разпалвани от нетолерантност и дискриминация.

ОССЕ има Върховен комисар по националните малцинства, чийто мандат включва установяването и намирането на ранни решения за напреженията, включващи въпроси на националните малцинства.

Анти-дискриминационни политики на Европейския съюз

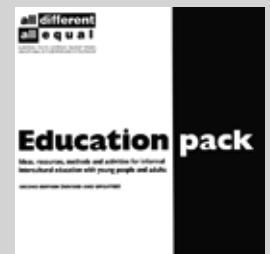
Съгласно член 21.1 от Хартата на основните права на Европейския съюз «е забранена всяка форма на дискриминация, основана по-специално на джендър, раса, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация.»

ЕС има няколко Директиви против дискриминацията. Директивата за равенство между расите гарантира равно третиране между хората, независимо от расата или етническия произход. Рамковата директива за равенство при наемане на работа забранява дискриминацията на работното място въз основа на увреждане, сексуална ориентация, религия или вявания или възраст. Равенството на мъжете и жените е уредено в две директиви – едната по въпросите на наемането на работа и трудовата заетост, а другата за достъпа и доставката на стоки и услуги.²⁹

Законодателството на ЕС също изисква всяка страна-членка да има специално определен национален орган по въпросите на равенството, с който да може да се влезе във връзка за консултация и помощ.

Комплекът образователни материали „Всички са различни – всички са еднакви“ бе разработен от Съвета на Европа с цел да повиши нивото на информираност и да насърчи дейности против расизма, антисемитизма, ксенофобията и нетолерантността.
www.coe.int/compass

Ние ... признаваме, че робството и търговията с роби е престъпление против човечеството... и е сред главните източници и ярка проява на расизъм, расова дискриминация, ксенофобия и свързаната с тях нетолерантност.

Из Декларацията от Дърбан и Програмата за действие

Въпросите около отказа на център за бежанци на бежанци, смъртта на много мигранти по границите на ЕС, ислямофобията и депортирането на ромите продължават да разделят страните-членки на Европейския съюз и хвърлят сянка върху усилията за борба с дискриминацията. Заплаха за човешките права идва също от политическите партии, които са на власт и приемат дефакто дискриминационни закони. Тези проблеми могат да бъдат разрешени единствено чрез всеобхватна политика, включително младежка политика в сферата на не-дискриминация, борба с расизма и нетолерантността.

Съветът на Европа

Борбата с расизма и нетолерантността бе в сърцевината на създаването на Съвета на Европа през 1949 година и остава една от неговите приоритети днес. Освен Европейската конвенция за защита на човешките права и други конвенции, Съветът е изработил специални документи, посветени на расизма, дискриминацията и нетолерантността. През 1993 бе създадена ECRI като независим орган по въпросите на човешките права, който да следи състоянието на нещата, що се отнася до расизма, расовата дискриминация, ксенофобията, антисемитизма и нетолерантността във всяка страна-член и да дава конкретни препоръки на техните правителства и общи препоръки до всички страни-членки.

Доколкото ECRI е основният орган на Съвета на Европа в борбата с расизма и нетолерантността, други органи и департаменти на Организацията, като Комитета на министрите, Парламентарната асамблея, Комисарят по човешките права, Консултативният комитет по рамковата конвенция за защита на националните малцинства и Европейският съд по правата на човека също дават своя принос за постигането на тази цел.

В Рамковата конвенция за защита на националните малцинства се посочва, че „[з]ащитата на националните малцинства и на правата и свободите на хората, спадащи към тези малцинства, представляват неразделна част от международната защита на човешките права“ /Член 1/. Държавите, които са страни по конвенцията, са поели ангажимент да гарантират на националните малцинства правото на равенство пред закона, както и във всички области на икономическия, социалния, политическия и културния живот; осигуряване на тяхното право на свобода на мирно сдружаване, съюзяване, изразяване, мисъл, съвест и религия; даване на възможност на членовете на националните малцинства да поддържат, развиват и опазват тяхната култура. Също така забранява насилствената асимилация.³⁰

Чехия осъдена по Европейската конвенция за правата на човека за сегрегирание на деца от ромски произход³¹

„Заявители са ученици от ромски произход, записани в „специални училища“, предназначени за деца със специални образователни потребности. Техният иск е, че са били третирани по различен начин в образователната сфера в сравнение с деца, които не са от ромски произход, като са били записани в специални училища без мотивировка, те са получили значително по-слабо образование в сравнение с това, което се осигурява в нормалните начални училища, като резултатът от това е бил, че им е бил отказан достъп до средно образование и единствената им възможност са били центровете за професионална подготовка.“ Съдът прецени, че има нарушение на разпоредбата на член 14 /забрана на дискриминацията/ във връзка с член 2 от Протокол № 1 /право на образование.³²

? *Кои държавни органи са отговорни за борбата с дискриминацията във вашата страна?*

Европейските младежки политики традиционно включват силното измерение за межкултурно обучение и борба с расизма и предразсъдъците. Програма 2020 – основният документ на младежката политика на Съвета на Европа, поставя специално ударение върху „предотвратяването и противодействието на всички форми на расизма и дискриминацията на всяко едно основание“ и признава межкултурното обучение като неформален образователен метод „който е особено подходящ за насърчаване на межкултурния диалог и борбата с расизма и нетолерантността“³³. Едни от главните дейности за младежките работи и младежката политика срещу дискриминацията са Европейските младежки кампании „Всички различни – всички еднакви“, които мобилизираха младите хора срещу расизма, антисемитизма, ксенофобията и нетолерантността и за разнообразие, човешки права и участие. Хиляди млади хора взеха участие в различни мероприятия от кампанията в цяла Европа.

Бялата книга за интелектуалния диалог „Да живеем заедно като еднакво достойни хора“ бе приета от Съвета на Европа през 2008 и дава указания и аналитични и методологични инструменти за насърчаване на межкултурния диалог от правещите политики и практикуващите. Тя утвърждава межкултурните подходи при управление на културното разнообразие на базата на човешкото достойнство и включващо „цялото ни човечество и обща съдба“.

Независимо от широкия спектър от съществуващи инструменти и подходи в борбата с расизма, ксенофобията и дискриминацията, враждебното отношение към чужденците, нарушението на правата на малцинствата, високата степен на войнстващия национализъм и най-обикновените форми на дискриминация все още са факт от ежедневието в повечето общества в цяла Европа. По тази причина е особено важно днес да бъдем активни и креативни при насърчаване на разнообразието, равенството, недискриминация и човешките права.

Бележки

- ¹ Протокол № 12 към Конвенцията за защита на човешките права и основните свободи
- ² Mario Peucker, "Racism, xenophobia and structural discrimination in sports", Country report, Germany, Bamberg, 2009, p26: www.efms.uni-bamberg.de/pdf/RACISM_in_SPORT_2010.pdf
- ³ Комплект образователни материали «Всички са различни – всички са еднакви» - „Идеи, източници, методи и мероприятия за неформално межкултурно образование с младежи и възрастни“ /ревизирано издание/, Съвет на Европа, 2005
- ⁴ Например, вижте Декларацията на американската антроположка асоциация за „расата“: www.aaanet.org/stmts/gaserrp.htm
- ⁵ Расизъм и администриране на правосъдието, Амнести интернешънъл, 2001, АИ Индекс: 40/020/2001: www.amnestyusa.org/Documents/ACT%2040/ACT400202001en.pdf
- ⁶ Lydia Gall, Coercive Sterilisation – an Example of Multiple Discrimination, 2010: www.errc.org/cikk.php?page=10&cikk=3564
- ⁷ www.unitedagainstracism.org
- ⁸ Alana Lentini, "Committed to Making a Difference. Racism, antisemitism, xenophobia, and intolerance and their impact on young people in Europe" (symposium report), 2006
- ⁹ Webster's Third New International Dictionary
- ¹⁰ ECRI General Policy Recommendation No.9: The fight against antisemitism, June 2004, CRI(2004)37
- ¹¹ <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta07/eres1563.htm>
- ¹² http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/Antisemitism_Update_2010.pdf
- ¹³ Valeriu Nicolae, [ergonetwork: www.ergonetwork.org/antigypsyism.htm](http://www.ergonetwork.org/antigypsyism.htm)
- ¹⁴ „Становище по човешките права на ромите“, Доклад-становище от Комисаря по човешките права, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1631909>
- ¹⁵ Доста! Основна информация за кампанията, www.dosta.org/en/node/55
- ¹⁶ Въпроси и отговори: Експлуатиране на ромите от Франция, статия на БиБиСи, BBC article www.bbc.co.uk/news/world-europe-11027288
- ¹⁷ Решение CM/ResChS(2011)9 Collective Complaint No. 63/2010 <https://wcd.coe.int>
- ¹⁸ Ingrid Ramberg, "Committed to Making a Difference. Racism, antisemitism, xenophobia, and intolerance and their impact on young people in Europe" (symposium report), 2006
- ¹⁹ Научете повече на www.romadecade.org
- ²⁰ Научете повече на www.typicalroma.eu
- ²¹ http://ec.europa.eu/justice/policies/discrimination/docs/com_2011_173_en.pdf
- ²² Интерсекс хора /разнообразие от условия, при които даден човек е роден с репродуктивна или полова анатомия, която не съответства на типичната дефиниция за мъж или жена/ и такива, които се самоопределят като „хомосексуални“, могат да свързват себе си с ЛГБТ-обществото, които заедно се наричат ЛГБТИХ.
- ²³ Резолюция на Европейския парламент за хомофобията в Европа (P6_TA(2006)0018), January 18, 2006, www.europarl.europa.eu/sides/get-Doc.do?type=TA&reference=P6-TA-2006-0018&language=EN
- ²⁴ ILGA "State Sponsored Homophobia", May 2009: www.ilga.org/statehomophobia/ILGA_State_Sponsored_Homophobia_2009.pdf
- ²⁵ „Social Exclusion of Young Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender (LGBT) People in Europe“, ILGA-Europe and IGLYO, April 2006, www.iglyo.com/content/files/2006-Report-SocialExclusion.pdf
- ²⁶ www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011_en.pdf
- ²⁷ Equipe Claves, quoted in "Intercultural Learning in European Youth Work: Which Ways Forward?", by Ingrid Ramberg (ed.), Council of Europe, 2009.
- ²⁸ Световна конференция на ООН срещу расизма, расовата дискриминация, ксенофобията и нетолерантността, свързана с тях: www.un.org/WCAR/durban.pdf
- ²⁹ Съответно Директиви (2000/43/ЕС), (2000/78/ЕС), (2006/54/ЕС) и (2004/113/ЕС)
- ³⁰ Рамкова конвенция за защита на националните малцинства: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm>
- ³¹ Дело на Д.Н. и други срещу Чехия (Дело No. 57325/00), Решение, Страсбург, 13 ноември 2007: www.asil.org/pdfs/ilib071214.pdf
- ³² 60 години Европейска конвенция за човешките права: Правата на ромите, 2010, Съвет на Европа
- ³³ Финална декларация: Будещето на младежката политика на Съвета на Европа: Програма 2020, 8ма конференция на Съвета на Европа на Министерите на младежта, Киев, 2008: www.coe.int/t/dg4/youth/ig_coop/8_cemyr_declaration_EN.asp

Свързани упражнения:

Образование

Образованието е процес, чрез който обществото предава натрупаните познания, умения и ценности от едно поколение към друго. В най-широк смисъл, образованието може да включва всяко действие или преживяване, което има формиращ ефект върху съзнанието, характера или физическите умения на дадена личност. То има фундаментално влияние върху способностите и потенциала на индивидите и общностите за постигане на развитие, както и на социално-икономически успех. То е един от ключовите фактори за развитието и за укрепването на възможностите на хората. Образованието осигурява на хората познания и информация, а така също и допринася за изграждането на чувство за самоуважение, самоувереност и за реализация на потенциала на човека.

Образованието само по себе си е и човешко право, и необходимо средство за реализиране на други човешки права. Като овластяващо право, обучението е основен движещ механизъм, чрез който икономически и социално маргинализираните възрастни и деца могат да се издигнат от бедността и да получат средствата за пълно участие в своите общности. Образованието има жизнена роля при насърчаване на възможностите на жените, предпазване на децата от експлоатираща и опасна работа и сексуална експлоатация, стимулиране на развитието на човешките права и демокрацията, защита на околната среда и контролиране на нарастването на населението.

Забележка от общ характер 13 за правото на обучение към чл. 13 от международното съглашение по икономическите, социалните и културните права.¹

? *Как обучението влияе върху начина, по който мислите, чувствате или действате в днешния ден?*

Образованието по света

Целите за развитие на хилядолетието (ЦРХ) са приети от Организацията на обединените нации през 2000 г., за да се насърчи развитието чрез подобряване на социално-икономическите условия в най-бедните страни в света. Цел 2 от ЦРХ е да се гарантира, че до 2015 г. децата навсякъде, по един и същ начин за момчетата и момичетата, ще завършат пълния курс на основното училище. Цел 3 на ЦРХ е да се допринесе за равенството между равенството и да се повишат възможностите на жените чрез изкореняване на неравенството между равенството в образованието. Всяка година се издава доклад, представящ най-изчерпателно глобалната оценка на напредъка до този момент.

Съгласно доклада за 2010 г. на ЦРХ²:

- Делът на записванията за основно образование продължава да се увеличава, достигайки 89 % в развиващия се свят и 96 % в развитите региони.
- Броят на децата на необходимата възраст за посещаване на основно училище, които са извън училище, е спаднал от 106 милиона през 1999 г. до 69 милиона през 2008 г.
- Различието между равенството при населението, което не посещава училище, е намаляло: делът на момичетата в тази група е намален от 57 % до 53 % в целия свят между 1999 и 2008 г.
- Данните от домакинствата от 42 страни показват, че за децата в селските райони има два пъти по-голяма вероятност да не посещават училище, в сравнение с децата в градските райони.
- Децата с увреждания по света имат далеч по-ограничени възможности в сравнение със своите връстници, които не са с увреждания. Дори в някои страни, които са по-близо до постигане на целта за универсално основно образование, децата с увреждания представляват мнозинството от тези, които са изключени.

Една от най-важните задачи на образованието е да се научат хората да четат и пишат. Като компонент от основното образование и основа за учене, грамотността допринася за подобряване на възможностите на човека и осигурява полза не само за отделните хора, а също и за семейството, общността и обществото. Грамотността спомага за изкореняване на бедността и разширяване на приобщаването към обществото. Институтът по статистика към ЮНЕСКО (UIS) следи целите по отношение на грамотността, свързани с целите за развитие на хилядолетието. Съгласно доклада на UIS "Грамотността при възрастните и младежите: глобални тенденции в равнопоставеността на равенството"³, 796 милиона възрастни (на възраст 15 и повече години) по света не могат да четат и пишат през 2008 г. Южна Азия и Африка на юг от Сахара включват приблизително три четвърти от възрастните, които не могат да четат и пишат по света. Глобалният дял на грамотните при възрастните е 83 %, в сравнение със 76 % през 1990 г. Напредъкът е силен в Северна Африка и Източна и Южна Азия, респективно с ръст от 20 % и 15 %.

“Освободете потенциала на детето и ще го вкарате в света.”

Мария Монтесори

Образованието и жените

8 септември е прокламиран като международен ден на грамотността от ЮНЕСКО на 17.11.1965 г. Грамотността и разширяването на правата на жените беше темата на международния ден на грамотността през 2010 г. Момичетата все още съставляват повече от половината от 67,4-те милиона деца извън училище по света, а две трети от 796-те милиона неграмотни възрастни са жени. "Инвестирането в грамотността на жените носи със себе си много високи резултати: подобрява възможностите за препитание, води до по-добро здраве при децата и майките и благоприятства достъпа до образование за момичетата. Накратко, новообразованите жени носят със себе си положителен ефект върху всички показатели на развитието.", генералният директор на ЮНЕСКО Ирина Бокова в нейното обръщение за международния ден на грамотността през 2010 г.

Защо мислите, че между неграмотните хора има двойно повече жени, отколкото мъже?

Образованието като човешко право

Правото на образование е сърцевината на същинската идея на човешките права. През 1948 г. Всеобщата декларация за правата на човека прокламира безплатното и задължителното начално образование да стане основно човешко право. На образованието се гледа не само като на право, а също и на средство за пълна и ефективна реализация на други човешки права. Международното съглашение по икономическите, социалните и културните права, което влезе в сила през 1976 г. и беше ратифицирано от 160 страни⁴, препотвърди правото на обучение като законово обвързващо задължение. Чл. 13 е най-дългата клауза в Съглашението и най-широката и всеобхватна точка от правото на образование в международното законодателство по човешките права.

Ако планираш за година, посей ориз. Ако планираш за десетилетие, засади дървета. Ако планираш за цял живот, образовай хората.

Китайска пословица

Член 13

1. Страните-участнички в настоящото Съглашение признават правото на всеки на образование. Те се съгласяват, че образованието трябва да е насочено към пълното развитие на човешката личност и чувството ѝ за достойнство и трябва да укрепят спазването на човешките права и фундаменталните свободи. Освен това, те се съгласяват, че образованието трябва да даде възможност на всички хора да бъдат приобщени ефективно в едно свободно общество, да стимулират разбирането, толерантността и приятелството между всички нации и раси, етнически и религиозни групи и дейностите на Организацията на обединените нации за поддържане на мира.
2. Държавите-страни по това съглашение приемат, че от гледна точка на постигането на пълна реализация на това право:
  - (а) Основното образование трябва да е задължително и достъпно за всички.
  - (б) Средното образование в своите различни форми, включително техническо и професионално, трябва да се направи общодостъпно и достижимо за всички чрез всички подходящи средства и по-специално чрез прогресивно въвеждане на безплатно образование.
  - (в) Висшето образование трябва да бъде еднакво достъпно за всички, според капацитета, с всички подходящи средства, и по-специално, чрез прогресивното въвеждане на безплатно образование.
  - (г) Основното образование да се стимулира и интензифицира, доколкото е възможно, за онези лица, които не са получили или завършили целия период на своето основно образование.
  - (д) Активно да се преследва развитие на система от училища на всички нива, да се установи адекватна система за получаване на стипендии и материалните условия за обучаващия персонал да се подобряват непрекъснато.
3. Държавите-страни по това съглашение поемат ангажимента да уважават свободата на родителите, и при необходимост официалните настойници да избират училища за своите деца, различни от тези, които са създадени от официалните власти, които да отговарят на минималните стандарти за образование, които може да са заложили или одобрени от държавата и да осигурят религиозното и моралното обучение на своите деца в съответствие с техните собствени убеждения.
4. Никоя част от този член не може да се счита за намеса в свободата на личността или органите да създават и управляват образователни институции, спазващи винаги принципите, изложени в параграф 1 на този член и изискването, че образованието в такива институции трябва да отговаря на такива минимални стандарти, които може да бъдат установени от държавата.

Правото на образование се установява в множество други документи за човешките права, включително Конвенцията за правата на детето и различни регионални споразумения (например Европейската социална харта, Африканската харта за човешки права и правата на народите и ревизираната Арабска харта) и конвенциите, фокусирани върху определени групи хора (например Конвенцията за правата на хората с увреждания или Конвенцията за изкореняване на всички форми на дискриминация срещу жените).

Всички документи за човешките права разчитат до голяма степен на познанията и образованието по отношение на техните стандарти и задачи. Преамбюлт на Всеобщата декларация за човешките права признава това, като казва, че "общото разбиране за тези права и свободи е от най-голяма важност за пълната реализация на тези хора", за съдействие за универсално уважение и спазване на човешките права. Тя постановява, че образованието по отношение на човешките права е особено важно за създаване на свят, в който човешките права се уважават.

Образованието трябва да е достъпно, достижимо, приемливо и адаптиращо се. Концепцията за тези четири качества е разработена от Катарина Томашевски, бивш специален докладчик на ООН по правото на образование.

- **Достижимост:** образованието е безплатно и платено от правителството; съществуват съответните инфраструктури, включително обучени обучители.
- **Достъпност:** системата е недискриминационна и достъпна за всички; предприемат се положителни дейности за включване на маргинализираните хора.
- **Приемливост:** съдържанието на образованието е подходящо, недискриминиращо и културно подходящо, а качеството е гарантирано.

„Този, който отваря врата на училище, отваря врата на затвор”

Виктор Юго

- **Възможност за адаптиране:** образованието може да се развива при промяна на нуждите на обществото, а системата може да се адаптира към местните условия.

Правителствата трябва да уважават, защитават и изпълняват правото на образование, като направят образованието достижимо, достъпно, приемливо и адаптиращо се. Съществуват други отговорни фактори в процеса на образование, включително децата, които се възползват от правото на образование и се предполага, че спазват всички задължителни изисквания за образование; родителите на децата, които са "първите възпитатели" и са отговорни за осигуряване на ръководенето на детето, и професионалистите в образованието.

? *Образованието достъпно и достижимо ли е за всички във вашата страна?*

Образование и дискриминация

Принципът на недопускане на дискриминация по отношение на образованието е свързан с някои нерешени въпроси.

1. Първият е, че образованието на всички нива трябва да е достъпно и достижимо за всички, без дискриминация.
2. Вторият е, че осигуряването, качеството и съдържанието на образованието трябва да поддържат недопускането на дискриминация.
3. Третият е, че самото образование има за цел да възпитава уважение и толерантност.

По отношение на този проблем, ВДПЧ поставя целта началното образование да бъде безплатно и задължително. Техническото и професионалното образование трябва да бъде общодостъпно, а висшето образование трябва да е еднакво достъпно за всички на базата на заслугите. Комитетът по икономически, социални и културни права на ООН потвърди, че задължението за недопускане на дискриминация по отношение на образованието се отнася за всички лица, живеещи на територията на държавите-страни по съглашението, включително чужди граждани, и постановява, че "възползването от правото на фундаментално образование не се ограничава по възраст и джандър; то включва децата, младежите и възрастните, включително по-възрастните хора"⁵. Комитетът признава правото на достъп до обществено образование на недискриминационна основа като минимално базово задължение на страните по отношение на правото на обучение. Осигуряването на недопускане на дискриминация по отношение на достъпа до образование изисква да се преодолеят стереотипните перспективи, например тези, ограничаващи правото на момичетата или непривилегированите групи на достъп до образование.

Вторият проблем е свързан с идеята, че самото образование следва да работи по недискриминационен начин. Комитетът по икономически, социални и културни права поставя ударението на "достъпността" като важен аспект от правото за получаване на образование. Важно е, че качеството на обучение трябва да е еквивалентно във всички обществени образователни институции, на едно и също ниво. Ако се поддържат различни образователни институции за определени групи от хора, например за двата пола, религиозни или етнически групи, качеството на образователния персонал, както и училищната база и оборудване, трябва да е еднакво.

? *Момчетата и момичетата еднакво ли се третират в образователните институции във вашата страна? Ако не, по какви начини се третират различно?*

Въпросът за интегрираното образование срещу сегрегираното е дебатиран оживено през последните години. Правото на приобщаващо приобщаващо образование се признава в международното право по отношение на човешките права. Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания изрично постановява, че образованието на децата с увреждания следва да бъде приобщаващо приобщаващо. Приобщаващото обучение не трябва да се ограничава до учащите се с увреждания или специални нужди, а до всички маргинализирани, изоставени, стереотипизирани хора, включително етническите малцинства. Една среда за учене с всички видове хора има предимства също и за по-привилегированите, тъй като спомага за развиване на чувствителност към нуждите на другите, като по този начин подобрява социалната интеграция и толерантност.

КЛЮЧОВИ ДАТИ

8 септември
Международен ден на грамотността

5 октомври
Световен ден на учителя

„Ако дискриминацията не бъде разкрита напълно, не можем да ѝ се противопоставим напълно.“

Катарина Томашевски

„Защо трябва обществото да се чувства отговорно само за образованието на децата, а не за образованието на всички възрастни на всякаква възраст?“

Ерих Фром

Ако мислите, че образованието е скъпо, опитайте невежеството.

Анонимен

? Има ли сегрегирани училища във вашата общност? За кого?

По отношение на третия въпрос, ВДПЧ постановява, че образованието е насочено към пълното развитие на човешката индивидуалност, човешките права и мира, а Конвенцията за правата на детето добавя уважение към естествената среда. Грамотността и математическата грамотност, като компоненти на основното образование и основите на обучението през целия живот, са ключ към подобряване на човешките способности, но правото на образование обхваща много повече. Образованието означава подготвяне на човек за "отговорен живот в свободно общество, в духа на разбирането, мира, толерантността, равенството между равенството и приятелството между всички хора, етнически, национални и религиозни групи и лица от местен произход"⁶. Все повече се признава особено важната му роля при справяне с екстремизма и радикализацията и за осигуряване на социална сплотеност, за преодоляване на половите и други стереотипи, развиване на уважение към плурализма и укрепване на способността на хората да вземат ефективно участие в демократичните и плуралистични общества.

Всички ние имаме право на образование, което е насочено към изграждане и поддържане на култура по отношение на човешките права. Трябва да сме в състояние да учим за човешките права и да учим в среда, където човешките права се уважават. Това е точно това, към което е насочено образованието по отношение на човешките права. Затова можем да заключим, че правото на образование включва правото също и на образование по отношение на човешките права.

Както беше разгледано по-горе, документите за човешките права гарантират правото на образование като цяло, но това право няма да е функциониращо, без също така да се гарантира равенство на възможностите. В допълнение към условието да се направи обучението достъпно и достижимо за всички без дискриминация, може да е необходимо приемането на временни специални мерки, както и подкрепа на уязвими групи или лица да се възползват от равните възможности. Например, може да е необходима допълнителна помощ за хора с умствени или физически увреждания, или с трудности при учене, както и за членовете на социално пренебрегвани или маргинализирани групи, за етническите малцинства, изправени пред езикови и културни бариери.

Правото на образование включва правото на образование по отношение на човешките права.

Образование и уязвимост в Европа

Въпреки че множество задължителни документи за човешките права установяват правото на всеки на образование без дискриминация, реалността показва, че не всички могат да се възползват от това право с една и съща сила. Съществуват някои социални групи, чието право на образование се нарушава по-често в сравнение с това на другите хора. Експерти от Съвета на Европа очертаха три основни групи от млади хора, които са особено уязвими в образователните системи:

1. тези, които произхождат от малоимотни семейства;
2. тези, чиито родители имат малък образователен опит;
3. етнически малцинства, имигранти и хора без постоянен дом (т. нар. „пътуващи“).

В Европа коефициентът на отпадане от образование измежду младите хора на възраст между 18 и 24 години през 2009 г. беше 14,4 %, съгласно официалната статистика, публикувана от Евростат.⁸ Това означава, че повече от шест милиона човека или един от седем души напускат училище само с начална степен на средно образование или по-ниско. В 14 страни членки индикаторът надвишава средното европейско равнище. Най-високият коефициент на отпадане от образование има в Малта (36,8 %), Португалия (31,2 %) и Испания (31,2 %). Като голямо етническо малцинство в Европа, ромите са особено уязвими от нарушенията на човешките права по отношение на образованието. Социалната маргинализация, бедността, езиковите трудности и културните различия може да им пречат да се възползват от пълните предимства на образованието, което законово е достъпно за всички. В някои страни децата роми често се поставят в "специални" класове или училища, въпреки че нямат умствени увреждания или трудности при учене, а така също се отделят в училища само за роми. Изчислява се, че 50 % от ромските деца не успяват да завършат начално образование, съгласно доклада на ЮНЕСКО⁹. Основното образование е задължително, съгласно международното законодателство за човешките права, така че заинтересованите страни трябва да положат всички усилия, за да приложат това изискване.

❓ Можете ли да посочите различни групи, споменати в този списък, които са особено уязвими във вашето общество?

Настоящи предизвикателства пред образованието

През 1996 г. комисията на ЮНЕСКО очерта седем основни точки на несъответствие пред които се изправя светът и които оказват влияние върху образованието през 21-и век10:

1. Несъответствието между глобалното и локалното;
2. Несъответствието между универсалното и индивидуалното;
3. Несъответствието между традицията и модернизма;
4. Несъответствието между духовното и материалното;
5. Несъответствието между дългосрочните и краткосрочните задачи;
6. Несъответствието между конкуренцията и равенството във възможностите;
7. Несъответствието между изключителното нарастване на познанието и капацитета на човешките същества да го асимилират.

Като стратегия, която може да помогне за справяне с тези предизвикателства, ЮНЕСКО постави ударението на “четири стълба” на обучението:

1. **Обучение за съвместно съжителство:** по-специално това означава, че образованието следва да укрепи уменията и способностите на учащите, необходими им за приемане на своята независимост от другите хора; за справяне с конфликти, да работят и планират с другите общи задачи и общо бъдеще; да уважават плурализма и различията (например в половата идентичност, етническия произход, религията и културата) и да вземат активно участие в живота на обществото.
2. **Изработване на навици за знания:** Това означава, че образованието трябва да помогне на учащите да придобият инструментите на познанието; най-важните инструменти за обучение по комуникация и устно изразяване, грамотност, математическа грамотност и решаване на проблеми; да получават едновременно общи и задълбочени познания в няколко области; да разбират правата и отговорностите, а така също най-важното, да се научат как да учат.
3. **Обучение за действие:** Образованието следва да помогне на учащите да придобият професионални умения и социална и психологическа компетентност, която ще им позволи да вземат информирани решения за различните ситуации в живота, да действат в социални и работни взаимоотношения, да участват на локалните и глобалните пазари, да използват технологични инструменти, да отговарят на основните нужди и да подобряват своя собствен живот и живота на другите хора.
4. **Обучение за развитие на личността:** Образованието следва да допринесе за развиване на индивидуалността и да позволи на хората да действат с по-голяма автономност, разсъдък, критично мислене и лична отговорност. То следва да задаче развиването на всички аспекти от потенциала: това включва паметта, разсъдението, естетическото чувство, духовните ценности, физическите възможности и комуникационните умения, здравословен начин на живот и упражняването на спорт и забавления; оценяване на собствената култура на човека; притежаване на етичен и морален кодекс; възможност за говорене и защита; гъвкавост.

Допълващите се роли на формалното и неформалното образование

Във все по-бързо променящия се свят придобиването на нови умения и компетентности става особено важно, тъй като те ни позволяват да реагираме по-добре на новите предизвикателства. Съществуват две ключови концепции, които са интегрирани в европейската политика по образование: “обучение през целия живот” и “учещото общество”. Идеята е за общество, в което на хората се предлагат възможности за развиване на компетенциите им през целия живот. От една страна, официалната система на образование трябва да стане по-отворена и гъвкава, за да изпълни това изискване. От друга страна, неформалното обучение със своята широка гама от методологии и гъвкави подходи, може да е в състояние да се адаптира по-бързо и лесно към все по-променящите се нужди на обществото и отделните обучаващи се.

❏ Какво, ако открием, че нашият настоящ начин на живот е несъвместим с нашето призвание да станем изцяло хора?

Пауло Фрейр

? Как неформалното образование присъства във вашата общност?

Неформалното образование рядко се възприема на същото ниво, както формалното, независимо дали в административен смисъл или в човешките представи. Две ключови предизвикателства пред неформалното образование са осигуряването на качеството и валидирането на придобитите умения. Признаването и валидирането на неформалното образование стана въпрос също и на инициативи в европейската политика. Понастоящем все повече се признава не само ролята на формалното образование, а така също и възможностите, които предлага неформалното, т. е. програмите извън формалната образователна система. Такива програми често се управляват от неправителствени организации, включително младежките.

През 1998 г. Конференцията на европейските министри, отговорни за младежта, идентифицира неформалното образование като приоритет на Съвета на Европа и подчерта важността на възприемането и повишаването на значението на компетенциите, придобити чрез неформално обучение. Партньорството между Европейската комисия и Съвета на Европа в сферата на младежта координира стратегиите на двете организации и техните партньори за признаване на неформалното образование, по-специално чрез общия доклад "Пътища за признаване"¹¹.

Експертите в образованието говорят за важността на "прекращане на границите" между официалното и неформалното образование, съдействайки за комуникацията и сътрудничеството, които ще спомогнат при синхронизиране на образователните упражненията и създавайки среди на учене, които осигуряват на учителите се последователен последователен набор от възможности.

Ролята на Съвета на Европа

Съветът на Европа поддържа сътрудничеството между 47-те страни-членки в множество области, включително образованието. Общата цел е да се разработи кохерентна визия за ролята на обучението, със специално ударение върху защитата и насърчаването на човешките права, демокрацията и управлението на закона, а така също и способността на обществата да се ангажират в межкултурен диалог. Програмата се базира на широкото схващане за образованието, което включва ценности и компетенции. Откриват се общите предизвикателства, предлагат се решения и се споделят примери за добра практика.

Страните-членки приеха няколко важни текста, които осигуриха фокуса и подбудиха към действие на национално ниво и очертаха пътя за разпространение на добрата практика и повишаване на стандартите в цяла Европа. Това включва Хартата на Съвета на Европа за образованието за демократично гражданство и човешки права (CM/Rec(2010)7), Препоръката за подпомагане и възприемане на неформалното обучение / образование на младите хора (CM/Rec(2003)8), Препоръката на Комитета на министрите до страните-членки по образованието на ромите и пътуващите в Европа (CM/Rec(2009)4), Препоръката за обществена отговорност за висше образование и изследователска дейност (CM/Rec(2007)6) и Препоръката за межкултурния диалог и образа на другите в обучението по история (CM/Rec(2011)6E).

Друга област на сътрудничеството е правото на качествено образование, разработване на политика по отношение на правото на образование за всяко човешко същество, като право, даващо възможности, което прави качествено образование предварително условие за пълно възползване от човешките права. Тази дейност включва определяне на обществена отговорност по отношение на правото на качествено образование и възприемане, защита и съдействие за разнообразието чрез упражняване на правото на качествено образование.

Ролята на неправителствените организации

Ролята на НПО е от особена важност при насърчаване на правото на обучение и другите права, свързани с него. Между тях профсъюзите, студентските съюзи и асоциациите на родителите имат незаменими функции, особено на местно и национално ниво.

На европейско ниво младежките организации намериха пътища, за да накарат да

Програмата Песталоци на Съвета на Европа предлага възможности за професионално развитие, обмен и сътрудничество за учители, училищни администратори и представителни на граждански обществени организации.

се чуе техният глас по въпросите на образованието. Това направиха и студентските организации, като AEGEE – Европейски студентски форум, Европейския студентски съюз (ESIB) и Организационното бюро на съюзите на европейските ученици (OBESSU), което е европейска платформа на националните ученически организации и съюзи, работещи по принцип в сферата на средното и средното професионално образование. Тези организации работят, за да улеснят обмена на информация, опит и познания между ученическите организации и играят важна роля в представянето на гледищата на учениците в Европа. Както другите младежки и студентски организации, те работят директно за прекратяване на дискриминацията в европейските образователни системи, за насърчаване на подобренията в качеството и достъпността на образованието в Европа и за създаване на равенство и достъпност на образованието.

Европейският младежки форум, основната платформа на младежките организации в Европа, възприема образованието като стратегически приоритет за младежката политика. Той призовава за комплексен подход към образованието, което възприема и поддържа качествено официално образование, неформалното образование и информалното обучение. Основният фокус на форума е “изграждане на реално учещо общество през целия живот, в което всяко учене е ценно, където младите хора могат да вземат в ръцете си собствения си път на обучение и, където младежките организации са признати като най-важните институции, осигуряващи качествено информално образование за младите хора”¹².

Мрежата DARE – образование за демокрация и човешки права в Европа – е европейска мрежа от НПО и други организации, посветена на повишаване на качеството на образованието за демократично гражданство и човешки права, способстващо за межкултурното и транснационалното сътрудничество и подобряващо качеството на образованието в тези сфери. Една от инициативите ѝ са Дните за синхронизирани дейности (SynAct), които се провеждат всяка година около деня на човешките права (10 декември).

Организацията “Активисти за образование в сферата на човешките права” (HREA) е международна неправителствена организация, която подкрепя образованието в сферата на човешките права, обучението на активисти и професионалисти, разработване на образователни материали и програмиране, а така също и изграждане на общности чрез онлайн технологии (например пощенски списък на HREA).

Бележки

- ¹ Обща бележка 13 за правото на образование по чл. 13 от Международното споразумение по икономическите, социалните и културните права, 08.12.1999, E/C.12/1999/10, параграф 1; <http://www.unhcr.org>
- ² Доклад за развитието на целите на хилядолетието 2010, www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG_Report_2010_English_15_low_res_20100614-.pdf
- ³ Грамотност при възрастните и младежите: глобални тенденции в равенството между равенството, справочен материал на UIS, м. септември 2010, бр. 3, издадено от Института на ЮНЕСКО по статистика, www.unesco.org/education/ild2020/FactSheet2020_Lit_EN.pdf
- ⁴ към месец август 2011 г.
- ⁵ Обща бележка № 13 по чл. 13 от ICECSR, 08.12.1999, E/C.12/1999/10, параграф 24
- ⁶ Конвенция по правата на детето, UN Doc A/44/49 (1989), параграф 29(1)(d)
- ⁷ Способстването за равенство във възможностите в образованието, доклад на специалния докладчик по правото на образование, Кишор Сингх, GE.11-12940, 18.04.2011: www2.ohchr.org/English/bodies/hrcouncil/docs/17session/a-HRC-17-29.pdf
- ⁸ Кореспонденция от Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския социално-икономически комитет и Комитета по регионите; Справяне с ранното отпадане от училище: ключов принос към програмата Европа 2020, ec.europa.eu/education/school-education/doc/earlycom_en.pdf
- ⁹ Ранни грижи за децата и регионален доклад по образование – Европа и Северна Америка, UNESCO, WCECCE/Ref. 4, 27.08.2010, unesdoc.unesco.org/images/0018/001892/189211e.pdf
- ¹⁰ Учене: съкровището в него, UNESCO, Paris, 1996, www.see-educoop.net/education_in/pdf/15_62.pdf
- ¹¹ <http://youth-partnership-eu.coe.int>
- ¹² www.youthforum.org

<http://www.obessu.org/>
<http://www.sib.org/>
<http://www.aegEE.org>
<http://youthforum.org>
<http://www.dare-networks.eu/>
<http://www.hrea.org>

www.dare-network.eu

www.hrea.org

Свързани упражнения:

3 неща

Внимавайте, ние наблюдаваме

Пръсти и палци

Заглавна страница
Мака – ловци на китове

Нашето бъдеще

Приказка за двата града

Мрежа на живота

Околна среда

Човешките права и околната среда

Спасението на света лежи в човешкото сърце, в човешката сила да се разсъждава, в човешката смиреност и човешката отговорност. Все още се люшкаме в деструктивното и вярваме напразно, че човекът е върхът на създанието, а не част от него... Все още не знаем как да поставим морала пред политиката, науката и икономиката. Все още не сме в състояние да разберем, че единственият общ стълб на всички дейности – ако трябва да са морални – е отговорността. Отговорността е нещо по-висше от мето семейството, моята държава, моята фирма, моя успех.

Вацлав Хавел

Когато ви карат да говорим за "околната среда", какво мислите първо? Евробарометър дава отговори, които включват промените в климата, замърсяването в градовете, защита на природата, бедствия, предизвикани от хората, като нефтени разливи, промишлени инциденти, земетресения, наводнения и други природни бедствия и изразходването на природните ресурси. Не е изненада, че най-важният проблем е различен в различните страни, например замърсяването на водите в Балтийско море за гражданите на балтийските страни, докато в Малта и България това е замърсяването на въздуха.

Широкоразпространената загриженост за състоянието на околната среда е много нова. В различните култури и в историята има множество религиозни и философски традиции, свързани с взаимовръзката между човешките същества и останалата част от природата. В т. нар. "развит" свят общото схващане доскоро беше това за доминирането и експлоатацията. Широката публика започна сериозно да мисли за размера на нашето разрушаване на природната среда едва в началото на 60-те години на XX век.

Хората разбират, че не можем да изхвърляме отпадъците си и да очакваме те да изчезнат. Очевидно е, че каквото стане на едно място, оказва влияние на друго и, че каквото и да направим, мина, труп на дърво, строеж или ферма – нашите дейности имат едновременно локални и глобални последици, сега и в бъдеще. По този начин нашата загриженост за околната среда не може да се раздели от загрижеността за човечеството и трябва да се основава на равенството, правата и отговорността. Тук са

Диоксин, устойчив биоаккумулятивен токсин (PBT), създаден по време на производството на PVC и винил, не се разрушава бързо и пътува по земното кълбо, натрупвайки се в мастните тъкани и концентрирайки се докато преминава по хранителната верига. Диоксини в опасни концентрации се намират дори в тъканите на полярните мечки и майчино мляко на ескимосите.¹

дадени няколко примера за това как въздействията върху околната среда са свързани с човешките права:

Въздух

Въздухът, който дишаме, може да бъде замърсен, например, от емисии от вредни частици от моторни превозни средства и промишлеността, както и от горивата в домакинството и тютюневия дим. Други замърсители включват озона на ниско ниво и микроорганизмите, свързани с влагата. В европейския регион на СЗО² излагането на въздействието на частиците намалява средната продължителност на живота на всеки човек със средно от почти година. Пониженото качество на въздуха нарушава правото на живот и до най-високия постижим стандарт на физическо и умствено здраве.

Вода

Световните ресурси от прясна вода намаляват в резултат на удовлетворяване на търсенето на нарастващото население не само по отношение на питейна вода и вода за санитарни нужди, а така също и в резултат на увеличеното производство на хранителни продукти, промишлени процеси и развлекателни задачи.³

През 2011 г. 1,1 милиарда – една седма от населението – нямат достъп до безопасна и достатъчно водоснабдяване, очевидно нарушение на човешкото право на живот и здраве. Съгласно СЗО, 1,8 милиона – повечето деца под 5 години в развиващите се страни – умират всяка година от диарийни заболявания, предизвикани от небезопасната вода.

Докато водата става недостатъчна, проблемите на човешката сигурност нарастват. Споровете може да са вътрешни в страната, например през 2010 г. в Ню Делхи, Индия, където непостоянното водоподаване и прекъсванията на водоснабдяването в резултат на това доведоха до бурни протести и няколко наранявания. Споровете също така може да са между страните, които изпускат или задържат вода по отношение на областите, намиращи се след тях по теченията на реките като политически инструмент, дейности на агресия или тероризъм.⁴

Земя

Близо една трета от земната повърхност по света понастоящем се използва за селско стопанство, а всяка година в земеделска земя се превръщат милиони акри естествени екосистеми⁶.

Глобалната оценка на горските ресурси на ФАО за 2010 г. показва, че нетната загуба на световните гори е 7,3 милиона хектара (18 милиона акра) на година. Много земеделски практики са силно замърсяващи и неустойчиви. Модерните методи на земеделие се нуждаят от по-малко работна сила и хората се принуждават да мигрират към градовете, за да си намерят работа. През 2007 г. за първи път в историята повече от половината от човешкото население са живели в градски райони⁷. Земята също така е необходима за минното дело и другите отрасли от промишлеността, докато транспортните системи фрагментират пейзажа за движение на дивата природа. Във връзка с човешките права, всички тези промени могат да доведат на нарушаване на правата за притежаване на собственост, да се упражнява желаната работа, правото на храна и участие в културния живот в една или друга степен.

? По какви начини въздухът, водата и земята се замърсяват в околната среда, където живеете?

Живеем на ограничено пространство, където всяко нещо е свързано с друго, например, чрез хранителната верига и циклите на водата и скалите. Съществува известна гъвкавост в природата, но сериозното нарушаване на тези цикли, например чрез замърсяване, неподходящи селскостопански практики, проекти за напояване или големите обеми на промишления риболов, дестабилизира баланса в природата. Ядрените катастрофи в Чернобил и Фукушима, загиването на дърветата в Шварцвалд в Германия в резултат на киселинните дъждове, десертификацията на Южна Испания, пресушаването на Аралско море в Узбекистан и проектът за язовир Илису в Турция са примери за начина, по който човекът в процеса на развитие уврежда природната среда с цялата си икономическа дейност и самия живот.

КЛЮЧОВИ ДАТИ

22 март

Световен ден на водата

23 март

Световен ден на метеорологията

21 май

Световен ден на културното разнообразие за диалог и развитие

22 май

Международен ден на биологичното разнообразие

2 юни

Световен ден на околната среда

17 юни

Световен ден за борба с десертификацията и сушата

17 юли

Световен ден на населението

Втората сряда на месец октомври

Световен ден за ограничаване на природните дейности

16 октомври

Световен ден на храната

6 ноември

Международен ден за предотвратяване на експлоатацията на околната среда при войни и въоръжени конфликти

Светът не е наш, земята не е наша. Тя е съкровище, което ни е поверено за бъдещите поколения

Африканска пословица

Промяна на климата

За примери за нарушаване на човешките права, свързани с околната среда, посетете: www.righttoenvironment.org

Влошаващото се качество на околната среда на планетата Земя и явното увеличение, сила и честота на природни бедствия като циклони, наводнения и ???, увеличават човешката уязвимост спрямо несигурността за изхранването, заболяванията и нестабилния начин на живот.

Програма за околната среда на ООН (UNEP).

Съгласно четвъртия експертен доклад⁸ на междуправителствения съвет по промяна на климата (IPCC), „През последните няколко години научните изследвания и познанията по промяната на климата напреднаха значително, потвърждавайки че настоящото затопляне на земния климат с голяма вероятност се дължи на човешката дейност, като изгаряне на изкопаеми горива. Затоплянето на Земята вече има измерими последици и бъдещото въздействие се очаква да бъде широкомащабно и скъпо“. Докладът задава ниво на вероятност 90 %.

В басейна на река Дунав всички страни работят по национален план за управление и си сътрудничат на международно ниво чрез Международния съвет за опазване на река Дунав, с цел изпълнение на целите за опазване на околната среда на Рамковата директива за водите на ЕС до 2015 г.⁵

Изгарянето на изкопаеми горива е основната човешка дейност, която допринася за промяната в климата. Когато горивата изгарят, те отделят въглероден диоксид, водни пари, метан и азотен оксид в земната атмосфера, където тези газове улавят енергия от слънцето и предизвикват глобално затопляне. Процесът понякога се нарича „парников ефект“. Въглеродният диоксид е най-важният парников газ, защото се задържа в атмосферата дълго време. Настоящите атмосферни нива далеч превишават естествения диапазон на въглеродния диоксид през последните 650 000 години. Ефектът е сериозен. 11 от 12-те години през периода от 1995 до 2006 година са измежду 12-те най-топли години по отношение глобалните повърхностни температури, рекорд от 1950 г. (началото на индустриализацията) насам.“ Някои от настоящите и очакваните последици на глобалното затопляне включват:

Промяна на морското равнище. Повишеното морско равнище ще потопи някои малки, ниски островни държави и ще постави милиони хора в ниските зони в опасност от наводнение. Навлизането на солената вода ще окаже влияние върху ниско разположените земеделски земи. Въздействието вече се усеща в различни региони по света, особено по островите на югоизточния Тихи океан и Югоизточна Азия.

Екстремни метеорологични условия. Наводнения, суши и бури ще станат по-чести и по-силни.

Измиране на видове. Ако глобалните температури се повишат с два градуса по Целзий, се очаква 30 % от всички сухоземни видове да бъдат застрашени от повишен риск от измиране.

Недостиг на храна. При повишаване на температурите и промяна на схемата на валежите реколтите ще е намалат значително в Африка, Близкия изток и Индия.

Недостиг на вода. Промяната в схемата на валежите ще доведе до засушаване и наводнения. Ще има по-малко вода.

Болести. С повишаване на температурите болести, като малария, западнотилска треска, тропическа треска и речна слепота ще се появят в други райони.

Разрушаване на уязвимите райони. Увредените райони, като презатревени природни пасища, обезлесени планински склонове и оголени селскостопански площи, ще станат по-уязвими отпреди на промените в климата.

Екологични бежанци. Промяната в климата, заедно с други екологични проблеми, допринася за силно увеличение на броя на хората, принудени да емигрират или да търсят център за бежанци от промените в своята среда.

? *Можете ли да идентифицирате последиците от промяната в климата, които вече са оказали влияние на вашата страна?*

Проблемът за равнопоставеността равнопоставеността

Ефектите от промяната в климата се усещат по различен начин в света. Съгласно IPCC, за най-бедните хора в света има вероятност да пострадат най-силно. Развиващите се нации, поради своето географско местоположение, нисък доход, слаби институции и по-голяма степен на разчитане на чувствителни към климата сектори, като селско стопанство, нямат ресурсите, за да се адаптират (например чрез отглеждане на различни култури, които са по-подходящи за по-влажни или по-сухи условия).

Другият аспект на проблема за равнопоставеността е как да се споделят разходите за смекчаване на последиците, например разходите за пренасочване към модерни технологии, които изгарят горивата по-ефективно или възобновяеми ресурси, като вятърна, водна или слънчева енергия. Въпросът как да се разделят отговорностите беше основното препятствие на 17-та конференция на страните по рамковата конвенция на ООН по промяната в климата в Дърбан през 2011 г. и това остава предизвикателство за преговарящите.

Въпросите за равнопоставеността са обвързани с концепциите за справедливост и много хора говорят за концепция за климатична справедливост, означаваща „визия за размиване и облекчаване на нееднаквото бреме, създадено от промяната в климата. Климатичната справедливост представлява справедливо третиране на всички хора и свобода от дискриминация със създаване на стратегии и проекти за борба с промяната в климата и системите, които създават промяната в климата и запазват дискриминацията“.12

Промяната в климата може да е най-голямата заплаха за дългосрочното благополучие на човека и несъмнено изисква спешно разглеждане. Фокусирането върху промяната в климата може да има злополучни последици: или не се обръща достатъчно внимание на други екологични проблеми, като замърсяване, прекомерен промишлен риболов или градско развитие, или последиците от този натиск се отдават на промяната в климата, докато всъщност има други причини, които изискват внимание. Заплахите за кораловите рифове са добър пример. По-високите температури на морето, повишените нива на морското равнище и окисляването на океаните, в резултат на промяната в климата, със сигурност са потенциална заплаха за кораловите рифове и оттам за правата на тези хора, които изкарват прехраната си или прекарват свободното си време, разчитайки на тях. Непосредствените заплахи от замърсяването, утаяването в резултат на увеличената ерозия, свързана с промените в селскостопанските практики, прекомерният риболов на риба от рифовете, събирането на риба, раковини и корали от любителите-аквариумисти и добивът на корали за цимент и пътни настилки, са няколко от непосредствените опасности, които могат да разрушат рифовете дълго преди последиците от промяната в климата да окажат влияние в рамките на 70 години.13

Нарастване на населението

През 1804 г. в света са живели 1 милиард души, през 1927 г. два милиарда, през 1959 г. три милиарда, през 1974 четири милиарда, през 1987 г. пет милиарда, шест милиарда през 1998 г., седем милиарда през 2011 г. Бързото нарастване се дължи на комбинацията от положителни промени, например подобрените санитарни условия, хранене и здравеопазване, които позволяват на хората да живеят по-дълго и да отглеждат повече деца, които оцеляват до зряла възраст. Живеем на ограничено пространство и увеличеното население поставя под изключителен натиск околната среда за осигуряване на условия за подслон, храна и вода.

Когато се отчита натискът върху околната среда, в уравнението трябва да се поставят не само голите цифри, а също и стила на живот и схемите на консумация. Богатите нации, като повечето в Европа, съставляват само 20 % от световното население, но техният стандарт на живот означава, че те използват повече от 70 % от ресурсите. По такъв начин населението също представлява проблем на равнопоставеността равнопоставеността.

Китай намали раждаемостта си чрез налагане на политика за едно дете в семейство. Мислите ли, че китайското правителство има оправдание да прави това? Чували ли сте за други методи за намаляване на раждаемостта?

Започвайки от отмерването на новата година, докато седят със своята вечеря на 2 януари, едно американско семейство вече ще е използвало, на едно лице, еквивалента в изкопаеми горива на това, от което едно семейство в Танзания ще зависи в течение на цяла година.

Андрю Симс

Промяната в климата е реална заплаха за международната свобода и сигурност

Ван Ку-Мун

Промяната в климата не трябва да мутира от неудобна истина в удобна изкупителна жертва за натиск от други хора

Кийт Брандър и др.14

Ако не можем да стабилизираме климата и не можем да стабилизираме населението, няма екосистема на Земята, която можем да спасим.

Уърлдуюч Институт

Пристъпване към решението на проблемите

Хората не са само вид на Земята. Те просто действат като такъв.

Анонимен

Вероятно единственото най-успешно международно споразумение днес е Монреалският протокол.

Кофи Анан

Тъй като цялата човешка дейност оказва влияние върху околната среда, въпросът е как най-добре трябва да защитим околната среда, в която живеем.

Подходът е чрез международни споразумения по специфични въпроси. ООН е координирала много споразумения и декларации за защита на околната среда, например по замърсяването на въздуха, биоразнообразието, биологичната безопасност, дезертификацията, застрашените видове, замърсяването от корабите, тропическите дървета, влажните зони и китолова.¹⁵

Международната дейност за защита на озоновия слой чрез постепенно намаляване на производството на хлорфлуорвъглеродороди (CFC) и други химикали, разрушаващи озона, беше бърза и много ефективна. Протоколът от Монреал за веществата, които разрушават озоновия слой, влезе в сила през 1989 г. Като резултат озоновият слой би трябвало да се възстанови рано или късно.¹⁶

Друг пример е протоколът от Киото (приет през 1997 г., влязъл в сила през 2005 г. и с краен срок 2012 г.), съгласно който страните поеха специфични задължения да намалят своите емисии на парникови газове. Протоколът от Киото е значим, защото той се базира на принципите на равнопоставеността и равенството и въвежда „общи, но диференцирани отговорности“. С други думи, промишлените страни следва да плащат повече, защото техните емисии на глава от населението обикновено са 10 пъти по-високи от средните в развиващите се страни.

Изтичащ през 2012 г., протоколът се нуждае от нова международна рамка – договорена и ратифицирана – която може да осигури устойчивост и в края на краищата да доведе до подобряване при ограничаване на емисиите от парникови газове. Затова е необходимо ново политическо обвързване за подписалите и неподписалите протокола страни.

Междуправителствената експертна група по изменение на климата (IPCC)

IPCC е водещият международен орган за оценка на промяната в климата. Той е създаден от Програмата на ООН по околна среда (UNEP) и световната метеорологична асоциация (WMO), за да даде на света ясен научен подход към настоящото състояние на познанията по промените в климата и потенциалните въздействия върху околната среда и социално-икономическите последици. IPCC е междуправителствен и научен орган. Понастоящем 194 страни от ООН и WMO са членки на IPCC, който разглежда и оценява най-новата научна, техническа и социално-икономическа информация в света, отнасяща се до разбирането на климатичните промени. Благодарение на научния и междуправителствения си характер, IPCC има уникалната възможност да осигури точна и балансирана научна информация за хората, отговорни за вземане на решения. Работата на организацията, следователно, е свързана с политиката, но тя е неутрална по отношение на нея, т. е. никога диктува политика.

IPCC не провежда изследвания и не контролира данните и параметрите, свързани с климата. Хиляди учени от целия свят се включват в работата на IPCC на доброволни начала.

Права и отговорности

Стокхолмската декларация от 1972 г. на конференцията на ООН по проблемите на околната среда¹⁷ може да се разглежда като отправна точка на подход, основан на правата за защитата на околната среда. Тя формулира принципа, че „човекът [следва да] има фундаменталното право на свобода, равенство и адекватни условия за живот, в околна среда с качество, което позволява живот с чувство на достойнство и благополучие и той носи единствената отговорност за защита и подобряване на околната среда за настоящите и бъдещите поколения“.

Възможно ли е всеки човек по света да живее достоен живот, в подходящи условия, без това да има опустошителни последици за околната среда? Ако да, как? Увреждането на околната среда може да бъде резултат както на недостатъчно развитие, така и на развитието. Например, недостатъчното развитие и бедността, като негова проява, води до обезлесяване, тъй като засегнатото население събира дърва, които се използват за готвене и отопление. При липса на пасища, презатревяването по периферията на земеделските земи води до опустиняване. Неправилното третиране на каналните води и събиране на отпадъците води до липса на питейна вода. Неадекватното образование вреди на изпълнението на националните задължения за по-чиста околна среда. Развитието, от друга страна, уврежда околната среда по друг начин. Икономическите успехи мотивират разрушаването на горите и изместването на племенните общности, а така също и максималната експлоатация на природните ресурси. Индус-

триализацията води до замърсяване на въздуха, водата и въздуха чрез изхвърляне на токсични вещества и химикали по време на производството и консумацията, всичко в името на развитието.¹⁸

През 1989 г. докладът на Брундтландската комисия потърси начин да разреши наследените противоречия между опазването на околната среда и развитието чрез принципа на устойчивото развитие, което дефинира като „развитие, което отговаря на нуждите на настоящето, без да компрометира способността на бъдещите поколения да посрещнат своите собствени нужди“. Докладът представляваше основа за конференцията на ООН през 1992 г. по опазване на околната среда и развитие (също позната като Срещата за Земята), която доведе до Декларацията от Рио за опазването на околната среда и развитието. Декларацията (известна и като Програма 21) представляваше план за дейности, които да се предприемат на глобално, национално и местно равнище от правителствата, организациите и лицата във всяка област, в която човекът въздейства върху околната среда. Друг резултат от срещата в Рио беше Рамковата конвенция на ООН за климатичните промени (UNFCCC). UNFCCC осигурява цялостна рамка за международните усилия за справяне с предизвикателствата на промените в климата.

Основната разлика между UNFCCC и протокола от Киото е, че докато конвенцията стимулира индустриализираните страни да стабилизират емисиите на парникови газове, протоколът ги задължава да направят това.

Конвенцията от Орхус

Конвенцията от Орхус за достъп до информация и общественото участие във вземането на решения, както и достъпът до справедливост в екологичната сфера, беше договорена от икономическата комисия на ООН за Европа през 1998 г. Конвенцията беше ратифицирана от 40 страни и Европейския съюз. Конвенцията е първият международен договор, който признава „правото на всеки човек от настоящото и бъдещите поколения да живее в околна среда, подходяща за неговото здраве и съществуване“. Тя признава правото на обществена информация по екологични въпроси, участие във вземането на решения по екологични въпроси и достъп до независими съдилища по отношение на екологичните решения. Въпреки че е ратифицирана основно само от европейски и централноазиатски страни и има много слаб механизъм за контрол, конвенцията има глобално практическо значение, благодарение на съчетаването в нея на екологични и човешки права.¹⁹

Подходът към човешките права, базиран на справедливост и справедливост, права и отговорности, се разглежда от много хора като път към защита на околната среда. В продължение на много години активистите и другите активни страни в екологичното движение спориха, че тази предпоставка не е достатъчна. Тяхното гледище е, че ако човешкият живот и здраве са целите на защитата на околната среда, околната среда ще бъде защитена само като последица, и до размера, необходим за защита на човешкото съществуване. През 2009 г. в края на Световната конференция по промените в климата и правата на Майката Земя в Боливия, Универсалната декларация на Майката Земя (2010) беше изпратена до ООН за разглеждане. Член 2 от нея постановява, че „Майката Земя има правото да съществува, да се запази и да продължи жизнените си цикли, структури, функции и процеси, които поддържат всички същества“.

Екологичното движение може да оцелее само, ако стане движение за справедливост. Като чисто екологично движение то или ще умре, или ще оцелее като корпоративно „пране на пари“. Всеки, който е искрен еколог, не може да издържи на тази роля. Но има безкрайни възможности то да е едновременно екологично движение и движение за справедливост.

Вандана Шива

Престъплението екоцид

Екологичните бедствия, като тези в Севезо през 1976 г., Бопал през 1984 г., Чернобил през 1986 г., разливът на отпадни води в Испания през 1998 г. и разливът Дийпуотър Хърайзън през 2010 г. доведоха до големи съдебни процеси, но нито бъдещите поколения, нито околната среда, сами по себе си, не са били представени някога в съдебните процеси.

Убедителен процес може да се организира, като срещу бизнеса, който предизвиква големи екологични щети, се заведе съдебно дело. Терминът „екоцид“, който отразява широкомащабно разрушаване на естествената среда, е въведен след хербицидното бедствие в Югоизточна Азия през Виетнамската война. През месец април 2010 г. британската юристка Поли Хигинс предложи на ООН екоцидът да бъде признат като международно престъпление срещу мира, като заедно с геноцида, престъпленията срещу човечеството, военните престъпления и престъпленията на агресия да се разглежда от международния криминален съд.

Създаването на [престъплението] екоцид е необходимо тъй както съществува престъплението убийство за онези, които отнемат човешкия живот. То трябва да съществува също за онези, които убиват природата.

Жаме Давид Фернандез Мирабал, министър на околната среда на Доминиканската република

Ролята на Съвета на Европа

Съветът на Европа поставя устойчивото развитие в основата на своя дневен ред. Неговата стратегия е, че икономическият напредък не трябва да компрометира клю-

На Великобритания ѝ бяха необходими половината от ресурсите на тази планета, за да постигне просперитет. Колко планети ще са необходими на Индия за развитие?

Махатма Ганди

Наръчникът по човешки права и екология на Съвета на Европа осигурява информация за правораздавателната практика на Европейския съд по правата на човека и за влиянието на Европейската социална харта във връзка със защитата на околната среда.

човите придобивки на човечеството: качеството на околната среда и ландшафтите, човешките права и социалната справедливост, културното разнообразие и демокрацията. Съветът на Европа гледа на промените в климата като най-сериозния екологичен проблем, пред който е изправен светът днес, признава значението на човешките права и действа на два фронта: съхраняване на природните ресурси и биоразнообразието, а също и защита на разнообразието и жизнеността на множеството световни култури. Културният стълб на устойчивото развитие, следователно, изисква паралелни усилия за развиване на култура на устойчивост и в защита на културното многообразие.

Чрез своите дейности, Съветът на Европа спомогна за оформяне на подходяща законова среда в Европа в полза на биоразнообразието, териториалното планиране и управлението на ландшафтите, а така също и устойчивото териториално развитие, базирано на интегрираното използване на културните и природните ресурси. Екологичната програма на Съвета на Европа, стартирана през 1961 г., изготви Европейската конвенция по ландшафтите, Конвенцията за запазване на европейската дива природа и естествените хабитати и Рамковата конвенция за ценността на културното наследство за обществото. Съветът на Европа също така издава европейската грамота на защитените зони, създадена през 1965 г. Тя се дава на защитените зони, заради забележителните им научни, културни или естетически характеристики. Те също така могат да бъдат обект на подходяща схема за съхранение, което да се съчетае с програма за устойчиво развитие.

Има множество опити да се добави правото на здравословна околна среда към Европейската конвенция за човешките права чрез допълнителен протокол, но те не са успешни. Противоположната гледна точка е, че Европейският съд по правата на човека може да разглежда най-големите екологични нарушения по член 8 (личен и семеен живот) на ЕКПЧ.

❓ *Трябва ли правото на здравословна околна среда бъде добавено към Европейската конвенция по човешките права?*

Европейски съд по правата на човека

Няколко човека успешно повдигнаха екологични дела пред съда с обосновката, че неблагоприятните екологични фактори са причина за нарушения на техните човешки права, защитавани от Европейската конвенция по човешките права. Правораздавателната практика на съда включва нарушения на правото на живот, правото на зачитане на личния и семейния живот, както и на дома, правото на справедлив съдебен процес и достъп до съд, правото за получаване и разпространение на информация и идеи, правото на обективно удовлетворение и правото на мирно използване на собствеността.

Хамер срещу Белгия

Присъда на Европейския съд по правата на човека от 27.11.2007 г.

Ищцата притежава къща, построена от нейните родители върху горска земя, където не се разрешава строителство. Срецу нея е повдигната процедура, че има къща, изградена в нарушение на съответното законодателство за горите, и съдът намира, че тя трябва да възстанови земята в предишното състояние. Къщата е съборена насилствено. Ищцата се жалва, че правото ѝ на личен живот е нарушено.

Съдът поддържа за първи път, че тъй като не е изрично защитена в Конвенцията, околната среда е ценност сама по себе си, към която и обществото, и обществените власти имат силен интерес. Икономическите съображения, и дори правото на собственост, не трябва да имат приоритет по отношение на екологичните въпроси, в частност, когато държавата е издала закон в областта. Обществените власти, следователно, носят отговорност да действат с цел защита на околната среда²⁰.

Участие на младите хора

В раздел 1 бяха описани измеренията „относно, чрез и за“ на образованието в областта на човешките права и беше посочено, че знанията, уменията и отношенията, свързани с човешките права, могат да се придобият само чрез опита. „Започнете от мястото, където са младите хора“, е мантрата на младежкия работник, а какво по-добро място за начало от обучение с участие в дейности за опазване на околната среда? Например, отравната точка може да е загрижеността, която дадена местна група младежи проявява относно изграждането на локален път или сграда, която може да им попречи на игрището или, че те биха желали да разберат как могат да намалят своя обем

изхвърлян въглерод (т.нар. „въглероден отпечатък“), или да направят своите домове, училища, колежи или младежки клубове по-екологични. На регионално и национално ниво те могат да предизвикат обществена дискусия или политически дебат чрез, например, писма, представяне на игри и демонстрации.

Защитата на околната среда и информираността по този проблем е важен въпрос за множество младежки организации и движения в Европа, които базират своята работа на околната среда или защитата на човешките права, отразявайки също съзнанието, че екологичното образование и дейности не познават граници. В програмата на европейските младежки центрове, свързаните упражнения покриват материи, които се простират доста далеч – все още много тясно свързани помежду си – до защитата на храните, екологичното справедливост, устойчивото развитие и климатичните промени.

Също така съществуват възможности на международно ниво. UNFCCC призна важността на обучение с участие на младежите и ги включи в контингента на привържениците си. Този разширен статут позволява на младите хора да участват в събранията и да искат да се изкажат. 16-та такава среща, проведена в Канкун, Мексико, беше посетена от около 500 младежки делегати, млади активисти и представители на младежки организации от целия свят.

Тъй като младежта най-добре осъзнава проблемите и е по-силно привързана към дългосрочното устойчиво развитие, опазването на околната среда е една област, на която тя трябва да поеме лидерството.

Световен доклад за младежта 2003²¹

Грижа за бъдещето? Грижа за гората!

Инициативата на организацията “Младежи и околна среда в Европа” (YEE), проведена през 2011, включваща млади хора от Албания, Чехия, Финландия, Португалия, Русия и Великобритания, която организира кампания за стимулиране на младите хора за мобилизация за защита на горите по целия свят. Кампанията целеше да издигне информираността по отношение на заплахите спрямо горите по целия свят, да стимулира младите хора да предприемат дейности, за да им помогне да открият горите в техните региони и да им даде възможност да се грижат за тях, <http://www.yeenet.eu>.

Полезни организации и връзки

Хартата за Земята е декларация за фундаменталните етични принципи за изграждане на справедливо, устойчиво и мирно глобално общество в 21-и век: www.earthcharterinaction.org

Уърлдуоч, изследвания по глобални въпроси на околната среда: www.worldwatch.org

Световна статистика в реално време: www.worldometers.info

Изчислете своя обем изхвърлян въглерод. Онлайн инструменти на няколко езика, безплатни и лесни за използване: www.carbonfootpring.com.

Справедливост в климата: Мрежа от организации и движения по целия свят, посветена на борбата за социална, екологична и полова справедливост: www.climate-justice-now.org.

Масивен централен ресурс с данни и удобен начин за сравняване на националните статистики: www.nation-master.com.

Взаимовръзката между младежта и промените в климата е много добре разработена в Световния доклад за младежта от 2010 г. на ООН.

Приятелите на Земята по света е една от най-големите световни екологични мрежи на широките маси. Те организират кампании по най-неотложните екологични и социални проблеми на днешния ден: www.foei.org.

Малко над половината (53 %) от гражданите на ЕС заявяват, че предприемат някои дейности за борба с промяната в климата през последните шест месеца; разделното събиране и рециклирането на отпадъците е най-често предприеманото действие, купуването на по-малко стоки за еднократна употреба и закупуването на местна и сезонна продукция, са след тях.²²

350.org е глобално движение на широките маси, работещо за разрешаване на климатичната криза: www.350.org

Wikipedia има списък на по-забележителните екологични организации по тип (междуправителствени, правителствени или неправителствени), разделени допълнително по страни: www.wikipedia.org

Бележки

¹ www.healthybuilding.net/pvc/facts.html

² WHD за европейския регион включва 53 страни членки. За пълния списък вж. стр. 8 от брошурата на WHO Европа: www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0017/122912/who_office_brochure_UK-www.pdf

³ www.unwater.org

⁴ За повече подробности вж. www.worldwater.org

⁵ www.icpdr.org/cpdi-pages/river_basin_management.htm.

⁶ "Използване на земята по света като първостепенен екологичен въпрос", Science Daily, www.sciencedaily.com/releases/2005/08/050808065021.htm

⁷ www.unfpa.org

⁸ www.greenfacts.org/en/climate-change-ar4

⁹ IPCC, "Въглероден диоксид в атмосферата", Доклад от четвъртата оценка на IPCC: промяната в климата 2007, www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/wg1/en/ch2s2-3.htm/#2-2-1

¹⁰ www.direct.gov.uk

¹¹ www.righttoenvironment.org

¹² www.climate-justice-now.org

¹³ Л. М. Брандър и др., "Икономическият ефект на окисляването на океаните по кораловите рифове", Институт за социално-икономически изследвания, работен доклад № 282, м. февруари 2009 г.

¹⁴ К. Брандър и др., "Стойността на атрибутивността", Nature Climate Change, Vol. 1, м. май 2011 г, стр. 70.

¹⁵ За повече информация вж.: www.unescobkk.org/rushsap/resources/shs-resources/environmental-ethics-resources/environmental-treaties

¹⁶ http://science.nasa.gov/science-news/science-at-nasa/2006/26may_ozone/

¹⁷ www.unep.org/DOcuments.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503

¹⁸ www.unescap.org/drpad/publications/intergra/volume2/malaysia/2my04.htm

¹⁹ www.coastalwiki.org; www.unece.org

²⁰ www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/0C818E19-C40B-412E-985-44126D49DE6/0/FICHES_Environnement_EN.pdf

²¹ www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ch04.pdf

²² http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_372_en.pdf

Джендър

Някои ключови концепции

Джендъра влияе на всички по комплексен, рафиниран и открит начин. Нашата сексуалност и джендър идентичност са интегрални аспекти на човешката природа. Темите джендър, джендър джендър, джендър идентичност и сексуалност имат различни значения, но често се бъркат.

Джендър означава биологични и физиологични характеристики, които различават мъжете и жените. Ние сме определени като мъже и жени при раждането, което става социален и законов факт от този момент нататък. Някои хора се раждат с атипични комбинации на физически характеристики (телесни характеристики), които обикновено различават момчетата от момичетата по времето на раждане. Тези лица може да се нарекат "хермафродити". Често лекарите автоматично извършват незабавна операция по една на всеки участникто (или скоро след раждането), за да "коригират" тялото, често без съгласието на засегнатото лице или родителите. Това все повече се критикува от активистите. Те често се позовават на принцип 18 от Принципите на Йогякарта (документ, разработен от група международни експерти по човешките права), който постановява: "Да се вземат всички необходими законодателни, административни и други мерки, за да се гарантира, че нито едно детско тяло няма да бъде изменено необратимо чрез медицински процедури в опит да се наложи джендър идентичност, без пълно, свободно и информирано съгласие на детето, според възрастта и зрелостта му и съгласно принципа, че във всички дейности по отношение на децата интересите на детето трябва да стоят на първо място."

Джендър се отнася до социално-конструиран набор от очаквания, поведения и упражненията на жените и мъжете, които им се приписват на основата на техния джендър. Социалните очаквания по отношение на даден набор полови роли зависи от определения социално-икономически, политически и културен контекст и се влияят от други фактори, включително раса, етнически произход, класа, сексуална ориентация и възраст. Джендър ролите се научават и варират в широки граници в и между различните човешки общества и се променят с времето.

Свързани упражнения:

- Различни надници
- Домашни дела
- Героини и герои
- Нека да поговорим за секс!
- Път към Страната на равенството
- Кой съм аз?
- Работа и бебета

Милиони хора в Европа са дискриминирани, жертви на предразсъдъци и дори жертви на насилие поради своята истинска или възприемана сексуална ориентация или полова идентичност.

*Томас Хамарберг,
комисар на Съвета на
Европа по човешките
права³*

Ние се социализираме от момента, в който се раждаме. Ние се развиваме, растем и учим как да се държим според очакваните норми на обществото, в което живеем, повлияни в голяма степен от нашето семейство, училище, работно място, средствата за масова информация, новите информационни технологии и популярната култура. Социализацията е важна стъпка в процеса на превръщането ни във функционални членове на дадена група от хора, но не всяка информация, която получаваме като част от нашата социализация, може да се счита за полезна за нас или за обществото. Половата социализация може да ограничи момчетата и момичетата при опознаване на талантите и интересите им до техния пълен потенциал. Освен това, често нереалистичните и противоречащи си очаквания могат да предизвикат вътрешни конфликти, психологически проблеми и нежеланието или невъзможността за изпълнение на тези очаквания може да доведе до определени форми на наказание от другите.

Джендър идентичност означава пола, към който лицата чувстват, че принадлежат, който може да е или да не е еднакъв с биологичния джендър, към който спадат по рождение. Това се отнася до всяко лице, което дълбоко вътрешно и индивидуално усеща пола и включва личното чувство на тялото и други изражения, като дрехи, реч и маниери.

Трансджендър е широк термин, който често се използва за описване на широка област от идентичности и изживявания. Той обикновено се отнася за лица, които имат джендър идентичност, която е различна от тази, дадена им при раждането и онези хора, които желаят да опишат своята джендър идентичност по различен начин от тази на джендъра приписан при раждането. Трансджендър хора са индивиди, чието джендър изражение и/или джендър идентичност се различават от конвенционалните очаквания, базирани на физическия джендър, с който са родени и с който официално са регистрирани при раждането.

Сексуалната ориентация описва схема на емоционално и сексуално привличане към мъжете, жените, двата пола или нито един от тях. Сексуалната ориентация не е свързана с джендър идентичност; например, един трансджендър мъж може да е хетеросексуален или хомосексуален по същия начин, по който друг мъж може да е хетеросексуален или хомосексуален, но тези два аспекта на идентичност често се свързват от хората и влияят на начина, по който лесбийките, хомосексуалистите, бисексуалните и трансджендър (ЛГБТ) са третирани и възприемани.

Двойка създава “безджендър” дете

В Швеция двойка взе решение да отгледа своето двегодишно дете като “безджендър”. Те не казват на никого дали Поп е момче или момиче, с изключение на няколко човека, които сменяха пелените му. Те искат детето да е в състояние да израсне свободно, без да бъде принудено да влиза в специфичния джендър калъп.²

? *Какво мислите за решението на двойката да запази в тайна пола на Поп?*

Въпроси на човешките права, свързани с пола и сексуалността

Равенството на равенството е фундаментално човешко право, но човешките права често се нарушават на основата на тяхната джендър идентичност или сексуална ориентация. Някои от ключовите въпроси са свързани с обучение с участие, сексуалното насилие, въоръжените конфликти и бедността, както и сексуалните и репродуктивни права.

Участие

Дискриминацията, базирана на джендър, джендър идентичност и сексуална ориентация, е широко разпространена по света. В частност, тя ограничава степента, до която жените и ЛГБТ хората са в състояние да бъдат приобщени към обществото. Съществуват значителни бариери за пълното и равно участие в образованието, пазара на труда и вземането на политически и обществени решения.

По целия свят момичетата имат по-ограничен достъп до образование в сравнение с момчетата. В 60 % от страните, в основното и в средното образование има по-малко момичета, отколкото момчета. 3 Въпреки, че в повечето европейски страни има равен брой момчета и момичета в образованието – и всъщност често повече жени в средното и висшето образование – паритетът на равенството е само една стъпка към пълното равенство между равенството. Често има други бариери пред пълното участие участие на момичетата. Те може да бъдат стимулирани да изучават определени предмети (например изкуствата и хуманитарните науки, вместо наука и инженерни науки), считани за по-подходящи от доминантните джендър стереотипи. Има много голяма вероятност това да доведе до разлики в постиженията. Например, в Европа момичетата постигат по-ниски оценки в науката и технологиите, а момчетата – в четенето.⁴ Сексуалните кавги и тормоз тормоз в училищата са широко разпространени.

Въпреки че е постигнат голям напредък през последните десетилетия в законодателството, стимулиращо равенството на равенството на пазара на труда, особено в Европа, на практика все още предстои да се извърви дълъг път до изкореняване на дискриминацията на работното място. Жените често са дискриминирани по отношение на длъжностите, до които могат да имат достъп, заплащането и лидерските позиции. Например, мъжете в Европейския съюз, печелят средно 17,5 % повече от жените за същата работа.⁵ Жените също така могат да бъдат подложени на сексуален тормоз в офиса или да бъдат предмет на сексистки шеги и отношение от страна на колеги. Някои жени се разминават с повишение или не са наемани на работа поради бременност или майчинство. Семейните отговорности не се споделят еднакво между мъжете и жените и като резултат жените имат повече прекъсвания в кариерата и работят повече на непълно работно време в сравнение с мъжете. Това може да окаже влияние върху техните права при пенсиониране.

● По какви начини момичетата / момчетата и жените / мъжете се третират различно във вашата общност?

Жените са значително по-слабо представени в политическия живот. Въпреки, че съставляват приблизително половината от световното население, само 18,4 % от националните парламенти и 17 държавни клонове или клонове на правителства по света са жени.⁶ През месец февруари 2011 г. има само две жени държавни клонове и две жени ръководителки на правителства в Европейския съюз, балансът на равенството в националните парламенти е 24 % жени и 76 % мъже⁷. Жените съставляват само 3 % от президентите на най-големите компании по света.⁸

Само когато жените вземат пълно участие в процеса на изготвяне на стратегии и изграждане на институциите, тяхната перспектива ще бъде истински интегрирана. Концепцията за демокрацията ще се реализира напълно, когато вземането на политически решения се споделя от жените и мъжете, а пълното участие на жените в изграждането на институциите, се гарантира.

Нави Пилей, върховен комисар на ООН по човешките права⁹

ЛГБТ хората изпитват дискриминация и са заклеймени поради тяхната реална или възприемана сексуална ориентация или равенството на равенството. Хомофобското и трансфобското отношение са общи и ЛГБТ хората често са тормозени в училищата, дискриминирани на работното място и невидими в обществото и в процеса на вземане на политически решения. ЛГБТ хората също така може да се считат за вредни за националната идентичност, семейството и религията от националните средства за масова информация или да им се ограничи възможността за организиране, изразяване на тяхната гледна точка или демонстрации. Трансджендър хората срещат значителни препятствия при официалното признаване на техния предпочитан джендър.¹⁰

В австралийските паспорти вече се поставя като вариант за джендър "X"

Австралийските паспорти вече ще имат три опции за джендър – мъжки, женски и неопределен неопределен – съгласно новите указания за изкореняване на дискриминацията срещу трансджендър хора и интерсексуалните хора с джендър. Интерсексуалните хора джендър, които имат неопределени биологични характеристики, ще могат да посочат своя джендър в паспортите като "X". Трансджендър хора, чието усещане за своя собствен джендър е в конфликт с техните биологически характеристики, ще могат да избират дали са мъже или жени, ако техният избор се доказва от лекарска декларация. Трансджендър хора не могат да поставят "X".

КЛЮЧОВИ ДАТИ

8 март

Международен ден на жената

17 май

Международен ден срещу хомофобията и трансфобията

19 ноември

Международен ден на мъжете

26 ноември

Международен ден за изкореняване на насилието срещу жените

? *Какво е вашето мнение за австралийските паспорти, които позволяват да се постави "X" като джендър?*

Европейските страни осигуряват различни степени на равенство в семейството. Някои страни спряха преференциалното третиране на хетеросексуалните двойки, докато други осигуриха само ограничена или никаква възможност за официализиране на съвместното съжителство на еднополови двойки или двойки, в които едното или и двете лица са трансджендър, така че те да се считат за хора от един и същ джендър. Осиновяването на биологичното дете на партньора като втори родител или осиновяването като хомосексуален родител продължава да среща препятствия, въпреки че Европейският съд по правата на човека осъди през 2008 г. Франция в казусът Е. Б. срещу Франция, в което съдът намери, че Франция е нарушила Европейската конвенция по човешките права, като е отказала да признае осиновяване от лесбийка по същия начин, както това би станало от неженен хетеросексуален индивид¹². Обща практика е приеман родител, който не е хетеросексуален, да се счита автоматично за неподходящ.

? *Ако половата дискриминация на места, като църкви и на работното място, е незаконна, защо все още съществува?*

“Насилие срещу жените” означава всяко действие на сексуално насилие, което води или има вероятност да доведе до физическа, половова или психологическа травма или страдание за жените, включително заплахата за такова действие, принуда или произволно нарушаване на свободата, независимо дали се е случило в обществения или личния живот.

Декларация на ООН за изкореняване на насилието срещу жените

Джендър – базирано насилие

Джендър-базирано насилие включва, но не се ограничава до насилие срещу жените и момичетата. Насилието срещу жените е една от най-сериозните форми на джендър-базирано насилие в Европа. Жените и момичетата са подложени на много различни форми на насилие, включително домашно насилие, изнасилвания и сексуално насилие, генитално осакатяване при жените (FGM), “убийства на честта”, трафик, детеубийство и селективни аборти по полов признак. Насилието срещу жените и момичетата съществува във всички общества по света и оказва влияние върху всички социални групи. Трансджендър лица са в изключителна степен изложени на джендър-базирано насилие поради своя външен вид, дрехи и други характеристики, които често не отговарят на очакванията на обществото от мъжете и жените.

Домашното насилие, което взема формата на емоционално, физическо или сексуално насилие, се среща особено често и влияе не само на замесените жени и мъже, а също и на децата в семейството, които са свидетели на него или сами стават основните жертви погрешка, отмъщение на насилника или защото правят опит да защитят своите майки.

Отрезвяваща статистика

- Най-малко една от всеки три жени по света е била бита, принуждавана да прави секс или по друг начин обиждана през живота си, като насилникът е човек около нея.¹⁴
- В различните страни между 20 % и 50 % от жените са жертви на домашно насилие.
- Изчислява се, че от 100 до 150 милиона момичета и жени по света понастоящем живеят с последиците от FGM, практика включваща частично или пълно отстраняване на женските гениталии поради немедицински причини. Това има много вредни последици за здравето и в международен мащаб е признато като нарушаване на човешките права на жените и момичетата.

? *Голяма част от джендър-базираното насилие все още се счита за “личен въпрос”. Как това схващане влияе върху мишените, извършителите и свидетелите на насилието?*

Насилието в отношенията между подрастващите е сериозен повод за загриженост в Европа.

Например, скорошно изследване във Великобритания показва, че 25 % от момичетата и 18 % от момчетата на възраст между 13 и 17 години са изпитали някаква форма на физическо насилие в някаква връзка.¹³

Проституцията продължава да бъде противоречив въпрос, дори в движенията за правата на жените. Тя се счита за форма на насилие от много хора, докато други лобират за нея да бъде напълно призната за професия с всички юридически последици. Подобно разделение съществува на ниво политика. Някои страни като Швеция, поставиха извън закона проституцията като престъпление, като проститутката се счита за жертва, а клиентът, както и другите, които имат финансова изгода, за извършители. В някои страни проституцията се смята за услуга и може да се практикува при определени законови ограничения.

Поради скритата им същност, изследванията върху проституцията все още са сравнително редки. Проучванията са установили, че над 90 % от проститутките са отговорили, че веднага биха приключили с проституцията, ако могат – ясно показвайки

Светлина върху трафика на хора

Всяка година милиони хора стават жертва на трафик по целия свят, модерна форма на търговия с роби. По-голямата част от жертвите са млади жени и деца, които са прехвърляни с цел сексуална експлоатация. Това е голям проблем в Европа. Има увеличаване на броя на пренасяните жени и деца в Европейския съюз от страните от Централна и Източна Европа. Във всеки един момент повече от 140 000 са въввлечени в трафика на хора в Европа без признаци за намаляване на това число.¹⁶

Конвенцията на Съвета на Европа по действията срещу трафика на хора влезе в сила през месец февруари 2008 г. До месец септември 2011 г. конвенцията е подписана от 43 страни членки. Конвенцията създава група от експерти за дейности срещу трафика на хора (GRETA), която следи за изпълнението на конвенцията чрез общи и специални доклади за страните.

силния външен натиск да останат в тази “професия”. Също така, в по-голямата част от случаите, навлизането в проституцията не представлява информирано решение на възрастен човек: над 90 % от проституиращите жени са били сексуално и/или физически насилвани като деца, а средната възраст за навлизане в проституцията е 14 години.

Насилието срещу ЛГБТ хората също преобладава. Жените може да бъдат изнасилени, за да се “излекува” тяхното лесбийство. Хората са бити от полицията или стават жертви на насилствени нападения на улицата, което властите не успяват да предотвратят или накажат. Насилието също така е насочено към хората, които се чувстват различни от хетеросексуалните.

Какви са въздействията на джендър-базирано насилие върху хората-жертви?

Въоръжени конфликти

В съвременните въоръжени конфликти около 90 % от жертвите са цивилни хора, повечето от които жени и деца. Освен това, жените са изправени пред особени форми на нарушаване на човешките права по време на конфликти, включително специфични и опустошителни форми на сексуално насилие (включително проституция по време на война и принудително забременяване), често развивани като част от политическата или военната стратегия.

Цяло поколение млади мъже няма идея как ще се чувства без пистолет в ръцете си. Няколко поколения жени са овдовели, били са изнасилени, гледали са своите дъщери и майки изнасилени, а техните деца са убивали и са били убити.

Лейма Гбови¹⁹

Нобелова награда за ненасилие и безопасност на жените

Лийма Гбови, активистка за свобода от Либерия, беше наградена през 2011 г. с Нобелова награда за свобода за нейната роля при мобилизиране на жените между етническите и религиозните разделителни линии за прекратяване на гражданската война в Либерия. Тя извежда жените на протести срещу войната и насилието и организира сексуална стачка, продължила няколко месеца в усилие да накара воюващите мъже да се вслушат в чувствата си и да сложат край на въоръжения конфликт.

Нобеловата награда за свобода беше споделена с Тавакул Рарман, журналистка и активистка от Йемен, за нейната водеща роля в борбата за правата на жените и за демокрация и свобода в Йемен, а също така беше споделена с либерийския президент Елън Джонсън Сърлийф, за приноса ѝ в изграждането на мира и насърчаване на правата на жените.

Нобеловият комитет цитира Резолюцията на Съвета за сигурност на ООН 1325, приета през 2000 г., която постановява, че жените и децата страдат много от войните и политическата нестабилност и, че жените трябва да имат най-голямо влияние и роля в миротворческите упражненията.

Сексуалното насилие при въоръжените конфликти често се цели в цяла общност, тъй като целта му е да унижи, доминира и внушава страх във всички членове на определена група. Въпреки, че жените и момичетата са по-голямата част от жертвите на такова сексуално насилие, мъжете също са специфична цел. Например над 8 000 босненски мюсюлмански мъже и момчета бяха убити в геноцида в Сребреница през 1995 г. 18 Въоръжените конфликти увеличават половите стереотипи в обществата, редуцирайки мъжествеността като „победител“, „защитник“ или „агресор“, а женствеността като „жертва“ и „уязвима“.

Защо мислите, че сексуалното насилие е толкова често срещано при въоръжените конфликти?

Бедност

Икономическото равенство е от особена важност за постигане на реалното равенство между равенството, но съгласно някои оценки, жените съставляват над 70 % от световните бедни. Жените са склонни да приемат по-нископлатена работа и често работят несигурна работа в сивата икономика, с малко права и нисък доход. Липсата на равен достъп и качеството на обучение означава, че те обикновено имат недостатъчни ква-

Сексуалното насилие по време на война е едно от най-премълчаните неща в историята.

Елизабет Рен и Елън Джонсън Сърлийф, авторки на доклада на ООН “Жени, война, свобода”

Жените изпълняват 66 % от работата по света, произвеждат 50 % от храната, но получават 10 % от дохода и притежават 1 % от собствеността.

УНИЦЕФ²⁰

Размножаването се използва, съзнателно или не, като средство за контрол над жените, за ограничаване на техните възможности и да ги направи подчинени на мъжете.

Д-р Нафиз Садък, Фонд на ООН за населението

Сексуални въпроси

„Сексуални въпроси“ е ръководство, обръщащо внимание върху сексуалното насилие на младите хора, публикувано от Съвета на Европа.

Опитът от издаването на ръководството показва, че образованието по отношение на човешките права е ефективен инструмент за решаване на проблемите за равенството между равенството и по-специално за сексуалното насилие.

лификации и умения, което влияе върху типа на работата, която могат да вършат. Икономическата зависимост също играе ключова роля при отношенията и може да бъде свързана с домашното насилие. В домакинствата от двойки или семейства, повече или всички неплатени домакински задължения, са отговорност на възрастните жени и по-големите деца-момичета. Всъщност, женените мъже се считат за най-надеждната работна сила, което се дължи до голяма степен на факта, че работодателите приемат, че женените мъже практически нямат домакински или семейни задължения, защото техните съпруги носят отговорност за тях. Чрез по-високи заплати и по-добри възможности за кариера, точно мъжете са финансово възнаградени за неплатената домакинска работа на своите жени-партньори.

? Какви биха били причините за непропорционалния ефект на бедността върху жените?

Сексуални и репродуктивни права

Осигуряването на сексуални и репродуктивни права е важно за реализиране на равенството между равенството. Прекалено често жените имат много малък или никакъв контрол върху своето сексуално и репродуктивно здраве. Мъжкият контрол върху тялото на жената се оправдава във всички общества и е ключов фактор, чрез който се постига и поддържа мъжкото социално, политическо и културно доминиране.

Липсата на контрол над тези права води до сериозни нарушения на човешките права, например принудителна женитба, принуда за запазване на бременността и принудителни аборти и стерилизация. Трансджендър лица също са принудени да се стерилизират, за да се признае техния нов джендър от държавите, където се сменя полът им. Жените често отказват достъп до услуги по репродуктивно здраве, включително услуги по аборт, особено когато са забременели в резултат на изнасилване или кръвосмешение, или в случаите, когато бременността представлява сериозен риск за здравето или живота им. Достъпът до безопасно, достъпно здравеопазване за майките и информацията за сексуалното и репродуктивното здраве са важни за подготвяне на почвата за реално равенство между равенството.

Джендър и работата при младежите

Средата, в която се провежда младежката работа, често осигурява уникално и безопасно място за младите мъже и жени да обсъждат и споделят своите мисли и опит в сферата на джендър въпросите и сексуалността. Младите хора често не са в състояние честно да задават въпроси и да обсъждат такива чувствителни въпроси със своите семейства, вероятно не се стимулират за това във формалната образователна среда. Откритата и съзнателна среда за младежка работа може да създаде среда на обучение за прилагане на правата и справяне с предизвикателствата.

От изключителна важност е да съществува информираност по джендър въпроси, което почти със сигурност съществува във всяка младежка група. Например, някой може да има пряк или непряк опит в домашното насилие, а друг може да е объркан по отношение на своята сексуалност или да е тормозен, защото неговата реална или възприемана полова идентичност не отговаря на приетите социални норми. Разполагането със списък на организациите и източниците за съвет по тези въпроси, е важно. По този начин хората ще бъдат подготвени да се изправят срещу дискриминационното отношение към жените или ЛГБТ хората, изразявани от младите хора периодично. Също така е важно да се използват включване на джендър въпросите дискриминационни като инструмент при вземане на решения по въпроси, активни страни, методи, които се използват.²¹

Много важна стъпка е преминаването от признаване на правата към прилагането им. Обучителите в сферата на човешките права трябва да уважават разликите между нуждите и реакциите на отделните жени. Без такава чувствителност, образованието по човешки права може да стане само още една форма за манипулация или потискане на жените. Образованието е ключова цел за постигане на равенство на равенството, тъй като то включва начините, по които обществата предават нормите, знанията и уменията.

Много международни младежки организации в Европа организираха сесии на

обучение в сътрудничество с Европейските младежки центрове, които се фокусираха върху различни аспекти на равенството и равенството между тях. Сесиите на обучение позволяват на младите хора да разглеждат въпросите в дълбочина и да получат полезни компетентни познания, за да работят ефективно по въпросите в и извън организацията, която представят.²²

16 дни на активна дейност срещу сексуалното насилие

Ако желаете да направите нещо срещу сексуалното насилие, можете да започнете с присъединяване към международната кампания „16 дни срещу сексуалното насилие“, стартирала през 1991 г. Участниците избират датите 25 ноември – международен ден срещу насилието върху жените – и 10 декември – международен ден на човешките права – за да свържат символично насилието върху жените и човешките права и да поставят ударение върху факта, че това насилие е нарушение на човешките права. Над 3 700 организации в приблизително 164 страни взеха участие в 16-дневната кампания от 1991 г. насам.²³

? *Как бихте разглеждали дискриминационното отношение на база джендър или сексуалност във вашата група?*

Защита на човешките права, свързани с равенството

Всички международни споразумения за човешки права се прилагат еднакво за мъжете и жените, но като се признае, че жените и момичетата са особено уязвими при нарушенията на човешките права, Генералната асамблея на ООН прие конвенцията по изкореняване на дискриминацията срещу жените (CEDAW) през 1979 г. CEDAW определя дискриминацията срещу жените и очерта какво следва да се направи от националните правителства за борба срещу нея. Този договор е подписан от 187 страни по света, включително всички европейски страни.

„ООН жени“ е организация на ООН за равенство между равенството и разширяване на правата на жените. Тя поддържа международните организации и правителства при разработване на полово ориентирани стратегии и стандарти и изпълняването им на практика. „ООН жени“ дава приоритет на пет проблема на основата, че те са фундаментални по отношение на равенството между равенството и напредъкът в тези области може да отключи напредък по всички въпроси. Тези области са насилието срещу жените, мира и сигурността, лидерството и приобщаването, разширяването на икономическите възможности и националното планиране и съставяне на бюджет.

Думата на ООН все по-често се чува в подкрепа на човешките права на ЛГБТ. Няма законово обвързващ договор по правата на ЛГБТ, но през 2006 г. група от международни експерти по човешките права създаде набор от принципи в областта на сексуалната ориентация и половата идентичност. Принципите на Йогякарта разглеждат широк кръг международни стандарти по човешките права и очертават как те се прилагат към въпросите на сексуалната ориентация и джендър идентичност.

Равенството между равенството и борбата с дискриминацията на основите на половата идентичност и сексуалността са основни за Съвета на Европа и ЕС. Съветът на Европа прави значителна стъпка при отварянето за подписване на Конвенцията за предотвратяване и борба с насилието срещу жените и домашното насилие²⁴ през месец май 2011 г. Тази конвенция е първият законово обвързващ документ в света, създаващ всеобхватна законова рамка за предотвратяване на насилието, защита на жертвите и слагане на край на безнаказаността на извършителите. Тя определя и криминализира различните форми на насилие срещу жените, включително принудителната женитба, гениталното осакатяване на жените, тормоза, психическото и психологическото насилие и сексуалното насилие. Тя също така предвижда създаване на международна група от независими експерти за контрол на изпълнението ѝ на национално ниво.

Неправителствените организации също играят активна роля в защитата на правата на жените и правата на ЛГБТ на международно и национално ниво. Организацията „Жени срещу насилието в Европа“ (WAVE) е европейска организация на високо ниво с членове от повечето страни в географската област Европа. Тя поддържа европейска онлайн база данни на НПО, в която има възможност за търсене по географско место-

Хомофобските претъпления на омразата и инцидентите често показват висока степен на жестокост и бруталност. ... За тях също така има голяма вероятност да доведат до смърт. Транссексуалните хора изглеждат са по-уязвими в тази категория.

Доклад на OCCE¹⁷

положение, област на експертни познания и сфера на дейност. Европейското женско лоби (EWL), друга организация на високо ниво, е също добра стартова точка за намиране на съответната информация, резултати от изследвания или контакти с регионални, национални или местно НПО, работещи в различни области на правата на жените или половите проблеми, свързани с жените.

Сътрудничество на гражданските, държавните и частните партньори за ограничаване на домашното насилие

В рамката на своята програма за отговорност на общностите, Водафон Унгария, в сътрудничество с асоциацията за правата на жените NANE, местната полиция и две други частни компании, осигуряващи техническа помощ, стартира програма за предотвратяване на действията на домашно насилие. Пилотната програма, започваща през 2011 г., ще използва 30 устройства, които ще изпращат сигнал за помощ и точната позиция на жената в опасност при натискане на бутон през мрежата на Водафон. Като резултат, жените, засегнати от някаква форма на насилие в интимна връзка, могат да очакват по-бърза помощ от полицията.

Организациите, свързани с ЛГБТ, включват социални групи и групи за подкрепа, както и професионални организации и адвокатски групи в основните религиозни организации или политически партии. Международната организация на младежите с лесбийска, хомосексуална, бисексуална, трансджендър и необичайна сексуална ориентация и студентите (IGLYO) представлява партньорска мрежа, базирана на членство, с повече от 50 организации - членки. Тя работи за насърчаване на ценностите за участие и липса на дискриминация и за увеличаване на степента на участие на младите ЛГБТ и хората с необичайна ориентация в демократичното вземане на решения и сътрудници с други младежки организации като националните младежки съвети, европейските студентски организации и европейските политически младежки организации. IGLYO организира сесии на обучение и конференции, но също така работи за създаване на лоби на политическо ниво.

Бележки

¹ Дискриминация на основите на сексуалната ориентация и половата идентичност в Европа, CoE, м. юни 2011; http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011_en.pdf

² Вж. повече на адрес: <http://www.thelocal.se/20232/20090623/>

³ Global Education Digest 2010, http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/GED_2010_EN.pdf

⁴ Половите различия в резултатите в образованието, Проучване на настоящата ситуация и мерки, които са взети в Европа, 2009 г. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/120EN.pdf

⁵ Европейска комисия <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=681&langId=en>

⁶ ООН жени, http://www.unifem.org/gender_issues/democratic_governance/facts_figures.php (статистически данни за 2008 г.)

⁷ Европейска комисия <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=681&newsId=1031&furtherNews=yes>

⁸ Европейско женско лоби <http://www.womenlobby.org/spip.php?rubrique36&lang=en>

⁹ Среща за отбелязване на международния ден на жените, 2011 г.; <http://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=10810&LangID=E>

¹⁰ също.

¹¹ „X“ вече ще е вариант за джендър в австралийските паспорти, 15.09.2011 г.; <http://www.msnbc.msn.com/id/44532536/ns/travel-news/t/x-now-gender-option-australian-passports/>

¹² Повече информация: <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1706514,00.html>

¹³ http://www.empowering-youth.de/downloads/speech_barter.pdf

¹⁴ ООН жени http://www.unifem.org/gender_issues/violence_against_women/facts_figures.php

¹⁵ Световна здравна организация <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en/index.html>

¹⁶ Справочни данни по трафика на хора, Бюро на ООН по наркотиците и престъпленията на базата на данни за 2010 г.; http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/UNVTF_fs_HT_EN.pdf

¹⁷ Престъпления на омразата в региона на ОССЕ – инциденти и реакции, годишен доклад за 2006 г., Организация за сигурност и сътрудничество в Европа, 2007; <http://www.osce.org/odihr/26759>

¹⁸ http://www.gendercide.org/case_srebrenica.html

¹⁹ Лийма Гбови, Нашата сила е голяма (Ню Йорк: Бийст Букс, 2011) написано в сътрудничество с Карл Митърс, стр. 168,

²⁰ Равенство на равенството – общата картина, УНИЦЕФ, 2007.

²¹ Ресурси по стратегията за достигане на равенство между равенството и образование, Улрика Еклунд в Койот, бр. 2, м. май 2000 г.

²² Доклади по тези обучителни сесии са дадени тук: http://www.coe.int/t/dg4/youth/Training/Study_sessions/Study_sessions_reports_en.asp

²³ Повече информация на адрес: <http://16dayscwg.rutgers.edu/>

²⁴ За пълния текст на конвенцията вж. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/DomesticViolence.htm>

Глобализация

Дори ако по-голямата част от нас са информирани за това в какво се състои глобализацията, концепцията е комплексна и нейните връзки с човешките права са много.

Терминът „глокализация“ се използва, за да се опише разнообразието от икономически, културни, социални и политически промени, които оформиха нашия свят през изминалите 50 години, от силно възхваляваната революция в информационните технологии до отслабването на значението на националните и геополитическите граници в едно все по-разширяващо се, транснационално движение на стоки, услуги и капитал. Увеличаващата се хомогенизация на потребителските вкусове, консолидацията и разширяването на корпоративната сила, остро нарастване на богатството и бедността, „Макдоналдизацията“ на храната и културата и увеличаващата се вездесъщност на либералните демократични идеи, по един или друг начин, всички отдават на глобализацията“.

Шалмали Гутал

Глобализацията може да се опише като все по-сближаваща икономическа интеграция на всички страни на света, в резултат на либерализацията и логическото увеличаване на обема и разнообразието на международната търговия със стоки и услуги, падащите разходи за транспорт, увеличаващата се интензивност на международното проникване на капитал, необятният ръст на глобалната работна сила и ускорената дифузия на технологиите по света, в частност, комуникациите.

Парламентарна асамблея на Съвета на Европа

Без значение коя дефиниция ще изберем да приемем, глобализацията днес влияе практически върху всички основни области на живота и социалната организация. Глобализацията е навсякъде. Тя има едновременно отрицателни и положителни аспекти.

Твърди се, че глобализацията е отговорна за нарушенията на човешките права, от една страна, но позволява на движенията за човешки права да оценят нейната прекомерност и отрицателните ефекти, от друга страна. Глобализацията води до по-ниски цени, заплащани на фермерите за техните реколти и подтиква все повече към създаване на лоши условия на работното място, включително наемане на деца за работа.

Свързани упражнения:

- Достъп до медикаменти
- Всички еднакви, всички различни
- Историята на Ашик
- Внимавайте, ние наблюдаваме
- Пръсти и палци
- Заглавна страница
- От колко се нуждаем?
- Мака – ловци на китове
- Борба за богатство и власт
- Скоро ще бъде отживелица
- Тероризъм
- Мрежа на живота
- Когато дойде утре

Всеки има право на социален и международен ред, в който правата и свободите, очертани в тази декларация, могат изцяло да се реализират.

УДПЧ, чл. 28

Знаем, че човешката природа е универсална, че споделяме подобни страсти, страхове, нужди и мечти, но нищо не може да се направи с „изтриването“ на националните граници като резултат от неограниченото движение на капитала.

Едуардо Галеано

Връзките в сферата на търговията и икономическата предприемчивост трябва да се управляват с поглед върху повишаване на стандартите на живот, осигурявайки пълна заетост и стабилно нарастващ обем на реалния доход и ефективно търсене.

Споразумение за създаване на Световната търговска организация

Международните споразумения за „свободна търговия“ включват сложна комбинация от либерализация и протекционизъм в много критични области (особено фармацевтиката), позволявайки на мегакорпорациите да получават големи печалби чрез монополните цени на лекарствата, които са разработени със значителен принос на обществения сектор.

Ноам Чомски

Все пак, глобализацията позволява и определено ниво на сътрудничество, което води до поява на глобални движения за защита на човешките права, например, за създаване на взаимноизгодна търговия, за намаляване на детския труд и за способстване създаването на култура на универсалните човешки права.

❓ *Можете ли да дадете един положителен и един отрицателен пример за глобализация от своя собствен опит?*

Влиянието на глобализацията

В икономическата сфера глобализацията е свързана с развитието на капитализма като икономическа система, често базирана на вярата в саморегулиращите се пазари. Глобализацията води до развиване на икономическата свобода и се твърди, че е повишила стандартите на живот по света, дори когато пропадта между богати и бедни нараства в относително изражение.

Глобализацията е свързана с развитието на международната търговия и глобално разпространение на стоки и услуги, чрез намаляване на бариерите пред международната търговия, като митнически тарифи, експортни такси и импортни квоти, а така също и ограничаване на движението на капитала и инвестирането.

Глобализацията ускори процеса на аутсорсинг и офшоринг. Транснационалните корпорации (ТНК) могат да използват интензивно малки и средни предприятия на най-ниската възможна цена на световно ниво, благодарение на аутсорсинга. За малките и средните предприятия може да е трудно да се съпротивляват на глобалната конкуренция и да осигурят правата на работниците си. ТНК трудно могат да бъдат държани отговорни за нарушаването на човешките права, когато корпорацията официално се намира в една страна, а извършва дейността си в друга.

Глобализацията също има влияние върху приватизацията на комуналните предприятия и услуги, като вода, здраве, сигурност и дори управление на затворите. В последно време други стоки, като семена или лекарства, се считат за икономически стоки и се включват в търговските споразумения.

Глобализацията допринесе за развитието на корпоративната социална отговорност и загрижеността за отчетността на недържавните организации, като транснационалните корпорации за техните упражненията, в частност, негативното въздействие върху околната среда, върху общностите и т. н. Днес можем също да забележим увеличаване на компаниите, разработващи норми за поведение за своите упражненията. Потребителските бойкоти и кампании също накараха ТНК да бъдат по-внимателни към социалната отговорност и риска за собствената репутация.

Глобални международни икономически институции

Международният валутен фонд (МВФ) осигурява консултации по стратегиите и финансирането на страните - членки с икономически проблеми, също така работи с развиващите се страни, за да им помогне да постигнат макроикономическа стабилност и да намалят бедността. МВФ условно може да се нарече набор от стратегии или „условия“, които МВФ изисква в замяна на финансиране на ресурсите. Има малко или въобще няма интеграция на човешките права в стратегиите на МВФ, чиято основна загриженост е за икономическия и монетарен ред.

Световната банка осигурява заеми за развиващите се страни, за да се намали бедността, вземайки своите решения със задължението да насърчава чуждите инвестиции, международната търговия и да улесни капиталните инвестиции. Играейки важна роля в развиващите се страни, въпреки че представлява 186 страни, Световната банка се управлява от малък брой икономически развити страни. През 90-те години на ХХ век Световната банка и МВФ изработиха стратегии, които включваха дерегулация и либерализация на пазарите, приватизация и намаляване на ролята на правителствата.

Световната търговска организация (СТО) е организация, която контролира и либерализира международната търговия. Създадена през 1995 г., СТО се занимава с регулиране на търговията между страните-участнички, осигурява рамка за договаряне и официализиране на търговските споразумения и процесите на разрешаване на спорове, насочени към стимулиране на спазването на споразуменията на СТО от

участниците.

Какво влияние има глобализацията във вашата организация или училище?

В **политическата сфера** повишената загриженост за ефектите на международното развитие на една страна върху друга има последици, изразяващи се във външна политическа подкрепа на лидерите, които в противен случай ще имат слаба легитимация в страната. Концентрацията на икономическа и финансова сила води до намаляване на влиянието на националните политически сили и въздейства върху демократичните процеси. Ярко изразеното неравенство в разпределението на богатството подчертава неравенството, напрежението в обществото и застрашава ефективния достъп до социални права за всички. Множество търговски споразумения се решават от правителствата без обществено участие във вземането на решения. Съображенията по отношение на човешките права рядко се включват в търговските споразумения, дори ако тези споразумения имат влияние върху тях.

В същото време, на глобализацията се признава разпространението на демокрацията и по-голямото разбиране на човешките права. Въпреки масивната технологична пропаст, политическото ѝ влияние включва демократизация на средствата за масова информация чрез сайтовете на социалните мрежи, което води до движения, които стимулират повишаването на политическата откритост, изкореняване на безнаказаността на корупцията и злоупотребата със сила и подобреното политическо представяне.

В **културната сфера**, глобализацията се свързва с развитието на комуникационните мрежи, с познания и идеологически ресурси около глобализацията като необходима стъпка към глобално щастие.

Глобализацията доведе до развитие на общ начин на живот и консуматорски навици. Културната глокализация също така въздейства върху начина на отразяване в средствата за масова информация, довеждаме на човешките трагедии до нашето внимание и мобилизиране на съвестта на света в светлината на масивните миграционни потоци. „Глобализацията на средствата за масова информация“ също доведе до масивни монополи, контролиращи нашите най-важни глобални СМИ, с всички рискове за оказване на влияние и липса на обективност, които може да се появят.

Глобализацията засили усещането на чувството за общност, например съществуването на дигиталните общности. Тя също така стимулира обмена и постиженията в изкуствата и създаде импулс за поява на нови музикални жанрове и комбинираната (фюжън) кухня! Културната глокализация изостри чувствителността на все повече от нас по отношение на загрижеността за това какво консумираме, например работните и екологичните условия, при които се произвеждат продуктите, които консумираме.

Благодарение на глобализацията, межкултурният диалог стана необходим за международна солидарност и за уважаване на универсалните човешки права. Не на последно място, глобализацията позволи развитието на култури на съпротива срещу нея и движения за „различен свят“.

В **социалната сфера**, глобализацията има последици върху нивата и условията на пазара на труда и върху социалните права на работниците. Глобалната конкуренция, придружена от предислоциране и офшоринг, накара компаниите да преместят производствата си в страни, където заплатите и социалната защита на работниците са най-ниски. Като резултат на това, профсъюзите и работниците в по-богатите страни бяха „принудени“ да приемат по-малко благоприятни условия, което често се счита за социален дъмпинг.

Профсъюзите са измежду най-засегнатите и шумни критици на процесите на глокализация. Европейската конференция на профсъюзите, например, призова за рамка, която подкрепя устойчивото развитие. Това следва да включва:

- многостранна рамка за защита на мигрантите;
- многостранна рамка за насърчаване на социалната защита;
- многостранна рамка за насърчаване на достойния и честен труд, като ключов инструмент за намаляване на бедността;
- многостранна рамка за защита на правата на работниците, безопасността на храните, здравето, образованието, равенството между равенството и пълна самостоятелност на жените.²

КЛЮЧОВИ ДАТИ

22 март

Световен ден на водата

7 април

Световен ден на здравето

1 май

Международен ден на труда

Втората събота на месец май

Световен ден на взаимноизгодната търговия

21 май

Световен ден за културно разнообразие за диалог и развитие

5 юни

Световен ден на околната среда

20 юни

Световен ден на бежанците

Първата събота на месец юли

Международен ден на кооперативите

9 август

Международен ден на местното население

12 август

Международен ден на младежта

Първи понеделник на месец октомври

Световен ден на населението

7 октомври

Световен ден за достоен труд

16 октомври

Световен ден на храните

17 октомври

Международен ден за изкореняване на бедността

9 декември

Международен ден за борба с корупцията

18 декември

Международен ден на мигрантите

20 декември

Международен ден на човешката солидарност

Защо [още] е необходимо Съединените щати да облагат дрехите, произведени от бангладешки производител двадесет пъти повече, отколкото тези, произведени във Великобритания? Защо [още] е необходимо страните, които произвеждат деветдесет процента от световната продукция на какао, да произвеждат само пет процента от световното производство на шоколад?

Арундхати Пои

По-добра глобализация?

Вярваме, че доминиращата перспектива на глобализацията трябва да се прехвърли още от главната си насоченост към пазарите към по-обширна ориентираност към хората. Социалното измерение на глобализацията се съсредоточава върху работата, здравеопазването и образованието – но то се простира далеч отвъд тях. Това е измерението на глобализацията, което хората изпитват в ежедневието си живот и работа: целостта на стремежа им към демократично участие и материален просперитет. По-добра глобализация е ключът към по-добър и сигурен живот за хората в цял свят през 21-ви век. Международна служба по заетостта, Световна комисия за социалното измерение на глобализацията

Критиците на начина, по който е организирана глобализацията, се позовават на хората, като на игнорирана страна на глобализацията. Докато капиталът и стоките разполагат с нарастваща свобода на разпространение, свободата на придвижването на хората не се ползва с улесняване на условията. Въпреки това, глобализацията се придружава от повишена миграция, законна и незаконна, или поради икономически причини, или поради природни бедствия.

В днешно време глобализацията не се ограничава към вече горепосочените явления. Важен аспект, свързан с глобализацията, е състоянието на глобалната околна среда, с проблемите на изтъняването на озоновия слой, намаляващото биологическо разнообразие, влошаващото се замърсяване на земята, въздуха и водата, свързаните с околната среда катастрофи, разливи на нефт, наводнения, суша поради промените в климата, обработката на отпадъците, разпространението на ядреното оръжие, обезлесяването и т.н. Това влияние на глобализацията върху околната среда може също така да причини нови потоци от бежанци.

Стандарти за взаимноизгодна търговия

Стандартите за взаимноизгодна търговия са набор от минимални стандарти за социално отговорно производство и търговия. Те са предназначени да помагат за развитието на непривилегированите и маргинализирани дребни фермери и работници в плантации. Стандартите за взаимноизгодна търговия са свързани с три области на устойчиво развитие: социално, икономическо и екологично развитие.

По смисъла на социалното развитие, фермерските организации трябва да имат демократична структура и прозрачна администрация, което да позволи упражняване на ефективен контрол от членовете им. Организацията също така трябва да има потенциал за насърчаване на социалното и икономическото развитие на своите членове и в нея не трябва да има дискриминация.

Критериите за икономическо развитие гарантират способността на организацията за ефективен износ на нейните продукти и ефективно администриране на премията от взаимноизгодната търговия (парите, заплатени над договорената цена за взаимноизгодна търговия за проекти за инвестиции в социалното, екологичното и икономическото развитие) по прозрачен и демократичен начин в полза на нейните членове.

Критериите за екологично развитие са предназначени да направят защитата на околната среда неразделна част от управлението на фермите. Съществуват правила за защита на фермерите и работниците, свързани с използването на химикали, изхвърлянето на отпадъци и защитата на природните ресурси. Стандартът също така забранява използването на генномодифицирани организми.²

ETUC осъжда социалните условия, свързани с предислоцирането на компаниите и развитието на производството на принципа „точно навреме“ в международните вериги за аутсорсинг, растящия неформален компонент на икономиката, повишеното ниво на несигурност в работата и накарняването на правата на профсъюзите и колективните сделки, ситуация, която е особено тревожна в експортните преработващи зони.

Изпълнителен комитет на ETUC

Глокализация

Като отговор на финансовата и икономическа глокализация, много организации в гражданското общество се противят на недостатъчно регулираната сила на големите мултинационални корпорации, както и негативното влияние на търговските споразумения и делегуираните финансови пазари – всяко от тези условия допринася за нарушаване на човешките права, на безопасността при работа, увреждане на околната среда и дори подкопаване на способността на националните правителства да се придържат към тези стандарти. Тези групи и лица поддържат това, което наричат „глокализация с човешко лице“. Това се прави, за да може да се направи разлика между острата форма на икономическа глокализация, в рамката на която компаниите пренебрегват хората, и човешките права в управлението.

Това международно движение, наричано антиглобализъм или движение за промяна на глобализацията, обединява профсъюзите, екологичните неправителствени организации, политици, активисти за човешки права, учени, женски организации и други заинтересовани страни в изграждане на по-справедлив свят, който, според тях, не може да съществува, докато дерегулацията и глобалната търговска конкуренция са основни ценности на икономическото сътрудничество и развитието.

Лозунгът „Мисли глобално, действай локално“ стана често употребявана фраза за това, което станаха глокалните (от “глобален” и “локален” – б. пр.) движения. Фразата беше използвана за първи път в екологичен контекст във връзка с градското планиране, но бързо се разпространи в областите на социалната справедливост и образованието и показва увеличена загриженост за връзките между локалните дейности, локалните решения и използването или злоупотребата с глобалните ресурси. На глокалното движение може да се гледа като отговор, например, на глобализираната икономика, в която могат да настъпят екологични ефекти или нарушения на човешките права, свързани с производството на даден продукт в страна, различна от мястото на продажба. В същото време, се налага да се работи и по друг начин, тъй като възможностите също стават по-глобални и могат да се използват за други локални задачи.

Информираността по проблемите на глобализацията се увеличи значително през последните десетилетия и изискванията към международните организации за по-голяма отчетност се увеличиха. Решенията, които обикновено се вземат при затворени врати от правителствата, банковите и търговските власти, международните организации и обществените институции, вече са открити и интензивно се обсъждат от обществото. Протестите “Indignados” и “Occupy” също станаха глобално явление, като протестите се провеждат на всички континенти.

Енергията на движението за алтернативна глокализация лежи в неговото вътрешно разнообразие и множеството задачи.

Боавентура де Соуса Сантуш⁵

Световен социален форум (WSF)

WSF се определя като открито място за срещи, където социалните движения, мрежите, НПО и други организации на гражданското общество, противопоставящи се на неолиберализма, се събират, за да дискутират своите схващания, да дебатираат идеи демократично, да формулират предложения, да споделят своя опит свободно и да планират ефективни дейности. След първата световна среща през 2001 г. тя прие формата на постоянен световен процес, търсещ и изграждащ алтернативи на неолибералните стратегии. Световният социален форум също така се характеризира с плурализъм и разнообразие, той не е религиозен, неправителствен и непартиен. Световният социален форум не е група, нито организация. WSF насърчи създаването на регионални социални форуми, както и местни и национални социални форуми.

Как глобализацията може да се “хуманизира”?

Глобализацията и човешките права

Глобализацията сама по себе си не нарушава човешките права. Основната причина за тревога е, че тя влияе негативно върху реализацията на универсалните човешки права навсякъде. Тази загриженост включва задълженията по отношение на човешките права на недържавните организации, например транснационалните компании, усиления от факта, че националните правителства, в резултат на икономическата и политическата глокализация, имат по-малък контрол върху социално-икономическите процеси. Друг пример засяга върховенството, което въпросите на човешките права следва да имат в правителствените решения, което е под въпрос, особено когато икономическите стратегии на правителствата зависят от колебанията на пазара и действията на чуждите инвеститори, както и при уреждането на търговски спорове.

Някои от човешките права, които излизат на преден план в светлината на глобализацията, са следните:

- Правото на достойнство и липса на дискриминация, например чрез лоши условия в областта на здравеопазването и безопасността за работниците в развиващите се страни.
- Правото на здраве, храна и подслон, особено чрез поставяне на търговски бариери пред развиващите се страни или чрез закупуване на обработваема земя в африканските и азиатските страни за производство на експортни култури или биогорива.
- Правото на работа, например чрез предислокация на промишлеността към страни с по-евтина работна ръка и където могат да се поставят по-ниски социални стандарти.
- Правото на живот, например чрез търговски споразумения, които възпрепятстват хората в бедните страни да имат достъп до лекарства.
- Правото на притежаване на собственост, например чрез отнемане на имущество,

Образованието и разширяването на правата на жените по света не може да не доведе до по-грижлив, толерантен, справедлив и мирен живот за всички

Аунг Сан Суу Кйи

В днешния ден, когато глобализацията ни събира дори повече от всякога, ако изберем да игнорираме липсата на сигурност за някои, това скоро ще доведе до липса на сигурност за всички.

Мохамед Ел Барадей

- свързано с големи инфраструктурни проекти като язовири или тръбопроводи.
- Правото на здраве и здравословна околна среда, например чрез концентрация на опасните отпадъци в развиващите се страни или чрез липсата на международен консенсус за действията по отношение на промяната в климата, които да се предприемат от правителствата.
- Правото на спорт срещу вредните форми на работа и експлоатация, например от правителствата, толериращи вредните форми на работа, за да не изгубят интереса на чуждите инвеститори.
- Правото на местните хора на собствена култура и развитие, например чрез обезлесяване и/или силно замърсяване, което разрушава районите, в които местните общества са живели, промишлената експлоатация на техните земи и експроприацията.

Споразуменията на СТО често имат последици по отношение на човешките права, дори ако не ги споменават изрично. Например споразумението на СТО за аспектите на търговията с правата върху интелектуалната собственост (TRIPS), прието през 2001 г., включва изискванията, на които трябва да отговарят националните законодателства за защита на авторските права, включително в сектори като фармацевтичната промишленост и други патенти. За страните, които нямат финансовите ресурси да заплащат за патентовани лекарства или капацитет за производство на свои собствени, това изискване е в конфликт с правото на здраве (и задълженията на самата страна в този аспект).

През 2004 г. световната комисия на Международната организация по труда по социалното измерение на глобализацията издаде доклада "Справедлива глокализация: създаване на възможности за всички", в който се посочва нуждата от уважение към човешките права в процесите на глокализация. Комисията посочи 9 мерки, които трябва да се изпълнят за тази цел:

Фокусиране върху хората. Исканията на хората трябва да се изпълнят: уважаване на техните права, културна идентичност и самостоятелност; достоен труд и разширяване на възможностите на местните общности, в които живеят. Равнопоставеността на равенството е от изключителна важност.

Демократична и ефективна държава. Държавата трябва да има възможността да управлява интеграцията в глобалната икономика и да осигури социална и икономическа възможност за развитие и сигурност.

Инициативни и справедливи пазари. Институциите имат нужда да стимулират възможностите и предприемчивостта в една добре функционираща пазарна икономика.

Честни правила. Глобалната икономика трябва да дава еднакви възможности и достъп за всички страни и да признава различията във възможностите и нуждите от развитие на страните.

Глокализация и солидарност. Глобализацията трябва да спомага за преодоляване на неравенството в и между страните и да допринесе за изкореняване на бедността.

По-голяма отчетност към хората. Общественият и частните организации трябва да се отчитат демократично за стратегиите, които преследват и действията, които предприемат.

По-задълбочено партньорство. Диалогът и партньорството между организациите в глобализацията – международните организации, правителствата и парламентите, бизнеса, работната ръка, гражданското общество – като основен демократичен инструмент.

Ефективни обединени нации. По-силна и по-ефективна многостранна система, която да създаде демократична, справедлива и кохерентна рамка за глобализацията.⁶

Кой носи отговорност?

Амнести Интернешънъл например провежда кампания срещу действията на компанията за търговия с нефт Трафикура. През 2010 г. Трафикура беше призната за виновна от холандски съд за внасянето на опасни отпадъци в Амстердам, като е скрила техния състав, а така също и за износа им към Кот д'Ивоар. В резултат на това 15 човека са починали и повече от 100 000 са потърсили медицинска помощ за множество здравословни проблеми. Интересно е, че холандската прокуратура се е съсредоточила само

върху събитията в страната. Нейното пренебрегване на въздействието от изхвърлянето на отпадъците в Кот д'Ивоар, отразява предизвикателствата пред прокуратурата за преследване на компании за действията им в чужбина.

Десетте принципа на Глобалния договор на ООН⁷

- Принцип 1: Бизнесът трябва да подкрепя и уважава защитата на международно признатите човешки права.
- Принцип 2: Да се гарантира, че компаниите не са съучастници в нарушения на човешките права
- Принцип 3: Бизнесът следва да приеме свободата на сдружаване и ефективното признаване на правото на колективно договаряне.
- Принцип 4: Елиминирането на всички форми на принудителен и задължителен труд
- Принцип 5: Ефективно изкореняване на детския труд
- Принцип 6: Елиминирането на дискриминацията по отношение на наемането на работа и заетостта
- Принцип 7: Бизнесът трябва да подкрепя превантивния подход към екологичните предизвикателства
- Принцип 8: Поемане на инициативи за стимулиране на по-голяма екологична отговорност
- Принцип 9: Стимулиране на развитието и разпространението на екологични технологии
- Принцип 10: Бизнесът трябва да работи против корупцията във всичките ѝ форми, включително изнудването и подкупването.

Това е реакция на безпрепятственото търсене на предимства, което доведе общността до напредък по отношение на няколко области на човешките права, например изясняване на правото на развитие, напредък на възможностите за разглеждане по съдебен ред на икономическите, социалните и културните права и напредък по принципите на Глобалния договор на ООН.

Отрицателното въздействие на финансовата криза от 2008 г. върху човешките права, в голяма степен резултат от глобалните финансови движения, беше подчертано от Комисаря по човешките права на Съвета на Европа при посещението в Португалия през месец март 2012 г. "Въведените мерки за финансова дисциплина в Португалия повлияха непропорционално върху човешките права в най-уязвимите социални групи, особено децата, възрастните и ромите. Португалия е държава-страна по Европейската социална харта, съгласно която тя поема задължение да защитава ефективно всички хора, които живеят, или живеят рисковно, в ситуация на социално изключване или бедност. Заетостта, подслонът, образованието и социалната и медицинската помощ са жизненоважни социални права, които не могат да се пренебрегват дори във времена на икономическа криза", каза Нийлс Муижниекс. Комисарят изтъкна със загриженост, че за повече от 20 % от децата и възрастните хора се счита, че са поставени в опасност от бедност.

? *Знаете ли къде вашият мобилен телефон е проектиран, произведен, сглобен и опакован?*

Младежките организации и глобализацията

Глобализацията и младите хора

Младите хора, в резултат на своя преход към света на възрастните, са дори по-уязвими към колебанията в икономическия, социалния, културния и политическия ред в сравнение с другите групи в обществото. Световният доклад за младежта на ООН за 2011 г. 11 показва, че през 2010 г. глобалният дял на безработицата сред младежта е била 12,6 %, което в голяма степен надвишава глобалния процент на безработица сред възрастните от 4,8 %. През 2011 г. около 152 милиона млади хора са живели в домакинства, които са били под линията на бедността, съставляващи 24 % от общия брой работещи бедни. Преходът към света на възрастните отнема повече време. Младежката безработица сред жените е особено стряскаща, 39,4 % в Близкия изток и 34,1 % в Северна Африка. През 2011 г. в развиващите се страни са живели 87 % от младите хора по света, които често са безработни и работят в сивата икономика при условия на бедност.

Глобализацията за младите хора, въпреки че не се отнася за всички млади хора, означава също така повече информация, повече възможности за придобиване на опит,

Земята е една, но светът не е. Някои изразходват ресурсите ѝ със скорост, която би оставила малко за бъдещите поколения. Други, много повече на брой, изразходват прекалено малко и живеят с изгледи за глад, нищета, болести и ранна смърт.

Гро Брундтланд

Изгубих се в супермаркета
Повече не мога да пазирам щастливо
Дойдох тук за тази специална оферта
Гарантирана индивидуалност

The Clash

Най-бедните 48 страни имат дългове, възлизащи общо на 168 милиарда щатски долара, докато за най-бедните 128 страни дълговете са над 3,7 трилиона щатски долара. 11 Междувременно, милиардерите в света – само 497 човека (приблизително 0,000008 % от световното население) притежават около 3,5 трилиона щатски долара.¹²

повече мобилност, разнообразие в културния избор и избора на начин на живот и повече възможности за развиване на мрежи по света с техните връстници и изразяване на солидарност. Младите хора са активни в движенията срещу глобализацията и много младежки организации с глобално влияние правят опити да станат активни протагонисти на процесите и партньорството за по-справедлива глокализация.

През 2004 г. младежкия сектор на Съвета на Европа организира младежкото събитие “Колко голям е твоят свят? – Европа, младежта и глобализацията”. 317 млади хора от 83 страни се събраха, за да дискутират своя опит и усещания за живота в условията на глокализация, както положението на Европа в света и да организират ефективни дейности в отговор на ефектите от глобализацията, с цел да стимулират доброто управление и защитата на човешкото достойнство по целия свят. Участниците очертаха липсата на достъп до социални права, като работа и образование и достойни стандарти за живот като основни точки на загриженост. Присъстващите на събитието подчертаха особената отговорност на Европа като регион, който печели много от икономическата глокализация и който може да си “позволи” да бъде дом на либерални демокрации, които се дават като примери на другите части на света, както и за обръщане на внимание за разглеждането на младите хора като актив за днешния ден, вместо да се гледа на тях като на активни страни в бъдеще, в което настоящите зрели хора повече няма да имат доминираща роля.⁹

Стажове в Европа

В контекста на глобализацията, младите хора са поставени под силен натиск да влязат в остра конкуренция на пазара на труда и да използват студентските стажове като възможности за повишаване на своите компетентни познания. Европейският младежки форум обърна внимание на една много важна област за младите хора в Европа, въпросът за стажовете, чрез проучване, в резултат на което бяха получени данни от близо 4 000 стажанти стажанти в Европа. 25 % казват, че са получили адекватно възнаграждение, а 37 % посочват, че са завършили три или повече стажа. Един стажант, който е завършил общо четири стажа, обобщил опита си: “Работодателите знаят, че могат да се измъкнат без да платят на стажантите нищо, защото последните “се нуждаят” от опит и като резултат работодателите очакват някой, който започва от нулата, да знае всичко от първия ден”.¹⁰

www.eurovia.org

Активизмът на младежите за справедлива глокализация приема формата на образователни кампании и кампании за обръщане на вниманието, протести, кампании за действие, публикации и стачки. Това може да са отделни хора, определени организации и големи коалиции. Те може да са местни, национални и международни. Годишната програма на дейностите на Европейските младежки центрове периодично включва упражненията на младежките организации, организиращи кампании за човешка глокализация. Тук са дадени някои примери за дейности на младежки организации.

www.fyeg.org

Европейска координация на Виа Кампесина (ECVC)

ECVC събира фермерски организации и организации на селскостопанските работници и организира кампании за различните стратегии по храните и селското стопанство, базирани на по-голяма законност, справедливост, солидарност и устойчивост.

www.ifm-sei.org

Федерация на младежите-зелени активисти в Европа (FYEG) – глобални задачи за деня

FYEG събира на едно място младите екологични и зелени политически групи от цяла Европа. В своето обръщение към обществеността FYEG показва загриженост за въздействието на транснационалните компании върху околната среда и липсата на демократично управление в институции като Световната банка, МВФ и СТО, докато в същото време изисква въвеждане на данък на Тобин върху спекулативните парични трансфери и инфраструктурата за транспорт, енергия и телекомуникации, като те се поставят под контрола на демократичните институции.

www.sciint.org

Международно движение “Сокол” – социалистически образователен интернационал

IFM – SEI разработи през 2011 г. проекта “Взаимопомощ срещу бедността” с цел разработване на силна мрежа от млади доброволци от Африка, Азия, Европа и Латинска Америка за разяснителна работа по отношение на бедността при младите и борбата за достойна работа.

Service Civil International – доброволни работни лагери

SCI организира доброволчески проекти в течение на над 90 години като средства за стимулиране и изграждане на култура на свобода, като в същото време се подкрепят местните общности. Всяка година хиляди доброволци работят по международни доброволчески проекти, организирани в много страни по целия свят.

Световна асоциация на момичета водачи и гърлскауты – The Global Girls Fund

Тази инициатива задачи да допринесе за промяна в начина на живот на момичетата и младите жени по света чрез придобиване на ценни умения, познания и възможности. Фондът задачи да достигне 10 милиона британски паунда до месец юни 2014 г., за да се създадат и разработят свързани проекти и програми, които ще гарантират на всяко момиче възможността, която то заслужава, за да разгърне своя потенциал.

Бележки

¹

² Шалмали Гутал, "Глокализация" в развитие в практиката, том 17, № 4/5, август 2007, стр. 523-531 www.jstor.org/stable/25548249 Резолюция на Изпълнителния комитет по социалното измерение на глокализацията към ETUC, 2005: www.etuc.org/a/365

³ Фондация фейлтрейд: Стандарти за неправилна търговия, www.fairtrade.org.uk/what_is_fairtrade/fairtrade_certification_and_the_fairtrade_mark/fairtrade_standards.aspx

⁴ en.wikipedia.org/wiki/List_of_Occupy_movement_protest_locations

⁵ www.forumsocialmundial.org.br/dinamic/us/boaventurapor.php

⁶ Адаптирано от Справедлива глокализация: Създаване на възможности за всички, Международна организация по труда, Женева, 2004

⁷ www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html

⁸ "Младежката заетост: Перспективи пред младежта в търсене на достойна работа във времена на промени": <http://unworldyouthreport.org/index.php>

⁹ Съвет на Европа, 2005: www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Publications/2005_How_Big_is_your_world.pdf

¹⁰ Европейски младежки форум, студентите споделят: http://issuu.com/yomag/docs/yfj_internsrevealed_web

¹¹ Jubilee Debt Campaign, 2008

¹² www.globalissues.org/article/26/poverty-facts-and-stats

Ричард Фолк, Съпротива срещу "глокализация отгоре" чрез "глокализация отдолу" в Б. Гилс (ред.), Глокализацията и политиката на съпротива, Бейсингстоук: Полгрейв, 2001

Global Finance Magazine: www.gfmag.com

Международен съвет по политика по човешките права, "Човешките права в глобалната икономика. Доклад от колоквиум", Женева: ICHRP, 2010, достъпен на адрес: www.ichrp.org/files/documents/185/210_human_rights_global_economy_colloquium_report.pdf

Наоми Клайн, Без лого: вземане на прицел войната на марките, Лондон: Flamingo, 2000

Шалмали Гутал, "Глокализация" в развитието на практика, т. 17, № 4/5, август 2007

www.theglobalgirlsfund.com/er/home

Здраве

Свързани упражнения:

Достъп до медикаменти
Имаме ли алтернативи?
Домашни дела
Нашето бъдеще
Само минута!
Нека да поговорим за секс!
Борба за богатство и сила
Спорт за всички
Насилието в моя живот
Мрежа на живота

*Опитайте да останете млад.
Това би било най-доброто
за Вашето здраве.*

“Измежду най-важните свободи, които можем да имаме, е свободата от лечимите болести и от не неизбежната смъртност.”¹

Амартия Сен

Световната здравна организация (СЗО) определи здравето като “състояние на пълно физическо, умствено и социално благоденствие, а не непременно отсъствие на заболяване или слабост.”²

Човечеството постигна значителен прогрес в подобряването на състоянието на здравето по света. Научихме се как да лекуваме и контролираме заболяванията, които убиваха милиони. Подобрихме достъпа до вода и канализация и създадохме комплексни системи за здравеопазване. Нашите познания и експертни знания в областта на здравето нарастват бързо и имаме повече налични ресурси за здраве, отколкото когато и да било.

При все това, напредъкът в здравеопазването е изключително неравномерен. Дете, родено днес в Швеция, може да очаква да живее над 80 години, но ако е родено в Бразилия - по-малко от 72 години, по-малко от 63 години, ако е родено в Индия и по-малко от 50 години, ако е родено в Лесото. В Ирландия рискът от смърт на майката по време на бременност или раждане е 1 на 47 600. В Афганистан опасността е 1 към 8. Нашата средна продължителност на живота и здравето могат да се различават силно в зависимост от мястото, където живеем и растем, но големи различия в областта на здравето съществуват не само между страните, а също и в самите страни. Дете, родено в Калтън, квартал на шотландския град Глазгоу, може да очаква да живее 28 години по-малко от това, което живее в Лензи, шотландско село, само на 13 километра от него. В Боливия за бебетата, родени от жени без образование, има 10 % вероятност да умрат преди да навършат 1 година, докато за тези, които са родени от жени с най-малко средно образование, има 0,4 % такава вероятност. Във Великобритания смъртността при възрастното население в бедните предградия е 2,5 пъти по-висока от тази в кварталите с най-малко лишения.³

Силните неравенства в областта на здравето, съгласно статистическите данни, не може да се обяснят от биологията. Разликите в здравето между страните и вътре в тях са резултат от социално-икономическа политика, която определя околната среда, където хората се раждат, растат, живеят и работят.⁵ Неравенствата в областта на здравето са несправедливи и могат да се избегнат. В по-голямата част от случаите това дори не е въпрос на икономически растеж. Докато икономическият растеж е важен за развитието, без равномерно разпределение на ресурсите, икономическият ръст в страната дори може да задълбочи неравенството. СЗО посочва, че някои развиващи се страни като Куба, Коста Рика и Шри Ланка са успели да постигнат добри нива на здра-

веопазване, въпреки сравнително ниския икономически растеж в страната.⁶ Борбата с неравенството в здравето е въпрос на социална справедливост и човешки права.

Глобалното задължение за осигуряване на здраве за всички е посочено в целите на хилядолетието за развитие. Нашите правителства обещаха да постигнат осем задачи за редуциране на бедността до 2015 г, но осъществяването на тази глобална цел няма да е възможно без активното участие на гражданското общество. Хората трябва знаят своите права и задълженията на своите правителства. Трябва да се изисква социално-икономическите стратегии, които са били създадени или реформирани от правителствата, да не задълбочават неравенството в областта на здравето. Здравето не е само стремеж към благополучие. То е и човешко право.

Правото на здраве

Правото на здраве е признато в множество международни и регионални документи, започвайки от Всеобщата декларация за човешките права (чл. 25) и включвайки Международното споразумение по социално-икономическите права (чл. 12), Конвенцията за правата на детето (чл. 6, 24), Конвенцията за изкореняване на всички видове дискриминация срещу жените (чл. 10, 11, 12, 14) и Европейската социална харта.

Правото на здраве не трябва да се разбира като право да бъдеш здрав; невъзможно е да се осигури защита срещу всяка възможна причина за недобро здраве на човека. Това е правото на всеки, без дискриминация, да се радва на различните услуги, база и стоки, както и подходящи условия на живот, които са необходими, за да остане здрав, колкото е възможно повече. Правото на здраве включва не само услугите в здравеопазването, а също и условия, които определят нашето здраве, включително: достъп до безопасна питейна вода, подходящи санитарни условия и подслон, подходяща храна, здравословни условия на работа и околна среда, а така също и достъп до образование и информация, свързани със здравето.⁷

❓ *Всеки ли трябва да има право на медицинско лечение, независимо от статута и икономическите си възможности?*

Съгласно международните документи в областта на човешките права, здравните услуги и база трябва да са достъпни, достижими, приемливи и с добро качество за всички, без дискриминация.

Достъпност означава, че обществената база за здравеопазване, стоки и услуги, както и програми, трябва да са достъпни в достатъчно количество в страната.

Достижимост означава, че здравната база, стоки и услуги трябва да са физически и икономически достъпни за всеки, без дискриминация и трябва да има възможност за търсене, получаване и предаване на информация по отношение на здравните въпроси. Например, здравната база за младите хора трябва да е близо до мястото, където живеят те (включително селските райони и малките градове) и трябва да има обществен транспорт, който да позволява хората да достигат лесно до нея. Работното време трябва да е удобно за младите хора. Здравните бази трябва да са безплатни или много евтини, така че младите хора да могат да си ги позволят. Информацията, свързана със здравето, включително сексуална и репродуктивна, трябва да е леснодостъпна за младите хора, без дискриминация.

Приемливост означава, че стоките и услугите трябва да са културно подходящи и да уважават медицинската етика. Например лекарите и сестрите трябва да са обучени как да говорят на младите хора и децата. Атмосферата в здравния център трябва да бъде подкрепяща и неосъждаща за младите хора.

Качество означава, че здравната база, стоки и услуги трябва да са научно и медицински подходящи и с добро качество⁸. Например здравната информация трябва да е обоснована научно, а услугите, както и лекарствата, трябва да са с добро качество.

❓ *Търсещите център за бежанци и хората без документи имат ли достъп до здравеопазване там, където живеете?*

КЛЮЧОВИ ДАТИ

24 март

Световен ден на туберкулозата

7 април

Световен ден на здравето

31 май

Световен ден без тютюнев дим

1 декември

Световен ден на СПИН

❖ Правото на всеки без дискриминация да се радва на различни услуги, база и стоки, както и на подходящи условия на живот, които са му необходими за да бъде здрав, колкото е възможно повече.

❖ През септември 2010 г. Съветът по човешките права към ООН прие резолюция, признаваща достъпа до вода и канализация за човешко право.

❖ "... на здравето в края на краищата ще се гледа не като на благословия, която да се пожелава, а като на човешко право, за което трябва да се борим."

Кофи Анан

Участие

Друг важен аспект от правото на здраве е активното и информирано участие на населението, включително младите хора, във вземането на решения, свързани със здравето на общностно, национално и международно ниво.⁹ Комитетът по икономически, социални и културни права към ООН определя, че „Страните-участнички следва да осигуряват безопасна и подкрепяща среда за юношите и девойките, която да осигурява възможност за участие в решенията, отнасящи се до тяхното здраве, да изграждат умения за живота, да получават съответната информация, да получават съвет и да преговарят за избора на здравно поведение, който правят.“¹⁰

Младите хора могат и трябва да са стратегически партньори в дейностите и програмите, които се занимават със здравните проблеми. Има известни международни организации и мрежи, които работят в сътрудничество с младите хора по различни въпроси, свързани със здравето, включително Международната федерация на червения кръст и червения полумесец, Европейската мрежа от училища, съдействащи за укрепване на здравето, Младежката мрежа за равностойно обучение, Международната федерация на асоциациите на студентите по медицина и др.

Европейският младежки форум подчертава ролята на младежките организации като ключова заинтересована страна в разработването на здравна политика, подходяща за младите хора. В своя доклад по стратегиите за 2008 г. по въпросите на здравето и благополучието на младите хора, е написано „Те [младежките организации] са добро място за организиране на консултации между младите хора и те са най-представителните органи, за да се чуят тревогите на широк кръг от младежта. Множество младежки организации имат определени компетенции в сферата на здравеопазването и затова са подходящ партньор за тези консултации.“¹¹

? *Как можете да вземете участие във вземането на решения по отношение на здравето във вашата общност или страна?*

Отчетност

Човешките права изискват правителствата да бъдат отговорни за своите дейности: да показват, обясняват и преценяват как държавата изпълнява своите задължения по отношение на правото на здраве.

НПО и активистите по света използват различни методи да изискват отчетност за правото на здраве, включително медийни кампании, представяне на независими доклади пред органите по международните споразумения, подаване на оплаквания към национални, регионални и международни съдилища, застъпване за здравните права в националните и регионалните избори и активно участие в инициативите за мониторинг.

? *Как можете да държите своето правителство отговорно за правото на здраве?*

Правото на здраве и Европейската социална харта

В Европа правото на здраве се защитава в Европейската социална харта. Основният член, който поставя ударение върху здравето, е чл. 11, който задължава европейските страни да вземат мерки да насърчават здравето и да осигуряват медицинска помощ в случай на заболяване.

Европейска социална харта – чл. 11 – правото на спорт на здравето

С цел осигуряване на ефективно упражняване на правото на спорт на здравето, договарящите се страни поемат задължението, директно или в сътрудничество с обществени или частни организации, да предприемат необходимите мерки, които заедно с останалото, включват и следното:

1. отстраняване, доколкото е възможно, на причините за недоброто здраве;
2. осигуряване на консултативна и образователна база за поощряване на здравето и насърчаване на индивидуалната отговорност в областта на здравето;
3. предотвратяване, доколкото е възможно, на епидемии и други заболявания.

Хартата се следи от Европейския комитет по социални права. Всяка година Комитетът преглежда докладите, представени от страните - членки и решава дали ситуацията в страната по отношение на здравето и другите социални и икономически права е в съответствие с Европейската социална харта. В допълнение към това, някои европейски организации и национални НПО могат да подадат колективно оплакване срещу страната или комитета.

Съветът на Европа и здравето

В допълнение към продължаващата работа по мониторинг и изпълнение на Европейската социална харта, Съветът на Европа подпомага страните - членки при изпълнението на подхода за „здравните и човешките права за всички“, като обръща внимание върху малцинствата и уязвимите групи с Комитета на експертите по добро управление в здравеопазването. Европейската агенция за качество на лекарствата и здравеопазването допринася за човешкото право на достъп до висококачествени лекарства чрез хармонизиране и координиране на стандартизацията, регулацията и контрола на качеството на лекарствата, кръвопреливането, трансплантацията на органи, фармацевтиката и фармацевтичната помощ.

В постоянно променящата се сфера на биоетиката, Съветът на Европа задачи да намери баланс между свободата на научните изследвания и защитата на хората. Европейската конференция от националните етични комитети насърчава сътрудничеството между националните етични органи в страните-членки и играе роля в насърчаването на дебата по въпросите, повдигнати от развитието в биомедицинската и здравната наука. Конвенцията в Овиедо през 1997 г. по човешките права и биомедицината установи основните принципи на биомедицинската етика. Оттогава са създадени три допълнителни протокола, отнасящи се до забраната на клониране на човешки същества, трансплантацията на органи и биомедицински изследвания.

Младите хора и здравето

Да водиш здравословен начин на живот ще означава нещо различно за всеки. По принцип може да се съгласим, че здравословният начин на живот е този, който позволява на дадено лице да живее живота си по начин, който насърчава физическото и психологическото му благополучие. За младите хора има различни рискови фактори, на които те са изложени от детството и юношеството, които често водят до лошо хранене, липса на физическа активност и/или пристрастяване – всички те имат последици, които могат да продължат през цялата останала част от живота им.

За младите хора, които започват работа много рано в живота, съществуват рискове за професионалното им здраве, които също водят понякога до последици през целия живот. В Европа за младите хора има най-малко 50 % по-висока вероятност да се наранят при работа, отколкото за по-възрастните и също така е по-голяма вероятността да страдат от професионални заболявания.¹²

Младежката политика на Съвета на Европа също така признава благополучието на младите хора за важна цел на младежката политика в рамката на Дневен ред 2020 по младежката политика на Съвета на Европа. Това следва от факта, че през последните години се наблюдава тревожна тенденция в много европейски страни за увеличаване на консумацията на алкохол, наркотици и тютюн от младите хора, съчетани с влошаване на изгледите за социална и икономическа самостоятелност.

Тютюн: В световен мащаб, 5,4 милиона човека умират от тютюневата епидемия всяка година – повече от починалите от HIV/СПИН, малария и туберкулоза, взети заедно. В Европа пушенето е отговорно за до 21 % от смъртните случаи. Средно 24 % от младите хора на 15-годишна възраст пушат всяка седмица¹³.

Трябва ли тютюнът да стане незаконен?

Алкохол: Съгласно СЗО, консумацията на алкохол в Европа е два пъти по-висока в сравнение със средния показател за света. Алкохолът е вторият най-голям рисков фактор за смърт и инвалидност между възрастните хора и най-големият рисков фактор за младите. В Европа се изчислява, че алкохолът предизвиква 518 000 смъртни случая всяка година. Увеличеното пиене на алкохол допринася не само за влошаване на здравето, а също и до загуба на производителност в образователните институции и работното място, тормоз и насилие.¹⁴

Без лошо здраве за бедните хора.

*Съвет на Европа,
уебсайт за здравната
политика*

„Ако ние, като здравни работници, обучители, стажанти или граждански служители, не почувстваме, че ние и групите и организациите, към които принадлежим, имаме сила да изменим политиката, която влияе върху нашия живот или живота на другите около нас, защо въобще ставаме сутрин?“

Джил Уолт⁴

ACTIVE – трезвеност, приятелство и свобода – е европейска организация, събираща млади хора, които са решили да живеят трезвено и да споделят визия на „демократичен, различен и мирен свят, без алкохол и други наркотици, където всеки човек може да живее с пълния си потенциал“.

www.activeeurope.org

Наркотици: Съгласно Бюрото на ООН по наркотиците и престъпленията, между 155 и 250 милиона хора по света, или 3,57 % от населението на възраст 15 – 64 г., е използвало забранени вещества най-малко веднъж през 2009 г. Потребителите на канабис съставляват най-големия брой използващи забранени вещества, но по отношение на вредата, опиатите заемат първото място.¹⁵

? *Знаете ли какви са последиците за младите хора, които пият голямо количество алкохол и използват наркотици?*

Затлъстяване: съгласно СЗО, между 30 и 80 % от възрастните хора в Европа и около 20 % от децата и подрастващите са с наднормено тегло, а 7 % са прекалено пълни.¹⁶ Затлъстяването създава рискове за сърдечносъдови заболявания, диабет, ортопедични проблеми и умствени нарушения. Докладите показват, че дискриминацията, тормозът и дразненето може да са едновременно и причинители, и следствия от напълняването.¹⁷

Прекалено лесно е да се каже, че хората са изцяло отговорни за своето здраве, и следователно, ако започнат да пушат, да ядат нездравословна храна или да използват наркотици, това е техен избор. Обвиняването на жертвата е популярен подход за „разрешаване“ на нездравословно поведение и за съжаление, то се използва в здравната политика и програми в множество европейски страни. Специалистите по обществено здраве спорят, че ако здравната политика игнорира съществуващото неравенство и се фокусира само върху здравното образование и информационните кампании, голям брой хора няма да са в състояние да се радват на своето право на здраве. Например, един доклад на СЗО по затлъстяването в Европа показва, че децата от семейства с по-нисък социално-икономически статут и по-ниско ниво на образование избират по-малко здравословна храна, в сравнение с децата от семейства с по-високо образование и по-висок социално икономически статус.¹⁸

? *Защо мислите, че за сравнително по-добре обезпечените групи в обществото, е по-малко вероятно да консумират нездравословни храни или да страдат от пристрастеност към наркотиците?*

Друг елемент, който може да доведе до нездравословно поведение, са ценностите и целите в живота, които се ценят в обществото и се насърчават от средствата за масова информация. Западните индустриализирани общества все повече прегръщат задачи в живота като финансов успех, популярност, сила, престиж, социален статус и консумация. Рекламните кампании често целят младите хора да мислят, че те не са достатъчно добри, ако нямат определена нова джаджа или модерни дрехи, не пият определен нов тип напитка или нямат перфектна коса или перфектно тяло, каквито се виждат по телевизията. Огромният натиск да изглеждаш добре и да имаш нови неща въздейства вредно върху умственото и физическото здраве на младите хора. СЗО идентифицира тормоза, ниското самоуважение, социалния натиск, трудностите при справяне с напрежението и възвеличаването на елегантността в средствата за масова информация, за рисков фактори в развитието на хранителни нарушения като анорексия и булимия.¹⁹

Забрана на моделите с „нулев размер“

През 2006 г. Мадридската седмица на модата забрани прекалено слабите модели, като Милано предприе същото действие веднага след това. Здравните организации и групите в гражданското общество водеха кампании други градове да последват тенденцията, с ограничен успех. Испанската забрана започна като резултат на това, че два млади модела в Южна Америка починаха от глад и анорексия.²⁰

Сексуалното и репродуктивното здраве

Сексуалното и репродуктивното здраве често носят със себе си чувствителни и противоречиви въпроси за младите хора, техните семейства и професионалистите в здравеопазването. Подрастващите и младите хора са изправени пред много предизвикателства, свързани с тяхното сексуално и репродуктивно здраве. Поради пубертета и бурното психологическо развитие, през което минават младите хора, те са уязвими на натиск от обществото и своите връстници при възприемане на рисков здравно

поведение, което често включва рисково сексуално поведение. В много общества сексуалността на подрастващите е много противоречив въпрос и хората се питат дали младите хора трябва да получават сексуално образование извън семейството или дали младите хора под 18-годишна възраст трябва да получават анонимни съвети или лечение без разрешение на своите родители. Сексуалното и репродуктивното здраве също оказва влияние върху жените и мъжете по различен начин.

? *Какви гледища съществуват във вашата страна, които могат да повлияят негативно върху сексуалното и репродуктивното здраве на младите хора?*

Сексуалното и репродуктивното здраве в цифри

- Всяка минута в света най-малко една жена умира по време на раждане или от усложнения, свързани с бременността. Това означава 529 000 жени на година.²¹
- Съгласно UNFPA, най-малко 200 милиона жени по света желаят да използват, но нямат достъп до безопасни и ефективни методи за семейно планиране.
- Повече от една четвърт от жените, които забременяват всяка година, претърпяват аборти. По-голямата част от тези аборти се прави тайно и се извършва в небезопасни условия.²²
- Съгласно оценката, направена през 2008 г., 33,4 милиона души са живели с ХИВ /СПИН. Голямото мнозинство от тях са в страни с нисък и среден доход.²³ За младите хора (на възраст 15-24 години) се изчислява, че съставляват около 40 % от новите инфекции с HIV по света.

Лошото здравословно състояние става нарушение на човешките права, когато настъпва в резултат на невъзможност за дадена страна да уважава, защитава или изпълнява своите задължения по отношение на човешките права.²⁴ Нашите страни имат задължение да направят всичко, което е възможно, за нашата защита срещу влошаване на здравословното състояние, достъпни и висококачествени медицински услуги, както и програми за борба с предрасъдъци, дискриминацията и опасните културни практики.

К. Л. срещу Перу и свободата от жестоко и нечовешко отношение

К. Л., 17-годишно момиче, е била бременна с аненцефален зародиш (зародиш с частично или пълно отсъствие на мозък, който не може да издържи раждането или би починал в срок от няколко часа или дни след раждането). Въпреки, че законът за абортите в Перу позволява аборт в случай, че животът или здравето на майката са в опасност, на К. Л. е отказан аборт и е трябвало да роди бебето и да го кърми в течение на четирите дни, през които е живяло. През 2005 г. Комитетът по човешки права на ООН постанови, че Перу е нарушила правото на К. Л. да бъде освободена от жестоко, нечовешко и унижително отношение (чл. 7 от ICCPR) и правото на личен живот (чл. 17). Комитетът заяви, че държавата би следвало да осигури по време и след бременността й „медицинска и психологическа подкрепа, необходими й при специфичните обстоятелства на нейния случай“.²⁵

Психично здраве

Световната здравна организация (СЗО) определя психичното здраве като „състояние на благополучие, в което личността разбира своите собствени възможности, може да се прави с нормалните напрежения на живота, може да работи продуктивно и плодотворно и е в състояние да дава принос към своята общност.“²⁶

Съгласно СЗО, един от четири човека по света ще бъде засегнат от психични или неврологични нарушения в някакъв момент от своя живот.²⁷ Младите хора са особено силно подложени на риск от развиване на психични нарушения, тъй като са в преход от зависимост към независимост, влизайки в света на възрастните. Новите трудности и промени, като пубертет, нови връзки, напускане на бащиния дом за първи път, финансова нестабилност, тревоги, свързани с работата и образованието, могат да предизвикат високи нива на стрес, което да доведе до психични нарушения. Някои нарушения като депресия, шизофрения, нарушения в храненето и злоупотреба с психоактивни вещества, се идентифицират като имащи своето начало в млада възраст.²⁸ В допълнение към това, самоубийствата представляват втората по важност причина за смърт при децата и младите хора на възраст 10-24 г. по света.

Изчислява се, че само 10-15 % от младите хора с проблеми в психичното здраве получават помощ от професионалисти.²⁹ Следователно, е важно не само да се осигурят достъпни услуги в областта на психичното здраве, а също и да се образова обществото за съществуването на професионална помощ, както и за борба с предрасъдъците и стереотипите, които пречат на младите хора да търсят помощ.

„Ненужните заболявания и страдания на непривилегированите, независимо дали в бедни или богати страни, са резултат от начина, по който организираме нашите неща в обществото.“

Майкъл Мармот³⁰

? *Знаете ли къде един млад човек може да получи подходяща за младите хора психиатрична здравна помощ на мястото, където живееете?*

Бедност и достъп до лекарства

Средствата, отпускани за обществено здравеопазване в държавите с високи и ниски доходи по-често са от полза за богатите, отколкото за бедните. Повече от 90% от световната продукция на лекарства се консумира само от 15% от населението на света. Например между 1997 и 2004 година са одобрени 1,556 нови лекарства за световния пазар. Само 21 от тях, обаче, са специално разработени за тропически болести и туберкулоза, въпреки че тези болести представляват 11.4% от заболяванията в света.³¹ Тропическите болести като малария, проказа, болест на Шагас и други, се наричат пренебрегвани болести, защото въпреки че засягат повече от един милиард хора по света, те често остават забравени, тъй като се разпространяват сред най-бедните и най-маргинализираните общности.³² Посочва се също, че в развиващите се страни пациентите трябва да заплащат 50-90% от лекарствата за първа необходимост от своя джоб.

Почти два милиарда души по света нямат достъп до лекарства от първа необходимост. Високите разходи за лекарства са една от основните причини, поради които хората всъщност не могат да получат наличните лекарства, от които се нуждаят. Специалният докладчик на ООН по правото на здраве спори, че подобряването на достъпа до съществуващи лекарства биха могли да спасяват 10 милиона живота всяка година.³⁴

Генерични лекарства

Един от най-добрите начини за намаляване на цените и повишаване на достъпа до медикаменти е разрешаването и популяризирането на генеричните лекарства. Генеричното лекарство е копие на фармацевтичен продукт с търговска марка. Генеричните лекарства са също толкова ефективни, колкото и аналозите им с търговска марка; най-голямата разлика е цената. По-евтино е да произвеждаш генерични лекарства, защото производителите не трябва да плащат за изобретяване на лекарството и за подробни клинични изследвания за безопасност и ефикасност. Заради ниската цена, генеричните лекарства често са единствените лекарства, до които хората, живеещи в бедност, имат достъп.

Фармацевтичните компании спорят, че генеричните лекарства намаляват техните печалби и следователно засягат способността им да инвестират в научноизследователска и развойна дейност за нови лекарства. За да бъдат подпомогнати, фармацевтичните компании, които разработват нови лекарства, да възстановят средствата, които са изразходвали за това и за да имат възможност да спечелят от създаването им, те получават патент. Патентът или правото на интелектуална собственост е набор от изключителни права, които държавата дава на изобретателя, за да направи, използва, продаде и предложи за продажба или внос изобретението. Патентът обикновено е със срок от двадесет години и през този период други компании не могат да произведат, продават, предлагат за продажба или внос патентованото лекарство.

? *Имат ли фармацевтичните компании задължения към правата на човека?*

Въпросите, свързани с интелектуалната собственост, създават огромно напрежение между глобалния Север и Юг. Развитите страни оспорват правото на фармацевтичните индустрии да патентоват своите лекарства. Развиващите се страни спорят, че глобалните стандарти за интелектуална собственост пречат на тяхното развитие, защото не са добре подготвени или оборудвани, за да се възползват от тези стандарти. Международният договор за търговските аспекти на правата на интелектуална собственост (TRIPS) влезе в сила през 1995г. и се администрира от Световната търговска организация (СТО). Това законодателство имаше за цел да окаже огромно въздействие върху производството на генерични лекарства; в резултат на това развиващите се страни получиха преходен период и възможност да продължат разработването на генерични лекарства до 2000 година, а най-слабо развитите страни получиха преходен период до 2016 година за фармацевтичните патенти и неоповестената информация.³⁵

Всяка година повече от 100 милиона души изпадат в бедност, защото трябва да платят сметките си за здравеопазване.³³

Влиянието на правата на интелектуална собственост върху правата на човека

„Последствието от TRIPS е, че новите, по-добри лекарства се предлагат само в държави, които имат капацитета да покрият високия разход. [...] Чувства се, че ако съществува капацитет за осигуряване на генерично, ефективно и все пак евтино лечение на СПИН в развиващия се свят, тогава е неморално да не бъде разрешено производството на лекарства, които ще спасят милиони животи.“³⁶

AVERT – международна благотворителна организация за ХИВ и СПИН (www.avert.org)

Според организацията „Лекари без граници“ (Médecins Sans Frontières – MSF) много развиващи се страни са поставени под натиска да въведат по-рестриктивни условия в своите патентни закони, отколкото се изисква в договора TRIPS. Въпреки че развиващите се страни не са задължени от международното право да затегнат своите патентни закони, много често те нямат избор, тъй като рестриктивните клаузи стават част от търговските споразумения със Съединените щати или Европейския съюз.³⁷

Като реакция спрямо преговорите за свободни търговски споразумения между ЕС и страните от Азия и Латинска Америка, MSF започна кампания, наречена „Европа! Долу ръцете от нашите лекарства“.

Можете да намерите повече информация за тази кампания на адрес: www.msfacecess.org.

Бележки

- ¹ Амартия Сен, "Здраве в развитие", Бюлетин на Световната здравна организация (1999): 77:620.
- ² Преамбюл към Устава на Световната здравна организация, приет от Международната конференция по въпросите на здравеопазването, Ню Йорк, 19-22 юни 1946г.; подписан на 22 юли 1946г. от представителите на 61 държави (Официален архив на Световната здравна организация, бр. 2, стр. 100) и влязъл в сила на 7 април 1948г.
- ³ Комисията по социалните детерминанти на здравето, Преодоляване на празнината в едно поколение: здравен капитал чрез дейности, насочени към социалните детерминанти на здравето. Заключителен доклад (СЗО: 2008).
- ⁴ Гил Уолт, Здравна политика: въведение в процеса и властта, стр.
- ⁵ Прес съобщение, <http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2008/pr29/en/index.html>
- ⁶ *ibid.*
- ⁷ Комитет за икономически, социални и културни права, Генерален коментар 14, Правото на най-високия достижим стандарт за здраве (Двадесет и втора сесия, 2000). Текста можете да намерите в U.N. Doc. E/C.12/2000/4 (2000): Сборник генерални коментари и генерални препоръки, приети от органите, създадени с договорите за правата на човека, U.N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.6 at 85 (2003).
- ⁸ Генерален коментар 14, *supra*, n. 7, at, para 12.
- ⁹ Генерален коментар 14, *supra*, n.7, at, para 11.
- ¹⁰ Генерален коментар 14, *supra*, n.7, at, para 23.
- ¹¹ Европейски младежки форум, 2008, Политически документ за здравето и социално подпомагане на младите хора, стр. 14.
- ¹² http://osha.europa.eu/en/priority_groups/young_people
- ¹³ <http://www.euro.who.int/en/what-we-do/health-topics/disease-prevention/tobacco/facts-and-figures>
- ¹⁴ Световна здравна организация (СЗО) (2010) Добри практики за прогнозиране на разходите за алкохол – Препоръки за бъдещи изследвания, стр.
- ¹⁵ Служба на ООН по наркотиците и престъпността (2010), Световен доклад за наркотиците 2010.
- ¹⁶ СЗО (2007) Предизвикателството на затлъстяването в европейския регион на СЗО и стратегиите за реакция, стр. 1.
- ¹⁷ СЗО (2007) Предизвикателството на затлъстяването в европейския регион на СЗО и стратегиите за реакция, стр. 158.
- ¹⁸ СЗО (2007) Предизвикателството на затлъстяването в европейския регион на СЗО и стратегиите за реакция, стр.
- ¹⁹ СЗО (2004) Превенция на умствените заболявания: ефективна намеса и политически възможности.
- ²⁰ <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1540595/Fashion-leaders-refuse-to-ban-size-zero-models.html>
- ²¹ <http://www.who.int/research/en/>
- ²² United Nations Population Fund; <http://www.unfpa.org/rh/planning.htm>
- ²³ <http://www.who.int/research/en/>
- ²⁴ Джендър Хънт, Джудит Буено де Мескита (2005) Правото на сексуално и репродуктивно здраве, Есекски университет.
- ²⁵ К.Л. срещу Перу, Съобщение № 1153/2003, U.N. Doc. CCPR/C/85/D/1153/2003, 2005.
- ²⁶ СЗО (2005) Подобряване на психическото здраве: концепции, появяващи се доказателства, Практика: Доклад на Световната здравна организация, Департамент по психическо здраве и злоупотреба с вещества, съвместно с Викторианската фондация за промоция на здравето и Университета в Мелбърн. Световна здравна организация. Женева.
- ²⁷ СЗО (2001) Психическо здраве: Ново разбиране, нова надежда.
- ²⁸ СЗО (2010) Промоция на психическото здраве при младите хора – инвестиция за бъдещето.
- ²⁹ СЗО (2010) Промоция на психическото здраве при младите хора – инвестиция за бъдещето.
- ³⁰ Мармо, М. Здравето в един неравен свят. *Lancet*, (2006) стр. 2,081.
- ³¹ <http://www.dndi.org/index.php/media-centre.html?ids=6>
- ³² http://www.who.int/neglected_diseases/en/
- ³³ Доклад за популяризирането и опазването на всички права на човека, граждански, политически, икономически, социални и културни права, включително правото на развитие, 31 март 2009, A/HRC/11/12.
- ³⁴ Доклад на Специалния докладчик относно правото на всеки да се възползва от най-високия достижим стандарт на физическо и психическо здраве, 11 август 2008, A/63/263, стр. 15.
- ³⁵ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm
- ³⁶ <http://www.avert.org/generic.htm>
- ³⁷ <http://www.msfacecess.org/main/access-patents/introduction-to-access-and-patents/trips/going-beyond-trips-trips-plus-provisions/>

Свързани упражнения:

Внимавайте, ние наблюдаваме

Заглавна страница

Да чуем гласа на всеки

Скоро ще бъде отживелица

Когато утрото настъпи

Каква е твоята позиция?

Медии

Всеки човек има право на свобода на убеждение и на изразяването му; тази свобода включва правото безпрепятствено да се придържа към своите убеждения, както и правото да търси, да получава и да разпространява информация и идеи чрез всички средства и без оглед на държавните граници.

ВДПЧ, Член 19

Ролята на медиите

Масмедииите включват „традиционните“ разпространителски медии като телевизия, радио, филми, компактдискове или DVD дискове, както и печатните медии и нашата информационна супер магистрала – интернет, наред с услуги като Световната мрежа, съобщавани чрез интернет. Медиите са станали толкова важни в нашите общества, че днес е трудно да си представим живота без телевизия, електронна поща, интернет страници за споделяне на видео, онлайн новинарски портали или блогове. Тяхната конвенционална роля на прозорец към света все още нараства. Медиите са придобили нови функции като форум за социално взаимодействие и комуникация, място за покупка или продажба на стоки или за събиране на информация за всякакви задачи, както и за публикуване на лично направено медийно съдържание.

В продължение на дълго време традиционните медии – наричани понякога „четвъртата власт“, по аналогия на трите традиционни власти на демокрацията (законодателна, изпълнителна и съдебна), са били съюзници на гражданите при оспорването на правителствените политики, които са неблагоприятни за хората. Въпреки това, в речта си пред Световния социален форум, преведен в Порто Алегре, Бразилия през 2003г., Игнасио Рамонет – журналист и университетски преподавател, заяви, че след като бяха поети от транснационални компании, конвенционалните медии се превърнаха във враг: власт да използват и потискат хората, а не да ги защитават.¹ Някои хора наричат интернет петата власт, тъй като той все по-силно се конкурира с традиционните медии, като повдига въпроси и служи като наблюдател, и като осигурява нов канал за организиране на граждански дейности.

Нарастналата сила на медиите, особено на интернет, могат да послужат за повишаване на информираността и обучение с участие и за подобряване на достъпа до информация, но могат да представляват и непосредствена опасност. Те могат да стимулират емпатията и глобалния активизъм, свързан с правата на човека, но могат да предизвикат и риск от насаждане на омраза, стереотипи и дезинформация. Децата и младите хора са изключително уязвими от онлайн рисковете.

Някои измерения на променящата се природа на медиите:

- Днес ние разчитаме все по-малко на по-традиционните формати на вестниците, телевизията и радиото да ни представят новините и все повече прибягваме към онлайн медийните източници, сателитната телевизия, блогите и социалните мрежи. Търсим информация и от журналисти и разпространители с гражданско мислене, а не само от традиционно обучените. Това оказва влияние върху нашата социална и политическа среда. Води и до промяна в тактиките, използвани от репресивните правителства, които се страхуват от това, което тази информационна революция може да им причини.

Канализиране на политически протест в медиите

По време на Пражката пролет през 1968г. призивът за свобода на пресата и словото се разпространи по чешките радиостанции. Иранската революция от 1979г. беше популяризирана чрез разпространение на речите на контрабандни касети. Новините от протестите на площад Тянанмън през 1989г. в Китай се разпространяваха по факс. Украинската оранжева революция от 2004-2005г. беше популяризирана чрез използването на Интернет и мобилните телефони. До края на десетилетието, инструментите за социални протести се изместиха към Facebook и други социални мрежи, YouTube и Twitter, както показаха следизборните протести от 2009г. в Иран, революциите в Тунис и Египет през 2010 и 2011 година и други протести в Северна Африка и Арабския свят.

- Бързото развитие на телекомуникационните технологии и медиите промени естеството на самите медии; те стават неразделна част от събитията, които се случват. Самото живо излъчване беше превърнато в ново събитие. В реално време можем да гледаме както футболни мачове, така и случаи на насилие, които се случват до нас или на другия край на света.
- Комерсиализацията ограничава разнообразието на създаваните програми, както и на програмите, свързани с малцинствата, алтернативните култури и субкултурите. Стремещт към по-високи зрителски рейтинги се отразява в новинарските репортажи и текущите събития. Новинарските емисии, избора на фрагменти от риалити програми, представени от медиите на тяхната публика, често се характеризира от тривиалното, ексцентричното и скандалното. Наблюдава се все по-малка готовност за покриване на разходите на обществените разпространители, които вече са притиснати от комерсиализацията.
- Глобалните телекомуникационни мрежи служат не само като средство за предоставяне и получаване на информация, но са превърнали информацията в един от най-ценните активи и в основа на новата глобална информационна икономика. Тези, които притежават повече от тези активи, наред със свързаната с тях инфраструктура, имат огромна икономическа власт, която може да бъде превърната в и в политическо и дипломатическо влияние.
- Развитието на комуникационните технологии и широко обхватните медийни мрежи промениха нашия начин на живот. Хората прекарват съществена част от работното и свободното си време пред екрана. Дистанционната работа и електронното обучение се разрастват по целия свят с бързи темпове. Родителите се тревожат за нарастващата пристрастеност на техните деца към телевизията, видео характеристиките, мобилните телефони или общностните сайтове, но и възрастните са също толкова засегнати, въпреки че видът на предпочитаните медии може да е различен.

Как използването на медии от ваша страна се промени откакто сте били деца?

Медиите и правата на човека

Свобода на изразяване

Човешкото право, което е най-тясно свързано с медиите, вероятно е правото на свобода на мнение и изразяване.

Свободата на изразяване, предвидена в документите за правата на човека, се отнася за правото да получаваш или предаваш информация, правото на мълчание, правото да формираш свои собствени мнения, например правото да избираш облекло, прическа, музика, литература и филм; то включва художественото изразяване, политическата реч, търговската реч, академичната свобода и правото на журналистите. Този обхват ни показва колко важно е това право за хората, за да се стремим към самоизява и достойнство, към търсене на значението и истината за живота и към развиването на нашата индивидуалност. Тази свобода също е важна за общностите и обществата като

Подрастващите в Европа на възраст между 12 и 17 години прекарват 9.1 часа на седмица в Интернет в сравнение с 11.4 часа, прекарвани от лицата на 18 и повече години, без да се отчита използването му за професионални или научни задачи.²

цяло, за да отбелязват напредък, да постигат равенство, демокрация и самоуправление. Свободата на изразяване е важна сама по себе си и е предпоставка за ползването на целия набор от други права и свободи.

Правителствата винаги са се опитвали да упражняват контрол над медиите и/или достъпа до медии, за да повлияят на масите и да спечелят тяхната подкрепа, или за да спрат опозицията да направи това. Силно контролираните медии, обаче, ограбват от хората социалната информираност, знанията за световните събития, надеждния анализ, както и информацията за състоянието на икономиката, политическите развития и обществените факти.

Държавният контрол върху медиите може да се осъществява много целенасочено, например чрез сканиране на интернет трафика или подслушване на телефонните разговори в името на националната сигурност. Друг път правителствата се опитват изцяло да преустановят достъпа до определени медии. Примерите включват затварянето на мобилната телефонна мрежа в Иран в средата на 2009 г. и в Египет в края на 2010 г., забраняването на радиостанции, сателитни телевизии и недопускането на журналисти в конфликтни зони. През 2009 г., например, журналистите бяха призовани да напуснат северозападната провинция Ксинджианг в Китай, за да им бъде погребено да отразят етническото насилие там.

Контролът на медиите от страна на правителството създава проблеми и в Европа. Например в Унгария през 2011 г. беше приет медиен закон, който дава на медийния регулатор правото да контролира целия медиен пазар, включително и частните доставчици на съдържание, да налага глоби и да преустановява или закрива медийни канали на основание на неясно дефинирани принципи. В някои други европейски държави клеветата все още е криминализирана. Журналистите могат да бъдат вкарани в затвора, ако съобщават или публикуват факти или мнения, които са обидни за даден човек. В своите присъди, свързани със случаи на клевета, Европейският съд по правата на човека неколккратно посочва, че „...налагането на присъда лишаване от свобода за престъпление, извършено от пресата, ще съответства на свободата на изразяване на журналистите ... само при изключителни обстоятелства изключително, когато сериозно са нарушени други фундаментални права, например реч, насаждаща омраза или подстрекаваща към насилие...“³

Европейският съд по правата на човека отива дори по-далеч при определянето на рамката за степента, до която свободата на изразяване може да бъде ограничена, в съответствие с Член 10(2). Съдът посочва, че това право е „един от най-важните фундаментни на демократичното общество“⁵ и че журналистическата свобода позволява евентуалната употреба на известна „степен на преувеличение или дори провокация“⁶, дори когато това може да е „обидно, шокиращо или разстройващо“.

ЮНЕСКО води картотека на журналистите, убити в изпълнение на своите професионални задължения. През 2011 година например 56 журналиста бяха убити заради работата си.⁴

Ако не вярваме в свободата на изразяване на хората, които презираме, не вярваме в нея изобщо.

Ноам Чомски

Десет заплахи към свободата на изразяване

Четири международни специални репортери по правата на изразяване представят съвместна декларация всяка година. В декларацията си от 2010 година те определиха следните десет ключови заплахи към свободата на изразяване⁷:

1. Механизми за държавен контрол над медиите
2. Престъпна клевета
3. Насилие срещу журналисти
4. Ограничения на правото на информация
5. Дискриминация при упражняването на правото на свобода на изразяване
6. Търговски натиск
7. Предизвикателства в подкрепа на публичните и общностните разпространители
8. Сигурност и свобода на изразяване
9. Свобода на изразяване в Интернет
10. Достъп до информация и комуникационни технологии

Правото на информация

Правото на информация, или правото да знаем, означава, че широката общественост трябва да може да участва в свободния поток на информация и да знае какво се случва в тяхната общност. Според Международния пакт за граждански и политически права, правото на свобода на изразяване „включва свободата да искаш, получаваш и предаваш всички видове информация и идеи, независимо от границите...“. Искането и получаването съдържат в себе си правото на информация.

Медиите, вестниците и списанията (печатни или онлайн) и новинарските емисии по телевизията са едни от основните източници, от които гражданите могат да намерят информация. Медиите могат да предоставят надеждна информация на аудиторията, само ако им е гарантиран достъп до цялата информация, който не е ограничен по какъвто и да било начин, освен за законни задачи. Хората трябва да имат свободен достъп до информацията, която властите съхраняват за тях. В допълнение, в днешното информационно общество равният достъп до образование, обучение, наука, технологии и заетост може да бъде гарантиран, само ако бъдат преодолени неравенствата в достъпа до информация.

Какво означава за вас правото да знаем?

Противоречиви права на човека, свързани с медиите

Свободата на изразяване може да влезе в противоречие с други права на човека. Една група такива права на човека са правата на личен живот, които включват свободата от намеса в личния живот, семейството, дома и кореспонденцията и правото на спорт от атаките срещу честта или репутацията. Например, медиите често са обвинявани в нарушаване на личния живот на известните личности, когато публикуват техни снимки и информация за личния им живот, без тяхното съгласие.

В допълнение, съществува риск от конфликт между свободата на изразяване и забраната за дискриминация в случаите, в които упражняването на тази свобода се използва за подстрекане към омраза и се определя като подбуждащо омраза изказване. Подбуждащото омраза изказване може да има по-голямо и по-разрушително въздействие, когато се разпространява от медиите. Съществува международен консенсус, че подбуждащото омраза изказване трябва да бъде забранено със закон и че тези забрани трябва да имат предимство пред гаранциите за свобода на изразяване.

Свободата на изразяване не е абсолютно право. Съгласно член 29 от ВДПЧ, упражняването на правата и свободите могат да бъдат ограничавани, ако се налага да бъдат признати и спазени правата и свободите на други хора. По-конкретно, в член 10 от ЕКПЧ е посочено, че упражняването на правото на свобода на изразяване, „доколкото е съпроводено със задължения и отговорности, може да бъде обусловено от процедури, условия, ограничения или санкции, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност и на териториалната цялост, за предотвратяването на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала, както и на репутацията или правата на другите, за предотвратяване разкриването на информация, получена доверително, или за гарантиране авторитета и безпристрастността на правосъдието“.

Област, която привлича огромно внимание през последните години, е ограничаването на изразяването въз основа на уважението към вярата и религията, произтичащи от човешкото право на свобода на мисленето, съзнанието и религията. Те насочват вниманието към насоките, добрите практики и етиката в практиката на журналистиката. Редица организации, включително и международни, например Съвета на Европа или ЮНЕСКО, мрежи като Алианса на независимите прессъвети в Европа, и НПО като ЧЛЕН 19, са разработили етични принципи и професионални насоки за репортажите, които трябва да отговарят на стандартите за правата на човека или трябва да приканят заинтересованите активни страни да съставят такива стандарти. Но и в другия край на спектъра съществуват тревоги, свързани с това да се гарантира, че законодателството за борба с екстремизма не се нарушава от страна на правителствата, за да ограничат законното изразяване.¹¹

Друг важен въпрос, който често се повдига от борците за свобода на словото, е важноста на медийния плурализъм. Медийният плурализъм е различен от въпроса

КЛЮЧОВИ ДАТИ

8 февруари

Ден на безопасния интернет

12 март

Световен ден срещу кибер цензурата

3 май

Световен ден на свободата на пресата

28 септември

Ден на правото да знаем

21 ноември

Световен ден на телевизията

На свободата ще ѝ бъде отнета цялата ефективност, ако хората нямаха достъп до информация. Достъпът до информация е основен за демократичния начин на живот.

Специален докладчик на ООН
Абид Хюсейн

Както свободните пазари, свободата на словото може да има вreden ефект, ако е напълно неограничена.

Лорд Патън⁹

Според Комитета на министрите на Съвета на Европа, подбуждащото омраза изказване включва всички форми на изразяване, които разпространяват, подстрекават, поощряват или оправдават расистка омраза, ксенофобия, антисемитизъм или други форми на омраза, основани на нетолерантност.¹⁰

Свободните, независими и плуралистични медии, основаващи се на свобода на информация и изразяване, са съществен елемент на всяка функционираща демокрация.

Томас Хаммарберг¹²

за „баланса“ в медиите, който понякога може да бъде противопоставен на правата на човека. Когато правим репортажи за нарушения на правата на човека, трябва ли винаги да даваме думата на този, който ги е нарушил, в името на това да бъдем балансирани? Когато правим репортаж за климатичната промяна, трябва ли задължително да „балансираме“ посланието с някой, който спори, че тази промяна е само в нашето въображение?

При медийния плурализъм, обаче, става въпрос за устояване на собствеността на медиите, чрез някои – пораждащи всякакви тревоги по отношение на небалансирани репортажи, политически компромиси и отказ да бъде чу гласът на другите. Една медийна среда, която е плуралистична, може да устои и на три основни изкушения: манипулация на медиите от страна на политиците в замяна на добро отразяване, манипулация на медиите от страна на висши финансови институции и банки в замяна на по-малко строга проверка на техните упражненията, и медийно манипулиране на изборите.

? *Каква е медийната среда във вашата държава? Кой притежават повечето медии? Колко плурализъм съществува?*

Управлението на Интернет и Съвета на Европа

Интернет е глобална система от свързани помежду си компютърни мрежи, чието използване не е централизирано. Това превръща Интернет в глобален форум за свобода на изразяването, но и повдига въпроси относно отговорността и управлението.

Непрекъснатото развитие на информационното общество изправя международните организации пред предизвикателството да защитават и поддържат принципите на правата на човека в онлайн среди. За да отговори на тези предизвикателства, Съветът на Европа е разработил различни конвенции и препоръки. Един подобен документ е Конвенцията за киберпрестъпността (2001), чиято цел е да осигури защита срещу новите форми на престъпност, както и срещу извършването на традиционни престъпления посредством новите технологии. Допълнителният протокол към тази конвенция приканва за криминализиране на деянията с расистко и ксенофобско естество, извършени чрез компютърните системи.

Друг важен инструмент е Конвенцията за достъп до официални документи (2008), която гарантира правото на всеки, без дискриминация на каквато и да било основа, да има достъп, при поискване, до официалните документи, съхранявани от публичните власти.

За да защити свободата на изразяване и други права на човека и принципи в новите медийни среди, Съветът на Европа работи заедно с други заинтересовани активни страни по въпросите, свързани с управлението на интернет. Комитетът на министрите прие 10 принципа за управлението на интернет¹⁴ и предложи ново понятие за медии¹⁵, препоръчайки социалните мрежи, онлайн характеристиките и сайтовете за онлайн сигнализиране да разполагат с правата за свобода на медиите и да имат отговорностите, предвидени в член 10 от ЕКПЧ, и предложи рамка за сътрудничество между държавите членки, за да бъде запазен глобалния, стабилен и открит Интернет като средство за опазване свободата на изразяване и достъпа до информация¹⁶. Значението на свободата на медиите за истинската демокрация беше повторно заявено в „Декларацията за защита и свобода на събрания и сдружаване по отношение на частните интернет платформи и доставчиците на онлайн услуги.“¹⁷

Десет принципа за управление на интернет

Приети от Съвета на министрите на Съвета на Европа на 21 септември 2011 г.

1. Опазване на всички фундаментални права и свободи и затвърждаване на тяхната универсалност, неделимост, взаимозависимост и взаимовръзка.
2. Гарантиране на цялостно участие на правителствата, частния сектор, гражданското общество, техническата общност и потребителите.
3. Затвърждаване на отговорностите на държавите по отношение на международните проблеми на публичните политики, свързани с Интернет.
4. Овластяване на Интернет потребителите да упражняват своите фундаментални права и свободи и да участват в договореностите за управлението на Интернет.
5. Универсалност на Интернет, признавайки глобалния характер на Интернет и цел

Медиите могат да злоупотребят със своята власт, особено в контекста на силна медийна концентрация, за подронване на плурализма и демокрацията.

Съвет на Европа, Комитет на министрите¹³

та за всеобщ достъп.

6. Почтеност на Интернет, като се осигури неговата сигурност, стабилност, устойчивост и надеждност.
7. Запазване на децентрализирания характер на отговорността за ежедневно управление на Интернет.
8. Запазване на отворените стандарти и междуоперируемостта на Интернет и на неговия от край-до-край характер.
9. Осигуряване на възможно най-голям достъп до Интернет базирано съдържание, приложения и услуги.
10. Запазване на културното и езиковото многообразие в и чрез Интернет.

Медиите и младежта

Медиите, информационните и комуникационните технологии играят основна роля в живота на младежта днес и са сред основните фактори, които са оформили настоящото поколение млади хора. Много деца се считат за дигитални местни: те израстват в среда, в която ИТ технологиите са част от всекидневния живот и се учат да използват цифрови устройства, преди да са се научили да ходят или говорят. В резултат на това се приема, че дори и структурата на техните мозъци е различна от тази на предишните поколения! Възниква въпросът, обаче, за съществуването на тази цифрова празнина между младежите и поколението на техните родители.¹⁹ Някои проучвания показват, че цифровото разделение се определя не от възрастта, а от достъпа и възможностите.²⁰

Младите хора са склонни да прекарват часове наред всеки ден пред телевизора, в онлайн игри, в блогове, в слушане на музика, публикуване на снимки на самите тях и в търсене на други хора, с които да общуват онлайн. Този виртуален свят може да предложи, както възможности така и капани. Употребата на електронни, цифрови и онлайн средства има редица положителни ефекти: забавно е, образователно е и спомага за социализацията. Въпреки това съществува възможност това да увреди младите хора и общности, в зависимост от начина, по който те се използват. Влиянието на масмедията, независимо дали разпространителски или онлайн, е спорно; въпреки това, изследователите наблюдават следните отрицателни ефекти:

- Времето, прекарано пред телевизията: Прекарването на значително време пред екрана води до съществени проблеми със съня и лоши резултати в училище.
- Насилие: Допуска се, че съществува връзка между показването в медиите насилие и последващото агресивно и насилствено поведение.
- Прекомерна консумация: Различните форми на реклама манипулират аудиторията.
- Ценности: Съществува тенденция младите хора да мислят по-малко за себе си и да преследват ценностите, задавани от медиите.
- Стереотипи: Медиите са обвинявани за поддържане на вредни или нереалистични социални стереотипи, особено що се отнася до половата принадлежност и етническите характеристики.
- Самочувствие: Развлекателните медии имат все по-голямо влияние върху стила и идентичността на младежта. Идеалите, свързани с примерите за подражание, предлагани от медиите, създават объркване в младите хора и понижават тяхното самочувствие, тъй като е практически невъзможно да живеят спрямо тези идеали. Желанието да бъдат „перфектни“ често предизвиква здравословни проблеми, включително проблеми с храненето.

Тенденциите на развитие в информационните и комуникационни технологии дават огромни възможности, но и внасят нови опасности за децата и младите хора. Например, те могат да се отнесат невнимателно към разкриването на техните лични данни, които могат да бъдат използвани за нежелани реклами и като поле за действие на онлайн хищниците. Съвременните информационни технологии, както и всички останали технологии, могат да се използват с цел злоупотреба, например сексуален тормоз, склоняване към секс, хомофобски нападки и други форми на насилие, основано на пола, чрез устни нападки или злоупотреба със снимки или видео. Самите млади хора понякога използват неконтролираната онлайн среда за изпращане на груби съобщения и неморални снимки, насочени към техни връстници.

Да бъдем критични към източниците в ерата на информационно изобилие, е ключово умение, което трябва да бъде развивано. След появата на “Web 2.0” (уеб приложения, които улесняват споделянето на информация за обучение с участие и позво-

Значителен процент от съдържанието в интернет е незаконно, пакостно или вредно, което подронва самата основа на правата на човека и човешкото достойнство

Наръчник за интернет грамотност¹⁸

Бих искала да изглеждам като Синди Крофорд.

Синди Крофорд, „супер-модел“

Мирът е не само далечна цел, която преследваме, но и средство, чрез което ще постигнем тази цел.

Мартин Лутър Кинг, Младши

Информацията е кислорода на демокрацията. Ако хората не знаят какво се случва в тяхното общество, ако действията на тези, които ги управляват, са скрити, тогава те не могат да участват смислено в делата на това общество. Но информацията не е само необходимост за хората – тя е съществена част на доброто управление.

ЧЛЕН 19, НПО, което организира кампании за правото на свобода на изразяване⁹

Killing Us Softly, сериал на Джейн Килборн – поддръжник на медийното образование, показва как рекламите в медиите поражат изкривени и деструктивни идеали за женския джендър.²¹

ляват на потребителите да взаимодействат и сътрудничат с други като създатели на съдържание, генерирано от потребителя), обаче, трябва да се пристъпи към разработване на етичен кодекс за Интернет и запознаване с нежеланите последствия от нашите онлайн дейности. Пределно ясно е, че когато става въпрос за споделяне на лична информация за самите тях или за други, много хора не знаят точно колко публично и колко вечно е всичко, което е качено в Интернет.

Един от начините за разрешаване на тези проблеми е хората да се научат да бъдат по-критични и сложни медийни консуматори и комуникатори. Медийното образование има за цел да ги научи да правят разликата между информацията с добро и с лошо качество, към непредубедените и подклаждащи омраза послания. Медийното образование може да помогне на аудиторията да се научи да бъде селективна, а не податлива на реклами, и да поддържа своята онлайн безопасност и подходяща степен на лични данни.

Защитата и овластяването на децата е основен приоритет в дневния ред на Съвета на Европа. В „Препоръката за овластяване на децата в новата информационна и комуникационна среда“ (2006) се посочва, че държавите членки трябва да имат последователна стратегия за информационна грамотност и обучение, която ще помогне за даването на права и възможности на децата и техните възпитатели, за да могат максимално добре да се възползват от информационните и комуникационни услуги и технологии. Важността да бъдат насърчавани Интернет уменията и грамотност се потвърждава в друга Препоръка (2009)²², която приканва държавите членки да разработят и популяризират, съвместно с частния сектор и гражданското общество, стратегии за защита на децата срещу съдържание и поведения, които пораждаат риск от вреди, като в същото време подпомагат тяхното активно участие в новата информационна и комуникационна среда.

Бележки

- ¹ Сеневира Калинга, „Глобалните медии – време е да създадем и пета власт“ TerraViva Online, 2003: <http://ipsnews.net/fsm2003/27.01.2003/nota26.shtml>
- ² Ерик Пфанер, „Телевизията все още владее тийнейджърите“, Ню Йорк Таймс, 13 декември 2009, във връзка с едно изследване, проведено от изследователска фирма Форестър: www.nytimes.com/2009/12/14/business/media/14iht-cache14.html
- ³ Например казусът Кумпана и Мазаре срещу Румъния, Заявление № 33348/96, Решение, Страсбург, 2004: www.5rb.com/docs/Cumpana%20and%20Mazare-v-Romania%20ECHR%2017%20Dec%202004.pdf
- ⁴ За повече информация вижте ЮНЕСКО си спомня за убитите журналисти: <http://portal.unesco.org>
- ⁵ Хендисайд срещу Обединеното кралство, 1979
- ⁶ Прагер и Обершлик срещу Австрия, 1995
- ⁷ „Съвместна декларация по повод десетата годишнина: десет основни предизвикателства към свободата на изразяване през следващото десетилетие“: www.article19.org/data/files/pdfs/standards/tenth-anniversary-joint-declaration-ten-key-challenges-to-freedom-of-express.pdf
- ⁸ „Правото на общността да знае: Принципи на свободата на информационното законодателство“, Член 19, Лондон, 1999, стр. 1: www.article19.org
- ⁹ Лорд Патън от Барнс, Председател на BBC Trust, Реч пред Годишната конференция на обществото на редакторите, „Етика и журнализъм след News of the World“, 13 ноември 2011: www.bbc.co.uk/bbctrust/news/speeches/2011/ethics_journalism.shtml
- ¹⁰ Вебер Ан, Наръчник за изказванията, подбуждащи омраза“, Council of Europe Publishing, 2009, стр.
- ¹¹ Повече информация можете да намерите в SOVA Център за информация и анализ, Злоупотреба със законодателството за борба срещу екстремизма, февруари 2011: <http://www.sova-center.ru/en/misuse>
- ¹² Правата на човека и променящата се медийна среда, Council of Europe Publishing, 2011
- ¹³ Съвет на Европа, Комитет на министрите, „Препоръка CM/Rec (2011)7 на комитета на министрите към държавите членки относно ново понятие за медии, 21 септември 2011“:
- ¹⁴ Декларация от Комитета на министрите относно принципите за управление на интернет, 21 септември 2011
- ¹⁵ Препоръка относно ново понятие за медии, 21 септември 2011
- ¹⁶ Препоръка относно защитата и насърчаването на универсалността, почтеността и откритостта на интернет, 21 септември 2011
- ¹⁷ Декларация относно защитата на свободата на изразяване и свободата на събрания и сдружаване по отношение на частните интернет платформи и доставчиците на онлайн услуги, 7 декември 2011
- ¹⁸ Джанет Ричардсън и колектив, Наръчник за интернет грамотност, Съвет на Европа, 2006
- ¹⁹ Прочетете повече: ВанСлик Тимъти, Дигитални местни, дигитални имигранти: малко мисли от пропастта между поколенията; <http://technologysource.org/?view=article&id=77>
- ²⁰ Напр. Браун К и Кжернъевич Л., Развенчаване на дигиталните местни: отвъд дигиталния апартейд към дигитална демокрация, Journal of Computer Assisted Learning, том 26, брой 5, страници 357–369, октомври 2010
- ²¹ Научете повече за Killing Us Softly 4, последна серия, на адрес www.mediaed.org/cgi-bin/commerce.cgi?preadd=action&key=241#filmmaker-about
- ²² Препоръка относно мерките за защита на децата от вредно съдържание и поведение и за насърчаване на тяхното активно участие в новата информационна и комуникационна среда, 8 юли 2009

Миграция

Свързани упражнения:

- 3 неща
- Мога ли да вляза?
- Езикова бариера
- Чахал срещу Обединеното кралство

Миграция и мигранти

„Според археолозите, почти всички хора на Земята са мигранти, тъй като човечеството е произлязло от Африка преди около 200,000 години, а след това се е разпространило в целия свят – в Европа, Азия, Австралия и двете Америки... Днес има около 200 милиона мигранти по света, а проблемите и възможностите, свързани с миграцията, ожесточено се обсъждат от политиците и обикновените хора по целия свят... Можем да наречем XXI век „ерата на мигрантите“.

Борис Алтнер, журналист¹

В днешния глобализиран свят хората се движат постоянно. Миграцията разрушава традиционните разлики между културите, етническите групи и езиците и допринася за разнообразието, културното и икономическо богатство. Много хора възприемат миграцията като предизвикателство или дори като заплаха. Тя е предизвикателство за механизмите на правата на човека, които се борят да гарантират пълноценното упражняване на правата на човека от всички, включително мигрантите, защото човешките права на мигрантите често се нарушават.

Миграцията е процес на движение през международна граница или в самата държава и обхваща всички видове движение на хората, независимо от причините за това. По-трудно е да се даде определение за израза „мигрант“. Според Европейския комитет по миграция „изразът „мигранти“ се използва ... , в зависимост от контекста, за емигранти, завръщащи се мигранти, имигранти, бежанци, разселени хора и хора с имигрантски произход, и/или членове на етнически малцинства, които са създадени чрез имиграция“.²

Международната организация за миграция (ИОМ) определя мигранта като израз, който „се отнася за всички случаи, при които решението да се мигрира се взема свободно от съответния човек по „лично убеждение“ и без намесата на външен принудителен фактор.“³

Горепосочените две определения отразяват конвенционалното разграничение между доброволните и принудителните мигранти. В случай на доброволна миграция, хората напускат своя дом по свой собствен избор, главно заради т.нар. „теглещи фактори“, например по-добри възможности за кариера, въпреки че възможностите, от които могат да избират, понякога са много ограничени. Принудителната миграция повечето пъти е резултат от т. нар. „бутащи фактори“, например преследване, война или глад, когато хората бягат от нарушаването на техните човешки права. Винаги съществува, обаче, комбинация от теглещи и бутачи фактори. Много мигранти напускат държавата

Искаме родина за тези, които са били унижени.

Пабло Неруда

си поради икономически причини и за да избегнат злоупотребите с права на човека. Счита се, че дори и икономическите мигранти са принудителни мигранти, когато искат да избягат от ситуации, при които техните икономически права са нарушени.

За Върховния комисар на ООН за бежанците (UNHCR) бежанците и търсещите център за бежанци представляват отделна група хора, защото са напуснали домовете си в резултат на сериозни заплахи за живота и свободата си. UNHCR предупреждава за рисковете от размиване на границата, която разделя бежанците от другите групи мигранти, които са се преместили от своята държава в друга поради икономически или социални причини, за да подобрят живота си, докато бежанците са принудени да избягат, за да спасят живота си и да запазят своята свобода.⁴

? *Как миграцията засяга вашата държава? Тя е дестинация, източник или транзитна държава?*

В настоящия наръчник изразът „мигрант“ се използва в широкия смисъл и включва всички хора, които са напуснали домовете си за по-дълъг период от време. Въпреки това, когато е необходимо, е направено и разграничение. Думата „миграция“ също се използва със значение на международна миграция, освен ако не е отбелязано друго.

Видове миграция

Формите на миграция могат да бъдат разграничени според различни фактори, например мотивите, правния статут на засегнатите или продължителността.

Някои най-общо използвани категории мигранти са:

- **Мигранти** за временна заетост (наречени още гостуващи работници)
- **Мигранти** с големи умения и бизнес мигранти: професионалисти, които се местят в рамките на международните пазари на транснационалните корпорации и международни организации.
- **Нередовни** (или без документи, незаконни) мигранти: хора, които влизат в дадена държава без необходимите документи и разрешителни
- **Принудителни мигранти:** бежанци, търсещи център за бежанци, или хора, които са принудени да се преместят в резултат на външни фактори, например въоръжени конфликти или екологични бедствия
- **Членове на семейства:** които се присъединяват към техни близки роднини, които вече са мигрирали
- **Завърнали се мигранти:** хора, които се завръщат в техните държави на произход след като са прекарвали период в друга държава.

Бежанците, търсещите център за бежанци и вътрешно разселените лица са защитени от националното законодателство. UNHCR определя тези три групи по следния начин. **Бежанец** „е някой, който не може или не желае да се върне в своята държава на произход, поради основателен страх от преследване заради раса, религия, националност, членство в определена социална група или политически възглед.“⁵

Търсещи център за бежанци са „хората, които търсят международна защита и за чиито искания за издаване на официален статут на бежанци все още не е взето решение.“⁶ **Вътрешно разселени лица** (ВРЛ) са хората, „които са били принудени или задължени да избягат или да напуснат домовете си или мястото си на обичайно пребиваване главно в резултат на или за да избегнат ефектите от въоръжен конфликт, ситуации на масово насилие, нарушения на правата на човека или природни или предизвикани от човека бедствия, и които не са преминали международно призната държавна граница.“⁷

Съществува още една група, чиито членове срещат подобни проблеми и нарушения на човешките права, въпреки че може изобщо да не са променили местожителството си: хората без гражданство. Това са хора, които не се считат за граждани на нито една държава; следователно, те не могат да се възползват от правата, които важат само за гражданите. Съществуват различни причини, поради които някой може да стане човек без гражданство, включително разпадане на държави като например Съветския съюз или Югославия, или създаване на нови държави в резултат на деколонизация. Според прогнозите, по света има около 12 милиона души без гражданство. UNHCR получи мандат от Генералната асамблея на ООН да предотврати и намали бездържавността по света и да защитава правата на хората без граждани.

Припознай себе си в него и в нея, които не са като теб и мен.

Карлос Фуентес

Миграцията днес

Дискусиите за миграцията обикновено започват от гледна точка на първия свят, концентрирайки се върху потоците между развиващите се и развитите държави. Все пак по-голяма част от мигрантите се движат в своите собствени държави. Броят на вътрешните мигранти е около четири пъти по-голям от този на международните мигранти. В допълнение, дори и ако акцентираме върху хората, които се преминават през международните граници, повечето от това движение се осъществява между държави с еднаква степен на развитие. Приблизително 60% се движат или между развиващи се, или между развити страни, и само 37% от международните мигранти преминават от развиващи се към развити страни, а 3% от развити към развиващи се държави.⁹ Що се отнася до бежанците, дисбалансът е все по-явен, тъй като развиващите се държави приемат четири пети от бежанците по света. По този начин товарът за оказване на помощ на търсещите център за бежанци и бежанците по целия свят се поема от някои от най-бедните държави в света.

Глобални тенденции¹⁰

- Общият брой международни мигранти се е повишил от около 150 милиона през 2000 година до 214 милиона души през 2010 г., като 57% от тях са в държави с високи доходи.
- Въпреки че броят на мигрантите като процент от световното население е останал стабилен през периода 2000-2010 година, паричните средства, които мигрантите изпращат у дома си, драстично са се увеличили. Официалните и неофициалните парични преводи към развиващите се държави са почти три пъти повече от размера на официалната помощ за развитие.
- Делът на бежанците сред мигрантите е спаднал от 8.8% през 2000 г. на 7.6% през 2010 г.
- Съществуват данни, че около 36 милиона души са се преместили в резултат на екологични бедствия през 2008 г.
- През 2010 г. 43.7 милиона души по света са били принудително разселени в резултат на конфликти и преследвания, като това е най-високият брой за повече от 15 години. Той включва 15.4 милиона бежанци, 27.5 милиона ВРЛ и повече от 837,500 търсещи център за бежанци.
- През 2010 г. 44% от бежанците и 31% от търсещите център за бежанци са били деца под 18 годишна възраст. През същата година са подадени 15,500 молби за център за бежанци от непридружени или разделени деца.

Миграцията в Европа

Според Световния доклад за миграция за 2010 г., изготвен от ИОМ, Европа е приела 73 милиона мигранти, които представляват една трета от мигрантите в целия свят през 2010 г.¹¹ Руската федерация е най-важната държава по отношение на произход и дестинация, като там са родени повече от 12 милиона души, които в момента живеят в чужбина, а други 12 милиона, родени в други държави, в момента живеят там.¹²

Сред мигрантите общият брой на бежанците в края на 2010 г. възлиза на 1.6 милиона. Европа е получила 11,500 молби за център за бежанци от непридружени или разделени деца, които представляват 74% от заявленията, подадени през тази година, а 5,400 са били признати за бежанци или са получили допълнителна форма на защита.¹³ През 2010 г. основните страни-дестинации за новите търсещи център за бежанци са Франция, тясно следвана от Германия, а основната страна-източник е Сърбия (включително Косово).¹⁴ Междувременно, според UNHCR, Сърбия е с едно от най-масово разселваните населения в Европа с повече от 228,000 ВРЛ и 73,600 бежанци.

В Европа броят на вътрешно разселените лица е голям, като 600,000 са на Балканите, а около 1.1 милиона са в Армения, Азербайджан, Грузия и Руската федерация.¹⁵ Бездържавността, главно в резултат на разпадането на бившия Съветски съюз, остава тревожен проблем. Точният брой на хората, които са без гражданство в Източна Европа, е неизвестен, но вероятно е около 120,000.¹⁶

Колко хора от вашата страна емигрират всяка година? Къде отиват те? Защо?

КЛЮЧОВИ ДАТИ

20 юни

Световен ден на бежанците

18 декември

Международен ден на мигрантите

„Ние признаваме, че миграцията продължава да нараства – движена от изконния стремеж за по-добър живот, както и от все по-познати явления като например промяната на климата...“

Бан Ки-мун
Генерален секретар на ООН®

Международната организация за миграция е междуправителствена организация, чиято цел е да популяризира хуманната и порядъчна миграция като предимство за всеки. Тя прави това, като предоставя услуги и консултации за правителствата и мигрантите.
www.iom.int

Миграцията и правата на човека

Правото на свободно движение в и извън държавата е признато във ВДПЧ. В член 13 се посочва, че „Всеки човек има право свободно да се придвижва и да избира своето местожителство в пределите на всяка държава“ и че „Всеки човек има право да напусне всяка страна, включително и своята, и да се връща в страната си“. Въпреки това не съществуват международни документи, в които изборът на човек за негова държава на местожителство не е признато като човешко право.

Тъй както всички хора, мигрантите имат човешки права. В разпоредбите на документите, уреждащи правата на човека, се говори за всеки, включително и за мигрантите. Въпреки това, между правата, които международното законодателство за правата на човека гарантира на бежанците, и реалността, пред които те са изправени, често съществува огромна разлика. Техните човешки права често пъти са нарушавани, включително и правото им на живот, свобода и сигурност.

Тяхната специфична уязвимост произтича от статута им на чужденци: те са преминали международните граници, за да влязат в друга държава, чиито граждани те не са, и където обикновено те могат да останат, да живеят и работят законно само с изричното съгласие на властите на тази държава. Като непознати в приемащото общество, те могат да не знаят местния език, да не познават законите или социалните нрави, които намалява възможността им да знаят и търсят своите права. Те могат да бъдат обект на дискриминация на работното си място и в ежедневието си живот, както и на расизъм и ксенофобия, да станат жертви на престъпления, породени от омраза.

Мигрантите, влизащи в транзитна държава или държава-дестинация без необходимите документи (или по-късно изгубващи своя правен статут), могат да бъдат задържани за продължителен период от време, ако бъдат заловени от властите, както и да станат обект на нехуманно или унижително отношение, без достъп до правна помощ. Работниците-мигранти без документи също са уязвими от злоупотреба и експлоатация от страна на работодателите, миграционните агенти, корумпирани бюрократи и престъпни банди. Жените могат лесно да станат обект на сексуална експлоатация. Контрабандистите и трафикантите на хора също често се възползват от нередовните мигранти.

? *Кои човешки права на мигрантите най-често се нарушават във вашата държава?*

Защита на човешките права на мигрантите: международни документи и механизми

Съществуват редица документи и механизми, които гарантират човешките права на мигрантите, включително документи, които акцентират върху определени групи мигранти.

Право на център за бежанци. Защита на бежанците

Правото на търсене на център за бежанци от преследване е признато като право на човека във ВДПЧ. Това право стои в основата на Конвенцията относно статута на бежанците, приета от ООН през 1951¹⁷, която с Протокола си от 1967 г., става всеобщ стандарт за правото на център за бежанци.

Конвенцията, известна още като Женевската конвенция, е крайъгълния камък при защитата на бежанците, подкрепена от редица фундаментални принципи, най-вече за недискриминация, ненаказване и неотблъскване. Принципът „ненаказване“ означава, че един човек, пристигащ от територия, в която животът или свободата му са застрашени в резултат на неговата раса, религия, гражданство, принадлежност към конкретна социална група или политически възгледи, и подал искане за център за бежанци до властите веднага, след като е влязъл в държавата – страна по конвенцията, не може да бъде наказван за незаконно влизане или престой. „Неотблъскване“ означава, че търсещият център за бежанци не може да бъде върнат към границите на териториите, в които неговият живот или свобода биха били застрашени поради изложените по-горе причини. Според Конвенцията, движението на бежанците може да бъде ограничавано само до необходимата степен.

Всеки човек има право на всички права и свободи, провъзгласени в тази Декларация, без никакви различия.

Всеобща декларация за правата на човека

През 1950 г. Генералната асамблея на ООН създаде Върховен секретариат на ООН за бежанците, чиято цел е да гарантира, че всеки може да упражнява правото да търси център за бежанци. UNCHR ръководи и координира международните упражнения за защита на бежанците и контролира изпълнението на Конвенцията.

Група, която се нуждае от специална защита са децата, особено непридружените непълнолетни лица, тъй като те са особено уязвими към нарушаване на техните права на човека. UNCHR публикува специални насоки за миграционните власти за това как да определят най-добрите интереси на детето¹⁸. Комисарят на Съвета на Европа по правата на човека прикани правителствата да гарантират, че възгледите и интересите на децата-бежанци се взимат предвид при провеждането на формалните процедури.¹⁹

Миграцията, предизвикана от климатичната промяна, наречена още екологична миграция, е сравнително ново явление, което създава нови проблеми по отношение на правата на човека. Принудените от климата бежанци не могат да получат статут на бежанец според Женевската конвенция; в момента възможна защита е разрешителното за пребиваване, издадено на хуманитарни основания. Много хора считат, че правата на принудените от климата бежанци са нововъзникващи права.

? *Трябва ли екологичните мигранти да се ползват с еднаква защита като бежанците?*

Защита на работниците – мигранти

Международната конвенция на ООН за защита на правата на всички работници – мигранти и членовете на техните семейства, приета през 1990 г., е най-изчерпателния международен договор в областта на миграцията и правата на човека. Въпреки това към месец август 2014 г. само 44 държави са я ратифицирали, като нито една основна имиграционна държава все още не го е направила. Що се отнася до държавите членки на Съвета на Европа, само Албания, Азербайджан, Босна и Херцеговина и Турция са ратифицирали Конвенцията. Тя не създава нови права за мигрантите, а само предвижда третиране и условия за работа еднакви с тези на гражданите на съответната държава. В Конвенцията се посочва, че всички мигранти трябва да имат достъп до минимална степен на защита. Тя изисква държавите да предприемат мерки за предотвратяване на незаконно придвижване, както и наемане на мигранти на работа при необичайна ситуация, и наблюдава на факта, че трябва да бъдат гарантирани фундаменталните човешки права на мигрантите без документите.

Специален докладчик по човешките права на мигрантите

През 1999г. Комисията на ООН по правата на човека назначи специален докладчик по човешките права на мигрантите, който „да проучи начините и средствата за преодоляване на пречките за пълната и ефективна защита на човешките права на тази уязвима група“.²⁰ Специалният докладчик Габриела Родригес Пизаро установи, че съществува „пропуск в международната юриспруденция по правата на човека в тази област. Виртуално универсалната система за защита на бежанците означава, че нарушаването на техните граждански и политически права може да бъде разпознавано и преодолявано... Въпреки това, не е налице подобно признаване на нарушенията на икономическите, социалните и културни права, които също могат да бъдат достатъчно сериозни, за да принудят хората да избягат от местата, от които произхождат“.²¹

Проблем, който силно засяга миграцията и правата на човека, е трафикът на хора. Тъй като възможностите хората да мигрират законно са ограничени, те често поемат рискове и се обръщат към посредници, които са склонни да се възползват от тяхното положение, като предлагат, например, разходите за миграция да бъдат покрити в замяна на това, че работникът ще се отдаде на работа в изключителна полза на трафиканта.

Член 4 от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) изрично и категорично забранява робството и принудителния труд. Съветът на Европа прие Конвенция за дейности срещу трафика на човешки същества (влязла в сила през 2008 г.), която предвижда задължения за държавите да предотвратяват трафика на хора, да преследват трафикантите и да защитават жертвите. Поради тайния му характер, никой не знае точно колко хора по света са жертви на трафика на хора, като в най-добрия случай може да се предположи, че техният брой може да варира от няколко стотин хиляди до няколко милиона души. В Европа повече от 140,000 жертви попадат в капана на трафика на хора във всеки един момент, като много от тях са принудени да проституират²². Мигрантите, които са жертви на трафик, могат да се окажат в ситуации, подобни на робството, когато техните паспорти бъдат конфискувани или де факто те станат затворници.

Четиринадесетият Далай Лама, Гилауме Аполинер, Александър Греъм Бел, Джоузеф Конрад, Алберт Айнщайн, Ани Франк, Исмаил Кадаре, Хенри Киниджър, Аятолах Хомейни, Карл Маркс, Ригоберта Менчу, Жан Рено

са били бежанци.

През последните две десетилетия приблизително 10 милиона души в Африка са били принудени да мигрират в резултат на засушаване или влошаване на екологичните условия.

„Миграцията е природно явление, което е съществувало в миналото, има го в настоящето и ще съществува в бъдещето. Миграцията ми напомня за морските вълни: същите приливи и отливи, вдовъртежи и подводни течения. Забавно е да видиш как някои политици твърдят, че могат да забранят вълните“.

*Анастасия Денисова,
активист за правата на човека*

Защита на хората без гражданство

Статутът на хората без гражданство се регулира от Конвенцията на ООН за статута на хората без гражданство²³, приета през 1954г., както и в Конвенцията на ООН за намаляване на бездържавността²⁴. UNHCR, който има за задача да защитава правата на хората без гражданство, работи с правителства, други агенции на ООН и гражданското общество за разрешаването на този проблем.

Миграционната политика на ЕС

Шенгенските споразумения (1985, 1990) уреждат свободното движение и неограниченото пътуване на граждани на държавите от Шенген (в момента това са 22 държави членки на Европейския съюз, Исландия, Норвегия, Лихтенщайн и Швейцария), които могат да живеят, учат или работят навсякъде, където желаят. Но въпреки това, като премахва граничния контрол, който съществуваше преди, ЕС изгради по-голяма „гралица“, за да защити своята територия.

В резултат на миграционните движения и модели в Европа, сред държавите членки на ЕС се развива обща политика за миграцията и убежищата. Системата Шенген, със своите механизми за граничен контрол, и Дъблинската конвенция (1997), с правилото за безопасна трета държава, което улеснява контрола и връщането на нежелани мигранти, които влизат в някоя от държавите в Шенген, доведоха до намаляване на броя на търсещите център за бежанци и увеличаването на броя на нередовните мигранти.

Подобна безвизова система е въведена и в някои държави от Общността на независимите държави (включително всички пост-съветски държави, освен Прибалтийските републики и Грузия), а много мигранти от Афганистан и други държави от Централна Азия използват този начин, за да влязат в Русия или Украйна като крайна дестинация, или като транзитни държави към ЕС.

Дъблинският регламент на Европейския съюз

Дъблинският регламент (заменящ Дъблинската конвенция) определя коя държава членка на ЕС отговаря за обработването на молбите за център за бежанци, подадени от търсещите център за бежанци. С регламента се създава база данни с пръстови отпечатъци на търсещите център за бежанци, наречена EURODAC. Търсещите център за бежанци трябва да подадат молба за център за бежанци в първата държава от ЕС, в която са пристигнали и в която се взимат техните отпечатъци. Търсещите център за бежанци могат да бъдат върнати до друга държава членка на ЕС, ако може да се докаже, че са влезли в ЕС (по въздух, море или земя) през нея или са подали молба за център за бежанци в тази държава. Територията, попадаща в обхвата на Дъблинския регламент, е разширена и включва някои държави, които не членуват в ЕС, например Норвегия, Исландия и Швейцария. Тази система оказва сериозен натиск върху няколко държави членки на ЕС, които от географска гледна точка, е най-вероятно да бъдат държавата, в която търсещите център за бежанци влизат първо.

ЕС има все по-големи очаквания към съседните си държави да възпират хората да достигнат неговите граници. Задачата за контрола на границите на ЕС постепенно се прехвърля към държавите на произход на мигрантите или транзитните държави. Вкарването на мигрантите в центрове за задържане, разположени в някои държави в и извън ЕС (дори и в Африка) и депортирането им са станали рутинна практика в Европа, а това създава възможности за нарушаване на правата на човека. Критиците посочват, че въпреки че Европа твърди, че изгражда „единно пространство“ за свобода, справедливост и сигурност, тя всъщност създава изключена нисша класа от второразредни граждани от държави, които не членуват в ЕС, и строи „Крепост Европа“.

Визовите изисквания за гражданите, които пристигат от извън Европа, са станали много строги, а на превозвачите се налагат сериозни санкции за превоз на пътници без документи. същото се случва и в източноевропейските държави. Силно рестриктивните политики в много европейски държави могат да принудят имигрантите да прибегнат до незаконни начини за достигане в Европа. Те често падат в жертва на организирани трафиканти. Повечето от тях никога не достигат Европа, а някои умират по пътя.

Когато достигнат границите на Европа, те са изправени пред други опасности, а именно задържане и експулсиране. Според европейското законодателство за правата на човека, на държавите не е забранено да задържат нередовните мигранти. Член 5(1)(f) от ЕКПЧ допуска „законен арест или лишаване от свобода по една на всеки участник с цел да се предотврати незаконното му влизане в страната или по една на

Според данните към 8 август 2011 г., събрани от мониторинговата група Крепост Европа, от 1988 г. са загинали 17,738 души, докато са се опитвали влязат в Европа.²⁵

Мигрантите не са престъпници

„Те пристигат през океана в люлеещи се и опасни лодки, много от тях губят живота си по пътя, а безименните им тела често се появяват по европейските морски градове. Те пристигат по земя, скрити в каросериите на камионите на трафикантите, пътувайки хиляди мили при много лоши и опасни условия. Те намират начини да пресекат сухоземните граници тайно или заблуждават граничните полицаи с фалшиви документи. ...Европейските страни са склонни да приемат това население като „заплаха за сигурността“. Стремейки се да защитят своите граници, те криминализират тези мигранти, карат ги да живеят в условия, които много приличат на условията в затвора, и ги прогонват от страната възможно най-бързо, като ги изпращат дори в държави, в които те са изложени на риск от преследване и тормоз. Тези чужденци не са престъпници; те са виновни единствено за това, че търсят по-добър живот или работа, а в най-тъжните и най-нещастните случаи – защита от гонение. Всички мигранти имат човешки права и те трябва да бъдат спазвани.“

Томас Хаммарберг, Комисар по правата на човека на Съвета на Европа²⁶

всеки участник, против което се предприемат дейности за неговото депортиране или екстрадиция“.

Документи и механизми на Съвета на Европа, приложими за мигрантите

Според ЕКПЧ държавите членки на Съвета на Европа гарантират правата, предвидени в Конвенцията, не само по отношение на своите собствени граждани, но и към всеки човек, който се намира под тяхната юрисдикция.

Прилагането на Дъблинския регламент е разглеждано от Европейския съд по правата на човека много пъти. По казусът М.С.С. срещу Белгия и Гърция (2011), например, Съдът установи, че Белгия е нарушила ЕКПЧ, връщайки афганистански търсещ център за бежанци в Гърция, където условията на местата за лишаване и свобода и условията за живот са нечовешки и унижителни; не е гарантирано правилно разглеждане на молбата за център за бежанци, поради недостатъци на системата за предоставяне на център за бежанци; Белгия е била запозната с тези условия, но все пак го е изпратила обратно. Тъй като не само Гърция не успява да осигури сигурност на местата за лишаване от свобода, „Системата Дъблин“ на ЕС е поставена под въпрос, тъй като се основава на невярното твърдение, че всички държави членки на ЕС са безопасни и могат да се справят с бежанците.

Много други оплаквания също са свързани с експулсирането на чужденци. По казусът Бадер и др. срещу Швеция (2005) Съдът установи, че ако ищецът е бил върнат в Сирия, той би станал обект на риск от очевиден отказ за справедлив процес и потенциална смъртна присъда; поради това не са изпълнени задълженията на Швеция да защитава правото на всеки човек на живот съгласно Конвенцията. По казусът Д. срещу Обединеното кралство (1997) Съдът прие разгледа случая на човек, умиращ от СПИН, който е експулиран в държава, която със сигурност не може да му предостави достъп дори и до основно медицинско лечение, което е потърсил съгласно член 3, и счита, че експулсирането в този случай представлява нарушение. По казусът Нолан срещу Русия (2009), Съдът установи, че принудителното разделяне от единадесет месечен син в резултат на експулсиране на ищеца от Русия представлява нарушаване на правото на уважение на семейния живот.

Конвенцията на Съвета на Европа относно правния статут на работниците – мигранти (1977) представя рамка за гарантиране правата на работниците – мигранти и членовете на техните семейства, и насърчава техния социален напредък и благосъстояние. През годините Съветът на Европа е приел редица препоръки, свързани с хармонизацията на националните процедури по отношение на убежището, обучението на длъжностни лица, отговарящи за процедурите за даване на център за бежанци, задържането на търсещи център за бежанци, връщане на търсещите център за бежанци, чиито молби са отхвърлени, и субсидиарна и временна защита.

Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ) има Комитет по миграция, бежанци и население. Комитетът работи главно по анализите на най-проблемните сфери, свързани с неговия мандат, включително и положението на непридружените непълнолетни лица, ролята на миграцията в демографските процеси и защитата на мигранти и бежанци. В своя доклад за 2011 г. Комитетът изразява тревоги относно

Първо и преди всичко едно дете е само дете. То има право на всичките права на детето, предвидени в Конвенцията на ООН за правата на детето и в други международни документи за правата на човека.

Доклад за 2011 г. на Комитет на ПАСЕ по миграция, бежанци и население²⁷

липсата на национално законодателство и насоки за защитата на деца без документи и призовава държавите да предприемат необходимите законодателни мерки, за да преодолеят бариерите, а именно административни пречки, дискриминация или липса на информация, за да гарантират цялостно възползване от тези права и на практика.

Интеграцията на мигранти в Европа

Расизмът, ксенофобията и анти-имигрантските настроения са проблем в много държави. Мигрантите са лесна мишена на расисти и ксенофобски настроените политики, които ги обвиняват за социалните и икономическите проблеми в техните общности. „Мигрантофобията“ се превръща в сериозен проблем, който също така възпрепятства интеграцията и взаимното разбирателство и води до отчуждаване на и насилие срещу мигрантите в много европейски държави. Редица висши политики, включително и лидерите на основните европейски държави, заявиха, че мултикултурализмът се е провалил.

Терор срещу „Мултикултурализма“

Андерс Бехринг Бревик – норвежки десен екстремист, призна, че е извършил бомбардировката в правителствените сгради в Осло, Норвегия, която причини осем смъртни случая, както и масовата стрелба в лагера на Работническата младежка лига на Партията на труда на остров Утоя, където на 22 юли 2011г. уби най-малко 68 души, повечето от които тийнейджъри. Бревик определя себе си като християнконсерватор, противопоставящ се на мултикултурализма.

Междукултурният диалог ни дава възможност да се движим напред заедно, да се справяме с нашите различни идентичности по конструктивен и демократичен начин въз основа на споделени универсални ценности.

Бяла книга за междукултурния диалог

В Европа се случват важни демографски промени със степени на многообразие, определени от миграционните движения. Съществуващите подходи към интеграцията и управлението на културното многообразие са поставени под въпрос. „Както разбираме днес, мултикултурализмът дава възможност обществата в една и съща държава да се развиват успоредно... Това трябва да бъде спряно.“ Това каза Торбьорн Ягланд – генерален секретар на Съвета на Европа.²⁸ След като мултикултурализмът се провали, какво е решението? Отговорът може да бъде нещо, което се нарича „междукултурализъм“, който популяризира индивидуални права за всеки, без дискриминация. В интеркултурното общество хората имат право да запазят своята етническа, културна и религиозна идентичност, а тези идентичности се толерират от останалите. Въпреки това, цялата общност трябва да уважава стандартите за правата на човека, а културните различия не могат да бъдат приети като извинение за нарушаване правата на други групи. Този подход гарантира максимум толерантност към индивидуалния избор и минимум толерантност към идеи, които могат да подронят самите основи на демократичното общество.

? *Считате ли, че поговорката „Когато си в Рим, живей като римляните“ важи и за мигрантите?*

През 2008 г. Съветът на Европа прие Бяла книга за междукултурния диалог – „Да живеем заедно като еднакви по достойнство“. Този политически документ „заявява от името на правителствата на 47-те държави членки на Съвета на Европа, че нашето общо бъдеще зависи от нашата способност да опазваме и развиваме правата на човека, предвидени в Европейската конвенция за правата на човека, демокрацията и върховенството на закона, и да насърчаваме взаимното разбирателство. ... междукултурният подход предлага напредничав модел за управление на културното многообразие. ... Ако трябва да бъде реализирана европейска идентичност, тя ще се основава на споделени фундаментални ценности, уважение към общото наследство и културното многообразие, както и уважение на равното достойнство на всеки човек.“²⁹

Център за приспособяване и образование на деца-бежанци

Центърът е един от проектите на НПО Комитет за гражданско подпомагане и е създаден през 1996 г., когато много бежанци от Чечня избягаха от войната и пристигнаха в Москва. Московските училища – в нарушение на закона – отказаха да приемат ученици, чиито родители нямат официална регистрация в столицата. Редица млади хора започнаха да преподават на децата, които не бяха приети в училищата. През 2001 г. Комитетът успя да пребори тази дискриминационна практика, въпреки че необходимостта от подобен център не отпадна: много деца – мигранти, подложени на стрес, се нуждаеха от допълнителни уроци.

Младеж и миграция

В исторически план младите хора представляват висок дял от мигрантите. Въпреки това, младежкият аспект рядко бива отчитан при националните и международните дебати по миграция. Потребностите на младите мигранти трябва да бъдат разбрани по-добре, а тяхната роля в европейското общество трябва да бъде призната. Рамковият документ на Съвета на Европа за младежката политика – Дневен ред 2020, обръща специално внимание на подкрепата на работата с млади бежанци, търсещи център за бежанци и разселени лица.

От една страна, младите хора се радват на положителните аспекти на мобилността и се възползват от европейски програми като Еразмус Мундус, Европейската доброволческа служба, администрирана от ЕС, Съвета на Европа и други активни страни, включително младежки организации. От друга страна, младите мигранти са изправени пред редица проблеми. Съществуват данни, че има около 12 милиона млади хора в Европа, които са родени и израснали в общества, към които техните родители не принадлежат. Въпреки, че са израснали в тези държави, много от тях все още се считат за имигранти.

Межкултурният диалог играе важна роля в борбата срещу нетолерантността и за насърчаване на взаимното разбирателство. Образователните програми във формалната и неформалната сфера, младежките обмени и младежката работата, са ефективни инструменти за развиване на межкултурни компетенции, повишаване информираността по проблемите на миграцията и тълкуване на етническото, религиозното, езиковото и културното многообразие като средство за растеж, а не като проблем.

През 2008 г. Европейският младежки форум публикува политически документ на тема „Младежта и миграцията“³¹, който обръща внимание на положението на децата-мигранти, особено непълнолетните, които са разделени от своите родители и други грижещи се за тях; те са изложени на особен риск от злоупотреба и често така биват задържани в нарушение на Конвенцията на ООН за правата на детето и Препоръката на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа „Защита и помощ за разделените деца, търсещи център за бежанци“³². Младежкият сектор на Съвета на Европа, съвместно с UNHCR, инициира и проект за правата и интеграцията на непридружените деца и млади бежанци и на търсещите център за бежанци през периода им на преход към зрелост.

18 декември

18 декември не само е Международен ден на мигрантите, но и име на белгийска организация, която се стреми „да гарантира, че човешките права на всички мигранти са известни, признати и ефективно опазени, както и че за мигрантите е създадена среда, в която те са пълноправни активни страни в обществото.“³³ 18 декември организира международно радио събитие всяка година на Международния ден на мигрантите, за да обвърже мигрантските общности по целия свят, за да отпразнува достиженията на мигрантите и за да изтъкне техните тревоги. В кампанията активно участват радиостанции и организации от целия свят. През 2010 г. участваха общо 147 радиостанции от 49 държави на 4 континента.

Много организации, работещи по проблемите на мигрантите, търсят сътрудничество. Гласовете на младите бежанци в Европа се опитва да обедини и укрепи гласовете на младите бежанци и техните организации в Европа. Дейностите ѝ включват изграждане на капацитет на младите бежанци и техните организации, подкрепа и организиране на кампании, укрепване на световните и регионалните мрежи на младите бежанци, осигуряване на достъп до съответната информация и споделяне на добри практики.

Европейският съвет за бежанците и изгнаниците – паневропейско обединение на около 70 организации от 30 държави, има за цел да стимулира ново мислене относно бежанците и търсещите център за бежанци в Европа, чрез проактивна политическа работа и изследвания. Целта ѝ е да засили контактите между подпомагачи бежанците неправителствени организации чрез работа в мрежа и чрез организиране на различни събития. Те организират и правни курсове за правни съветници и адвокати от цяла Европа.

„Межкултурните образователни похвати... трябва да бъдат въведени в училищата, за да се развият компетенциите на учениците за межкултурен диалог.“

Декларацията от Рагуза на Евро-арабската младежка конференция за младежта, миграцията и развитието³⁰

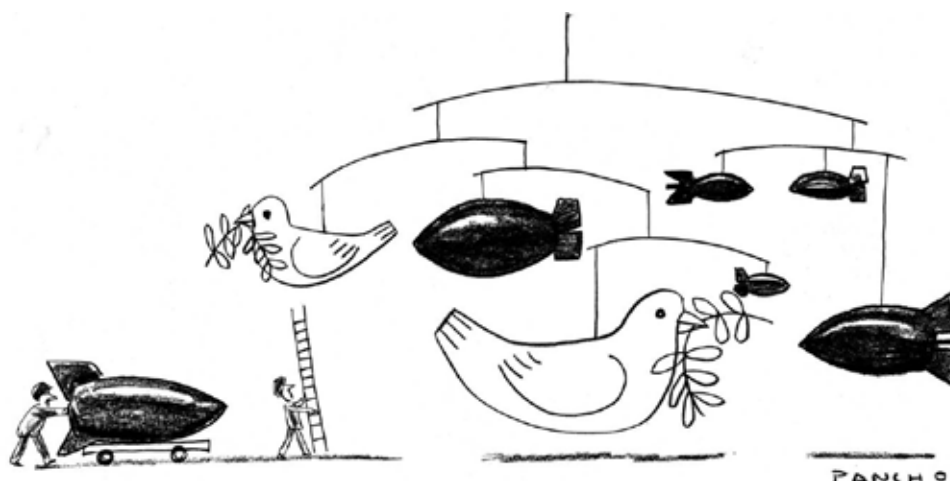
www.vyre-net.com
www.ecre.org

Бележки

- ¹ Борис Алтнер. Ерата на мигрантите (на руски) <http://www.rosbalt.ru/main/2006/06/28/258300.html>
- ² Начална страница ЕВРОПЕЙСКИЯ КОМИТЕТ ПО МИГРАЦИЯ, http://www.coe.int/t/dg3/migration/European_committee_on_Migration/default_en.asp
- ³ Речник по миграция, МОМ, http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/Glossary_eng.pdf
- ⁴ Изказване на UNHCR пред Глобалния форум по миграция и развитие (Брюксел, 9-11 юли 2007), <http://www.unhcr.org/468504762.pdf>
- ⁵ Конвенция и протокол за статута на бежанците, UNHCR, <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.pdf>
- ⁶ Глобални тенденции 2009: Бежанци, търсещи център за бежанци, вътрешно разселени лица и лица без гражданство, UNHCR, <http://www.unhcr.org/4c11f0be9.html>
- ⁷ Водещи принципи на вътрешното разселване, ООН, <http://www.unhcr.org/43ce1cff2.html>
- ⁸ Обръщение към Глобалния форум по миграция и развитие, 10 юли 2007.
- ⁹ Доклад за човешкото развитие 2009, ООН, 2009; http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf
- ¹⁰ Източници: Факти и фигури, МОМ (<http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/facts-and-figures/lang/en>); Мониторинг на разселването в резултат на бедствия в контекста на климатичната промяна, ОСНА, IDMC & Норвежки съвет за бежанците, 2009; ([http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/\(28httpInfoFiles\)29/12E8C7224C2A6A9EC125763900315AD4/\\$file/monitoring-disaster-displacement.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/(28httpInfoFiles)29/12E8C7224C2A6A9EC125763900315AD4/$file/monitoring-disaster-displacement.pdf)); UNHCR Глобални тенденции 2010 (<http://www.unhcr.org/4dfa11499.html>)
- ¹¹ Световен доклад за миграция, МОМ, 2010, http://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=3668_0_5_0
- ¹² Световен доклад за миграция, МОМ, 2010, http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR_2010_ENGLISH.pdf
- ¹³ UNHCR <http://www.unhcr.org/4dfa11499.html>
- ¹⁴ UNHCR <http://www.unhcr.org/4d8cc18a530.html>
- ¹⁵ http://www.coe.int/t/dg4/sport/sportineurope/ballonsrouges_en.asp
- ¹⁶ UNHCR <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48d1e6>
- ¹⁷ Тази конвенция често се нарича „Женевска конвенция“, въпреки че не е една от Женевските конвенции, които разглеждат допустимите поведения по време на война.
- ¹⁸ UNHCR Насоки за определяне на висшите интереси на детето, 2008; <http://www.unhcr.org/4566b16b2.html>
- ¹⁹ http://commissioner.cws.coe.int/tiki-view_blog_post.php?postId=71
- ²⁰ Резолюция 1999/4 на Комисията по правата на човека, http://ap.ohchr.org/documents/E/CHR/resolutions/E-CN_4-RES-1999-44.doc
- ²¹ Доклад на специалния докладчик, г-жа Габриела Родригес Пизаро, 2000, [http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridocda.nsf/0/a88193001b1c7492802568a3005c421e/\\$FILE/G0010036.pdf](http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridocda.nsf/0/a88193001b1c7492802568a3005c421e/$FILE/G0010036.pdf)
- ²² Данни относно трафика на хора, Служба на ООН по наркотиците и престъпността на база цифрите за 2010, http://www.unodc.org/documents/humantrafficking/UNVTF_fs_HT_EN.pdf
- ²³ <http://www2.ohchr.org/english/law/stateless.htm>
- ²⁴ http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/6_1_1961.pdf
- ²⁵ <http://fortresseurope.blogspot.com>
- ²⁶ Позиция относно правата на мигрантите в неприемливо положение, 24 юни 2010, <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1640817>
- ²⁷ Деца-мигранти без документи в неприемливо положение: реална причина за тревога, 2011, Парламентарна асамблея <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc11/EDOC12718.pdf>
- ²⁸ Съветът на Европа предупреждава за мултикултурализма, Финаншъл Таймс, 16 февруари 2011; <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/72c02d9a-39c6-11e0-8dba-00144feabdc0.html#axzz1bhKInsit>
- ²⁹ http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf
- ³⁰ http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Documents/2010_Ragusa_Declaration_en.pdf
- ³¹ Политически документ за младежта и миграцията// Европейски младежки форум, 2008
- ³² <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta05/erec1703.htm>
- ³³ 18 ДЕКЕМВРИ – Годишен доклад 2010, http://www.december18.net/sites/default/files/d18_annual_report_2010.pdf

Свобода и насилие

Свързани упражнения:

- Мога ли да вляза?
- Чахал срещу Обединеното кралство
- Домашни дела
- Имаме ли алтернативи?
- Пръсти и палци
- Маркери на паметта
- Моят живот не е шоу
- Електроцентрала
- В отговор на расизма
- Тероризъм
- Хвърляне на камъни
- Насилието в моя живот
- Когато утрото настъпи

Насилие: понятия и примери

Какво е насилие?

Насилието е сложно понятие. Насилието често се разбира като употреба или заплаха за прилагане на сила, което може да доведе до нараняване, увреждане, лишение или дори смърт. То може да бъде физическо, вербално или психологическо. Световната здравна организация (СЗО) определя насилието като „преднамерено използване на физическа сила или власт, посредством заплаха или реално, срещу себе си, срещу друг човек или срещу група или общност, което води до или има вероятност да доведе до нараняване, смърт, психологична травма, неправилно развитие или лишение“¹. Това определение акцентира върху преднамереността и разширява смисъла на понятието, като включва актовете, произтичащи от властови взаимоотношения.

По-широкото разбиране на насилието включва не само пряко „поведенческо“ насилие, но и структурно насилие, което често е несъзнателно. Структурното насилие произтича от незаконни и несправедливи социални и икономически структури и тяхното проявление в бедност и всякакви видове лишения, например.

Формите на насилие могат да бъдат групирани по много начини. Една подобна класификация включва:

- Пряко насилие, например физическо насилие и поведенческо насилие като война, тормоз, домашно насилие, изолация или мъчение
- Структурно насилие, например бедност и лишение от основни ресурси и достъп до права; потиснически системи, които поробяват, сплашват и злоупотребяват с противниците и с бедните, безвластните и маргинализираните
- Културно насилие, например обезценяване и разрушаване на конкретни човешки идентичности и начини на живот, насилието на сексизма, етноцентризма, расизма и колониалните идеологии и други форми на морална изолация, което рационализира агресията, доминирането, неравенството и потисничеството.

? Във вашата общност съществува ли структурно и/или културно насилие? Как?

Всяка година се произвеждат 8 милиона малокалибрени оръжия. Всяка година за всеки човек на планетата се произвеждат по 2 куршума. 2 от 3 души са убити при въоръжено насилие в „мирни“ страни. 10 души са ранени за всеки човек, убит при въоръжено насилие. Преценки от www.controlarms.org

Днешните нарушения на правата на човека са причини за утрешните конфликти.

Мери Робинсън

Насилието по света

Всяка година повече от 1,6 милиона души по света губят живота си в резултат на насилие. При смъртта на всеки човек в резултат на насилие, много хора биват ранени и страдат от различни физически, сексуални, репродуктивни и психически здравословни проблеми. Насилието създава масивен товар за националните икономики по отношение на здравеопазването, правоприлагането и загубените репродуктивни функции.

Световна здравна организация²

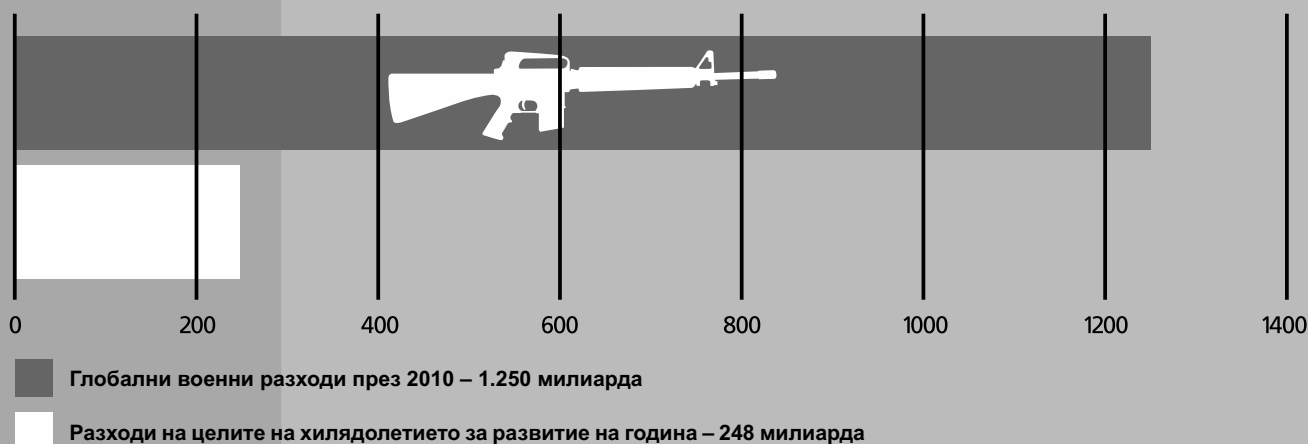
Структурните и културни форми на насилие често са дълбоко заложени в обществата, до такава степен, че се възприемат като вродени. Този вид насилие трае по-дълго и следователно в крайна сметка има същите последствия като прякото насилие, а в някои случаи дори кара потиснатите да използват пряко насилие като реакция. По-малките образователни възможности в непривилегированите общности, ограниченият достъп на чужденците до почивка, вредните условия на труд в някои сфери на дейност и други са актове на структурно и културно насилие, които имат пряко въздействие върху достъпа на хората до техните права. Въпреки това, тези форми на насилие рядко биват признавани като нарушение на правата на човека. По-долу са представени няколко примера за различни форми на насилие по света. Те не са единствените. Повече информация за ефекта от въоръжените конфликти можете да намерите в раздел „Война и тероризъм“ и в други раздели от настоящото ръководство.

Военни разходи, търговия с оръжия и насилие

Производството и търговията с оръжия безспорно е една от най-големите заплахи за мира и то не само заради икономическите, финансовите и социалните измерения на производството на оръжия. Производството и износа на оръжия често се стимулира по икономически причини, без изобщо да се отчете въздействието му върху мира и сигурността. Световните военни разходи постоянно нарастват; през 2010 г. светът е изхарчил около 1,230 милиарда евро за военни задачи. Базата данни на Стокхолмския международен изследователски институт за мир³ показва, че САЩ (530 милиарда евро) има най-големи военни разходи, следвани от Китай (90 милиарда евро) и три европейски държави – Обединеното кралство и Франция (44.7 милиарда евро) и Русия (44 милиарда евро).

Международното бюро за свобода е направило прогноза, че годишните разходи за постигане на Целите на хилядолетието за развитие са 248 милиарда евро, което представлява приблизително 20% от световните военни разходи.

Световни военни разходи през 2010 г.

? Колко харчи държавата, в която живеете, за производство и закупуване на оръжия ежегодно?

Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) сочи, че най-малко 740,000 жени, мъже, млади хора и деца биват убивани всяка година в резултат на въоръжено насилие; повечето от засегнатите живеят в бедност. Повечето от въоръжените убийства стават извън войните, въпреки че въоръжените конфликти продължават да генерират голям брой смъртни случаи. В допълнение, огромен брой хора биват ранени в резултат на въоръжено насилие и в резултат на това са изправени пред дългогодишни страдания. Според Амнести Интернешънъл, около 60% от нарушенията на правата на човека, документирани от организациите, включват употреба на малки и леки оръжия.⁴

Контрол на търговията с оръжия

„Контрол над оръжията“ е глобално гражданско обединение, което провежда кампания за международен правнообвързващ договор, който да спре трансфера на оръжия и боеприпаси. Кампанията акцентира, че националните разпоредби не успяват да се приспособят към нарастващата глокализация на търговията с оръжия, тъй като различни части на оръжията се произвеждат на различни места и се прехвърлят към други държави, където се сглобяват. „Контрол над оръжията“ приканва към „бронирани“ Договори за търговията с оръжия, според които правителствата следва да отговорят за незаконните трансфери на оръжия.
www.controlarms.org

Тормоз

Като форма на междуличностно насилие, тормозът е една от формите на насилие, която засяга младите хора и често не се счита за форма на насилие. Тормоз означава агресивно поведение, което се повтаря и има за цел да нарани човек. Той може да бъде под формата на физическа, психологическа или вербална агресия. Той може да възникне във всяка ситуация, при която взаимодействат човешки същества – в училище, на работното място или на друго публично място. Тормозът може да бъде пряк, при който хората се конфронтират лице в лице, или непряк, при който се разпространяват слухове или се причиняват вреди на хората, например по интернет. Въпреки че е трудно да бъдат събрани ясни статистически данни, проучванията показват, че тормозът се превръща във все по-голям проблем. Жертвите често не се осмеляват да говорят, поради което е изключително трудно да бъдат установени и подпомогнати жертвите на тормоз.

Законно ли е телесното наказание?

Телесното наказание е най-широкоразпространената форма на насилие срещу децата и представлява нарушение на техните човешки права. В миналото някои са твърдели, че плесницата е безобидна форма на наказание, която дава възможност на родителите да възпитават своите деца, докато други считат това за насилствена форма на физическо наказание. Кампанията на Съвета на Европа „Да вдигнем ръка срещу плесницата“ провокира ожесточени дебати в държавите членки и представи позиция срещу тази практика въз основа на правата на човека.

Насилие, основано на пола

Насилието, основано на пола, е една от най-често срещаните форми на структурно и културно насилие. Има го във всяко общество, а последствията от него всъщност засягат всички човешки същества. Според UNFPA насилието, основано на пола, „отразява и засилва неравенствата между мъжете и жените и компрометира здравето, достойнството, сигурността и автономността на своите жертви. То включва широк набор от нарушения на правата на човека, включително сексуално насилие над деца, изнасилване, домашно насилие, сексуално посегателство и тормоз, трафик на жени и момичета и няколко вредни традиционни практики. Всяка една от тези злоупотреби може да остави дълбоки психологически белези, увреждания на здравето на жените и момичетата като цяло, включително на тяхното репродуктивно и сексуално здраве, а в някои случаи води и до смърт“⁵.

Насилието, основано на пола, може да не е физическо. Всъщност, младите хора страдат прекалено много от вербално насилие, насочени основно към (младите) хора и момичета, които са ЛГБТ.

В ситуации на конфликт жените стават особено уязвими и срещу тях възникват нови форми на насилие. Те могат да включват от масово изнасилване до принудителни сексуални покушения, принудителна бременност или сексуално робство. Поляриза-

Повече информация за равенството и насилието, основано на пола, можете да намерите в раздел „Равенство на равенството“ от глава 5, както и в ръководството „Проблеми на равенството на равенството“, www.coe.int/compass

Въпреки че обществата, в които мъжете доминират, често оправдават притежанието на малки оръжия с предполагаемата нужда да защитават уязвимите жени, жените всъщност са изложени на по-голяма опасност от насилие, когато техните семейства и общности са въоръжени.

Барбара Фрей⁶

Всеки има право, самостоятелно и съвместно с други, да насърчава и да се стреми към защита и реализиране на правата на човека и фундаменталните свободи на национално и международно ниво.

Член 1 от Декларацията на ООН за защитниците на правата на човека

Полезна информация за защитниците на правата на човека:
www.frontlinedefenders.org/
www.amnesty.org/en/human-rights-defenders
www.ohchr.org
<http://www.civilrightsdefenders.org>

Ако ги разгледате (конфликтите) и елиминирате привидните нива на вероизповеданието и политиката, често става въпрос за опит за достъп до ресурси, опит за контрол на тези ресурси и опит да се определи как тези ресурси ще бъдат разделени.

Вангари Маатай

FIAN е международна организация за правата на човека, която пропагандира реализирането на правото на храна.
www.fian.org

цията на равенството по време на въоръжени конфликти нараства, като на жените се гледа като на обекти на война и територии, които трябва да бъдат завзети.

Насилие срещу защитниците на правата на човека

Разследването, излъчването на репортажи за нарушения на правата на човека и обучаването на хора за правата на човека, провеждането на кампании за справедливост, могат да бъдат опасни занимания. Защитниците на правата на човека са хора, които самостоятелно или с други, популяризират и защитават правата на човека чрез мирни и ненасилствени средства. Заради своята работа, защитниците на правата на човека могат да станат обект на различни видове насилие, включително побой, неправомерни арести или екзекуции, малтретиране, смъртни заплахи, тормоз и клевети, или ограничаване на тяхната свобода на изразяване и сдружаване.

През 2000г. ООН назначава Специален докладчик, чиято основна мисия е да подпомага изпълнението на Декларацията за защитниците на правата на човека от 1998г. „Защитата“ на защитниците на правата на човека включва закрила на самите защитници и правото им да защитават правата на човека. Специалният докладчик търси, получава, проверява и реагира на информацията за състоянието на защитниците на правата на човека, насърчава ефективното изпълнение на Декларацията и препоръчва стратегии за закрила на защитниците на правата на човека.⁷

? *Колко свободно и безопасно е да се докладват или обявяват злоупотреби и нарушения на правата на човека във вашата страна?*

Борбата за ресурси

В исторически план притежанието и контрола над природните ресурси като води, обработваема земя, петрол, метали, природен газ и др. често са подклаждали насилствени конфликти. Изчерпването на определени ресурси и недостигът на други, например води и обработваема земя, се очаква да стане все по-масово явление поради нарастващата консумация и климатичната промяна. Това може да предизвика по-силно регионално или международно напрежение, което евентуално ще доведе до насилствени конфликти.

? *Как вашата страна участва в конкуренцията за оскъдните ресурси?*

Свобода, човешка сигурност и човешки права

Войната и насилието неизбежно водят до отричане на правата на човека. Изграждането на култура на човешки права е предварително условие за постигане на състояние на свобода. Устойчивият, дълготраен свобода и сигурност могат да бъдат постигнати само, когато всички права на човека бъдат изпълнени. Изграждането и поддържането на култура на мира е общо предизвикателство за човечеството.

Какво е свобода?

Културата на мира ще бъде постигната, когато гражданите на света разберат глобалните проблеми, получат уменията да разрешават конфликти и да се борят за справедливост без насилие, да живеят по международните стандарти на правата на човека и равенството, да оценяват културното многообразие и да уважават планетата Земя и себе си. Научаването на това може да бъде постигнато единствено чрез системно образование на свобода.

Глобална кампания за образование за свобода на Хагския апел за свобода

Декларацията на тази кампания предлага по-широко разбиране за мира: мирът не означава само липса на насилствени конфликти, но и наличие на справедливост и равенство, както и уважаване на правата на човека и Земята.

Йохан Галтунг – признат норвежки учен и изследовател, определи два аспекта на мира. Отрицателният свобода означава, че няма война, а само насилствени конфликти между държавите или в държавите. Положителният свобода означава че няма война и насилствени конфликти в комбинация с условия на равенство, справедливост и развитие.

Самата липса на война не гарантира, че хората не страдат от психологическо насилие, репресия, несправедливост и липса на достъп до правата им. Следователно, мирът не може да бъде определен само като отрицателен свобода.

Понятието свобода има също и важно културно измерение. По традиция, за много хора в „западния свят“ мирът най-общо се разбира като външно условие, а в други държави мирът включва и вътрешна свобода (мира в ума или в сърцата). Според маянската традиция, например, мирът включва и понятието благосъстояние; той е свързан с идеята за идеален баланс между различните сфери на нашия живот. Следователно мирът трябва да се разглежда като вътрешни и външни процеси, които ни засягат.

Човешка сигурност

Понятие, което е тясно свързано с мира и насилието, е човешката сигурност, която признава взаимовръзката между насилието и всички видове лишения. То се отнася за защитата на хората и общностите от пряката заплаха за физическо насилие и от непреките заплахи, които са резултат от бедността и други форми на социални, икономически или политически неравенства, както и от природни бедствия и болести. Една държава може да не е обект на заплаха от външна атака или вътрешен конфликт, но все пак може да е несигурна, ако например ѝ липсва капацитета да поддържа върховенството на закона, ако големи части от населението бъдат разселвани заради глад или умират от болести, или ако на хората им липсват неща от първа необходимост за оцеляване и достъп до техните човешки права.

Човешката сигурност допълва правата на човека, тъй като разрешава ситуации, които сериозно заплашват човешките права, и подкрепя развиването на системи, които осигуряват на хората основните елементи на оцеляването, достойнството и жизненоважните свободи: свобода от недостиг, свобода от страх и свобода да предприемат дейности от свое име. Тя използва две генерални стратегии за постигане на това: защита и овластяване. Защитата закриля хората от преки опасности и в същото време се стреми да разработи стандарти, процеси и институции, които поддържат сигурността. Овластяването дава възможност на хората да развият своя потенциал и да станат пълноправни активни страни в процеса на взимане на решения. Защитата и овластяването взаимно се подкрепят и са си нужни.

Как несигурността засяга младите хора, с които работите?

Мирът като човешко право

Мирът е начин да живеем заедно, така че всички членове на обществото да могат да се възползват от своите човешки права. Той е съществено важен елемент за реализирането на всички права на човека. Мирът е продукт на правата на човека: колкото повече обществото насърчава, защитава и изпълнява човешките права на хората, толкова по-голям е шанса за обуздаване на насилието и разрешаване на конфликтите по мирен начин.

Мирът, обаче, все повече се приема като право на човека, като нововъзникващо право на човека или част от така наречените права за солидарност.

Връзката между международните права на човека и правото на свобода е много силна, главно защото липсата на свобода води до много нарушения на правата на човека.

ВДПЧ, например, признава правото на сигурност и свобода (член 3); забранява изтезанията, жестокото, нечовешко или уничително третиране или наказание (член 5) и приканва към международен ред, при който правата и свободите, провъзгласени в тази декларация, могат да бъдат напълно осъществени (член 28). Международният пакт за граждански и политически права забранява пропагандата на война и „проповядването на национална, расова или религиозна омраза, което подбужда към дискриминация, враждебност или насилие“ (член 20).

Правото на свобода е предвидено и в някои регионални документи, например Африканската харта за правата на човека и народите и Азиатската харта за правата на човека. Самото създаване на Съвета на Европа се основава на убеждението, че „стремят към свобода на основата на справедливост и международно сътрудничество е от съществено значение за запазването на човешкото общество и цивилизация“.

КЛЮЧОВИ ДАТИ

- 12 февруари
Ден на червената ръка
  - 21 март**
Международен ден за елиминиране на расовата дискриминация
  - 15 май**
Международен ден за възраженията по съвест
  - 29 май
Международен ден на миротворците от ООН
  - 4 юни**
Международен ден на невинните деца жертви на агресия
  - 26 юни**
Международен ден на ООН в подкрепа на жертвите на тормоз
  - 6 август**
Ден на Хирошима
  - 21 септември**
Международен ден на мира
  - 2 октомври**
Международен ден за ненасилието
  - 10 октомври**
Световен ден срещу смъртното наказание
  - 24-30 октомври**
Седмица на разоръжаването
  - 9 ноември**
Международен ден срещу фашизма и антисемитизма
  - 11 ноември**
Международен ден на науката и мира
  - 25 ноември**
Международен ден за елиминиране на насилието срещу жените
  - 2 декември**
Международен ден за премахване на робството
- Ненасилието е висш закон на живота.**
- Индианска поговорка*
- Всички хора имат правото на национален и международен свобода и сигурност.
- Африканска харта за правата на човека и народите, член 23*

Правото на свобода в Съвета на ООН по правата на човека

„Съветът по правата на човека...

1. Потвърждава, че народите на нашата планета имат свещено право на свобода;
2. Потвърждава също така, че опазването на правото на свобода на народите и насърчаването на неговото реализиране представлява фундаментално задължение на всички Държави;
3. Набляга на значението на мира за насърчаването и защитата на всички права на човека за всички;
4. Набляга също така, че дълбоката разделителна линия в обществото, която го разделя на бедни и богати, и непрекъснато нарастващата пропаст между развития свят и развиващия се свят, представляват сериозна заплаха за световния просперитет, свобода, човешки права, сигурност и стабилност;
5. Набляга също така, че мирът и сигурността, развитието на правата на човека, са стълбовете на системата на ООН и основите на колективната сигурност и благосъстояние;...

Обратното на насилие не е ненасилие, а сила. Когато някой има морална сила, силата да убеждава, силата да прави добро, никой няма да се нуждае от насилие.⁹

Нелса Либертад Курбело¹⁰

Човешката сигурност е дете, което не умряло, болест, която не се е разпространила, работа, която не е съкратена, етническо напрежение, което не се е превърнало в насилие, дисидент, чийто глас не е заглушен. Човешката сигурност не е проблем с оръжията – тя е проблем с човешкия живот и достойнство.

Доклад за човешкото развитие, 1994 г.

Всички хора имат право на свобода, за да развият напълно своя потенциал – физически, интелектуален, морален и духовен, без да бъдат мишена на каквато и да било форма на насилие.

Азиатска харта на правата на човека 1998 г., алинея 4.1

Декларацията от Сантяго относно правото на човека на свобода, приета през 2010 г. от Международния конгрес за правото на човека на свобода, е един от най-подробните документи за мира като човешко право. Декларацията признава отделния човек, групите, народите и цялото човечество като притежатели на „неотчуждаемостта право на справедлив, устойчив и дълготраен свобода“ (член 1), а „държавите, заедно и отделно, или като част от многостранни организации“ като носители на основното задължение за правото на човека на свобода“. Декларацията призовава и към правото на образование „относно и за мира и всички останали права на човека“ като елемент на правото на свобода, защото „образованието и социализацията за свобода са задължително условие за забравяне на войната и изграждането на идентичности, свободни от насилие“. Правото на човешка сигурност и правото да се живее в безопасна и здравословна среда „включително свободата от страх и недостиг“ също са посочени като съществени елементи на „положителния свобода“. Други измерения на правото на свобода са правото на неподчинение и възражение по съвест, правото на съпротива и противопоставяне на потисничеството и правото на разоръжаване.

Декларацията посвещава и конкретен член за правата на жертвите, включително тяхното право да търсят справедливост, и представя списък на задълженията, произтичащи от човешкото право на свобода.

На практика какво означава за вас правото на свобода на човека?

Легитимно (държавно) насилие

Не всяко насилие е нелегално или незаконно. Насилствени актове понякога са необходими, за да се защитят човешките права на други хора. Може да се наложи да използвате насилие за самозащита; Очаквам в краен случай полицаят да използва някакво насилие, за да защити мен или моето семейство срещу насилие от страна на други хора. Моето човешко право на сигурност означава, че държавата и нейните представители ме защитават от насилие. Всяка рамка на правата на човека предполага, че насилствените дейности от страна на държавата или публичните представители са оправдани (а понякога и необходими), при условие че те се организират и изпълняват в рамка на правата на човека, включително зачитане на правата на жертвата.

Това повдига въпроси относно превъзходството на някои човешки права над други: правото на живот е явно човешко право, а в много случаи човешките същества биват наказвани жестоко или убивани в следствие на техните дела.

Съществуват примери от цялата история, които показват как гражданските движения са допринесли за промяна и по-добър достъп до човешките права на хората. Въпреки това, мирните движения често биват потискани от насилствени полицейски или въоръжени акции. Репресиране на правото на хората на свобода на изразяване и на събрания. Движенията „Арабска пролет“, инициирани през 2011 г., показаха как младежите в Тунис, Египет и други арабски държави се събират и мирно прокламират своите човешки права, а в същото време бяха насилствено атакувани и затворени от държавните въоръжени сили, като много от тях загубиха живота си.

Кога е оправдана въоръжената намеса на полицията?

От гледна точка на правата на човека, лишаването от свобода на един човек в резултат на криминално престъпление не означава, че се отнема неговата присъща хуманност. Ето защо мерките, предприети от държавата срещу хората, които са действали насилствено срещу други, не трябва да бъдат деспотични, а трябва да се уважава

тяхното вродено достойнство и тези хора трябва да бъдат защитени от изтезания и нехуманно или унижително третиране или наказание. Една от целите на лишаването от свобода е социалната рехабилитация на затворниците.

Върховенството на закона и защитата на правата и свободите на човека са основни гаранции за ефективна и справедлива наказателно-правосъдна система. Все пак, при докато биват защитавани невинните¹², арестите и затворите често за съжаление са и места, на които се извършват нарушения на човешките права. Според стандартите за правата на човека, по-конкретно Конвенцията за правата на детето, по отношение на младите нарушители трябва да бъдат въведени специфични механизми за рехабилитация като „закопи, процедури, органи и институции, имащи непосредствено отношение към деца, заподозрени, обвинени или признати за виновни в нарушаване на наказателния закон“ (член 40). Случаят обаче не винаги е такъв. Според Penal Reform International, начинът, по който властите се справят с млади нарушители често може да доведе до дългосрочно влошаване на физическото и психологическото здраве. Излагането на насилствено поведение по време на лишаването от свобода и отделянето от семействата и общността, например, могат да подкопаят идеята за рехабилитация и да ги тласнат към други престъпни деяния. По данни на УНИЦЕФ днес по света има повече от един милион лишени от свобода деца.

? *Може ли лишаването от свобода да бъде ефективен начин за рехабилитация и обучение на деца и млади хора, които са извършили криминално престъпление?*

Смъртно наказание

Смъртното наказание се забранява с Европейската конвенция за правата на човека и с Международния пакт за граждански и политически права (Протокол 1). Обявяването на смъртното наказание за незаконно не оправдава нарушенията на правата на човека. То се основава на схващането, че насилието не може да бъде победено с по-голямо насилие. Също така, обявяването на смъртното наказание за незаконно е пример за безпогрешността на правосъдието: историята показва, че съдебни грешки винаги са възможни и че съществува риск да бъде екзекутиран неправилния човек. Обявяването на смъртното наказание за незаконно е и пример за вярата в правото на живот и достойнство и на справедлив процес.

През 2011 г. 1,923 души в 63 държави са осъдени на смърт, а в 20 държави са проведени 676 екзекуции. Цифрата 676 обаче не включва вероятно хилядите хора, които според Амнести Интернешънъл са екзекутирани в Китай.¹³

Беларус е единствената държава в Европа, която през 2012 г. все още е извършвала екзекуции. Според Амнести Интернешънъл на осъдените на смърт затворници в Беларус се съобщава, че ще бъдат екзекутирани само минути преди изпълнението на присъдата. Те биват екзекутирани с изстрел в тила. Членовете на семействата получават информация след екзекуцията, а мястото, на което са погребани, остава тайна.

Младите хора и културата на мира

Трансформацията на конфликти, помиряването, образованието за свобода и възпоменанието са част от действията, които носят надеждата за живот без насилие и за култура на мира. Трябва да се поучим от миналото и да положим усилия да избегнем повторното възникване на ужасяващите събития срещу човечеството, които са преживели предишните поколения. Все още на някои места по света се водят местни войни и въоръжени конфликти. Успокояващо е да знаем, че не сме беззащитни и че разполагаме с инструменти за отстраняване на насилието. Младите хора играят важна роля в тази промяна.

Съветът на Европа работи за насърчаване на социалната справедливост, за избягване ескалирането на насилствени конфликти и предотвратяване на войните и терористични дейности. Организацията насърчава политическите лидери и гражданското общество да изгражда и подхранва култура на мира, вместо култура на насилието и повишава информираността относно разходите за насилие, перспективите за мирно бъдеще, значението на демокрацията и демократичните умения, както и насърчаване на хуманизма, човешкото достойнство, свободата и солидарността.

Младежкият сектор на Съвета на Европа има повече от 40 годишен опит в работа-

Гладът означава, че хората нямат достатъчно за ядене. Той не означава, че няма достатъчно за ядене.

Амартия Сен

Възразявам срещу насилието, дори когато изглежда е за добро, тъй като това добро е временно, а злото остава завинаги.

Ганди

Penal Reform International е международна неправителствена организация, която работи за реформа в наказателното и криминално правосъдие по света.

www.penalreform.org

Само общества, основани на демокрация, върховенство на закона и права на човека, могат да осигурят устойчива дългосрочна стабилност и свобода.

Торбьорн Ягланд, Генерален секретар на Съвета на Европа

Посрещнете своя собствен предрасъдък! Вместо да говорите за него, просто го посрещнете.

Наръчник за организаторите на Живата библиотека¹⁴

Като посланици на мира ние трябва да се превърнем в очите и ушите на Съвета на Европа в нашите страни и в Европа.

Злата Харитоновна, активни страни в Младежки посланици на мира

та в областта на межкултурното обучение, трансформацията на конфликти и образованието за правата на човека.

С приемането на Бялата книга за межкултурния диалог „Да живеем заедно като еднакви по достойнство“, Комитетът на министрите на Съвета на Европа потвърди политическото значение на тези подходи и акцентира върху необходимостта от диалог между културите за развиване и опазване на мирни общества.

Седмата конференция на европейските министри, отговарящи за младежта (Будапеща, 2005) беше посветена на реакциите на младежката политика спрямо насилието. В заключителната декларация министрите постигнаха съгласие, наред с всичко останало, и за необходимостта от общ преглед на всички форми на насилие и на тяхното въздействие върху хората, за необходимостта от разработване на стратегии за превенция на насилието и за признаване на младите хора като активни страни в превенцията на насилието, „като в същото време се повишава тяхното чувство за отговорност и активно се насърчава тяхното участие и сътрудничество“ в тази сфера. Декларацията признава също така, че и образованието за правата на човека съдържа в себе си съществено измерение за превенцията на насилието.

Министерската конференция беше кулминацията на проект срещу насилието в ежедневието, в резултат на който бяха разработени редица образователни инструменти и инициативи за превенция и преодоляване на насилието, например наръчник за организаторите на Живата библиотека.

Младежният сектор на Съвета на Европа инициира и подкрепи редица ръководени от младежи проекти за справяне с конфликти и за популяризиране образованието за свобода. Младежният лагер за свобода се провежда от 2004 г. и обединява млади хора от различни конфликтни зони, които участват в диалог относно разбирането, че те споделят общи ценности и опит, които понякога са дори и много болезнени. Програмата помага на младите лидери да разпознаят и преодолеят предрасъдъците, да се борят с агресивни и изключващи форми на национализъм, да провеждат межкултурно обучение и образование за правата на човека. За някои от участниците това е първият случай в живота им, в който им се налага да говорят лице в лице с млади хора, които стоят „от другата страна“. В момента лагерът се провежда ежегодно в Европейския младежки център, а понякога и в различни държави членки.

Мультиплициране на образованието за свобода

След Младежния лагер за свобода през 2011г. шестима израелски и палестински участника решиха да проведат среща за преустановяване на огъня или така наречената „зелена линия“. Всеки месец други млади хора от двете страни се присъединяват към следобедната среща, по време на която водят дискусии, споделят личните си истории и се забавляват. Като съвместна група те се ангажират с общностна работа от двете страни на линията, като всеки път това става в различна общност от една от двете страни, като винаги общността е по някакъв начин засегната от съществуващ конфликт.

В проекта „Младежки посланици на мира“, инициран през 2011 г., участват младежки лидери на проекти за образование за свобода на различни нива за млади хора, които са насочени към ситуации на трансформиране на конфликти в техните реалности. Проектът е изграден от мрежа от специално обучени млади хора, които засилват присъствието и насърчават ценностите на Съвета на Европа в засегнати от конфликти зони и общности.

Неутрализиране на омразата

През последните две години улиците на Приеполе – мултикултурен град в Сърбия, осъмваше изрисувани с „неморални“ графити, пълни с омразни слова към чужденците и хората с различни религии (мюсюлмани и православни християни). Повечето графити бяха изрисувани от две момчета от 2 различни хулигански банди. В моя проект участват 10 момчета на възраст между 14 и 18 години от двете хулигански банди и от етнически/религиозни малцинства, които ще прерисуват града с други графити, за да премахнат подклаждащите омраза графити, появяващи се на различни места. През това време ще бъде заснет документален филм за изграждането на мира. Този проект трябва да осигури стабилна основа за изграждане на мира, културното разбиране и толерантността.

Едо Садикович, организация JUMP, Сърбия (Проект на младежките посланици на мира)

Мрежи за свобода

По-долу са представени някои примери, които представят многообразието, сериозността и креативността на съзидателите на мира и защитниците на правата на човека.

Борци за свобода – е движение, което беше започнато едновременно от палестинци и израелци, активно участвали в цикъла от насилие, а сега борещи се за свобода.

Търсене на единно основание реализира програми за трансформиране на конфликти.

В отговор на конфликта организира обучение за трансформирането на конфликти. На тяхната интернет страница могат да бъдат намерени вдъхновяващи примери и записки за проведените обучения.

Глобалното партньорство за превенция на въоръжени конфликти е световна мрежа, която търси нов международен консенсус за пристъпването от реакция към превенция на насилствените конфликти.

Обединената мрежа на младите съзидатели на мира е мрежа от организации, ръководени от младежи, работещи за създаване на мирни общества.

Бележки

¹ Световен доклад за насилието и здравето, СЗО 2002, Женева, стр. 5: <http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545615.pdf>

² www.who.int/violence_injury_prevention/violence/en/

³ Стокхолмски изследователски институт за международния свобода (SIPRI): www.sipri.se

⁴ http://controlarms.org/wordpress/wp-content/uploads/2011/03/killer_facts_en.pdf

⁵ www.unfpa.org/gender/violence.htm

⁶ Доклад за напредъка от Барбара Фрей, Специален докладчик на ООН, „Превенция на нарушенията на правата на човека, извършени с малки и леки оръжия“, ООН Doc. E/CN.4/Sub.2/2004/37, 21 юни 2004, точка 50

⁷ Източник: www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/

⁸ Еванс, А., Недостиг на ресурси, справедливи дялове и развитие, WWF / Oxfam, Дискусионен документ, 2011

⁹ От филма Barrio De Paz

¹⁰ Нелса Либертад Курбело е бивша монахиня и медиатор на улични банди в Еквадор

¹¹ Генерална асамблея на ООН, 15 юли 2011г., Документ A/HRC/RES/17/16 от Съвета по правата на човека

¹² Според целите на наказателната правосъдна система в Обединеното кралство, виж: <http://ybtj.justice.gov.uk/>

¹³ Статистика на Амнести Интернешънъл за смъртното наказание

¹⁴ Не съдете книгата по корицата ѝ – Наръчник за организаторите на Живата библиотека, Абергел Р. и колектив, Council of Europe Publishing, 2005

www.cfpeace.org

www.sfcg.org

www.respond.org

www.gppac.net

www.unoy.org

Свързани занятия:

Смени си очилата
Борба за богатство и
власт
Стъпка напред
Къде ще застанеш?

Гигантското неравенство, двойствеността на световите на богатите и бедните се поддържат насилствено.

Ален Бадиу

Между глада и правата на човека съществува силна връзка. Във Виенската декларация и Програмата за действие от Световната конференция по правата на човека от 1993 г. се казва, че:

Наличието на широкоразпространена крайна бедност пречи на пълното и ефективно упражняване на човешките права; нейното незабавно облекчаване и евентуално премахване трябва да остане основен приоритет на международната общност.

Нашият свят е изключително неравен. Най-богатият човек в света за 2010 г. притежава 15 милиарда евро. За да разберем колко шокираща е тази „заплата“, ще разгледаме годишния брутен вътрешен продукт (БВП) на някои държави. През 2009 г. БВП на Афганистан с население 29 милиона души е 10 милиарда евро; БВП на Грузия с население 4 милиона души е 8 милиарда евро.¹ Ние живеем в свят, в който един милиардер печели всяка година толкова, колкото е годишното производство на задачи държави. Борбата срещу неравенството и бедността засяга не само развиващите се региони, но и богатите държави. В Европа все още има бездомни хора, които спят на улицата, семейства, които биват изгонвани от домовете си, защото не могат да плащат наема, деца, които не получават достатъчно храна и възрастни хора, които се борят, за да поддържат домовете си топли през зимата. Бедността е с неуправляема гъстота; тя е въпрос на социална справедливост и изпълнение на правата на човека.

Определяне и измерване на бедността

Съществуват редица начини за определяне и измерване на бедността. Разликите в определенията и измерването представляват само различни начини за събиране и анализиране на статистически данни, но водят и до различни подходи за борба с бедността. Бедността обикновено се измерва като абсолютна или относителна бедност. И в двата случая се определя праг на бедността или линия на бедността, а хората, които попадат под тази линия, се считат за бедни.

Бедността може да бъде определена като човешко състояние, което се характеризира с постоянна или хронична липса на ресурси, способности, избори, сигурност и власт, необходими за осигуряване на адекватен стандарт на живот и други граждански, културни, икономически, политически и социални права.

Комитет на ООН за социални, икономически и културни права²

Абсолютна бедност

Абсолютната бедност (наречена още крайна бедност) е липсата на достатъчно ресурси за обезпечаване на основни жизнени потребности, което наред с всичко останало включва безопасна питейна вода, храна или хигиенни условия. Линията на бедността често се изчислява въз основа на доходите: когато доходите на един човек или семейство паднат под определено ниво, което се приема за минимално необходимо за разумен стандарт на живот, тогава човекът или семейството се считат за бедни.

Към настоящия момент Световната банка е определила, че живот с по-малко от 1.25 щ.д. (равняващи се на 0.9 евро) на ден е живот в абсолютна бедност.³ Световната банка посочва, че през 2005 г. е имало 1.4 милиарда души, които живеят в абсолютна бедност. Данните за абсолютната бедност, предоставени от Световната банка несъмнено са най-често цитираните в масмедиите и използвани от правителствата и НПО. Въпреки, че Световната банка твърди, че абсолютната бедност е започнала да намалява от 80-те години, редица изследователи⁴ критикуват методиката на Банката за измерване и посочват, че броят на хората, живеещи в абсолютна бедност е подценен.

Селяни от La Via Campesina се мобилизират срещу задълбочаването на бедността През месец май 2010 г. представители на La Via Campesina от Европа и Латинска Америка се присъединиха към демонстрантите в Мадрид, призоваващи за прекратяване на преговорите и подписване на споразумения за свободна търговия между ЕС и държавите от Латинска Америка. Участниците в кампанията посочиха, че тези споразумения ще облагодетелстват транснационалните корпорации и в същото време ще задълбочат бедността. La Via Campesina се противопоставя на неолибералната политика на Световната банка, Международния валутен фонд и Световната търговска организация и счита, че единствено подходът, основаващ се на правата на човека, може да спомогне за преодоляване на глада, бедността и климатичната промяна.

Относителна бедност

В Европа бедността най-общо се разбира като относителна бедност, в който случай един човек или домакинство се считат за бедни, когато техните доходи и ресурси са по-лоши от тези, които се считат за достатъчни или социално приемливи в обществото, в което те живеят. Бедните хора често биват изключвани от участие в икономически, социални и културни упражненията, които се считат за стандарт за другите хора, а упражняването на техните фундаментални права може да бъде ограничено.⁵ Фактът, че европейските държави са склонни да се позовават на праговете на относителна бедност, когато дискутират проблемите на бедността, не означава, че няма хора в тези общества, които живеят в абсолютна бедност. 25% от децата в югоизточна Европа и в Общността на независимите държави, например, живеят в абсолютна бедност.⁶

Международното селско движение La Via Campesina представлява фермери от 70 държави в Африка, Северна и Южна Америка, Азия и Европа.

www.viacampesina.org

Да живееш в бедност може да означава...

- Изолация от семейство и приятели
- Да се чувстваш безсилен и изключен, да имаш малък контрол върху решенията, които засягат твоето ежедневие
- Липса на информация за предлаганите възможности за подкрепа и услуги
- Проблеми при задоволяване на основни нужди, включително достъп до прилично жилище, здравни услуги и училища, възможности за учене през целия живот
- Живот в опасни квартали с високо ниво на престъпност и насилие и лоши екологични условия или в отдалечени и изолирани селски райони
- Да не можеш да си позволиш основни комунални услуги като вода, отопление и електричество, или да си купиш здравословна храна или нови дрехи, или да използваш обществен транспорт
- Да живееш ден за ден, без спестявания или резерви за кризисни моменти, например, когато изгубиш работата си или се разболееш
- Да бъдеш експлоатиран и склоняван към незаконни дейности
- Да бъдеш обект на расизъм и дискриминация
- Да не можеш да участваш в нормалния социален и развлекателен живот, като например да отидеш на кръчма, на кино или спортно състезание, да посетиш приятели или да купиш подаръци за рождения ден на членовете от семейството.

Адаптирано от интернет страницата на Европейската мрежа за борба с мрежата (EAPN): <http://www.eapn.eu>

Човешкото развитие като подход се отнася за това, което аз смятам, че е основна идея на развитието: а именно увеличаване на богатството на човешкия живот, а не богатството на икономиката, в която живеят много човешки същества, което е само част от нея.

Амартя Сен

Можете да намерите Докладите за развитие в интернет на адрес www.hrd.undp.org/en/

Човешкото развитие – нов подход към бедността

Доминиращият възглед от 80-те години, според който бедността е лишаване от доходи, и стратегиите за намаляване на бедността, обвързани с икономическия ръст, са силно критикувани от редица учени, които смятат, че свободата от бедност е много повече от достъп до богатство. Беше предложен нов подход към намаляване на бедността, наред с нов начин за измерване на развитието. Индексът за човешко развитие е сравнителна мярка с различни параметри, които засягат качеството на живот в дадена страна, например продължителност на живот, грамотност, образование, стандарт на живот, равенство на равенството и социално подпомагане на децата. Индексът за човешко развитие се публикува в годишните Доклади за човешко развитие, които се съставят от Програмата на ООН за развитие.

Правата на човека и бедността

Бедността може да бъде, както причина за така и резултат от нарушаването на правата на човека, което означава, че не само неспазването на правата на човека може да причини бедност, но и самата бедност може да доведе до повече нарушения на правата на човека. Държавите имат законови задължения към хората, живеещи в бедност; всички тези задължения произтичат от социалните, икономическите, културните и политическите права, които имат хората. Международният пакт за икономически, социални и културни права обяснява, че всички права трябва да бъдат изпълнявани „индивидуално и чрез международна помощ и сътрудничество“. Това означава, че освен национална отговорност развитите държави и тези, които са „в състояние да помогнат“ имат и международна отговорност за премахването на бедността. Следователно, премахването на бедността не е въпрос за благотворителност или добра воля на богатите държави; тя е въпрос за изпълнение на задълженията, свързани с правата на човека.

Кампания за търсене на достойнство

През 2009г. Амнести Интернешънъл стартира кампания, наречена „Търсене на достойнство“. Кампанията, която беше планирана за период от най-малко шест години, мобилизира хората да търсят отговорност от националните и международните активни страни за злоупотребите с човешки права, които задълбочават бедността и държат хората в лишение. Международните и местни събития в рамките на кампанията включват работилници, концерти, фото изложби, конференции, петиции и други.

Повече информация за кампанията и за това как да участвате можете да намерите в интернет на адрес www.amnesty.org или от вашата местна страница на Амнести Интернешънъл.

Ако идвате да ми помогнете, губите си времето. Но ако сте тук, защото освобождаването ви е свързано с моето, нека работим заедно.

Лила Уотсън, абориген, австралийски художник

? *Трябва ли да се търси отговорност на развитите страни, ако те не са помогнали за борбата с бедността?*

Права на човека, които са особено важни за намаляване на бедността

Като се имат предвид неделимостта, взаимосвързаността и взаимозависимостта на правата на човека, всички те са важни за образованието за бедността. Въпреки това, някои права са определени като особено важни в този контекст. Проектът на насоки на ООН: Подходът на правата на човека към стратегиите за намаляване на бедността⁷ посочва, че е необходимо да се постави акцент върху следните права на човека, когато се планират политиките за намаляване на бедността:

Право на здраве. Лошото здраве може да бъде причина за и следствие от бедността. Лошото здраве може да засегне представянето на децата в училищата, трудова ефективност, може да доведе до безработица и може неблагоприятно да засегне способността за участие в социалния и културния живот. В същото време, животът в бедност може да доведе до недохранване, по-висока експозиция на нездравословна среда и ограничен достъп до медицински грижи, което може да предизвика влошаване на здравето.

Право на образование. Образованието е едно от най-добрите дългосрочни решения за бедността. С помощта на образованието, бедните деца и възрастни могат да развият компетенциите, които са им необходими да се измъкнат от бедността.

Улични библиотеки

През 2007 г. ATD Fourth World стартира проекта „Улична библиотека“ в Полша. Всяка седмица екип от аниматори посещава център за бежанци от Чечения във Варшава, където около 350 семейства живеят в жилищен блок, докато чакат решението дали ще им бъде разрешено да останат в Полша или ще бъдат върнати обратно в Чечения. Някои от децата не ходят на училище; поради това екипът от аниматори откри училищна библиотека в техния квартал.

Можете да научите повече за този проект в интернет на адрес www.adt-fourthworld.org

Право на прилична работа. Недостатъчните и несигурни средства за прехрана представляват бедност. В резултат на ограничените възможности за работа, бедните хора често заемат временни, нископлатени длъжности и работят без документи и при небезопасна и нездравословни условия. Те са по-уязвими към лошо отношение и тормоз от служителите и имат по-малко възможности да търсят компенсация за това в сравнение с останалите. Много от тях са уловени в капана на опасна и незаконна работа, например секс, детски труд, принудителен труд и други робски практики.

? *Достатъчна ли е минималната заплата във вашата страна за достоен живот?*

Право на подходяща храна. Животът в бедност може да предизвика глад и недохранване, които засягат способността на децата и възрастните да се концентрират в училище или на работа. Вероятно е физическите и психологическите ефекти от лишаването от качествена храна да задълбочат бедността.

Липсата на работа ме тревожи. Децата ми са гладни, а аз им казвах, че оризът се готви, докато не заспаха от глад.

Възрастен мъж от Бедса, Египет⁸

Време е да мислим глобално и да действаме локално

Развитите страни не са имунизирани срещу глада и недохранването. През 2009 г. 115 милиона души са изложени на риск от бедност в Европейския съюз.¹⁰ Една от инициативите за борба с глада и изхвърлянето на храна е Европейската федерация на хранителните банки (ЕФХБ), която обединява 240 банки в Европа. През 2010 г. Европейските хранителни банки събраха 359,960 тона храна и я разпределиха на 4.9 милиона души съвместно с други организации и социални служби. Хранителните банки се обединяват в борбата срещу бедността, изолацията и изхвърлянето на храна, и призовават за солидарност. Всички членове на екипа на ЕФХБ са доброволци, които преди са заемали отговорни длъжности в частния бизнес, публичните услуги и асоциации. Намерете вашата местна Хранителна банка на адрес www.eurofoodband.eu

? *Има ли във вашата общност хора, които не винаги могат да си позволят три хранения на ден?*

Право на подходящо жилище. Правото на подходящо жилище е правото на всеки да придобие и поддържа безопасен и сигурен дом, в който да живее в свобода и с достойнство. Повечето бедни хора живеят в райони с по-малки възможности, в неподходящи жилища или са бездомни. Те се сблъскват с проблеми като пренаселеност, замърсяване, шум и могат да нямат достъп до питейна вода, хигиенни условия или отопление. Бедните хора обикновено живеят в отдалечени и опасни райони, които често биват стигматизирани от другите. Неподходящото жилище и бездомността са резултат от бедността и могат да доведат до задълбочаване на лишенията и изолацията.

Въпреки че светът произвежда достатъчно храна, за да нахрани всеки, през 2011 г. почти 1 милион деца, мъже и жени си лягат гладни всяка нощ.

Доклад за световните бедствия⁹

Криминализиране на бездомността

През 2011 г. Унгарският парламент гласува закон, който позволява лишаването от свобода на тези, които са „обвинени“ в това, че спят на обществени места два пъти на всеки шест месеца. В едно интервю унгарският министър на вътрешните работи каза, че правителството „ще разчисти обществените места от просяците и всички, които предизвикват лошо настроение...“¹¹. Новият закон, който превръща повторяемото местопребиваване на публични места в престъпление, беше приет въпреки факта, че в много градове в Унгария не са налични подходящи услуги за хората без подходящи жилища.

Бедността е като да живееш в затвор, да живееш в робство, чакайки да бъдеш освободен

Човек от Ямайка¹²

Там, където няма сигурност, няма живот.

Човек от Сомалия¹³

? *Как е решен въпросът с бездомността във вашата страна?*

Право на персонална сигурност. Бедните хора обикновено са изправени пред много форми на несигурност. Освен че изпитват финансова, икономическа и социална несигурност, те често стават обект на смъртни заплахи, тормоз, сплашване, дискриминация, отношение и физическо насилие от страна на държавни и недържавни лица. Те обикновено живеят в райони с по-висока престъпност, които са по-слабо защитени от полицията.

Право да се изявяваш публично без срам. Правото да се изявяваш публично без срам произтича от някои други човешки права, например правото на личен живот, на подходящо облекло, на участие в културния живот и на достоен живот. Бедните хора често биват маргинализирани и изключвани. Животът в бедност може да окаже неблагоприятно влияние върху самочувствието на човека и да попречи на способността им да се изявяват публично без срам и да участват активно в социалния и културен живот.

Банка, която отпуска пари само на бедни

През 2006 г. Нобеловата награда за свобода беше присъдена съвместно на Мухамад Юнус и Грамин Банк „за усилията им да създадат икономическо и социално развитие от най-ниското ниво“.

Грамин Банк е основана от Юнус в Бангладеш през 1976 г. Банката работи изключително за бедните, а повечето от кредитополучателите са жени. Тя предоставя дългосрочни микро-кредити без обезпечение. Целта на програмата е да предостави финансови услуги на бедните, за да им помогне да си намерят достойно средство за препитание и да осигурят образование за своите деца. Дори и на просяците могат да бъдат отпускани малки безлихвени заеми.

Право на равен достъп до справедливост. Бедните са особено уязвими към дискриминация в правосъдната система. Бедните хора често нямат възможност да получат съдебна защита, защото нямат достатъчно пари, за да си платят за законен представител. Там, където се предлага безплатна правна помощ, на бедните хора може да им липсва информация и доверие, за да търсят справедливост в съда. В допълнение, опитът показва, че бедните хора по-често от останалите биват обвинявани в престъпно поведение и е по-вероятно да им бъде отказана гаранция по презумпция за невинност.

? *Считате ли, че един беден човек и един богат човек получават една и съща защита в съдилищата във вашата страна? Ако не, как може да бъде гарантирана еднаква защита?*

Политически права и свободи. В резултат на дискриминацията, бедните хора често не разполагат с информацията, възможностите и уменията, които са необходими за активното участие в процеса на взимане на политически решения. Те са изключени от или са слабо представени в политическите органи. Възползването на бедните хора от политическите права и свободи е от основно значение за борбата със социалната изолация, маргинализирането и бедността.

? *Как интересите на бедните хора са представени в процеса на взимане на решения във вашата общност?*

Бедността е болка; чувства се като болест. Тя напада човека не само материално, но и морално. Изяжда достойнството на човек и го докарва до пълно отчаяние.

Жена от Молдова¹⁴

Правото на човека на развитие

Декларацията за правото на развитие, приета от Генералната асамблея на ООН през 1986г., е първият международен документ, който изключително урежда правото на развитие. Документът предлага подход за развитието и премахване на бедността, основаващ се на правата на човека. Независимият експерт на ООН по правото на развитие, д-р Арджун Сенгупта, заяви, че премахването на бедността е основен елемент в насърчаването и постигането на развитие като човешко право, както и че на бедните трябва да бъде осигурен по-голям достъп до здравеопазване, образование, жилища и храна, за да се подобри тяхната способност да преодолеят бедността.

В допълнение Сенгупта обяснява, че правото на развитие (ПНР) може да приеме като вектор на различни права, включително правото на храна, правото на здраве, правото на образование, правото на жилище и други икономически, социални, културни и граждански и политически права, както и икономически растеж (Р). Правото на развитие ще бъде реализирано, само ако всички права на човека (ПЧ) се подобрят или ако поне едно от тях се подобри и никое от тях не бъде нарушено. Ако някои права се подобряват, докато други се влошават, няма да бъде възможно да се постигне подобряване на правото на развитие.¹⁶

Правото на развитие

1. Правото на развитие е неотчуждаемо човешко право, по силата на което всеки човек и всички народи имат право да участват в, да допринасят за, и да се радват на, икономическо, социално, културно и политическо развитие, при което всички права на човека и фундаментални свободи могат да бъдат напълно реализирани.

Член 1 от Декларацията за правото на развитие¹⁵

Бедността и Целите на хилядолетието за развитие

През месец септември 2000 г. световните лидери приеха Декларацията на ООН за хилядолетието, ангажирайки своите нации в глобално партньорство за премахване на крайната бедност до 2015 г. и за определяне на задачи, които станаха известни като Целите на хилядолетието за развитие (ЦХР). Първата цел акцентира основно върху премахването на бедността, а останалите седем задачи също са тясно свързани с бедността и нейното намаляване. Целите са следните:

- Цел 1: Преодоляване на крайната бедност и глада
- Цел 2: Постигане на всеобщо начално образование
- Цел 3: Насърчаване на равенството между жените и мъжете и овластяване на жените
- Цел 4: Намаляване на детската смъртност
- Цел 5: Подобряване на здравословното състояние на майките
- Цел 6: Предотвратяване на разпространението на ХИВ/СПИН, малария и други заболявания
- Цел 7: Осигуряване на устойчива околна среда
- Цел 8: Създаване на глобално партньорство за развитие

Експертите по права на човека и развитие твърдят, че за да бъдат изпълнени ЦХР е необходимо правителствата на въведат принципи за човешките права (например недискриминация, участие, отговорност, прозрачност) в националните стратегии за развитие. През 2010 г. е организирана Среца на върха за ЦХР, за да направи общ преглед на напредъка. Съставеният в резултат на това документ, приет от Генералната асамблея, потвърди още веднъж, че „общите фундаментални ценности, включително свобода, равенство, солидарност, толерантност, уважение към всички права на човека, уважение към природата и споделена отговорност, са от съществено значение за постигането на Целите на хилядолетието за развитие.“¹⁷

Проследете напредъка в постигането на Целите на хилядолетието за развитие на адрес <http://www.un.org/millenniumgoals/>

Споделяй световните ресурси е НПО, което пропагандира за устойчиво управление природните ресурси като нефт и вода в интерес на световната общественост, както и за осигуряване на достъп за всички до основни стоки и услуги като храна, подходящ подслон и здравеопазване. Научете повече на: www.stwr.org

Младите хора и бедността

Съществуват доказателства от много държави, които постоянно показват, че младите хора, които израстват в бедност, като цяло са по-уязвими: по-вероятно е те да са имат влошено здраве, да изпитват образователни и поведенчески трудности, да показват лоши резултати в училище, да забременяват рано, да имат по-малки умения и стремежи, да бъдат по-ниско платени, да бъдат безработни и зависими от социално подпомагане социално подпомагане. Бедността пряко допринася за нарушаване на техните други човешки права: тя може да ги лиши от правото на образование, на сдружаване, на отход и развлечения, на участие в общността, и от други граждански и политически права.

Според Евростата – статистическата база данни на Европейския съюз, през 2010 г. в ЕС повече от 20% от децата и младежите на възраст под 24 години са живели в риск от бедност. Това означава, че един на всеки петима млади хора живее в домакинство с доходи по-ниски от 60% от средния за страната доход.¹⁸

През 2010 г. Европейският младежки форум, в своя Политически документ на тема „Младите хора и бедността“, определи трудният преход към самостоятелен живот на зрял човек, като една от основните причини за младежката бедност в Европа. В документа се посочва, че младите хора, които напускат дома на родителите си, е по-вероятно да станат бедни.¹⁹ Тези, които живеят със своите семейства или като двойки без деца са изложени на по-малък риск от бедност от младите хора, живеещи сами или като самотни родители. Според едно проучване на Евробарометър, проведено сред младите хора на възраст между 15 и 30 години²⁰, болшинството от тях са посочили финансовите причини като причини за младите зрели хора да останат да живеят със семействата си по-дълго, отколкото преди.

ВЛЕЗТЕ! – Достъп до социални права за всички млади хора

Младежкият сектор на Съвета на Европа стартира проекта „Влезте!“ през 2009 г., за да насърчи социалното включване на младите хора. Проектът представляваше дългосрочен курс на обучение, който предостави на 33 младежки лидери и младежки работници компетентности да подпомагат млади хора от непривилегирани квартали да получат достъп до своите социални права. Учителите се разработиха и специални проекти за младите хора в техните собствени общности, които включваха изграждане на капацитет, антидискриминация в училищата, инициативи за извеждане от гетата и борба с насилието.

Научете повече в интернет на адрес: www.coe.int/enter

? *Какво можете да направите лично вие, за да намалите бедността във вашата общност?*

Дейности на Съвета на Европа за намаляване на бедността

Съветът на Европа се бори с бедността като укрепва социалната сплотеност участие и предотвратява и се противопоставя на социалната изолация. Европейската конвенция за правата на човека, която гарантира граждански и политически права на човека, е допълнена от Европейската социална харта (ЕСХ), приета през 1961 г. и ревизирана през 1996 г., която гарантира социални и икономически права на човека. Според член 30 „Всеки има правото на закрила срещу бедност и социална изолация“.

Европейската социална харта е обект на наблюдение от Европейския комитет по правата на човека.

Нарушение на правото на жилище

През 2006 година, Европейската федерация на националните организации, работещи с бездомници (FEANTSA) предяви оплакване срещу Франция (Колективна жалба № 39/2006), в което твърди, че Франция не е успяла да изпълни правото на осигуряване на жилища за всички нейни жители, по-конкретно по отношение на най-уязвимите си жители. Европейският комитет по социални права установява, че Франция е нарушила правото на жилища, предвидено в Член 31 на ревизираната Европейска социална харта. Комитетът базира решението си²¹ на шест основания, в това число „лошото изпълнение на съществуващите мерки свързани с: неадекватни жилищни условия; предотвратяване на изгонванията; намаляване на бездомността; предоставяне на социални жилища с насоченост към най-нуждаещите се; разпределянето на социалните жилища; и дискриминация срещу пътуващите²²“

През 2011 г. докладчикът Лука Волонте докладва пред Парламентарната асамблея, че бедността и социалната изолация са се увеличили в държавите членки на Съвета на Европа през последните години, което представлява заплаха пред пълноценното упражняване на фундаменталните права на човека на все повече хора и пред социалната сплотеност – сближаване на европейските общества. Той напомни, че бедността може да бъде премахната ефективно само чрез овластяване на бедните.²³ Въз основа на този доклад, Асамблеята прие резолюция, с която приканва държавите членки „да направят така, че гласът на хората, които живеят в бедност, да бъде чул: отчитайки новите развиващи се форми на управление и участие, да обединят и овластят хората и общностите, засегнати от бедност, и да насърчават социалното включване за всички...“²⁴ Дневен ред 2020²⁵ – основният документ на Съвета на Европа относно младежката политика, поставя акцент върху важноста на достъпа до образование, работа, прилични условия на живот, културни, спортни и творчески упражненията, както и диалог за интеграция и солидарност като основни двигатели за социално включване участие.

Бележки

- ¹ Сравнение по данни на Forbes.com и Световната банка data.worldbank.org
- ² Бедността и Международния пакт за икономически, социални и културни права, E/C.12/2001/10., 2001, www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/E.C.12.2001.10.En
- ³ Тази сума е определена въз основа на „паритета на покупателната сила“, който означава колко местна валута е необходима, за да се закупят едни и същи стоки, които биха могли да бъдат закупени с 1.25 долара в САЩ.
- ⁴ Виж Реди Санджай Г. и Пог Томас У, 2005, Как да не броим бедните, Колумбийски университет, версия 6.2.3. 29 октомври.
- ⁵ Въз основа на дефиницията за бедност на Европейската комисия, публикувана в Съвместния доклад за социално включване участие 2004.
- ⁶ Сети Динеш и колектив, Европейски доклад за предотвратяване нараняването на децата, 2009, www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0003/83757/E92049.pdf
- ⁷ Върховен комисариат на ООН за правата на човека, Принципи и насоки за подход към стратегиите за намаляване на бедността, основан на правата на човека, HR/PUB/06/12
- ⁸ Нараян Деела и колектив, Виж за промяна, гласовете на бедните, том II, 2000, Свободна банка, стр. 34; <http://siteresources.worldbank.org/INT/POVERTY/Resources/335642-1124115102975/1555199-1124115201387/cry.pdf>
- ⁹ Найт Линдзи (редактор) Доклад за световните бедствия, 2011, Международна федерация на обществата на червения кръст, www.ifrc.org/PageFiles/89755/Photos/307000-WDR-2011-FINAL-email-1.pdf
- ¹⁰ По данни на Евростат
- ¹¹ Хът Гъргли, Пинтер Сандор: Nem ismerek tabutémát, Magyar Hírlap Online, 27 юли 2010 (на унгарски език), www.magyarhirlap.hu/interju/pinter_sandor_nem_ismerek_tabutemat.html
- ¹² Виж за промяна, виж по-горе, стр. 236
- ¹³ Виж за промяна, виж по-горе, стр. 152
- ¹⁴ Чувате ли ни?, виж по-горе, стр. 6
- ¹⁵ www.un.org/documents/ga/res/41/a41r128.htm
- ¹⁶ Сенгулта Арджун, Правото на развитие, Доклад на независимия експерт за правото на развитие, [www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/78e0cb0e6e6ea624c1256961004f7a98/\\$FILE/G0015327.pdf](http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/78e0cb0e6e6ea624c1256961004f7a98/$FILE/G0015327.pdf)
- ¹⁷ Да спазим обещанието: обединени за постигане на Целите на хилядолетието за развитие, 2010, Резолюция на Генералната асамблея на ООН; www.un.org/en/mdg/summit2010/pdf/outcome_documentN1051260.pdf
- ¹⁸ Евростат http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/main_tables
- ¹⁹ Политически документ относно младите хора и бедността, Европейски младежки форум, 2010; www.endpoverty.eu/IMG/pdf/eyf-young-people-poverty-en.pdf
- ²⁰ Изследване сред младите хора на възраст между 15 и 30 години от Европейския съюз – Обобщение, Flash EB No 202, 2007, http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_202_sum_en.pdf
- ²¹ Резолюция CM/ResChS(2008)8 на Комитета на министрите, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResChS%282008%298&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>
- ²² Права на жилище: Решение – пробив на Съвета на Европа, Прессъобщение, 5 юни 2008, FEANTSA, www.feantsa.org/files/housing_rights/Instruments_and_mechanisms_relating_to_the_right_to_housing/Collective%20complaints/2008June_PR_FEANTSAvs-France.pdf
- ²³ Волонте Лука, Борба с бедността, документ 12555; http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc11/EDOC12555.htm#P18_58
- ²⁴ Борба с бедността, Резолюция 1800 (2011) на Парламентарната асамблея <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta11/ERES1800.htm> <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta11/ERES1800.htm> - P7_33
- ²⁵ Бъдещето на младежката политика на Съвета на Европа: Дневен ред 2020, Декларация от 8-та Конференция на министрите на Съвета на Европа, отговарящи за младежта, 2008; www.coe.int/t/dg4/youth/Source/IG_Coop/Min_Conferences/2008_Kyiv_CEMRY_Declaration_en.pdf

Често ме питат коя е най-сериозната форма на нарушаване на правата на човека в днешния свят, а моят отговор е постоянен: крайната бедност.

*Мери Робинсън, бивш
Върховен комисар на
ООН за правата на
човека*

Подобно на робството и апартейда, бедността не е естествена. Тя е създадена от човека и може да бъде преодоляна и премахната чрез дейности на човешките същества.

Нелсън Мандела

Свързани занимания:

Джамия в Града на сънищата
Вярващи
Силата на цветята
Скоро ще бъде отживелица
Времеви линии
Кои сме аз?

Религия и вяра

Всички религии, изкуства и науки са клонове на едно и също дърво. Всички тези стремежи са насочени към облагородяване живота на човека, издигайки го от сферата на чисто физическото съществуване и водейки отделния човек към свобода.

Алберт Айнщайн

Какво означава религия и вяра?

Вярата е състояние на ума, когато приемаме нещо за истина, дори и да не сме 100% сигурни или не можем да го докажем. Всеки има вярвания за живота и света, в който живее. Взаимно поддържащите се вярвания могат да образуват системи от вярвания, които могат да бъдат религиозни, философски или идеологически.

Религиите са системи от вярвания, които свързват човечеството с духовността. Следното определение от Wikipedia дава добър поглед над много от измеренията на религията:

Религията е организирана система от вярвания, културни системи и мирогледи, които свързват човечеството с духовността, а понякога и с морални задачи. Много религии имат свои история, символи, традиции и свещени истории, предназначени да обяснят смисъла на живота или произхода на живота или на вселената. От религиозните вярвания за Вселената и човешката природа произтичат морала, етиката, религиозното право или предпочитания начин на живот. [...] Много от религиите имат организирано поведение, духовенство, дефиниции за членство или съпричастност, свещени места, редовни срещи или служби за дълбока почит към божествата или за молитва, свещени места (естествени или архитектурни) и/или за Светото писание. Практикуването на дадена религия може да включва също ритуали, проповеди, почитане или поклонение пред Бог или божества, жертвоприношения, фестивали, празненства, транс, инициации, погребални служби, брачни церемонии, медитация, музика, изкуство, танци, обществени служби или други страни на човешката култура. Съществуват и примери за религии, при които някои или повечето от тези аспекти на структурата, вярата или практикуването липсват.¹

Вярата в духовното измерение на живота е съществувала от вечни времена. Много човешки общества са ни оставили доказателства за своите системи от вярвания, дали са боготворели слънцето, богове и богини, познанието за доброто и злото или за свещеното. Стоунхендж, Будите от Бамян, катедралата Алмудена в Мадрид, Улур в Алис Спрингс, Бахайските градини в Хайфа, Фуджиама, свещената планина на Япония, Кааба в Саудитска Арабия или Златният храм в Амритсар – всички те са

доказателство за човешкия опит с духовното, който може да бъде обективна реалност или резултат от разказите на хората, с които обясняват значението на живота и нашата роля на света.

В най-простия смисъл религията описва „връзката между човешките същества и това, което те считат за свято, свещено, духовно или божествено“² Тя обикновено е съпътствана от набор от организирани практики, които поощряват общността от хора, които споделят тази вяра. Както е описано по-горе, вярата е по-широко понятие и също включва „схващания, които отричат измерението на съществуване отвъд този свят“.³

Религиите и другите системи от вярвания в нашата среда влияят върху нашата идентичност, независимо от това дали ние се считаме за религиозни или духовни или не. В същото време, други части на нашата идентичност, нашата история, нашия подход към други религии и групи, които считаме за „различни“, ще повлияят на това как интерпретираме религията и системата от вярвания.

? *Кои религии се практикуват във вашата държава?*

Религиите и свързаните с нея социални и културни структури са играли важна роля в човешката история. Като мисловни структури те влияят върху начина, по който възприемаме света около нас и ценностите, които приемаме или отхвърляме. Като социални структури те ни осигуряват поддържаща мрежа и чувство на принадлежност. В много случаи религиите са станали основа на силови структури и са се обвързали с тях. Историята – съвременна и древна, е пълна с примери за „теократични“ държави, били те християнски, хиндуистки, мюсюлмански, еврейски или други. Разделението между държавата и религията е все още ново и само частично прилагано: в Европа съществуват официални държавни религии и де факто държавни религии. В повечето случаи това не представлява особен проблем, доколкото се омокотва с ценностите на толерантността.

Статистиката относно последователите на религиите и верите никога не може да бъде много точна, като се има предвид динамичния характер на този модел, както и факта, че много хора сред нас живеят в среда, в която не могат да се възползват от свободата на религия и вяра. Следователно, статистиката, представена по-долу, има за цел да опише разнообразието в световен план. Цифрите показват приблизителния брой последователи на най-големите религии⁴:

Традиционна и диаспорична африканска:	100 милиона
Бахайска религия:	7 милиона
Будизъм:	376 милиона
Као Дай:	4 милиона
Китайска традиционна религия:	394 милиона
Християнство:	2.1 милиарда
Хиндуизъм:	900 милиона
Ислям:	1.5 милиарда
Джайнизъм:	4.2 милиона
Юдаизъм:	14 милиона
Неоезичество:	1 милион
Основна аборигенска религия (племенна, етническа, анимисти):	300 милиона
Растафарианство:	600 хиляди
Шинтоизъм:	4 милиона
Сикхизъм:	23 милиона
Спиритизъм:	15 милиона
Тенгрианство:	2 милиона
Унитарен универсализъм:	800 хиляди
Зороастризм:	2.6 милиона
Нерелигиозни, агностици, атеисти	1.1 милиарда

КЛЮЧОВИ ДАТИ

27 януари

Ден за възпоминание на Холокост

21 март

Международен ден за премахване на расовата дискриминация

15 май

Международен ден на възраженията по съвест

21 май

Световен ден на културното многообразие за диалог и развитие

9 август

Международен ден на местните хора

21 септември

Международен ден на мира

16 ноември

Международен ден на толерантността

Приемам нерелигиозните хора за пионери.

Анандабай Джоши, първата жена хиндуист и първата индианка, която получава медицинска степен

Всеки диктатор използва религията като лост, за да се задържи на власт.

Беназир Бхутто

Никога не налагай на другите това, което не би избрал за себе си.

Конфуций

Не прави на другите това, което мразиш да правят на теб.

Текст от папирус от Древен Египет

? *Кои религии липсват в списъка?*

Различните религии и вярвания в европейския регион съществуват отдавна. В някои исторически периоди Европа е била център за бежанци за преследвани религиозни групи и е позволила многообразието от религии и вярвания да процъфти. В други времена, обаче, европейските държави започват да се прекланят пред фанатизма и биват поглъщани от „религиозни войни“, например Трийсетгодишната война от 1618 до 1648, по време на която е избита една трета от населението на континента.

Злоупотребата, или неправилната употреба, на религиозни аргументи е довела до оправдаването на болезнени конфликти и войни, гонения и нетолерантност. Независимо от това как разбираме това историческо наследство, в Европа съществува широка гама от религии и вярвания, които продължават да оказват въздействие върху нашите общества. Следователно, религията и вярата са важни фактори, които трябва да разгледаме във връзка с младите хора и младежката работа, тъй като пряко или косвено те оказват въздействие върху идентичността и чувството на принадлежност на младите хора.

Свобода на религия или вяра в документите за правата на човека

Всеки човек има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва правото да смени религията или убежденията си, както и свободата да изповядва религията или убежденията си, индивидуално или колективно, публично или частно, чрез обучение, обреди, богослужение и ритуали.

Всеобща декларация за правата на човека, член 18

По-късно това се потвърждава и в Международния пакт за граждански и политически права, както и в някои регионални обвързващи документи за правата на човека, като например в Африканската харта за правата на човека и народите (член 8) или в Европейската конвенция за правата на човека и фундаменталните свободи (член 9).

Комитетът на ООН по правата на човека подчертава, че тази свобода е „широкообхватна и дълбока“, че тя „обхваща свободата на мисълта по всички въпроси, личното убеждение и отдадеността на религия или вяра, независимо дали се проявява индивидуално или колективно с други“, че свободата на съвестта трябва да бъде равна на свободата на религия и вяра и че се защитават „теистичните, нетеистичните, атеистичните вярвания, както и правото да не се проповядва определена религия или вяра.“⁴⁵ Следователно, с това право може да бъде защитена всяка сериозна вяра или убеждение – независимо дали човекът е сикх, отрича лова, пасифист, мормон, веган или идеологически активист срещу климатичната промяна.

В исторически план, по отношение на тази свобода в международното право се поставя акцент върху религиозната свобода на малцинствените общности. Днес, законите, които уреждат свободата на религия и вяра, вече не поставят акцент върху необходимостта от запазването на статуквото, за да не бъде влошена регионалната сигурност, а подчертават редица въпроси, включително недискриминацията, равенството и достойнството. Защитата на тази свобода има своето социално и индивидуално обяснение, осигурявайки на хората обхват (открито) да търсят, (страстно) да обсъждат и (свободно) да защитават убежденията, които са избрали – самостоятелно или с други. Постигането на среда, осигуряваща тази свобода, налага не само ненамеса въз основа на религията или вярата от страна на държавата, но и предприемането на положителни мерки за постигане и поддържане на такава среда в обществото като цяло. На практика, това трябва да включва например, възможността за предоставяне на места за преклонение или осигуряване на морално и религиозно образование.

? *Вие член ли сте на някаква религиозна общност? Как се включихте?*

Както и всички останали права на човека, тази свобода не е „решаващ фактор“ за други свободи и понякога се оказва в конфликт с останалите права на човека,

например свободата на мнение и изразяване и свободата от дискриминация въз основа на джендър или сексуална ориентация. Това, например, е отразено в начина, по който е структуриран член 9 от Европейската конвенция за правата на човека: налице е абсолютна закрила на правото на религиозни убеждения, съвест и мисъл, но проявяването ѝ се ползва само с квалифицирана закрила, доколкото не нарушава други права на човека.

☉ **Не причинявай на другите това, което ще те разгневи, ако другите ти го причинят.**

Изократ

Европейска конвенция за правата на човека

Член 9

1. Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата на всеки да променя своята религия или убеждения и свободата да изповядва своята религия или убеждения индивидуално или колективно, публично или в частен кръг, чрез богослужение, преподаване, практикуване и спазване на ритуали.
2. Свободата да се изповядват религията или убежденията подлежи само на такива ограничения, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на обществената сигурност, за защитата на обществения ред, здравето и морала или за защитата на правата и свободите на другите.

Свободата на религия и убеждение – включително свободата за смяна на религията, е от основно значение за всички нас, за нашето търсене на значението, за нашето пълно развитие, за нашата идентичност и нашето изразяване като членове на общност или общности. Независимо дали имаме твърда религия или убеждение, независимо дали сме неопределени, или дали изобщо не се интересуваме от религията или убежденията, тази свобода е важна за хората и обществата, които те изграждат.

☉ **Има ли общности във вашата държава, които нямат същата степен на свобода на религия и убеждения, както други?**

Предизвикателства и нарушения на свободата на религия или убеждение

В цялата религиозна история много религии и характеристики на обществото са вградени в средата, в която се практикува определена религия, и те са отразени в културата и политиката. Много произведения на литературата, поезията, изобразителното изкуство и музиката, начина на обличане и начините, по които е организиран съвместния живот, произтичат от религията. Религията е оставила сериозен отпечатък върху културата, който може да бъде видян, например, в свети дни, празненства, брачни церемонии, погребални практики, поклонения, носене на религиозни символи (например бижута или облекло), или във физически промени на тялото, например обрязването на мъжете.

Влиянието на религиите може да бъде още по-силно, когато нациите възприемат държавна религия или религиозна идеология. При тези ситуации религията и религиозните аргументи могат да бъдат объркани с политическата, икономическата или социалната аргументация.

Степента, до която свободата на мисълта, съзнанието и религията позволява определени практики на общността на вярващите да променят тези на останалите в обществото, често е обект на дискусии в общността, която се занимава с правата на човека. Примери за това са отношението към жените на религиозни ръководни длъжности, традиционните церемонии с деца, браковете, разводите или погребенията, които заобикалят закона, забраната за изобразяване на божествени същества или други религиозни фигури и т.н.

В този контекст, органите по правата на човека биха критикували вредните практики, независимо дали те по традиция се обвързват с определени култури, нации или религии. Този критицизъм не е нападение срещу културата, националността или религията, а опит да се постигне баланс между правото на един човек на религия и убеждение и останалите човешки права, тъй като някои от тези практики могат

☉ Религиозните групи трябва да толерират, както и останалите групи, критичните публични изявления и дебати относно тяхната дейност, учения и убеждения, само обаче ако този критицизъм няма за цел да обиди умишлено и неоснователно и не представлява подбуждане към разрушаване на обществената свобода или към дискриминация срещу последователите на определена религия.

Венецианската комисия на Съвета на Европа

☉ **Не приписвай на другите, това, което не би искал те да припишат на теб, и не казвай нищо, което не би искал те да кажат.**

Бахаулах

да доведат до сериозни нарушения на правата на човека. Вредните традиционни практики включват повреждане на половите органи на жените, предпочитания към синовете (което се проявява с абортите, направени заради пола на детето, неполагането на грижи за новородените момиченца, дискриминация по отношение на образованието в полза на синовете, дискриминация по отношение на храненето), уредени или принудителни бракове, бракове между деца, престъпления, свързани със зестри и престъпления, оправдавани с „честта“, изключване или ограничаване на някои права на непоследователите на по-мощна религиозна група в дадена общност, сегрегация според религиозните групировки, и т.н. Тези практики засягат жените и децата непропорционално: позоваването на традициите се използва за оправдаване на дискриминацията въз основа на джендър и възраст. В допълнение, в някои случаи, ситуации, които от гледна точка на правата на човека, представляват нарушаване на човешкото достойнство, остават незабелязани, табу и ненаказани. Някои от тези практики се основават на религиозни схващания; фактът, че те са дълбоко залегнали в дадена култура и традиция прави прекратяването им още по-трудно. Промените трябва да бъдат постигнати чрез законодателна промяна, образование и овластяване.

В историята религиите са играли съществена роля за налагането на ограничения върху човешките дейности, за да се защити физическата и психологическата цялост или достойнство на останалите хора. Все пак, въпреки че религиозните философии са допринесли за развиване на съзнанието за човешките права и достойнство, правата на човека, свързани с религията и убеждението, не се освобождават от напреженията и противоречията, които присъстват в документите за правата на човека повече от останалите права. Както се вижда при вредните традиционни практики, понякога убежденията или вярванията се използват за оправдаване на явни физически увреждания със сериозни последици за здравето.

Не нанарявай другите по начини, по които можеш да бъдеш наранен самият ти.

Уданаварга

❓ *Съществуват ли във вашата/ите общност/и религиозни практики, които считате за вредни?*

Дискриминация и нетолерантност на основание религия или вяра

Религиозната нетолерантност може да се проявява на различни нива: сред последователите на една и съща религия (вътрешнорелигиозна нетолерантност); между една религия или религиозно отношение и друга, която се проявява в различни форми на конфликти между хора и групи от хора (междурелигиозна нетолерантност); под формата на конфронтационен атеизъм или конфронтационен теизъм, които не толерират свободния избор и практикуване на други религии или убеждения; или под формата на анти-секуларизъм. Религиозната нетолерантност често бива обвървана с ксенофобията или други форми на дискриминация; а понякога се използва и като оправдание на дискриминацията.

Повечето нарушения на човешките права по отношение на свободата на религия и убеждение, се отнасят и за свободата от дискриминация. Дискриминацията въз основа на религията и убеждението противоречи на правата на човека, но въпреки това много хора в Европа са обект на такава. Фактът, че религията и убежденията често се бъркат с културата, националността и етничността, ги прави по-сложни, но и по-болезнени на индивидуално ниво: можете да станете обект на дискриминация въз основа на религиозните пристрастия, дори и да не вярвате в религията, към която сте свързани.

Дискриминацията и нетолерантността имат неблагоприятно въздействие върху обществото като цяло и по-конкретно върху младите хора, които ги изпитват. Това въздействие включва:

- Ниско самочувствие
- Самосегрегация
- Интернализирано потисничество
- Неангажираност в училищни упражненията
- Непостигане на техния потенциал
- Привличане към насилствени екстремистки идеологии
- Ранно отпадане от училище
- Здравословни проблеми/ депресия⁶

Религиозната нетолерантност се използва и за подхранване на омраза и допринасяне за въоръжени конфликти не толкова, защото тя е причината за конфликта, а защото религиозната принадлежност се използва за очертаване на разделителни линии, както показват въоръжените конфликти на Балканите и в Кавказ. Последствията от международния тероризъм и „войните срещу тероризма“ са особено опустошителни в Европа и извън нея, главно защото религиозната нетолерантност се смесва с ксенофобията и расизма.

Нито една социална група, религия или общност няма монопол върху дискриминацията. Въпреки че степените на закрила на свободата на религия и убеждение са доста различни в държавите членки на Съвета на Европа, религиозната нетолерантност и дискриминация засягат всеки човек в Европа.

Нетолерантност и дискриминация срещу мюсюлманите (ислямфобия)

Особен проблем в няколко европейски държави са разпространението на ислямфобията, страхът и омразата към исляма, което предизвиква дискриминация срещу мюсюлманите или хората, свързани с исляма. Ислямът е най-широко разпространената религия в Европа след християнството и основна религия в някои държави членки на Съвета на Европа. Враждебността към исляма като религия и към мюсюлманите, особено след „войните над терора“, разкри дълбоко-вкоренени предразсъдъци към мюсюлманите в много европейски общества. Със схващането, че ислямската религия се свързва само с тероризъм и екстремизъм, ислямфобията е допринесла за негативното отношение към исляма и мюсюлманите, като погрешно генерализира военния религиозен екстремизъм и ултраконсерватизма с всички мюсюлмански държави и с всички мюсюлмани. Тази нетолерантност и стереотипен възглед към исляма се проявява по различни начини – от вербален или писмен тормоз над мюсюлманите, дискриминация в училищата и на работното място и психологически тормоз или напрежение, до явни насилствени нападения над джамии и хора, особено жени, които ходят забулени⁷. В този контекст масмедииите изиграват своята роля, като дават изопачено, а дори и явно стереотипно и клеветническо представяне за мюсюлманите.

Както и при останалите жертви на дискриминация въз основа на религиозно пристрастие, дискриминацията срещу мюсюлманите може да се припокрие с други форми на дискриминация и ксенофобия, например анти-имигрантски настроения, расизъм и сексизъм.

Шест постоянни предразсъдъка за мюсюлманите

Всички са еднакви: Счита се, че всички мюсюлмани са еднакви, независимо от тяхната националност, социална класа и политическо убеждение и независимо дали спазват своите убеждения и практики.

Всички са движени от религията: Съществува вярване, че единственото и най-важно нещо за мюсюлманите, при всички обстоятелства, е тяхната религиозна вяра. И ако мюсюлманите проявят насилие, например, веднага се приема, че го правят, защото религията им проповядва насилие.

Напълно „други“: Мюсюлманите се считат за напълно „други“: приема се, че те имат малко или никакви интереси, потребности или ценности, които са общи с тези на хората, които не са от мюсюлмански произход.

По-нисши в културно и морално отношение: Мюсюлманите се считат за по-нисши в културно и морално отношение и за склонни да бъдат ирационални и да проявяват насилие, нетолерантни в отношението си към жените, презрителни към мирогледи, които са различни от техния собствен, и враждебни и негодуващи срещу „Запада“ без никаква основателна причина.

Заплаха: Счита се, че мюсюлманите са заплаха за сигурността, че имат мълчаливи или открити пристрастия към международния тероризъм и че са отдадени на „ислямизирането“ на държавите, в които живеят.

Сътрудничеството е невъзможно: В следствие на предишните пет възприятия се твърди, че не съществува възможност за активно партньорство между мюсюлманите и хора с различен религиозен или културен произход.

Насоки за учителите на тема „Противодействие на нетолерантността и дискриминацията срещу мюсюлманите“, OSCE/ODIHR, Съвет на Европа и ЮНЕСКО.

Законът за всички е една дума: давайте на съседа си любов, каквато давате на себе си.

Свети Павел

Антихристиянски настроения (християнофобия)

Християнофобията представлява всяка форма на дискриминация и нетолерантност срещу някои или всички християни, християнската религия или практикуването на християнството. Както и при останалите форми на дискриминация, основана на религия, извършителите могат да бъдат хора от други религии – често основните религии, както и светските институции. Враждебността срещу християните се проявява в нападения срещу места за богослужение, вербален тормоз, а в държавите, в които християните са малцинство – и ограничения за построяване, а понякога и за опазване на църквите и манастирите.

Особено тревожен е нарастващият брой на нападенията срещу християни в Средния Изток. Една препоръка на Парламентарната асамблея по този въпрос приканва, наред с други неща, към „повишаване на информираността относно необходимостта за борба с всички форми на религиозен фундаментализъм и манипулиране на религиозните убеждения по политически причини, които често са причина за тероризма днес. Образованието и диалога са два основни инструмента, които биха могли да допринесат за превенцията на това зло“⁸.

❓ Някога изпитвали ли сте предрасъдъци към себе си, заради вашата религия или убеждение? Как реагирахте?

Антисемитизъм

Антисемитизмът – враждебност към евреите като религиозна или малцинствена група, често придружен от социална, икономическа и политическа дискриминация, е пример за комбинация между расизъм и религиозна дискриминация. Въпреки че директната цел на антисемитизма са евреите, мотивацията за дискриминация и насилие не винаги се основава на юдаизма като религия, а на евреите като народ.

В докладите на организациите, работещи за правата на човека, често се посочва нарастващият брой антисемитски атаки, в някои държави, придружено от нарастване на броя на откритите антисемитски речи на политическата арена. Това са нападения срещу еврейски училища, „при които еврейските ученици все по-често биват убивани, тормозени и наранявани, докато отиват или се прибират от училище, или в класната стая, заедно със своите съученици. Учителите споделят, че изразът „евреин“ е станал популярна обидна дума сред подрастващите“⁹. Вместо да се ограничава до екстремистките кръгове, антисемитизмът става все по-голямо течение.

В своята Препоръка № 9 относно борбата срещу антисемитизма, приета през 2004 г., Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността препоръчва, наред с друго, държавите членки да гарантират, че наказателното право наказва антисемитските дейности като:

- Публично склоняване към насилие, омраза, дискриминация, публични обиди, клевети и заплахи, насочени към човек или групи от хора, въз основа на тяхната фактическа или предполагаема еврейска идентичност или произход;
- Публично антисемитска изразяване на идеология, която омаловажава или охулва групирането на хора въз основа на тяхната еврейска идентичност или произход;
- Публично опровергаване, тривиализиране, оправдаване или поощряване на Шоа и престъпленията на геноцид, престъпленията срещу човечеството или военните престъпления, извършени срещу хората, въз основа на тяхната еврейска идентичност или произход;
- Оскверняване и профанизация с антисемитска цел на еврейското имущество и паметници;
- Създаването или ръководенето на групи, които пропагандират антисемитизъм.

Религиозната нетолерантност и дискриминация не се ограничават до антисемитизма, християнофобията или ислямофобията. Сред многото форми на дискриминацията попада и непризнаването на някои религии и различното им третиране. Религиите и системите от възгледи могат да бъдат забранени, преследвани или строго контролирани, заради евентуалния им „сектантски“ характер или тяхната неуместност въз основа на това, че са „незначителни“.

Важно е да си припомним, че свободата на религия и убеждение включва правото на промяна на религията и правото да не следваш или обявяваш една религия.

Направи на хората това, което искаш те да сторят на теб; не им причинявай това, което не искаш да бъде причинено на теб.

Пророк Мохамед

❓ *Какво ще се случи, ако решите да възприемете религия, която е различна от тази на вашето семейство или вашата общност?*

Въпреки нарастващите и широкоразпространени прояви на религиозна нетолерантност е много важно да не забравяме, че религията и правата на човека са идеално съвместими и че само една рамка на човешките права може да осигури свобода на религия и убеждения за всички.

Историята на Европа наистина е пълна с примери на насилие и варварство в името на религията. Тези актове са били извършвани и се извършват от мъже и жени, които не са командвани от религиозни заповеди, а от хора.

За щастие, историята и реалността на нашия свят също са живо доказателство за оптимизма на религиозното многообразие: нито едно общество не е моно-религиозно и нито една система на мислене не е преобладавала, дори и в при най-тежките форми на тоталитаризъм. Освен това, примерите за хора, които са се приели взаимно, въпреки религиозните им различия, и често се обединяват в многообразието, са много повече от примерите за нетолерантност.

Работата на Съвета на Европа

Бялата книга за межкултурния диалог на Съвета на Европа „Да живеем заедно като еднакви по достойнство“ (2008) признава, че различните религии и светските концепции за живота са допринесли за културното наследство на Европа и отбелязва значението на вътрешнорелигиозния, междурелигиозния и други видове диалог за популяризиране разбирателството между отделните култури. Също така, в документа се посочва, че Съветът на Европа „ще остане на неутрална позиция спрямо различните религии, като в същото време защитава свободата на мисълта, съзнанието и религията, правата и задълженията на всички граждани и съответната автономност на държавата и религиите.“¹⁰

Насърчаването на религиозната толерантност и междуверския диалог също е един от приоритетите на младежката политика на Съвета на Европа. Редица събития, организирани в рамките на кампанията „Всички различни – всички еднакви“ през 2007-2008 г., станаха основа за разработването на препоръки и планове за действие при насърчаването на междурелигиозния диалог в европейската младежка работа, включително Истанбулската младежка декларация за междурелигиозен и межкултурен диалог в младежката работа¹², както и Казанския план за действие¹³. Всички тези документи наблягат на важната роля на младите хора и младежките организации и приноса им за промяната към религиозна толерантност.

Сферата на образованието може да бъде платформа за поява на напрежение по отношение на правата на човека, свързани с религията и убежденията, както в случаите, когато учебното съдържание бива критикувано като ограничаващо свободата на религия и убеждение, или в случаите, когато религиозните символи, из-

② Един човек никога не трябва да причинява на другия това, което счита за вредно за себе си. Накратко, това е правилото на дхарма.

Брихаспати, Махабхарата

② Повече информация ще намерите в „Религиозното многообразие и межкултурното образование“ – училищен справочник на Съвета на Европа.¹¹

Религия и убеждения в Европейския съд по правата на човека

Фолгеро и други срещу Норвегия (2007)

Родители спечелиха казусът пред съда в Страсбург за премахване на задължителните религиозните часове по една конкретна секта на християнството. Съдът установи, че държавата нарушава член 2 от Протокол № 1, в който се посочва, че: „На нито един човек не може да му бъде отказано правото на образование. При упражняването на функциите си, които е възприела по отношение на образованието и преподаването, Държавата се задължава да уважава правото на родителите да осигурят такова образование и обучение, което съответства на техните собствени религиозни и философски убеждения“.

Лауци срещу Италия (2011)

Децата на г-жа Лауци посещават държавно училище, в което във всички класни стаи на стената е поставено разпятие, което тя счита, че противоречи на принципа на секуларизма, в който тя желае да възпита децата си. Тя заявява пред Съда, че това е в нарушение на член 9 (свобода на мисълта, съзнанието и религията) и член 2 от Протокол № 1 (право на образование).

Съдът не установи нарушение; по-конкретно, той постанови, че въпросът за религиозните символи в класните стаи по принцип е въпрос, попадащ в сферата на преценка на държавата, при условие че решенията в тази област не водят до форма на индоктринизиране, както и че нищо не предполага, че властите са били нетолерантни спрямо учениците, които вярват в други религии, които не са вярващи или които имат нерелигиозни философски убеждения.

Ерджеп срещу Турция (2011)

При това дело става въпрос за отказа на ищеца – Свидетел на Йехова и възразител по съвест, да отслужи военната си служба поради своята съвест и последващите му убеждения към нея.

Съдът установи нарушение на член 9 и член 6 (право на справедлив процес). Тя прикани Турция да въведе законодателство относно възразителите по съвест и да предвиди алтернативни форми на военна служба.

Нищо, което диша, съществува, живее или има същност или потенциал за живот, не трябва да бъде унищожавано или отхвърляно, или подчинявано, или увреждано, или отричано, заради своята същност или потенциал. Също както скръбта и болката не са желателни за вас, те не са желателни и за всичко, което диша, съществува, живее или има същност за живот.

Акаранга Сутра

Обичай съседа си, както самия себе си.

Левит

ползвани от училището или учениците, е предизвикало конфликти. В същото време, образованието е и една от най-важните сфери на живота за противодействие на стереотипите и предразсъдъците. В този дух ODIHR, Съветът на Европа и ЮНЕСКО публикуваха Насоки за учителите за справяне с нетолерантността и дискриминацията срещу мюсюлманите.¹⁴ Този документ има за цел да помогне на учителите, обучители на учители, експертите по образователна политика и неправителствените организации, работещи в областта на неформалното образование, в тяхната работа срещу ислямophobia.

Рамковата конвенция за закрила на националните малцинства също защитава религията като елемент на идентичността на малцинствата, „Страните се задължават да осигуряват условия, които са необходими на хората, принадлежащи към национални малцинства, да поддържат и развиват своята култура и да опазват основните елементи на своята идентичност, а именно тяхната религия, език, традиции и културно наследство“ (Член 5) и забранява насилствената асимилация.

Младежката работа и религията и убежденията

Религията е въпрос, с който много хора се сблъскват в ежедневния си живот у дома, на обществени места, на работа или в училище. Младежката работа може да помогне религиозните разлики да станат фактор за културно обогатяване на младите хора, вместо причина за сблъсъци, особено през обектива на взаимното разбиране, толерантността и приемането на различията.

Независимо дали работят на местно, регионално или международно ниво, младежките работници трябва да бъдат запознати с потенциалната роля и влияние на религията и убеждението при провеждането на дадено занимание, както и при планирането на целите на заниманието. Приемането на многообразието е добра начална точка; надграждането на многообразието като източник на сила е отличен начин да продължите. Все повече младежки организации активно работят в областта на междурелигиозния диалог, като насърчават диалога между еднакви, като бъдат самокритични към своите собствени религиозни традиции, с цел повишаване на разбирателството.

Отчитането разликите на убежденията и практиките в групата, преди и по време на заниманието, може да допринесе за постигане на по-добра атмосфера в групата от самото начало. Познаването на някои ритуали и практики на други религии може да бъде полезно и важно за доброто функциониране и успеха на младежките събития. Отчитането на правилата за хранене, местата и времето за молитви, религиозния календар и ежедневните практики на различните религиозни групи (например Шабат, петъчните молитви, Рамадан, неделните чествания, празниците) може да е от полза за организаторите на младежки занимания, за да създадат уважителна и мирна атмосфера и за да избегнат проблеми с пътуването, времевите графици и ефективността на заниманията. Особеностите на мястото, на което се провежда заниманието, и очакванията на домакините са също толкова важни, за да бъде демонстрирано уважение към потребностите на участниците в групата.

Определената степен на чувствителност към религиозното многообразие в групата би могла да създаде определено положително и мотивиращо отношение и любопитство към религиозните практики и убеждения на другите. Това може да бъде и от полза за насърчаването на взаимното уважение и разбирателство, както и за преодоляване на дълбоките предразсъдъци, свързани с религиозните убеждения и практики.

? *Какво значение има религиозната толерантност във вашата работа с млади хора?*

Съществува много работа с младежта, която е основана на вярата, както и основани на вярата младежки организации. Младежният сектор на Съвета на Европа работи в тясно сътрудничество с различни международни младежки организации, които са основани на вярата, и насърчава сътрудничеството между тях. В семинари-

те и обучителни мероприятия упражненията в Европейския младежки център често участват организации като:

- Вселенски младежки съвет в Европа
- Европейски алианс на Християнската асоциация на младите мъже
- Европейски бахайски младежки съвет
- Европейска дружба на християнската младеж
- Европейски съюз на еврейските стажанти
- Форум на европейските мюсюлмански младежки и студентски организации
- Международната федерация на младежките католически организации
- Международно движение на католическата земеделска и селска младеж в Европа
- Международни младежки католически стажанти – международно движение на студентите католици
- Ислямската конференция на младежкия форум за диалог и сътрудничество
- Младежки форум Пакс Кристи
- Синдесмос – Световна дружба на православната младеж
- Древносирийски универсален алианс
- Европейска асоциация на младите жени християни
- Световна студентска християнска федерация

Някои от тези организации се обединиха в рамките на Европейския младежки форум и създадоха Основана на вярата група от младежки организации, за да научават повече за себе си, да насърчават многообразието и борбата с дискриминацията и омразата. Обединени от Европейската организация за обучение на връстници, Европейския съюз на еврейските стажанти, Вселенския младежки съвет в Европа, Форум на европейските мюсюлмански младежки и студентски организации, Международната федерация на католическите младежки организации, Международното движение на католическите стажанти, Пакс Кристи Интернешънъл и Световната студентска християнска федерация, през 2008 г. Експертната група разработи Наръчник за междурелигиозен диалог в младежката работа – „Да живеем заедно с вярата“. Наръчникът, публикуван от Европейския младежки форум, съдържа информация за монотеистичните религии и предлага няколко методики и занимания за разбиране и разрушаване на предразсъдъците и стереотипите, свързани с религията, и за насърчаване на междурелигиозния диалог. Наръчникът може да бъде свален от интернет страницата на Европейския младежки форум (www.youthforum.org) или от интернет страницата на участващите организации.

Бележки

¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Religion> (прегледан на 9 юли 2012)

² Религия (2007) Енциклопедия Британика: www.britannica.com/eb/article-9063138

³ Линда Уудхед и Ребека Като: "Религия или убеждение": Идентифициране на проблеми и приоритети. Комисия по равенство и права на човека, 2009, р. iii: www.equalityhumanrights.com/uploaded_files/research/research_report_48_religion_or_belief.pdf

⁴ Основни религии по света, класифицирани по брой последователи: www.adherents.com/Religions_By_Adherents.html

⁵ Генерален коментар 22 на Комитета на ООН по правата на човека относно член 18 от МПГПП

⁶ OSCE/ODIHR, Съвет на Европа, ЮНЕСКО, Насоки за учителите за справяне с нетолерантността и дискриминацията срещу мюсюлманите, 2011

⁷ FAIR (Форум срещу ислямophobia и расизма), намира се на адрес: www.fairuk.org/introduction.htm

⁸ Препоръка 1957 (2011) на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа „Насилие срещу християните в Средния Изток“

⁹ OSCE-ODIHR и Яд Вашем, Справяне с антисемитизма: защо и как? Насоки за учителите, 2007

¹⁰ Съвет на Европа, Бяла книга за межкултурен диалог „Да живеем заедно като еднакви по достойнство“, представена от Министрите на външните работи на Съвета на Европа по време на тяхното 118-то министерско заседание (Страсбург, 7 май 2008), стр. 23, намира се на адрес: www.coe.int/t/dg4/intercultural/Source/Pub_White_Paper/White%20Paper_final_revised_EN.pdf, вижте също Декларацията от Сан Марино от 2007г.

¹¹ www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Coordinators/2006_14_CDED_ReligiousDiversity.pdf

¹² „Младежка декларация от Истанбул за междурелигиозния и межкултурния диалог в младежката работа“, Симпозиум „Междурелигиозен и межкултурен диалог в областта на младежката работа, Истанбул, Турция, 27-31 март 2007: www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Documents/2008_Istanbul_Declaration_en.pdf

¹³ „Казански план за действие“, Международен младежки форум „Межкултурния диалог и неговото религиозно измерение“, Казан, Република Татарстан, Руска федерация, 30 ноември – 4 декември 2008: www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Documents/2008_Kazan_Action_Plan_en.pdf

¹⁴ Насоки за учителите за справяне с нетолерантността и дискриминацията срещу мюсюлманите, OSCE/ODIHR, Съвет на Европа, ЮНЕСКО, 2011: www.coe.int/t/dg4/education/edc/resources

Приемайте успеха на вашия съсед като свой собствен успех и загубата на вашия съсед като ваша собствена загуба.

Тай Шанг Кан Инг Пиен

Свързани упражнения:

Доста!

Маркети на паметта

Времеви линии

Историческа памет

Паметта е това, което ни оформя. Паметта е това, което ни учи. Трябва да разберем, че там се намира нашето изкупление.

Естел Лафлин, оцеляла от Холокост

Какво означава историческа памет?

Историческа памет : съществително

- Спомняне или припомняне на определено нещо
- Действието да запомниш
- Мемориал или документ за даден факт, човек и т.н.

Оксфордски речник на английския език

Грубите нарушения на правата на човека, жестокости като Холокост, търговията с роби, геноцид, войни и етнически чистки, не се забравят или прощават лесно от тези, които са засегнати. Въпреки това, историческата памет е повече от това просто да си спомниш: историческата памет означава да запазим спомена жив или най-малко да не си позволяваме да забравим ужасите, които са се случили в миналото.

Когато възпоменанието се организира от обществото или на официално ниво от правителствата, често пъти хората се приканват да си спомнят нещо, което дори и самите те не са изпитали. Жертвите или тези, които са засегнати, нямат нужда от подобни изкуствени напомняния: за тях е невъзможно да забравят. Официалното възпоменание обикновено се организира, за да могат останалите в обществото, които не са пряко засегнати, да бъдат информирани и публично да признаят страданията на жертвите.

Официалното възпоменание може да помогне на засегнатите от ужасяващо минало събитие да почувстват, че обществото като цяло признава тяхната болка, осъжда действията, които са предизвикали тази болка, и дава гаранции, че подобни дейности няма да бъдат повтаряни в бъдеще. По този начин възпоменанието може да помогне на жертвите на почувстват близост, да им даде възможност да излязат от миналото.

Официалното възпоменание на подобни събития, обаче, може да бъде полезно и за обществото като цяло. Обществото трябва да „запомни“ своята собствена история – включително тези събития, които са разрушили живота на много, за да се поучи от миналото и да не повтаря грешките, за които може би е било отговорно. Възпоменанието, когато се провежда правилно, може да послужи като предупредителен сигнал за обществото: то може да ни покаже как човешкото действие или бездействие, тесногърдие, расизъм, нетолерантност и други относително общи нагласи, при определени обстоятелства могат да доведат до събития, които са наистина ужасяващи.

Да забравиш не е лесно, дори и когато искаш да забравиш.

Г-н Байджахе, оцелял от геноцида в Руанда

Информацията в този раздел се отнася до въпроси, които обществата наистина трябва да запомнят – заедно – ужасяващи събития, при които са извършвани масови нарушения на правата на човека.

? *Кои събития официално се помнят във вашата страна?*

Историческа памет и правата на човека

Не съществува човешко право, което е пряко свързано с акта на възпоменание, но видовете събития, които обществото смята, че трябва да запомни, почти винаги са тези, при които човешките права на определени групи хора са били всячески пренебрегвани. Ние си спомняме за нацисткия Холокост, защото евреите, ромите, хората с увреждания, хомосексуалистите, хората с определени политически убеждения и хората със славянска националност са били третирани като по-нисши човешки същества и са изпитали нарушения на почти всички техни човешки права. Ние си спомняме войните, главно защото те са време, в което смъртта сподобва както цивилните, така и участниците в масовите боеве. Ние си спомняме депортирането или случаите на етнически чистки не само поради факта, че жертвите са били подложени на системно нарушаване на техните човешки права, но и защото нарушенията са били насочени спрямо тези конкретни групи, и не поради друга причина, а защото тези групи са смятани за по-нисши хора, за хора, които са недостойни за пълния набор от права на човека. Ние си спомняме геноцидите, защото това са случаи, в които премахването на един цял народ е предприето умишлено. Премахването е ужасяващо, но планирането, намерението да го премахнеш е удар по най-основния принцип на човешките права: че всички хора трябва да бъдат приемани като еднакви по достойнство и права.

? Това е проблемът на изключителното. Изключителното става нормално, а след това прекалено малко, и тогава трябва да го правиш все по-изключително и по-изключително. А кинжалът, насочен към врага, в крайна сметка се забива навътре, пробивайки самия характер на това собствено общество и разкъсвайки точно това, което то се предполага, че защитава.

Съдия Алби Сакс

Конвенция за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид

Член I: Договарящите страни потвърждават, че геноцидът, независимо дали е извършен в мирно време, или по време на война, е престъпление съгласно международното право, което те се задължават да предотвратяват и наказват.

Член II: В тази конвенция геноцид е всяко от следните дейности, извършени с намерение да бъде унищожена изцяло или отчасти една национална, етническа, расова или религиозна група като такава:

- (а) убиване на членове на групата;
- (б) причиняване на тежки телесни или душевни повреди на членове на групата;
- (в) умишлено налагане на групата на условия на живот, целящи нейното пълно или частично физическо унищожение;
- (г) налагане на мерки за предотвратяване на ражданията в групата;
- (д) насилствено предаване на деца от групата на друга група.

Кои права на човека?

Масовите нарушения на правата на човека от вид, който заслужава да бъде запомнен, винаги включват дискриминация. Що се отнася до нарушенията в една държава – например, масово депортиране или етническа чистка, това обикновено лесно се установява. По отношение на геноцида, аспектът на дискриминация също е явен. Въпреки това, що се отнася до войните между държавите, ние рядко се сещаме да помислим дали считаме хората във „вражеската“ държава за хора с по-малка стойност от нас. Ако това е така, може би трябва да бъдат положени повече усилия, за да се използват повече изграждането на мира и преговорите, вместо да се тревожим за благополучието.

Една от характеристиките на видовете събития, които държавите са склонни да запомнят, е че те са свързани с нарушения на пълния набор от човешки права. Жертвите, които са загинали – тези, чието право на живот, не е зачетено – обикновено са тези, за които официално си спомняме или които официално броим. И все пак събития като война или геноцид също оказват влияние върху огромен брой други хора, които могат „да оцелеят“, но които стават забавени жертви – често страдащи продължително време след първоначалното събитие.

Когато се унищожава инфраструктурата на една държава или когато броят на бежанците, бягащи от етнически чистки, залее службите на приемащата държава, „жертвите“ на първоначалното действие се умножават. Новите начини за благополучие оставят след себе си неексплодирани порядки, които убиват или осакатяват, оставят

? Холокост се счита за парадигма на всички видове нарушения на правата на човека и за престъпление срещу човечеството; взети са предвид всички жертви.

Съвет на Европа¹

химически отпадъци, които предизвикват влошаване на здравето, оставят разбита инфраструктура, която не може да задоволи основните потребности на оцелелите. Ако не признаем „забавените“ жертви на ужасяващите събития и ако не можем да видим ялната картина за общия брой, които са страдали, как тогава можем да оценим последствията от тези дейности? Как можем „да ги запомним“ точно, и как можем на си извлечем поуки от тях за бъдещето?

Агент Ориндж

Агент Ориндж е хербицид-дефолиант, използван масово по време на Виетнамската война. Неговото въздействие върху околната среда и хората се чувства и днес. Приблизително 4.8 милиона виетнамци са били изложени на Агент Ориндж, което води до смъртта или осакатяването на 400,000 души, а 500,000 деца са родени с вродени дефекти. През 2010 г. жертвите все още търсят справедливост и компенсации от съдилищата в Съединените американски щати.

Този грях ще поквари човечеството докрай. Той поквари и мен. А аз исках това да се случи.

Ян Карски, който пренася посланието за полското гето на военните съюзници, на което не е повярвано.

Нашето бъдеще е по-добро от нашето минало.

Бен Орки

? *Кои жертви от Втората световна война се „броят“ във вашата държава? Можете ли да се сетите за други, на чиито живот е сложен край, но не са включени в официалната бройка?*

Забравяне на правата на човека

Когато ужасяващите събития получават „официален“ статут като нещо, което обществото не трябва да забравя, оцелелите или хората, които са засегнати от събитията, някак си чувстват, че обществото признава, че действието е било погрешно. Те имат и надежда, че вече не са считани за хора, чиито права могат да бъдат пренебрегнати. За съжаление, много народи по света не получават дори този мъничък комфорт: броят на ужасяващите събития, които обществата не запомнят, далеч надхвърля броя на тези, които признаваме и отбелязваме.

Има някои събития, които се помнят, но за които не си спомняме и не познаваме подробно:

- Колко наистина знаем за ужасите на търговията с роби, за броя на убитите и за ужасните условия, при които робите са били депортирани и принуждавани да работят!
- В Европа ние си спомняме за Втората световна война и масовото унищожаване на евреите, но колко хора си спомнят за други групи, които са били мишена на нацистите? Знаем ли, че като процент от населението, ромите са загубили също толкова, ако не и повече от членовете си, в сравнение с евреите?
- Доколко признаваме ролята, която нашата собствена държава е изиграла във Втората световна война – на чиято и страна да се е била? Войните са ужасни времена и понякога изглежда, че всички средства за оправдани, за да бъде довършена една война или за да бъде победен врага. Все пак, дори и по време на война съществуват стандарти, а масовите бомбардировки над германските градове, при които са загинали хиляди цивилни, почти със сигурност са нарушили тези стандарти.
- Как възприемаме престъпленията на сталинизма, включително масовите депортирания и глада? Кой трябва да си ги спомни днес?
- Какво правим за възпоменанието на геноцида на арменците и други християни по време на последните години на Османската империя?
- Колко всъщност ни е грижа да разберем ефекта от колониализма в африканските държави, например в Конго или в Алжир? Колко предпочитаме да знаем?

? *За колко от изброените събития сте чували? Можете ли да се сетите за други подобни жестокости, в която е участвала вашата държава?*

Съществуват и други събития, за които едва ли някой си спомня, дори и държавите, които са участвали в причиняването им, и дори, когато страданията в миналото са продължили да играят роля за нарушаването на правата, които се случват днес:

- През 1966 г. в Нигерия се провежда гражданска война и са направени опити Нигерия напълно да се освободи от Република Биафра. Използвани са всички възможни дейности за унищожаване и прочистване на държавата от всички следи на Игбо и източните жители. Англичани, руснаци, източно германци и египтяни също

участват в действията, които са довели до убиването и изтезаването на милиони хора от Биафра.²

- Населението на Северна Америка преди пристигането на Колумб през 1492 г. се определя между 1.8 милиона и 12 милиона души. През следващите четиристотин години неговият брой е намалял до 237,000 души. Много местни американци са директно убити от европейските колонизатори; други са умрели от болести, които са пренесени от колонизаторите.

„...Европейските християнски нашественици системно убиваха все повече местно население – от Канадска Арктика до Южна Америка. Те прибегваха до методи като война, походи на смъртта, принудително преселване в неплодни земи, унищожаване на тяхната основна храна – бика, и отравяне. Някои европейци дори и стреляха по индианци, за да се упражняват в точна стрелба.“³

- През 1885 г. Конго стана част от Белгия с указ на Принц Леополд. Огромните доставки на каучук направиха краля един от най-богатите хора по света. Но в някои области, до 90% от населението беше избито, защото се намесваше в опитите да задоволят нарастващите нужди от каучук.

„Селяните бяха публично бичувани, изгаряни до смърт, а ръцете им биваха отрязвани, ако не произведат достатъчно каучук. На войниците им беше наредено да режат ръцете на всички, които са убили, като доказателство, че не са използвали напразно боеприпасите, които са получили. Всъщност всеки войник трябваше да представи по една дясна ръка за всеки изстрелян куршум.“⁴

- През 1944г. почти цялото чеченско население беше депортирано за няколко дни, по средата на зимата, в пътуване, което траеше 2 или 3 седмици. Те бяха натоварени в камиони за добитък и им беше позволено да вземат багаж само за 3 дни. Считаше се, че между една трета и половината от цялата нация е загинала или по пътя или в последствие по време на изгнанието. Други етнически групи от Кавказ също са били обект на масово депортиране, както и поляците, немците при Волга, хората от Балтийските държави и Кримските Тартари.

Депортирането на чеченския народ

Препоръка на Европейския парламент към Съвета относно взаимоотношенията между ЕС и Русия [Европейският парламент] счита, че депортирането на целия чеченски народ в Централна Азия на 23 февруари 1944г. по заповед на Сталин представлява акт на геноцид по смисъла на Четвъртата хагска конвенция от 1907 г. и Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид, приета от Генералната асамблея на ООН на 9 декември 1948 г.⁵

Защита на правата на човека чрез възпоменание

Връзката между възпоменанието и правата на човека трябва да се търси назад и напред във времето. Ужасяващите събития, причинени от човешки дейности или бездействия, заслужават да бъдат запомнени отчасти в знак на уважение към жертвите, които са били заплашвани или по друг начин са страдали в миналото. Все пак, насоченият към бъдещето аспект на възпоменанието е също толкова важен и по-често пренебрегван, особено когато става въпрос за необходимостта да признаем нашата собствена роля за причиняването на ужасните събития.

Официалното възпоменание обикновено се организира от правителствата, а правителствата не винаги са готови да признаят минали грешки или предприемането на дейности, които са оказали жестоки последствия за правата на човека. Държавите са склонни да си спомнят своите собствени победи и техните собствени жертви, но много рядко признават жертвите на други държави. Един американски генерал направи известно изказване в началото на конфликта в Афганистан, казвайки, че „ние не броим телата“. Имаше предвид, че не броим афганистанските жертви от войната, но разбира се всяка държава „брои“ своите собствени жертви, били те военни или цивилни. Колко от държавите, които в момента участват в конфликта в Афганистан, са се опитали да предбоят цивилните жертви в тази държава, да не говорим за всички жертви?

Ако историческата памет ще ни помогне да избегнем бъдещи масови нарушения

Ние ставаме само това, което сме чрез радикалното дълбоко вкоренено отрицание на това, което другите са направили от нас.

Жан-Джендър Сартр

Всички, които сериозно сме възприели предупреждението „Никога повече“, трябва да се запитаме, докато наблюдаваме ужасите около нас по света, дали сме използвали тази фраза като начало или като край на нашата морална тревога.

Харолд Цин, историк

на правата на човека, ние трябва да бъдем честни за това как гледаме на себе си! Необходимо е да се запознаем с последствията от официалните политики в нашата държава, които могат да доведат до нарушения на правата на човека в други държави. Трябва да признаем грешките, които сме направили в миналото и да отбележим тези, които може би допускаме в момента. Само тогава можем да започнем да се учим от тях.

? Някои от официалните възпоменателни събития или мемориали във вашата държава припомнят ли за грешките или престъпленията, извършени от вашето собствено правителство?

Възстановяване на равнопоставеността

Не можем да забравим

Фашистите унищожиха нашия живот, така че дори и днес ние не можем да забравим. Днес се скитаме из цяла Европа в търсене на това, което фашистите ни отнеха. Сред нас има деца, чиито майки са роми и чиито бащи са германци – деца, чиито майки са изнасилени и които са се явили на света по този начин, деца като Дж. С. и А., които се скитат с нас като роми, а не като германци. Те също търсят място, на което да останат и да водят смислен, достоен живот.

Сефедин Юнуз

Много е трудно да изградим демокрация, която уважава върховенството на закона, когато хората, които са извършили масови престъпления, не са наказани и могат свободно да се разхождат по улиците.

Хюман Райтс Уоч

Жертването, която те отбелязват, е изцяло мъжко и военно. Гробницата не са места за спомняне на жертваните жени, деца, бежанци или животни. Там се отбелязва смъртта, но не и останалите аспекти на живота на борците – страх, мърсотия, скука – нито хумора, другарството или търпението.

Соня Батен

Нацистският холокост, заедно със самата Втора световна война, вероятно е най-добре запомненото събитие в цяла Европа. Все пак, ромите, които са една от групите, представляващи мишена и дали най-много жертви, все още са народ, който страда от ужасна дискриминация в цяла Европа. През последните няколко години в редица държави членки на Съвета на Европа видяхме нарушения на правата на ромите, които бяха осъдени от международните органи, работещи по въпросите на правата на човека. Очевидно, нашите начини за „запомняне“ на холокоста – и за поучаване от него – изглежда не са подходящи.

Най-общо се приема, че съществуват четири основни елемента на възстановяването на равнопоставеността за жертвите на ужасяващите престъпления:

1. Признаване на престъплението;
2. Осъждане на действията, които са довели до него;
3. Компенсиране на оцелелите;
4. Запомняне на случилото се, така че тези дейности да не бъдат повтаряни.

Признаване

Признаването на това, което се е случило, помага на хората – по отделно, и на държавите, да приемат бъдещето и да продължат да се развиват социално, политически и икономически. Признаването може да бъде формално извинение от страна на държавата. В Южна Африка след ерата на апартейда, в Мароко, Чили и Аржентина и в бивша Югославия, процесът на признаването на отговорността за жестокостите е силно подпомогнат от истината и процесите на помиряване.

Несправедливостите не могат да бъдат премахнати, ако не бъдат признати. Страданието на ромския народ е едва признато. Ако беше, правителствата в Европа вероятно можеха да предприемат по силни мерки, за да помогнат на хората, чиито спомени все още са пресни, и вероятно щяха да направят повече, за да преустановят продължаващата дискриминация срещу тях.

Осъждане

Когато се извършват престъпления, е необходимо цялостно разследване, а отговорните за тях трябва да бъдат осъдени и предадени на правосъдието. След създаването на Международния наказателен съд и възможността жертвите на геноцида вече да бъдат чути, има шанс масовите нарушения на правата на човека да бъдат разглеждани по подходящ начин и да последва осъждане. Важно е, обаче, този Съд да бъде изцяло обективен и да не допуска грешките, извършени по време на Нюрнбергския процес, който много хора считат за ангажиран в „равнопоставеността на победителя“. Пра-

вилното осъждане трябва да отчита ролята на всички страни в даден конфликт или в акт на геноцид – независимо дали за външните хора е ясно или не е ясно, че основно трябва да бъде една от страните.

Международният наказателен трибунал за бивша Югославия (МНТЮ) беше критикуван от много хора за това, че не взе предвид бомбардировките на НАТО, въпреки доказателствата от Амнести Интернешънъл и други организации за правата на човека, че военни престъпления са били извършени и от двете страни.

? *Трябва ли тези, които твърдят, че са действали в защита на правата на човека, да бъдат обвинявани и когато нарушават правата на човека?*

Компенсация

След Втората световна война Германия приема редица закони, които предвиждат компенсации за хората, които са пострадали от гонения в ръцете на нацистите. През 1951г. Конрад Аденауер – първият канцлер на Федерална република Германия, заявява: „От наше име бяха извършени неизказани престъпления, които изискват компенсация и възмездие, както морално, така и материално, за хората и имуществото на евреите, които бяха толкова сериозно увредени...“ Въпреки това, само през 1979г. беше установено, че нацисткото преследване на ромите е било мотивирано на расова основа. Въпреки че след това те получават правото да подават молби за компенсации за тяхното страдание, мнозина вече бяха умрели.

Съществуват и много други примери, например за изнасилвания на жените по време на войната в бивша Югославия, които не са получили никакви компенсации за това.

Запомняне

Дори и след като едно събитие стане достойно за официално възпоменание – а жертвите бъдат признати за истински жертви, начинът, по който се организира възпоменанието, и посланията до обществото, могат да не установят „правилните“ поуки, които трябва да си извлечем. Дори и добре да сме запомнили робството и другите престъпления от колониалната ера, не би ли трябвало държавите, които са извършили тези престъпления да гарантират, че техният народ е напълно запознат със степента на причинените страдания? Ако официалните спомени от Втората световна война са честни, не би ли трябвало да признаем също и военните престъпления, извършени от силите на Антантата? А ако добре сме запомнили самия Холокост, не били трябвало да признаем и страданията на хората с увреждания, хомосексуалистите и ромите? Да, тези три групи продължават да бъдат някак си най-дискриминирани в цяла Европа.

? *Какви мислите, че са „реалните“ поуки от нацисткия Холокост?*

Страданията на евреите са добре известни и добре признати. Въпреки това, в допълнение към признаването на ужасяващото и престъпно страдание, изпитано от тази група, реалните поуки от Холокоста със сигурност трябва да важат за дискриминацията по отношение на всяка друга група. Когато признаваме минали престъпления е важно бившите жертви да не бъдат извинявани за настоящи нарушения на правата на човека. В противен случай поуката от холокоста е просто, че еврейският народ никога не трябва да страда по този начин отново, а не че никой друг не трябва да страда.

Без признаване, осъждане, компенсации и възпоменание е много вероятно споменът за несправедливостта и масовите нарушения на правата на човека да бъде използван за оправдаване на определени дейности. Манипулирането на колективната памет за целите на националния политически дневен ред остава сериозна заплаха в Европа. Полемиката, избухнала в Испания, относно възстановяването на достойнството на жертвите на испанската гражданска война, напрежението между и в Армения и Турция за принудителното масово разселване с причинената в резултат на това смърт, както и показните убийства на етнически арменци през 1915г. в Османската империя, са само примери за рискът от това паметта да се използва за създаване на допълнителни раздори и конфликти.

КЛЮЧОВИ ДАТИ

27 януари

Международен ден в памет на жертвите на Холокоста

8 март

Международен ден на жената

21 март

Международен ден за премахване на расовата дискриминация

7 април

Ден за възпоменание на жертвите на геноцида в Руанда

1 май

Международен ден на работниците

5 май

Ден на Европа

8-9 май

Време за възпоменание на жертвите, отдала живота си по време на Втората световна война

21 май

Световен ден на културно-многообразието за диалог и развитие

26 юни

Международен ден на ООН в подкрепа на жертвите на изтезания

18 юли

Международен ден на Нелсън Мандела

2 август

Международен ден за възпоменание на жертвите от ромски произход на холокоста, Пораймос

6 август

Ден на Хиросима

9 август

Международен ден на местните хора

23 август

Международен ден за възпоменание на търговията с роби и нейното премахване

23 август

Европейски ден за възпоменание на жертвите на сталинизма и нацизма

21 септември

Международен ден против фашизма и антисемитизма

29 ноември

Международен ден за солидарност с палестинския народ

2 декември

Международен ден за премахване на робството

Неписаната история

Методиката на неписаната история акцентира върху хората като носители на историята и използва паметта като средство за придаване на смисъл на миналото в настоящето. Събирайки личните спомени и разкази от различни страни на конфликта, неписаната история поставя акцент върху хората, като в същото време популяризира многостранните аспекти на историята и подпомага помиряването. „Спомни си за бъдещето“ е проект на ДВВ Интернешънъл (Германска асоциация за образование на възрастни), който използва неписаната история в подкрепа на помиряването и диалога; проектът поставя акцент върху Югоизточна Европа, но се разраства и в други региони и включва нови партньори, включително Армения и Турция, както и Руската федерация.⁶

Работата на Съвета на Европа

Образование

Съветът на Европа, който възникна от руините на Втората световна война, определи своите фундаментални задачи с оглед на противодействието на тоталитарните идеологии, които доминираха през първата половина на ХХ век, и техните непосредствени последици: нетолерантност, разделение, изолация, омраза и дискриминация. Ценностите, зад които застава Съветът на Европа – демокрация, права на човека и върховенство на закона, са част от превантивните следвоенни усилия, които гарантират изграждането на едно европейско общество, което се стреми да се научи да уважава еднаквото достойнство на всички, благодарение, наред с всичко останало, най-вече на межкултурния диалог.

След 1954г. Европейската културна конвенция подчертава важността на преподаването на историята на всички държави членки в нейното европейско измерение, за да насърчи взаимното разбирателство и да предотврати тези престъпления срещу човечеството да се случат отново. Темата за холокоста намери своето място именно в рамките на проекта „Учене и преподаване на историята на Европа през ХХ век“, насочен към училищата.

През 2001г. Съветът на Европа въведе Деня за възпоменаване на Холокоста и за предотвратяване на престъпленията срещу човечеството, с цел да развие и затвърди преподаването на този предмет в цяла Европа. Европейският ден за възпоменаване няма конкретна дата. Всяка държава членка трябва сама да избере дата, която съответства на нейната национална история, като по този начин ще се гарантира, че учениците ще знаят, че става въпрос точно за тяхното културно наследство.

Парламентарната асамблея редовно приканва за многоаспектност в преподаването на история. В своята препоръка № 1880 (2009) асамблеята потвърди, че „историята също играе ключова политическа роля в днешна Европа. Тя може да допринесе за по-добро разбирателство, толерантност и доверие между хората и между народите на Европа, или може да стане причина за разделение, насилие и нетолерантност“. Преподаването на история може да бъде инструмент за подкрепа на мира и помиряване в конфликтни или пост-конфликтни райони. Препоръката подчертава, че могат да съществуват много възгледи и тълкувания на едни и същи исторически събития и че потвърждаването посредством многоаспектния подход може да подпомогне и окуражи учениците да уважават многообразието и културните различия, вместо конвенционалното преподаване на историята, което „може да засили по-негативните аспекти на национализма“.

„Споделени истории за Европа без разделителни линии“ е исторически проект, който се реализира от историци, съставители на учебни програми, автори на учебници, писатели на други учебни материали и обучители на обучители по история. Проектът се стреми да подчертае общото историческо наследство на народите в Европа чрез по-добро познаване на историческите взаимодействия и сходства, с цел предотвратяване на конфликти и събиране на подкрепа за процесите по помиряване.

Съветът на Европа счита, че предаването на възпоменанието за Холокоста и предотвратяването на престъпленията срещу човечеството вървят ръка за ръка с популяризирането на неговите фундаментални ценности и межкултурен диалог. Предложенията за действие включват специални събития и обучение на ръководители на младежки движения, младежки асоциации и специализирани НПО и отдаване на специално внимание на борбата срещу нарушаване на Холокоста и ревизионизма. Това ще бъде реализирано чрез обучения на учителите, които се занимават с нагласите на уязвими тийнейджъри в търсенето на тяхната идентичност и вероятността да бъдат

Ние искаме мемориалите да бъдат центрове за обмен на идеи, а не за събиране на кости.

*Илдефонс Каренгера,
Директор на Спомени
и предотвратяване на
геноцид в Руанда*

Историческите противоречия не трябва да държат правата на човека като заложници. Не трябва да се допуска едностранното тълкуване или изопачаването на историческите събития да доведе до дискриминация на малцинствата, ксенофобия или подновяване на конфликта. Новите поколения не трябва да бъдат обвинявани за това, което са сторили техните предци.

*Томас Хаммарберг, Комисар на Съвета на Европа
по правата на човека*

повлияни от демагогията на изолацията или да бъдат завладени от ужасите на Холокоста. В същото време трябва да се помисли върху използването на нови средства за комуникация, особено от младите хора, за работа в мрежа и за предаване на посланието чрез „мултипликатори“.

Младеж

Историческата памет има отношение към младите хора. Освен във връзка с обучение с участие във въоръжени конфликти – като извършители или мишени на нарушения на правата на човека – младите хора са основната цел на дейностите и проектите за възпоменание, защото помиряване и диалог може да се постигне чрез тях. Следователно, бяха създадени много международни младежки организации, чрез които да бъдат преодолените дискриминацията и омразата; по този начин, международната солидарност има за цел да замести националистическите и ксенофобски възгледи за света. Създаването на френско-германския младежки офис през 1963г. е пример за ангажимент за помиряване и ролята, която младите хора играят за това. Офисът е създаден от Франция и Германия, за да насърчи диалога и обмяна между млади хора от двете държави, но днес в него участват и други страни.

За какво считате, че сте отговорни и вие в историята на вашата страна?

По традиция младежките организации участват – пряко или косвено, в дейностите по възпоменание с млади хора. Организациите, представляващи младите хора от малцинствата в Европа, са носители на паметта и идентичността на тези общности. Следователно, те играят както пряка образователна функция за своите членове, така роля на представители на малцинствата в по-големите общества. Други младежки организации участват в информирането и повишаването на информираността за големите нарушения на правата на човека и за насърчаване помиряването и диалога. Европейският младежки център и Европейската младежка фондация активно подпомагат тези упражненията. Това включва информиране и учене за Холокоста, геноцида в Армения и Руанда, сътрудничеството и изграждането на мира в различните общности и обучение с участие в диалог с „другата страна“ в конфликта, например Младежкия лагер за свобода. Европейският съюз на еврейските стажанти, съвместно с други организации, инициира поредица от образователни упражненията за геноцида, като обедини работата за Холокоста с работата за други геноциди, включително тези в Руанда и Дарфур.

Планът за действие за ромската младеж очертава едно важно измерение на укрепването на идентичността на ромската младеж, което включва знания за ромската история и език, както в, така и извън ромските общности, упражненията като Международния ден на ромите и Денят за възпоменание на геноцида над ромите и синтите.

Бележки

¹ www.coe.int/t/dg4/education/remembrance/archives/dayRemem_en.asp

² <http://ositaebiem.hubpages.com/hub/BIAFRA-THE-FORGOTTEN-GENOCIDE>

³ www.religioustolerance.org/genocide5.htm

⁴ <http://globalblackhistory.blogspot.co.uk/2012/02/forgotten-history-king-leopold-and.html>

⁵ Европейски парламент, (2003/2230(INI))

⁶ www.historyproject.dvv-international.org

⁷ Препоръка Rec(2001)15 на Съвета на министрите към държавите членски относно преподаването на история в Европа на двадесет и първи век

... в образователната сфера трябва да се направи всичко възможно, за да се предотврати повторната поява или нарушаване на унищожителните събития, които са белязали този век, а именно холокоста, геноцидите и другите престъпления срещу човечеството, етническите чистки и масовите нарушения на правата на човека и на фундаменталните ценности, за които Съветът на Европа работи с особено силна отдаденост.

Комитет на министрите на Съвета на Европа⁷

Един народ без памет го грози опасността да загуби своята душа.

Нзуги уа Тионго

Победете ги с натиска на пропагандата или ги победете с изтезание. Не им позволявайте да умрат; не им позволявайте да се влошат до такава степен, че вече да не могат да бъдат разпитвани.

Наръчник на разпитващия, Камбоджа

Свързани упражнения:

- 3 неща
- Чахал срещу Обединеното Кралство
- Доста!
- От колко се нуждаем ?
- Езикова бариера
- Маркери на паметта
- Тероризъм
- Хвърляне на камъни
- Насилието в моя живот

Така ще бъде до деня, в който основните права на човека на станат еднакво гарантирани за всички, независимо от расата

Това е война

И така до деня, в който мечтата за траен свобода, световно гражданство

Правилото на международния морал

Ще остане само мимолетна илюзия

Търсена, но никога не достигната

Сега навсякъде е война, война.

Боб Марли¹

Закрилата, предоставяна от конвенциите по правата на човека, не се прекратява в случай на въоръжен конфликт².

Съд на ЕО

Войва и тероризъм

Всички членове на организацията ще се въздържат в международните си отношения от заплашване със сила или от употреба със сила срещу териториалната цялост или политическата независимост на която и да е държава или по какъвто и да е друг начин, несъвместим с целите на Обединените нации.

Чл. 2(4) от Хартата на ООН

Война, тероризъм и права на човека

Актовете на война или тероризъм поставят под съмнение рамката на правата на човека почти до степен, в която тя изглежда че рухва. Трудно е да се говори за права на човека, когато човешкият живот умишлено е мишена, или когато на него се гледа като на „косвена вреда“ по време на масови бомбардировки, които директно или индиректно водят до болест, страдание, разрушаване на домове и смърт. По време на война, особено война, която продължава с години, всяко право на човека е засегнато по неблагоприятен начин. Здравната система рухва, образователната система страда, и домът, работата, доставката на храна и вода, правната система, свободата на печата и свободното слово и отговорността за злоупотреби от страна на държавата – или от „държавата-враг“ – във всичко това има ограничения, ако не е изчезнало напълно. Колкото лоша е била закрилата в мирно време, правата на децата, жените, малцинствата и бежанците почти сигурно ще бъдат по-лоши и по време на война.

Всъщност войната и тероризмът са провал на човечеството, актове, които изглеждат подкопават и пренебрегват ценностите, които са в основата на правата на човека – и правната система, която ги защитава. Но дори и по средата на такъв провал, правата на човека все още работят, дори и в по-слаборазвита страна, и въпреки че те не могат да се справят с всички злини, могат да осигурят поне минимална закрила и някаква надежда за справедливост.

Войните и националните извънредни положения дават възможност на държавите да „отнемат“ – или временно да оставят настрана – някои от ангажиментите си към правата на човека. Въпреки това, някои права на човека, като правото на живот, правото да не бъде измъчван, нечовешкото и разрушаващо отношение никога не може да бъде

оставено настрана. На тях се гледа като на толкова важни и толкова фундаментални, че трябва да се спазват дори когато сигурността на държавата е поставена в риск.

В Решение на Европейския съд по правата на човека от 2011 г.³ (Ал-Скейни и др. срещу Обединеното кралство) се казва, че Обединеното кралство е нарушило чл.2 от Европейската конвенция по правата на човека относно осигуряване на правото на живот, при отношението си към много цивилни граждани, докато е била провежда на мироопазваща операция в Басра, Ирак. Случаят е първи по рода си във връзка с констатиране, че Европейската конвенция е прилагана по време на война, на чужда територия и в целия регион, върху който страна по Конвенцията е имала ефективен контрол. При други случаи е констатирано, че отношението към затворници в лагери се е свеждало до измъчване.

Кога една война е война?

Войната и тероризмът в много отношения са доста еднакви. И при двете се извършват актове на изключително насилие, и двете са мотивирани от политически, идеологически и стратегически задачи, и двете са извършвани от една група хора върху друга. Последниците и от двете са ужасни за населението – независимо дали са умишлени или не. Войната е по-широкоразпространена и разрушението е вероятно да бъде по-унищожително, тъй като една война често се обявява от държави с армии и огромен арсенал от оръжия. Терористичните групировки рядко имат професионалните или финансовите ресурси, които имат държавите.

Но с изключение на използваните методи и степента на насилието, войната и тероризмът се разглеждат по различен начин в международното законодателство. Разликите не винаги са ясни и дори експертите може да не са съгласни с това дали една акция на насилие се брои за тероризъм, гражданска война, бунт, самозащита, легитимна свобода на волята или нещо друго.

? През 20-ти век чеченски, абхазки, кюрдски, палестински и ирландски националисти са гледали на себе си като на борещи се във война срещу колонизатори. Държавите винаги са считали действията на тези групировки за тероризъм. Как да определим правилния термин?

Проблеми при дефиниране на война

В някои случаи войните се дефинират от факта, че се провеждат между държави: но къде остава гражданската война, или т.нар. „Война на тероризма“? Понякога формалното обявяване на война се приема като акт на дефиниране на войната, но това изключва по-слаби бомбардировки, които се извършват в продължение на много години, като атаките на САЩ по границите на Пакистан или в обявените за забранени за полети зони над Ирак през 1990-те.

Трябва ли дефиницията за война да включва икономически и търговски войни, и двете от които биха могли да имат огромен разрушителен ефект върху човешкия живот? Санкциите форма на война ли са? УНИЦЕФ е направила оценка, че санкциите върху Ирак през 1990-те са довели до смъртта на над половин милион деца (и много възрастни).

? Карл фон Клаузевиц, пруски военен генерал, дава следната дефиниция за война: „Войната е акт на физическо насилие, чрез което врагът да бъде принуден да изпълни нашата воля.“ Съгласни ли сте с това като дефиниция?

КЛЮЧОВИ ДАТИ

12 февруари

Ден на червената ръка

24 април

Възпоменателен ден за арменския геноцид

8-9 май

Възпоменателен ден за загиналите във втората световна война

15 май

Международен ден на възраженията по съвест

21 май

Световен ден срещу тероризма

29 май

Международен ден на омислениците от ООН

6 август

Ден на Хиросима

21 септември

Международен ден на мира

6 ноември

Международен ден на превенцията от експлоатация на околната среда по време на война и въоръжени конфликти

„Можеш да спечелиш война толкова, колкото и земетресение“

Джанет Ранкин⁴

Какво е тероризъм?

„Тероризмът е целенасочено сплашване: терорът има за цел да накара другите да правят неща, които иначе не биха направили.“

Игор Приморац

Тероризмът е още един от онези термини, които изглежда всеки е готов да използва, но никой не може да се съгласи с една точна дефиниция. Дори експертите продължават да спорят относно начина, по който трябва да се използва този термин, и казват, че има над сто различни дефиниции за тероризъм, от които нито една не е приета за универсален.

Липсата на съгласие има много практически последствия: да вземем само един пример, ООН не може да приеме конвенция срещу тероризма, въпреки че се опитва повече от 60 години, защото държавите-членки не могат да постигнат съгласие относно дефинирането на термина. Генералната асамблея на ООН е склонна да използва следното определение за тероризъм:

„Престъпни дейности, планирани и предназначени да провокират състояние на терор сред широката общественост, група хора или отделни лица с политически задачи, при всички случаи са неоправдани, независимо от съображенията от политически, философски, идеологически, расов, етнически или друг характер, които могат да бъдат изтъкнати.“

? *Трябва ли заплахата от използване на ядрена бомба да се класифицира като тероризъм?*

Древните терористи

Трите най-известни „терористични“ групировки, съществували преди 18 век са били вдъхновени от религията, (и всичките са имали имена, които са навлезли в английския език като думи, асоциирани с техните дейности: фанатичите са известни като зилоти, асасините като убийци, а тхугите са жестоки или брутални хора).

- Сикариите, известни като Зилоти, са били юдейско движение от 1 век, което се опитвало да изгони римляните от Палестина. Те използвали безмилостни методи, включително са се смесвали с тълпата при обществени събития и са убивали с нож жертвата си преди отново да изчезнат в тълпата.
- Асасините са били средновековна мюсюлманска секта, чиято цел е била да прочисти исляма, и са се целели в изтъкнати религиозни водачи, използвайки методи, подобни на Сикариите, за да стигнат до хората.
- Тхугите са били индианска групировка, определяна понякога като култ или секта, която е действала в продължение на около 600 години, брутално убиваща пътници чрез удушаване и по специални правила. Те са най-дълго съществувалата такава групировка и са елиминирани през 19 век, в резултат на поставяне на информатори вътре в групировката.

Тероризъм: класификация

Важни при определянето на даден акт за акт на „тероризъм“ се считат някои от следните критерии: Имайте предвид, че не всички експертни са съгласни!

• Актът е с политическа цел

Актът на тероризъм обикновено има крайна цел, която е „по-голяма“ и по-стратегическа от незабавния ефект на акта. Например, бомбената атака върху цивилно население е предназначена да промени общественото мнение, с цел да се окаже натиск върху правителството.

• Актът трябва да включва насилие или заплахата от насилие.

Някои считат, че и само заплахата от насилие, ако наистина ѝ се вярва, може също да бъде акт на тероризъм, защото всява страх сред онези, към които е насочена, и може да бъде използвана за политически задачи.

• Един акт на тероризъм е предназначен да има силно психологическо въздействие.

Често се казва, че по своя характер терористичните актове са произволни и случайни, но всъщност групировките са склонни внимателно да подбират целта си, за да провокират максимална реакция, а също и, когато е възможно, да посягат на символи и режими.

• Тероризъм е акт на под-държавни групи, не на самите държави

Акт на тероризъм = еквивалент на военното престъпление в мирно време

А.П. Шмид в доклада от 1991 г. на службата на ООН по престъпленията

Това е може би най-спорната тема сред различните наблюдатели и експерти. Държавите са склонни да го използват като най-важната част от един терористичен акт, но ако ограничим терористичните актове до под-държавни групи, то тогава вече сме решили, че актът на насилие, извършен от една държава, не може да е тероризъм, независимо от това колко ужасен може да е.

- Тероризмът включва умишлено набеязани цивилни граждани. Този критерий също е оспорван от много експерти, защото изключва възможността атаките срещу военен персонал или други държавни длъжностни лица, като политици или полиция, да бъдат класифицирани като терористични атаки.

❓ *Можете ли да дефинирате тероризма? Как бихте разграничили терористичните актове и другите форми на насилие?*

Могат ли държавите да извършват тероризъм?

Думата „тероризъм“ първоначално е използвана, за да опише „Regime de la Terreur“ (Доминиращо на терора) във Франция през последното десетилетие на 18 век, и по-специално периода от 1793-1794 г. при управлението на Максимилиан Робеспьер. Тези години се характеризират с използването на насилствени методи на репресия, включително масови екзекуции, разрешавани от Революционния трибунал – съд за политическите престъпници. Към края на тази ера хората често са били осъждани само въз основа на подозрение и без право на претенция за честен процес.

Всичко казано по-горе води до цялостна атмосфера на страх: държава, в която хората вече не могат да се чувстват в безопасност от заплахата от произволно насилие. С такова начало концепцията за тероризма влиза в речника.

През 19 век терминът „тероризъм“ започна да се свързва повече с групировки, действащи в държавата, за да свалят от власт, а не толкова със системи на държавен терор. Революционните групировки в Европа често прибегвали до насилие, за да отхвърлят ръководители или държавни структури, които считали за репресивни или несправедливи. Най-популярната техника е основно убийството и сред „успехите“ са убийствата на руския цар, на френския президент, на императрицата на Австро-Унгария и краля на Италия.

През 20 век - най-ужасният, по отношение както на броя на жертвите и може би по отношение на жестокостта и липсата на човечност на методите, и правителствата и под-държавните групировки се обръщат към насилието при преследване на своите задачи. Действащите лица и инициаторите в тези серии от ужасяващи драми, са включвали държавни длъжностни лица, както и под-държавни групировки. Но в края на века почти единствено последните са били наричани с термина „терористични групировки“. Под-държавните групировки често са въоръжени, финансирани, дори обучени от други държави: това прави ли държавите, които подготвят и подкрепят тези групировки, терористични държави?

❓ *Смятате ли, че действията на една държава трябва да се определят като „терористични“ дейности, ако оказват терор върху населението?*

Използване на силата на международното право

Международното право обхваща много различни случаи, включващи използването на сила от държавите. Понякога – както се цитира в началото на главата – законът се прилага за случаи, когато една държава използва сила или заплашва със сила друга държава. Такива случаи обикновено се класифицират като война и се регулират съгласно Хартата на ООН и Съвета по сигурността. Понякога законът се прилага към начина, по който е използвана сила по време война – независимо дали законно или незаконно. Това обикновено е в сферата на международното хуманитарно право. Дори когато се води война обаче, законът за правата на човека продължава да е в сила, въпреки че за някои права рестрикциите от страна на държавата може да бъдат по-позволени

❓ *„Убеден съм, че най-добрата – единствената – стратегия да се изолира и победи тероризма е като се зачитат правата на човека, насърчавайки социалната справедливост, подобрявайки демокрацията и поддържайки върховенството на закона.“*

Серд Жо Виейра де Мелло

При война истината е първата жертва“

Есхил

отколкото биха били в мирно време.

Войната в международното право

Харта на ООН, Пактът „Келог Бриан“

Високите Договарящи Страни заявяват тържествено от името на съответните си народи, че осъждат прибегването към война за уреждане на международните спорове и се отказват от нея като средство за национална политика във взаимните им отношения.

Из Пакта Келог Бриан

(Известен като Договор за отказване от войната, или Пактът от Париж)

Най-грандиозният акт в серията усилия за запазване на мира след Първата световна война е подписаният през 1928 г. от 15 държави Пакт Келог Бриан, който по-късно е подписан от 47 други държави. Въпреки че Пактът не предотвратява по-късните военни дейности между страните нито избухването на Втората световна война, той е важен, защото поставя основата на идеята за „престъпления срещу мира“ и по този начин изиграва централна роля в Нюрнбергските процеси. Съгласно Нюрнбергските принципи, престъпленията срещу мира включват „планирането, подготовката, иницирането или подклаждането към войни на агресия, или война в нарушение на международните споразумения“.

След Нюрнбергските процеси, Хартата на ООН става основен международен договор, с който се регламентира използването от страна на държавите-членки на сила една срещу друга. Хартата не забранява изцяло войната: тя позволява, при някои точно определени обстоятелства, държавите да влизат във война, когато това е необходимо за да се защитят. Дори такива войни за самозащита обаче, трябва да бъдат одобрени от Съвета за сигурност на ООН, освен в редки случаи, когато са нужни незабавни дейности и няма достатъчно време, за да се свика Съвета по сигурността.

Отговорността да се защитава (R2P)

В последните години някои държави настояват за идеята, че там където хората страдат от тежки злоупотреби в ръцете на една държава – например, има заплаха от геноцид – ООН би трябвало да има властта и задължението да направи крачка в посока да защити народа. Това е включвало възможността за военни дейности срещу отговорната държава. Геноцидът в Руанда, където международната общност не успя да се намеси, предизвика този дебат. Войната в Косово беше още един от примерите за „хуманитарна намеса“ чрез военни средства, а през 2011 г. военната намеса на НАТО в Либия се основаваше на същия принцип.

Идеята за R2P е противоречива. Геноцидът и другите актове са сериозни и ужасни. Но някои критици спориха, че R2P може да се използва като претекст и някои военни намеси не са били извършвани наистина поради вероятността от „масови жестоки престъпления“, а са били повече от политически характер. Много масови жестоки престъпления не предизвикват R2P, а някои от тях, където е имало намеса, са изглеждали по-малко сериозни по отношение на опасностите, пред които са били изправени хората. Дори Отговорността да се защитава включва идеята, че намесващите се държави трябва да проучат всички други възможни средства преди да предприемат военни дейности. Не винаги е ясно, че тези възможности са проучени. И накрая, хората се питат дали войната, която сама по себе си е ужасен и деструктивен акт, и подходящото средство да се сложи край на страданието. Може ли бомбардирането на една страна, с всички последици от това, да бъде най-добрият начин да се насърчава мира и да се разрешава онова, което често е много по-дълбок конфликт между две страни.

Може ли войната да бъде „най-доброто от две злини“?

Законите на войната

Дори във време на войни има определени закони, които поставят граници на действията на воюващите страни, например по отношение на третирането на военнопленниците, превръщане на цивилни граждани в мишена и медицинска грижа за ранените.

Официалното отказване от войната като инструмент на националната политика, задължително включва твърдението, че такава война е незаконна според международното право, и че онези, които планират и подтикват към такава война (...) по този начин извършват престъпление.

Из решение от Нюрнбергския процес

Геноцид“ е действие, извършено с цел да се унищожи, отчасти или изцяло, една национална, етническа, расова или религиозна група.“

Конвенция за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид (1948)⁷

„Законите на войната“ основно се определят от международния хуманитарен закон, по-известен като Женевската конвенция.

Първата Женевска конвенция

Първата Женевска конвенция е подписана през 1864 г. Създадена е след като Хенри Дюнант, гражданин на Женева, става свидетел на жестока битка в Солферино, Италия през 1859 г. Той бил ужасен от липсата на помощ за ранените, които били оставяни да измират на бойното поле и предложил международен договор, в който да се признае неутрално представителство, което да осигурява хуманитарна помощ по време на война. Предложенията му довеждат до създаването по-късно на Международния комитет на червения кръст и също до първата Женевска конвенция. В конвенцията са били включени клаузи за хуманното и достойно отношение към онези, които вече не се сражават, независимо на чия страна са били

Женевската конвенция продължава да се развива до 1949 г., когато е приета четвъртата Женевска конвенция, а предишните три за ревизирани и разширени. По-късно са добавени три протокола за изменения. Тези конвенции са ратифицирани изцяло или отчасти от 194 държави.

Освен Женевските конвенции има и други стандарти в международното хуманитарно право, включително Хагската конвенция и множество международни споразумения за оръжията, които може и не може да бъдат използвани по време на война. През 1990-те години коалиция от НПО успешно лобира за международна забрана за производство и използване на противопехотни мини. Договорът от Отава или Конвенцията за забрана на употреба, съхранение, производство и продажба на противопехотни мини и тяхното унищожение е приет през 1997 г. и от тогава е ратифициран от 157 държави по света. Коалицията продължава да агитира за договор, който да забрани използването на касетъчни авиобомби, които точно като противопехотните мини оставят следа от разрушение, дори и след приключването на войната.

Военни престъпления

За най-сериозни нарушения на международното хуманитарно право се считат военните престъпления. Военните престъпления са толкова сериозни правонарушения, че се считат за криминални деяния, за които хората могат да бъдат държани отговорни.

Военни престъпления

На база Четвъртата Женевска конвенция (1949), военните престъпления (в Конвенцията „тежки нарушения“) включват:

„преднамерено убийство, мъчения и нечовешко отношение, включване в биологични експерименти, умишлено причиняване на големи страдания или сериозно увреждане на тялото или здравето, незаконна депортация или преместване или незаконно затваряне на закриляни лица, насилствено принуждаване на закриляно лице да служи в силите на врага или умишлено отнемане на правото на закриляно лице на справедлив и честен процес (...), взимане на заложници и прекомерно разрушаване и придобиване на имущество, необосновано от военна необходимост и извършвано незаконно и безпричинно.⁹

Други дейности, за които лицата могат да държани отговорни, включват престъпления срещу човечеството, масови убийства и геноцид. Престъпленията срещу човечеството са тежки престъпления, извършени срещу цивилното население, като убийство, изнасилване, измъчване, поробване и депортиране.

Първите процеси срещу лица за такива престъпления са процесите от Нюрнберг и Токио на нацистки и японски политически и военни лидери след Втората световна война. Оттогава са създавани много специални трибунали, например за справяне с конфликтите в бивша Югославия, Руанда, Камбоджа, Либия, Сиера Леоне. За други конфликти, еднакво сериозни, не е бил назначаван трибунал, което понякога е провокирало критики, че решението за това дали да има или да няма трибунал е повлияно от политически фактори.

? На военните трибунали – включително Нюрнбергските процеси – понякога се гледа като на „справедливост на победителя“. Смятате ли, че и двете страни в една война трябва да бъдат съдени според едни и същи принципи?

Международен наказателен трибунал за бивша Югославия

Международният наказателен трибунал за бивша Югославия (ICTY) е създаден от ООН, за да подведе под съдебна отговорност сериозни престъпления, извършени по време на войните в бивша Югославия и да осъди виновниците. Повечето от подсъдимите бяха сърби и това доведе до обвинения в пристрастие от страна на някои от наблюдателите. И Амнести Интернешънъл и Хюъмън Райтс Уоч критикуваха ICTY, че не е проучил множество сериозни обвинения срещу силите на НАТО, включително бомбардирането на сръбската държавна телевизия и един ЖП мост, когато е било видно, че са били нападнати цивилни граждани. В доклада на Амнести във връзка с нарушаване на хуманитарното право е записано, че „НАТО не е предприела необходимите предпазни мерки за свеждане до минимум на цивилните жертви“.¹⁰

Онези, които разпространяват война едновременно с това трябва да се погрижат за гаранции срещу жестокостите на войната.

Съдия Джовани Бонелло по време на решението на Европейския съд по правата на човека по казусът „Ал-Скейни срещу Обединеното кралство“

Затова започването на война на агресия не е само международно престъпление; това е върховното международно престъпление, отличаващо се само от другите военни престъпления по това, че съдържа в себе си акумулираното зло като цяло.

Робърт Джаксън, главен американски прокурор в Нюрнберг

Международният наказателен съд

През втората половина на 20 век се пристъпва към създаването на постоянен съд, който да се занимава с най-лошите престъпления срещу човечеството. През 1998 г. е приет Римския статут, в който се дава правната база за създаване на Международния наказателен съд (МНС). МНС е създаден през юли 2002 г. и седалището му е в Хага, Холандия.

МНС е първият постоянен международен съд и е създаден, за да преследва военни престъпления, престъпления срещу човечеството, геноцид и престъпления на агресия. Въпреки че Римският статут е ратифициран от държавите, МНС преследва отделни лица, които са отговорни за престъпления, а не държави. Към 1 януари 2012 г. 119 държави са страни по Римския статут на Международния наказателен съд, включително почти всички държави в Европа, но с изключение например на Съединените щати, Индия, Китай и Русия. Съдът е започнал разследвания по конфликтите в Судан, Кения, Демократична република Конго, Уганда, Централно африканската република и Либия.

? Можете ли да се сетите за отделни лица, които са отговорни за военни престъпления, престъпления срещу човечеството, геноцид или престъпления на агресия, които трябва да бъдат изправени пред Международния наказателен съд?

Тероризмът в международното право

Изработването на международно законодателство, което да се занимава с тероризма беше спъвано от проблеми, основно поради трудността на се направи точна дефиниция на термина. Съветът на Европа изготви набор от насоки¹² за това къде може да се сложи чертата, за да не се престъпват други международни споразумения или споразумения.

Насоките включват следните основни точки:

- зачитане на правата на човека и върховенството на закона – и забрана на дискриминацията.
- абсолютна забрана за извършване на мъчения: „Използването на мъчения или на нехуманно или деградиращо отношение или наказание е абсолютно забранено и при всички обстоятелства...“
- събирането и обработването на лични данни трябва да се извършва законосъобразно и в съответствие с посочената цел.
- Мерките, които се намесват в личния живот, трябва да са посочени в закон.
- Всеки, който е заподозрян в терористична дейност, може да бъде арестуван, ако има разумни обвинения и той /тя трябва да бъде информиран/а за тези причини.
- Лице, което е заподозряно в терористични дейности има правото на справедливо изслушване, в рамките на разумен период от време, от независим, безпристрастен трибунал, създаден със закон. Те се ползват от презумпцията за невинност.
- „Лице, на което е отнета свободата заради терористична дейност при всички обстоятелства трябва да бъде третирано по начин, който зачита човешкото му досъстояние“

тойнство.“

- „Не може да се разрешава екстрадицията на едно лице в страна, в която тя/той има риск да бъде осъден/а на смърт или риск, да бъде подложен/а на мъчения или нехуманно или деградиращо отношение.“
- „На Държавите никога не се позволява (...) да не спазват правото на живот, което е гарантирано с тези международни инструменти, забраната срещу мъчения или нечовешко или деградиращо отношение или наказание, принципът на законност на присъдите и мерките, и забраната за прилагане със задна дата на наказателно право.“

Права на човека и тероризъм

Има две основни сфери, в които концепциите за правата на човека и тероризма могат да влязат в конфликт: първата и най-очевидна касае самия акт на тероризма; втората касае мерките, които могат да се предприемат от официалните органи в процеса на опита за противопоставяне на тероризма.

Независимо от начина, по който се дефинира тероризмът и независимо от причините, които стоят зад него или мотивацията, която стои зад извършването му, актът на тероризиране на членове на населението представлява нарушаване на тяхното достойнство и правото на лична сигурност, в най-добрия случай, и нарушаване на правото на живот, в най-лошия. По отношение на закона за правата на човека въпросът е по-прост, тъй като този закон е направен да защитава отделния човек от нарушаване на неговите права и свободи от страна на правителствата. Няма възможност, например, да изправиш терористична групировка пред Европейския съд по правата на човека!

Но правителствата имат определени задължения: на първо място по отношение на защитата на гражданите от атаки срещу собствената им сигурност; на второ място по отношение на компенсиране на жертвите, които са пострадали от терористичните атаки; и на трето място, разбира се, по отношение на това самите те да не участват в терористични дейности.

Смятате ли, че държава, която изнася оръжия, които впоследствие се използват срещу цивилни хора, трябва да бъде държана отговорна за използването на тези оръжия? Знаете ли на кои групировки или държави вашето правителство продава оръжие?

Възникват много въпроси по отношение на правата на човека във връзка с борбата срещу тероризма – и това обуславя продължаващото напрежение между мерките, които едно правителство счита за необходимо да предприеме, за да защити хората, и правата, които то трябва да ограничи, за да направи това.

Всички мерки, предприети от държавите за борба срещу тероризма трябва да зачитат правата на човека и принципа на върховенство на закона, изключвайки своеволията под каквато и да е форма, както и каквото и да е дискриминиращо или расистко отношение.

Насоки на Съвета на Европа относно правата на човека и борбата срещу тероризма

Тайни предавания

В доклад, написан от Дик Марти за Парламентарната асамблея на Съвета на Европа през 2006 г. 13 е представена помощта, предоставена от различни европейски държави на Съединените американски щати, за „предаване“ на заподозрени в тероризъм лица, на държави, в които са били измъчвани. В доклада е констатирано, че 7 държави – Швеция, Босна и Херцеговина, Британия, Италия, Македония, Германия и Турция – могат да бъдат държани отговорни за „нарушаване на правата на отделни лица“, защото умишлено са подпомагали програма, която е довела до задържане на лица без процес, често в продължение на години, и тези лица са били подложени на мъчения. Други държави, включително Испания, Кипър, Ирландия, Гърция, Португалия, Румъния и Полша също са били обвинени в тайно съглашение със САЩ. Марти казва, че има доказателства за това, че Румъния и Полша са били места за сваляне на задържани в близост до тайни центрове за задържане.

Сега е по-опасно да си жена, отколкото да си войник в съвременен конфликт.

Генерал-майор Патрик Камер, 2008 (бивш командир на операция на ООН по опазване на мира в ДР Конго)

Жертвите на конфликт

Войната и тероризмът имат ужасяващо и продължително въздействие върху много хора- Смъртните случаи по време на конфликт са само един елемент: психологическа травма, колапс на физическата и икономическа инфраструктура, преместване на хора, нараняване, болест, липса на храна, вода и снабдяване с електричество и срив в доверието в нормалните човешки отношения са някои от другите. Въздействието може да продължи за поколения напред.

С упадъка на междудържавните войни и възникването на гражданските войни и новите методи на войната, гражданското население сега е в по-голям риск и дава повече жертви, отколкото професионалните войници. ЮНИФЕМ изчислява, че в съвременните конфликти 90% от жертвите са цивилни, повечето от които са жени и деца¹⁴. Изнасилванията и сексуалното насилие се използват като оръжия на войната, като тактика за унижение, доминиране и всяване на страх сред обществата.

Жените във въоръжените конфликти

През м. октомври 2000 г., Съветът за сигурност на ООН прие Резолюция 1325 по въпроси, пред които са изправени жените по време на въоръжени конфликти. В резолюцията се отправя призив за тяхното участие на всички нива при взимането на решения и изграждането на мира. От тогава са приети още четири резолюции на Съвета за сигурност. Петте документа акцентират върху три основни задачи:

- засилване на обучение с участие на жените в процеса на взимане на решения
- прекратяване на сексуалното насилие и безнаказаността
- създаване на система за отчетност

Деца-войници

Особено отрезвяващо разрастване във войната, особено през последните десет години, е използването на деца като войници в брутални конфликти. Деца-войници съществуват във всички региони по света и участват в повечето конфликти. Проблемът е особено критичен в Африка, където деца на 9-годишна възраст са участвали във въоръжени конфликти. Повечето деца-войници са на възраст между 14 и 18 години. Деца-войници се наемат както от бунтовнически групировки, така и от сили на правителството.

Конвенцията на ООН за правата на детето изисква от държавите-страни по Конвенцията да гарантират, че деца на възраст под 15 години не участват във въоръжени дейности. Но тази граница е преценена за твърде ниска и се предприемат инициативи за вдигане на прага на минимум 18 години. Факултативният протокол към Конвенцията за правата на детето относно включването на деца във въоръжени конфликти (към ноември 2011 е подписан от 143 държави) вдига възрастта на минимум 18 години.

Европейските държави не набират лица под 17 години и не изпращат войници, ненавършили 18 години, в боеве. В Обединеното кралство възрастта за наемане е най-ниска в Европа – 16 години, въпреки че това привидно е само за процес на обучение. Обединеното кралство е силно критикувано за това от Комитета по правата на детето към ООН. Има доклади, че в Чечения деца под 18 години служат в бунтовнически сили.

Младеш, война и тероризъм

Младите хора са директно повлияни от войната по много начини. В допълнение към гореспоменатия случай с деца-войници, болшинството от войниците са млади хора, особено в държави и по време на национална военна служба. Затова би могло да се каже, че младите хора са на фронтната линия на жертвите от войната. При професионалните армии често млади хора с беден социален произход са включени в списъка на въоръжените сили, защото имат по-малко възможности да печелят, за да водят достоен живот.

Младите хора често са набеязвани от терористични групировки като възможни посредници в терористични атаки, независимо от мотивацията, като пример за това са атаките в Лондон през 2005 г. Причината за това често е, че младите хора търсят своята идентичност и това ги прави особено уязвими към екстремистки идеи и идеали.

През 2011 г., Нобеловата награда за свобода беше връчена съвместно на Елън Джонсън-Сърлиф, Лейма Гбоуе и Тауакул Карман „за тяхната борба без насилие за безопасност на жените и правата на жените пълноценно да участват в упражненията по изграждане на мира“.

Младите хора може и целенасочено да са мишена на терористични атаки, както е примерът с атаките в Норвегия през 2011 г. и атаките на училища в Кавказ.

Младежките организации по традиция играят важна роля при повишаване на осведомеността за безсмислието на войната и цената, която тя струва на младите хора. След кланетата през Първата световна война са създадени няколко програми за обмен и помирение, много от които съществуват и днес, като Международната гражданска служба или Християнското движение за свобода/ Младежта за свобода, които насърчават международните доброволчески младежки проекти и лагери.

Европейското бюро за отказ от военна служба по съвест работи за признаване на правото за възражение по съвест срещу военната служба – правото да отказваш да убиваш – в Европа и извън нея.

War Resisters International е международно движение, създадено през 1921 г. под мотото: „Войната е престъпление срещу човечеството. Затова съм решен да не подкрепям каквато и да е война и да се стремя към премахване на всички причини за война“. WRI насърчава ненасилието и помирението и подкрепя онези, които изразяват възражение по съвест и търсещите център за бежанци, в случаите на укриване от военна служба или дезертърство.

Бележки

¹ Боб Марли в песента „Война“, адаптирана от етиопския император Н.В. Хайле Селасие при обръщението му към ООН през октомври 1963 г.

² Правни последици от изграждането на стена в окупираната палестинска територия. Консултативно мнение на Международния съд на 9 юли 2004 г., параграф 106.

³ Ал-Скейни и др. срещу Обединеното кралство, Голям състав на Европейския съд по правата на човека (приложение № 55721/07), 7 юли 2011; <http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2011/1093.html>

⁴ Джанет Ранкин е първата жена, станала член на американския конгрес през 1917 г.

⁵ декларация на ООН от 1994 г. относно мерките за елиминиране на международния тероризъм, приложение към резолюция 49/60 на Генералната асамблея на ООН „Мерки за елиминиране на международния тероризъм“ от 9 декември 1994 г.

⁶ Документ A/CN.4/L.2 текст на Нюрнбергските принципи, приет от Международната комисия по право, извлечение от годишника на международната комисия по право: 1950, том II; http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn_l2.pdf

⁷ Конвенция за предотвратяване и наказване на престъплението „геноцид“; <http://www.un.org/millennium/law/iv-1.htm>

⁸ <http://physiciansforhumanrights.org/blog/us-ban-landmines-facts.html>

⁹ Конвенция (IV) относно Закрилата на граждански лица по време на война, Женева, 12 август 1949 г. <http://icrc.org/ihi.nsf/FULL/380?OpenDocument>

¹⁰ НАТО/ Федерална република Югославия „косвени щети“ или противозаконни убийства? Нарушаване на законите на войната от НАТО по време на операция на съюзническите сили, доклад на Амнести Интернешънъл – EUR 70/18/00, юни 2000; <http://www.grip.org/bdg/g1802.html>

¹¹ Виж бележка 2 по-горе

¹² Права на човека и борбата срещу тероризма. Насоки на Съвета на Европа, 2005 г.; http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/176C046F-C0E6-423C-A039-F66D90CC6031/0/LignesDirectrices_EN.pdf

¹³ Предполагаеми тайни задържания и противозаконни прехвърляния между държави, включително държави-членки на Съвета на Европа, Парламентарна асамблея Дос. 10957, 12 юни 2006 <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc06/edoc10957.pdf>

¹⁴ <http://www.womenwarpeace.org/>

Какво направих?...
някоя жена изгуби
съпруга си, друг изгуби
баща си, трети детето
си, четвърти нероде-
ното си бебе...какви са
тези остатъци от тела?
Това знаци на победа
ли са, или на поражение?
Това лешояди ли
са, или гарвани, орли
посланици на смъртта
или злото?

Ашока

www.sciint.org
<http://wri-irg.org/index.htm>
www.ebco-beoc.eu

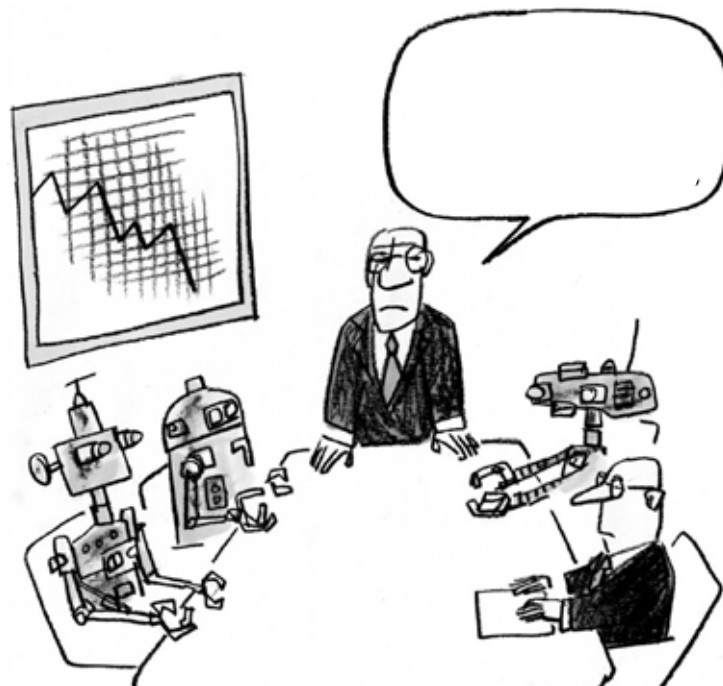
ТОВА Е ЛУДОСТ, ТЕ ИСКАТ ДА ИМАТ
ЕДИНСТВЕНО ПОВЕЧЕ
АВТОМАТИ КАЛАШНИКОВ...

Свързани упражнения:

- Историята на Ашик
- Внимавайте, ние наблюдаваме
- Различни надници
- Искам да работя!
- Приказка за два града
- Събрание на профсъюзите
- Работа и бебета

Работа

Вредата за един е вреда за всички

Мото, използвано от профсъюзите

Работата е важна, за да може хората да живеят достойно. Тя не само им осигурява прехрана, но допринася за личностното им развитие и укрепва общностите и обществото като цяло. Но не всяка работа допринася за положителното личностно и професионално развитие; само достойната работа може да бъде в подкрепа на достоен живот.

Правото да работиш е право на човека, което често се нарича социално или икономическо право. Правото да работиш означава повече от това да можеш да работиш, както ще видим в текста по-долу.

Международната организация по труда

Международната организация по труда (МОТ) е създадена през 1919 г. като част от Договора от Версай, с който се слага края на Първата световна война. Достойното отношение към работещите става основен елемент за поддържане на универсален и дълготраен свобода.

МОТ става първата специализирана агенция на ООН през 1946 г. и досега все още е единствената неправителствена организация, в която неправителствени партньори работят заедно на равна основа с правителствата¹. МОТ е международен орган, отговарящ за разработването и подпомагането на международните стандарти на труда.

МОТ е изработила много конвенции в защита на правата на труда, включително²:

- конвенция относно задължителния или принудителния труд, 1930 г.
- конвенция относно профсъюзната свобода и защита правото на организиране, 1948 г.
- Конвенция относно правото на организиране и на колективно договаряне., 1949 г.
- Конвенция относно равенството във възнаграждението, 1951 г.
- Конвенция относно премахването на принудителния труд, 1957 г.
- Конвенция относно дискриминацията в областта на труда и професиите, 1958 г.
- Конвенция относно минималната възраст, 1973 г.
- Конвенция относно най-тежките форми на детския труд, 1999 г.

Не може да има дълготраен свобода без социална справедливост.

Конституция на МОТ

? Вашата страна ратифицирала ли е тези конвенции на МОТ?

Правото на работа

Правото на достойна работа е залегнало в много международни и регионални споразумения, включително Всеобща декларация за правата на човека, Международния пакт за икономически, социални и културни права, Конвенция за елиминиране на всички форми на дискриминация срещу жените, Конвенцията за правата на детето, Конвенциите на МОТ, Европейската социална харта и Хартата на основните права на Европейския съюз.

Правото на работа обхваща всички форми на работа, включително платена работа, самостоятелна трудова дейност, надомна работа и други упражненията, генериращи приход. Правото на работа не трябва да се разбира като абсолютно и безусловно право за получаване на заетост.³ Вместо това, на правото на достойна работа трябва да се гледа като на правото на всеки да има възможност да печели за прехраната и живота си, имайки работа с приемливо качество, при която са защитени правата и която генерира адекватен доход с адекватна социална закрила. Затова правото на достойна работа има три измерения: правото на работа, правата при работа и правото на адекватна социална закрила⁴.

Ако нямате работа, то това нарушаване ли е на правото ви да работите?

Правото на работа

Правото на работа означава, че нашите държави трябва да създават социална, икономическа и физическа среда, в която всички хора имат възможност да печелят средства за препитание като извършват работа, която е съвместима с тяхното достойнство.

Например, за да се гарантира правото на работа, държавите имат задължение да приемат и изпълняват национална стратегия за заетост; за изпълняват програми за техническо и професионално обучение; да защитават работниците срещу противозаконно уволнение; и да създават закони, които защитават хората от каквато и да е форма на дискриминация при достъпа до заетост.

Права при работа

Всеки има право да се радва на справедливи и благоприятни условия на работа, включително безопасност на работното място, справедлива заплата, еднакво възнаграждение за работа с еднаква стойност, еднакви възможности, разумно работно време и почивка, както и правата на организиране и колективно договаряне. Следователно правото на достойна работа включва забрана за принудителен труд, детски труд и робски условия на труд.

Адекватна социална закрила

Правото на достойна работа предполага също така, че държавите имат задължение да създават добри и адекватни механизми за социална закрила за отделните лица, които са повлияни от политически или икономически кризи и поради тази причина да не могат да си намерят редовна работа.⁵

Правото на работа в Европейската социална харта на Съвета на Европа

Европейската социална харта е приета през 1961 г. и е ревизирана през 1996 г. Правата, които се гарантират в нея, засягат всички хора в тяхното ежедневие, включително работните права: забрана за принудителен и детски труд, закрила на работещите на възраст между 15-18 години, правото да изкарваш прехраната си с работа, която доброволно вършиш, икономическа и социална политика, планирани с цел да гарантират пълна заетост, справедливи условия на работа, закрила срещу сексуален и психологически тормоз, свобода да се образуват профсъюзи и свобода за колективно договаряне, закрила в случай на уволнение, право на стачка и достъп до работа за хора с увреждания.

Хартата има механизъм за контрол, базиран върху представяне на национални до-

КЛЮЧОВИ ДАТИ

1 май
Международен ден на труда

12 юни
Световен ден срещу детския труд

10 декември
Ден на правата на човека

Без работа целият живот се разваля. Но когато работата е скучна животът се задушава и умира.

Албер Камю

Лишени от значима работа мъжете и жените губят причина си да съществуват.

Фьодор Достоевски

клади от държавите-страни (Протокол от 1991 г.) както и система на колективни жалби (Протокол от 1995 г.), който позволява, наред с другото, профсъюзите и неправителствените организации да представят колективни искове пред Европейския комитет за социални права.

Европейската социална харта в практиката

Международна комисия на юристите (ICJ) срещу Португалия (1/1998)

ICJ претендира, че Португалия е нарушила чл.7(1) (изискването, че минимално допустимата възраст за заетост е 15 години) на Европейската социална харта, като не е оказвала правилен контрол върху детския труд. Те твърдят, че много деца на възраст под 15 години са работили незаконно в много икономически сектори и са били поставени в нездравословни условия на труд. Португалското правителство оспори тези цифри и заяви, че неплатената дейност в семействата не попада в чл.7. През 1999 г. Европейският комитет за социални права обвини Португалия, че е нарушила чл. 7 и потвърди, че забраната за наемане на деца преди 15 години се прилага и за деца, които работят в семейни фирми.

Конфедерация на независимите синдикати в България, Конфедерация на труда „Подкрепа“ и Европейска конфедерация на профсъюзите срещу България (32/2005)

В жалбата се твърди, че българското законодателство ограничавало правото на стачки на служителите в секторите здравеопазване, енергетика и комуникации, както и на държавни служители и работниците в ЖП транспорта, по начини, които не са съответствали на Ревизираната Европейска социална харта. Европейският комитет за социални права е констатирал, че ограниченията в българското законодателство относно правото на стачка на ЖП сектора и позволяването на държавните служители да се включват само в символични дейности, които законът квалифицира като стачка, както и забраната колективно да спират да работят, представлява нарушаване на Хартата.⁶

Харта на основните права на Европейския съюз

Когато през декември 2009 г. Хартата на основните права на Европейския съюз стана правно обвързваща, Европейският съюз (ЕС) придоби юрисдикция върху множество аспекти на заетостта и социалния живот, които преди това се считаха за отговорност на националните правителства.⁷ Правото на работа е гарантирано в Хартата, чл.15, който определя следното: „1. Всеки има право да работи и да упражнява свободно избрана или приета професия. 2. Всеки гражданин на Съюза има свободата да търси работа, да работи, да се установява или да предоставя услуги във всички държави-членки.“

Освен това правото на солидарност, залегнало в Хартата, включва правото на работниците да получават информация и консултация, правото на колективно договаряне и дейност, право на достъп до центрове за кариерно развитие и забрана за детски труд и закрила на младите хора на работното място.

Заетост и младеж

Да имаш работа предполага много повече от това да имаш средства да се издържаш. Това е също и инструмент за жизнен опит. Чрез заетостта хората (особено младите) развиват много умения – от основни технически умения до личностни умения.

Безработицата и лошите условия на работа са част от комплексните взаимосвързани въпроси, създаващи пречки за пълноценно развитие на хората и до поддържане на присъщото им достойнство. Примери за тези последици включват невъзможност на безработните да си позволят адекватни условия на живот за себе си и тези, които зависят от тях, потенциалното създаване на много работни места на „черния пазар“, което намалява сигурността на работниците и възможността да защитават правата си, и нуждата от създаване на схема за социална сигурност, за да се осигури помощ за безработните.

Човек трябва да работи и да се осмелява, ако наистина иска да живее.

Винсент ван Гог

„Поколението на стажантите“

През 2011 г. Европейският младежки форум направи паневропейски общ преглед на живота на стажантите в Европа, за да разбере защо най-новото поколение от млади хора изглежда, че е станало „поколението на стажанти“. Проучването показва, че стажовете са станали норма за Европейската младеж, която иска да премине бариерата на заетостта. Специфичните данни разкриват продължаващото използване на стажовете като заместители на платените работници на пълно работно време. Продължаващата практика от кандидатите за платена работа да се изисква да са преминали няколко стажа преди да навлязат на пазара на труда изглежда води до едно „изгубено поколение“ от работници, които никога няма да могат изцяло да стъпят на широкия пазар на труда.

Един стажант, който е завършил общо четири стажа е събрал опита: „Работодателите знаят, че могат да се разминат като не платят нищо на стажантите, защото завършващите „имат нужда“ от опит и в резултат на това работодателите очакват някой, който сега започва от началното ниво на работата да знае всичко още в първия ден“. Такъв цитат показва, че стажовете са необходимост, за да се навлезе на пазара на труда, но някои се страхуват, че стажовете може да се превърнат в пазар на под-труд, където евтиния (дори безплатен) труд не само е приемлив, но и желан от онези, които кандидатстват за него.

Преходът от училище към заетост е основен етап за младите хора в тяхното личностно и професионално развитие и има ефект върху целия им живот като възрастни. Последствията от това да си безработен на млади години могат да бъдат сериозни. Младежката безработица често се свързва със социални и здравни проблеми като насилие, престъпност, самоубийство, злоупотреба с алкохол и наркотици.

Имали ли сте вече вашата първа платена работа?

Нивата на безработица сред младите хора често са по-високи отколкото при възрастните. Тази разлика може да е широка или тясна, в зависимост от специфичния контекст в дадената държава.

Има различни причини за високата безработица сред младите хора. Например, в Европа обикновено младите хора са тези, които работят на временни споразумения или са хванати в цикъла на неплатените или дългосрочните стажове.⁸ Друга причина за високата младежка безработица могат да бъдат технически или организационни промени, които са наложили търсенето на по-висока квалификация, предпочитанието на работодателите да наемат опитни служители, криза на пазара на труда, която означава по-малък брой работни места и по този начин повече безработни. Глобализацията и делокализацията на производството в определени сектори са допринесли за липсата на работни места в индустрии, в които трудът представлява голям дял от общите разходи. Сектори като текстилна промишленост, производство на дрехи, кожи, обувки, корабостроене и металургия са сред онези, които са изгубили най-голям брой работни места в Европа през последните две десетилетия⁹.

Изгубено поколение?

Младите хора са свръх представени сред онези на временни споразумения и по-често работят при опасни условия. Според МОТ „проблемът е особено сериозен при страните с високи доходи, където е задължително да се предотврати появата на „изгубено поколение“ от младежи, чиито перспективи за заетост значително са се влошили в резултат на глобалната криза“.¹⁰

През 2011 г. цифрите за безработицата в Европа достигнаха рекордно високи нива и предизвикаха масови демонстрации и протести от страна на младите хора. През м. юни същата година, един от всеки пет души на възраст между 16 и 24 години в Обединеното кралство е бил безработен, а за Испания смайващите 44,3% от младите хора са били безработни – най-много в цяла Европа. В Гърция младежката безработица застана на 36%, в Португалия на 27,8% и на 31,5% в Ирландия.¹¹

Младежката работа може да играе важна роля в борбата срещу младежката безработица. Неформалното образование и програми, а именно онези, които се изпълняват в младежки организации и младежките центрове, могат да помогнат на младите хора да развият необходимите умения, за да получат значима работа, и те са се доказали като ефективни за младите хора, които се занимават с тях. Други организации

Информацията е предоставена от Европейския младежки форум. Резултатите от проучването могат да се видят на <http://bit.ly/internsrevealedresults>

През 2011 г. само в Европейския съюз 7,5 милиона млади хора са били т.нар. NEET (ниито са работили, ниито са учили, ниито са се обучавали).

Европейската конференция на младите предприемачи има за цел да подобри икономическото и социалното представяне на младите предприемачи в Европа. (www.yes.be)

подкрепят младежкото предприемачество и някои дори финансират малки проекти, за да помогнат на младите хора да изградят своето бъдеще чрез самостоятелна трудова дейност.

Европейският младежки форум продължава да работи за заетостта като една от основните приоритетни сфери чрез анализ на ситуациите в сферата на безработицата, установявайки стратегически партньорства и формулирането на политика, която подкрепя ситуацията на младите хора на пазара на труда. Според Форума, подобряването на интегрирането на младите хора на пазара на труда ще се приема като колективна отговорност, която изисква еднаквото участие на заинтересовани лица, като обществените органи, социалните партньори и младежките организации.¹²

Детски труд

МТО определя детския труд като „работа, която лишава децата от тяхното детство, техния потенциал и тяхното достойнство, и която е вредна за физическото и умственото развитие.

Това се отнася за работа, която е умствено, физически, социално или морално опасна и вредна за децата; и се намесва в тяхното учене, като:

- ги лишава от възможността да посещават училище
- ги задължава преждевременно да напускат училище, или
- ги кара да се опитват да комбинират посещаването на училище с изключително продължителна и тежка работа.¹³

През 2010 г. МОТ изчисли, че по света има 215 млн деца, които работят. Детският труд е неприемлив по много причини. Първо, той включва деца, които са твърде малки и трябва да са в училище. Второ, дори когато децата от правна гледна точка могат да работят, защото са преминали критерия за минимална възраст, работата, която извършват е неподходяща за човек под 18 години. На трето място децата често са обект на най-лошите форми на детски труд, като робство, проституция, включване във въоръжени конфликти, както и друга работа, която има вероятност са увреди тяхното здраве, безопасност и морал.¹⁴

Какви видове работа извършват децата във вашата общност?

Международната организация по труда от много години е посветила дейността си на изкореняването на детския труд, и за тази цел тя има много препоръки и конвенции. Има две основни конвенции, които се занимават в частност с детския труд:

Конвенцията на МТО относно най-тежките форми на детския труд (1999 г.), влязла в сила през 2000 г. Към м.юни 2010 г. е ратифицирана от 172 държави. Конвенцията определя най-лошите условия на труд като:

- всички видове робство, включително продаването и трафика на деца; принудителен труд за изплащане на дълг; всякакъв друг вид принудителен труд, включително използването на деца във война и въоръжен конфликт
- всички дейности, с които сексуално се експлоатират деца, като проституция, порнография или порнографски изпълнения
- всяко включване в незаконни дейности, особено производството или трафика на наркотици
- всяка работа, която може да навреди на здравето, безопасността или социално подпомагане на децата (т.нар. „опасна работа“).¹⁵

В Конвенцията на МОТ за минималната възраст се подчертава задължението „да се провежда национална политика, направена така, че да гарантира ефективното премахване на детския труд и прогресивно да увеличава минималната възраст, на която се допуска децата да бъдат взимани на работа, или да работят до степен, която в най-голяма степен съответства на физическото и психическото развитие на младите хора.“

Профсъюзи, работещи за работниците

Профсъюзите са асоциации на работниците (има и асоциации на работодателите) и тяхната цел е да представляват интересите на работниците пред работодателите. Правото за създаване и присъединяване към профсъюзи, както и правото на колективно договаряне са широко признати права на човека.

Историята на профсъюзите може да се проследи назад до 18 век, когато Индустриалната революция привлича жени, деца, земеделски работници и имигранти към

Бог дава талант. Работата превръща таланта в гениалност.

Анна Павлова

работна сила в множество и нови роли. Правата на работниците несъмнено са се подобрили, макар и постепенно, и профсъюзите са изиграли важна роля в този процес.

Международен ден на работниците: 1 май

1 май ознаменува историческата борба на работещите по света. Денят е роден от борбата за осем часов работен ден във време, когато работниците за били принуждавани да работят по 10, 12 и 14 часа на ден. Първите дни на м.май през 1886 г. са белязани от стачки и демонстрации в Съединените щати.

1 май бързо става ежегодно събитие. По света работниците във все повече държави отбелязват деня на труда на първи май. Първи май беше отпразнуван за първи път в Русия, Бразилия и Ирландия през 1891 г.

Ролята на профсъюзите беше и е много различна сред страните в Европа. В някои от тях, където имаше тоталитарни режими, профсъюзите бяха превишени или създадени от държавните власти и политическия елит и превърнати в средство за собствените им репресивни режими. В резултат на тази историческа реалност много хора днес все още са скептично настроени към ролята, която могат да играят профсъюзите, и чак в последно време работниците от тези страни започнаха да признават положителната роля на профсъюзите в борбата за защита на техните права. Други разлики има сред страните в Европа, особено по отношение на ролята и организацията на профсъюзите. В повечето държави профсъюзите са организирани в конфедерации.

Солидарност

Solidarność (Солидарност) беше национално синдикално движение, което се развива в Полша през 1980-те години. Движението е иницирано на 14 декември 1970 г., когато работници в корабостроителната индустрия решиха да протестират и манифестацията им от корабостроителницата към центъра на Гданск беше брутално репресиран от полицията. През лятото на 1980 г. множество стачки показаха, че Движението Солидарност е пуснало корени като сила за социална и демократична промяна. Членството в Солидарност нараства до над девет милиона членове. Репресивната политика на правителството става очевидна, като забранява Солидарност, която е принудена да работи тайно за няколко години.

Международна солидарност на работниците за права на човека

Освен че играят роля в борбата за по-добри условия на труд, профсъюзите са имали (и продължават да имат) основна роля за изграждане на социални движения и за оказване на влияние върху социалните промени.

През 1963 г., когато режимът на апартейда все още е в сила, датските докери отказват да разтоварят кораб от Южна Африка. Това директно действие беше последвано от членове на синдикати в Швеция, Сан Франциско и Ливърпул, всички те – солидарно с потиснатите – отказаха да разтоварват стоки от Южна Африка.

През 2009 г. южноафрикански докери обявиха решението си да не разтоварват кораб от Израел.¹⁶ Тази постъпка беше последвана от Шведския синдикат на докерите¹⁷, който взе решение да блокира всички израелски кораби към и от Израел за период от девет дни, в знак на протест срещу атаките на Израел срещу „свободна флотилия“ и блокадата на окупираната ивица Газа.

Сплашване и анти профсъюзни преследвания

В свое годишно изследване Международната конфедерация на профсъюзите (ITUC) е документирала, че през 2009 г. са били убити 101 синдикалисти, като повечето от убийствата са били извършени в Латинска Америка. Освен убийствата, хиляди работници, които са се събирали, за да осъждат нездравословни условия на труд, да искат заплати или да протестират срещу недостатъчни мерки за справяне с глобалната финансова и икономическа криза, са били атакувани физически, арестувани и задържани.¹⁸

Според ITUC в Европа, въпреки съществуването на закони, които защитават пра-

Искам да знаете, че ние стоим до вас, както вие стоите до нас. Искам да знаете, че никаква сила не може да предизвика волята на хората, когато те вярват в правата си. Когато надигнат своя глас високо и ясно и се борят срещу експлоатацията.

Камал Абас, генерален координатор на независимия Египетски център на профсъюзите и услуги за работниците, в свое съобщение от солидарност към работниците от САЩ; 20 февруари 2011 г.

Работата ще те научи как да я вършиш.

Естонска поговорка

вата на синдикатите, синдикалистите все още се изправят пред потиснически тактики от страна на работодателите, като преместване, понижаване на заплатата, уволнение, тормоз и манипулиране.¹⁹

Във вашата страна безопасно ли е да станете член на профсъюз?

Дискриминация от страна на корпорациите срещу профсъюзните работници

ITUC отчита, че през 2009 г. работниците в Nestlé Water Coolers Service в Домодедово, Москва, са създали профсъюз, който да се справи с въпроса с намаляването на заплатите и влошаване на условията на работа. Ръководството на корпорацията реагира, като започва анти профсъюзна кампания: започва да разпределя работата по дискриминаращ начин, така че членовете на профсъюзите да не могат да си изпълнят задълженията в рамките на работните часове или да си изпълнят квотите.²⁰

Можете да се присъедините към Международната конфедерация на профсъюзите (ITUC) и Европейската конфедерация на профсъюзите (ETUC) във Фейсбук, или да ги последвате в twitter @ituc и @etuc

Младежта и членството в профсъюзи

Профсъюзите полагат големи усилия, за да увеличат броя на младите си членове. Много от тях разработват работен дневен ред, при който се отчитат нуждите и реалностите на младите работници, както и подходящи структури, които гарантират активно участие на млади работници в профсъюзи. Включването на младежта в движението на профсъюзите е от основно значение за справяне с въпроси, свързани с младежката безработица.

Младежкият комитет към Европейската конфедерация на профсъюзите представлява младите работници в конфедерацията. Младежкият комитет гарантира, че гледната точка на младежта е включена в различните политики, и заема позиция по въпроси, касаещи младите хора на работното им място. Чрез упражненията по неформално обучение, като учебни сесии, конференции, семинари и кампании, Младежкият комитет към ETUC извършва упражненията в подкрепа на правата на човека на младежките работници в Европа.

Операция Вилле

През 2009 г. млади профсъюзни активисти във Финландия решиха да подчертаят проблема с младежката безработица, като използват страници в социалните мрежи на Интернет. Те избраха случая с 26-годишната Вилле Карху, която е била безработна от четири месеца.

Няколко дни преди започване на операцията, страницата наречена „Операция Вилле“ имаше няколко стотин членове, които даваха своя принос чрез идеи и предложения за начина, по който да се намери работа за Вилле. В деня на операцията, активистите сформираха „патрули“ и тръгнаха по улиците, за да помогнат да се намери работа за Вилле. Дори финландският министър на труда излезе, за да пожелае късмет на операцията. В допълнение към това една водеща младежка радиостанция взе историята и ежечасно разпространяваше информация за напредъка на операцията. В края на деня Операцията завърши: Вилле си беше намерила работа.²¹

Бележки

- 1 Чл. 3 от Конституцията на МОТ
- 2 Всички стандарти на МОТ могат да намерите на: <http://www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm>
- 3 GC 18, para 6.
- 4 ОНЧР (Върховен комисариат за правата на човека), намаляване на бедността, стр.31.
- 5 ОНЧР, намаляване на бедността, стр. 31.
- 6 <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1653863&Site=CM>
- 7 <http://www.civitas.org.uk/eufacts/FSSOC/CIT4.htm>
- 8 ЕМФ 0076-09 Становище относно стажовете.
- 9 http://www.ifri.org/files/Economie/Elargissement_Veugelers.pdf
- 10 Европейски младежки форум, 2011, Interns Revealed, стр. 35 - http://issuu.com/yomag/docs/yfj_internsrevealed_web
- 11 The Telegraph, June 9, 2011, <http://www.telegraph.co.uk/finance/jobs/8564500/Interactive-graphic-Youth-unemployment-in-Europe.html>
- 12 Европейски младежки форум, 2008, Политически документ за младежката заетост, стр. 17
- 13 <http://www.ilo.org/ipec/facts/lang--en/index.htm>
- 14 уебсайт на МОТ, http://www.ilo.org/global/What_we_do/Publications/lang--en/docName--WCMS_126685/index.htm
- 15 Конвенция на МОТ относно най-тежките условия на детския труд.
- 16 <http://www.labournet.net/world/0902/cosatu1.html>
- 17 <http://ibnkafkasobiterdicta.wordpress.com/2010/06/03/the-swedish-dockers...>
- 18 <http://www.ituc-csi.org/ituc-annual-survey.html>
- 19 <http://survey.ituc-csi.org/+Europe-Global-+.html>
- 20 <http://survey.ituc-csi.org/+Russian-Federation-+.html>
- 21 ITUC, На работа за по-добро бъдеще: наръчник с най-добри практики за организиране на младите хора, стр. 5

ПРИЛОЖЕНИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ НА НАСТОЯЩАТА ГЛАВА

ПОДБРАНИ МЕЖДУНАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА

Статус на ратификацията на основните международни инструменти за човешките права.....	599
Организация на Обединените Нации	600
Всеобща декларация за правата на човека (резюме и пълна версия).....	600
Международният пакт за граждански и политически права (резюме)	603
Международен пакт за икономически, социални и културни права (резюме)	603
Конвенция за премахване на расизма и дискриминацията	604
Конвенция за правата на детето (резюме).....	605
Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (резюме).....	606
Конвенция за защита на всички лица от насилствено изчезване (резюме)	607
Конвенция за правата на хората с увреждания (резюме).....	607
Съвет на Европа	609
Европейската конвенция за правата на човека (резюме и пълна версия)..	610
Европейска социална харта (кратко представяне).....	610
Рамкова конвенция за защита на националните малцинства (резюме).....	615
Европейската харта за регионални или малцинствени езици (резюме).....	616
Конвенция за борба с трафика на хора	617
Харта на Съвета на Европа за образование за демократично гражданство и образование за човешки права.....	618
ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК	620

**Статус на ратификацията на основните международни инструменти
за човешките права**
от държавите, страни по Европейската култура конвенция
(Статус към 25 май 2012 г.)

СТРАНИ	ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ							СЪВЕТ НА ЕВРОПА						
	Международен пакт за икономически, социални и културни права	Международен пакт за граждански и политически права	Конвенция за правата на детето	Международна конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация	Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените	Конвенция за правата на хората с увреждания	Конвенция за защита на всички лица от насилствено изчезване	Европейската конвенция за правата на човека	Европейската социална харта	Европейска социална харта - ревизирана	Рамкова конвенция за защита на националните малцинства	Европейска конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание	Европейската харта за регионални или малцинствени езици	Конвенция за борба с трафика на хора
Влиза в сила	3.01.1976	23.03.1976	2.09.1990	4.01.1969	3.09.1981	3.05.2008	23.12.2010	3.09.1953	26.02.65	01.07.99	1.02.1998	1.02.1989	1.03.1998	1.02.2008
Албания	v	v	v	v	v		v	v		v	v	v		v
Андора		v	v	v	v			v		v				v
Армения	v	v	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v
Австрия	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Азербайджан	v	v	v	v	v	v		v		v	v	v		v
Беларус	v	v	v	v	v									
Белгия	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v		v		v
Босна и Херцеговина	v	v	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v
България	v	v	v	v	v	v		v		v	v	v		v
Хърватска	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v
Кипър	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Република Чехия	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	
Дания	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Естония	v	v	v	v	v			v	v	v	v	v		
Финландия	v	v	v	v	v			v	v	v	v	v	v	
Франция	v	v	v	v	v	v	v	v		v		v		v
Грузия	v	v	v	v	v			v	v	v	v	v		v
Германия	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	
Гърция	v	v	v	v	v			v		v		v		
Ватикана			v	v								v	v	v
Унгария	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Исландия	v	v	v	v	v			v		v		v		v
Ирландия	v	v	v	v	v			v	v	v	v	v		v
Италия	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v		v
Казахтан	v	v	v	v	v		v							
Латвия	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v		v
Лихтенщайн	v	v	v	v	v			v	v	v	v	v	v	
Литва	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v		v
Люксембург	v	v	v	v	v	v		v				v	v	v
Малта	v	v	v	v	v			v	v	v	v	v		v
Молдова	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v		v
Монако	v	v	v	v	v			v		v		v		
Черна гора	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v
Холандия	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v	v
Норвегия	v	v	v	v	v			v	v	v	v	v	v	v
Полша	v	v	v	v	v			v	v	v	v	v	v	v
Португалия	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Румъния	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Русия	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v		
Сан Марино	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v		v
Сърбия	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v
Словакия	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Словения	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Испания	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v
Швеция	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Швейцария	v	v	v	v	v			v	v	v	v	v	v	
БЮР Македония	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v		v
Турция	v	v	v	v	v	v		v		v		v		
Украйна	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Об. кралство	v	v	v	v	v	v		v	v	v	v	v	v	v

Всеобща декларация за правата на човека

(Резюме)

Член 1 Право на равенство	Член 16 Право на брак и семейство
Член 2 Свободата от дискриминация	Член 17 Право на собственост
Член 3 Право на живот, свобода и личната сигурност	Член 18 Свобода на вярата и религията
Член 4 Свободата от робство	Член 19 Свобода на мнение и информация
Член 5 Свобода от изтезания и унижително отношение	Член 20 Правото на мирни събрания и асоцииране
Член 6 Право на признаване като човек пред закона	Член 21 Правото на участва в правителство и в свободни избори
Член 7 Правото на равенство пред закона	Член 22 Право на социална сигурност
Член 8 Право ефективна правна защита от компетентен съд	Член 23 Право на желана работа и членство в професионални съюзи
Член 9 Свободата от неправилен арест и заточаване	Член 24 Право на почивка и отдих
Член 10 Правото на справедливо публично изслушване	Член 25 Право на подходящо жизнено равнище
Член 11 Право за невинност до доказване на противното	Член 26 Право на образование
Член 12 Свободата от нарушаване на неприкосновеността, семейството, жилището и кореспонденцията	Член 27 Право на участие в културния живот на общността
Член 13 Правото на свободно движение в и извън страната	Член 28 Право на социален ред, която изразява този документ
Член 14 Право на център за бежанци в други страни от преследване	Член 29 Задължения на общността от съществено значение за свободно и цялостно развитие
Член 15 Право на гражданство и свободата за неговата промяна	Член 30 Свобода от държавна или лична намеса в горните правата

Copyright © 1999 Ресурсен център по правата на човека, Университета на Минесота. Препечатано с разрешение.

Всеобща декларация за правата на човека

Преамбюл

Като взе предвид, че признаването на достойнството, присъщо на всички членове на човешкия род, на техните еднакви и неотменими права представлява основа на свободата, равнопоставеността и мира в света,

Като взе предвид, че пренебрегването и неуважаването на правата на човека доведоха до варварски деяния, които потресоха съвестта на човечеството, и че създаването на един свят, в който хората ще се радват на свобода на словото и убежденията си и ще бъдат свободни от страх и лишения бе провъзгласено за най-съкровения стремеж на човека,

Като взе предвид, че е необходимо правата на човека да бъдат закриляни от закона така, че човек да не бъде принуждаван да прибегва към бунт срещу тиранията и потисничеството, като последен изход,

Като взе предвид, че е необходимо да се насърчава развитието на приятелски отношения между народите,

Като взе предвид, че народите на Обединените нации потвърдиха в Хартата своята вяра в основните права на човека, в достойнството и стойността на човешката личност, в равноправието на мъжете и жените, и обявиха своята решимост да насърчават обществения напредък и по-добро жизнено равнище при по-голяма свобода,

Като взе предвид, че държавите-членки се задължиха да постигнат в сътрудничество с Организацията на Обединените нации, всеобщо уважение и зачитане на правата на човека и неговите основни свободи,

Като взе предвид, че общото разбиране на тези права и свободи е от най-голямо значение за пълното осъществяване на този обет,

ОБЩОТО СЪБРАНИЕ провъзгласява тази ВСЕОБЩА ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА като обща мярка, към постигането на която трябва да се стремят всички народи и държави, така че всеки човек и всеки орган на обществото, имайки постоянно предвид тази Декларация, да се стремят, чрез просвета и образование, да съдействат за зачитане на тези права и свободи и чрез последователни национални и международни мерки да осигурят тяхното всеобщо и ефективно признаване и спазване както сред народите и държавите-членки на Организацията, така и сред народите от териториите, намиращи се под тяхна юрисдикция.

Член 1.

Всички хора се раждат свободни и еднакви по достойнство и права. Те са надарени с разум и съвест и следва да се отнасят помежду си в дух на братство.

Член 2.

Всеки има право на всички права и свободи, провъзгласени в тази Декларация, без никакви различия, основани на раса, цвят на кожата, джандър, език, религия, политически или други убеждения, национален или социален произход, материално, обществено или друго положение. Освен това, не трябва да се прави разлика въз основа на политическия, правния или международния статут на държавата или територията, към която човек принадлежи, независимо дали тя е независима, под полечителство, несамоуправляваща се или подложена на друго ограничение на суверенитета.

Член 3.

Всеки има право на живот, свобода и сигурност на личността.

Член 4.

Никой не трябва да бъде държан в робство или крепостничество; робството и търговията с роби са забранени във всичките им форми.

Член 5.

Никой не трябва да бъде подлаган на изтезания или на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание.

Член 6.

Всеки има право на признаване навсякъде като лице пред закона.

Член 7.

Всички хора са еднакви пред закона и имат право, без всякаква дискриминация, на еднаква закрила от закона. Всички хора имат право на еднаква защита срещу всяка форма на дискриминация в нарушение на тази декларация и срещу подбуждане към такава дискриминация.

Член 8.

Всеки има право на ефективна защита от компетентните национални юрисдикции за дейности, нарушаващи негови основни права, признати му от конституцията или закона.

Член 9.

Никой не трябва да бъде подлаган на произволен арест, задържане или изгнание.

Член 10.

Всеки човек има право, при пълно равенство, на справедлив и публичен процес от независим и безпристрастен съд, при определянето на неговите права и задължения, както и при всяко наказателно обвинение срещу него.

Член 11.

- (1) Всеки човек, обвинен в престъпление, има право да бъде считан за невинен до доказване на вината му в съответствие със закона, в публичен процес, по време на който той е имал всички необходими гаранции за неговата защита.
- (2) Никой не може да бъде осъден за престъпление, за сметка на всяко действие или бездействие, което не е съставлявало престъпление по националното или международното право, в момента на извършването му. Не може да бъде налагано по-тежко наказание от това, което е било приложимо към момента на извършване на престъплението.

Член 12.

Никой не трябва да бъде подлаган на произволна намеса в личния му живот, семейството, жилището и кореспонденцията, нито на посегателства върху неговата чест и добро име. Всеки има право на закрила от закона срещу подобна намеса или посегателства.

Член 13.

- (1) Всеки има право на свобода на движение и пребиваване в рамките на границите на всяка държава.
- (2) Всеки има право да напусне всяка страна, включително и своята, и да се връща в страната си.

Член 14.

- (1) Всеки има право да търси и да получи център за бежанци в други страни, когато е преследван.
- (2) Това право не може да бъде ползвано, когато действителното основание за преследване е неполитическо престъпление или деяние, което противоречи на целите и принципите на Организацията на обединените нации.

Член 15.

- (1) Всеки има право на гражданство.
- (2) Никой не може да бъде произволно лишен от своето гражданство, нито отказано правото да смени гражданството си.

Член 16.

- (1) Мъжете и жените, навършили пълнолетие, без каквито и ограничения, основани на раса, националност или религия, имат право да встъпват в брак и да образуват семейство. Те се ползват с еднакви права при сключване на брака, по време на брака и при неговото разтрогване.
- (2) Бракът трябва да се сключва само с доброволното и пълно съгласие на бъдещите съпрузи.
- (3) Семейството е естествена и основна клетка на обществото и има право на закрила от обществото и от държавата.

Член 17.

- (1) Всеки има право на собственост, индивидуално, както и съвместно с други лица.
- (2) Никой не може да бъде произволно лишен от своята собственост.

Член 18.

Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата да променя своята религия или убеждения и свободата, самостоятелно или съвместно с други лица, публично или частно, да изповядва своята религия или убеждения чрез обучение, обреди, богослужение и ритуали.

Член 19.

Всеки човек има право на свобода на убеждение и на изразяването му; тази свобода включва правото безпрепятствено да се придържа към своите убеждения, както и правото да търси, да получава и да разпространява информация и идеи чрез всички средства и без оглед на държавните граници.

Член 20.

- (1) Всеки човек има право на свобода на мирни събрания и сдружения.
- (2) Никой не трябва да бъде принуждаван да участва в дадено сдружение.

Член 21.

- (1) 1. Всеки човек има право да участва в управлението на своята държава пряко или чрез свободно избрани представители.
- (2) Всеки човек има право на достъп, при еднакви условия, до обществените и държавни служби на своята страна.
- (3) Волята на народа трябва да бъде основата на властта на правителството. Тази воля трябва да се изразява чрез периодични и действителни избори, при всеобщо, равно и тайно гласуване или чрез равностойна процедура, осигуряваща свобода на гласуването.

Член 22.

Всеки човек, като член на обществото, има право на социална сигурност и на осъществяване - чрез национални усилия и международно сътрудничество и в съответствие с устройството и ресурсите на съответната държава - на икономическите, социалните и културни права, необходими за неговото достойнство и за свободното развитие на неговата личност.

Член 23.

- (1) Всеки човек има право на труд, на свободен избор на работа, на справедливи и благоприятни условия на труда, както и на закрила срещу безработица.
- (2) Всеки човек, без каквато и да е дискриминация, има право на равно възнаграждение за равен труд.
- (3) Всеки човек, който се труди, има право на справедливо и задоволително възнаграждение, което да осигури на него и неговото семейство съществуване, съответстващо на човешкото достойнство и допълнено, ако това е необходимо, с други средства за социална защита.
- (4) Всеки човек има право да учредява и да членува в професионални съюзи за защита на своите интереси.

Член 24.

Всеки човек има право на почивка и отдых, включително на разумно ограничаване на работното време и на периодичен платен отпуск.

Член 25.

- (1) Всеки човек има право на жизнено равнище, включително прехрана, облекло, жилище, медицинско обслужване и необ-

ходимите социални грижи, което е необходимо за поддържане на неговото и на семейството му здраве и благосъстояние.

Той има право на осигуряване в случай на безработица, болест, инвалидност, овдовяване, старост или други случаи на лишаване от средства за съществуване по независещи от него причини.

- (2) Майките и децата се ползват с особени грижи и подпомагане. Всички деца, родени в брака или извън брака, се ползват с еднаква социална защита.

Член 26.

- (1) Всеки човек има право на образование. Образованието трябва да бъде безплатно, поне що се отнася до началното и основното образование. Началното образование трябва да бъде задължително. Техническото и професионалното образование трябва да бъдат общодостъпни, а висшето образование трябва да бъде еднакво достъпно за всички на основата на техните способности.
- (2) Образованието трябва да бъде насочено към цялостно развитие на човешката личност и засилване на уважението към правата на човека и основните свободи. То трябва да съдейства за разбирателството, търпимостта и приятелството между всички народи, расови или религиозни групи, както и за осъществяване дейността на Организацията на Обединените нации за поддържане на мира.
- (3) Родителите имат право, с приоритет, да избират вида образование, което да получат техните деца.

Член 27.

- (1) Всеки човек има право свободно да участва в културния живот на обществото, да се наслаждава на изкуствата, да участва в научния напредък и да се ползва от неговите достижения.
- (2) Всеки човек има право на закрила на моралните и материалните си интереси, които са резултат от каквото и да е научно, литературно или художествено произведение, на което той е автор.

Член 28.

Всеки човек има право на социален и международен ред, при който правата и свободите, провъзгласени в тази декларация, могат да бъдат напълно осъществени.

Член 29.

- (1) Всеки човек има задължения към обществото, в което единствено е възможно свободното и цялостно развитие на неговата личност.
- (2) Всеки човек, при упражняването на своите права и свободи, е подчинен само на такива ограничения, установени със закон, изключително с цел да се осигури необходимото признаване и зачитане правата и свободите на другите и за удовлетворяване на справедливите изисквания на морала, общественения ред и общото благоденствие в едно демократично общество.
- (3) Тези права и свободи при никакви обстоятелства не могат да бъдат упражнявани в противоречие с целите и принципите на Организацията на Обединените нации.

Член 30.

Нищо в тази Декларация не може да бъде тълкувано като предпоставящо право на дадена държава, група или лице да предприемат каквато и да е дейност или да извършват дейности, насочени към нарушаване на правата и свободите, провъзгласени в нея.

Международен пакт за граждански и политически права
(Неофициално резюме)

- Този пакт е приет от Общото събрание на ООН на 16 декември 1966 г. и влиза в сила на 23 март 1976 година. Към май 2012 г. пактът е ратифициран от 167 държави.
- Пактът доразвива гражданските и политическите права и свободи, изброени във Всеобщата декларация за правата на човека.
- По силата на Член 1 от Пакта, страните се ангажират да насърчават правото на самоопределение и да защитат това право. Той също признава правата на народите свободно да притежават, търгуват и разпореждат с техните природни богатство и ресурси.

Сред правата на хората, гарантирани от пакта, са:

Член 2

Правото на правна защита, когато са нарушени техните права, дори ако нарушителят е действал като официално лице.

Член 3

Правото на равенство между мъжете и жените по отношение на упражняването на техните граждански и политически права.

Член 6

Правото на живот и оцеляване.

Член 7

Свободата от нечовешко или унижително отношение или наказание.

Член 8

Свободата от робство и подчинение.

Член 9

Правото на свобода и сигурност на личността и свободата от произволен арест или задържане.

Член 11

Свободата от затвор заради дълг.

Член 12

Правото на свобода и свободно движение

Член 14

Правото на равенство пред закона; право да бъде считан за невинен до доказване на противното и да има справедливо и публично разглеждане от безпристрастен съд.

Член 16

Правото да признаване като личност пред закона.

Пактът е правно обвързващ. Комитетът по правата на човека, създаден по силата на Член 28, следи за неговото изпълнение. Първият факултативен протокол установява индивидуални механизми за подаване на жалби за МПГПП. Към май 2012 г. протоколът е ратифициран от 114 държави.

Вторият факултативен протокол влиза в сила през 1991 г. и има за цел премахване на смъртното наказание. Към май 2012 г. протоколът е ратифициран от 74 държави.

Международен пакт за икономически, социални и културни права
(Неофициално резюме)

Международният пакт за икономически, социални и културни права (1966), заедно с Всеобщата декларация за правата на човека (1948 г.) и Международния пакт за граждански и политически права (1966), формират Международното право за правата на човека. В съответствие с Всеобщата декларация, пактовете утвърждават, че „...идеалът за свободни човешки същества, които се ползват от гражданска и политическа свобода и свобода от страх и лишения, може да се постигне само ако са създадени условия, при които всеки може да се радва на своите граждански и политически права, както и икономическите, социалните и културните си права“. Пактът влиза в сила през 1976 г. и до май 2012 г. е ратифициран от 160 страни.

Член 1

Всички народи имат право на самоопределение, включително правото да определят своето политическо положение и свободно да осъществяват своето икономическо, социално и културно развитие.

Член 2

Всяка държава - страна по пакта, се задължава да предприеме стъпки до максимума от наличните си ресурси, за да се постигне постепенно пълното осъществяване на правата по този договор. Всеки има право на същите права без дискриминация от всякакъв вид.

Член 3

Държавите страни по този пакт, се задължават да гарантират еднакви права на мъжете и жените при ползването на всички права по този договор.

Член 4

На тези права могат да се налагат ограничения само ако са съвместими с естеството на тези права и единствено за целите на насърчаване на общото благоденствие в едно демократично общество.

Член 5

Нито едно лице, група или правителството няма право да отнема някое от тези права.

Член 6

Всеки има право да работи, включително и правото да изкарва прехраната си с работа, която е свободно избрана и приета.

Член 7

Всеки има право на справедливи условия на труд; справедливи заплати, осигуряващи достоен живот за него и семейството му; равно заплащане за равен труд; безопасни и здравословни условия на труд; да се насърчават еднакви възможности за всички; почивка и отдих.

Член 8

Всеки има право да създава и Прилагането на пакта се наблюдава от Комисията на ООН за икономически, социални и културни права.

Източник: Ресурсен център по правата на човека в Минесота, на базата на Центъра на ООН за правата на човека, Международната харта за правата, Списък с фактите № 2.

членува в професионални съюзи и право на стачка.

Член 9

Всеки има право на социална сигурност, включително социално осигуряване.

Член 10

Семейството трябва да се ползва от защита и помощ. Бракът трябва да се сключва със свободното съгласие на двамата съпрузи. На майките трябва да бъде предоставена специална защита. Специални мерки трябва да се предприемат в интерес на децата без дискриминация. Децата и младежите трябва да бъдат защитени от икономическа експлоатация. Тяхното наемане за опасна или вредна работа трябва да бъде забранено. Трябва да има възрастови ограничения, под които детския труд трябва да бъде забранен.

Член 11

Всеки има право на адекватен стандарт на живот за себе си и семейството си, включително и подходяща храна, облекло и жилище. Всеки има право да бъде защитен от гладуване.

Член 12

Всеки има право да се ползва от най-високия достижим стандарт на физическо и психическо здраве.

Член 13

Всеки има право на образование. Основното образование трябва да бъде задължително и безплатно за всички.

Член 14

Тези държави, в които задължителното безплатно начално образование не е достъпно за всички, трябва да изготвят план за осигуряване на такова образование.

Член 15

Всеки има право да участва в културния живот и да се възползва от предимствата на научния прогрес.

Международна конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация

(Неофициално резюме)

Международната конвенция на ООН за премахване на всички форми на расова дискриминация (КПРД) се основава на Декларацията за премахване на всички форми на расова дискриминация от 1963 г. Декларацията има четири основни точки:

- *Всяка доктрина за расова диференциация или превъзходство е научно невярна, морално осъдителна, социално несправедлива и опасна и няма никакво теоретично или практическо основание;*
- *Расовата дискриминация - и още повече правителствените политики, основани на расово превъзходство или омраза - нарушават основните права на човека, застрашават приятелски отношения между народите, сътрудничеството между нациите и международния свобода и сигурност;*
- *Расовата дискриминация вреди не само тези, които са нейни обекти, но и на тези, които я практикуват;*
- *Световно общество без расова сегрегация и дискриминация и фактори, създаващи омраза и разделение, е основна цел за Организацията на обединените нации.*

Член 1

Дефиниция на расовата дискриминация: всяко различие, изключване, ограничение или предпочитание на основата на раса, цвят на кожата, произход, национална или етническа принадлежност, с цел или последствия за нарушаване ползването на еднакви човешки права. Положителните политики или мерки за действие не трябва да се счита за расова дискриминация.

Член 2

Държавите-страни осъждат расовата дискриминация и се задължават да провеждат политика за нейното елиминиране във всичките ѝ форми. Държавите-страни няма да участват в никакъв акт на расова дискриминация и ще предприемат дейности, за да се гарантира, че нито един публичен орган или институция не се занимават с дискриминация. Държавите-страни се ангажира да не спонсорират, защитават или подкрепят расова дискриминация от всякакви лица или организации. Държавите-страни ще преразгледат всички държавни, национални и местни политики и ще променят или отменят закони и подзаконови актове, които създават или увековечават расовата дискриминация. Държавите-страни ще забранят и преустановят расовата дискриминация от страна на всякакви лица, група или организация. Държавите-страни предприемат необходимите насърчителни мерки, за да се гарантира развитието и защитата на лицата, принадлежащи към определени расови групи за гарантиране на пълноценното и равноправно прилагане на правата на човека.

Член 3

Държавите-страни осъждат апартейда и се задължават да предотвратяват, забраняват и изкореняват всички такива практики в техните територии.

Член 4

Държавите-страни осъждат всяка пропаганда и всички организации на базата на идеите за расово превъзходство. Държавите-страни се задължават да действат за премахване на всяко

подбуждане към дискриминация и забраняват разпространението на идеи на базата на расово превъзходство и актове на насилие или подбуждане към насилие срещу всяка раса.

Член 5

Държавите-страни се задължават да забранят и премахнат расовата дискриминация и да се гарантира на всеки, без разлика, на равенство пред закона, особено при упражняването на правата за справедливост; сигурност на личността; политически права, включително и правото да избират и да бъдат избирани, за да взема участие в държавни и обществени дела, и да има равен достъп до обществени услуги; правото на свобода на движение и пребиваване; право да напусне всяка страна, включително собствената, и да се върне в родината; право на гражданство; право на брак и избор за брачен партньор; право на собственост; правото да наследи; правото на свобода на мисълта, съвестта и религията; правото на свобода на мнение и изразяване; правото на мирни събрания и сдружения; икономически, социални и културни права, по-специално: правата на труд, на свободен избор на работа, на равно заплащане за равен труд, на справедливо и задоволително възнаграждение; правото да образува и членува в професионални съюзи; правото на жилище; правото на общественото здраве, медицински грижи, социално осигуряване и социални услуги; правото на образование и обучение; правото на равно участие в културни упражненията; правото на достъп до всяко място или услуга, предназначена за обществено ползване.

Член 6

Държавите-страни осигуряват на всяко лице под тяхна юрисдикция ефикасна защита и средства за защита срещу актове на расова дискриминация.

Член 7

Държавите-страни се задължават да приемат мерки в областта на образованието, обучението и т.н., за борба с предразсъдъците, които водят до расова дискриминация.

Източник: Център на ООН за правата на човека и Народното движение за изучаване на правата на човека www.pdhre.org

Конвенция за правата на детето

(Неофициално резюме)

- Конвенцията за правата на детето (КПД) е най-всеобщо приетият инструмент за правата на човека, ратифицирана от всички страни по света, с изключение на две. Конвенцията включва пълния набор от права на човека - граждански, политически, икономически, социални и културни права - за децата в един единствен документ.
- Конвенцията е приета от Общото събрание на ООН на 20 ноември 1989 г. и влиза в сила през септември 1990 година.
- Конвенцията определя в 41 члена правата на човека, които трябва да се спазват и защитават за всяко дете на възраст под осемнадесет години.

Член 1

Дефиницията за дете е "всяко човешко същество на възраст под осемнадесет години", освен ако националното законодателство не приема достигане на пълнолетие на по-ранна възраст.

Член 2

Правата, гарантирани в конвенцията, се осигуряват без никаква дискриминация от всякакъв вид.

Член 3

При всички дейности, отнасящи се до деца, най-добрият интерес на детето трябва да бъде от първостепенно значение.

Член 5

Държавата трябва да уважава отговорностите, правата и задълженията на родителите или разширеното семейство.

Член 6

Всяко дете има присъщо право на живот.

Член 7

Детето има право на име, правото да придобие гражданство, да познава и да бъде отглеждано от своите родители.

Член 8

Детето има право на идентичност и гражданство.

Член 9

Детето има право да не бъде отделено от родителите си, освен ако не е в негов интерес и по съдебен ред.

Член 12

Детето има право да изразява мнения по всички въпроси, засягащи го / я и на мнението на детето трябва да се придава нужното значение.

Член 13

Детето има право на свобода на изразяване, включително и правото да търси, да получава и да разпространява информация и идеи от всякакъв вид.

Член 14

Правото на детето на свобода на мисълта, съвестта и религията трябва да се уважава.

Член 15

Детето има право на свобода на сдружаване и мирно събиране.

Член 16

Никое дете не трябва да бъде подлагано на произволна или незаконна намеса в неговия / нейния личен живот, семейство, дом или кореспонденция; детето трябва да бъде защитено от незаконно посегателство срещу неговата / нейната чест и добро име.

Член 17

Държавата гарантира правото на детето на достъп до информация и материали от национални и международни източници.

Член 18

Родителите носят основната отговорност за отглеждането и развитието на детето.

Член 19

Държавата взема всички законодателни, административни, социални и образователни мерки за закрила на детето от всички форми на физическо или психическо насилие, нараняване, злоупотреба,

липса на грижи, малтретиране или експлоатация.

Член 24

Детето има право на най-високи стандарти на здравеопазването, с акцент върху първичната здравна помощ и развитие на превантивни здравни грижи.

Член 26

Детето има право да се възползва от социалната сигурност.

Член 27

Детето има право на жизнен стандарт, който позволява физическо, умствено, духовно, морално и социално развитие.

Член 28

Детето има право на образование. Държавата трябва да направи началното образование задължително, достъпно и безплатно за всички, и да насърчава развитието на различни форми на средно образование, които са достъпни за всяко дете. Училищата дисциплина трябва да се прилага по начин, съвместим с достойнство на детето. Образованието трябва да бъде насочено към развитието на личността на детето, неговите таланти и способности, зачитането на правата на човека и основните свободи, отговорен живот в свободно общество, в духа на свобода, приятелство, разбираност, толерантност и равенство, развитието на опазването на природната среда.

Член 30

Детето има право да живее според неговата / нейната собствена култура.

Член 31

Детето има право на отдих и почивка, да играе и свободно да участва в културния живот и изкуствата.

Член 32

Детето трябва да бъде защитено от икономическа експлоатация и от извършване на работа, която е опасна за неговия / нейния живот и развитие.

Член 33

Детето трябва да бъде защитено от незаконната употреба на наркотични вещества.

Член 34

Детето трябва да бъде защитено от всички форми на сексуална експлоатация и сексуално насилие, използването на деца в проституция или друга незаконна сексуална практика, в порнографски представления и материали.

Член 35

Държавата трябва да предприема всички възможни мерки за защита и грижи за децата, засегнати от въоръжен конфликт.

Член 40

Всяко дете, обвинено в извършване на незаконно действие или престъпление, гарантирано трябва да бъде считано за невинно до доказване на противното, да получава правна помощ при представянето на неговия / нейния случай, да не бъде принуждавано да дава показания или да се признава за виновно, да се зачита напълно неговият/нейният личен живот, да бъде третирано по начин, подходящ за възрастта, обстоятелствата и неговото благополучие. Не могат да се налагат смъртно наказание или доживотен затвор без възможност за освобождаване за нарушения, извършени от деца на възраст под 18 години.

Пълният текст на Конвенцията и факултативните протоколи могат да бъдат прочетени и изтеглени от много интернет-сайтове, като например на УНИЦЕФ (www.unicef.org/crc).

Източник: Център на ООН за правата на човека и Народното движение за изучаване на правата на човека www.pdhre.org

Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените (КПДЖ)

приета през 1979 г. от Общото събрание на ООН, влязла в сила на 0.09.1981 г.

(Неофициално резюме)

Член 1

Дефинира дискриминацията по отношение на жените като "... всяко различие, изключение или ограничение, направено по полов признак, което е насочено към отслабване или намаляване до минимум на признанието, използването или осъществяването от жените, независимо от тяхното семейно положение, въз основа на равноправието на мъжете и жените на правата на човека и основните свободи в политическата, икономическата, социалната, културната, гражданската или всяка друга област.

Член 2

Осъжда дискриминацията срещу жените във всичките ѝ форми; Държавите-страни се съгласяват да гарантират правна рамка, осигуряваща защита срещу дискриминация и включваща принципа на равенство.

Член 3

Държави се решиха да предприемат дейности във всички области - граждански, политически, икономически, социални и културни - за гарантиране на прилагането и спазването на човешките права на жените и основните свободи на основата на равенство с мъжете.

Член 4

Позволява на държавите-участници да предприемат "временни специални мерки" за ускоряване на равенството.

Член 5

Необходимостта да се вземат подходящи мерки за промяна на културните модели на поведение, както и необходимостта от семейно образование за признаване на социалната функция на майчинството и общата отговорност за отглеждането на деца от мъжете и жените.

Член 6

Задължава държавите-участници да предприемат мерки за пресичане на трафика на жени и експлоатацията на проституцията на жените.

Член 7

Жените имат еднакво право на глас, да заемат публична длъжност, и да участват в гражданското общество.

Член 8

Жените имат същите права като мъжете да работят и представляват своите правителства на международно ниво.

Член 9

Жените имат еднакви права с мъжете да придобият, променят или запазят своята националност и тези на децата си.

Член 10

Задължава държавите-участници да прекратят дискриминацията в областта на образованието, включително и в професионалното и специализирано обучение, достъп до учебни планове и други средства за получаване на равно образование, както и за премахване на стереотипните представи за ролите на мъжете и жените

Член 11

Призовава държавите-участници да предприемат мерки за ликвидиране на дискриминацията в областта на заетостта и да гарантират всички права в тази област, включително и правото на труд, възможностите за заетост, равно възнаграждение, свободен избор на професия и заетост, социално осигуряване и защита.

Член 12

Изисква държавите-участници да предприемат стъпки за премахване на дискриминацията в областта на здравеопазването, включително достъп до услуги като семейно планиране.

Член 13

Жените имат същите права като мъжете във всички сфери на обществено-икономическия живот, като например семейни обезщетения, ипотeki, банкови кредити, както и участие в упражненията за отдих и спорт.

Член 14

Насочва вниманието върху специфичните проблеми, пред които са изправени жените в селските райони, включително областта на обучение с участие на жените в планиране на развитието, достъп до подходящи здравни грижи, кредитиране, образование, и подходящи условия за живот.

Член 15

Жените и мъжете са еднакви пред закона. Жените имат законното право да сключват споразумения, да притежават собствен имот, и да избера местожителството си.

Член 16

Изисква стъпки, за да се гарантира на равенството в брака и семейните отношения, включително еднакви права с мъжете да избират свободно брак, еднакви права и отговорности към децата, включително и правото на свободно определяне на броя и интервалите между раждането на деца и средствата за това, и същите права на собственост.

Членове 17-30

Процедури за докладване и прилагане на Конвенцията.

Конвенция за защита на всички лица от насилствено изчезване

(Неофициално резюме)

Член 1 забранява насилствените изчезвания; никакви извънредни обстоятелства - състояние на война или заплаха от война, вътрешна политическа нестабилност или друго извънредно положение, не може да се използва като оправдание за насилствено изчезване.

“Насилствено изчезване” е определено в Член 2 от Конвенцията като арест, задържане, отвлечане или всяка друга форма на лишаване от свобода от служители на държавата или от лица или групи от лица, действащи с разрешението, подкрепата или съгласието на държавата, последвано от отказ да се признае лишаването от свобода или скриване на съдбата или местонахождението на изчезналия човек, което поставя такъв човек извън защитата на закона.

Широкото или систематичното използване на насилствено изчезване допълнително е определено като престъпление срещу човечеството в Член 6.

Страните по конвенцията, също така, се ангажират да:

- разследват актовете на насилствено изчезване и изправят виновните пред правосъдието;
- гарантират, че насилственото изчезване представлява престъпление според тяхното наказателно законодателство;
- установяване на юрисдикция по отношение на престъплението на насилствено изчезване, когато предполагаемият извършител се намира на нейна територия, дори ако той не е неин гражданин или жител;
- сътрудничи с други държави в гарантирането, че нарушителите са преследвани или екстрадирани, както и за подпомагане на жертвите на насилствено изчезване или локализиране и връщане на техните останки;
- спазват минималните правни стандарти относно лишаването от свобода, включително правото лишаването от свобода да бъде оспорено пред съда;
- създаване на регистър на лицата, които понастоящем са в затвора, и позволи да бъдат инспектирани от роднини и адвокат;
- гарантира, че жертвите на насилствено изчезване или тези, които са пряко засегнати от него, имат право да получат обезщетение и компенсация. (Член 24. 4)
- правото за получаване на обезщетение включва материални, а където е уместно, и други форми на обезщетение, като например: а) Реституция; б) Рехабилитация; в) Удовлетворение, включително възстановяване на достойнството и обезщетение; г) Гаранция за неповтаряне. (Член 24. 5)

Конвенцията ще се ръководи от Комитет за насилствените изчезвания, избран от участващите страни. Страните са длъжни да докладват на този комитет за стъпките, които са предприели за нейното прилагане в срок от две години след като са я подписали. Конвенцията включва като опция система за жалби, при които гражданите на страните могат да се обръщат към Комитета за съдействие при намирането на изчезнали лица. Страните могат да се присъединят към тази система по всяко време, но могат да изберат да не участват в нея при подписването.

Източник: Уикипедия, от 25 май 2012 година.

Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания

(Неофициално резюме)

Член 1: Цел

Целта на конвенцията е да насърчава, защитава и гарантира пълноценното упражняване на всички права на човека и основните свободи от всички хора с увреждания. Хората с увреждания включват лица с трайна физическа, психическа, интелектуална и сетивна недостатъчност, която при взаимодействие с обкръжаващата ги среда би могла да възпрепятства тяхното пълноценно и ефективно участие в обществото равноправно с останалите.

Член 2: Дефиниции

Този член определя някои от основните термини, използвани в конвенцията, включително “комуникация”; “език”; “дискриминация по признак на увреждане”; “разумни улеснения” и “универсален дизайн”.

Член 3: Общи принципи

Конвенцията се основава на принципите на зачитане на достойнството, недопускане на дискриминация, участие и включване, зачитане на различията, равните възможности, достъпност, равенството между мъжете и жените и зачитане на деца.

Член 4: Общи задължения

Държавите трябва да предприемат редица мерки, с активното участие на хората с увреждания, за да се гарантира и способства пълноценната реализация на всички човешки права и основните свободи за всички хора с увреждания, без дискриминация от всякакъв вид.

Член 5: Равенство и забрана на дискриминация

Всички хора са еднакви пред закона. Всеки човек има право на еднаква закрила и полза от закона без дискриминация.

Член 6: Жени с увреждания

Жените и момичетата с увреждания са подложени на множество форми на дискриминация. Държавите трябва да предприемат всички необходими мерки, за да гарантират, че жените с увреждания са в състояние да се възползват напълно от правата и свободите, изложени в Конвенцията.

Член 7: Деца с увреждания

Децата с увреждания имат същите човешки права като всички други деца. Защитата на интересите на детето трябва да бъде от първостепенно значение във всички дейности, отнасящи се до децата с увреждания. Децата с увреждания имат право да изразят мнението си по всички въпроси, които ги засягат.

Член 8: Повишаване на общественото съзнание

Държавите трябва да повишат информираността относно правата, способностите и приноса на хората с увреждания. Държавите трябва да водят борба срещу стереотипите и предразсъдъците, свързани с хората с увреждания, чрез провеждане на кампании, образование, медии и програми за повишаване на общественото съзнание.

Член 9: Достъпност

Хората с увреждания имат право на достъп до всички аспекти на обществото на равна основа с другите, включително физическата среда, транспорта, информацията и комуникациите, и други съоръжения и услуги, предоставяни на обществото.

Член 10: Право на живот

Хората с увреждания имат право на живот. Държавите трябва да предприемат всички необходими мерки, за да гарантират, че хората с увреждания са в състояние ефективно да се възползват от това право на равно основание с другите хора.

Член 11: Рискови ситуации и хуманитарни бедствия
Държавите трябва да предприемат всички необходими мерки за гарантиране на защитата и безопасността на всички хора с увреждания в рискови ситуации, включително и въоръжените конфликти, хуманитарни кризи и природни бедствия.

Член 12: Равнопоставеност пред закона
Хората с увреждания имат право на признаване като правни субекти пред закона. Хората с увреждания имат правоспособност на равна основа с другите хора във всички аспекти на живота. Държавите трябва да предприемат подходящи мерки, за да се осигури подкрепа за хората с увреждания, така че те да могат ефективно да упражняват своята дееспособност.

Член 13: Достъп до справедливост
Хората с увреждания имат право на ефективен достъп до справедливост на равна основа с другите хора, включително чрез предоставяне на подходящи места за настаняване.

Член 14: Свобода и сигурност на личността
Хората с увреждания имат право на свобода и сигурност на личността на равна основа с другите. Само по себе си наличието на увреждане не може да се използва за основание за лишаването от свобода.

Член 15: Защита срещу изтезания или жестоко, нечовешко или унижително третиране или наказание
Хората с увреждания имат право на защита от изтезания и от жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание. Никои не трябва да бъде подлаган на медицински или научни експерименти, без неговото/нейното свободно изразено съгласие.

Член 16: Защита срещу експлоатация, насилие и тормоз
Хората с увреждания имат право да бъдат защитени от всякакви форми на експлоатация, насилие и тормоз, включително от техните базирани на пола аспекти, в и извън дома.

Член 17: Защита на целостта на личността
Всяко лице с увреждания има право на зачитане на неговата физическа или психическа цялост равноправно с всички останали.

Член 18: Свобода на придвижването и националност
Хората с увреждания имат право на националност. Децата с увреждания имат право на име, да знаят своите родители и да бъдат отглеждани от тях.

Член 19: Независим живот и включване в общността
Хората с увреждания имат право да живеят самостоятелно в общността. Държавите трябва да гарантират, че хората с увреждания имат възможност да изберат къде да живеят и с кого да живеят, и че получават необходимата подкрепа за това.

Член 20: Лична мобилност
Държавите трябва да предприемат ефективни и подходящи мерки за осигуряване на личната мобилност на хората с увреждания по начин и време, избрани от тях, и на достъпна цена. Хората с увреждания, също така, имат право на достъп до качествени помощни средства за придвижване, спомагателни технологии и на помощници и посредници.

Член 21: Свобода на изразяване и на мнение, свобода на достъп до информация
Хората с увреждания имат право да се изразят, включително свободата да дават и получават информация и идеи чрез всички форми на комуникация, включително чрез достъпни форми и технологии, жестомимичния език, Брайловата азбука, допълващи и алтернативни способи на комуникация, средствата за масова информация и всички други достъпни средства на комуникация.

Член 22: Зачитане на личната неприкосновеност
Хората с увреждания имат право на зачитане на личната не-

прикосновеност. Информацията за хора с увреждания, включително лична информация и информация за тяхното здраве, трябва да бъде защитена.

Член 23: Уважение към дома и семейството
Хората с увреждания имат право да сключват брак и на създаване на семейство. Държавите трябва да осигуряват ефективна и подходяща подкрепа на хората с увреждания в отглеждането на децата, и да осигуряват алтернативни грижи за деца с увреждания, когато непосредственото семейство не е в състояние да се грижи за тях.

Член 24: Образование
Хората с увреждания имат право на образование без дискриминация. Държавите трябва да гарантират, че хората с увреждания имат достъп до приобщаващо, качествено и безплатно начално и средно образование в тяхната собствена общност. Държавите трябва, също така, да осигуряват подходящо настаняване и индивидуализирана подкрепа, способстваща пълноценното им академично и социално израстване

Член 25: Здравеопазване
Хората с увреждания имат право да се ползват от най-високия постижим стандарт на здравеопазване, без дискриминация. Държавите трябва да предприемат всички необходими мерки, включително мерки, които са съобразени с пола, за да се гарантира, че хората с увреждания имат достъп до същите диапазони, качество и стандарт на здравеопазване, които са на разположение на всички останали, и които са близо до тяхната общност.

Член 26: Абилитация и рехабилитация
Държавите трябва да предприемат ефективни и подходящи мерки, за да се даде възможност на хората с увреждания да развият, постигнат и поддържат максимална способност, независимост и участие чрез предоставяне на услуги и програми за абилитация и рехабилитация.

Член 27: Работа и заетост
Хората с увреждания имат право да работят, включително и правото да работят в среда, която е отворена, приобщаваща и достъпна. Държавите трябва да предприемат необходимите мерки за насърчване на възможностите за заетост и професионално израстване на хора с увреждания.

Член 28: Подходящ жизнен стандарт и социална закрила
Хората с увреждания имат право на адекватен стандарт на живот, включително храна, вода, облекло и жилище, и на ефективна социална защита, включително на програми за намаляване на бедността и за обществени жилища.

Член 29: Участие в политическия и обществения живот
Хората с увреждания имат право да участват в политиката и в обществените дела, както и да избират и да бъдат избирани.

Член 30: Участие в културния живот, почивка, свободно време и спорт
Хората с увреждания имат право да участват в културния живот на равна основа с другите, включително достъп до културни материали, представления и услуги, и до упражненията, свързани с отдих, свободно време и спорт.

Член 31: Статистика и събиране на данни
Държавите трябва да събират информация за хора с увреждания, с активното участие на хората с увреждания, така че те да могат да разберат по-добре бариерите, които те срещат, и реално осъществяване на правата по Конвенцията.

Членове 32-50
Членове 32-50 обясняват как се страните, които са подписали Конвенцията, трябва да я приложат в пълна сила. Те, също така, обясняват отговорността на страните да докладват на Комисията на ООН за правата на хората с увреждания за това, как те практически реализират Конвенцията.

Източник: Център за правата на хора с увреждания www.disabilityhumanrights.org

Европейската конвенция за правата на човека и нейните протоколи

Опростена версия на избрани статии¹

Резюме на преамбюла

Правителствата на държавите от Съвета на Европа работят за свобода и по-голямо единство на базата на правата на човека и основните свободи. С тази Конвенция те решават да направят първите стъпки за прилагане на много от правата, съдържащи се във Всеобщата декларация за правата на човека.

Член 1 - Задължение за спазване на правата на човека

Държавите трябва да гарантират, че всеки има правата, провъзгласени в тази Конвенция.

Член 2 - Право на живот

Всеки има право на живот.

Член 3 - Забрана на изтезанията

Никой никога няма право да ви наранява или да ви измъчва. Дори в ареста вашето човешкото достойнство трябва да се уважава.

Член 4 - Забрана на робството и на принудителния труд

Забранено е да се отнасят с теб като роб или да ви се налага принудителен труд.

Член 5 - Право на свобода и сигурност

Вие имате право на свобода. Ако сте арестуван имате право да знаете защо. Ако сте арестуван, имате право на съдебен процес без забавяне, или да бъдете освободен, докато тече процесът.

Член 6 - Право на справедлив съдебен процес

Имате право на справедлив процес пред безпристрастен и независим съдия. Ако сте обвинен в извършване на престъпление, вие сте невинен до доказване на противното. Имате право на помощ от адвокат, който трябва да се плати от държавата, ако сте беден.

Член 7 - Не може да има наказание без закон

Не може да бъдете осъден за престъпление, ако не е имало закон срещу действието, когато сте го извършил.

Член 8 - Право на зачитане от личния и семейния живот

Имате право на зачитане на личния и семейния си живот, на дома и кореспонденцията.

Член 9 - Свободата на мисълта, съвестта и религията

Имате право на свобода на мисълта, съвестта и религията. Имате право да практикувате религията си у дома и публично и да променят религията си, ако искате.

Член 10 - Свобода на изразяване

Имате право да отговорно да кажа и напишете това, което мисля и да давате и получавате информация от другите. Това включва свободата на пресата.

Член 11 - Свобода на мирни събрания и сдружения

Имате право да участвате в мирни събрания и да създадете или да се присъедините към асоциации, включително синдикални.

Член 12 - Право на брак

Имате право да сключвате брак и да имате семейство.

Член 13 - Право на ефективна защита

Ако са нарушени правата ви, можете да се оплачете за това официално в съдилищата или други публични органи.

Член 14 - Забрана на дискриминацията

Вие имате тези права, независимо от цвета на кожата, джандър, език, политически или религиозни убеждения, или произход.

Член 15 - Частична отмяна на правата при извънредна ситуация

По време на война или друго извънредно положение, правителството може да извърши дейности, които нарушават вашите права, но само когато е строго необходимо. Дори и тогава, пра-

вителствата нямат право, например, да ви измъчват или да ви убият произволно.

Член 16 - Ограничения за политическата дейност на чужденците

Правителствата могат да ограничат политическата дейност на чужденците, дори ако това би било в противоречие с Членове 10, 11 или 14.

Член 17 - Забрана на злоупотребата с права

Нищо в тази Конвенция не може да се използва за нарушаване на правата и свободите в Конвенцията.

Член 18 - Ограничение на налагането на ограничения на правата. Повечето от правата в тази Конвенция могат да бъдат ограничени от общ закон, който се прилага за всички. Тези ограничения са позволени само ако са строго необходими.

Членове 19 до 51

Тези членове обясняват как работи Европейския съд по правата на човека.

Член 34 - Индивидуални жалби

Ако вашите права, съдържащи се в Конвенцията, са били нарушени в една от държавите-членки, трябва първо да подадете жалба до всички компетентни национални органи. Ако това не ви удовлетворява, тогава може да подадете жалба директно до Европейския съд по правата на човека в Страсбург.

Член 52 - Запитвания от Генералния секретар

Ако Генералният Секретар на Съвета на Европа поиска, правителствата трябва да обяснят как националното законодателство защитава правата от тази Конвенция.

ПРОТОКОЛИ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА

Член 1 от Протокол № 1 - Защита на собствеността

Имате право на собственост и използване на вашите вещи.

Член 2 от Протокол № 1 - Право на образование

Имате право да ходите на училище.

Член 3 от Протокол № 1 - Право на свободни избори

Имате право да избере правителството на държавата си с тайно гласуване.

Член 2 от Протокол № 4 - Свобода на движение

Ако се намирате законно в една страна, имате право да отидете където пожелаете и да живеете там, където искате в тази страна.

Член 1 от Протокол № 6 - Премахване на смъртното наказание

Вие не може да бъдете осъден на смърт или екзекутиран от държавата.

Член 2 от Протокол № 7 - Право на обжалване по наказателни дела

Ако сте осъден за извършване на престъпление, можете да обжалвате пред по-висша инстанция.

Член 3 от Протокол № 7 - Компенсация за съдебна грешка

Вие имате право на обезщетение, ако сте осъден за извършване на престъпление и се докаже, че сте невинен.

Член 1 от Протокол № 12 - Обща забрана на дискриминацията

Вие не може да бъдете обект на дискриминация от страна на държавните органи с поради, например, цвят на кожата, джандър, език, политически или религиозни убеждения, или произход.

¹ Тази опростена версия е изготвен от дирекция Комуникация на Съвета на Европа само за образователни задачи. Единствените текстове, които имат правно основание, могат да се намерят в официалните публикувани версии на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, и протоколите към нея.

Европейска конвенция за правата на човека

изменена с Протоколи № 11 и 14 от влизането ѝ в сила на 1 юни 2010 г.

Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи

Рим, 4.XI.1950 г.

ПРАВИТЕЛСТВАТА, ПОДПИСАЛИ ТАЗИ КОНВЕНЦИЯ като членове на Съвета на Европа, вземайки предвид Всеобщата декларация за правата на човека, провъзгласена от Общото събрание на Организацията на обединените нации на 10 декември 1948 г., имайки предвид, че декларацията има за цел да осигури всеобщото и ефективно признаване и спазване на правата, провъзгласени в нея, имайки предвид, че целта на Съвета на Европа е да се постигне по-голямо единство между неговите членове и че едно от средствата за преследване на тази цел е поддържането и по-нататъшното осъществяване на правата на човека и основните свободи, потвърждавайки отново своята дълбока вяра в тези основни свободи, които представляват фундамент на равнопоставеността и мира в целия свят и могат по-ефикасно да бъдат осъществени, от една страна, по пътя на действената политическа демокрация, а, от друга, чрез общо разбиране и спазване на правата на човека, от които тези свободи зависят, решени като правителства на европейски страни, които имат общи ценности и общо наследство от политически традиции, идеи, на свобода и върховенство на закона, да направят първата крачка към съвместното осъществяване на някои от правата, провъзгласени от всеобщата декларация, се договориха за следното:

Член 1 - Задължение за спазване на правата на човека

Високодоговарящите страни осигуряват на всяко лице под тяхна юрисдикция правата и свободите, определени в част I на тази конвенция.

ЧАСТ ПЪРВА - ПРАВА И СВОБОДИ

Член 2 - Право на живот

1. Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот освен в изпълнение на съдебна присъда за извършено престъпление, за което такова наказание е предвидено в закона.
2. Лишаването от живот не се разглежда като противоречащо на разпоредбите на този член, когато то е резултат от употреба на сила, призната за абсолютно необходима:
  - a) при защитата на което и да е лице от незаконно насилие;
  - b) при осъществяването на законен арест или при предотвратяване на бягството по една на всеки участник, законно лишено от свобода;
  - c) при дейности, предприети в съответствие със закона, за потушаване на бунт или метеж.

Член 3 - Забрана на изтезанията

Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унизително отношение или наказание.

Член 4 - Забрана на робството и на принудителния труд

1. Никой не може да бъде държан в робство или в принудително подчинение.
2. Никой не може да бъде заставян да извършва принудителен или задължителен труд.
3. За целите на този член не представлява "принудителен или задължителен труд":
  - a) всеки труд, който обикновено е задължителен за лицата, лишени от свобода в съответствие с Член 5 на тази конвенция или по време на условно освобождаване от такова лишаване от свобода;
  - b) всяка служба от военен характер или в страните, където се признава освобождаване от военна служба заради религиозни убеждения, службата, отбивана вместо задължителната военна служба;
  - c) всяка повинност, изпълнявана в случай на извънредно положение или бедствие, застрашаващи съществуването или социално подпомагане на обществото;
  - d) всеки труд или повинност, представляващи елемент от обичайните граждански задължения.

Член 5 - Право на свобода и сигурност

1. Всеки има право на свобода и сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода освен в следните случаи и само в съответствие с процедури, предвидени от закона:
  - a) законно лишаване от свобода по една на всеки участник по силата на постановена от компетентен съд присъда;
  - b) законен арест или лишаване от свобода по една на всеки участник за неизпълнение на законно съдебно решение или с цел осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона;
  - c) законен арест или лишаване от свобода по една на всеки участник с цел да се осигури явяването му пред предвидената в закона институция при обосновано подозрение

за извършване на престъпление или когато обосновано е призната необходимостта да се предотврати извършване на престъпление или укриване след извършване на престъпление;

- d) лишаване от свобода на непълнолетно лице на основата на законно решение, за да се осигури наблюдение с възпитателна цел, или законно лишаване от свобода на такова лице с цел да се осигури неговото явяване пред предвидената в закона институция;
  - e) законно лишаване от свобода по една на всеки участник с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести, както и на душевноболни лица, алкохолици, наркомани или скитници;
  - f) законен арест или лишаване от свобода по една на всеки участник с цел да се предотврати незаконното му влизане в страната или по една на всеки участник, против което се предприемат дейности за неговото депортиране или екстрадиция.
2. На всяко арестувано лице трябва незабавно да бъдат съобщени на разбираем за него език основанията за арестуването му и всички обвинения, които му се предявяват.
  3. Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в съответствие с разпоредбите на т. 1 (с) на този член, трябва своевременно да бъде изправено пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, и има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда. Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда.
  4. Всяко арестувано или лишено от свобода лице има право да обжалва законността на неговото задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай, че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице.
  5. Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в нарушение на изискванията на този член, се ползва с осигурено от правните процедури право на обезщетение.

Член 6 - Право на справедлив съдебен процес

1. Всяко лице при определянето на неговите граждански права и задължения или при наличието на каквото и да е наказателно обвинение срещу него има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от незаависим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона. Съдебното решение се обявява публично, но пресата и публиката могат да бъдат отстранявани по време на целия или на част от съдебния процес в интерес на нравствеността, обществената и националната сигурност в едно демократично общество, когато това се изисква от интересите на непълнолетните лица или за защита на личния живот на страните по казусът или ако съдът счете това за извънредно необходимо в случаите, в които поради специални обстоятелства публичността би нанесла вреда на интересите на правосъдието.
2. Всяко лице, обвинено в криминално престъпление, се счита за невинно до доказване на вината му в съответствие със закона.
3. Всяко лице, обвинено в криминално престъпление, има в частност следните права:
  - a) да бъде незабавно и в подробности информирано за ха-

рактера и причините за обвинението срещу него на разбираем за него език;

b) да има достатъчно време и възможности за подготовка на своята защита;

c) да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор; ако не разполага със средства за заплащане на адвокат, да му бъде предоставена безплатно служебна защита, когато го изискват интересите на правосъдието;

d) да участва в разпита или да изисква разпит на свидетелите на обвинението и да изисква призоваването и разпитът на свидетелите на защитата да се извършват при същите условия, както на свидетелите на обвинението;

e) да ползва безплатно услугите на преводач, ако не разбира или не говори езика, използван в съда.

Член 7 - Неналагане на наказание без закон

1. Никой не може да бъде осъден за действие или бездействие, което в момента на неговото извършване не е било определено като престъпление според националното или международното право. Не може да бъде налагано наказание, по-тежко от това, което е било предвидено за съответното престъпление в момента, когато то е било извършено.
2. Този член не изключва съденето и наказването на което и да е лице за действие или бездействие, което в момента на извършването му е представлявало престъпление в съответствие с общите принципи на правото, признати от цивилизованите народи.

Член 8 - Право на зачитане на личния и семейния живот

1. Всеки има право на зачитане на неговия личен и семеен живот, на неговото жилище и тайната на неговата кореспонденция.
2. Намесата на държавните власти в ползването на това право е недопустима освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

Член 9 - Свобода на мисълта, съвестта и религията

1. Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата да променя своята религия или убеждения и свободата да изповядва своята религия или убеждения индивидуално или колективно, публично или частно, чрез богослужение, обучение, религиозни обреди и ритуали.
2. Свободата да се изповядва религия или убеждения подлежи само на такива ограничения, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на обществената сигурност, за защитата на обществения ред, здраве и морал или за защита на правата и свободите на другите.

Член 10 - Свобода на изразяване

1. Всеки има право на свобода на изразяването на мнения. Това право включва свободата да отстоява своето мнение, да получава и да разпространява информация и идеи без намеса на държавните власти и независимо от границите. Този член не забранява на държавите да въвеждат разрешителен режим за дейността на радио- и телевизионните компании и производителите на кинематографична продукция.
2. Ползването на тези свободи, доколкото е съпроводено със задължения и отговорности, може да бъде обусловено от процедури, условия, ограничения или санкции, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност, териториалната цялост, за предотвратяване на безредици или на престъпления, за защитата на здравето и морала, както и на репутацията или на правата на другите, за предотвратяване на изтичането на секретна информация или за поддържане на авторитета и безпристрастността на правосъдието.

Член 11 - Свобода на събранията и сдруженията

1. Всеки има право на свобода на мирни събрания и на свободно сдружаване, включително правото да образува и членува

в професионални съюзи за защита на своите интереси.

2. Упражняването на тези права не подлежи на никакви други ограничения освен на тези, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала или на правата и свободите на другите. Този член не изключва въвеждането на законни ограничения върху упражняването на тези права от служителите във въоръжените сили, полицията или държавната администрация.

Член 12 - Право на сключване на брак

Мъжете и жените, достигнали брачна възраст, имат право да встъпват в брак и да създават семейство в съответствие с националните закони, регулиращи упражняването на това право.

Член 13 - Право на ефективно средство за защита

Всеки, чиито права и свободи, предвидени в тази конвенция, са нарушени, трябва да разполага с ефикасни вътрешноправни средства за тяхната защита от съответна национална институция дори и нарушението да е извършено от лица, действащи в качеството си на представители на официалните власти.

Член 14 - Забрана на дискриминацията

Упражняването на правата и свободите, предвидени в тази конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана по-специално на джендър, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак.

Член 15 - Дерогирание при извънредни обстоятелства

1. По време на война или на друго извънредно положение, застрашаващо съществуването на нацията, всяка от високодоговарящите страни може да предприеме дейности, освобождаващи я от изпълнението на нейните задължения по тази конвенция, но само доколкото, доколкото положението го налага и при условие, че тези дейности не са несъвместими с другите ѝ задължения по международното право.
2. Не се допуска никакво освобождаване на основата на предходната разпоредба от задълженията по чл. 2 освен по отношение на смърт, настъпила в резултат на правомерни актове на война, както и от задълженията по чл. 3, 4, т. 1 и чл. 7.
3. Всяка от високодоговарящите страни, която се ползва от правото на такова освобождаване, е длъжна да предостави на Генералния секретар на Съвета на Европа пълна информация относно предприетите дейности и породилите ги причини. Тя също така е длъжна да информира Генералния секретар на Съвета на Европа за датата на прекратяване на тези дейности и на възстановяване прилагането на разпоредбите на тази конвенция в пълния им обхват.

Член 16 - Ограничения за политическата дейност на чужденците

Никой от разпоредбите на чл. 10, 11 и 14 не може да се тълкува като забраняваща на високодоговарящите страни да въвеждат ограничения за политическата дейност на чужденците.

Член 17 - Забрана на злоупотребата с правото

Никой от разпоредбите на тази конвенция не може да се тълкува като предоставяща правото на някоя държава, група или лице да осъществява дейност или актове, имащи за цел потъпкването на правата и свободите, предвидени в тази конвенция, или ограничаването им в по-голяма степен от предвидената в конвенцията.

Член 18 - Условия за ограничаване упражняването на правата

Ограниченията, допустими в съответствие с тази конвенция, по отношение упражняването на определени права и свободи не могат да се прилагат с цел, различна от тази, за осъществяването на която са били въведени.

ЧАСТ ВТОРА - ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВТА НА ЧОВЕКА

Член 19 - Създаване на съда

За да се осигури спазването на задълженията, поети от високодоговарящите страни по силата на конвенцията и протоколите

към нея, се създава Европейски съд по правата на човека, наричан по-нататък "съдът". Той е постоянно действащ.

Член 20 - Брой на съдиите

Броят на съдиите в съда е равен на броя на високодоговарящите страни.

Член 21 - Условия за заемане на длъжността

1. Съдиите трябва да притежават високи морални качества и да отговарят на условията, изисквани за заемане на висши съдебни длъжности, или да са юристи с призната компетентност.
2. Съдиите участват в работата на съда в лично качество.
3. По време на срока на пълномощията си съдиите не могат да упражняват никаква дейност, несъвместима с изискванията за независимост и безпристрастност или с изискванията за работа на пълен работен ден; всеки въпрос, който възниква във връзка с приложението на тази точка, се решава от съда.

Член 22 - Избор на съдиите

1. Съдиите се избират за срок 9 години. Те не подлежат на преизбиране.
2. Срокът на пълномощията на съдиите приключва при навършване на 70-годишна възраст.
3. Съдиите изпълняват задълженията си до замяната им. Те обаче продължават да работят по делата, в които вече са участвали.
4. Съдия не може да бъде освободен от длъжност, освен ако останалите съдии не решат с мнозинство от две трети, че е престанал да отговаря на необходимите условия.

Член 24 - Секретариат и докладчици

1. Съдът разполага със секретариат, чиито функции и устройство са определени от правилника на съда.
2. Когато заседава в едноличен състав, съдът се подпомага от докладчици. Те изпълняват функциите си под ръководството на председателя на съда и са част от секретариата.

Член 25 - Пленарно заседание на съда

Съдът на свое пленарно заседание:

- a) избира свой председател и един или двама заместник-председатели за срок от 3 години; те подлежат на преизбиране;
- b) образува състави за определен срок;
- c) избира председателите на съдебните състави; те подлежат на преизбиране;
- d) приема правилника на съда;
- e) избира секретаря и един или няколко заместник-секретари;
- f) отправя всички искания по чл. 26, точка 2.

Член 26 - Едноличен състав, комитети, състави и голям състав

1. За разглеждане на заведените дела съдът заседава в едноличен състав, в състави от трима съдии, в комитети от 7 съдии и в голям състав от 17 съдии. Съдебните състави образуват комисии за определен срок.
2. По искане на пленарното заседание на съда Комитетът на министрите може с единодушно решение и за определен срок да намали броя на съдиите в комитетите до пет.
3. Когато заседава в едноличен състав, съдия не може да разглежда никакви жалби, подадени срещу високодоговарящата страна, от името на която е избран.
4. Съдията, избран от името на държава, страна по спор, е ex-officio член на състава и на големия състав. При отсъствие на такъв съдия или ако той не е в състояние да заседава, в качеството на съдия заседава лице, избрано от председателя на съда от списък, предоставен предварително от тази държава.
5. Големият състав включва също председателя на съда, заместник-председателите, председателите на съставите и други съдии, избрани в съответствие с правилника на съда. Когато казусът е препратено в големия състав на основание чл. 43, никой съдия от състав, произнесъл решението, не може да заседава в големия състав, с изключение на председателя на състава и на съдията, заседавал от името на заинтересуваната високодоговаряща страна.

Член 27 - Правомощия на едноличните състави

1. Едноличният състав може да обяви за недопустима или да заличи от списъка индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, когато такова заключение може да бъде постановено без допълнително разглеждане.
2. Заключението по точка 1 е окончателно.
3. Ако едноличният състав не обяви за недопустима или не заличи жалбата, той я препраща за разглеждане на комитет или състав.

Член 28 - Правомощия на комитетите

1. По отношение на индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, комитетът може с единодушно гласуване:
  - a) да я обяви за недопустима или да я заличи от списъка, когато такова заключение може да бъде постановено без допълнително разглеждане; или
  - b) да я обяви за допустима и едновременно да постанови решение по същество, когато в основата на спора относно тълкуването или прилагането на конвенцията или протоколите към нея стои въпрос, който вече е предмет на трайно установена практика на съда.
2. Заключенията и решенията по точка 1 са окончателни.
3. Когато съдия, избран от името на заинтересуваната високодоговаряща страна, не е член на дадена комитет, комитетът може на всяка фаза на производството да покани този съдия да заеме мястото на един от членовете на този комитет при отчитане на всички релевантни обстоятелства, включително това, оспорвала ли е високодоговарящата страна прилагането на процедурата по точка 1b.

Член 29 - Заключения на съставите по допустимостта и по същество

1. Ако не е било постановено заключение по чл. 27 или 28 или няма постановено решение по чл. 28, даденият състав се произнася по допустимостта и по съществото на индивидуалните жалби, подадени на основание чл. 34. Заключението по допустимостта може да бъде постановено отделно.
2. Съставът се произнася по допустимостта и по съществото на междудържавните жалби, подадени на основание чл. 33. Заключението по допустимостта се постановява отделно, освен ако по изключение съдът постанови друго.

Член 30 - Препращане на казусът в големия състав

Ако висящо дело в някой от съставите повдига сериозен въпрос, свързан с тълкуването на конвенцията или на протоколите към нея, или ако решаването на даден въпрос от съставът може да доведе до противоречие с предходно решение на съда, съставът може, преди да е постановило решението, да препрати казусът за разглеждане в големия състав, освен ако някоя от страните по казусът възрази.

Член 31 - Правомощия на големия състав

Големият състав:

- a) се произнася по жалби, подадени на основание чл. 33 или чл. 34, когато казусът му е препратено от състав на основание чл. 30 или ако му е препратено на основание чл. 43;
- b) се произнася по въпроси, отнесени до съда от Комитета на министрите на основание член 46, точка 4; и
- c) разглежда молбите за съвещателни мнения, подадени на основание чл. 47.

Член 32 - Юрисдикция на съда

1. Юрисдикцията на съда се разпростира върху всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на конвенцията и на протоколите към нея, които са отнесени до него в съответствие с чл. 33, 34, 46 и 47.
2. В случай на спор относно юрисдикцията на съда въпросът се решава от съда.

Член 33 - Междудържавни дела

Всяка високодоговаряща страна може да сезира съда за всяко нарушение на разпоредбите на конвенцията и на протоколите към нея, извършено по нейно мнение от друга високодоговаряща страна.

Член 34 - Индивидуални жалби

Съдът може да приема жалби от всяко лице, неправителствена организация или група лица, които твърдят, че са жертва на на-

рушение от страна на някоя от високодоговарящите страни на правата, провъзгласени в конвенцията или протоколите към нея. Високодоговарящите страни са длъжни да не създават по никакъв начин пречки за ефективното упражняване на това право.

Член 35 - Условия за допустимост

- Съдът може да разглежда даден случай само след изчерпване на всички вътрешноправни средства за защита в съответствие с общопризнатите норми на международното право и в срок от шест месеца от датата на постановяване на окончателното решение на националната инстанция.
- Съдът не разглежда индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, която:
  - е анонимна; или
  - представлява по същество жалба, която вече е разглеждана от съда или в хода на друга процедура за международно разследване или решаване на спорове и не съдържа нова информация.
- Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, когато счете, че:
  - жалбата е несъвместима с разпоредбите на конвенцията или на протоколите към нея, явно неоснователна или представляваща злоупотреба с правото на индивидуална жалба; или
  - жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, освен когато спазването на правата на човека, както те са определени в конвенцията и протоколите към нея, изисква разглеждане на жалбата по същество, като разглеждането на дадено дело не може да бъде отказано на такова основание, в случай, че то не е било надлежно разгледано от национален съд.
- Съдът отхвърля всяка жалба, която счита за недопустима по силата на този член. Той може да направи това на всеки етап от процедурата.

Член 36 - Встъпване на трета страна в казусът

- По всяко дело пред отделение или пред голямото отделение всяка високодоговаряща страна, чийто гражданин е жалбоподателят, има право да представи писмени становища и да вземе участие в заседанията.
- В интерес на правилното протичане на производството председателят на съда може да покани всяка високодоговаряща страна, която не е страна в процеса, или всяко заинтересувано лице, което не е жалбоподател, да представят писмени становища или да участват в заседанията.
- По всички дела в дадено отделение или в голямото отделение комисарят по правата на човека на Съвета на Европа може да представя писмени становища и да участва в разглеждане на делата.

Член 37 - Заличаване на жалба от списъка на делата

- На всеки етап от процедурата съдът може да реши да заличи жалба от списъка на делата, ако обстоятелствата дават основание да се счита, че:
  - жалбоподателят няма намерение повече да я поддържа; или
  - въпросът е вече решен; или
  - по всяка друга причина, установена от съда, по-нататъшното разглеждане на жалбата е неоправдано.

Въпреки това съдът продължава разглеждането на жалбата, ако спазването на правата на човека, гарантирани от конвенцията и протоколите към нея, го налага.

- Съдът може да реши да включи отново дадена жалба в списъка, ако счете, че обстоятелствата оправдават такова действие.

Член 38 - Разглеждане на казусът

Съдът разглежда казусът съвместно с представителите на страните и когато е необходимо, предприема разследване, за чието ефективно осъществяване заинтересуваните високодоговарящи страни са длъжни да създават всички необходими условия.

Член 39 - Приятелско уреждане на спора

- На всяка фаза на производството съдът може да се постави на разположение на заинтересуваните страни с оглед постигане на приятелско уреждане на спора на основата на спазване правата на човека, както те са определени в кон-

венцията и в протоколите към нея.

- Процесуалните дейности, извършени на основание точка 1, са поверителни.
- В случай на постигане на приятелско споразумение съдът заличава казусът от списъка чрез решение, което се ограничава до кратко изложение на фактите и на постигнатото споразумение.
- Решението по точка 3 се изпраща на Комитета на министрите, който следи за изпълнението на условията на приятелското споразумение по спора, така както са изложени в даденото решение.

Член 40 - Открито заседание и достъп до документите

- Заседанието е открито, освен ако поради извънредни обстоятелства съдът реши друго.
- Подадените в секретариата документи са достъпни за обществеността, освен ако председателят на съда реши друго.

Член 41 - Справедливо удовлетворение

Ако съдът установи, че е имало нарушение на конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на високодоговарящата страна допуска само частично обезщетение за последиците от това нарушение, съдът присъжда, ако това е необходимо, справедливо удовлетворение на потърпевшата страна.

Член 42 - Решения на съставите

Решенията на отделенията стават окончателни в съответствие с разпоредбите на чл. 44, т. 2.

Член 43 - Преразглеждане на дело от големия състав

- В срок от 3 месеца от датата на решението на състава всяка страна по казусът може, в извънредни случаи, да поиска преразглеждане на казусът от големия състав.
- Жури от 5 съдии от големия състав приема молбата, ако казусът повдига сериозен въпрос, свързан с тълкуването или прилагането на конвенцията или на протоколите към нея, или сериозен проблем с общозначим характер.
- Ако журито приеме молбата, големият състав се произнася по казусът с решение.

Член 44 - Окончателни решения

- Решението на големия състав е окончателно.
- Решението на състава става окончателно:
  - когато страните заявят, че няма да поискат казусът да бъде преразгледано от голямото отделение; или
  - три месеца след постановяване на решението, ако не е поискано преразглеждане на казусът от големия състав; или
  - когато журито на големия състав отхвърли молбата за преразглеждане, подадена на основание чл. 43.
- Окончателното решение се публикува.

Член 45 - Мотиви на решенията и заключенията

- Както решенията, така и заключенията, с които жалбите се обявяват за допустими или недопустими, трябва да бъдат мотивирани.
- Ако решението като цяло или някоя негова част не отразява единодушното мнение на съдиите, всеки от тях има право да излезе с индивидуално мнение.

Член 46 - Задължителна сила и изпълнение на решенията

- Високодоговарящите страни се задължават да изпълняват окончателното решение на Съда по всяко дело, по което те са страна.
- Окончателното решение на съда се изпраща на Комитета на министрите, който следи за неговото изпълнение.
- Ако Комитетът на министрите счита, че контролът върху изпълнението на окончателно решение се пречатства поради затруднение при тълкуването на решението, той може да отнесе въпроса до съда за неговото тълкуване. Решението за отнасяне на въпроса до съда изисква мнозинство от две трети от представителите, имащи право да заседават в комитета.
- Ако Комитетът на министрите счита, че високодоговаряща страна отказва да изпълни окончателно решение по дело, по което тя е страна, той може след отправяне на формално уведомление до тази страна и с решение, прието от мнозинство от две трети от представителите, имащи право да заседават в комитета, да отпрати до съда въпроса дали тази

страна е изпълнила задължението си по точка 1.

5. Ако съдът установи нарушение по точка 1, той връща казусът на Комитета на министрите за разглеждане на мерките, които да бъдат предприети. Ако съдът не установи нарушение по точка 1, той връща казусът на Комитета на министрите, който приключва разглеждането на казусът.

Член 47 - Съвещателни мнения

1. По искане на Комитета на министрите съдът може да дава съвещателни мнения по правни въпроси, отнасящи се до тълкуването на конвенцията и протоколите към нея.
2. Тези мнения не могат да засягат въпроси, отнасящи се до съдържанието или обхвата на правата и свободите, определени в част I на конвенцията и в протоколите към нея, нито каквото и да е друг въпрос, който би могъл да бъде разгледан от съда или Комитета на министрите в хода на процедурата, предвидена от конвенцията.
3. Решението на Комитета на министрите да поиска съвещателно мнение от съда се приема с мнозинството от гласовете на представителите, имащи право да заседават в комитетата.

Член 48 - Съвещателна юрисдикция на съда

Съдът решава дали искането на Комитета на министрите за съвещателно мнение влиза в рамките на неговата компетенция така, както тя е определена в чл. 47.

Член 49 - Мотиви на съвещателните мнения

1. Съвещателното мнение на съда трябва да бъде мотивирано.
2. Ако съвещателното мнение като цяло или някоя негова част не отразява единодушното мнение на съдиите, всеки от тях има право да излезе с индивидуално мнение.
3. Съвещателното мнение на съда се изпраща на Комитета на министрите.

Член 50 - Разходи на съда

Разходите на съда се поемат от Съвета на Европа.

Член 51 - Привилегии и имунитети на съдиите

При изпълнение на техните функции съдиите се ползват с привилегиите и имунитетите, предвидени в чл. 40 на Статута на Съвета на Европа и в споразуменията, сключени в изпълнение този член.

ЧАСТ ТРЕТА - ДРУГИ РАЗПОРЕДБИ

Член 52 - Запитвания от Генералния секретар

Всяка от високодоговарящите страни е длъжна да отговори на запитване на Генералния секретар на Съвета на Европа относно начините, по които нейното вътрешно право осигурява ефективното прилагане на която и да е разпоредба на тази конвенция.

Член 53 - Защита на гарантирани права на човека

Някоя разпоредба на тази конвенция не трябва да се тълкува като ограничаваща или накръняваща права или основни свободи на човека, гарантирани в законите на която и да е от високодоговарящите страни или в което и да е споразумение, по което тя е страна.

Член 54 - Пълномощия на Комитета на министрите

Някоя разпоредба на тази конвенция не ограничава пълномощията на Комитета на министрите, предоставени му от Статута на Съвета на Европа.

Член 55 - Отказ от други начини за решаване на споровете

Високодоговарящите страни се съгласяват, че освен по силата на специални споразумения те няма да се ползват от други действащи споразумения, споразумения или декларации с цел чрез разглеждане на жалба да подчинят спор относно тълкуването или прилагането на тази конвенция на други процедури за решаване на спорове освен предвидените в тази конвенция.

Член 56 - Териториално приложение

1. При ратификацията или по всяко време след това всяка държава може да декларира чрез уведомление до Генералния секретар на Съвета на Европа, че при условията на т. 4 на този член действието на тази конвенция се разпространява вър-

ху всички или върху някои от териториите, за международните отношения на които тя носи отговорност.

2. Разпространението на действието на конвенцията върху териториите, посочени в уведомлението, влиза в сила тридесет дни след получаването му от Генералния секретар на Съвета на Европа.
3. Разпоредбите на тази конвенция ще се прилагат на тези територии с дължимото уважение към местните изисквания.
4. Всяка държава, направила декларация в съответствие с т. 1 на този член, може по всяко време след това да декларира по отношение на една или няколко територии, за които се отнася декларацията, че признава компетенцията на съда да получава жалби от лица, неправителствени организации или групи лица както е предвидено в чл. 34 на конвенцията.

Член 57 - Резерви

1. Всяка държава може при подписването на тази конвенция или при депозирането на ратификационния си документ да направи резерва по отношение на някоя от разпоредбите на конвенцията дотолкова, доколкото закон, действащ в този момент на нейна територия, не съответства на тази разпоредба. Не се допускат резерви от общ характер по силата на този член.
2. Всяка резерва, направена в съответствие с този член, трябва да съдържа кратко изложение на съответния закон.

Член 58 - Денонсиране

1. Високодоговаряща страна може да денонсира тази конвенция само след изтичането на пет години от датата на влизане в сила на конвенцията по отношение на нея и с писмено предизвестие от шест месеца, адресирано до Генералния секретар на Съвета на Европа, който уведомява за това другите високодоговарящи страни.
2. Това денонсиране не освобождава съответната високодоговаряща страна от задълженията ѝ по тази конвенция по отношение на всеки акт, който може да представлява нарушение на тези задължения и който би могъл да бъде осъществен до момента на влизане в сила на денонсирането на конвенцията.
3. Всяка високодоговаряща страна, която престава да бъде член на Съвета на Европа, престава да бъде страна по тази конвенция при същите условия.
4. Конвенцията може да бъде денонсирана в съответствие с разпоредбите на предходните точки по отношение на всяка територия, върху която нейното действие е било разпространено по силата на чл. 56.

Член 59 - Подписване и ратифициране

1. Тази конвенция е открита за подписване от членовете на Съвета на Европа. Тя подлежи на ратифициране. Ратификационните документи се депозират при Генералния секретар на Съвета на Европа.
2. Европейският съюз може да се присъедини към тази конвенция.
3. Тази конвенция влиза в сила след депозирането на десет ратификационни документа.
4. По отношение на държавите, които ратифицират конвенцията след нейното влизане в сила, тя влиза в сила в деня на депозиране на техния ратификационен документ.
5. Генералният секретар на Съвета на Европа информира всички членове на Съвета на Европа за влизането на конвенцията в сила, за имената на високодоговарящите страни, които са я ратифицирали, и за всяко следващо депозиране на ратификационен документ.

СЪСТАВЕНА В РИМ НА 4 НОЕМВРИ 1950 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в единствен екземпляр, който остава на съхранение в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар изпраща заверени копия на всяка от държавите, подписали тази конвенция.

Европейска социална харта (ревизирана)

(Резюме)

Европейската социална харта (ревизирана) от 1996 г., която влиза в сила на 1 юли 1999 г., възплъщава в един инструмент всички права, гарантирани от Европейската социална харта от 1961 г., нейния факултативен протокол от 1988 г. и добавя нови права и изменения, приети от страните. Тя постепенно измества първоначалния договор от 1961 г. Хартата гарантира правата и свободите, които се отнасят за всички лица в техния ежедневен живот.

Основните права, заложи в Хартата, са както следва:

Жилище:

- достъп до адекватно и достъпно жилище;
- намаляване на бездомните; жилищна политика, насочена към всички категории в неравностойно положение;
- процедури за ограничаване на принудително извеждане;
- равен достъп на чужди граждани до социални жилища и жилищни ползи;
- жилищно строителство и жилища ползи, свързани с нуждите на семейството.

Здравеопазване

- достъпни и ефективни здравни заведения за цялото население;
- политика за предотвратяване на заболяванията, включително осигуряването на здравословна околна среда;
- отстраняване на професионалните рискове, така че да се гарантира, че безопасността и здравето при работа са предвидени от закона и гарантирани на практика;
- защита на майчинството.

Образование

- безплатно основно и средно образование;
- безплатно и ефективно професионално ориентиране;
- достъп до начално обучение (общо и професионално средно образование), университетско и не-университетско висше образование, професионално обучение, включително и продължаващо обучение;
- специални мерки за чужди граждани;
- училищна интеграция на децата с увреждания;
- достъп до образование и професионално обучение на хората с увреждания.

Наемане на работа

Свобода да се работи

- забрана на принудителен труд;
- забрана на наемането на работа на деца под 15-годишна възраст;
- специални условия на труд между 15 и 18-годишна възраст;
- правото за осигуряване на прехраната чрез свободно избрана работа.

Справедливи условия на труд

- икономическа и социална политика, насочена към осигуряване на пълна заетост;
- достъп до работа за хората с увреждания;
- справедливи условия на труд по отношение на заплащането и работното време;
- защита в случай на уволнение;
- защита от сексуален и психически тормоз.

Колективни права

- свобода за сформирани синдикати и работодателски организации за защита на икономическите и социалните интереси; индивидуалната свобода за участие или не в тях;
- насърчаване на съвместни консултации, колективно договаряне, помирение и доброволен арбитраж;
- правото на стачка.

Правна и социална защита

- правен статус на детето;
- работа с млади правонарушители;
- защита от малтретиране и насилие;
- забрана на всякаква форма на експлоатация (сексуална или друга);
- правна защита на семейството (равенството на съпрузите в рамките на семейството и по отношение на децата, защита на децата в случай на развод);
- право на социално осигуряване, социалното подпомагане и социалните услуги;
- право на защитеност от бедност и социална изолация;
- грижи за деца;
- специални мерки за кетъринг за възрастните хора.

Движение на хората

- правото на събиране на семейството;
- правото на гражданите да напускат страната;
- процесуалните гаранции в случай на експулсиране;
- опростяване на имиграционните формалности.

Без дискриминация

- правото на жените и мъжете на равно третиране и еднакви възможности в сферата на заетостта;
- гаранция за всички граждани и чужденци, които пребивават законно и/или работещи, че всички права, изложени в Хартата, се прилагат независимо от раса, джандър, възраст, цвят на кожата, език, религия, мнения, национална принадлежност, социален произход, здравословно състояние или принадлежност към национално малцинство;
- забрана за дискриминация въз основа на семейните отговорности;
- право на хората с увреждания на социална интеграция и участие в живота на общността.

Хартата има механизъм за контрол на базата на представянето на националните доклади на държавите-участници (Протокола от 1991), както и система за колективни искове (Протокола от 1995), който позволява, наред с другото, на профсъюзи и неправителствени организации да представят колективни искове.

Европейската комисия за социални права (ЕКСП) е органът, отговарящ за мониторинга на спазването на Хартата от държавите участници.

Комисията се състои от 15 независими и безпристрастни члена, които се избират от Комитета на министрите на Съвета на Европа за период от шест години, с лимит от два мандата.

Рамкова конвенция за защита на националните малцинства

(Резюме)

Конвенцията е първият юридически обвързващ многостранен инструмент, третиращ защитата на националните малцинства като цяло. Неговата цел е да защитава съществуването на национални малцинства в рамките на съответните територии на страните. Конвенцията има за цел да насърчава пълното и ефективното равенство на националните малцинства, чрез създаване на подходящи условия, позволяващи им да запазят и развият своята култура и да запазят своята идентичност.

Конвенцията определя принципите, отнасящи се до лицата, принадлежащи към национални малцинства, в сферата на обществения живот, като например:

- Без дискриминация
- Насърчаване на ефективно равенство
- Популяризиране и опазване на културата, религията, езика и традициите
- свобода на мирни събрания
- Свобода на сдружаване
- Свобода на изразяване
- Свободата на мисълта, съвестта и религията
- Правото на достъп и използване на медиите
- Свободи, свързани с езика и образованието
- Трансгранични контакти и сътрудничество
- Участие в икономическия, културния и социалния живот
- Забрана на насилствената асимилация.

Механизмът за наблюдение на Конвенцията се основава на доклади, които държавите-страни са длъжни да представят. Крайната отговорност за разглеждане на докладите се носи от Комитета на министрите на Съвета на Европа, но един Консултативен комитет от експерти подпомага Комитета на министрите.

Консултативният комитет се състои от максимум 18 члена, избрани от Комитета на министрите между кандидатите, предложени от държавите-участници. Не всички страни могат да имат свои представители в Комитета, така че тези кандидати, които не са избрани, се поставят в списък с резерви за допълнителни членове. Консултативният комитет е упълномощен да получава информация от източници, различни от държавните доклади, например, може също да организира срещи с представители на правителствата и независими източници. Консултативният комитет може, също така, да извършват проверки на място в държавите-участници при разглеждането на техните доклади, по време на които комитетът се среща с правителството, неправителствени организации, малцинствени общности, академичните среди и други заинтересовани страни.

Европейската харта за регионални или малцинствени езици

(Резюме)

От една страна Хартата е създадена да защитава и насърчава регионалните и малцинствени езици като застрашен аспект на културното наследство на Европа и, от друга страна, да се даде възможност на говорещите на регионален или малцинствен език, да го използват в личния и обществения живот. Тя обхваща регионалните и малцинствените езици, нетериториалните езици и по-малко използваните официални езици.

Хартата определя основните принципи и задачи, на които страните-членки трябва да основат своята политика, законодателство и практика, и които се определят като осигуряващи необходимата рамка за запазването на съответните езици.

Осемте основни принципи и задачи са, както следва:

- Признаване на регионалните или малцинствените езици като израз на културното богатство.
- Зачитане на географската област на всеки регионален или малцинствен език.
- Необходимостта от решителни дейности за насърчаване на тези езици.
- улесняване и / или насърчаване на използването на тези езици, устно и писмено в обществения и личния живот.
- Осигуряването на подходящи форми и средства за преподаване и изучаване на тези езици на всички подходящи етапи.
- Насърчаване на съответните транснационални обмени.
- Забраната на всички форми на необосновано различие, изключване, ограничение или предпочитание, свързани с използването на регионален или малцинствен език и предназначени да обезкуражат или застрашат неговото поддържане или развитие.
- Промоцията от страна на държавата на взаимното разбирателство между всички езикови групи в страната.

Освен това, Хартата определя редица конкретни мерки за насърчаване на използването на регионалните или малцинствените езици в обществения живот. Тези мерки обхващат следните области: образование, справедливост, административните органи и обществени услуги, медии, културни упражненията и обекти, икономически и социални упражненията и трансграничните обмени.

Хартата предвижда механизъм за мониторинг, за да се оцени как Хартата се прилага в една държава-участника, с оглед, ако е необходимо, даване на препоръки за подобрения в нейното законодателство, политика и практика. Централният елемент на механизма за наблюдение е Комитета от независими експерти. Този комитет:

- разглежда периодичните доклади на страните;
- когато е необходимо, разглежда някои въпроси към страна по всякакви неясни области в доклада;
- организира посещения "на място" в държавите, за да се срещне властите, неправителствени организации или друг компетентен орган, за да се направи оценка на прилагането на Хартата;
- разглежда допълнителната информация, подадена от асоциации и други органи, които са законно установени в съответната държава и с интерес в областта на езиците;
- подготвя собствен доклад за оценка въз основа на получената информация, и го представя на Комитета на министрите, включително и предложения за препоръки към държавите-участници.

Веднъж на всеки две години, Генералният секретар на Съвета на Европа трябва да представя в Парламентарната асамблея един подробен доклад за прилагането на Хартата. Това гарантира, че членовете на парламентите в Европа са информирани за прилагането на Хартата, които им позволява да използват политически натиск, ако е необходимо, за насърчаване на националните правителства да предприемат необходимите мерки.

Конвенция за борба с трафика на хора

(Неофициално резюме)

Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора (беше открита за подписване във Варшава на 16 май 2005 г. по случай на Третата среща на върха на държавните и правителствени ръководители на Съвета на Европа. На 24 октомври 2007 г. Конвенцията получи своята десета ратификация, като по този начин се стартира процесът, чрез който тя влезе в сила на 1 февруари 2008 г. Конвенцията е цялостен договор, насочен главно към защитата на жертвите на трафик на хора и опазването на техните права. Освен това тя има за цел предотвратяване на трафика и преследване на трафикантите. В допълнение, Конвенцията предвижда създаването на ефективен и независим механизъм за мониторинг, способен да контролира изпълнението на задълженията, съдържащи се в Конвенцията. Конвенцията не се ограничава до страните членки на Съвета на Европа; нечленуващи държави и Европейският съюз също да имат възможността да станат страни по Конвенцията.

Цел и обхват на конвенцията

Конвенцията се основава на признаването на принципа, че трафикът на хора представлява нарушение на правата на човека и обида за достойнството и почтеността на човешкото същество. Конвенцията на Съвета на Европа е цялостен договор, който има за цел да:

- предотвратяване на трафика на хора
- защита на човешките права на жертвите на трафик
- преследване на трафикантите.

Конвенцията се прилага към:

- всички форми на трафик: национален или транснационален, независимо дали са или не са свързани с организираната престъпност
- всяка жертва: жени, мъже и деца
- всяка форма на експлоатация: сексуална експлоатация, принудителен труд или услуги, и т.н.

Мерки, предвидени в конвенцията

- Повишаване на осведомеността на лицата, уязвими по отношение на трафика на хора и дейности, насочени към обезкуражаване на "потребителите", са сред основните мерки за предотвратяване на трафика на хора.
- Жертвите на трафик трябва да бъдат признати като такива, за да се избегне тяхното третиране от полицията и държавни органи като нелегални имигранти или престъпници.
- Жертвите на трафик трябва да получават физическа и психологическа помощ и подкрепа за тяхната реинтеграция в обществото. Медицински консултации и информация, както и подходящо настаняване са част от предвидените мерки. Жертвите, също така, имат право да получат обезщетение.
- Жертвите имат право на най-малко 30 дни за възстановяване и откъсване от влиянието на трафикантите, и за вземане на решение относно евентуалното им сътрудничество с властите. Може да се издаде възобновяемо разрешително за пребиваване, ако личното им положение го изисква, или ако трябва да останат, за да сътрудничат в наказателно разследване.
- Трафикът ще се счита за престъпление: трафикантите и техните съучастници следователно ще бъдат преследвани.
- Личният живот и безопасността на жертвите на трафик ще бъдат защитени в хода на съдебното производство.
- Възможност за криминализиране на тези, които използват услугите на жертва, ако те са наясно, че лицето е жертва на трафик на хора.
- Конвенцията предвижда възможността да не се налагат санкции на жертвите за тяхното участие в незаконни упражнявания, ако те са били принудени да го правят поради тяхното положение.
- Гражданското общество има важна роля по отношение на превенцията на трафика на хора и закрилата на жертвите. Следователно Конвенцията насърчава сътрудничеството между публичните органи, неправителствените организации и представителите на гражданското общество.

Мониторинг

Механизмът за мониторинг се състои от два елемента: GRETA, група от независими експерти за борба с трафика на хора, и Комисията на страните, съставена от представители на Комитета на министрите на страните по Конвенцията и представители на страни, които не са членове на Съвета на Европа. GRETA следи за прилагането на Конвенцията; изготвя доклади за оценяване на мерките, взети от страните. От тези Страни, които не спазват в пълен обем мерките, съдържащи се в Конвенцията, ще се изисква да ускорят своите дейности. Освен това, Комисията на страните може, също така, въз основа на доклад на GRETA, да отправя препоръки към някои от страните.

Харта на Съвета на Европа за образование за демократично гражданство и образование за човешки права

Приета в рамките на Препоръка CM/Rec(2010)7 на Комитета на министрите

РАЗДЕЛ ПЪРВИ - ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

Обхват

Настоящата Харта се занимава с образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека, както е посочено в параграф 2. Тя не се занимава изрично със сходни области като интеркултурно образование, образование за равнопоставеност, образование за устойчиво развитие и образование за свобода, освен когато те се застъпват и взаимодействат с образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека.

Дефиниции

За целите на настоящата Харта:

- a. „Образование за демократично гражданство“ означава образование, подготовка, повишаване на осведомеността, информация, практики и упражненията, които целят, чрез снабдяване на учителите се със знания, умения и разбиране, както и чрез развитие на техните отношения и поведение, да им дадат възможност да упражняват и защитават своите демократични права издължения в обществото, да ценят разнообразието и да играят важна роля в демократичния живот, с оглед на насърчаването и защитата на демокрацията и върховенството на закона.
- b. „Образование по правата на човека“ означава образование, подготовка, повишаване на осведомеността, информация, практики и упражненията, които целят, чрез снабдяване на учителите се със знания, умения и разбиране, както и чрез развитие на техните отношения и поведение, да дадат възможност на учителите се да допринасят за изграждането и защитата на универсална култура по права на човека в обществото, с оглед насърчаването и защитата на човешките права и фундаменталните свободи.
- c. „Формално образование“ означава структурираното образование и система за подготовка, която преминава от предучилищното и основното училищно образование, през средното образование и приключва с университета. То се провежда, като правило, в общи или професионални образователни институции и води до сертифициране.
- d. „Информално образование“ означава всяка планова програма за образование, създадена да подобри набор от умения и компетенции, извън формалната образователна среда.
- e. „Самообразование“ означава продължаващият през целия живот процес, чрез който всеки индивид придобива отношения, ценности, умения и знания от образователните влияния и ресурси на неговата/нейната собствена среда и от ежедневния опит (семејство, възрастова група, съседи, срещи, библиотека, средства за масово осведомяване, работа, игра и т.н.)

Връзка между образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека.

Образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека са тясно свързани и подкрепящи се взаимно. Те се различават по фокус и обхват, а не по задачи и практики. Образованието за демократично гражданство се фокусира главно върху демократичните права и отговорности и активното участие във връзка с граждански, политически, социални, икономически, правни и културни сфери на обществото, докато образованието по правата на човека се занимава с по-широк спектър от човешки права и фундаментални свободи във всеки аспект от живота на хората.

Конституционни структури и приоритети на страните-членки

Целите, принципите и политиките, посочени по-долу следва да бъдат приложени:

- a. при спазване на конституционните структури на всяка страна-членка, използвайки средства, съответстващи на тези структури.

- b. вземайки предвид приоритетите и нуждите на всяка страна-членка.

РАЗДЕЛ ВТОРИ - ЗАДАЧИ И ПРИНЦИПИ

Задачи и принципи

Следните задачи и принципи би трябвало да ръководят страните-членки при рамкирането на техните политики, законодателство и практика.

- a. Целта да се осигури на всяко лице в рамките на тяхната територия възможността за образование за демократично гражданство и образование по правата на човека.
- b. Обучението в образование за демократично гражданство и образование по правата на човека е процес, продължаващ през целия живот. Ефективното обучение в тази област включва широк набор от заинтересовани страни, включително политици, професионалисти в сферата на образованието, обучаващи се, родители, образователни институции, образователни власти, държавни служители, неправителствени организации, младежки организации, медии и широката общественост.
- c. Всички начини на образование и подготовка, независимо дали формално, неформално или самостоятелно учене, имат своята роля в този процес на обучение и са ценни за насърчаването на неговите принципи и постигането на неговите задачи.
- d. Неправителствени организации и младежки организации могат да имат ценен принос към образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека, особено чрез информално образование и самостоятелно учене, и съответно се нуждаят от възможности и подкрепа, за да направят този принос.
- e. Практики и упражненията по преподаване и обучение би трябвало да следват и насърчават демократичните ценности и принципи, както и ценностите и принципите на правата на човека; по-специално управлението на образователни институции, включително училища, би трябвало да отразява и насърчава ценностите на правата на човека и да насърчава възможностите и активното участие на обучаващи се, на образователния персонал, на заинтересовани страни, включително родители.
- f. Съществен елемент от цялото образование за демократично гражданство и образование по правата на човека е насърчаването на социална кохезия и интеркултурен диалог и оценяването на разнообразието и равенството, включително равенството между равенството; за тази цел е важно да се развият знания, личностни и социални умения и разбиране, което редуцира конфликта, подпомага оценката и разбирането за различията между верски и етнически групи, изгражда взаимно уважение за човешко достойнство и споделени ценности, поощрява диалога и насърчава използването на ненасилие в разрешаването на проблеми и спорове.
- g. Една от фундаменталните задачи на цялото образование за демократично гражданство и на образованието по правата на човека е не само снабдяването на учителите се със знания, разбиране и умения, но също и зареждането им с готовност да предприемат дейности в обществото за защита и насърчаване на правата на човека, демокрацията и върховенството на закона.
- h. Текущата подготовка и квалификацията на професионалисти в сферата на образованието, както и на младежки лидери и на самите хора, осъществяващи подготовката, в принципите и практиките на образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека са съществена част от предоставянето на ефективно образование в тази област и гарантиране на неговата устойчивост, и съответно би трябвало да бъдат адекватно планирани и осигурени с ресурси.
- i. Партньорството и сътрудничеството би трябвало да бъдат поощрявани средширокия кръг от заинтересовани

страни, участващи в образованието за демократично гражданство и в образованието по правата на човека на държавно, регионално и местно ниво, така че да могат да се възползват максимално от своя принос, включително сред политици, професионалисти в сферата на образованието, обучаващи се, родители, образователни институции, неправителствени организации, младежки организации, медии и широката общественост.

- j. Като се има предвид международният характер на ценностите и задълженията по правата на човека и общите принципи, стоящи в основата на демокрацията и върховенството на закона, е важно за страните-членки да следват и поощряват международното и регионалното сътрудничество в дейностите, обхванати от настоящата Харта, както и да установяват и обменят добри практики.

РАЗДЕЛ ТРЕТИ - ПОЛИТИКИ

Формално общо и професионално образование

Страните-членки би трябвало да включат образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека в програмите за формално образование на ниво предучилищно, основно и средноучилищно образование, както и в общото и професионалното образование и подготовка. Страните-членки би трябвало също да продължат да подкрепят, преглеждат и осъвременяват образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека в тези програми, за да гарантират, че те са актуални, както и за да се поощри устойчивостта на тази област на образование.

Висше образование

Страните-членки би трябвало да насърчават, при спазване на принципа на академичната свобода, включването на образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека в институциите за висше образование, по-специално в подготовката на бъдещи професионалисти в сферата на образованието.

Демократично управление

Страните-членки би трябвало да насърчават демократичното управление във всички образователни институции както като желателен и полезен метод на управление сам по себе си, така и като практическо средство за научаването и натрупването на опит за демокрацията и на уважение към правата на човека. Те би трябвало да поощряват и улесняват, чрез подходящи средства, активното участие на обучаващи се, на образователния персонал и на заинтересованите страни, включително родители, в управлението на образователни институции.

Подготовка

Страните-членки би трябвало да осигурят на обучители, друг образователен персонал, младежки лидери и хора, осъществяващи подготовката, нужните първоначална и последваща подготовка и квалификация в образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека. Това би трябвало да гарантира, че те имат цялостно учене и разбиране на целите и принципите на дисциплината, и на подходящите методи на преподаване и обучение, както и други ключови умения, подходящи за тяхната област на образование.

Роля на неправителствени организации, младежки организации и други заинтересовани страни

Страните-членки би трябвало да подпомагат ролята на неправителствени организации и младежки организации в образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека, особено в неформалното образование. Те би трябвало да признават тези организации и техните упражнения като ценна част от образователната система, да насърчават, където е възможно, подкрепата, която им е нужна, и да използват в пълна степен експертната, с която те могат да допринесат към развитието на всички форми на образование. Страните-членки би трябвало също да насърчават и популяризират образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека по посока на други заинтересовани страни, особено медиите и широката общественост, за да оптимизират приноса, който могат да направят в тази област.

Критерии за оценяване

Страните-членки би трябвало да развият критерии за оценяването на ефективността на програмите по образование за демократично гражданство и по образование по правата на човека. Обратната връзка от обучаващи се би трябвало да съставлява неразделна част от всички тези оценявания.

Изследвания

Страните-членки би трябвало да инициират и насърчават изследванията на образованието за демократично гражданство и на образованието по правата на човека, с което да се направи общ преглед на текущата ситуация в областта, да се осигури на заинтересовани страни, включително политици, образователни институции, училищни лидери, обучители, обучаващи се, неправителствени организации и младежки организации, съпоставителна информация, която да им помогне да измерят и повишат ефективността и ефикасността и да подобрят практиките си. Това изследване би могло да включва, наред с другото, изследване на програми, иновативни практики, методи на преподаване и развитие на системи за оценяване, включително критерии за оценяване и показатели. Страните-членки би трябвало да споделят резултатите от тяхното проучване с други страни-членки и заинтересовани страни, където това е уместно.

Умения за насърчаване на социалната кохезия, оценяване на разнообразието и справяне с различията и конфликта

Във всички сфери на образование, страните-членки би трябвало да насърчават образователни подходи и методи на преподаване, които са насочени към учене как да живеем заедно в демократично и мултикултурно общество, както и към предоставяне на възможности за учителите се да придобиват знания и умения за насърчаване на социалната кохезия, да ценят разнообразието и равенството, да оценяват различията – особено между различните верски и етнически групи, и да уреждат спорове и конфликти по ненасилствен начин с проява на уважение към правата на другия, както и да се борят с всички форми на дискриминация и насилие, и особено с тормоза и физическата разправа.

РАЗДЕЛ ЧЕТВЪРТИ – ОЦЕНЯВАНЕ И СЪТРУДНИЧЕСТВО

Оценка и общ преглед

Страните-членки би трябвало редовно да оценяват стратегиите и политиките, които са предприели във връзка с настоящата Харта и да приспособяват тези стратегии и политики както е уместно. Те могат да правят това в сътрудничество с други страни-членки, например на регионална основа. Всяка страна-членка може също да поиска съдействие от Съвета на Европа.

Сътрудничество в последващи упражненията

Страните-членки би трябвало, където е уместно, да сътрудничат помежду си и чрез Съвета на Европа за осъществяването на целите и принципите на настоящата Харта, като:

- следват въпросите от общ интерес и определените приоритети;
- подпомагат многостранни и трансгранични упражненията, включително съществуващата мрежа от координатори по образованието в демократично гражданство и образованието по правата на човека;
- обменят развитие, систематизиране и осигуряване на разпространението на добри практики;
- информират всички заинтересовани страни, включително обществеността, за целите и изпълнението на Хартата;
- подкрепят европейски мрежи на неправителствени организации, младежки организации и професионалисти в сферата на образованието, и сътрудничеството между тях.

Международно сътрудничество

Страните-членки би трябвало да споделят резултатите от тяхната работа по образованието за демократично гражданство и образованието по правата на човека в рамките на Съвета на Европа, и с други международни организации.

Терминологичен речник

Целта на този речник е да даде на потребителите на Compass кратко определение или кратко обяснение на основните понятия, конвенции и термини, тъй като те се използват в ръководството. За по-подробна информация читателят трябва да се консултира със съответните раздели с предварителна информация по темите в глава 5 и да използва Интернет.

(Accession) Присъединяване: замества класическия процеса от два етапа на подписване и ратифициране на договор, който вече е в сила. С присъединяването си към договора, страната веднага се обвързва с него. Пример за прилагане на идеята за присъединяване, е въпросът дали Европейският съюз следва да се присъедини към ЕКПЧ.

(Accountability) Отчетност: процес, който изисква правителството да покаже, обясни и обоснове как е изпълнило задълженията си към народа.

(Advocacy) Застъпничество: публично да подкрепи или да предложи идея, развитие или начин за правене на нещо.

(Affirmative action) Позитивни дейности: дейности, предприети от правителството или частния бизнес, за да компенсира дискриминацията в миналото, например, в образованието и работата срещу, например, жените, хората от определени раси, етноси, религии или с увреждания. Позитивните дейности е един от начините да се даде реална равнопоставеност на групи в неравнопоставено положение. Позитивните дейности трябва да се разглежда като временна мярка, докато се постигне равенство.

(African Charter on Human and People's Rights) Африканската харта за правата на човека и народите: (Африканска харта, понякога наричана и Харта Banjul); регионален договор за правата на човека за африканския континент, приета от Организацията за африканско единство (ОАЕ) през 1981 г.

(American Convention on Human Rights) Американска конвенция за правата на човека: (Американска конвенция); договор за правата на човека, приет от Организацията на американските държави (ОАД) през 1969 г. Тя обхваща Северна, Централна и Южна Америка.

(Anti-Semitism) Антисемитизъм: страх, омраза, негодувание, подозрения, предрасъждания, дискриминация или несправедливо третиране на хора от еврейски произход или тези, които изповядват юдаизма. Съвременните форми на антисемитизъм включват отричане на Холокоста.

(Apartheid) Апартейд: брутални актове на убийства, изнасилвания, мъчения, заробване или други престъпления срещу човечеството, извършени в контекста на институционализиран режим на системно насилие и господство на една расова група над друга расова група или групи, и извършено с намерение да се поддържа този режим.

(Arab Charter of Human Rights) Арабската харта за правата на човека: приета от Съвета на Лигата на арабските държави на 22 май 2004 г., тя потвърждава принципите, съдържащи се в ВДПЧ, Международният пакт на правата на човека и Декларацията от Кайро за правата на човека в исляма.

(Arbitration) Арбитраж: процес, чрез който, вместо да се търси съдебно решение, спорещите страни се обръщат към трето лице да изслуша техните аргументи и след това да вземе решение, което те са съгласни да приемат.

(Association) Асоциация: организация, създадена от група физически лица за постигане на определена цел. Такива организации също могат да бъдат наречени доброволни организации, доброволни асоциации и некорпоративни асоциации. Неправителствени организации (НПО) са асоциации. Асоциациите формират основата за това, което се нарича „гражданско общество“.

(Asylum-seeker) Търсещ център за бежанци: индивид, който е поискал международна закрила, и чиито претенции за официален статут на бежанец все още не са разрешени.

(Autocracy) Автокрация: правителство от един човек или малка група, която има неограничена власт или права, или властта или правата на такова лице или група.

(Bill of rights) Декларация за правата: изявление за състава на човешките или гражданските права, което изброява защитите срещу намеса от страна на правителствата. Виж също така и Международна харта за правата на човека.

(Charter) Харта: документ, който излага предоставянето на права или привилегии.

(Charter of the United Nations) Харта на Обединените нации: учредителен договор на ООН. Тя е приета с единодушие на 25 юни 1945 г. и определя правата и задълженията на държавите-членки, както и създаването на органите и процедурите на ООН.

(Citizenship) Гражданство: а) правна връзка между дадено лице и държава, пораждаща взаимни права и задължения или б) се използва за описание на общото отношенията между частни лица и държавата, към които те са „прикачени“, включително и очакваните форми на по-

ведение и отношение.

(Codification, Codify) Кодификация, кодифициране: Процесът на формализиране на закон или права в писмени инструменти.

(Charter of Fundamental Rights) Харта на основните права: договор, съдържащ политически, икономически и социални права за гражданите на Европейския съюз. Той е задължителен за страните-членки на ЕС, когато те прилагат правото на ЕС.

(Civil rights) Граждански права: (понякога известни като граждански свободи); категория права и свободи, които защитават частни лица от неоправдано действие на правителството и гарантират способността им да участват в гражданския живот на държавата, без дискриминация и потисничество.

(Civil society) Гражданското общество: отнася се общо за доброволни граждански и обществени организации, асоциации и институции, например регистрирани благотворителни организации, неправителствени организации, обществени групи, женски организации, верски организации, професионални сдружения, синдикати, групи за самопомощ и застъпнически групи, които формират основата на едно функциониращо демократично общество. Гражданското общество се разглежда като отделно от държавните и търговски институции на пазара.

(Collective rights) Колективни права: правата на групи за защита на техните интереси и идентичност; понякога наричани „права трето поколение“. Тези права в съществуват в допълнение към индивидуалните права.

(Commission on Human Rights) Комисия по правата на човека: орган на ООН, сега е заменен от Съвета по правата на човека.

(Commissioner for Human Rights) Комисар по правата на човека: независима институция в рамките на Съвета на Европа за задача да повиши разбирането и зачитането на правата на човека в държавите членки на Съвета на Европа. Вижте също Върховния комисар по правата на човека.

(Competency) Компетентция: способността за извършване на работа или задача. По отношение на защитата на правата на човека, знанията и разбирането, необходими на младите хора да постигнат по-добро разбиране на въпросите за правата на човека и уменията, нагласите и ценностите, необходими за защита на правата на човека.

(Conflict transformation) Трансформация на конфликта: процесът, чрез който конфликти като войни, междуетнически и междурелигиозно насилие са се променили или преобразували в мирни процеси. Това е дългосрочен процес, който е насочен към основните причини за конфликта, както и към поведението и нагласите на участващите страни.

(Constitution) Конституция: набор от закони, чрез които се управлява една държава или организация. В повечето страни конституцията е написана и официално приета като върховен на страната; тя определя основите на държавата и нейната политическа система. Около четири държави нямат писана конституция; там законодателството се развива чрез съдебни решения и прецеденти.

(Conflict prevention) Предотвратяване на конфликти: дейности, предприети в краткосрочен план за намаляване на явни напрежения и/или за да се предотврати избухването или повторната поява на сериозни конфликти.

(Conflict management) Управление на конфликти: дейности, предприети с основна цел предотвратяване на вертикалната (интензификацията на насилието) или хоризонталната (териториалното разпространение) ескалацията на съществуващите насилствени конфликти.

(Conflict resolution) Разрешаване на конфликти: дейности, предприети в краткосрочен план, за да се сложи край на насилствени конфликти.

(Covenant) Пакт: обвързващо споразумение между държави; използва се като синоним на конвенция и договор. Основните международни пактове за човешките права, приети през 1966 г., са Международният пакт за граждански и политически права (МПГПП) и Международният пакт за икономически, социални и културни права (МПИСКП).

(Convention) Конвенция: обвързващо споразумение между държави; използва се като синоним на пакт и договор. Конвенцията е по-силна от декларация, защото тя е правно обвързваща за правителствата, които са я ратифицирали.

(Council of Europe) Съвет на Европа: основан през 1949 г. за защита и насърчаване на правата на човека, демокрацията и върховенството на закона. Днес нейните 47 страни членки покриват почти целия европейски континент. Намира се в Страсбург.

(Crimes against humanity) Престъпления срещу човечеството: ма-

щабни или систематични дейности на насилие, насочени срещу гражданското население. Например, убийство, изстребление, поробване, изтезания, изнасилване, сексуалното робство, принудителна бременност, преследване на група на основания като раса, етнос, джандър, насилствено изчезване на лица, апартейд и други нечовешки деяния със сходно естество, които умишлено причиняват голямо страдание, или сериозно раняване на тялото или на умственото или физическото здраве.

(Crimes against peace) Престъпления срещу мира: в международното право се отнася до (i) за планиране, подготовка, инициране или водене на агресивна война или война, в нарушение на международни споразумения, споразумения или гаранции; (ii) участие в общ план или заговор за извършването на някое от действията, посочени в (i). Известно като принципите Нюрнберг.

(Culture) Култура: широк набор от общи нагласи, ценности, задачи и практики, често основани на исторически традиции, споделяни от една институция, организация или група.

(Cultural rights) Културни права: правото на запазване на нечия културна идентичност и развитие.

(Customary international law) Обичайното международно право: практика, която е призната в закона, въз основа на обичаите и традициите. За да се превърне в обичайното международно право, една практика трябва да изпълни два елемента: единна и последователна държавна практика с течение на времето и убеждението, че такава практика е задължителна (opinio juris). Това е важен и полезен източник на международното право, тъй като обвързва всички държави, независимо дали са се присъединили към договора или не.

(Death penalty) Смъртно наказание: санкционирано отнемане на живот от държавата като наказание за престъпление. Европейската конвенция за правата на човека първоначално разрешава смъртното наказание, но сега го забранява в рамките на нейната територия (протокол 6), дори по време на война (протокол 13). Повечето страни в света вече са премахнали смъртното наказание.

(Debriefing) Обсъждане: структуриран разговор между организатори и активни страни с цел да се обсъди опита и дейността; разговор за това, което се е случило и как хората са се чувствали. Целта е да се помогне на участниците да изяснят своите мисли и чувства в безопасна среда.

(Declaration) Декларация: документ, удостоверяващ договорени принципи и стандарти, но който не е правно обвързващ. Конференциите на ООН, като Конференцията на ООН за правата на човека във Виена от 1993 г. и Световната конференция за жените в Пекин през 1995 г., обикновено произвеждат два комплекта декларации: една написана от представители на правителството и една от неправителствените организации (НПО). Общото събрание на ООН често издава влиятелни, но законно необвързващи декларации.

(Declaration on the Rights of the Child) Декларация за правата на детето: приета от Общото събрание на ООН през 1959 г., този необвързващ инструмент определя десет общи принципа, които по-късно формират основата на Конвенцията за правата на детето (КПД), който е приета през 1989 година.

(Democracy) Демокрация: форма на управление, при която правото за управление произлиза от народа, или чрез директен референдум или чрез представители, избрани от хората, които имат право да гласуват.

(Derogation) Дерогация: декларация от държава-членка на договор, която позволява на тази държава да суспендира или ограничи определени права - например, по време на война. Някои права никога не могат да бъдат отменени - например правото за свобода от изтезания.

(Development) Развитие: цялостен икономически, социален, културен и политически процес, който има за цел постоянното подобряване на социално подпомагане на цялото население и на всички лица, въз основа на тяхното активно, свободно и смислено участие в развитието и в справедливото разпределение на ползите, произтичащи от него. Вижте също и Правото на развитие.

(Disablism) Дисаблизъм: (Понякога дисабилитизъм, или аблизъм) дискриминационно, потисническо или обидно поведение, произтичащо от убеждението, че хората с увреждания са по-нисши да другите.

(Disappearance) Изчезване: изразът се използва, когато хората изчезнат, защото са били убити или тайно затворени от правителството или други организации. Те изчезват заради техните политически убеждения или дейност срещу несправедлив режим или доктрина.

(Discrimination) Дискриминация: всяко различие, изключване или ограничаване на права, които могат да имат различна основа, като раса, култура, етническа принадлежност, националност, сексуална ориентация, религия, физическо увреждане, или други характеристики, които нямат връзка с въпросния проблем.

(Economic) Икономически: относно фактори, отнасящи се до производството, развитието, или управлението на материалното богатство.

(Economic rights) Икономически права: права, които се отнасят до производството, развитието и управлението на материали за нуждите

на живота. Те са обявени в ВДПЧ и гарантирани от МПИСКП и Европейската социална харта.

(Empowerment) Овластяване: увеличаване на духовната, политическата, социалната или икономическата мощ на индивиди и общности. Използва се във връзка с даване на маргинализирани лица и групи възможност да търсят правата си за пълноценно участие в обществото чрез, например, законодателство, позитивни дейности и обучение.

(Entering into force) Влизане в сила: процесът, чрез който един договор става напълно обвързващ за тези държави, които са го ратифицирали. Това се случва, когато е постигнат минимален брой ратификации на договора.

(Environmental rights) Екологични права: обикновено се използва за описание на правата на физическите лица да имат сигурна, здравословна и екологична околна среда. Понякога се използва за обозначаване на "правата", които самата околна среда трябва да притежава - включително правата на животни, растения и екосистеми да оцелеят от въздействието на човешките упражнения.

(European Committee of Social Rights) Европейска комисия за социални права: орган, отговорен за мониторинга върху спазването от страните-членки на Европейската социална харта. Тя се състои на 15 независими и безпристрастни експерти, които се срещат редовно, за да разглеждат докладите, представени от държавите-членки на Социална харта.

(European Convention for the Prevention of Torture or Degrading Treatment or Punishment) Европейска конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унизително отношение или наказание: регионален договор за правата на човека, приета през 1987 г. от Съвета на Европа, която има за цел да предотврати различни нарушения срещу хора, които са задържани от публичен орган на места като затвори, центрове за задържане на непълнолетни, полицейски участъци, бежански лагери или психиатрични болници.

(European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)) Европейска Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ): (Европейска конвенция, Европейската конвенция за правата на човека), регионален договор за правата на човека, приета през 1950 г. от Съвета на Европа. Всички страни-членки на Съвета на Европа са страни по ЕКПЧ, и новите членове се очаква да ратифицира конвенцията при първа възможност.

(European Court of Human Rights) Европейски съд по правата на човека: разположен в Страсбург, той е наднационален съд, създаден от Европейската конвенция за правата на човека, който осигурява правна защита от последна инстанция за физически лица, които смятат, че човешките им права са били нарушени от държава, която е страна по Конвенцията.

(European Court of Justice of the European Communities) Европейският Съд на Европейските общности: (Често наричан просто "Съдът"); създаден през 1952 г. Намира се в Люксембург и неговата задача е да гарантира, че законодателството на ЕС се тълкува и прилага по един и същ начин във всички страни от ЕС, така че законът е еднакъв за всички. Той гарантира, например, че националните съдилища не вземат различни решения по един и същ въпрос.

(European Cultural Convention) Европейската културна конвенция: (Приета от Съвета на Европа, 1954 г.; влиза в сила 1955 г.); регионален договор, който осигурява официалната рамка за работата на Съвета на Европа в областта на образованието, културата, наследството, младежта и спорта. Културната конвенция е допълнение към Европейската конвенция и задачи запазване на европейската култура и развитие на взаимното разбиране и приемане на културното многообразие между различните народи.

(European Parliament) Европейски парламент: е пряко избрана парламентарната институция на Европейския съюз. Парламентът има две места за срещи - Страсбург и Брюксел. ЕП има 736 члена (парламентарни депутати)

(European Social Charter) Европейската социална харта: (Приета от Съвета на Европа през 1962 г.; ревизирана през 1996 г.); регионален договор, който гарантира социалните и икономическите права на човека; тя допълва Европейската конвенция, която основно се отнася за гражданските и политическите права.

(European Union) Европейски съюз (ЕС): икономически и политически съюз на страните-членки, разположени в Европа и ангажирани с регионалната интеграция и социално сътрудничество. ЕС е създаден с Договора от Маастрихт през 1993 година.

(Evaluation) Оценка: структуриран разговор между организатори и активни страни, който дава възможност на участниците да анализират и оценяват това, което са научили от опита и обучение с участие си. В този процес, участниците разсъждават върху това как наученото се отнася до това, което те вече знаят, и как те могат да използват наученото в бъдеще.

(Evolving capacity) Развиващ се капацитет: принцип, използван в Конвенцията за правата на детето (КПД), който препоръчва по-голямо

прилагане на правата на детето във връзка с неговата/нейната нарастваща когнитивна и емоционална зрялост.

(Facilitator) Фасилитатор: човек, който подготвя, представя и координира дейностите на Compass. Фасилитатор е някой, който "кара нещо да се случи", който "помага", насърчава другите да учат и да развият собствения си потенциал. Ролята на фасилитатора е да създаде безопасна среда, в която участниците учат чрез експериментиране, проучване, даване и вземане. Това не е въпрос на един човек, един лидер, който е "експерт", даващ знания на другите. Всеки трябва да израства чрез споделяне на опит, както участниците, така и организаторите.

(Fascism) Фашизъм: Правителствена система, основана на идеологията на национално или расово превъзходство и налагането на контрол върху всички аспекти на политическия, икономическия и културния живот. Фашизмът може да се характеризира с насилственото потискане на опозицията и критиката, контрол върху средствата за масова информация, държавен контрол на индустрията, търговията и т.н., и агресивен национализъм и често расизъм.

(First-generation rights) Права от първо поколение: правата, които по принцип са били приети като човешки права през 17-ти 18-ти век. Те включват всички граждански и политически права на човека, като например правото на глас, право на живот и свобода, и свободата на изразяване, религия, и събирания. Международният пакт за граждански и политически права (МПГПП) кодифицира основно тези права. Тъй като терминът предполага йерархия на гражданските и политическите права над правата от второ поколение, или икономическите и социалните права, той се използва все по-рядко.

(Formal education) Формално образование: структурираното образование и система за подготовка, която преминава от предучилищното и основното училищно образование, през средното образование и приключва с университета. То се провежда, като правило, в общи или професионални образователни институции и води до сертифициране.

(Framework convention) Рамкова конвенция: конвенция, която установява принципите и нормите, според които се провеждат международните дейности, и създава процедура за договаряне на по-подробни правила, необходими за решаване на проблема.

(Freedom of expression) Свобода на изразяване: свободата за изразяване на мнения в печатни и други медии, както и получаване и предаване на идеи. Терминът „свобода на изразяване“ често се използва с общо позоваване на член 19 или на член 18 от ВДПЧ, или на двата.

(Gender) Джендър: Социална конструкция, която носи информация за ролите, отношението, ценностите и взаимоотношенията между жените и мъжете. Докато полът се определя от биологията – биологичните различия между мъжете и жените - то джендър се определя от обществото; почти винаги работещо за подчиняване на жените от мъжете.

(Gender mainstreaming) Джендър мейнстрийминг: глобално приета стратегия за насърчаване на равенството между равенството. Това не е самоцел, а средство за постигане на целта за джендър равенство чрез гарантиране, че джендър перспективите и вниманието към целта за джендър равенство са в центъра на всички упражненията, включително разработването на политиките, разпределението на ресурсите и планиране, изпълнение и мониторинг на програмите и проектите.

(Geneva Conventions) Женевски конвенции: четири споразумения, приети през 1949 г. в рамките на Международния комитет на Червения кръст (МКЧК) в Женева, Швейцария. Те определят правилата, които се прилагат във въоръжени конфликти, по-специално по отношение на третирането на болни и ранени войници, моряци и пилоти, военнопленници и цивилни под контрола на врага.

(Genocide) Геноцид: систематично избиване с цел да се унищожи, отчасти или изцяло, една група от хора поради тяхната националност, раса, етническа принадлежност или религия. Също така, причиняване на сериозни телесни или душевни вреди и насилствено предаване на деца от групата на друга група.

(Globalisation) Глокализация: общо описва процеса на нарастващата взаимозависимост и обмен между нациите - особено в икономическата, социалната и културната област. Терминът се използва също за обозначаване на специфична форма на международна интеграция, предназначена да реализира интересите на частни сили, производствени корпорации и финансови институции, тясно свързани с мощни държави.

(Hearing) Изслушване: процес, в който заинтересованите страни, както и всички други лица, които могат да бъдат засегнати от резултата, имат възможност да правят изявления, да задават въпроси или да регистрират възражения по даден въпрос. Например изслушване може да се проведе от местен или национален правителствен орган, международен орган или специално създадена комисия.

(High Commissioner for Human Rights) Върховен комисар за правата на човека: главното длъжностно лице на Организацията на обединените нации за правата на човека. Върховният комисар оглавява Офиса на Върховния комисар по правата на човека, която е създадена в подкрепа на механизмите на ООН за правата на човека. (Да не се бърка с Комисар за правата на човека – институция на Съвета на

Европа).

(Human rights) Човешки права: права, които универсално принадлежат на всички човешки същества. Правата на човека са неделими, неотменими и универсални и зачитат равенството и достойнството на всеки индивид.

(Human Rights Committee) Комисия за човешки права: орган на Организацията на обединените нации от 18 експерти, които се събират три пъти в годината да обсъдят пет-годишните доклади, представени от 162-те страни членки на ООН за тяхното съответствие с Международния пакт за граждански и политически права, МПГПП.

(Human Rights Council) Съвет по правата на човека: междуправителствен орган в системата на ООН, съставен от 47 страни-членки, отговорни за засилване на насърчаването и защитата на правата на човека по целия свят. Съветът е създаден от Общото събрание на ООН през март 2006, за да замени Комисията по правата на човека, и с основната цел да се занимава със ситуации, при които се нарушават на човешките права и изготвяне на препоръки по тях.

(Human rights framework) Рамка за правата на човека: Развиващ се и взаимосвързан набор от международни и регионални инструменти, които определят правата на човека и да установяват механизми за тяхното насърчаване и защита.

(Humanitarian law) Хуманитарно право: правен кодекс, базиран главно на Женевските конвенции, които защитават определени лица по време на въоръжен конфликт, помага на жертвите и ограничават методите и средствата за воюване, за да се намалят разрушенията, загубата на живот и ненужното човешко страдание.

(Indigenous peoples) Коренно население: определя се основно от техните връзки със земята и от всякакви присъщи характеристики, които те могат да притежават. Те са страдали от колонизация, винаги са маргинализирани в техните страни и често живеят на племена. Много местни народи търсят признаване на правата им като отделни народи, включително и правото на самоопределение, както и правото да контролират развитието на техните общества. Декларация на ООН за правата на коренното население, 2007 г.

(Inalienable) Неотменим: отнася се до права, които принадлежат на всеки човек и не могат да бъдат отнети от тях при никакви обстоятелства.

(Indivisible) Неделим: отнася се до значението на възприемането на права на човека като част от едно неделимо и неразделно цяло. Човек не може да бъде лишен от едно конкретно право на основание, че е „по-малко важно“ от друго или е „несъществено“.

(Informal education) Информално обучение: продължаващият през целия живот процес, чрез който всеки индивид придобива отношения, ценности, умения и знания от образователните влияния и ресурси на неговата/нейната собствена среда и от ежедневи опит (семейство, възрастова група, съсед, срещи, библиотека, средства за масово осведомяване, работа, игра и т.н.).

(Instruments) Инструменти: всеки официален писмен документ на държава или държави, който излага правата като незадължителни принципи (декларация) или кодифицира правата, които са правно обвързващи за ратифициралите ги държави (пакт, договор или конвенция). Те могат да бъдат национални или международни.

(Intercultural) Интеркултурен: отнася се за взаимозависимостта и взаимодействието между различните езици и етнически общности. Интеркултурната перспектива изисква от нас да признаем, че реалността е многообразна, сложна и динамична, и че взаимодействието е неразделна част от всеки живот и всяка култура.

(Interdependent) Взаимозависим: отнася се до идеята, че ползването на конкретен човешко право е в зависимост от ползването на всички останали. Например, способността ви да участвате във вашето правителство се влияе пряко от правото ви на изразяване, вашето здраве, свободата на движение, както и не-дискриминация.

(Intergovernmental organisations (IGOs)) Международни правителствени организации (МПО): организации, спонсорирани от няколко правителства, които се стремят да координират техните усилия. Организацията на обединените нации е международна МПО. Някои МПО са регионални, например на Съвета на Европа, Организацията за африканско единство; някои от тях са съюзи - например Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО) и някои от тях са посветени на конкретна цел, например Международната организация по миграция (ИОМ).

(Internally displaced persons (IDPs)) Вътрешно разселени лица (ВРЛ): хора или групи от хора, които са били принудени да напуснат домовете си, или местата на обичайно пребиваване, по-специално в резултат на, или с цел да се избегне, ефектите от въоръжени конфликти, ситуации на всеобщо насилие, нарушаване на човешките права или природни или предизвикани от човека бедствия, и които не са пресякли международна граница.

(International Bill of Human Rights) Международна харта за правата на човека: неформално колективно наименование, дадено на Всеобщата декларация за правата на човека (ВДПЧ), Международния пакт

за граждански и политически права (МПГПП) и Международния пакт за икономически, социални и културни права (МПИСКП) и техните Факултативни протоколи.

(International Criminal Court (ICC)) Международен наказателен съд (МНС): постоянен съд, създаден през 2002 г. и разположен в Хага, Холандия, за съдебно преследване на лица за геноцид, престъпления срещу човечеството, военни престъпления и престъплението агресия. (МНС не трябва да се бърка с Международния съд.)

(International Court of Justice (ICJ)) Международен съд (ИКС): (Световен съд); основният съдебен орган на Организацията на обединените нации. Намира се в Хага, Холандия, и основните му функции са да се разрешават правни спорове, отнесени до него от държави, и да дава съветателни мнения по правни въпроси, изпратени да него от надлежно упълномощени международни органи, агенции и Общото събрание на ООН. (МС не трябва да се бърка с Международния наказателен съд.)

(International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) Международен пакт за граждански и политически права (МПГПП): (Приет през 1966 г. и влязъл в сила 1976 г.); един от основните международни споразумения по правата на човека, МПГПП декларира, че всички хора имат широк спектър от граждански и политически права и създава способи за мониторинг на тяхното спазване от държавите-членки.

(International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights (ICESCR)) Международен пакт за икономически, социални и културни права (МПИСКП): (Приет 1966 г. и влязъл в сила 1976 г.); един от основните международни споразумения по правата на човека, МПИСКП декларира, че всички хора имат широк спектър от икономически, социални и културни права.

(International Labour Organisation (ILO)) Международната организация на труда (МОТ): създадена през 1919 г., е тристранна агенция на ООН, която обединява правителства, работодатели и работници от държави-членки за подкрепа на създаването на подходящи условия на труд в съответствие с човешкото достойнство в целия свят.

(Irregular migration) Нерегламентирана миграция: термин, използван от повечето миграционни изследователи вместо „незаконна“, „недокументирана“ или „неразрешена“ миграция, за да се подчертае, че никой не е незаконен по своята същност.

(Jurisprudence) Съдебна практика: правен термин, който се отнася до сбор от съдебни процеси и принципите, установени от тези процеси в даден съд, например съдебната практика на Европейския съд по правата на човека.

(Legal rights) Юридически права: (наричани също и законните права); права, предвидени в закона, които могат да бъдат защитавани и представени пред съдилищата. Използва се и за описване на човешките права, свързани с правния процес, например, право на справедлив съдебен процес.

(Life stance) Жизнена позиция: рамка от идеи, които ни помагат да разберем света и да открием смисъла и стойността на живота; споделен етикет, обхващащ както религията, така и нейните алтернативи, без дискриминация в полза на едно от двете.

(LGBT) ЛГБТ: съкращение за лесбийки, гейове, бисексуални и транссексуални хора.

(Mediation) Посредничество: процес, при който трети човек помага на спорещите страни да разрешат спорен въпрос чрез обсъждане на проблема за намиране на обща основа, приемлива за двете страни.

(Member States) Държави-членки: страни, които са членове на междуправителствена организация (например на Организацията на обединените нации, на Съвета на Европа).

(Migrant) Мигрант: термин, използван широко в работата на Европейската комисията по въпросите на миграцията, относно, в зависимост от контекста, емигранти, завръщащи се мигранти, имигранти, бежанци, разселени лица и лица от имигрантски произход и / или членове на етнически малцинства, които са били създадени чрез имиграция.

(Minority) Малцинство: всяка етническа, езикова или религиозна група в рамките на една държава, която не е в господстващо положение, състояща се от лица, които притежават чувство за принадлежност към тази група и са решени да съхраняват и развиват своята идентичност.

(Moral rights) Морални права: правата, произтичащи от общи етични принципи, като честност и справедливост.

(Multicultural) Мултикултуралност: хора от различни култури, живеещи съвместно в една общност, взаимодействащи в различна степен, но в същото време запазващи своите отличителни черти.

(Natural rights) Естествените права: права, които принадлежат на хората, просто защото те са човешки същества. Също така се наричат неотменими права и се считат за самоочевидни и универсални и не зависят от законите, обичаите, или вярванията на нито една култура или правителство.

(Negotiation) Преговори: процес, чрез който хората в спор разговарят помежду си, за да се стигне до решение на проблема.

(Neo-Nazism) Неонацизъм: отнася се до появилите се след Втората

световна война крайно десни политически или социални движения и идеологии, които се стремят да съживят нацизма или някакъв негов вариант на основата на расов или етнически национализъм.

(Non-formal education) Информално образование: всяка планирана програма за обучение извън формалната образователна система, която е предназначена да подобри определени умения и компетенции, например младежка работа. Неформалното образование също е посочено като неформално обучение.

(Non-governmental Organisations (NGOs)) Неправителствени организации (НПО): организации, създадени да бъдат независими от правителството, обикновено с лобираща, благотворителна, или активистка роля. Някои от тях са големи и международни, като например Червеният кръст, Амнести интернешънъл, Скаутското движение, Наблюдение на човешките права, Европейския младежки форум. Други могат да бъдат малки и локални, като например организация, която се застъпва за хората с увреждания в даден град или коалиция за насърчване на правата на жените в един бежански лагер. Можете да търсите НПО във вашата страна в базата данни на Съвета на Европа, <http://ngo-coe.org>

(Oligarchy) Олигархия: правителство от една малка група от влиятелни хора.

(Ombudsman) Омбудсман: независим служител, обикновено се назначава от правителството или от парламента, който е натоварен да разследва оплаквания, съобщени от отделни граждани. Думата „Омбудсман“ идва от старонорвежки език и има смисъл на „представител“.

(Optional Protocol) Факултативен протокол: договор, който променя друг договор, например чрез добавяне на допълнителни процедури или разпоредби. Той се нарича „по желание“, защото едно правителство, което е ратифицирало първоначалния договор, може да избере дали да ратифицира промените, направени в протокола.

(Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)) Организация за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ): Ориентирана към сигурността междуправителствена организация, която обединява почти всички страни от Европа и Централна Азия, САЩ и Канада. Нейният мандат включва въпроси като контрол на въоръжеността, правата на човека, свободата на печата и честните избори.

(Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE)) Парламентарна асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ): намиращата се в Страсбург ПАСЕ заседава четири пъти годишно, за да се обсъдят актуални въпроси и да изисква от европейските правителства да приемат инициативи и да докладват за резултатите. 318-те представители се назначават измежду членовете на националните парламенти на 47-те държави членки на Съвета на Европа.

(Participation) Участие: участие в обществения живот на една общност или общество. Ревизираната Европейска харта за Обучение с участие на младите хора в местния и регионалния живот е международен политически документ за насърчване на обучение с участие на младите хора на местно ниво; приет от Конгреса на Съвета на Европа през 2003 година.

(Peace-building) Укрепване на мира: (Включително укрепване на мира след конфликт); предприети дейности в средносрочен и дългосрочен план за справяне с първопричините за насилствени конфликти.

(Political rights) Политически права: правото на хората да участват в политическия живот на тяхната общност и общество, като например чрез гласуване за тяхното правителство.

(Positive discrimination) Афирмативни действия: термин, със същото значение, както позитивни дейности.

(Plutocracy) Плутокрация: система на управление, при която най-богатите хора в страната управляват или имат властта.

(Racism) Расизъм: убеждението, че качествата на хората са повлияни от тяхната етническа група или племе и че членовете на други групи и племена („раси“) не са толкова добри, колкото членовете на собствената, или резултат от несправедливо третиране на членовете на другите „раси“.

(Ratification, to ratify) Ратификация, ратифициране: процесът, чрез който законодателният орган на държавата потвърждава дейността на правителството при подписване на договор; официална процедура, чрез която страните се обвързват с договор след неговото приемане. След ратифицирането държавата става страна по договора.

(Refugee) Бежанец: някой, който поради основателни опасения от преследване по расови, религиозни, национални или политически причини или за принадлежност към определена социална група или политически убеждения, се намира извън страната на която е гражданин, и не е в състояние да, или поради тези опасения, не желае да ползва закрилата на тази страна. Терминът се използва също и за общо описание на човек в подобно положение, например за лица, търсещи център за бежанци.

(Reservation) Резервация: изключенията, които държавите правят по определен договор, например разпоредби, които те не са съгласни да спазват. Резервациите, обаче, не могат да нарушават основния смисъл на договора.

(Right to development) Право на развитие: правото на групи да се развиват в културно, политическо и икономическо отношение, така че техните човешки права и основни свободи да могат да бъдат постепенно и напълно реализирани. Декларацията на ООН за правото на развитие от 1986 година.

(Role-play) Ролева игра: кратка драма, разигравана от участниците. Хората разчитат на собствения си житейски опит, за да изиграят ролята си в определена ситуация; повечето ролеви игри са импровизирани. Целта на ролевата игра е да се даде възможност на участниците да изпитат ситуации и да изпробват своите решения за проблемите в безопасна среда.

(Rule of law) Върховенство на закона: нито едно лице, независимо дали е правителствен служител, крал или президент, не е над закона. Едни и същи закони се отнасят за тези, които управляват и за тези, които са управлявани.

(Second-generation rights) Права от второ поколение: правата, които са станали популярни около началото на 20-ти век, отнасящи се предимно за икономическите, социалните и културните права, като адекватен стандарт на живот, здравеопазване, жилищно настаняване и образование. Международният пакт за икономически, социални и културни права кодифицира основно тези права. Тъй като терминът предполага върховенство на гражданските и политическите права над икономическите и социалните права, той се използва все по-рядко.

(Separation of powers) Разделение на властите: разделянето на властта между различни органи, така че никой да не е в състояние да упражнява пълен контрол. Нормалното разделение е между законодателните органи, които правят законите, изпълнителните органи за прилагане на законите, и независими съдебни органи, които да контролират спазването на законите.

(Sex) Джендър: биологичните различия между мъжете и жените, които са универсални и не се променят. Това е в контраст с джендъра, която се отнася до социални атрибути, които са научени или придобити по време на социализацията като член на дадена общност.

(Shadow report) Доклад в сянка: неофициален доклад, изготвен от институти или частни лица, представляващи гражданското общество, представено на Комитета за наблюдение на договор за правата на човека. Такива доклади обикновено противоречат или допълват официалните доклади за спазването и изпълнението на определен договор, представен от правителството като част от задълженията си по договора.

(Signature) Подписване: подписването на договор е първата стъпка на държавата да стане страна по договора, която определено означава стъпка към ратификация. С подписването на договора държавата изразява намерение в бъдеще да приеме всички задължения, произтичащи от договора, и в същото време да се въздържа от предприемането на действия в противоречие с тези задължения.

(Simulation) Симулация: разширен структурирана ролева игра, която поставя участниците в непознати ситуации и роли.

(Skill) Умение: способност да се извърши добре една дейност или работа, особено ако е практикувана от човека. Способността да се защитават правата на човека включва, например, умения за комуникация, решаване на проблеми, творческо мислене, преговори и работа в групи.

(Slavery) Робство: практика, основана на отношенията на власт и подчинение, при която едно лице е собственик на друго и може да изисква работа или други услуги от този човек. Съвременните форми на робство, включват: продажбата на деца, детската проституция, експлоатацията на детски труд, използването на деца във въоръжени конфликти, дългова зависимост, трафика на хора, експлоатация на проституцията и принудителен труд.

(Social rights) Социални права: права, необходими за пълноценно участие в живота на обществото. ВДПЧ, Международният пакт за икономически, социални и културни права (МПИСКП) и Европейската социална харта гарантират социалните права.

(Solidarity rights) Права за солидарност: виж колективни права.

(Special Rapporteur) Специален докладчик: лице, избрано от орган по правата на човека, като например Съвета на ООН по правата на човека, да докладва на определена тема, например относно адекватното жилищно настаняване, детската проституция и детската порнография, относно насилието срещу жените или за състоянието на човешките права в дадена страна.

(State sovereignty) Държавен суверенитет: идеята, че едно правителство има върховно законово право да определя дейността си в рамките на своята компетентност. Международните документи за правата на човека поставят някои ограничения на суверенитета, като например членството в международни организации като ЕС.

(Stereotype) Стереотип: опростено, генерализирано и често несъзнателно предубеждение за хора или идеи, които могат да доведат до предразсъдъци и дискриминация. Обобщение, в което характеристиките, притежавани от една част от обществена група, се разпростират към групата като цяло.

(Sustainable development) Устойчиво развитие: развитие, което отговаря на нуждите на настоящето, без да излага на риск способността на бъдещите поколения да задоволяват своите нужди. Терминът за първи път е използван от Световната комисия по околна среда и развитие (WCED), свикана от ООН през 1983 година.

(Third-generation rights) Права от трето поколение: права, които трудно се класифицират или като гражданско-политически, или като социално-икономически, които се появяват през втората половина на ХХ век. Те включват правото на здравословна околна среда, правото на свобода, правото на развитие, както и правото на природни ресурси. Вижте също колективни права.

(Tolerance) Толерантност: желание да се приемат поведение и убеждения, които са различни от собствените, въпреки че може да не сте съгласни с тях или да не ги одобрявате. Декларация за принципите на толерантността (UNESCO 1995 г.).

(Trade Union) Профсъюз: сдружение на работниците в дадена професия или занаят, който се грижи за общите интереси на работниците, например добри условия на труд. Правото за формиране присъединяване към профсъюз, както и правото на колективно договаряне на работните заплати, са широко признати права на човека.

(Trainer) Обучаващ: човек, който подготвя програми за обучаващи упражненията, например, дебати, учебни посещения, гледане на филми и текущите упражненията на Compass, за група от активни страни. При осъществяване на дейностите на Compass, обучаващият, или учителят, работи демократично с група от млади хора и играе ролята на фасилитатор.

(Training) Обучение: процесът на усвояване на знания, умения и нагласи, които са необходими за извършване на определена работа или дейност, например, да ви подготви да защитавате правата на човека.

(Treaty) Договор: (използва се като синоним на конвенция и пакт); официално споразумение между националните държави, което определя и променя техните взаимни отговорности и задължения. Когато една държава ратифицира договор, който е бил приет, членовете на този договор стават част от нейните вътрешни правни задължения.

(United Nations) Организация на обединените нации: международна междуправителствена организация (МПО), основана през 1945 г. след края на Втората световна война, с цел поддържане на международния свобода и сигурност, развиване на приятелските отношения между народите и насърчаване на социалния прогрес, по-добри стандарти на живот и човешките права.

(UNICEF) УНИЦЕФ: (Детския фонд на ООН); грижи се за защита на правата на децата, подпомага задоволяването на техните основни нужди и разширяването на възможностите им да достигнат пълния си потенциал. УНИЦЕФ се ръководи от Конвенцията за правата на детето и се стреми да я утвърди като международен стандарт за отношение към децата.

(United Nations Security Council (UNSC)) Съвет за сигурност на ООН (СС на ООН): един от основните органи на Организацията на обединените нации и е натоварен с поддържането на международния свобода и сигурност. Той има 5 постоянни члена, всеки от които има право на вето върху всяко решение на Съвета за сигурност, както и 10 непостоянни члена.

(Universality) Универсалност: Принципът, че всички човешки права се отнасят за всички лица във всички държави и общества в света.

(Universal Declaration of Human Rights (UDHR)) Всеобща декларация за правата на човека (ВДПЧ): (Всеобща декларация); приета от Общото събрание на 10 декември 1948 г. Основният документ на ООН за създаване правозащитни стандарти и норми. Всички държави-членки са се споразумели да подкрепят ВДПЧ. Въпреки, че първоначално декларацията е била предвидена като необвързващ документ, с течение на времето различни нейните разпоредби са станали толкова широко признати, че сега може да се каже, че е част от обичайното международно право.

(Youth participation) Младежко участие: виж участие.

(War crimes) Военни престъпления: престъпления, извършени по време на конфликт, вътрешен или международен, което включва тежки нарушения на международното хуманитарно право или други закони, отнасящи се до въоръжените конфликти. Хагските конвенции на 1899 и 1907 година, заедно с Женевската конвенция от 1949 година, са сред първите официални международни закони за войната и военните престъпления, и хуманитарното третиране на жертвите на войната.

(World Health Organisation (WHO)) Световна здравна организация (СЗО): междуправителствена организация под егидата на Организацията на обединените нации, която работи за насърчаване на здравеопазването в световен мащаб.

(Xenophobia) Ксенофобия: (иррационален) страх от чужденци, от лица от други страни или от нещо чуждо като цяло. Ксенофобията може да доведе до дискриминация, расизъм, насилие и дори до въоръжен конфликт срещу чужденци.